
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
13
26 C
35

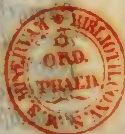
SVMMA
D. GOFFREDI TRANENSIS, I. C. CLARISS.
IN TIT. DECRETALIVM
omnibus vtilis & necessaria.

A D. Io. Baptista Ziletto Veneto erroribus summa diligentia emendata.

Cum eiusdem Argumentis, ac copiosissimo Indice, tam principalium quàm emergentium quæstionum nouissime adiecto.

VENETIIS,
Ad candentis Salamandræ insigne.
M. D. LXIIII.

Ad Lectorem.

XIERVNT in lucem elegantia & valde necessaria opera Do. Goffredi de Trano Iurium interpretis verißimi: tam rudibus quàm prouectis potißimum in iure pontificio militantibus cõuenientißima. Hic enim reperies quicquid alibi ſparſim quæris. Hic vias inuenies luminoſas quibus priſcos eliminabis errores: & reprobas opiniones veterum confutabis. Hic iudices animarum ſalubria quærent conſilia. Et ex quibus cauſis irregularitas diſpenſabilis vel indiſpenſabilis Incurratur. inuenient & per quos valeat diſpenſari: qualiter conſideratis criminibus et circunſtantijs peccatorum adhibeãtur remedia conſcientijs ſauciatis. Hic prælati: & alij forenſes iudices inſtruentur quomodo pro tribunali oporteat ſedere. Et vt celerius huius operis ſentiat commodum cultor aßiduus poteſt ictu oculi Repertorium diſcurrere, in quo omnes principales et emergentes quæſtiones & quæ cognitu digna ſunt complectuntur. Et quicquid ſibi deſiderauerit erit inuentu facillimum. Vale.

INCIPIT SVMMA SVPER TIT. DECRETALIVM COMPILATA A MAGISTRO GOFFREDO DE TRANO, DOMINI PAPAE SVBDIACONO ET CAPELLANO.

LOSARVM diuersitas intelligẽtiam textus nonnunquam obtenebrat. et dum per eas. infra, & supra, discurritur studẽtis distrahitur animus. hebetatur ingenium, & quasi labirintum lector ingressus, & piscis intra rethia prouolutus laqueos uidet undique. latus pertimescit utrunque & quo diuertat ignorat, ut qui prius incertùs fuerat incertior relinquatur. Idcirco ego Gofredus de Trano domini Papæ subdiaconus & capellanus tam frequẽtibus quàm deuotis scholarium precibus exhortatus, ac officialium Romanæ Curiæ instantia prouocatus. ad cõmunem utilitatem & eorum maximè qui Iuris Canonici sunt alumni. quorũ profectum libenter prosequor & amplector. Super rubricis Decretalium summam aggredior. de illius auxilio sperans qui dat affluenter & non improperat. qui dixit. Aperi os tuum & ego adimplebo illud. A quo omnis modus locutionis poetice et qualibet decore pronunciationis ueritas sumpsit exordium. In quo omnis ratio supernæ sciẽtiæ uel terrenæ creaturæ consistit. utpotè qui earum caput auctor est & origo. In eo enim perfecta uirtus & sapientia inuenitur. In hoc igitur opere plenè inuenies quidquid alibi sparsim quæris. In hoc in suis tractatibus omnia decidentur. Et tã rudes in Iure Canonico quã prouecti potissime tenentes cathedras magistrales uias inuenient luminosas. per quas data copia disserendi errores eliminabunt antiquos, & reprobas opiniones ueterum confutabunt. Hic iudices animarum salubria quærent consilia. Hic sub certis rubricis inuenient ex quibus causis irregularitas dispensabilis uel indispensabilis incurratur. & per quos ualeat dispensari. Qualiter consideratis criminibus & circunstantijs peccatorum adhibeantur remedia conscientijs sauciatis. Hic Prælati & alij forenses iudices instruentur quomodo pro tribunali oporteat iudicare. Verum quia nouum & ab alijs intemptatum assumo. & rude opus limam correctionis exposcit. si quid dixero in hoc quod uideatur ueritati contrarium. peritorum correctioni subijcio & expono. Nam si quid aliter sapitis hoc vobis dominus reuelauit. & qualis ego sum in scriptis aliorum. tales alios volo intellectores esse meorũ.

Summarium

1 *Decretalium noua constitutio quare & à quo facta fuerit.*
2 *Rubrica hæc prima ponitur de Summa Trinitate & fide Catholica, & quare.*
3 *Sancta Trinitas cur summa uocetur.*
4 *Trinitas quare sic dicatur.*
5 *Fides catholica quæ sit.*
6 *Disputare publicè non licet de fide catholica cum hominibus alienæ cōmunionis.*

DE SVMMA TRINITATE & fide catholica. Rub.

1 POST procemium in quo breuiter edocemur † quare hæc noua cōpilatio facta sit. ueteri dissoluta ualet quia diuersæ cōstitutiones & decretales epistolę summorum pontificum in diuersa sparsæ uolumina quarum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædā propter contrarietatē. nonnullæ etiā ob sui pro lixitatē confusionem inducere uidebantur. aliquæ vero uagabantur extra uolumina supradicta, quæ tanquā incertæ frequēter in iudicijs vacillabāt. Et ideò Grægorius Papa nonus piæ memoriæ ad utilitatem publicam in unum uolumen resecatis superfluis mandauit redigi. adiectis suis constitutionibus ꝑ quas nōnulla quæ in prioribus erant dubia declarantur. ut in eodem procemio continetur. ¶ Ponitur prima rubrica de Summa Trini. & fide catho. nec fine mi
2 nisterio ponitur primo loco † ipsa enim est uniuersorum principiū. ut infra capitu. primo in princi. ab eo elementa & eorum dispositio producta sunt in orbē terrarum ut. C. de ue. iur. enu. l. j in prin. Hæc sancta Trinitas primam per moysen & alios prophetas doctrinam præbuit humano generi salutarē. ut infra. c. j. § hæc sancta. Et licet de hac materia non humano ore loquendum sit sed diuino. de conse. dist. ij. in Christo patri. Aliqua tamen sub cōpendio uideamus.
3 Et primo † cur summa dicatur & quidē quia maior est prior est omnibus rebus
4 ut superius dictum est. † Trinitas dicitur eo, quod licet una sit substantia e ssentia seu natura diuina. Est tamen pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritussanctus qui ꝓcedit. ut distinctionēs sint in pſonis & unitas ī natura. Nā licet alius sit pater, alius filius, alius spiritussanctus. non tñ aliud. Sed id qđ est pater est & filius idem & omnino est & spiri
5 tussanctus. ut infra eo. c. damnamus. † Fides autem catholica hæc est quę in symbolo continetur. quam romana tenet ecclesia. ut xxiiij. q. ij. j. hæc est fides quam firmetur credere & simpliciter confiteri debemus. ut infra eod. c. j in princi. &
6 xxiij. di. qui episcopus † de qua turbis adunatis publicè disputare non licet. ut.
7 C. eod. ti. l. nemo, in princ. † Solliciti enim esse debemus ut margaritas nostras ante porcos non mittamus. ut. xj. q. iij. nolite recedere. §. nolite mittere. Et ne de secretioribus diuinæ sentētiæ omnibus proloquamur. ut. xliij. di. in mādatis, nec magistris canonum & custodibus fas est inire certamen. cum hominibus alienæ communionis. ut, xxiiij. q. ij. Cum quibus, in fi. quod intellige cum quis publicè de fide contēdit, & ex hoc tumultus & per fidei occasionē querēs; ut dicit lex præal. nemo Alter in fide. instruendi sunt simplices. ut. x. q. j. placuit, & hæretici confutandi. ut. xix. di. secūdum, de con. dis. ij. In Christo pater, & in plerisq; capitulis in eadem di. posi tis. & C. de episcopus, & cler. l. quoniā. Non solum autem uirgines & continentes uerum etiam coniugati per fidem rectam & operationem bonam deo placētes ad eternam merentur beatitudinem peruenire. ut infra c. firmiter, in fi. Violatores autem fidei in æternum peribūt saluis pænis temporalibus quæ talibus imponuntur ut dicemus. infra de hære.

Summarium

1 *Ius naturale quando proditum sit.*
2 *Sacerdotio translato necesse est ut legis translatio*

translatio fiat.
3 *Decreta & constitutiones quis ediderit.*
4 *Iuris praecepta quae sint.*
5 *Constitutio uerbum quid propriè dicatur.*
6 *Constitutio qualis esse debeat.*
7 *Constitutio quid sit, & quid consuetudo.*
8 *Constitutio à quibus fieri possit. & nu. 9. cum seq.*
9 *Populus Romanus an possit hodie legem condere.*
10 *Senatus an legem condere possit.*
11 *Papae auctoritas in concilijs excepta intelligitur*
12 *Constitutionum causa quae sit.*
13 *Constitutionum quatuor sunt uirtutes.*
14 *Constitutionibus qualiter derogetur.*
15 *Iura omnia sunt in pectore Papae uel Principis.*
16 *Factorum labore memoriam, & in nullo peccare, diuinitatis est potius quàm humanitatis.*
17 *Canon posterior ordine corrigitur per priorem.*
18 *Temporum successus non ordo scripturae in legibus & decretalibus attenditur.*
19 *Constitutio quando liget.*
20 *Poena non seruantium constitutiones canonicas quae sit.*
21 *Constitutiones canonicas interpretantur qui eas faciunt.*
22 *Res inter quosdam iudicata alijs non praeiudicat.*

DE CONSTITVTIONIBUS. Rub.

1 POSTQVAM† Deus formauit hominem ad imaginem & similitudinē suam. ut. xxiij. q. v. haec imago. & in aetate uirili, ut de paeni. di. ij. §. Romanos prodijt cum eo ius naturale. Illud enim incaepit ab exordio rationabilis creaturae. ut. v. di. in prin. †Demū
2 lex vetus data est per Moysen & prophetas post modum translato sacerdotio lex noua successit. ut infra. e. c. transl lato. Sed quia hominum crescente malitia effrenata cupiditas quotidie noua litigia generabat. ut supra in procemio. ita ut plura essent negocia quam uoca-
3 bula. ut. ff. de praescri. uer. l. natura. † Sancti patres decreta & cōstitutiones summi Pontifices ediderūt ut sub iuris regulis homines coartati discant honeste uiuere, Alterum non laedere, ius suum cui-
4 q; tribuere. †haec enim, sunt praecepta iuris. ut. ff. de iusticia & iure l. iusticia. §. iu-
5 ris praecepta. †Et licet hoc uerbum constitutio ad omnes Decretales omnesq; leges ualeat prorogari. Nam aliâs restricto uocabulo constitutiones dicūt principum leges populi romani & edicta praetorum. In hac tamen Rubrica tractatur specialiter de quibusdam constitutionibus quae dici possunt constitutiones constitutionum. quia sub Rubrica ista tractatur de alijs statutis canonicis obseruandis. ut infra. eo. ti. c. j. Et de ui & potestate aliarum constitutionum. Omnis enim constitutio cum editur futuris dat formam negocijs, & praeterita dispendijs non commendat. ut infra. eo. c. ij. qui possunt in rebus ecclesiasticis cōstituere quia non layci. ut. infra eo. ti. quae in ecclesiarū. & c. ecclesia. &
6 xcvj. di. bene quidem. † Quod constitutio debet esse clara nihil ambiguum cōtinens uel obscurum. ut infra. eo. c. ulti. iiij. di. erit. infra de uerb. signi. abbate. Nihil est adeò constitutionum & legū proprium sicut claritas ut in autent. de test. imperfe. §. nos igitur, colla. viij. ¶Videndum est igitur quid sit constitutio. unde dicatur. quis possit facere constitutionem. quae causa sit constituendi. Quae uirtutes constitutionum & qualiter constitutionibus derogetur, quando constitutio incipit arctare. & quae sit paena nō
7 obseruātium. ¶Constitutio† est ius scriptum. j. di. §. cum itaq;. Sicut consuetudo est ius non scriptum moribus utentium approbatum. ut ea. di. Consuetudo. Nam ex non scripto ius uenit ut insti. de iure natu. gen. & ciui. §. ex nō scripto. & ergo cōpetēter post illum tractatum sequitur tractatus de consuetudine. ¶Dicitur cōstitutio, quasi commune sta-
8 tutum¶†Nam Papa cum fratribus suis, & caete-

& cæteri prelati cum capitulis & cano-
nicis suis cōstitutiones facere possunt.
ut infra de sent. excom. inter alia infra
de his que fi.a prela.per totum.¶ Potest
& legatus constitutionem facere. vt in-
fra de uerbo.signi.ex parte. infra de lo-
ca.& conduc. Ex rescripto. infra de con
sang. & aff. quod dilectio. infra de offi.
le.c.vj. ¶Item & capitulū circa ea quæ
ad ipsum spectant ut infra.e.c.Cum ac-
cessissent,& c. Cum inferatur. Potest &
aliud collegium approbatum. ut infra.
e.c.ex litteris.Itē synodus prouincialis.
ut.xvi.di.,qđ dicitis. Sinodus episcopa-
lis.ut.xviij.di.de concilijs.& c.decreui-
mus. sic & princeps cū suis proceribus.
constitutionem facere potest, ut. C. de
le.& con.l.humanū.Et præfectus præto
rio,ut.C.de offi.prefec. preto.l. normā.
Item hi quibus mandat . Imperator. ut
& in prologo insti. §.cūq; hoc deo pro
picio peractum . & hoc est quod alibi
dicitur omnia nostra facimus quibus a
nobis auctoritas impartitur.ut C.de ue.
iur.enu.l.j.§ cumq; .&.§.sed neq; .¶Itē
9 populus romanus † etiam legem hodie
uel. constitutionem condere potest. ut
patet ex descriptione legis ut insti.de
iure na.gen.& ciui.§. lex est licet dica-
tur potestas in principem translata. ut
C. de uer. iure enu.l.j. §. & hoc etiam
dicitur enim translata.j. concessa non
quòd omnis populus a se abdicauit po-
testatem & sic dicitur transferri iurisdi-
tio a delegante in delegatum .ut .ff. de
offi.eius cui man.est iuris.l.j.§.qui man-
datum nam & si olim potestatem con-
dendi legem populus in principem trā
stulisset tamen postea reuocauit.ut.ff.de
or.in.l.ij.§. ex actis. §. quod ad magi-
10 stratus. & l. cum placuisset.¶† Item se-
natus legem condere potest ut .ff.de le.
& se. con.l. non.l. non ambigitur. Nec
ob.quod alias dicitur soli principi licet
condere leges.ut.C.eo.ti.l.ult. quia su-
periores de quibus dictū est quòd pos-
sint condere legem principis auctori-
tate condere intelliguntur .Sic & in Pa
pa dicendum est ut legati . prelati . ca-
pitula & concilia auctoritate ipsius fa-
11 cere constitutiones intelliguntur † Vn
de & in concilijs excepta intelligitur
auctoritas domini Papæ ut ifra de elec.
significasti. xvij.di. per totum. iij. q.vj.
dudum.&.c. peregina. ix.q.ij. cuncta.&
c.saluo.& ita uidimus quod sit constitu-
tio.unde dicatur.& quis constitutionem
12 facere potest. ¶ Causa † uero consti-
tutionum est ut appetitus noxius sub iu
ris regulis limitetur.ut supra in prohæ-
mio & ut humana coerceatur audacia,
tutaque sit inter improbos innocentia.
ut.iiij.d.facere. ¶ Virtutes autem con-
13 stitutionum † sunt quattuor. Omnis
enim constitutio aut præcipit ut statu-
ta canonica obseruari. ut infra eo.c.j.ut
clerici regulare propositum & honestū
habitum deferentes continenter & ca-
stè uiuere studeant,ut infra.de ui.& ho.
cle.c.deus qui.&.c. ut clericorum. Aut
prohibet ut clericos secularibus nego-
cijs immiseri . ut infra ne cle. uel mo.&
infra ne prælati. uices suas per totum,&
idem in omnibus edictis prohibitorijs,
aut permittit ut uir fortis præmium pe-
tat.ut.iiij.di. omnis lex xxiij.q.j.milita
re. Item minora permittit ut maiora
uitentur.ut.xiij.di. nerui. Aut punit sce
lera & delicta infrà de pæ.per totum un
de uersus. Quattuor ex uerbis uirtutes
collige leges . Permittit punit imperat
atque uetat. Consilia uerò quæ in iure
inueniuntur uoluntatis sunt nō neces-
sitatis.ut. xxviij. di.sic enim neque & c.
iam nunc. xiiij.q.j. quòd præcipitur. ff.
de re.uen.l.is qui destinauit.& ideo non
adijcitur quintum membrum nam hoc
continetur sub illo membro permittit,
qui enim consulit satis permittit. ¶ De
14 rogatur enim† constitutioni priori per
posteriorem.ut infrà de cogna.spi.c.j.ff.
de le.& con. nō est nouum etiam si nul
la in posteriori mentio habeatur, licet
secus sit in rescriptis ut infra de rescri-
ptis c. Cæterum. & c. ex parte. Et
est ratio diuersitatis quia in legibus &
constitutionibus continentur iura .
15 † Omnia autem iura sunt in pecto-
re

re Papæ uel Principis. ut C. de te-
sta. omnium: & ideo cum princeps
condit legem posteriorem quasi ex cer-
ta scientia: facta memor prioris tolli-
tur prior. Sed in rescriptis continentur
16 facta† factorum autem omnium habe-
re memoriam & in nullo peccare, diui
nitatis est potius quam humanitatis. ut
C. de ue. iu. enu. l. j. §. si quod autem. un-
de non præsumitur quòd papa conscius
primi rescripti concedat secundum, &
hoc intelligo in priore & in posterio-
re secundum tempora non secundum
ordinem scripturæ. nam decre. infra de
ma. & ob. statuimus posterior est in or-
dine scripturæ illa decre. infra hic. eo.
ti. quoniam: & tamen quæ prior est or-
dine non tempore interpretatur poste-
17 riorem ordine. † Sic et alias canon po
sterior ordine corrigitur per priorem.
ut xxx. q. iij. post susceptum. & c. super
18 quibus,† unde in legibus & decretali-
bus non ordo scripturæ sed temporum
successus attenditur. Nam lex. C. quæ
confirmat Codicem factum. & consum
matum post Codicem edita est & tamē
in princ. C. posita est. ut. C. de iusticia.
Co. confir. l. una. sic & lex quæ est in C.
de sacra. eal. l. j. facit mentionem de le-
ge posterius edita. C. de iudi. l. rem non
nouam. sic lex. C. de col. illam facit men-
tionem de lege posterius edita. C. de
suis & legi. hære. si defunctus, nec enim
ordo scripturæ inspiciendus est. ut. ff. de
solu. l. nec enim quàmuis lex alibi dica-
tur primus pro loco ponendis. posterio-
re secundis. ut. C. de no. C. confir. l. una.
19 ¶ Incipit autē †constitutio arctare post
duos menses postquam insinuata & pu-
blicata fuerit. ut in autent. ut factæ no.
consti. in rub. & in prin. l. coll. v. infrà ne
cle uel mo. c. ult. & sic intelligo. xvj. di.
quod dicitis. xij. q. ij. qui & humanis an
te hoc tempus ignorantes non litigan-
tur ut e. c. cognoscentes. lxxvij. di. pro-
posuisti. ¶ Restat uidere de pœna non
seruantium constitutiones canonicas.
20 † Et est sciendum quòd si quis eas non
habet arguēdus est de neglectu. qui ha
bet & qui nō seruat corripiendus est de
temeritate, ut xx. distin. si decreta. Sed
si in cōtemptum Romanæ ecclesiæ quis
non seruet. hæreticus est censendus. ut
xx. dis. de libellis in fi. Saluis alijs pœ-
nis qui per singula iura singulariter im-
21 ponuntur non obseruantibus eas. † Vnū
non omitto quòd omnes illi qui consti
tutiones condere possunt eas interpre-
tātur. ut scilicet de sen. ex inter alia. C.
e. ti. l. ul. infrà de sequestra. c. j. C. de le-
ga l. j. Item consuetudo. ut. ff eo. ti. si de
interpretatione. & l. minimè infra de cō
sue. Cum dilectus & hæc interpretatio
est generalis & necessaria. sed non in
scriptis redigenda. eo quod dicitur ius
non scriptum. ut. ff. e. ti. l. de quibus. §. j.
Interpretatur magister. ut C. de profes-
so. qui in constan. ci. l. j. quàmuis eius in-
terpretatio non sit necessaria. quia nul-
lius addictus iurare in uerba magistri.
Interpretatur iudex, ut. ff. de legi. & cō.
l. nam ut ait. quæ interpretatio & si sit
necessaria & in scriptis redigenda non
22 tamē est generalis† quia res inter quos-
dam iudicata alijs non præiudicat. ut. C.
quibus res iudi. non no. l. j. & ij. Aliquā-
do minor interpretatur mandatum ma
ioris. ut infrà de post. ad hoc.

Summarium

1 Rescripta quando uim constitutionis habeant
2 Rescriptum quid sit.
3 Rescripta an faciant ius.
4 Rescriptum quis possit concedere.
5 Rescriptum à quo possit impetrari.
6 Rescriptorum uis atque potestas quæ sit.
7 Quos Deus coniunxit homo non separet, quomodo intelligatur.
8 Bigamus an promoueri possit.
9 Ordinandus sine crimine esse debet.
10 Papa est maior Paulo in administratione.

De

¶DE RESCRIPTIS. Rubrica.

Dictum est supra de consti.
1 † Sed quia rescripta quo ad il-
los quibus & inter quos conce
duntur uim constitutionum habent. I-
deo subsequenter de rescriptis subijcia-
mus. ¶ Videamus ergo quid sit rescri-
ptũ. Quis concedere possit. Quis rescri-
ptum impetrare. Super quibus rebus.
Quæ uis ac potestas eorum. Qualiter re
scriptum elidatur. Quis rescripta inter-
pretetur, si super eo dubitare contin-
gat. Quanto tempore durat eorum au-
ctoritas. Quæ rescripta sint generalia.
Quæ specialia, Quæ iurisditionem con
ferunt. & quæ meram executionem.
Quæ ius commune continent. Et quæ
gratiam specialẽ. Et quæ pœna debea-
tur his qui rescripta impetrãt per sug-
gestionem falsitatis, & ueritatis suppres
2 sionem. ¶ Rescripta † Papæ uel Prin-
cipis sunt mandata quæ ad instantiam
alicuius uel aliquorum seu proprio,
motu. uel ex relationibus absentium,
uel ex suggestione præsentium, uel ad
consultationem facit, uel cum aliquid
alicui uel aliquibus corpori uel colle-
gio uniuersitati uel ciuitati mandatur
3 seu indulgetur. † Talia enim ius faciũt
non generale sed speciale in negocijs
& inter personas, in quibus & inter
quas promulgata sunt. ut. C. de legi. &
4 constitu. l. ij. ¶ Rescriptum† concedere
potest in ecclesiasticis Papa. In secula-
5 ribus Imperator. ¶ † Quicunque nomi
ne suo potest agere, potest & rescriptũ
per procuratorem impetrare, dummo-
do super hoc habeat mandatum spe-
ciale, ut infrà e.c. nonnulli. ¶ De uiri-
6 bus autem † rescriptorum sciendum est
quòd aut rescriptum est secundum ius,
aut præter ius aut contra ius. Si est secũ
dum ius uim constitutionis habet. Talis
enim est decret. epistola. & in causis dif
finiendis auctoritatem habet. ut xix. di.
per totum. Si præter ius similiter ut con
stitutionis habet & arctat illos quos diri
gitur: Nam & si uix ferendum iugum a
sancta Roma. sede imponitur pia tamẽ
deuotione tollerandum est, ut xix. di. in
memoriam. Aut is cui mandatum diri
gitur rationabilẽ causam assignet qua-
re quod mandatur adimplere non pos-
sit. ut infrà eo. c. si quando. Si contra ius,
& forte contra dictum Dei, Apostolo-
rum, uel Euangelistarum aliquid pro-
deat omninò respuitur. ut xxv. q. j. sũt qui
dam. quia necdum minor in maiorem
sed par in parem non habet imperium.
.ff. de arb. l. nã &. ff. ad trebel. l. ille à quo
§. tempestiuum. eorum tamen dicta uel
statuta potest Papa modificare unde il-
7 lud. † Quos Deus coniunxit homo non
separet sic modificatur per summum
pontificem, coniunxit consensu animo-
rum & carnis commercio alias primum
interueniat non secundum. separantur
per ingressum religionis. ut ĩfrà de cõ
uersio. coniuga. uerum &. c. Ex publi-
co. non sic si alter coniugum uelit re-
manere in domo propria ut. eo. ti. ex
parte tua, in fi. Item modificatur & ali-
ter illud uerbum quos deus coniunxit
homo non separet scilicet uiolenter si
ne lege & absque ratione. Sic modificat
Isidorus xxiij. q. ij. Quos deus coniun-
8 xit. Sic † modificatur dictum Aposto.
oportet ordinandum esse unius uxoris
uirum ut xxvj. di. in prin. & c. j. scilicet
ad sacros ordines. ut infrà de big. super
eo. Nec. ob. quod dicitur. xxxiiij. di. le
ctor, ubi ex dispensatione ad subdiaco
natum bigamus promouetur quia illud
intelligitur secundum statutũ primiti-
uæ ecclesiæ quando subdiaconatus non
erat sacer ordo. ut xxxij. di. Eos. & lx.
di. nullus. hodie secus ut infrà de ser-
uis non ordi. miramur infrà de tempo
re ordina. A multis quamuis dicatur
Lucium Papam dispensasse cum Panor
mitano Archiepiscopo, qui bigamus
erat. Sed Nicholaus furiosus scripsit
non sine furore quòd si ex dispensatio-
ne bigamus ordinaretur non recipe-
ret caracterẽ sicut nec asinus. Sed hoc
non approbo per id quod legitur. l. di.

9 quicunque. Item Apostolus dicit † ordinandus sine crimine esse. ut. xxv. di. per tot. Sed hoc modificatur per summos pontifices, qui ordinauerunt. etiā per episcopos dispensari posse in crimine adulterij & in minoribus. ut infrà de iudi. At si clerici. Sed certè hæc nō sunt contra Apostolūm, quia Apostolus nō
10 prohibuit dispensari. † Vel dic quòd Papa est maior paulo in administratio
11 ne ut xx. di. § j. Nam † Papa est loco Petri. ut. xxiiij. q. j. quoniam uetus & sic sic uicarius Iesu Christi. ut infra de transla. prælat. c. inter corporalia infra ut eccle. bene. sine dimi. confe. ut nostrum. Petrus aūt in administratiōe maior fuit paulo ut ij. q. vij. puto xxj. di. in nono. sic & mandatum domini de dandis decimis quod habetur. xvj. q. j. reuertimini. modificatur per summos pontifices qui super hoc quibusdam immunitatē indulgent. ut infra de deci. Ex parte, qui statuerunt super decimis amicabiliter posse componi. ut infra de decimis suggestum &.c. Ex multiplici infra de transac. Statuimus. &.c. de cætero. infra de confirm. uti. uel inuti. uenerabiles sic & modificatur illud uerbum domini. In ore duorum &c. ut ij. q. iiij. in prin. infra de testa. relatum. nam exponitur negatiuè id est non paucorū. ut
12 infra de testibus. † licet sic & statutū ueteris testamēti de nō dādis tēporalibus pro spiritualibus modificatur, quia potest quis dare de redimēdo uexationem. ut infra de symo. Mattheus. Item potest dari temporale pro spirituali ex prouisione superioris. ut infra de pactis. Cum pridem infra de præben. nisi. quasi superioris auctoritas uitium purget. ut. ff. de his qui no. infa. l. furt. §. qui iussu infra de transac. statuimus &.c. ue
13 niens, Sicut † auctoritas principis minus solenne testamentum facit solen-
14 ne ut. C. de testa. l. omnium. † quæ facit ex nudo pacto dari actionem. ut. ff. de pac. l. legitima qui mutat substātialia. ut. C. communia de le. l. ij. C. de
15 rei uxori ac. l. una. † Si autem contra ius positiuum aliquod rescriptum emanat abiiciendum est. ut. xxv. q. ij. rescripta C. de præcipi. impera. offe. l. rescripta. Nec enim ratione rescripti recedendum est a iure cōmuni ut infra de 1
ætа. & qua. Eam te. nisi expressè in rein rescripto contineatur, non obstante constitutione uel iure tali. ut. ff. de le. iij. l. si quis in prin. infra de offi. dele. su-
16 per quæstionum, † aliàs non est uerisimile summum Pontificem una epistola multa uelle tollere iura. ut infra de elec. Ecclesia uestra C. de inoffi. test. l. si quā
17 do. † Sed si super iure aliquā dubitatio oriatur Papa consulendus est ut infra de fide instru. pastorālis. & in hoc posset poni exemplum infra de concessi. præben. dilectus, de qua probabiliter dubitatur an sit reuocata per aliam decre. posteriorem tempore non ordine infra de
18 elec. ne pro defectu. † Sed si rescriptum sit contra consuetudinem præualet consuetudo. nam præualet iuri si sit rationabilis & præscripta. ut infra de cōsue. 2
19 c. ul. & ut dicemus in ti. illo. Item † si rescriptum sit contra fiscum uel contra publicam utilitatem, respuitur prima iussio & expectatur secunda. ut C. de p̄ci. impera. of. l. nec dānosa. & in auc. ut nulli iudi. §. & hæc quoque iubemus. & de man. principium §. deinde. si uero cō
20 tra ius priuati distinguitur. Aut in leuem & modicam læsionem, ut si Papa mandet in suo rescripto quòd non ad missis dilatorijs exceptionibus proceda tur in principali, uel si mandet actionē seu petitionem alicuius differri, ut cum indulget cruce signatis non conuenire tempore crucis, tale rescriptum ualet, ut C. de præci. impera. offe. l. quotiens.
21 & l. rescripta. † nam modica damna tolerantur, ar. xij. q. ij. terrulas. & c. si quos de seruis. &.c. bonæ rei. & infra de his quæ fi. a præ. sine consen. ca. c. pastora-
22 lis. ff. de in inte. resti. l. scio. † Sic & deceptio modica toleratur ut ff. de mino. l. in causæ. §. Idem Pompo. magna uerò rescinditur. ut C. de rescin. uen. l. rē ma-
23 ioris. Cæterum † si rescriptum enormē alicui

alicui læsionem inducat & in totum ius eius absorbeat non ualet, ut in prædicta l. quoti. & infra de deci. suggestum infra de dona. Apostolicæ infra de uerb. sig. quid per nouale ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. siquis a princi. ff. ne quid in flu. pub. l. j. §. sunt qui putant, eo saluo quòd ex delicto auferuntur omnia bona, ut C. de bonis dam. per totum infra de iudæis & sara. ad liberandam infra de hæræ. uergētis infra ne cle. uel mo. relatū, alias non est uerisimile quòd Papa uel Imperator improbam indulgeat actionem, ut C. de peti. bo. sub. l. j. lib. x. ff. de
24 mino. deniq; in prin. †. Vbicunq; .n. denegatur petitio denegandum est rescriptum, ut C. si nup. & rescripto pe. l. ij. nisi forte aliquid sit quod prosit impetranti & nulli obsit. ff. de sena. l. nuptæ. uel cui princeps sine exemplo subuenit, ut insti. de iure naturali gen. & ciui. §. Sed & quod principi placuit, ut. xxv. q. ij. re-
25 scriptū. ¶ Tollitur rescriptū † si per suggestionem falsitatis uel rei suppressionem fuerit impetratum & scienter uel ignoranter. Sed per talem qua non interueniente literæ non fuissent obtentæ, ut infra eo. ti. super literis etiam si rescriptum sit consentaneum iuri, ut. xxv. q. ij. & si legibus C. si contra ius uel uti. pu. & si legibus. Et eodem modo tollitur si per mendatium iuris obtineatur, ut. xxv. q. ij. præscriptio & C. si cōtra ius uel uti. pu. præscriptum. si quis suggerēs principi esse de iure quod non est impetrat, quamuis non sit uerisimile principē in hoc falli, ut C. de testa. l. omnium. Tollitur rescriptum primum per posterius faciendo mentionem de ipso primo. & tunc ipso iure. ut infra de off. de le. c. literis. & c. pastoralis. §. præterea, in fi. si uerò in posteriori non fiat mentio de priori tollitur posterius per primū. sed non ipso iure sed ope exceptionis. & est ratio diuersitatis, quia in primo casu certi sumus de uoluntate principis uel Papæ quòd uoluerit primum tolli, cum in secundo de ipso fecerit mentio-
26 nem. ¶ In † secundo autem casu cum in uno de altero mentio non habetur, de uoluntate principis ignoramus quod illorum uoluerit præualere, & ideo requirimus opem exceptionis ex primo contra secundum, & sic intelligimus infra eo. c. Cæterum. & c. ex parte. Huic opinioni non ob. decreta. præalle. de offi. deleg. Ex literis, in qua dicitur quòd primi iudices habuerunt iurisditionem cū in secundis literis non fiat mentio de primis, sed intelligo ibi exceptum fuisse contra secundas. Et sic respondeo ad decre. Cæterum, quod enim ibi dicit quòd secundæ literæ non facientes mētionem de primis nullam obtinent firmitatem, uerum esse intelligo si excipiatur ex primis, sed moueberis & dices nonne absurdum est quod primi iudices ex primis literis & secundi ex secundis iurisditionem habeant in eodem negocio, & inter easdem personas. Respondeo contra contingit ratione dubitationis, ut infra eo. c. pastoralis. & c. cum cōtingat, sicut & alia fiunt ratione dubitationis, ut infra de appella. Si duobus &. c. Cum parati. ff. de iudi. l. si quis ex aliena, & eodem modo intellige tolli rescriptum per exceptionem ut in superiori casu quando impetratur rescriptum per mendacium, nam & tunc rescriptum tamen impetratum confert iurisditionem. Ita ut si excipiatur de uitio literarum super hoc emergenti exceptione iudex cognoscet, ut infra de ap. super eo. §. si autem. xxv. q. ij & si non cognitio. C. si cōtra ius uel uti. pub. l. & si non cognitio. & per sententiam sua decernet quòd impetrator careat impetratis seruata tamen distinctione quæ habetur infra eo. super literis, & si nimia mentientis improbitas inuenitur seueritati subijciat iudicantis, ut. xxv. q. ij. & si legibus. C. si contra ius uel uti. pu. l. & si legibus. sed Tan. scripsit quòd secundæ literæ non facientes mentionem de primis ipso iure non ualent, & hanc opinionem fundauit ex uerbo quodam quod erat in decretali infra eo. ti. cæterum, secundum ueteram compilationem, ita enim con-

tinebatur in ea, nec secundę literæ de iure obtinent alicuius roboris firmitatem, exponebat ipse, id est, ipso iure, sed compilator huius uoluminis ex industria sicut puto amouit illud uerbum de iure quod materiam præstabat erroris. Confunditur autem Tan. opinio infra eo. si autem &.c. plerunque. nam si ego impetrem rescriptum primum & tu secundum non facta mentione de primo & ego maliciosè uel negligenter non utor meo rescripto infra annum computandum à tempore tui rescripti, uteris tuo, sine metu exceptionis quod non fieret si secundum impetratum, non habita mentione de primo esset nullum ipso iure. ¶ Item si auctoritate secundarum literarum non facientium mentionem de primis per secundos iudices procedatur nisi excipiatur de primo processu & sententia lata per primos iudices ualet secunda sententia, ut infra de sen. &
27 de re iudi. inter monasterium, † ubi autem dubitatur de duobus rescriptis quod sit primum quòd sit posterius, utpote quia eadem est data utriusque, si impetrata à diuersis super diuersis, sed ad eosdem iudices tunc superior consulatur, ut infra de offi. deleg. sanè, si uerò diuersa fuerint obtenta rescripta à diuersis & ad diuersos iudices, sed super eodem negotio, & dubitatur, quod sit prius & quod sit posterius, tunc seruanda est doct. illarum decreta. infra c. pastoralis. &. c. Cum contingat. ¶ Item elidi-
28 tur † primum rescriptum generale per posterius speciale etiam si in speciali de generali nulla mentio haberetur. in eo tamen quod in speciali specialiter continetur, ut infra eo. cap. pastoralis. Ubi autem utrunq; rescriptū est speciale sed unum est super certo & aliud super incerto. requiritur in secundo mentio de priori, ut infra de off. dele. ex pte ¶ Itē
29 tolluntur rescripta † si ab eodem duo paria fuerint impetrata quorum posterius mentionem de priori non facit, si ad diuersos iudices obtenta sint causa uexandi reum coram diuersis. nunc coram istis. nunc coram illis. secus si hoc fiat ad cautelam ne alterum amittatur, uel ne iudices unius interim moriatur uno tamen impetrato uti intendit, ut infra eo. ti. Ex tenore. & C. de asser. tollē. l. j. §. ul. sed si duo rescripta eiusdem tenoris impetrentur ad eosdem iudices. tunc nullum est uitium. unum enim esse uidetur. ut. ff. de testa. l. unum. ff. de his quæ in testa. dele. l. ul. &. ff. de bono. posses. secundum ta. l. j. §. ij. & ideo consuetudo curiæ habeat frequentius duplicare litteras propter pericula uiarum. Ubi uerò quis impetrat diuersas litteras ad diuersos contra diuersos talis diuersitas nihil obest sed si contra eundē talis diuersitas obest in personalibus actionibus quæ commodius coram eodē uel eisdem iudicibus poterant expediri, ut infra eo. ti. c. ult. &. ff. de quibus re.
30 ad eūdē iudi. eatur. ¶ Item † si diuersi impetrant diuersas litteras super diuersis & contra diuersos. hæc diuersitas nihil obest. & idem si contra eundem. eo saluo quod si plures impetrant diuersas litteras super diuersis beneficijs contra eandem ecclesiam unus illorum obtinebit quæ prius ad executores literas reportabit, ut infra eo. ti. capitulum quia intelligo cum Papa non intendit grauare ecclesiam in receptione duorum, ut infra eo. ti. capitulum quam intentionem Papæ colligo ex forma litterarum, ut si in litteris cōtineatur. si pro alio uel alijs ibidem non scripsimus, ut infra eod. ti. mandatum, uel sic nisi pro alio per nos uestra ecclesia sit grauata, ut infra eo. c. litteris. c. cæterum. si hæc uel similia ecclesia cui scribitur sit grauata in receptione alicuius uel aliorum de mandato domini Papæ non tamen competit exceptio. nam & si graue quid apponatur ab ecclesia Ro. ferēdum est. ut xviij. di. in memoriam. uel saltem excusan-
31 dum, ut infra eo. ti. si quando. † Item eliditur rescriptum si ab appellato fuerit impetratum infra tempus appellationi præfixum, ut infra de appel. Sepe & c. oblatæ. infra de confir. uti. uel inuti.

31 bonæ memoriæ.†Item eliditur si ab ex
communicaro fuerit impetratum, ut in
fra de eta. & qui. c. cum bone. infra de
proba. post cessionem infra de procu.c.
33 ult. Item†eliditur rescriptum obtẽtum
lite pendente, ut infra ut lite pen.c.j.ij.
& ulti.nam lite pendente supplicare nõ
licet nisi in casibus. ut. C. ut lite pen. l.
ij. in auten. in medio li. non expec. sa-
cras iuf.§.super hoc colla. viij. ¶Itẽ tol
34litur†rescriptũ ex uitio uisibili & iuisibi
li,intelligibili tamen. Viria enim rescri
prorum quædam sunt uisibilia, quædam
inuisibilia sed itelligibilia. Visibilia sunt
quæ arguto ingenio, perspicaci oculo
cerni possunt de quibus ponuntur se-
prem exempla infra de crimine fal. li-
cet. Inuisibilia sed intelligibilia sunt, ut
suggestio falsitatis et suppressio uerita-
35 tis.de quibus dictum est supra.† Item cũ
litteræ impetrantur non continentes se
riem facir.ur infra de coha. cle.& mu.su
per eo.et causam facti.ur infra eo.ti.di-
lectus infra de sen. excõ. cum pro causa
36Item†cum non continent litem esse mo
ram & pendere, ut infra ut lite pen. c.
dilectus filius. Item si nõ fiat mentio de
dispensatione, ut infra de filijs presby.
ex rua. de compositione, ut infra de de-
ci. ex multiplici. de statuto,ut infra eo.
constitutus. de priuilegio, ut infra eo.
ti.cum ordinem de sententia,ut infra de
sen.& re iudi. inter monasterium. Vn-
de uersus si priuilegium si dispensatio
pactum. Vel si rescriptum sententia si-
ue statutum. Finis tolletur nisi mentio
37factam probetur¶Sed quæritur†quæ sic
rario quare in rescriptis requiritur men
tio in secundo ut primũ tollatur non au
tem requiritur in legibus uel testis. Lex
enim posterior tollit priorem & si nul
lam de priori habeat mentionem ut.ff.
dele.et sena.consul.l.non est nouum. Si
militer & ultima uolũtas seruanda est.
ut.xiij.q.ij. ultimo. Respon. In legibus
38continentur iura. † Omnia autem iura
in pectore principis sunt.ut. C.de testa.
l. omnium,unde cum legem condit po-
steriorem, quasi ex certa scientia me-
mor prioris tollitur prior. In rescriptis
39 uerò continentur facta†factorum auten
omnium hẽte memoriam & in nullo
peccate diuinitaris est potius quam hu
manitatis. ut. C. de ucte. iu.enu l.ii.§.
si quid autem, nec persumitur Papa ex
certa cõsciẽtia indulgere secũdũ rescri
ptum post primum sine causa, si prioris
immemor est, ut infra de off. dele. Ex
40 parte.†In testis autem illa est ratione li
bertas supremi iudicij restringatur. ut.
ff pro socio.l. cum duobus. §. idem re-
spondit nihil enim ita hominibus debe
tur sicut ut ultimæ uoluntatis liber sit
stilus.ut.C. de sac.sac.ec.l.j. Hoc tamẽ
falit in testamento; inter liberos quod
per secundum dispositionem non tolli-
rur nisi testator in secundo testamento
declaret primum testamentum nolle ua
lere. ut. C. de testa. in auten. hoc inter
liberos. Item fallit cum quis in primo
testamento interdixit sibi licentia ite-
rum testandi.nam hoc testamentum nõ
tollitur nisi in secundo de priori men-
tio habeatur. ut. ff. dele. iij. l. siquis in
41 prin. † Vnum non omitto quod si quis
exceptionem peremptoriam & aptam
ad litem contestandam, conuertat ad
dilatoriam contra rescriptum iudex eã
admittere non debet in uim dilatoriæ,
sed dicet proponenti ut eam proponat
in propria ui. Nam alias quælibet perẽ-
ptoria posset reduci ad dilatoriã, & hoc
42 rediculum esset.†Sed uidetur obstare in
fra de dona. inter vi. & ux. per uestras.
ubi exceptio rei iudicatæ quæ est perẽ-
proria reducitur ad dilatoriam contra
rescriptum.Sed dic quod ibi non propo
nebatur exceptio rei iudicatæ sed exce-
ptio dilatoria cõtra rescriptum.eo quod
in ipso non fiebat mentio de processu.
ut infra de sen. & re iud. inter monaste
43 rium. ¶ Aliquando suggestio † falsita-
tis, uel suppressio ueritatis ex simpli-
citate prouenient non elidit rescriptũ.
Sed impedit formam. Et tunc datus iu
dex pro tenore ueritatis non pro de-
precantis affirmatione cognoscere de-
bet.ut infra e.super literis.xxv.q.ij. præ
scriptione.

scriptione C. si contra ius uel uti. pu.l. præscriptione. Aliquādo sufficit aliqua narratorum in literis esse uera dummodo eorum rescriptum competat cóclusio literarum. ut infra de iudi. Exhibita. & secundum hoc intelligo infra de præ ben. Cum iam dudum infra de ap. significauit secus si nō competent. ut infra eo. titu. olim. in fi. ¶ Eliditur rescri-
44 ptum† si per alium sine mandato domini impetratur. ut infra eo. ti. nonnulli. exceptio hodie secundum obseruatam consuetudinem locum habet in audientia literarū non in iudicio negotiorum. Sed oppenes ex illa dec. infra eo. ti. ex parte. in fi. sed illa loquitur in procuratore reuocato cuius interpretationem ratam dominus non habebat. secus si is cuius nomine impetratur. & sine mandato ratam habebat impetrationē. Pōt aūt quis impetrare pro alio sine mandato, si sit de illis personis a quibus nō exigitur de iure mandatū. ut in decre. illis nonnulli. &. c. ex parte. Quæ autem sint illæ personæ. legitur. ff. de procura. l. sed
45 & hæc personæ ¶ Sed nunquid † canonicus imperrabit pro ecclesia sua sine mandato. non puto. Nunquid pro canonico. uidetur cum quasi quædā proximitas spiritualis sit inter eos. quæ maior est carnali. ut xxx. q. iij. cap. j. & secū do nam et inter socios uinculum fraternitatis esse uidetur. ut. ff. pro socio. l. uerum. in prin. & miles admittitur procurator. pro commilitonibus suis. ut. ff. de procur. l. non solum. §. ueterani. puto tamen contra & ito legi quæ loquitur de proximitate carnali distinguens
46 gradus cognationis. † Item rescripta sunt stricti iuris. ut ad alias res uel personas non extendantur. ut infra de off. del. Cum olim. nisi in literis sit clausula generalis. ut infra eo. ti. pastoralis. Sed & tunc hæredes illorum qui tunc uocari poterant non uocantur. ut eo. ti. significauit. Sunt & aliæ plures exceptiones ad elidenda rescripta quas per se notare potest quilibet studiosus. ¶ Nūc uideamus de interpretatione rescriptorum.

47 † Et est sciendū quòd quilibet iudex literas de beneficio plenissimè debet interpretari ut infra de dona. Cum dilectus. ff. de constit. prin. l. beneficia. Sed si iudex aliquis maliciosè interpretetur infamis efficitur. ut C. de le. & consti. l. ij. Et ad superiorem pro interpretatione recurendum est. ut infra de uerb. sig. olim &. cap. cum in partibus &. c. cum olim &. c. tua. & c. transmisissæ. Saluo eo quod de priuilegijs domini papæ dicitur de quibus non licet alicui iudicare. ut infra de confir. uti. uel inuti. c. j. &. ij. & ut ibi de hac materia plenius dice
48 mus. ¶ Durat † autem rescriptorum auctoritas per decennium si impetrantes copiā iudicum habuerint & neglexerint uti. nam infra illud tempus quādoque poterunt experiri. ut. C. de diuer. rescri. l. falso. Alij autem doctores dixerunt quòd si quis impetret rescriptum & infra annum cum copiam iudicum habuit non utatur. perit rescriptum lapsu anni. ut infra. e. tit. si autem. & ca. plerumque qui sic dicunt asserunt de plano legem illam falso fore correctam. Sed quia promptum est iura iuribus concordare. ut. C. inoff. dona. l. una. sic legem & decret. ad concordiam reduco. legē intelligo ut cū post primum rescriptum secundum nō fuerit impetratum. decre. illas intelligo cum impetro primum rescriptum tu impetras secundum non facta mentione de primo agis ex secundo. excipere nō possum ex primo super eodē negocio ad alios iudices obtento si illo fraudulenter & negligenter infra annum ab impetratione tui secundi uti omiserim. sic loquitur illa decre. sed hunc casum lex illa non considerauit & si hæc opinio placeat dic ut superius dictum est. quòd annus iste incipit currere a tempore secundi rescripti. quod tali ratione probabis. Annus per se siue secundo rescripto non tollit primum rescriptū ut dictum est. nec secūdum rescriptum per se sufficit ad tollendum primum cū de eo non faciat mentionem. Est igitur

tur utrumq; necessarium. & secundum rescriptum impetrari & annum cedere & sic ambo cōiuncta primum perimat iuxta illud. & si nō pro sint singula multa iuuant. & ad hoc habes optimum si
49 mile † quia imperfecta uoluntas per se non tollit solenne testamentum precedens. sed cum decennio tollit. ut. C. de testamen. l. sancimus doctores tamé multi dicunt primum rescriptum nullo alio impetrato super eodem negocio
50 tolli per lapsum anni. † Priuilegia uerò sunt perpetua quia sunt priuatæ leges. ut iiij. di. priuilegia infra de uerb. signi. abbate scilicet in perpetuum duratura si ad excipiendum concedantur, quia si nunquàm agitur nunquàm excipitur ex priuilegijs & sic perpetuò durant, & propterea dictum est. quæ temporalia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendum. ut. ff. de doli. excep. l. pure. §. ulti. insti. de excep. C. e. ti. l. si pactum. Si uerò aliquando agatur & nō excipiatur ex priuilegio fit præiudiciū quo ad illum actum in quo omittitur exceptio. ut. C. de episco. & cle. in aut. presbiter. C. de excusa. tu. l. uolunta-
51 rie. † Sed si tanto tempore contra priuilegium petatur nec priuilegiatus utatur exceptione ut uerisimile sit priuilegio renunciatum. tunc in totum tollitur priuilegium. ut pote spacio. xxx. uel xl. annorum, & idem puto in tempore citeriori & sic intelligo infra de priuil. si de terra & c. Accedentibus. & hoc locum habet in priuilegio concesso ad expediendum. ut cum conceditur immunitas decimarum soluendarum. sed si detur priuilegium ad agendum ut pote ad decimas quas nunquam quis perceperat exigendas tanto tempore durat actio, quia non est uerisimile Papam uel principem qui priuilegium concedit mutare uelle naturam actionis. ut infra de elec. ecclesia. C. de inoff. te. l. si quando. Sed si priuilegium concedatur ad factū scilicet ut liceat aliquid facere puta ut alicui capitulo canonicos & præbēdas reducere ad certū numerum uel ut aliquis nundinas faciat. tunc tale rescriptum siue priuilegium durat usque ad decēnium ut liceat hoc fieri quod permittitur. ut. ff. de nundi. l. j. Si uero Papa statuat in aliqua ecclesia certum numerum canonicorum & super iam indulto uel statuto ab alijs etiam per Papam confirmato, literæ concedantur, huiusmodi priuilegio derogatur per unicum contrarium actum. ut supra de consti. Cum accessisset infra de præbē. pro illorū infra de his quæ fi. a ma. par. ca. Ex ore. xi. q. iij. priuilegium. C. de iure do. imple. l. ij. C. de pac. inr. empt. &
52 uen. l. commissorie. ¶ Generalia † sunt rescripta illa in quibus generales seu indiffinitæ clausulæ continentur scilicet cū dicitur talis & talis. quidā alij iniuriātur eidē uel sic super decimis possessionibus & rebus alijs quo casu rescripta ad maiores & digniores personas uel ad maiora negotia exp̄ssis nō extendunt ut. infra e. c. sedes Apostolica. & c. past. itē si pōat clausula illa cōtradictor. & c. Itē si illa a moto ide & c. Itē illa uocatis & c. tales. n. & cōsimiles clausulæ: faciūt generale rescriptū. Itē cū literæ di ri. oēs ut isra. de pe. & re. cū ex eo. ¶ Spā
53 le rescriptū † est qđ inter certos dirigitur & sup certis & exp̄ssis rebus seu negocijs siue clausula generali. ut isra. eo. ti. c. j. & c. past. Et tale rescriptū nō extēditur ad alias res uel p̄sonas. ut infra de offi. dele. cū olim. & . ca. p. & . g. sic & priuilegium personā non trāsgredit. ut infra de auc. & usu. pal. c. ij. isra de off. de le. qm̄ abba. ff. quib. mo. usufru. amit. l. si usus. vij. q iij. petiisti. insti. de iur. na. gē. & ciui. §. Sed quod principi. ff. de iudi. l. sed & si restituatur. ff. de reg. iur. l. & priuilegia. ij. q. vj. §. diffinitiua. in uer. q̄ndoq;. non ob. isra. de iud. c. Quia gunā ibi agit per primas literas. sed secundarum non ob. exceptio. infra de off. de le. quoniam. cum sit commissio expresso nomine dignitatis. ibi. enim transeunt literæ ad successorem. qui succedit primo in onere ut inf. de off. or. pa-

 storalis

storalis. Item non ob. de offi. dele.c. j.
ubi iurisditio ex literis specialibus ex-
tenditur ad alios. Nam ille casus specia
lis est ut extendatur iurisditio ad illos
qui processum iudicum impediunt, ut
infra de off. dele. ex literis. Sed de pro
rogatione iurisditionis non prosequor
hic amplius quia notabo infra de off.de
54 le. ¶Iurisditionem conferunt † omnes
illæ litteræ in quibus causæ cognitio de
mandatur. quod ex forma colligitur li-
terarum: ut cum in literis continetur si
est ita. si præmissis ueritatis suffragatur
cognita ueritate. iusticia mediante sicut
de iure fuerit. quod canonicè quòd iu-
stum, ut promisit, ut teneatur prout in in
strumento inde confecto uel literis con
tinetur & talis iudex cui negociũ à prin
cipe committitur sub aliqua de his for-
mis potest in figura iudicij procedere,
potest & alij uel alijs causam committe
re totam uel partem. ut infra de off. de-
leg. cum te. principium medium uel fi-
nem. cognitionem. executionem uti-
55 tur. de offi. dele. super questionum † ta-
lis potest recusari ex causa nisi fuerit iu-
dex petitus, ut infra de offi. dele. cum o-
lim magister. iij. q. iij. § spacium, in auc.
offeratur. iiij. q. iij §. Item in criminali.
in uer. si quis testibus, sed tunc poterit
recusari ex noua causa, ut infra de off.
56 dele. insinuante. ¶Executoriæ † literæ
sunt per quas sine aliqua iudiciali cogni
tione, factum seu ministerium delega-
tur, ut infra de offi. dele. c. ulti. talis non
est iudex sed auditor uel excusator, ut
infra de offi. deleg. super questionum.
§. porro, & sic possit recusari nisi de par
tium recipiatur uel detur assensu, ut in
decre. super quæstionum §. nos autem.
&. §. porro, à tali appellari non potest
nisi fines mandati excedat ut in eadẽ
super quæstionum. & infra de appel. no
uit. ij. q. vj §. diffinitiua, in uerbo, ab exe
cutore. C. quo. appel. non reci. l. ab exe-
57 cutore. † Fines autem mandati excedit
cum aliud uel aliter exequitur quod mã
datur, uel cum exequendo mandatum
præter commissum iniuriam infert, nã
& tunc potest ab iniuria appellari, ut
C. de appel. l. si quis prouocatione, talis
cum non sit iudex ut dictum est nec ei
sit iurisditio, sed executio de mandata,
ut infra de offi. deleg. c. ulti. alteri dele-
gare non potest, quia ex iurisditione ꝓ
cedit iudicis dandi potestas, ut. ff. de iu-
risd. om. iu. l. iij. & quia cum ministeriũ
committitur industria eligitur persona
li, & ideo à persona recedi non debet,
ut infra de offi. dele. c. ult. C. de cadu. tol.
l. una. ff. de solu. l. inter artifices, talis in
exequendo partes iudicis non assumat,
ut C. de execu. rei iudi. l. si ut proponis,
nec ob. xxv. q. ij. & si non cognitio. &
C. si contra ius uel uti. pub. l. & si non co
gnitio, lex enim illa loquitur in mixto
executore, superior in mero, miscetur
autem executioni iurisditio per literas
clausulas uel consimiles quas superius
58 assignaui, sed dices. † Nonne execu-
tor audire debet exceptiones legitimas
quantumcunq; sibi præcisè, & absolutè
scribatur, ut infra de offi. deleg. ex par-
te, &c. c. si quando infra de crimi. fal. su-
per eo. Respondeo. Audire debet sum-
matim & si constiterit ueras esse non ꝓ
nunciabit, & sic loquitur. l. illa si ut pro
ponis, sic loquitur alia lex. ff. de iudi. l. si
prætor, sed suspendet executionem, ut
C. si ex fal. instru. l. iudicati executio so
let suspendi, nec exequetur, ut infra de
crimi. fal. si super eo. & instabit apud cõ
mittentem ut ipsum ab executione mã
dati absoluat, ut infra de offi. dele. pasto
ralis. §. quia uero, uel ut differatur man-
datum ipsius donec idem superior uel
alius cui hoc competat de ueritate co-
gnoscat, ut infra de offi. dele. si quando.
59 ¶Continent † ius commune literæ in
quibus mandatur quod consonat iuri,
& equitati, & maximè cum illæ literæ
continent iuris determinationes, puta
partibus conuocatis uel uocatis quæ
fuerint euocandi. quod iustum uel cano
nicum &c. Item iustitia mediante uel
prout de iure fuerit &c. uel alias consi-
miles clausulas. ¶ Gratiam continent
60 † literæ illæ quæ continent dispensatio
nem

tionem, pœnæ, debitæ remissionem, & in quibus ob fauorem uel utilitatē seu necessitatem receditur a iure communi.
61 †Tria enim sunt quæ faciunt à iure cōmuni discedi, necessitas utilitas, & euidens meritorum prærogatiua, ut.j.q.ij. talis infra de elec. innotuit. ¶ Restat
62 uidere de pœnis impetrantium literas per surreptionem. Et est sciendū quòd condemnandi sunt ad expensas quas altera pars fecit in ea re & circa ipsum iter, ut infra eod.ti. Cæterum in fi. C. de his qui accu.pos. l. qui crimen. & aliàs seueritati subiaceant iudicantium, ut xxv.q.ij.& si non cognitio. Et si contra ius uel. uti.pu.l.& si non cognitio, nam, & per legem Corne. de fal. puniri possunt, ut.ff.ad le.cor. de fal.si quis irrepserit non ergo iudices metuant si non effectum mancipant quæ mandantur. Nā secundum imaginem ueritatis procedere debent & legum ueritati, ac iudiciali rigore per omnia satisfacere ut.C.de ap.l.ul.in fi. Quædam enim cōditiones tacitæ in rescriptis intelliguntur & sine expressione aliqua sunt seruandæ ut illa si preces ueritate nitantur, ut infra eodem tit. Ex parte, si quis idoneus uel aliqua idonea fuerit, ut infra de elec. Causam. ff. de mune. & hono. l. gradatim in fi.j. Repon. Item cum quis natalibus restituitur, sub intelligitur hæc conditio, si is qui restituitur ex ingenua natus sit, nam si ex ancilla per talem restitutionem nihil agitur, ut. ff. de na. rest.l.j. Item in concessione uiæ tacite intelligitur hæc conditio ut is cui conceditur, ciuiliter utatur ut.ff.de serui.l.si cui. Item in generali mandato patris quærendo sponsum filiæ suæ hic subintelligitur ut persona sponsi patri ostendatur nec prius nuptiæ fiant, ut.ff.de ritu nup.l.generali.

Summarium

1 *Consuetudo quid sit.*
2 *Consuetudo unde dicatur.*
3 *Consuetudo qualiter & quot actibus inducatur. & nu.4.*
5 *Possessio uel quasi per unum actum inducitur.*
6 *Possessio uel quasi unico actu acquiritur uel perditur.*
7 *Consuetudo tollit ius in loco in quo ea uiget, dummodo sit rationabilis.*
8 *Consuetudo in contradictorio iudicio non inducitur, sed firmatur.*
9 *Consuetudo quando uincat legem.*
10 *Intellectus ad l.iij. §. Diuus.ff. de sepul. uiola.*
11 *Consuetudo specialis quæ sit.*
12 *Consuetudo quæ generalis dicatur.*
13 *Consuetudo quando aliam tollat.*
14 *Consuetudo contra ius naturale nullo tempore conualescit.*
15 *Consuetudines malè adinuente nullo tempore confirmantur.*
16 *Consuetudines in grauamen ecclesiarum inductæ non sunt seruandæ, sed reuocandæ.*
17 *Consuetudo iuri & priuilegio contraria ad concordiam reducitur.*

¶DE CONSVETVDINE. Rubrica.

DIximus de iure scripto, nūc dicamus de iure non scripto, scilicet de consuetudine. ¶ Videamus igitur quid sit consuetudo & unde dicatur, qualiter & ex quot actibus inducatur consuetudo, quæ consuetudo præiudicet iuri. qui sit specialis & generalis. Et an una consuetudo tollat aliam
1 contrariam. ¶Consuetudo† est quoddā ius moribus, id est, assiduis actibus hominum institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex, ut.j. di. consuetudo, quæ enim in scriptis redacta est uocatur lex uel constitutio, quæ autem in scriptis non est retinet suum nomen cōsuetudo, ut in.j.di.§. cum ergo & propterea alibi dicitur. Constat autem ius nostrum quo utimur ex scripto & non scripto, ut insti.de iure na.gen.& ciui.§.con
2 stat. † Dicitur autem consuetudo quod

in communi est usu.ut.j.di. consuetudo.
3 † Inducitur autem consuetudo cum po
pulus incipit aliquid obseruare ea men
te ut de cetero sit consuetudo, uel ut di-
cunt alij cùm expressè placet populo a-
liquid obseruari pro consuetudine in fu
turum. aliâs uerò non eo ipso quod ali-
quid sit ius consuetudinarium iudicetur.
4 ar.ff. de itinere actuque. l. ul. † Inducit
consuetudinem binus actus. ut. xxv.
q.ij.ita nos.C.de episcopali audi.l.iij.in
5 fi. sicut & binus actus uel † Trinus in-
ducit possessionem uel quasi.ut infra de
causa poss. & proprie. c. cum ecclesia
sutrina.&.c.ulti.C. de fidei cômis. l.j.li
6 cet † & unico actu acquiratur uel perda
tur possessio uel quasi. C. de serui. & a-
qua. l. cum talis supra de consti. Cum.
7 M. infra de præben. pro illorum † talis
consuetudo sic inducta ut superius di-
ctum est tollit ius in loco in quo côsue-
tudo uiget dummodo sit rationabilis.
ut.ff. de le. & sena. consul. l.de quibus.
Talis legem interpretatur. ut.ff.eo.ti.l.
si de interpretatione infra eo.ti. cum di
lectus quia non refert an scriptura uel
ratione consistat.ut.j di.consuetudo.Ta
lis pro lege suscipitur cum deficit lex ut
superius dictum est ex tali ius uenit ut
insti.de iure na. gen. & ciui. §. ex non
scripto.Cæterum si non sit rationabilis
secus:ut ff.de le.& se.con.l. quod non ra
tione. nam in rebus nouis constituen-
dis euidens debet esse utilitas. ne rece-
datur ab eo iure quod diu æquum uisum
est ut.ff.de consti.prin.l. in rebus, sed si
de tali consuetudine dubitetur una par-
tium asserente fore consuetudinem alte
ra hoc negante, & pronunciatum fue-
rit esse consuetudinem,dicitur obtinere
in contradictorio iudicio, ut infra de
8 uerbo.signi. Abbate sane† unde in con-
tradictorio iudicio non dicitur consue-
tudo induci sed firmari.ut.ff.dele. & se.
con.l.cum de consuetudine.quamuis in
decre.abbate, in allegatione sua dicatur
induci. Cæterum si non sit inducta con
suetudo sed per quandam assuefactio-
nem & obseruantiam hominum si non
sit ad quadragenariam præscriptionem
secundum canones inducta non uincit
ius. & sic loquuntur illa iura.infra eo.ti.
consuetudinis. xi. di. consuetudinis. C.
quæ sit longa consue. l. consuetudinis;
nec perit ius,ut infra de elec. Cumana i
fra de causa poss. & proprie.c. cum ec
clesia. Sed si ad præscriptionem sit pro-
ducta & apertius uincit legem, ut infra
9 eo.ti.e. ulti.† Sed si tanto tempore fue-
rit obseruata consuetudo ut non sit in
memoria hominum quando inceperit.
uincit legem.ut. ff. de aqua plu. arcen.l.
j.in fi. ff. de aqua quoti.& æsti.l.hoc iu-
re.§.ductus aquæ.Item illa quam roma.
eccle. obseruat & præcipit obseruari.ut
xj.di.nolite.de conse. di.j.basilicas.& il
la quam quis in præiudicium suum in-
ducit:ut. ff. communia prædiorum. l. si
uenditor.§.si constat. sed tunc magis ua
let ratione pacti quam consuetudinis
10 † nec ob.ff. de sep.uio.l.iij §.diuus.quia
lex illa loquitur quando præcedit con-
suetudo & sequitur lex secundum quod
Accur.eam legit & pôstat. quamuis Pla
cen.aliter intelligeret ipsam.& quod di
xi præscribi consuetudinem hoc intel-
ligo cum inducitur circa illud quod præ
scriptibile est. aliâs secus. ut infra de
pscrip.Causam,&.c.cû nô liceat,¶Spe-
11 ciales † côsuetudines sunt quæ in certis
locis uigorem & obseruantiam habent.
xij.dis. scit sancta. &.c.nouit.¶Genera-
12 lis est † consuetudo quæ generaliter ob
seruatur ut in præal. c.xi.di. nolite, de
conse.di j. basilicas. xi. dis. ecclesiarum
13 &.c. palam. † Tollit autem consuetudo
posterior consuetudinem priorem,ut in
fra de cogna. spû.c.j. sicut dixi in con-
stitutionibus supra de consti.§. de roga
tur. & hoc uerum est si in eodem muni-
cipio diuersæ consuetudines diuersis tê
poribus oriantur. nam si diuersis locis se
cus.ut.xij.di.scit sancta. nec enim diuer
sæ aliquorum côsuetudines aliorum de
bent contrario more subuerti.ut.xij.di.
illud. In summa notandum est quod
14 † côsuetudo contra ius naturale nullo tê
pore conualescit. ut.xxxij.q.vij.flagitia
† unde

15 † unde malè adinuentæ consuetudines nullo tempore confirmantur. ut in auté.ut nulli. iudi.§.j.quia in hoc casu quã to consuetudo diuturnior tanto pericu losior & perniciosior, ut infra de symo. c.non satis.& infra eo.ti.c. ul. xxiiij.q.i
16 schisma† Itẽ consuetudines in grauamẽ ecclesiarũ inductæ seruari non debent. sed reuocari, ut infra eo.c.j.sicut & constitutiones.ut supra de consti. cum omnis.& c.quæ in ecclesiarum, & c.ex parte.& infra eo.ti.ad nostram.& c. quanto.& c.Cum uenerabilis. & c. ex parte.
17 Item † sicut iura iuribus ad concordiã reducuntur.ut. C. de inoffi.do.l.una.sic . & consuetudo iuri & priuilegio contraria reducitur ad concordiam per interpretationem, ut infra eo. titu. Cum dilectus.

Summarium

1 *Parum est iura esse, nisi sint qui iura regant.*
2 *Postulatio quid sit.*
3 *Postulari quis debeat, & qualiter, & per quos postulatio fiat. nu.4 & 5.*
6 *Postulationis effectus quid sit.*
7 *Ius quod per postulationem acquiratur.& nu. 10.*
8 *Superior ad concedendam dispensationem tenetur ex causa.*
9 *Superior admittere debet postulationem, & si non admiserit iniuria fit postulato.*
11 *Nominato in scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationem.*
12 *Dispensatio quando petatur per nominationem.*
13 *Postulantes indignum quando priuentur potestate postulandi.*

DE POSTVLATIONE PRAE latorum. Rub.

1 DIXIMVS supra de iure scripto & non scripto. Sed † quia parum est iura esse nisi sint qui regant iura. id est, iuris ministri.ut.ff.de origi.iuris. l.ij. §. post originem . ideò subsequenter de his uidẽdum est.& quia frequenter per postulationem. frequenter per electionẽ ministri iuris, hoc est prælati ecclesiarum assumuntur uidendum est prius de postulatione quam de electione. ¶ Videamus igitur quid sit postulatio.quis debeat postulari qui ualent postulare. qualiter fieri debeat postulatio.& per quos,quis sit effectus postulationis. & quid iuris acquiratur per
2 postulationem. ¶ Postulatio † est gratiæ petitio, ut cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. hic enim non tam ex iusticia quam ex gratia mouetur, ut infra eo. ti. bonæ me-
3 moriæ in prin.bonæ. ¶ Postulandus † est clericus diœcesis alienæ uel laicus undecunque ut.lxx.di. primatus. Sed laicus eiusdem diœcesis ut.lxi.di.osius.sed laicus postulatur à Papa, eum sit ineligibilis.ut.lxi.di. per totum infra de. elec. cum ad nostram. &.c. officij clericus alienus nõ est ineligibilis in sua diœcesi unde postulandus est à suo prælato ut eum concedat. lxxj. di. fraternitatem. lxxxv.di.archi. floren. lviij.dis. literas. lxxxvi.di.dilectiõs.lxiij di.c.j.& ij.ideò autẽ de tali sit postulatio quia dum idoneus in ecclesia in qua facienda est electio inuenitur. de ea est eligendus. ut. xxiij.dis.In nomine domini. lxj.di.nul-
4 lus inuitus.¶ Sed † quia in fauorem cuiuslibet congregationis inductum est ut de se eligat si in ea idoneus inuenitur de ea est eligẽdus.ut.xxiij.di.In nomine domini &. lxi. di. nec emeritis. & c. nullus. potest congregatio huic iuri fauorabili renunciare. & alium de eligere uel postulare. tota uel maior pars congregationis ipsius. quanuis in ea aliquis dignus existat. ut infra tit. proxi. Vinconensis. &.c. cum inter dilectos. Sed si is à quo postulatur nollit concedere postulatum uel electum cõpelletur per superiorem. ut. vij. q.j.omnis qui gemebat. ix.q.ij. nunc uero infra de iure patro. nullus. ¶ Item postulatur habens defectum ordinum. ætatis uel natiuitatis. ut hic necessaria est omnino modo postulatio. nam si omis-

sa postulatione eligatur cum sit ineligibilis propter uitium seu defectum nō ualet electio. debuit. enim per postulationem peti dispensatio uel gratia circa defectum. ut infra titu. proximo innotuit. ¶ Item postulatur aliquis alteri ecclesiæ matrimonialiter alligatus quia ineligibilis est, q. ligatus habet alias quibus satagit uolitare, ut infra eo. titu. cap. ulti. & in tali necessaria est postulatio, ut infra eod. titu. bonę me. in secunda bonæ. & si per electionem procedatur non ualet electio, ut infra eod ti. cap. ult. quia alteri alligatus est sicut dixi. nec debet ab ea separari & iungi alij nisi per dispensationem ex causa necessitatis uel utilitatis, ut infra ti. prox. in causis in fi. & vij. q. j. omnis qui. ¶ Pos-
5 sunt † postulare illi ad quos spectat electio, ut infra eod. titu. per totum & infra titu. proxi. innouit. ¶ Fieri debet postulatio in concordia, cum enim per postulationem gratia requiratur concordia & communiter est petenda, ut infra eo. ti. bonæ me. iij prima bonæ alias. Rom. eccl. noli consueuit postulationem recipere in discordia & diuisione. posset si quidem uellet admittere postulationem facta a maiori & saniori parte capitu. minori parte neminem eligēte ne fieret alicui iniuria. nā in hoc & in alijs generaliter præualet quod fit a maiori & saniori parte capituli. ut infra de his quæ fi. a ma. parte ca. per totum & x. q. ij. hoc ius porrectum. lxv. di. c. j. & ij. & iij. ¶ Item capitulum potest renūciare iuri pro se introducto ut de eligat quandiu idoneus inueniatur ut superius dictum est. Sed minori parte aliquem dignū de gremio ecclesiæ eligēte, tunc ut præualeat postulatio oportet ut duæ partes conueniant in postulando. ut infra. ti. prox. scriptum. ¶ Effectus postu-
6 lationis † est hic quia postulatione admissa habilitatus est eligi postulatus. ut infra. ti. prox. innotuit, in fi. hunc tamen ordinem licet a iure procedat nō seruat Romana curia. Nam si ab ea aliquis postuletur postulatione admissa non sequitur electio. sed approbatio postulationis & postulatio pro electione & confirmatione, habetur & simile infra ti. proxi. cum inter canonicos. & hoc ideo facit ut euitetur circuitus qui uitandi sunt. ut. ff. de condi. indebi. l. dominus & . ut uitetur discordia ecclesiarum ut alias infra ti. proxi. nihil. ¶ Re-
7 stat uidere † quod uis acquiratur per postulationem. Et uidetur quòd nullum ut infra eo. ti. postulationem. Ad quod ita respondeo uerum est quod nullum ius acquiratur per quod agere ualeat postulatus: non enim ex postulatione facta & nondum a superiore admissa aliqua datur actio postulato. ex gratia. enim procedit ut postulatio admittatur ut in prima bonæ ergo ad hoc ut admittatur actio non competit. ar. ad hoc. ff. de adimen leg. l. rem legatam. &. ff. de euic. l. ad res donatas. ueruntamē & si postulato uel postulantibus nō detur actio sicut dictum est. si tamē postulatio fiat in concordia & de digno. ex debito incumbit superiori ipsam admittere & si non admiserit iniuriam facit postulantibus & postulato. sicut & præsentatus petere non potest per actionem se institui. quia ius non habet in re, & quia sine iuris offensa & præsentati iniuria potest præsentator laicus uariare & alium præsentare ut infra de iure patro. cum aduocatur. Vnde antequam a prælato fuerit approbatum ratum non est quod a patrono fuerit inchoatum. ut infra de iure pa. quod autem consulis. Et tamen offendit prælatus si primo præsentatum, & dignum non instituit. Vnde non admissus agit contra illum qui ipsum respuit ut enim prouideat in beneficio competenti. ut infra de iure. patro. pastoralis sicut & alias diximus quòd dispensa
8 tio nō ex iure. sed ex gratia petitur. † & tamen ad eam concedendam superior tenetur ex causa. ut. l. di. ponderet &. c. domino sancto &. c. si quis diaconus. sic & ad eleemosinā pauperi contra diuitem actio non datur. & tamen di ues

ad

ad dandam eam tenetur. iuxta illud date eleemosinam &c. sic & patronus de gratia admittitur repræsentans. ut. xvi. q. ij. siquis episcoporum, ut infra de iure patr. quoniam, & infra de pœnis in quibusdam & tamen iniuria fit ei si non admittatur. & si præsentatus ab eo non instituatur. ut. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. § pe. &. ff. qui sati s. cog. l. si uerò in fi. Vel dici potest quod per postulationem non subscriptam nec præsentatam nullum ius acquiritur postulato. & sic loquitur illa postulationem. Si autem fuerit subscripta & præsentata secus. ut in. cap. bonæ. in secunda bonæ. ne alias illudatur superiori. ut in uersi fi. enim ideò acquiritur hoc ius postulato si postulatio facta fuerit canonicè in concordia & de digno. quia & postulantes antequam postulatio comprobetur uel respuatur a postulatione resilire non possunt ne alias illudatur superiori ut dictum est. ¶ Item quia superior de-
9 bet † eam admittere & si non admiserit iniuria fit postulato. non tamen talis & tanta ut ex ea agi possit sicut & alias iniuriam facit iudicio & reuerendissimæ synodi si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & in publico disputare contendit. ut. C. de epis. au. l. iij. in princ. non tamen talem & tantam ut ex ea agi possit. ut. C. de appel.
10 l. & in maioribus. ¶ Et notá † quod postulato acquiritur hoc ius quod dictum est. electo ius petendi confirmationem. ut infra de acu. super his, præsentato acquiritur hoc ius ut si solus a uero patrono nec uariante fuerit præsentatus petere potest se institui & si is ad quem spectat collatio non instituat. implorare potest superioris officium. ut dixi circa princ. huius titu. Sed si patronus uariet & alium repræsentet & episcopum illum instituat aget primus contra episcopum ut ei prouideat ut superius dictum est. Si uerò instituat alium à non patrono præsentatum. aget primus contra institutum ut a moueatur & ipse instituatur, ut infra de sen. & re iudi. Cum Bertoldus. Nominato autem si solenniter nominetur per capitulum alicuius ecclesiæ uacantis perijt prouideri à Papa ecclesia nominat duos uel tres & ponit in uoluntate Papæ. ut præeligat unum ex illis acquiritur hoc ius sicut puto ut pendente nominatione illa non possunt nominantes à nominatione resilire, ne aliàs Papæ uideatur illudi. sicut in postulatione notaui per decre. infra eod. titu. bonæ me. in prima bonæ. & quod ius acquiratur nominato est ar. xvj. q. ult. contra sanctorum ij. q. vj. §. diffinitiua in uer. nominationes. lxxxv. di. archi. de Florẽti. Cæterũ si nominatio non sit solẽnis. sed canonici contra uel circa formam aliquẽ eligendi nominãt aliquos uel aliquem sic dicendo talis esset bonus prælatus, uel talis, ex hac nominatione nullum ius acquiritur, ut infra titu. proxi. quod
11 sicut. in prin. ¶ Item † nominat omni scrutinio nullum ius acquiritur ante publicationem secus post, ut infra titu.
12 proxi. publicato. ¶ In summa † notandum est quod aliquando per nominationem petitur dispensatio ut cum postulatur irregularis ex deli. uel defectu natalium ordinum uel annorum. ¶ Item cũ postulatur alteri ecclesiæ alligatus, ut infra titu. proxi. in causis. in fi. Aliquando petitur licentiæ datio ut cum postulatur clericus alienus. ut in prin. huius titu. notaui. ¶ Sciendum est e-
13 tiam † ut sicut scienter eligentes indignum priuantur potestate eligendi, ut infra ti. proxi. cũ in cunctis. sic & postulãtes, ut infra eo. c. j. & . ij. & . infra ti. proxi. bonæ me. & c. scriptum. quod intelligo cum postulatur indignus uel irregularis ex crimine. secus si ex defectu & sic intelligo finem huius decre. scriptum est.

Summarium

1 *Electio quid sit, & quid hæc dictio significet.*
2 *Eligere qui possint.*
3 *Matrimonium spirituale fortior est carnali.*

Eligi

¶ DE ELECTIONE, ET ELECti potestate. Rub.

DICTUM est supra de postulatione, sed quia postulatio præambula est electioni, nā ad hoc fit postulatio ut sublato impedimēto postulatus qui ante ineligibilis erat fiat abilis & legitimus ad eligendum. Propterea post rubricam de postulatione ponitur rubrica de electione. ¶ Videamus igitur quid sit electio, qui possunt eligere quis possit eligi, infra quod tempus debeat eligi, quæ forma electionis, ad quē spectat electionis confirmatio quod ius ex electio, proueniat. An eligentes possunt ab electione resilire, & quæsit pœna non canonice eligentium. ¶ Ele-
1 ctio † est alicuius personæ ad dignitatem uocatio quāuis aliàs uerbum eligere ad multa se habeat, nam dicitur quis eligi in postulandum, ut eod. tit. in causis, & infra de renun. post translationem. Dicitur quis eligi in canonicum ut infra eo.ti.cum ecclesia uulterana, & infra de præben. dilecto, dicuntur eligi arbitri, ut infra e. in causis, ut infra de fo.compe. si quis contra. & infra de appel. Cum spiritualis, sed in his etiam & in similibus debet fieri electio laxato uocabulo sicut & dicuntur poma eligi in canistro, hic autem strictè significàt uerbum eligere ut superius di-
2 ctum est. ¶ Electio † spectat ad collegium clericorum etiam si duo uel tres in collegio fuerint, ut infra eo.ti.c.j. & supra de consuetudi. cum dilectus infra de causa posses. & proprie, cum ecclesia. lxiij. dis. Adrianus. & c. nosce. & §. ex his. xvj. q. ult. c. ult. Sed si clerici nō sunt in ecclesia ut collegium uel ut corpus sed ut singulares, tunc superior prouidebit per se uel præsentante patrono si ecclesia patronum habet, ut de iure patrona. pastoralis, hoc igitur est regulare ut ad collegium cuiuslibet ecclesiæ spectet electio, licet plerunque ex consuetudine uel ex priuilegio alieni

nisi uocentur infra.eo.c.cumana.& infra de causa possessio. & proprieta.cum ecclesia.supra ti.proxi. bonæ me.m secunda bonæ supra de cōsue. cum dilectus. & infra de iure pa. nobis, uocantur aliquando religiosi ex honestate nō ex debito.ut xxiij. di. in domine domini. lxxix. di.c.j. uocatur populus nō ad eligendum sed ad consentiendum. ut lxiij.di.§. Econ.& c.sequentibus uocantur & principes ut ab oppressionibus defendāt.ut lxiij.di.§.principi.¶ Aliquādo tamē illi ad quos spectat electio nō possunt eligere excōmunicatione impediente ut infra de appel. constitutis. quod intelligo in excōicatione maiori. secus in minori. ut infra de clem. excō. mi.ea.ol. nec ob.infra eo.ti.illa. non enim asserit defectum esse in electione ex eo quod interfuit canonicus excommunicatus excommunicatione minori sed positiuè loqui ut si quis ex eo fuisset defectus, cū tamē uere nullus fuisset defectus. Et est ratio quare excommunicati excommunicatione minori non impediantur eligere quia tantum à perceptione sacramentorum excluduntur. ut infra de excep. à nobis, & infra de sen excō. si quē. iij.q.iiij. Engeltrudā. Ab eligendo autem & ab his quæ iurisditionis sunt non excluduntur.ut infra de cle.excom.c.ult. Sed instabis ratione per electionem eligentium & consensum electi contrahitur matrimoniū spūale sicut infra de transla.præla.c.licet.&.c.inter corporalia infra eo. ti.cū

3 inter in canonicos. † Matrimonium etiam spirituale fortius est carnali. ut in eadem dec.inter corporalia. Sed matrimon. est magnum sacramentum in Christo. & ecclesia. ut infra de biga. debitum. Igitur excommunicati minori excommunicatione non sunt admittendi ad electionem. Ad quod, respondeo per electionem non proprie contrahitur matrimo. sed initiatur.ut dicit illa lex.uel aliter. Matrimonium carnale est sacrum quia in eo inueniuntur illa significata quæ notātur in decre.debitum non in matrimo. spirituali. nam in matrimo.carnali per bigamiam receditur a significatis quod i spirituali matrimo. nō inuenitur alias translatus de una ecclesia ad aliam bigamus censetur. ¶ Item eligere non possunt suspensi.ut supra de cōsue. cum dilectus infra de excep. Apostolicè nec mireris quod aliud in excommunicatis excommunicatione minori & aliud in suspēsis quia suspensi non possunt beneficia consequi ut infra de æta.& qua.or.præfi.cum bonæ me. nec ipsi alijs conferre ualent ut infra de conces.præ.c.quia diuersitatem Suspensi contrahunt irregularitatem celebrando ut infra de cle. ex apostolica, secus in excommunicatis excō municatione minori ut infra de cle. ex si celebrat. Item eligere non possunt interdicti infra eo.ti.cum inter. Respon. seniorem. ¶ Item illi quibus inter dicitur eligere superioris licentia. ut infra eo.tit.c. ulti. ¶ Item illi qui in eadem uocatione in eligendo peccauerūt scienter eligendo indignum. ut infra eo. tit.cum in cunctis.&.c.innotuit,in fi. & c.bonæ me quo casu sunt ipso iure eligēdi potestate priuati. & idem est si peccatur in postulandout infra.e.o. tit. scriptum. ¶ Item si peccatum est in forma. & propterea eligentes per sententiam priuati sunt potestate eligendi. ut infra eo.quia propter diuersas. ¶ Eligi po

4 test† qui de legitimo matrimonio sit natus. qui etiam in uita & scientia commendabilis demonstratur & qui. xxx. annum ætatis exegerit.ut infra eod. tit. cum in cunctis. dummodo non sit excommunicatus maiori uel minori excō municatione. ut infra de cle.ex mi. c. si celebrat. ¶ Item nec suspensus. ut supra de consue.cum dilectus. ¶ Item nec interdicti & qui non seruant interdictū ut supra de postu. c.j. & dūmodo enim canones non obstant ut in decre. cum in cunctis.§. hoc sane. ¶ Item eligi

5 † debet infra tres menses.ut.l.dist. postquam lxiij.di.obeūtibus. ulterius enim non debet uacare cathedralis uel regularis

laris ecclesia, ut infra eo.ti.ne pro defe-ctu, & in hoc hodie exequata est condictio episcopalium ecclesiarum & minorum in quibus per electionem facienda est institutio. Nam secundum uetera iura episcopales ecclesiæ, & maiores uacare non poterant ultra tres menses, minores ultra sex, ut infra de æta. & qua. Eam te infra ut lite non conte. quoniã frequenter infra de ele. nõ resi. Ex tuæ. Consecratio episcoporum & maiorum ultra alios tres menses differri non debet. ut. c. di. quoniam. & quod dico dari alios tres menses benigna interpretatio, ne receptum est. ut. lxxv. di. §. tempus. Si infra tres menses non fuit facta electio iusto impedimento cessante ad proximum superiorem potestas deuoluitur prouidẽdi, ut in illa, ne pro defectu, nec obstat illa dilectus infra de concess. præ. quæ dicit quòd in episcopalibus ecclesijs nõ ad proximum superiorem sed, ad Papam potestas deuoluitur, nam illã hodie puto fore correctam, hoc tempus quod datur ad eligendum utile est, quia non cedit impeditis ut patet per illam decre. ne pro defectu, simile aliàs de cõ cess. præben. uel ec. non ua. Quoniam & infra de sup. neg. præ. licet, lapsus enim ipsius temporis non cessantibus officere non potest, ut. C. de inoffi. testa. l. contra. Item simile aliàs de rescriptis. Si autem, & c. plerumque. ij. q. vj. §. biduum. ff. de diuer. & tem. præscrip. l. j. ff. de re. dubi. l. cum sex. & ff. quando de pe. ad. est. anna. l. j. §. annus. Continuum autem est illud tempus quod continuò currit, siue quis possit experiri siue non, ut est uide. re in act. de dolo. l. ult. similiter in reciforia. ut. C. de tempo. in inte. resti. l. ulti. Si uero infra alios tres non fuerit petit. consecratio, episcopus metropolitani sui iudicio cedat. quod tempus similiter negligentibus cedit. ut. c. di. Quoniã, infra de transla. præla. Inter corporalia. Et quod dixi in episcopis respectu metropolitani idem puto in metropolitano respectu suorum superiorum. ¶ For-
6 mæ electionis † duæ sunt per scrutiniũ & compromissum. quod enim de inspiratione dicitur non est forma immo est exceptio à forma, ut infra eo. tit. quia propter diuersas. Sunt & quædam alia circa formas quæ tamen non sunt de formis ut illa præsentibus omnibus qui dicunt uolunt & possunt commodè interesse, ubi ergo fit contra formas electio est ipso iure nulla ut in eadem decreta. quia propter diuersas, & infra eodem titu. cum post petitam. Cumana & c. congregatio. cum autem contra ea quæ non sunt de formis fit tunc electio non est ipso iure nulla sed est annullanda per exceptionem, ut infra eodem titu. quod sicut supra de postul. bonæ memoriæ. in secunda. Et est ratio ne iura illa quæ dicunt electionem non esse ipso iure nullam sed annullandam propter contemptum, nisi contempti consentiant ut dicunt iura præallega. tollantur ipso uerbo quod ponitur in illa decreta. quia propter diuersas scilicet aliter facta electio non ualeat & c. Quod non est intentionis domini Papæ uel principis quòd uno uerbo tollat multa iura magnis laboribus condita, ut infra eod. titu. ecclesia uestra. C. de inoffi. testa. l. si quando. Sed his omnibus ob. infra eodem titu. Auditis, ubi ui detur quod electio celebrata aliquibus contemptis sit nulla ipso iure. Sed tu dicas, quòd non ideò nulla est propter contemptum sed quia in impetu celebrata est & post appellationem legiti-
7 mam alias legitimè interiectam. ¶ † Scrutinium fieri debet per tres de collegio non plures neque pauciores nec aliunde nisi de collegio, possunt autem canonici uices committere aliquibus uiris idoneis non curo quot & an sint de collegio an non. ¶ Sed circa hoc quæri consueuit quid si plures uel pauciores sint scrutatores. Respondeo si uerba decreta. obseruare uelimus non ualet quod agitur, sed circa hoc curia contrarium obseruat. ¶ Item quid si clerici uni de collegio uel aliunde uices committant & ille

ille prouideat ecclesiæ uiduatæ. Respondeo secundum alia iura ualet quod actū est, ut infra eod. titu. causam. Cum inter canonicos infra de renun. post translationem, secundum uerba illius decre. quia propter, non ualet quæ dicit aliquibus iuris. ¶Item quæritur quid si clerici uel canonici dissentiunt circa formas maior ac senior pars consentiat in uiam compendij. s. in uiam compromissi. pauci uerò consentiant in uiam scrutinij, tenet curia & obseruat ut præualeat contradictio paucorum, & hoc tali ratione, uia scrutinij est uia ordinaria per quam cuilibet saluum est in quem uult dirigere uotum suum, secus in compromisso contingit per quod plerunque ꝓ uidetur de persona, de qua prius nec creditum est nec speratum infra eod. titu. Cum dilectus filius archi. Morinen. cū inuitus nullus sit dandus episcopus. ut.
8 lxj. dist. nullus. ¶†Item an compromissum nullus inuitus compellitur. ff. de arbi. l. sed & si. §. si quis iudex. iij. q. vij. §. tria in uersi. quis uero iudex. ¶Sed quāuis placere debeat quod curia seruat, tamen de rigore iuris contrarium suadetur. nam lex illa loquitur in compromisso quod pœna uallatur, ad quod grauе esset aliquem inuitum arctari decre. autem illa quia propter, non loquitur in compromisso, sed commisso, sic enim dicit, uel saltem aliquibus uices suas committant. Vnde improprie dicimus procedi per uiam commissi, potius debet dici per uiam compromissi uel cōmissionis, & ideo non obstante lege illa quæ non accedit, dici posset ꝙ in hoc paucorum contradictio non præualeat sed succumbat, hoc enim generale est in cunctis actibus ecclesiæ, ut obtineat sententia plurimorum, ut infra de his quæ fi. a ma. parte capi. per totum. lxv. di. c. j. ¶Sed uidetur hodie labor in electionibus duplicatus, olim enim labor erat in eligendo prælatum, hodie & in hoc & inscrutatoribus eligendis, imò certè labor est diminutus & uia electionis satis aperta, nam facta publicatione uotorum & collatione secuta, dummodo nollent homines malignari certum est & expeditum quis sit eligendus, quia is in quem maior & sanior pars consentit. ¶Sed si partes consentiunt sint equales. Et tunc etiam eligendus est is qui dignior esse uidetur. Nam pars illa quæ in scrutinio nominat digniorem in meliori zelo consistit. propterea si non maior numero sanior tamen esse censetur, quia zelus consideratur ex duobus scilicet ex auctoritate eligentium & dignitate electi, ut infra eo. titu. ecclesia. Sed si tam ex parte consentientium quam ex parte eorum in quos consentitur concurrant omnia quod raro contingit, & ideo ad hunc casum iura trahi non debent. ut. ff. de le. & se. con. l. nam ad ea. dici posset quòd in tali casu esset iterum ad scrutinium recurrendum & noua ordinatione procedendum, ut. lxxix. distin. si duo uel deberet superiori totum scrutinium præsentari ut superior per gratificationem alterum præoptet. ar. infra de iure pa. cum autem aduocatus. ff. de reli. & sump. fu. l. ulti. ¶Ad†electionem autem per scrutinium hoc ordine peruenitur, nam 9
quilibet interrogatus à scrutatoribus sigillatim & secreto uotum suum exponet in certam consentiendo personam uotis ergo omnium redactis in scriptis facta publicatione & collatione secuta numeri ad numerum, zeli ad zelum, & meriti ad meritum, ut infra eo. titu. in generali patebit quæ pars sit maior & sanior, non respectu partium aliarum, sed respectu capituli totius, ut in decre. eo. Et tunc maior pars dicet minori, cum maior & sanior pars in talem consentiat ipse est eligendus. unde si placet ipsum communiter eligamus, si acquieuerint tunc is qui maiorem uocem habet in capitulo surgens dicet, ego pro toto capitulo eligo talem, & omnes acceptabunt.

prabunt. Si autem non acquieuerint tunc is qui maiorem uocem habet inter illos qui maiorem & saniorem partem constituunt dicet. ego pro me & pro illis qui mecum consentiunt eligo talem, & illi dicunt placet nobis, sic fit electio in communi aliter si quilibet singulariter diceret ego eligo talem, uel consentio in talem iam tot essent electiones quot essent electores ar. ff. de uerb. obli. l. Scire. & l. quod dicitur. ff. de dona. l. senatus censuit, uel id quod factum est in scrutinio repeti uideturr in eligendo hæc forma scrutinij locum habet in ecclesijs episcopalibus, & maioribus, & in minoribus: puta in archipresbyteralibus, & in præpositu-ris, & in plebanatibus. tales enim ecclesiæ per mortem suorum prælatorum uiduari censentur. secus si agatur de archydiacono, archypresbytero, uel præposito maioris ecclesiæ: quia per mortem talium ecclesiæ non uiduantur quandiu episcopi sponsi earum uiuunt, unde in electionibus illarum personarum locum non habet forma concilij sicut dictum est. Sed quod dixi in præposituris & alijs personalibus qui non consistunt in cathedralibus ecclesijs locum habere formam concilij uerum est sed non in omnibus. Quid enim si aliqua ex talibus ecclesijs modicum collegium habebat, puta trium uel quatuor forma scrutinij non poterat obseruari, & ideò procedetur secundum morem antiquum, & ita intelligo infra eod. titu. cap. j. ¶ Sed nunquid scrutatores dicent uota sua in scrutinio & consensus sic, nam in constitutione concilij dicitur is eligatur in quem omnes &c. hoc nunquam accideret si scrutatores in aliquem non consentirent duo autem rertium scrutabuntur. ¶ Ad electio-
10 nem † uocandi sunt omnes qui debent uolunt & possunt commode interesse, & qui in prouincia eadem consistunt in decre. quia propter, & infra eodem titulo coram, uocabuntur autem per literas uel per nuncium, illi uerò qui manent in ciuitate uocabuntur per campanam, ut infra eodem titulo in causis, prouinciam autem non intelligas talem & tali tam ut dicit canon. v. q. iij. scitote. nam multæ prouinciæ diffusæ sunt & mora in electionibus periculosa est, ut infra eodem titulo. Cum inter. & infra eodē titulo ne pro defectu, hic ergo intelligo prouinciam illam quæ per se prouincia appellatur ut lombardiam, tusciam, campaniam, inspecta magis nuncupatione uulgari quam iuris interpretatio ne sicut de dictis dicimus, ut no. supra de rescriptis. nonnulli. ¶ Et est sciendum quòd post consensus adhibitos in scrutinio mox fieri debet publicatio in communi & post publicationem & collationem electio. ut in constitu. quia propter. & infra eodem titulo. Cum post, uerùmtamen non omne quod differendi causa fit, moræ annumeratur, ut. ff. de usu. l. sciendum. ¶ Item non debemus præcipitare concilia nostra modò tempore indigemus ut aliquid maturius agamus. ut, l. di. ponderet, † unde mox intelligo fieri si non diuertatur ad alios actus, ut. ff. ad. l. Iul. de adul. l. quod ait ff. de test. l. hæredes palam, in fine. ff. ad tertul. sena. consul. l. ij. § confestim, ita tamen ut nec moratoria cunctatione, nec præcipiti festinatione, tam publicatio quam collatio & electio fiat, ut. ff. de admini. tuto. l. tutor qui repertorium. § j. in fine. ff. ad le. falci. l. j. §. non solum.
11 (margin: line "rius agamus")
12 ¶ † Quid ergo si post publicationē cum appareat plures in scrutinio nominatos & discordiæ ianua sit aperta, diuertant aliqui ad angulum ecclesiæ cū aliquibus conferentes & quærētes quomodo ad electionem uniformiter & cōcorditer ueniatur, uel illi de parte maiori moneant illos qui sunt de parte minori ut à sua nominatione desistant, & illum eligant in quem maior & sanior pars capituli consentit, ut forte missa celebretur ad honorē spiritussancti, ut pax & cōcordia inspiretur, nūquid ex hoc uitiosa

tiosa erit electio. Sed absit ut uirtutes in uitia conuertamus.ut.xi. q. iij.ue qui dicitis. Sicut nec econuerso uitia non sunt conuertenda in uirtutes ut. xl. di. sepe.et ideo circa hoc lex cautè procedit quæ dicit tunc uitiari id quod in contextu fieri debet cum actus contrarius intercedit.ut. ff. de duobus reis l. duos. §. ultimo.ut cum actum contrarium intelligamus omnem actum impertinen
13 tem. ¶ Et notabis† quod circa electionem Summi Pontificis non habet hæc forma locum de qua superius dictum est. sed illa quæ habetur infra eodem.licet. Is enim in uniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui à duobus partibus cardinalium electus fuerit & receptus.ut ibi dicit duas partes quidem intelligunt computato electo, ut infra eodem titulo cum in iure. Alij autem asserunt quod illud tantum in com
14 promisso obtineat. ¶ †In scrutinio due partes esse debent eligentes ut dicit illa. licet non computato electo. Sed certè etiam idem uidetur in electione decurionum. ut. ff. decre. ab or.fa.l.iij. ff. quod cuiusque uui.l.nulli. &. ff. de decur. l. nominationes. Sed si uerè inspicias illas leges. non debes dicere quod duæ partes eligere debeant decurionem. sed adesse. Veruntamen cardinales quando uolunt renunciant illi constitutioni & agunt ut præualeat electio quæ à pluribus fuerit celebrata. ¶ Item
15 sciendum est quod† electiones episcoporum maxime in ecclesijs cathedralibus sunt celebrandæ si fieri potest, ut infra eodem quod sicut.&.c.cum terra.ar. infra de appella.qua fronte,alioquin nedum extra ecclesiam imò extra ciuitatem fieri possunt.ut.xxiij.distin.in nomine domini. et. lxiiij. distin. quanto.
16 ¶ † Item sciendum est quod secunda electione facta prima non cessata. non ualet.scilicet ut cũ dubiũ sit de effectu prioris, ut infra eodem titulo considerauimus &.c. auditis. Cæterum si sit liquidum & euidenter apparens primam ipso iure nullam. utpote de manifestè ineligibili,ut infra eodem titulo. uenerabilem.&.c.Vinconiensis. ¶ Item cum à suspenso & de suspensis ab excommunicatis uel de excommunicato electio celebratur. ut supra de consuetu. Cum dilectus infra de appella. constitutis. tunc prima non præstat impedimentum secundæ & hæc locum habent cum duæ electiones fiunt non continuè nec in concursu.sed una prius & ex interuallo alia. Cæterum si fiant quasi in contextu uel concursu una post aliam non habet locum hæc exceptio ex prima contra secundam. quia secũda celebrata est prima non cassata. sed habet locum consideratio comparationis numeri ad numerum, & auctoritatis ad autoritatem, & zeli ad zelum. ut illa quæ his collatis inuenta fuerit à maiori parte capituli celebrata alteri præferatur infra eodem titulo.dudum. & in.c. in ge-
17 nesi. ¶ Item sciendum est quod † electores ab electione resilire non possunt electu consentiente uel consentire uolente, ut infra eod. titulo. cum inter canones. Sicut & alias hærede deliberante & inuentarium conscribente nulla erit licentia creditoribus uel legatarijs seu fideicommissarijs eum inquietare uel ad iudicium uocare. uel res hæreditarias uendicare. ut. C. de iure deli. l. ulti. §. donec. ¶ Item cum à diuersis partibus electio celebratur aliquando numerus unius partis præfertur auctoritati alterius partis aliquando auctoritas numero, ut infra eodem titulo. dudum. ff. de. pac. l. maiorem.C.qui bonis cedere possunt. l. ulti. Aliquando excessus numeri ex una parte cum auctoritate partis alterius præeminente comparatur. ut. xix. distin. in canonicis.in quo dicendum est quod si multum excedat præfertur auctoritati. ut in. c. dudum. & infra de appella. constitutis. si autem modicum excedat succumbit numerus & præfertur auctoritas.ut infra de testibus.in nostra præsentia. In quot autem numerus excedere debeat ut præferatur uel suc-

cumbat uel ut æquiparetur auctoritati. non inuenio determinatum in iure. & ideo relinquo arbitrio iudicantis. ut. ff. de iure deli. l. j. ff. de testibus scio
18 quæsitum. ¶ Item † notandum est quod in electionibus cum quæritur. An digna sit persona quæ eligitur. An indigna. tempus electionis inspicitur, ut infra eodem titulo. dudum in prima. & infra de ætate & qualitate ordi. Cum bonæ. &. infra de cleri. ex. mi. postula. nec obstat infra eodem. Auditis. ubi inspecto posteriori tempore electio conualescit. nam illud locum habet cum electioni hoc solum deest. scilicet consensus uel contemptus aliquorum. quo casu illorum accedente consensu non inspecto tempore electionis sed consensus postmodum accedentis electio manet ualida. sublata exceptione de contemptu ut supra de postulationibus. bonæ memoriæ. in secunda infra eodem titulo. quam sicut. §. si autem.
19 ¶ Sed quæritur † quid si absentes qui uocari debuerunt uocati non ueniant. nunquid expectandi sunt donec ueniant si uocari responderint se uenturos? uidetur quòd expectari debent usque propè finem trium mensium. ar. infra de offi. delega. consuluit. C. de iudici. l. properandum. secunda quæstione sexta. in auten. appellatore. infra de appella. oblatæ. ff. de uer. obliga. insulam. Sed certè cum mora in electionibus sit damnosa, ut infra eodem titulo. Cum inter uniuersas. infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. durum est canonicos sic arctari ut præallega. decre. consuluit. ff si quis cautio. l. secunda. in fine. unde puto quod si uocati non ueniant infra competentem terminum eis à uocantibus præfinitum ulterius expectandi non sunt. infra eodem titulo. Cum inter.
20 &. c. Cum nobis olim. ¶ † Facta electione fieri debet decre. continens formam seriem & processum electionis. nomina eligentium & electi & subscriptiones eligentium singulares & debet hoc conscribi manu publica uel priuata quæ sufficit propter subscriptiones. ut. C. qui potio. in pigno. habe. l. scripturas, uel sigillo. uel sigillis autem. sigillatum. ut infra de fide instrumen. si autenticam scripturam. hoc autem decretum & si fieri debeat. ut infra eodem titulo. cap. innotuit. lxi. distin. episcopus. non tamen est de substantia. ut. xxx. q. v. nostrates. C. de probatio. l. Cum res. ¶ Item post electionem & ante confirmationem si crimen obijciatur electo in modum exceptionis non est necessarium opponentem ad extraordinariam penam astringi, ut infra
21 de acu. super his. secus si post. † Et est ratio quia ante confirmationem spirituale coniugium est inchoatum non tamen est ratum. ut infra de transla. licet. nam ante confirmationem non habet electus iurisditionem postea sic. ut infra eodem titulo. nosti. &. c. transmisse. ¶ Item ante confirmationem metropolitani sui iudicio cedit secundum quosdam. ut infra de transla. præla. inter corporalia. postea secus. & si crimen obiectum ante confirmationem probatum fuerit repellitur electus ab obtinendo. si post confirmationem & ante consecrationem & si electus confirmatus repellatur ab obtentis: idest ab electione & administratione ac alijs quæ per confirmationem quæsiuit & ab obtinendo idest à consecratione. tamen beneficia prius habita non amittit. ut infra de accusatio. & inquisit. super his & ob. hoc ante consecrationem uel ante tempus de consecrandis episcopis non conferuntur. ut infra eodem titulo. Cum in cunctis. ¶ Confirma-
22 tio † prælati infra episcopatum ad episcopum spectat. ut. xv. quæstione ultima nullus. nisi aliquis non inueniatur exemptus. ut supra de consuetudi.
23 Cum uenerabilis. † Episcoporum confirmatio spectat ad metropoli. ut infra eodem titulo. Cum inter canonicos infra de transla. præla. inter corporalia. lxiiij. distin. cap. j. & ulti. nisi aliqui

subsunt

subsint immediatè Romanæ ecclesiæ
24 ut infra.eodem titulo. nihil.in fi. † Archiepiscoporum ad primates uel patriarchas qui in hoc & in quibusdam alijs parem morem & similia priuilegia habent cum Romana ecclesia. ut.lxv distin.mos antiquus.& c. quoniam. infra de priui. antiqua. in auten. de ecclesia-
25 sti.ti. in prin. † Patriarcharum ad Pa-
26 pam,ut infra eodem titu.scriptum†Papæ autem consecratio ad episcopum hostiensem. qui in hoc uicem metropoli-
27 tani obtinet. † Et est sciendum quod is ad quem spectat confirmatio spectat & electionis & electi examinatio. Ita enim confirmari debet electus si nihil est quod ipsum impediat infra eo. titu. postquam. Alibi dicitur si non inueniatur in eo quæ ineptaxico continetur.ut. .vij.q.j. qualiter. Vnde triplex est scru-
28 tinium. Vnum quod habetur ante electionem de quo supra dictum est. Aliud quod habetur ante confirmationem, ut infra eodem titu.uenerabilem. Tertium quod habetur ante ordinationem. ut. xxiij. dist.manus xxviij. dist. de Siracusanæ.xxiij.distinc. qui episco. & xxiiij. distinc. quando episcopus. ¶ Per con-
29 firmationem † acquirit electus ea quæ ad administrationem & iurisdictionem pertinent ut infra eodem titu. nosti. & c. transmisse. Saluo eo quod dicitur de prælatis ualde remotis & ultra Italiam constitutis qui si in concordia eligantur & fuerint Romanæ ecclesiæ subiecti immediatè possunt in spiritualibus & temporalibus ministrare. ut tamen de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienen. ut infra eodem titulo. nihil. &
30 c. quod sicut. ¶ † Sed queritur an rem ecclesiæ in iudicium deducere possit & uidetur quod non quia in iudicio quasi contrahitur:ut.ff.de pecu.l.licet.§.idem scribit. Et absurdum est ei cui alienatio interdicitur permitti actiones exercere:ut. ff. de iure delibe. l. ait prætor. Sed lex illa loquitur in pupillo deliberante. cui neutrum permittitur. nec alienare. nec actiones exercere nec in aliquo diminuere res hæreditarias sine permissu prætoris. secus in electo confirmato cui generaliter conceditur administratio temporalium & spiritualium rerum. qui potest in iudicio agere defendere. Item acquiritur per confirmationem. quia sine metu calumniæ non potest crimen opponi confirmato: ut infra de accu. super his. ¶ Ab ele-
31 ctione † autem electores resilire non possunt sicut nec postulantes à postulatione præsentata: ut supra de postu. bonæ memoriæ in secũda.in uer. si enim. Nam electus habet ius petendi confirmationem. imò publicato scrutinio uariare nequeunt electores. sed ad eligendum cogendi sunt per superiorem ut infra eo. titu.publicato.& arg. ad idem infra de iure patto.nullus.ix.q.iij.nunc uero. viij.q.iij.Attaldus.sed hoc intelligo cum omnes in unum consentiunt. sed cum uota capituli diuiduntur & consentiunt in diuersos, adhuc dico quod illi qui sunt ex parte maiori & saniori resilire non possunt. Alij qui sunt ex parte altera possunt imò debent.nam is eligendus est in quem maior &c.ueruntamen non intelliguntur uariare. hoc.n. faciunt iuris auctoritatem:ut. ff. de colla.bono. l. nonnunquam. ff. de inofficio. testamen. l. Pomponius.§. sed nec impuberis. ff. quorum lega. l. j. §. quia autem. Vel intellige hanc decreta. publicato. quòd illi qui in scrutinio consenserunt non possunt uariare & à suis consensibus resilire post scrutinium publicatum ante collationem & electionem quia secundum consensus in scrutinio adhibitos in scriptis redactos & publicatos facienda est collatio & electio nullius narratione admissa.
32 ¶ † Sed facta publicatione ac collatione cum iam appareat quis sit eligẽdus is scilicet in quem maior & sanior pars capit. consensit illi quæ sunt de minori parte resilire possunt & uariare & adhærere illis q̃ sunt in parte maiori una cũ illis eligere:ut no.supra eo.§.ad ele. autem per scrutiniũ hoc ordine uenitur.

¶ † Sed

33 ¶ † Sed quid si publicato scrutinio appareat quod maior pars decepta est eo quod consensu si ignoranter in hominē minus dignum. nunquid illi qui sunt in parte maiori cū de iure suo diffidāt, possunt à suis consensibus resilire. uidetur quòd sic. ut supra de postula. bonæ memoriæ in secunda. Sed tamen secus est. Nam in hoc casu puto minorē partem saniorem esse, & ideò illum eligēdum qui fuerit à parte minori in scruti
34 nio nominatus† Sed quid si oēs in uno scrutinio consentiant & publicatione facta, illum omninò ineptum inueniāt, puto ad nouum scrutinium posse redire. Sed si iam electio sit facta, uel postulatio præsentata fuit superiori, secus, ut in prædicta decre. bonæ memoriæ & infra de elec. bonæ. &. c. innotuit, nec turberis ex eo quod dicitur in decre. publicato. quòd consentientes in scrutinio cogendi sunt per superiorem eligere. nam hoc intelligo si idoneus sit is in quem consensum est. ut infra eod. causam. ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. in fine primi responsi. Sed hoc totum sine captione intelligas. cum uitium quod detegitur est in aperto. tunc enim pænitere licet. ut. ff. de interrogato. actioni. l. de ætate. §. Celsus. nam qui optauit acetum pro uino, potest iterum optare uinum ut. ff. de ope. le. l. ij. argumē. ff. de pigno. acti. l. eleganter. §. qui reprobis. & q iurat aliter quàm ei deferē iterū iurare debet ut. ff. de iureiu. l. q per saltum. & qui male pronunciat iterum iudicat. ut. C. de accu. l. iiij. ff. de arbit. l. quid tamen. j. Respon. & ar. infra de accusa. qualiter. Sed in his qui iā elegerunt, uel postulauerunt, & postulationē superiori præsentauerunt aliud obseruatur, ut superius dictum est, meritò uidentur enim officio eorum functi bene uel male ut infra de offic. delega. in literis. ff. de iudic. l. iudex. & l. quod iussit. ¶ Et nota † quòd si de aliquo facta
35 fuerit postulatio & non admissa, iterū in ecclesia eadem & eadem ordinatione postulari non debet. ut supra de postula. gratum. Et idem dico cum alitēr cuius electio cassata fuerit uitio electionis. ut infra eadem. eo. titu. considerauimus secundum unam lecturam illius decre. præter istam ordinationem quæ facienda est in uacatione illa. Nam in alia uacatione potest idem in eadem ecclesia iterum eligi. ut infra eodem super eo. ubi autem uitio personæ reprobatur electio, nec in uacatione illa, nec in illa, nec in alia ecclesia eligi potest. ¶ Sed obijcitur cum electiones consueuerunt cassari per modum exceptionis. ut infra de accus. super his, mirum est quomodo exceptio tantam efficaciam habeat contra id quod legitur infra de ord. cog. cū dilectus infra de excep. denique. § ult. ff. de his qui not. infra. l. lucius. Ad quod Respondeo in nullo uacillare debet opinio promouendi ut xxxiij. dist. laici. eius autem cōditio cuius per modū exceptionis cassata fuit electio grauata uidetur sicut illius qui per exceptionem repellitur à testimonio. ut infra de test. testimonium. & ideo huiusmodi promotio & in illa ecclesia in qua uitio personæ reprobata fuit eius electio, & in alia impeditur. nam infamia facti onerat aliquos apud bonos & graues ut. ff. de obsequi l. honori & a dignitate repellit. ut C. de dig. l. ij. Sed cum alicuius electio cassatur uitio electionis. tunc quia uitiū est in materia, non imputatur electo. ut. ff. ad. l. Acqui. l. si seruus. §. si calicem. ff. de loca. & conduc. l. Item quæritur. §. si gemma. unde incassatum non committatur infamia. ut. ff. de re mili. l. qui cum uno. § non omnis. &. §. exauthoratus. ff. de his qui nota. infamia. l. ij. §. ignominiæ. ¶ Nunc uidendum est de pœna ma-
36 lè eligentium. † Et est sciendum quòd si scienter eligant indignum ab ecclesiasticis beneficijs triennio sunt suspensi & priuati tunc. id est, ea uacatione, uel tunc id est prima uice, uel electione occurit facienda potestate eligendi. ut infra eodem titulo cum in cunctis. in a ut si omnes deliquerint transferatur potestas eligendi ad superiorem: ut infra eodem

eodem titu.bonæ memoriæ. &.c.innotuit. Si autem non omnes deliquerint, s.d aliqui de capitulo, tunc potestas deuoluitur ad alios, qui non deliquerunt: ut infra eodem titulo. cum Vincon. & si illi ad quos deuoluitur eligant, & eodẽ modo deliquerint, ut primi, potestas redit ad primos, non ad superiorem. sic intelligere uoluerunt quidam decre. illã cum Vincon. dicentes tunc demum deuolui ad superiorem ius eligendi, uel prouidendi, cum omnes pariter, id est, simul deliquerint. colligentes hoc ex illo uerbo quod ponitur in decreta. bonæ memoriæ Maguntinus, in fi. ubi dicitur si electores pariter deliquissent ad nos deuoluta fuisset ordinatio ecclesiæ Maguntinen. Sed ego aliter intelligo decre. illam cum Vincon. sicut etiã glo saui. Et quod dicitur in decret. bonæ, pariter nõ intelligo concursum in tempore delinquentium sed delicti similitudinem. ut sit sensus si primi electores deliquerint, & secundi deliquerint paritate delicti non temporis deuoluta est ordinatio &c. Absurdum enim esset dicere quod nunquam ius eligendi a capitulo exeat nisi canonici diuisi deliquerint, & quod uitium delinquentiũ quasi purgetur ex delicto aliorum. ut ad primos ius redeat eligendi. Illi tamen ad hoc respondebant quod iste regressus & circulus locum habet usque ad tres menses, qui dantur ad eligendum: ut l. dist. postquam. lxiij. dist. obeuntibus. & quod dixi deuolui ius prouidendi ad superiorem canonicis eligentibus scienter indignum. locum habet cum canonici eligũt contra formas. hic saluo quod in primo casu delinquentes priuati sũt ipso iure. in secundo priuandi per sentẽtiã: ut patet hæc differentia ex illis decreta. ut infra eodem titul. cum in cunctis. &.c. quia propter diuersas, & nota quod cum in primo casu eligentes sint à beneficijs suis per triennium suspensi, durante suspensione alia beneficia acquirere non possunt. ut infra eodem titulo per inquisitionem, infra de ætate

37 & qualitate. cũ bonæ. † Et est sciendũ quod ab electo cõfirmato & consecrato exigitur sacramentum fidelitatis: ut infra eo. titulo significasti, secũdum formam quam habes infra de iureiuran. ergo, & idem si metropolitanus fuerit, cõceditur pallium ad usum & nomen: ut infra de postulatio. prælato. bonæ memoriæ. in fine. in secunda. in quo plenitudo Pontificalis officij confertur. ut infra de usu palij. nisi scilicet in quinque. in uocatione concilij. crismatis confectione. dedicatione basilicarum. ordinatione clericorum, & episcoporum cõsecratione. ut infra eodem titulo quod sicut. §. prætеream.

Summarium

1 *Translatio quid sit.*
2 *Transferri qui possint, & qui transferendi potestatem habeant. & nu. 3. & 4.*
3 *Episcoporum translatio ad solum Papã spectat.*
4 *Prælatus an inuitus cogi possit transire ad dignitatem maiorem.*
5 *Causæ transferendi quæ sint.*
6 *Translatum non sequuntur honores reales.*

¶ DE TRANSLATIONE Prælatorum. Rubri.

DICTUM est supra de quibusdã modis per quos prouideť ecclesijs de prælatis. sed quia plerunque prouidetur transferendo prælatos de ecclesijs ad ecclesias. Idcirco subijcitur hic rubrica de translatione. prælatorum. Vel aliter continuabis. Dictum est supra de postulatio. sed quia plerunque postulantur prælati alijs ecclesijs alligati. ut supra. de postu. bonæ memoriæ in prima & secunda. &c. si unanimiter quos transferri oportet. ideo hic de trãsla. tractatur. ¶ Videamus igitur quid sit translatio. qui possunt transferri. ad quem pertineat potestas transferendi. &

& quæ sit causa transferendi. ¶Tran-
1 slatio † est de sede ad sedem commutatio. unde quod hic appellatur translatio alibi appellatur mutatio. ut vij. q.j.
2 mutationes. † Potest transferri aliquis de minori ad maiorem ecclesiam. qui.n. prouehitur de minori ad maius prouehitur. xciij. dis. legimus. in fin. ff. de mu. & ho. l. ut gradatim. et maximè obtinet cum agitur de translatione episcoporum. cum enim episcopi transferri non possint de sedibus ad sedes nisi per dispensationem. ut not. supra de postulatione. facilius dispensatur: ut de minori quis transeat, ad maiorem, quàm de pari ad parem, uel de maiori ad minorem, ut infra eod. tit. c j. & c. licet. Est igitur hoc secundum ordinem, ut habens minorem dignitatem transferatur ad maiorem. ut infra eodem capi. j. & vij. q. j.
3 mutationes, Pertinet † autem translatio episcoporum ad Papam solum. ut infra eodem titulo. c. fi. & vij. q. j. mutationes. & infra eodem titulo inter corporalia. Aliorum autem prælatorum inferiorum ab episcopis translationes fieri debent auctoritate episcoporum. ut vij. q. prima episcopus de loco. nisi prælatus is qui transferendus est sub sit Romanæ ecclesiæ immediatè. ut supra de consue. cum uenerabilis. ¶ Item requiritur consensus capitulorum seu clericorum a quibus, sunt aliqui transferendi. est. enim quædam alienatio. & ideò cõsensus clericorum est requirendus. ut. x. q. ij. in autent. hoc ius porrectum. xij. q. ij. sine exceptione. x. q. ij in c. ulti. nam maior est alienatio personarum quàm rerum. quia personæ preciosiores sunt rebus. ut xij. q. j. precipimus, & prius quærenda est persona quam iuris ratio. ut. ff. de iure. codic. l. quidam referunt, & hominum gratia res natura comparauit. ut instit. de re. di. §. in pecudũ. & qđ dico requirendum consensum clericorum, locum habet in his prælatis qui sub sunt episcopis immediate. ar. lxxj. dist. clericos. infra de renun. ad monet. sed si alijs prælatis medijs sub sint ut ab batibus seu præpositis, eorum etiam cõsensus est requirendus. ut. lviij. di. c. j. & xx. q. iij. conquestus. liiij. di. ca. j. sed si per alium episcopatum clericus uocatus sit, tunc siue habeat medium prælatum, siue non consensus episcopi est requirendus. ut. lxj. dis. per totum. lxxxv.
4 dis. florentinum. ¶ † Sed quid si prælatus aliquis uocatus ad dignitatem maiorem nolit transire dixerunt quidam cogi non posse: quia nemo cogitur crescere inuitus ut. lxxiiij. dis. gesta. sed si ex causa utilitatis uel necessitatis petatur translatio puto fore cogendum. ar. vij. q. j. omnis qui gemebat. Nec ob. quod dixi quòd nemo crescere inuitus compellitur? quia multa bona conferuntur inuitis. ut. xliij. di. & qui emendat. & inuitus aliquis liberatur ut. ff. de neg. ge. l. soluẽdo. ff. de solu. l. solutionẽ. argu. ad idẽ. ff. de lib. cau. l. j. & ij. ff. de appella. l. non tãtum. ff. quando appella. sit. l. iij. §. ulti.
5 ¶ Transferre † autem episcopos & superiores solius Papæ est ut dictũ est. nã hoc & quædam alia soli Papæ competunt, quæ his uersibus notantur. ¶ Restituit Papa, solus deposuit & ipse. Diuidit ac unit, eximit atque probat. articulos soluit, synodumque facit generalẽ, Transfert & mutat. non prouocat ullus ab illo. ut hæc sine gloria probantur per iura. ij. q. vj. Ideo. iij. q. vj. quãuis. & c. dudũ. xvj. q. j. præcipimus. vij. q. j. & temporis. xvj. quæstio. j. frater noster. xvij. distin. regula. xiij. q. j. quoties. xvij. distin. c. j. ij. & iij. vij. q. j. temporis qualitas. c. mutationes. ix. quæstio. iij. cun-
6 cta. ¶ Translationum † causæ duæ sunt. utilitas & necessitas ut. vij. quæstio. j. Omnis qui gemebat & c. episcopus, de loco qui enim ex altera istarum causarum transfertur, non transit sed transfertur. ut vij. q. j. mutationes, non mutat sed mutat. ut vij. quæstio. j. scias. ¶ Tres autem sunt causæ transitus leuitatis, cupiditatis & humilitatis. Cùm quis utilitatis causa transfertur omnino eximitur & liberat a prima ut supra de postu. bonæ memoriæ. in secunda, in fi. Vt nihil

hil commune habeat cũ priori. ut. xxj. q. ij. Si quis iam translatus quod intelligo cùm translatus est cum effectu : ita ut possessionem illius habeat ad quam transfertur . ut supra titulo proxi. cum in cunctis. Alioqui secus. ut xcij. distin. si quis episcopus ordinatus. &.c. si quis episcopus . &. cap. si qui episcopi. sic & ex eo tempore incipit quis posse testari iure militari cum in numerum militum est receptus non cum electus est in tyronem.ut.ff. de mili. testa.l. Ex eo tempore . uel quod uerius puto. cum episcopus absoluitur a uinculo quo priori ecclesiæ tenebatur data sibi licentia ad alteram transeundi antequam ad secundam transeat. uel si non admittatur a secunda adhuc dico nihil commune habeat cum priori à qua exemptus est. est tamen episcopus nullum possidens episcopatum.ut.ff. de bon. poss. ex testa.mili.l.una in fi. ueruntamen quamuis possessionem ecclesiæ non habeat ad quam transfertur dominium , tamen uel ius in ea quæsiuit.ut. ff. de acqu.poss. l. cum hæredes. ¶ Cum causa necessitatis quis transfertur idem est quod supra aliquando enim ex causa necessitatis fit translatio. ut cum prælatus in sua ecclesia persecutionem patitur & hostilitatem. Sed & tunc dici potest causa utilitatis transferri . cum in sua ecclesia in fructuosus existat. & ob hoc istæ duæ causæ plerunque coniunguntur. ut vij. q.j.scias supra titu. proxi. in causis. Si uerò necessitatis causa non transferatur sed transeat , tunc cessante necessitate quasi iure postliminij redit ad suam ecclesiam ut vij. q.j.postoralis . ¶ Transit quis de ecclesia ad ecclesiam causa leuitatis in quo casu dixit Hugolinus quòd si alteri ecclesiæ adhæreat sine monitione potest priuari prima, nisi prima uoluerit eum repetere.Si aũt adhæserit alteri,aut habet ecclesiam pro derelicto , aut nõ.Si habet,puta quia contrahit matrimoniũ fit miles. tunc sine monitione priuatur . & idẽ dixit in alijs. casibus. ut cũ quis defuerit ab ecclesia per tres septimanas,uel duos mẽses sine iusta causa,& absque licentia sui episcopi in studio uel peregrinatione. In his omnibus dixit posse priuari sine monitione,quasi in his omnibus ecclesia pro derelicto habeatur.honestum tãtum esse dicebat ut admoneantur: ut vij.q.j.si quis in clero. &.c. si quis præsbiter infra de cleri. non resi. inter quattuor. uerius puto ꝙ in his casibus & consimilibus admonendus sit absens , ut infra de appel. peruenit infra de senten. excom. in audientia infra de cleri. non resi. Ex parte. & ar.vij.q.j peruenit infra de cle.non resi. ex tuæ. nec enim facile præsumendum est aliquem habere ecclesiam pro derelicto,forte multis laboribus acquisitam ut infra de renun. super hoc. nec ex sola absentia hoc præsumitur : cum possit quis ex iusta causa abesse . ut infra ut lite non contesta. quoniam frequenrer. Sed si requisitus nõ inueniatur tunc ꝓcedatur secundum illam decre. infra de cle.nõ resi.ex tuæ. Vbi uerò certum esset ecclesiã non habere pro derelicto : ut cùm quis ex superioris licentia se absentat. & si ultra moretur qui superiori placeat admonendus est,eo.nõ sine causa remouendus. ut.vij. q.j. præsentium. ¶Item transit quis causa cupiditatis siue ambitionis. & tunc priuandus est habita & ambita.ut.vij q j.eos.Si quis episco.infra eo ti. quanto sed ecclesia põt eum repetere si uult ut vij.q.j.non oportet.Sed in hoc opponitur.Nonne hodie perdit primã recipiendo secundã:ut infra de præben.de mult.Respondeo ꝑdit sed non perditur. unde si ecclesia prima uelit repetere suum prælatum si sine resignatione prioris ecclesiæ & sine superioris licẽtia transiuit ad aliam, bene potest, est tamen præsumptio canonis quòd eo ipso quòd quis trãsit ad maiorem uideatur ambitionis causa transilire. ut vij.q. j. si quis episcopus. nullus enim transit de maiori ad minorẽ. ut infra de cler.non resi.c.j.¶Item transit aliquis cã humilitatis.cum quis relicta sua ecclesia religionẽ ingreditur.Nam licet

in priuatis personis, sufficiat licentia petita & si non obtenta, ut infra de regu. licet, eo quod qui spiritu dei ducitur non est sub lege. xix. di. duæ. in episcopis tamen secus est. ut dicam infra de renun. cæteri uero prælati inferiores episcopis & si licentiam petere debeant. possunt tamen ea non petita intrare. Præter hanc causam scilicet religionis si quis uelit ecclesiam deserere resignet in manu prælati, ut infra de renun. admonet. uel in manu Papæ si ei subest immediatè, ut in [illegible] Alioquin ecclesia potest eũ reperere si uult. ut vij. q. j. non oportet, uel ipse superior. ut. vij q j. Si qui uerò. &. c. si quis presbyter. ipse autem repetere ecclesiam non ualet. ut. vij. q. j. eos. nam & si inutilis sit renunciatio. habet tamen in se tacitum pactum ne petat, si cut & inutilis acceptatio. ut. C. de pactis. l. si unus. §. pe. ff de accep. l. an inutilis, & hoc uerum est in prælaturis iam quæsitis. secus in acquirendis, ut infra de his quæ fiunt à maio. par. cap. Ex ore, tunc si ex conscientia criminis dimissa prælatura ad uitam monachalem descendit, ad prælaturam secularem resurgere de iure non potest. Alioquin secus. ut vij. q. j. hoc nequaquam infra de renun. post translationem. ¶ Vnum au-
6 tem in summa † notabis quòd honores reales non sequuntur translatum: ut si primò fuerit palliatus & transferatur ad aliam ecclesiam, quæ dignitatem pallij habeat oportet translatum iterum palliari supra de postu. bonæ memoriæ. in fi. in secunda. quia licet pallium uideatur personale adeò ut cum persona sepeliatur. ut infra de usu pallij. ad hæc. tamen gratia & contemplatione loci datur, & ideò reale censetur, unde persona cui conceditur non utitur eo ultra locum. ut infra de usu pallij, ex tuarum, & si palliatus loco renunciet, non retinet usum pallij, ut infra de renun. ad supplicationem, & succedens palliato non utitur eo nisi pallium ei concedatur. Sed iniuria fieret ei si pallium non concedatur eidem arg. ad hoc. ff. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. pe.

Summarium

1 *Pallium quid sit.*
2 *Pallium cui, & sub qua forma uerborum concedatur. & nu. 4.*
3 *Vtilitas per dignitatem augeri debet.*
4 *Pallio quibus in locis, & temporibus utendum sit.*
5 *Proconsul ubique proconsularijs insignijs utitur, & uoluntariam iurisdictionem exercet.*
Item & legatus de latere Papæ.
6 *Mitram & annullum pastoralem ubique defert quilibet metropolitanus.*

¶ DE VSU PALLII. Rub.

DICTVM est supra de postulatione, de electis, & de transla tione. Sed quia per hos modos assumptos uti pallio decet, si ecclesijs ad quas assumuntur dignitas pallij debeatur, ideò post illos tractatus ponit rub. de usu pallij. ¶ Videamus ergo quid sit pallium, cui concedi debeat. & a quo. Item quibus locis & temporibus
1 utendum sit pallio. ¶ Pallium † est insigne ornamentum archiepiscopi, & episcopi, sumptum de corpore Beati Petri, ut supra de electio. significasti. In pallio autem plenitudo pontificalis officij confertur, ut infra eodem titu. nisi. unde ante pallij receptionem ecclesia dicitur uiduata. ut. c. dist. quoniam: quia sine pallio quædam expediri non possunt. ut supra de elec. quod sicut. §. præterea. in Papa uerò pallium designat plenitudinem potestatis, ut infra eodem titu. ad honorem.
2 ¶ † Conceditur pallium archiepiscopis & episcopis aliquibus ex speciali gratia. ut infra de præscrip. cum in iuuentute. Conceditur pallium summus pontifex alicui prælato in curia existenti, uel eius nuncio, uel mittit illud per apo-

apocrisarios Roma. eccles. ut supra de
elect.significasti.c.distin.c.pallium.& c.
3 scriptorum Pallium †conceditur for-
titer postulanti. ut.c.distinctione. pri-
sca.sicut & literæ dimissoriæ. ut.ij.qu.
vj.post appellationem. sicut & pecca-
torum remissio. ut de pœniten.distinc.
j. importuna. ¶ Conceditur autem
pallium his uerbis. Ad honorem Dei
omnipotentis & beatæ Mariæ uirgi-
nis, & Beatorum Apostolorum Petri
& Pauli. domini Papæ Gregorij &
Roma.eccle.necnon ecclesiæ tibi com-
missæ tradimus tibi pallium de cor-
pore Beati Petri sumptum. plenitudi-
nem ualet pontificalis officij ut uta-
ris eo inter ecclesiam tuam certis die-
bus qui exprimuntur in priuilegiis ab
apostolica sede concessis. Conceditur
iuranti. ut supra de electio. significa-
sti.c.disti.optatum.cum augmento ho-
noris pallij crescere debet cura pasto-
ralis sollicitudinis. ut ornatu uestium
actionum ornamenta conueniant. ut.c.
4 distinctione omnis. † Augeri enim
debet utilitas per dignitatem.ff.de iu-
di.l.si longius.in fin.ff. de donatio.l.fi-
liusfami.ff.de usu.& ha.plenum.ff.de de
leg.j.l. si seruus plurium.ff. de iudi. l.
sed & si susceperit.§.primo.& argum.in
fra de offi. de le.sane.xxiiij. q.j.qui con
tra pacem.ij.q. viij. quisquis. Sed dum
decorari pallio uolumus, forsan mo-
ribus indecori.ut.c.distinct.contra mo-
5 rem. ¶ Summus pontifex † utitur pal-
lio semper & ubique. Alij autem præ-
lati nec semper nec ubique quia ille
in plenitudine potestatis illi in par-
tem sollicitudinis sunt assumpti: ut in-
fra eo. ti. ad honorem. Vnde illi in sua
ecclesia.i.in qualibet ecclesia suæ prouin
ciæ si sit metropolitanus uel suę dio.si sit
episcopus utitur pallio & certis diebus
qui in priuilegio suæ ecclesiæ continen
tur.ut infra eodem.c.j.& c. ad honorem
& c.ultimo. Aliquando ex spirituali cõ
cessione licet alicui extra suam prouin-
ciam ut dioece. uti pallio pro missarum
solennitatibus, pro consecrandis suffra
ganeis, & clericis ordinandis,dũmodo
fiant de permissione illius in cuius dioe
ce.celebratur.ut infra eodem tit.ex tua
rum.&.c.cum sis. sed licet ita sit de iure
communi quòd quis uti non potest pal
lio nisi in sua prouincia uel dioecesi ut
dictum est sicut serica ueste utendum
non est nisi in cena. ut.ff. de usufru.l.sed
& si quidem.§. sed & si uestimentorum.
uidetur tamen quodam argu. legali nõ
esse absonum si palliati utantur pallijs
6 extra suas dioeces. Nam †proconsul suis
utitur insignijs ubique postquam urbẽ
egreditur.ut. ff.de offi.procon.l.j. Sed il
lud contingit ratione mittentis, mitti-
tur enim a principe.& ideo tanquã per-
ueniat ad prouinciam sibi decretam uti
tur insignijs & exercet ea quæ sunt uo-
luntariæ iurisditionis. ut.ff.de offi.pro-
con. l. ij. sicut & legatus domini Papæ
qui dicitur de latere ipsius.ut infra.de of
fi.leg. quòd translationem.&.c.excom-
municatis & infra de senten. excom-
7 municatis ad eminentiã.† Mitrã aũt &
annulũ pastoralem defert quilibet me-
tropolitanus ubiq; in missa priuata. nã
& flamines ubique pilium portabant.
ut xxj.distinc. cleros.in eis enim non si-
gnificatur plenitudo officij sicut in pal-
lio. ¶ In summa notandum est quòd
pallium dandum est cum cõcessione no
ui priuilegij & renouatione antiqui. ut.
c.distin.c.antepenul.& ultimo.

Summarium

1 *Renunciatio quid sit, & quis renunciare possit.*
2 *Renunciari quibus possit.*
3 *Clericus an fori priuilegio renunciare ualeat, & nu. 5.*
4 *Clericus à quo ordinem recipit, & iudiciũ recipere debet.*
6 *Renunciationis effectus qui sint.*
7 *Renunciare non compellitur quis inuitus.*
8 *Remittens dare intelligitur.*
9 *Renunciando beneficio in quo casu quis efficiatur simoniacus.*

DE RENVNCIATIONE. Rub.

QVIA ea quæ postulationibus, electionibus, & translationibus acquiruntur plerunqne renunciatione perduntur. ideò post tractatus illos subijcitur rubrica de renunciatione. ¶ Videamus ergo quid sit renunciatio, quis possit renunciare, cui facienda sit renunciatio, quæ possint renunciari, quis sit effectus renunciationis, & an ad renunciandum quis compellatur inuitus. & an post renunciationem potest renuncians penitere.

1 ¶ Renunciatio† est propriè rei uel iuris spõtanea refutatio. ¶ Potest renunciare is ad quem pertinet quod renunciatur. Generaliter enim quilibet potest renunciare rei sue uel proprio iuri. ut probatur. infra per multa iura. & vij. q. j. quam periculosum. C. de pac. l. si quis in conscribendo infra de foro competen. si diligenti. infra de regu. ad apostolicam. Sunt tamen quidam quibus libera non est resignandi potestas: ut prælati qui ligatas habent alas: quibus satagunt uolitare ut liberum non habeat absque superioris permissione uolatum. ut infra eodem titulo. literas. &c. nisi, quorum causa renunciandi examinanda est. ut infra eodem titulo. nisi. Et est ratio quia prælatura non datur alicui propter ipsum solum, sed propter alios, non ut præsit sed ut prosit. ut prima quæstione. j §. ecce cum honore. viij. quæstione prima qui episcopatum. & quia in prælatura salus communis agitur & lucrifactio animarum. iuxta quod Apostolus ait de seipso. Cum essem liber ex omnibus omnium me seruum feci ut plures deo lucrifacerem. ut. xxviij. quæstione prima. iam nunc unde dicit se plus cæteris laborasse. ut infra eodem titulo. nisi. §. quippe. & xxiij. quæstione. iiij. quis non potest. ¶ Renunciare non possunt furiosi & sui incompotes nisi habeant dilucida interualla in quibus renunciare ualent. vt. vij. quæstione prima quamuis triste, & tunc renunciationis causa per superiorem inquiri-

2 tur. ¶ Renunciatur† his quæ sunt iuris priuati: ut patet per iura superius allega. ut. ff. de edili. edicto. l. quare. §. si uend tor. infra de priuile. si de terra. & c. accedentibus. ff. de pactis. l. pacisci. ff. de minoribus. l. iudex. ff. de ferijs. l. prima. à qui. appel. non lic. l. j. C. de tempo. appel. l. ultima. in fi. & in multis alijs iuribus quæ quibbet curiosus per se notare potest. sed iuri publico uel interdicto in fauorem omnium non potest. vt. ff. de pact. l. ius publicum. infra de senten. excommunica. contingit infra de foro competen. si diligenti, uel aliter iuri fauorabili tantum põt renunciari. iuri uerò fauorabili & odioso sicut est illud de quo loquitur c. si diligenti. &. c. contingit. non potest illud enim ius quod clericis indulgetur de foro & priuilegio illius decre. xvij. q. iiij. siquis suadente. inductum est in fauorem clericorum & in odium laicorum qui oppidò infesti sunt clericis. ut. ij. q. vij. laicos. Et simile alias quia auxilio uelleyani renunciatur ut. ff. ad uell. l. ul. C. quando mu. tu. off. fun. aut. mater. sed Macedoniano non potest unde & post sententiam datur ex eo exceptio. ff. ad Macedo. l. tamen. Et est ratio quia Velleyanum est fauorabile tantum, id est, in fauorem mulierum inductum. Macedonianum est inductũ in fauorem filiorũ familiàs, & in odium creditorum: ut. ff. de conditi. indebi. l. qui exceptionem. uel alias non potest quis renunciare iuri suo cum ex sua renunciatione etiam iuri alterius præiudiciũ generetur, † un-

3 de clericus non potest renunciare foro, quia ex hoc præiudicaretur episcopo. ut. xi. q. j. clericum. ij. q. vj. non liceat. à

4 † quo enim clericus ordinem recipit. & iudicium recipere debet. ut. ix. q. ij. nullus primas forenses & penitentiales. ut. de pe. di. vj. placuit. infra de pæ. & re. om-

5 nis. ¶ Præterea † si sic clerici fori priuilegio

priuilegio renunciare possent, iam clerici de uno episcopatu possent sibi constituere alium iudicem in alio episcopatu: ut. ff. de iud. l. in eo. modo clericus non potest renunciare priuilegio toti collegio indulto clericali. xvij. q. iiij. Si quis suadente. nam & si actionem iniuriarum remittere posset: ut. xxiij. q. iiij. c. si illic. iniuriam tamen facta ordini abolere non potest. unde eo remittente actionem suam ei qui manus uiolentas in eum iniecit temere, excommunicatio durat: ut in decre contingit. Quidam tamen dicunt quod clericus & si fori priuilegio renunciare non possit expresse, tacitè tamen potest arg. ff. de procu. l. filiussa. §. ueterani. C. de iura. calum. l. ij quod non puto uerum. Item renunciare non potest quis per quæ deo & homini obligamur: ut uotis, pollicitationibus, iuramentis, conuentionibus et promissis & per hoc matrimonio renunciari non potest, quamuis iuri exigendi debitū renūciari possit. ut infra de conuer. côiug. quidā intrauit. Renunciari debet ecclesijs, beneficijs, & præbendis apud eū à quo hic recipiuntur: ut infra e. ti. admonet. xviij. q. ij. abbas, pōt ut inde fiat curæ priuatio unde dat in aut. de defenso. ci §. nō habēte alioquin si quis in consulto suo episcopo idem transeat ecclesiam quāuis ecclesia absoluatur ab ipso ut infra eo. ti. quod in dubijs. &. vij. q. i. eos. ut ipse eam repetere non possit. repeti tamē potest ipse ab ipsa ecclesia. ut no. supra in summa de transla. præl. §. ul. & hæc uera sunt nisi habēs ecclesiā trāseat ad religionē. tūc enim ualet ingressus, nec reuocari potest ab ecclesia uel epo, quo inconsulto trāsiuit, quāuis licē tiā petere debuisset, ualet tamē igressus petita & nō obtenta uel nulla petita: ut infra de regula licet. xix. di. duæ. Sed aliud est in episcopatu quē etiā religionis causa deserere non licet, & hoc ideo, quia maior fructus inesse creditur curæ pastorali quā uitæ contēplatiuæ: ut infra eo ti. nisi. §. ul. qd̄ intelligo cū ita res geritur sicut noster iubet Imperator. ut. xl.

di. ante omnia. ¶ Effectus renūciationis
6 † est ut renūciās repetere non possit qd̄
semel recūciauit. ut. vii. q. i. quā periculosum. ff. de ædi. edi. l. quæritur. §. si uenditor. C. de iureiu. l. si quis iusiurandum. xxiii. q. iiij. si illic. ff. de successo. edi. l. i. §. q semel. xvij. q. ij. Gōsaldus. xviij. q. ulti. dudum. xxi. q. ii. si quis iam trāslatus. xcii. di. si quis episcop' uacās. vii. q. i. hoc nequaquā. ut. infra eo. ti. post translationē C. de cōdi. inser. l. cū quidā infra de cau. pos. & proprie. pastoralis in aut. de
7 testibus. §. quia uero multi. † Renunciare nō cōpellitur quis inuitus: ut. vii. q. l. quāuis. debet igitur renūciatio esse uolūtaria nō extorta: ut infra ꝙ me. causa ad audientiā. absoluta. omnino. n. quis renūciare debet rei spirituali: ut ifra de offi. de leg. ex pte infra de simo. ex insinuatione, quia nec dari uel remitti uel renūciari debet aliqd spūale pacto uel cōditione iteruenięte. ut. i. q. ij. quā pio.
8 in fi. † qui. n. remittit intelligit dare: ut
viii. q. iii. talia infra de testibus ueniēs, ff. de calumnia. l. qiun. etiā. ff. qui infra. credi. l. in fraudē, licet sit ar. cōtra. ff. eo.
9 ti l. si pignus. C. ad uel. l. etiam. ¶ † Sed
pone ꝙ renūcietur simpliciter & absolute sine pacto & sine conditione uerum tamē hoc renūcians gerit in mēte ut ex renunciatione rei spiritualis aliquid sibi temporale accedat apud districtum iudicem qui scrutator est cordiū & cognitor secretorū culpabilis iudicatur. ut in-
10 fra de simo. tua in fi. † sola enim uolun-
tas simoniacū facit. ut. i. q. i. qui studet
11 † sicut & spes sola facit usurarium ut in-
12 fra de usur. c. consuluit. xiii. q. iii. c. i. † uo
lūtas. n. & propositum distinguunt maleficia. ut infra de sen. ex. cum uolūtate. ff. ad le. Cornel. de sicca. l. diuus. Sed aliud est in prohibitis: quia simoniaca & aliud in symoniacis, quia prohibita. quædam enim prohibentur hodie quia & olim in ueteri testa. simoniaca erāt: ut uendere spiritualia. in his studiosa uoluntas inducit simoniam, quædam uerò hodie simoniaca iudicantur quia fieri prohibentur quæ tamē in ueteri testamento

stamento nec simoniaca nec prohibita inueniuntur ut uedere castaldionatũ & aduocatiam ut.j.q.j.si quis episcopus.da re pastum uel pastilum in receptione ca nonici,ut infra de simo. Iacobus,In his & consimilibus non committitur simo-
13 nia sola uoluntate†Et est sciendũ quod simonia mentalis sola pœnitentia abo-letur.ut infra de simo.c.ult. ¶Item no-
14 tandum est † quod episcoporum cessio in scriptis est facienda. ut. vij.q.j. sicut uir.§. ecce. & c. qualiter.&.c. quamuis
15 sit triste.¶Restat uidere†an renuncians ualeat pœnitere. Et est sciendum quod si quis renunciare intendens uocet superiorem literis siue nuncio ut ueniat re cipere cessionem eius,si antequam supe rior ueniat ille pœniteat reuocatio non nocet.vt infra eod.ti.lectæ.sicut non no cet uocatiõ pattoni in ius sine uenia edi cti.ut.ff.de in ius uo.l.quamuis, & tunc est pœnitentiæ locus ut.ij.q.vj.si quis li bellos.ff.de condi. causa.dan.l. si pecu-niã.ij.quæstio.iij.si quis iratus. infra de appe.directæ. ff. de interroga. acti.l. de ætate.§.Celsus.& hoc uerũ est nisi pœ-nitentia esset a'teri captiosa.ut. ff. de re gu.iur.l.nemo. ut si res integra non est: ut insti.mandati.§. recte supra de elec. in causis.ff.de cessio. bo. l. is qui bonis. C. qui bo.ce. pos.l.ij.puta si à superiore petita est cedendi licentia & admissa.in fra eodem ti.quidam. Et sunt duæ ratio nes quare tunc non est pœnitentiæ lo-cus. Vna ne superiori uideatur ludibriũ qui cessionem admisit. ut supra de postu la. bonæ memoriæ in secundo. in uer. si enim. Alia quia præsumptio iuris est quod is qui cedit utilitatem ecclesiæ re spiciat in cedendo dum se insufficientẽ recognoscit.ut infra eodem titulo.c. ul ti.uel propriam salutem attendit, dum conscientiam criminis habet. ut. xiij. distine.nerui.& infra eodem.c.nisi.j.re-spon. infra de simo. ex insinuatione. Aliud tamen est in cessione bonorum secundum leges. Nam post cessionem rebus tamen integris manentibus lo-cus est pœnitentiæ. ut. ff. de cessio. l. is qui. Sed ibi cessant rationes superius, assignatæ. ¶ In summa est notandum
16 †quòd renunciari non potest rei quam quis sibi competere ignorat,ut.ff.de in-offi.testa.l.mater decedens.ff. de acqui. hære.l. is qui.§. si quis dubitet,&.l.is qui putat.& ar.ff.quibus ad liber. pro-cla. non licet.l.penul.§. nemiui. Item
17 † renunciari rei non potest quæ non ha betur nec haberi potest, ut. ff. de reg. iur. l. Eius. &.l.qui potest.ff.de acqui. & om.hęre.l. nolle. &.l. is qui hæres.j.re-spon.&.l.is qui potest.ff. de suc.edic.l.j. §.decretalis.& ar.ff.quòd metus causa.l.
18 Sed & partus.§.Iulianus,in fi.†pacto au tem remitti, non potest quod nondum competit.ut.ff.de pac.l.pactum,repudia ri non potest nisi interuentu auctorita-tis iudicialis.ut.ff.de cur.bo.da.l.prima.

Summarium

1 *Negligentia quid sit, & qualiter pu-niatur.*
2 *Negligentia per quem suppleri possit.*
3 *Negligentia siue mora an purgetur.*
4 *Intellectus ad.c.literas,infra eo.tit.*

¶DE SVPPLENDA NEGLI-gentia prælatorum. Rub.

DICTVM est supra de modis per quos assumuntur prælati ad dignitates & prælaturas. Sed quia in prælaturis perfunctoriè & adu-latoriè res aguntur: ut. xl. distin. an-te omnia.& quod negligitur supplendũ est. quod autem omittitur obstaturan-dum.ideo hic subijcitur rubrica de sup. nego.præla. ¶ Videamus igitur quid sit negligentia, qualiter puniatur, per quẽ suppleri possit quod omittitur, & an mora purgetur. ¶ Negligentia † est
1 eius quod fieri deb't & potest omissio. Punitur autem negligentia quia pote-stas exequendi quod negligenter omit-titur trãsfertur ad alium, ut infra eo.ti. licet.

licet. &.c.literas, supra de elec. ne pro defectu infra de conces. præ. nulla.&.c. postulasti. aliquando in confusionem negligẽtis benedicere nõ benedictus pro benedicto habetur ita ut liceat abbati non benedicto aliquem benedicere. ut infra eodem titu.c.j. Nec ob. lxix. dist. quoniam.ubi dicitur quòd ita demum licet abbbati manum imponere si eidem manus impositio facta fuerit ab episcopo secundum morem præficiendorum abbatum, nam illud intelligo de manu ordinatoria, modo non ordinatus nõ imponere potest ut ibi. munus autem benedictionis quod pro professis impenditur licet ei præstare ut hic quod in fauorem religionis est inuentum, sicut & illud ut non baptizatus baptizet. ut. xxxij.distin.c.præter. §.verum. ¶ Negligentia prælatorum diuersimodè punitur in iure secundum diuersitatem & qualitatem eorum quæ negliguntur. unde aliquando inuenio leuem pœnã imponi pro neglectu scilicet excommunicationem duorũ mensium.ut.i.q.j.quicquid. aliquando grauem.scilicet pœnam depositionis. ut. lxxxj. distinc. dictum lxxxvj.distin.c.j.ix. quæstio.iij. placuit. c.di.quoniam.supra de transla.præla.inter corporalia infra de statu. mo.c.ij.§. qui uerò peculium. C. de offi. præfec. ori.l.si quos.ff.de custo. & exhi.re.l. carceri.&.l.milites. Sed distingui potest inter modicam negligentiam & magnã. ut iura posteriora locum habeant in negligentia magna quæ culpam sapit. ut. ff. de uerb. significa.l. magis, priora uerò in modica. uel dici posset quod iura posteriora locum habeant cum quis monitus adhuc negligit ut monitio negligentiam aggrauet & pœnam grauiorem inducat. ut infra de cle. ex. uel depo.minis.c.ij.infra de senten.excom.in ti.mauit.&.c.contingit. xij. quæstio. ij. indigne.xi.q.j.petimus. ij. quæstio. vij. qui nos tãgit.infra de cleri. non resi. ex tuæ. ¶ Suppletur † aliquando negligentia maioris per minorem.ut infra de cõ
2 ces.præ.nulla. &.c. postulasti. ix. q. iij.

Cum simus lxxxix.distin.uolumus. Aliquando minoris per maiorem.ut infra de conces præ.dilectus supra de elec.ne pro defectu. & infra eo.titu.c.ij. &.c.licet. &.c.ultimo. ¶ Purgatur negligentia siue mora
3 † in quibusdam.scilicet ut fieri possit post tempus quod in tempore faciendum est.in quibusdam uero nõ purgatur. nam tollitur potestas faciendi. post tempus purgatur in canone per biennium non soluto infra de loca. & conduc. potuit. &.c. propter sterilitatem. Purgatur in restituendo ecclesiæ rẽ alienatam. ut infra de re.ec.non alienã. si quis presbiterorum. Item purgatur in iudicijs usque ad lit. contesta. ubj ante non interest aduersarij.ut.ff. si quis cau. l.& si post tres. C.de fideius.sancimus.j. de offi.dele. consuluit. Non purgatur in pœnalibus obligationibus i quibus mora committitur per diei transfusionem. ut.ff. de uerb. obli. l. si fundum. &.l. ad diem.C. de contrahen. & cõ. sti.l. magnam. C. de iure emphi.l.ij.ff. loca. & condu.l.quæro.§.inter. Item non purgatur mora liberti qui scripturam suæ libertatis infra annum ordinationis noui pontificis manifestare contempserit. ut xij.q.ij. longinquitatem. non purgatur in collatione beneficiorum. nam si infra tempus à iure statutum beneficia non conferantur ab illo ad quem collatio spectat, posteà non conferuntur ab eo, sed transit potestas conferendi ad alium, ut probatur hic infra eo. ti. licet. Nec ob infra eo. ti. literas. ubi uidetur quod mora purgatur. quia ibi approbatur collatio facta post tempus ab illo qui conferre neglexerat infra tempus, sed certè ibi non approbatur sed de patientia tolleratur. Prælati igitur cautè inuigilent ut circa executiones suorum beneficiorum & officiorum diligentes existentes, nec credant sibi lectionem & orationem sufficere, sed ad opera charitatis manus extendant ut. lxxxvj.di.fratrem nostrum.

SVMMA-

Summarium

fiend

fienda sit.

57 *Ordines omnes an & quando possunt simul conferri eidem.*

58 *Sacri ordines quare die sabati tantum conferrantur.*

59 *Ordinatus sine examinatione an sit deponendus.*

60 *Ordinandus si tempore sua ordinationis suum prodat impedimentum, & nihilominus ordinator non intendens dispensare ipsum ordinet, aut detecto postea impedimento, ipse ordinandus sit deponendus.*

61 *Episcopus à quo consecrari debeat.*

¶ DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM, & qualitate ordinandorum. Rub.

DICTUM est supra de promotione prælatorum, nunc tractemus de ordinatione clericorum, & quia ordinationes clericorum fieri debent certis temporibus, & cum scrutinio ordinandorum, ideo subijcitur hæc rubrica de temporibus ordi. & quali. ordi. ¶ Videamus ergo quibus temporibus ordinationes fieri possunt, & per quos, qualis examinatio habenda sit ordinãdorũ, & per quos. Itẽ quot ordines simul & eidẽ cõferri possunt. Itẽ quid iuris sit si quis sine examinatione ordinatus sit, uel si i scrutinio suppri-
1 mat impedimentum. ¶ Sacri ordines † cõferri possunt & debent in quatuor temporibus, in sabbato sancto, & in sabbato ante dominicam de passione, hoc tamen fallit in summo Pontifice qui subdiaconatum conferre potest quolibet die dominico, ut infra eo. titu. de eo. & c. j. Ad minores autem ordines licitum est cuilibet episcopo diebus dominicis unum aut duos uel plures dummodo non uideatur generalem ordinationem facere promouere, ut in decre. de eo. In sabbato autem penthecostes non licet sacros ordines conferre, sed in septimana sequenti, ut infra eodem. c. j. nam in illa quatuor tempora celebrantur. ut. lxxvj. distin. de ieiunio. & c. si au-
2 tem. ¶ Consecratio † uirginum fieri potest in die epiphaniæ, aut in albis pascalibus, id est, in tota septimana paschali. In apostolorum natalibus, nisi uirgines magno languore detentæ alijs petant temporibus consecrari: nam tunc & illis & alijs temporibus possunt consecrari, sicut de baptismo dicitur quòd fieri debet in sabbato magno, & in sabbato pentheceo. sed in necessitate quolibet tempore baptizari potest & debet, ut probantur hæc. xx. q. j. deuotis. de con. di. iiij. uenerabilis. & c. baptizandi. ¶ Sed certè quod dicitur prædictis temporibus posse sacrum uelamen imponi exempli gratia dictũ est, nam & alijs præcipuis & magnis festiuitatibus fieri potest, quia & diebus dominicis, ut infra eodem titulo cap. i.
3 † Viduas autem nullus pontificum uelare præsumat ut in prædicto. c. deuotis. in fi. sed ipsemet uelut suscipiant de altari. ut. xxvii. q. i. uiduas quæ. & capitibus suis imponant scilicet uelum professionis. ut. xxvii. q. i. uidua quædam. Nec obstat infra de his quæ ui. me. ue. causa fin. perlatum, ibi enim episcopus non imposuit uelum consecrationis illi corruptæ sed imponere simulauit, uestem autem religiosam recipiat à sacerdote uidua uel ministro. ut. xx. quæstio. i. uidua, & sic intelligo infra qui cle. uel uo. consuluit, quod enim dicitur de manu presbyteri uelum assumpsit subaudio religionis, quod a presbyteris potest assumi ut dictum est, quod ex eo apparet quia in illa decretali dicitur quòd illa corrupta professa non fuit, breuiter igi-
4 tur sparsa recolligo. † Velum consecrationis solenniter imponitur à solo episcopo, non ab inferiore, soli uirgini nõ corruptæ. solemnibus diebus ut dictum est, non priuatis. uelum autem non dico consecrationis sed professionis, quia corrupta non consecratur quolibet tempore corrupta de altari suscipit & sibi imponit. Sed uestem religionis uirgo uel corrupta à sacerdote suscipit quandocunque.

docentque. Et quia incipit materia de uelis & de his uariè iura loquuntur.

5 ¶ Sciendum est † quadruplex esse uelum professionis, prælationis, consecrationis, & ordinationis. Velum professionis suscipitur à uirgine uel corrupta cum profitetur suscipiatur de altari uel de manu alicuius non multum refert. Sed recipitur in.xij. anno ad minus.ut. xx.q. j.c.j.&.q.ij. puella uelum consecrationis imponitur in.xxv.anno.ut.xx. q.j. placuit.lxxvij. distin. placuit.uelum ordinationis est quod olim dabatur diaconissis. in.xl. anno. ut. xx. q. j. sanctimoniales. xxvij. q. j. diaconissam.

6 †Velum prælationis olim dabatur abbatissis in.lx. anno. ut.xx. q j. iuuenculas. Et quod dixi cæteris temporibus sacros ordines côferre debere, sic intelligendum est, ut tempus non sit de substantia ordinum, nam & alijs temporibus sacro ordine collato character insigitur, ut infra eodem titulo.c.ij.&.c. consultationem: sicut & certa ætas ordinandorum requiritur in quolibet sacro ordine.ut.lxxvij distinctio. placuit episcopus. in ueteri. tamen ætas non est substantia ordinis, quia & in minori ætate sacro ordine collato character insigitur quamuis ordinantes à collatione. ordinati ab executione ordinum suspendatur.ut infra eodem titulo.uel non est

7 compos. ¶ Ordines conferre† possunt episcopi diœcesani suis clericis. Alij autem episcopi clericis alienis diœcesis, ordines conferre non possunt nisi fuerint inuitati, ut ad alienas diœceses accedentes ordinationes celebrent,ut ix. quæstio.ij.per totum, uel nisi rogati fuerint per literas commendaticias ut in suis diœcesis clericos ordinent alienos, ut lxxij. &.ij.distinctio. per totum. In hoc tamen non sufficiunt literæ archidiaconi, ut infra de offi.archidiaco.significasti. Si tamen aliquis ordinet clericum alienum sine literis commendaticijs uel formatis, & episcopus eius qui ordinatur ratam habeat ordinationem dummodo aliter canonicè & sine prauitate aliqua quis fuerit ordinatus recipi potest ex indulgentia ad ordinis executionem, ut.ix.q.ij. Lugdunensis. ¶Ordines conferre possunt illi episcopi qui ultimam manus impositionem, idest ordinem episcopalem in ecclesia hoc est non in hæresi, uel in schismate receperunt: Alioquin si qui in hæresi uel in schismate constituti in episcopos fuerint ordinati dixerunt antiqui doctores quòd nihil recipiunt per talem ordinationem. & ideò ordines conferunt sumentes fomentum sui erroris ex illis canonibus.ix. q.ij c.ij. & iij. & in subsidium algantes.j.q. vij. daybertum.xix. distin. propter.j q.j.si quis confugerit, &.c. si quis inquit infra de schisma.c. j. Sed hæc opinio reprobatur j.q.vij. conuenientius. Dicas ergo quòd siue quis receperit ultimam manus impositionem, in ecclesia, & postmodum lapsus fit in hæresim uel in schisma siue in schismate uel hæresi fuerit ordinatus & in ea persistat, dummodo in forma ecclesiæ fuerit ordinatus ordinati ab eo & in forma ecclesiæ characterem recipiunt & ordinem, sed non ordinis executionem siue scienter siue ignoranter à tali fuerint ordinati. ¶Sed in hoc differentiam notabis inter ordinatos ab eo qui recipit ultimam manus impositionem in ecclesia, & eos qui ordinantur ab illo qui extra ecclesiam suscepit, quia facilius tollerantur primi in executione quam secundi, nam primi siue scienter siue ignoranter à tali ordinati fuerint tolerantur si aliàs digni sunt, nisi in quatuor casibus scilicet si fuerint iterata unctione maculati, ut.j. quæstio. vij. saluberrimum, id est, si se fecerint in eodem ordine iterum ordinari. Si simoniacè uel a tali symoniaco in ordine se fecerint promoueri, ut.ix.q.j. ab excommunicatis. Item si unici hoc est singularis lauachri, id est baptismi iacturam fecerint, id est si se fecerint iterum baptizari, ut de con. distin.iiij. eos. &.c. qui bis. Item si ad subuersionem

nem fidei adhæserint. hæreticis, & in contemptum ecclesiæ se ab eis ordinari fecerint.ut. j. quæstio.vij. conuenientibus. Vnde uersus. Siue bis ordo datur seu baptismus repetatur. Siue ut euertatur fidei status ordo petatur. Vel si præstetur ut utrunque simon operetur. Vt dispensetur spes irrita prorsus habetur. Secundi si scienter à tali fuerint ordinati nunquam tolerantur, si ignoranter & hoc probauerint puta quia pueri erant præsentes uel absentes quãdo ordinator ipsorum fuerat præscisus. uel fortè fuerat in curia Romana præscisus rediens mentitus est se absolutũ. ut infra de spon. cum in apostolica.ut. vij. quæstio.j. ordinationes. Hanc totam distinctionem intellige in prælato per sententiam ab ecclesia præscifo.

8 ¶Hæc igitur sic fides tu:†quòd hæretici excommunicati simoniaci in ordine, schismatici depositi,suspensi uel interdicti uera conferunt sacramenta, & uerum corpus Christi conficiunt,dummodo in forma ecclesiæ gerant.ut.xix.dist. secundum.j.q. j. dominus declarauit. & ca. quòd quidam.de con.di.iiij. ostenditur. &.c. quomodo. Cæterum si in his forma ecclesiæ non seruetur nihil agitur, quia extra ecclesiam, id est formam ecclesiæ non est locus ueri sacrificij.ut.j.q.j.extra catholicam,& tales ordinationes irritæ fore dicuntur, ut infra de schisma.c. j. Sed si in forma ecclesiæ fiant ratæ sunt quo ad caracterem, irritæ quo ad executionem.ut.j.q.j. Si quia à simoniacis, & sic etiam intelligi potest superior decre.

9 ¶Sed quid†si sciam episcopum meum hæreticum uel schismaticum occultum per sententiam non præscisum,& compellit me ad ordines, nunquid permittam me ordinari ab eo?. Respondeo non, sed potius permittam me excommunicari,ut infra de sen. ex. inquisitioni. tales enim conferre non possunt executiones ordinum quam nõ habent, ut.j.q.vij. Daybertum, & pro non dato habetur quod datur ab eo qui dandi potestatem non habet,ut infra de iure patro. quod autem in fi. sicut pro non facto habetur quod fit ab eo qui faciendi potestatem non habet.ut ar.ff.de pœnis.l.ij.§.ulti.C.qui pro sua iurif.l.j. C.si ante compe.iudi. per totum.& idẽ dico in prælato quem scio suspensum uel interdictum.Sed oppones nam secũdum hoc idem uidetur dicendum in prælato quem scio in peccato mortali constitutum.nam & ille suspensus est & peccat mortaliter celebrando unde uidetur quòd non habeat ordinum executionẽ. Ad quod respõdeo uerum est quòd prælatus in mortali constitutus suspensus est quo ad se. non quo ad alios.ut in.q. j.sacerdos.Nam omnis peccator missam celebrare potest præter simoniacum.'ut infra de simonia. tanta, quod intelligo de officij potestate,non de merito uitæ saluis alijs expositionibus huius uerbi. quas faciemus deo dante infra de simo. & hoc intelligo de prælato peccatore tolerato non præscifo alias secus. Item hoc intelligo in prælato constituto in mortali peccato non enormi sed mediocri,'non tamen notorio de iure uel de facto, nam enormia occulta etiam post peractam pœnitẽtiam & mediocria notoria impediunt executionem quo ad se.& quo ad alios.ut supra de renunciatione. nisi eum pridem. & infra eo. titu.c.ulti.

10 ¶Quid si sciam episcopum meum† notorium fornicatorem uel occultũ simoniacum in ordine,nunquid recipiam ordinem à tali. Hug.dixit quòd sic quandiu toleratur ar.xxviij.dist.consulendũ. xv.q.ulti.c.ultimo. Sed eius sententiam non amplector.nam & isti sunt suspensi quo ad se.& quo ad alios.ut. xxxij. dist. nullus præter hic.&.§.uerum. & maximè simoniacus in ordine uitiosum habet caracterem.ut.j.q.j.reperiuntur. & c.quibusdam narrantibus. à quo nullo modo debeo ordinari, ut.j. q.j. Si quis simoniacis infra de simonia. per tuas. Hug.tamen intelligebat illud.c. si quis in præscisis, uel eum probare possunt eum simoniacum. quod non placet.

11 †Sed si quid ignorem episcopum meum

fore simoniacum cum sit in ueritate & ab eo ordiner. Respondeo non recipio executionem & indigeo dispensatione. & hoc in detestationem criminis.ut j.q. j. si qui à simoniacis. & licet ita dicam in ignorante. aliud tamen dico in coacto qui recipit executioné. ut.j.q.j. Cóstat. & est ratio quia magis constat de uoluntate coacti quam ignorantis. ut infra. de simo. sicut tuis. hoc tamen intelligas de coacto conditionaliter.nam absoluté coactus nó reciperet caracterem. ut infra de baptismo & eius effec. maioris infra de his quæ ui. me. Sacris.l.di.
12 presbyteros.¶ Sed † quid si sciam uel credam episcopum meum simoniacum nó suo ordine sed in collatione ordinum. seu beneficiorum. Respondeo laborabo pro posse meo acquirere licentiam ab ipso ut liceat ab alio ordinari. quam si non dederit sed me ad ordines compellat.secure ordinabor ab eo quandiu toleratus fuerit non præcisus & crimen fuerit occultum ut dictum est. Nec obstat si conscientia mihi repugnat. quia erronea est. ut xiij.disti. nerui.xi.q. iij. cui est illata. licet sit ar. contra.ff de liberali causa.l.igitur.§.j. nec ob.auctori
13 tas illa. † Omne quod fit contra conscientiá ædificat ad gehenná. ut xxviij. q.j.§.ex his. Nam illud sic debet intelligi omne illud quod fit contra conscientiam informatam ex præcepto uel prohibitione.uel quod fit contra conscientiam non erroneam ut dictum est. Sed uidetur manifesté obstare infra de simo. per tuas in secunda per tuas. Ad quam sic. Respondeo monachus ille non cogebatur ad ordines assumendos sed quærebat an ab ipso qué talé esse sciebat ordines assumere debet. unde papa in sua responsione magis considerauit factum scilicet difficultatem ortam in consciétia monachi & errorem impressum quàmuis quasi pro modico habuit papa monachum illum non promoueri ad ordines superiores eo quod non in sublimitate graduú sed in amplitudine charitatis acquiritur regnú dei. ut infra eo.

ti. Ad aures. Sed quia non gradus elegantior sed uitæ melioris actio cóprobatur.ut xxiij quæstio iiij. sicut excellé
14 tiam. † Vnum non omitto quòd si mala audias de prælato tuo nó statim credere debes. ut xxxiij. distin. habuisse. lxxxvj.di.si quid uerò. xv.q.vij. si quid. igitur nec enim debes esse multum credulus. ut. ff. quod cum falso tu. l.j. in si. ff.de eo per quem fac. erit.l.j.§.j. & argu.infra de in integ.rest.ex literis. Sed si forte uidebitur alicui quòd mihi ipsi sim contrarius. nam supra eo. §. quid si sciam notaui. quòd si sciam episcopum meum in enormi crimine constitutum non permittam me ordinari ab ipso
15 † & alibi notaui simoniam in beneficijs inter enormia computari infra de cu. & inquisi. inquisitionis. Ad quod Respondeo simonia est enorme peccatum respectu eius qui per simoniam beneficium acquisiuit. qui penitentiam agere non potest beneficio retento. Vel dicitur enorme, idest, indispensabile, quia dispensari non pót cum simoniaco nisi beneficio resignato sicut in simonia co in ordine contingit.ut in eodem decre. dicitur. &. xiij. di. nerui testiculo-
16 rum.¶ In qualitate † ordinandorum regulas apostolicas considerari oportet Apostolus enim sic ait ad Tytum. Oportet episcopum irreprehensibilem esse,unius uxoris uirum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene dispositum. Et hæc omnia in his uersibus continentur. Primum præcipitur quod sit sine crimine præsul. Monogamus, sobrius, prudens, ornatus & hospes. Castus decens, non percussor, non litigiosus. non cupidus. bene dispositus, non neophitusue. Talis apostolica quod præsit regula iussit. Et licet Apostolus has regulas in episcopo posuisset.extendun tur tamé per Augustinum & Ambrosiú ad alios clericos ordinandos. ut lxxxj. dist. Apostolus. xxxiiij. di. cognoscamus.

mus. & quamuis in his regulis plurima possent dicimos tamen aliqua summatim in singulis prosequamur. ¶ Circa primam regulam secundum antiquos tres erant opiniones. Hugol. cum suo rigore dicebat quòd qui semel peccat mortaliter post baptismum amplius nó potest promoueri uel aliquos actus legitimos exercere. ut xxv. distinctione. primum. xlvij. distinctione. quoniam prima. q. vij. si quis omnem. l. distinctione illud. vj. quæstione. j. qui crimen. viij.
17 quæstione. j. in scripturis. in fine † & Mar. inducebat legem. ff. de ædil. edict. quis sit fugitiuus. Respon. j. nam fugitiuus est seruus qui ea mēte fugit ut ad dominum non redeat, quamuis posteà
18 mutato consilio reuertatur. † Nec fur purgat uitium furti si rem restituat. ut. ff. de furtis. l. qui ea mente. nec raptor uitium rapinæ. ut. ff. ui bo. rap. l. ultima. ¶ Alij dicunt quòd post quolibet mortale pœnitentia acta quilibet potest promoueri. nisi sit crimen enorme. ut lxxxj. distinctione. Apostolus. & est argumentum ad hoc. l. distinctione. ferrum. ff. de ædil. edic. l. quod ita seruatum est. quia defectus nostri temporis &c. ut. xxxiiij. distinct. fraternitatis. ¶ Tertij dicunt quòd quantumcúque sit graue delictum, dummodo sit occultum post pænitentiá peractam non impedit promouendum. ut l. distinctione de his. Istæ opiniones tolluntur unica decre. ut infra eodem titulo. c. ultimo. Nam enorme delictum quantumcunque occultū etiam post peractam pœnitentiam promoueri non sinit. & impedit executionem ordinum susceptorum, mediocre non notorium. de iure uel de facto post peractam pœnitentiam ex promoueri permittit & non impedit in susceptis. sed ante pœnitentiam damnabiliter. in susceptis ordinibus ministratur leue delictum siue occultum siue manifestū nec promotum deijcit nec impedit promouendum. Sed in his opus est exemplis.
19 † Enormia delicta quæ hoc operatur ut superius dictum est sunt tria homicidiū. ut. l. distincti. miror. j. q. vij. si quis omnem. de confe. di. j. c. j. & hæresis in qua post uulnus sanatum remanet cicatrix. ut. j. q. infra uentum. & symonia in ordine. ut infra de acu. inquisi. Et est ratio in homicidio horor sanguinis. in hæresi immanitas criminis. in ordine uitium & infectio ordinis. Sed hoc idem operantur mediocria. Sed notoria de iure & de facto ut infra eo. ti. c. ultimo. Dicuntur & quædam alia enormia nó hoc respectu sed alio, scilicet quia indispensabilia. simonia in beneficio. ut. j. q. j. Egra. & quæstione ulti. patet. dispensatur tamen cum simoniacis simoniacè promotis ut infra de simo. de regularibus &c. ex insinuatione. supra de elec. Si alicuius. j. q. v. præsentium. Nec obstat infra de simoni. nobis, nam illa alio modo quam lego litera sonat ut ibi notaui. Itē si quis excommunicatus in contemptū clauium celebrauit. ut. xj. q. iij. si episcopus. Item omne delictum quod ipso facto inducit infamiam iciuilem. ut iij. q. vj. §. porro. Item infamia descendens ex delicto declarato per sententiam. ij.
20 q. iij. §. hinc colligitur. † Monogamus debet esse ordinandus, id est, unius uxoris uir. ut. xvj. dist. ca. j. quod negatiuè oportet intelligi, id est, non plurium: sicut & alias ecōuerso exponimus in ore duorum uel trium stat omne uerbum. id est, non paucorum infra de testibus in nomine domini & similis expositio. x. q. ij. casella. xxx. q. iiij. æqualiter. &. ff. de legatis. ij. l. cum pater. §. rogo. in casu tamen necessitatis bigamus promouetur usque ad subdiaconatum. hoc tamen intelliges. ut nota. supra de rescrip. §. si contra ius. Assignantur autem quatuor rationes quare bigamus promoueri non possit. una propter defectum sacramenti, quia non est in eo sacramentum unitatis, quia diuisit carnem suam in plures. xxvj. distinc. acutius. Itē propter prærogatiuam ordinum. ut xxvj. distinc. una. Item propter signum incontinentię. præsumitur enim incontinens qui uxore mortua transit ad alteram. ut lxxx.

lxxx. distin.proposuisti. Ité ex eo quòd nó habet frontem hortádi uiduitaté qui frequentator est cóiugiorú.ut.c.una plenius dicemus infra de hac materia de bi
21 ga.† Sobrius debet eé ordinandus in potu & cibo, à crapula & ebrietate maximè clerici abstinere debent. ut infra de
22 uita & hone. cleri. A crapula.† Et hoc propter quinque quia ebrietas cor aggrauat & sensus clerici semper uigere debet et tenuis esse.ut. xxxv.di.in principio. Item quia luxuriosa res est uinum & contumeliosa ebrietas ut eadem distinctione luxuriosa. Item furiosa.ut in. c. uentermero estuatuans facile despumat in libidinem,ubi ebrietas ibi libido dominatur & furor.¶Ité irrisioni expo-sita.ut in.c. vj.in uerbo læsa,læsa pietas dum irridetur ebrietas. & generaliter quia omnium uiciorum fomes est & nutrix.ut c.ante omnia. xxxv.distinctione Vtere igitur clerice modico uino propter stomachum. nam ex frequenti potatione sequitur ebrietas. ut infra de iu
23 reiur. & si christus. ¶ † Et nota ebrietas dicitur tribus modis. Vno modo dicitur ebrietas pœna & obliuio mentis,& hæc non est peccatum.ut xv.quæstione. j.sane, Secundo modo dicitur actio siue. frequens modus bibendi & hæc ut ait Aug. est ueniale peccatum, nisi sit assidua quia hoc é mortale maximè si quis nouerit uires uini nec aquam admisceat ut.xxv.di.criminis. Tercio dicitur quædam dispositio mentis & studium ad inebriádum,& hoc semper est mortale pec
24 catum.ut xxxv. di. ante omnia.† Pœna eius qui ebrietati deseruit é ut si admonitus non desinat si est episcopus, præsbyter, uel diaconus deponatur.si subdiaconus inferior uel laicus communione priuetur.ut. xxxv. di.episcopus &c. ante omnia infra de uita & honestate. cle. A crapula in si. & est hic casus in quo peccatum mortale non inducit depositioné.& simile xlvij. di.episcopus. xcij. dist.c.ultimo.similiter & in cibo sobrius debet esse clericus. æqualiter enim ebrietas & uoracitas prohibentur ut ait Apostolus non in commes. & ebrie.
25 ¶ † Vitanda est uoracitas propter octo, quia inter epulas & lasciuias pudicitia non seruatur. & quia ignominia & confusio est Christum pauperem & esurientem falsis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinas rubentes buccas tumentiaque ora proferre.ut xxxv.di. ecclesiæ princeps.& quia abundantia morbum facit, molestias ingerit, egritudines generat, excessus ciborum consumit, & computrescere facit corpus humanum macerat egritudine diuturna,& tandem morte crudeli consumit. ut de.
26 consue.di.v.nihil. ¶Prudens † debet esse ordinandus triplici peritia.scientia sacræ scripturæ. ut xxxvj. di.per totú.Ité secularium scripturarum.ut xxxvij. distinc.c.legimus. §. sed contra &.c. turbat. Item secularium negociorum. ut. xxxix.distinc.per totum. Sacram autem scripturam scire debet ad subditorú animas informandas: ut xxxvj. distin.c.iij. §.ecce &.c.si quis uult, & propterea statutum est ut in ecclesijs metropolitanis teneantur doctores theologiæ. Item seculares scientias scire debet ut per eas instruatur discernere uerum à falso, & uiam habeat ad scientias pietatis. nó autem addiscere debet ac delectationem, & uoluptatem. ut xxxvij. distinc. turbat,§.cur ergo.& per hoc soluitur cótrarium multorum in ea.distinctio. & propterea statutum est ut in cathedralibus ecclesijs & minoribus quantum sufficere poterunt facultates, teneantur magistri liberalium artium. de quo dicemus. infra titulo de magistr. hoc tamen non intelligas de omnibus artibus liberalibus sed de triuialibus tantum scilicet Gramatica, Dialetica, & Rethorica. illæ enim abilitrant ad sciétias pietatis secus de quadruuialibus. scilicet de arimetica,gometrica,musica & astronomia,quæ licet in se contineant ueritaté, non tamen ducunt ad pietatem,ut ait Hie.xxxvij.distin.si quis artem Grámatica. Item autores gentiliú legi possunt,& scientiá triuialis, & si quid boni inue-

inueniatur in eis illud tanquam proprium sumat autor & ad bonos usus cō uertat, non quia illi ita dixerunt, sed qa bonum est. ut. xxxvii. distinc. turbat &c. qui de mensa &c. si quid ueri: & relatum in fin. hoc enim fecit Paulus cū in epistola ad Tytum inseruit illud Epygmendis. Cretenses malæ bestiæ & pigri corde. Item in epistola ad Corin. sæpe bonos mores frangunt colloquia praua. Hiero. etiam usus est uersibus Virgi. de con. distinctione. v. nunquam. & auctoritatibus Galeni & Hipocratis, ut de con. distinctione. v. ne tales. Item Augu. uersibus Lucani, ut xxvi. quæstione. v. nec mirum, circa principi. Leges autem & phisicam possunt audire clerici dummodo non cupiditatis uel uoluptatis arg. xxxvi. dist. c. legimus. & c. t. aliqua. &. c. ideo. & hoc uerum est nisi sint monachi uel regulares uel sacerdotes. seu habentes personatus uel plebanatus. qui si audierint nisi infra spacium duorum mensium ab his destiterint. hoc est à legibus & phisica audiendis ipso iure excommunicationem incurrunt. ut. infra ne cleri. uel

27 mona. super specula. ¶ † Debet etiam ordinādus habere peritiam secularium negociorum, quia non solum spiritualia sed etiam temporalia subditis & necessitatem patientibus ministrare debent ut. xxxix. di. per totum. & supra de renunciatio. nisi. lxxxvi. distin. fratrem.

28 ¶ Sed † nunquid laicus qui omnino ignorat literas reciperet caracterem si eum contingeret ordinari. Dicunt quidam quod non quia substantia summi sacerdotii sunt eloquia diuinitus tradita. ut. xxxviii. dist. omnes. & arg. xl. di. sicut in uerbo clericatus & sacerdotium. Alii dicunt quod est uerius quod bene reciperet caracterem. quia ex quo baptizatus est susceptibilis cuiuslibet sacramenti, cum baptismus sit ianua omnium sacramentorum. ut. xxxii. distin. §. uerum, circa. fi. & facit ad hoc. i. q. i. uentum, in uerbo. sed dicitur & quod dicitur in illo. c. omnes. referendum est ad executionem ordinis quæ sine litteris

29 fieri nō potest. ¶ In summa nota † quod sufficit ut habeat scientiam competentem, & si non eminentem. ut supra de electi. cum nobis olim. Item propter simplicitatem repellitur quis ab obtinē do. sed nō deicitur ab optēto, sed datur ei coadiutor ut xxxix. di. petrus. vii. q. i. quia frater supra de electio. Cum in cūctis. Item propter illiteraturam potest episcopus petere licentiam resignandi. ut supra de renun. nisi. Sic scripsit Raimundus in summa sua in fi. illius rubricæ de prudentia ordinandorum. & uidetur uelle quod remoueri non possit episcopus propter illiteraturam, sicut proximè dixi in simplicitate. cum tamen cōtrarium sit expressum infra de æta. & quali. in or. præfi. quamuis ignominiosum est etiam episcopo si quærat ab aliis doceri, cum ipse alios docere debeat. ut in auten. de sanctis. episcop. §. damus. colla. ix. & xxxvi. di. §. ecce. i. q. i. uilissimus. viii. q. i. licet. & argu. ff. de eden. l. argentarius. §. prohibet. imò talis debet eligi in episcopum cuius comparatione ceteri greges ducantur. ut.

30 xxv. distin. §. nunc autem † Pudicus debet esse ordinandus ut & moribus & uerbis pudorem suum indesinenter ostendat, ut in canticis canticorum Genæ sponsæ. idest prædicatores turturi comparantur propter pudentiam. turtur est enim animal. ualde pudicum. unde uerecundos & uerentes facite uobis filios ab omni immundicia ut probantur hæc. xliii. di. §. i. & xxxii. qō. iiii. in eo fornicator. Debet esse ordinandus duplici ornamento ornatus interiori & exteriori. interior consistit in uirtutibus, exterior autem in quatuor consistit, scilicet cibo & potu de quibus superius dictū est. §. sobrius. Item in habitu & incessu. de habitu legitur infra de uita & ho. cle. clerici. xxi. q. iii. per totum. & sub habitu comprehenditur quod statutum est de coma & barba non nutriendis. ut. infra de vi. & ho. cl. clericus. qui admodum

dum spere caput rasum debet habere. ut xxxiij. di. prohibere. & sic incedere attonso capite & patentibus auribus ut. xxxiij. distinc. non liceat. Quid autem significet rasio capitis. quid depositio capillorum legitur. xii. q. j. duo. ¶ Et notá
31 † quod in uestibus clerici conformabunt se consuetudini regionis & illis cum quibus uiuunt ne alijs superstitiosi & hypocritæ uideantur. ut. iiij distin. erit. xxx. distinc. si qui uirorum. &. argu. xlj. di. quisquis semper tamen honestate seruata. sed aliquando ex causa timoris uel alterius necessitatis licet habitú transformari. ut infra de uita & honesta. cle. clerici officia. xxi. q. iij. episcopi.
32 † Incessus clerici debet esse grauis & moderatus, ut grauitate itineris. mentis maturitatem ostendat. nam incompositio corporis, mentis indicat qualitatem. unde salustius arguit Catellinam eo ꝙ incessus eius modo citus modo tardus erat. ut xlj. distinc. in fi. ¶ Debet † etiam
33 ordinandus esse hospitalis quia ut ait Hieron. domus clericorum omnibus debent esse communes. ut. xvi. q. i. quoniam. quia hoc triplici de causa quia nó potest clericus esse hospitalitatis hortator qui hospitibus hostia claudit. ut. xlij distinc. §. j. Secúdo, quia quietas hospitalitatis remuneratur téporaliter & æternaliter, iuxta illud Apostoli exerce teipsum ad pietatem, nam corporalis quædam exercitatio ad modicú est. pietas autem utilis est ad omnia habens promissionem uitæ quæ nunc est & futuræ. Item Abraham & loth qui erant hospitales angelos recipere meruerunt. Sed circa hospitalitatem discretio est habenda. eorum namque qui petunt eleemosynam. Alij petunt quasi ex debito, ut prædicatores & prælati. Alij simpliciter pro corporis sustentatione. In primo casu subdistingue, quia aut sunt noti aut non. Si sunt noti & constat eos missos & institutos ad prædicandum uel ad prælaturam recipiendam. Si uero sint incogniti, & dubitatur an tale officium sit eis concessum debet hoc examinari an ita sit. qa circa maiora periculum maius uertitur non enim das tátum temporalia. sed accipis spiritualia ab eis. in quibus uertitur magnum periculum, si ab alio percipiantur quàm ab illo qui dare potest. ut. xij. disti. quiescamus. ¶ In secundo casu scilicet cú petit pro sustentatione corporis similiter subdistingue. quia aut potes omnibus abundare. aut non. In primo casu debes dare omnibus indigétibus. Inuitát nos ad hæc exempla loth & Abrahæ qui, quoniam omnes indifferenter recipiebant, inter omnes & angelos recipere meruerunt. nam si non omnes recipissent forsitá inter aliquos & angelos repulissent. ut in præallega. capitulo quiescamus. † Danda elee-
34 mosina est etiam excommunicatis. ut. xi. quæstio. iij. quoniam, in fin. & idem dico iu quolibet peccatore nisi de cibo securus iusticiam contemnat, nam in tali casu. ut dicit Augustinus utilius esurienti panis tollitur: si de cibo securus iusticiam negligat quàm ei panis frangatur ut iniustitiæ seductus acquiescat. ut. v. quæstio. v. non omnis. Sed & si iusticiam negligat & esuriat ad mortem alendus est. ut. lxxxj. distinctio. pasce. In secúdo casu cum non potest omnibus sufficere dicit Ambro. nouem consideranda sunt, fides causas, locus, tempus, modus, necessitudo siue sanguinis propinquitas ætas. debilitas, & conditio siue nobilitas ut exponuntur hæc omnia. lxxxvi. distinc. non satis. ¶ † Sed pone
35 pater tuus infidelis & extraneus fidelis egeant, non sufficit prouidere utrique cui magis prouidere teneris. Pe. manducator dixit hanc quæstionem esse tenebrosam aquam in nubibus aeris. Hug. dixit patrem præferendum & hoc ex illa auctoritate, honora patrem tuum & matrem tuam ut sis longeuus super terram. & argu. xxx. dist. c. j. Ioannes auté scripsit patrem qualemcunque extraneo etiam sancto præferendum in exibitione necessariorum, nisi extraneus magis egeat: quia tunc extraneus præfertur

tur ut in c. pasce. Sed huic opinioni uidetur obstare uerbum Ambro. in canticis super locum illum ordinauit in me dominus charitatem, ait enim multorū charitas inordinata est, quod enim primum est ponunt tertium uel quartum. Primò diligendus est deus, Secundò parentes, inde filij, postea domestici, qui si boni sint malis filijs, præponendi sunt. Sed hæc auctoritas intelligenda est de effectu dilectionis, non de nutrimenti exhibitione. magis enim diligere debemus extraneos bonos quam propinquos malos. licet istis magis teneamur in necessarijs subuenire. hanc sententiam tenet Ray. & ego assentio. Sed quidam contrariū dicunt. scilicet extraneum præferendum in exhibitione nutrimenti allegātes pro se illud. desudet eleemosina i manu tua donec inuenias iustum cui des. Sed hęc auctoritas non loquitur in eo casu quem in quæstione præmisi. sed generaliter quando iustis subueniendum est. nam & si omnibus misericordia debeatur, iusto amplius. ut in d.c. nō satis, circa principiū. Item allegāt illud uerbum domesticos fidei. Item illud casum præstat natura nō gratia. ut in d. c. non satis. Fit & alia diuisio circa eleemosinam alia enim est exterior, alia interior, alia spiritualis, alia corporalis. Prima consistit in tribus ut dimittas à quo, lesus es. ut corrigas delinquentem. & in his quæ ad salutem pertinent instruas ignorantem. Secunda consistit in uno, ut des egenti quicquid poteris, ut. xlv. dist. tria. Item prima excedit secundam in duobus. quia remittere delinquenti quando uolueris tibi redundat. sed dare indigenti aliquando quæris & non inuenis. † Item eleemosina cordis sine terrena substātia sufficit illa uerò quæ corporaliter datur si non benigno corde tribuitur omnino
36
37 non sufficit. ut. xlv. distinc. duæ. † In corporali eleemosina tria sunt attendenda scilicet ut des ex charitate non ad uanam gloriam, non ad importunitatem pauperis expellendam. Item ut discretis des consideratis hijs quæ leguntur lxxxvj distin. non satis, Tertio ut des his quæ non subiacent repetitioni uel
38 restitutioni. ¶ † Debet ordinandus esse Doctor, cuius doctrina debet consistere in duobus ualet, in doctrina correctionis. & sermone prædicationis, nam latratu canum & baculo pastorum lupi arcendi sunt. ut. xliij. dist. in prin. In disciplina, ut non corrigat ex odio sed ex charitate. uera enim iustitia compassionem habet, falsa dedignationem. ut. xlv. di. uera. Item cum discretione corripiantur tumidi. tolerentur infirmi. & quod seuerius castigare necesse est, ne sæuientis plectatur animo, sed meden-
39 tis. ut. lxxxvj. di. c. ij. † rigor enim iustitiæ temperandus est ex duobus, ex multitudine peccantium. ut infra eod. titu. c. ij. l. distin. ut constitueretur. j: quæstio. vij. quotiens. unde uersus. Ob populum multū crimen pertransit inultum. unde tunc discretus prælatus incipiet a spiritualib. aut spiritualibus proximis, ut eorum exemplo cætera multitudo frangatur. ut. xliiij. di. commessationes. Item puniet maiores de uniuersitate qui alios trahunt ad peccatū. ut infra de cle. ex mi. latrones. Item temperatur rigor ex qualitate peccantium. ut infra de offi. de leg. Sane. &. ca. pastoralis. j. respon. xlv. di. Cum beatus. ff. de pœ. l. in seruorum. xxiiij. q. j. qui contra pacem. ij. q. vij. quisquis. l. di. contumaces infra de ma. & obe. per tuas. Vnde triplex est iustitia. uitæ iustitiæ, doctrinæ. prima nunquam dimittitur alia causaliter sic. unde uersus. Est uerum uitæ doctrinæ iustitiæque. unum semper habet duo propter scandala linque. quia ut ait Augustinus siue plectendo siue ignoscendo hoc solum bene agitur ut uita hominum corrigatur. ut. xxiij. q. v. prodest. ex duobus autem augetur rigor cum peccatum ex auctoritate defenditur. ut de pœni. dist. vj. c. j. in fine. Item cum uisitatum est malum & multis crassantibus opus est exemplo. ut. j. q. j. reperiuntur. ff. de pœ. l. autem facta. de culpa non

corrigentiũ prælatorum legitur. lxxxj. di. per totum de pœna. lxxxj. distin. dictum. xj. q. iij. Theugualdum. de magnitudine tam culpæ quàm pœnæ. xxxvij.
40 distin. legatum. ¶ Et nota quòd † si superior excedat modum in corrigendo & si peccet. ut. xxiij. q. iiij. qui peccat in fin. non tamen cogitur à subditis ueniam postulare, ne dum nimia seruatur humilitas regendi frangatur auctoritas. ut. lxxxvj. dist. quando, sæpe enim ex conuersatione æquali nascitur contemptus dignitatis. ut. ff. de offi. præsi. l. obseruandum. debet autem prælatus dignitatem suam ingenio suo augere ne contemptibilis habeatur. ut. ff. de offi. procon. l. nec quicquam. §. circa. l. di. cap. j. infra de accu. qualiter & quando.
41 ¶ † Consistit autem hæc doctrina in sermone prædicationis circa quã tria sunt consideranda. Primum interius charitas ardens. Secundum exterius uita luces. Tertium ipse actus prædicationis de primo Apostolus si linguis hominum loquar & angelorũ charitatem autem non habeam fac. sum uel es so. De secundo. Gregorius. cuius uita despicitur restat ut eius prædicatio contemnantur. ut iij. q. vij. §. porro. in finæ. Ambro. Iudicet ille de alterius errore quæ in se non habet quod corrigat. ut in iij. q. vij. in c. iudicet. & Grego. in grauibus peccatis quis positus dũ suis præmitur peccatis aliena non diluit. ut. c. in grauibus. talis enim dum malè uiuit & bene prædicat, deum instruit qualiter ipsum punire debeat. ut. xl. distinctione, multi. hic à Hieremia comparatur cineri per quem lixiuia doctrinæ transiens lauat & non lauatur. ut. lxxxiij. distin. §. ultimo. & ab Aug. lapideo canali per quẽ aqua doctrinæ transit ad aureolas, id est, ad corda subditorum in quibus aliquãdo facit fructum. ut. j. q. j. si fuerit. & Papa Nicola. faci ardenti qui se ipsam consumens alijs lucem ministrat. ut xv. q. ult. ca. ulti. Contra tales prælatos inuehitur Hiero. xxxv. distinct. Ecclesiæ princeps, talibus iura minãtur ij. q. vij. secuti sunt. in fi. xj. quæst. iij. præcipuè.
42 ¶ † Circa tertium scilicet circa actum prædicationis quattuor sunt attendenda. Tempus, locus, qualitas audientiũ, & qualitas dicendorum. Tempus, ut nõ semper loquatur sed temporibus opportunis. Si enim semper plueret terra nũquam germinaret. unde contra tales in Leuitico. Vir qui fluxum seminis patitur immundus erit. Item insta opportunè. dicturus importune præmisit opportunè. ut xliij. dist. sit rector, in fi. Locus est attendendus quia prædicatio fieri debet in ecclesia uel in alio loco publico & honesto, non in domibus & in locis priuatis ne ex hoc oriatur suspicio hæresis. ut xxx. dist. si quis. Item fiducialiter & liberè prædicandum est. ut. xj. q. iij. nolite. possunt tamen aliqua in locis priuatis & non solemniter proponi in modum simplicis exhortationis. ut infra de hær. Cum ex iniuncto, circa prin. Item qualitas auditorum & dicendorum consideranda est, nam secundũ capacitatem audientium dicenda sunt alta & plana ut. xliij. distin. sit rector. & viij. q. j. oportet alias si non intelligẽtibus alta prædicat percussor est qui sermone inutili percutit conscientias infirmorum. ut xlv. di. sane percussor. nam uitium animi est indignis secreta uulgare. & propterea qui hoc facit, aut ex loquacitate incauta ad adulationem. aut ad sui iactationem facere uideatur. ut.
43 xliij. distin. ca. ultimo. † Item in prædicatione grammatica exponi non debet ut xlvj. dist. cum multa. nec hæreticis secretiora fidei reuelari. ut no. supra de sũma trini. & fide catho. §. fides autem.
44 † Percussor nõ debet esse ordinãdus. ut xlv. di. per totũ. Sed in hoc breuis adhibetur di. Nã duplex est percussor spiritualis, & corporalis. Spiritualis fit cũ indiscretus prælatus sermone inutili corda percutit infirmorũ. ut xlj. di. ca. ultimo. Corporalis percussio fit manu uel flagello hæc aliquando fit ex malitia uel odio, uel ut ueberans magis timeatur. Aliquando ex charitate & causa cor-

correctionis. In primo casu prohibetur eo quòd mortale peccatum, & per hoc pœnā depositionis inducit. ut.xlv. distin.c.j.&.c.episcopum. In secundo casu omnibus habentibus potestatem licita est in suos subditos.ut.xxxv.dist. ante
45 &.xlv.dis.cū beatus.† Fallit hoc in episcopo qui neminem debet suis manibus uerberare.ut.lxxxvj.dist.non liceat: potest tamen subijcere uerberibus delinquentes per alium.ut. v.q. v.illi qui. non tamen per laicum sed per clericū, si clericus uerberandus sit, alioquin & mandans & uerberans incidunt in excō municationem. ut infra de sen. excom.
46 uniuersitatis. & uerum est † nisi clericus penitus esset icorrigibilis. tūc enim posset per laicum uerberari. ut infra de senten.excom. ut famæ.xvij.dist. nec licuit laici tamen uiolentia non amplius se extendat quàm exegit rebellio clericorum,ut in illa ut famē. Circa clericos tamen hęc distinctio habenda est ut clerici in minoribus ordinibus constituti, & pro leuibus culpis uerberibus subijciantur.ut.lxv.di.Salomon,constituti autem in maioribus ordinibus. non nisi pro maioribus criminibus ut. xxxv. di. ante.& xlv. di.cum beatus. sed hæc distinctio locum habet in clericis secularibus tantum. Regulares enim secundum regulas eorum subijciuntur uerberibus etiam pro leuibus culpis.ut infra de appella.reprehēsibilis. in fi.infra de accu. & inqui. qualiter, in fine. Caueant tamen regulares prælati quòd ex charitate & correctionis causa uerberent fratres uel cōuersos per se uel per alios regulares seu clericos. nam si per laicum & uerberans & mandās incidunt in sententiam excōmunicationis & sic loquitur decre. uniuersitatis de sententia ex
47 commu. ¶ Caueāt igitur prælati† & rectores ecclesiarum ut correctionibus & disciplinis ut stateram in manibus gestant in utroque penso. iustitiam & misericordiam portent. ut iusto libramine quædam per ęquitatem corrigant.quædam uerò per miserationem indulgeāt. xlv.distinctio.omnes qui.& ex utroque temperamentum faciant. ut nec uigor iustitiæ sit rigidus, nec mansuetudo sit dissoluta.ut.xlv. distinctio. disciplina. &.cap. sunt nanque non est enim constantis & recti iudicis breui lachrymula atq; ad tempus parata uel uberioribus fletibus de facili commoueri.nam cum uni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat uniuersos: facilitas enim ueniæ incentiuum tribuit delinquendi. ut. xxiij.quæstio. iiij. est iniusta .in fi.& ff. de offic. præsi. l. obseruandum. & alibi si negligenter: quæ male usurpantur omittimus excessus uiam alijs aperimus.ut.xciij.distin.
48 peruenit. † Sequitur non litigiosus. prohibetur autem litigiosus ordinari tribus de causis. Primum est uitium quod consistit in doctrina prædicationis ipsius. cum sit superbus & arrogans, nescit humiliter proferre quod docet. ut xlvj.distinct.c.j. nihil enim est impudentius arrogantia rusticorum.ut ea. di.§.j. Secunda est uitium quod attenditur circa conuersationem, quia litigiosus solet esse adulator proditor, detractor,maledicus, inuidus.ioculator, scurrilis, & ad ulciscendam iniuriam facilis.ui.xlvj.distinc. §.ecce.&.c.sequentibus. Tertia causa est cum ipse quia fit litigiosus & per cōsequentiam prouocet alios ad discordia.nō posset alios ad cōcordiam reuocare quod tamen tenetur ex officio facere.ut.xc.di.§.j & per totā
49 di. ¶ † Debet ordinandus esse non cupidus.ut.xlvj.di.§.j.lxxxv.di. florentin. duplex est aūt huiusmodi prohibitionis rō,prima,quia cupiditas est omniū malorū radix.ut xlvij di.§. beatorū. Secunda ratio,quia mens excecata cupiditate non uidet quid expediat. semper uidet aurum redditus cōputat gratius intuetur aurum quam solem. xlvij. di. sicut hi.iij.quæ.v.accusatores.§. testes suspe-
50 cti. ¶ † Sequitur domui suæ bene dispositus scilicet familiæ suæ intelligitur aūt familiæ suæ bene dispositus siue bene præpositus qui eā regit honeste exē-

plo & uerbo trahendo à uitijs ad uirtutes. ut xlviij. di. § necesse. huius prohibitionis duplex est ratio. una quia non habet frontem reprehendendi alios qui negligit corrigere suos. ut in præallega. di. §. alia. quia præsumitur uehementer contra eum de crimine negligentiæ, quia magnum est. & magnam pœnam inducit. ut no. supra eod. titu. §. ex duobus. si tamen familiam suam correxerit quantum in se fuit. ipsa nihilominus in sua malitia permanens, in correpta remansit nō imputaretur patrifamiliâs nec repelletur à promouendo. ut xlviij. di. non enim. quantumlibet quod ad nos. præsumitur tamen prima facie cō tra eū quòd per eum steterit donec contrarium probetur. ut xviij. dist. perue-
51 nit. ¶ Promotus † autem ad curam ecclesiæ & maximè ad episcopatum. debet bene esse dispositus ecclesiæ suæ. ut canonici uel clerici canonicè uiuant obseruantes diuinæ scripturæ doctrinam & documenta sanctorum patrum nihil incomposite præsumant agere. ut de cō secra. distin. v. in omnibus. ut tales ad ministerium eligat quæ dignè possunt sacramenta dominica tractare. ut xxiij. di. tales. ut singula officia singulis committat. lxxx. dist. ad hæc. ne promiscuis actibus rerum turbentur officia. ut C. de testa. l. consulta diualia. Item non committat tyronibus sed expertis. ut xlix. di. si officia, ut quatuor fiant portiones de redditibus ecclesiæ. ut xij. q. ij. Vulteranæ quatuor concesso. & si quid de portatione fabricæ remanserit recondantur in thecis, ut si maior emerserit fabricæ sit subsidio quod diuersi temporis diligentia potuit custodire. aut certè ematur possessio quæ utilitates communes respiciat. ut xij. q. ij. nobis. ut nullus in ecclesia degens sit indigens, sed omnia necessaria ab episcopo suisq; ministris percipiat. ut xii. q. ij. uidentes. ut precarias ecclesiæ possidentes professiones faciant ne per retentionem diurnā præiudicium ecclesiæ afferatur. ut xii. q. ij. sæpe ut pro compendio suarum rerum possessiones ecclesiæ nullus excolat negligenter. ut xij. q. iiij. quodcunq;. ut sic prælati tam custodes chartarum quam defensores rerum creditarum ut præceptum est iudicentur. ut xvj. quæst.
52 j. in canonibus. ¶ Item prælatus † in ecclesia sublimior alijs sedeat. intra domū uerò collegam præsbyterorum se esse agnoscat. ut xcv. dist. episcopus in eccle
53 sia. ¶ † Sequitur non neophitus. Vnde uidendum est qui dicantur neophiti. & quare prohibeantur neophiti ordinari. Neophiti dicuntur noui in fide. ut xlviij. distinc. quoniam à neos quod est nouum, & phitos quod est fides, inde neophiti dicuntur noui in religione. ut xlviij. dist. sicut olim. ¶ Causa prohibitionis est duplex. Vna ne incidant in superbiam putantes quòd fides catholica siue religio multū eis indigeat xlviij. dist. §. prohibentur. & c. quoniam. Alia causa est quia neophiti non sunt experti statum ecclesiæ uel religionis. & ideo nescirent esse graues & se contemperare pro diuersitate personarum sibi subiectarum. ut xlviij. distinct. sicut olim. Graue enim est inexpertis hominum obsequijs sociari. ut xix. quæstione iij. monasterijs. & simile lxj. distin. miramur, in fin. ff de ua. mune. l. prætor. §. ulti. & alibi lex dicit honoris augmentum non obiectione sed labore ad unūquemque conuenit deuenire. ut. C. qui milit. non poss. l. contra. lib. xij. ¶ Sed nunquid his causis cessantibus potest neophitus promoueri. Videtur quòd sic nam prohibitiones ecclesiæ, proprias habent causas, quibus cessantibus cessant & ipsæ. ut lxj. distinctione §. his omnibus. & c. neophitus. & infrà de appell. cum cessante. è contra uidetur quòd licet causæ cessent non tamen cessat prohibitio. ut xix. quæstio. ij. duæ xxxij. quæst. j. dixit. Ad hoc dico quòd clericus secularis quantumcunq; sit humilis & instructus in regula monachali uel regulari non potest eligi in abbatem uel rectorem ecclesiæ, regularis nisi professus sit & expertus asperitatem

tatem regulæ. non enim sufficit scire sed necesse est experiri probari & probare. ut supra de elec. cum ad nostram. &.c. officij. xix. q. iij. monasterij. imò si aliqui non professi ordinem regularem sint etiam in abbates assumpti, debent sublato appellationis obstaculo remoueri. ut supra de electio. cum in magistrum. &.c. cum causam. propter hoc nõ sufficit Domino beatum Petrum scire fragilitatem humanæ conditionis. sed uoluit ipsum in seipso potius experiri, ut disceret qualiter esset alijs miserandum. ut. l. dist. in. considerandum monachus tamen potest eligi in episcopum ut lxi. di. bene quod intelligo præmissa postulatione & admissa, alias secus. ut lviij. dist. c. j. & ij. Item laicus dummodo literatus postulari potest in episco-
54 pum. ut lxj dist. osius. † Item neophitus potest & dicunt quidem recipere minores ordines, sed non sacros. ut xlviij. distin. quoniam &. e. sicut olim. Alij contra. quòd nec etiam minores donec sit probatus. ar. xix. q. iij. monasterius. quod uerius est. Nec obstat his quæ dicta sunt quod legitur de Nicolao, Seuero, & Ambro. qui neophiti sunt electi. Illud enim factum est inspiratione diuina. De Nicolao fuit reuelatum cuidam episcopo ut in legenda continetur. Seuero insedit columba supra caput. Ambrosio assurrexit terra pro cathedra. & ideo non sunt trahenda ad consequentiam. alias exemplo Ambrosij posset quis eligi ante baptismum, quod esset
55 absurdum dicere. † Sed quæritur quare secularis clericus possit esse episcopus regularium non tamen eorum præpositus, prior, uel abbas. Respondeo. propter excellentiam episcopalis dignitatis. quasi episcopus sit religiosior monacho. uel ideò, quia abbates & priores intersunt priuatis disciplinis monachorũ, episcopus non, tanquam qui ignorat ea quæ sunt regulæ. illud ergo committet alicui monacho. ipse uero puniet ea qui maiorem discussionem exigunt & maiorem animaduersionem. unde circa hoc consueuit distingui ut si de excessu monachi in figura iudicij agatur episcopus pro tribunali cognoscet & puniet. Si autem de plano tunc abbas uel prior corriget secũdum monachales disciplinas ut xj. q. j. de persona. infra de offi. or. quãto. & ar. C. de emen. propinquorum. l. una. C. de pa. potestate. l. iij. uel alias prima correctio spectat ad Abbatem seu prioré quia hoc generale est quod quilibet prælatus habeat iurisdictionem siue sit Abbas siue prior. ut infra de immu. ec. non minus, infra de maior. & obed. Cum in ecclesijs. uerius est in his cõsuetudinem attẽdi quæ dat iurisdictionem. ut. C. de emancipa. l. prima. ix. quæst. iij.
56 conquestus. ¶ Nunc uideamus † per quos hæc examinatio ordinandorum facienda sit. Et est sciendum quod quãuis secũdum antiqua iura tempora scrutinij episcopus eligere debeat de suo latere aliquos gnaros diuinæ legis qui examinent ordinandos. ut xxiiij. dist. quando episcopus. hodie tamen hoc uidetur spectare ad officium archidiaconi, ut infra de off. archi. Ad hæc. e. ut nostrum. & facit adhuc. xxij. dist. psalmista. & præterea si indignus præsentetur ad ordines tenetur is qui examinauit & præsentauit. ut liiij. di. si seruus. tenetur etiã & episcopus ordinator. ut infra de æta. & quali. ord. accepimus. nam & post examinatione archidiaconi, nihilominus ipse ordinator debet examinare, uel tenetur episcopus de facto sui Archidiaconi sicut & exercitor nauis de facta sui magistri. ut. ff. de exercito. l. j. §. magistrũ. unde & si archidiaconus repræsentet aliquem ordinandum ad titulum sui patrimonij cum nullũ habeat, & hoc archid. non ignoret, episcopus autem ignorat: puto quòd ordinatus agere posset primo loco cõtra archidiaconum. Nec obstat si de dolo ipsius ordinandi excipiatur ne per hoc mendicare cõpellatur in ignominiam cleri. ut xciij. di. diaconi. Sed si archid. non sit soluendo agetur secundo loco contra episcopum quià in culpa fuit non examinando. sed archidi.

in dolo.dolus autem præponderat culpæ.ut.ff.ad.l.Acqui.l.Item si obstetrix.
57 ¶ Ordines † minores possunt simul omnes conferri eidem ut infra.de eo qui.fur.or.suf.cum.h.lator.Et ar.lxxvij.dist.quicunque.dum tamen consuetudo contraria non impugnet,quæ non seruata scandalum generet. uel secundum alios si consuetudo loci hoc habeat. & hoc tenet Tan.& ego.Sacri autem ordines singuli & per cert s n ersticias temporum debent conferri. ut lxxvij. di.in singulis. &.c. quicunque, & licet plerunque coniungat quod ordinator continuet ieiunium à die sabbati usque ad diem dominicum ut illi qui ordinari nõ potuerunt die sabbati in sero ordinentur in die dominico in mane. ut 75.distinct. quod à patribus, non tamen intelligas ut illi hiidem qui promoti sunt in die sabbati ad aliquos sacros ordines possint die dominico ad alios promoueri. Sed illi tantum qui die sabbati ordinari non potuerunt ut dictum est. cum enim propter continuationem ieiunii fingatur sero diei sabbati. & mane diei dominicæ unum diem efficere. si ordinatus in sabbato ordinaretur in die dominico. iam bis idem eodem die ordinaretur, quod esset absurdum. & de hoc arguitur bononiensis episcopus infra eodem titu.literas. ¶ Sed an sero diei sabbati trahatur ad mane diei dominicæ. uel mane diei dominicæ ad sero diei sabbati retrahatur dubitauerunt antiqui, & adhuc sub iudice lis est. circa hoc dixerunt quidam quòd mane trahitur ad sero. ita ut si aliquando continuato ieiunio mane diei dominicæ ordines conseruantur, in die sabbati conferri uideantur. Nam iura loquentia de ordinationibus dicũt quod in quatuor temporibus & die sabbati ordines conferuntur. ut infra eodem titulo. c.j.&.ij.75. distinct.c.ulti.Fallit hoc in consecrationibus episcoporum quæ in diebus dominicis fieri debent. ut 75. distinctio. quod die dominico. Item fallit in minoribus ordinibus & consecrationibus uirginum quæ in diebus dominicis conferuntur. ut hic.c.j. Illud uerò.cap.quod die dominico. quod ualde est contra eos qui intelligunt in consecrationibus episcoporum non in ordinibus conferendis. & hoc patet per exempla ibi posita de apostolis qui tunc consecrati fuerunt. Hugo. & sui sequaces dicunt die dominico conferri omnes ordines & etiam baptismum de con.di.5.uenerabilis. facit pro ipsis illud.c.quod die dominico. Item & illud.c.quod à patribus.in uerbo illo. Sed post diem sabbati &c. Ad quod primi. Respondent. post diem sabbati cæptũ & non finitum. Prima opinio magis placet quòd die sabbati ordines conferantur.& quòd mane diei dominicæ trahatur ad uesperam diei sabbati continuatione ieiunij cum contingit mane diei dominicæ, ordines conferri. nam si uera esse opinio Hug. quare necessaria esset continuatio ieiunij. cum & si in sero diei sabbati comedat ordinator in mane diei dominicæ ieiunus inuenietur. Vnde sicut posset consecrare, eodem modo secundum eum & ordinare.Teneas ergo quod superius est dictum.
58 † Et si tu quæras quare tantum die sabbati sacri ordines conferantur. Ratio est, quia sabbatum significat requiem. & qui transit ad clericatũ quod fit irreuocabiliter per assumptionem maiorum ordinum de labore secularis negociorum transit ad ocium scematis clericalis. & ideo hoc fit die sabbati. quia uero per minores ordines non obligatur aliquis clericatui quin redire possit ad licentiam datam ab apostolo. ut 28. dist.de his, in fi. ideircò minores ordines alio die quam die sabbati conferuntur,maiores autem non nisi
59 die sabbati. ut dictum est.¶ Restat uidere quid iuris sit si quis sine examinatione fuerit ordinatus uel si in scrutinio suum suppressit impedimentum. In primo enim casu distinguo. Aut enim est ignotus aut notus. Item aut est aliàs dignus. aut indignus. Si ignotus & aliàs dignus

dignus. eo tamen ipso quòd fine examinatione se patitur ordinari se fecit indignum & debet deponi. ut 24. dist. c. ultimo. Si ignotus & indignus tunc duplex causa depositionis subest. Vna quia sine examinatione se ordinari permisit ut dictum est. Alia quia cum sciret se indignum debet in ordinatione sua prodere crimen suum uel impedimentum ut. l. di. ex pœnitentibus. Si uerò notus & dignus, tunc in nullo peccatur. Noti enim examinandi non sunt. ar. 24. distinct. nullus 47. distin. de Petro. 94. dist. ualde. tamen fallit in consecratione in qua etiam noti examinantur. ut 24. distin. qui episcopus. Sed si notus & alias indignus in causa depositionis existit. quia crimen suum defectum occultum debuit confiteri. ut supra dictum est. Sed quod dixi ignotum & dignum sine examinatione promotum deponi debere. hoc fit uel in odiū sui qui se fecit taliter ordinarij, uel in odium ipsius qui ipsum taliter ordinauit, ad hoc 70. distinctio. cap. 1. 16. quæstio. 7. decreuimus. 21. quæstio. 2. c. 1. & 1. quæst. 4. in ecclesia. ubi in odium consecratoris dicitur ecclesia execrata potius quam consecrata. Item quod dixi notum & indignum sine examinatione promotum in causa depositionis existere, quia crimen suum non fuit confessus. intelligo de graui crimine secus in leui. ut 68. distinct. c. 1. Item quod dixi supra tales sic promotos deponi debere intelligo non per ordinatores sed per superiores. ut infra de ele. coniu. diuersis fallaciis, in fi. cum & ipsi ordinatores sint in causa depositionis, quia sic ordinauerunt. ut. 1. quæstio. 1. si qui episcopi. in autem. quomodo oportet cle. ad ordi. perdu. §. oportet.

60 ¶ Vnum tamen non omitto quòd si aliquis tempore suæ ordinationis propriū prodat impedimentum. & nihilominus ordinator non intendens dispensare ipsum ordinat. de tecto postea impedimento. ordinatus est deponendus & est casus illius decreti. 81. distinctio. si quis sine examinatione. ¶ In secundo casu scilicet cum aliquis impedimentū suum in ordinatione nō prodit. uidetur esse in causa depositionis. nam quilibet in ordinatione sua impedimentum prodere debet ut 22. di. quum &. c. ulti. 81. dist. c. Tantis. &. c. quicunque. 8. q. 3. Artaldus. in fi. Et eodem modo quilibet tenetur in iure crimen suum detegere de quo agitur, si fuit super eo interrogatus. ut 11. quæstio. 3. quisquis 35. q. 5. uidetur si duo. 15. q. ult. c. 1. & pen. quod Hug. putat tam in ordinatione quam in iudicio. Sed in ordinatione dicit sufficere si quis dicat in genere se criminosum & sic petat dispensationem. Sed si specialiter pro aliquo crimine fuerit interrogatus respondebit se penitentiam egisse, uel non respondebit. nam specialiter interrogare magis uidetur suggerē tis quam quærentis ut. ff. de quæstionibus. l. 1. §. qui quæstionem. Non obstat ei quod superius dixi quod legitur de pœni. di. 1. §. his auctoritatibus. ubi dicitur non tibi dico ut te prodas in publicum: quia illud loquitur de pœnitente qui non debet in publico se prodere. secus in examinatione ordinādi. in qua quis se prodere debet, nisi enim se prodat non poterit secum dispensari & debet se prodere coram pluribus, quia prodere est in publico dicere. ut. 2. q. 1. si peccauerit. sicut enim episcopus nō potest audire causam nisi cum clericis suis. ut 15. quæst. 7. episcopus. sic nec solus potest dispensare. qualiter enim quis probabit secum dispensatum fuisse nisi coram pluribus factum fuisset ut infra de schismati. c. fraternitati. Alij dicunt quod nec in iudicio, nec in examinatione ordinādorum tenetur aliquis se prodere. quia & deus occultat peccatum de quo aliquis penituit. ut 32. q. j. Apud Et sicut licitum est alicui redimere sanguinem suum qualitercunque potest. ut 2. q. 3. §. notandum. ff. de bonis eorum qui ante sententiam mor. sibi consci. l. j. sic & honorem suum. Circa quod uidetur dicendum quod de occultis peccatis & nō de enor-

de enormibus de quibus acta est pœnitentia non tenetur ordinandus in genere uel in spem confiteri. non enim eget dispensatione.quia illa non deijciunt sed pro motum nec impediunt promouendum ut no.suprà.eo.tit.§. circa primam regulam.uel siue in specie siue in genere quæratur poterit sic respõdere si hoc de quo quæritur cõmisi. uel aliqua mortalia commisi pœnitentiam inde egi. Sed quid si in specie interrogatus super aliquo mortali respondeat ordinandus se commisisse & pœnitentiam non egisse.nunquid hæc confessio præiudicat ordinando. & possit inde puniri uidetur quod sic ut supra de elec. per inquisitionem. & infra.de excessis. prælatorum quàm sit graue. uerius tamen est contrarium. ut non præiudicet nisi in hoc solo, ut non admittatur ad ordinationem. ut. xxiiij.ij.di.quando. in fi.& ar.ad hoc.infrà.de excep.Den q;.§ ulti.infrà.de ordi.cog.cum dilectus.ff.de his qui no.in-
61 fa.l.lucius. ¶In summa † notandum est quòd episcopus consecrari debet à metropol. cum tribus uel duobus episcopis.ut.infrà.eo.titu. nec episcopus infrà. de sacra un.c.j.in principio uel tres episcopi de mandato metropol. hoc possunt.ut.lxiiij.di.comprouinciales metropolitanus autem consecrabitur ab omnibus suffraganeis. si tamen omnes conuenire possunt & fiet consecratio in ciuitate metropolitana. ut infra eodem titulo.si archiepiscopus.lj. dist.qui in aliquo,in fi.lxvj. distin.quia. lxvj.di. archiepiscopus.xliij. distin. metropolitano. & idem intelligo in primatibus & patriarchis, sed quamuis ita sit de iure. de consuetudine tamen obtinet. Et sic hodie seruat generalis ecclesia quòd nullus archiepiscopus, primas uel patriarcha consecratur.nisi à papa uel alijs de mandato ipsius.& argumen. ad hoc. xxiiij. quæstione prima. pudenda.

Summarium

1 *Scrutinium quid sit.*
2 *Scrutinium quando & per quos fieri debeat.*
3 *Scrutinij forma que sit.*
4 *Dignus quilibet præsumitur nisi contrarium probetur.*
5 *Excommunicatus quis in dubio præsumitur.*
6 *Fornicatio potius præsumitur quam matrimonium.*

¶DE SCRVTINIO IN ORdine faciendo. Rubrica.

Dictus est supra de ordinandis, sed quia ordinandi examinandi sunt, ideo subijcitur rubrica de scrutinio in ordine fa. ¶ Videamus igitur quid sit scrutinium. quando fieri debeat. Item per quos. Item quæ sit forma scrutinij faciendi. ¶Et est sciendum
1 quòd † scrutinium nihil aliud est quàm examinatio. & ideo iura dicunt neminem sine examinatione ordinari debe-
2 re. ut no. suprà. ti.proxi.§.restat.† Fieri autem habet scrutinium feria quarta ante ipsam ordinationem.ut. xxiiij. distin. quando.Per quos autem debeat fieri no.suprà.tit. prox. §. nunc uideamus.
3 † Forma scrutinij quæ sit uideamus. Et est sciendum quòd duplex est scrutiniũ. Vnum quod habetur ante ordinationẽ ut superius dictum est. Aliud de quo hic tractatur. Forma primi scrutini habetur.xxiiii.distin. quando episcopus. Forma secundi habetur hic nam in Romana curia prior diaconorum. in aliis ecclesiis maiores diaconi idest, archidiaconi dicunt. Postulat sancta mater ecclesia hunc subdiaconum ad onus diaconatus uel presbiteratus assumi & ordinatore interrogante si eum nouerit esse dignum.Respondet diaconus.ut hic dicit. infrà.c.uno.& ex hac decre.illud genera
4 le colligitur. † quemlibet præsumi esse dignum nisi probetur contra. simile. in frà. de præsum.dudum.ff.de manu. testamen.l. testamento seruos ff. de leg. ii.l. cum pater.§ rogo.infra.de iudi. cum deputari.ff.de fideicommis. liber.l.Thays. §. sorore. Sed contra præsumitur non idoneus

idoneus nisi probetur idoneus. C. de his qui ueni. eta. impe. l. iij. C. de proba- tio. l. ij. ff. de magistratibus. l. j. §. magi-
5 stratibus. † Item in dubio præsumitur quis excommunicatus. ut. infrà. de sen- ten. excom. cum desideres. §. secundæ,
6 † & potius præsumitur fornicatio quàm matrimonium. ut xxx. q. v. c. aliter. & c. nostrates. Solutio. primum generale est & secundum casuale quod in casibus su perioribus locum hábet, & maxime in his quibus timetur periculum animæ, ubi præsumimus aliquem fore pagnuni. ut de cô. dist. iij. c. paruulos. & c. nulla. infrà. de bap. & eius effec. c. j. præsumi- mus ecclesiam non consecratam. ut de con. di. j. solenniter. & c. ecclesiæ. præsu- mimus in ordinatum. ut lxviij. di. præ- sbyteri. & . §. se.

Summarium.

1 *Episcopus renuncians episcopatus an & quando possit conferre ordines.*
2 *Minores ordines à quibus conferantur.*
3 *Ordines quot sunt.*

¶ DE ORDINATIS AB EPI- scopo qui episcopatui resignauit. Rubrica.

IN tractatu, ordinandorum qui præ cedit & sequitur interponitur rubri- ca de ordinatis ab episcopo qui resi- gnauit epi. uel excommunicato. ¶ In
1 quo † breuiter est distinguendum an epi scopus renunciet loco tantum uel loco & dignitati. In primo casu renuncians episcopus remanet. nullius tamen epi- scopatus. & ideo ordines conferre po- test in sua quondam diœcesi. & in alie- na de consensu tamen & uoluntate diœ cesani loci. In secundo uerò casu nec mi nores nec maiores ordines conferre po test. Si tamen aliqui minores ordines à talibus receperunt nescienter toleran- tur in illis. & ad maiores licitè promo- uentur. Sed si à talibus sacros ordines scienter receperint executionem offi. ij non habebunt. Si ignoranter nisi crassa & supina fuerit eorum ignorantia cum eis poterit dispensari. ut. infrà. eo. ti. c. 1. Facilius autem permittitur pontifica- lia exercere ei qui cessit loco tantum, quàm ei qui cessit loco & dignitati. Et est ratio quia in primo casu præsumitur quis cessisse ex debilitate, uel ex alio iu sto impedimento, uel saltem contem- plationis amore. In secundo uero casu uidetur ex conscientia criminis resigna re. ut. suprà. de renun. post trãslationem. § ulti. quamuis sex sunt causæ propter quis cedendi licentia postulatur. ut. su- prà. de renun. nisi cum pridem in prin. Toleratur autem si ab his qui renuncia uerunt dignitati & loco minores ordi- nes conferantur. & est ratio quæ hic as-
2 signatur. † quia minores ordines à non episcopis conferuntur ut psalmistatus, hostiariatus, & lectoratus. scilicet à coepiscopis olim & ab abbatibus ho- die. ut. 69. dist. c. 1. Item presbyter con- fert psalmistatum. ut. 24. di. psalmista. quidam tamen intelligunt illud dictum psalmista non de ordinis collatione sed de ordinis executionem scilicet hoc nô placet. quia ibi dicitur quòd psalmista potest sumere officium sola iussione præ sbyteri non dicit officij executionem. Il li autem qui dicunt ordinem psalmista- tus conferri ab episcopo, executionem uerò iussione presbyteri, mouentur ex eo quod fit in collatione aliorum ordi- num. Nam & in alijs ordo confertur ab episcopo & in signum executionis da- tur ab eodem episcopo aliquid ordinato quod in hoc ordine non seruatur. ¶ Sci- licet obijcitur. nullus debet sine titulo ordinari. ut. 70. di. c. 1. & . 2. Sed solus epi- scopus confert titulum. ut. 16. q. 7. nul- lus. Ad quod Respondeo quia hoc lo- cum habet non in minoribus ordinibus
3 sed in sacris. ¶ Et no. † quòd nouẽ sunt ordines quinq; minores & non sacri. quattuor autem maiores & sacri. mino- res sunt psalmistatus & hostiariatus le- ctoratus, exorcistatus & accolitatus, ma

iores sunt subdiaconatus diaconatus, presbyteratus & episcopatus. Alij uerò dicunt.7. esse ordines, negant enim psalmistatum & episcopatum esse ordines, sumunt hoc ex illo decreto.77.distin. illud. Sed quòd psalmistatus sit ordo. probatur. 34. disti. psalmista. 21. distin. clericos. 32. distin. feriatum. 82. di. clericum. infrà. de æta. & quali. & or. præ. cum contingat. 27.q.1. si quis episcopus. & ad decretum quod primi pro se inducunt sic rñdent ut quod ibi dicitur primo sit hostiarius illud primo non recipiat præcedentia sed sequẽtia. licet alias primus & proximus dicatur quem nemo præcedit. ut infrà. de uer. signi. Ioseph. ff. eo. titu. l. proximus. De episcopatu quòd sit ordo probatur. 77. distin. c. 1. infrà. de presby. non baptizati. ueniens. 11. di. c. cleros. 54. distin. si seruus in uerbo episcopalis ordo. &c. & quod dixi presbyterum posse conferre ordinem psalmistatus intelligo de presbytero parrochiali. ad quem spectat cura ecclesiæ & competẽtius in archypresbytero uel plebano. Itẽ intelligo hos posse conferre in diebus dominicis & in alijs festiuis sicut in episco-
3 po dicitur suprà. eo. c. de eo. † Et nota quòd cum his qui ab excommunicatis recipiunt ordines ignoranter poterit dispensari per suos episcopos. ut. infrà. e. titu. c. 2. fiet autem hæc dispensatio quo ad executionem. excommunicatus enim & si caracterem conferat quẽ habet executionem quam non habet conferre non potest. 1. q. 1. gratia. & c. statuimus. & q. 7. Daybertum.

Summarium

1 *Ordinandorum ætas & qualitas.*
2 *Ætatis defectus repellit ab ordinatione.*
3 *Episcopi ubi debeant consecrari, & ubi metropolitani, primates, & patriarchæ.*
Papa ab episcopo Hostiensi consecratur.
4 *Forma ordinandi episcopos.*
Sacramenta ecclesiastica unitatis sunt, & diuidi non debent.
5 *Substantialia ordinum quæ sint.*
6 *Missæ an sit de substantia ordinum.*
7 *Promotus aliquo ordine prætermisso ordinans alios, an ordines conferat.*
8 *Mulier ordinata caracterem non recipit.*
Mulieribus quæ sint prohibita.
9 *Clauis potestas Apostolis tradita fuit.*
10 *Prælatus an possit cogere clericos inuitos ad ordines recipiendos.*
11 *Ordinem an recipiat qui coactus ordinatur.*
12 *Quid si clericus uult promoueri, & petit ordinari prælato autem renuente.*
13 *Ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprii episcopi, an recipiant ordinis executionem.*
14 *Ecclesiæ parochialis iura uel regimen cui committi debeant.*
15 *Clericus an plures ecclesias habere possit.*

DE AETATE ET QVALITATE ordinandorum. Rubrica.

DIctum est suprà de ordinandis nunc dicendum est de præficiendis & quia. in præficiendis tria requiruntur. s. ætas qualitas & ordo. idcirco subijcitur rubrica de æta. & quali. in ordine præfi. ¶ In præficiẽdo in episcopũ requirit ætas. 30. an. exacta & cõpleta. ut. suprà. de elec. Cũ in cũctis, in primo. R. Scilicet vĩ. q sufficiat inchoata scd̃m qd' legitur. ff. de mune. & ho. l. ad rẽ publicã. Sed illud obtinet in secularibus dignitatibus uel hoc est speciale in episcopali dignitate. uel distingue breuiter, q quandoq; fauor est in causa ut in usucapione. & tunc tẽporis inchoari. ut. ff. de diuer. & tẽpo. præ. l. in usucapione. quãdoq; odiũ ut in præscriptione. 30. an. & tũc nõ oportet annum impleri. ut. ff. de actioni & ob. l. in omnibus quãdoq;. utrũq; est i causa fauor & odiũ. & tunc cõputat tempus de momento ad momentũ. ut. ff. de mino. l. 3 i §. minorem. In præficiendo personatu uel ecclesiæ parrochiali requirit ætas 25. annorũ. ut in ea. decre. cũ in cũctis §. inse-

§.inferiora.& in hoc casu sufficit si quis ultimum annum attigerit. ut ibi dicit. Sed obijcitur. qui præficiendi sunt decanatui. præpositurae archypresbyteratui: & ecclesijs parrochialibus. præsbyteri fieri debent. ut infra eodem tit.c.j.&.c. præterea uel esse. ut 60.dist.c. 12.& 3. sed præsbyter esse uel fieri non potest nisi in 31.anno. ut in sequentibus apparebit. Ad quod respondeo quòd in his de quibus proximè dictum est tempus sacerdotij artatum est per decre.cum in cunctis.& ad huiusmodi personatus assumpti in.25.an.possint & ad sacerdotium promoueri. cum illis personatibus & regiminibus ecclesiarum parrochialium onus sacerdotij sit annexum. ¶Hic circa ætates præficiendorū.& circa ætates ordinandorum distingue. quia aut quis ab infantia traditur militiæ clericali. aut est grandæuus qui postulat ordinari. In primo casu à 7.an. usque ad 12. potest recipere omnes minores usq; ad accolitatum, post 12. an.quandocunq; recipiet accolitatum in 20. an. uel in. 21.recipiat subdiaconatū.in 26.an.diaconatum.in 31.præsbyteratū.ut.77 dis. in singulis quicunque. &. ca.se quamuis hodie in quibusdam tempus sacerdotij sit artatum ut superius dictum est. ¶In secundo casu scilicet cum grandæuus postulat ordinari. potest recipere ordines hoc modo.In primis duobus anni postquam clericus fuerit recipiet omnes minores.in reliquis quinque omnes maiores.ut 77.di.quicunque, dispensatiue tamen propter necessitatem ecclesiæ posset laicus grandæuus recipere omnes ordines infra annum & dimidium. monachus uerò per annum ut. 77. di.monachus. Sed quamuis hæc temporaliter sint statuti episcopi, tamen nostri temporis in clericorum multitudine gloriātes pueros ad sacros ordines promouent,his interstitijs non seruatis. ut supra de temp. or.uel non est compos.facit hic nimia episcoporum remissio qui pompam multitudinis quærunt & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. aut quibus aliud præstare nō possunt ordines largiunt, quod non tamen oportet districti semper esse iudicij ratum est omne quod magnum est

2 ut 59.dist.si officia. † Et est sciendum q̄ propter defectum ætatis repellitur quis ab ordinatione.ut 77.di.in ueteri, & ab electione.ut supra de elect.cum in cunctis. Hos omnes ordines conferre debet episcopus de consilio suorum clericorum ut 24.di. episcopus maiores conferre debet in ecclesia, episcopali.ar 77. di. cap. 1.minores in qualibet ecclesia sui episcopatus.ar.75.dist. in palea quū.

3 † Episcopi autem consecrantur ubi metropolitanus elegerit. ut 51.di. c.ulti.in fin. Metropolitani.primates. & patriarchæ in suis ecclesijs.ut no.supra de tem. or.in fin.quod intelligo. nisi necessitas aliter exigat ar.63. di.quanto.23.distin. in nomine domini.Papa consecratur ab episcopo.Host.qui in hoc uicem metropol.obtinet & in sua ecclesia si hoc fieri potest alioquin in quacunq; & extra urbem.ut 23.dist.in c. in nomine domi

4 ni.De forma † ordinandi seu consecrandi episcopos legitur.23.dist.episcopus. 65.di.ca.1.infra de sacra unc. cum uenissent. De forma ordinandi alios clericos legitur 24.di. præsbyter cum reliquis ca.usque ad.ca. psalmista. ¶Et est sciendum quòd si contra formam ecclesiæ ordinetur nihil agitur. argu. 11. qu. 2.fine exceptione. 25.quæ.5. aliter debet cō.dist.4.reuera.68.dist.in. coepiscopi.quod intelligo cum omittitur aliquid quod est de substantia arg.infra de statu mona. Cum ad monasterium in fi.infra de cō.appo.c.ul.32.q.2. solet quæri.substantialia.n. mutari non possunt inst.de hæredi quæ ab intesta.defe.§. minus ff. de cap.minu.l. Eas obligationes si ergo unū de substantialibus omittatur nō ualet quod agitur. ar.38.di.qui ipsis & idē dico si diuidatur si unus episcopus manum imponat & alius epi. uel sim præsbyter benedictionem infundat. ut 2?. di.quorundam. Nam sacramenta ecclesiastica unitatis sunt & diuidi non de-

beni ut de con.di.2.quia passus.24.q.1. quia loquitur. Sed hijs obstare uidetur quod in eodem decreto quorundam,dicitur graduum sacerdotij. uel leuitici ordinis quem peruerse adepti sunt amittant sacrum respiciunt & non ius & qua tenus de facto adepti sunt eatenus de fa
5 cto amittant. Quæ † autem sint de substantia ordinum dubitatur credimus tamen librum qui ponitur super ceruicē consecrandi. ut 23.di.episcopus. fore de substantia. Item numerum consecrantium.nam metropolitanus cum duobus episcopis ad minus consecrabit. ut. suprà.de tempo.or.nec. episcopi. infrà.de sacra.unc.c.1.in prin. uel tres episcopi ut 64.di.comprouinciales.56.di. porro. Item quòd unus ordinationem totam perficiat.nam si unus partem ordinationis faciat. & alius aliam partem nihil agitur sicut & si unus baptizandum immergat & alter proferat uerba, uel si unus proferat partem illorum uerborum. Ego te baptizo. &c & alius aliam partem.sicut & etiam nihil agitur cum uerba canonis diuiduntur. non sic in his quæ canonem missæ præcedunt uel sequuntur quæ diuidi possunt & per plures expleri.ut.7 q.1.nihil.Scilicet quid si duo episcopi simul ordinant ita ut uterq; manum imponat uterq; omnia. uerba proferat,puto ordinem eundem conferri simul & ab utroq;. Et eodem modo dico conferri baptismum cum duo simul immergunt. & simul proferunt uerba.sic dico eandem sententiam simul & ad pluribus ferri,cum plures iu dices uel arbitri simul pronunciant. ut. ff.de arbi.l. Item si unus.§.Item si plures.Vnctionem autem non putamus esse de substantia.& ideo omissa supple tur.ut infrà.de sac.unc.c.1.in prin. Itē impositionem manus, uel si quis pro chrismate oleo fuerit delinitus. infrà. de sac.nō ite.c.1.quidā tamē dixerūt ꝙ in ordinatione necessária nō est manus impositio cū tactu corporali. sed sufficit sola manus extēsio. arg.ad hoc.ff.de acqui.pos.l.qđ meo,sed hoc nō placet.

ut.infrà.de sacra.nō iterā.c. ult.Item tēpus ordinatiōis & ætas ordinādi nō sūt de substātia.ut.not.suprà.de tēpo. or.§. 1.in fi.Itē ꝙ quis ordineē à suo epō nō est de substātia 9.q.2. lugdunē. quòd à latino nō à græco ordinetur latinus.ut suprà.de tēpo.ord.cū secūdū.&.c.quod translationē.Itē quòd quis ad singulos ordines & p debitas interslicias tēporū ordineē.ut.suprà.de tempo. or.literas.Itē dubitatur an ieiuniū ordināti & ordināti sit de substātia, vř quòd sic. ut.75.distin.quod à patribus. & idē vř, in alijs sacramentis, ut non conferatur non ieiunantibus à pransis.ut 67.dist.reliqui.de conse. di. 2. liquido. & dist.4. ut ieiunij. &.c. ut episcopi. & maximè in ordine hoc dicēdum ui. quòd Pau. & barnabas apostoli ieiunij manus imponebāt.ut 75.di.quòd die domini.eo.qđ ob reuerētiā sacramentorū est inductū. Hugu.tñ dixit quòd prāsus confert ordinē,& prāsus recipit, & idē dicit ī quo libet alio sacramento. excepto sacramento Eucaristiæ.quod non credit conferri.nisi tantū modo à ieiunis, ut de cō. di.2. liquido. Sed Ber Laueien. & Io. dicunt contrarium ex eodem decre. nam ibi dicitur post cenam dominus discipulis corpus & sanguinem suum tradidit. quamuis ibidem statuatur ne pransus conferat aut pransus accipiat.
6 ¶ Item quid de missa. † nunquid est de substantia & ordinum. Responsio dubitatur.& ideo in hoc & in alijs quæ in ordinationibus obseruari mandantur nec constat an sint substantia. uel de solennitatibus. nec per aliqua. iura inuenitur quòd omissa suppleri debeāt. credendum est & his omissis ordinem non fieri. & ideo iterandum, nec tunc intelligitur iterari, quia intelligitur iteratum quod ambigitur esse factum. ut.infrà.de presbytero nō bap. ueniēs. 66. di.2. presbyteri: de con. di.1.solen
7 nitates.¶Sed quæritur de illo † qui prætermisso aliquo ordine non tamen sacerdotali promouetur in episcopum an ordinans alios conferat ordines & est

& est dicendum ꝙ sic . dummodo non conferat illum ordinem quem non habet, quia tunc nihil ageret. ut 1.q.1.gratia.&. q.7. Daybertum : de eo autē qui nullos ordines habens celebrat dicemus infra de præsby. non.or. mini.

8 ¶ Quid de muliere † nunquid si ordinetur recepit caracterem. Repondeo nō impediente sexu & constitutione ecclesiæ.nam mulieres quamuis doctæ sanctæ ac religiosæ & etiam abbatissæ, nec prædicare, ne benedicere, nec excommunicare, nec absoluere, nec pœnitentias dare. nec iudicare nec officium aliquorum ordinum possunt exercere. ut. 23.di.mulier, sacratas, 33.qu.5.mulierē infra de sen. ex. de monialibus.quàmuis abbatissis obedientia & reuerentia debeatur & ipsarū salubria monita & mandata debeant obseruari.ut infra de

9 ma. & obe.delicta. † Nam licet beatissima uirgo dignior & excellētior fuit omnibus Apostolis nō tamen illi, sed istis dominus claues regni cœlorum commisit. ut infra de pœni.& re. noua . Nec præmissis obstat quod legitur.27. qu.1. diacomissam. &.ca.si quis rapuerit iura enim illa loquuntur de diaconissis . non quæ ordinem diaconalem habeant, sed quæ inter alias moniales prærogatiuam aliquam obtinebāt, forte circa omelias in matutinis legendas. Item nō obstat. 32. di. præsbyter, ibi. enim appellatur præsbytera quia præsbyteralis nō quòd esset ordina. sed ordinati socia. unde in sequenti canone appellantur tales feminæ seniores iure uel matri curiæ. idest matronæ, curam habentes ecclesiæ. sicut dicūtur matres familias. ¶ Sed quæ

10 ritur † an prælatus possit cogere clericos inuitos ad ordines recipiendos ? & certè quidam canones dicunt non debere aliquem inuitū cogi, ut 24. di.c.1. & 2. &. c. ubi. quidam uerò dicunt cōtrarium ut 64 di.& si qui.clerici.& c.placuit. ¶ Item circa modū cogendi etiā iura uariate uidentur. alicubi enim dicitur aliquem cogendum per subtrationē beneficij uel dignitatis ut.74.di. episcopū. alicubi uerò dicitur quòd minores maioribus in ordinibus præferantur. ut sic maiores in dignitatibus & priores in tempore uidentes minores & posteriores ad ordines maiores pro motos honorem quem refugerant appetere cogantur & quæstum. ut 74. di. consueuit Prima discordia canonum sic consueuit ad concordiam reuocari, ut iura illa quæ dicunt inuitum non compelli. loquātur in absoluta coactione, alia uerò quæ dicunt inuitum fore cogendum, loquantur in coactione conditionali. Secunda discordia circa modum cogendi sic sedatur. ut canon ille qui dicit aliquem cogendum per subtractionem dignitatis, locum habeat cum necessitas exigit aliquem ordinari. Alius uerò canon qui dicit sic inuitos cogi debere scilicet ut minores maioribus in ordinibus præferantur intelligatur cum utilitas exigit aliquem ordinari, sed hæc solutio impugnatur per decre.quæ loquitur in utroque casu scilicet necessitatis uel utilitatis alternatiuè. & tamen in utroq; casu inuitum cogi debere per subtractionem loci & beneficij ut infra eo. ti.quæris. Ad quod dic diuersas inueniri circa hoc pœnas in iure. erit autem in arbitrio prælati per quem modum, & per quam pœnam compellat. ita tamen ut una à principio sit cōtentus ad alteram nihilominus processus. si hoc meriturі proteruitas contumacis ut infra ut lite non contest. quoniam frequēter.uel distingue plenius cum Raymundo.quia aliquando uult episcopus cogere clericum ad recipiendum ordinem annexum beneficio uel dignitati quam habet, aliquando ad recipiendum alium . In primo casu uidelicet cum electum in archidiaconatum uult cogere ut fiat diaconus.electum in decanum Archipræsbyterum, uel prepositum, uel abbatem', ut fiat præsbyter potest per subtractionem illius dignitatis uel beneficij.& app.re.ut 60. di.innouamus supra de elec.cum in cunctis infra. eo.ti. ca. 1. in fin. Fallit tamen hoc in uno casu, sci-

scilicet cùm sine culpa sua post electionem & confirmationem, sed ante ordinem incidit in irregularitatem ar. ad hoc in decre. Cum in cunctis. in uerbo illo si canones non obsistant. quidam tamen non admittunt hunc casum per decre. infra eod. cap. 1. in fi. Sed illa intelligitur cum sua culpa contraxit irregularitatem, hic non obstant iura quæ illi contraria assignant infra de cle. ægro. cap. 1. ff. de sta. ho. l. qui furem. ff. de postu. l. t. §. casum 60. d. stin. præcepta. In secundo casu cum uult aliquem compellere ad recipiendum ordinem non annexum beneficio uel dignitati. subdistingue quia aut necessitas uel utilitas ecclesiæ exigit aliquos promoueri ad ordinem illum. aut non. In primo casu iterum subdistingue: quia aut ille clericus excusat se ratione criminis qd se comisisse proponit. aut ratione alterius impedimenti quod se dicit incurrisse. aut sola uoluntate. si se excusat ratione criminis debet episcopus promouere inferiores idoneos ad ordinem & ipsum contradicentem remouere & beneficio quod obtinet in illa ecclesia nisi aliter sit ualde utilis uel necessarius illi ecclesiæ. ut infra eod. titul. quæris, & sic potest intelligi illud cap. 64. dist. consuluit. ¶ Si uerò excusetur ratione alterius impedimenti. puta propter infirmitatem, uel aliud impedimentum temporale uel perpetū, non proueniens ex delicto suo. non est cogendus & si cogeretur esset eius appellatio admittenda. sicut dicitur in tutore cuius legitima excusatio non admittitur. ut. ff. quando app. sit. l. 1. §. si quis tutor. si autem sola uoluntate clericus se excuset. nullam aliam causam prætendens nisi quia non uult, debet compelli app. remota per subtractionem officii & beneficij. ut 74. distinctio. cap 3. & 4. & infra eod. titulo quæris. & ubi non exigit utilitas uel necessitas ecclesiæ, non debet eos cogere inuitos, & si faciat est puniendus. ut 74. distinct. cap. 1. & 2. & cap. ibi, dicitur autem exigere utilitas ecclesiæ quando ecclesia indiget aliquibus ministris, & non sunt in ecclesia alij idonei præter istum quem episcopus uult compellere, necessitas autem exigit quādo ecclesia indiget ministro & nullus alius est idoneus in ecclesia præter illum quem episcopus uult com-
11 pellere. ¶ Circa † hanc distinctionem. quæritur utrum recipiat caracterem qui coactus ordinatur. Ad hoc dicas quod sic si coactio est conditionalis. ar. 84. di. ubi ista 45. dist. de iudæis. 1. q. t. quod quidam. Nam in tali casu est ibi uoluntas ordinati saltem indirecta. ut 15. quæst. 1. meritò. Sed si fuerit absoluta coactio tunc nec caracter infigitur sicut nec in tali casu cōfertur baptismus. ut infra de bap. & eius effectu. maiores. arg. l. dist. præsbyteros infra de his quæ ui. metusve causa fi. sacris. Sed nunquid continere tenetur is qui conditionali coactione est ordinatus. ui letur quòd sic ne aliàs uideatur ordo contemni. ar. 45. distinctione de iudeis. in fine, quia coacta uoluntas, est uoluntas. ut 15. q. 1. meritò. & hæc maximè secundum illos qui dicunt uotum continentiæ fore annexum sacro ordini. ar. 28. dist. diaconi. 83. dist. cum in præterito. ¶ Ad hoc dicunt quidam quòd talis continere tenetur, nam licet non debuerit cogi ad ordinem suscipiendum. susceptū tamen etiam per coactionem seruare tenetur per. d. capitulum de iudæis. Io. dicit non teneri si metus uel coactio fuit talis quæ posset cadere in constantem uirum alias sic. ut infra quod metus causa prælatum &. c. cum dilectus filius. Itē quia integritas corporis res uoti est, non præcepti suaderi potest imperari non potest. ut 32. q. 1. integritas & continentia non debetur nisi uoluntaria. ut dist. 31. ante triennium 20. q. 3. præsens. Pone ergo quòd non tenetur continere, quia talis metus interuenit qui potest cadere in constantem uirum. Nunquid utetur priuilegio clericali. Videtur quòd sic si uelit uiuere clericaliter arg. 32. si qui uerò sunt clerici. quod

credo

credo uerum nisi penitus transiret ad contrarium actum. ut 84. quiquis. Vel aliter dicas quòd si prius habeat uxorē legitimam poterit illa uti sine peccato, & secundum hoc solue præcedentē quæstionem, si tamen ipsa uellet & ipse nollet, non haberet priuilegium, aliàs si ipsa nollet & ipse uellet quantum in se esset. nam tunc haberet priuilegium si uiueret clericaliter ut dictum est. arg. 27.q.2.multorum. Si uerò ante non habebat uxorem legitimam tenetur præcisè continere. argu. illius.c.de iu-
12 dæis. ¶Quid si † clericus uult promoueri & petit ordinari prælatus autem non uult. quia forte nouit eum secreto impeditum, ratione criminis non enormis. Respondeo si est clericus secularis monebit eum ut desistat à tali proposito. Sed si monitus nihilominus instat, prohiberi non potest uel impediri. ut supra de tempo.ordi. cap.ult. non enormis ideo dixi, quia quod operatur crimen mediocre manifestum hoc operatur crimen enorme occultum ut probatur supra de tempo. ord.c.ult. & notaui eo.ti.§.circa, & idem intelligo cū prælatus nouit clericum impeditum uel irregularem ex defectu. puta propter bigamiam, uel defectū natalium. quia tunc nec ordinabit nec faciet ordinari. Sed opponitur de corpore Christi quod maius est omnibus sacramentis. ut de conse.dist.2. nihil. & tamen dispensator non prohibebat pingues terre, id est peccatores mensam domini manducare. sed exactorem timere moneat. ut de conse.distin. 2. non prohibeat. & dominus Iudæ bucellam tradidit, ut de conse. dist.2. sancta.&.c. sicut Iudas. scilicet die Iouis sancta cum præcedenti die proditionem fecisse. ut de conse. distinct. 2. liquido. Ad primum respondeo illud locum habet in corpore Christi ad quod suscipiendum sola contritio facit habilem. ut de conse.distin.prima quotidie. secus in ordine ad quem nec peracta pœnitentia dignum facit si de crimine enormi agatur. ut in prædicto.§.Circa nota. Ad secundum sic. Hoc fecit dominus qui superior est omni iure. cui dici non potest cur ita facis. quod tamen ideo fecit ut nos institueret occultos peccatores per tollerantiam. substinere ut 2. q. j.unius, in fi. Vel potest ad utrunque simul responderi ut dicam aliud in sacramentis necessitatis, & aliud in sacramentis dignitatis. ut. 1. quæstio.1.§. sed notandum. sic ergo decretalis illa ex literarum, loquitur in clerico seculari cuius peccatum non enorme occultum est, notum tamen prælato. uel loquitur in clerico qui petit ordinem ratione beneficij uel dignitatis cui est ordo annexus, secus si ius petendi non habeat. ut eodem titulo de tempo. ordi. ad aures. uel dic quod illa loquitur in regulari qui contra uoluntatem sui prælati forte scientis aliqua secreta commissa ipsius promoueri non debet regulares enim fortius sunt astricti suis prælatis quam seculares. ut 12. quæstio.1. non dicatis. Item pone quòd episcopus uult aliquem compellere ad recipiendum ordinem & hoc facit propter odium, & nihilominus hoc exigit utilitas ecclesiæ illum ordinari, nunquid tenetur iste recipere ordinem. uidetur quòd non, quia episcopus non potest sibi taliter præcipere. scilicet propter odium uel aliam causam inhonestam & si compelleret illum uidetur quòd deberet deponi licet utile esset illum ordinari. ar 45. di.c.1.&.c. Episcopum infra eo.titulo tuam. Credo tamē contrarium quia licet episcopus sic peccet præcipiendo iste tamen debet parere ex quo non est malum quod præcipitur imo iustum & utile ecclesiæ 11. q.3.quid ergo 33. q. 1. quid culpatur, in fin.33.q.5.manifestum. ¶ In summa
13 nota † quòd ordinati ab episcopo alieno sine licentia proprii episcopi non recipiūt ordinis executionem ut supra de tempo.ord.quòd translationem, qui autem extra tempora debita se faciūt ordinari debēt deponi.ut supra de temp.

tempo. ordi. sanè, potest tamen proprius episcopus cum talibus dispensare. ut supra de tempo. ord. consulationem. ¶ De qualitate præficiendorum nō amplius hic prosequor quia de ea tractaui supra de temp. ordi. ubi prosecutus sum
14 regulas apostolicas.† In summa tamen notabis quòd cura uel regimen ecclesiæ parrochialis minori. 25. annis committi non potest. ut supra de elect. Cum in cunctis. §. inferiora. Nec obstat infra eodem tit. indecorum. Nam licet prohibeatur committi regimen ecclesiæ parrochialis. infra 14. annum, non sequitur quòd in 15. posset committi, uel ante 25. nisi morum probitas suppleret defectū ætatis. ut 77. di. c. ult. C. de proxi. sacro scrinio. l. 1. &. l. unicuique. uel in illa. cum in cunctis ostenditur quid de iure communi debeat in illa in decorum a quo anno episc. possit dispensare. ¶ Itē
15 plures † ecclesias clericus habere non debet. ut 21. q. 1. c. 1. &. 2. nisi in quinq; casibus. Primus propter unionem. ut 10. q. 3. unio. infra de reli. do. quia. Secundus propter raritatem clericorum. ut 21. q. 1. cleri. in fi. Tertius cum ecclesia est annexa præpendæ uel dignitati. ut infra de præben. Extirpandæ. Quartus si quis unam habet intitulatam & aliam commendatam. ut 21. q. qui plures. Quintus cum una dependet ex altera infra eodem ti. Eam te. ¶ Dicitur autem una ecclesia dependere ex altera si cur loquitur decre. de reli. do. quia sicut & duæ arbores uniuntur, si iuncturam habeāt supra terram. ut. ff. arbo. fur. ce. l. si gemina arbor. & si sic una ecclesia subsit alteri licet prælato utrique præesse. ita tamen ut in maiori resideat & in minori seruiat per uicarium. ut infra de præben. Extirpandæ. ¶ Item si maior ecclesia construat aliquam minorem in proprio fundo. nihil impedit eundem præesse utrique. scilicet maiori & minori. nam & episcopi dispensatione unus prælatus diuersis ecclesiis præesse potest. ut 70. distinctione sanctorum. ¶ Item nota quòd qui reputatur dignus ad unum ordinem uel honorem, non debet ad alium reputari indignus. ut infra eodem titu. Accipimus 73. distinct. gesta. 1. q. 1. Christus. arg. ad illud infra de accus. nulli. infra de sentent. excommunica. in præsentia ff. de libera. causa. l. qui sciens ff. ad legem Iul. de adulteriis. si uxor. in fine. ff. soluto matrimonio. l. uiro atque uxore. Sed arg. contra. ff. de suspect. tut. l. 3. §. quæri potest 12. distinctione nos consuetudinem 15. q. ultima. c. 1. & ca. Si quis præsbyter 34. distinctione locorum &. l. distinctione quicunque. circa hoc sic puto fore dicendum quòd si ordinator illum quem ad unum sacrum ordinem ordinauit per se examinauit ab illo repellere non potest nisi forte postquam promotus fuerit reddiderit se indignum: ut in decre. accepimus, secus autem si per alium examinauit. frequentius enim Archidiaconus. examinauit ordinandos. ut not. supra de temp. ordi. §. Nunc uideamus.

Summarium

1 *Vnctio quid sit, qui & à quo inungantur. & nume. 2.*
2 *Vnguntur manus sacerdotis chrismate cum ordinatur.*
3 *Christianus quilibet bis ungitur ante baptismum.*
4 *Vnctiones prædictæ quid significent.*

DE SACRA VNCTIONE. Rubr.

DIctum est supra de ordinādis, & de præficiendis, sed quia aliqui ex ordinandis, & aliqui ex his qui præficiendi sunt dignitatibus inunguntur, ideò subiicitur hic rubrica de sacra unctione. ¶ Videamus igitur quid sit unctio. qui & à quo inungātur, quid significent unctiones. Item quid operentur.
1 ¶ Et est sciendum † quòd duplex est unctio, exterior & interior, per exteriorem uisibiliter corpus inungitur per interio-

interiorem inuisibiliter cor inungitur. Exterior signat interiorem. interior autem est significatum exterioris & signũ inuisibilis gratiæ quam unctio uisibilis agit & auget si dignè sumatur. ut hic in 1.respon. ¶ Est autem unctio quod ipsum uerbum sonat ut.ff.iudi.sol.l.iudicatum.¶ Chrismate quod ex oleo & balsamo conficitur caput & manus episco-
2 pi consecrantur.¶ Quid † autem significet oleum.quid balsamum quid unctio capitis. quid manuum in litera explanãtur. ¶ Vngitur princeps. nam in ueteri testamento ungebantur reges.ut 70. di.c.1. Sed tunc ungebantur in capite. sed unctio capitis in brachium est translata. unde hodie principes iniunguntur in brachio. humero uel armo. Quid autem hæc significent in litera continetur. ¶ Et est sciendũ quòd princeps oleo delinitur ut hic.§.refert. Vnguntur manus sacerdotis chrismate cũ ordinatur. unde oratio illa consecrare & sanctificare digneris domine manus istas per istam unctionem & per nostram benedictionem communis est & episcopis & presbyteris. ut hic, & 16.qu.1.§. hoc idem,circa fi. Inunguntur & reges,ut in
3 fra eo.§.quia uero.† Inungitur quilibet christianus bis ante baptismum scilicet oleo benedicto. primum in pectore. deinde inter scapulas. & bis post baptismum scilicet chrismate sancto. primum in uertice. deinde in fronte. Chrismate autem signare munus episcopale est. ut 25.di.peruenit & præsbyteros. de conse.di.5.omnes de his manus.&.c.nouissimè: & 68. dist. quàmuis supra de con-
4 sue. quanto. ¶Quid † autem significent istę unctiones ante baptismum. & quid illæ quæ fiunt post baptismum dicitur hic & de con.di.5.spiritussanctus.¶ Vngitur ecclesia cum dedicatur, altare cũ consecratur,calix autem cum benedicitur.ut infra. eod.§. ungitur & hæc consecratio ecclesiæ uel altaris fieri habet cũ missa & alijs solemnitatibus quæ leguntur de conse.di.1.c.1.& 2. Sed quod dixi supra paruulos his inungi antè baptismum, & his post baptismum. sed ante baptismum oleo, post baptismum chrismate, recipit contrarium ex eo quod legitur.11.dist. ecclesiasticarum, quod ca. duobus modis obstare uidetur. Primo quia dicit quod ter inungitur puer. Sed dico quòd ter inungimus quos baptizamus. unde ter inungimus usque ad baptismum,semel in scapulis,iterum in pectore,& hoc oleo sãcto, tertio in uertice, & tunc chrismate & tempore baptismi, quarta autem unctio fit post baptismum in fronte, & illa fit chrismate. ¶Secundo uidetur obstare in eo quod dicit,ter inunguimus oleo. cum duæ tantum primæ unctiones fieri habeant oleo tertió uerò chrismate. ut dictum est. dico illud uerbum oleo quo ad duas primas unctiones significare propriè. quo ad tertiã unctionem quæ fit in uertice impropriè. Nam ponitur oleũ pro chrismate. sicut econuerso chrisma ponitur ꝓ oleo. ut 25.di.illud. Vnctio igitur principum, patriarcharum,primatum, archiepiscoporum spectat ad summum pontificem, episcoporum ad metropolitanos,sacerdotum,ecclesiæ altaris,& calicis,ac paruulorũ consignatum post baptismum respicit episcopos. Vnctio uerò paruulorum ante baptismum spectat ad simplices sacerdotes. Quid autem istæ unctiones significẽt, & quid operentur. satis hic in litera declaratur.

Summarium

1 *Sacramentum quid sit, quid signum, sacrificium, & misterium.*
2 *Sacramentorum quot species sint.*
3 *Sacramentorum effectus quis sit*
4 *Sacramentorum quæ sunt reiterabilia. & quæ non*
5 *Sacramenta quare instituta fuere.*
6 *Baptismum reiterans qua pœna puniri debeat.*

DE SACRAMENTIS NON iterandis. Rubri.

DICTVM est supra de sacramento unctionis: sed quia quædam sacramenta iterari non debent, nam per iterationem iniuria fit sacramentis quasi primo collata & in forma ecclesiæ nihil ualeant. ut de con. di. 4. ostenditur. 1.q.1.quod quidam, ideo subijcitur hic rubrica. de sacra.non ite. ¶ Videndum est igitur quid sit sacramẽtum. quid signum. quid, sacrificium. & quid misterium. Secundo, quot sint species sacramenorum. Tertiò, quis sit eorum effectus. Quartò, quæ sacramenta possunt iterari & quæ non. Quinto, qua re sacramenta fuerint instituta. ¶ Quid
1 † autem sint sacramentum signum. sacrificium & misterium. probatur 1.q.1.de cõ.di.2. sacrificium.&.c.signum. ¶Spe-
2 cies sacramentorum sunt duæ † quædã sacramẽta sunt generalia & necessaria. quædam specialia & uoluntaria. Generalia & necessaria. quædam specialia & uoluntaria. Generalia & necessaria sunt quæ omnes contingũt & omnibus cõueniunt. & sine quibus uix aut nunquam saluus quis esse potest. Et sunt quinque Baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Pœnitentia. & Extrema unctio. Probantur hic. de cõ. dis. 4. nulla præter baptismum. de con. di. 5. ca. 1. & 2. de con. disti. 2. & si non frequentius infra de pœ. & re. omnis utriusq; de pœ. di. 1. nõ potest quis 95. di. §. sed istud, primũ est introeuntium ut baptis. unde ianua dicitur omnium sacramentorum. ut 32. dis. §. uerum. secundum pugnantium, unde datur ad robur. ut de conse. dist. 5. spiritus sanctus. tertium est progredientium. unde & uiaticum appellatur. ut 26.q.7. qui recedunt. si quis de corpore. de his uerò. de conse. dist. 2. Iteratur. Quartum est redeũtium, nam redeuntibus datur. unde & secunda tabula post naufragiũ appellatur. de pœ. di. 1. § secunda. Quintum exeuntium. nam tantum exeuntibus de hac uita confertur. Sed magis propriè hic dicitur de baptismo quòd sit necessarium quã de alijs quia in quibusdam ut in pueris nunquã est salus sine eo. sed in alijs sec. ut de conse. di. 4. nulla, in adultis uerò & discretis sæpe est salus sine eo & sine alijs. non dico spretis sed non receptis. uel posset dici quòd nec adultis est salus sine baptismo. uerum est interiore in adultis uero requiritur baptismus interior. in pueris sufficit exterior ablutio. Specialia & uoluntaria sunt quæ non omnibus qui uiuunt conueniunt, sed quibusdam cũ quibus & sine quibus salus esse potest, & ad quæ nullus compellitur. & est ratio, quia & sine eis & salus est. & sunt duo scilicet ordo & coniugium. istorum specialium & uoluntariorum quædam sunt sacramenta dignitatis. & ideo Gratianus alibi distinguit. sacramenta quædã necessitatis, quædam dignitatis. ut. 1.q.1. §. sed notandum. dicuntur autem sacramenta ordinis in plurali, eo quòd plures sunt ordines, dignitates autem dicũtur. uel quia à dignioribus in ecclesia cõferuntur, hoc est episcopis, uel quia ad ordines non nisi digni admittuntur. id est sine crimine. sine infamia. & sine irregularitate, cum ad alia omnes liberius non admittantur. & est ratio quia alia sacramenta recipiunt homines propter se tantum. sacramenta uerò ordinum recipiuntur non propter se, solum sed propter alios ut. 1.q.1.§. ecce. cum ad hæc sacramenta ordinis & matrimonij nullus compellatur, probatur 73. di stin. ubi. ista 30. quæ. 2. ubi non est consensus infra de spon. Cum locum. Fit & alia diuisio sacramentorum. Quædam sunt in quibus cõfertur gratia. ut. 1.q.1. quicquid. ut sunt sacramẽta ordinis uel necessitatis. & quædam sunt in quibus gratia non confertur ut sunt matrimonia siue cùm contrahuntur & ob hoc in eorum contractu precia interueniũt. ut. 32. qu. 2. honorantur: & conditiones pecuniariæ ut infra de condi. appo. de illis. siue cũ cõsumantur. ut 32.q.2. cõnu-
3 bia. ¶ Effectus † sacramentorũ ẽ ut talia sint

sint accipientibus, qualia corde & consciētia accipiūtur.ut.1.q.1.§. ecce cū dominus declarauit.ut de cōse.dis.2.& sancta mal. nam non pænitentibus sacramenta dari non debent.ut.95.distin.illud.quod intelligo de peccatis manifestis, nam propter occulta non possunt alicui sacramenta negari, nisi per amonitionem secretam,uel publicè in genere factam ut de conse.distin.2.non pro
4 hibear. † Horum ergo septem sacramentorum quædam sunt reiterabilia, quædam non.tria sunt quę secūdum omnes iterari nō possūt scilicet baptismus ordo & confirmatio. De primis duobus probatur.1.q.1. quòd quidam, in prin. Et est ratio,quia per reiterationē fit iniuria sacramenti.ut in prin.dixi.& probatur.1.q.1.sacramenta.de tertio uero probatur de cōse.dis.5.dictū est nobis. &.c. homine. Alia uerò quattuor reiterantur ut matrimonium . ut 30. qu.1. aperiant.&. ca.sequentibus. Eucharistia ut de con. dis. 2.quottidie. &.ca.si non frequentius. Pœnitentia non solennis, de pœni. & re. omnes utriusque sexus. Nō solennis ideo dico, quia solennis nō iteratur. est enim sacramentalis.ut.l.dis.in capite. & ideò non reiterabis. ut.l. dist. quamuis, de pœ.dist.3.quamuis, nisi cōtraria cōsuetudo alicubi uigeat ut de pę ni.di.3.§.ex persona.Similiter & extrema unctio reiteratur,nam cum sit medicina corporis & animæ uidetur quòd aduenienti morbo apponi possit & debeat medicina . & hoc probatur 95. di. illud, quidam tamen dicunt. ꝙ nec ista quattuor reiterātur. nam in secundo cōiugio benedictio non repetitur. ut infra de secun.nup.uir. autem.Item non eadē hostia iterū benedicitur . & idē in oleo infirmorum . Similiter pœnitentia quæ cum solennitate imponitur non repetit. mouentur aūt ex eo quòd canon dicit simpliciter sacramentum non iterari. ne per reiterationem iniuria fiat eis ut de con.dis.4.in ostēditur.¶ Si quid igitur omissum est in ordine non est iterādum.sed cautè supplendum est quod incaute fuit prætermissum. ut infra e.ti. c. 1. & ult.52.distin.sollicitudo. ¶ Restat
5 † videre quare sacramenta fuerunt instituta.Satis enim & sine eis poterat dominus saluti humani generis prouidere. Respondeo tribus de causis instituta fuerunt . propter humiliationem, eruditionem, & exercitationem.Humiliationem, ut dum homo rebus sensibilibus & inferioribus se reuerenter. subijcit . ex hac obedientia magis apud Deum mereamur. Propter eruditionē, ut per illud quod foris in specie uisibili cernitur ad inuisibilem uirtutem sacramentorum agnoscendam erudiamur . Propter exercitationem, quia homo ociosus esse non debet. quia ocium & uoluptas arma sint hostis antiqui ad miseras animas captiuandas. ut supra de renun.nisi cum pridem. §.uerum. Et alibi ocia si tollas periere cupidinis arcus. Item alibi. Quare egistus quare sit factus adulter. In promptu causa est desidiosus erat. Vnde Hiero.facito aliquid operis ut te inueniat dyabolus occupatum.ut de conse.di.nunqnam. Proponitur ei utilis et salubris exercitatio in sacramentis per quam uanam & noxiam ociositatem declinet. ¶ In summa
6 † notandum est quòd pœna iterantis baptismum est ultimum supplicium secundum leges. ut. C. ne sanctum baptismum ite. l.2.Sed ei qui sanctitatem baptismi geminat pœna depositionis imponitur tanquam indigno sacerdotio ut.C.eod.titu.l.1. Illi autem qui sponte fuerunt iterum baptizati uel conditionaliter coacti . promoueri non possunt. & idem intelligo si ignoranter & postea cum sciuerint ratum habeant. Item si ab hæreticis scienter . ut l. di. confirmandum.1. quæstio.1.uentum. in fi.10. quæstio.7.qui in qualibet.& cap. conuenientibus. In habitu tamen clericali debent isti uiuere & sic retinebūt priuilegium clericale. ut 80. distin. dictum. de con.distin. 1. dictum , qui autem ignoranter sunt rebaptizati sicut frequentius fit de infantibus uel co-

acti absolute possunt promoueri secundum quosdam de iure secundum alios quod tutius est de dispensatione episcopi.ut.1.quæstio.4.placuit. De utrisq; habetur de cō.di. 4. eos quos contradicit uehementer.de con.di.4.qui bis.ubi dicitur quòd si ignoranter aliquis rebaptizatus non indiget penitentia & tunc est irregularis & promoueri non potest. Sed illud dictum fuit olim in odiū rebaptizantium uel de magno rigore uel de ignorantia iuris quæ non excusat in talibus. Et quod dictum est in rebaptizato, intelligas in reordinato & confirmato.ar.68. dist. c. 1. de consue. di.v.dictum.

Summarium

1 *Clericalis triplex dignitas excellentia, quæ turpibus & infamibus committi non debet.*

2 *Dignitates ecclesiasticæ ab spurijs admittat.& nume.4 & 5.*

3 *Dispensatio fit circa filios sacerdotum, & circa illegitimè natos, aliquando ipso iure, aliquando per hominem.*

4 *Filius an possit habere ecclesiam quam pater habuit.*

5 *Dispensatio de filijs presbyterorum an & quando sit admissibilis.*

6 *Filiatio qualiter probetur si quis neget se filium sacerdotis,*

7 *Sacerdos si generat filium de uxore legitima, cum qua matrimonium contraxit in laicatu, uel constitutus in minoribus ordinibus, an sit ille filius legitimus.*

8 *Dispensatio cum illegitimè nato facta, ut ad clericatum promoueri ualeat, an in solis minoribus ordinibus facta uideatur,*

9 *Dispensatio facta cum aliquo ut promoueatur ad omnes ordines an extendatur ad dignitates & prelaturas.*

10 *Dispensatio facta cum illegitimè nato quoad ordines & beneficium, an extendatur ad personatum, uel regimen ecclesiæ parochialis.*

11 *Episcopus quare dispensat cum committentibus crimina ab adulterio &c. nō autem cum patientibus defectum.*

12 *Beneficia quæ dicuntur habere curam,*

¶DE FILIIS PRESBYTErorum ordinandis uel non. Rubrica.

DIctum est supra de ordinandis, sed quia ordinandi impediuntur uarijs ex causis inter quas uitium originis præstat impedimentū. ideo uideamus de filijs præsbyterorū ordinandis uel non. ¶ Videndum est igitur qui causa prohibitionis. quæ circa tales dispensatio adhiberi possit. & quis cum eis ualeat dispensare. ¶ Cau-
1 sa prohibitionis † est triplex. dignitas & excellentia clericalis quæ turpibus & infamibus committi non debet.ut.in frà.de exces.præla.inter dilectos. C. de dignita.lib.12.l.neq; famosis. C. de infa.l.una. propter quàm dignitatem lex diuina prohibuit spurios, manseres, & huiusmodi turpes personas intrare ecclesiam usq; in decimam generationem.ut suprà. de electio. Innotuit.infrà.qui fi.sint legi.per uenerabilem. ¶ Detestatio criminis paterni: quòd plerunq; detestatur in filijs & pu nimius tēporaliter. ut.6 q.1. uerum. C. ad lege Iul.ma.l.si quis cum militibus. infrà de hære.uergentis. Et est ratio quã magis puniuntur parentes in filijs quā in seipsis.ut.ff.qd me.cau.l.illi quidem. ¶ Tertio quia filij solent esse imitatores paterni uitij.iuxta illud. sæpe solet similis filius esse patri.ut.v.q.1.§. uerū. 56.di.si gens.uel tales non promouentur quasi maculati & de honestati in cōtinentia patrum.sicut de honestatur maritus de incontinentia uxoris.ut.34. di.si cuius.32.q 1. in coniugio. sicut de honestat q3 ex cōtractu ancillæ. ut.34.
2 di.si quis uiduā.† Et qđ dixi spurios nō admitti ad dignitates intelligo ecclesiasticas.nā ad seculares dignitates admittuntur ut.ff.de decu.l.spurij.et.l. generaliter.§.spurios. Item quod dixi filios puniri pro delictis parentum casualiter locum

cum habet, alias generaliter cōtrarium obtinet. nullum enim delictum patris innocenti filio pœnæ esse debet. ut. ff. de decur. l. 2. §. nullum. ff. de pœnis. l. crimen. 1. q. 4. nullius. ut. infrà. de his quæ fiunt à ma. par. ca. quæsiuit. C. de pœn. l. sancimus. Item quòd dixi filios sacerdotum promoueri non posse. intelligo de filijs in sacerdotio uel in sacris ordinibus parentum susceptis. Cæterum si quis ex legitimo matrimonio genitus fuerit. quamuis postea pater eius ad sacros ordines promoueatur. & demum ad sacerdotium: & etiam episcopatum accedat, filius eius legitimus libere potest ad sacros ordines & dignitates ecclesiasticas promoueri. in alijs ecclesijs, non in ea in qua pater præfuerit uel præest, nam in ea non potest nisi simplex beneficium obtinere. ut. infrà. eod. titu. ad hoc. canonicatum autem obtinere non potest. ut. infrà. eo. ad abolendam. hic obtinet in filio illegitime nato & maximè in spurio. ut in litera eius dem decre. ad abolendam. Sed magister Ray. in summa sua scripsit contrarium. Dixit enim quòd legitimus filius sacerdotis potest de iure habere canonicatū in ecclesia in qua præfuit pater uel præest. per illam ad hæc. sed spurius sacerdotis. non: ut in decre. ad abolendam. & quod ibi dicit maximè spurius. exposuit maximè. id est tantum. sed hoc non placet. quia spurij nedum in ecclesijs paternis sed neque in alijs possunt canonicari de iure. Vnde exempla illa de summis pontificibus susceptis ex sacerdotibus quæ ponuntur. 56. distin. in prin. sic intelligo. s. de his qui in laicali statu uel in minoribus ordinibus parentum suscepti sunt. quando parentibus suis uti uxoribus licebat. secus post sacros. ut. 31. di. ante triennium. 32. di. placuit. & c. seriatim. in fi. 77. di. episcopis. unde suscepti ex legitimis matrimonijs sed post sacros ordines patrum promoueri non possunt. ut. infrà. eo. titu. literas.

3 ¶ Circa filios † sacerdotum & alios illegitime natos dispensatur. aliquando ipso iure aliquando per hominem. Ipso iure per ingressum religionis. ut. infrà. eo. tit. c. 1. Ingressus enim religionis tollit ingratitudinem. ut. 19. q. ul. non liceat. & monachatus omnem maculā abstergit. ut in aut. de mona. in prin. ita tamen ut prælationem nullatenus habeant. ut. infra. c. 1. Quidam tamen dicunt quòd non ipso iure dispensatur cum talibus per ingressum religionis sed prodest eis religio ad dispensationem facilius obtinendam ar. l. di. si ille. 55. di. priscis. sicut fauore religionis inductum est ut per absentem dispensetur cū religioso qui ante religionem ordines furtiuè suscepit. ut. infra. de eo qui fur. ordi. susce. cum. h. lator. & cum eo qui ante religionem in excommunicationem suscepit ordinem per ignorantiam iuris. uel per facti obliuionem. ut. infrà. de senten. exc. cum illorum. Sed quod primo dixi uerius est. Per hominem adhibetur dispensatio circa tales & triplex. Aliquando magna. aliquando maior. aliquando maximè. Magna ut ordinetur in ecclesijs alijs à paternis. ar. à contrario sensu. infrà. eo. ti. præsentium. maior in paternis media tamen interueniente persona. ut. infrà. eod. titu. ex transmissa. maxima ut in paternis admittantur immediate. ut. infrà. eo. titu. ex tua. Sed licet hæc distinctio magistralis sit ex antiqua. patitur tamen calumniam in medio membro. quia decre. ex transmissa uidetur loqui in filio sacerdotis legitimo. qui de iure communi admittitur ad illum personatum quem pater habuit media interueniente persona. Saluo nihilominus decreto remanente quòd successionē in ecclesia dei hæreditariam detestatur. quod locum habet cum media persona non intercidit. unde nō de dispensatione loquitur sed de iure communi ut dictum est. Media autem persona tollit impedimētū et facit ut liceat alicui habere psonatū uel ecclesiā quē uel quā pater habuit. qa uarietate successionis uitiū aboletur. ut. 1. q. 1. cito.

q. 1. cito. 2. q. 1. in primis. ff. de hære. & act. uend. l. uenditor. ¶ Et notat † quòd siue pater habuit personatum filius immediatè habere non potest. ut infra eo. dem titu. quoniam. siue pater habuit uicariam filius immediatè habere nõ potest ut infra eod. ti. ad extirpandas. Sed si pater habuit personatum filius uicariam habere non potest. ut infra eo. tit. Michael. uel è conuerso si pater habuit perpetuam uicariam filius immediatè personatum habere non potest. ut infra eod. tit. constitutus. Et ratio quia perpetuus uicarius curam habet ecclesiæ cuius uicarius existit. ut infra de offic. uica. ex parte tua. Vnde habens uicariam perpetuam aliam habere non potest. ut infra de off. uica. prouideas supra de rescri. postulasti. unde perpetuus uicarius quasi ius habens in ecclesia. ut infra de instru. G. perpetuus. amoueri sine causa non potest. ut infra de off. uica. ad hæc sicut & emphyteuta qui ad non modicum temporis cõductius habet in re. ut. ff. si ag. uecti. uel emphy. l. 1. & ult. ff. de superficiebus. l. 1. §. ꝙ ait. Sunt ergo duæ prohibitiones in hoc tractatu.

5 † Vna de filijs præsbyterorũ nõ promouendis. Alia ꝙ filij non assumantur ad ea q̃ patres immediatè habuerunt. Circa primũ impedimentũ dispensatur aliquãdo per ingressum religionis. aliquãdo per hominẽ dispensatur cũ talibus in seculo remanentibus. ut infra eo. tit. ueniens. & c. ex transmissa. nõ. n. inuenitur prohibitum episcopis circa ordines & simplicia beneficia cũ talibus dispensare. unde intelligitur eis permissum. ut infra de sen. exc. nuper. hodie tamen cũ talibus in dignitatibus & personatibus & in beneficiis curam, animarũ habentibus. nõ nisi per sedem Apost. dispensatur. ut infra eo. c. ulti. & maximè in episcopatu. ut supra de elect. innotuit. 56. di. apost. & c. cenomaneũ. & c. quia simpliciter. Circa aliud impedimentũ dixerũt quidã & scripsit Ray. in ti. hoc ꝙ episcopi & archiepis. dispẽsare possunt per hanc decre. infra eo. ti. ex tua in qua respondetur ad consultationẽ. loquitur ergo de iure cõmuni. & sic dispensatio quæ per episcopum Eboraceũ facta extitit de iure processit. Sed salua reuerentia dicentium & scriben. non sic intelligo, imò si hoc modo decre. illa intelligatur multũ erratur. Nã in cõsolatione illius decre. non agitur de dispẽsatione facienda uel non facienda. sed de iã facta non reuocanda. fuerat. n. dispensatũ cũ aliquibus auctoritate literarũ domini Papæ in quibus generaliter dicebatur posse filios in paternis ecclesijs sustineri. quos probatæ uitæ & sanæ conuersationis archiepiscopus idẽ agnosceret. uel quos longo tẽpore illas tenuisse constaret. dubitatur autẽ an per literas speciales contra quosdam ex illis obtẽtas, cum quibus iam fuerat dispensatũ, dispensatio facta reuocari deberet. & dicitur ibi quòd non. sic nec semel facta remissio reuocatur. ut 23. quæstio. 4. si illic. Nam beneficium mansurum esse debet. ut in auct. consti. quæ de dignitatibus. §. illud quoque. colum. 7. & deus multiplicat & cumulat suæ liberalitatis dona. non reuocat. ut de pœni di. 1. quantumlibet. quòd autem non liceat archiepiscopo uel legato nedum episcopo dispensare cum filijs in ecclesijs quas patres eorum nullo medio habuerunt. ut infra eodem tit. dilectus. nec mireris de hoc. nam talis dispensatio esset contra apostolum ut 8. quæst. 1. apostolica. & c. ex transmissa infra eodem quia sanctuarium dei iure non cõuenit hæreditario possideri. ut infra de insti. c. ad decorem. Et est sciendũ quòd hæc prohibitio secunda de qua dictum est in. § sunt igitur, locum habet etiam in filijs legitimis clericorum. unde errauerunt illi hodie qui scripserunt sublatam esse distinctionem hanc, utrum pater immediatè uel mediatè ecclesiam habuerit proximè uel non proximè in ecclesia ministrauit. quia ut dixerunt hodie qualitercunque uaries non licet nisi solo roma. Pontifici cum filijs clericorum dispensare in personantibus dignita-

dignitatibus & in beneficijs curam ani
marum habentibus per decre. infra eo.
titulo cap. ultimo. Sed certe decre. illa
locum habet in filijs clericorũ & alijs
non legitimè natis. Sed in filijs legiti-
mis clericorum locum habet præmissa
distinctio dum quæritur. an filius pos-
sit habere ecclesiam quã pater habuit
oportet autem inquiri an media inter
cesserit persona uel non. ut sciatur an
prohibitio de successione hæreditaria
obstat uel non obstat ut superius dictũ
est. & probatur infra eo. titu. ad extir-
pandas. De hac secunda prohibitione
quæritur an extendatur ad nepotes &
uidetur quod sic. quia filiorum nomine
nepotes continentur. ut. ff. de uer. sign. l.
liberorum. ff. ad Mace. l. filium. puto au
tem contrariũ. nam hic de pœna agi-
tur & ideo significatio filiorum restrin
genda est non amplianda, nam lex di-
cit quòd senator non potest ducere in
uxorem filiam illius qui uel quæ artem
ludicram exercuit potest tamen ducere
6 neptem. ff. de ri. nup. l. hoc capite. &
an 56. dist. dominus. ¶ Quid † si quis ne
get se filium sacerdotis & asserat se fi-
lium alterius ex legitimo matrimo. su-
sceptum. qualiter hoc probabit cum
difficilis sit filiationis probatio. ff. de
condit. & demonstra. l. Lucius. Respon
deo probatur filiatio si appareat aliquẽ
natum ex his qui matrimonialiter sunt
coniuncti. nam filius est quem nuptiæ
demonstrant. ut. ff. de in ius uo. l. quia
mater. uel probatur filius. ex affectu.
ut infra de præsumpt. afferte. 2. q. 6. ad
romanam. C. de inoffi. testa. l. si iure in-
fra qui fil. sint leg. transmissæ. & statur
his coniecturis donec probetur contra
rium. C. de proba. l. non nudis. C. de te-
sta. l. neque professio. ff. de inoffi. test. l.
si instituta. §. 1. C. de hære. insti. l. si pa-
ter. Quid si quis natus sit de damnato
coitu. postea pater ducit matrem istius
in uxorem, nunquid de iure communi
poterit promoueri tanquam legitimus.
Ad hoc dicas quòd si pater potuit illã
habere legitimam uxorem tempore
cõceptionis. quia nullum suberat impe
dimentum & postea duxit eam legiti-
mam uxorem. legitimatus est filius an
tea genitus per subsequens matrimo-
nium. & ita succedet in hæreditatem
tanquàm legitimus & ad omnes actus
legitimos admittetur. quod uerum cre-
do etiam si mater post filij natiuitatem
nubat alteri. demum eo mortuo con-
trahat cum patre filij. uel è conuerso,
pater contrahat cum alia qua mortua
ducit matrem filij. in uxorem & hoc
dico in fauorem prolis per iura infe-
rius allegata. Secus si propter impe-
dimentum aliquod non poterat esse
matrimonium inter ipsos parentes tem
pore conceptionis. quia tunc licet po-
stea sublato impedimento ducat illam
postea in uxorem non legitimabitur
proles. ut. infrà. qui fil. sint legiti. tanta.
in autem. quib. mod. natu. effi. circa
princi. col. 6. quod tamen in primo ca
su dixit talem legitimatum quo ad om
nes actus legitimos excipiunt quidam
dignitatem episcopalem ad quàm pro-
moueri non potest sine speciali dispo-
sitione domini Papæ Hoc etiam dixit
Ray. per decre. suprà. de electi. inno-
tuit. circa principium secundum unam
lecturam. Sed cum illud uerbum quod
olim erat in illa decre. & quod illud in
nuere uidebatur secundum unam lectu
ram hodie sit decisum. hoc dicere non
placeat. erat enim in textu illius decre
talis talis litera quòd mater electi in-
frà quadriennium à natiuitate ipsius
electi matrimonium non contraxit di-
cebant quidem uerum esse cum patre
electi qui uerginitatem matris præri-
puit quasi furtim contraxit. ergo post
quadriennium ut innuit litera illa &
tamen electio illius tanquam illegiti-
me nati cassatur. Sed cum hodie par-
ticula illa sit de illa decre. decisa per
illam decreta. hæc sententia teneri nõ
potest, posset tamen per alia iura
iuuari. Nam consilium requirit quòd
promouendus in episcopum sit de
legittimo matrimonio natus. ut suprà
de elec.

de elect. cum in cunctis. Is autem qui ex damnato coitu nascitur & si postmodum inter parentes matrim. subsequatur non est per hoc consilio satisfactũ. Item dispensatio generalis ad episcopatus uel archiepiscopatus non solet extendi. ut infra de concess. præben. c. dilectus filius. Sed & si contrarium dicatur non displicet ne fauor matrimonij restringatur. ¶ Sed si in hoc casu subsit impedimentum nunquid potest per archiepiscopum dispensari. ut sicut episcopus inter suos subditos dispensat ita & metropolitanus dispenset inter suos circa ætatem minorem. ut supra de æta. & qualita. in or. præfi. ca. præterea. Item cum filijs sacerdotum. ut infra eodem titulo. ueniens. Cum corpore uiciatis. ut infra de cor. uitia. de præsbytero. & cum adulterijs & aliis criminosis. ut infra de iudi. At si clerici. respõdeo quamuis hæc eadem possit metropolitanus circa suos subditos. non tamen hoc potest circa illos qui sunt promouendi ad dignitatem episcopalem. si irregulares uel illegitimi sint quoniam episcoporum seu maiorum negocia uel iudicia romano sunt Pontifici reseruata. ut supra de transf. prælat. inter corporalia. 18. dist. multis in fin.

7 ¶ Item quid si † sacerdos generet filiũ de uxore legitima cum qua matrimo. contraxerat in laicatu uel constitutus in minoribus. nunquid erit legitimus filius. scripsit magister Raymund: quod sic maxime si uxore contradicente uel ignorante quòd uir ad sacros ordines est promotus. & hoc dixit duplici ratione fauore prolis. & quia culpa parentum non debet nocere filijs huiusmodi de matrimo. legitimo natis 28. distinct. diaconi. 27. quæstio. 2. multorum sed certe hoc non placet. nam decre. scripta est in hoc casu quæ dicit talem taliter susceptum ex permissione in clericum ordinari. ut infra eodem titulo. literas. Nec obstat si tu dicas. iste natus est de uiro & uxore ergo est legitimus, ergo a promotione non excludendus: quia & si uiro & uxore susceptus ex damnato tamẽ coitu est pro creatus, coitus enim ille uiolat professionem & continentiam ordini annexam. ut 28. di. diaconi. 84. di. Cum in præterito Item non obstat illa ratio quòd culpa parentum non debet filiis obesse. nam culpa parentum nocet origini filiorum. ut infra de clan. despon. Cum inhibitio. & bona fides parentum. imò parentis prodest. ut infra qui fin. sint legit. Cum inter Ioannem. &. c. ex tenore. debet igitur sic natus quo ad ordines & dignitates pro illegitimo reputari. eo quòd de damnato coitu & prohibito procreatus. quia cum uir de assensu uxoris suæ, ad sacros ordines promouetur. sequestrato mansionis cubiculo non debent amplius commisceri. ut 72. di. episcopus. imò alteri nubere non potest uxor post mortem uiri. ut 33. di. seriatim. in fine & 28. disti. quia sunt culpe. An autem in ordinatione mariti sufficiat consensus uxoris uel requiratur conuersio, dicam infra de conuer. coniu. fateor tamen quòd cum isto taliter nato benignius agendum est & facilius dispensandum, quam cum alio male nato. Et quod dixi delictum parentum nocere filijs quo ad originem uerum est. Item nocet quo ad pœnas temporales. ut no. supra eod. titu. §. detestatio. non tamen nocet quo ad deum. quia filius nõ portabit iniquitatem parentum. nec filij bonitas excusat malitiam parentum. ut 56. dist. nunquam nasci. Sed malicia parentum inducit præsumptionem contra filios. ut 56. dist. si gens. Angelorum & è conuerso malitia filiorum inducit præsumptionem contra parentes. ut 6. q. 1. qui crimen. 37. dist. legant. ¶ Sed

8 quid † si dispensetur cum aliquo illegitime nato ut ad clericatum promoueri ualeat. uidetur in solis minoribus ordinibus dispensatum. ut 34. dist. lector. ar. ff. de lega. 3. l. minimis infra de consang. & affi. quòd dilecto. sed contra, ff. de consti. prin. l. ulti. infra de donatio.

natio. Cum dilectus. &. supra. de rescriptis. olim. Praeterea nomen clerici quod hic ponitur generale est & superius ad omnem ordinem ut. 12. q. 1. dua. puto hoc priuilegium restringendum eo quòd odiosum cum detrahat iuri communi. ut. ff. de li. & post. l. cum quidem. infrà. de consang. & affi. quòd dilecto. ¶
9 † Item quid si dispensatur cum aliquo ut promoueatur ad omnes ordines nunquid uidetur dispensatum in dignitatibus & praelaturis & in hac quaestione idem uidetur dicendum quod dictum est in praemissis. nam cum dispensatur cum aliquo in uno. non uidetur in alio dispensatum. ut. 12. di. Nos consuetudinem. Quidam tamen in his & in similibus quaestionibus distinguunt. quia aut per priuilegiũ clerici fit alteri nullum uel modicum praeiudicium. & tunc largissima facienda est interpretatio. dum tamen interpretatio non excedat metas iurisditionis interpretantis. sed si per priuilegii indulgentiam enorme praeiudicium alteri generetur, tunc est interpretatio restringenda. ut. infrà
10 de priui. porro. &. c. recipimus. ¶ † Itẽ quid si cum aliquo illegitimè nato dispensatum sit quo ad ordines & beneficium, nunquid nomine beneficij intelligam personatum. uel regimen ecclesiae parrochialis. Respondeo non. si ab episcopo uel archiepiscopo dispensatio facta fuerit. quibus expresse non licet in talibus dispensare. ut infrà. eo. ti. c. ultimo. Sed si à papa facta fuerit dispensatio intelligam nomine beneficij dispensatum in praebenda. ut. infrà. de praeben. pro illorum. infrà. de aeta. & quali. in or. praesi. accepimus. non tamen in ecclesia collegiata in qua per electionem solet prouideri de rectore. ut. infrà. de praeben. c. ulti. Caeterum si quae ecclesiae sunt non collegiatae & sine patronis, uel cum patronis & is pro quo scribitur fuerit praesentatus. puto tales ecclesias generali uocabulo beneficij comprehendi. & idem intelligo si praeter dispensationẽ scribatur pro aliquo ut ei prouideatur in aliquo beneficio competenti. nam talis interpretatio facienda est sicut superius dictum est.
11 ¶ Item quare † episcopus potest dispensare cum committentibus crimina ab adulterio. &c. non autem cum patientibus defectum. Respondeo facilius aboletur irregularitas proueniens ex crimine quam ex defectu. nam crimen deletur per poenitentiam. non defectus Vel aliter nã maior est irregularitas proueniens ex uitio originis. quam illa quae prouenit ex delicto. nam prima prouenit ex natura. secunda uerò ex accidenti naturalia uero immutari non possunt, ut not. supra de aeta. & qualita. in ordi. praesi. §. de forma. ¶ Itẽ quaeritur de eo quod supradictum est quòd non licet episcopis dispensare cum illegitime natis in beneficijs habentibus curam. Quae beneficia dicuntur habere
12 cura? † Respondeo. illa quibus haec in sunt corrigere interdicere suspendere. excommunicare absoluere. & quaedã alia. ut supra de elect. dudum nam haec medicinalia sunt animarum. ut 2. q. 1. multi 11. q. 3. cum aliquis 10. q. 1. relata cum sequentibus capitulis. An autem legitimati ad actus ecclesiasticos uideantur legitimati ad seculares no. infra qui. fi. sint le.

Summarium.

1 Seruus an possit ordinari.
2 Quid si fuerit ordinatus sine manumissione, an in seruitutem reuocatur.
3 Ordinari an possit quilibet manumissus.
Liberti ecclesiae propter operas non praestitas in seruitutem reuocantur.
4 Praelatus an possit seruum ecclesiae sue manumittere.
5 Dominus an in seruum quem manumittit, possit spirituales operas retinere, & si ipse manumissus non facit degradari possit.
6 Dominus quando seruum suum ordinatum uendicat, ubi causa sit tractanda.
7 Seruus alienus consecratus quare redditur domino,

domino, & non res aliena & consecrata.

8 *Manumißio quid sit, & unde originem habuit.*

9 *Manumittere quis poßit.*

10 *Manumißio quot modis fiat.*

11 *Deditiitiorum differentia an hodie sit sublata, & latinorum.*

12 *Partus sequitur uentrem quoad statum & libertatem ac seruitutem, non quo ad honores familiam.*

¶ DE SERVIS NON ORdinandis. Rubrica.

DIctum est supra de filijs presbyterorum ordinandis uel non. & sic actum est de impedimento originis. Nunc agitur de impedimento conditionis seruilis. Seruilis enim conditio clericalem non capit honorem. ut 54. dis. admittuntur, & proptereà subsequenter subijcitur rubrica de seruis non ordinandis & eorum manumissione. Videndum est igitur circa primam partem rubricæ qualiter serui possint ordinari. quid sit si sine manumissione fuerint ordinati. qualiter serui iudeorum ualeant liberari. Circa secundam partem uidendum est quid sit manumissio. unde habet originẽ. quis possit manumittere & qualiter. ¶ Scien-
1 dum † est igitur quòd nullus seruus siue
priuati corporis siue ecclesiæ pôtest ordinari nisi prius manumittantur. ut. 54. di. c. 1. 2. & 3. & ratio huius prohibitionis est duplex. seruilis utilitas. & clericalis dignitas ut in præallega. c. admittuntur. ¶ Si sine manumissione
2 † serui fuerint ordinati frequentius re
uocantur in seruitutem. frequentius ideo dico. quia aliquando seruus ordinatus liber efficitur. & sic non reuocatur. aliquando remanet seruus & a domino reuocatur. & propterea distingue. Aut seruus ordinatur sciente domino aut ignorante. Si sciente & non contradicente liber & ingenuus fit. nec distinguo in quo ordine fuerit ordinatus. ut. 54. di. seruus. Si uerò ignorante domino. ignorantibus etiam ordinatore & præsentatore tunc ordinatus reuocatur in seruitutem & redditur domino. ut. 54. di. nulli ex antiquis. & hoc est uerum si fuerit in minoribus ordinibus ordinatus. Subdiaconus autem factus dabit uicariũ sicut & diaconus. cũ hodie subdiaconatus sit sacer ordo licet secundum illud. c. ex antiquis reddi domino iuberetur quando non erat sacer ordo, hodie secus. ut. suprà. de tempo. or. à multis. infrà. eodem titulo. miramur. Sed si uicarium dare non posset reddetur domino. tam subdiaconus quàm diaconus. Presbyter autem factus in peculio mulctatur uel seruiat domino quodãmodo in diuinis obsequijs. ut 54. dis. ex antiquis. frequens monachus factus euadit iugum seruitutis ut. 54. di. si seruus. Cæterum si sciente ordinatore uel præsentatore fuerit ordinatus manet liber in quocunq; fuerit ordine. & præsentator seu ordinator debet domino dare duo mancipia. ut. 54. distin. si seruus. sed eis non habentibus unde soluant ordinatus redditur domino secundum distinctionem superiorem secundum quam presbyter non redditur sed in peculio mulctatur. Diaconus & subdiaconus aut uicarium dabunt aut reddentur dominis suis minores autem clerici præcise reddentur dominis. Et nota quòd in casibus in quibus dominus habet ius repetendi seruum suum ordinatum. poterit reuocare usq; ad annum tantum & non ultra. ut 54. di. Si seruus, sciente, & computatur ille annus secundum Lau. & Ray. quibus assentio à tempore scientiæ. domini. ar. 17. q. 2. Si quis incognitus. mi si. secundum Hug. à tempore ordinationis clerici. ¶ Item nota
3 † quòd non quilibet manumissus ordi-
nari potest. unde circa manumissos seu libertos sic distingue. Aut est libertus ecclesiæ aut priuati. libertus ecclesiæ potest ordinari quamuis ecclesia quæ manumisit retineat ius patronatus in

manu-

manumisso quo ad hoc ut non iniurietur ecclesiæ. non accuset nec testificetur in illam. alioquin reuocetur in seruitutem:ut. 12.q.2. diaconi.9.q.1.c. episcopus qui mancipium. 54.di. qui ex famulis. infrà.eod. c. de famulis. & quo ad alia in quibus liber ecclesiæ specialiter sunt obnoxij quod in libertis priuatorum non contingit. nam propter operas non præstitas reuocantur in seruitutem liberti ecclesiæ. ut in. c. diaconi. secus in alijs libertis. ut. C.de liberali causa.l.solo obsequij. Item aliud speciale est in his libertis, quia filij eorum sunt obnoxij ecclesiæ. ut.12. q.2.de libertis secus in alijs. ut. C. de liber. & eorum liber.l.1.&.2. Item tertium speciale quòd liberti ecclesiæ tenentur seruire ecclesiæ nullà eis opera imposita.ut 12.q.2. diaconi.&.c.liberti. Est & quartum speciale scilicet quosdam. nam liberti ecclesiæ ordinati in ecclesia bona collata eis in alios transferre non possunt.ut.infrà. eod. titu. de famulis. Sed contrarium obtinet in libertis priuatorum. ut insti. de succes.liber.§. Sed nostra. sed posset responderi ad dec.quæ loquitur in bonis collatis contemplatione ecclesiæ alias secus.ut. 12.q.3.c.1.&.2. uel loquitur in clericis non habentibus cognatos aliàs secus. ut.12.q.2. episcopus qui filios. uel loquitur in his qui manumissi sunt ea conditione ut post mortem ecclesia patrona succedat in totum, alioquin nedum res sed & personas. possunt etiam inuita ecclesia quæ manumisit ad alia loca transferre. ut.infrà. eo. tit. Eo libentius. libertus autem priuati in quo ius patronatus retinet manumissor promoueri non potest. ut.54.di. quicunq;.

4 † Et notabis quòd prælatus ecclesiæ non potest manumittere seruum ecclesiæ. nisi dederit ecclesiæ duos seruos eiusdem meriti & peculij. ut.12.q.2.episcopus qui mancipium. An autem seruus manumissus & ordinatus in ecclesia à qua exciterit manumissus possit ecclesiam illam deserere.& alteri in diuinis officijs deseruire standũ est distin-

5 ctioni decr.infrà.eo.eo libẽtius. ¶ † Itẽ cũ priuata persona manumittit seruum suũ ordinãdũ in clericũ põt hoc in manumissionẽ imponere manumisso ut si bi dicat horas canonicas, & si sic impo suerit tenetur ad hoc ordinatus quòd si in superbiã elatus non fecerit. poterit degradari.ut.infra.eo.tit. nullus 54.di. frequẽs.&.c.quicũq;. Quidam tamẽ addunt de cõsensu episcopi posse imponi aliàs nõ. Nec obstat si opponatur ꝙ in collatione rei sacræ uel spiritualis conditio apponi non debet.quia manumissio est res spũalis uel aliàs & si in ordinatione hæc apponatur conditio uitiũ nõ inducit.eo ꝙ est circa operas spirituales,unde ipsa conditio intelligitur spiritualis & sic non est uitiosa. ut, suprà.de elec.significasti.infrà.eo.eo libẽtius.infrà.de præben.significatum. Quidã tamen dixerũt ꝙ sine aliqua impositione manumissus & ordinatus tenetur præstare domino suo hoc spirituale obsequiũ de horis canendis, alioquin poterit degradari. nõ tamẽ in seruitutem reuocatur.unde clausula quæ ponebatur in hac decre.nullus,in fi.secũdũ ueterẽ cõpilationẽ illa si & seruus fiat domini sui sublata est.uisum est enim compilatoribus huius uoluminis absurdum esse quòd manumissus iã in pñsbyterũ ordinatus propter hãc ingratitudinẽ in seruitutẽ laici reuocetur, ut no.suprà.in di

6 stinctione.Aut seruus. ¶ † Sed quid si dominus seruũ uẽdicet quẽ dicit se inuito & ignorãte ordinatũ fuisse ubi hæc cã status agetur. Videtur quòd remitti debeat ad locũ unde aufugit.ut.C. ubi cã status.l.si in possessio. & hoc uerũ est si eo tẽpore quando fuit ordinatus erat in possessione seruitutis, aliàs si erat i possessione libertatis ibi causa status agetẽ ubi degit qui cõuenitur.ut.C. ubi causta.l.3.et hoc autẽ. An sic fugitiuus an nõ.an erat in possessione seruitutis aut libertatis qñ extitit ordinatus agetur & finiet antequã cã status initiũ sumat ut.ff de libe.cã.l.liberis.§.ulti. & l. igit

 §.cr-

§ ergo potest. uerius puto in hoc ca-
su hanc causam de qua agitur de reuo-
cando clerico de statu clericali in statú
seruilem in foro ecclesiæ illius in qua
est clericus ordinatus agi debere. & pu
to syndicum ecclesiæ ei qui conuenitur
debere assistere. cedit enim ad ignoran
tiam ecclesiæ cú clericus reuocatur ad
statum seruilem sicut cum reuocatur ad
curialem vt. 51. di. designata. & deponê
dus est reuocatus antequàm reddatur.
7 ut 54. distin. nulli. ¶ † Item quare seruus
alienus consecratus redditur domino
& non res aliena & consecrata. ut 14. q.
ul. comperimus. Respondeo. quia in rê
bus inanimatis non perpenditur dolus.
sed in homine sic. Itê quia in rebus ina-
nimatis consecratis consecratio est in
superficie. & ideo nô debet à manu pro
phana tractari. Sed in homine est ani-
ma quæ tangi non potest. 32. q. 7. licite.
¶ Nunc uidendum est de secunda parte
rubricæ. s. quid sit manumissio unde ha
buit originem & quis possit manumit-
8 terê & qualiter. ¶ † Manumissio est li
bertatis datio. Nam quàm diu quis in
seruitute est manui & potestati suppo-
situs est. & manumissus liberatus est à
manu & potestate domini. ut insti. de li
bertinis. in prin. habuit autê manumis-
sio secundum quosdam originem à iu-
re gentium. ut cum anteà uno cômuni
nomine omnes homines appellarêtur.
isto iure tria genera hominum esse ce-
perût. s. liberi & his côtrariû serui. 1. di.
Ius aûtê naturale, ius gêtiû. 12. q. 2. cû
redêptor. Et tertiû genus libertini qui
disierunt esse serui. ut isti. de liberti. in
prin. Alij dicunt quod seruitus sumpsit ori
ginê ab ebrietate Noe. & ita uf. quod à
iure naturali. ut. 35. di. sexto die in uer.
non esset hodie seruitus, si ebrietas non
9 fuisset. ¶ Manumittere potest † qui ha-
bet administrationem rerû suarum mi
nor autê 20. annorû potest inter uiuos
dare libertatê. ut. C. qui manu. nô pos. l.
si minor. in ultima uerò uoluntate ex
quo testari potest in 12. anno. & manu
mittere pôt. ut 2. q. 6. §. diffinitiua. i uer
bo. Item si sententiâ contra ius. C. qui
ma. non pos. in aut. Sed nouo iure. Itê
episcopus potest manumittere seruos
ecclesiæ bene meritos, ut. 12. si quos de
seruis. potest etiam alios non bene me
ritos dum tamen det ecclesiæ in com
pensatione duos pro uno eiusdem me-
riti & peculii. ut. 12. q. 2. episcopus qui
mancipium. Item causa miserationis. ut.
12. q. 2. cum redemptor. uel illud intel-
lige in bene meritis. Item abbas potest
manumittere seruû monasterij sed non
pleno iure, quia non habet quod com-
penset. ut. 54. di. abbatis &. §. hac aucto
ritate: & tamen hoc intelligas cum cô
sensu episcopi & monachorû. ut. 12. q.
2. abbatibus. nisi consuetudo contraria
sic. ut infrà de his quæ fi. a præl. c. Eu no
10 scitur. ¶ † Manumissio fit multis mo-
dis. ut insti. de liberti. §. multis modis.
die feriato & non feriato. iudice pro tri
bunali sedente uel procedête, est enim
uoluntariæ iurisdictionis manumitte-
re. secus in his quæ sunt côtentiosæ ut.
3. q. 3. §. spacium. ¶ In summa notan-
11 dum quòd sublata hodie † est differen
tia dediticiorum qui toto tempore uitæ
suæ erant serui & post mortem liberi
& latinorum qui è conuerso in uita sua
erant liberi in morte serui omnes enim
liberti in manumissione sua conseque-
bantur perpetuam libertatem ut insti.
de liberti. §. libertinorum. & §. ulti. C.
de latina. liber. tol. l. 1. Item libertus cô
munis manumitti potest ab uno domi-
norum ut cum alij domini conseruen-
tur indemnes. C. de cômuni seruo ma. l.
1. Item libertus reuocatur in seruitu-
tem propter omnes causas ingratitu-
dinis propter quas reuocatur donatio.
ut in auten. ut liber de cætero. §. illud.
12 collum. 6. † Item sciendum est quòd
si quis nascitur ex parte liberto & ma-
tre ancilia, seruus est. & si è conuerso
ex parte seruo & matre libera, liber est
partus enim quo ad libertatem & ser-
uitutem sequitur matris conditionem
ut. infrà. eo. ti. c. ulti. C. de rei uen. l. par
tus. ff. de sta. ho. l. ex nature & l. cû legi
timæ.

timæ. 52. qu. 4. liberi. & in tantum hoc uerum est. ut sufficiat in aliquo momento fuisse in libero uētre ut quis liber nascatur. ut. ff. de sta. ho. l. & seruorum. in honoribus autem muneribus & municipijs partus patrem sequitur. ut. C. de decu. l. eos, & l. exemplo, & l. nullus solius & ff. de statu. ho. l. liberos, & in tantū hoc uerum est ut sufficiat filium conceptum esse ex decurione. quātum ad hoc ut patris conditionem sequatur. quàmuis ante ipsius natiuitatem pater eiusdem desierit esse decurio. ut. ff. de decur. l. 2. §. in filijs. ¶ Sed si quæras in qui bus sequitur conditionem patris iam à decurionatu uel à senatu remoti. Respondeo in multis ut in l. superiori. ff. de decuri. l. 2. §. filius. ff. de pœ. l. moris. §. & ulte forte. C. de decurio. l. decurioné. & l. decurionum filij.

Summarium

1 *Ratiocinia quæ dicantur.*
2 *Ratiocinia quæ impediant promoueri*
3 *Iurans soluere ad certum tempus, scribere uel aliud honestum opus facere, an antequam faciat quod iurauit possit assumere ordinem sacrum, uel religionem intrare.*
4 *Iuramentum non uidat qui in melius illud mutat.*

¶ DE OBLIGATIS AD RAtiocinia. Rub.

Dictum est supra de obnoxijs cōditioni seruili. nunc dicamus de obligatis ad ratiocinia ordinandis uel non. Videamus ergo quid sunt ratiocinia & quæ ratiocinia impediunt aliquem promoueri. ¶ Ratiocinia
1 sunt † rationum redditiones ad quas aliquis obligatur ex administratione rei publice uel priuate. ¶ Impediunt pro-
2 moueri † ratiocinia, publica uel priuata. Publica sunt illa quibus obligantur officiales curis ex administratione aliqua ad rem publicam pertinente. ut. C. de episcop. & cle. l. officiales. Priuata sunt illa quibus obligantur aliqui ex administratione rerum pertinentium ad priuatos, ut tutores, & curatores, castaldiones, uel baliui aliquorum. ¶ Circa hæc ratiocinia publica uel priuata quando impediunt promoueri sic distingue. Aut promoueri uolentes perseuerant in officio. aut non. In primo casu sic distingue. quia aut perseuerant in officio secularium personarum non miserabilium & tunc non possunt promoueri. ut. 21. qu. 3. ca. 1. & infra ne cle. uel mona. seeu. ne. se. immise. ca. 1. & 2. Aut officio personæ ecclesiasticæ uel etiam secularis sed miserabilis & tunc possunt promoueri, si aliud non impediat ut 86. dist. peruenit. 89. di. iudicatum 16. qu. 1. monachi. In secundo casu cum non perseuerant in officio remaneāt tamen adhuc obligati ex administratione, subdistingue. quia aut sunt obligati reipu. aut personæ priuatæ. Si reipublicæ. non debent promoueri ante reddita ratiocinia ut 51. di. præterea. C. de epis. & cle. l. officiales. obligati enim reipublicæ ex administratione arcentur ab honoribus. secus si alias sint debitores ex causa mutui uel simili. ut. ff. de mu. & ho. l. rescript. §. debitores. C. de epi. & cle. l. quisquis emensis, Si enim remanent obligati priuatæ personæ subdistingue. Aut in ipsa promotione mouetur eis quæstio, uel est mota, aut non. In primo casu iterū subdistingue, quia aut mouetur quæstio de perfidia & de dolo. aut de culpa tantum. Si de dolo uel perfidia non debent promoueri ante decisam litem. ut 81. dist. tantis. 23. di. illud infra de accu. omnipotēs, & in hoc casu loquitur hæc decre. debet tamen taxari tempus infra quod quæstio decidatur. ar. infra qui filij sint legi. lator. C. de ingenu. ma. l. diffamari. Si uerò moueatur sibi quæstio, uel prius sit mota de culpa tantum, possunt promoueri non obstante creditoris reclamatione. cum lis postea possit procedere sicut prius, & etiam sub eodem

dem iudice.ut.ff. de iudi. l. ubi & de iu-
risd.om.iu.l. cum quidam. ¶Si autem
non moueatur eis quæstio nec est mo-
ta,possunt promoueri non obstante ob-
ligatione, nisi magni festum esset ipsos
teneri de dolo.tunc enim posset & de-
bet episcopus ipsos ex officio suo re-
pellere sicut quoslibet crimonosos et in
fames.ut 2.q.7.alieni.6.q. 1.infames ff.
de postu.l. quos prohiber. Sed et curia-
les promoueri non possunt.quamuis ab
administratione sint iam liberati. quod
intelligo in his qui serua:turpia uel inho
nesta exercuerunt. ut milites executo-
res,et apparitores.ut 51.di.c. 1.& 3.46.
di.clericus. de conse.di.2. pro dilectio-
ne. Curiales autem qui non talia exer-
cent sed in ciuilibus & pecuniarijs cau-
sis officium suum impediunt. ut tabel-
liones & aduocati a promotione non
excluduntur. ut 61.dis.ossius. Cæterum
si in causa sanguinis officium uel mini-
sterium suum præstant contrahunt irre-
gularitatem. Iudex.aduocatus.procura-
tor tam actoris quam rei. licet Ber. con
trarium dixerit in procuratore rei. asses
sor. apparitor.notarius. sententiam scri
bens uel actor. Item sententiæ dictator
omnes isti contrahunt irregularitatem.
ut l.di.aliquantos. & ca. si quis post su-
sceptos infra ne cle. uel mo.sententiã.
3 ¶Quæritur † de eo qui iurat soluere ad
certum tempus. scribere. uel aliud ho-
nestum opus facere antequam faciat
quod iurauit posset assumere ordinem
sacrum uel intrare religionem. & in cle
rico planum est quòd ordines assumere
potest.quia aut nihil habet. et tunc libe
re potest cedere bonis, et inanis est a-
ctio quam excludit inopia debitoris. ut.
ff.de dolo.l.nam his.14.quæstio.6.si res
& eius periculo nihil est qui nihil ha-
bet ut.ff. de fur.l. itaque fullo. uel si ha
bet non minus remanet post ordines
obligatus. scribere autem uel aliud ho-
nestum opus potest facere post ordines
si se ad hoc ante ordines obligauit, dũ-
modo per hoc non impediatur diuinum
officium ut 21. quæstio. 1. clericus uel
alium subroget loco sui. ut. C. de epis.
& clerici. l. quisquis censibus.&.l. in ec
clesijs. In eo autem qui uult ingredi mo
nasterium dico quòd non obstante ta-
li obligatione intrare potest.excusante
ipsum zelo religionis. & afflatu sancti
spiritus.ut 19.q.2. duæ infra.de re. tran
se.ad reli.licet. monasterium autem te-
netur satisfacere de his quæ contulit ei-
dem ingressus.ut 19.quæstio. 3. qua mu
lier.C.de epis.& cle.l. Deo nobis.§. 1.
Sed & si nihil contulit, si tamen post in
gressum ipsius monasterio aliqua quæ-
siuit ex persona ipsius, puta per succes-
sionem hæreditariam, uel alio modo,
in tantũ tenetur quãtum illud est quod
quæsiuit illi cui monachus est obliga-
tus ar. 19.quæ.ult. Si qua. Sed si non sa-
tisfaciat nec monachum defendat, pa-
tietur missionem in possessionem bono
rum illorum.ut.ar.ff. de ca. minu.l.tute
las. Sed si libertate. insti.de acqui. per
arroga in fi.uel monachus in monaste-
rio faciet quod promisit, dum tamẽ nõ
impediatur obseruantiã regularis: ut in
clerico dictum est supra alias secus, ut
C.de epis.& cle.l. omnis, et l. genera-
liter. & in authenth.sed neque uel fal-
tẽ.facit per alium quod iurauit.ut.C.de
caducis tol. l. una. §. ne autem. C. de
episco. & cle.l.ad similitudinem. quam
uis sit argu.contra.ff.de solu.l. inter ar-
tifices.C.de decu.l. nullus qui nexu in-
fra.de offi.de.le.cap.ul.Non ob.his.53.
distin.legem.54.di.quicunque quia il-
la intelliguntur de perpetuo obligatis,
puta de seruis curialibus & consimili-
bus.& ex his quæ superius dicta sunt pa
tet terminatas esse quæstiones illas de
potestate qui iurauit regimen ciuitatis,
de magistro qui iurauit regimen schola
rium per annum, de capellano qui iu-
rauit seruire in officio capellaniæ, an
isti possunt religionem intrare, non
enim iuramentum uiolat, qui in me-
lius illud mutat ut infra de iureiuran.
peruenit. Sunt autem rationes qua-
re curiales de quibus dictum est pro-
moueri non possunt. Prima,quia quidẽ
sunt

sunt utiles personæ & frequenter contra hunt irregularitatem ex officio suo. Secunda, quia multum molestatur ecclesia & incommoda multa patitur propter tales quando reuocantur seu repetuntur. Tertia ratio est quoniam præsumitur contra eos quòd non transeant ad clericatum uoto religionis. Sed ut fugiant ratiocinia dominorum suorum. l. 1. di. c. 1. 2. & 3. 54. di. leg.

Summarium.

1 *Corpore uitiati qui dicantur.*

2 *Debilitati qui dicatur, & quis mutilatus. nu. 2.*

3 *Magnum membrum quod dicatur.*

4 *Mutilatus in membris an ualeat ad clerum admitti.*

5 *Digitos sex habens in manu non impeditur ordinari.*

6 *Oculum unum alio habens grossiorem, uel utrunque eminentem, promoueri potest.*

7 *Promoueri non potest, & promotus deijcitur, qui sibi manus uiolentas intulit.*

8 *Virilia sibi abscidens an sit ordinandus.*

¶DE CORPORE VITIATIS. Rubrica.

Tractauimus supra de impedimẽto originis & obligationis ad ratiocinia. Nunc uideamus de impedimento corporis & ideo subijcitur rubrica de corpor. uitia. ¶ Videamus igitur qui dicantur corpore uitiati. & quare à promotione repellantur. ¶ Corpore

1 † uitiati dicuntur debilitati. uel mutilati, debilitatum appello illũ qui membrum habet sed inefficax, ut oculum cecum, manum aridam, crus confractum

2 † mutilatum appello qui aliquo membro caret. Mutilantur aliqui in membris apparentibus. alij in occultis & qui in apparentibus in magno membro.

3 alij in paruo. † Magnum membrum intelligo in quantitate ut manum. in decore.

4 ut occulum siue nasum † mutilatus in membris non apparentibus per casum uiolentiam uel tumorem ægritudinis ordinari potest sed sponte non potest ut. 55. dis. si quis a medicis. & ca. qui partem & cap. si quis per egritudinem. Mutilatus in magnis & apparentibus membris etiam si casu uel uiolentia hoc fiat seu metu morbi non promouetur. ut 55. disti. si euangelista. Si uerò in modico, ut pote in parte digiti dummodo mutilatio illa non inducat deformitatem uel debilitatem potest promoueri. ut infra eo. tit. cap. 1. et ult. alias secus. ut infra de clerico egro.

5 cap. præsbyterum † Quid si quis habeat sex digitos in manu? Respondeo non impeditur, quia ut ait Ostilius defectus membri uel augmentum non consideratur sed usus impedimenti, ut. ff. de

6 ædi. edi. l. Item Offilius. ¶ † Item quid si quis oculum unum alio habeat grossiorem. uel utrunque habeat eminentem. Respondeo. talis non impeditur. quia nec est morbosus. ff. de ædi. edic. l. qui clauum. §. j. Et nota quòd talia impedimenta inspectioni oculorum superioris subijci debent, quia in talibus segnius irritant animos dimissa per aures. quàm quæ sunt oculis subiecta fide libus ut infra eod. titu. cap. 2. sicut cum agitur finium regundorum. ut. C. finium reg. l. 3. ff. eo. titu. l. si irruptione. sicut cũ agitur de ætate. ut. ff. de minoribus. l. minor ex aspectu, ut cum quæritur an aliqua sit uirgo uel corrupta. 27. quæstio. 1. nec aliqua sit prægnans uel non ut. ff. de uentre inspicien. l. 1. ¶ In sum-

7 ma sciendum † est quòd qui sibi manus uiolentas intulit non promouetur et promotus deijcitur. Est ratio, quia præsumitur quod omne malum in alium sit ausurus qui in seipsum ita sæuit. ut. ff. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur, qui enim sibi non pepercit multo minus

tominus parcet alij. ut. ff. de bo. eorum qui mor. sibi con. l. ultima, qui sibi non parcit tibi uel mihi quomodo parcet. Est & alia ratio in isto, quia sui est homicida & dei conditioni inimicus ut. l. 5. distinctione. si quis abscidit. In illo igitur qui sibi membrum amputat est causa irregularitatis saeuicia. siue magnum membrum amputet siue paruum. si tamen fuerit causa incisionis lãguor. caro ei putrida resecanda est. ut 23. quaestio. 3 resecandae. In alijs uero quae sine culpa sua ab alijs uel casu fortuitu mutilantur est causa irregularitatis deformitas uel debilitas. quae autem deformitas uel debilitas irregularitatem cõstituat est in arbitrio superioris. ut infra eodem. titulo capitulo 2. ¶ Sed quae
8 ritur † de illo qui sibi uirilia amputatur ut sit castus. Et est dicendum quod irregularis est tanquam sui sit homicida. ut 55. distinct. si quis absciderit, &c. si quis à medicis. & ideo deponendus. Nec obst. infra eo. tit. significauit. ibi enim ex gratia & dispensatione permittitur sacerdoti illi ministrare in ordinibus inferioribus sacerdotio. illi enim sunt enunchi. Hierony. Mihi placent quos castrauit non necessitas. sed uoluntas ut 33. quaestio. 5. tunc saluabitur. Nec est uerum quod rustici dicunt. ut si quis à medicis uel ab hostibus sectus sit, non aliter possit missam cantare. nisi testes suos gerat in bursa siccos quasi tunc habeat omnia membra. Sed non curo utrum habeat quis testes uirides an siccos. quia defectus membri illius nec deformitatem nec debilitatem quantum ad officia diuina inducit.

Summarium

1 *Bigamia quid sit, & qualiter contrahatur, & quot sunt species bigamiae.*
2 *Bigami quare non possint promoueri.*
3 *Castitas quare maior exigatur in foemina quam in musculo.*
4 *Consecratio episcopi cum sit maior & dignior quam consecratio uirginum, quare potest consecrari in episcopum, qui non solatum uxorem habuit, sed etiam post uxorẽ habuit concubinam.*
5 *Promoueri an possit ille, qui aliquam fornicariè deflorauit, & illam posteà in uxorem duxit.*
6 *Promouendus an sit, credens cum trahere cum uirgine. qui eam corruptam inuenit.*
7 *Promoueri an possit habens unam uxorem quam non cognouit, & illa mortua duxit aliam uirginem & cognoscit. uel eo conuerso. primam cognoscit secundam non.*
8 *Sacerdos non fit, cuius uxorem constat adulterium comisisse.*
9 *Maritus qui uxorem de adulterio accusauit, & pendente accusatione. illi petenti reddit debitum, an promoueri prohibeatur.*
10 *Contrahens matrimonium cum uidua, mudatur omni priuilegio ecclesiastica dignitatis.*
11 *Dispensari an possit cum bigamo.*

¶ DE BIGAMIS.
Rubrica.

AVdiuimus de quibusdam irregularitatibus. sed quia inter alias bigamina non nimia reputatur. Iccircò hic post quosdam tractatus de irregularitatibus subijcitur rubrica de bigamis. Vel aliter continuabis. Dictũ est supra de quibusdam irregularitatibus siue impedimentis quae sine peccato proueniunt. sed quia bigamia sine peccato contrahitur. ut 31. q. 1. aperiant. deus quòd si dormierit. Idep hic supponitur rubr. de bigamia. ¶ Videamus igitur quid sit bigamia. quot sunt species bigamiae, & quare bigamus non potest promoueri. Et an cum bigamo ualeat dispensari. ¶ Bigamia
1 † est defectus ex secundis nuptijs proueniens. ¶ Contrahitur autem bigamia proprio sumpto uocabulo, cum quis successiuè & diuersis temporibus duas legi timas

timas habet uxores.ut 31.q.1. aperiant. quod intelligo si cum utraque matrimonium consumetur alias secus.arg. infra eo.tit. debitum 34. dist. Valentiniano. Largè autem & impropriè sumpto uocabulo bigamia multis modis contrahitur. ut cum quis simul habet duas uxores.quod ad factum conuenit retorqueri. quia cum neutra matrimonium tenet si simul contractum est cum utraque ut infra eo.tit.nuper in prin.uel tenet tantum cum altera. ut 34. dist. christiano.31.q.j.quomodo infra de diuor. gaudemus. Item qui habet unam de iure, & ea mortua contrahit cum alia de facto,bigamus reputatur, non propter sacramenti defectum, cum in ueritate bigamus non existat,sed propter intencionis affectum cum opere subsecuto.ut infra eo. tit.nuper in fin.Itē qui contrahit cum corrupta, idest ab alio cognita, sicut bigamus repellitur. ut 32.dist.feriatim.34. dist. curandum. & c.præcipimus. Item quicunque habuerit duas uxores ante baptismum, siue post baptismum, siue unam ante baptismum & unam post,bigamus est. ut 34. dist. si quis uiduam 26. dist.per totum. Sed in ultimo membro Hierony. asserit non contrahi bigamiam. ut 26.dist. cap.1.Sed illud non tenet ut probant sequentia.c.de eiusdem. & idem dico in eo quæ de facto ducit secundam uiuēte prima.Idem in clerico qui ante sacros ordines habuit unam & postea de facto duxit aliam.ut infra eod.titu.c.ulti. Idem in his qui contempta professione præuaricantur promissionem de cōtinendo & contrahunt de facto.ut 27.q.

2 j.quot quot. ¶ Quatuor † aūt sunt rationes propter quas bigami repelluntur à promotione. quas assignaui supra de tempo. ordi.§. monogamus.Et nota in matrimo.attenditur duplex sacramentum propter duplicem coniunctionem quæ est in eo per carnis copulam consummato.Prima est coniunctio animorum. Secunda corporum. Prima coniunctionem significat, fidelis animæ ad deum.hoc dissoluitur persequēs peccatum. sicut & illa ante carnalem copulam per religionis ingressum. ut infra de conuersi. coniuga. uerum.&.c. ex publico.Secunda scilicet coniūctio corporum significat coniunctionem christi & ecclesiæ, hoc fuit matrimonium initiatum in prophetis & patriarchis, ratum in tempore gratiæ scilicet in natiuitate Christi. quando in se lapis angularis cœpit ędificare ecclesiam unum de iudæis alterum de gentibus parietem erigens cōsummatum in cruce.uel ratum fuit in cruce consummabitur in patria. August. super locum illum nuuquid qui dormit non adiiciet ut resurgat ait. nota quod dicit qui dormit. quia sicut de latere dormientis Adæ qui erat forma futuri Christi assumpta est costa de qua formata est Aeua. ita dormiuit Christus somno mortis, ut de latere dormientis de quo profluxerunt sanguis & aqua, quæ sunt nostræ redemptionis sacra. formetur sibi sponsa ecclesia ut infra de bap. & eius effec.maiores. & infra de cele. mis. in quædam &.c.Cum Marthæ.§. quæsiuisti.¶Item in eadem secunda cōiunctione significatur coniunctio deitatis & humanitatis facta in utero uirginali. ut 26. distinct.acutius.de con.distin.2. In Christo pater infra eod. ca. debitū. Cum ergo tam coniunctio Christi & ecclesiæ,quam unio deitatis & humanitatis unita sit & reiterabilis meritò significatur in primi matrimonij coniunctione carnali. Sed cum quis transit ad secundam uxorem, recedit ab unitate, tendens in pluralitatem. & ideò non poterit de cætero significare dictam unitatem & reiterabilem coniunctionem. ubi enim significatum est unitū & significans unum esse debet. hanc rationem ponit Augu. licet obscurè 26. dist.acutius. in fi.& ita contrahitur ir-

3 regularitas bigamiæ. † Sed quæritur quare maior castitas exigatur in fœmina quam in uiro. nam maritus corruptæ uel ab alio cognitæ promoueri nō

 potest

potest.ut 34. dist. Curandum.&.c. præcipimus.&.c. si cuius.& 30.qu.5.qualis. Sed ille qui ante uxorem uel post habuit concubinam potest promoueri. ut 34. di. fraternitatis dicit Hugu. Vir significat ecclesiam militantem quæ in potestate habet ut adulterando & à fide exorbitando recedat à suo Christo. & ideo non est in eo sacramenti significatio. ut non obstet quòd carnem suam diuisit in plures. Vxor autem significat Christum qui nunquam ecclesiam suã dimisit. ipse enim est fons proprius cui non communicat alienus. ut infra de regula.& transe.licet in fi. Alij dicunt & uerius sicut puto qđ uir significat Christum qui sibi copulauit synagogam. & posteà ecclesiam.quæ semper uirgo per mansit, saltem mente. Vnde dicit Apostolus. Despondi uos uni uiro uirginẽ castam.ut 27.quæ.2. nuptiarum.& ideo exigitur quòd uxor una nõ diuiserit carnem suam in plures. quod si fecerit deest significatio sacramenti unitatis.¶ Itẽ
4 quæritur cum† cõsecratio episcopi maior sit & dignior quam consecratio uirginum. quare potest consecrari in episcopum qui non solum uxorem habuit. sed etiam post uxorem habuit concubinam ut 33 dist. habuisse 34.dis.fraternitatis. Sed si qua fuit corrupta ante baptismum uel post.sponte uel ui.cum peccato uel sine. non potest inter sacras uirgines consecrari. ut 26. dist.acutius.Respondeo. Sacra uirgo significat ecclesiã triumphantem, non habentem maculam siue rugam. ut de pœ. dist.1.ecclesia. 21. dist. quamuis. 32.quæ.4. recurrat. Sed episcopus significat ecclesiam militantem in qua sunt boni & mali usque ad ultimam segregationem, quæ fieri habet in littore hoc est in fine seculi,ut 26.di. acutius. in si.2.qu.1.mul-
5 ti circa finem. Item † quid si quis defflorauerit aliquam fornicariè.& posteà ducit illam in uxorem. nunquit poterit promoueri. Dicunt quidam quòd sic, quia unus unius.nec carnem suam diuisit in plures. & illa est unica unici. nec carnem suam diuisit in duas, quòd uidetur sufficere.ut infra eo.ca.debitum.26. dist.acutius. & argu. infra qui fil.sunt legi.tanta. Alij dicunt contra quòd uirgo debet esse eo tempore quo contrahitur matrimonium, & ducitur uxor, ad hoc ut uir non fiat irregularis.argu. 32. distin.nemo 34.distin.curandum &. ca. præcipimus. & uidetur expressum. 30. quæstio.1. qualis, in uerbo uirgo casta desponsata in uirginitate. & cum primi exponunt uirgo, idest non ab alio cognita quorum opinio celebrior est.
6 ¶ Item † quid si aliquis credit contrahere cum uirgine & inuenit eam corruptam. Respondeo non debet promoueri cum sit maritus corruptæ. ut 51.distin. qui in aliquo.nam in tali casu non excusat error. uel uiolentia.ut 32. quæstio.5 ille autem. Lex autem promotionis factum requirit, non uoluntatem.ut
7 15.quæstio.1. cap.ultimo.¶ Item † quid si quis habet unam uxorem quam non cognouit. & illa mortua ducit aliam uirginem & cognoscit, uel econuerso primam cognoscit. secundam non, nunquid repelletur. Dico quòd non, quia non diuisit carnem suam in plures. & sic non deficit in eo sacramentum. ut infra eodem titu.debitum. Et idem dicas propter eandem rationem. si quis uxorem ducat mulierem ab alio despõsatam & traductam. sed non cognitam quia primus maritus morte præuentus
8 est.ut 34. distin. cap. ulti. ¶ Item † pone quòd aliquis contraxit cum uirgine & cognouit eam illa postmodum cognoscitur ab alio deinde maritus ignorans hoc cognoscit illam nunquid efficitur irregularis. Respondeo sic nõ poterit, promoueri. ut 34. distin. si cuius
9 uxorem. & cap. sequen. ¶ Item † quid si maritus accuset uxorem de adulterio & pendente accusatione illa petit debitum. ipse reddet. quia tenetur ad hoc. cum non debeat spoliari possessione sui corporis usque ad sententiam. ut 11. quæstio.1. quia res.8. quæstio.4.nonne. 33.quæstio. 2. seculares. 35. quæstio.6. mul-

multorum. & forte etiam præcipitur ſibi ab eccleſia reddere debitum. nunquid & iſti paratur præiudicium ut promoueri non poſſit? reſpondeo ſic. quia ut ſupra dixi irregularitas ſæpe contrahitur ſolo facto abſque peccato & abſque uoluntate. quidam tamen uoluerunt dicere contrarium. quòd iſtæ patiatur & non agat. Item notabis quod in hoc caſu plus meretur luxuria caſtitate, caſtitas enim æſti matrimonio. ut 31. diſtin. nicena. in fornicatione luxuria. ut 32. quæſtio. 4. in eo. & matrimonij repetitio inducit irregularitatem indiſpẽſabilem. repetitio fornicationis non, ut infra. eo. ti. quia reſpondeo hoc nõ contingit ratione peccati ſed propter defectum. non enim peccatur contra hẽdo ſecundum uel tertium matrimonium ut. 31. qu. 1. aperiant &. ca. quod ſi dormierit. Sed deeſt ibi ſinaculum ſacra

10 menti. ut infra eo. ti. debitum. † Itẽ notabis qnod ubi quis de iure cõtrahit cũ aliqua uidua nudatur omni priuilegio eccleſiaſticæ dignitatis. ut 84. diſt. quiſquis ſi uerò matrimonium de iure non teneat non contrahitur bigamia. quia non eſt uiduæ maritus qui non eſt ſimpliciter maritus, unde retinet priuilegium clericale. Sed circa ordines cum eo tanquam bigamo diſpenſari non licet. nõ propter ſacramenti defectũ ſed propter affectum intentionis. cum ope re ſubſecuto ut infra eo. ti. ca. ulti. unde cum aliquis contrahit cum illa cũ qua de iure non poteſt conſiderato opere ſi ue facto. contrahens efficitur infamis. & ſi nuptiæ nullum ſortiantur effectũ. ut. ff. de his qui no. infra. l. quod ergo. §. 2. quandoque tamen magis conſideratur affectus quam affectus uel quam ipſum factum de pœ. diſt. 1. §. hæc autem uerba infra de cleri. non reſiden. relatũ. ff. de condi. & demon. l. hæc conditio ſi liæ meæ. quandoque plus factum quam iuris effectum ut ſuperius dictum eſt. & probatur infra de conceſ. præben. ut ec. non ua. literas. ff. de condi. inſti. l. mulier. §. ſi quis ut. infra de ſponſa. iuuenis.

11 ¶ Diſpenſari † cum bigamo non poteſt. ut infra. eo. c. Super eo. & c. ul. hoc enim eſſet contra Apoſtolum ut dicit illa ſuper eo. Sed contra. 34. di. lector. Solutio dixerunt quidam Papam diſpẽſare poſſe. nec eſt contra Apoſtolum, quia & ſi prohibuerit bigamum ordinari. non tamen cum eo prohibuerit diſpenſari. nã & Apoſtolus prohibuit criminoſum ꝓmoueri, ut 25. di. §. nunc autem. & tamen cum criminoſis diſpenſatur. ut infra de iudi. at ſi clerici. nec eſt contra Apoſtolum. ſed præter. uel dic. propriè non obſtat prohibitio. Pau. quia Papa maior eſt in adminiſtratione paulo. ut 21. diſ. §. j. Papa enim eſt loco Petri qui maior fuit Paulo. ut 2. q. 7. puto. 21. diſ. in nouo. unde dicitur quod Lucius Papa diſpenſauit cum Archiepiſcopo panormitan. quæ bigamus fuit. uel dic. q̃ in illo. c. lector, dicitur diſpenſari poſſe in ſubdiaconatu. qui ſecũdum præmittiuam eccleſiam non erat ſacer ordo. ut 32. diſ. eos. 60. di. nullus. hodie ſecus. ut ſupra de ſeruis non ordinan. miramur. quid autem circa hoc ſcripſerit Nicholaus furioſus nota ſupra de reſcriptis. §. contra ius.

Summarium

1 *Peregrini qui dicantur.*

2 *Peregrini an repellantur à ſacramentis.*

3 *Peregrini quare & quando repellantur a promotione.*

4 *Clerici peregrini permittantur ſuos ordines exequum diœceſi aliena, ſi habent literas teſtimoniales.*

5 *Sigillum capituli uel conuentus fidem facit.*

6 *Clericus peregrinus afferens literas teſtimoniales ſuæ canonicæ ordinationis amiſſas, & probans per teſtes ipſam ordinationem, an ſit admiſſibilis.*

7 *Inferior ab epiſcopo ius habens inſtituendi in aliqua eccleſia, peregrinum & ignotum inſtituere non debet.*

¶ DE CLERICIS PERE-
grinis. Rubr.

INter aliosqui ab ordinibus excluduntur arcentur sunt peregrini.ideo subijcitur hic rubrica de clericis peregrinis. ¶ Videamus igitur hic quæ dicantur peregrini, quare à promotione repellantur,& quando admittantur.
1 †Peregrini possūt hic appellari omnes qui non sunt de episcopatu ordinantis siue sint clerici siue laici quia tales recipi non debent ab episcopo alieno ad ordines uel dignitates. uel ecclesiastica sacramenta. ut 71. dist. per totum. & specialiter in.cap.primatus infra de parochijs. cap.2.&.3.& quod omnes tales dicantur extranei est arg.3.quæst.6. peregrina.& 6.q.3.c.1.& 2.Sed & incolæ quorum uita genus origo & irregularitas sunt ignota episcopo. similiter ab his quæ superius dicta sunt excluduntur ut 24. distinct. quando episcopus.42.quiescamus in uerbo si enim in clero.& ar. 1. quæst.7. quærendum. in uerbo quorum uita & libertas nescitur.
2 † Repelluntur etiam tales à sacramentis ut de consecra.distinctione.2.tribus si tamen aliquis sit incola notus sed indignus & sua indignitas soli episcopo sit cognita, ab ordinibus excludi non potest. ut supra de tempo. ordi. ex tuarum.nec sacramantis. ut de consecra.
3 distin.2.non prohibeat. † Repelluntur autem isti à promotione duabus de causis. Vna quia non licet episcopo falcem suæ iurisditionis mittere in messem alienam, iudicando uel ordinando subditos alienos. ut 71. distin. per totum 6. quæstio. 3. per totum 9. quæstio. 2. per totum. Secunda causa est. quia tales solent esse pro magna parte criminosi, infames, excommunicati, uel alias irregulares. Item sæpe mentiuntur habere ordines cum non habeant. uel maiores habere quam habeant. ut xcviij. distinctio. afros 19. quæstio. 2. due. ¶ Permit-
4 tuntur † autem clerici peregini suos ordines exequi in dioces. alienis si habeant literas testimoniales sigillatas. 5. sigillis episcoporum. ut infra eodem titu.cap.1. 98. distin. c. episcoporum. & infra eodem titulo.c. 1. 98. distinct. c.1.&.2. Sed quare tot. cum alias sufficiat sigillum proprij episcopi. ut 71. distin.primatus 19. quæst.2.duæ.infra de fide instrument.ca.2.de testibus cum à nobis. 11.quęstio. 3.curæ.&.c. debent
5 † cum sigillum capituli fidem faciat. ut infra de ap. significauit. & sigillum conuentus.ut infra de proba.3. respon. Vnum sufficit si est notum. quinque requiruntur si sunt ignota. Sed uidetur quod mille ignota non sufficiant. Ad quod respondeo facilius falsatur sigillum unius episcopi quam quinq;. Nam circa maiorem maius periculum uertitur. ut 42. dist. quiescamus. 7. q.2.ca. ulti.ff.ad Carbo.l 1. §. si quis non ab aliquo. Io. tamen dicit quod nisi aliqua cognitio habeatur de sigillis uel de ecclesijs quarum sigilla esse dicūtur, nullatenus est credēdum siue sint quinque siue plura. & hæc omnia uera sunt si clericus perigrinus & ignotus uelit publicè officium suum exequi uel celebrare si se dicat sacerdotem. cæterum in secreto & ex deuotione poterit sustineri & si nullas habeat literas super sua ordinatione uel testes. ut infra eodem titu.tuæ Sustineri ideo dico quia gratia fit extraneo sacerdoti & maximè ligno to. si permittatur in alia diœcesi celebrare. Nam & prælato fit gratia si permittatur celebrare in prouincia uel diœcesi aliena. ut supra de usu pal. ex tuarum. & maximè si permittatur ordinare. ut 9. quæstione secunda per totum. Item quod superius dictum est quinque sigilla requiri, locum habet in ultra marinis & alijs ualde remotis. ut infra eodem titulo.cap. primo. In alijs autem clericis non tam remotis sufficit sigillum sui episcopi. ut 72. & 3. distinctione per totum. & 71. distinctione extraneo. & cap. hortamur. ¶ Quid si quis dicat se literas amisisse.

6 fisse. † Respondeo si probauerit per testes de sua canonica ordinatione & de proprij episcopi cõmendatione. quia hæc duo in literis contineri debueiunt. puto ipsum admittendum. ut infra eodem titulo inter & eap. tuæ. De commendatione episcopi ideo dico quia sine licentia sui episcopi non dicuntur elerici peregrini. ut de consecra. di-
7 stinctione. 5. non oportet. † Si autem quis inferior ab episcopo ius habet instituendi in aliqua ecclesia. peregrinum & ignotum instituere non debet. ut 71. distinctione hortamur. Alioquin talem institutum potest episcopus amouere. ut infra eodem titulo capitulo ultimo. Dantur autem peregrinantibus literæ dimissoriæ uel commendaticiæ: ut infra eodem titulo tuæ. 71. distinctione. eap. penultimo. & ultimo. 19. quæstione 2. duæ. & uocantur literæ dimissoriæ uel commendaticiæ. quia per eas dimittuntur & licentiantur peregrinantes. & in eis commendantur. Has literas non faciet episcopus nisi postulatus ne pateat materia euagandi. ut. lxxij distinctione. cap. 1. Has literas archidiaconi concedere non possunt. ut infra de offic. archidiac. significasti.

Summarium

1 *Archidiaconus an primus præsit in ecclesia post episcopum.*
2 *Archidiaconus an præesse debeat archipresbytero.*
3 *Maioritas quotuplex sit in ecclesia.*
4 *Officium archidiaconi quod sit.*
5 *Pertinentia ad iurisdictionem archidiaconi quæ sint.*
6 *Vicaria perpetua ordinariam iurisdictionem inducit.*
7 *Cõsuetudo inducit iurisdictionẽ. & nu. 11.*
8 *Archidiaconus an iurisdictionem ordinarium uel de legatam habeat.*
9 *Archidiaconus an habeat ius uisitandi.*
10 *Archidiaconus an in diœcesibus suorum suffraganeorum uisitationem faciat.*
11 *Episcopus omni anno suam diœcesim uisitare tenetur.*
12 *Archidiaconus an possit uisitare.*
13 *Plebanus an excommunicare possit.*
14 *Archidiaconus an habeat concedere ordinandis literas commendatitias.*

¶ DE OFFICIO ARCHIDIACONI. Rubr.

Explicato tractatu ordinandorum. de dignitatum officijs uideamus. † Et primo de officio
1 archidiaconi. qui primus est in ecclesia post episcopum ut 25. dist. perlectis & hie in c. 1. Est igitur uidendum quid ad officium archidiaconi pertineat. quid ad iurisdictionem. Sed quod dixi archidiaconum primum post episcopum recepit calumniam. Nam uidetur quod archi. presbytero sit inferior. & quasi diaconi sunt oculi presbyterorũ. ut 93 di. diaconi ecclesiæ &. c. diaconi. qui, inferiores tamen presbyteris se esse cognoscãt. ut 93. dist. ab illo. §. ut igitur ex premissis. usque ad. §. compagis.
2 &. c. legimus &. c. dominus noster. † Sed dico quòd archidiaconus præest archipresbytero in dignitate. sed in ordine subest. Potest autem quis diuersis respectibus esse altero maior & minor. ut 2. quæst. 8. quare maior, & æqualis. & 2. q. 7. puto. 17. dist. multis. ff. quando ap. sit. l. 1. §. sed si præsis. C. de offi. uica. l. 1. In eo autem in quo quis est minor. debet reuerentiam maiori. 33. q. 5. Est ordo. 93. distin. a subdiacono 21. dist. §. in his omnibus infra de maio. & obe.
3 statuimus. eo saluo † quòd maioritas in ecclesia quadruplex est ex dignitate & ordine. ut dictum est. ex tempore. ut infra de maio. & obe. c. 1. 17. dist. §. illud & §. uerum. 96. di. bonæ quidem. 75. di. c. ultimo. & ex prærogatiua ordinantis ut infra de maio. & obedien. per tuas. ff. de albo. scri. l. ultima. C. de aduoc. diuer. iudi. l. restituendæ. in fine. in auten. ut iudices sine quo suffra. §. eos, circa finem &. ff. de re iudi. l. quidam consulebant.

sulebant. Vnum tamen non omitto, quòd maior dignitate debet reuerentiam minori gerente uicem & locum maioris.ut 93. distinct.c.ul.¶ Pertinent
4 † autem ad officium archidiaconi quæ hic continentur infra eodem tit.c.1.& 3.&.c.ad hæc ut 25. distinct. perlectis. & quæ diuersæ consuetudines pro locorum uarietate inducunt. ut ar. supra de consue.cum olim & infra eodem tit.c.
5 ultimo. ¶ † Ad iurisditionem uerò ipsius pertinent hæc,corrigit.ut infra ca. 1.audit iurgia. ut 25.dist.perlectis.instituit.ut 63.di.si in plebibus infra de institu.cum uenisset infra deoffi.dele. super eo.infra de exces.præla.ad hæc,infligit pœnas.ut infra de pœ.licet.priuat beneficijs.ut infra de præben. referente. Percipit obsequia à subiectis. ut infra de exces. præla. ad hæc. Item habet perpetuam uicariam,ita & iurisditionē
6 ordinariam,† nam & perpetua uicaria ordinariam iurisditionem inducit. ut. C.de officio eius qui ui.alterius gerit. l.1.sic & perpetua uicaria ius tribuit in re.ut supra de rescriptis postulasti infra de offi.uic.ad hæc &.c. ex parte infra de fide instr.G.perpetuus.Itē habet uisitationem correctionem & procurationem.ut infra eo.tit.c.ultimo. Verum tamen in his recurritur ad consuetudinem ecclesiæ.ut supra in his quæ spectant ad officium. & probatur infra eo dem.c.ult.Inspicitur enim consuetudo uicinarum ecclesiarum. ut infra de censi.ex parte supra de consuetudi.cū olim.
7 uNam consuetudo iurisditionem inducit.ut.C.de eman.li.l.1.& 9.q.3. cōquestus.Quædam tamen inducuntur. & allegantur contra archidiaconos ad eorum iurisdictionem debilitandam.nam archidiaconus curam animarum uel præbendas conferre non potest. 16. q. 7.nullus infra eodem tit.c.cum satis. & c.archidiaconus.Item est uicarius ergo habet delegatam iurisditionem hinc est quòd ab ipso non ad episcopum sed archiepiscopum appellatur.ut infra de præben.referente. Itē de humilioribus negocijs cognoscet.grauiores autē excessus denunciet episcopo.ut.25.di.per lectis.ergo est pedaneus.ut.C. de peda. iudi.l.pen. & propter hanc uarietatem iurium dicimus dum quæritur quæ sint illa quæ ad iurisdictionem archidiaconi spectant inspiciendam consuetudinem loci uel ecclesiæ.ut.infrà. eo.tit.c.
8 ulti. ¶ Item si quæratur † an archidiaconus habet iurisditionem ordinariam uel delegatam respondeo si per electionem assumitur quòd uidetur.ut.93. di. legimus. nam & decani eliguntur ut.supra.de elec.cum in iure.infrà.de appel. cōstitutis,& præpositi.ut.suprà.de elec. dudū in prima.dudū,infrà.de ap.constitutis.tūc habet ordinariā iurisditionem ut in autē.de defen. ciui. §. nos igitur.si autē nō assumatur p electionē sed præter electionē præficiatur per episcopū, ut quædā iura uelle uidērut.ut.infrà.de insti.cū uenisset.74.di. episcoporū 60. di.c.1.tūc nō habet ordinariā sed delegatā.Sed & in hoc puto inspiciēdā loci uel ecclesiæ consuetudinē, utrū per ele
9 ctionē archidiaconus assumatur. ¶ †Sed quod dixi archidiaconum habere ius uisitandi in dubium reuocatur. nam uidetur hoc ad episcopum pertinere. Ad quod respondeo metropolitanus habet suam uisitationem in prouincia quam singulis annis faciet secūdum formam quam habet infra de accu. sicut olim.
10 ¶ Sed nunquid † in diœcesibus suorum suffraganeorum uisitationem faciet. Videtur quòd sic ar.12.di.s.de his infra de censibus.cum apostolus.10.q.3.cauendum.quod intelligo morientibus episcopis uel negligentibus uisitare. In his enim casibus habet metropolitanus iurisditionem in subiectis suffraganeorū suorum ut dicemus infra de offi. ord.pastoralis. & idem puto si metropolitanus uisitat inquiret super aliquo contingente generalem statum totius prouin
11 ciæ.ut 9.q.3. archiepiscopus. † Habet & episcopus suam uisitationem in suā diœcesi quam faciet omni anno.18.di. quoniam & pluries in anno si necesse fuit. ut

fuit.ut 18.q.2.uisitandi.&.c.non semel. Et etiam quæ fiunt in concilio prouinciali publicabit in sua synodo episcopali singulis annis.ut infra de accusa. sicut 18. decreuimus. Habet archidiaconus suam uisitationem cum episcopus uisitare non potest. ut infra eodem cap. 1. Et poterit etiam de anno in annum uisitare & frequentius si opus fuerit. ut infra eod.tit.mandamus. Et nota quia quod dixi supra de consuetudine determinare iurisditionem archidiaconalem uerum est si fuerit præscripta uel tāto tempore obseruata, ut eius memoria non existat.& sic non obstat in-
12 fra eodem tit.cum satis. ¶Sed † quæritur an archidiaconus possit excommunicare posito quòd habeat iurisdictionē ordinariam. uidetur quòd non.ut infra eo.ti.archidiaconi. & quia excōmunicatio mucro est episcopi.ut 16.q.2.ut fis.in fi. Sed contra si habet iurisdictionem potest excommunicare ut infra de offi.delega.ex literis, iurisditio .n. sine coertione nulla est. ut.ff. de offic. eius cui manæst iuris.l.ulti.& in præall.de-
13 cre.præterea. † Plebanus qui minor est archidiacono excommunicat. ut infra de offi.ordi. cum ab ecclesiarū imò & parochialis sacerdos. ut 2. q. 1. nemo 11.q.3.quomodo 2.q.7.§. cum in-fra qui fin.sunt legi.per uenerabilem. Dico ergo quòd si iurisditionem habet ordinariā quod euenit si ab uniuersitate eligatur uel si hoc obtineat ex antiqua uel approbata consuetudine potest excommunicare. Nec obstat infra eo. tit.archidiaconis. quamuis enim ibi dicatur non uidetur tamē non est ita quæ dam enim aliter sunt quam prima facie uideātur.ut infra de sen.ex.per tuas in prin.supra da elec.cū nobis olim,in pr. Ad aliud quod opponitur rñō.excōicatio dicitur muro episcopi, quia nullus inferior eo excōicare potest in ea solēnitate in qua pōt episcopus de qua solennitate habetur 6.q.3.debent. ¶In
14 summ. †notandū est quòd ad archidiaconū non spectat literas formatas uel cōmendatitias cōcedere ordinandis.ut infra e.ti.significasti.& sic ad episcopū spectet examinare ordinādos,& episcopo præsentate.ponere abbates & abbatissas in sede.ut infra eo.ut nostrum.

Summarium.

1 *Archipresbyteri officium & in quibus spiritualibus sit uicarius episcopi. & nu. 2.& 4.*

3 *Procurator ad negocia, ante lit.contest.pōt alium procuratorē substituere,procurator uerò ad lites nō nisi post lit.contest.*

4 *Pontificibus infirmantibus,& simplices sacerdotes quæ licita sunt explere possūt.*

5 *Archipresbyter an de causis matrimonialibus cognoscere possit.*

6 *Abbas ius episcopale præscribere potest.*

¶DE OFFICIO ARCHIpresbyteri. Rubri.

QVia post archidiaconū archipresbyter gradū facit. & ideò post officium archidiaconi subsequenter tractatur de officio archipre
1 sbyteri. † qui & si minor sit archidiacono iurisditione & administratione maior tamen est ordine. ut not. suprà tit.proxi.in prin.quæ autem spectēt ad officium archipresbyteri patet in decr.
2 hic subiectis.¶Vnum in summa†notandum est quòd cum archipresbyter sit uicarius episcopi in quibusdam spiritualibus.ut infra eo.ti.c.ministerium. in fi. alium tamen uicarium dare potest ut ibidem.& 15.dist.perlectis,in uer.archipresbyter uerò. quòd in hac iurisditione uoluntaria contingit, secus in cōtenciosa in qua iudex iudicem dare nō potest,nisi à principe fuerit datus. ut. C.de iudi.l.à iudice infra de offic.dele-
3 gat. Super quæstionum † nec procura. procuratorem nisi factus fuerit dominus litis per contesta. ut. C. de procur.l.neque tutores.&.l.ꝙ si quis quod in procuratione ad iudicia locum habet

bet. aliud in procuratione ad negocia
in qua etiam ante litem contesta. procurator procuratorem dare potest. ut.
ff. man. l. si procuratorem. §. 1. ¶ Item
4 † notandum quòd infirmãtibus episcopis ita ut sacrum ministerium exequi
non possint nedum archipresbyteri de
sectum eorum supplere possunt. sed &
simplices sacerdotes quæ licita sunt expleant. ut. 7. quæstione. 1. pontifices.
licita reputo. ut cantare missam & prædicare. 95. distin. ecce alia uerò quæ
officium pontificale requirunt, per uicinos episcopos suppleantur, ut in præallegato. c. pontifices. cautela tamen
præhabita & protestatione præmissa.
quòd rogatus faciat & inuitatus accedat. non iure proprio exequatur. ut. 24.
distinctione. presbyter. ar. suprà. de postula. bonæ memo. in secunda bonæ.
5 † Notabis etiam quòd sicut archidiaconus cognoscit de causis matrimonialibus. ut. infrà. de resti. spo. literas, sic &
archipresbyter. ut. infrà. de consang.
& affi. ex literis. Sed uidetur quòd hoc
stare non possit. quia cognitio matrimonialis episcopalis est. ut. infrà. de excel. prælat. accidentibus. 35. quæstione.
6. multorum. matrimonium autem est
magnum sacramentum in ecclesia. ut.
infrà. de sponsa. c. primo. Archidiaconus uerò nec multo fortius archipresbiter de magnis negocijs non cognoscit.
sed de iurgijs. s. de leuibus quæstionibus. ut. suprà. de offi. archi. ad hec. magnas enim causas officiales huiusmodi
ad episcopos referunt; sicut legatus pro
consulis ad proconsulem. ut. ff. de offi.
procon. l. si quid erit. & 25. distinctio.
perlectis. quod intelligo uerum esse. nisi huiusmodi personis competat iurisditio super causis matrimonialibus ex
concessione speciali uel consuetudine
præscripta. nam & in his casibus abbatibus competere potest. ut. infrà. de excess. prælat. accedẽtibus in fi. † quia abbas
6 ius episcopale præscribere potest. ut. infrà. de præscrip. auditis.

Summarium

1 *Primicerius quibus præsit.*
2 *Primicerio absente, ea. quæ officio ipsius incumbunt is exequitur, qui ei aut ordine aut eruditione proximus est.*

¶ DE OFFICIO PRIMICERIJ. Rubrica.

PRimicerius est primus in choro, uel primus in cantu. spectant autem ad eius officiũ ea quæ hic habes. ut 15. dis. perlectis, in uerbo ad pri
1 miceriũ. † Sed quod hic dicit primiceriũ
præesse diaconis recipit calumniam ex
eo quod alibi dicitur archi. præesse his.
ut. suprà. de offi. arch. officiũ. Ad quod
respondeo iura uariè loquuntur de huiusmodi officijs & officialibus. & ideò
determinanda sunt secundum uarietatem diuersarum cõsuetudinum quæ in
ecclesijs obseruantur. ut dixi suprà. de
offi. archid. ¶ In summa notandum
2 † est quòd absente primicerio ea quæ
officio ipsius incumbunt is exequitur
qui ei aut ordine aut eruditione proximus est. ut. 25. distin. perlectis.

Summarium

1 *Sacrista idem est quod thesaurarius.*
2 *Thesauri custodia quando ad sacristam pertineat.*
3 *Officio sacristæ quæ alia competant.*
4 *Custodis officio quæ pertineant.*
5 *Archidiaconus, archipresbyter & custos. et meliores & sanctiores sunt assumendi.*
6 *Officia & dignitates melioribus danda sunt.*

¶ DE OFFICIO SACRISTÆ. Rubrica.

1 SAcrista † est idem quod thesaurarius. unde qui hic uocatur sacrista
alibi uocat thesaurarius. 25. di. per
2 lectis. in fi. † Ad istum spectat thesauri
custodia ut hic dicitur, sed hoc uerum
est secundo loco. nam primo loco spectat

ctat ad archidiaconum ut. suprà. de officii. archid. ea quæ. Competunt & huic officio quædam alia quæ hic & in. capitulo perlectis continetur. ¶ Et notan-
3 dum quod † custos est minister sacristæ. & ideò in custodia thesauri quæ ad sacristam spectat. ut supra titulum proximum ministerium præstat. ut hic. c. 1. Item & de luminarijs curam habet custos. ut infra eodé titulo. c. 2. in prin. & nihilominus sacrista. ut. suprà. eo. tit. proxi. c. uno. & propterea Isidorus de hoc officio nō curauit. 25. di. perlectis. Nec obstat quod dicitur. infrà. eo. tit. c. 2. hi tres &c. s. archidiaconus archipresbyter, & custos. & sic omittitur sacrista. nam hoc ideò fit. quia quod officio sacristæ incumbit expeditur per ministe-
4 rium custodis. † Per hunc custodem fit distributio oblationum eleemosinarū. decimarū absente episcopo. ut. infrà. c. 2. nam si præsens esse per eum fieri deberet. ut. 12. quæstio. 2. nobis. &. ca. Vulteranæ. inuenio tamen in casu quòd canonici suo iure capiunt suam canonicā portionē. ut. infrà. de test. relatum. nisi episcopus hoc ius per indulgentiam obtineat ut sibi liceat canonicis distribue-
5 re. ut. infrà. de uerb. sig. cum tibi. † Hij tres officiales. scilicet archidiaconus. archipresbyter & custos. & meliores & sanctiores sunt assumendi. ut. infrà. eo.
6 c. 2. † quia officia & dignitates melioribus dandæ sunt. ut. 8. q. 1. licet. 63. d. c. ult. infrà. de iure pa. quoniam. ff. ad municip. l. honores. 1. ℞. C. de his qui ad ec. confu. l. præsenti. §. quòd in finibus. in auten. de san. epi. §. 2. & §. si quis oratorium. Et sicut bonis meliores sic melioribus optimi præferuntur. ut. 63. di. metropolitano. in auten. de monachis. §. ordinationem. & arg. ad idem. ff. de uerb. ob. l. ubi autem non apparet. rudibus enim emeriti nouis præferantur antiqui. ut. 61. di. quid proderit. statuimus. &. c. nec emeritis. & c. nullus. prius ordinati posterius ordinatis. ut 75. di. c. ult. ¶ Ad solutionem omnium horum sic dico. si unus tantum de gremio ecclesiæ eligatur non requiruntur hæc omnia. sed sufficit quod non sit malus. ut. 16. q. ult. monasterium. Si uerò plures eliguntur. tunc collatio de his omnibus habeatur quo ad hoc ut unus alteri præferatur ut. suprà. de electi. dudū, in prima dudum. &. c. cum in concilio. &. c. ecclesia. Sed si de aliena ecclesia quis eligatur. requiritur quòd sit optimus. sicut dicit lex in tutore. qui si eligatur de terra de qua oriundus est pupillus, sufficit si sit bonus. si de aliena terra oportet ut sit optimus. ut. ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. diuus. Si uerò minus idoneus custos datus fuerit denunciante archidiacono per episcopum amouetur. ut. infrà. eodem titu. c. 1. & est mirabile aliquem deijci uel amoueri per denunciationem & simile. 2. q. 7. quapropter. infrà. de iureiur. qui celam. infrà. de fideiusso. peruenit. 81. di. Maximianus. Sed hoc non uidetur stare posse. nam accusatio inducit depositionem. inquisitio remotionem. denunciatio correctionem. ut. infrà. de accusa. super his. &. c. qualiter & quando. Respondeo, custos non idoneus & ineptus administrate delinquit in administrando. unde alio modo corrigi non potest nisi remoueatur. & hoc est generale quòd ubicunq; correctio alicuius criminis aliter puniri non potest nisi remoto eo qui delinquit. etiam si denunciatiue agatur necessarium est eum amoueri. sicut in iudicio præsentali contingit. ut. 13. di. ne: ui. infrà. de simo. ex tuæ. &. c. matthæus. in fi.

Summarium

1 *Vicarius quis sit, & quod sit Vicarij officium. nu. 6.*
2 *Officiales episcoporum an sint ordinarij uel delegati.*
3 *Appellari ad quem debent ab officiali episcopi.*
4 *Delegatus ab alio quàm à Principe, qualiter potest alteri delegare.*
5 *Appellatur ad episcopum à delegato officialis.*

M Per uicarium

7 *Per uicarium in quibus casibus deseruiri possit.*
8 *Vicarius quod ius in ecclesia habeat.*
9 *Vicarius habens unam uicariam an aliam habere possit.*
10 *Vicarius uicarium constituere non potest. Fallit in archipresbytero.nu. 12.*
11 *Delegatus an possit delegatum constituere.*

¶DE OFFICIO VICARII. Rubrica.

SVperius dictum est de his qui.seruiunt ecclesijs nomine proprio. hic tractatur de his qui seruiút nomine alieno. & ideò subiicitur hic rubrica de officio uicarij. ¶ Videamus ergo quis sit uicarius. quid sit officium uicarij in quibus casibus possit per uicarium deseruiri. quod ius habeat uicarius in ecclesia in qua seruit. & an possit quis plures uicarias habe-
1 re. ¶ Vicarius † est qui uices alterius gerit siue in officio non contentioso. ut hic & supra de offic. archi.cap. 1. & supra de offic. archipresbyteri.cap.1.in fin.siue in contentioso.ut.C.de offic.eius qui uicem alterius ge. per totum. Sed est sciendum quod illi uicarij de quibus in legibus positis in illa rubrica tractatur non erant legati uel subdelegati sed ordinarij iudices. nam eligebantur ad certum tempus quod erat ordinarijs præfixum. ut ipsi uices ordinariorum præsentium & uiuentium supplerent. & erant & alij qui gerebant uices mortuorum & absentium qui suffecti appellabantur, hij omnia poterant agere quæ pertinent ad iurisdictionem præter ultimum supplicium. & membri abscissionem.ut.C.eod.tit.l.2. & in auc. de coll.§.antequam uerò. Vn
2 de† de officialibus episcoporum plerunque in curia dubitatur an sit ordinarij uel delegati. uidentur enim ordinarij habita similitudine ad uicarios & suffectos. qui sunt ordinarij sicut dixi. sed puto officiales fore delegatos. eo ꝙ nō eliguntur nec ad certũ tempus instituũtur. sed sicut & quantũ episcopi uoluerit. gerunt igitur uices eorum quandiu durant mandata desinunt gerere cũ reuocantur mãdata. sed sunt delegati ad uniuersitates causarum quandiu durat eorum iurisdictio. unde possunt alijs delegare eo quòd non eis causa committitur sed iurisdictio. ut.ff.de iudi.l.cũ prætor.§ iudices quidam tamen dixerunt eos ordinarios.& de talibus loqui dixerunt decre.infra de in inte. resti.cap. in uerbo, delegati uerò ab ordinarijs qui administrationem non habét. sed illud alio modo debet intelligi & exponi si-
3 cut alibi hoc notabo.† Item dubitari cõsueuit ad quem debeat appellari ab officiali episcopi. dixerunt quidam quod ad archiepiscopum, quasi tribunal officialis sit ordinarium, ut perinde habeatur ac si ab episcopo appelletur. ab episcopo autem ad archiepiscopum gradatim est appellandum.ut.C. de appella. præcipimus, in prin.& in auct.de appel la.&.1.quæ tempora.§.ultimo. 2. q.6. anteriorum.& uidetur hoc expressum. ff.quis & à quo.l 1.§.ab eo.quamuis cõtrarium innuat decre. infra eodem de appell.dilecti filij. allegabatur ad hoc & quædam ratio, nam si ad episcopum appellaretur posset iterũ episcopus abj committere.& sic nunquam perueniret ad metropolitanũ. & per hoc fiet fraus uiri secundum quod causæ deferuntur ad metropolitanum per appellationẽ. ut 2.q.7.metropolit.infra de offi. dele. ca.1.Sed puto quod ab officiali. episcopi ad episcopum sit appellandum, nam a delegato ordinarij ad episcopum ordinarium appellatur. ut.ff.si quis & à quo.l.ult.Nam hoc generale est quòd à delegato appelletur ad delegantem ut.C.de appel.l.præcipimus.§.hic si appellatio. in auté.de sanctis. episco. §. si quis contra aliquem.C.qui pro sua iuris.l.una.in fi. hoc tamen fallit in autẽ. de appel.§.ul. C. de appella.l.præcipimus.§.huic saluberrimæ. &.l. eo casu. Et ad obiecta superius sic respondeo. ad primũ iam responsum est supra quia officia-

officiales delegati non sunt ordinarij ad secundum sic.lex illa quis & a quo. §.ab eo,non loquitur in ordinario dele gante,sed in delegato ab alio quam à principe.qui delegatus alteri delegat. quo casu si à subdelegato appelletur nō ad proximum sed ad primum appellan dum est delegantem, secus si delegatus à principe alteri delegauerit. nam tūc non ad principem sed ad eius appellan dum est delegatum ut. C. qui pro sua iurisditio.l.prima in fine.¶Sed si mouea
3 ris & dicas.†qualiter delegatus ab alio quam à principe potest alteri delegare. Respondeo potest lite contesta. in procuratore dicimus. C. de procurato. l.neque uel si ud uniuersitatem causarū fuerit delegatus. Ad tertium respondeo.Iura quæ dicunt causas deferendas ad metropolitanum per appellationem locum habent cum episcopus in propria persona cognoscat. nec puto aliquam fraudem fieri iuri si episcopus alii deleget. si quis tamen uelit aliam opinionem tenere ut dicat ab officiali episcopi ab archiepiscopum appellandum,potest ad iura quæ pro mea opinione induxi taliter respondere. Iura superius allegata quæ dicunt à delegato ordinarij ad ordinarium appellandū locum habent cum ordinarius causam singularem committit. ubi autem causarum uniuersitatem committit ut in officiali contingit. tunc non ad ordinarium qui delegauit,sed ad illum appellabitur ad quem appellaretur ab ipso ordinario.& sic loqui uidetur.§. ille ab eo.scilicet qui committit non causam singularem sed iurisdictionem. id est causarū uniuersitatem. sed quod prius dixi magis placet. ¶ Item quæritur
5 † à delegato officialis ad quem appellabitur. Respondeo ad episcopum. & hic est casus quem primo posui. & secundum quem intellexi. §. illum ab eo scilicet in delegato ab alio quam à
6 principe alteri delegante. ¶ † Officiū uicarij est seruire ecclesiæ & personæ. ut infra eodem titulo. c. prouideas, & cum eos cura respiciat animarum. ut infra eodem titulo. cap. ultimo. fient sacerdotes ut supra de elect.cum in cunctis supra de æta.& qualita.in ordi. præ
7 fi.§.sed quare. ¶ Nunc † uidendum est in quibus casibus liceat per uicarium deseruiri.Et certè cum prælati ecclesiarum seu personæ debeant esse uel fieri sacerdotes in prædicta decreta. cum in cunctis.§. minora & continuè debeant residere. ut infra de cleri. non residen. cap. relatum. quibus semper offerenda sunt sacrifica. ut 31. distinctione.si laicus. & diurnas ac nocturnas horas canere debeant.ita ut quotidie in officijs septenarius numerus expleatur. infra de celebra. mis. cap.primo. non uidetur per uicarium licere deseruire.nisi ex indulgentia speciali competat alicui non residere. uel consuetudo excusat non residentem. uel cum ecclesia dependeat ex præbenda.ut infra de præben.exposuisti & .ca. extirpandæ. uel cum persona sine culpa sua incidit in debilitatem. deformitatem seu morborum. ita ut per se deseruire non posset. ut sicut in his casibus maioribus prælatis dantur coadiutores. ut 7.quæstione.1.cap 1. sic & minoribus liceat per uicarium deseruire. uel cum necessaria profectio imminet. ut infra de appella. peruenit, uel uoluntaria utilis tamen & honesta. ut puta studiorum uel peregrinationis causa. cum licentia tamen prælati. ut de consecr.distinctione 5. non oportet.In his enim & consimilibus causis tractatus iste de uicarijs locum habet.
8 ¶Habet † uicarius hoc ius in ecclesia. quia si de assensu prælati fuerit institutus remoueri non potest à persona quæ ipsum instituit uel successore ipsius. ut infra eodem titulo ad hoc infra de arbi. non sine. habet curam animarum. ut infra eodem titulo cap.ultimo
9 habet ius in re † & propterea habens unam uicariam aliam habere non potest ut infra eodem titulo prouideas.& uicarius in una non potest in alia intitu

lari uicaria retenta. ut supra de rescrip. postulastis. Item intitulatus in una non potest uicarius effici in alia. ut infra eo. titulo. c. primo. Item agere potest & cō ueniri nomine ecclesiæ ut infra de fide instrumen. G. perpetuus, quæ omnia in perpetuo uicario locum habent. Talis enim suo nomine possidet, sicut & is qui ad non modicum tempus conducit. ut. ff. si ager uecti. uel emphi. l. ultima. in fi. & nihilominus per eum possidet persona. quia is possidet cuius nomine possidetur infra de rest. spo. cum uenisset.

10 ¶ † In summa notandum est quod uicarius uicarium constituere non potest. ut:
11 infra eod. clericos † sic etiam nec delegatus delegatum nisi à principe datus esset. C. de iudic. l. à iudice infra de offi. deleg. super quæstionum. Nec obstat infra de sen. & re iudic. Cum Bertoldus. ibi enim factum recitatur cum dicitur subdelegatum alteri, delegasse alias obstaret ut infra de appel. cum causam. Sed obstat. ff. manda. l. si procuratorem. §. si quis mandauerit. ubi procura. constituit procuratorem. sed illud in procuratore ad negocia. secus in procuratore ad iudicia. cui ad hoc licet nisi lite contesta. ut. C. de procura. l. neque. Item
12 † quod dixi uicarium uicarium dare nō posse fallit in archipresbytero qui cū sit uicarius episcopi & constituit alium uicarium ut not. supra de offi. archipresbyteri in princi.

Summarium.

1 *Delegatus quis sit.*
2 *Appellatione interposita ab executore sententiæ, quid de fructibus fieri debeat.*
3 *Modus in exequendo quomodo excedatur.*
4 *Executor falsi exceptionē admittere debet*
5 *Officium delegati quid sit.*
6 *Delegatus quam potestatem habeat,*
Rescripta quare stricti iuris dicantur.
7 *Iurisdictio delegata an extēdatur ad alias personas.*
8 *Delegatus committens simpliciter, an totū committere uideatur.*
Verba cum effectu sunt accipienda.
9 *Iurisdictio an possit reuocari ante quàm eam subdelegatus admittat.*
10 *Delegatus an uices suas committere possit. & nu. 12.*
11 *Delegatus quando possit ab esse.*
12 *Intellectus ad c. coram infra eo. tit.*
13 *Delegatis pluribus si causa committatur cū illa clausula quòd si non ambo &c. uel quòd si non omnes &c. uno se excusante, an alius uel alij procedere possint.*
14 *Et an omnes iudicare debeant.*
15 *Et quid si duo pronuncient tertio absente ratum habente*
Et quid si duo pronuncient tertio præsente, & non contradicente, an ualeat sententia. nu. 17.
16 *Delegatus uel ordinarius si commiserit causam cum illa clausula, quòd si non ambo &c. uel illa, quòd si non omnes &c. an ualeat commissio.*
18 *Delegatus à Papa potest id committere, quod iurisdictionis est.*
Et quod est mixti Imperij.
19 *Delegati iurisdictio quæ sit, ex forma commissionis apparet.*
20 *Delegatus Papa potest sententiam suam exequi.*
21 *Sententia executio in quibus casibus sit differenda.*
22 *Iurisdictio delegati usque ad quod tempus duret.*
23 *Iurisdictio delegati quibus modis prorogetur. & nu. 32.*
24 *Iurisdictio delegati quando finiatur. & nu. 27*
25 *Mandatum quibus modis expiret.*
26 *Rescriptum secundum impetratum, non faciens mentionem de primo, non ualet.*
28 *Intellectus ad. ca. cum specialis. de appellationi.*
29 *Mandatum quare dicatur reale, & quando in successorem transferatur.*
30 *Delegatus non debet iurisdictionem arctare, & quomodo hoc intelligatur.*
31 *Iudex impetratus an ab impetrante recusari possit.*
32 *Iurisdictio prorogata an sit ordinaria uel delegata.*
33 *Causa si committatur alicui expresso dignita-*

¶DE OFFICIO ET POTESTATE iudicis delegati. Rub.

Dictum est supra de his qui gerunt uices aliquorum in officijs diuinis, hic autem tractatur de his qui gerunt uices alienas in iurisdictione contentiosa. & ideo subijcitur hic rubrica de officio & potestate iudicis delegati. ¶Videamus ergo quis sit delegatus. quid sit officiū delegati. quæ iurisditio. quibus modis prorogatur. & quibus modis finitur iurisditio delegati.

1 ¶Delegatus† est is cui, uel à summo pōtifice. uel ab ordinario uel a delegato principis causa cōmittitur. nam & subdelegatus delegatus est. dicitur autem subdelegatus respectu delegati. Item is cui principium causæ uel medium committitur, & si iudex propriè dici nō posset. ut infra eodem titu. super quæstionum. §. porrò. delegatus tamen est cui delegari potest principium, medium, uel finis. ut infra eodem titu. super quæstionum. §. intentionis. Sed & is cui executio uel ministerium aliquod demandatur delegatus est. nam auctoritate delegata exequitur quod mandatur. ut infra eodem titu. cap. ult. §. penul. & ulti. infra de app. nouit. Sed quamuis executor habeat iurisditionem delegatam. non tamen habet omnia quæ ex iurisditione procedunt. nam de iurisditione prouenit iudicis dandi potestas. ut. ff. de iurisdi. om. iudi. l. 3. in fi. quæ sibi non competit. ut infra eo. titu. cap. ulti. Et est ratio quia in talibus quæ non in cognitione. sed in ministerio solo consistunt. industria personalis electa uidetur. & ideo ab ea recedendum non est. ut infra eodem ti. c. ulti. in fi. C. de cadu. tol. una. §. ne autem. ff. de solu. l. inter artifices. & sicut hoc ei à iure tollitur ut committere nequeat. sic et aliud ei datur ut ab illo appellari non possit. nisi modum in exequendo excedat. ut infra eod. ti. super quæstionum. §. nos autem infra. de app. nouitur. ff. de ap. l. ab executore. C. quorum app. non recipi. l. ab executore. nisi partes iudicis assumat. ut C. de execu. rei iudi. l. si ut proponis, uel nisi dolo aliquid faciat. ut. ff. de neg. ge. l. 3. §. si executor, uel nisi executori obijciatur excommunicatio. ut 11. quæstio. 3. cum excommunicato. uel nisi super eo de quo agatur facta sit nouatio inter partes. tunc enim executionis ordo mutatur. ut. ff. de re iud. l. 4. §. si ex conuentione uel nisi in exequendo tempus quadrimestre præueniat executor. ut. C. de execu. rei iud. l. si quis prouocatione, uel nisi executor malè interpretatur sententiam ut. ff. de ap. l. ab executore. uel nisi obijciatur exceptio per quam contendatur nullum retro fuisse iudicium, et eam non admittat. ut infra de procu. in nostra. C. de procu. licet.

2 † Et nota quòd ubi appellatur ab executore sententiæ fructus rei super qua iudicatum est sequestrandi sunt et res de qua iudicatum est, si mobilis fuerit, possessori retradatur, et idoneo collocetur. redenda est ei parti pro qua satis cognitor iudicauerit. si immobilis fructus in deposito collocentur iure fundi penes eum qui appellauerit constituto. ut. C. quorum appel. non reci. l. ab executione nec intelligas sicut quidam errantes dixerunt tunc locum habere hanc sequestrationē de qua loquitur lex superior. cum persona posidens est suspecta per. l. aliam. ff. de app. l. Imperatores. §. ult. Nā certe lex

lex illa imperatores locũ habet cũ pos sessor à snia appellat. tũc attẽdit distin ctio de suspecto, lex autem illa ab exe cutione, loquitur cũ appellatur ab exe cutore quando indistinctè facienda est sequestratio. ut superius dictum est. Et est ratio. quia tantum facit pro me sen tentia quòd corã executore petam ip sam executioni mandari quantum pro
3 te possessio. † Modum autem in exe quendo excedi intelligo cum executor mandati fines excedit. s. cum aliud exe quitur quàm quod debet. uel cũ in exe quendo iniuriam infert. ut. C. de app. l. si quis pro curatione. & sicut in his ca sibus quos enumeraui superius appella tur ab. executore. sic & recusari poterit. si meritò sit suspectus. ut. infrà eod. ti. su per quæstionum. §. porro, nisi de par tium detur uel recipiatur assensu ut in §. nos autem & quæ superius seminaui locum habent in mero executore. Quis autem sit merus. quis mixtus dixi. su-
4 prà. de rescriptis. §. executorie. † Item quàmuis superius dixerim executorem partes iudicis assumere non debere per l. C. de exe. rei. iudi. si ut proponis. ex ceptionem tamẽ falsi admittere debet, & si summaria cognitione adhibita in uenerit sententiam de qua exequenda. mãdatum recepit interuentu falsitatis fuisse prolatam, eam nullatenus exequi tur. ut. infrà de crimi. fal. super eo. ff. de custo. & exhi. reo. l. diuus. Sed si inuene rit eam latam contra ius ligitatoris ni hilominus exequatur. ut. infrà. e. ti. pa sto. §. quia uerò. nisi apud eum qui man dauit ualeat obtinere. ut ipsum exone ret ab executione mandati. ut. infrà. eo.
5 ti. si quando. ¶ Officium delegati. † est fines mandati diligenter attendere & seruare. ut. infrà. eo. ti. super quæstionũ. ff. de procu. l. si procurator. ff. mandati. l. si diligenter. & formam mandati ser uare debet. ut. supra. de rescrip. cum di lecta. ff. man. si quis pro eo. ut prius ex pediatur quod prius expediri manda tur. ut. C. de app. l. 1. C. de rei uendi. l. ordinari. infrà. de causa possesso. & pro prie. cum dilectus, Nec ob. de rescrip. inter cæteras, in uerbo iudici quodcũq; illud enim locũ habet in mandatis al ternatiuis. Itẽ Non ob. suprà. de rescrip. cãm quæ. nam illa clausula quãtum de iure poteritis &c. ex sui natura intelli genda & obseruanda est & ante rece ptionem testiũ & post. & ideò non tan tum erat intelligenda ubi in ordine re scripti ponebatur. ¶ Item officium de legati est quædam facere per quę perue nitur ad cõsummationem negocij seu mandati, & si illa non contineantur in literis commissionis. ut. infrà. eo. ti. præ terea, omnia enim commissa uidentur sine quibus mandatum expediri non po test, ut ibi. & infrà. eo. ti. prudentiam. §. sexta. & c. ex literis. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. l. ulti. ff. de iurisdi. om. iu. l. 2. Item exceptiones legitimas de bet admittere, & si hoc ex forma rescri pti non habeatur. ut. infrà. eo. ti. ex par te. & infrà. de iudi. exhibita. ¶ Item of ficium iudicis siue delegati siue ordina rij multiplex est ante lit. con. & post li tem. ut dicemus infra. de offic. iudi.
6 † Habet autem delegatus potestatem inter partes inter quas delegatur, & su per eo quod sibi committitur. ut. infra. e. ti. p. & g. & c. cũ olim abbas. & pro pterea dicunt rescripta stricti iuris. qa non extendũtur ad alias res uel perso nas quã in rescriptis contineantur. sicut in compromissis dicitur id. enim uenit in compromissum de quo actum est ut, ueniret. ut. ff. de arbi. l. si cum dies. §.
7 plenum. ¶ Casualiter † tamen iurisdi tio delegata extenditur ad alias per sonas ut. infra. eod. titu. c. 1. infra. de sen. ex graue. & infra de alienatio. iud. mu. causa fac. c. 1. infra. de iudic. quia V. secundum unam lectu. Item ubicun que in rescripto ponitur clausula illa, amoto quolibet illicito detentore, ex tenditur iurisdictio ad alium cuius no men in rescripto non continetur. Item cum in rescripto ponitur clausu la illa quidam alij, uel illa uocatis qui fuerit euocandi. Item cum in rescri pto

pto domini Papæ ponitur contra dictores &c. uel sic molestatores. uel sic si quis ausu temerario &c. uel sic cõtra p̃donē &c. Itē i casu. infrà. i hoc. tit. super eo. infrà. de testibus. ueniēs. Itē ad res alias nō extenditur iurisdictio delegata regulariter ut superius dictum est nisi ad accessorias. ut. infrà. e. ti. prudētiam. §. sexta, ad fructus & expensas qui ueniunt officio iudicis ut dicemus. infrà. de off. iud. Itē ad res quæ succedūt in locū illorum de quibus agitur. ut. infrà. ut lite pē. ecclesia in secunda ecclesia. & cū reus qui dolo desit possidere p̃ possessore habetur. ut. ff. de rei uen. l. si qui petitorio. ff. ad exhiben. l. iuli. C. ad exhibendu. l. ad exhiben. Item cùm contra uiolentum sit æstimatio rerum amissarū ut. infrà. de his quæ vi metusue causa fi. c. ulti. C. unde ui. l. si quãdo. 2. q. 1. in primis. Saluo eo quod dicemus. infrà. de iurisdictione proroganda ad res alias uel personas, tam in delegato quam in ordinario. Item habet potestatem alteri committendi principium medium & finem coniunctim uel separatim. ut infra eo. ti. super quæstionum. §. intentionis. & hoc si à principe fuerit delegatus, ut ibidem & . C. de iudi. l. à iudice, uni uel pluribus ut infra eo. tit. cum te consulente. Nec obstat aūt. ut defuncti seu sune. defuncto §. illud, col. 5. & signatur. C. de iudi. super. l. à iudice. & incipit ad hæc si administrator. ibi. n. dicitur quod ordinarius debet per se audire principium, mediū & finem. cœtera per consiliarios expedire potest. delegatus uerò causam per se audiat. nec laboro circa solutiones quæ fieri possunt & consueuerunt. eo quòd litera istius decre. super quæstionum, dicit non obstante quod dicitur &c. quæ uerba omninò tollunt auten. 8 illud. † Et nota quod ubi delegatus simpliciter committit, totum committere uidetur nec sibi de iurisdictione aliquid reseruatur ut infra de iure pa. Ex literis. infra. de dona. pastoralis. ff. de tute. l. 3. infrà. eo. ti. uenerabili. Itē porta quòd ubi delegatus totū committit. desinit esse iudex. ut secūdū quosdā reuocare cõmissionē nō possit. & si subdelegatus nō admittit subdelegationē. allegāt ad hoc. infrà. super quæstionum. §. porro. Sed quod ibi dicit trāsfert. intelligo cū effectu ita quòd subdelegatus admittat translatā, nam uerba cum effectu sunt accipiēda. ut de pœ. dis. 1. §. hoc autē. infrà. de cle. non re. relatū. ff. quod quisq; iu. l. 1. §. hic autē. præterea mandatū iurisdictionis simile est cæteris mandatis. ut. ff. de iuris. om. iu. l. & quia. in fi. in cæteris autē obtinet ut mãdatum reintegra reuocetur ut insti. mãda. §. certe. ¶ Puto † igitur reuocari 9 posse iurisditionem antequàm eam sub delegatus admittat. incipiat ea uti immò secundum Azo. etiam post cum. secus secundū iura canonica ut in prædicto. §. porro. infrà. eo. ti. uenerabili. uel posset responderi ad. l. illã quòd loquatur in ordinario. aliud autem in delegato. notabis quòd ubi delegatus totam iurisdictionem suam in alterum trãsferat. quàmuis totum transferat, unum tamen quod sibi competit non transmittit. s. potestatem alteri committendi. quàmuis sit in iurisditione iudicis dandi potestas. ut. ff. de iurisd. om. iu. l. &c. in fi. Et est ratio quia illa potestas non habetur ex cõmissione sed ex lege. ut. C. de iudi. l. à iudice. infrà. eo. tit. pastoralis, in prin. infrà. eo. ti. c. ult. 3. respon. Et quæ spetialiter. lege uel senatuscon sulto tribuūtur mãdata iurisditione nō transeunt. ut. ff. de offi. eius cui. man. est iur. l. 1. ¶ Itē & aliud nō transibit in sub delegatū secundum uetera iura. s. ptãs procedēdi. ap. re. ut. infrà. sup quæstionū. §. si uero duo, præter quã in casu. infrà. eo. pastoralis, in fi. Sed hodie hoc commune est omnibus iudicibus ordinarijs delegatis & subdelegatis ut procedant ap. re. ut. infrà. de ap. ut debitus honor. Et est ratio, quia hæc potestas p̃sonaliter habeatur ex descripto. hodie cõiter habetur à iure. ¶ Potest 10 delegatus † committere uices suas coniudi-

coniudici si coniudicem habeat. ut. infrà. eo. titu. quàmuis. nec distinguo si sit à parte altera coniudex electus uel cõmuniter datus, ut fieri solet in curia romana. ut. infrà. e. ti. c. ult. in princ. Fateor tamẽ quòd si tres sint iudices, unus electus ab una parte, alius ad altera, tertius datus à curia pro cõmuni, electus ab una parte male facit si cõmittat cõiudi. ab altera parte electo sed cõ mittat medio uel extraneo. Itẽ medius malefacit si cõmittat alteri ex electis. sed uel utriq; cõmittat uel extraneo. ex hoc tamẽ quòd sic committitur appellari
11 non potest† de legatus abesse potest si coniudices habeat & se excusabit. & tunc siue nolit siue non possit interesse qui se excusat. residui procedere possũt auctoritate clausulæ quòd si non omnes &c. Sed cùm potest & non uult interesse & se excusat quasi nõ possit, grauissime est arguendus. eo quòd se exonerat. ut. infrà. eo. ti. prudentiam. §. adijcimus. ibi autẽ siue culpa committit ut non sit in aliquo arguendus, ubi aliquo impedimento detinetur is qui committit. ut. infrà. eo. c. si pro debilitate. uel cũ in rescripto apostolico cõtinetur. quòd si non omnes poteritis uel uolueritis interesse. ut. suprà. de rescriptis. sciscitatus. quod tamen in literis apostolicis non memini me uidisse. Fieri autem potest excusatio per certum nuncium uel incertum sed literatorie destinatum, sed & si aliàs legetimè constiterit de tertij impotentia residui procedere possunt. ut. infrà. eod. titu. prudentiam. in princi. Quidam tamen scripserunt quod & si in rescripto contineatur sic quòd si omnes interesse nequiueritis &c. duo procedere possunt tertio nolente uel non ualente interesse, & hoc per d. §. adijcimus. sed hoc non placet per decre. sciscitatus, quæ restringit illam clausulam ad duplicem impotentiam, iuris & facti. §. autem illum adijcimus. intelligo cum tertius qui potest. sed non uult interesse, se excu-
12 sat quasi non posset. ¶ † Sed quid si unus ex delegatis laboret impotentia iuris uel facti. ut nullo modo interesse possit ad præsens, nunquid committere potest? dixerunt quidam quòd sic. sed obstat eis decre. infra eodem titulo. coram. Ad quam ita respondeo. ibi delegatus impediebatur impotentia perpetua unde desierat esse iudex. ut. ff. de uaca. mu. l. prætor. in princ. secus si temporali. quia tunc committere. posset ut. infra eodem titul. quàmuis. & si pro debilitate. uel erat impeditus impotentia iuris, secus si impotentia facti. uel ideo Ferrariensis, eum noluit recipere subdelegatum sui collegæ. quia collega obtentus erat per ueri suppressionẽ, uel falsi suggestionem, uel subdelegatus non erat idoneus. & ideo ipsum recipere non tenebatur. ut. ff. pro socio l. idemque. & hoc scripsit Io. Lau. autẽ dixit quod ideò Ferrariensis. noluit ibi admittere subdelegatum. quia in clausula quæ in rescripto continebatur quòd si non ambo &c. tu frater episcope &c. uidetur electa industria personalis. ut per se compleret episcopus quod mandatur ut infra eodem titulo cap. ultimo. C. de caduc. tollend. l. una §. ut autem. ff. de solut. l. inter artifices, sed hæc omnia si colorem iuris habeãt. substantiam tamen non habent: & ideò mihi non placent. sed illam solam puto ueritatem. quia cum unus ex iudicibus laboraret impotẽtia iuris uel facti, ut in propria persona interesse non posset. nec committere poterat, sed auctoritate clausulæ quod si non ambo &c. refusa est iurisdictio tota in alterum. & puto quòd allegatio partis circa clausulã illam quòd si non ambo &c. uera sit secundum ius & eã approbat finis illius decre. & non obstat illa si pro debilitate, quia loquitur cum uni scribitur & clausula quod si non ambo &c. non ponitur in rescripto, quia locum non habet. non obstat illa decre. quamuis, quia non loquitur de laborante aliqua impotentia sed de aliquo modico uel nul latenus

latenus impedito. tu ergo cum collega fueris & committere uolueris nolis scribere te interesse nõ posses, quãuis habeas aliquod impedimentum sed simpliciter committas. uel dicas sic. cum circa quædam negocia priuata & commoditates proprias sum aliquantulum occupatus, tibi uices meas in tali causa committo. Nec obstat lex quæ dicit eum intelligi facere posses, qui commodè facere potest. ff. de uerbo. signifi. l. nepos. nam illa loquitur cum in contractu hoc agitur tacitè uel expresse cum quid com-
13 modè fiat. † Et est sciendum quod si pluribus causa committitur non cum illa clausula quod si non ambo. uel quod si non omnes. uno se excusante uel impotentia laborante. alius uel alij procedere non possunt. ut infra eodem titul. causam. &c. cap. cum cau-
14 sam. ¶ † Item omnes iudicare debent. ut in auten. ut iudices non expec. sacras iuss. col. 9. & simile. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum in plures. Aut enim omnes pronunciabunt, aut nullus ut. ff. de arb. l. non cogendum. §. Item si plures. unde uno delegatorum mortuo expirat iurisdictio aliorum ut. infra eodem titu. cap. uno. Sed si duo præsente tertio & contradicente pronunciauerint ualet sententia duorum. ut. ff. de arbi. l. sicuti tribus. secus si absente. quia præsentia illius potuit eos trahere ad sententiam suam. ut. ff. de arbi. l. si in tres. Et in hoc casu plus operatur absentia seu contemptus quàm contradictio, ut in electione. ut. supra. de elec. quod sicut uenerabilis. bonæ me. supra. de postulat.
15 in secunda bonæ. ¶ † Sed si quid si duo pronuncient tertio absente postmodum ratum habente. puto ratihabitionem locum non habere in sententijs. ar. supra. de consue. ad nostram. & quia ut superius dictum est. omnes pronunciare debent & non separatim. & ubi facto est opus ratihabitio locum non habet ut. ff. de aucto. tu. l. obligato. §. tutor. insti. eo. tit. tutor. ¶ Item
16 † quid si delegatus uel ordinarius commiserit causam cum illa clausula, quòd si non ambo &c. uel illa quòd si non omnes &c. credo quòd ualet commissio. nam & compromitti potest cum hac editione. ut. ff. de arbitr. l. non
17 distinguemus. §. si plures. ¶ † Item quid si duo pronuncient tertio præsente & non contradicẽte nec consentiente sed tacente. Respondeo puto sententiam ualere. sufficit enim tertiũ esse præsen-
18 tem ut. ff. de arbi. l. si in tres. † Potest autem delegatus a Papa id committere quod iurisdictionis est. ut. infra. eod. ti. super quæstionũ, & quod est mixti imperij: ut est denunciatio excommunicationis. ut. infra. eo. ti. ex literis. & in possessionem missio. ut. infra. eo. tit. si quando. hoc enim mixti imperij est. ut. ff. de iurisdi. om. iudi. l. 3. & ideo demãdatur. ut. ff. de offi. eius cui man. est iurisd. l. ult. §. possessio. hodie tamen uidetur competere iure magistratus. C. qui admit. ad bo. pos. l. ul. ¶ Item committit quod meri imperij est. ut. infra. eod. ti. uenerabili. hoc tamen secundum leges non committitur. ut. ff. de offi. eius cui man. est iurisdi. l. 1. §. qui mandatum. ¶ Quæ
19 † autem sit iurisdictio delegati ex forma commissionis apparet. ut. infra. de iud. exhibita. infra. de uoto & uo. re. ex multa. sicut ex forma compromissi colligitur iurisdictio arbitri. ff. de arbi. l. nõ distinguemus. §. de officio. sicut ex forma iudicij sententiæ, forma dictatur. ut. infra. de accusa. qualiter. in fi. c. super his. Sed si simpliciter fuerit causa cõmissa omnia commissa uidẽtur sine quibus mandatũ expediri non potest. ut. infra. eo. tit. præterea. & c. prudẽtiã. §. sexta & ca. ex literis. ff. de offi. eius cui manda. est iurisdi. l. ulti. ff. de iurisdi. om. iud. l. 2. unde potest excommunicare. in possessionem mittere. & cõtra eundem utrunq; remedium exercere, si hoc meruerit proteruitas contumacis. ut. infra. ut lite non contest. quoniam frequẽter. in fi. & si causa talis fuerit in qua missio

N locum

locum habet. ut.infra. ut lite non contest.tux. Potest interdicere & suspendere si propter excellétiam personæ non statim ad excommunicationem curren dum est.ut.infra.eo. titu. sanè. Nam in coertionibus inferendis dignitati defe rendum est & personæ.ut.infrà. eo. tit. pastoralis.in prin. 24. q. 1. qui contra pacem.ff.de pœnis.l. in seruorum. 2.q. 7.quisquis. l. dist. contumaces. 45. dis. cum beatus.infra.de maio.& obed. per tuas. Nec obstat quod alibi dicitur. quòd non sit habenda acceptio personarũ.ut infra de iudi. nouit. illud enim locum habet in iusticiæ redditione.secus autem in pœnis inferendis.ut dictũ
20 est. †Potest delegatus Papæ sententiã suam exequi.ut infrà eo. tit. quærenti. potest & executionem eius ordinario demandare.ut infrà eo.ti.significasti.& c.si quando.& c.pastoralis.§. quia uero potest & per subdelegatum. ut infra e. tit.ex literis. Quidam tamen dixerunt quòd executio sententiæ delegati primo loco spectat ad ordinarium. arg.2. q.6.quisquis.ff.de re iudi.l. à diuo Pio. in prin.sed lex illa loquitur in delegato alterius ordinarii.secus in delegato principis.Exequi debet statim delegatus sententiam suam in realibus post decendium,ut insti.de offic. iudicis.§. 3.& idem in criminalibus. ut de pœni. di. 1. defleat. ff de uerbo. signi. si qua pœna.C.de pœnis.l.eum reis.2.q. 1.si-
21 cut† Hoc tamen fallit in quattuor casibus.Primus est cum princeps iusserit aliquem acrius solito puniendum. ut.C. de pœ.l.si uindicari. 11.q.3. cum apud. Secundus cum mulier prægnans damnatur ad mortem.ut.ff.de pœ.l.prægnantis. Tertius cum damnatur seruus ratiociniis obligatus.ut.C. de bonis proscripto.l. 1. Quartus cum relegato insula est assignanda,ut.2.q.7. biduum.In his casibus differtur executio ex causis quę per prædicta iura colligi possunt. In personalibus autem actionibus differtur executio usq; ad quadrimestre tempus quod datur condemnatis. ut. C. de usu. re. iud. l. 2. & 3.ff. de iud. l. si debitori. uidetur tamen quod hoc quadrimestre tempus locum habet in criminibus.ut.infra.de senté.& re iudi. quod ad consultationem.Nam illa de crimine loqui uidetur dum dicit de purgatione.& facit mentionem de hoc tempore. purgatio frequentius solet indici propter infamiam ortam ex crimine.ut infra.de purga.canonica per totum 2. q.5. in multis.c.ibi positis. licet aliquãdo iudicatur purgatio ex defectu.ut.infra de purga. cano. accedens. Sed qualiter illa decre. quod ad consultationem intelligatur dicam infra. de senté.
22 & re iudi.† Durat autem iurisditio delegati usq; ad annum à die sententiæ. ita ut si excommunicauit nolentem parere sententiæ. eundem parentem absoluere possit usq; ad annum, sicut obseruatur in illo qui ante lit.contest.contumax inuenitur. ut infra eodem titu. quærenti & sicut contumax ante lit.cõtesta. & ob hoc excommunicatus auditur infra annum excommunicationis super principali, post annum uerò nequaquam. ut 11.quæst.3.rursus & c.quicunque. Sic & contumax in diffinitiua, & propterea excommunicatus auditur petens absolutionem offerens se sententiæ pariturum, sed ante lit.cõtesta. ideò dicit quia si post litem contesta.quis contumax esset & liqueret de causa non est opus excommunicari. quia posset diffinitiuè pronunciari. ut 3.quæstio. 9. decernimus. C. de iudi. l.properandum.§. sinautem. uel si non liqueret missio fieret in possessionem irreuocabilem. ut.C.quomodo & quãdo iudex.l. consentaneum. & tunc in neutro casu esset locus ut contumax audiretur super excommunicatione uel missione reuocanda. uel sic sicut contumax passus missionem in possessionem cautionem ponit infra annum & recuperat possessionem. ut infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. sic excommunicatus petit absolutionem, & iudex delegatus infra annum interponit

ponit iurisdictionem suam & excommunicatum absoluit. post annum uerò sicut nec recuperatur possessio per cautionem, sic non impetratur absolutio per delegati iurisditionem quasi temporalis sit in hoc & tempore limitata iurisditio delegati. ¶ Proroga-
23 tur † iurisdicio de tempore ad tempus ut infra de offic. iudi. delega. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. & si iudex de re ad rem. ff. de iu. l. de qua re. §. 1. de persona ad personam. ut. C. de iurisdi. omn. iudic. l. 1. ff. de iudi. l. 1. Istæ prorogationes fieri habent de consensu partium & iudicis. ut. ff. de iudi. l. 2. §. si iudex. & cum ordinarius est iudex de cuius iurisditione proroganda agitur. ut. C. de iurisdi. om. iudi. l. priuatorum. delegati uerò iurisditionem non puto prorogari posse ad res alias ut infra eodem titulo cum olim abbas. uel personas litigare uolentes ut infra eod. titu. p. & g. etiam de consensu partium. Saluo eo quod nota supra eod. titu. casualiter. & saluo eo quod ad successorem delegati deuoluitur iurisditio si expresso nomine dignitatis alicui prælato fuerit demandata. ut infra eodem titu. quoniam abbas. Sed his quæ dicta sunt obstat lex. ff. de iudi. l. 1. quæ dicit posse prorogari ad personas alias iurisditionem eius qui pro tribunali præest. uel aliam iurisditionem habet. & sic uidetur quòd tam iurisditio ordinarij quam delegati ualeat prorogari. sed sic respondeo qui pro tribunali præest, idest ordinariæ iurisditioni cum administrationem uel aliam iurisditionē habeat. s. sine administratione uel ordinariam. sed tamen hæc distinctio ordinariorum habentium administrationē uel non habentiū colligitur infra de in inte. rest. Cā. Veruntamen de tempore ad tēpus prorogari potest iurisditio delegati. ut infra eo. tit. de causis. ff. de iudi. l. 2. §. si iudex. & eodem modo potest prorogari ad rem. non tamen prorsus aliam puta ad maiorem quantitatem. ut. ff. de iudi. de qua re, §. 1. causa uero non finita durat iurisditio tam ordinarij quàm delegati. quandiu durat instantia iudicij dicam infra de iudi. ¶ Fi-
24 nitur † iurisditio delegati multis modis per lapsum temporis cum infra certum tempus causa committitur decidē da. ut. infrà. eo. tit. de causis. & c. consul uit. Finitur per appellationem interpositam à diffinitiua. Nam is ad quem fuerit appellatum habet infirmare uel cōfirmare. & si confirmauerit executioni mandabit. ut in aut. de sanctis. epis. §. si quis contra aliquem. C. de epis. audi. in aut. si quis litigantium. & quia dubium est utrum confirmetur uel infirmetur. sententia dicitur medio tempore suspensa. ut. C. de re. cre. & iu. iur. l. generaliter in princ. C. de appel. l. præcipimus. §. hoc si. Vnde quod alibi dicitur extinguitur pronunciatum appellationis remedio. exponitur, id est suspenditur. ut. ff. ad sena. consul. Trebel. l. 1. in fi. decre. tamen uelle uidetur quod cum appellatur ad diffinitiua si eam confirmari cōtingit. primus iudex habet executioni mandare. Nam dicit quòd interim dum appellationis merita plenius sunt discussa. suspensa est iurisditio iudicis à quo fuerat appellatum. ut neq; per se neq; per alios exequatur. ut infrà. eo. titu. pastoralis. §. præterea. Sed si citra diffinitiuam sententiam fuerit appellatum suspenditur iurisdictio eius à quo fuerat appellatum. nam superior si inuenerit minus legitimè appellatum appellantem in expensis alteri parti condemnatum ad prioris iudicis remittet examen. alioquin ipse de causa cognoscet. ut. infra. de app. ut debitus honor ¶ Per consultationem autem suspenditur iurisdictio non finitur. ut infra. ti. proxi. licet. C. de appella. l. ex illo. 2. q. 1. notum. 3. q. 6. multum. C. de rela. l. 2. expectari enim debet superioris responsum. ut. 6. q. 3. denique
25 ¶ † Item finitur iurisdictio soluto mandato. soluitur autem mandatum morte mandatoris re integra existente. ut. infra eo. ti. licet. & c. gratum. ff. de iurisd.

om.iudi.l. & quia.C. manda.l. mandatum. nisi in casu. ff. mandari. l. si uerò non remunerandi.§.ulti. ¶ Item soluitur mandatum morte mandatarij idest, eius qui mandatum recepit. ut insti. manda.§. rectè.ff.eo.titu.l.inter causas.in prin.& hoc fallit in casu infra eo. ti.quoniam abbas.¶ Item soluitur morte eius pro quo mandatum dirigitur.ut ff.quæ sen.sine ap.rescin.l.penul.ff. qui satisd.coguntur.l.si decesserit.& hoc fallit.ff.de fideicommis.liber.l.cum quasi. in prin. ¶ Item soluitur reuocatione mãdantis.ut.ff.de iud.l.iudicium. instit.mãda.§.rectè supra de elec. in causis. Item soluitur per recessum delegantis ut infra titu. proxi. ca.ulti.sed quòd dixi mãdatum iurisdictionis sola morte mandatoris finire intelligendum uidetur non ipso iure sed ope exceptionis. ut infra de testi. cum uenisset. ¶Sed opponitur. nonne omne mandatum finitur morte mandatoris re integra existente. ut institu.mãda.§. rectè.& mandatum iurisdictionis.ut infra eo.titu.gratum. & c.licet mandatum etiam iurisdictionis simile est cæteris mandatis. ut.ff. de iurisdi. om.iudi.l.& quia in fi.Nec referre uidetur si non excipiatur. nam & si expressè partes consentiant ut talis delegatus procedat nullus uidetur consensus.ut. C. de iurisdi. om.iudi.l.priuatorum infra de foro compe. significasti. Ad quod respondeo uerum est quòd in hoc casu mandatum soluitur. Sed nihilominus opus est exceptione. ut dictum est. sicut dicitur quòd sentẽtia lata post primam non ualet. ut 2.quæst.6.§.diffinitiua. sed uerum est si excipiatur.ut infra de sen.& re iudi.inter monasterium.
26 Sicut etiam dicimus rescriptum secundum impetratum non faciens mentionem de primo non ualet. uerum est si excipiatur.ut no.supra de rescrip.§.tol-
27 litur. ¶† Item finitur iurisditio delegati sententia lata & executioni mandata ta. ut infra eo.ti.in literis. ff. de re iudi. l.Paulus. ¶Item finitur si iudex incidat in impossibilitatem iuris uel facti. si collegas habeat cum clausula quòd si non omnes uel quòd si non ambo. ut supra de rescri. sciscitatus infra de senté. & re iudi. ad probandum. ¶ Item finitur secundum plures recusato iudice delegato.& causa recusationis legitimè coram arbitris cõprobata & in tantum ut nec per se cognoscere ualeat recusatus. nec causam alteri delegare probãt hæc Io. & Tan.& multi sequaces per decre. infra de appel. secundo requiris, in fi.ubi dicitur quòd si causa suspitionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere tenebitur recusatus per aliam decre. infra de foro competen.licet, quæ similiter dicit quòd si causa suspicionis probata fuerit, ad re uel ad nos pro iusticia recurratur.sicut superius est expressum. Et si opponebatur eis decre. infra de ap pel.l.cum speciali.ubi dicitur quòd iudex recusatus probata causa suspicionis de recusatoris assensu persone idoneæ cõmittat negocium. uel ad superiorem respondebant illam loqui in ordinario qui & si fuerit legitimè recusatus prætextu tamen ordinariæ iurisdictionis quã retinet, potest committere uel transmittere, sicut dictum est. et si in propria persona cognoscere non possit propter suspicionem. & eodem modo respondebant ad alias decre.quæ dicunt iudicem recusatum cõmittere posse. infra de ap. ad hæc.ca.cum a te infra de foro compe. si quis clericorum. sed quamuis sic ad decre. respondeant. ad leges tamen respondere non possunt quæ dicunt expresse delegatos recusatos posse committere negocium principale. ut. C.de iudi.l. cum specialis. & l. apertissimi. Vnde in respõsione deficiẽtes omnino dicebant leges illas fore correctas. sed quia promptum est iura iuribus concor
28 dare. ut. C. de inoffi.do.l. una. † Dico illam decre. cum speciali, locum habere tam in ordinario quam in delegato. ut in eo quod loquitur in ordinario concordet cum decre. superius allegatis. In eo autem quòd loquitur in delegato consonet legibus supradictis & ad decre.

decre. illam secundo requiris, sic respondeo causæ cognitioni supersedere tenetur uerum est. ut in propria persona nó cognoscat. suspectus enim iudex esse non debet. ut ibidem sequitur. &. 3. quæstio. 5. quia suspecti. periculosum est enim coram suspecto iudice litigare ut supra de excep. cum inter. & hoc tamen non negatur recusatum committere posse. Ad aliam decre. licet quam allegant sic respondeo ad te uel ad nos pro iustitia recurratur scilicet per appellationem si exceptio recusationis nó fuerit admissa. & hunc intellectum indicat quod ibidem sequitur sicut superius est expressũ hoc enim in superiori parte decre. illius exprimitur manifeste si quis iudex quando & ex quibus causis possit & debeat excusari dicam infra de
29 app. & recu. §. recusatur. ¶Sed † quæritur quare dicatur mandatum reale cum scribitur alicui expresso nomine dignitatis. ut infra eo. quoniam abbas. respondeo quia magis uidetur haberi respectus ad dignitatem quam ad personam, ut quicunque præsit illi dignitati mandatum apostolicum exequatur. accedút ad hoc. ff. de pac. l. tale. §. ulti. ff. de condi. & demon. l. filiusfami. ff. de annuis leg. l. annua. §. 1. C. de iu. deleg. l. cum aliquis. Transfertur autem mandatum in successorem, quia dignitas non perit decedente persona. unde imperium im perpetuũ est. ut in aut. quomodo oportet. §. ult. col. 1. in auth. de quæstore. §. si uerò aliquis, col. 6. & hoc uerum est quòd dignitas non perit nisi per eum qui potest depressa fuerit uel delata. ut
30 supra de consti. cum accesisset. † Hoc autem notandum est quòd delegatus non debet iurisdictionem suam artare. dando terminum ad id tempus in quo iurisdictio sua expiret ut infra eo. ti. ca. consuluit. &. ff. si quis cauf. l. 2. l. si quis tamen. ff. de dam. infec. l. cum postulassem. in prin. C. de diuiden. tu. l. 2. ¶Itẽ obseruandum est ne is iudex detur quẽ altera pars petit. nisi Papa dederit ad uitandam uerecundiam petiti. ut. ff. de iudic. l. obseruandum. quod intelligo cum utraque pars hoc est his qui impetrat, & is contra quem impetratur præsens est in curia per se uel procuratorem. & ideo impetratio iudicis in audientia locum habet. Cæterum si impetrator tantum sit præsens iudex petitus dari debet. ut. C. de lit. cont. in auth. offeratur. in auth. de exhiben. & introducẽ. reis. §. scimus. 3. quæstio. 3. §. spacium. in fi. & C. quomodo & quando iud. in auth. &
31 consequenter. † Et est sciendum quòd is qui iudicem petit ipsum recusare non potest. ut infra. eod. ti. super quæstionũ. §. uerum. 3. quæstio. 3. in auth. offeratur. & 4. quæstio. 3. §. Item in criminali, in uer. si quis testibus hoc est uerum in iudicio. nam extra iudicium potest is qui impetrauit implorare a superiore mutari iudicem quem obtinuit eo quòd aduersario suspicio noua posset oriri. fortè propter affinitatem seu familiaritatem quæ de nouo contracta est inter impetrantem & iudicem. ut infra eo. ti. insinuante. sed in iudicio sicut dixi recusare non potest. aduersarius autẽ posset ex hac noua causa interueniente inter impetrantem & iudicem in iudicio recusare, ut ff. de procu. l. post litem. & ff. de arb. l. licet. ff. ut in posse. lega. l. planum. ff. de interrog. actio. l. de ætate. §. ex causa. ¶Sed quid si aduersarius cui oriri potest suspicio consentiát talem iudicem procedere. nunquid impetrator potest implorare illum mutari. respondeo non ut infra. eo. de app.
32 interposita. §. ille. ¶† Quæritur de iurisditione prorogata an sit ordinaria uel delegata. Dixerunt quidam quòd ordinaria esset. eo quòd à iure habetur ut no. supra eo. tit. §. prorogatur, & iurisditio quæ à iure habetur ordinaria est. ut. ff. de iurisdi. om. iu. l. & quia. Alij dicunt quòd sit delegata quasi assumat naturã eius cui adijcitur. res enim quæ aggregatur & quæ unitur assumit naturã rei cui aggregatur & counitur. ut. ff. cómunia dele. l. 2. in fi. C. de rei uxo. ac. l. una. in prin. 16. qu. 1. & temporis qualis infra

infra de statu.reg.recolentes.in fi. Tertij dicunt iurisdictionem prorogatam eandem esse in numero cum prima. sicut & præcarium dicitur prorogatú idé cum primo.ut.ff.de præca.l. sed & si ma nente.sicut & locatio prorogata est eadem.ut.ff. de loca.& condu. Item cum quæritur. §. qui completo. & compromissum prorogatum idem est. ut. ff. de arbi.l.non ex omnibus.§.ulti.& eadem iurisdictio proconsulis & legati.ut.ff.de offi. procon.l. meminisse, puto quod iurisditio delegata prorogata eadem sit
33 cum priori. ¶Item †quid si committatur causa alicui expresso nomine dignitatis.& is qui præest deponatur,transferatur,suspendatur,ab administratione amoueatur, excommunicetur. & puto in translato finitam esse iurisdictionem quo ad translatum, quia translatus nihil commune habet cum ecclesia à qua. transfertur.ut 21.q 2. si quis iam translatus supra de elec.cum in cunctis, cuius contemplatione fit commissio, expectabitur ergo successor. ut infra eodé titu. quoniam abbas. Idem dico in deposito.depositio enim instar mortis habetur. Nam in ecclesia depositio ultimú supplicium reputatur quod in mortem interpretamur. ut.ff de pœ.l.ul. ad utrunque casum translationis & mortis facit lex C. de peda.iudi.l placuit. In suspenso non dico impediri iurisditionem. Intelligo enim suspensum quo ad iurisdictionem ordinariam non delegatam.suspésus enim retinet prælaturam cuius respectu facta est commissio. & idem dico in remoto ab administratione.In excommunicato dico quòd impeditur iurisdictio non finitur. & absoluto eo procedetur ex ueteri cómissione. ar. 15.qu.7.nos sanctorum.&. c.iuratos. &. maximè si cognoscere incœpit. melius est enim tantisper expectare iudicé qui semel cognouerit. quam de nouo rem rursus dijudicandá committere. ut.ff.de
34 uaca.mu.l.ul.in fi ¶Item quid † de conseruatoribus istis qui tota die in curia impetrãtur, ex puto ꝙ defendere habét à uiolentijs manifestis.ná cu m sint meri executores de dubijs non cognoscet. ne partes iudicum sibi assumant. ut. C. de exe.rei iu.l.si ut proponis. cæterum si de dubijs deberent cognoscere ut conseruarent iura & possessiones impetrantium.iá essent iudices generales in omnibus causis eorum qui eos impetrauerunt quod esset contra ius. ut supra de rescriptis.ad hæc.& sic curia tenet. Ité credi nó debet ꝙ sit delegatus. nisi per literas delegationis ostendat. ut infra eo.ca.cum in iure.& idé in legato.ut.C. de man.prin. l.una. Idem in officialibus Cæsarien. uolentibus capere bona. alicuius tanquam fiscalia quibus nó creditur sine literis ut.C. de iure fisci.l.pro
35 hibitum.li. 10. ¶Quid † de auditoribus curiæ quibus uiua uoce uel per nunciú causæ à summo pontifice committuntur. respondeo sufficiet probari sic esse commissum scripto uel non scripto. ut in auth.ut litigan.iurét.§.quia uerò.col. 9.in auth. de litigio §. edicta col.8. Sed quid tenor literarum in acta publica sit translatus nunquid peracta probabitur iurisdictio respondeo sic.ut.C. de re iu. l.gesta. C.de testa. l. publicati. quod intelligo uerum esse cum examinatæ literæ sunt in iudicio præsentibus partibus tam in filo quam in bulla et in stilo et demum comprobatis omnibus auctoritate iudiciali trãslatæ sunt. ut infra de priuile.cum olim essemus.in fin. Et est notandum quòd quandocunque iudici præcisè scribatur rationabiles tamé exceptiones debet admittere nisi in rescripto cótineatur ꝙ nullæ exceptiones penitus admittantur, ut infra eo.c.ex parte. quia tunc nullæ admitti debent uel saltem moratoriæ uel dilatoriæ, nó deberent admitti, peremptoriæ sic ut. C. de præci. Impera.offe.l.quoties.uel dici posset.quia tunc et dilatoriæ. et peremptoriæ deberent admitti. præter illas de quibus non admittendis in rescripto specialiter continetur. ut.ff. si quis cau. l.sed et si.§. quæ sint, Hoc tamen fallit in personis quæ propter excessus notorios

tios & euidentes sine exceptione uel
excusatione aliqua condemnatur. ut
23.dist. in nomine domini.2. quæ.7.
lator.21. quæstio.2. placuit. 27.qu.2.
sed homo. C. de decu. l. exemplo.
36 † In summa sciendum est quòd olim
proponebātur edicta, idest in aliquo
publico & eminenti uel in albo præ-
toris scribebatur. talis ueniat tali die
responsurus tali quam scripturam le-
gere poterat citatus per se uel per a-
lium & certiorari. C. qui accusa.non
pos. l. 3. ff. de iur. om. iu.l. si quis. id
quod, & per talia edicta citabant so-
li ordinarij non delegati. ut in authē.
de exhiben. aut introdu.re. §. si uerò
quidem.C.de bo.auth. iud. posses. in
auth.ei qui iurat.nam & delegati qui
& pedanei dicebantur non citabant
per edicta nec per executores ut qui-
dam dicunt. Sed requirebant per se.
ut.C.de iudi.l.sancimus Sed hoc non
placet nam & arbiter per alium cita-
tur.ff. de arbitris. l. sed interpellatur.
§.arbi. licet hoc uideatur magis esse
imperij quam iurisdictionis. quasi im
periosum uideatur mittere executo-
37 rem. Sed hodie talia † edicta non
sunt sed mittuntur edicta in epistolis
contenta. quia delegati mittere pos-
sunt. ut infra eodem. ca. gratum infra
de dolo & contuma.cap. ultimo scili-
cet de eo.qui.mit.in pos.causa re. ser.
ca.ulti.fiunt citationes & per execu-
tores.ut.C.de præscrip.30.uel 40.an.
l sicut in rem.& l. cum notissimi. fiūt
& per ipsos iudices. ut in auth. de li-
38 tigio.§. omnem. † Per hanc citatio-
nem fit. iurisditionis perpetuatio ut
infra eodem titulo.gratum. & si cita-
tus peremptoriè non ueniat iudex po
test in eum procedere tāquam in cō
tumacem.potest & gratiam facere cō
tumaci & ei parcere in præiudiciū al
terius partis ut infra eo.ti. Consuluit.
&.C. quomodo & quando iudex.l. 1.
ff.de arbi.l. Si cum dies.§.si quis ex li
tigatoribus.nec enim quic quid iudi-
cis potestati permittitur iuris necessi-
tati subijcitur.ut.ff.de iudi.l. non quid
quid, & alibi lex dicit omnibus ma-
gistratibus concessum est iurisdictio
nem suam defendere pœnali iudicio,
non dicit indictum uel iniunctum. ut.
ff.si quis ius dicen.non ob.l. prima in
princi.& facit ad hoc lex. C.quomo-
do & quando iudex. l.1. & hæc uera
sunt quāuis quædā argumenta in con
trariū allegētur.nā ita debet unus au-
diri,ut alteri præiudicium non fiat. ut
3.qu.9.ca. ul.Item ita defendendū est
uni persone ut alteri debitum iusticiæ
nō subtrahaē. ut.C.de statuis & ima.
l.uirtutum, ad idem 2.q.7. quæritur.
16.quæstio.7.decimas. Sed lex quæ-
dam multum obstare uidetur quæ di-
cit quòd si iudex condemnationem
prætermiserit expensarū, de propria
substantia compellitur resartire scili-
cet si non cōdemnauerit contumacē.
ut.C. de iud.l. sancimus.in fine. Sed
lex illa loquitur in actore contuma-
ce.qui postmodum ueniens audiri nō
debet. nisi reo restitutis expensis. ut.
C. quomodo & quādo iudex.in auth.
qui semel.C.de bonis auth.iud.pos.in
auth.& qui iurat. Sed instabit.quare
aliud in actore quā in reo, cū æquali-
tas in iudicio sit seruāda. ut.C.de fru.
et liti.ex.l.ult. C.de proxi.sacro scri-
nio.l.sacris.li. 12. Ad quod respōdeo
uerum est ꝙ actori non debet licere
quod reo non licet.ut.ff.de. reg. iur.l.
non debet. Sed quædā concedunē reo
quę non permittuntur actori. nā plu-
res dilationes dantur reo quā actori.
ut.ff.de seruis.l.ult.Itē ubi obscura sūt
iura partiū pro reo pronunciaē.ut in-
fra de proba.ex literis infra de fide in
stru.inter dilectos. in fi. infra de regu.
iur.estote pōt delegatus a Papa com
mittere uices suas cui uult et cōpelle
re quē uult recipere cōmissionē. nul-
lo personarū causarū habito respectu.
ut.C.qui pro sua iuris.l.j.in fi.infra e.
t.pastoralis.ff.de mune.et hono.l.mu-
nerum.§.iudicandi.dūmodo quod co
mittitur pertineat ad iurisditionē cō-
mittentis.

mittentis.ut.C.qui pro sua iuri.l.1. in
39 princ. † Ordinarius autem non potest
cogere hominem non suæ iurisditionis
recipere suam commissionem. ut.ff. de
iuris. om. iudi. l. ulti. compromissum
autem non cogitur quis recipere.ut.ff.
40 de arbi.l.3. † Item aduocatus non co-
gitur exercere officium aduocationis
alibi quam in foro suo. ut. C.de aduoc.
diuersorum iudi.l.sancimus in fine.

Summarium.

1 *Legatus quis sit.*
2 *Legatorum triplex genus.*
3 *Legati qui de latere papæ mittuntur, ubi & quando possunt absoluere. Et quid de legatis qui ex ipsius latere non mittuntur.*
4 *Legati officium quid sit.*
5 *Legatus an possit facere concilium.*
6 *Legati quæ beneficia conferre possunt.*
7 *Legati iurisdictio quandiu duret.*
8 *Iurisdictio delegati quot modis finiatur.*
9 *Legatus qualiter se habere debeat in legatione.*
10 *Legatus transmissus ex latere papæ in quibus excedat legatum, qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione.*
11 *Legatus de latere papæ transmissus, quam prærogatiuam habeat respectu alterius legati transmissi, sed non de latere transmittentis.*

¶DE OFFICIO LEGATI. Rubrica.

QVia officium legati simile est officio delegati quamuis illud sit latius & generalius. ideò post officium delegati sequitur hic de officio legati. ¶ Videamus ergo quis sit legatus, quod sit legati officium, quãto tempore durat. & qualiter finiatur.
1 ¶Legatus † est is cui certa patria uel
prouincia gubernanda committitur ut
infra de ap.nouit.per literas autem fi-
dem de sua legatione faciet si exiga-
2 tur.ut.C.de man. prin.l.una. † Officiũ
legati aliud est ante ingressum in prouinciam sibi decretam, aliud post ingressum, & aliud post egressum. Officium legati ante ingressum prouinciæ in uoluntaria iurisditione consistit.s.in prædicando. & in absoluendo excommunicatos propter manus iniectionẽ in clericos monachos uel conuersos. ut infra eo.ti.quod trãslationem. infrà de sentent. excommunicat.ad eminentiam. ¶Circa hoc tamen triplex genus
3 legatorum distingue. † Nam legati
qui de latere domini papæ mittuntur possunt absoluere homines suæ prouinciæ & alterius, cuiuscunque in prouincia & extra prouinciam. Legati qui ex ipsius latere non mittuntur. ut. cum papa non cardinalem uel alium officialẽ curiæ. sed prælatum aliquem in legationem mittit. talis non absoluit nisi prouinciales & in prouincia constitutos. alios etiam prouinciales alibi quã in prouincia non absoluunt. Tertij generis legati qui ecclesiarum suarũ prætextu legatione funguntur. ut infra eodem tit.cap.1. excommunicatos huiusmodi non absoluunt ut infra eodem ti. excommunicatis. Primis igitur legatis ex ipso legationis officio iam hoc licere incepit. ut in decre. quod translationem. sic & pro consulente quam ingrediatur prouinciam utitur pro consularibus insignijs & uoluntariam iurisditionẽ non contentiosam exercet. ut. ff. de offic. pro con.l.1. &.2. Rectè autem legatus faciet in præmissa denũciatione & per eam partem prouinciæ intret. per quam alij ingredi consueuerunt ad instar pro consulis ut.ff.de officio proconsu.l.obseruare. in uer. rectè & in autẽ.de administr.§.illud autẽ.colla.7. Item legatus antequam intret prouinciam non potest iurisditionem suã in prouinciam demandare. nisi necessitatis causa ut si moram necessariam in itinere patiatur. ut.ff.de offi.procon. & legati.l. obseruare. §. post hæc &.§. sed si antea &.l. aliquando hodie tamẽ semper & indistinctè hoc licere uidetur. ut

tur. ut in auten. de collat. §. antequam uero, colla. 9. & idem dici potest in prælato confirmato & in maximè consecrato ad ecclesiam transmisso antequā diœcesim ingrediatur. In hac tamen iurisditionis de mandatione excipiuntur ultimum supplicium. & membri abscisio. & eodem modo dici posset legatum non posse committere causam depositionis. uel perpetuæ amotionis. Nam amotus dicitur abscindi ut infra de exces. præla. grauem, cætera posse antequam ingrediatur ut dictum est. ¶ Ingressus autem prouinciam exercet omnia quæ exercet ipse qui eum transmisit. præterea quæ specialiter summo Pontifici reseruantur. quæ quibusdam uersibus cōtinentur. restituit papa &c. ut no. supra de transla. præla. §. pertinet autē. sunt & quædam alia quæ sibi papa reseruat in signum priuilegij singularis. quæ legatis non competunt: ut sententias delegatorum iudicum reuocare. ut infra eodem tit. studuisti retractare negocia translata ad superiorem per appellationem: ut supra de appel. constitutis. uel per relationem ut infra eod. tit. licet permittere non uacantes. ut infra de præben. dilectus dispēsare in beneficijs curam animarum habentibus & in personantibus ut supra de elect. dudum. ¶ Item dispensare cū filijs sacerdotum. ut ecclesias habeant quas partes eorum sine medijs habuerunt. ut supra de filijs præsby. dilectus.

4 ¶Item† officium legati est audire causas prouinciales quæ ad ipsum referuntur per appellationem ut infra eodem ca. 1. & 2. q. 6. decreto. an autem ad eū per quærelam deferri possint negocia dubitatur. Et est certum quod si quis conqueratur de alio Romanæ sedi immediate subiecto. legatus est iudex competens. ut 11. q. 1. peruenit aliorū uerò causæ habentium iudices ordinarios in prouincia deferri ad legatum non debent per quærelam ut uidetur. ut infra eod. tit peruenit. sicut nec ad metropolitanum deferuntur per querelam. ut 9. q. 3. conquestus. nec ob infra eodem tit. c. 1. illa enim loquitur in eo qui erat ordinarius & legatus priuilegio ecclesiæ suæ. unde cum ratione ordinariæ iurisditionis causæ ad eum deferri deberent per appellationem nihil adderet legationis officium. si etiā per querelam non deferretur. ut ergo aliquid ex delegatione addatur hoc in ductum est sicut dixi ar. ad. hoc. ff. de usu. l. si stipulatus ff. dele. 1. l. si quando quis. in prin. ff. ad municip. l. 1. in fi. quidam tamen intelligunt illam decre. peruenit in defensore non in legato uel in legato cogente subditos prælatorum conqueri coram se suis ordinarijs prætermissis & contemptis. consentiunt autem de plano quod ad delegatos deferri causæ ualeant tam per appellationē quam per querelam omissis medijs. & in hoc hodie consuetudo concordat. iuuatur autem consuetudo unica ratione quia ratione fungitur uice papæ ad papam uerò recurritur omissis medijs per querelam. ut infra de foro competen. c. ult. Et propter hoc Roma dicitur cōmunis patria. ut. ff. ad municip. l. roma & per appellationem similiter omissis mediis. ut 2. q. 6. si quis uestrū &. c. sequētibus infra de app. si duobus, quod in alijs nō contingat ut 7. q. 6. quisquis & q. 7. metropolitanæ. 9 q. 3. cōquestus infra de appel. dilectus. Sed impugnatur ex decreto peruenit. ¶ Itē ex legibus quæ dicunt causas ad principem per querelam non debere deferri omissis medijs ut in auten. de mandatis princi. §. sit tibi. collatione 3. in auten. ut differen. iudi. §. si quis uerò æstimans. col. 9. Et ad rationem pro parte aduersa superius allegata scilicet quod legatus fungitur uice domini papæ posset taliter responderi. quòd hoc non est uerum in his in quibus propter excellentiam dignitatis frāgitur ius commune. ut est in querela & appellatione per quas causæ deferuntur ad Papam medijs prætermissis. Et nota quod siue per appellationē causa deferatur ad papam legatus se

O intro-

intromittere non potest nisi forte causam examinet. ut eam magis instructã ad superiorem transmittat. ut. infra. de appel. constitutus. siue per relationem. ut. infra. eo. ti. licet. C. de appel. l. ex eo. & idem si per quærelam transferatur aliquod negocium ad audientiam Papæ. ut. 2. q. 6 quoties & c. anteriorũ. §. ad hoc. & idem est in postulatione porrecta. ut supra. de postu. in secunda bonæ. In his enim omnibus expectanda est superioris iussio decisio est respõsio. ut. 3. q. 6. multum. 2. q. 6. dec. C. de rela. l. 2. 3. q. 6 deniq; ¶ Item officiũ legati est transferre abbates ecclesiæ; romanæ immediatè subiectos. ut. ff. de cõsue. cum uenerabilis.
5 † Sed nunquid legatus concilium facere potest. Et uidetur quòd sic particulare non generale. ut. 3. di. §. porro. & 17. distin. regula. multa enim concilia particularia inueniuntur celebrata sine pœnitẽtia domini papæ præsente legato Romanæ sedis. ut 16. di. 6. 6 3 di. c. 2. & 1. q. 7. conuenienti bus. Sed Hug. Io. & Lau. scripserunt cõtrariũ dicentes legatũ Romanæ ec. concilium celebrare non posse nisi ad hoc specialiter destinet uel nisi hoc ei specialiter cõmittatur. & secũdum hæc intelligũt omnia iura innuentia legatum concilium facere posse. talis enim legatus facere potest concilium generale. si de generali ei specialiter fuerit iniunctũ uel particulare si de particulari. & hæc opinio duplici ratione munitur. Vna quia priuilegiũ de concilio cõgregãdo sibi romanus pontifex specialiter reseruauit. ut. 2. q. 6. Ideo, & alia quia mandata iurisditione generali non trãsit potestas cõcilij faciendi. ut. ff. de officio eius cui mã. est iurisdi. l. 2. Sed impugnatur unica & urgẽti ratione. nam metropolitanus & primas faciũt sua cõcilia prouincialia & particularia proprio iure. ut. 18. di. c. 1. & disti. 12. si quis episcopus. uocatis suffraganeis. ut. 18. di. in multis. c. ibi positis. & infra. de accusa. & inquisi. sicut olim. & episcopus facit suã synodũ episcopale cũ suis clericis. ut. 38. di. quãdo. & 12. q. 2. placuit. & c. episcopus. nunquid ergo his omnibus inferior erit legatus. Romanæ, ecclesiæ in potestate concilij celebrandi certè non. poterit igitur legatus cõcilium facere particulare uel prouinciale cum episcopis prouinciæ sibi decretæ. & in eo constitutiones edere et statuta quæ perpetua erunt. ut. infra. eodem. c. ultimo. Non obstat. c. superius alleg. 2. q. 6. ideo, nã illud intelligo in cõcilio generali uel uniuersali quod fieri habet uocatis episcopis diuersarũ prouinciarũ. Similiter nõ obstat lex alleg. ff. de officio eius cui mã. est iurisdi. nã illa loquitur in alio cõcilio uel in cõcilio i quo. s. agitur de auctoritate manumittẽdi quæ non transit mandata iurisdicione a præside ut ibi dicit. quia nec mandãte præside alius tutorẽ dare ut insti. de Atilia. tuto. & cura. l. nec mandãte, secus in iubente. ut insti. de Atilia. tuto. §. sed hoc iure. differt enim iussus à mandato. ut C. quod cum eo. l. etiam. & l. si mandator. Iussus enim importat necessitatẽ. ut in auten. ut nullis iudi. §. & hic uero iubemus. col. 9. mandatum. liberam obsequij præstationem. ut insti. manda. §. mandatum. Nam mandatum e x officio & amicitia traxit originem. ut. ff. manda. l. 1. §. 1. uel loquitur de consilio uel concilio in quo agitur de approbanda uel reprobanda causa manumissionis faciendæ à minore. 20. annorũ. ut insti. ex quib. ca. ma. pos. uel non pos. §. eadem.
6 † Item possunt legati conferre beneficia qui inueniũt uacãtia in prouincia. & ecclesias uocantes de rectoribus ordinare siue illi ad quos ius pertinet conferendi iã illud admiserint. ut. supra de supplen. neg. præla. literis. siue nõdũ nec impedit legati collationem ius patronatus clerico pertinens. clericatus ratione. quia cum plus iuris habeat in conferendo prælatus & hoc non impediat legatũ conferre uolentẽ quàm patronus in præsentãdo hoc minus impediet. ut. infra. eodẽ ti. dilectus. secus autẽ si ius patronatus spectet ad clericum siue lai-

ue laicum patrimonij iure. ut. infra. de iure patro.cú dilectus. Minus enim potest absorbere legatus ius patrimoniale alicuius quàm ecclesiasticú. Hæc ob. his quæ dicta sunt. infra. de appel. c. 1. illa enim decre. nō loquitur in legato transmisso ex latere domini papæ, sed in eo qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione, qui liberam collationem non habeat ecclesiarū illarū, in quibus instituēdi ius uel præsentādi ab alijs possidetur tēpore faciēdi alterutrū
7 à iure indulto nondū elapso. ¶ † Durat autē iurisditio legatoi si quàm diu durat tempus eis à superiore præfixū uel quandiu non fuerint reuocati. ¶ Finitur
8 autem † iurisditio quattuor modis. Tēpore si tēpore fuerit legatio limitata re uocatione. sed tūc finitur legatio nō iurisditio in causis iam cæptis quas etiā post reuocationē potuerūt p alios terminare. ut. infra. eod. ti. c. ult. Item morte alterutrius. s. mittentis uel eius qui missus est. Sed in hoc casu mortuo mittente & si delegatio finiatur. iurisdictio tamen non finitur in negocijs inchoatis. & idem puto cum tempore legatio terminetur. Nec obstat. supra. tit. proximo consuluit; illa enim loquitur cum causæ cognitio tempore limitatur: secus ubi legatio ut dictum est. ¶ Item finitur legatio per egressum quod intelligo cum legatus fines legationis egreditur non egressurus. nam si egreditur ut statim regrediatur iurisditio intermittitur non finitur. quia nec egredi uidetur. ut. ff. de diuor. l. diuortium. ff. de in rem uerso. si pro parte. §. uersum. Sed & si per egressum legatio finiatur durat tamen iurisditio demandata in causis iā ceptis ante egressum cæptas autem causas, & per hoc iurisditionem perpetuā intelligo. s. per solam citationem. ut. infra. eo. ti. c. ulti. & suprà. titu. proxi. gra-
9 tum. ¶ In summa † notandum est quòd legatus dum legatione fungitur, inuigilare debet nō his quæ sua sunt sed quæ Iesu christi saluti & ædificationi clericali ac populi insistere. nec in procurationibus grauare subiectos, ne longi temporis quæstum breuis hora consumat. ut. infra. de censibus. cum apostolus. Prandia ipsius nō sine enormia, sed secundum mediocritatem uniuscuiusq; loci. ut. 10. q. 3. c. ulti. Si agens ut nulla ecclesia seu latus se indebite prægrauari rationabiliter conqueratur. ut. infra. de censibus cum instantia. §. fanè. patiatur coniungi. ecclesias in procurando quæ per se singulariter non sufficiunt procurare. ut eo. decre. cum instātia. §. si uerò. infrà. de præscrip. accedentes. de talibus quidem contributis licet uiuere non de symbolis uel conferentis. ut. 44. di. non oportet. & cap. non liceat pro. & ut breuiter transeam si in Apostolorum loco sunt legati non solem sermonem eorum imitantur. sed conuersationem & abstinentiam. ut. 35. distin. ecclesiæ principes, in fi. Alia quæ circa materiam istam dicenda uidentur. dicam competentius. infra. de
10 censibus. ¶ Item notandum † est quòd legatus transmissus ex latere domini papæ, in quattuor excedit legatum qui priuilegio ecclesiæ suæ fungitur legatione. Primo quia præsente transmisso alius ob reuerentiam maioris non exercet legationem. ut. infra. capi. uolentes. Secūdò in absolutione excōmunicatorū. ut no. supra. eo. ti. §. officiū. Tertiò in collatione ecclesiarū uacātiū. ut. no. supra. eo. ti. §. Item possunt legati. Quarto in pcurationibus. Nō enim ita procuratur ille qui ordinarius est & in domo sua cōsistit sicut trāsmissus. Qualiter autem ordinarius procurandus sit
11 dicā. infra. de censibus. † Item legatus qui de latere domini papæ transmittitur excedit legatū qui trāsmittitur sed nō de latere qui trāsmittentis in uno. s. in absolutiones excommunicatorū ut superius dictū est. §. officium. & forte in alio. quia non inuenio quòd legatus priuilegio ecclesiæ suæ nō exerceat legationem suā. nisi præsente legato ex latere domini papæ transmisso. de tali enim loquitur. infra. eo. tit. uolentes.

Summarium.

¶ DE OFFICIO ORDINARII. Rubrica.

DIximus supra de officio delegati & legati restat dicendum de officio ordinarij. & ideo subijcitur hic Rubrica de officio iudicis ordinarij. ¶ Videamus igitur primo quis sit iudex ordinarius, quod sit officium iudicis ordinarij. quæ potestas. & quibus modis impediatur ordinaria iurisditio uel finiatur. ¶ Ordinarius iudex
1 † est qui à collegio eligitur & à superiore confirmatur. ut electus in episcopum, qui per confirmationem sortitur iurisditionē in omnibus præter ea quæ maiorem discussionem exquirūt. & munus consecrationis exquitunt. ut supra de electio. transmissam. Sunt igitur ordinarij prælati ecclesiarum. ut infra eo. ti. cum ab ecclesiarum prælatis. qui à collegijs eliguntur, & à superioribus confirmantur: ut supradictum est. Hoc enim fallit in duobus casibus in quibus electus ante confirmationem administrat & iurisditionem exercet. In electo in summum pontificem qui statim administrat. & hoc ideo quia superiorem, imò parem non habet ut 23. dist. in nomine Domini supra de elec. licet. Item fallit in electo concorditer ultra Italiam constituto & romanæ ecclesiæ immediatè subiecto. in quo hæc tria faciunt quod in alijs operatur confirmatio. præter actum alienandi ut supra de elect. nihil in 6. & secundum hoc intelligo infra de iudi. decernimus. 15. quæstio 4. c. 1. sunt ordinarij electi ab uniuersitatibus uel corporibus laicorum, ut in auten. de defen. ciui. §. nos igitur colla. 4. C. de iuris. om. iu. l. ul. ¶ Ordi-
2 nariam † iurisditionem confert consuetudo. ut. C. de emancipa l. 1. argu. 9. q. 3. conquestus. quod intelligo in consuetudine præscripta, uel in ea cuius memoria non existit. ut no. supra de offic.
3 archi. circa fin. illius. † Confert etiam ordinariam papa uel princeps qui est lex animata. ut in auten. de consul. in fi. unde quo ad iurisditionem ordinariā conferendam æquipollent lex animata & inanimata. & sic intelligo. ff. de de iuris. om. iudi. l. & quia. quod uerum est cum papa uel princeps non unam uel duas uel. 10. causas alicui committit. sed uniuersitatem causarum. unde camerarium. uicecamerarium, auditorem contradictarum. & auditorem
4 cameræ ordinarios puto. ¶ † Hæc autē in qualitate iudicis ordinarij attendun tur. Conditio. sexus ætas. discretio, fama.

ma. Conditione fit feruus ut. 3.q.7.§. tria. Sexus ne fit fœmina ut 33.q.ul. mulierem. Aetas requiritur ut fit maior 20. annis. ut. ff. de arbitris. l. cum lege, uel ad minus 18. ut. ff. de re iudi. l. quidam consulebant. & hoc locum habet etiam in delegato. ut supra de officio delega. cum uicesimum. Discretio. ne careat iudicio, id est discretione ut 3.q. 7.§. tria. Fama ne fit criminosus, id est, infamis. ut 3.q.7. infamis. §. tria. Infamia tamen licet faciat ne ordinarius possit iudicare de merito uitæ. sententia tamen infamis iudicis uel criminosi tenet. nec repelli potest ordinarius propter talia à iudicando donec tolleratur in officio suo. ut 8.q.3. nône. Sed delegatus potest repelli per exceptionem. ut supra de rescript. sciscitatus.

5 ¶ † De episcopis dubitatur an sint ordinari iudices & immediatè monachorũ uel monachi medios habeant. s. abbates quibus demum negligentibus iurisditionem suam possint in monachos exercere. Et est dicendum quod & si ad abbates spectet claustralis correctio. ad episcopos tamen pertinet iudicium tribunale. C. de emen. propin. l. una. C. de patria potesta. l. 3. & infra eo. quanto. & 11.q.1. de persona. C. de epis. & cler. in auten. causa quæ sit cum monacho. in auten. apud quos oportet mo. causam dicere. §. 1. colla. 6. uel dici potest ꝙ prima correctio monachorũ pertineat ad abbates. quia hoc est generale, ut quilibet prælatus in suos subditos sua iurisditione utatur. siue sit abbas siue sit prior. ut infra de immuni. ec. nõ minus infra de maio. & obe. cum in ecclesijs. Sed eis nõ corrigentibus uel fortè corrigere non ualentibus succedunt episcopi. ut infra eo. tit. quanto, nihilominus dico quòd episcopi sunt ordinarij monachorum & si habeant medios coadiutores. ¶ Item quæritur etiam de

6 metropolitano † an sit iudex ordinarius in tota prouincia & quo ad episcopos suffraganeos & quo ad suffraganeorum subiectos. Sed habet medios. s. episcopos per quos quasi per gradum causæ deferuntur ad eum ab audientia suffraganeorum suorum. quandoque per appellationem quandoq; per querelã uel per alios modos ut 9.q.3.c.2 & 4. Ea uero quæ statum prouinciæ contingunt ad metropolitanum pertinent. ut 9.q.3. archiepiscopus. Est igitur ordinarius competens iudex episcoporum suffraganeorum. ut 2.q.7. metropolitano 10.q.3. quia cognouimus. In auten. de sanctis. epis. §. si autem. Eorum autem qui suffraganeis subsunt est iudex ordinarius sed non competens. nisi in certis casibus. ut infra eo. ti. pastoralis, in prin. s. in 8. casibus. Primus est cum per appellationem defertur ad eũ aliquod negocium. ut infra eo. pastoralis. Secundus cum per consulationem. ut 17. dist. multis. Tertius cum per negligentiam episcopi. ut 9.q.3. cum simus infra eod. ti. c. ad reprimendum infra de sentent. exc. per tuas supra de offi. delega. prudentiam. §. sextam. Quartus cũ per discrepationem in officijs. ut 12. di. de his. Quintus per quæstionem inter episcopum & subiectum ipsius. ut superius dictum est. Sextus per episcopalis ecclesiæ uacationem. ut 11.q.2. non liceat alicui metropolitano. Septimus per duorum contentiosam electionem. ut 63. di. c. ultimo. Octauus & generalis. s. si prisca consuetudo plus ei contulit in antiqua. ut. 9.q.3. conquestus infra eo. ti. duo.

7 ¶ † Sed quæritur an episcopus eodem modo se habeat circa subditos suorum prælatorum quos habet sub se in sua diœcesi. ut causæ subditorum per illos prælatos medios quasi per gradum transferantur ad eum sicut dictum est supra in metropolitano. respectu suffraganeorũ. Respondeo non omnes enim causæ clericorum apud episcopum quasi apud maius tribunal tractari debent. ut. ff. de iud. l. iudicium 11. q.3. qui resistit & q.1. de persona. 25. di. perlectis supra de offi. archi. cum satis in auten. ut clerici apud proprios episcopos prius conueniantur coll. 6. sed

Ioannes

Ioannes & quidam alij dixerunt. quod si prælati inferiores ab episcopis per electionem & confirmationem seu per consuetudinem habeant ordinariam iurisditionem episcopus non potest cognoscere de causis subditorum suorum nisi per appellationem uel alio legitimo modo transferantur ad eum. ut in metropolitano superius dictum est. sed circa hoc consuetudinem antiquam & approbatam attendo sicut plerunq; in consimilibus dico. Saluo tamé eo quod notaui supra de abbatibus circa mona-
8 chos. ¶ Officium prælati † uel ordinarij iudicis est curam habere subditorú. ut 8.q.1.qui episcopatum. singulos pro posse iuuare. singulos releuare. ut. 8. q. 1. clemens. Item largam manum habeat necessitatem patientibus. cú curat alienam inopiam suam credat. ut. 86.distin.fratrem nostrum. Aulteria & scelera inquirat.& ulciscatur. ut. infra. eo.titu.c.1. si fuerint iudiciario ordine cóprobata. alioquin occultos delinquétes non nominatim sed indeterminatè arguet.ut.infra.eo.ti. si sacerdos. Condolebit eis quos puniet. nam uera iusticia compassionem habet. falsa autem de dignationem.ut.46.di.uera iusticia. 46.di.hoc habet proprium. manus suas debet seruare mundas. nullumq; cótingere lucrum. ut. in aut. de man. princ.§. oportet. col.3. iuxta illud. Si inciderit te iudice dirige libram. Iudicij. nec flectat amor. nec munera palpét. Munus. enim à norma recti distorquet acumen iudicis.& terra inuoluit caligne mentem. Et alibi. Quod non mortalia cogis auri sacra fames. Immo & qui rectè iudicat & præmium remunerationis expectat fraudem in deo perpetrat, quia iusticiam quàm gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ uendit. ut.
9 11.q.3.qui recte † Licet tamen aduocato uendere iustú patrociniú & assessori iustú consiliú.ut.11.q.3. non licet. 14.q.5.nó sane & spe præmiorú inuitádus est assessor.ut.C.de assesso.l.1.salla tiú debet habere.ut.ff.de off.assés.l.dié

sum&o. ¶ Sed de expésis iudicú uidea-
10 mus.† & est certú quòd legati exigunt suas procurationes ut diximus.supra.ti. proxi. Delegati licitè petút expensas. necessario minus gratis iudicát. nam & testibus prouidet in expésis. nec ex hoc minus gratis testificátur.ut.4.q.3.§.Ité in criminalibus in uersi. uéturis. Nemo enim tenetur proprijs stipédijs militare ut.infrà.de simo. cú sit romana. 28. q.1.iá núc, in fine. Munera auté prohibétur nó sumptus ut.1.q.1.iudices. Vnde licite sumitur esculétú & poculétú. ut.ff.de off.præsi.l.plebiscito. & modica encenia nó sút lucra. ita ut neq; oía neq; semper neq; nulla. neq; nunquá. neq; à quolibet neque à nemine accipiat. sed hoc totú cum moderamine & discretione faciat.ut.ff.de offi.procons. l.non solent.§.penul.& ulti.ut litiganti bus damna grauia non infligant. ut 10.
11 q.3. illud.¶ De ordinario † autem uidetur quòd non debeat habere expensas.cú certa sint ei stipendia constituta.ut 23.q.1.militare Immo cum profiscitur illa expendere debet quæ domi expenderet.ut in aút. de man. prin. §.illud. Sit igitur cótentus his quæ à fisco præstátur.ut in auten.iusiuran.quod præsta.ab his coll.2.Certi tamen casus sunt in iure expressi in quibus ordinarius licitè petit sumptus, ut in consecrationibus ecclesiarum,& in uisitationib. ut infra de simo.cú sit Romana &.infra de censibus sopite.& infra de præscrip. cú ex officio, alias nihil petet. nisi quod à iure expressum est.ut 18.q.2.hoc tantú. De consuetudine tamen tá prælati quàm priuati cú pro causis commissis proficiscuntur exigút oés expensas. nec contradicit infra de uita & ho.cle.cum ab omni. Illa.n. non interdicit sumptus sed cóuentioné de certa parte litis. quæ interdicitur procuratori ut.ff.de pact.l. sumptus.ff.má.l.salariú.C. de procu.l. man.l.si contra licitú. quæ interdicitur & fideiussori promittendi iudicatú solui.ut.ff.má.l.si remunerádi.§.ult.¶ Pote
12 stas † ordinarij potissime circa tria uersatur

satur.correctionẽ.iudiciũ & animaduersionẽ & his uerbis satis cõueniunt uerba canonis. coherce. corripe.excõica. de grada.ut 23 q.4.forte in fin.coherce monendo corripe suspendendo.& habet locũ hic ordo cũ quis puniẽdus est pro contumacia. secus si pro crimine. tunc.n.pena incipit in de gradatione & finitur in excõicatione. ut 81. di. dictu. infra de iudi.cũ nõ ab hoie, in cõtumacia uero incipit ab excõicatione.& finitur in depositione ut 83.di.quorundã & 83 di.honoratus aliis tamen uerbis utitur apostolis. Argue.obsecra.increpa.in oĩ patientia & doctrina. Argue de peccato.obsecra pro iustitia seruãda increpa timorẽ diuini iudicis cõminãdo. sed haec locũ habent in occultis peccatis & in iudicio aĩæ ut 2 q.j.Si peccauerit, in fine. Debet aũt iudex in correctione beniuolus esse ut 45.di.licet. in iudicio iustus.ut 3.q.7.iudicet.inanimaduersione

13 misericors.ut 45.di.uera. ¶†Impeditur autem iureditio ordinarij per suspetionẽ ordinarij si ab officio suspẽdatur. itẽ per excõicationẽ quia suspensum ab officio intelligo suspensum ab ordinaria potestate.& excõicatus excõicare non potest ut 24.q.1. audiuimus. nec alias iudicare.ut infra de sen.& re iud.ad probandum. Si uerò ordinarius sit alias in mortali crimine constitutus.& si de merito uitæ iudicare nõ possit.ut 3.q.7.qui sine peccato iudicet &.c. sequẽtibus de potestate tamen iurisditionis potest quandiu fuerit tolleratus iudicare. ut 9. q.4. nonne.In his autẽ casibus.impeditur iurisditio ordinaria uniuersaliter. In specialibus uerò negocijs impeditur per alios modos præter suspensionẽ & excommunicationem.s.per appellationem recusationẽ & relationem ad superiorẽ,negocij reuocationem. per alij factam commissionẽ.& per alios modos quis notare potest quilibet studiosus.

14 ¶ Finitur autem iurisditio † ordinaria quo ad personam quatuor modis.morte,dispositione, translatione, dignitatis renunciatione.quo ad personã, ideò dicit quia uacante ecclesia localiter & casualiter de consuetudine residet iurisditio ordinaria penes collegium.ut infra de ma.& obe.cum olim infra de hære.ad abolendam 7.q.1.põtifices & ar. supra de consuetu.cum inter uos. & infra eo.irrefragabili.non tamen in omnibus,quia non in collationibus præbẽdarum.ut infra ne sede ua.illa. bene autẽ dixi de consuetudine.nam alias de iure communi soli prælati qui per electionem assumuntur iurisditionẽ habent. ut nota supra eo.ti.in prin. ¶In summa

15 notandum † est quod & si superior mãdet ordinario. ut id faciat quod alias ex officio suo facere posset ordinarius non semper id exequitur ut delegatus ratione mandati.sed plerunq; ut ordinarius iure ordinariæ potestatis. ut infra eo.ti.licet &.c.graue sæpe.n.ordinarij procurant sibi mandari ea quæ ipsi suo iure facere possunt ut cũ maiori libertate & excusatione eadẽ exequãtur ut 11.di.qs nesciat. ¶ Itẽ sæpe superior non intendit cõmittere.unde ei cui scribitur non imponitur necessitas suscipiẽdæ cognitionis sed potest si uult cognoscere potest etiam alteri delegare.ut.ff. de offi.præsi.l.sæpe. sicut & causæ appellationũ cum remittuntur ad examẽ priorum iudicum non committuntur. ut infra de appella. ut debitus honor.

16 †Quæ autem ad ordinariam iurisditionem pertineant legitur infra eo. ti.cũ querente.Solent tamen distingui duæ leges quibus ecclesiæ subsunt episcopalis lex iurisditionis. Lex diœcesana in his consistit.in cathedratico exigendo. Item in tertia uel in quarta oblationum. huic legi subsunt omnes ecclesiæ præter monasteria. ut 11. q.3. cum pro utilitate 10.q.3. inter cætera. 18.q. 2.quam sit. Capellæ tamẽ monachorũ subsunt huic legi.ut infra eo.ti. conquerente.16.q.2.statuendum nisi monasteria essent exempta cum capellis suis ut infra de priuile.quoniam & .c.cum capella.& ar.16.q.2. uisis infra de capel. mo.ecclesijs.Lex iurisditionis est quoddam

dam ius ex quo episcopus habet conferre omnia sacramenta. cognoscere de causis, coercere delicta. Huic legi subsunt & seculares, ecclesiæ & monasteria.ut.l.dist.accedens 18.q.2.hoc tãtum.16.q.1.interdicimus & eorum capellæ. ut infra eo.conquerente & omnes ecclesiæ sitæ in diœce.ut 16.quæ.1. omnes basilicæ. quamuis autem dixerim monasteria exempta à lege diœcesana.seruitia tamẽ quæ ab antiquo præstare cõsueuerunt præstabunt.ut 18.q.2.seruitium. & censum statutum. ut 18.q.2. Eleutherius. hoc etiam notabis ꝙ licet distinguam duas leges diœcesanã & iurisdictionis frequenter tamen una ponitur pro altera. ut infra de rescrip. auditis infra de regul. & transeunt. ad reli.ex parte infra de in integ.re. auditis, exigit igitur episcopus ecclesijs siue diœce. præter monasteria sicut dictum est cathedraticum siue synodaticum. Vocatur autem cathedraticum eo quòd ob honorem cathedræ soluitur. synodaticum quia frequenter uenientes ad synodum soluunt. quantitas cathedratici uel synodatici erit de iure duorum solidorum. ut x.q.3. placuit infra eo.ti.conquerente. & erunt usualis monetæ.ut.ff. de legi.l. nummis.uerius puto.ut tam in quantitate quam in qualitate pecuniæ inspiciatur consuetudo.

17 ¶ † Diœcesani annuis uicibus suas diœceses uisitent.ut 10.q.1.decernimus.uel pluries si necessitas uel utilitas exegerit.ut 18.qu.2. uisitandi & non semel & in uisitatione sua faciẽt quod docetur 10.quæ.1.placuit. Sed & si uiderint aliquos admouendos poterunt amouere. ut supra de rescri. dilectus sed cum in monasterijs officium uisitationis impẽdunt non introducent secum clericos seculares nisi duos uel tres. & illos in decenti habitu. ut infra eo.ti.ut iusta.

18 ¶ Item notabis † quòd potestatem absoluendi excommunicatos propter iniectionem manum in clericos uiolentas qui ex officio competitur ordinario in specialibus casibus potest alteri delegati. ut infra eo.ti.c.ulti. hoc ideo dico quia potestas absoluendi tales ex commissione competens altericommitti non potest. ut supra de officio dele. ca.ulti.

Summarium

1 *Officium iudicis quid sit. & in quibus locum habeat,*
Et quando actioni deseruiat, & loco actionis intentetur nu.2.& 3.

4 *Officium iudicis latissimum est.*

¶ DE OFFICIO IVDICIS Rubrica.

TRactatum est supra singulariter de officijs dignitatũ. & de off. iudicũ.& quid ad singulos pertineat ratione officiorum.quid ratione iurisdictionis delegatæ uel ordinariæ. hic autem indistinctè & indeterminatè tractatur de officio iudicis.nec exprimitur cuius. delegati uel ordinarij. eo qđ quædam de quibus sub rub. tractatur communia sunt cuilibet iudici tam delegato quam ordinario. ut dare aduocatum non habẽti ut infra eo.ti.cap. 1. restituere lesos quod commune est ordinario & delegato ut infra de in inte. resti.ca.pen.C.ubi & apud quem in inte.resti.postu.l.ult. & propterea sic simpliciter intitulatur Rubr.de officio iudicis. ¶ Videamus igitur quid sit officiũ iudicis. in quibus locum habeat. Item quando deseruiat actioni.& quãdo imploretur & intentetur loco actionis.

1 ¶ Officiũ † iudicis est potestas iudicis a iure sumpta. Habet autem locum officium iudicis tam in his quæ ante iudicium fiunt sunt tamen iudicij præparatoria, quam in his quæ in iudicio faciẽda occurũt. ¶ Ante iudicium ut habeat publicam personam si potest. aut duos uiros idoneos qui fideliter uniuersa iudicij acta conscribant ualet citationes &c. ut infra de proba. quoniam contra falsam. Circa edicta mittenda ad loca in quibus rei moriantur ut infra de appel.

pol.cùm parati infra de dolo & côtu. cum olim. subueniri possunt. ut infra qui ma.accu.pos.relatum. alioquin mittitur ad domos uel ecclesias eorum. ut infra de dolo. & contu.causam.ff.de li. agno.l.1.in prin.ff.de dan.infect.l. 3.§. prætor 16.qu.3.§. potest in uer.is auté infra de dol.& contu contingit.& c.ul ti.infra de cle. non re. ex tuæ denunciabit cognatis & amicis ut absentem defendât uel uenire procurent. ff.ex quib. cau. ma.l.ergo.ff. quib. ex ca. in possess. eat.l.hic autem infra qui fi.fint le.prælatum. Circa dilationes indulgendas pro côditione causæ temporis uel personæ ut his consideratis iudex ordiné edictorum uel compendium moderetur. ut. ff. de iudi.l. nonnunquam. & ut per eas delegati iurisdictio nimium nô arctetur.ut supra de officio.delega.cô-suluit. Vt principales personæ in iudicio comparentes nô per aduocatos sed per seipsos factum proponant.nisi forte adeo fuerint indiscreti. ut eorum defectus de iudicis licentia per alios suppleatur. ut infra de iudicijs pastoralis. Vt porrigantur libelli apti & conuenientes rei de qua agitur. alioquin. iudex ex officio suo repudiet uel assessor. ut infra de iud.examinata. ff.si mes.fal. mo. dixe.l.1. §.fin autem. C. ut nemo priua.prædijs suis uel alie. titu. impo.l. 2.in fi.&.ff. de asses. l. 1. uel quod sine scriptis agatur in specialibus casibus quos notabo infra de libel. obl. Item ut per narrationem actoris & responsionem rei fiat contest.lit. ut dicam infra de lit. contest.ca.1.C.eo. tit.l.una. nisi agatur causa denunciationis uel inquisitionis in quibus nec libellus porrigitur nisi fit contestatio litis. ut dicâ infra de accu.inqui.& denun. Item ut iuretur de calumnia & de ueritate dicêda.ut infra de iuramé.calum. Item ut fiant positiones partium & interrogationes iudiciales. Item ut patienter audiatur aduocatus. ut.ff.de offi.procon.l.

2 nec quicquam. §. circa. † Vt suppleat defectus aduocatorum in iure.ut. C.ut quæ de sunt aduoc. par.iu. sup.non auté in facto suppleat nisi de facto iudici liqueat ut iudici & post lit.contesta.Exépla.C.de appel. l. ampliorem. C.de tépo appel.l. 2.§ ultimo. Ideo autem ante lit. contes. iudex de facto supplere non potest. quia ante lit. conte. omnia constant iudici. non ut iudici.sed ut priuato.& ideo dici côsueuit quod ea quæ ante lit.contest. contingunt non pertinent ad officium iudicis. ut.ff. de ædil. edic.l.ædiles.§.ité sciendú. Fallit in casu. Nâ iudex ex officio suo repellit procuratorem militem. etiam aduersario suo tacente.ut. ff. de procura.l. filius.§. ueterani. C. de procu.l.militem.Sed illud contingit propter publicam utilitatem. Nec obstat his quæ dicta sunt lex. quæ uidetur uelle quod iudex suppleat de facto & ante lit.conte. ut. ff. de pet. hære.l.ulti. nam quod ibi dicitur & si non excipiatur. exponendú est sic, id est, si non habeat locum doli exceptio. satis tamen consuluitur officio iudicis. & sic intelligo suppleri de facto & post lit.contes.supra de consue.c.ul.infra de sen.& re iu. cum bertoldus infra de côces.præ.c.ex parte, suppler autem iudex & ante sententiam opponendo aduocatis & quærendo, a partibus. & sicut melius potest uerum inuestigando. ut 30.q.ulti.c.ult.supplet etiam & post sententiam. ut in fructibus. ut.ff. de re

3 iudi.l. Paulus. ¶ † Item locum habet iudicis officium in omnibus quæ post lit. contest. accidunt circa rem petitá uel contingunt. uel si fructus ex ea percipiantur, uel damnum in ea detur. siue pretium rei petitæ ad possessorem perueniat uel aliquid loco pretij.quæ post lit. conte. accidunt ualdæ pertinent ad officium iudicis. ut.ff.de rei uen.l.non solum. & l. Item si uerberatum. §. & C. de rei.uen. certum est, insti. de offi. iudi.§. post inchoatam. &. §. eo quoq; nomine.ff.de ædi.edic.l.ædiles.§. sciendum.ff.de aqua plu.ar.l. si tertius.§. officium. &.ff. de usu.l. 2. Idem in dolo uel culpa seu negligentia admissa post

lit. conteſt. ſicut multis probatur exem
plis.ut.ff.de rei uen.l. qui petitorio. §.
1.¶ Item iudicis officio fit delatio iura
menti circa quantitatem expenſarum.
ut in aut. de iudi.§. oportet, colla.6.in
quantitate damnorum. ut. infrà. de his
quæui. me. ue cauſa fi.c. ult.C.unde ui.
l. ſi quando. 2. quæſtione. 1. in primis.
¶ Item ex officio iudicis defertur iura-
mentum. quandoq; actori, quandoq;
reo.inſpectis perſonarum & cauſæ cir-
cunſtantijs.ut infrà. de iureiuran.c.ult.
de qua materia plenius tractauimus.
¶ Item ut certam ferat ſententiam pro
ut poteſt.ut.ff.de iudi.l.de qua re. & in-
ſtitu.de actio.§. curare.¶ Item ut ſentē
tiam executioni demandet ſi egeat exe
cutione.nam ſi in rei uendicatione,pro
nunciatur pro poſſeſſore contra petito
rem abſoluetur poſſeſſor nec eſt opus
alia executione.ſi autem contra poſſeſ-
ſorem pronunciauerit. iubebit eum rē
reſtituere cum fructibus.ut.ff.de rei uē.
l.ut ex d uerſo.§ ubi alienum.Sed ſi poſ
ſeſſor neget ſe in præſēti reſtituere poſ
ſe & ſine fruſtatione uidebitur tempus
reſtituendi cauſa petere,indulgendum
eſt ei.ut tamen caueat de litis æſtima-
tione cum fideiuſſore, ſi intra tempus
quod ei datum eſt nō reſtituat. ut inſtr.
de offi iudi.§.1. In perſonali autem a-
ctione debet pronunciare abſoluendo
uel condemnando.ut.C. de ſen.& inter
lo.om.iu.l.præſens. Non refert quibus
uerbis utatur.nā ſiue dicat abſoluo, ſiue
dicat,mihi uidetur titium nihil debere
Seio. Item ſiue dicat condemno in de
cem,ſiue dicat,præcipio Seium dare de
cē.uel æquipollentia uerba ualet ſentē
tia.ut.ff.de re iu.l. in ſententia. de arbi.
l.quid tamen.§.ſed arbiter.infrà.de uer
bo.ſigni.in his.In his igitur & cōſimi-
libus de quibus exēpli gratia aliqua ſu
per litera ipſa notaui.iudicis officiū an
te litē cōteſt.actioni deſeruit ſicut mer
cēnarius & miniſter.& in tali implora-
tione officij non eſt facienda litis cōte
ſtatio.eo quòd facta uel facienda eſt in
principali:cui per implorationem offi-
cij deſeruitur.ſicut aliàs dicitur non eſ-
ſe faciendā litis cōteſtationem in cauſa
appellationis ſi facta eſt in principali.
ut.infrà.de appel. per tuas. Aliquando
deficiente actione cum nulla competat
actio ad hoc quod intenditur implora-
tur iudicis officium. & tunc ſuccedit lo
co actionis licet non ſit actio. ut, cum
petitur in integrum reſtitutio a maiori
uel minori non diſtinguo. ut. ff. de mi-
no.l.quod ſi minor. §. ulti. In hac igi-
tur imploratione officij quæ loco a-
ctionis ſuccedit & procedit, ut dictum
eſt, erit facienda litis conteſtatio.ut.in
frà.eo.ti.c.2.in prin. Item imploratur
officium iudicis principaliter ad inter-
ponendum cautionem, id eſt, hoc ſo-
lum agitur & petitur ut caueatur.ut cū
petat legatarius ſibi caueri de legato
præſtando.ut.C. ut in poſ. lega. l. 1. ut
cum uicinus petit ſibi caueri de damno
infecto ab eo cuius domus minatur rui
nam.ut. ff. de damno infecto. l. prætor
ait.§.ei.&.l.dies §.hoc autem Inciden
ter autem agitur de cautione interpo-
nenda iudicis officio. ut ecce agebatur
rei uen. coram iudice & re uſucapta
poſt lit. conteſta. iubet iudex caueri a
reo quod non impignorauerit uel non
manu miſerit ſi ſeruus uendicabatur.ut.
ff.de rei uendi.l.ſi poſt ſuſceptum, uel
agitur pigno. acti. iudex incidenter iu
bet creditorem cauere de dolo. ut.ff.de
pigno.act.l.creditor,ubi ergo iudicis of
ficium principaliter intentatur nec de
alio agitur niſi de eo quod per officiū
iudicis poſtulatur.libellus porrigendus
eſt.& litis conteſtatio facienda.ubi au-
tem de aliquo principaliter agitur &
incidenter imploratur officiū iudicis ſu
per aliquo faciēdo ſuper hoc qđ per of
ficiū petitur,litis cōteſtatio locū nō ha
bet.ut infrà.eo.tit.c.2. & ꝓpterea locū
officij imploratio nō habebat.infrà.de
appel.ſignificāte. quia cū canonici con
ueniſſent epiſcopū intelligo porrecto
libello.& agerēt cōtra eū petitorio di-
cētes ꝙ in macellis eorū carnes uēdi de
berēt.unde epiſcopus iniurioſe faciebat
uendi

uendi in suis ut dicebant non poterunt. quasi incidēter & per officium iudicis postulare quod petebant principaliter per libellum. s. ius uendendi reduci ad statum antiquum, nec mouet quod dicit ante lit. contesta. nam idem esset & post lit. contest. & ideo ponitur in litera præsertim. Multa alia exempla poni possent in quibus iudicis officium imploratur principaliter tam in ciuilibus quæstionibus, quàm in extraordinarijs criminibus puniendis. & in quibus incidenter siue ante lit. contesta. siue post sed sufficiat superiora posuisse causa
4 breuis & summariæ doctrinæ. † unde alibi dicitur officium iudicis latissimū est. ut. ff. de iurisd. om. iudic. l. j. eo quod ita late patet ut exempla quæ ponenda concurreret numerari non possent.

Summarium.

1 *Maioritas quibus ex causis inter clericos consideratur.*

2 *Obedientia in quibus consistat.*

3 *Superiori quando & à quibus sit obadiendum.*

4 *Subditus an in dubio obedire teneatur superioris mandato.*

5 *Habens duos iudices quorum unus pracipit unum & alter contrarium, cui magis obedire teneatur.*

6 *Monachus an potius abbati quam episcopo obedire debeat. & nu. 9.*

7 *Mandato oneroso superioris an sit parendum.*

8 *Vxor an peccet mortaliter frangendo uotū abstinentie, ad mandatum mariti.*

10 *Monachi regulares magis sunt astricti obedire suo abbati uel priori, quàm clerici seculares suo episcopo.*

¶ DE MAIORITATE ET obedientia. Rubr.

TRactauimus supra de ministris. Sed quia ministrorū quidā sunt maiores, quidam minores, ad hoc. n. dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos. ut dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, uera concordia fieret ex diuersitate contexio. non enim ecclesia aliàs subsistere poterat nisi huius magnus eam ordo seruaret quod celestium malitiarū exemplar nos instruit. quia dum sunt angeli, sunt & archangeli in potestate & ordine differentes. ut 89. distin. ad hoc. & sicut membrorum uarietas per diuersa officia & robur corporis seruat & pulchritudinem representat. ita uarietas personarum per diuersa nihilominus officia distributa & fortitudinē & uenustatem sanctæ dei ecclesiæ manifestat. ut 89. dist. c. 1. Ideò post tractatum ministrorum ponitur hic rubrica de maiori. & obedientia. In hac igitur rubrica tractatur de maioritate & minoritate ministrorum, & de obedientia maioribus à minoribus impendenda. ¶ Videamus ergo quibus ex causis maioritas inter clericos attendatur. & in quibus obedientia constat. ¶ Maioritas consideratur ex quinque causis.
1 † Potestate siue iurisdictione. ordine consecratione. antiquitate, prærogatiua ordinantis. Potestate suæ iurisd. qua præest archidiaconus archipresbytero. ut supra de offi. archid. c. 1. Ordine quæ, præest presbyter diacono ut 93. dist. legitimus in fin. diaconus, subdiaconus & sic deinceps. ut 93. distinct. à subdiacono. & hæc duo membra probantur in cap. lxxxix. distinct. ad hoc in fi. Consecratione quia præest episcopus presbytero. ut 95. dist. olim episcopus. & episcopus cunctis in ecclesia cōstitutis. ut 25. dist. perlectis. Antiquitate. ut prior habeatur qui prius fuerit ordinatus. ut infra eod. tit. c. 1. 75. dist. ordinationes supra de elect. dudum ad audientiam. ff. de albo scri. l. j. Prærogatiua ordinantis. ut maior habeatur qui à maiore fuerit ordinatus. ut infra eo. ti. per tuas. ff. de albo scrib. l. 2. & hæc omnia no. supra de offi. arch. in prin. sed

ibi omissum est unum membrum scilicet consecrationis quod hic additur.
2 ¶Obedientia † uerò consistit in tribus. in reuerentia, iudicio & praecepto. Reuerentia debetur ei qui praecedit in ordine uel antiquitate ut 93. di. a subdiacono. ff. de albo scriben. l. 1. Vt minor assurgat maiori. nec sedeat stante maiore ut. 95. dist. non oportet. Vt maior praecedat, minor sequatur in sedendo, scribendo. ut 17. di. §. ulti 96. dist. bene quidem. ff. de albo scri. l. j. In incedendo. quamuis in hoc consuetudo Romanae curiae contrarium seruet. nam minor praecedit & maior sequitur. Item in consuetis & honestis seruitijs faciendis ut infra eo. ti. statuimus supra de cō. sti. quoniam, fallit in duobus casibus. ut cum minor ordine & posterior tempore maior est potestate uel iurisdictione. ut archidiaconus. qui & si inferior sit archipraesbytero, tempore, & ordine, maior tamen illo censetur, & ei ab illo est obediendum. ut 25. distin. perlectis. Item fallit cum minor gerit uicem & locum maioris. ut 93. distin. ca. ulti. ¶Obedientia iudicij & praecepti debetur ei qui praeest iurisdictione uel consecratione. nā alias sententia a nō iudice lata nullius est momenti. ut infra de iudi. at si clerici. C. si a non comp. iudi. per totum. & idem in praecepto ut. 7. q. 1. quia frater. Virtus autem siue efficacia praecepti est quòd subditus tenetur obedire praecepto praelati sui ex necessitate, aliter peccat mortaliter immo ariolus & idolatria iudicatur. Obedientia uerò uictimis iure praeponitur. quia per uictimas aliena caro. per obedientiam propria caro mactatur. ut 8. q. 1. sciendum quod intelligo cum superior praecipit licitum & honestum.
3 ¶Obediendum † est superiori à clericis in omnibus quae ad diuini cultus obsequium pertinent, uel quae ecclesiasticae utilitatis cura per agere suaserit. ut in praealleg. ca. 7. q. 1. quia frater. unde si praecipiat superior aliquid contra Deum, non est ei obediēdum. quia tūc Deo magis quam homini obediēdum est. Vnde non semper malum est non obedire. & obedientia non est seruanda in rebus illicitis. ut 11. q. 3. si dominus. Nunquam enim propter obedientiam malum committendum est. sed aliquā do debet bonum quod agitur intermitti. 2. q. 3. quid ergo. ¶Sed quid si subdi-
4 tus † dubitet an sit licitum uel nō quod a superiore mandatur. Respōdeo in dubio obediat. nam & si fortasse reum faciat superiore iniquitas imperandi. Innocentem inferiorem ostēdit ordo seruiendi. ut 23. quaestio. 1. quid culpatur. in. fi. nec mireris. si circa idem mandatum peccet idem praecipiendo. nō autem inferior obediendo. nam & hoc alias contingit. ut 24. quae. 5. manifesta & c. noluit & infra de iureiur. debitores. Item & si onerosum sit quod mandatur obediendum est. ut. 19. distinctione. in memoriā. & si in iusta correctio sit tolleranda est. ut. ca. distinctione cōtra morem. & quod dixi in dubio obediendum intelligo nisi dubitatio esset crassa. & supina. quae non excusaret. ut si superior mandet aliquid quod sit cōtra articulos fidei, contra praecepta & prohibitiones, contra generale statutū ecclesiae. In talibus non excusaret dubitatio. quia nec ignorantia. ut 16. qu. 1. si cupis. Qui enim quae Dei sunt nesciunt à domino nesciuntur. unde si quis ignorat ignorabitur. ut 38. dist. qui ea.
5 ¶Sed pone † quòd aliquis duos habeat iudices, unus praecipiat unum, alter contrarium iubeat cui erit magis obediendum uidetur. Augustinus pro regula tradere quòd maiori sit obediēdum. ut 11. q. 3. qui resistit. Sed obijcitur de clericis subiectis episcopo qui magis tenentur obedire episcopo. quam metropolitano. ut 9. qu. 2. per totum. † Obijcitur
6 & de monachis qui magis tenētur obedire abbati quam episcopo. ut 58. dist. ca. 1. & 2. Nec episcopus debet relaxare sententiam excommunicationis latam à plebano. ut supra de offic. ordina. cum ab ecclesiarum. Ad quae respōdeo.

deo. Canon ille loquitur quoniam negotium super quo mandatur translatũ est ad superiorem iudicem per appellationem. tunc ad eum spectat negotium principale. arg. supra de offi. deleg. prudentiam. in fine. & ideo maiori est obediendum. uel loquitur quando minor habet iurisdictioné à maiori. & maior reuocat in eo casu in quo potest. ut. ff. de iudi. l. iudicium. & arg. ad idem. C. de offi. recto. prouin. l. potioris. uel si bene intelligatur litera illius canonis cessabunt obiectiones. nam in primo exẽplo loquitur de curatore qui nullam habet iurisdictionem, & si habeat administrationem, loquitur de proconsule, qui habet iurisdictioné. & ideo ei obediendum. In secundo exemplo ponit de procõsule & principe. Item de principe & de Deo in quibus casibus in indubitanter principi contra mandatum pro consulis, & deo contra mandatum principis. est parentum. ut 8. di. quæ
7 contra mores. in fin. † Vnum nõ omitto quòd mandato superioris onero so est parendũ. ut 19. in memoriam, & patientissimè tollerãda est etiã iniusta correctio. ut. c. di. contra morem. Et hæc omnia locũ habent in duobus ordinarijs iudicibus. Cæterum si duo sint dele. contraria alicui mandantes. tunc locum habet decre. de rescriptis.
8 cũ contingat. ¶ Quid † de uxore an peccet mortaliter frangendo uotum abstinentiæ ad mandatum mariti. cum maiori potestati potius parere debeat quã marito, ut superius dictum est. Respondeo. Deo obed. in hoc quòd marito obedit. quia hoc facit iuris auctoritate. ut 33. qu. 5. manifestum &. c. noluit.
9 ¶ Quid si episcopus † uelit monachũ instituere prælatum in ecclesia seculari. Abbas nolit. cui magis obediendũ est. Respondeo abbati. ut 16. q. 1. cum pro utilitate. &. c. monachi. 58. di. c. 1. & 2. Nec obst. 16. qu. 1. qui uere. quod enim ibi dicit nisi iubeatur ab episcopo. suppleo cum licentia abbatis. Sed fateor quòd si episcopus uelit causa necessitatis secundũ uetera iura & statutum antiquum ecclesiæ. ut 50. dist. priscis. siue hodie causa utilitatis. ut in. ca. cum pro utilitate. cogendus est abbas consentire & monachum licentiare uel superiorem agendum. ut no. in eo qui postulatur in episcopũ. si à suo prælato non cõceditur supra de postula. circa princip. ¶ Itẽ si episcopus uocet monachum ad se ad ministerium cubiculariatus nunquid potest inuitum inuito abbate abstrahere uidetur quod sic ut 2. qu. 7. cũ pastoris. Sed puto cõtrarium, quia hoc est priuilegium solius papæ quemlibet ad se uocare clericum uel monachum. ut 9. qu. 3. per principalem, sed si uocet ad se monachum. & abbas cõtradicat. monachus debet obedire Papæ ut 8. di stinc. quæ contra mores. & 11. quæ. 3. qui resistit. ¶ Itẽ quid si prælatus uocet aliquem religiosum ad suum coniunctum ubi religiosus generalia statuta sui ordinis obseruare non potest. puta prælatus frequenter equitat & fratrem prædicatorem secum frequenter equitem ducit, cum sit de generali statuto ordinis ut nullus equitet nisi infirmus. & certè consulo ut ad castrum propriũ reuertatur, nec periculum suum exponat commodis alienis. ut 40. distinctione. sicut non suo. & idem dico in fratre minore prælati alicuius camerario constituto cum sit de generali ipsorum statuto uel denarios non contingant. Satis enim absurdum reputo talium manus ex contractu pecuniæ rubiginosas fieri & frequenter insistere calculo rationum. quem enim senseris aut semper aut crebro de nummis loquentem institorem potius habeto quam monachum. ut 16. quæstione prima si cupis.
10 † Et nota quòd monachi & regulares magis sunt astricti obedire suo abbati uel priori tanquã qui renunciauerunt propriæ uoluntati quam clerici seculares suo episcopo. ut 12 qu. 2. nõ dicatis supra de offi. ordi. quanto. Item clerici sunt magis astricti quam laici. arg. 71 distin. primatus.

SVM

Summarium

1 *Treuga quid sit, & quid sit pax. Treugarum quot species sint.*
2 *Fides an sit seruãda eo tempore, quo treuga conuentionalis finitur.*
3 *Treuga canonica quando sit seruanda, & quando bellum cessare debeat.*
4 *Treuga canonica quibus personis perpetuò debeantur.*
5 *Prelati & maximè episcopi teneantur discordantes ad concordiam reuocare.*
6 *Episcopus propriam iniuriam nõ uindicat.*
7 *Episcopus an possit iniuriam ecclesiæ remittere.*
8 *Pater iniuriam illatam filio remittere põt.*

DE TREVGA ET PACE. Rubrica.

QVia ad officium iudicis spectat pacificare discordes. ut.90.distinctione per totum & maxime in capitulo discordantes, capitu. diffidẽtes. Ideò post tractatum de officio iudicis ponitur rub.de treug.& pace. Videamus igitur quid sit treug a. quid pax. & quibus temporibus potissimè pax & treuga debeant obseruari.
1 †Treuga est securitas præstita personis & rebus ad tempus discordia nondum finita. Pax est discordie finis. Item treugarum duæ sunt species. Nam alia conuentionalis alia canonica. Conuentionalis ex conuentione recipit formam. sicut & contractus ex conuentione legem idest formam accipiunt, ut.ff. de positi.l.j.§. si conueniat.ff.de re iu.l.cõtractus. sicut ex ultimis uolũtatibus uoluntas est lex. ut in auten.de nup.§. di-
2 sponat colla.4.†Eo autẽ tempore quod ex conuẽtione finitur etiam hosti fides seruanda est.ut 23.q.1.noli.22.q.4.Innocens, quod intelligo si & infidelis seruat fideli alias non. ut infra de iureiur. peruenit.27.quæstio.1.sed infidelis.C. de trãsac.l.si diuersa pars &.l.cum proponis.ff.loca. & conduc.l. quæro.§.interlocatorem.95.di.esto subiectus licet sit ar. contrarium. 11. quæstio. 3. inter uerba in fine. 33.quæstio.5. quod Deo.
3 & 22. quæ.2.utilem. ¶ † Est & treuga canonica quæ præter omnem conuentionem certis diebus & temporibus seruanda est ut infra eo.ti.cap.1. ¶Sed contra hoc opponitur. aut loquitur de iusto bello aut de iniusto. Si de iusto. a tali etiam his diebus de quibus hæc decre. loquitur cessandum non est. ut 18. qu.ulti.si nulla.Si autem de iniusto.hoc nullo tempore faciendum. ut.11.qu.3. Iulianus.&.c.si.dominus 23.quæ.2.c.1. &.2.Solutio, potest hoc intelligi de iusto bello à quo & si nullo tempore sit cessandum. minus tamen ei uacandum est his diebus & temporibus de quibus hæc decre. supponit & hoc idem innuit illud decretum si nulla. cum dicit si ineuitabilis urget necessitas uel importunitas Item potest intelligi & de iniusto bello. quod si nullo tempore sit faciendum minus tamen his diebus. & temporibus quam alijs. Ad has treugas canonicas obseruandas tres funiculi colligantur. excommunicato diœcesanorum. confirmatio uicinorum episcoporum.& mutuum consilium & auxilium a coepiscopis impendendum. ut infra c.1.& 90.di. præcipimus &.c.prælatum. ¶Sed quæritur an episcopi constituantur transgressores si hoc non seruãt. Et potest dici quòd nõ eo quòd nõ sunt hæc moribus utentium approbata
4 ut 4. dist. §. leges. † Quare autem his diebus & temporibus de quibus loquitur hæc decreta. treugæ canonicæ potius sint seruandæ super litera ipsa notaui. Et est sciendũ quòd certæ sunt personæ quibus perpetuò canonicæ treugæ debentur ut sunt præsbyteri, monachi.conuersi. peregrini, mercatores rustici euntes & redeuntes & in agricultura exiſtẽtes.Itẽ & animalibus quæ arant semina & quæ portant ad agrum. ut infra eod.ti.ca.1. ¶ Item romipetæ & oratoria uisitantes. ut 24. quæstio. 3.si

3. si quis romi petas, habent autẽ hoc priuilegium rustici quandiu fuerint in agricultura sicut milites donec pugnãt. ut. C. de resti. mili. l. ulti. &. C. quibus non ob. lon. tem. præscr. l. ul. sic clerici. monachi, & conuersi donec in ecclesijs canonice ac regulariter uiuunt. ut. C. de epi. & cle. l. generaliter. & sic legati gaudent priuilegio donec in legatione cõsistunt. ut. ff. de iudi. l. 2. §. planè. sic animalia quæ ad culturam agri pertinent. ut. C. quæ res pigno. ob. pos. l. pignorum. In summa hoc sciendum est
5 quòd † quilibet prælatus et maximè episcopus prius de plano & absq; coactione postmodum autem. iurisdictione & potestate debet discordantes ad concordiam reuocare 90. dist. c. 1. & 5. q. 2. primates. & litigantes reconciliare. ut. ff. de usur. l. si usufructus. §. æquissimum. ff. de offi. præsi. l. illicitas §. ne potentiores. ¶ Sed obijcitur si sic inter litigantes componatur remanebunt crimina impunita quod est contra legem. ut. ff. ad le. Aquil. l. ita uulneratus. ¶ Item expedit crimina nocentium esse nota. ut. ff. de iniur. l. eum qui infrà de collu. c. 1. & 2. ad quod respondeo quod dixi superius locum habet in causis ciuilibus in actione iniuriarum quàm quilibet remittere potest si iniuria non contingat ecclesiam. ut. 23. quæstione 4. si is qui. & si sic facta non facienda ut. ff. de pac. l. si unus. §. pacta. ¶ Item hoc intelligo in ciuilibus actionibus. eo saluo quòd in quibusdam casibus cõpositionis remediũ locũ non habet. ut. infrà. eo. ti. proximo. c. ulti. Item hoc intelligo. ubi de crimine ciuiliter agitur. nã & si crimen quis remittere nequeant potest nedũ à ciuili actione sed ab actione desistere. ut. infrà. de accu. & inquisitio. ueniens. quando autẽ ab accusatione impune possit desisti & quando non, & quando crimẽ in abolitione ueniat. suo loco dicemus. ¶ Itẽ notandum
6 † quòd episcopus propriam iniuriã uindicare non potest. ut. 23. quæstio. 4. inter querelas. Sed eam debet remittere, quia ei sanctitas ignoscendi gloriam dereliquit. ut. C. de episco. & cleri. l. si quis in hoc genus. sed non facile dimittere din. Nam reipublicæ interest pœnas facile non dimitti. ne ad maleficia temerè quisquam prosiliat. ut. C. de pœ
7 nis. l. si operis. ¶ † Quòd autẽ iniuriam ecclesiæ possit remittere, quibusdam argumentis suaderi potest. Nam episcopus est pater ecclesiæ. ut 95. di. esto, sed
8 † pater iniuriam illatam filio remittere potest. ut. ff. de iniuri. l. sed si unius. §. filiusfa. Item actio iniuriarum nõ est in bonis ecclesiæ antequam intẽtetur. & lis super ea contesletur. ut. ff. de iniu. l. iniuriarum actio. unde cum non sit in bonis ecclesiæ potest eam remittere sine cõsensu capituli. ut. infrà. de his quæ si. à præ. cum in apostolica. Sed hoc nõ puto fore uerũ. nec obstant argumenta superiora. Nam & si dicatur episcopus pater est tamen ecclesiæ procurator. ut. infrà. de dona. c. 2. 10. q. 2. casellas. 12. q. 1. c. ult. 12. quæst. 2. sine exceptione. In illa cũ apostolica, fauor religionis attenditur. summa autem est ratio quæ pro religione facit. ut. ff. de religio. l. sunt personæ.

Summarium.

1 *Pactum quid sit.*
2 *Pactum unde dicitur.*
3 *Pactorum quot species sunt.*
4 *Pactorum diuisiones duæ sunt.*
5 *Pactorum uires an porrigantur ad alias personas.*
6 *Pactorum effectus quis sit.*
7 *Pactum nudum quod sit, & quot modis uestiatur.*
8 *Pœna non seruantis pactum, quæ sit.*
9 *Pactum omne an sit seruandum.*

¶ DE PACTIS. Rubrica.

EXplicito tractatu ordinãdorum & officiorũ. Accedimus ad præparatoria iudiciorum, sed quia homines ut iudicia euitẽt pacta ineũt & transactio-

transactiones. Iccirco de his præmittitur. Et primo de pactis eo quod decẽtius & honestius gratis à lite discetur quam pecuniæ interuentu. & quia pacta generaliora sunt quam transactiones. Videamus igitur quid sit pactum & unde dicatur. quot sint species pactorum. & quot diuisiones. & ad quos uires pactorum porriganrur. de quibus rebus pacisci possit. & quis sit effectus pactorum. & quæ pœna sit non seruan-
1 tis pactum. ¶ Pactum † est duorum pluriumve consensus in idem s. dandũ uel faciendum. non autem in eodem uero uel falso. Nam si duo uel plures consentiant in hoc uero scilicet Titium esse hominem. uel in hoc falso Titium esse asinum. non erit pactum. quia non erit obligatorium talis enim consensus neutrum alteri obligat. & quia dixi dandũ uel faciendum. intellige alteri paciscẽtium ab altero. Quid enim si paciscar tecum inuito Titio quod Titius det seio pactum nullum erit. Sed si paciscar tecum ut des Titio. pactum erit quandoque utile. quandoq; inutile ad agendum. ff. de uerbo. oblig. l. stipulatio ista §. alteri. &. §. si stipuler Nec mireris si pactum inutile ad agendum pactum uocetur nam sic à Iure uocatur ut. C. eod. tit. l. debitorum. &. l. pacto. & infra eodem ti. cap. ultimo. & per hoc quod dixi pactum duorum pluriumve, differt à pollicitatione, quia pollicitatio est solius offerentis promissio ut. ff. de polli. l. pactum. promissio autem referri potest nedum ad pollicitationem. sed ad nudum pactum. Item ad stipulationem. ut. ff. de ædil. edic. l. sciendum. §.
2 1. ¶ Dicitur autem † pactum à pactionæ. ut. ff. eodem titulo. l. 1. pactio uero à pace & actu. quasi pacis actus. Nam qui paciscuntur ex diuersis & contrarijs motibus animorum post multa uaria certamina in unam consonantem sententiam conuenire dicunrur ut. C. de rescinden. uendi. l. si uoluntate. & ff. eo. titu. l. 1. §. conuentionis. Et hoc nomen pactum generale est ad omnia quæ aguntur inter partes causa contrahendæ uel tollendæ obligationis. sed nomen conuentionis generalissimum est Nam & scholares in scholis, & clerici in capitulo, & populus in foro conuenire dicuntur. ut in prædicto. §. conuentionis. Vel dicitur pactum à percussione palmarum. Veteres enim cum se obligabant palmas percutiebant in signum non uiolande fidei. unde pactum quæ si palmæ ictus. ¶ Pactorum species
3 duæ sunt. † Quædam in rem. quædam in personam. In rem sunt quotiẽs generaliter paciscor ne petam. In personam quotiens ne à persona petam. In primo autem in casu nec ab illo cui sit pactum peti potest nec ab hæredibus eius sed nec is qui paciscitur, nec eius hæres petere potest. In secundo uerò casu pactum personale ad alterutrum non pertinet. nec etiam ad hæredem. ut. ff. eod. tit. l. idem. §. pactum. utrum autem in rem an in personam pactum factum sit non minus ex uerbis quàm ex mente contrahentium æstimandum est. Plerunq; enim persona pacto inseritur non ut personale sit pactum, sed ut demonstraretur cum quo factum sit. ut. ff. eod. titu. l. 1. § pa-
4 ctorum ¶ Diuisiones † pactorum similiter sunt duæ. Quædam enim sunt utilia. quædam inutilia. utilia sunt ea omnia quæ non inutilia. Inutilium uero exempla multa ponuntur ponam tamen de multis aliqua causa breuis instructionis. ¶ Sunt igitur pacta inutilia ratione personarum ut si paciscatur furiosus qui nec expressè consentire potest ut. ff. de actio. & ob. l. 1. §. furiosum nec tacitè. ut. ff. loca. & condu. l. qui ad certum. nisi in casu. ut. ff. solu. ma. l. 2. §. olim. unde furiosi matrimo. contrahere non possunt. ut. 32. quæstio ne. 7. neq;. ut. ff. de sponsa. l. furor. ff. de ritu nupt. l. oratione. §. furor. nec etiam se ad religionem obligare. ut. 22. q. 1. Consaldus. infrà. de regula. sicut tenor. quod intellige in continuo furioso, secus se habeat dilucida interualla.

nulla.ut 7.quæstione.1.quamuis.C.qui testa. fa. pos. l. furiosus. institu.eodem titulo. §. furiosus. quomodo enim reus cõstituitur qui nescit quid faciat.ut 15. quæstione. 1. aliquantos. Item, inutile redditur pactum ratione personæ in pupillo qui nondum est doli capax. ut. ff. de accu.& ob.l. prima.§.furiosum.ff.de noua.l.1.in fi.ff.de condi. inde.l. quòd pupillus, uult obligari. secus si sibi uelit alium obligare quod potest etiam sine tutore.ut.ff. de auc.tu.l.obligari. & idem omnino in prodigo.ut.ff.de uerb. obliga.l.is cui bonis. & idem intelligo ut obligari uel alios sibi obligare non possunt in monachis regularibus & cõuersis professis. qui personaliter paciscuntur.ut ar. infra de confir.uti.uel inuti.ad nostram.&.c. porrecta. secus si cõtemplatione monasterii cui per tales acquiritur.ut. C.de episco.& cle.l. Deo nobis.§.hoc etiam.18.q.2.abbates. 16. q.1. monachi.Itẽ deficiunt pacta & inutilia fiunt ratione personarum, ut in uiro & uxore qui sibi donare non possunt seu uendere. ut. ff.de dona. inter uir. & uxo.l.1.&.l.si sponsus.§.circa.Item.ratione potestatis.ut.C.de contracti.iud. l.1.& idem intelligo in legatis dum legatione funguntur. ne per impressionẽ contrahere uideantur in prouincia in qua legationem exercent. ut.C. de his quæ ui me. uecan.fi.l.si per impressionem. Item inter patrem & filium nisi de castrensi peculio uel quasi: ut insti. de inuti.sti. §. item inutilis.ff. de iudi l. lis nulla,inter seruum, & dominum.ut. C.de transac.l. interpositas.Item deficit pactum si res quæ in pactum deduci tur non extet in rerum natura.ut.ff. de contrahen. emp. l. domum, nisi mora præcesserit.ut ff.de uer.ob.l.inter stipulantem.§.pe.Item si homo liber, res sacra uel religiosa deducantur in pactum ut insti.de inuti.sti.§.idem iuris. Item sunt uel fiunt inutilia pacta ex alijs causis quæ connumerantur in eo.ti.inst. de inuti. sti. Item cessat pactum in collatione rerum spiritualium.ut.1.quæst.1. quam pio, cum suis concordan. Item cessat in rebus prohibitis etiam si iuramentum fuerit appositum. ut infra de foro compe.Si diligẽti, infra de iu. iur. tua C. de legibus & cõsti.l. non dubiũ. Item cessat in his quæ obseruata uergunt in animæ detrimentum. Item pactum turpe uel rei turpis aut impossibilis de iure uel de facto nullam obligationem inducit ut infra eo.titu.ultimo. Sunt & aliæ diuisiones pactorum quas omitto eo quod sunt mere legales.

5 ¶Porrigũtur † uires pactorum ad alias personas ut probatur hoc.ff.eo.titu.l.si tibi.cum legibus sequentibus usque ad le. si unus. ¶Item pactum prædecessoris obligat successorem sicut patris filiũ si pactum fuerit in utilitatem ecclesiæ contractum.ut infra de solu.ca.1. alias secus.ut infra de præca.c.2.¶Pacisci nõ possumus de rebus spiritualibus. de prohibitis. & de his quorum non est commercium. ut superius dictum est intra-ctatu de pacto inutili ratione rei.¶Effe-

6 ctus † pactorum est.ut quod in pactũ deducitur obseruetur,ut infra eo.c.1.& 3. & quamuis secũdum leges ex nudo pacto non oriatur actio.ut.ff.eo.titu.l.iure gẽtium.§.sed cum nullam.C. de rer. permuta.ex placito permutationis.præter quã in quibusdam casibus quos non prosequor cũ sint prorsus legales,tamẽ secundum canones ex nudo pacto & ex simplici uerbo aliquis efficaciter obligatur, ita ut detur actio contra eum ut hic in ca. qualiter. 12. qu.2.quicunque suffragia & q. 5.quia Ioannes. Et est ratio canonum,quia dum quis uenit contra simplex uerbum mortaliter peccat. ut 22.q 1. prædicandum. Et ideo quæ procedunt de labijs meis non faciã irrita. Cor enim loquentis conuenire debet ori quod loquitur. ut 23. di.psalmista. Nec Deus uult aliquam differentiã fieri inter simplex uerbum & iuramen-

7 tum.ut 22.quæ.5.iuramenti.¶† Dicitur autem pactum nudum quod nõ uestitur aliquo genere uestimenti. Sex autem modis uestitur pactum.Re uerbis,

Q literis,

literis, consensu, contractus con hæren tia, rei interuentu ut insti. de uerbo. obli. &. ff. de pac. l. iuris gentium. §. quin
8 imò & §. sequentibus. ¶ Pœna † non ser uantis pactum est. ne alius teneatur sta re pacto. & pœna apposita committa- tur. ut infra de pœ. constitutis infra de iureiuran. peruenit. C. de pactis cũ pro ponas infra de censibus. cum olim. C. de transac. cum mota. & hoc si alius pa ctum seruauit. alias neutra partium cõ mittitur. ut in eadem decre. dicitur. ¶ In
9 summa notandum est quòd † omne pa- ctum quod seruatum nõ exigit animæ detrimentum seruãdum est. ut dicimus in iuramento. ut infra de iureiuran. si ue rò. & 22. quæstio. 4. si aliquid. nec fit in damnum alterius quamuis fit in dam- num non paciscentis. ut infra de iureiu ran. cum contingat. Sed obstat in eod. titu. debitores, ubi pactum de soluendis usuris non seruatur. Sed iuramentũ ser uatur Ad quod respondeo. ibi pactũ nõ seruatur. non iuris auctoritate seu per- missione & eodem modo iuramentum seruatur per aliam decre. eodem titulo ex administratione. ¶ Item no. quòd po sterius pactum præiudicat priori. C. eo. titulo pacta nouissima. ar. infra de censi bus cum olim.

Summarium

1 *Transactio quid sit.*
2 *Transactio unde dicatur.*
Transigere qui possint.
3 *Transactio an in criminalibus locum ha- beat.*
4 *Transactio an cesset in actionibus famosis.*
5 *Generali in remissione quæ non ueniant, & quæ ueniant.*
6 *Prælatus an transigere ualeat causa eccle- siæ sine consensu capituli & nu. 7*
8 *Transigi an possit si agatur super ecclesia.*
9 *Casus in quibus transactio locum non ha- bet.*
10 *Transactionis effectus qui sint.*

¶ DE TRANSACTIONI- bus. Rubrica.

Dictum est supra de pactis in ge- nere. nunc autem tractatur de pactis in specie scilicet de tran sactionibus quæ sunt quædam pacta. Vi deamus igitur quid sit trãsactio, Vnde dicatur, quis possit transigere, de qui- bus rebus. & i quibus rebus cesset trãsa ctio, & quis sit transactionis effectus.
1 ¶ Transactio † est de re dubia & lite in- certa necdum finita non gratuita pa- ctio. Licet autem intelligo præsentem uel futuram. quia & ante litis contesta. fieri potest transactio. ut. ff. de cõdi. in- de. l. eleganter. §. si quis post, Item litẽ exaudio iustam siue iniustam. ut. C. eo- dem titulo. l. 2. Si tamen is qui agit cer tet se fouere iustã causam. alioquin cõ- tra. ut. ff. de condi. indebi. l. in summa. cũ distinguatur inter insistentẽ ut si actor per calumniam insistat nulla fit transa ctio. Sed si reus per calumniam resistat ualeat transactio quo ad eum. ut. C. eo. titulo. l. sub prætextu licet per aliam uiam hoc est per actionem de dolo. uel replicationem doli consulatur actori, ut ibidem dicitur. quando reus dolo in- duxit actorem ad transigendum. Non gratuita ideò dicitur. quia transactio nullo dato uel promisso uel retento nõ procedit. ut infra eodem titu. super eo. C. eodem titulo l. transactio, Non fini- ta uerò dicitur, quia si iudicatum esset, non appellari posset. nec aliquo reme- dio attentari. Nec de sententia dubi- tatur, si fiat transactio nulla erit. ut. ff. eodem titulo. l. post rem. & de condi. in de. l. eleganter. §. si post rẽ. Potest enim esse quòd is qui cõuenitur dicit uerum, est me esse condemnatum tibi ad decẽ & uerum est quòd debeo, sed si uis esse contentus quinque dabo tibi inconti- nenti quinque. tunc transactio nulla. sed si negaret iudicatum adeò tamen li quida foret probatio ut non sufficeret negare adhuc idem est. ut. C. de pœ- nis.

nis.l. qui sententiam. ¶Dicitur autem
2 transactio † quasi actionis transitio, eo
quòd qui transigit transit & discedit ab
actione. & ita propria dicitur trāsigere
is qui agit. ut. C. eodem titulo. l. 2.
¶ Possunt autem trāsigere domini. re-
rum uel actionum tutores & curatores
habentes liberam administrationem.
ut.ff. de procurato. l. procurator, præ-
lati ecclesiarum. Item procuratores
habentes speciale mandatum. ut.ff. de
procura.l. mandato.& l. procura.tuto-
rum. Item dati in rem suam qui domi-
nis præferuntur. ut. ff. de procurato. l.
procuratore. ¶Potest transigi in om-
nibus ciuilibus.ut.C. eodem titulo.cau
sas, non tamen in spiritualibus ut infra
eodem titulo. constitutus. Potest in eis
interuenire amicabilis compositio. ut
infra eodem titulo.cap.2.& cap. de ce-
tero infra de decimis,suggestum. & ca.
ex multiplicij infra de confirma. uti.
uel inuti. uenerabilis nisi dicatur tran-
sactionem fieri posse in spiritualibus,
ut detur spirituale pro spirituali. sicut
in permutatione dicimus ut infra de
re.permu.cap.ad quæstiones. uel nisi in
teruenaiat superioris auctoritas pro bo-
no pacis. ut infra de præben. nisi & ar.
ff.de his qui no. infa. l.furtim accipe.§.
3 qui iussu. †In criminibus autem inter-
uenire potest transactio in his quæ irro
gant pœna sanguinis.ut.C.eo.tit.l.trā-
sigere. 2.quæ.3.§.notandum.in uersi. in
omnibus. Sed & tunc accusator inci-
dit in Turpilianum ut. ff.ad Turpi.l.ab
actione.sed hoc nihil ad reum cui igno
scitur si quoquomodo sanguinem suū
redimit. ut.ff. de bo. eorū qui ante sen.
mor. sibi consciue.l.1.hoc tamen fallit
in adulterio.ut.l.transigere.ca.eod.titu.
Sed hodie in adulterio uidetur corre-
ctum ut in auth.ut nulli iudi.§. adulte-
ram uel forte specialiter obtinet in ma
rito, uel uerius ibi non transigitur de re
dubia & lite incerta. sed reconciliatur
coniuncta. In criminibus autem quæ
sanguinis pœnam non ingerunt tran-
sactio fieri non pōt. sed gratuita pactio
seu remissio fie.ut ff.de iure fisci.l.in fi-
sci & ad le.Iul.de ui.publi.l.qui cœtu.§.
qui uacantem. & idem in adulterio di-
cerem. Si autem data pecunia reus trā
sigat cum actore transactio nulla est, &
reus pro confesso habetur, ut de præua
ri.l. in omnibus. & in prædicto.§.notā-
dum.in uersi.in omnibus. Et hoc fallit
in crimine falsi. ut. C. eodem titulo. l.
transigere. Vnde uersus. Sanguinis & ca
pitis metuens de crimine pœnam. Trā
sige si placeat non transigit ullus adul-
ter. In reliquis nulli liceat nisi crimi-
ne falsi. Dat censura tamen noua me-
chonite leuamen. Sed cum secundum
canones nullum crimen irroget pœnā
sanguinis.ut 23.quæstione.8.his à qui-
bus infra ne cle.uel mona. sententiam.
in nullo transigitur. Item in alimentis
non transigitur sine præsidis auctorita
te. ut. ff. eodem titulo. l. cum hi usque
ad.§.qui transigit.&.§.si prætor.&.C.
eo titu.l.de alimentis. Item in quæstio
nibus quæ ex testamento proficiscun-
tur non transigitur nisi inspectis cogni
tisque uerbis testamenti. ut.ff. eodem
4 titu. l. de his. ¶Item cessat † transa-
ctio in actionibus famosis descenti-
bus ex maleficio. ut in actione furti. ui
bono. rap. iniuriarum.ut. ff. de his qui
no. infa l. furti.§. pactusue. secus est in
actionibus famosis descēdētibus ex cō
tractu, ut in actio. mandati, tutelæ,
& depositi. ut. ff. de his qui no. infa. l.
in actionibus. Item cessat transactio
in iure subiectionis. ut infra eodem ti-
tulo. præterea. subiectio enim est spi-
ritualis, & ideo aliquo dato uel pro-
misso remitti non, potest sed gratis
potest. ut infra de religio. domi. con-
stitutus infra de priuile. cum olim. sed
potest episcopus in remissionem con-
stituere censum sibi soluendum in re-
cognitione dominij ut infra de cen.
omnis anima. uel ad iudicium perce-
ptæ libertatis ut infra de priuile. reci-
5 pimus. ¶Et notabis† quòd in gene-
ralem remissionem non uenit iurisdi-
tio. ut 16.quæstio.2.uisis in fine. Item

nec uisitatio nec procuratio. ut infra de donatio. pastoralis. infra de censi. cum uenerabilis. nec reuerētia. ut. C. de bonis liber. l. ulti. Nec cathedraticum. ut infra de dona. pastoralis. Quid ergo uenit in generalem remissionem seu concessionem siue exemptionem. Respondeo. remissionum omnium temporaliū ut in prædicta decr. pastoralis. ¶ Sed
6 quæritur † an prælatus possit transigere in causa ecclesiæ sine consensu capituli. Respondeo non ut infra eod. titu. contingit, sicut nec alienare ut 12. q. 2. sine exceptione, & 10. quæ. 2. § hoc ius porrectum. Sed agere potest causam ecclesiæ cum sit maritus & legitimus administrator. præstita tamē satisdatione quòd capitulū ratū habeat: ut uides in marito in causa uxoris. ut. C. de procur. l. maritus. uel cum causa sit communis inter prælatum & capitulū. admittetur prælatus ad agendum cū satisfactione de rato. sicut consors in causa sui cōsortis. ut. C. de consor. eiusdem li. l. 2. defendere autē ecclesiam ex suo officio tenetur supra de rescript. edoceri. Sed ad primum opponitur. Prælatus habet liberam & generalem administrationē ergo transigere potest. ut. ff. de procu. l. procurator cui. & l. procurator tutorū & ꝙ prælatus sit procurator ecclesiæ probatur infra de don. fraternitatis. 12. q. 1. c. 1. Item tutor transigit. ut. ff. de furtis. l. interdum. §. qui tutelam & prælatus tutor est, ut 16. q. 1. in canonibus. Item transigit administrator ciuitatis. ut. C. eo. tit. l. preces. & prælatus administrator est seu dispensator. 10. q. 2. præcariæ. Ad primam obiectionem respon-
7 deo. † Prælatus habet generalem administrationem sed non liberam. & ideo transigere non potest ut. ff. de procur. l. mandato. Vel dic quòd prælatus transigere non potest alienando rem de qua agitur. plerunq;. n. per transactionē fit alienatio. ut. C. de litig. l. ult. & secūdū hoc prælatus potest agere sed non alienare. quamuis lex reputet hoc absurdū. ut. ff. de iure deli. l. ait prætor. Sed illud est generale. Fallit tamen in prælato. Item in tutore & procuratore. Item nō obstat obiectio superius facta de tutore qui trāsigit. nā alio modo requiritur consensus capituli quam pupilli. Itē nō obstat superior obiectio de præside. quia
8 præses habet liberā & generalē. ¶ † Itē quæritur an si super ecclesia agatur trāsigi possit. Respondeo non. ut infra eo. ti. constitutus. quod intelligo cum de ecclesia agitur tanquā de titulo seu de beneficio ecclesiastico. ut infra eo. ti. super eo. Cæterū si duo episcopi uel duo monasteria agant de ecclesia contendētes de proprietate illius de proprietate prædij alicuius. ut 16. q. 3. inter memoratos. tunc transactio locū habet & permutatio dū tamen non detur tēporale pro spirituali. ut infra de re. permu. c. ad quæstiones. ¶ In summa notandum est
9 † ꝙ quædā sunt in quibus nec cōpositio nec dispensatio nec transactio locū habet. Qūo. n. posset fieri per amicabilem cōpositionē uel per dispēsationem seu transactionē ut uir dimissa uxore aliam superinduceret ut monachus existens monachus haberet propriū. ut infra de statu reg. cum ad monasteriū. ut subiectus in subiectione perdurās superiori nō obediat in licitis & honestis. In his ergo & consimilibus transactio locum non habet. ut infra eo. titu. c. ult. ¶ Effe-
10 ctus † trāsactionis est ut omnia instrumenta ad causam spectantia super qua transactū est, & quicquid aliud quod opē partibus ferre poterat sit uacuū & oī uirtute cassatū & sola transactio ualidū perpetuūq; robur obtineat ut infra eo. t. c. 1. ¶ Itē ex ea datur exceptio in oī eo quo factū fuerat & transactū. unde si generalis fuit petito & generalis transactio in oībus obstabit exceptio. ut. C. eo. ti. l. sub prætextu &. ff. eo. t. l. non est nisi reus dolo occultauerit speciem de qua deceptus est actor. ut. ff. de pact. l. tres. si uerò generalis est petitio & de specie facta trāsactio nocet exceptio in ea specie tantū. & idē est si specialis sit petitio & generalis quātū ad uerbū trā-

sactionis.ut.C.eo.tit.l. si de certa &.l. age.&.ff.eo.t.l.cum acquiliana.&.l.qui cũ tutoribus.§.ul.& multo fortius idẽ si utrunq; fuit speciale.ut.ff. de pactis.l.si unus.§.pacta.& hic est effectus transactionis ex parte rei.Ex parte uerò actoris non datur actio ex transactione, scilicet ut id detur uel fiat quòd conuenit dari uel fieri ut recederet à lite. Et est ratio quia actori superest uera actio ad quam redire potest.& si opponatur exceptio ex transactione replicabitur nõ debet ei fides seruari qui uult cõtra pacta uersari.ut.C.eo.ti.l. siue apud acta ut.C.de pac.l.cum proponas infra de iureiuran. peruenit. & si actori non superest uetus actio.detur ei conditio ab causam contra reum .ut se reponat in pristinam obligationem. ut.ff.de cond. causa da.l.si quis accepto. uel datur actori actio ex præscriptis uerbis ad interesse,quia est contractus do ut des. ut hic remittere sit dare.ut.ff.de cond. causa da.l.si.mulier.& .ff.de iure dot.l.si pater &.l.quemadmodũ.§.1.& de præscr. uerbis.l.ob eam.de dolo aurem nõ agit actor, quia non fuit dolo inductus ut transigeret.licet ex post facto reus dolo fecerit quòd non seruauerit fidem.ut ff.de dolo.l.2.§.si quis. si autem transigendo dolo fuisset inductus actor ageret de dolo. ut.C.eod.tit.l.actione &.l. sub prætextu.

Summarium.

1 *Postulare quid sit, & qui postulare possint.*
2 *Clerici an possint postulare curam indice seculari & nu. 9.*
3 *Monachi quando possint aduocare, & canonici regulares.*
4 *Episcopi an possint aduocare.*
Sacerdotes an postulare possint.
5 *Qui à postulando repellantur.*
6 *Aduocati non debent assumere causas desperatas.*
7 *Aduocatus quando teneatur si causam amiserit. & num.7.*
8 *Aduocatus qua in suis aduocationibus obseruare teneatur.*

¶ DE POSTVLANDO. Rubrica.

PRæmisso tractatu de pactis. & de transactionibus ad præparatoria iudiciorum,accedimus & quia litigare uolens indiget postulante. idest aduocato seu patrono, ideò subijcitur hic tractatus de postulãdo. ¶ Videamus igitur quid sit postulare, & qui possint postulare, qui & quibus modis repellãtur à postulando. Et an clerici pro impẽsis patrocinijs sallaria percipere possint.
1 ¶ Et quidem postulare est † desiderium suum uel amici sui in iure apud eum qui iurisditioni præest exponere. uel alterius desiderio contradicere. ut ff.eo.ti.l.postulare & 3.q.7.§.tria.¶ Possunt postulare ingenui & libertini habentes peritiam literarum uel experiẽtiam causarum.ut.C.eo.ti.l. prouidendum. in prin. C.de iudi.l.certi, & in auten.de iudi.in prin. &.1 respon. coll.6. Postulat autem quis aliquando uolens aliquando à iudice coactus.ut supra de offi.iu. c.1.unde & prætor inquit ei qui non habet aduocatum ego dabo. ut.ff. eo.ti.l.1.§.ait prætor. Et est sciendum quòd si aduocatus iussus à iudice alicui patrocinium denegauerit.cum excusatione quod nequeat cõprobari careat foro,idest,nõ aduocet ut. C.eo.ti.l.prouidendum & 3.q.7.§.item. dabit inquã iudex aduocatum fœminis, pupillis,debilibus,& his qui suæ mentis non sunt uel qui propter potentiã suorum aduersariorũ aduocatos inuenire nõ possunt ut.ff.de.offi.procõs.l.nec quicquã.§.ul. nec tunc gratis dare debet imò conuento à parte uel à iudice statuto sallario. pro facundia aduocati. pro modo litis & fori consuetudine.dummodo quãtitatẽ debitam non excedat.ut.ff. de ua. & extraor.cog.l.1.§.in honorarijs alijs autem personis non puto aduocatum dari posse eũ per se & sua pecunia possit quilibet aduocatum habere.ff. de rebus eorum qui sub tu.uel cura.l. magi.

§.in

§. in primis, ergo unde illud quod dicitur ei qui non habet aduocatum ego dabo sic exponitur, id est, si habere non potest. sicut & in actione aquæ pluuiæ arcendæ dicitur si aqua pluuiæ nocet. id est nocere poterit. ut. ff. de statu li. l. Labeo. ¶ Repelluntur † ab aduocatione coram iudice seculari Clerici in maioribus ordinibus constituti. etiam si ecclesiastica beneficia non habeant, quia si sine titulo sunt ordinati tenetur eis episcopus prouidere. ut. infrà. de præben. episcopus &. c. cum secundum apostolum. Item & in minoribus constituti si stipendijs ecclesiasticis substeutentur nisi aduocent pro se & pro miserabilibus personis. ut. infra. eo. ti. c. 1. Si uerò beneficia ecclesiastica non habeant possunt aduocare etiam in foro seculari. quia iusta negotiatio non est clericis pauperibus interdicta ut. infra. ne cle. uel mo. c. 1. Aduocare autem & sallariũ recipere licitum est pro aduocando. ut. 11. q. 3. non licet. sed in foro ecclesiastico licet utrisq;. † Monachi autem & canonici regulares nec in ecclesiastico foro possint aduocare nisi forte id monasterij exposcat utilitas abbate nihilominus imperante. ut. infra. eo. c. 2. infra ne cle. uel mo. non magnopere. &. c. super specula. 16 q. 1. alia &. c. placuit. & 15. q. 2. c. 1. ¶ Quid de episcopis. † Dico quòd nec in causa propria nec in causa ecclesię possunt aduocare, sed aduocatũ habebunt non malæ famæ suspectum. ut. 5. q. 3. quia episcopus. Sacerdotibus autem non nisi pro seipsis. pro ecclesijs suis. pro personis coniunctis ac miserabilibus licitũ est postulare. ut. infra. eo. ti. c. ulti. 14. q. 5. deniq;. & 16. q. 1. te quidem. Opprobrium est enim sacerdotibus si se peritos forensium causarũ uelint ostendere ut. C. de testa l. consulta diualia. C. de epis. & cle. l. repetita. ¶ Itẽ repellitur † quis à postulãdo quandoq; iudicis officio. fortè quia aduocati & assessoris officio simul utitur. ut. C. de assess. l. ulti. Item repelitur quia iudex uidens ex una parte rudes & nouicios aduocatos. ex altera parte peritos & antiquos. uult æquam facere distributioné. & unum dare parti alteri indigenti cui aduocatus negat suum patrocinium. ut. C. eo. titu. l. prouidendum. & 3. q. 7. §. tria. in uer. sin uerò. ¶ Item repellitur qui pactus est de sallario cum graui damno litigatoris & maximè de quotta portione litis. ut. C. eo. titu. l. si qui aduocatorum. & 3. q. 7. §. arcentur. Item non catholicus. ut. C. eo. titu. l. nemo. de pœni. di. 1. nemo. infra. de hæreti. excõmunicamus. §. præterea. Item repellitur quis per legem. Iuliam repet. si pecuniam ob non iudicandum accepit. ut. ff. ad le. Iul. repe. l. ea. Item prohibetur quis à iudice, ne apud se aduocet, uel ne in prouincia illa aduocet, uel ne im perpetuum aduocet, quod ex forma decreti iudicis apparebit. ut. ff. eo. titu. l. puto, cum. l. se. Item prohibentur aliqui postulare per edictum prætoris. cuius edicti sunt ordines. qui autem in istis ordinibus comprehendantur his uersibus continetur. Non cuicunq; datur ut postulet. immò uetatur additus pœnæ seruus, puer, actor arenæ. Luminibus cassus. mulier muliebria passus. Et hæc omnia probantur. 3. q. 7. §. tria. &. ff. eo. ti. l. 1. Pro impensis autem patrocinij clerici sallaria recipere possunt. ut. 11. q. 3. non licet. nec enim tenentur proprijs stipendijs militare. ut. 13. q. 1. §. quia uerò. nec de suo facere beneficiũ ut. 10 q. 2. præcariæ. Et Greg. dicit. iustum nãq; est ut illi consequantur stipẽdium qui pro tempore suũ commodare reperiuntur obsequium. 12. q. 2. charitaté. Sed contra. 15. q. 2. obseruandũ. Ad quod respódeo cũ Gratiano, quòd illud decretũ loquitur de professis. uel derogatũ est ei per cõtrariã cõsuetudinẽ. ¶ Caueãt † autẽ aduocati ne causas desperatas assumãt & si forte à principio assumpserint ignorãter, cũ de uitio causæ patuerit cessent. & sallaria iã recepta restituant. ut. C. de iudi. l. rem nõ nouã, nã & tutor causam defendere debet pupilli si est iusta. ut. C. de administra. tu.

stra.tu.l. si bonam. alioquin bonam fidem agnoscere debet ut.ff. de administra.tu.l. quoties.§. sicuti.& idem in fideiussore. ut.ff. man.l. quintus & si neque aduocatus clientulum suum inducat scienter ad mouendum uel defendendum causam iniquàm tenetur ei ad danna & expensas. ar. C. de administra. tu.l. non est ignotum. Item tenetur si propter suam imprudentiam uel negligentiam causam amiserit uel infirmitatem ut.ar. ff. ad le. Acqui. l. idem iuris &.ff. loca. & conduc.l.cum in plures.§.locator.&.ff.de offi.præsi.l.illicitas.§.sicuti.& multo fortius si per insidelitatem & proditionem. Nam tunc maiori pœna dignus est. ut. ff. de pœnis.l. si quis aliquid.§.non quis instrumenta. ff. ad le. Cor.de fals.l. 1. §. is qui. & ff.

7 de extraor.crimi.saccularij.§. 1.† Item tenetur qualitercunq; suo uitio causam amiserit ut.ff.de euict.l.si ideo. &. C.de euic.l.emptor.&.ff.de tabu.exhi.l.locũ. §.condẽnatio.secus si ex qualitate causæ uel defectu probationũ. quia uitium est materiæ non artificis ut.ff. ad le.Aqui.l.si seruus seruum. §. si calicem. & ff.loca.& cond.l.item quæritur.§.si gẽ-

8 ma.† Vnde aduocati in suis aduocationibus quattuor obseruare tenentur. Primo ut causæ qualitatem examinent. & iustam si uoluerint assumant & iniustã repudient sicut dictum est. Secundo ut in aduocando modestiam,ueritatem,& legalitatem obseruent. modestiam ut non procaciter nec conuiciando proponant nisi quatenus litium exposcat utilitas ut.C.eo. tit.l. quoniam. ueritatem ut non mentiantur, uel falsa iura allegant. seu falsas rationes non inducant. falsas probationes, cauillationes non utantur. nec dilationes non necessarias petent ut.2.q.7.§. tria. in uersi. siquis autem ex litigatoribus.C. de iudi. l. properandum. §. illo proculdubio. legalitatem. ut de contingentibus nihil omittant. ¶ Tertio ut sallarium petant conueniens pro magnitudine causæ & laboris & pro sui facundia & fori consuetudine ut.C.eo.titu. l. quisquis.3.q. 7. §. tria. in uersi. apud urbẽ. & argu. 12.q. 2. concesso Vulterane. infrà. de præben.de multa,in fi.in uerbo circa sublimes tamen & literatas personas ut. C.de off. ma.l. nemo,in uerbo ut is gradu cæteros antecedat quem stipendia longiora & labor prolixior fecerint anteire & ar.ad idem. 59 di. si officia. & 61.di miramur.&.ff.de ua.& extra ord. cogni.l.1.§.in honorarijs. ¶ Quarto ut neque a principio conueniant de certa parte litis,uel cum graui danno litigatoris ut superius not.in §. Item repellitur qui pactus est.nec post cæptam litem, pactum ineant cum eo quem in propria fide receperunt. ut.C.eo.titu.quisquis.§. præterea.& 3.q.7.§.tria in uers. præterea.nisi forte nomine palmarij idem palmæ seu uictoriæ caueatur. sed & post peractam causam potest de sallario caueri. ut. ff.de ua.& extraor. co-

9 gni.l.1.§. si cui.¶ † In summa notandũ est quòd clerici in criminali causa coram iudice seculari allegare non possunt.ut.51.dist.aliquantos. 23. q.8. his à quibus. nisi ad hoc ut pro reis supplicent.ut.14.q. 3.si res aliena.13.q.5.c.1. & 2.capitulo,reos.

Summarium

1 *Procurator quis dicatur.*
2 *Differentia quæ sit inter procuratorem ad indicia & procuratorem ad negotia.*
3 *Procurator qualiter constituatur.*
4 *Mandatum procuratorium ut legaliter fiat quæ requirantur.*
5 *Procuratorem quis constituere possit. & qui non & nu.6.& 7.& 8.*
9 *Procurator quando non admittatur.*
10 *Mandatum speciale in quibus negocijs requiritur.*
11 *Procuratores dantur in causis ciuilibus. & quando in criminalibus.nu.22.*
12 *Procurator an in causa denuntiationis uel in causa inquisitionis interuenire possit.*
13 *Procuratorem constituere an quis compellatur in causis grauibus, & quæ causæ graues*

¶ DE PROCVRATORIBUS. Rubrica.

IN superioribus rubrica dictum est de aduocatis qui litigantibus patrocinia præstant & gloriosæ uocis confisi munimine laborantium spetiæ uitam & posteros defendunt. ut. C. de aduo. diuer. in l. aduocati. ¶ Sed quia procuratores supplent uices & plerunque.defectus litigantium. Ideò sub sequenter subijcitur hic tractatus de procuratoribus. ¶ Videndum est igitur quis dicatur procurator,& qualiter cõstituatur,quis instituat,& quis instituatur, & in qua re, quæ & quando exigatur cautio a procuratore qualiter procuratoris officium explicetur. & quis sit procuratoris effectus.¶ Procurator
1 † est is qui negocia aliena mandato sibi à domino facto gerenda gratuitè suscipit. negocia plura uel unum ut. ff.de ne.ge.l. 3. §. negotia. ff. ui bo.rap.l.2. §.quod ait. Ideò autem adijcitur mandato domini ut excludatur tutores cura tores. collegia & prælati ecclesiarum qui procuratores constituere non possunt. sed syndicum uel actorem. ut. ff.e. ti.l. nec ciuitas. C. eo. ti. l. neq; tutores.infrà.ti.proxi. de syndico,c. uno ni si forte prælati suo nomine non ecclesiarum conueniantur. tunc enim per procuratores agent & defendent. in au tem. de sanctis.epis. §. si quando. quod autem ibi dicitur causam monasterij agi per procuratorem. impropriè ponitur procurator. idest syndicus. sic intelligo.infrà.de iura. ea l. eum eausam. in fi à.eo. titu. quia. Vel dici potest quòd causæ corporum uel collegiorum agantur per procuratores.s. cum lite iam cõ test.syndici uel actores constituunt pro
2 curatores quod licet. † Et est in hoc differentia inter procuratorem ad iudicias & procuratorem ad negotia. nam procurator ad iudicia non constituit procuratorem nisi lite contesta. cum iam dominus litis est effectus. ut in l. præalle. §. tutores. nisi sit procurator in rem suam, qui ante lit. contesta.constituere potest. ut. C. de dona. l. illam. Sed procurator ad negotia procuratorem instituit quandocunq;. ut.ff. man. l.si procuratorem.§. 1. Gratuitè autem ideò dicitur in descriptione. quia si interueniat merces locator dicitur operarum non procurator. & locatio contracta uidebitur non mandatum contrarium porro est officio merces. ut.ff. manda.l.1.§.2. Sed si procurator mandatum gratis suscipiat & postea dominus remunerandi laboris causa aliquid ei donauerit nihilominus erit mandati actio.ut.C.eo. titu.l. litem.ff. man.l.1. §. ult.& l.si remunerandi in prin. Suscipit autem ircircò subijcitur quia procurator tenetur non ideo quia gerit. sed quia gerendum suscepit.ut. ff.man. l.si
3 remunerandi.§. 1.¶ Constituitur † autem procurator mandato generali uel speciali.ut.ff.eo.ti. l.1. & ff. man. l.si remunerandi.§. 1. Sunt tamen quædam personæ quæ sine mandato admittuntur ad agendum.ut.ff. eo.ti. l. sed & hæ personæ. sicut & ad impetrandum.ut supra. de rescriptis nonnulli in fi.quod intelligo in coniunctis cognatione carnali usq; ad quartum gradum ut. infra. de consan.& aff. non debet. & arg. C. de epis.&

epis.& cle.in auten.licentiam. & si for
te auten .loquatur de gradu legali.¶Po
test autem constitui procurator ad unú
negotium uel plura, ad litem præsenté
uel futuram, in diem uel ad diem, uel
in perpetuum,puré uel sub conditione,
præsens uel absens ut .ff.eo.ti.l.1. cum
sequentibus.¶Item si constituitur unus
uel plures simul & insolidum, occupan
tis conditio melior est, si uerò diuersis
temporibus . posteriore dato primus
reuocatus uidetur,ut.ff.eod.tit.l.si quis
eum.§.ult.&.l.pluribus & infra eo.ti.c.
non iniustè.¶Quid si duo dati sint & in
solidum,& neuter occupet uel concur
rant? dico iudicem eligere posse ido-
neorum. ut.ff.de popula.actio.l.2.ff.de
actio.l.si plures.ff.de collu. dete.l. ulti.
ff.de liberali.causa.l.5. &.ff. de libero
ho.exhi.l.3.§.hoc interdictú. nisi unus
procurator uelit alteri cedere. ar.supra
de officio delega. pastoralis.¶Sed quid
si duo simul constituantur non hoc ad-
iecto insolidum. puteo quod pro parte
quilibet possit & debeat eam exequi
procurationem licet in tutoribus, beni
gnè aliud sit receptú.ut.ff.de nego. ge.
l.cum alicui.&.ff.de administra.tuto.l.
de cæte.§.ult.&.l.Lucius.§.1. Nec ob-
stat quod legitur.ff. man.l. creditor. §.
duobus. quia illud intelligitur cú inso
lidum cuilibet mandatur & . eo. modo
intelligitur.ff.eo.ti.l.qui proprio.§.ult.
4 &.l.qui duos.¶Mandatum † procurato
rium legaliter fieri debet. ut infra eod.
tit.cap.1.& ut legaliter fiat quatuor có
tinere oportet. Primum ut dirigatur ad
uersario.ut.ff.eo.tit.l.si procuratorem.
nam & mandati reuocatio eidem est in
sinuanda.ut infra eod.ti.c.mandato,uel
saltem dirigatur iudici.ut arg. infra eo.
ti. mandato. iudici enim facienda est fi
des.ut.ff.de proba.l.quinquaginta.2.q.
7.plerique.C.de condi.ob. tur. cau.l.1.
Secundum nomen instituentis & in-
stituti . Tertium nomen iudicis co-
ram quo procurator experiri debet.
Quartum causam in qua si tamen co-
ram eodem iudice plures causas ha-
beat instituens.Sed & si quis ita inscri-
bat.Ego talis instituo mihi procurato-
rem talem in causa tali . coram iudice
tali. quamuis literæ quæ mandatú con
tinent non dirigantur aduersario uel
iudici puto sufficere . ¶ Constituit
5 † procuratorem paterfa.filius autem fa.
mi. constituit quandoque ut si habeat
peculium castrense uel quasi , aduenti-
tium & pater eius sit absens , ac patris
procurator.ut.ff.eo.titu.l.filius ff. de iu
di.l.si longius &.ff.de iniu.l.sed si unius
§.filio.Item liber homo . Seruus enim
non constituit procuratorem . nisi ipse
sit in quasi possessione libertatis & mo
ueatur ei quæstio status uel ipse moueat
alijs alias causas,quia interim pro libe
ro se gerit.ut.ff.eod.ti.l.seruum.1. & 2.
responso.&.ff.de libera.cau.l. ordinata
&.C.de assertio.tol.l.1.Item maior.25
6 annis , † nam minor non cóstituit pro
pro se sed cum auctoritate , tutoris uel
tutor seu procurator dat ei actorem uel
post litem a se contesta. procuratorem.
ut.C.eod.titu.l.neque. Hoc tamen fal-
lit in his quibus minor pro maiore ha-
betur , ut in matrimonio contrahendo
in quo minor 25.annis maior. 12 . uel
14 pro maiore habetur. ut infra de de-
spon.impub.ex literis . unde & per se
causam matrimonialem agere potest
& procuratorem. ut infra de resti.spo.
ex parte. Item in religione assumenda
ut 20.q. 1.illud.Item in sacro ordine as-
sumendo. ut 77. distin.c.1.2.& 3.Item
cum mortem parentis exequitur. uel
cum agit de testamento patris . ut 15.
q.3.de crimine,in uersi.Item pupillæ.
Item cum agit de recuperanda posses-
sione.ut.C.qui leg perso. ha.l.ult.Item
cum agit de thoro uiolato , ut.ff.ad le-
gem Iulia.de adul.l. si maritus . §. lex
Iuli. Item cum agit de interdicto de li
bero homine exhibendo, ut.ff.de libe-
ro ho. exhi.l.3.§. si mulier. Item cum
agit de mandato alterius ut.ff. de mi-
no.l.cum mandato. Item cum secundú
canones agit contra patrem . ut 2.q.7
quare cum enim pro maiore habeatur

in prædictis, & ad agendum admittetur si causam de his fieri contingat, & per consequens ad procuratorem instituendum. Constituunt prælati in propriis negociis ut infra eod.ti.c.petitio. In communibus uerò quæ contingunt ipsos & capitula & conuentus cum ipsorum consensu. ut infra eo.ti.c.1.sicut è conuerso infra de iudi.causam & hoc tam in agendo quam in defendẽdo. Et si opponas & dicas prælatus ex suo officio tenetur & potest defendere ecclesiã in causa communi.ut supra de rescriptis edoceri.& no.supra de transa.§. sed quare,ergo potest dare procuratorem in causa eadem sine consensu capituli uel conuentus non instabit procurator ad agendum qui mandatum suscepit tenetur & potest agere ex suo officio. non tamen potest constituere procuratorẽ ante litem conte. ut. C.eo.tit.l.neq;.ff. manda.si procuratorem nisi esset datus in rem suam.ut.C.de don.l.illam. ¶ Possunt constituere non excommunicati

7 † excõicati.n.nec cõstituere possunt. ut infra eo.ti.c.ul.nec cõstitur. ut infra de proba.post cessionem.Et ut breuius dicam constituere potest omnis ille qui non prohibetur. Et.n.edictum de constituendo procuratorem prohibitoriũ.

8 ut.ff.eo.ti.l.mutus. ¶ Sunt † autem quædam personæ quæ in proprijs personis non admittuntur ad agendum. Ad defendendum autem coguntur constituere procuratores ut excommunicatus ut infra de iudi.intelleximus. Illustris persona. ut.C.eo.quicunq; in autẽ.ibi signato quod ius.& in auten. ut ab illust. & quæ super illustres sunt. eo quòd terribiles aduersarij sunt ut ibi. Itẽ & episcopus ut 5.q.3. quia episcopus, Quod contingit triplici ratione. Vna quia secundũ apostolũ.Seruos dei nõ oportet litigiosos esse ut 2.q.7.sicut sacerdotes. Secunda ne cogantur recedere à diuinis obsequijs.ut.C.de epis.& cler. omnis qui.Tertia.quia causæ materiã criminibus creare solebant.ut.C.de iud.l. properãdũ.in pr.& quod dixi in episcopis locũ habet in prælatis maioribus & etiam in minoribus & in collegijs quorum singula singulos syndicos habere dicunt.ut 9.q.3.cum simus. & dicemus

9 infra tit.proxi. ¶ Illud autẽ sciendũ † est quòd ubi is qui instituit procuratorem nouit ueritatẽ negocij procurator autẽ ignorat.Itẽ dominus iustus & legalis procurator ne quam & perfidus nõ agetur causa per talẽ procuratorẽ.ut.ff.eo. ti.l.si actor.&.C.e.ti.l.ul.& ar. infra de iur.calum.in pertractandis. ¶ Est etiam

10 sciendũ ꝙ in quibusdam negocijs † requiritur speciale mãdatũ, ut cũ agitur de suspitione ut.ff.de procura.l.non solum.§.ulti. Item in causa restitutionis in integrum ut.ff. de mino.l. illud.§ si talis, In interdicto de liberis deducendis uel exhibendis.ut ff.eo.ti.l. Pôponius,& in literis apostolicis impetrandis ut supra de rescrip. nonnulli. Item in iutamento calumniæ uel alio iuramento in animam alicuius præstando. Item cum petitur absolutio in forma iuris in personam alterius. aliàs autem secundum regulã sufficit generale mandatum.ut infra eo.ti.petitio.ff. pro socio.l.actione.§. renunciare. ¶ Dantur

11 procuratores in † causis ciuilibus, non autẽ in criminalibus.ut 5.q.3.in criminalibus.ff.de pub.iudi.l.penult.§. ad crimen.Fallit hoc in crimine iniuriarum in quo illustris persona agit & defendit per procuratorem. ut 3.q 9.§.nisi & si criminaliter agatur.C. de iniur.l.ult. & tunc sententia cõcipietur in persona illustris nõ procu.ut in.l. eadẽ ciuiliter agendo liceret cuilibet agere iniuriarũ per procuratorẽ.ut.ff.de iniur.l.nõ solũ §.agere. Fallit in cã ingratitudinis qua patronus libertũ per procuratorẽ accusare potest.& ille defendere.ut. ff.e.ti.l. sed & ethæ.§.1.Item in popularibus actionibus non interuenit procurator.

12 ut.ff.eo.tit.l.licet.† Et idem uidetur in causa denunciationis cum & illa sit popularis. sed secus in causa inquisitionis ut infra de sen. & re iudi. cum I, & A, Nam & si inquisitio fiat de crimine

mine.nõ tamen est criminalis pp modum.ut.infrà.eo.ti.tuæ.& maximè cum sit inquisitio tam in capite quàm in mẽbris ubi de plano inquiritur.ut.infrà.de accusa.olim.sed cum sententia concipi debeat in persona procuratoris. ut. C. de sen.& interlo.om. iu.l.1. qualiter in causa inquisitionis cõcipiẽtur uerba sẽtentiæ,in persona procuratoris circa remotionem ab administratione quæ, ex inquisitione procedit.ut.infrà. de simo. licet Hely.Respondeo in casu isto cõcipietur sentẽtia in persona principali.sicut & in crimine iniuriarũ.cum illustris per procuratorem defendit.ut.C.de iniur.l.ul. sic fiet in causa criminali cum agitur ex defenditur per procuratores. nõ enim pronũciabitur matrimoniũ inter procuratores sed inter principales.
13 & idẽ puto in causa electionis.† In grauibus autẽ causis nõ cõpellitur quis cõstituere procuratorẽ, unde si citatus sit quis ut cõpareat & in propria persona, comparere non possit.non tenetur & si sic non uenerit quia non potuit nec misit quia noluit contumax nõ habetur, ut.infrà.e.ti.querelã. Sed obijcit uidetur ꝙ citatus teneatur cõstituere procuratorẽ si uenire non possit.nã potestatẽ intelligitur experiendi habere qui per procuratorẽ agere potest.ut.ff.de diuer. & tẽpo.præscrip.l. 1.Rñdeo uerũ est si non agat saltem per procuratorem tẽpora cedant non tamen ut quis contumax reputetur. Item opponitur ex eo, quod legitur.infrà.de dolo & contuma. cum dilectus.infrà.de appella. constitutus.in quibus contumax reputarur qui nõ misit sufficientem procuratorem & agebantur ibi causæ electionum. Ad quas respondeo decreta. illæ locum habẽt cum quis citatur ut compareat per se uel per procuratorem aliàs locum habet decreta. querelam. unde illud quod in illis dicitur magis procedit ex forma citationis quàm ex censura iuris. Causas graues in quibus potest quis si uelit procuratorem instituere sed non cogitur.puto has & consimiles, causam status cum quis uendicatur in seruum. ut. C.de asser.tol.l.una.in prin. 54. distinctione frequens,secus cum quis proclamat in libertatem.ut.2.q. 6. si quando. Item ubi agitur ad remotionem. ut.infrà.de accu.qualiter & quando.Item ubi de toto beneficio uel de toto patrimonio seu maiori parte ipsius ut.ff. de.
14 excus. tuto.l.propter litem. † Constituitur procurator paterfami. uel filius ut. ff.eo. tit.l.filius. §. ipse quoq;.infrà. eo.non iniuste.Itẽ maior.25.annis non minor.ut.ff.eo.tit.l.minor. sed si minor sua sponte interueniat pro absente sanctius est talem admittere. quam absentem graui condemnatione afficere ut. C.eo.ti. l.exigendi. quàmuis quod ibi dicitur quidam exaudierint cum minor allegat causam absentiæ nõ causam causæ.Item constituitur cõpos mentis non furiosus.ut.ff.eod. ti.l.2.§.furiosus.¶ Itẽ homo bonæ famæ.non infamis. ut.3. q.7.c.1.quidam tamen exponũt ibi procurator id est,aduocatus, uel intelligũt istud in procuratore episcopi uel collegij p id quod legitur.5.q.3. quia episcopus:secus in procuratore priuati & hoc propter.l.insti.de excep.in fin.Sed dici põt ꝙ aliud sit secũdum leges. & aliud secundũ canones. ¶ Itẽ nec seruus insti tui põt procurator. quia iudicio interesse nõ põt.ut.C.de iudi.l.seruus. Et uidetur ꝙ circa procuratorẽ generalis regu-
15 la tradi possit † ut quilibet possit cõstitui procurator præsente uel absente aduersario nisi certa lege prohibeatur. ut insti. de his per quos agere pos. §. ulc. ¶ Item & alia subijci põt quòd procurator uolẽs tantũ & expressè cõsentiẽs constituitur.ut.ff.eo. tit.l. filius. §.inuitus.&.C.eo.ti. inuitus. Sed hæc ultima regula fallit in constituente. nam quidam compelluntur cõstituere procuratorem ut excommunicati conuenti & illustres agentes uel respondentes in pecuniarijs causis. prælati & collegia.ut no.suprà.eo.§. sunt autem quædam personæ.¶ Circa cautionẽ quæ à procura-
16 tore † exigitur sic breuiter nota. licet

materia sit diffusa. nam si procurator datus sit ad agendum & de mandato constiterit sine cautione admittitur. ut ff.eo.tit.l.si procuratorem. si de mandato dubitetur tenetur probare mandatū uel de rato cauere.ut.C.de procu.l.1.& idem est in actore uniuersitatis. ut.ff. quod cuiusq; uniuer.no.l.itē eorum.§ actor. utrum autem uelit mandatum probare uel de rato cauere quidā dicunt esse in potestate procuratoris.ut.ff.de iure do. l.plerunq;.C.de cond.inde.l.si quis seruum.ff.de dam.infe.l.inter quos.l.aliena.Alii autē dicunt esse in potestate rei an uelit probari ab illo.quia sine mādato nullus admittitur ad agendum.ut.C. de proc l.licet.nisi sit coniuncta persona.ut.ff.de procu.l.sed & hæ. quæ personæ possunt sine mandato experiri. sed non cōtra mandatum.ut.C.eo.ti.l. exigendi.ff eo.ti.l.Pompo.§.ult. Quæ autē personæ & usq; ad quē gradū sine mandato ad agendum admittantur. dixi supra eo §.constituitur.Quidā tamen inter coniunctas personas connumerant clericos.arg.12.q.2.non liceat papā.Et no a quod licet prædictæ personæ non caueant de rato.cauere tamē debent de defendendo.ut.C.de satisd.l. una.ff. de proc.l.omniū.hoc in procuratore actoris.sed procurator rei etiā si constet de mandato cau. re debet iudicatum solui. ut C.de satis.l.una.ff.de procur.l.sed & hæ.§.defendere insti.de satisd.§.sed hodie.An autē procurator actoris habeat mandatum dubium efficitur ex sola negatione rei.quælibet enim res efficitur dubia per negationem.ut.C.quibus ad liber.procla.non licet.l.ul.C.de acqui. poss l. nemo.&.ff.de transac.l.1.¶Et est 16 sciendum † quod cautio quam exponit procurator rei.s.iudicatum solui tria cōtiner. scilicet defensionē causæ faciendam.& sine dolo & quod ipsum uerbū sonat ut.ff.iudi.sol.l.iudicatū solui pro hac satisdatione fideiubebit dominus cum hypotheca tetū suarum pro ipso procuratore si præsens procuratorē cōstituit ut præsentem intelligas dominū & si sit in urbe.& si in ortis.& si in continētibus ædificijs.ut.ff.eo.ti.l.præsens &.l.qui in foro & :l.& ideo.Si uero procurator dominum defendit absentem exponitur ab ipso procuratore cautio. etiam si sit locupletissimus.ut.ff.iudica. solui.l.ad defendendum.insti.de satisd. §.si uerò aliquis &.ff.eod.tit.l. si minor

17 §.ultimo. ¶ †Et nota quod aliquando excipitur contra procuratorem quod non habeat mādatum & hæc exceptio est exceptio falsi. nam falsus est procurator qui dicit se procuratorem cū non sit.ff.de uerbor.significa.l.Paulus.Cum igitur iudicium nullum & controuersiæ nullæ ut.ff. de iudi.l. licet. &.ff.rem ra.habe.l 3.supra de offic. delega. cum olim. ¶ Hanc exceptionem si omiserit fideiussor & soluerit non liberat debitorem.ff.manda.l.inter causas.§. mandato.ff.de condi.causa da.l.si procurator. aliquando excipitur quod desierit esse procurator ut pote reuocato mandato ut infra eo.tit.ex insinuatione: & c.in præsentia. quod intelligo siue reuocetur mandatum ante litem contest. siue post & ex causa. ut .ff.eo.tit.l.ante litem.&.l.post litem, cum sequentibus cum tali. similiter iudicium nullum. ut in præmissis decre. & ideo hæc exceptio proponi potest quandocunque, id est, in qualibet parte iudicij si iudicium dici potest. eo saluo quod id quod præcessit reuocationem mandati uel notitiam iudicis ualet & tenet ut in eod. ti. mandato. Aliquando excipitur quod non possit esse procurator quia miles. & hæc exceptio est dilatoria.proponitur usq; ad litis contest.ut.ff eo.tit.l. filiusfamilias.§.ueterani. Et hanc exceptionem potest omittere si fideiussor. ut.ff.manda.l. si fideiussor. §. quidam. Aliquando excipitur quod sit excōmunicatus uel fuerit tempore mandati. ut infra de proba.post cessionē,& hæc exceptio proponi potest quandocunq; & post sententiā ut infra de sen.& re iudi. ad probandū.& hæc exceptio proprie non potest dici dilatoria quia proponi

pôt post lit.côte. pemptoria,quia ꝓpo
ni pôt post sentẽtiã.ut dictũ est.& ideò
anormala appellatur,idest,irregularis,
quia nec dilatoriarum nec peremptо-
18 rarũ naturam imitatur.† Officiũ pro-
curatoris est litem peragere ex quo mã
datum suscepit. nam a principio libe-
rum & uoluntarium est mandatum re-
cipere.sed postquam susceperit necessi
tatis est cõsummare. Vnde uersus. Sper
nere mandatum licet & finire necesse
est.ut probatur.ff.eod.titu.l.filius.§.in-
uitus &.C.eod.ti.l. inuitus. Incumbit
etiam procuratori finita causa appella-
re.ut in.l. inuitus. uel saltem domino
contestari ut si uelit appellet ut infra
eod.tit. non iniustè.& hoc uerum est ni
si iusta causa procuratoré excuset qua-
re appellare nón possit, puta infirmita-
tis. uel paupertatis. ut. ff. manda.l. si
procuratorem.§.si ignorantes. & tunc
denunciabit domino suo sicut dictũ est.
nisi præsens sit ut.ff.de euic.Herénius.
¶ Sed obijcitur quomodo procurator
poterit excusari prætextu paupertatis
cùm lata sententia sufficiat uoce illicò
appellare ut.2.q.6. in fi.ut.ff. de appel.
l.1. quæ ergo expensæ requiruntur in
dicendo appello, Respondeo forte ab-
erat procurator in die sentẽtiæ. & ideo
opus erat in libello appellare. ut.ff.dé
appel.l.1.in fi.in quo formando & con
cipiendo oportet haberi consiliũ quod
19 non sine expensis expeditur.¶ Sed† nun
quid procurator appellans tenetur pro
sequi appellationem, non ut.C.eod. ti.
l.inuitus.C.de appella.l. si actor. Néc
obstat lex.ff.an per alium cau.ap.l. una.
nam illa loquitur cum quis Instituitur
procurator specialiter ad appellandum
& prosequendum. Item non obstat.ff.
eod.ti.l.qui proprio.§. item quæritur.
ubi finito negotio principali tenetur
procurator suscipere negotium restitu-
torium, quia ibi fuerat procurator ad
hoc specialiter constitutus. Sed adhuc
instatur eo quod eadem sit causa ap-
pellationis cum principali. ut. C. ne
in una eademque causa in rubrica. &
in.l.1.& 2.quæstione 6. si quis in qua-
cunque lite.sed puto quòd non sit ea-
dem, unde nouæ probationes locum
habent in causa appellationis. ut.C.de
appell.l.eos & C.de tempo. appel. per
hanc infra de testib. fraternitatis. &
noua litis contestatio.ut in.l. si quis in
quacunque & infra de appell. interposi
ta.§.ul.quod intelligo in articulo ap-
pellationis ut ibi, non in principali si
iam facta est coram primis iudicibus.
20 ut infra de appel. per tuas.† His pactis
finitur mandatum procuratorium. Itẽ
finitur reuocatione mandantis siue re
integra reuocetur. ut supra de elect. in
causis, nam hoc generaliter obtinet
in quolibet mandato. ut instit. man.
§. rectè siue re non integra sed ante
lit. contesta. ut.ff.eodem titu.l. ante li
tem sed & post litem contesta. ex cau-
sa ut.ff.eodem titulo.l. post litem cum
legibus sequentibus. Sed si procurator
in hoc uelit resistere si solus est audiri
non debet. quia operas suas ingerit
inuito nisi ad hoc faciat ut pudorem
suum defendat, uolens probare fal-
sam esse causam suspitionis quam do-
minus prætendit. eatenus igitur est au
diendus ut extimationem suam defen-
dat non ut procuratione uti uelit. Item
& is contra quem procurator institu-
tus est auditur in hoc. interest enim
eius diuersis procuratoribus non im-
pugnari. ut.ff.eodem titulo.l.quæ om-
nia. Item finitur mandatum renun-
ciatione procuratoris quæ fit re inte-
gra, posteà uerò non nisi ex causa ut
eadem intelligas in renũciatione quæ
dixi reuocatione. ut .ff. eodem titulo
l.imitari & le. Item finitur mandatum
morte mandatoris uel mandatarij re
integra existente. insti. man. §. item
si adhuc. & . C. mand.l. mandatum.
secus si res non sit integra. ut. C. eod.
21 titulo.l.nulla. ¶ † Effectus procurato-
ris seu procurationis est. ut ratum sit
quod cum procuratore geritur ac si
cum Domino gestum esset ut infra e.t.
c.1. nisi postmodũ appareat procurato
rem

rem falsum uel reuocatum ut superius dictum est, uel eum cuius nomine actu est secutum fuisse. ut. ff. de iudi. l. non ideirco. §. cu postea uel aliquid alud propter quod reddatur iudicium retro nullum.
22 ¶ In summa † notandum est quod in pecuniarijs causis procurator interuenit. & in criminalibus secundum leges in quibus agitur ad pœnam relegationis uel minorem. Nam pœna relegationis imponitur absenti sicut in pecuniarijs causis. ut. ff. de pę. l. absentem. & idē dico ubi agitur ad remotionem scilicet ut quis ab administratione remoueatur & propterea in causa inquisitionis admittitur procurator ut dixi supra eo. ti. §. dantur. nec obstat lex. ff. an per alium causa appella. l. una. quæ dicit causas criminales ex quibus sequi solet pœna usque ad relegationem nō posse agi nisi per principales. nā illud ibi ponitur exclusiue. Sed in præmissa. l. de pœnis ponitur exclusiue. & simile.
23 32. di. de illo. ¶ Item notabis † quòd in criminalibus interuenit procurator. & minor & fœmina. & qui alias non admittitur. non ut allegent causas principales negotij. sed causas absentiæ accusati. ut. ff. eodem ti. l. seruum. §. publice. & l. absens. & C. de accu. l. reos.

Summarium

1 *Syndicus quis sit.*
2 *Syndicus unde dicitur.*
3 *Syndicus quis possit constitui.*
4 *Syndici officium quid sit.*
5 *Procurator, syndicus, œconomus, actor, defensor & uicedominus in quo inter se differant.*

¶ De syndico. Rubrica.

TRactauimus de procuratore quæ agit uel defendit causam domini, Nunc tractemus de syndico, qui agit & defendit causam uniuersitatis. ¶ Videamus igitur quid sit syndicus unde dicatur. quid sit eius officium. & in quo inter se differāt procurator. syndicus œconomus, actor, defensor &
1 uicedominus. ¶ Sindicus † est procurator uniuersitatis ad iudicia constitutus. ut infra eodē ti. c. uno. ff. quod cuiusque
2 uniuer. no. l. 1. §. quibus. ¶ Dicitur autem syndicus singulorum causam dicēs ut ex interpretatione nominis patet. Cui deseruire debemus. ut. C. de episco. & cleri. l. decernimus insti. qui mo. test. infirma. §. alio quidam. C. de ferijs l. à nullo. C. de epis. & cleri. l. si quis ad declinandam. §. licentia. 16. quæ. 1. si cu
3 pis. † Potest autem constitui syndicus qui non sit de collegio ut infra eo. ti. c. uno. Potest & de ipso collegio constitui. Nam & monachus constitui potest qui monachorum causas agat & defendat abbatis Imperio. ut 16. q. 1. monachi à monasterio & c. qui uere. & si alicubi inuenis causam uniuersitatis agi per procuratorem expone ibi procuratorem, id est syndicum uel actorem. ut supra. ti. proxi. quia in causis infra de iu. ca. cum causam. in auth. de sanctis. epis. §. si quando. ¶ Officium syndici
4 † est agere uel defendere causas præsentes uel quandocunque emergentes. ut. ff. quòd cuiusque uniuer. l. item eorū. §. si decuriones. & hoc est quod hic dicitur cōstitui debere syndicum alienum à collegio. salarij constitutio consilium est. quod patet ex eo quod hic dicitur in fine. Expedit enim pro paruo incommodo à strepitu causarum seruos Dei esse quietos, & hoc consilium est salubre dummodo sufficiat monasterium ad sumptus sicut alias dicitur una quæque ecclesia debet habere suū præsbyterum. ut 22. qu. 2. sicut, & tamen intelligendum est si sufficiat ut. 21. qu. 2. præcipimus, alioquin duæ ecclesiæ uno præsbytero coniunguntur ut 10. quæ. 3. unio. Ideo autem dico fore consilium quod hic continetur. quia potest unus de collegio agere causas monasterij ab batis imperio ut superius dictum est. & probatur optimè in auth. de sancti. epi.
5 §. si quādo col. 9. ¶ † Differunt aūt inter se

se procurator. syndicus & reliqui de quibus supra positum est. ¶ Nam procurator est priuatæ personæ.ut supra ti. proxi. in descriptione. Syndicus uniuersitatis. siue ecclesiæ secularis qui & ab ipsa uniuersitate constituitur. œconomus uerò est is, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur ut. C. de sacrosan. ec. l. iubemus in prin.unde œconomus in rebus ecclesiasticis tantum & quem episcopi tractatus elegerit.ut.C.de epi. & cle. l. omnes qui ubicunq;.§.hoc nihilominus Syndicus in rebus & negotijs cuiuslibet corporis uel collegij. Actor pro uno ut insti. de cura.in fi.uel pro uniuersitate sed ad unam causam tātum. & præsentem & cum decreto syndicus ad omnes ut.ff.quòd cuiusque uniuer. no.l. Item eorum Inter syndicum autem & defensorem lex non uidetur facere differentiam.Nam syndicum defensorem appellat. ut.ff.de mune.& hono.l. munerum.§. defensores.& ad idē. infra eod. ti.ca.1.in prin. est & uicedominus qui administrat res episcopales ut hospitibus & causis quæ ueniunt paratus existat. ut 89. distin. nolumus. Sed œconomus administrat res ecclesiæ ut dictū est & probatur. 89.di.quia in quibusdam 16. q. 7. quoniā quibusdam.9.q.3.cum simus 88. di.c.1.ro.quia.hoc ius porrectum. Aliquando œconomus defendit in causa. ut in.l.præalleg. omnes. qui. § hoc nihilominus; Sed propriè ad causas actor uel syndicus ut dictum est.Item quandoq; œconomus ponitur in aliqua ecclesia uacāte ad percipiendos prouentus & conserdos ad opus futuri prælati, & hoc cum propter discordiam patronorum ecclesia ordinari non potest.ut supra de offi. ordina.cum nos plerumque.

Summarium.

1 *Vis quinque sunt genera.*
2 *Metus quid sit, & qualiter distinguatur.*
3 *Metus an & quando excuset.*
Graue damnum quod dicatur.
4 *Comminatio excommunicationis an excusationem inducat.*
5 *Metu gesta que sint, que ipso iure non ualent.*
6 *Metum passus que actio detur pro rebus traditis.*

¶DE HIS QVÆ VI METVSue causa fiunt. Rubrica.

Diximus supra de his quæ spōte facimus tā circa negocia quā circa iudicia. Nūc dicamus de his quæ in uiti agimus & coacti. Et ideo subijcitur hic Rubr. de his quæ ui metus causa fiunt. ¶ Videndum est igitur quid sit metus. qualiter distinguatur. Item quis metus seu quæ actio excuset uel irritum faciet quod geritur. ¶ In primis autem notandum est quòd rubr. quæ hic ponitur respicit intitulationē antiquam quæ sic ponebatur in antiquo edicto prætoris. qđ ui metusve causa factum est &c. Vis autem fiebat mētio propter necessitatem impositam contrariam uoluntati. sed posteà detracta est uis mentio. ideo quia quod cunque ui atroci fit id quoque metu fieri uidetur.ut.ff.eo.ti.l.1.¶ Quinque au-
1 tem † sunt genera uis. Est enim uis cōpulsiua per quam compellitur quis ad id faciendum quod non faceret si esset liberi arbitrij nec compelletur. & ex hac ui oritur actio quod met. causa. Est uis expulsiua quæ inducit interdictum unde ui. Est uis ablatiua, & hæc inducit interdictum ui bonorū raptorū in rebus mobilibus. ut. ff. ui. bo. rap. §. sed nedum talia. Est uis turbatiua quæ introducit interdictum uti possidetis in rebus soli.sed in rebus mobilibus interdictum utrobi. cū duo se possidere contendunt. Est uis inquietatiua, hæc inducit interdictū quod ui aut clā.ut si quis à me phibitus uel putās se prohibendū quid i eo faciat. siue ius faciēdi habeat siue non.ut.ff. q ui aut clā. l.1

2 l.1.¶ Metus† est instantis uel futuri pe
riculi causa mentis trepidatio.ut.ff. eo.
tit.l. 1. Metum autem accipiendum nõ
quemlibet timorem sed maioris mali.
ut.ff. eod. titu.l. metum. Item non ua-
ni hominis sed qui in uirum constan-
tem cadere posset.ut.ff.eod.titu. l.me-
tum.&.infrà.eo. titu. ad audaciam.&.c.
cum dilecti. Et propterea metus distin
guitur aut est probabilis aut non proba
bilis. Probabilis qui caderet in uirum
animosum & constantem. Improbabi-
lis qui caderet in uirum pusillanimem
& formidolosum.ut.ff.eo. titu.l.5.& 6.
Probabilis excusat & rescindit quod fa
ctum est.eo instãte per actionem quod
metus causa. Improbabilis nec excusat
3 nec rescindit. ¶ Et notandum † quòd
metus damni & amissionis rerum excu
sat. ut infra.eo.abbas. & simile.l.di.pre
sbyteros,Sed contra.32.q. 7. omnes ac
cusationes.ubi damna rei familiaris nõ
excusant. Solutio.graue damnum ex-
cusat. non graue non excusat. Graue au
tem damnum appello damnum omniũ
rerum uel maioris partis.ar.ff. de excu-
sa. tu.l. propter litem. Vel melius me-
tus damni excusat in dato uel promis-
so siue remisso. quia & datum repetitur
& promissum non soluitur, remissum
petitur, sed non excusat in commisso.
non enim ob metum damni debet mor
tale peccatum committi.quia potius de
beremus omnia mala tollerare quã in
peccatum mortale consentire ut.37.q.
5.ita ne.Cadit autem in constantem ui
rum. & per hoc excusat metus mortis
& cruciatus corporis. Item metus stu-
pri & seruitutis. ut.ff. quod me.causa.l.
isti quidem.C.eo.ti.l.interpositas.infrà
eo.ti. cum dilectus. & sic intelligo. In-
frà.de spon cum locum. &. c. ueniens.
Et hæc uera sunt nisi quis sua culpa se
ingerat in hunc metum.ut. ff. eo.tit.l.si
mulier.in prin.& l.nec timorem. Inue
nio etiam quòd metus uerborum excu
sat.ut.ff.de acquir.hære.l.ui. & ui.distin.
c.1.Sed quod dixi metum non excusa-
re in quem quis incidit sua culpa. reci-
pit contrarium.Infra. de spon. ueniens.
Ad quod respondeo. metus ex culpa
meticulosi proueniens non excusat si
sit legitimus & à iure sumat initium. Si
autem iniuriosus,id est, iniuriam timẽs
excusat. Sed non legitimus ibi erat me
tus de iure enim mori timere poterat
cum in hoc casu liceat patri occidere
adulterum simul & filiam. ut. ff. ad le.
Iul. de adul. l. quod ait. Sed quàmuis
lex hoc dicat canones non admittunt.
ut. 33.q. 2. inter hæc. uel prærogatiua
matrimonij de quo ibi tractatur hoc ha
bet, ut metus quàmuis legitimus effica
ciam matrimonij impediat. Sed si per
coactione aliquid fiat tunc distingui-
tur breuiter.quia aut coactio est absolu
ta, aut conditionalis. Absoluta. s. cum
quis uiolenter trahitur ad quid facien-
dum. quo casu quis uiolenter trahitur
excusatur omnino.ut.l. dist.præsbyte-
ros.1.q.1.constat.32.q.5. fere per totũ.
15.q.6.ca.1.& ar.de conse.di.4.eos.l.1.
Conditionalis autem qui metum uel
cruciatum seu aliquid graue minatur.&
si excuset à tanto non tamen à toto. ut.
infrà.eo. titu. sacris. in uerbo culpam
attenuet.Quidam tamen dixerunt inter
iuramenta promissoria & assertoria. ut
in promissorijs metus uel coactio con-
ditionalis excuset, in assertorijs non,
quia potius debemus omnia mala absti
nere &c. ut.33.q.5.ita ne.11 q.3. quat-
tuor & c.quisquis.& c.nolite. Permisso
ria uocamus illa sacramenta.s.cum quis
iurat de aliquo dando seu faciendo,uel
non dando uel non faciendo.assertoria
cum quis asserit per uero falsum & ma-
4 ximè contra fidem. ¶ Sed quæritur † an
comminatio excommunicationis excu
sationem inducat. Et uidetur quòd sic.
nam continet corporis & animæ detri-
mentum.ut.2.q.1.de manifesta. 11.q.3.
audi. Item per excommunicationẽ sub
uertitur status alicuius. Transit enim de
corpore uel potestate ecclesiæ in pote-
statem dyaboli. ut in prædicto. c.audi.
& ideò iustus est metus.ut.ff.eo.ti.l. isti
quidem. Item excommunicatio est e-
ternæ

ternæ mortis dãnatio ut 11.q.3.necessa
rio qui ergo timet excõicationẽ timet
mortem,timenda est igitur ut 11.q.2.c.
1.Sed contra excõicatio medicinalis ẽ
nõ mortalis.ut 2.q.1.multi.Itẽ si est in
iusta uacua est de ea non est curandum.
ut 11.q.3.cui est illata nec ligat dũmo-
do non contemnatur.ut 23.q.3.notan-
dum in fi. Puto ꝙ metus excõicationis
non excuset.aut.n.est iniusta, & illa nõ
liget quo ad deum.Aut est iusta.& tunc
sibi imputet qui se ita constituit. ut me
reatur excommunicari ut.ff.eod.tit.l.si
5 mulier.¶Est notandum † quòd quædam
fiunt per metum quæ ipso iure non ua
lent ut contractus matrimonij ut infra
de sponsa.cum locum & 30.q.2.ubi nõ
est.Item doris promissio. ut.ff.eo.ti.l.si
mulier.§.si dos.Item iudicis additio. ut
ff.de iu.l.2.℞. 1.in fi.Item auctoritatis
præstatio.ut.ff.de auct. tu.l.2.Item ec-
clesiasticæ rei alienatio.ut 15.q.6. c.1.
Item sententiæ pronũciatio. ut 11.q.3.
iniustum, aliàs autem quæ per metum
fiunt tenent.sed rescinduntur per actio
nem quod metus causa. si sunt perfe-
cta.si uerò sunt imperfecta,tunc per ex
ceptionẽ.ut.ff.quod metus. causa.l. me
tum.§.sed quod prætor.¶In summa no
6 tandum † est quòd si per metum rem
meam corporalem tradã. possum age-
re utili rei uendicatione. & contra me
tum inferentem & contra quemlibet
possessorem ad quem res peruenit. suf-
ficit enim hoc docere metum illatum à
quocunque nec astringor probare quis
metum intulerit. cum metus habeat in
se ignorantiam.idest iuste possum igno
rare quis metum intulerit. maximè si
erat nox. uel dies sed in multitudine
hominum. ut maleficum comprehen-
dere uel dignoscere nõ potuerim ut.ff.
eod.titu.l.metum.§.uiolenti &.§. licet
enim & .l.si cum exceptione.§. in hac.
Vtilis in rem actio ideo datur metum
passo & non directa pro rebus traditis.
quia per traditionem desinit esse domi
nus. nam traditionibus & usucapioni-
bus dominia transferuntur.ut.C. de pa
ctis.l.traditionibus insti. de rerum di-
ui.§. per traditionem. sed de æquitate
prætoria fingitur rẽ in bonis meis per-
mansisse. ideò possum eam uendicare
ut dictum est. Nec obstat his quia in-
uitus tradidi. quia coacta uoluntas :
uoluntas est. ut 15. q. 1. merito. Non
enim uidetur re exclusus quem prætor
restituturum pollicetur.ut.ff. de in in-
tegr.restitutio.l.nemo. Sed nec uidetur
possessionem adeptus est. ut eam reti-
nere non possit.ut.ff.de acquiren. pos-
sess.l.non uidebitur. possum etiam age-
re actione quod metus causa. Et est sciẽ
dum quòd rei uendicatio nunquam cõ
petit nisi in simplum. Actio uero quod
metus causa à principio est in simplum
& in simplum condemnatur reus,idest,
in rem ipsam si extet. uel in æstimatio
nem ipsius si non extet.cui sententiæ si
pareat is qui metum intulit soluendo
liberatur;quod si non pareat damnatur
in quadruplum in quadrupletur omne
quod erat soluendum in simplum. & in
quadruplum contineatur res si potest
restitui uel rei æstimatio.ut.ff de rei uẽ.
l. quod si possessor. quod locum habet
siue agatur contra metum inferentem
siue contra illum ad quem res peruenit
ut.ff.eod.ti.l. si cum exceptione.§.1. &
in hac.&.§.quadruplatur & . §. quate-
nus. & sic circa eandem rem duæ fe-
runtur sententiæ & utraque diffinitiua.
Sed prima circa rem ipsam restituen-
dam quæ diffinitiua est. quia negocio
finem imponit.ut.ff.de re iud.l.1. secun
da circa rei æstimationem quadruplan-
dam & poterunt hæc nomina locum
habere secundum iura canonica. Nam
si animal tuum damnum dederit pote-
ris deliberare dando animal pro noxa,
alioqui ad omnia damna teneris.ut in-
fra de iniuri. & dam. dato. si culpa.da-
tur etiam in quadruplum secundum iu-
ra canonica. ut 12.quæst.2.cum deuo-
tissimam & cap. in legibus. et si per
uiolentiam à domo mea expellar te-
netur uiolentus ad restitutionem do-
mus & omnium rerum in uiolentia per

ditarum.& si ad uiolentum non peruenerunt.ut.infrà.eo.ti.c.ultimo. In quadruplatione autem considerabitur aut metum passus siue in re mea siue in possessione mea. nam aliud est precium rei & aliud est possessionis.ut.ff. eo. ti. l. si mulier. §. qui possessionem. Dantur igitur metum passo hæc duo remedia de quibus superius dictum est. scilicet utilis rei uendicatio.& actio quod metus causa. Datur ad tertium auxilium.s. actio de dolo.nam eum qui metum fecit & de dolo teneri certum est. & tollitur una actio per alteram ipso iure. facta exactione. Electione tollitur exceptio in factum opposita. ur. ff. eodem tit.l.sicut except.§. eum.qui.

Summarium

1 *Restitutio in integrum quibus & quando competat.& nu.2.3.& 4.*
3 *Ecclesia læsa an possit restitui sicut minor. & nume.4.*
5 *Ecclesia uel minor an restitutionem à sententia petere possit.*
6 *Restitutio à sententia an alia sit quàm restitutio ad appellandum.*
7 *Restitutio qualiter fieri debeat.*
8 *Restituere qui possint.& nu.9.*
10 *Iurisdictio ordinaria quibus conferatur.*
11 *Delegatus an causas restitutionis audire possit.& quid de arbitro.*
12 *Restitutio in integrum quid sit.*

¶ DE RESTITVTIONE in integrum. Rubrica.

DIximus supra de restitutionibus quæ ratione metus indulgentur maioribus.Nunc uidemus de in integrum restitutione quæ tā ecclesijs quàm maioribus ætatis ratiōe donantur.¶ Videamus itaq; quibus per restitutionis auxilium succurratur. Cur quomodo,quando,& à quo possit restitutio indulgeri.& quid sit in integrum
1 restitut. ¶ Succurritur † per restitutionem in integrum minoribus.25.annis. Dicuntur autem minores.25. annis qui nondum compleuerunt.25. annos, facta computatione de momento ad momentū.Non enim sufficit tetigisse ultimū diem ut quis ab hoc auxilio excludatur.sed oportet pertransire ultimum momentum.ut cum si quis natus sit in bisexto duo dies computētur pro uno, nam posterior dies intercalatur, id est, de medio eximitur uel non computatur pro die.ut.ff.eodem titu l.3. §. minorē. & de uerb.signi.l.cum bisextus.Cōtingit autem bisextus in singulis quadriennijs. Nam annus habet trecētos. & 65. dies.& 6. horas ut.ff. de statu liber.l.cū hæres.§.stichus. Illæ autem sex horæ in quattuor annis faciunt. 24. horas & sic diem integram.¶ Item computatio
2 † de momento ad momentum ubi agitur de restitutione minores fit in fauorem ipsius. Expedit enim minori sic fieri scilicet prorogari tempora restitutionis potius quàm artari. Aliquando ob fauorem non fit computatio de momento ad momentum. sed sufficit diē inchoari, ut in usucapione trienni contingit. Fauor enim est possessoris sufficere ultimum diem usucapionis attingi ut completa sit usucapio, & hoc propter titulum & bonam fidem. ut. ff de usucap.l. in usucapionibus & .ff.de diuersis & tempora. præ. l. in usucapionibus. primo, responso. & idem est cum tractatur de libertate præstanda a minore. 25. annis. ut. ff. ma. l. prima. Item cum tractatur de testamentis faciendis a maiore. 14. annis. ut. ff. de testa. l. in qua ætate. sic quandoque ob fauorem sufficit annum inchoari. ut. ff. de mu. & ho. l. ad rem. &. ff. ad Trebel. l. qui filium. & supra de elec. cum in cunctis. secus in præscriptione.30.uel.40. annorum quę odiosa est ubi requiritur ultimum annum finiri.ut.ff. de actio. & obliga. l. in
3 omnibus. ¶ Succurritur † & ecclesijs quæ minorum iure censentur. ut infra. eodem ti. requisiuit. Semper enim ecclesia

ecclesia iure minoris debet illæsa seruari, ut ibi dicit, quidam tamen exposuerunt illud uerbum semper, id est, in quolibet contractu, restringentes illud semper, ad quadriennium tantum numerandum a temp ore contractus in quo ecclesia læsa est posse restitui & non ultra. Ecclesia enim maior est & restituitur sicut minor factus maior. s. infra quadriennium numerandum a tempore cõtractus. ut. C. de tem. in integ. resti. l. ul. Nam ut ibi hæres minor factus maior restituitur infra quadriennium in his in quibus fuit captus, tempore minoris ætatis. unde qui sic dicunt ponunt ecclesiam in 25. anno. Alij autem aliter dicunt & alio modo exponunt illud uerbum semper, sic uidelicet quandocũq; sine tẽporis præfinitione. Vnde ponunt eam in primo die natiuitatis suæ, & dicunt eam super in minori ætate cõsistere. nec enim crescit uel decrescit eius ætas. Tu dicas quòd ecclesia fungitur iure & uice minoris. quod sic probatur, ecclesia enim cõparatur reipublicæ. ut. C. de sacrosan. ec. ut inter diuinum. Et respublica comparatur minori. ut. infrà. eo dem. c. requisiuit. non tamen est minor immò maior. sed restituitur sicut minor ut respublica. ut. C. de offi. eius qui uicem alte. gerit. l. 1. Si enim minor esset ut dictum est. non fuisset desponsata ut. 26. di. supra. de biga. c. debitum. Et puto ecclesiam restitui quandocũq; in contractibus sine temporis præfinitione & in iudicijs etiam post sententiã ut infrà. eo. c. suscitata. & c. cum ex literis. Sed hoc nõ nisi propter graue dãnũ. ut. ff. de mino. l. si ex cã. Et in his duobus differt ecclesia a minore. qui non restituitur nisi in minori ætate. Et hoc intelligo esse uerum nisi post contractũ uel post sentẽtiam cõtra ecclesiã præscribatur. Nã in tẽporibus ut in usucapione & præscriptione nõ inuenio ecclesiã restitui. quãuis inueniam quædã tempora de præscriptione subduci. ut notabo. infra. de præscrip. præscribit enim ecclesia & præscribitur cõtra eã. Et in hoc similiter differt ecclesia a minore qui in tẽporibus ipso iure seruatur illæsus præterquã in longissima præscriptione qui quidẽ currit, sed minor restituit. ut. C. in qui. cau. nõ est neces. in integ. resti. l. ul. Alij antẽ dicũt quòd ecclesia restituit a 25. annis usq; ad quadrienniũ. sic & ecclesia recte iure utit minoris hæc enim tempora habet minor ad petendam in integrum restitutionẽ. ut. C. de temp. in inte. resti. pe. per totum. ¶ Item restitui-
4 tur † maior uel ecclesia si lædatur siue decipiatur ipse minor siue tutor eius uel curator eius interuenerit legitimus. ut. C. si tutor uel cura. interue. l. etiã. Et idem dico in ecclesia si prælatus eius, syndicus vel œconomus decipiatur. Delictum enim personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ, ut. 16. q. 6. si. episcopus. secus est si decipiatur simplex procurator minoris uel ecclesiæ, tunc enim minor uel ecclesiæ non subuenitur nisi procurator sit non soluendo. ut. ff. eod. tutu. l. cum mandato. magis enim fuit prouidendum superioribus personis quæ gerunt ex necessitate quàm procuratori qui ex voluntate gerit. ¶ Et quod dixi ecclesiam restitui si prælatus decipiatur. Et est ratio, quia prælatus conditionem ecclesiæ, deteriorem facere non potest. ut. infra cap. 1. quod intelligo in faciendo. secus in omittendo. ut. 16. q. 3. placuit. infra. de præscrip. cap. 1. Aliquando tamen potest etiam in faciendo conditionem ecclesiæ deteriorem facere. vt pote modicam rem donando. ut. infra. de dona. cæterum 12. q. 2. terrulas. Et idem in quinquagesima & centesima. ut. infra. de dona. apostolicæ. & infra. de his quæ fi. a præla. sine consensu ca. pastoralis. 12. q. 2. bonæ rei. Et in hoc differt prælatus a procuratore. quia procurator liberam habens & generalem administratione non potest donare. ut. ff. de procu. l. procurator tutorum. & l. procurator. cui quãmuis aliquotiens prælatus appelletur procurator ut. 10. q. 2. pcariæ. 12. quæ. 1. c. ult. & q. 2.

&.quæ.2.fine exceptione. 10.q. 2. casellas infra de dona. fraternitatē. Et quod dico conditionem ecclesiæ deteriorem fieri posse per prælatum in omittendo. uerum est legitimo tempore interueniente non statim. hoc est si ex omissione prælati, præscriptio inducatur contra ecclesiam. Aliter si prælatus omittat in iudicio legittimam exceptionem seu defensionem restituitur ecclesia ut infra eodem.c. auditis.&.c. cum uenissent. nisi super hoc eodem petita esset restitutio & denegata.ut infra eod.titu. c.ult. ¶Iuuatur etiam minor & ecclesia in allegationibus omissis dum ea quæ sunt pro causa non allegata uel allegata nō probat.uel si se proditum seu pro ditam ab aduocatis conqueratur. ut. ff. eo.ti.l. minor autem.§.1.& l. minor annis.25.omissis.¶Item succurritur minori & ecclesiæ si se negotijs alienis immiscuerit sine mandato uel saltem necesse habet cedere domino negociorū beneficium restitutionis.ut.ff.eo.tit.qđ si minor. Et ut breuiter dicam restituitur minor & ecclesia in cōtractibus uel quasi contractibus in delictis uel quasi. ut super his rubricæ speciales in Codice ponuntur. & quod dixi restitui in cōtractibus uel quasi locum habet cum cōtractus tenet ut pote celebratus in casu concesso & in forma iuris ut 10 q.2. hoc ius porrectum. & 12. q. 2. sine exceptione. Aliter si in casu non concesso uel non secundum formam iuris nullus est contractus ipso iure.ut. 10.qu.2. quia rem homini.& 12. quæ.2. fine exceptione. apostolicos. alienationes. & tunc cum ius commune competat. non est necessaria in integrum restitutio ut. ff. eo.ti.l.in causæ. ¶Item succuritur ecclesiæ & minori si quasi cōtumax ad iudicium non uenit culpa non dolo.ut.ff. eod.ti.l. minor.secus si ex dolo ut.ff.de mino.l.si ex causa.§. nunc uidendū. tūc enim non restituetur ecclesia, quia nec minor restituitur in delictis atrocibus, nisi quatenus miseratio ad minorē pœnam iudicem perduxerit ut.ff.e.ti.l.auxilium. Quod intelligo cum tota ecclesia delinquit. ut. C. de sacrosan. eccle.l.iubemus nullam nauem. alias delictum personæ &c ut no.supra eo.ti.§. restituitur. ¶Item subuenitur & si nouæ defensiones appareāt ecclesiæ quibus ante usa non fuit.ut. C. si sæpius in inte. resti. postu. l. 2. quamuis de iure communi prætextu nouorū instrumētorum lites sopitæ non debeant instaurari.ut infra de sen. & re iudi.inter monasterium.&.C.eo.tit.l.sub specie.¶Itē si deferat iuramentum.ut.ff.de iureiu.l. nam postea.§.si minor. Et qualitercunque in iudicijs minor uel ecclesia capiatur siue agat uel conueniatur. ut.ff.eod. tit.l.ait prętor.§. sed & in iudicis. ¶Sed

5 dubitatur † an ecclesia uel minor possit petere restitutionem a sententia eo qđ ecclesia tuta est communi iure & communi auxilio, potest enim appellare.& ideò ad extraordinarium auxilium recurrere nō debet.ut.ff. de mino.l.in causæ.Sed hæc obiectio in sententia domini Papæ locum non habet, quoniam superior non inuenitur ad quem per appellationum recursus haberi possit. ut supra de elec. licet in fi.&.9.qu. 3.cuncta.Sed si instes & dicas. poterit supplicari.ergo restitutio superuacua est ut superius dictum est. Respondeo utrunq; remedium supplicationis & restitutionis est extraordinarium auxilium & eadem æquitate inductum unde unum reliquum non excludit. Vt dicitur.aliter actio de dolo non datur si alia competat eadem æquitate inducta ut actio qđ metus causa. quæ & si competat, datur tamen actio de dolo. nam si eū qui metum fecit & de dolo teneri certum est. ut.ff. quod metus. causa.l. si cum exceptione.§.eum qui. ¶Sed nunquid à sententijs aliorum potest quis petere restitutionem. Videtur quòd nō quia potest appellare, & sic ad extraordinariū auxilium non recurret per. l. in causæ. & si tempus appellandi excesserit restituetur ad appellandum.ut. C. si sæpius in integ. resti. postu. l. 1. Respondeo, potest

potest ecclesia restitui a sententia. Nec obstant super.ora iura. Nam lex illa in causæ, loquitur cum minor est tutus ipso iure. & ideo non debet recurrere ad auxilium restitutionis. Itē alia lex nō obstat.loquitur cum minor petijt restitutionem.& fuit ei denegata iterum petere non potest nisi noue defensiones allegentur. sed poterit appetere non potest nisi nouæ defensiones allegentur. sed poterit appellare.ut infra eod.ti.ca. ult. & . C. si sæpius in integr. resti.postuletur.l.2.& 3.

6 ¶ † Si tu quæras an sit aliud restitui a sententia quam restitui ad appellandum à sententia. Respondeo sic. cum enim restitutio fit à sententia perinde est ac si sententia lata non esset ar. ad hoc infra eo. cum ex literis ubi dicit. non obstante sententia. sed ubi fit restitutio ad appellandum. sentētia salua manet. quamuis postea suspendatur per appellationem.ut.C.de iureiuran. l. generaliter,in princi. C.de appella.l. præcipimus.§.hoc fin. supra de off delega. pastoralis.§. præterea infra de senten.& re iudi. cum inter uos. Licet alibi dicatur extingui pronunciatū per appellationem.ut.ff. ad se.con.Turpil.l.1.§. ulti. Sed exponitur ibi extinguitur. id est,suspenditur.

7 ¶ † Fieri autē debet restitutio iudice sedente pro tribunali præsēte aduersatio,uocari enim debent is contra quem petitur restitutio alioquin ipse iure non tenet restitutio.ut.ff. de mino.l. uerum.§.sciendum & l. in causæ.§. causa &.l. etiam si patre.§.ulti. Nā negotiorum merita partium assertione panduntur. ut.C. si per uim uel alio modo.l. ulti. Quia & si minori uel ecclesiæ pro restitutione non detur actio sed iudicis officium ut.ff.de mino.l. quòd si minor.§. ul.&.l.illud.§. 2.l. quod si de speciali. oportet tamen libellum porrigi, litis contestationem fieri, & omnia solemniter & ritem procedere ut supra de offi.iudi.c.ult. in casu tamen si is contra quem restitutio petitur, uocatus infra triemnium non ueniat restitutio indulgetur ut in auth. ut sponsali.largi.§.ad hoc.colla.9. Debet etiam ecclesia siue minor probare læsionem siue deceptionem non enim ex hoc solo quòd minor est quis sequitur quòd sit deceptus.& idem in ecclesia.ut.ff.de mino.l. non omnia de iureiu. l. nam postea.§.si minor. ¶Possunt

8 † restituere iudices delegati à Papa uel a principe. Item ordinarij. Item delegati ordinariorum habētium administrationem.siue causæ restitutionū fuerint specialiter cōmissæ huiusmodi delegatis.siue alijs causis commissis corā eis restitutionum inciderint quæstiones. Item ordinarij non habentes administrationem, sed delegati ab eis nō possunt, si causæ restitutionum committantur eisdem.sed si alijs causis commissis quæstiones restitutionum incidant coram ipsis. & causas audire possunt & restitutiones indulgere.Et idem dico in arbitris.nam super restitutionis quæstione cōpromitti non potest. sed si super alio compromittatur super quo compromitti potest. & coram arbitro incidat quæstio restitutionis. & audire & restituere potest ut infra eo.ti.decre. causam. quæ sumpta est ex lege, ut.C. ubi & apud quem.l. ulti. Sed certè si rectè inspiciatur lex illa colligitur ex illa quòd nec delegati ordinariorum non habentium administrationem. nec arbitri cognoscere possunt de huiusmodi quæstione etiam incidenter & sic legebant & intelligebant legem illam domini mei Azo. & Aug. Sed hæc decre. contrarium dicit & potest esse huiusmodi decre. ratio quia in incidēti quæstione etiam minus competens iudex iurisditionem sortitur ut supra de offi. de leg. prudentiam. §. ulti. C.de iudi. l. quoties. et.C.de ord.iudicio.l. adite.

9 ¶Dubitatur aūt † qui sunt ordinarij administrationem non habentes. sed facultatem tantum modo iudicandi. Et secundum iura ciuilia dici potest quòd sunt illi qui honorem et dignitatē habent. sed non administrationem unde ratione honoris dignitatis iudicare possunt.

possunt. si qui in eos cõsenserint. & de his loqᵗ lex de iudi.l.j.C.e.t.rẽ non nouã.Respõ.1.Sed secundũ iura canonica posset poni exẽplũ in episcopo qui renunciauit loco episcopali. non dignitati.qui honorẽ retinet administratione. ut supra de ordi.ab episcopo quæ resig. episcopa. c.1.& supra de renunci.nisi cũ pridẽ.§.ult.&.c.post translationẽ circa fi.Itẽ poni potest exemplũ in episcopo cuius episcopatus omnino destructus ẽ. populus effectus. hic .n. episcopus est nullus tamen episcopatus hic honorẽ habet sine administratione. Quidã tamen ponunt, exẽplũ in officialibus episcoporũ & male quia officiales nõ sunt ordinarij sed delegati ad uniuersitates causarum ut nota supra de offi. uica.cir

10 ca prin.¶A quibus aũt † cõferatur iurisditio ordinaria no.supra de offi.or.§.ordinariã.Et est sciendum ꝙ ubicunq; ecclesia uel minor restituitur restituẽdus est & eius aduersarius ẽt maior. sed in eodẽ tantũ casu.sed non in alio ut.ff.de mino.l.quòd si minor.§.rest.&.l. pater §.2.&.l.etiã.§.1.C.de repu.l. una.C.de prædijs mino.l.si prædiũ, in fi.12 q.2. Vulteranæ infra de rebus eccl.nõ alie. ad audientiã. Non.n.ecclesia ditari debet cum aliena iactura ut 54. di.genera lis infra de pœnis suã.ff. de condi. inde l.nã hoc natura.¶ Item licet minor uel ecclesia impetrauerit restitutionẽ. põt renunciare si uelit.ut.ff.de mino.l. si iudex.¶Quando autẽ ecclesia restituatur dixi supra e.ti.§.fit cõputatio.quia semper & sine temporis præfinitione. ut in fra.c.1.&.c.tum ex literis. nisi cõtra eã legitimè præscribatur. nam ut ex litera illius decre. tum ex literis. colligitur tempore Eugenij papæ & in primo mẽse sui pontificatus interuenit læsio & tẽpore Celestini indulta est restitutio. qui causam commisit sententia Eugenij non obstante. Quidã tamen dicunt quòd ibi interrupta fuit quadriẽnij præscriptio per petitionem restitutionis. fuit enim petita restitutio tempore Eugenij & temporibus aliorum summorum pontificum ei succedentium eadem petitio innouata.& sic ecclesia petens non fuit quadriennio exclusa. Sed errant qui sic dicunt. quia restitutionis quæstione dum petitione sed nec lit. contest.perpetuat.ut.ff.de mino.l. papinian §.ul.&.C.de tempo.in integ.rest. l.ul.Si quis tamen uellet illorum sententiam sustinere posset dicere quòd ibi per iudices stetit quo minus in quæstione illa processum fuisset.& ideo ecclesiæ petenti nullum potuit præiudicium generari,ut in auten.ut spon. largi.§ hoc quoq;,colla.9.&.2. q.6.anteriorum.§.sed his.&.l.biduum . ¶ Vnum non omitto.quia quod dixi supra.§.pro

11 xi.† delegatus causas restitutionis audire posse recipit dubitationem. Videtur enim quòd causæ huiusmodi delegare non possunt, quia ex edicto restitutorio nulla propria proficiscitur actio sed cõdependet ex officio iudicis.ut. ff. de mino.l. quod si minor.§.ul.Ea uero qui iudicis officio expediuntur non delegantur.ut.ff.de off.procon.l. nec quicquam.§.ubi ff.de reg. iur.l.omnia.ff. ad municip.l.ea quæ. Ad quod respondeo speciale est hic fauore restitutionis qui ampliandus est non restringẽdus ut.ff. de lib.& postu.l. cum quidã.Sic & aliud speciale in hac restitutione contingit, ut cum causa restitutionis sit excellens ita ut in ea requiratur speciale mandatum,ut.ff.de mino.l.illud , ut in ea com promitti non possit.nec delegari ab ordinario iureditionem sine administratione habente.tantum tam coram arbitro quam coram delegato huius ordinarij tractari poterit incidenter ut infra

12 eo.ti.causa.¶†Est autem in integrũ restitutio prioris status uel iuris reintegratio per quam subuenitur minoribus. Subuenitur & ecclesijs iure minoris sicut dictum est. Subuenitur quandoq; & maioribus ex iusta & legitima causa ut ff.ex quibus cau.ma per totum.& sic intelligo infra eod. tit. ex literis infra de senten.& re iudi. cum Bertoldus infra de pigno.significante .

SVM-

Summarium

1 *Edictum de alienatione iudicij mutādi causa facta quando locum habeat.*

2 *Edictum de litigiosis contractibus, & hoc edictum non concurrunt, sed diuersis respectibus locum habent.*

3 *Actio ex hoc edicto cui & contra quem & in quantum detur.*

¶DE ALIENATIONE IVdicij mutandi causa facta. Rubr.

IN superiori rubrica prospectum est & prouisum per in integrum restit. ecclesijs ut supra ti. proxi. c. 1. Et minoribus ut supra in. cap. constitutus. Et maioribus. ut supra in. c. ex literis. Et non æquitate prospicitur hic omnibus in quorum damnum & præiudicium aliqui res & possessiones de quibus agendum esse credunt & timent in alios transfersit causa mutandi iudicij. ¶ Surgunt autem ex hoc edicto duo specialia beneficia, Unum quia agitur cõtra alienantes actione in factū, ad id quod interest agentium res non fuisse translatas. saluis nihilominis pristinis actionibus aduersus nouos possessores quos potius parat uel paris nouos aduersarios. ut. ff. eod. ti. l. 1. Et aliud quia literæ commissionum contra ueteres possessores obtentæ extenduntur ad nouos. de quibus nullam faciunt mentionem. ut infra eod. ti. c. 1. In titulatur hic igitur rubrica de alienatione iudi-
1 cij mu. causa fac. ¶ Unde uidendum † est quando locum habeat hoc edictum, & cui, & contra quem & in quantū detur actio ex hoc dicto. Habet locum hoc edictum cum quis credens se conueniendum super re aliqua actione reali uel personali in rem. tamen scripta ut pote aliquo interdicto. Interdicta. n. licet in rem uideantur concepta ui tamē ipsa personalia sunt. ut. ff. de interdi. l. 1 §. interdicta alienat, rem dolo malo causa mutandi iudicij à se. & suscipiendi ab illo in quem transfert possessionem nec refert an transferat dominiū uel nudam possessionem. ut. ff. eod. tit. l. non solum & l. ex hoc. §. alienare. Dolo malo ideo dixi quia si alienat rem redibendo uenditori. non ut iudicium euitet sed alias redibiturus uel si ex alia necessaria causa alienat. locum non habet edictum. ut. ff. eodem titulo. l. ex hoc, & ll. sequentibus. Et idem dico si ideò alienat. quia timet sibi moueri quæstionem & lites execratur. ut. ff. eodem tit. l. item si res. §. ult. Item locum habet hoc edictum cum alienatio fit causa futuri iudicij mutandi. ut in l. ex hoc. §. pri. quia si iudicium esset inchoatum inter petitorem & possessorē conuentione iudiciaria. aut per præces principi oblatas & iudici insinuatas ac per iudicem aduersario cognitas. cū res esset litigiosa. si de dominio ipsius uel quasi quæstio erat. tunc commisso uitio litigiosi. locum haberet edictum de litigiosis. ut. C. de litigio. l. ulti. in autem de litigio. in princ. col. 7. quia prohibita est talis rei alienatio ut ibi. & 11. q. 3. quia res. sed res super qua futurum speratur iudicium non prohibetur alienari ante motam causam. Et ideo istud edictum & edictū de litigiosis cōtractibus nō concurrunt sed diuersis re-
2 spectibus locum habent. ¶ Datur † autem actio in factum ex hoc edicto ei. in cuius fraudem & elusionem facta est alienatio, & suis hæredibus, & contra hæredes eius ad quem res trāslata est. Et datur infra annum. ut. ff. eo. ti. l. non solum. §. ult. & ll. sequentibus. Datur enim inquam aduersus eum qui alienauit quem ad interesse conueniat coram ordinario. & ut puto coram delegato per literas contra eum obtentas. ut dolus repræsentet. eum possessorem. ut. ff. de rei uend. l. qui petitorio. C. ad exhiben. l. ad exhibendum. in quo interesse considerabitur quanti interest agentis rem non fuisse translatam in hominem alterius diœcesis forte uel prouinciæ contra quem illum agere oportet ad possessionem aduocandam per

per pristinam actionem. Item quanti interest ipsius non habere duriorem, uel potentiorem aduersarium, si in potentiorem translata fuit: quia potentio ribus pares esse non possumus, ut. ff. eo.ti.l.1. Item aget contra possessorem actione in rem, uel alia actione sibi cõpetente ad rem aduocandam siue corã ordinario possessoris siue coram delegato, quem obtinuit contra alienanté. quod est hic speciale. cum alias genera liter literæ commissionis sint personales. nec ad alios extendantur quorũ no mina in literis non habentur. ut suprà de offi. deleg. cum olim abbas. &. c. super eo de rescrip. significauit. Sed fallit illud generale hic & in aliis casibus quos not. suprà de rescrip. §. sed priuilegium, & suprà de offi. dele. §. casualiter. Veruntamen si ab eo qui rem alienauerit consequatur actor rei æstimationé dolo possunt ante ipsum possessorem, ut superius ut dictum est. non aduocabit postea rem a possessore. nec enim habere potest & rem & pretium, sed alterũ ut. ff. de peti. hære. l. si & rem & pretiũ. & rem a possessore & interesse ab alienante consequi potest ut superius dictum est. ¶ Item alienator potest conueniri pristina actione, non tãtum ad rei æstimationem ratione doli, ut dictum est, sed ratione pretii quod ex rei uenditione recepit quia pretium loco rei succedit, ut. ff. de pecu. l. sed si quis, & in l. prædicta si & rem & pretium. ff. de le. 1. l. Imperator. & l. se. infrà. de usu. cum tu. in fi. ff. deleg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & infra. ut lite pen. ecclesia sanctæ Mariæ. Sed & si clerico cedatur actio contra laicum. ut si clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum & si non fiat contra uerba edicti. fit tamen contra mentem. ut. infra. eo. ti. e. 2. Nam ille incidit in uerba huius edicti qui credens se conueniendum super re aliqua transfert rem illam in alium causa futuri iudicij mutandi à se. & suscipiendi ab illo in quem transfert rem. sed in mentem huius edicti incidit non in uerba qui dum credit uel scit sibi aduersus alium competere actionem illam priuilegiato uel potentiori homini cedit causa futuri iudicij non mouendi a se. sed ab illo inchoandi & perficiendi cui cedit. & in hoc casu cessio est nulla. & is qui cedit amittit actionem ut hic. ca. 2. &. C. ne lice. po. l. nulla. Clericus autem dicitur potentior laico ratione officij cuius contemplatione sortitur priuilegium quo ad forum. Nam alias ratione officij censetur durior aduersarius & potentior. ut. C. quod metus causa. l. si per impressionem. C. si quacunq; præ di. potesta. l. 1. &. C. si rector prouin. l. una. Sic & tutor ratione officij censetur potentior pupillo. & ideo cessio ei facta contra pupillum non ualet. ut. C. qui dari tuto. uel cu. pos. in auten. minoris Sed hoc qualiter esse potest. ut actione cessa clerico contra laicum. clericus trahat laicum ad forum ecclesiasticum. cuius actor forum rei sequi debeat secundum canonicas & legitimas sanctiones. ut infra de foro compe. si clericus. & capitulo cum sit generale. 11. quæst. prima relatum & capitulo experientiæ. &. C. de iurisdi. omni. iudi. l. iuris ordinem. Respondeo hoc locum posset habere in locis illis in quibus consuetudo est quod clericus trahat laicum etiã reum ad forum ecclesiasticum. ut. infra de foro compe. si clericus. Vel aliter posset clericus molestare laicus super qua cessa est cum super re illa quam laicus possi et super qua cessa est clerico actio. laicus cogetur agere contra laicum super molestia quam clericus etiã infert. Et tunc clericus conuentus in foro ecclesiastico intentabit actionem sibi cessam per modum reconuentionis. Cessat autem hæc actio ex hoc edicto in quibusdam casibus. l. ut. ff. eodem titu. 3. §. ultimo. & l. ex hoc. §. si quis alienauit.

Summarium

1 *Arbitrium quid sit.*

2 *Arbiter esse quis possit, et qui prohibeatur.*

Compromitti

¶DE ARBITRIS.

Rubrica.

EXpeditis præparatorijs iudiciorũ ad iudicis ueniamus. Sed quoniam ad instar iudiciorum arbitria sunt redacta. ut. ff. eod. titu. l. 1. Nam arbiter partes iudicis assumit. ut. ff. eod. titu. l. si de meis. alias Pomponius. §. recepisse. Ideo prius de arbitris est uidendum. ¶ Videamus igitur quid sit arbitrium. Item in quot debeat compromitti. quis possit esse arbiter. de quibus rebus ualeat compromitti. & quis sit effectus arbitrorum. In quibus differant iudicium & compromissum. & qualiter finiatur compromis-
1 sum. ¶ Arbitrium † est trinus actus personarum super ciuili quæstione in quasi iudicio contendentium. Nam & iudex laborare debet ad inuestigandam ueritatem. ut. 30. q. 5. iudicantem. actor ad intentionem & ad amplicandam causam. Reus ad extenuationem ad causam diminuendam. ut. 4. q. 4. c. 1. Vel sic diffinitur arbitrium secundum Azo. Arbitrium est causa in dicendo iure uoluntarie posita cum certarum personarum inter positione. scilicet arbitri actoris rei. ¶ Arbi-
2 ter. † esse potest qui non prohibetur à iure ut pura liber homo, paterfami. sed & filiusfami. arbiter esse potest. etiam iure patris. ff. eod. titu. l. sed & filius. & l. quin etiam. Item libertus sed non seruus. ut. ff. eod. titu. l. Pædius. in princip. &. §. in seruum. Item non refert an arbiter sit integræ famæ, uel infamis, ut. 3. q. 7. §. tria, in uersicu. cognitores. &. ff. eo. tit. l. Pædius. Sed secus in iudice. ut. C. de dig. l. neque famosis. C. de infamibus. l. una lib. 11. & infra. de exces. prela. inter dilectos. ¶ Prohibetur autem esse arbiter seruus. ut dictum est. Item mulier. ut. infra. eo. tit. dilecti. C. eod. tit. l. ultima. quia nec iudicare possunt. ut. 3. q. 7. §. tria. ff. de iudi. l. cum prætor. §. 1. & 33. quæstione. 5. mulierem. hoc tamen fallit in quibusdam excellentibus fœminis quæ ratione suæ excellentiæ & consuetudinis iurisditione ordinaria & arbitraria utuntur. ut prædicta decreta. infra. eod. titul. dilecti. & aliquoties delegata. ut. 12. q. 2. cum deuotissimam. 8. q. 1. uereor. Item in laicum compromitti non potest super rebus spiritualibus. ut. infra. eod. titu. contingit. quia nec de rebus ecclesiasticis laici iudicare ualent directè uel etiam incidenter. ut. infra. titul. proxi. decernimus. infra. qui fil. sint legi. lator. nisi auctoritate superioris suscipiant compromissum. ut. infra. eod. titu. per tuas. seu iudicium. ut. 32. distinct. §. uerum. uel nisi hoc humilitas superioris inducat. ut. 2. q. 7. nos si competenter. uel nisi hoc fiat ad tollendam omnem suspicionem contra clericum exortam. ut. 2. q. 5. habet. & c.
3 Menam. ¶ Et notabis † quòd in causa matrimoniali nec in laicum nec in clericum compromitti potest ut. supra. de in integ. restitu. causam. Et hoc est uerum in causa matrimonij carnalis. nam in causa matrimonij spiritualis compromitti potest in clericum. ut infra. eod. titu. ex parte. supra. de elec. cum inter dilectos. Item probetur compromitti in furiosum surdum aut mutum seruum. Item minor. 25. annus. maior autem

ior autem.20.sed minor.25. annis potest sumi in arbitrum. sed restituitur si temerè auditorium recepit cum intersit eius litibus non uexari.ut.ff.eod.titu.l. sed si in seruum.§.1.&.l. cum lege.&.ff. de minoribus.l. minoribus.25. annis subuenitur. Item prohibetur compromitti in iudicē ordinarium.dicente lege si quis iudex sit: arbitrium recipere eiusdem rei de qua iudex est. in se ue compromitti iubere prohiberur lege iulia.& si sententiam dixerit non est danda pœnæ persecutio. ut.ff. eo.ti.l.sed & si in seruum.§.1.&.3.qu.8.§. tria uer. si quis iudex,& est triplex ratio quare in ordinarium compromitti non possit. Prima. quia si nollet pronunciare non esset qui eum cogeret.eum per ordinariū cogi debeat arbiter ad pronunciādum.ut.ff. eo.ti.l.3.Secunda. quia si contingeret sententiam quam ipse tulerit impugnari timendum esset ne eam defenderet animosè.ut.C. de asses. l. nemo. Tertia, quia lex dicit arbitrum similem esse iudici ut.ff.eo.titu.l.s.&.C.de iudi.l.rem non nouam. ergo est alius à iudice. cum inter utrunque similitudo notetur. nihil enim est id cui est simile. & secundū hoc intelliges.l. illam si quis iudex. sicut sonat ut sint duo dicta scilicet quòd iudex non possit compromissum recipere. nec in se compromitti iubere. Contra hanc sententiam facit consuetudo, frequenter enim in ordinarios cōpromittitur & ualet quod fit. faciunt & multa iura ad hoc supra de electio causam.&.cap.cum inter dilectos infra eo. titu. dilecti.&.c.cum tēpore.& ca.ex parte. Similiter & in delegatos compromittitur ut infra de præben. nisi infra de præsup. literas infra de rerū permu.exhibita.tu. dicas quòd prohibitio legalis non habet locum secundum iura canonica. Vel si uelis sustinere legem illam si quis iudex. dicas unum esse dictum.l.illius & sit sensus.iudex prohibetur recipere compromissum iubēdo in se compromitti.ut illa uerba in se ut compromitti iubere. sint expositio uerborum priorum legis. Quidam tamen dicunt etiam secundum leges posse in ordinariū compromitti per auth ut diffe.iu.§.si uerò contigerit.colla.9. Sed certè auth. illud loquitur in arbitratore. hoc est in amicabili compositore. Potest enim ordinarius per amicabilem compositionem dissoluere quæ dubia sunt inter partes. ut

4 ibi dicit. ¶ Debent † autem compromitti in imparem numerum. quia in numero impari Deus gaudet scilicet in unum aut tres.ut infra eo.titu.c.1. Et ideò statutum est propter hominum facilitatem ad dissentiendum.ut.ff. eod.titu.l. item si unus.§. principaliter & si cōtingeret tres non concordare in eandem sententiā obtineat sentētia duorum.ut hic.ca.s.Quod intelligo tertio præsente & contradicente. secus si absente. tunc enim sententia duorum nō teneret.ut.ff eo.ti. l.si in tres &.l. sicuti. ¶ Quid si duo pronuncient. tertio præsente & tacente. ut nec cōtradicat nec consentiat. perinde habendum

5 est ac si contradicat.Sed † quæritur an ualeat compromissum si compromittatur in duos. Et uidetur quòd non, nam si dissentiant res sine exitu futura est. Sed certè solitum est compromitti in duos & ualet compromissum. & si non consentiūt. tunc ordinarius uel delegatus qui iurisdictionem sibi retinuit potest cogere duos certā eligere & tertiam personam. ut in d.l.item si unus. §. principaliter.& supra de offi. de leg. suspicionis. quamuis aliud obseruetur in duobus iudicibus discordātibus ac diuersas sententias ferentibus. quia illa sententia ualebit quæ à superiore confirmabitur.ut. ff. de re iudi.duo iu-

6 dices infra de re iud.c.ul. ¶ † Sed si in duos compromittatur sic ut si dissentiant tertium assumant. nec exprimatur is qui est assumendus. non ualet compromissum quia possunt in assumendo dissentire. ut in eā.l.§. si in duos.infra eod.ti.innotuit. Sed contra infra eodem tit. cum à nobis. Ad quod responderi poterit quòd ibi actum fuit de certis personis assumendis quamuis non fuissent expressæ. Vel illud locum habet in mediatoribus seu ordinatoribus assumendis: secus in arbitris. Vel illud obtinuit ob reuerentiam legati. & simile

ſimile infra de accu.& inquiſi. ad petitionem. Vel dic quòd illa eſt ratio quare nõ ualet compromiſſum factum in duos ita ut ſi diſcordes fuerint tertium aſſumant. quia & in aſſumendo poterunt eſſe diſcordes & ſic ſine exitu res futura eſſet. quæ ratio ceſſat cum in unum compromittitur & datur ei poteſtas alium uel alios aſſumendi. & ſic loquitur contraria
7 decre. ¶Poteſt compromitti † ſuper pæcuniarijs cauſis & temporalibus. poteſt et ſuper ſpiritualibus. ut infra eodem titu. non ſanè. cum olim. & ex parte. non tamen in laicum ut infra eod. titu. contingit. Sed in matrimoniali, liberali uel criminali nõ compromittitur. ut ſupra de in integ. reſti. cauſam. §. in matrimoniali. Et eſt ratio in cauſa matrimoniali excellentia ſacramenti. In liberali uerò fauor libertatis quæ maiores iudices requirit. ut. ff. eod. titu. l. non diſtinguemus. §. de liberali. C. de peda. iudi. l. 2. C. ubi cauſa ſta. l. iam dudum. C. ne inſta. deſec. l. ſi pater. Arbiter autem non eſt magnus iudex ſed paruus. unde ipſius ſententia non eſt per omnia ſententia. ut. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. §. ex com promiſſis. nec & paretur niſi metu pœnæ. ut C. de arb. l. 1. Et hæc eadem ratio locum habet. quare in criminali non cõpromittitur. ut. ff. eo. ti. l. non diſtinguemus. §. Iulianus. & in. l. prællegata quid ergo. §. ex compromiſſo. & ſupra de in in teg. reſti. cap. cauſam. Et eſt ſciendum quòd poteſt agi inter partes. ut pronuncietur uno litigatorum præſente & altero abſente. ut. ff. eod. titu. l. diem. §. ſtari. Item ut unus ex arbitris pronunciet abſentibus alijs. ut. ff. eodem titu. l. non diſtinguemus. §. cum in plures. Item agi poteſt ut compromittatur in Titium uel in Seium ſed is cogetur pronunciare in quem litigatores conſenſerunt. ut. ff. eod. ti. l. item ſi unus. §. item Pompo. Itẽ agi poteſt ut certo loco pronuncietur. alioquin ibi pronunciabitur ubi compromiſſum. eſt. ut ff. eo. ti. l. ſi cum dies §. ſi arbiter. Item agi poteſt ut arbiter pronũciet. quod ſibi uidetur dummodo ei uideatur ſecundum leges. ut in auth. de iudi. §. antepe. Sed ſi actum eſt ut certã ſententiam dicat nullum eſt arbitriũ. ut. ff eo. l. qualẽ.
8 †Item arbiter feriatis diebus pronũciare nõ põt niſi in tribus caſibus. ſ. prætore cogente ut. ff. eo. ti. l. ſi feriatis. uel de cõſenſu partiũ. nam hoc inuenio in iudice. ff. de iudi. l. ſi feriatis. Item ſi dies compromiſſi ſit exitura. ut. ff. eod. ti. l. ſi de meis. alias Pomp. §. arbiter. Item agi poteſt ut arbiter certo loco pronunciet alioquin ſi certus locus non eſt adiectus in quo pronuncietur. ibi pronunciabitur ubi compromiſſum eſt. ut. ff. eo. ti. l. ſi cum dies. §.
9 ſi arbiter. ¶Effectus † arbitriorum eſt ut ſententiæ arbitri ſtetur ſiue æqua ſit ſiue iniqua. ut. ff. eo. ti. l. diem. §. ſtari dummodo non ſit contra leges & ſacras conſtitutiones & ſit ſolemniter lata & dolo arbitri careat. Et ſic non ob. C. eo. ti. l. arbitrorum. ff. eo. ti. l. ita demum. Stabitur inquã ſentẽtiæ arbitri metu pœnæ ſi pœna fuit compromiſſum uallatum. quia tunc non emologabitur arbitrium id eſt, non confirmabitur ſententia per ſillentiũ 10. dierum ſi partes nõ contradicãt. nec ſnia trãſit in rẽ iudicatã. ſed ſi ſniæ non ſtetur agetur ex ſtipulatione ad pœnã. ut. C. eo. ti. l. 1. infra eo. ti. per tuas. Sed ſi compromiſſum nõ ſit pœna uallatũ ſed iuramẽto ſecundũ canones ualet. ut infra eo. tit. cũ tẽpore. & cõpelluntur partes ad obſeruãtiã iuramẽti ratione. ut infra e. ti. nõ ſine. Sed ſecundũ leges non tenet. ut. C. e. ti. in auth. decernimus. Si neutrũ interuenit & infra 10. dies contradicaẽ ſniæ. agi põt ad inter eſſe. ut infra e. ti. per tuas. ſi ſimpliciter ſit cõpromiſſum ſniæ ſtari. ut. ff. et. i. l. diẽ. §. ul. Sed ſi nullo remedio cõpromiſſum uallettur. & ſniæ infra. 10. dies nõ fuerit cõtradictũ. emologaẽ arbitriũ ideſt confirmatur ſilentio 10. dierũ tacite uel expreſſe. ſi cõſenſerint manifeſte tũc tranſit in rem iudicatam agitur & excipitur ex ea & mandatur executioni. ut. C. eo. ti. c. cum antea infra eo. ti. per tuas. Et quod dico compromiſſum uallari pœna intelligo ſiue pœna nummaria ſiue res alia fuerit uicẽ pœnæ promiſſa. ut. ff. eod.

 ti.

ti l.litigatores.§. & quod ait. Itē hoc intelligo siue partes inter se pœnā adinuicem fuerint stipulatæ. siue arbitro pœna fuerit promissa. nam tunc arbiter pœnam exactam præstare uel actionē cedere cōpelletur ei qui sententiæ stabit, contra eū qui non stabit, quasi inter partes & arbitiū hoc tacitè actū uideatur. & ideo pro tanto debet haberi.ut.ff. de præscri.uer.l. si gratuita.§. 1. sed si unus litigatorū pœnam promiserit. alter non, compromissum non ualet ut.ff.eod.titu. l. si de meis.

10 † Sed quid si inter litigiosos compromittatur & cum pœnæ interpositione & altera pars non stet arbitrio nunquid altera pars potest petere. Videtur quòd sic. ut infra eo.ti. dilecti.in fi. Nam & alias auctoritate iudicis pœna petitur. ut 12.quæ. 2. episcopus qui mancipium.23.di.quanquā 16 q.1. statuimus.12.q 2. cum deuotissimam.&.c.in legibus.17.q.4.si quis contumax.& c. quisquis. & c. si quis domum. &.c. qui subdiaco. Sed contra.12.q.2.fraternitas. & quia religiosi nedum pœnam. sed fortè seu capitale petere non debent cum scandalo aliorum.ut.11.q.1. aliud de pœ. dis.1. aliud infra de pœnis. sententia. Sed puto qđ religiosi pœnā petere possunt. siue in pecunia pœna consistat siue in alio.ut.1.qu.7. quotiens supra de elec. cum dilectus. æquum enim est ut quis pœnam suæ cōtumaciæ reportet.ut.ff de colla. bo.l.2. §. si cum duobus ff. de tab.exhiben.l.locum. Puto quòd a quocunque pœna exigi potest siue sit cōditionalis siue sit à iure inducta. Vel tunc tantum cōuentionalis potest peti secundum Canones cum petitur loco interesse. ut infra de fideiusso.peruenit.&. ca.constitutus. ff.de ac.emp.& uen.l.prædia. Et sic non obstat decretum illud fraternitas. Vel illud loquitur in foro pænitentiali. Pœna uerò adiecta in fraudem usurarum secundum utrunque ius peti non potest.ut.ff. de act. & emp. & uēd.l. Iulianus.§.idem Papinianus. Vbi autem duæ ecclesiæ incidunt in pœnam conuentionalem neutra ab altera petere potest. sed fit compensatio. ut infra de pœ.constitutus. ¶Compromissū

11 † autē & iudicium habent similia & dissimilia Similia sunt in his. quia in utroque libellus porrigitur. & in utroque per libelli oblationem fit præscriptionis interruptio.ut. C. eo. ti.l. penul. Item quo ad iuramentum calumniæ.ut.C. de iura. calum.l.1.Item quo ad testes qui recepti in uno ualent in alio.ut. C.eod titu.l.penul. Item in utroque ferenda est sententia in scriptis.ut. C. de senten. ex breuicu. reci. l.una.C. eodē ti. l. penulti. Item in utroque fit citatio per nuncium uel epistolā. ut.ff. eodem titulo. l. sed & interpellatur §. arbiter. Item tam arbiter quam iudex pronunciat diebus feriatis. ut.ff. eodem titu. l. si feriatis &.ff. de ferijs.l. si feriatis. Item si arbiter non ueniat ad locum destinatum cognitioni cōpromissi causa pars illa quæ non uenit contumax non habetur.ut.ff. eodem titu.l.arbiter. Item sicut iudex sic & arbiter litem suam facit si malè pronunciat.ut.C.de episcopis & clericis.l.si quis in conscribendo.in fi. ¶Differunt

12 † autem in his quia coram arbitro locum non habet satisdatio de lite prose quēda. seu desistendo in iudicio, quia pro his sufficit pœnæ promissio.arg.ad hoc in authē. de litigiosis. §. ad excludendas.in fine. quæ coram iudice locum habent. ut. 3.quæstione. 3. in.c. offeratur.& in ca.qđ fieri. ¶ Item reconuentio coram iudice locum habet.ut infra de mutu. petitio.c. 1, & 2. Sed coram arbitro non. ut infra eo, titu. cum dilectus. Item iudex potest punire contumacem. ut infra ut lite non cōtesta. quoniā frequenter. ff. si quis ius dicen non obten.l. 1. Sed arbiter non, quia hoc solis iudicibus permissum est.ut.ff de iudi.l.2.§.ulti.Nec obstat lex. ff. eo.ti.nō ex omnibus, quæ dicit arbitrum posse punire contumaciam litigatoris.ibi enim loquitur in contumacia commissa non in non ueniendo uel non respondendo. sed in non soluendo quæ per arbitrum sic punietur. quia deferetur alteri parti iuramētum in litem.ff.de app.l.creditor.§.iussus. Vel loquitur lex illa non ex omnibus, quando hoc in compromisso cōuenit de puniendo contumace. ¶Item in arbitris

mora

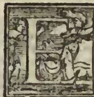
mora nõ purgatur ubi dies præfigetur ab homine.ut.ff.eo.titu.l.Celsus.secus in iudicibus.ut.ff.si quis cau.l.& si post tres.
13 ¶Finitur autem † compromissum lapso tempore in quo existit compromissum.ut ff.eo.tit.l.si cũ dies.§.si intra.&.l.si quis.§.arbitrer. Item si unus ex litigatoribus bonis suis cedat.ut.ff.eo.tit.l.itẽ si unus. Item soluitur compromissum die,morte, acceptilatione. iudicio, pacto,ut.ff.e.ti l. non distinguemus.§.summa.&.§.sequentibus. Et quod dixi de morte intellige iudicis.ut.ff.eod.titu.l.item si unus.§.item si plures.&.l.arbiter. Morte litigatorum uel litigatoris nisi in compromisso hæredum uel hæredis mentio habeatur.ut.ff.
14 eo.ti.l.sed interpellatur. ¶ † Sed quæritur an pœna soluta ab eo qui nõ paret petipesset & iudicatum. Respondeo nõ duabus rationibus. Primo qui sic ageret contraria postularet.pœna enim petitur quia non paretur. iudicatum uerò quia sententiæ statur. & ideo tanquam petens contraria non auditur.ut infra de app.sollicitudinem. C. de furt.l.1 ff.quando appel. sit.l.2.C. de mu. patrimo.l. professio.Secundo quia sententia arbitri cum pœna assumpti non agitur quia non trãsit in rẽ iudicatam ut superius dictum est & probatur.C.eo.ti.l.1.

¶Finitur liber primus. ¶Incipit liber secundus.

Summarium

1 *Iudiciorum species quot sunt.*
2 *Iudicium unde dicitur, & quæ sint iudicij partes.*
3 *Iudicium quibus requisitis constituatur.*
4 *Missio in possessionem non fit cùm agitur inter duos de prælatura, licet contra electũ contumacem procedatur. & quare.*
5 *Contumax & quando puniatur in expensis. Missus in possessionem quid iuris consequatur tum in personali quàm in reali. & nu. 5.& 6.*
7 *Quæ repentino animo accidunt de facili ueniam merentur.*
8 *Iuramẽtum calumniæ in quibus causis præstari debet.*
9 *Positiones quando & à quo fieri debeant.*
10 *Offerens se probaturum per testes uel instrumenta an ad positiones redire possit.*
11 *Interrogationes iudiciales, quando fieri debeant.*
12 *Iudicis officium quale esse debeat.*
13 *Sententia quando non sit statim executioni mittenda.*
14 *Iudicium qualiter finiatur.*
Causæ criminales terminari debẽt triennio, cætera uerò triennio.& nu. 15.
16 *Iudex ecclesiasticus supplet defectum iudicis laici. sed non è contra.*

¶DE IUDICIIS. RUB.

XPLICITIS quibusdam iudiciorum præparatorijs. ad tractatum de iudicijs accedamus. ¶Loquitur aũt hæc rubrica de iudicijs in plurali & non de iudicio in singulari.qa plura sunt iudicia.
1 ¶ † Iudiciorum enim. Aliud criminale. Aliud ciuile. Aliud ordinarium. Aliud extraordinarium.Aliud spirituale.Aliud temporale. De criminale loquitur infra eo.ca.at si clerici. &.c.cum non ab homine. De ciuili infra eodem cæterum.& ca. quia.Vu.de ordinario infra eod.c.dilecti & cap. examinata. De extraordinatio infra eodem nouit. De spirituali infra eodem exhibita. De temporali infra eodẽ uenerabilis. Potest & septima species adijci ut dicatur. Aliud spirituali annexum. ut infra eodem quanto. Sed certè non puto necessarium hãc speciem addi. Nã causa iurispatronatus quæ dicitur spirituali annexa. uerè spiritualis est. id est, de re spirituali. Vnde iuspatronatus uendi non potest. ut infra de iure patrona. quia clerici, nisi cum uniuersitate transeat.ut infra de iure patrona.cum secundum. Dicitur autẽ causa iurispatronatus annexa

annexa spirituali propter quoddam accidens iuris patronatus. quia cadit in laicum.& possidetur seu quasi possidetur ab eo cum nullum ius spirituale possidetur a laico præter istud.Et præter ius funerandi. ut. ff. de mortuo infe. l. 1. Et præter ius eligendi si ex priuilegio competat.ut. infra. de iure patrona. nobis. ¶ Videamus igitur quid sit iudicium. Vnde dicatur. Quæ sunt partes iudicij. quæ sint necessaria ad constituendum iudicium.Qualiter & quando iudicium perducatur ad effectum. & qualiter finiatur. Iudicium describitur. sicut & supra descripsimus arbitrium in proxima rubrica. eo excepto quòd iudicium est de re ciuili & de criminali. arbitrium autem de ciuili. Item eo excepto quòd iudicium necessario. arbitrium uoluntariè subijcitur. ¶ Dici-
2 tur. † autem iudicium quasi iurisditio. prius uero inquisitio uocabatur. ut. infra. de uer.signi.forus.§.constat. Quæ autem sint partes iudicij legitur. infra.de proba.
3 quoniam contra falsam. ¶ † Ad constituendi iudicium necessaria est libelli oblatio & litis contestatio de quibus dicemus. infra in specialibus rubricis. Item ad constituendum iudicium consideranda est persona illius qui pro iudice residet. an sit iudex. & si sit. an ius eum iurisditionem exercere præmittat. Si enim non sit iudex coram eo non ordinatur iudicium, & si consensus partium intercedat. ut.C. de iurisdi.om. iudi. l.priuatorum. Nam pactis priuatorum iuri publico non derogatur. ut. infra. de foro compe. si diligenti. ff.de pactis. l. ius publicum. Et ideo dico si sit iudex sed ius iurisditionis eius exercitium non admittat. Hoc dico propter excommunicatum coram quo iudicium nullum & sententia nulla uel saltem annullanda. ut. infra. de sen. & re iudi. ad probandum. Hoc dico propter iudices seculares qui clericos etiam uolentes & consentientes iudicare non possunt.ut. infra. de foro compe. si diligenti. & infra. eod. cap. qualiter. 11. q. 1. inolita. & cap. placuit. & ideo iudicium nullum. ut infra.eodem titul. at si clerici.. Item nec coram hæretico iudicium constituitur . ut . infra de hæreti. excommunicamus. in uersi. quod si forte. Item sunt quidam alij qui iudices esse non possunt. & ideò coram eis non ordinatur iudicium. Legibus enim prohibentur esse iudices infames & turpitudine notati.ut. ff. eodem titu. l. cum prætor.§. non autem. ff. de sena. l. 2. C. ad.le. Iul. repetun. l.ulti. C. de dignita. l.1.&.2.C.de infa.l.1. &. infra. de exces. præla.inter dilectos. Natura impediuntur surdus & mutus & perpetuo furiosus. Morbus ut fœminæ & serui ut in l. prædicta cum prætor. ff. de re.iuris.l.2.supra. de arbi.dilecti.&.1.de pæ.& re.noua quædam. 3.q. 7. §. tria. in princ. 33.q. 6.mulierem. Item coram episcopo non constituitur iudicium in diœcesi aliena. ut. 9.q. 2. non inuitati.& c.1.&.2.ff. de iuris.om. iudi.l. extra territorium. Item non constituitur iudicium maioris coram iudice minori. ut.21. di. inferior. ff. de arbi.l. 3. in fi. & l.4. Immò nec par in parem habet imperium ut. ff. ad Trebel. l. ille a quo.§. tempestiuum. nisi maior subijciat se iudicio minoris.ut.11.q.1.peruenit. & 2.q. 5. mandastis.&.c.audistis.Vel si maior delinquat in territorio minoris. ut.C. ubi de crimin.agi.opor. in auten. qua in prouincia. ¶ Item non constituitur iudicium cum quis in sua causa iudicat. ut. C. ne quis in causa sua iudex sit uel ius sibi dicat. l. una. Nec causa filij constituitur coram patre. ut. ff. de iuris. om. iu.l. qui iurisditioni. nisi casualiter cum parcissimè ius pro quibusdam dicitur. ut. ff. de offi. præfi. l. senatus consulit. ¶ Item non constituitur iudicium coram uno ex duobus iudicibus delegatis. uel coram duobus ex tribus. ut. suprà. de of. deleg. causam. & cap. cum causa. & cap.prudentiam. in princip. ¶ Item non constituitur iudicium coram eo qui præsidet auctoritate falsarum literarum ut. infra. de crimi. fal. super eo. ff. de iudi. l. si prætor.uel uerarum.s. quæ iam per mortem delegantis re integra expirarunt si de hoc fuerit exceptũ. ut. supra.de offi.

deleg

deleg. relatum. Item coram legato uel delegatis ipsius post egressum de prouincia ut.supra de offi.lega.c.ulti. & alios casus poterit studiosus quilibet cogitare ubi ex defectu præsidentis non constituitur iudicium. ¶ Item ex defectu actoris. ut si sit excommunicatus. ut.infra. de exceptio. exceptioné. ¶ Item si sit seruus nisi in certis casibus ut. ff. de iudi. l. uix certis ex causis. ¶ Item si monachi sine iussu suorum abbatum seu priorum.ut.16. q.1.monachi mortua est enim in talibus uox eorum.ut.2.q. 7. placuit. &. cap. nullus. Item si minos.25. annis sine tutorum auctoritate. ut. C. qui legi. perso. ha. in iudicio. l.1. &.C. de iudi.l. properandum, in fi. Item pater & filius generaliter inter se agere non possunt.ut.ff.eo. titu.l. lis nulla.¶ Item & defectu rei non constituitur iudicium, ut si agatur contra pupillum indefensum. ut. ff. de re iud. l. contumacia. In his igitur & similibus in quibus defectus fuerit uel ex parte iudicis uel ex parte actoris uel rei. cum per istas habeat iudicium ordinari non constituitur iudicium, ut superius dictum est. Nam in omni negocio hæ personæ quæruntur, iudex actor seu accusator & reus. Sunt etiam necessarij testes. ut.infra. de uerb. sig. forus. §. in omni. Quod uerum est in omni negocio dubio ne sit obiecto de notorio ubi testes non sunt necessarij. ut. suprà. de filijs præsbyte.quoniam.nec accusator ut supra.de accu.euidentia.¶ Item hoc intelligo in omni negocio in figura iudicij tractando ne sit obiectio de iudicio inquisitionis in quo fama habetur loco actoris uel denunciatoris. ut. infra. de accu. qualiter. Nomine autem testium intelligo triplex genus probationis. testium instrumentorum & argumentorum. ut in prædicta decre. forus §.causa. Iudicio igitur ritè ordinato ut dictum est sic perducitur ad effectum. si contingat actorem adesse, reum uerò abesse citatur per nuncium uel epistolam. ut de hoc plenius no. supra. de offi. dele. §. in summa.citatur in quam tribus edictis hoc est tribus uicibus seu tribus denunciationibus uel una pro omnibus peremptoria, prout iudex ordinem uel compendiū edictorum dūxerit moderandum.ut. ff. eo.ti. l.ad peremptorium. & legibus sequentibus.24.q.3.de illicita.C.quomodo & quādo iudex.l.tres denunciationes. Quælibet autem denunciatio cōtinet.30. dies ut in auten.de litig.§.omné,colla.8.C.quomodo & quando iudex in auté.qui semel, quidam tamen dixerunt ꝙ cum auten. illud loquatur in actore,certè lex uetus.C. eo.ti.proponebatur. qui dicit quamlibet citationem continere debet decem dies. non corrigitur in reo. stabit ergo. quod enim non mutatur quare stare prohibetur.ut. C.de testa.l. scimus. Sed putamus & in reo correctam,ut quod dicit auté.in actore locum habeat & in reo. quia non debet licere actori quod reo non licet.ut. 4 ff.de reg.iur.l.non debet. † Potest tamen iudex necessitate ingruente peremptoriū maturare.ut. infra.de appel.c. 1. supra de offi.dele.cōsuluit.& in prædicta.l. ad peremptorium,cum sequentibus legibus. Si non uenerit mittetur actor in possessionem rei petitæ si realiter agebatur. uel in possessionem rerum ipsius rei iuxta mensuram debiti declarati sacramento actoris ut in auten. de exhiben. §. si uerò etiā quidam iurent colla. 5. & hoc si personaliter agatur. ut distinguitur hæc materia. infrà.ut lite non contest. quoniam frequēter. Sed si locum non habeat missio tunc in locum missionis succedit excommunicatio. sic intelligo.infra.ut lite non contesta. tuæ. Sunt quædam in quibus non habet locum missio, uerbi gratia cum agitur inter duos de prælatura.licet enim procedatur contra electum contumacem.ut.infrà.ut.lit.non contest.quoniam frequenter. non tamen alter in possessionem mittatur si duo de prælatura contendant. ne si ex secundo decret. postmodum fieret missio ageret ut prælatus. & si forte ius in electione non habeat deciperet forsè animas subiectorum, quod esset absurdum.ut. supra.de ele. dudum Et idem dico in causa matrimonia li nam in ea timendum esset ut missus in possessionem

possessionem ex secundo decreto. ageret ut maritus. cum in ueritate maritus non sit. Vbi tamen non de prælatura ecclesiæ. sed de ecclesia agitur inter duos episcopos uel inter duo collegia tanquam de proprietate non de titulo sicut dictum est. & probatur. ut 16. quæst. 3. inter memoratos. locum habet missio. infra de eo qui mitti. in possess. c. 1. & 2. Nam & de duabus ecclesijs tanquam de proprietate locum habet permutatio. ut tamen temporale non detur pro spirituali uel è conuerso. ut infra de rerum permu. ad quæstiones, sed si contumax uenerit infra annum præstita cautione de iudicio sisti. ut in decre. quoniam frequenter. §. in alijs. & infra de eo qui mit. in possess. cum uenisset. & .C. de bonis auto. iu. po. in auté. & qui iurat ac exhibita satisfactione cógrua expensarum ut in prædicto. §. in alijs. & .C. de iudi. sancimus. C. quomodo & quando iudex in auten. qui semel recuperat possessionem restitutis expensis factis circa inter circa ingressum litis & sallaria aduocatorũ. ut. C. de accu. l. quæ
5 crimen & de iudi. l. sancimus. † Inuenio etiam contumacem teneri ad expensas faciendas. ut supra de in integ. rest. auditis. Si non uenerit infra annum fiet missio ex secundo decreto. De natura primi & secundi decreti dicam infra de eo qui mitti. in poss. Facta igitur missione ex secundo decre. non restabit reo quæstio de proprietate. ut in decre. quoniam frequenter. §. in aliis. C. ubi in rem actio l. 1. in fi. Fiet enim de possessore petitor ut. C. quomodo & quando iu. l. consentaneum infra de dol. & contu. prout in fi. Nam misso non daretur in rem actio. cũ possideat. ut insti. de accu. in princ. infra eo. tit. examinata. Vnde quod dicit illa decre. quoniam frequenter aduersæ parti defensione legitima reseruata. exponitur defensione, id est, impugnatione. Et similis expositio. 8. di. quo iure defendis, id est, uendicas uillas ecclesiæ. Vnde quod ibi dicit de defensione. alibi dicit allegatione in eadem decre. §. quod si super in fi. Et hæc omnia locum cum habent in reali. Sed quid in personali uidetur idem. Nam illa decre. quoniam dicit in fi. quod reus passus missionem ueniens infra annum uel post annum audietur. iuxta distinctionem in alio casu superius annotatam. Sed certè nõ uidetur quod superior distinctio locum possit habere in personali ante annum uel post annum. Ante annum non, quia in reali missus ex primo decreto incipit possidere & præscribere posse. habet enim iustum titulum. Nam iustè possidet qui auctoritate prætoris possidet. ut. ff. de acquirend. poss. l. iustè possidet. Habet etiam & bonam fidem. credit enim rem petitam suam esse. & ideo præscriptio locum habet ut infra de præscrip. c. si diligenti. quod in hoc prætorio pignore assignato pro modo debiti non contingit. ut. ff. qui satisd. cogan. l. sciendum. §. creditor. ff. de usuca. l. non solum. Item post annum non habet auxilia. l. nam in reali post annum missus in possessionem possidet incommutabiliter & irreuocabiliter. nisi de proprietate ab aduersa parte conuincatur. sed in personali non est ratio quare reus ueniẽs post annum non recuperet possessionem præstita cautione. & restitutis expensis.
6 † Et est ratio istarum diuersitatum ante annum & post annum quia in reali dico me ius habere in re unde non est mirum si incipio possidere ac præscribere. & post annum efficiar uerus possessor. Sed in personali nec peto rem illam in cuius possessionem mittor nec dico me habere ius in illa. Respondeo similitudo notari potest inter realem & personalem ante annum & post annum sic. quia sicut in reali reus ueniens infra annum recuperat possessionem præstita cautione ac restitutis expensis, sic & in personali quãuis inter hæc duo quo ad præscriptionẽ differentia inueniatur. Item & post annũ potest similitudo notari. ut sicut in reali missus possidet donec aduersarius probet de proprietate. sic & in personali missus in possessionem possidet pignus prætorium. donec de debito liqueat. misso probante debitum. Et in hoc differt à rea

li. Vel

li. Vel secundum alios passo missionem non probante indebitum uel solutum. Eo enim ipso quòd reus non probat indebitum uel solutum. constat de debito. & hoc propter auctoritatem secundi decreti. Quod tamen prius dictum est magis placet. Si ergo de debito constat tenebitur pignus prætoriũ donec satisfiat & res commodata tenebitur loco pignoris iuris auctoritate propter expensas ut ff.de furtis.l.creditoris.§.dominus.ff.cõmodati.l.in rebus.§. ulti. & accedunt ad hoc.ff.de le.1.l. filiusfamilias.§. diui.ff.si seruitus uendi.l.is cuius.ff.de le.2.l.filiusfa.§.diui.ff.de no. oper. nunci.l.si priusquam.Sed si actor non ueniat reo ueniente.licet secundum cursum causarum reus absoluatur statim ab obseruatione iudicij. tamen secundum iura actor citandus est tribus edictis uel uno pro omnibus edictis continentibus spacium trium mensium. uel forte citatio facienda est reo postulante, idest, si postulauit. & tũc si non uenerit absoluetur reus ab obseruatione iudicij cum non sit de causa liquidum.ut.C.de iudi.l.properandum.§.1. & dabitur actori annus infra quẽ si causam prosequi detractat iudex auditis allegationibus partis præsentis pronunciabit diffinitiua si de causa liqueat. Si uero infra annum ueniens iterum causam deserat. ab omni cadit actione ipso iure. ut C.quomodo & quando in auten. qui semel. Nec mireris si durius agitur in hoc cum actore ut procedatur contra eum ad diffinitiuam lite non contesta. & ut cadat ab actione ipso iure. quam cum reo in quo talia non cõtingunt. Nam quicquid fauoris indulgetur actori & reo uidetur concessum per regulam illam.ff.de regu. iur.l.non debet. Sed hoc nõ conuertitur. ut.ff.de ferijs.l.ult.2.C.de tempo.in inte. rest pe.l.ult. Et hæc locum habent cum lis non est contest. uel quasi contest. Nã si sit quasi contestata ut cum agitur contra inquilinum uel colonum qui nomine possidet alieno, qui debet statim dominum in iudicio nominare, dato certo termino infra quem ueniat uel mittat.quod si non fecerit sed in sua contumatia perdurauerit. lis intelligatur quasi contestata. quantum ad interrumpendam longi temporis præscriptionem. à die in quo inquilinus conuentus extitit uel colonus Quod contingit propter duo. Et quia colonus fuit conuentus & domino certum tempus assignatum ut ueniret uel sufficiẽtem mitteret responsalen. quo neutrum facere procurante iudex eum legitimis edictis euocabit. qui si in contumacia sua permanserit negocium suminatim examinans forte recepto uno de testibus quos actor producere intendit. uel uiso instrumento per quod probare intendit. uel etiam delato iuramento actori quod non calumniosè moueat quæstionem an. ff.ad exhiben.l.thesaurus.C.de fide instr. l.ulti.supra de elec.cum dilectus infra de excep. pastoralis infra de resti.spolia. literas,in auten. de testibus.§. quia uero. col.7.infra de testibus. in causis &. c. significauerunt,mittet actorem in possessionem rei petitæ reseruata quæstione proprietatis absenti. ut in decre. quoniã frequenter.§.quòd si super rebus &. C. ubi in rem ac.l.2.Sed obstat decre. infra de dolo & contuma. prout. nam ibi dicit quòd si reus uenire contempserit. causam ut pote lite quæ ingeritur contestata diffinitiua sententia terminetis. Ad quod responderi poterit ut dicatur quod ibi utpote est ueritatis expressiuum. Et simile quasi modo geniti. Et alibi uidimus gloriam eius gloriam patri unigeniti à patre. Vel est ibi speciale in odium ipsius calumniosi qui toties litem delusit. sicut & speciale hic diximus in illo qui interrupro anno litem deserit. ut. C. quomodo & quando,in auten. qui semel. & diximus supra hoc in eodem.§. ¶ Si uerò lis sit uerè contestata.quod qualiter fieri habeat dicam infra de litis contesta.tunc si reus contumax fuerit & liquet de causa uel liquere possit, procedetur ad diffinitiuam. ut 3.q.9.decernimus.C.de iudi. l.properandum.§.finautem & gestis. sed si liquere non posset fiet missio in possessionem quæ non recuperatur per cautionem

tionem.ut. C. quomodo & quando iudi. l.consentaneum. & idem fiet actore per contumaciam absente. Nam autem illud qui semel quod in actore loquitur locum habet lite contesta: & etiam si lis cæpta non sit. Hæc omnia locum habent cum alter litigantium contumax est in causa ciuili. Cæterum si in criminali reus contumax fuerit excommunicatus. qui si infra annum ab excommunicatione non uenerit in principali negotio non auditur. sed interpretatione iuris pro conuicto habetur. ut 11.q.3.rursus. Et idem dico in causa ciuili in qua missio locum non habet. ut eod.c. &.q. quicunque. Si actor non uenerit excommunicatur. ut 5.q.1.quidem. Sed si postmodum ueniat & si penitere proponat audietur: ut infra de accusa. licet. & 2.q.3. si aliquem pœnituerit & .cap. si quis iratus. Nam post libelli oblationem licet desistere sine pœna ut .ff. ad Turpil.l. quæsitum.ff de in ius uo.l.libertus. tenebitur tamen iniuriarum pro eo quòd infamauit. ut.ff. de iniuriarum.l.item apud Labeonem.§.si quis libellus. Sed si post litem contesta. contumax fuerit accusator uel non probauerit. de calumnia tenetur. ut 2.q.3. per totum. nisi iudex inueniat eum promissione testium deceptum. ut. 2. quæst. 3.Paulum uel ex temeritate. seu calore
7 iracundiæ accusasse. † Temeritas enim facilitatem ueniæ continet. & inconsultus calor calumniæ uitio caret. Et ob hoc nullam huic pœnam irrogari oportet. ut 2.q.3.§. notandum in fi. Partibus autem sic in iudicio constitutis & sic ordinato iudicio.de personis ab actore reo libellus est porrigendus. nisi talis sit causa in qua sine scriptis agatur. de quo notabo infra de libel. obla. Fiet etiam con testatio litis. si est talis naturæ causa, ut in ea locum habeat contestatio litis. & de hoc plenius dicam infra de litis cont.
8 Item † præstabitur iuramentum de calumnia si non sit causa spiritualis. uel si sit spiritualis tunc præstabitur iuramentum de ueritate dicenda. ut dicam infra de iu
9 ra.ca.† Fient positiones ut supra de elec. dudum infra de lit. contest. cap. uno. quæ fieri debent post iuramẽtum.eo quòd fieri habent per iuramentum. Vnde & positio actoris fit per sacramentum: & respõsio rei per sacramentum. & ex positione actoris si contra se ponat, actor excluditur, & ex responsione rei reus conuincitur & pro confesso habetur. Propterea autem fieri habent positiones post litem contest.& post iuramentum de calumnia uel de ueritate dicenda. quia loco probationum succedunt probationes autem in principali locum non habent nisi lite contest. Vnde cum in locum probationum succedunt & inuentæ sint ad releuationem oneris probationum. sciendum est quòd id solum uenit in positionem quod uenit in probationem & ideo non uenit negatiua quæ non potest probari. ut 6.quæst.5.actor.infra de causa poss. cũ ecclesia. Quod uerum est directe. ut infra de proba. quoniam,in prin. Et sic nõ obstat infra eodem ti. de proba.ex literis. &.c.tertio supra de renuncia. super hoc nec potest poni. Item sicut id quod probatum non releuat probatem probari non potest ut. C. de proba. l.ad probationem, sic & id quod positum nõ releuat ponentem poni non potest. Itẽ similia & contraria & impertinentia poni non possunt. quia nec probari. Veruntamen cautus & subtilis aduocatus contraria & diuersa similia ad dissimilia. impertinentia ad pertinentia reducit mutatis uerbis sed sententia retenta nisi prudentia iudicis prudentiam
10 aduocati præcellat. † Sed quid si pars aliqua offerat se probaturam per testes uel instrumenta nunquid ad positiones redire potest. Respõdeo non puto enim cum potuerit reuelari & grauari elegerit mos et gerẽdus est.ut.ff. de prob. l.certa. Et sibi imputet qui pro nouo beneficio uetus grauamen elegit. ut. C. de
11 iure delibe.l.ult.§.finautẽ. † Item fient interrogationes iudiciales quæ locum habent usq; ad sententiam.ut.ff. de inter
12 rogati.acti.l.ubicunq;. † Et sic iudex per positiones partium & per interrogationes

nes iudiciales, per probationes, præsumptiones. iudicia & argumenta ueritatem inuestigabit. ut. 37. q. ulti. iudicantem. ut tamen iudex non suggerere. sed requirere uideatur. ut. ff. de quæstionibus. l. 1. §. qui quæstioni. ¶ Item patienter audiat ad aduocatos differentes hincinde. ut. ff. de offi. pro consulis. l. nec quicquàm. §. circa. sic tamen ut non nascatur contemptio dignitatis. ut. ff. de offi. præsidi. l. obseruandum. ¶ Facta igitur disputatione a partibus & conclusione secuta iudex communicato concilio peritorum sententiam dictabit ponderabit & emendabit & sic in scriptis redigét. ut. C. de senten. ex. breui. reci. l. 2. in fi. nisi sit causa in qua pronunciandum sine scriptis, quod in quibus casibus contingat notabo. infra de libel. ob. Et tandem præsentibus partibus uel altera per contumaciam absente sententiam recitabit, post recitationem non licebit aliquid detrahere. sed nec addere nisi de fructibus, sumptibus, & similibus quæ pertinent ad consequentiam priorum statutorum & hoc eodem die. ut. ff. de re iudi. l. Paulus. Sed si pars illa quæ non interfuit recitationi sententiæ uenerit iudice adhuc pro tribunali sedente audietur. ut. ff. de in inte. resti. l. diuus. Sententiam uerò latam non mandabit executioni usque ad 10. dies eo quòd infra illos poterit appellari. ut. ff. de uerb. signi. l. si qua pœna, Infra hos autem dies connumerabitur dies ille in quo sententia recitata est. Nam secundum antiqua iura ille dies computabitur in biduo uel triduo. in cuius locum succedit dicendum. ut. 2. q. 6. biduum. ¶ Item computabitur in num. 5. dierum secundum legem Theodosianam. ut. 2. q. 6. propter superfluam. Lapsis igitur. 10. diebus non interposita
13 appellatione iudex exequi debet † sententiam in criminali causa statim. ut. 2. q. 1. sicut. &. C. de pœnis. l. cum reis. nisi in quattuor casibus. Primus est cum princeps iracundia motus seuerius iudicauit. ut. C. de pœnis. l. si iudicari. 11. q. 3. cum apud. Secundus est cum sententia capitalis fertur in mulierem pregnantem differtur executio usque ad tempus partus ut. ff. de pœnis. l. prægnantis. Tertius cum sententia fertur in seruum ratiocinijs obligatum differtur enim sententia donec domino ratiocinia reddat. ut. C. de bo. prescrip. l. 1. Quartus cum insula est a principe assignanda. ut. 2. q. 6. biduum. In his ergo casibus iudicibus in modice seruientibus freni temperies adhibetur. ut. C. de custo. reo. l. 2. Si autem fuerit causa ciuilis & actio personalis differtur executio usque ad quattuor menses. ut supra. de offi. dele. querenti. si actio est realis tunc statim sententia executioni mandatur. ut insti. de offi. iudi. §. 1. ¶ Verum si a diffinitiua fuerit appellatum iudex patienter admittat, nec putet sibi iniuriam fieri ut. C. de. appel. l. & in maioribus. Nec debet appellanti conuiciari ut. ff. de app. l. illud sciẽdũ. sed nec iudici appellato. ut. ff. de iniurijs. l. iudici licet talis iniuria per appellationem fieri uideatur iudici à quo fuerit appellatum. ut. C. de episc. audien. l. 3. propter quam iudices prouocari solent & uelle ulcisci. sicut & cum recusantur. ut supra. de offic. delega. suspitionis. & pendente appellatione possunt recusari in alijs causis ab his qui eos taliter prouocarunt. ut infra. de appel. ad hæc. & cap. proposuit. & sic iudicium producitur ad effectum. ¶ Nunc
14 † autem restat uidere qualiter iudicium finiatur. Finitur autem iudicium pluribus modis. Tempore. Sententia. Prohibitione. Status mutatione. Tempore ut criminales causæ biennio. ut. C. ut intra cert. tem. crimi. cau. termi. per totum. cætere triennio. ut. C. eod. titu. l. properandæ. Sententia quia iudicium finem accipit ex re iudicata. ut. infra. de sen. & re iud. iurgantium. Prohibitione ac status mutatione. quia iudicium soluitur uetante eo qui iudicare iussit. uel eo qui maius imperium in eadem iurisditione habet. uel si ipse iudex eiusdem imperij esse cæperit. cuius est qui iudicare iussit. ut. ff. eo. ti. l. iudicium. Sal-

 uis his

uis his quæ notáuimus alias quibus modis iurisditio finiatur. ut supra de offic.
15 ord.§.finitur. † Et quod dixi criminales causas biennio terminari uerum est. sed aliquando certiori tempore restringuntur. ut.C.ut omnes tam ciui. quam mili. l.2. in fin.in auten.ut clerici apud proprios episcopos. §.si tamen, colla.6. C. de naufr.l.de submersis, lib.11.C.de dolo.l.ult. Sunt etiam quædam ciuiles quæ usque ad triennium non perducuntur. ut.C. de cu.l.generali. lib. 10. C. de ædifi. priua.l.ult. in quibusdam enim mora periculosa est. ut supra de elect. cum inter infra ut lite non contesta. quoniam frequenter. c.distinct.quoniam supra de transla.præl.inter corporalia.ff. de dam. infect.l.1. Sed uidetur quòd lex illa quæ loquitur de triennio corrigatur per decre.infra eod titu.uenerabilis, quæ dicit non obstare exceptionem de triennio. Ad quod respondeo lex illa non est correcta. quia illa excipit causas spectantes ad publicam functionem. spectat & causa ecclesiæ de qua loquitur decre.ad publicam functionem. eo quòd ius publicum in sacris & sacerdotibus consistit. ut 1.dist.ius publicum. Vel sicut lex excipit causam fisci ut in ea locum non habeat lapsus triennij. sic decret. excipit causam Christi, id est ecclesiæ. Vel. decret. illa loquitur cú causa protrahitur ultra triennium per cauillationes & subterfugia rei ut in ipsa litera continetur. Si ergo triennium transeat perit instantia iudicij perit processus. sed non pereunt gesta redacta in scriptis per manum publicam auctoritate iudicis. ut. C.de re iudica.l. gesta. in auten.ut fratrum fin.§. illud quo
16 que coll. 9 ¶ In summa notandum † est quod quamuis deficiente iudice seculari succedat ecclesiasticus.ut infra ti.proxi. cum sit generale. & cap.licet, in fin. non tamen hoc conuertitur. ut infra eodem tit. qualiter. Nec ob.auten. ut clerici apud proprios episcopos. in princ. colla.6.& 11.quæst.1.si quis cum clerico. Nam puto illis iuribus derogatum. Nec de diuersitate superioris mireris. Nam olim omnes causæ clericorum & laicorum differebantur ad sacerdotes. ut infra qui fil. sunt legitimi per uenerabilem 11.q.1.sacerdotibus. & cap. relatum 2. q.5.si quis præsbyter. Et ideo si laicus redeat ad suum primarium forum non uidetur eius conditio deterior fieri. sicut nec dotis conditio fit si ad suam naturam redeat. ut.ff. de pactis. l.si unus.§. idem dicemus. Sed clericus priuilegiatus est circa forum & tali priuilegio cui renunciare non potest. ut infra ti. prox. si diligenti.

Summarium

1 *Forum quid sit, & quid forus. & unde dicatur ac ex quibus constet.*
2 *Forum quot modis quis sortiatur, & de iurisditione alterius efficiatur. & num.3. 4.5.6. & 9.*
3 *Contractus & crimen in quo parificentur.*
4 *Domicilium quid sit, & quot modis haberi possit, & num.5.*
7 *Causa in quibus iurisditio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, etiã si inter seculares uertantur, uel quamuis secularis conueniantur.*
8 *Crimina quæ sunt ecclesiastica de quibus iudex ecclesiasticus tam clericos quam laicos punire potest.*
10 *Iuri introductio in fauorem alicuius an possit renunciari.*
11 *Clericus an foro ecclesiastico renunciare, ualeat & adire secularem & nu.15.*
12 *Dispositio auten. abita.C.de fili pro pat. in quibus scolaribus locum habeat.*
13 *Feudalis quæstio coram quo agere debeat.*
14 *Priuilegiatus quando eximatur à foro, & quando non obstante suo priuilegio possit conueniri.*
16 *Clericus ut iurisditionem non sui iudicis prorogare possit, quæ requirantur.*
17 *Domicilium clerici in quo loco existat.*
18 *Miles delinquens an ad magistrum suum remitti debeat.*

¶DB

¶DE FORO COMPETEN-
ti. Rubrica.

QVia rei ad iudicia uocati frequen
ter de foro excipiunt. ſolet ple-
runq; dubitari quod forum reus
ſic excipiens ſequi debeat. Et ideo poſt
tractatum de iudicijs ſequitur rubrica de
foro cōpetenti. ¶ Videamus igitur quid
ſit forum: unde dicatur. Et ex quibus cau
ſis forum metiamur uel ſortiamur. Et an
quis poſſit proprio foro renunciare & al
1 terius adire.† ¶ Forum eſt idem quod tri-
bunal. Sed forus eſt exercendarum litium
locus a fando dictus. ſiue à Foroneo re-
ge qui primus Grecis legem dedit: ut in
fra de uerbo.ſig.forus.in princ. & 7. diſt.
moyſes. Conſtat autem forum ex tri-
bus. Ex cauſa, ex lege, ex iudicio ut in ea
dem decre. §. conſtat. Aliquando dici-
tur forum locus in quo ius redditur: ap-
pellatione collata ab eo quod fit in eo
ubi ſit: quē locum determinare hoc mo-
do poſſumus ubicunque iudex ſalua maie
ſtate in primi ſui, ſaluoq; more maiorum
ius dicere conſtituit ut: ff. de iuſti.& iure
l. penult. ¶ Et fortè locus in quo ius red-
ditur dicitur forum ſimilitudinariè. quia
ſicut forum uocatur locus in quo multi
conueniunt inferentes res uenales. & de-
ferentes res emptas. ſic & in foro iudi-
ciali multi ueniunt inferentes lites &
quæſtiones & diffinitiones inde deferen-
2 tes. ¶ Sortimur † forum quatuor mo-
dis uel cauſis quæ ſingulariter in ſingu-
lis attenduntur. ¶ Ratione delicti: quia
delinquens nedum in loco domicilij
ſed ubi reperitur & ubi delinquit pote-
rit conueniri. C. ubi de crimine agi opor
tet. in auten. qua in prouincia. in auten.
ut nulli iudicium. §. ſi uero quis compre-
henſorum. colla. 9. & 6. quæſt. 3. placuit
& 4. q. 6. c. 1. Item ratione contractus, ut
nomen contractus ponatur pro omni pa
cto uel quaſi contractu. ut ſi quis geſſerit
alterius negocia uel tutelam. ut. ff. de iu-
di. l. hæres abſens & l. omnem obligatio-
nem. Poterit igitur qui contraxit con-
ueniri & ubi contraxit, & ubi domiciliū
habet, & ubi facienda eſt ſolutio: ſi alibi
quam ubi contractum eſt, uel ubi do-
micilium quis habet ſoluere conuenit. ff.
de actio. & obligatio. l. contraxiſſe. ff. de
bonis auc. iudi. poſſ. l. 3. & infra eod. titu.
dilecti. Sed hoc uerum eſt ut quidam di-
cunt ſi in loco contractus ut in princ. l. il
lius hæres abſens. Sed putat dominus
meus Azo. idem, & ſi alibi inueniatur la
titandi cauſa. Nam & alibi inuento po-
terit mandari ut ueniat & ad locum con-
tractatus poterit remitti. ſicut & crimi-
nibus obtinet ut in auten. ut nulli iudi. §.
ſi quis uero compræhenſorum, coll. 9. Nā
hæc duo. ſ. contractus puta in loco contra
3 ctus & crimen quo ad legē † cōueniendi
parificantur in aút. ut oēs obe. iud. §. hæc
conſiderantes col. 5. ſi uero alibi inuenia
tur ꝙ in loco domicili non latitandi cau
ſa citabitur à iudice loci contractus. ſi ci-
tatus non ueniat. iudex loci in quo con-
tractum eſt mittet actorem in poſſeſſio-
nē rerū quas ibi citatus habet. ut in l. hæ-
res abſens. §. 1. uel ſi ibi non habet tunc
mittet in poſſeſſionē rerum quas habet
in loco domicilij, & iudex loci domicilij
4 exequatur ut infra eo. ti. poſtulati. ¶ † Itē
ſortitur quis forum ratione domicilij.
Eſt autem domicilium ubi quis ſummam
rerum ſuarum & fortunarum conſtituit.
unde rurſum diſceſſurus non ſit. unde cū
profectus fuerit peregrinari. uidetur &
ad quē cum redierit peregrinari definit.
ut. C. de in col. l. ciues. Poteſt autem quis
duobus locis domicilium habere uel plu
ribus ut cum quis diuerſis locis ſe ita in-
ſtruxerit ut non minus in uno quam in
alio ſe collocaſſe uideatur. ut. ff. ad muni.
l. Labeo & l. aſſumptio. §. iuris prudenti-
bus & l. eius. § Celſus. Poteſt etiā & ſine
domicilio quis eſſe ut ſi relicto domicilio
nauiget uel iter faciet quærens quo ſe
conferat & ubi ſe conſtituat ut in d. l. La
5 beo. & l. eius. §. Celſus. ¶ † Item ſorti-
tur quis forum ratione rei de qua a-
gitur. ut ibi reali actione conuenia-
tur ubi eſt res propter quam agitur.
ut. C. ubi in rem actio. l. ulti. ſupra de
reſcriptis. cap. dilectus filius. I. ſarace-
nus.

nus. Quod quibuſdam placuit admitere
circa immobilia tantum, lex tamen præ.
dicta loquitur indiſtinctè & alia.ff. de iu.
di. l. quod legatur. §. ſi autem. Vnum ta-
men notabis quòd ſi agatur actione rea-
li cogitur reus reſpondere ubi domiciliũ
habet. & hoc innuit rubrica. ubi in rem.
actio exerceri debeat. Sed ſi agatur ubi
res eſt, poteſt reus ſi uult reſpondere ibi
dem. ſed non cogitur, & hoc innuit ru-
brica ubi in rẽ act. exerceri debeat uel e-
xequeat. Exerceri enim debet neceſſario
ubi reus domiciliũ habet. ſed poteſt ubi
5 reus eſt. ¶ Item domiciliũ † uoco ſiue quis
domum ſiue tabernam ſiue pergulam ſi-
ue horreum uel armarium habet. ut. ff. de
iudi. l. hæres abſens. Ex his igitur quat-
tuor cauſis. ut dictũ eſt forũ ſortitur. quæ
in ſingulis ſingulariter attenduntur. Sed ex
una & uniuerſali conſideratione quæ in
omnibus locum habet ſortitur quis forũ
in curia Romana. eo quòd curia illa com
munis eſt omnibus & eccleſia roma. om
nium eccleſiarum mater eſt & magiſtra.
ut infra eo. cap. ulti. & Roma communis
patria eſt. ut. ff. ad munici. l. Roma. Quod
uerum eſt niſi quis habeat ius reuocandi
domum. ut cum aliquis ad curiam uenit
pro aliqua iuſta & neceſſaria cauſa, puta
legationis. uel cauſa appellationis exer-
cẽdæ. uel teſtimonij prohibendi, uel cau
ſa promouẽdi poſtulationem uel electio
nem iam factam. nõ ſic ſi quis ueniat pro
priuilegijs uel immunitatibus impetran-
dis uel alijs nouis negocijs ſuis. uel ſuæ
eccleſiæ procurandis, talibus enim non
competit ius reuocandi domum. Sed &
primis quibus ius cõpetit tollitur ſi per-
fecto eo propter quod uenerant uolunta-
riè in curia moram trahant. uel alia ag-
grediantur negotia, uel ſi ibidem contra
xerint. ut. ff. de iud. l. 2. §. legatis. & §. om
6 nes. ¶ † Item ſortitur quis forum ex alijs
cauſis. ut mulier quæ ſortitur forum ma-
riti propter matrimonium. ut. ff. de iuriſd.
om. iu. l. cum quædam puella. ff. de iudic.
l. exigere. Sed aliud in concubina. ut. ff.
ad municip. l. de iure. §. ult. ¶ Item per
manumiſſionem ut. ff. ad municip. l. eius,
in prin. ſed hoc quo ad tutelam locũ ha-
bet non quo ad conuentionem ideſt, ut
manumiſſus ibi conueniatur ubi manu-
miſſus eſt. ¶ Item per natiuitatem & ado
ptionem. ut. ff. eod. titu. l. 1. in prin. Itẽ
ratione militiæ ut. ff. eodem titul. l. muni-
cipes. Item ratione dignitatis ut. C. de
7 incolis. l. ſenatores. lib. 10. ¶ Sunt † au-
tem quædam cauſæ in quibus iuriſditio
pertinet ad iudicem eccleſiaſticum etiã ſi
cauſæ inter ſeculares uertantur. uel quã-
uis ſeculares conueniantur. ut ſunt cau-
ſæ ſeruorum & ruſticorum eccleſiæ, ut
89. di. iudicatum. & 12. quæſtio. 2. eccle-
ſiarum ſeruos. ¶ Item cauſæ pœniten-
tium. ut 11. quæ. 1. aliud de pœni. diſt. 1.
aliud. ¶ Item cauſæ miſerabilium perſo-
narum ut 87. diſt. cap. 1. & 2. Item cum
agitur de feudo eccleſiæ ut infra eod. cap.
uerum. ¶ Item cauſe uiatorum & peregri
norum. ut 24. quæſt. 3. ſi quis de potenti-
bus. & ca. ſequenti. ¶ Item cum agitur cõ
tra raptores rerum eccleſiæ ut infra eod.
c. cum ſit. ¶ Item cum agitur cauſa ſpiri-
tualis uel ſpirituali annexa. ut. ſupra tit.
proxi. decernimus. & ca. quanto infra de
deci. quoniam infra de conſangui. & affi-
ni. ex literis. Item propter negligentiã
iudicis ſecularis ut infra e. ti. ex tranſmiſ-
ſa. & ca. ex tenore. ¶ Item ſi ſecularis iu-
dex ſit ſuſpenctus, ut in auten. ut differen.
iudi. §. 1. & 2. & §. penul. col. 9. ¶ Item cũ
uacat imperium. ut infra eo. licet. ¶ Item
ratione temporalis iuriſdictionis quam
habet eccleſia inter ſeculares, uel ratione
cõſuetudinis. ut infra de appel. ſi duobus.
¶ Item in cauſa dotis cum accedit cauſæ
matrimoniali ut infra de dote poſt di-
uor. pe. de prudentia. Item cum agitur de
crimine eccleſiaſtico. ut. 11. q. 1. ſi quis cũ
clerico, in auten. ut clerici apud propri.
epiſcopos. §. ſi quis colum. 6. C. de epi-
ſco. & cle. in authenti. clericus quoque.
8 ¶ † Sunt autẽm crimina eccleſiaſtica de
quibus iudex eccleſiaſticus punire poteſt,
tam clericos quam laicos, ut crimen pe-
riurij. ut ſupra de elec. uenerabilem. Item,
crimen hæreſeos ut infra de hæreti. ad
abolendam. & ca. uergentis. Item crimen
uſurarũ

usurarum ut infra de usur. cum tu. & cap. quia in omnibus. Item crimen adulterij cum agitur ad thori separationem. ut supra de proco. tuæ. Item crimen simoniæ ut infra de simo. per totum. In his directè iudicia spectant ad ecclesiam. In alijs indirectè. ut si agatur de aliquo crimine per modum denunciationis ut supra titu. prox. i. nouit. sed opponitur fere in omnibus his criminibus leges puniūt ut. C. de transac. l. si quis maior. C. de hæreti. per totum. C. de epi. & cle. l. si quenquam. Ad quod respōdeo. leges docent quas pœnas ecclesia imponere debeat sicut econtrario contingit ut 5. q. 6. delatori. Vel leges puniunt postquam ecclesia puniuit ut ita sit fori accumulatio. & hoc innuit lex quæ dicit, post debitæ ultionis acrimoniam quæ erga sacrilegos iure pro menda est exilio perpetuo deportationis subdatur ut. C. de sacrosan. ec. l. placet in fi. Sed hoc recipit calumniā ex eo quod legitur supra ti. proxi. ut si clerici quia nō debet quis dupliti contritionē conteri ut 81. dist. præsbyter aut diaconus. ut. 33. q. 5. quid ergo. Propterea dici potest quòd in criminibus memoratis laici coràm secularibus iudicibus, clerici coram ecclesiasticis iudicibus impetuntur & puniuntur. Veruntamen in sacrilegio in fauorē ecclesiæ inductum est ut ecclesia possit conuenire laicos sacrilegos corā quocunque maluerit iudice. ut infra eod. titu. cum sit generale. Vnde propriè & uere loquendo crimen ecclesiasticum dici potest illud quod est crimen secundum ecclesiam non secundum leges. ut crimen usurarum. crimen fornicationis. quod secundum leges non est crimen ut. ff. de cō cubi. l. in concubinatu. in fi. hæc crimi-
9 na secundum ecclesiam puniuntur. † Itē sortitur aliquis forum per appellationē. ut. 3. quæstio. 6. peregrina. Item per delegationem. ut 3. quæstio. 6. unaquæque. Item per priuilegij concessionem, ut infra eod. titu. dilecti. Item per causæ maioritatem. ut infra de appel. ut debitus in fin. ut contingit in causa fidei. ut 23. quæstio. 1. quoties. 2. quæstio. 6. si quis uos. Item in causa dubitabili quę nisi in concilio expediri non potest. ut 17. distin. multis. Item in causa criminali episcopi. cum uideatur episcopus in causa depositionis esse. ut 3. quæstio. 6. multum & cap. quamuis. Nam causa criminalis episcopi audiri potest ab alijs. ut. 3. quæstio. 7. cap. 1. & 2. & 5. quæstio. 4. cap. 1. & absolui. ut 6. quæstio. 4. per totum. sed non condemnari. ut 3. quæstio. 4 duodecim. Item per recusationem. ut supra de off. delega. suspicionis infra de appella. cum specialis & ca. 2. infra eodem ti. si quis contra aliquem. & cap. licet. Item per compromissum, ut supra de arbi. per totum. Nunc restat uidere an clericus possit renunciare foro. Et est certum quod non potest renunciare foro ecclesiastico ut adeat seculare infra eo. si diligēti. 11. quæstio. 1. inolita. & cap. placuit. Nam hoc ius inductum est in fauorem totius colegij. & sic tanquam iuri publico renunciari non potest. ut. ff. de pactis. l. ius publicum infra desen. excom. cap. contingit. Sed hoc recipit multa contraria. ut. C. de pac. l. si quis in conscribendo & 7. quæstio. 1. quam periculosum. ff. de ædili. edic. l. quæritur. §. si uenditor infra de priuile. si de terra. & cap. accedentibus infra de regula. ad. apostolicam. ff. de pactis. l. pacisci. ff. de mino. l. si iudex. ff. de ferijs. l. 1. ff. à quibus appel. non licet. l. 1. C. de tempo. appel. l. ult. in fine, de renunc. per totum per hæc omnia colligitur quòd quis potest re-
10 nunciare iuri suo † Ad quæ omnia respondeo. iuri introducto in fauorem alicuius renunciari potest, in fauorem omnium introducto non, potest renunciari. Vel alias iuri fauorabili tantum renunciari potest fauorabili & odioso non potest hoc autem ius inductum est in fauorem clericorum & in odium laicorum. qui opido infesti sunt clericis ut, secun. quæstio. septi. laicos. Et simile aliud. quia auxilio Velleyani renunciatur ut. ff. ad Velleya. l. ultima. C. quando mulier tute. offic. fun. potest in authenti. mater. Sed secus

in Macedoniano. Vnde post sententiam datur exceptio ex Macedoniano ut. ff. ad Maced l. tamen siue. Et est diuersitatis ratio. quia Velleianum est fauorabile tantum, idest in fauorem mulierum inductũ, Sed Macedonianum in fauorem filiorum familias. & in odium creditorum. ff. de con
11 di. indebi. l. qui exceptionem. † Vel ideò clericus non potest renunciare foro, quia ex hoc præiudicaretur episcopo ut. 11. q. 1. clericum. 3. q. 6. non liceat. A quo enim ordinem & iudicium recipere debet. ut. 9. q. 2. nullus primas. Iudicium inquàm manifestum & secretum. ut de pœni. di. 6. placuit. infrà. de pœni. & re. omnis. Præterea si iuri fori clerici renunciare possent. iam clerici unius episcopatus possent sibi constituere iudicem in alio episcopatu. ff. de iudi. l. 1. Et eodem modo clericus non potest renunciare priuilegio quod toti collegio indulgetur ut. 17. q. 4. si quis suadente. Nam & si actionem iniuriarum sibi competentem clericus remittere possit. ut. 23. q. 4. si is qui. & c. si illic iniuriam tamen factam ordini abolere non potest. & ideo excommunicatio durat. ut. infra. de senten. excom. contigit. Quidam tamen dicunt quòd clericus & si foro clericali renunciare non posset expresse, tacitè tamen potest. ut. ff. de procura. l. filiusfamilias. §. ueterani. &c. C. de iuramen. calum. l. 2. quod non
12 puto uerum. ¶ † Dubitari autem consueuit de clericis existentibus in scolis qui forum adeunt potestatis uel iusticiarij ciuitatis in qua studium uiget cum sit laicus & hoc fiet ex priuilegio Frederici indulto scolaribus in illa constitutione quæ incipit. habita, Respondeo Illud locum haberi in scolaribus laicis qui ex priuilegio habent optionem an uelint conueniri coram episcopo, uel coram potestate, uel magistro. Vel habet locum in scolaribus clericis qui ibi proprium non habent episcopum. Vnde scolares clerici & ciues non habent illam electionem ut poterint eligere potestatem seu iusticiarium ciuitatis. uel magistrum uel episcopum. imò præcise ab episcopo debent iudicari & ab ipso ordinari, ut dictum est. nec locũ ha
13 bet electio de qua dixi. ¶ Et nota † q᷑ quæstio feudalis agitanda est coram domino feudi ut. infra. eod. ti. uerum. Quod intelligo uerum cum agitur inter duos uasallos, nec reuocatur in dubium quin res sic feudalis illa de qua agitur. sed dubitatur quis sit uasallus, & ad quem pertineat iure feudi. tunc quia interest domini feudi quis sit eius uasallus. & ad eum cognitio spectat. & sic intelligo illam decre. uerum. & capi. ex teneore. & supra. tit. proxi. cæterum. & infra eodem titu. ex transmissa. Sic loquitur constitutio de feudis. §. præterea. supra titul. proxi. nouit. Sed si quæstio sit inter dominum feudi & uasallum. an uasallus debeat feudum perdere uel habere. per patres curiæ hæc quæstio finietur. Si uerò quis se asserat domi num feudi & petat in dominum recognosci, possessor autem negat illum dominum hæc quæstio coram ordinario loci, non coram illo qui se dominum feudi contendit agitanda est ne in sua causa sit iudex. ut. C. ne quis in sua causa iudicet. Sed si inter duos uasallos agatur. non de iure rei: sed de iure possessionis. ut pote quis aut ad quem ueniat possidentem. tunc coram ordinario loci. uel delegato tractanda est hæc quæstio. non coram domino feudi. & sic loquitur decre. infra. eo. c. ex
14 parte. ¶ Item † per priuilegium eximitur quis a foro ut superius dixi. & probatur. 16. q. 1. frater. infra. de priuile. cum capella. ff. de excusa. mu. l. penul. §. si post. ff. de excu. tu. l. si spadonem. §. scire. & de alimen. & ciba. lega. l. is cui. Quod intelligo nisi priuilegiatus sit in priuilegio suo præuentus saltem per citationem. ut infra eo. titu. proposuisti. ff. de iudici l. si quis posteà. Sed uidetur quòd & si priuilegium locum non habeat in præcedentibus, locum tamen obtinet in sequentibus. ut. ff. de usur. l. cum quidam. §. fiscus. C. de tempo. in integ. resti. l. ea quæ & in auten. ibi signato si minor. Sed leges illæ locum habent in rebus diuisibilibus non in iurisditione quæ perpetuatur per citationem. ut. supra. de offi. delega. gratum, unde ibi iudicium

dicium accipere debet ubi cæptum est.ff.
15 de iudi.l.ubi. ¶ In summa † notandum
est quòd clericus foro ecclesiastico renun
ciare non potest & adire secularem: ut di
ctum est supra. Sed potest renunciare pro
prio & adire alium ecclesiasticum uolun-
tate sui ordinarij accedente. ut. infra. eo.
16 significasti. † Vnde tria requiruntur ad
hoc ut clericus non suum iudicem facere
potest suum.s. ut consentiat in alium ha-
bentem ordinariam iurisditionem. dele-
gata enim iurisditio non extenditur ad
alias personas quàm in rescripto commis
sionis continentur. ut supra. de offic. de-
leg. cum olim abbas. & cap. P. & G.
præterquàm in specialibus casibus ut de
hac materia nota. supra. de offi. delega.
§. casualiter. &. § prorogatur. Item ut
consentiat in personam ecclesiasticam.
ut infra. eod. titu. si diligenti. & ca. signi
ficasti. aliter nihil agitur. ut supra. titul.
proxi. at si clerici. Item oportet ut dioe-
cesani uoluntas accedat. ut in prædicta.
signiacasti. &. 11. q. 1. clericum nullus. &
3. q. 6. non liceat. Et secundum hoc non
obstant iura illa quæ dicunt aliquem pos-
se subijcere iurisditioni illius qui habet
ordinariam. ut. ff. de iudic. l. 1. & l. pri-
uatorum. Quia illa in clericis locum non
habent. ut dictum est. Et eodem modo
non obstat arg. a contrario sensu. 3. q. 6.
pulsatus. Item non ob. 2. q. 5. mandastis.
& cap. auditum. Nam illud facit papa ex
nimia humilitate. nec habet superiorem
cuius consensum requirat arg. supra. de
17 elec. licet. ¶ † Item quod dixi. supra. de
domicilio, sic intellige. quia ibi intelligi
tur clericus domicilium habere ubi larem
sibi constituit, non ubi ecclesiam habet
uel beneficium. ut. supra. de rescriptis.
dilectus. infra. eod. tit. postulasti. Vnde
si contingat clericum delinquere ubi do-
micilium habet. ibi punietur. sed si cri-
men exigit priuationem a beneficio. pro-
nunciabitur a iudice domicilij. mandabi
tur autem executioni sententia a iudice
loci in quo beneficium uel ecclesia con-
sistit. ut in prædicta decret. postulasti. &
ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. 1. Sed si
alibi quàm ubi domicilium habet de-
linquat. tunc distinguitur inter graue de-
lictum & leue. ut si grauiter deliquerit,
tunc iudex loci in quo deliquitur puniet.
ut. ff. de re mili. l. desertorem. in princ.
& adeò ut si alio se contulerit delin-
quens remittatur ad illum. ut in auten.
ut nulli iudi. §. si uero quis comprehen-
sorum. colla. 9. Et hoc prætextu remi- caue
sit Christum ad Herodem pylatus. ¶ Itē
18 † remittitur quis honoris causa ut cum
miles delinquens remittitur ad magi-
strum militum sub quo deliquit. ut. ff.
de custo. & exhi. reorum. l. de militibus.
Et hoc uerum est cum miles leue de-
lictum commisit. ff. eod. tit. l. non du-
bium est, secus si graue. ut. ff. de accusa.
l. ulti.

Summarium

1 *Libellus quid sit. & quotuplex.*
Libellum quis porrigere debet.
2 *Libellus an in omnibus causis requiratur.*
3 *Libellus conuentionalis quid continere debeat.*
4 *Actio an sit exprimenda in libello.*
5 *Reus ab instantia iudicij absoluitur, si actio inepta proponitur.*
6 *Iudicium uniuersale quid sit, & quid generale.*
7 *Libellus effectus.*
8 *Libellus accusatoris reuocari potest.*
9 *Libellus diem dati libelli continere debet.*
10 *Libellus accusationis qualiter debeat concipi.*
11 *Rescriptum incitatorijs literis insertum quo ad inducias denegandas pro libello habetur.*

¶ DE LIBELLI OBLA-tione. Rubrica.

QVia rei ad iudicia uocati solent postulare libellos ut sciant quid petatur & qualiter & super quo debeant respondere. ideo post tractatus de iudi. & de foro cōpe. subijcitur hic rubrica de libelli oblatione. ¶ Videamus igitur quid sit libellus, quis libellum porrigere debeat, in quibus causis locum ha-

beat libelli. porrectio, quæ in libello debeant contineri, & de libellorum effectu. ¶ Libellus † est paruus liber. id est modica scriptura. Et est duplex libellus. conuentionalis & accusationis. Primus in ciuilibus. secundus in criminalibus locum habet. ¶ Libellum autem porrigit actor. ut. 3. quæstio. 3. §. spatium. & §. libellum. Porrigit inquàm & offert reo. ut in eo. §. spatium, in auten. offeratur. C. de lit. cont. porrectus transfertur in acta. ut. infrà. de proba. quoniam contra falsam.

2 ¶ Libellus exigitur † in omni causa in qua ordinariè agitur. nisi in quattuor casibus. Primus est, cum causa uel lis sit breuissima. & maximè uilium rerum seu personarum. ut. C. de sen. ex breuiculo reci. in auten. nisi. Secundus cum episcopus cognoscit inter suos familiares, ut in prædicto auten. & 11. q. 1. si quis cum clerico. Tertius cum hoc fit ex consensu partium. ut. C. de priuil. scola. l. quoties, in fin. libro. 12. Quartus cum rector prouinciæ infra quinquaginta dies conuenitur. ut in auten. ut iudices sine quoquo suffr. arg. §. necessitatem, colla. 2. ¶ Ideò autem dixi ordinariè agitur, secus erit, ut in causa denunciationis & inquisitionis. quàmuis in causa inquisitionis capitula sint edenda uel potius exponenda de quibus fuerit inquirendum. ut infra de accus. qualiter & quando. §. debet igitur. Aliàs autem generaliter libellus dandus est, siue in ciuilibus ut. infrà. eo. cap. 1. siue in criminalibus. ut. 2. q. 8. libellorum.

3 ¶ † In libello conuentionali debent contineri hæc. Nomen actoris. nomen rei. & nomen iudicis coram quo agitur. Item res quæ petitur. ut. infra. eod. titu. cap. 2. infra. de appel. significantibus. Cum enim libellus ad hoc detur ut reus deliberet, cedat an contendat, ut. 3. q. 3. §. offeratur. quomodo poterit deliberare nisi res quæ petitur exprimatur. Item quomodo scire potest reus an possideat uel non possideat rem quæ petitur, & periculosum est subire defensionem eius rei quam forte non possidet. ut. ff. de rei uendica. l. is. qui. propterea res exprimenda est & indicia rei. ut. ff. de rei uendi. l. in rem. & si res quæ petitur sit immobilis exprimi debent confines. ut. ff. de actio. empt. & uen. l. Titius. §. ult. & l. prædicta si in rem. §. ulti. Item species & pondus exprimi debent. ut. ff. deposi. l. 1. §. si quis argentum. Causa etiam exprimi debet. ut. C. de adop. l. 3. C. de edic. di. Adri. tol. l. ult.

4 ¶ † Sed an actio sit edenda dubitatur. Et uidetur quod non. ut supra. de iudi. dilecti. Nam in iudicijs ecclesiasticis non est rigor huiusmodi obseruandus. ut infra. de dolo & contuma. c. 1. Sed contra. infra. tit. proxi. c. 1. infra depo. grauis. suprà. de iudi. examinata. 11. q. 1. experientiæ. Ad quod sic distinguo. Actio aliquando significat formulam uerborum. ut. ff. de furtis. l. si seruus nauem. ut cum dicitur ago contra talem ad decem actionem exempto, uel certi condictione de mutuo. tales actiones, id est formulæ uerborum sublatæ sunt secundum utrunque ius canonicum & ciuile. ut in præallega. decre. dilecti. &. C. de formulis & impetra. subla. l. una. Aliquando significat causam agendi. ut cum dico peto decem, à tali, quia uendidi ei librum. uel quia ei mutuaui. & secundum hoc actio siue causa agendi uel petendi proponenda est in iudicio tam ecclesiastico quàm seculari. Aliquando tamen causa petendi exprimenda non est, ut cum agitur rei uendicatione. Nam si aliquis petat rem iure dominij uel quasi, non habet necesse dicere causam dominij, argu. ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. 1. & 2. Item modus agendi est exprimendus ut cum ex eadem forma uerborum plures modi agendi resultant. & ideò exprimendum est ad quid agatur. uerbi gratia, ut cum peto rem mihi furtim subtractam dubitari potest an agatur actione ad exhibendum, uel rei uendicatione, uel condictione furtiua, uel actione furti. His enim omnibus actionibus agitur pro re furtiua. Et in his omnibus actionibus satis competunt illa uerba. Peto rem talem mihi subtractam, sed diuersi sunt modi & diuersos sortiuntur effectus. ut.

ff. de

ff. de condi. fur. l. si pro fure. §. 1. & 2. & l. in re furtiua. & ff. de rei uen. l. item si uerberatum. §. ulti. Item si ago sic, ago contra talem qui arbores mihi incidit. dubitari potest an agatur ex illo edicto arborum furtim cæsarum. an ex lege Aquilia. Et ideò iudex qui curare debet certam ferre sententiam. ut institu. de accu. §. curare. petere debet exprimi quomodo & ad quid agatur. Aliquando significat ius agendi uel petendi. ut. institu. de act. in prin. Et secundum hoc dicitur. Nemo sine actione experitur. ut. ff. de administ. tu. l. quotiens. §. 1. & ff. de nego.
5 gest. l. si pupilli. §. uideamus. † Vnum tamen non omitto quòd si actio, id est, formula uerborum proponatur & inepta. reus absoluitur ab instantia iudicij. ut suprà. de iudi. examinata. & ff. si mensor fal. mo. dixe. l. 1. §. 2. Et quæ superius dicta sunt locum habent secundum utrunque ius canonicum & ciuile. Omnia igitur certa debet facere is qui libellum præsentat. quia non licet ei nagari cum discrimine alieno. ut. ff. de iniurijs. l. prætor edixit. in prin. Et si hæc quæ superius dicta sunt fuerint ab actore seruata, saluum est reo beneficium deliberationis. Et notandum quòd in uniuersalibus iudicijs res exprimi non debent in libello neque in sententia. sed in executione sic, ut. ff. de peti. hæred. l. 4. & l. si quo tempore. & ff. si pars hære. peta. l. 1. §. ult. Et hoc idem obseruandum puto cum petitur ecclesia cum iuribus & pertinentijs suis. ut infra de restit. spo. cum ad sedem. in prin. Et cum petitur præbenda cum plenitudine iuris & honoris canonici. ut. infra. de conces. præben. proposuit. in fi. Nam in talibus & si pertinentia iura & honores in libello & in sententia non ueniant exprimenda. in executione tamen exprimi oportet. Nam alias executor sententiam in illis non exequatur, nisi uictor probauerit illa in quibus executionem fieri postulat, esse de pertinentijs & de iuribus rei in libello petitæ, ut in petitione hæreditatis dictum est. si tamen actor in libello, uel reus in excipiendo hæc uoluntariè duxerit exprimenda. exprimuntur & in sententia. ut supra. de offi. ordi. conquerente. in-
6 fra de præscr. auditis. & c. cū olim. † Sunt autem uniuersalia iudicia hæc petitio hæreditatis, familiæ erciscundæ. actio ex testamento cum uniuersum petitur. Et similitudinariè. idem potest dici in præmissis petitionibus, & cum ius episcopale uel archidiaconale uendicatur. Sunt & generalia iudicia ut cum agitur actione tutelæ, mandati, pro socio, & in talibus ac consimilibus non sunt res exprimendæ in libello. sed in iudicio & in sententia. ut. C. de iudi. l. licet. ¶ Effe-
7 ctus † libelli est facere rem litigiosam. ut. C. de litigio. in auten. ibi signato. litigiosa res est. & in auten. de litigio. §. primo. colla. 8. & secundum hoc intelligo. infra ut lite penden. ecclesia. &. 11. quæstio. 1. quia res in litigio. ¶ Item perpetuat actiones annales. ut est actio iniuriarum ut. C. quando libellus prin. da. li con. fa. l. 1. & 2. Item interruptionem præscriptionis inducit. Et in tantum hoc uerum est ut si quis in libello aliquem sibi obnoxium dixerit, & si libellus nullam causam contineat, uel fortè contineat unam solam omnium actionum, uel obligationum personalium, uidetur interruptio facta. ut. C. de annali excepr. l. si ex multis. ¶ Sed oppones. talis libellus sic generaliter conceptus & sine causæ expressione recipiendus non est unde tanquam ineptus nihil debet penitus operari. Respondeo hoc non sequitur. Nam & circa libellum sola executoris conuentio interruptionem inducit. ut. C. de præscrip. 30. anno. l. sicut in rem. Leuiter autem fit interruptio in odium. præscriptionis ut innuit eadem lex si ex multis. in fine. ¶ Item libellus obligat porrigentem causam ad finem perducere. ut. C. quomodo & quando iud. in authenti. qui semel. Aliquando tamen licet porrigenti recuperare libellum. ne iustè plenitudinis humanita amputetur. ut. 2. q. 6. §. si quis libellos & C. de appel. l. si quis libellos. Quod

intelligo cũ nihil incommodi adhuc senserit aduersarius. ut. ff. de cõdi. causa dã, l. si ideo pecuniã. alias non liceret ei pœnitere cum alterius captione. ut. ff. de interroga. ac. l. de ætate. §. ulti. & arg. ff. de
8 reg. iur. l. nemo † Sed & libellus accusatoris potest reuocari. ut. 2. qu. 3. si quem pænituerit. & cap si quis iratus. Et post libelli oblationem licet desistere fine pœna. ut ff. ad Turpil. l. quæsitum. &. ff. de in ius uoc. l. libertus. Tenebitur tamen iniuriarum eo quòd dato libello infamauit illum cui libellum porrexit. ut. ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. si quis libello. Quod uerum est nisi inscriptio sit secuta libelli porrectionem, tunc enim non posset accusator pænitere nisi ex causa. ut. C. de aboli. l. 2. & 2. quæst. 3. Paulum. & petere abolitionem dummodo reus non sit passus aliquam Iniuriam carceris seu uinculorum. ut. C. de abolitio. l. fallaciter. Et secundum hoc intelligo de
9 accusa. licet. ¶ Et nota † quòd in libello continebitur dies dati libelli. ut in auth. offeratur in uerbo quòd non modo ex ipsius responsione. sed ex libelli manifestetur subscriptione. Sed si sit libellus accusationis continebitur in eo nomen iudicis coram quo agitur. accusatoris & rei crimen de quo agitur. & quandoq; persona cum qua crimen dicitur esse commissum. & locus in quo. Item dies institutæ accusationis & professio accusatoris ut 2. q. ul. §. libellorum. Diem autem & horam commissi criminis accusator inuitus comprehendere non tenetur. sicut hæc omnia quibusdam uersibus continentur. Consule mense die coram prætore professus. Te deferre reum crimen loca pone sodalem. Et licet hora dies non mẽ
10 sis prætereatur. ¶ Item nota quòd † pro libello habetur rescriptum in citatorijs literis insertum quo ad inducias denegãdas. ut infra de dilationibus. præterea. & hoc plenius ibi dicam.

Summarium

1 *Reconuentio apud quem, & quando fieri debeat. & nu. 2. & 3.*
3 *Reus non reconueniens congruo tempore an saluam habeat quæstionem in alio iudicio.*
4 *Reconuentio quando cesset. & quorum quo iudice fiat & nu. 5.*
5 *Reconueniens nolens respondere quando puniatur.*
6 *Conueniens aliquem una actione, an possit reconueniri pluribus.*

¶ DE MVTVIS PETITIONIBUS. Rub.

Dictum est supra de libel. oblatio. sed quia plerunq; ab utraq; parte porriguntur libelli & mutuæ fiunt hinc inde petitiones. ideo subijcitur hic rub. de mu. pe. ¶ Videamus igitur apud quem fieri debeant, quãdo & in quibus casibus locum habeat reconuentio, & in quibus cesset. Et quæ sit pœna actoris nolentis respondere libello reconuentionis. uel mutuæ petitionis. ¶ Reconuen-
1 tio † fieri debet apud eundẽ iudicẽ apud quẽ fit & conuentio. ut infra eodem titu. c. 1. & 2. 3. q 8. c. 1. C. de senten. & interlocuto. om. iudi. l. cum Papinianus & in auth. & consequenter. Et si sic in idẽ iudicium illæ duæ quæstiones mutuæ cõcurrant uicissim tractandæ sunt & eadem sententia terminandæ. Si uero non concurrãt. sed una prior & alia posterior proponatur. tunc locũ habet regula illa qui prius appellat prius agat. ut infra de ordi. cogn. cum dilectus, & ff. de iudi. l. qui prior. Sed quamuis dicam quòd ubi concurrũt duæ mutuę petitiones uicissim tractandæ sint, tamen is qui primò ad iudicium proclamat prior erit in omnibus. ut: prius fiat contestatio litis in causa sua, prius de calumnia sua iuretur, prius recipiantur probationes, prius in ea sententia concipiatur & recitetur, Nec obstat quod dictum est quod eadem sentẽtia terminetur, quia uerè duæ sunt sententiæ quæ feruntur circa duas quæstiones sese minimè contingentes, sed & si se contingerent, ut cum agitur petitorio & possessorio à diuersis partibus etiam circa eandem

dem rem. & adhuc dico fore duas senten tias quae feruntur. ut infra de causa poss. & propriè. cum ecclesia. Dicuntur autem una & eadem sententia quoad cõtextum prolationis quia unico contextu ambae feruntur, sicut plures stipulationes respectu plurium rerũ dicuntur una & eadem stipulatio quo ad conceptũ uerborum.ut.ff.de uerbo. obliga. l. si ita stichũ. §. stipulatio. &. ff. de dona. causa mor.l. senatus censuit.§. ult. unde si iudex pronunciaret in causa conuentionis & differret pronunciare in causa reconuentionis grauaret partem quae reconuenit & posset ab eo iustè appellari.ut.ff. quae senten
2 tiae sine app.re.l.j §.ul.¶ Debet † autẽ fieri reconuentio statim ut dicit auth. illud. & consequenter scilicet in ipsa litis contestatione siue parum ante uel post. quia quae incontinenti fiunt inesse uidentur.ut ff.si cer. peta.l. lecta.&.C.de pac.l petẽs. Vel dici potest ut omnino necesse sit fieri reconuentionem a principio & ante litis contestationem si reus credat actorẽ in aliquo sibi fore obnoxium propter uerba quae sunt in corpore auctenticorũ. de executoribus. colla 7.§.illud. Non enim ibi dicitur statim. sed sic non apud alium sed apud eum mox à principio liceat conuenire.Sed utrunq; approbo ut reus possit reconuenire actorem siue à principio cum actor libellum porrigit, siue usque ad litem contest.& parum post, arg. C.de procu.l. nihil interest. & quia principiũ causae dicitur contestatio. ut.C. de iureiur.propter cap.l.1.¶ Sed hoc est sciendũ quandocunque libellus reconuentionis porrigetur usque ad lit. contest.& parum post ut dictum est. reus tamen necesse habet respondere ad libellum reconuentionis lite contesta. in causa conuentionis. ut infra.eo.tit.cap. 2. ¶ Sed quid si conueniam te ad. 10. & tu reconuenias me ad equum.ego iterum reconueniam te ad bouem. nunquid admittetur in ea ultima reconuentio? Nam quodammodo uideor te reconuenire respectu tuae praecedentis reconuentionis.quae potest dici conuentio respectu subsequentis.sicut & relator dicitur delator.ut.C. de rebus credi.& iureiu.l. generaliter. Et puto non esse admittendam. ne sic tuae petitiones in infinitum procedant. Sed fateor quòd ego a principio posui uno libello te conuenire super. 10.& super boue & super omnibus personalibus actionibus. ut.ff. quibus rebus ad eundem iudi.ea.l.1.&. 2. & supra de rescriptis. cap. ulti. ¶ Vnum tamen
3 † non omitto quòd si reus non reconueniat congruo tempore. salua est ei quaestio in alio iudicio. ut in praedicto authentico.& praedicto.§. illud. Et quod superius dixi in duabus quaestionibus locum habere regulam illam. Qui prior appellat prius obtinet &c. cum utraq; quaestio est ciuilis & neutra praeiudicialis. Item cum utraque est criminalis & neutra maior. Item cum prima maior est quàm secunda. Sed & si secunda sit maior adhuc obtinet regula. si tamen accusati nomen uolentis accusare accutorem receptum fuerit inter nomina reorum. Nam tunc praetextu maioris criminis obiecti nõ differtur accusatio prioris. Ita & si queuis alia exceptio proponatur.ut.ff. ad le. Iul. de adulte.l. si maritus.§. praescriptiones. Fallit autem regula cum utraque querela est ciuilis.& secũda praeiudicialis.quia de libertate uel filiatione. ut insti. de actio.§.praeiudiciales.ff. de libe. causa.l. ordinaria.C. ad le. Iul. de adulte.l. quoniã. & de ordi. cogni.l.1. &.l. cum hic status. Item fallit cum secunda est criminalis & prima ciuilis sed non praeiudicialis.ut.C. de ordi.iudicio.l. ulti.3.q.11.§.aliquãdo. Item fallit cum utraque est criminalis. sed secunda maior.ut.3. q.11. prius est.et C. qui accu. non posses.l.1. Item fallit cum utraque est par sed tamen accusatus uult prosequi suam iniuriam uel suorum ut ea.causa.&.q.ca.neganda.&.C. qui accusa. non possunt.l. negada. Si uerò reus aliquam actori quaestionem obijcit ut nõ ab eo aliquid petat, sed ut absoluatur ab impetitione ipsius. semper est de exceptione cognoscendum fundata primo intentione actoris. ut.C. de proba.l. exceptum. & de excep. l. si quidam infra de

ord

ordi.cogni. cap. I. & supra de renuncia. super hæc.C. de præscrip. longi tempo.
4 l.empror. ¶ Cessat† autem reconuentio in actione priuilegiata ut in quæstione restitutoria quæ dedignantis naturæ est nec compatitur dissimilem quæstionem. ut infra de ordi. cogni. super spoliatione. Cessat & in præiudicialibus quæ etiam secundo loco propositæ reijciunt alias quæstiones ut superius dictum est. Cessat ubi primo proponitur criminalis ut in præalleg. l. prius est. Cessat in excommunicatu qui conueniri potest non conuenire. ut infra de excep. cum inter. Cessat coram arbitro. ut supra de arbi. cum
5 dilectius. Et nota † quod præmissa locum habent tam coram ordinario quam coram delegato. Nam & delegatus in causa conuentionis & de reconuentione cognoscere potest. ut infra eodem titu. prudentiam. ¶ Pœna nolentis respondere reconuenienti est secundum quosdam ut conuenienti non respondeatur uel præcisè compellendus est respondere. ut infra eodem titulo. cap. I. ¶ In
6 summa notandum † est quòd si conueniam te una actione tu poteris me reconuenire pluribus. ut. ff. de procurat. l. omnium. Item si conueniam te in decē tu poteris me reconuenire in quantitate maiori. ut. ff. de iurisdi. omn. iudic. l. si idem cum eodem. Et hæc omnia locum habent cum duo unus contra alium agere uolunt. Vbi autem duo pluresue & ex diuersis causis contra aliquem coram ordinario agere uolunt, & diuersis temporibus ueniant tunc locum habet regula. qui prior appellat prius agat. ut. ff. de iudic. l. qui prior. Si uerò simul ueniant & concurrant. tunc aut agere uolunt ciuiliter, aut criminaliter. Si ciuiliter, tunc iudex eliget quem uelit ut gratificationi sit locus sicut alitet ff. de religi. & sump. fu. l. ultima & infra de iure patto. cum aduocatus. Si autem criminaliter iudex debet eligere magis idoneum. ut. ff. de accusatio. l. si plures. Nec obstat infra de accus. licet. Nam & si plures ibi detulissent à principio tandem nec unus apparuit. Sed & si plures apparuissent unus eligendus fuisset ut superius dictum est.

Summarium

1 *Litis contestatio quid sit, & qualiter fiat. & nu. 2. & 3.*
3 *Plura si in libello ponuntur ad omnia respondendum est, ut sit plena litis contestatio.*
4 *Litis contestatio quid operetur.*

¶DE LITIS CONTESTATIO. Rubrica.

POst libelli oblationem & post mutuas petitiones sequi debet litis cōtestatio. & ideò post tractatus illos subijcitur hic rubrica de litis contesta. ¶Videamus igitur quid sit litis contesta. qualiter fiet. & quid operetur. ¶ Est autē
1 † litis contestatio hincinde apud iudicem negocij principalis facta narratio per principales personas, non per aduocatos, nisi fortè principales adeò fuerint indiscreti ut eorum defectus per alios de licentia iudicis suppleatur ut supra de iudici pastoralis. Sic & si fiat interrogatio de facto principalis debet respondere. ut. ff. de interro. ac. l. si sine quod locum habet in omnibus interrogationibus quæ fiunt ante lit. contest. ut infra de dolo & contu. prout & . ff. de interroga. act. l. I. locum habet & in positionibus quæ fiunt post litis contest. quia probationum loco succedunt. ut no. supra de iudi. §. partibus. per eas autem non fit cōtestatori ut hic & supra de elect. dudum. Item locum habet si iudex æquitate motus interroget super facto quod fieri potest ante. lit. contesta. & post usque ad sententiam. ut. ff. de interroga. ac. l. ubicunque In his ergo in quibus de facto quæritur quòd principalis respondeat si ætatem habeat ut de con. di. 4. cum pro paruulis. sic & principalis per seipsum præstat iuramen-

ramentum de calumnia. ut. C. de iurã. cal.in auten. principales. Idem est in iuramento de ueritate dicenda. Et est ratio in his omnibus, quia principalis persona melius nouit factum quam aduocatus. & ideo ipse non aduocatus de facto respondet.ut.ff.de procurato.l. si actor.& C.eo.ti.l.ulti. Hoc autem fallit in quibusdam casibus supra de iudi. pastoralis: ut dictum est.ff.de procura.l. non solum. ℟. 1 Fallit in pupillo qui per alium respondet.C.de iura. cal.l.2.§. quod obseruari.C.de aucto. præstan.l.clarum.Fallit in uniuersitate quæ iurat & respondet per alios per quos municipium regitur: ut.ff.de condi.& demonst.l.municipibus. & ad municipia. l. municeps. Fallit supra de iudici.intelleximus 5.q.3.quia episcopus.C.de procurato.l.penul.in auten. ut ab illustribus fallit.C.de cura. fu.l.ult.

1 ¶Contestatio † litis facienda est post libellum porrectum. Nam lit.contest.præter hoc indultum habita pro nihilo est habenda: ut 3.q.3.in auten.offeratur nisi sit causa in qua libellus non detur uel de consensu partium remittatur ut no.supra de libel. obla.§.libellus. ¶ Sed quæritur quare non fit lit. contest. per positionem actoris & responsionem rei. sicut per libelli oblationem & rei narrationẽ. lex enim imponenda est rebus & non uerbis ut.C.de usu.l.ult.&.C.communia de leg.l.2.in fine. Ad quod respondeo. positiones inuentæ sunt, non ad contestã dum sed potius ad probandum & ad releuandum ab angustijs testium producendorum. ut aliàs no.supra de iudi. ¶Sed opponitur ex eo quod legitur infra de dolo & contu. prout, ubi post responsionẽ proceditur ad diffinitiuam. Sed ibi agitur de respondente ad interrogationem. non ad positionem. Vel ibi non fuit facta lit.contesta. sed quasi ex illa responsione. Vnde ibi dicitur utpote lite quæ ingeritur contestata. quòd autem ibi proceditur ad diffinitiuam speciale est in odium illius rei calumniosi qui totiẽs subterfugerat iudicium. Et simile. C. quo modo & quando iu. in auten. qui semel.

¶Fit autem contestatio litis aliquando uera aliquando non uera sed quasi uera ut per narrationem actoris & responsionem rei intelligo contradictoriam.ut.C. de iudi.l.rem non nouam. §. patroni. & sic intelligo.C.eodem titulo.l.una. Fit & quasi contestatio scilicet cum agitur actione reali. uocatur colonus uel inquilinus qui detinet nomine absentis. uocatus nominat dominum. datur tempus ad denunciandum. non uenit in termino dato tunc ex his omnibus quæ procedunt. scilicet quia uocatur inquilinus uel colonus. quia auditur nominans dominum absentem. & quia datur tempus ad denunciandum domino & expectatus in termino non uenit. habetur lis quasi contestata quantum ad interrumpendam longi temporis præscriptionem ut infra titu. proxi. quoniam frequenter.§ quòd si super rebus. &.C. ubi in rem actio.l.2. ¶ Sed est sciendum quòd si reus respondeat in iudicio non ea mente ut litem contestetur, uel ut in causam procedat seu auctori resistat sed iudici non ut iudici sed ut amico seu familiari negotij qualitatem exponat protestans id se facere sine præiudicio suo & subsequenter proponat aliquam dilatoriam exceptionem per quam declinet iudicium. non intelligitur facta litis contestatio eo quod fit à reo narratio. saluo iure suo.arg.pro hoc.ff.quib. mo.pig. uel hypo. sol.l.si debitor.§. si in uenditione. ff.de neg.gest.l.Nesennius in fi.ff.de reli. & sump.fu.l.at si quis.§.Labeo ait, supra quod metus causa.c.per latũ 31.q.2.Lotharius supra de in integr.restit.cum uenisset circa finem licet ar.contrarium sit supra de constitutio. cum M.ferre. & infra de appell.solicitudinem.& infra de testi.præsentium.

3 ¶Itẽ † nota quod si plura in libello ponantur ad omnia respondẽdum est ut sit plena litis cõtestatio.ar.ff. de appell.l.cum in una.ff.de noui operis nuncia.l.de pupillo.§.si plurium.2. quæstio 3.§ notandum,in uersicu.si plura infra de senten.excommunic. cum pro causa.&.c.officij. Sed si reus neget omnia in libel-

in libello contenta. uel si sic respondeat sicut in curia romana fieri consueuit. nego narrata ut narrantur & dico petita fieri non debere puto plene fieri lit. contestatio. quasi ad omnia singulariter sit responsum.ar ff.de uerborum obliga.l.pluribus. in principio.&.l.titio. in fin. ¶ Sed quid si peto à te decem & tu confitearis. nunquid dicemus litem esse contestatã. Et uidetur quod non quia confitens non uidetur subire iudicium, sed dandum est ei tempus ad soluendum. ut ff.de lega.1. l.si domus § in pecunia ff de iudi.l. si debitori. &.ff.iudicatum sol.l. & iudicatũ solui. Et propterea superius dixi fieri cõtestationem per narrationem actoris & per responsionem rei contradictoriam. ut.C.de iudi.l.rem non nouam.§. patroni. ¶ Sed contra post confessionem rei sequi habet sententia. ut.ff. de confess.l. 1.Et secundum hoc dicitur in confitentẽ nullæ, sunt partes iudicis scilicet ad examinandum discutiendum & pronunciandum.ut.ff.ad legem acqui.l. proinde.§. ulti.Et puto quod si quis ad iudicium uocatus non expectans ad libellum de plano confiteatur se debere quod petitur nõ fit lit. contesta. nec sequi potest sententia sed mãdatum. ut.ff.quod metus causa.l.ul. Si uero post libellum porrectum reus confiteatur & contestatio facta intelligitur & sententia sequi potest ut superius dictum est. ¶ Litis † contestatio
4 multa operatur.Sed de multis aliqua per stringamus. Tollit dilatorias exceptiones. ut 3. quæstione 6.§. exceptio.C. de probatio.l.exceptionem.C. de excep.l.si quidam C. de procurato.l. licet &.ff. de procurato.l. Pompo.§.rati.& infra de senten. & re iudicata inter monasterium.C. de exceptioni. l. pen. & ult. infra de exceptio. pastoralis. nisi postmodum ad illius notitiam aliquid perueniat qui proponit propter quid dilatoria exceptione utatur. ut in eo.c.pastoralis infra de testi.præsentium & supra de offi.deleg.insinuatione & infra qui ma. accu.poss.consuluit. ¶ Item transmittit causam ad hæredem ex delicto defuncti.ut.C.ex delic. defun.l.una. Item litis contesta. hoc operatur ut fructus post litis contestationem percepti & expensæ factæ post litis contesta. ualde contingant officium iudicis ut.ff.de ædil.edi.l.ædiles.§.sciendum. Nã illa per officium iudicis ueniunt.ut insti. de officio iudi.§.illorum &.§. præterea. Item facit procuratorem dominum litis. ut.C.de procura.l.neque. ¶ Item præstat uni ex legatarijs potestatem optãdi.ut.ff. de leg.1.si pluribus. ¶ Item conditionem occupantis meliorem constituit. ut supra de procu. non iniuste.ff.eod.titu.l. pluribus. Item in multis iuris articulis inspicitur tempus lit. contest.ut.ff.de nego.gest. l.litis.ff. de donatio. inter uir. & uxor.l. quod auten. in princ. ¶ Item ante litem contestatam non dicitur quis agere sed agere uelle ut.ff.rem ra.ha.l.amplium.

Summarium.

1 *Testes quando lite non contestata recipiantur, & ad sententiam diffinitiuam procedatur. & num.2.*
3 *Contumacia quot modis committatur.*
4 *Procurans uel impediens ne ad eum citatio ueniat, pro citato, haberi debet.*
Contumacia uera quæ sit, & quæ præsumpta.
5 *Mora in iudicijs & compromissis purgatur.*
6 *Actiones mixtæ quæ dicantur, & quæ in eis seruari debeant.*
7 *In interdictis quid sit seruandum.*
8 *Citatus ad cuius notitiam citatio non peruenit, non comparens, an pro contumace habeatur, & possit contra eum sententia ferri.*
9 *Iudex contra contumacem, qui ex eius mandato certo die adesse debet, nullo emisso edicto procedere potest.*
10 *Procuratoris contumacia an & quando domino noceat.*
11 *Contumax non in iudicio sed in executione si quis fuerit quid iuris.*

¶ VT

¶UT LITE NON CONTESTATA non procedatur ad testium receptionē uel ad diffinitiuam sententiam. Rubr.

Quia initium causæ in litis contestationem consistit. ut. C. de iureiu. propter calum. l. 2. in princ. ante initium ad sequentia causæ procedi non debet. hoc est ad testium receptionem & sententiam diffinitiuam. Et ideò intulatur hæc rubrica ut lite non contesta. non procedatur ad testium recep. uel sententiam diffinitiuam. ¶ Videamus igitur an hoc in causis singulis sit obseruandum. Et quod sit officium iudicis contra contumacem ante litem contestatem. & post litem. ¶ Et est sciendum † quòd
1 regulariter uerum est quòd lite non contesta. non est procedendum ad testium receptionem. ut. ff. eodem titu. quoniam in princi. Fallit hoc in quibusdam casibus. ut cum de morte testium timeatur. uel de absentia diuturna & ciuiliter est agendum. tunc enim ne ueritas occultetur & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur senes ualitudinarij & absfuturi lite non contestata, sunt admittendi, siue pars contra quam producitur sit contumax siue absens ut conueniri non possit. Sed si is qui produxit non conuenerit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterat uel saltem nō denuncianerit ei quòd testes sint contra eum recepti. attestationes illæ non ualent. ne fortè hoc faciat productor in fraudem ut reus perdat probationem exceptionum quæ sibi in personas testium competunt. uel in eo super quo producuntur. ut habetur hoc totum in decre. quoniam in primo respon. Et idē puto cum lis mota est sed non contestata. ¶ Sed in causa matrimonij carnalis & spiritualis cum de fœdere agitur potest procedi ad testium receptionem & sententiæ prolationem si de causa liqueat: ut in eadem decre. quoniam. §. porro. Et isti duo casus locum habent cum altera pars contumax est siue lite iam mota & non contestata. siue nondum mota & ex ipsa litera colligitur. Item cum agitur de fœdere matrimonij contrahendi. Et in his casibus is qui producit non artatur conuenire aduersarium infra annū uel denunciare ei de attestationibus sic receptis ut in casibus superioribus. Item hic recipiuntur sani & ualidi. ibi senes & infirmi & absfuturi. Hic statim publicantur. ibi usque ad annum consignantur. Hic ualent post annum. ibi non nisi infra annum fiat conuentio uel denunciatio. ¶ Sed quid si agatur de matrimonio contracto. & separando. Respondeo refert an agatur ad separationem adulterij ratione. Et tunc non lite contestata procedi non potest ad testium receptionem, ut infra eodem tit. cap. 1. in fin. An quia perpetuum subest impedimentum propter quod matrimonium non subsistat. Et tunc si is contra quem procedendum est contumax sit uerè uel præsumptiuè procedi potest lite non contesta. ad receptionem testium & sententiam diffinitiuam. ut infra qui filii sunt legi. perlatum. Et idem si alter non fuerit contumax sed uagabundus ut inueniri non possint. ut infra qui ma. accu. poss. relatum. sed si iusta de causa sit maritus absens tunc contra eum procedi nō debet. ut infra eod. tit. quoniam. §. si uerò. Quidam tamen dixerunt illas decreta. perlatum, & relatum, fore correctas per §. si uero. Sed uetius puto sic distinguendum esse sicut superius dictum est. Ubi uerò agitur de spirituali matrimonio iam contracto tene quod dicitur in. §. si
2 uerò in princ. ¶ Sunt † & alij casus speciales quibus similiter procedi potest ad receptionem testium lite non contesta. ut cum excessuum inquisitio imminet facienda, uel cum id quod gestum est petitur publicari ut infra eod. quoniam. §. sunt & alij infra de testibus significauit. & cap. Albericus. Sed magis proprie loquitur si in his casibus dixero absque litis contesta. ideo ante litis contesta. procedi quia in inquisitione nō est

 actor

actor uel accusator, sed fama loco accusatoris habetur. & si aliquando quis admittet inquisitionem. ut infra de senten. & re iudica. cum I, & A, nec libellus offertur nec contestatio fit. quia totum procedit ex superioris officio. qui ad clamorem descendit & inquirit. ut 2. q. 1. deus omnipotens. Et idem est ubicunque proceditur ex officio iudicis, ita ut officium iudicis non sit loco actionis. alioquin secus. ut supra de offic. iudi. c. ultimo. Item est ubi aliquid incidenter proponitur & probatur. Nam & tunc ante litis contesta. testes producuntur ad probandum articulum incidentem. ut infra de testibus ueniens infra de appell. super eodem supra de foro competent. licet. Idem est in causa appellationis cum una parte præsente proceditur, quod fieri potest. ut. C. de tempo. appell. l. ulti. 2. quæstio 6. ei qui appellat. Idem cum agitur de statu ecclesiæ ut infra de testibus. cum olim. Nam hoc obtinet cum agitur de statu hominis. ut. ff. de fideicommiss. liber. l. in fideicommissarijs §. hærede. l. apud Iulianum. §. si legatario &. l. si eum. §. pen. Idem est in casibus spiritualibus infra de dolo & contu. prout C. quomodo & quando iu. in auten. qui semel. Idem ubicunque ecclesia ex officio suo procedat. ut infra de confing. & assi. ex literis infra de testibus cum in tua infra de iureiur. ad nostram 24. q. 2. sane profertur. Idem in quodam casu speciali. C. de pœnis. l. ne diu. ¶ Et nota quòd cum iudex uel ecclesia ex officio suo procedit. uel cum aliquid quod gestum est petitur publicari. ut in decre. illis significauit. & Albericus, uocari dicunt omnes quos productio testium tangit & lædere potest ut. ff. de adop. l. nam ita. ff. de mino. l. in causæ. §. causa. C. si se ab hæredi. absti. in auten. ad hæc in auten. ut sponsali. largitas. §. ad hæc colla. 9. C. ad le. falci. in auten. sed cum testator. C. de aucto. præstan. l. ulti. ¶ Et no. quòd inter istam productionem cum petitur aliquid publicari per testes. & illam de qua loquitur decre. quoniam in princ. differentiæ multæ sunt. Nam in illam producuntur tantum senes & ualitudinarij & absfuturi hic omnes. Illa fit contra contumacem hic contra nullum. Illa cum lis mota est uel mouenda. hic cum nec mouetur nec mouenda speratur, sed timetur ne aliqui moueatur. Illam facit actor hanc facit is qui se reum futurum timet. cogitat enim quod poterit aliquando sibi controuersia fieri. & ideo munit se ipsum. In illa fit publicatio statim, in illa fit consignatio usque ad annum. In hac non requiritur conuentio uel denunciatio in illa sic. Item hæc fit præsentibus his qui lædi possunt illa absentibus per contumaciam Hic attestationes conuertuntur in publicum instrumentum sed ibi remanet in actis.

3 ¶ Nunc uideamus † quid sit officium iudicis in contumacem ante lites contesta. & post litem. Et primo uidendum est quot modis contumacia committatur Et est sciendum quòd quinque. Primus cum quis citatur tribus edictis uel uno pro omnibus peremptorio, præsentiam sui facere contemnit. ut. ff. de re iudi. l. contumacia 24. quæst. 3. de illicita infra eod. tit. c. quoniam. §. porro. Secundus cùm præsens iudici non paret. Tertius cùm ante tempus discedit. ut 11. quæstio. 3. certum est 18. distinct. si quis autem. Quartus cum se malitiosè occultat. Quintus cum impedit ne possit ad eũ citatio peruenire. ut in prædicto. §. porro. & 5. quæstio. 1. quidam. ff. de euic. l. si dictum. §. si præsente. ff. quod ui aut clam

4 l. 1. in fin. §. quòd si ui. † pro citato enim debet haberi is, qui procurat uel impedit ne ad eum citatio ueniat ut. ff. de reg. iur. l. ad ea. §. semper &. l. iure ciui. & . ff. de cond. & demonstr. l. iure ciui. & . l. quibus diebus. Item sciendum est quod contumacia uera & est contumacia præsumpta. Vera est cum quis citatus & inuentus nullum habens impedimentum uenire contemnit, uel ueniens iudici non paret, uel contumaciter ante tempus discedit. Præsumpta cum quis solemniter citatus nec uenit nec mittit procuratorẽ in termino

in termino constituto Sed si adhuc iudice sedente pro tribunali uenerit tollitur illa præsumptio per aliam præsumptionem, præsumitur enim quòd parum audiuerit uocem præconis. ut. ff. de in integ. resti. l. diuus. Nam uox præconis paucis innotescit, ut. C. quomodo & quando. in auten. qui semel. & propterea iudex expectare potest citatum in diem alterum æquitate suadente, ut supra. de offi. dele. cõsuluit.
5 † Nam in iudicijs & in cõpromissis mora purgatur. ut. ff. si quis cau. l. si post tres, C. de fideius. l. sancimus. Vnde si contingat procedi contra absentem eo quòd præsumptiue contumax habeatur. si post modũ ueniens doceat se absuisse iusta de causa restituitur ut. ff. &. C. ex quib. cau. ma. per totum. infra. de sen. & re iud. cum bertoldus. Iudex cõtumaciam punire potest. Ideo autem dico potest quia nõ semper cogitur ut no. supra. de offi. dele §. in summa. puniet autem per missionem in possessionem si locum habeat missio. ita ut in reali mittatur in possessionẽ rei petitæ. in personali autem pro modo debiti declarati in libello. ut. C. de episco. & cleri. in aut. generaliter. Nam & si decem in libello petuntur fiet missio in possessionem rei alicuius ualentis. 1 c. uel aliquantulum plus. quia pignus siue prætorium siue conuentionale plus debet ualere quã debitum. prius tamen examinato negocio. ut. C. de bonis auc. iudi. pos. in aut. & qui iurat. & summatim ut. ff. ut in pos. lega. l. si is a quo. §. 1. & infrà. eo. ti. quoniã. §. si super rebus. Nam ad missionem iudex festinare non debet. ut. ff. de dãno infec. l. si finita. §. si forte. Summariam autem cognitionem intelligo in hoc casu forte recepto uno ex testibus quos actor intendit producere in principali. uel lectis instrumẽtis per quæ actor intentionem suã fundare intendit, uel recepto iuramento actoris quod non calumniose agat. argumen. ff. ad exhibendam. l. thesaurus. C. de fide instrumen. l. ultima. supra. de elec. cũ dilectus. Cætera de mittendo in possessionem contra contumacem ante litem contesta. uel post in reali uel personali uel quid fieri debeat si locum non habet missio. dic ut no. supra. de iu. §. iudicio. & §. si actor. & §. si uero lis sit uere contes. & §. hæc omnia.
6 ¶ Sed quæritur † quid observari debeat in actionibus mixtis de quibus dec. quoniam nihil dicit. sed tantum de realibus & personalibus. Sũt enim quædam actiones mixtæ ut famili. ercicun. communi diuidundo. finium regundorum. ut institu. de actio. §. quædam. Mixtæ ideo dicuntur quia ad res dantur. & quia in eis ueniunt personales præstationes. In his ergo hoc seruatur circa missionem in possessionem. quia in quantum dantur ad res sequuntur naturam realium actionum ut fiat in eis quod in realibus fieri solet & debet. In quantum uerò dantur ad personales præstationes naturam personalium imitentur. & iudex procedat in eis ut in personalibus circa missionem. ut. ff. fami. er. l. item labeo. §. famil. ercis.
7 ¶ Item † quærit quid in interdictis debeat obseruari. Sunt enim personalia in rem tamen scripta. ut. ff. de interdictis. l. 1. §. ulti. Et puto interdicta imitari naturam realium actionum circa missionem faciendam. Et idem puto in actione quod metus causa quæ & si sit personalis ut. ff. quod met. cau. l. metum. §. uolenti. &. §. licet. in re tamen scripta est. ut. ff. eod. titu. l. si cum exceptione. §. aliquando. &. §. pedius. ¶ Item
8 † quæritur quid si edictum uel citatio nõ perueniat ad citatum. Videtur quòd cõtumax non fit. ut. ff. quæ sen. sine ap. non resci. l. 1. §. item cum ex edicto. C. quomodo ex quando iud. l. ea quæ. & ideo in eum tanquàm in contumacem procedi non debet & si processum fuerit uidetur quòd sententia nulla sit ut in lege prædicta. ea qui. &. 3. q. 9. caueant. Alij autẽ dicunt sufficit si diligẽs facta sit inquisitio licet absens nõ sit inuentus. ut. infra. de cle. nõ res. ex tuæ. infrà. qui ma. ac. pos. c. relatũ. de nũciatione domini uel ecclesiæ facta. ut. infra. de do. & contu. uenerabilis. infra. de eo. qui mit. in pos. cã rei seruã. c. si aduersarius. ff. de libe. agno. l. 1 an prin. ff. de dã. in fect. l. 4. §. prætor. 16. q. 3. §. põt. in uer. sic

autem sollicitatis consanguineis & amicis infra qui fil. sunt legi. perlatum.ff. ex qui. cau. ma.l. ergo.ff. ex quib. cau. in pos.ea.l. hæc autem. His enim præmissis absens præsumitur contumax. unde in eum tanquam contumacem procedi potest.ut. C. de iud. l. properandum.§. & si quidem.ff. de euict.l. et si dictum.§. si præsente. &.l. si uero.ff. loca.& con.l. ite quæritur §. exercitu. Et puto hoc quod superius dictum est uerius esse. Nec obstat.§. ille item cum ex edicto. Nam ibi loquitur cum edictum propositum non est. & quod ibi sequitur neque in noticiam peruenit absentis ad maiorem exagerationem dictū intelligo. sufficiebat enim dici quod neque propositum est ad ostendendum quod sentētia lata contra absētem nulla sit. sed factum exagerans adiecit neque in noticiam peruenit absentis. sufficeret tamen solemniter propositum fuisse & si ad citati noticiam non ueniret. sic loquitur lex. C. quomodo & quādo iudex.l. ab eo.C. si minor ab hæredi. se abst. in aut. si omnes. C. de iud. l. properandum.§. 1. Item non obstat canon illæ caueant, quia loquitur de absentibus non per contumaciam ut pote qui nec ci-
9 tati fuerunt. † Item quæritur quid si iudex mandet parti certò die adesse si non adsit nonquid in eum tanquam in contumacē procedi potest nullo misso edicto. responso. sic. ut. C. quomodo & quando
10 iud.l. cessante † Item quæritur quid facere debeat iudex procuratore contumaciā committente. responso procedet contra procuratorem & nihilominus contra dominum si dominus sciens non purget eā dem.ut infra eodem tit. ca. 1. in fine. Cæterum si dominus ignorat cōtumacia oberit soli procuratori qui commisit eam & hoc ante litis conte. fut.ff. si quis ius dicenti non ob.l.1. §. si procuratori.ff. quod quisque iur.l.3.§.1.ff. ad le. acquil. l. proinde. §. 1. Sed contumacia procuratoris post litis cōte. commissa nocet domino et ā ignoranti.ut. ff. de doli exce.l. si procurator.§. si post litem. Sed domino datur actio mandati contra procuratorē ut sic contumacia sua ei soli sit damnosa futura. ut dicit illa si procurator. in fi. Et sic intelligo.ff. de tributo. l. procuratoris. Sic etiam in confessione procuratoris obtinet. Nam si procurator in iudicio confiteatur contra dominum oberit procuratori confessio. ut. ff. de procu.l. non solum, in prin. sed domino nullum faciet præiudicium uolēti probare contrarium. ut. ff. de interroga. ac. l. si sine & l. si defensor. &. ff. de confes.l. certum
11 §. sed an. ¶ Item † quæritur quid si aliquis non contumax in iudicio sed in executione quia non patitur iudicem exequi sententiam. respondeo. iudex potest eum de contumacia punire. ut supra de offi. de le. ex literis patriarchæ. ff. si quis ius dicenti non obten.l.1.§. is uidetur ius dicenti non obtemperare qui quod extremum est in iudicio non facit. & propterea iurisdictio delegata durat usque ad executionem. ut. de off. dele. in literis. & infra de sen. & re iudi. quod ad consultationē.

Summarium

1 *Iuramentum calumniæ quid sit.*
2 *Iuramentū calumniæ quid continere debeat.*
3 *Iuramentum calumniæ quando sit præst. idū.*
4 *Iuramentum de calumnia & iuramentū de malicia quot modis inter se differunt.*
5 *Iuramētum de ueritate dicenda in quo differat à iuramento de calumnia.*
6 *Iuramentum decisorium quando deferatur.*
7 *Iuramentum præstare qui debeant.*
8 *Iuramentum calumniæ in quibus causis præstetur.*
9 *Iuramentum calumniæ an præstari debeat in causis ciuilibus & criminalibus.*
10 *Iuramentum calumniæ ad quid fuit inductum.*
11 *Pœna iurare nolentis quæ sit.*
12 *Iuramentum calumniæ quare in spiritualibus non præstetur.*

¶ De iuramento calumniæ. Rub.

EGimus supra de iudi. & de lit. contesta. sed quia actione in iudicio edicta & litis cōtestatione facta succedit

cedit ex ordine iuramentum de calum-
nia. Ideo subijcitur hic rubrica de iura-
mento calũ. ¶ Videamus igit quid sit iura
mẽtum calumniæ quæ in se capitula cõ-
tineat. quis præstare debeat hoc iuramẽ
tum. quando præstetur, & in quibus cau
sis locum habet huius iuramenti præsta
tio. & quare inductum est hoc iuramen-
tum. & quæ sit pœna iurare nolentis. ¶ Iu
1 ramentum † calumniæ est cum quis iurat
se bona fide & non calumniandi animo
causam mouisse, uel quòd putans se bona
instantia uti ad reluctandum cum perue-
nerit. ut. C. eo. ti. l. 2. §. 1. Sed quia possi-
bile est quòd actor à principio non mo-
uerit causam animo calumniandi. nunc
autem tempore iuramenti moueat calũ-
niosè. arg. ff. de dam. infec. l. qui bona. §.
si quis stipulaturus. Ideo non sufficit iu-
rare de præterito ut dicat actor non mo-
uisse sed adiciat nec mouere. Et eodem
modo reus adijciat quòd non calumnian
di animo resistat ut probantur hæc. ff. fa.
ercis l. inter cohęredes. §. si famil. ercis.
Vnde hoc iuramentum dicitur calumniæ
scilicet uitandæ uel nõ committendæ. ut
dicitur sic iuramentum de malicia uitan-
da uel non comittenda. ut supra de elec.
cum dilectus, sicut dicitur alias unusquis-
que habeat suam propter fornicationem
scilicet uitandam uel non committendã.
Est autem calumnia cum quis iniustè sciẽ
ter agit uel defendit. ff. ad Turpil. l. 1. §.
calumniari. & 2. qu. 3. §. notãdum. ¶ Cõ
2 tinet † autem iuramentum quædam capi
tula quæ his uersibus comprehenduntur.
Illud iuretur quòd lis sibi iusta uidetur.
Et si quæretur uerum si non inficietur.
Nil promittetur. nec falsa probatio de-
tur. Vt lis tradetur dilatio nulla petetur.
Hæc capitula colliguntur per uaria iura.
ut. C. eo. tit. l. 1. & 2. & in auth. ibi signa-
to principales. in auth. ut litigantes, col-
la. 9. in auth. de his qui ingred. ad appel.
§. ulti & pe. colla. 5. ff. famili. ercis. l. inter
cohæredes. §. qui famil. her. ¶ Præstatur
3 † hoc iuramentum statim lite contesta. ut
infra eod. ti. cum causam. C. eo. titu. §. 1.
semel autem præstatur in tota lite. ut. C.
eo. ti. in auth. hoc sacramentum in auth.
de his qui ingred. ad ap. Vnde correcta
sunt illa iura antiqua quæ dicunt pluries
posse de columnia iurari. ut. ff. de dam. in
fe. l. qui bona. §. si is stipulaturus. ff. qui sa
tisd. cog. l. de die. §. iubetur. ff. de iure-
iu. l. iusiurandum. Quidam tamen di-
xerunt quòd auth. quæ prohibet pluries
iurari post litem contest. non tollit iura
permittẽtia pluries iurari ante litem uel
semel ante litem & secundo post litem.
Sed hęc non placet quare tãtum post lit.
contest. iuratur de calumnia sicut dictum
est hoc tamẽ fallit in quibusdam casibus
in quibus secundo de calumnia iuratur. ut
infra de testi. in causis &. ca. pe. in auth.
de testi. §. quia uerò. colla. 7. quæ auten
ticæ posteriores sunt illa. de his qui in-
gred. ad app. & in alio casu. C. de fide in
str. l. ul. Verumtamen dici posset quòd in
casibus illis non iuratur de calumnia sed
4 de malicia. ¶ † Differũt autem hæc duo iu
ramenta in quattuor. quia iuramentum
calumniæ præstatur post litẽ contest. iu-
ramentum de malicia ante & post, ante:
ut supra de elec. cum dilectus infra de ex-
cep. pastoralis infra de res. spo. litteras,
circa fi. post litem contest. ut in præmis-
sis iuribus de testi. & fide instru. Secundò
differunt, quia iuramentum de calumnia
præstatur semel in tota lite uti dictũ est.
Sed iuramentum de malicia præstatur to
ties quoties quis in iudicio aliquid pro-
ponit uel postulat fieri ꝙ ex malicia pro
cedere timetur uel præsumatur. Tertio
quia iuramentum de calumnia tantũ mo
do locum habet in prophanis, sed sacra-
mentum de malicia locum habet tam in
prophanis quam in spiritualibus ut pro-
batur per iura præmissa. Quartò, quia per
iuramentum de calumnia prouidetur ne
aliquid fiat calumniosè in tota lite Sed
per iuramentum de malicia prouidetur
ne illud quod proponitur uel petitur in
quo suspectus habetur proponens mali-
ciose proponatur uel petatur. ¶ Est & ter
5 tium † iuramentum quod in causis eccle-
siasticis frequẽtatur ut est iuramẽtum de
ueritate dicendã. Sed & istud iuramen-
tum

tum habet ſuas conditiones. Et differt à
iuramento calumniæ in tribus. Primo,
quia iuramentum de calumnia locum nõ
habet in ſpiritualibus cauſis. ut infra eo.
literas. ſed in temporalibus & pecunia-
rijs ut infra eo. ti. cæterum, cum cauſam,
&. ca. ulti. Sed iuramentum de ueritate
dicenda locum habet in ſpiritualibus. ut
ſupra de elec. dudum. ſucceſſit. enim in de
fectum iuramenti de calumnia. Secundo
differt. quia in iuramento de calumnia re
ſpondetur de crudelitate. ut in authẽ. de
his qui ingre. ad ap. §. pe. & ul. Sed in hoc
iuramento non reſpondetur niſi de ueri-
tate. nam hoc ipſum uerbum ſonat. ut. ff.
judica. ſol. l. iudicatum. & ar. ad idem. ff.
de le. 3. l. non ait. Tertio, quia iuramen-
tum de calumnia multa continet capitu-
la quæ iuramenta de ueritate dicenda lo-
cum non habent. ¶ Vnum tamen non o-
mitto quòd cùm iuramentum de uerita-
te dicenda ſucceſſerit in locum iuraméti
de calumnia quia tũc iſtud præſtatur quã
do illud locum non habet, putò quòd in
tempore imitatur naturam illius ut præ-
ſtetur ſtatim poſt litem conte. ar. ad hoc
ff. de peti. hære. l. item ueniunt. §. cũ præ
diximus, C. communia de le. l. 1. ¶ Eſt & iu
6 ramentum deciſorium, † quod etiam in
cauſis ſpiritualibus defertur reo propter
periculum animæ actore non probante
ut infra de deſpon. impu. continebatur, &
cap. atteſtationes. Et idem in cauſis non
ſpiritualibus. ut. ff. de iureiur. l. admouen
di, niſi iudex inſpectis perſonarum & cau
ſæ circunſtantijs illud actori uiderit defe
rendum. ut infra de iureiu. c. ulc. ſupra de
renun. ſuper hoc. ſupra quod metus cau-
ſa. c. ulti. 2. q. 1. in primis. C. unde ui. l.
ſi quando in auth. de trien. & ſemis. §. ſtu
dium, col. 3. ff. de re mili. l. non omnes,
§. ſed licet, hoc tamen plenius dicemus
7 infra de iureiur. ¶ Præſtãt hoc † iuramé-
tum principales perſonæ ut. C. eod. ti. in
auth. principales infra eo. tit. c. ult. Et pri
mo actor & poſteà reus. ut. C. eod. ti. l. 2.
Nec obſtat quòd legitur inſt. de pœna te-
mere litigan. quia ibi non ordo iurantiũ
ponitur ſed denotantur perſonæ quæ iu-
rant. Iurant tutores & curatores ut. C.
eod. ti. l. 2. § quod obſeruari. Et idem di-
co in his qui præſunt municipis. Nam ip
ſi uel maior pars ipſorum iurare debent,
ut. C. eo. ti. l. 2. §. hoc, &. ff. de condi. &
demon. l. municipibus. Licet quidã dixe
runt maiorem partem ciuitatis uel ipsã
uniuerſitatem iurare debere. ſed hoc difi-
ficile eſt. Iurant ſyndici & œconomi qui
cauſam omnino non neſciant ut infra eo.
ti. pertractandis. Iurant actores & de-
fenſores uniuerſitatum ut infra eo. ti. cũ
cauſam. Iurat procurator datus in rem
ſuam. ipſe enim eſt dominus cauſæ, nam
ad eum ſpectat commodum uel incom-
modum. ut. 2. quæſtio. 6. biduum. §. in
propria. ff. quando app. ſit. l. 1. §. in pro-
pria. C. de procu. qui ſtipendia. Iurat
epiſcopus etiam in cauſa eccleſiæ ſi per
ſeipſum cauſam agat ut infra eo. ti. cap.
ult. propoſitis & non tactis euangelijs.
ſicut cum producitur in teſtem ut ibidẽ,
&. C. de epiſ. & cle. in auth. ſed iudex,
præſentia enim euangeliorum terrorem
inducit & ſuffragium ueritati impendit,
ut. C. de iud. l. rem non nouam. & ſimi-
le. 11. quæſtio. 1. nec honore. & in auth.
ut defunc. ſeu funera. §. oportet col. 5.
Secus eſt cum epiſcopus hæreſim abiurat
tunc enim tangit corporali tactu euange
lia ut. 1, quæ. 7. quotiens cordis oculus.
8 ¶ † Præſtatur hoc iuramentum poſt litis
conteſt. ut ſuperius dictum eſt. Præſta-
tur in oĩbus cauſis tã ciuilibus quã crimi-
minalibus dummó non ſpiritualibus uel
ſpiritualibus annexis. Et qđ in criminali-
bus iuret de calumnia probatur. C. e. ti. l.
1. Nã ita dicit in omnibus cauſis cauſa au
rem dicitur criminalis. lis pecuniaria. ut.
C. de tranſac. l. cauſa uel lites, Item ex
eo quod dicit. ſiue propter quicquam a-
liud. Facit pro hac ſententia. C. de fide
inſt. l. ult. & C. de pœna iud. qui ma. iu-
di. in auth. ibi ſignata nouo iure. C. de au
thẽ. præſtan. l. clarum, Et hoc dixerunt
Bul. Io. Ba. Sed Mar. contra. Nam in cri
minalibus ſufficit ſi actor puniatur ſimi-
litudine ſupplicij ut. C. de accuſa. l ult. &
2, q. 3. c. 1, 2. & 3. & 4. Item lex dicit pu-
blica

blica iudicia nec quicquam simile habēt cum cæteris iudicijs. ut insti. de publicis iud. in prin. Ité in criminalibus quæ sanguinis pœnā irrogant licitum est alicui sanguinem suum qualitercunque redimere. ut. ff. de bonis eorum qui mot. sibi conscius. l. 1. Vnde in criminalibus aliquando parcitur ei qui calumniam ingerit. ut. ff. de bonis liberto. §. qui cū maior. §. si pœnis. Item facit pro parte ista. C. eo. tit. l. 2. in prin. ubi dicit sancimus
9 in omnibus litibus &c. † Puto in omnibus causis ciuilibus & criminalibus iurandum esse de calumnia. Nec obstat lex il la. ff. de bonis eorum &c. timendum est enim ne accusator probat calumniose. Item non obstat lex insti. de publi. iudi. quia criminalia & ciuilia iudicia in multis habent similitudinem. in libelli oblatione, in iudicij examinatione, in sententiæ prolatione. Dicuntur autem non habere quicquam simile quo ad finē: quia in ciuilibus agitur ad aliquid dandū uel faciendum. In criminalibus uerò ut reus puniatur. Item non obstat lex. ff. de bonis eorum qui mot. sibi consciue. l. 1. quia illud in transactionibus locum habet & licet in quibusdam criminibus permitta
10 tur trāsactio nō tamen calumnia. ¶ † Inductum est hoc iuramentū calumniæ ad ueritatem elicieendam. ut infra eo. cæterum. Item ut sacramenti timore litigantorum instantia compescatur ut. C. eo. ti. l. 2. Item ut propter religionem iuramenti quis immemor non sit suæ solutis. ut. 1. q. ulti. scimus. §. à calumnijs cesset.
11 ¶ Pœna † iurare nolentis est ut actor cadat ab actione instituta per iudicātis sententiam. reus autem pro confesso habeatur & condemnetur in his capitulis quæ sunt in narratione comprehensa. ut infra eo. ç. i. c. ult. C. eo. ti. l. ul. §. ult. in auth.
12 ut litigan. iurent. §. 1. in fi. ¶ † Quæritur quare in spiritualibus causis non iuretur de calumnia cum in spiritualibus perniciosior sit calumnia quàm in alijs. Nam circa maiora maius periculum uertitur. 13. di. quiescamus. 7. q. 2. c. ul. ff. ad carb. l. 1. §. 2. Respondeo iuramentum de calumnia multa continet, & ad multa artat iurantem: & in causis spiritualibus non est rigor huiusmodi obseruandus qui in causis alijs obseruatur. ut infra de dolo & contu. c. 1. Et propterea in locum illius iuramenti multa continētis successit iuramentum de ueritate dicenda, ex quo nihil aliud prouenit nisi ut ueritas excutiatur. Item quæritur pone quod agā contra te rei uendicatione, tu scis rem meam esse, sed nihilominus uis resistere propter actionem de euictione. nunquid ergo iurando de calumnia peccas. Videtur quòd sic quia negas rem meā esse & mentiris. Item iuras quòd putas bona instantia uti ad reluctandum ueris. & hæc falsum est quia non bona instantia reluctaris. Quidam tamen dicunt ꝙ nō peceas si ideo hæc facias ut comittatur actio de euictione, in processu tamen iudicij confiteberis ueritatem. Non enim uidetur dolo facere qui ideò facit ut sibi stipulationem de euictione committat ut. ff. de neg. gest. l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de iureiuran. l. si quis de libertate. ff. de liberali causa. l. qui ex libertate. Sed licet hoc sit securum quo ad actionem de euictione non tamen est securū quo ad Deum. Et ideo laudo & consulo ut post libellum porrectum confitearis ueritatem, nec de calumnia iurabis ex quo fateberis rem esse actoris. & non minus committetur stipulatio de euictione. emptor enim honestè defendere debet. ut. ff. de man. l. idemque. §. generaliter. & suo pudore parcetur ut. ff. de manda. l. Quintus Mucius. & causam fauere si est iusta. ut. ff. de administra. tu. l. quoties. §. sicut. Et secundum hoc non obstat. ff. de euictio. l. si rem. §. si duple. ¶ Et his quæ dicta sunt de iuramento calumniæ non obstat infra eodem titul. c. 1. Illa decre. corrigitur per subsequentes. Nec obstat lex cum clerici. C. de episco. & clerici. nam loquitur in iuramento iudicio sisti.

Summarium

¶DE DILATIONIbus. Rubrica.

DIctum est supra de litis contest.& de iura. cal. sed quia iudicio cæpto & contestato.solent litigatores inducias postulare,quandoq; ad quæstiones faciendas.quandoq; ad probationes. Idcirco subijcitur hic rubr. de dilationibus. ¶ In decretalibus tamen quæ huic rubricæ subijciuntur non agitur de dilationibus quæ dantur post litem contest. sed quæ dantur ante litem contestatam. Nos tamen de utrisq; tractemus.

¶ Videamus igitur quare dilationes dantur. Et quando. Et quoties. Et quantæ.
1 Et qualiter. ¶ Vnde † sciendum est quod Induciæ primæ quæ dantur ante lit. contesta. & dicuntur citatoriæ, dantur ad ueniendum ad iudicem Nam.infra illas inducias citatus præparabit se & ueniet in termino nihilominus post terminum.ut. supra de officio. delega. consuluit. Tria autem debent esse edicta citatoria quorum singula cótinebunt singulos.20.dies. ut in auten. de litigio. §. omne colla. 8. Sed iudex ordinem edictorum & compendium moderabitur per considerationem temporis & personarum & causę.ut. ff.de iud.l.nonnunquàm,non tamen nulla necessitate instante peremptorium maturabit.ut.infra.eod.tit.c.1.& de hoc plenius no.supra.de iud. §. iudicio. Igitur & si contingerit aliquam dilatoriam iudicij uel solutionis seu declinatoriam exce-
2 ptionem proponi.† Iudex dabit cógruas inducias ad probandum. Iudex tamen ad proponendas dilatorias exceptiones certum tempus assignet & si pars aliqua uelit post illud aliquam dilatoriam proponere quam non fuerit protestata nullatenus audiatur. nisi fortè de nouo exorta fuerit.uel is qui eam opponit fidem facit iuramento se postmodum ad illius noticiam peruenisse. ut. infra.de excep. pasto
3 ralis. † Sunt & aliæ induciæ quæ dantur ante litis contest.Et illæ uocantur deliberatoriæ, cum enim citatus uenit ad iudicem,porrigitur ei libellus.oblato & porrecto libello dantur ei induciæ. 20.dierum. in quibus deliberet reus an cedat uel contendat uel iudicem recuset. & sic infra illos dies iudex est recusandus quod fieri poterit & si datus sit fideiussor iudicio sisti quod patet ex ordine illius auten. 3.q. 3. offeratur. sicut & post iuramentú de stando iuri potest nihilominus appellari.ut.infra. de app. ad hæc. Et quod dixi infra.20. dies debere iudicem recusari
4 recipit calumniam. † Nam hæc exceptio dilatoria est & ideo ante lit.contesta.proponi potest.ut.infra.de senten.& re iudica inter monasterium. Sed licet hoc sit uerum in alijs exceptionibus dilatorijs. in hac tamen quæ in personam iudicis proponitur dico quòd usq; ad 20. dies computandos a die porrecti libelli opponenda est post illos autem dies non debet admitti. Nec ideo dicitur hæc exceptio dilatoria quòd usq; ad lit. contesta. proponatur. sed quia semper ante lit. contesta.proponenda est. non tamen quandocunq; sed usq; ad. 20. dies tantum ut dictum est. Item si quandocunq; ante lit.

contea-

contesta. posset opponi recusationis ex-
ceptio quare lex diceret quòd si iudex
qui est recusandus sit absens is qui recusa
re intendit protestari debet coram alijs
quod habet iudicem suspectum. ut. C. de
iudi. l. cum specialis. hoc non alia de cau-
sa prouisum est, nisi ut tempus. 20. dierum
non cedat. & in corpore autenticorum
dicitur in medio. 20. dierum hoc est. infra.
20. dies licentiam esse iudicem recusare
uel repudiare. Et si contingat fieri litis cõ
testa. quæ non ualet adhuc sunt salui illis
dies & licebit infra illos omnia ex inte-
gro fieri. ut in auten. de exhiben. & intro.
5 §. scimus, colla. 5. † Et nota quòd hæc ex-
ceptio recusatoria prima debet esse inter
dilatorias. unde si quis ea omissa propo-
nat alias ad eam redire non potest. arg.
ff. de iudi. l. sed si suscipit. in prin. Nam &
si aliquæ interlocutoriæ, pro ipso latæ fue
rint iudicem iam approbatum non pote-
rit reprobare nisi ex noua causa ut supra.
de offi. delega. insinuante. Sunt & quæ-
dam paternales adiectiones induciarum
quæ dantur ante lit. contest. ut. 5. q. 2. præ
6 senti. ¶ Post lit. † uerò contesta. dantur
induciæ præparatoriæ quæ dantur alicui
probare uolenti infra quas præparat suas
probationes. Spacium autem istarum in-
duciarum moderandum est ut lex dicit. 3.
q. 3. §. spacium. Et hæc induciæ dantur
tam actori quàm reo. ut. 15. q. 7. si ante.
nec facile amplius quàm semel. ut. in §.
prædicto spacium, &c. C. de dila. l. 1. nisi
forte casus inopinatus emergat. ut. ff. de
fe. l. oratione. ff. de iudi. interdum. Sed
in crimine adulterij nulla datur dilatio
nisi ut personæ exhibeantur, uel nisi iudex
ex qualitate negotij motus hoc causa co-
gnita permiserit. ut. ff. de crimine adulte
rij. l. in crimine. Sed induciæ deliberato-
riæ non dantur ei qui rescriptum impetra
uit ad extraordinarium iudicem, ut si di-
cat uolo inducias super formando libello
aduersario autem dantur. ut. C. eodem ti.
l. si quando, & in prædicto. §. spacium. in
uer. illo: ei autem. Et quod dico actori
non esse dandas inducias uerum est nisi
quid inopinatum emergat. ut superius di
ctum est. ut si ponamus contra rescriptum
opponi aliquid in quo replicationæ opus
7 sit de quo non potuit preuidere. † Sunt
& induciæ iudicatoriæ quæ. dantur con-
demnati & sunt quatuor mensium. ut. in
fra. de senten. & re iudi. quod ad consul-
tationem. & supra. de offi. delega. que-
renti. Sed hæ locum non habet in crimi-
nalibus causis in quibus executio non dif
fertur nisi in quattuor casibus. ut notaui.
supra. de iud. §. partibus. sicut nec delibe-
ratoriæ locum habent in criminalibus
quia reus certus debet esse an uelit cri-
men confiteri uel negare, cum sciat se esse
se reum criminis uel innocentem. ¶ Sunt
8 † & induciæ restitutoriæ quibus hodie
non utimur in causis de facto. Olim enim
spoliatis uel electis & tandem restitutis
dabantur induciæ restitutoriæ, infra quas
a iudiciorum strepitu quiescebant. Et illæ
erant non minores sex mensium nec ma-
iores anno. ut. 3. q. 3. electis uel uerius e-
rant arbitrariè, ut ea. causa & quæstio. si
9 episcopus. ¶ Est † & sextum genus indu-
ciarum. quibus hodie similiter non uti-
mur. & illæ locum habent in criminali-
bus causis & uocantur præparatoriæ. dan
tur enim accusato ut infra eas præparet
suas defensiones. Et illæ continent an-
num & dimidium, uel unum, annum, uel
sex menses, & dantur post litem contest.
& ante. ut. 3. q. 3. de inducijs. & 5. quæst.
2. si primates. Illud autem sciendum est
10 † quòd in ciuilibus causis pro qualibet ne
cessaria causa unica datur dilatio. ut. C.
eodem titu. l. ulti. in fi. & 3. q. 3. §. spa-
11 cium. † Sed in criminalibus pro qualibet
necessitate dantur tres dilationes reo.
Duæ autem actori. ut. ff. de ferijs. l. ulti.
Et est ratio diuersitatis inter ciuilia & cri
minalia quia solennius proceditur in cri
minalibus quàm in ciuilibus ut. ff. de quæ
stionibus. l. 1. §. diuus. & §. si quis ultro.
ff. de pœnis. l. absentem. ff. de requiren.
reis. l. 1. C. de testibus. l. sciant. &. 2. q. 8.
12 sciant. † In ciuilibus igitur prima dilatio
dabitur sine grandi causæ cognitione.
nam eo ipso quòd prima petitur dilatio
gratia testium uel instrumentorum dan-
da est.

da est, nisi euidens apparuerit calumnia. Secunda uerò danda est ita demum si is qui petit probet se aliquo casu impeditū fuisse quo minus produceret testes uel instrumenta. ut. ff. de ferijs. l. si quis. §. pe. &
13 ulti. & l. ueluti. & l. oration. † In criminalibus autem causis pro quolibet impedimento dabuntur duæ dilationes accusatori. & tres reo. sine causæ cognitione hoc est sine impedimenti probatione. & sic intelligo pro singulis causis singulas dare dilationes id est pro singulis impedimentis. ut. ff. de ferijs. l. ultima. ¶ Dan
14 dæ † autem sunt dilationes à iudice sedēte non procedente, cum causæ cognitione non plenaria, id est non de plano sed, magis legitimè colligatur ut si forte dilationis petitio fuerit improbata suscepta quæstio per interlocutoriam dirimatur. ut. C. eo. l. a iudice.

Summarium.

1 *Feriæ quare sic dicantur. & quæ feriarum tēpore cessare debeant.*
2 *Feriæ qualiter distinguantur.*
Quadragesimæ tēpore in criminalibus causis sunt feriæ.
3 *Feriarum tempore quæ causæ agi possunt.*
4 *Actio si peritura est, in temporibus quibus agi non potest, an possit procedi.*
5 *Dies quando incipiat, & finiatur.*

¶ De ferijs. Rubrica.

DIctum est supra de dilationibus quæ dantur à iudice. nūc autem dicamus de dilationibus quæ indulgētur à iure. & ideò subijcitur hic rubrica de ferijs. ¶ Videamus igitur quare feriæ dicantur, qualiter distinguantur. quæ tempore feriarum agi possint. ¶ Fe-
1 riæ autem dicuntur. † quia a forensibus negocijs immunitatem præstant. ut. ff. eod. titu. l. diuus. Et nihilominus præstant immunitatem a mercantijs, cùm enim difficile sit ut inter ementes & uendentes cōmertium nō interueniat peccatum. ut de pœniten. distin. 5. qualitas. & cap. negocium cessandum est ab his maximè diebus solemnibus. ut infra eod. titu. cap. 1. Cessandum est & a placitis quæ quamuis fieri liceat non tamen expedit. ut. 1 1. quæstione. 1. aliud de pœniten. distin. 1. §. in euangelio. & cap. aliud. 15. quæst. 4. placita. & C. eodem titu. l. omnes. Nullus etiam ad mortem diebus solemnibus duci debet. Nam quamuis non sit peccatum iudici seculari iustè hominem occidere. ut. 23. quæst. 5. qui malos. & ca. iudex & ca. si homicidium. quia tamen horridum est & miserabile hominē perimi & quia pœnæ non irrogatæ indignatio solam duriciam cōtinet. ut. ff. de seruis export. l. seruus in fi. & ideo ob reuerentiam dierum solemnium est ab huiusmodi abstinendum. Cessandum est etiam diebus solemnibus à iuramentis. ut infra eodem tit. ca. 1. hoc ideo quia iuramenta à malo non credentium sunt facta supra de elec. significasti. His etiam diebus cessandum est ab omni opere seruili ut infra eo. ti. licet non tamen ab operibus pietatis quibus magis insistendum est diebus solemnibus quam priuatis. ut infra de statu. monа. cum ad monasterium. §. in refectorio. Diebus autem dominicis & alijs præcipuis festiuitatibus siue inter pascha & pēthecostē genuflexio nequaquam fieri. ut infra eodem titu. c. 2. §. 1. Et est ratio, quia dies illi iugi gaudio & continua leticia peragendi sunt ut alias. 77. dist. scire. ¶ Di-
2 stinguuntur † autem feriæ quia feriarum aliæ solēnes, aliæ repentinæ. solēnes aliæ statuuntur ob honorem Dei aliæ ob honorem principis. aliæ ob honores ciuitatum. aliæ ob necessitates hominum. Ob honorem Dei. ut sunt dies illi qui continentur infra eo. titu. conquestus. in quibus dies dominicos computabis. ut infra eo. titu. c. 1. & 2. ¶ Dies autem quadragesimales dicuntur solēnes quo ad uacationem à criminalibus causis. ut. C. eod. titu. l. quadraginta. Quod tamē hodie nō seruatur. Ob honorem ciuitatum ut sūt dies natalicij. urbium maximarū Romæ. scilicet & Cōstantinopolis. in quibus debent iura differri. quia ab his nata sunt. ut. C. eodem titu. l. omnes. Ob necessitates.

ſtates hominum ſolennes feriæ ſunt ge-
mini menſes . unus datur gratia meſſium
alter gratia uindemiarum. Hi duo men-
ſes conceduntur fructibus decerpendis in
æſtate & in autumno ad requiem labo-
ris id eſt ut homines quieſcât à cauſis dû
laborant circa meſſes , & uindemias , &
propterea appellatur indulgentior pars
anni.quia indulget infirmitati hominum
concedentes eis ad uitam neceſſaria . ut
ea. l. omnes, iſti duo menſes ſtatuuntur
à præſidibus prouinciarum diuerſis tem-
poribus ſecundum diuerſitatem locorũ :
Nam in quibuſdam locis tempeſtiuius in
quibuſdam tardius finiũtur meſſes & uin
demiæ. ut. ff. eodem titu. l. præſides . &
3 de offi. procon. l.ſi in aliam. † Omnibus
autem diebus feriatis agi poſſunt ea quæ
uoluntariæ iuriſdictionis ſunt ut.C. eod.
titu.l. actus. §. in his. Item ea quæ fieri
urget neceſſitas uel pietas ſuadet ut in-
fra eod. titu. conqueſtus. Vrget neceſſi-
tas hæc fieri ſcilicet agriculturam , puta-
tionem , foſſuram , & mundationem ui-
nearum , quod intelligo cum in alijs die
bus hæc non fieri poſſunt , ne occaſione
momenti pereat cõmoditas cœleſti pro-
uiſione conceſſa. ut.C.eod.titu.l omnes.
Item quæſtiones latronũ et maximè Iſau
rorum in quibus ſummi numinis facilli-
mè ſperatur . uenia . per quod multorum
ſalus & incolumitas procreatur . ut . C.
eo. tit.1.l. prouinciarum . Item urget ne-
ceſſitas appellare . unde quolibet tempo
re appellatur.ut.C. eod.ti.l. 1.In exercẽ-
da autem appellatione ſimilis eſt obſer-
uantia ſolennium & repẽtinarum feria-
rum . quia in neutris appellatio exerce-
tur.ut.C. eod.ti.l.1.& tamen non compu
tantur omnes dies.ut.C.de tempo. ap.l.2.
§. illud. Pietas uerò ſuadet dari tutores
uel curatores pupillis & alijs miſerabili-
bus perſonis.ut.ff.eo.titu.l.1.§. ſed exci-
piuntur.& l.ſequenti. Item pietas ſuadet
diſciplinam militarem , & eodem modo
ſcholaſticam & clericalem.ut.ff. eod.tit.
l.diuus. Item ſuadet ea quæ ad pacem &
concordiam pertinent. ut.C. eo.ti.l.ulti.
4 ¶Et eſt ſciendum† quòd his temporibus
in quibus agi non poteſt ſi tamen actio
ſit peritura,eatenus proceditur ut litis cõ
teſt. uel executoris conuentio fiat, ut in
prædicto.§.ſed excipiũtur. ¶In geminis
aut mẽſibus qui gratia hominum indul-
gentur agi poteſt ex conſenſu partium :
quod in diebus ſolẽnibus ſtatutis ob ho-
norem dei . principis, uel ciuitatum non
contingit.ut probatur hæc.ff.eo.ti.l.ſi fe
riatis.&.ff.de arbitris. l. ſi feriatis.C. eo.
ti.l. omnes.& infra eo.ti.c.ulti.in fi. Sunt
& quædam tempora in quibus à nuptijs
abſtinetur . ut infra eo. ti. capellanus. &
5 33.qu.3. non oportet. ¶Dies † autem in
cipit & finitur diuerſis temporibus & ho
ris ſecundum diuerſitatem eorum de qui
bus agitur . Quo ad feriandum dies inci-
pit à ueſpera & finitur in ſequentem ue-
ſperam.ut infra eo.ti.c.2.reſpõſo.1.Quo
ad ordinandum dies incipit à ueſpera &
finitur in mane ſequenti.ut 75.di.quod à
patribus . Quo ad iudicandum incipit in
ortus ſolis & finitur in occaſu cum iam
iudex honeſtè pro tribunali ſedere non
poteſt. ut ſupra de offi. delega. conſuluit
in auth. de iud.§. ſedebunt.colla.6. &.ff.
de origine iuris.l. 2. §. & quia . Quo ad
ſoluẽdum dies incipit in medietate unius
noctis & finitur in medietatem alterius .
ut.ff. eo. titu.l. more romano. Et quò ad
treugas obſeruandas dies incipit ab ortu
ſolis & finitur in occaſu. ut ſupra de treu
ga & pace. c. 1. Quo ad ieiunandũ ſexta
feria incipit poſt cœnam diei Iouis & fi-
nitur in mane diei ſabbati & idẽ in alijs
diebus ieiuniorum . ut de conſe.diſtin.3.
de eſu.

Summarium

1 *Quæſtiones diuerſæ in idem iudicium dedu-
ctæ,qualiter debeant ordinari.*
2 *Accuſare unum an plures poſſint.*
3 *Quæſtiones incidentes quæ dicantur , & quæ
emergentes,& nu.4.*
5 *Quæſtiones præiudiciales quæ dicantur .*
6 *Agens contra aliquem de uiolenta ſpoliatio-
tione,nunquid teneatur alijs reſpondere?*

7 *Quæstionis restitutoria priuilegiæ.*
8 *Agere & replicare an quis possit ex eodem actu.*
Exceptio & potentior quam actio.

DE ORDINVM COGNItionum. Rubr.

HIc intitulatur Rubrica de ordine cognitionum. Sed melius intitularetur de ordine iudiciorum quæ latior est & generalior. Nam in ea tractatur de diuersitate causarum, quæ causa alteri præferatur. & quæ cum alia concurrit, & quæ prius & quæ posterius sit tractanda: & sic intitulatur in tertio libro Codicis in quo de iudicijs agitur. Sed sub rubrica de ordine cognitionum quæritur quid iuris sit cum quæstio liberalis proponitur & alia ciuilis uel criminalis. Vade in 7. li. Codicis in quo de liberalibus causis agitur ponitur hæc rubrica de or. cogni. Nos tamen de natura utriusque rubricæ aliqua sub breuitate notemus.
1 Qualiter † autem diuersæ quæstiones in idem iudicium deductæ debeant ordinari, & quis ordo in diuersis quæstionibus seruari debeat uideamus. ¶Et est sciendũ quòd si unica quæstio in iudicio proponatur ab actore contra reum nulla est dubitatio, si uero plures quæstiones moueat quis & eodem libello uel diuersis cõtra unum uel diuersos. aut omnes quæstiones sunt ciuiles. aut criminales. aut quædam ciuiles & quædam criminales. Si omnes sunt ciuiles, potest eas etiã cõtra unum eodem libello & apud eundem iudicem intentare respectu tamen diuersarum rerum. ut no. supra de mu. peti. §. debet autem, quod uetum est nisi actiones ille sint contrariæ. ut. C. de furtis. l. 1. C. si seruus exte. se. man. emi. l. 1. & de pactis inter emp. & uen. l. commissoriæ. uel nisi una sit præambula ut. C. de hære. ac. l. ut debitum. uel nisi una ex sui natura præcedere habeat aliam ut infra de cau. pos. & proprie pastoralis. uel nisi electione tollantur. ut. ff. de tribut. l. quod in hærede. §. eligere. & ff. de lega. 2. cum filius. §. uarijs hoc tamen fallit in casu. ff. quotũ lega. l. 1. §. quod autem. uel nisi quæstiones sese non cõpatiantur. ut. ff. de except. l. fundum & l. sed si ante & l. fundi. Si uero quis uelit agere contra plures respectu diuersorum factorum uel rerum & ciuiliter potest cum non sit prohibitus. ut ff. de proba. l. ab ea parte. Sed si actor agat ciuiliter contra reum, & reus eodem modo contra actorem erunt duæ mutuæ actiones uicissim tractandæ si neutra sit præiudicialis & eadem sententia terminanda ut infra eo. ti. c. cum dilectus. & nihilominus habebit locum regula in processu qui prior appellat prior agat. ut. ff. de iu. l. qui prior. ut not. supra de mu. peti. §. debet. Sed si congruo tempore non fuerit reconuentio facta, nõ minus rei actio salua manet in alio iudicio proponenda. ut. C. de sen. & interloc. omn. iudic. in auten. & consequenter in fi. Si uerò plures criminales causæ in simul apud eundem iudicem moueantur. aut eas mouet idem actor uel accusator contra unum & eundem reum ex eodem facto uel diuersis. aut contra plures reos. Si contra unum & ex diuersis factis. licet cum non sit prohibitum. Si ex eodem facto non licet ut colligitur à contrario sensu legis. C. de accu. l. qui de crimine. & ff. de accusa. Senatus. Sed si moueat contra diuersos reos potest. Vnus quidem ex diuersis factis. in diuersis libellis uno & eodem tempore duos accusare potest, uno autem libello non potest. sed tres etiam diuersis libellis non potest. C. quia ccusa. non poss. l. cum rationibus. Vel dic quòd nec duos potest in diuersis libellis eodem tempore accusare nisi suam iniuriam prosequatur. ut. ff. de ac. l. hos. § lege Iulia, & ff. ad leg. Iul. de adul. inter. §. maritus. Lex autem illa cum rationibus negat de tribus, quia de tribus fuit quæsitum, & eodem modo negasset de duobus si de duobus quæsitum fuisset. De uno autem crimine potest quis eodem libello plures accusare. ut. C. si reus uel ac. mor. l. 1. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. uim passam. §. incesti, quod tamen fallit in accu-

in accusatione adulterij. ut. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. uim passam. §. duos, & l. si maritus. §. ulti. & C. eo. tit. l. reos. ¶ Sed nunquid plures † possunt unum accusare. Videtur quòd sic ut infra de accu. licet, in prin. Sed uerius est quòd non. Cū enim plures sint qui accusare uelint iudex eligere debet unum qui accusat. causa scilicet cognita & examinatis accusatorum personis uel dignitate, uel ex eo quòd interest, uel ætate, uel moribus, uel alia iusta causa. ut. ff. de accu. l. si plures. Vbi uero duo adinuicem se accusant plerunque habet locum regula illa qui prior. & sic in prima accusatio procedit & secunda subsistit. plerunque præualet secunda & intermittit prima quæ qualiter & ex quibus casibus contingatur. not. supra de multipeti §. & quod superius dixi. Vbi autem ex una parte proponitur accusatio criminalis, & ex alia parte querela ciuilis. siue accusatio prior siue posterior proponatur præiudicat ciuili si ciuilis nō sit præiudicialis ut. C. de or. iu. l. ulti. 3. q 11. §. aliquod. Sed si ciuili quæstioni principaliter propositæ incidat qō criminalis. v g peto à te fundum uel 10. produeo instrumentū ad probandū intentionē meā. tu excipis cōtra instrumentū de falso. uel si quæstioni criminali incidat qō ciuilis. v. g. accuso te de plagio ꝙ uendidisti seruū meū, tu dicis illū fore seruum tuū poterunt simul huiusmodi qōnes terminari ut. C. de or. iudiciorum. l. cū ciuili. ut tamē non intelligas pronunciari in incidēti sed eo ipso ꝙ pronunciatur in principali uideatur & in incidēti pronunciatū. ut C. de or. iu. l. 1. C. de ord. cog. l. 2. ad. l. Iul. de adul. l. quoniā. & ad. leg. Iul. de plag. l. præses infra eo. ti. cū dilectus circa fi. & hoc secūdū Bulg. Nec ob. lex. ff. de mino. l. intra utile. ibi. n. nō pronunciatur in incidenti qōne sed super ætate & super restitutione in integrū rōne ætatis, ut restituto liceat intentare ueterem actionem. Vnde qō restitutionis non incidenter sed principaliter mouebatur. Et eodē modo respondetur ad. l. C. ad. le. Cor. de fal. l. ubi falsi. Vbi crimen incidit, i. propositum fuerit non incidenter sed principaliter. ut prædixi. Placentinus uerò dicebat pronunciandū forē in incidenti per. l. ff. de iudi. de qua re nisi conditio rei uel iudicis impediat. Io. & Azo. distinxerunt inter incidentes & emergentes ut in incidētibus non pronuncietur sed in emergentibus sic.
3 † Incidentes autem quæstiones dicuntur ueteres defensiones quæ ante litem captam competebant reo. Ex his quæ acta sunt inter reum & actorem: ut pactum de non petendo. transactio. & res iudicata & similia. Emergentes uerò qōnes dicūtur quæ proponuntur ex his quæ in lite emergunt ut cū quæritur an iudex sit cōpetens uel non. an tempus sit aptum ad causas uel non. an dilatio
4 sit danda uel non. † Et ut breuius dicam incidentes quæstiones sunt peremptoriæ exceptiones emergentes dilatoriæ. Et est ratio manifesta quare in emergentibus habeat pronunciari, quia si non pronunciaretur in dilatorijs non posset procedi in sequentibus causæ. sed secus in incidentibus quæ principale contingunt in quibus pronunciari intelligitur dum pronunciatur in principali. Veruntamen secundū iura canonica in incidentibus quæstionibus pronunciatur. ut. infra. qui fi. sunt le. lator. supra. de elec. cum di-
5 lectus. † Et no. quòd licet secundū iura ciuilia illæ tantum ciuiles questiones sunt præiudiciales in quibus de statu quæritur. ut insti. de actio. §. præiudiciales. tamen secundum iura canonica quæstio spoliationis præiudicialis est, quia non patitur dissimilē quæstionē. ut. infra. eo. ti. super spoliatione. Est enim priuilegiata hæc quæstio spoliationis ut agens ex ea conueniri non possit nisi consimili actione, quia tunc cum utraq; sit priuilegiata & fauorabilis unam aliam non tollit nec impedit, sed concurrunt & eadem sententia terminantur, ut duæ mutuæ petitiones, ut conuentio & recōuentio. ut. infra. eo. ti. cū dilectus. supra de mutuis peti. c. 1. & 2. C. de sen. & interlo. om. iu. l. cū pap. & in auc. & consequēter. 3. q. 8. c. 1. sed si contra agētē de spoliatione excipiatur consimili spoliatione

liatione & probetur repellitur agens. ut infra eo.ti.c.ulti. Et est ratio duplex. Vna, quia fauorabiliores sunt rei quam actores.ut.ff.de act.& obl.l. Arrianus.ff. de ferijs.l.ulti.infra de proba. ex literis infra de fide instr.cũ inter in fi.infra de sent.& re iu.e.ul.ff.eo.ti.l.inter pares. Item alia quia exceptiones fortiores sunt actionibus, unde cui damus actionẽ multo fortius exceptionẽ dare debemus.ff. de superficie.l.1.§.ꝙ autem, & de regulis iur. l.inutilis.§.cui damus. Ideo etiam quæ tẽporalia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.ff.de doli excep.l.pure.§. ult.inst.t.eod.titu.&.C. eod. titu. l. si pactum. Et hac ratione quia fauorabiles sunt exceptiones quæ dantur excõmunicatis.ut.infra.de excep.cũ inter. Et his rationibus cõtingit quòd exceptio excõmunicationis impedit actionẽ spoliationis, sed actio spoliationis aliam consimilem non impedit sed concurrit ut dictum est.

6 † Sed si ego agam contra te uiolentum de spoliatione, nunquid si ab alijs conueniat tenor respondere? Videtur quòd sic. Nam in hac decre. super spoliatione, dicitur ꝙ agens de spoliatione nõ cogitur ante restitutionem spoliatoribus respondere. alijs ergo tenetur. Ad quod respondeo. non tenor si de spoliatione excipiã. potero ei de eadem spoliatione contra unum agere & contra alios agentes excipere cum sit generale, spoliatus quemlibet agentem contra se repellere possit per exceptionem. ut 3.q.1.cap.1.& q. 2. cum ecclesiæ. Ab hoc tamen generali dicto excipit. Vin. illum qui agit actione depositi cum enim actio depositi sit adeo priuilegiata, ut nõ admittat compensationem, deductionẽ uel doli exceptionem.ut infra de deposi, to bona fides. C.eod.titu.l.penul.& eodem modo nec spoliationis exceptionẽ. Sed hoc non placet quia dum depositarius non inficiatur depositum. sed per compensationem seu deductionem conatur retinere totum uel partem per fidẽ agat, & ideo non audiatur. sed cum spoliatus a principio & antequàm deposito constet excipiat & dicat se inermem cum armato congredi nolle. ut. 3. q. 2. oportet, audiendus erit. Nam auditur aduersus agentem de spoliatione ut dictum est, Item excipit Vin. agentem de matrimonio. Et hoc propterea quia causa matrimonij fauorabilis est. ut.infra.qui ma.accu. pos. uidetur. & prærogatiuam habet in multis. ut. supra. de lite non contesta, cap. primo. Sed certè nec istud approbo. Sed sine exceptione teneo quòd exceptio spoliationis quemlibet agentem repellat. ut dictum est.

7 † Duo igitur priuilegia quæstionis restitutoriæ superius assignaui. Vnum quia primo proposita nõ compatitur aliam sequentem & dissimilẽ quæstionem. Aliud quia primo proposita in modum exceptionis repellit quẽlibet ciuiliter agentem. Tertium quia in modum exceptionis repellit quemlibet accusante.& sic intelligo. 3. q. 1. per totum. Quartum quia in modum actionis proposita & accusantem repellit & restitutionem indulget. & sic exaudio. 3. q.1.c. 2.3.& 4. Sed si te primo conueniam aliqua actione ciuili & tu subsequenter moueas quæstionem spoliationis contra me, non impeditur mea petitio sed cum tua concurret, nunc enim quæstio spoliationis aliam non compatitur. cum primo ponitur. Vel possum uti distinctione. Io. qui dixit quòd si ego conueniam te super aliqua re. Et tu contra me agas super eadem re restitutorio. impedietur mea actio & tua procedet. exemplum quare. infra. de restitu. spo. & con quæstione. &. cap. literas. cæterum si super diuersis agamus concurrunt huiusmodi actiones ut dictum est. Vel si uelis extendere spoliati fauorem dicas, quòd quæstio spoliationis siue prius siue posterius proponatur, non compatitur dissimilem quæstionem. Et quod dixi quòd quæstio spoliationis in modum exceptionis opposita repellit quemlibet agentem uel accusantem, uerum esse intelligo cum quis spoliatus est tota sua substantia uel maiori parte ipsius & hoc innuunt uerba canonis iudi. & inermes, ut. 3. quæstione. 2. oportet. & uerba alterius,

terius, non potest exui, iam nudatus ut 2.q.2.c.nullus. Cæterum si una reliquis spolietur cum habeat multa bona., & si possit expellere. spoliatorē in odium uio lenti non tamen aliū. Item cum absonū uideatur & etiam multorum corda perturbet, ut spoliatus tota substātia uel ma iori parte ipsius excipiat contra illos qui non expoliauerunt. ut sic impunitatē in suis criminibus sortiatur, dum à nemine potest efficaciter accusari cum forsan desideret sic manere. dico iudicem sic prouidere debere ut certum tempus ei assignet infra quod petat restitutionem & prosequatur. & si hoc non fecerit non admittatur exceptio spoliationis ipsius. Nec mireris si in hoc casu quis agere cō pellatur. hoc enim plerunque contingit ut certum tempus præfigatur alicui ad agendum, & post istud tempus uolens agere non audiatur ut.5.quæstione prima quidam infra de clandesti.desponsa. cum inhibitio. & argumen. C.de inge. ma.l. diffamari.C.de remissio.pigno.l. si eo tē
8 pore.C. de usur.pupil.l.ultima † Sed pone quòd agam contra te de expoliatione Et tu excipis contra me de alia spoliatione. ego replico ex illa spoliatione ex qua ago. nunquid sum audiendus. Non, quia exceptio fortior est & potentior quàm actio, ut superius dictum est. nec possum ex eodem actu agere & replicare. Sed pone quòd replicem de alia spoliatione nunquid excludam exceptionem? Videtur quod sic argumen. infra de exceptio.à nobis infra de senten. excommunica.in præsentia. Puto tamē contrarium eo quòd replicatio adiuuat actionem. Item pone quod agam contra te de spoliatione, & tu contra me de alia spoliatione, excipio contra te de tertia spoliatione replices de quarta quid in hoc casu erit faciendum. Respondeo qua ratione admittetur exceptio eadem & replicatio & sic sublata exceptione per replicationem remanebit conuentio & reconuentio quæ in concursu procedent. ut infra eo.ti. cum dilectum &. c.ult.

Summarium

1 *Plus petitur quatuor modis.*
2 *Pœnæ plus petentium quæ sint.*

¶ DE PLUS PETITIONIBUS. Rubrica.

QVia plerunque in iudicijs plus petitur quam debeatur ideo ponitur hic rubrica de plus peten. uel plus petitionibus. ¶ Videamus igitur quot modis plus petatur. Quæ sit pœna
1 plus petentium. Et † est sciendum quod quatuor modis plus petitur causa tempore, re, & loco. Exempla non pono quia ponitur infra eod.ti.c.uno.§. re quoque.
2 ¶ † Pœnæ autem plus petentiū hæ sunt olim ita seruabatur in his pœnis. Nā quocūq; modo actor plus peteret cadebat à causa, nec restituebatur nisi esset minor, uel nisi lapsus esset aliquo errore probabili. ut si petebat ex testamento totum legatum cuius pars adempta erat in codicillis de quibus actor ignorabat. ut instit. de actionibus. §.si quis agens. Hodie non sic in pœnis proceditur. Sed si quis plus petat ex causa iudicium nō procedet, sed condemnabitur actor ad omnes expensas in triplum & omne damnum quod pertulit reus occasione huius modi conuentionis. ut insti. de ac.§. sed hæc quidem. Si quis autem tempore plus petat iudicium non procedet, & punitur actor in hoc; quia reo duplicantur induciæ conuentæ ad soluendum & adueniente tempore solutionis. nō aliter reus tenebitur respōdere actori. quàm si actor ei restituat omnes expensas quas facit reus occasione illius temeræ citationis. ut hic & institut. de except.§. temporales. ¶ Vbi autem loco plus petitur, ut cùm petis à me ut soluam tibi hoc loco cum conueneris inter te & me. quod in alio loco soluerem. & hoc casu procedet iudicium si in foro competenti agatur. quamuis in superioribus non procedat. & ueniet in arbitrariam actionem, hoc est in tua actione arbitrabitur

trahitur iudex quanti intereſt mea non hic ubi agitur ſoluere ſed ubi conuenit ut.ff. de eo quod certo loco.l.1. Varia ei ſunt precia rerum per ciuitates & regiones, pecuniæ ſub grauioribus uſuris dantur in uno loco quàm in alio.ut.ff.eodem titu.l. ideò. Et nihilominus condemnaberis mihi in triplum eius quod impendi nomine ſportularum. ut.inſti. de acti. §. ſed hæc quidem. Cum autem plus petitur re. non procedet petitio. & condemnabitur actor in triplum eius quod reus expendit. ut inſti. de actio. §. triplici. Sed ſi quis ſuper maiori quantitate quàm ſibi debeatur cautionem exegerit & in iudicio plus petierit ſi pæniteat & calliditatis & fraudis ueritate confiteatur diſpendio debiti non grauetur. ſed in expenſis quas fecit reus punietur. & in triplum ſecundum Azo.licet Placen. dixerit in hoc caſu in ſimplũ. qui enim ſic fecit non petijt ſed petere uoluit.ut ff.rem ra. haberi. l. amplius. Si uerò præſiſtat in certamine. & tandem per teſtes de falſa quantitate adiecta conuincitur. puniatur in toto debito. ſed ſi non arguatur per teſtes. ſed ipſe confiteatur condemnabitur in expenſis ut dictum eſt & probatur. C. de plus pet. l. una. Sed etiam in ſuperioribus caſibus. ita demum pœna locum habet ſi actor in iudicio duxerit perſiſtendum.ut.infrà. eo. e. uno. in prin. Item ceſſat pœna conſtitutionis illius.C.eo.tit.l. una cum actor conuincitur ſuper cautione in maiori quantitate exacta. & conuictus ante ſententiam uel poſt tranſigit cum reo ſuper pœna. Item ceſſat cum actor exegerit cautionem in plus ſed reus in iudicio confeſſus eſt ſe totum debere quod in cautione continetur. & hoc eſt quod in fine illius conſti. adijcitur tranſactionibus & ſecundis confeſſionibus ſuam firmitatem.Sed ſi actor nõ fateatur nec arguatur de falſa quantitate in cautione adiecta. ſed in probatione illius quantitatis deficiat.creditur quod pœna non ceſſet. quia tunc uera quantitate priuabitur.

Summarium.

1 *Quæſtiones poſſeſſoria tot ſunt, quod ſunt interdicam poſſeſſoria.*
Iure dicta poſſeſſoria quæ ſint, & quibus & contra quos dentur. & nu.3.
2 *Hæres de iure ciuili & bonorum poſſeſſor de iure prætorio quomodo intelligatur.*
4 *Interdictum quid ſit. & unde dicitur.*
5 *Interdictum & actio andeant.*
6 *Interdictorum quædam ſunt ſimplicia, quædam duplicia.*
7 *Poſſeſſorium & petitorium an & quando poſſint, ſimul intentari.& nu.9.*
8 *Cauſa accuſa de proprietate, an poſſit agi de poſſeſſione.*
10 *Poſſeſſionem inducit binus actus, uel etiam unicus.*

¶ DE CAVSA POSSESSIOnis & proprietatis. Rubrica.

SVperius tractatum eſt de ordine cogni. Sed quia dubitari ſolet quis ordo ſeruari debeat eum quæſtio poſſeſſionis & proprietatis a diuerſis partibus uel ab eadem in iudicio proponitur. Ideò ſubijcitur hic rubrica de cauſa poſ. & propri. ¶ Videamus igitur quæ ſunt quæſtiones poſſeſſionis. Item qui queſtio poſſeſſionis concurrat cum queſtione proprietatis ſiue a diuerſis partibus ſiue ab eodem proponatur utraq;. Item qui non cõ
1 currant. ¶ Eſt igitur ſciendum † tot eſſe quæſtiones poſſeſſorias quit ſunt interdicta poſſeſſoria, ſunt autem interdicta poſſeſſoria hæc adipiſcendæ poſſeſſionis. retinendæ ac recuperandæ. Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis datur bonorum poſſeſſori hoc eſt ei qui eſt loco hæredis.
2 † Eſt enim hæres de iure ciuili & bonorũ poſſeſſor de iure prætorio. Cum enim prætor non potuit ſuo beneficio hærede facere. quia hoc legis eſt uel ſenatuſconſulti uel conſtitutionis. fecit quod potuit. ſcilicet bonorum poſſeſſorem quem loco hæredis conſtituit. ut inſtit. de bo.poſ. §. quos autem. Et eſt utriuſq;. id eſt, hæreditatis & bonorum poſſeſſionis idem effectus. Sed

ctus. Sed in hoc differunt. quia hæreditas nititur auctoritate legis. bonorum possessio auctoritate prætoris Item aditio hæreditatis non desiderat auctoritatem iudicis uiuentis sed bonorum possessio requirit auctoritatem & præsentiam iudicis. Datur igitur bonorum possessori interdictum adipiscendæ possessionis. quod appellatur bonorum datur contra possessores uniuersitatum. ut. ff. quorum bonorum.l.1.§.interdictum hoc. & contra possessores rerum singularium ut.ff. de furtis.l. hoc amplius. dummodo non contra corporum possessores.ff.quorum bonorum. l. 2. Nec ob. quod dicitur.ff. quorum bonorum.l.1.§.hoc.interdictum restitutorium est & ad uniuersitatem bonorum non ad singulas res pertinet. Quod ei ibi dicit non singulas res subaudio tantum. Sic etiam petitio hæreditatis datur pro una re tantum. ut. ff.

3 de peti. hære.l. licet.† Est & interdictum saluianum adipiscendæ possessionis causa comparatum. eo quòd utitur dominus fundi de rebus coloni quas is pro mercedibus pignori futuras pepigisset ut instit. de interdic.§. interdum.Retinendæ possessionis causa comparata sunt interdicta. uti possidetis. & utrobi. cum ab utraque parte de proprietate alicuius rei controuersia sit & ante quæritur. uter ex litigatoribus possideat uter petere debeat; quia nisi ante exploretur utrius possessio sit non potest petitoris actio institui. quia ciuilis & naturalis ratio facit. ut alius possidenti. & alius a possidente petat. ut institut. de interdictis. §. retinendæ. sed uti possidetis locum habet in rebus immobilibus. utrobi in rebus mobilibus. ut institut. eod. titu. §. sed interdictum. Et est interdictum recuperandæ possessionis quod datur alicui ui eiecto a possessione cui etiam datur beneficium constitutionis illius. C. unde ui. l. si quis in tanta. Item agi potest lege Iulia de ui pub. uel priuata. si tamen armis uel sine armis facta sit eiectio. ut institut. de interdic. §. recupe-

4 randæ. ¶ Interdictum † autem nihil aliud est quàm quædam uerborum solemnis cōceptio quibus prætor aliquid fieri iubebat uel prohibebat. quod tunc maximè faciebat cum de possessione uel quasi inter aliquos contendebatur. ut instit.de

5 interdictis in princ. † Si quæras an idem esset interdictum & actio, cum & actio esset quædam formata uerborum conceptio. ut. C. de formul. & impetra. ac sublata.l. una, respondeo non? quia solemnitas actionum erat inducta a iure ciuili. Solemnitas interdictorum a iure prætorio. Erat & alia differentia inter actiones & interdicta. quia uerborum solemnitas quæ attendebatur in actionibus non formabatur in singulorum personis. sed erat generaliter formata in personis omnium. Sed in interdictis quot erant homines qui uolebant agere tot uerborum conceptiones formabantur, quibus contra suos aduersarios in causis suis utebantur & has conceptiones interdicta uocabant & ob hoc potest quilibet studiosus scholaris per se notare quia interdictis uatiantur uerba secundum demonstrationem personarum. ut.ff. de tabul.exhi.l.1.ff. ne quid in loco pub.l.1.ff. de ui & ui ar.l. 1. in prin. hodie autem nulla est differentia inter interdictum & actionem. ut instit. de interdictis.§. ulti. Dicitur autem interdictum. non ab interdicendo uel prohibendo.sed quia inter duos. ut instit. de interdictis §. sicut tamen. ¶ Et est interdictum actio in factum prætoria ut instit.eo. tit.§. ult.

6 ¶ Item † interdictorum quædam sunt simplicia in quibus alter actor est. alter reus. qualia sunt restitutoria aut exhibitoria. Duplicia sunt in quibus par utriusq; litigatoris conditio est nec quisquam actor uel reus præcipuè intelligitur.sed unusquisque tam rei quàm actoris partes sustinet, ut insti.eo.ti. §. tertia.& §. duplicia.& .ff.

7 de interdictis. l. 2.¶ Nunc † uidendum est quæ quæstio possessionis possit concurrere cum quæstione proprietatis. Et est sciendum quòd licet secundum iura ciuilia istæ, duæ quæstiones sese non compatiantur. sed prius agenda sit causa possessionis & demum proprietatis. ut. C. de

rei uen.l. ordinarij. C .de interdictis.l. in certi. C. quorum bonorum.l. uls.ff. de ui.l. si de ui. Aliæ autem leges dicunt quod suspenso petitorio intentari potest possessorium ab eodem & coram eodem iudice. ut. ff de ui & ui ar. l. cum fundum.§. eum qui. ff. de acqui. pos. l. naturaliter. §. nihil. quas leges dominus Io. sic intellexit sicut prima facie sonare uidentur. dicens decre. qui contrarium dicunt nullatenus stare posse ut eadem persona posset utrunque iudicium intentare. nam ordo tunc seruandus est ut dicebat. ut prius causa possessionis expediatur. Sed Mar. & alij intellexerunt. ll. illas locum habere in interdicto uti possidetis & utrobi. qui non concurrunt cum rei uendicatione ab eadem parte. qui enim tenet possessionem per uti possidetis & utrobi. excludit seipsum a contraria petitione rei uenditionis. ut. ff. quando ap. l. si procuratorio. §. sed si alius. C. de fur. l. 1. C. si seruus exte. se. mã. eo. l. 1. uendicatio enim non datur possidenti. ut instit. de ac. in prin. immo potius alterius parit actionem in rem. ut. C. de alie. iudi. causa mu. fac. l. una. Et hoc uerum esse dicebant nisi renunciaretur rei uendicationi. quia tunc procederet interdictum uti possidetis. uel nisi quis reponat rei uen. ignorans sibi competere interdictum & sic intelligebant legem illam naturaliter. §. nihil. Sed in interdicto recuperandæ possessionis secus illud. Sed secundum iura canonica qui circa hoc in simplicitate procedunt quæstio possessionis cum quæstione proprietatis concurrunt. siuæ utraque ab eadem parte. siue singulæ a diuersis partibus proponantur. ab eadem parte potest proponi quæstio recuperandæ possessionis & proprietatis. ut. infra. eod. tit. ad ultimum cum ecclesia sutrina. cum super electione. cum dilectus. infra. de testibus significauerunt. in fi. Item a diuersis partibus concurrunt quæstio proprietatis & quæstio possessionis retinendæ, ita ut unus agat de proprietate alius de possessione uti possidetis uel utrobi. sic agitur inter dominum & fructuarium. ut. ff. uti possidetis. l. ulti. sic fit cum unus uendicat seruitutem. & alter tuetur possessionem. ut. ff. uti posside. l. si duo. §. si uicinus. & hoc cum uendicans est in possessione seruitutis ut ibi patet. Sed opponitur. egi utroque iudicio petitorio, & possessorio & in utroq; obtinui. appellasti a sententia lata super proprietate, ab alia non, & sic facta est executio super restitutorio & data est mihi rei possessio. confirmatur sententia lata super proprietate a iudice appellationis. quæritur qui erit utilitas huiusmodi confirmatoriæ. Respondeo declaratoria dominij. non autem tenebitur aduersarius meus restituere mihi possessionem quam habeo. cum nec possideat. nec dolo desierit possidere. Item si egero petitorio possum redire ad interdictum recuperandæ, possessionis pendēte iudicio petitorio. ut. infra. eo. c. pastoralis. Sed hoc recipit calumniam si enim desistam a petitorio quod incepi & trãseam ad nouum iudicium inchoandũ super possessione, reus potest a iudice implorare ut in petitorio procedatur per legem. C. quo modo & quando. iu. auté. qui semel. quod locum habet siue lis fuerit contestata in petitorio siue cepta nõ sit ut ibi dicit. Et tunc concludetur in principali. hoc est in prætorio, & non erit locus interdicto siue quæstioni possessoriæ postquàm in proprietate fuerit conclusum aut renunciatum. ut in c. pastoralis. Sed dominus Io. & alij qui dicunt quod hæc duo iudicia possessorium & petitorium non concurrunt, exponũt uerba illa pendente iudicio. qui sunt in decre. illa pastoralis & in l. cum fundum. §. eum qui. ff. de ui ui. ar. Item dicunt quòd istud quod dicitur in decre, & in l. ut actor, dimisso prætorio transeat ad possessorium locum habere non potest nisi cum reus non uult ut in petitorio procedatur, alias oportet in eo procedi ut dictum est, uel oportet cedi uel renunciare liti petitoriæ ut iam. dixi. Et eodem modo intelligebant quod dicitur. infra. de testibus significauerunt. suspenso petitorio supplebant ipsi renunciato. Nos autem non sic. dicimus enim quòd is qui

is qui rei uendicatione incepit potest redire ad interdictum recuperandæ possessionis pendente iudicio proprietatis. id est suspenso & non dimisso, ut dicit illa significauerunt. cum enim hoc in odium uiolenti sit inductum & in fauorem spoliati. non conuertetur ad damnum eius. ut. C. de legibus & constitu. l. quod fauore. Nec obstat authentic. qui semel quæ locum habet in contumace. ¶ Item pone quòd is qui agit de proprietate litem contestatus est. non potest probare. reuertitur ad quæstionem possessionis recuperandæ. quid proderit ei possessorium. cum aduersarius instare possit ut pronuncietur in petitorio. ut. ff. de iudi. de qua re. infra. eodem titul. cum super. C. quomodo & quando iu. auten. qui semel. & si pronuncietur in petitorio pro reo quamuis pronuncietur in possessorio pro actore uidetur quòd sententia lata in possessorio sit sine fructu. quia in executione debet proprietas præualere. ut. infrà. eo. cum dilectus. respondeo ex quo de iuris permissione licet actori redire ad possessorium. ut hæc permissio sit fructuosa. dicam non posse procedi in petitorio nisi actore instante. uel si procedi posset insistente reo. adhuc quòd proderit actori sententia super possessione ferenda quo ad fructus & interesse. ff. de ui & ui arma. l. idem est. §. ulti. & l. si plures. §. deiectum. ¶ Item pone quòd egi contra te interdicto unde ui. uel conditione ex illo canone reintegranda. 3. q. 1. obtineo restituitur mihi possessio nunquid hæc sententia oberit uiolento in quæstione proprietatis. ut uictus in possessione non possit agere contra me de proprietate respondeo non puto hoc fieri, posse ex ui interdicti seu conditionis ex canone, quia hæc nudam possessionem aduocant. secus si actum esset conditione ex illa. l. C. unde ui si quis in tanta. sententia igitur lata in possessione non præiudicabit in proprietate. quasi per hoc uideatur pronunciatum in proprietate. C. de senten. & interlocu. omnium iudi. l. post sententiam. Sed nunquid in hoc casu poterit excipi contra uiolentum ex illa constitutione. si quis in tanta. Puto quod sic. ut. C. de excep. l. licet. Sed caue tibi quia ex uiolentia clerici uel prælati non daretur conditio ex. l. si quis in tanta. uel ex canone reintegranda. uel exceptio contra ecclesiam quo ad proprietatem. propter regulam illam. delictum personæ non debet redundare in damnum ecclesiæ. 6. q. 6. si episcopum. Item ubi conclusum est uel renunciatum in causa proprietatis. causa non decisa redire non potest ad possessorium iudicium. ut. infra. eodem titulo pastoralis. Et est ratione

8 lites litibus inculcent † Sed nunquid causa decisa super proprietate poterit agi de possessione. Respondeo sic propter fructus & interesse. sicut uideo quòd fructuarius eiectus agit interdictio etiam post usufructum finitum. ut. ff. de ui & ui arma. l. idem est. §. ultimo. & l. si plures. ¶ Item quæritur quid si eiectus non agat interdicto unde ui infra annum a die eiectionis, nunquid post annum agere potest uidetur quod non. quia hoc interdictum annale est. ut. ff. de ui & ui arma. l. 1. in princip. & infra annum utilem competit ut in ead. l. §. annus. unde anno expirat sicut. & cætere prætoriæ actiones ut institut. de perpe. & tempo. ac. in princip. Ad quod respondeo. prætoriæ actiones temporales sunt quo ad pœnam. perpetuæ autem quo ad rerum prosecutiones. ut. ff. de ac. & obli. l. in honorarijs. sic & in interdicto unde ui. & si quo ad ea quæ in prædio erant non competat post annum. ad rei tamen prosecutionem hoc est ad prædij restitutionem. perpetuò datur. ut in prædicta. l. in principio. Sed condictio ex illo canone reintegranda. perpetuo datur & ad omnia. condictione temporis. captiuitate. dolo. aut uiolentia non obstan. ut in eodem canone continetur. ¶ Item dictum est supra quod interdi-

Summarium

1 *Spoliatio quid sit.*
2 *Generaliter restituendus quilibet ab alio quã a suo iudice spoliatus.*
3 *Restitutio quando fieri debeat.*
4 *Restituenda que sint.*
5 *Restitutio ut peti possit, quatuor sunt prodita remedia.*
6 *Intellectus ad c. reintegranda. 3. q. 1.*
7 *Intellectus ad ca. bona memoria de appellationi.*
8 *Emens bona fide, ab eijciente, aliquem uiolenter, an praescribat.*
9 *Prius de possessioneq́; de uiolentia cognoscendum est.*
10 *Actio de uiolentia prius expediri debet quam de proprietate.*
11 *Causa possessionis prius & postcà proprietatis terminari debet.*
12 *Possessio de iure naturali est inducta, sed de iure ciuili approbata; & hic habes aliqua de natura possessionis.*

¶DE RESTITVTIONE SPOLIATORUM. Rubrica.

Dictum est supra de causa possessionis & proprie. sed quia causa restitutionis possessoria est. ideo subsequẽter annectitur hic rubrica de restitutione spoliatorum. ¶Videamus igitur quid sit spoliatio, quis possit & debeat restitu. quando facienda est restitutio. & qualiter & in quibus casibus cesset
1 ¶Spoliatio † est possessione rei immobilis uiolenta & iniuriosa deiectio uel mobilis rei ablatio. Violentia propterea dico quia si quis sponte possessionem suam renunciauerit uel ipsam abiuret. restitutio locum non habet ut infra eo. ti. accepta supra de renunc. super hoc. ubi enim quis se nolle possidere constituit protinus possessionem amittit. ut. ff. de acqui. pos. l. 1. §. si uir. & l. si quis in. §. est differentia. & l. possideri. §. in amittenda. ¶Iniuriosa propter hoc adijcio quia nõ quotiescunque quis de possessione uiolenter eijcitur iniuriose eijci intelligendus est. ut cum quis alium eijciens incontinenti & qua si bello continuato reijcitur, nam & si per uiolentiam excludatur non tamẽ restituitur. ut infra eo. olim. 3. q. 1. §. pa-
2 tet. C. unde ui. l. 1. ¶Generaliter † restituẽdus est quilibet ab alio quam à suo iudice spoliatus ut hic. & in multis decre. & 3. q. 1. per totum. sic & a iudice sine iuris ordine spoliatus. ut infra eod. ti. cum uenisset, & ca. conquerente. quamuis enim præsumatur pro iudice in his quæ in iudicio fiunt supra de renun. in presentia infra de testibus. cum a nobis infra de sen. & re iudi. sicut. ff. de statu ho. l. in genuũ. ff. de in ius uo. l. adoptiuum. §. 1. Quod tamen hodie determinationẽ recipit. ut infra de proba. quoniam contra falsam. Non tamen sic pręsumitur pro his quæ extra iudicium fiunt. & ideo si prælatus præter figuram iudicij spoliet siue priuet. facienda est restitutio ac si peteretur a priuato, & sic intelligo decre. præallegatas. Cæterum si in figura iudicij à suo ordinario quis priuetur. & priuatus petat restitutionem tãquam uiolenter eiectus nõ est audiendus. sed prius est. ut inquiratur causa priuationis quare ordinarius sic priuauit. ut si inueniatur quod iusta de causa priuauit. confirmetur priuatio aliquin infirmetur. & sic intelligo. 2. qu. 1. notum. & 7. q. 1. præsentium. Et quod dixi generaliter restituendum spoliatum esse in tãtum uerum est. ut nõ obstet exceptio criminis ut infra e. ti. item cum quis, uel nõ canonicæ institutionis. ut infra eod. ti. in literis. & 6. qu. 3. denique hoc tamen fallit in multis casibus in spoliato à iudice in figura. iudicij. ut dictum est & probatur. 2. qu. 1. notum. 7. q. 1. præsentiũ. Item si quis intrusus fuerit in Romanã sedem & eiectus non restituitur. ut. 3. qu. 1. §. patet. Item destitutus propter suspicionem dilapidationis non restituitur ante cognitam ueritatem de dilapidatione. ut. 3. q. 2. quia ea hodie tamen recipit correctionem. quia suspectus de dilapidatione non destituitur ab administratione nisi probata

probata fuerit suspicio. ut infra de Simo. licet. Item impedit restitutionem criminis enormitas.ut.2.q.5.super causa. & in famia.ut.2.q 5. præsbyter. criminis euidentia ut.2.q.2. scelus,& q.1.de manifesta. & infra de accu. euidentia. Item impedit restitutionem crimen simoniæ. ut infra de simo. accusans, & cap.tanta. Itē contumacia.ut.3.q 9. decernimus. Item scandalum.ut.4.q 6.hoc quippe.Item rei absentia ut infra eo.ti. consultationibus. Item cū eijciens incontinenti eijcitur ut dictum est in prin. Item cū spoliatio obijcitur in modum exceptionis ut supra de or. cog. cum dilectus. Item secundum quosdam si aduersarius in continenti uellit probare de proprietate.ut.ff.ad exhib. l.3.§. ibidem. C. de edicto di. ad tol. l.ul. in fi. ff. ad Carb.l.3.§.causæ. ff. ut in pos. lega. l. si is à quo, in prin.ff. ad Trebel.l. ille à quo. §. 1. ff. de doli excep. l. dolo facit.Sed certe qui sic dixerunt errauerūt. Nā leges superiores loquuntur uel in exhibitione. uel immissione in possessionē. quæ cū summaria causæ, cognitione fiūt. & quia leuiter fiunt leuiter impediuntur per obiectum dominij.Lex autem illa do lo facit, locum habet in petitorio & hoc innuit.uerum qui id petit &c.Sed ubi quis petit restitutionem qui priuilegiata est. ut supra de or.co.cap.ul. in qua desideratur plena causæ cognitio. ut supra de offi. deleg. consultationibus.sicut non de faci li datur sic nec de facili impeditur. ut infra eo.ti.in literis &c. item cum quis, & hæc sententia confirmatur infra e. ti. literas & infra de senten. & re iud. suborta. Item impedit restitutionē rei iudicatæ exceptio.ut.2.q.6.§.diffinitiua.Itē exceptio iuiurandi uel pacti secundum quosdam. ut infra eo.ti. accepta. Item ubi subconditione quis possedit ut infra eo.ti.olim.Itē si ex gratia uel præcario, quis possedit. ut 10.q. 3. quia cognouimus infra de excef. præla.cum à quorundam.Item si possedit ut colonus.ut.ff.de ui & ui ar l.cum fundū Item inter uirum & uxo.hæc sunt quæ restitutionem impediunt seuicia uiri. ut infra eod.ti. ex transmissa supra ut lite non conte.ca.1. & 32. q.1.de benedicto. Itē si in continenti offeratur super consanguinitate probatio ut infra eod.ti.literas. Itē si eiectus adulteretur post eiectionem. ut infra de diuor.significasti. Item si uxor in iudaismo repudietur ut īfra de diuor. gaudemus. Item si is qui dicit se eiectum nō habuit possessionem iuris.ut infra e.ti. ex parte.uel habuit possessionem sed per uiolentiam. ut infra de sponsa. cum locum. Hi sex casus quatuor uersiculis comprahenduntur.Si non continuit. si mox probat impedimentum. sit quæ uir austerus. Moysi sit lege relictus. Si non possedit iustè,uel si uiolenter. Pulsus. & iniustè. ius

3 perdit restituendi. ¶Est autem † facienda restitutio ante principalis causæ ingressū ut infra qui fil. sunt legi. causam. Principalem causam intelligo causam criminis. ut infra eodem tit. Item cum quis uel nō canonice institutionis. ut infra eod. titu. in literis uel causam petitoriam. ut infra eod.titu.conquerente. Et sic intelligo omnia iura dicentia spoliatum debere restitui ante causæ ingressum ut 2.q.2. per totum & 3. quæs.1. per totum. Alibi autem dicitur spoliatum, debere restitui ante omnem contentionem ut infra eo.ti. c.1. Non autem intelligas ante ingressum causæ principalis restitutionis. nā & illa causa principalis uocatur. ut infra eo.ti.item cum quis. quia in illa fieri debet litis contestatio et probatio possessionis & eiectionis ut supra de offi. dele. consulationibus & hoc ante restitutione quæ cum plena causæ cognitione debet fieri ut dixi supra

4 in proxi.§. ¶Restituenda sunt igitur† omnia & in eo loco unde abscesserant funditus reuocanda si ad loca.alia sunt trāslata ut.3.q.1.reintegranda,Reuocanda in quā sumptibus uiolenti.ut.ff.de rei.uen.l. si uero.non tantum autem res ablatæ ueniunt in restitutionē.sed & dāna & fructus percepti à uiolento & quæ percipi potuissēt à uiolentiā passo si ei possidere licuisset. ut infra e.ti. grauis. Itē omnes cōmoditatēs & utilitates quas habiturus & cōsecuturus fuisset eiectus a die eiectiōis. ut.ff.de ui & ui ar.l.1.§.ex die &.§.nō solū. Dāna

uero

uero probabunt per iuramentū eiecti. ut. C.unde ui.l.si quādo 2.q.1.i primis supra quod met.causa.c.ult.interueniente taxatione iudicis. ut.3.q.3.§.spaciū,in uerbo. quod fieri.ff.ad exhib.l.1.§.2.quæ taxatio fieri habet ante iuramentum nō post. ut in aut.de iudicibus.§.oportet,eolum. 6. Et sic correcta est lex uetus.ff. de in litem iur.l.uideamus.§.pen. in fin. Fructus autem percepti probari habent licet percipiendi & aliæ utilitates à iudice extimantur. ut.ff.de ui & ui ar.l.1.§.non solum. Et secundum hoc plenariè facienda est restitutio. ut.2.quæs.2.per totum. hoc enim importat uerbum restitutionis ut.ff.de uerb.sign.l.cum prætor. ¶ Et est
5 sciendum † quòd quatuor sunt auxilia prodita per quæ peti potest restitutio. actio. interdictum. conditio ex canone. iudicis officium. Actione petitur restitutio. ut actione quod metus causa. per quam petitur restitutio contra quemlibet possessorem. ut no. supra quod metus causa.§. in summa. Actione de dolo petitur restitutio contra illum qui dolo fecit, sed contra hæredes agitur in quantum ad eos peruenit ex de dolo defuncti ff.de dolo.l.si plures & hæc actio de dolo competit ut restituatur & super hoc fertur una sententia. si autem non restituatur, defertur actori sacramentum in litem,& super hoc fertur secunda sententia. & idem seruetur in actione quod metus causa. ubi uerò certum est dolosum non posse restituere protinus condemnandus est ad interesse. ut.ff. de dolo. l. arbitrio. Respon. 1.&.§.1. Per interdictum datur restitutio contra illum qui uim fecit,uel mandauit fieri, uel factam ratam habuit. ut infra eodem titu. cum ad sedem.ff.de ui & ui ar.l.1.§.sed eum quis. Conditione ex illo canone uel dec. ut in fra eod.tit. sæpe contingit. agitur contra successorem uiolen.quæ scienter rem detinet uiolentam. Item conditione ex illa decre.infra de appe. bonæ memoriæ agitur contra quēlibet possessorem apud quem res fuerit uiolenta. Conditione uerò ex illo canone.3.q.1.reintegranda. agitur generaliter aduersus possessores rerum quas aliquis noscitur perdidisse quacunq; conditione temporis.aut captiuitate,aut dolo,aut uiolentia maiorū, & per quascunq; iniustas causas.& hoc siue sint res ecclesiæ siue propriæ.ut ibidē. Iudicis officio petitur restitutio cū aliquis propter absentiā perdit rem suam de qua agitur.ff.ex qui cau.ma.& potest agi contra quēlibet possessorē ut 16.q.3. porro. &.c.1.actione. Et secūdū præmissa non obstat lex.ff.de ui & ui ar.l. cū à te. quæ dicit nō dari interdictū aduersus eum ad quē translata fuerit res uiolenta uerum est.n. quod non datur interdictum, quia interdicta ut ipsa personalia sunt ut.ff.de interd.§.interdicta. Sed dantur conditiones ex canone uel ex decre. sicut superius dictū est.uel officiū iudicis.Sed inter canonem & decre. differentia est notanda.
6 †Nam canon ille. reintegranda generalis est qualitercunque & quomodocunq; quis amiserit rem propriam uel ecclesiæ apud quemcunque & in quocunque loco fuerit constituta decre. illa sæpe contingit. requirit scientiam successoris. ut cum quis sciente à spoliatore rem receperit uiolentam. tunc quia spoliatori succedit in uitium eo quod non multum intersit quo ad periculum animæ detinere iniustè ac inuadere alienum. competit conditio contra talem. & hoc de nouo inducitur per decre. illa quia considератur uitium in successore singulari.quod in successore uniuersali solet cōiter obtinere ut.C.de acquir.pos.l.uitia.ff. de diuer.& tempora. præscript.l. cum hæres. ff.de acquir.pos.l. Pomponins.§.1. secus in singulari quæ in uitium non succedit. ut.ff.de diuer. & tempo.pre.l.ad uitium.
7 † Sed decre.illa bonæ memoriæ simpliciter loquitur & posset reduci ad intellectum illius. sæpe contingit. Vel dici potest quod in illa bonæ memoriæ exuberauit officium iudicantis. uel fortè actum fuit conditione ex canone reintegranda. Veruntamen cum is qui scientiā allegat probare habeat. ut ff.de probа. l. uerius, graue sit probare scientiam alienam

alienam. non reputo certum agi conditione ex illa decret. sæpe contingit. puto tamen esse tutum agi officio iudicis ex canone re integranda. ¶Sed quid si te de possessione uiolenter eieci & alius à me emerit bona fide nunquid præscribet. Videtur quòd sic. lex.enim Plaucia & Iulia ea demum usucap. uenit quæ ui possessa sunt. non ea ex quibus aliquis ui foret eiectus.ut.ff.de usucapio.l. non solum.§. si dominus & §. sed nihilominus. Item hic concurrunt ea quæ in præscriptione canonica requiruntur scilicet titulus & bona fides cum quibus præscriptio procedit.ut infra de præscrip. si diligenti infra de probatio.licet & infra de deci. & primi.dudum. Ad hoc respondeo quòd quæstio ista determinanda est per decre. illã infra eodem tit.sæpe contingit.ut si emptor ante completam præscriptionem rẽ nouerit uitiosam intelligatur in uitium
9 successisse. & ideo non præscribat.¶ † In summa notandum est quod si de uiolentia criminaliter & de possessione ciuiliter per interdictum agatur prius de possessione quam de uiolentia cognoscen-
10 dum ut.C.de app.l.ptius. † Si agatur de uiolentiam & proprietate. prius de uiolentia quam de proprietate. ut infra eo.
11 ti.in literis.ff.de iudi.l.si de ui. † Si autẽ agatur de possessione & proprietate. prius cognoscendum est de possessione quam de proprietate ut.C. de rei uend. l.ordinarii.C.de interdic. l. incer. idest, quia & ciuilis & naturalis ratio persuadet ut alter possideat & alter à possidente petat. ut insti.de interdictis.§. retinendæ.Sed quamuis hoc magis ordinarium sit,& ordinarium, tamen secundum iura canonica simul ab eodẽ intentatur utrunque scilicet interdictum unde ui & rei uendicatio à diuersis autem interdictum uti possidetis & rei uendicatio. ut no. supra de ord. cog.§. nunc uidendum. ¶ Et quia de natura possessionum multa & uaria proponuntur de multis pauca & in
12 summa dicamus. Sciendum † est igitur unam esse possessionem scilicet naturalẽ idest inductam de iure gentium sed approbatam de iure ciuili & extensam. & hoc respectu dicitur duplicem esse ratio nem possidendi. ut.C. de acq. poss. l. nemo ambigit. Si enim de prædio exeam. nec sit prædium in conspectu meo retineo possessionem secundum quosdam ciuilem secundum Azo. naturalem sed ciuiliter. sicut & prætoria actio dicitur ciuilis auctoritate & extensione ut.ff. de noxali.l.electi.§.si absente.Vnde si alius ingrediatur prædium habet possessionẽ naturalem sed clãdestinam. Credit enim uel credere debet me sibi controuersiam moturum ut.ff.de acqui.poss.l.clam possideri.1.respõso. & illa possessio proderit ei contra alios. Nam habet interdictum uti possidetis aduersus alios. sed contra me qui naturaliter possideo iuris ciuilis auctoritate ut dictum est sibi non proderit. ut.ff.uti poss.l.1.in fin.nisi ego ueniens non admittar ab illo clandestino possessore uel nisi suspicar posse repelli. ut in.l.clam possideri.§. qui ad nundinas. quia tunc clandestinus efficitur uiolentus: ut ibi dicitur &.ff. eod.l. si id §.quod auten. sed & si per alium possideam scilicet per colonum uel inquilinum ut in.l.si id quod. uel per uicarium. ut supra de rescript. ex parte supra de offic. iudic. cap. 2. seu per pensionarium. ut infra eodem titu. cum uenisset si ille decesserit uel de possessione recesserit non amitto possessionem. ut.ff.eod.titu. l.si de eo. nisi ueniens &c. ut supra. Sed si is per quem dominus possidet eiiciatur uel alij possessionem tradit perdit dominus possessionem.ut.ff. de acquirẽ. poss.l.possideri. §. quòd si seruus. C. eo. titu.l.ex liberis. Et hæc omnia locum habent in rebus immobilibus. nam circa mobilia secus est. In eis enim omissa & neglecta custodia inducit amissionem possessionis. ut ff.de acquiren. posses.l. si rem mobilem. imò eo ipso quòd quis se constituit nolle possidere perdit possessionem.ut no.supra eod.tit.§.1.

SVM-

Summarium

1 *Dolus malus quid sit, & quare in hac rubr. subaudiatur de dolo malo nu. 4.*
2 *Mendacium quid sit, & quomodo comittatur fallacia.*
3 *Machinatio qualiter comittatur.*
4 *Dolus bonus quid sit.*
5 *Contumacia quid sit.*
6 *Actio de dolo qualiter & contra quos detur.*
7 *Actio de dolo & biennalis. secus est in exceptione doli.*
Perpetua ad excipiendum temporalia sunt ad agendum.
8 *Remia que prodita sint contra contumaces.*
9 *Contumax à diffinitiua non auditur appellans.*
10 *Misso in possessionem qualiter succurratur, si non possit nancisci possessionem propter dolum uel potentiam partis aduersæ.*
11 *Contumax qualiter quis constituatur.*

¶DE DOLO ET CONTVMACIA. Rubr.

IN superiori rubrica tractauimus de
eiectis & spoliatis ui & potentia spo
liatorum. In hac uerò rubrica tra-
ctatur de fatigatis in iudicio dolo & con
tumacia. Et est subaudiendum in rubri-
ca malo. sic enim intitulatur in. C.s. de
dolo malo. ¶Videamus igitur quid sit do
lus. quare subaudiatur in rubrica malus.
Item quid sit cõtumacia & quæ remedia
sint contra dolosos & contumaces. ¶Do-
1 lus malus † est caliditas, fallacia, machi-
natio ad circunueniendum falendum de
cipiendum alterum adhibita. ut. ff. eod.
titu. l. 1. §. 1. Committitur autem calidi-
tas in fraudem tacendi. Vnde Salomon.
Qui dissimulat iniuriam calidissimus est.
& exempla ponere potes supra de rescri.
super literis. & in concordantijs ibi nota
tis. C. si contra ius uel utilitatem publi-
cam. l. præscriptione 15. q. 2. §. præscri-
ptione. ff. de act. emp. & uend. l. 1. & l. te-
2 netur. §. ult. & penult. † Fallacia commit
titur in mentiendo & falsum asserendo
contra conscientiam unde ait Aug. Men
dacium est falsa significatio uocis cum
intentione fallendi. ut 22. q. 2. §. ille er-
go. & lex dicit falsitas est mutatio ue-
ritatis. ut in authent. de fide instrumen.
in princip. col. 7. Tamen & in hoc mem-
bro dicitur committi caliditas tam ex
parte loquentis quam eius ad quem ser-
mo dirigitur. ut 22. q. 5. §. ex his omni-
3 bus. † Machinatio committitur in arte
uerborum ut. 22. q. 5. quacunque arte uer
borum, exemplum. ff. de act. emp. & uen.
l. Iulianus. §. Idem Iulianus. Nam machi
natio est occulta insidiatio. unde mari-
tus qui uitæ insidiatur uxoris dicitur ma-
chinari in mortem uxoris. ut infra de
eo qui dux. in matri. quam pol. per adul.
significasti. Et eodem modo adultera di-
citur machinari in mortem legitimi. ut
4 infra eo. ti. c. 1. & 2. ¶ Ideo† autem subau
ditur in rubrica de dolo malo. quia est
dolus bonus quem quis committit in ho
stẽ. Nam dolus est uirtus quã quis in ho-
ste requirat. ut 22. q. 2. utilem simulatio-
nem & c. quæritur 23. q. 8. ut pridem. Vn
de nil refert armis contingat palma do-
love. ut tamen etiam hostibus seruetur
pactum à ducibus belli factũ ut. ff. de pac.
l. conuentionem 22. q. 4. innocens. Nam
hosti fidem seruanti fides est seruanda. ut
23. q. 1. noli. nedum quis alienam perfidiã
arguat propriam fidem soluat. ut in ca.
innocens. Item dolus bonus est quæ frau
dem excludit. ut. ff. de leg. 2. l. cum pater,
§. titio. unde ueteres dolum solertiam ap
pellabant. & propterea dicitur quis bo-
næ indolis, idest, bonum dolum intus ha
bens. i. solertiam & ingeniũ. ¶Contuma-
5 †cia est inobedientia & contemptus cum
quis tribus edictis uel uno pro omnibus
peremptorio citatus præsentiam sui fa-
cere contemnit. ut. ff. de re iudi. l. cõtuma
cia, uel ueniens mandato non paret. ut. ff.
si quis ius dicen. non obtempe. l. 1. & ff.
6 de app. l. creditor. §. iussus. ¶ † Ex dolo
alicuius datur doli actio si nulla alia su-
perest ciuilis uel honoraria, quoniam
famosa actio non temerè debuit à præto
re decerni, unde cessat hæc actio si quod

Bb aliud

aliud superest remediũ, ordinariũ uel extraordinariũ. ut. ff. de dolo. l. 1. cum l seq. & propterea dicitur hæc actio subsidiaria, quia in subsidium datur cũ deficit omne aliud auxiliũ sicut dictum est. Datur autẽ hæc actio aduersus dolosum, siue singularem, siue collegium, siue corpus, municipium, uel uniuersitatẽ, licet hæc difficultas contingat ut uniuersitas consentiat in dolo uel metu uel consimilibus committendũ. ut. ff de orig. iur. l. 2. §. deinde. quia difficile, est & ideo dicitur, quid enim mu nicipes dolo facere possunt. ut. ff. eodem ti tu. l. si ex dolo. q d. difficile est propter naturalem facilitatem hominum ad dissentiendum &c. ut. ff. de arbi. l. item si unus. §. principaliter. huiusmodi enim interrogationes non impossibilitatem sed difficultatem notant seu uarietatem: ut ibi. Est pa ctum ad mortem quis orabit pro eo. quis medebitur incantatori uulnerato a serpẽte. Si sacerdos peccauerit quis orabit pro eo? quis putas est fidelis seruus & prudẽs. ut de pœn. dist. 1. c. importunæ. §. quod au tem. Item quid in omnibus peccatis adulterio grauius. ut. 32. q. 7 quid in omnibus. & simile. ff. cõmoda. l. ad eos. ff. loca. l. sed & damno. Datur & exceptio quæ generaliter est contra omnem agentem etiam si ab initio quis non dolo faciat prætextu ignorantiæ facti sed postmodum certioratus in litem improba perseueret. ut. ff. de do. excep. l. 2. hanc exceptionem nullus tẽporum cursus excludit. ut. ff. de doli exce.
7 l. purè. §. ul. ¶ Actio † de dolo est biennalis. ut. C. eo. ti. l. ult & arbitraria. ut insti. de act. §. præterea. & famosa ut dixi. supra. in. §. ex dolo. ¶ Nec mireris si exce ptio doli sit perpetua actio tam breuis uitæ. quia qui perpetua sunt ad excipiendũ, temporalia sunt ad agendum. ut no. supra. de rescrip §. durat rescriptorum auctoritas. Solet autem distingui legaliter & scire non est inutile. licet tota materia sit legalis. refert enim quia aut dolus adhibetur in contractu. aut extra contractum. Si in contractu siqui ẽ det causam contractui bonæ fidei. hoc est quia deceptus nõ erat alias contracturus nisi dolo ad contrahen dum fuisset inductus. ipso iure non tenet contractus si hoc uelit allegare deceptus si autem ex eo contractu uelit agere potest. ut. ff. eod. ti. l. eleganter. ff. de mino. l. in causæ, & ff. de iurãdo. l. si res. §. 1. Si uerò deceptus nesciens dolum admissum rem tradit. eandem repetit actione de dolo. Vnde ait Irne processit uenditio ut infirmanda. secuta est traditio ut infirmanda per actionem de dolo. ut. ff. eodem titu. l. arbitrio. & l. quod uenditor. & l. si legatarius. Vbi autem deceptus est alias contractus sed dolo alterius decipitur ut in minori precio contrahat tenet uenditio. sed dolus purgatur per actionem ex eo cõtractu etiam si unius nummi deceptio sit. ut. ff. de ac. emp. & uen. l. Iulianus. §. si uenditor. & §. idem Iulianus. & ff. de do lo. l. si quis affirmauerit, sed si dolus dat causam contractui stricti iuris uel etiam si incidat in contractum tenet contractus sed obstat exceptio inquantum sibi uelit patrocinari dolum. ut. C. de inuti. stip. l. dolo uel metu. sed ubi deceptus non potest consuli per doli exceptionem uel alio modo datur ei actio de dolo ne moretur in damno. ut. ff. eo. tit. l. eleganter. §. seruus. Vbi autem quis decipitur in contractu bonæfidei re ipsa. id est, non ex proposito alterius & si improprie dicatur res ipsa in se dolum continere tenet contractus. Sed si contrahens decipiatur ultra dimidium iusti pretij aget deceptus uel rescindatur contractus uel ut suppleatur iustum prætium data electione decipienti. ut. C de rescin. uen. l. 2. infra. de emp. & uen. cum dilecti. & cap. cum causa. & hoc per actionem ex eo contractu. & sic perpetuò secundum Azo. uel secundum alios officio iudicis implorata in integrum restitutione. ut. C. ex quibus cau. maio. l. in contractibus. & ita agetur usq; ad quadriennium. ut. ff de tem po. in integrum resti. l. superuacua. Sed si deceptio non est ultra dimidium iusti precij tolleratur. licet enim cõtrahentibus naturaliter se ad inuicem circonuenire. ut. ff. de mino. l. in causæ. §. ult. ff. loca. & condu. l. item si precio. §. ult. Si autem re ipsa

re ipsa insit contractui iuris deceptio uel dolus obstabit doli exceptio ut. ff. de uerbo. obliga. l. si quis cum aliter. Quidam tamen intellexerunt. l. illam cum in contractu bonae fidei interposita fuerit stipulatio. Ubi autem dolus adhibetur extra contractum. siquidem cadat in speciale nomen maleficij. ut furti. ui bo. rap. iniuriarum. non agetur actione de dolo. sed illa speciali quae prodita est ex eo crimine. haec enim actio de dolo adeo subsidiaria est ut nunquam competat cum alia ciuili uel praetoria ordinaria uel extraordinaria. sed demum cum nullum aliud iuris remedium superest datur ut dixi. supra
8 eod. §. ex dolo. ¶ Contra † contumaces prodita sunt haec remedia, reus contumax ante litem. contest. patitur missionem in possessionem siue agatur contra eum realiter siue personaliter, infra annum missionis non recuperat possessionem, nisi restitutis expensis, & praestita cautione de iure parendo. post annum efficitur de possessore petitor. Item contra ipsum absentem proceditur ante litem contest. uel post. litem inquantum iura permittunt. In his autem in quibus missio locum non habet patitur excommunicationem. ut. supra. ut lit. non contest. tuae. Actor uerò contumax patitur absolutionem rei ab obseruatione iudicij nec auditur causam resumens. nisi restitutis expensis. Item contra eum proceditur quatenus iura permittunt. sicut in reo dictum est. In criminalibus uerò reus conueniat excommunicatur ante lit. contesta. & si. infra alienum. a die excommunicationis non uenerit non auditur in principali sed pro conuicto habetur interpretatione iuris. Sed si post lit. contesta. contumax fuerit. si liquere potest de ea usa proceditur contra eum ad diffinitiuam. ut. 3. quaestio. 9. decernimus. salua tamen distinctione legis. ff. de poenis. absentem. Accusator autem contumax ante lit. contest. excommunicatur post litem uerò si ex contumacia non probat quod obiecit de calumnia notatur. Sed secundum iura ciuilia reus contumax in criminali patitur bonorũ annotationẽ infra annum. post annum confiscationem. ut. C. de requi. re. l. quicunq; . & . ff. eo. ti. l. ul. De his autem omnibus plenissimũ notat. supra. de iud. §. iudicio. cũ tribus sequentibus. §. usq; ad. §. partibus autem. & notatur supra ut lite non contest. §. iudex cum sequentibus. §. usque ad. §. item
9 quaeritur. ¶ In summa † notandum est quod contumax à diffinitiua non auditur appellans. ut. C. de iudi. §. cum autem. 24. quaestio. 3. de illicita. nisi ueniat adhuc iudice pro tribunali sedente. ut. ff. de in integr. restitu. l. diuus. Et hoc locũ habet in contumace in non ueniendo. contumax autem in non faciendo, puta in non exhibendo auditur appellans
10 ut. ff. de app. l. creditor. §. iussus. † Item notandum quod si is qui in possessionem mittitur non possit nancisci possessionem corporaliter propter dolum siue potentiam aduersae partis licet secundum iura ciuilia puniri possit nam omnibus magistratibus concessum est iurisditionem suam defendere poenali iuditio. ut. ff. si quis in ius uoc. non ierit. l. 2. & . ff. si quis ius di. non ob. l. 1. in princ. tamen secundum iura canonica temperatur iste rigor. ita ut si quis missionem passus uelit cauere de parendo iuri non puniatur poena legali. puto tamen quòd in expẽsis condemnabitur. ut. infra. eo. tit. ex literis. & c. ñnem & infra de poe. calũniam. Itẽ tẽperatur rigor iuris ciuilis in hoc ut missus non agat ad interesse cõtra impedimẽtum ex illo edicto. ne uis fiat ei qui in possessionem missus est. Quod uerum esse intelligo nisi iusticia periclitetur. ut. infra. eo. ti. c. 1. Puto autem periclitari iusticiam re perempta in qua facta est missio cum apud missum peritura non esset. Nam tũc in subsidium ageret etiam secundum canones quanti interest missi fuisse in possessionem corporaliter. ff. ne uis fiat ei qui in pos. missus est. l. 1. §. haec uerba. & ff. uti pos. l. si duo. §. ulti. sicut alias re perempta uel usucapta agitur in subsidiũ actione nego. gest. ut. ff. de neg. ge. l. ult. Sic ergo passus missionem eleuatur

ā pœna per cautionem ut dictū est, quod locum habet anno missionis instāte, Nā eo finito nō est locus cautioni sed missus efficitur uerus possessor.ut infra eo.c.contingit. quod ideò contingit, quia missus fictione iuris medio tempore possidere uidetur.ut.ff.de bo.auc.iudi.possi.l. quam
11 uis.¶†Itē nota.quòd licet sufficiat denūciari iudici uel ecclesiæ quantum ad constituendum aliquē contumacem.ut infra eo.ti.causam & infra eo.ti.c.ult. infra tit. proxi.c.ult.infra de cleri.non resi.ex tuæ ff.de libe.agno.l.1.in prin.ff.de dam. in fec.l.3.§ prætor.plerunq; tamen requiritur quis in tota prouincia.ut infra eo.ti.cum olim imò aliquando extra prouinciā.ut infra qui fi.sint legiti.perlatum.infra qui.ma.accu.pos.relatum.¶Item quāuis superius dixerim quod in defectum missionis successit excōicatio.non tum currendum est ad excommunicationē cōtra prælatos.sed procedendum est ad suspensionem uel interdictum.ut supra. ut de off.deleg.sæpè quia infra eod.titu.ueritatis.Sic nec contra laicos excellentes statim procedendum est ad excommunicationem.sed ad interdictum terrarū supra de off.dele.c.p.&.g.infra de iureiu.ex rescript infra de sponsa. non est nobis.

Summarium.

1 *Missus in possessionem quid iuris consequatur tam in personali quam in reali. Et quæ sit differentia inter primum decretum & secundum & nume. 2. cum sequenti.*

4 *Lapsus anni an per se tantum efficiat possessorem uerum aut necessarium est secundum decretum.*

¶DE EO QVI MITTITVR IN possessionē causa rei seruandæ. Rubr.

Diximus supra de contumacia.sed quia propter contumaciam frequentius fit missio in possessionem.Ideo post tractatū de dolo & contumacia subsequenter tractatur de missione & ideo subiicitur hic rubrica de eo qui mitti.in poss.causa rei seruan. Et quia superius dictum est quis mitti debeat & ob quam causam.& in quibus casibus lo-
1 cum habeat. † Restat uidere quid iuris consequatur missus tam in personali quā in reali. & quæ sit differentia inter primum decretum & secundum, Est igitur sciendum quòd missus in possessionem in actione reali statim possidet.ut.C.de præscrip.30.anno.l.si quis emptionis.§.pen. ff.de dam.infect.l.à quo &.C. quomodo & quando iudex.l.consentaneum &.ff.si ser.uend.l.is cuius.& hoc secundum quosdam.secundum alios non possidet sed custodit.ut.ff.de acqui.poss.l.possideri.§.ulti.ff.de dam.infec.l.si.finita. §. Iulianus.
2 &.ff.ut in poss.le.l.is cui in princ.† Nam missus in possessionem causa rei seruandæ causa legatorum,causa damni infecti, non possidet sed est in possessione. Est autem longè diuersum possidere & esse in possessione.ut.ff. de acquir. possess.l.si quis ante.Sed obtinuit ut prior sententia in realibus. posterior in personalibus locum habeat. nec turberis ex hoc quod multæ decre.loquentes in realibus actionibus dicunt missum in possessionem causa custodiæ missum fore ut supra. ut lite non contest.tuæ infra eo.ti.c.ult.&.c.cū uenisset. Sed tu dicas quod hæc uerba causa custodiæ impropriè ponūtur,unde subaudi & nihilominus causa possessionis, & hoc in realibus. Vel dic quod in possessionē missus etiam in reali dicitur custos eo respectu quia usq; ad annum non possidet incommutabiliter.sed commutabiliter. nam passus missionem ueniens infra annum & præstans cautionem restitutis expensis recuperat possessionem Vnde quod dicitur.supra.ut lit. non contest. quoniam frequenter.§.in alijs.s.quòd missus in possessionem in realibus post annum efficitur uerus possessor. exponimus,idest incommutabilis, nam & ante uerè possidebat sed non incommutabili-
3 ter ut superius dictum est. † Sed hoc est sciendum quòd ubi missio in possessionem fit post lit.conte. missus ex primo decreto possidet.& sola q6. proprietatis reseruatur

natur absenti ut in. l. praealle. consentaneum. & idem. cotingit in alio casu. ut lit. non contest. quoniam frequenter. §. quod si super rebus. & C. ubi in rem actio. l. 2. Post annum uero à die missionis absente in sua contumacia perdurante missus efficitur uerus possessor id est, in contumabilis nisi super proprietate contra eū pronunciari contingat. missus enim efficitur de petitore possessor & passus missionē, de possessore petitor. † Sed nunquid lapsus anni per se tantum efficit possessorem uerum, aut necessarium est secundum decretum. Et dixerunt quidam quòd non lapsus anni, sed secundum decretum hoc operatur. arg. ad hoc infra eo. tit. c. 1. supra ut lit. non contest. quoniam frequenter. §. in alijs supra ti. prox. cōtingit. ff. de dam. infec. l. si finita. §. Iul. Alij autem dicunt quòd ex cursu anni sufficiat per se solum. ar. ad hoc infra eo. ti. cum sicut supra de offi. or. pastoralis. in fi. & transcursus anni probat crimen. 11. q. 3. rursus. & in hoc breuiter dico quòd in realibus sufficit lapsus anni in personalibus autem requiritur secundum decretum, id est secunda iussio auctoritas uel sententia iudicialis. sed in his personalibus secundum decretum diuersimode operatur. nam generaliter uerum constituit possessorem, sed in quibusdam efficit, dominum, si dominus erat is contra quem fit missio. alioquin praestat causam usucapiendi uel praescribendi ut in actione noxali & damni infecti. ut. ff. de noxa. l. & generaliter. & ff. si ex nox. cau. aga. l. 2. ff. de dam. infe. l. si finita. §. Iulianus. † Sed cum in realibus actionibus hoc operetur secundum decretum ut missus in possessionem fiat de petitore possessor & hoc commodum consequatur ut aduersario non probante uincat eo iure quo uincunt caeteri possessores. ut insti. de interdi. §. commodū. nō uidetur quod hoc in personalibus sibi locū ualeat uendicare. quia in realibus dicit actor se ius habere in re quam uendicat. & ideo non est mirum si ex contumacia rei constituatur ei aliquod ius circa rē ipsam tam per primum quam per secundum decretum. Sed in personalibus in quibus ex contumacia rei actor mittitur in possessionem rei, absentis pro modo debiti declarati in libello. ut in auth. de exhibeu. aut introdu. §. si uerò. col. 5. & C. de bo. auth. iudi. pos. in auth. & qui iurat. & aliquantulum largius ut res quae sibi assignantur a iudice aliquantulum plus ualeant quam contineant id quod petitur. ut no. Azo. in summa de bonis auth. iudi. possess. non dicit actor aliquid iuris se habere in rebus sed personam dicit obnoxiam. unde non uidetur quòd aliquid iuris in eis per iudicem constituatur eidem & propterea non uidetur quòd in hoc inter reales & personales aliqua posset similitudo notari, quam tamen assigna illa decre. quoniam frequenter, in fi. Ad quod respondeo sicut in reali missus ex primo decreto lapso anno constituitur incommutabilis donec alius probet de proprietate si potest. sic & in personali missus ex secundo decreto. quia quod facit in reali lapsus anni, hoc facit in personali secūdum decre. efficitur incontumabilis, id est, tandiu possidebit donec ipse idem de debito probet & si probauerit donec de debito satisfiat. ibi enim agitur de iure rei, hic de iure debiti uel tandiu retinebit donec reus probet de indebito hoc est actori solutū uel eo nomine satisfactum. Sed & ante secūdum decre. potest similitudo notari, ut sicut in realibus passus missionem ueniens infra annum recuperat possessionem praestita cautione & restitutis expensis. sic in personalibus post primum decre. & ante secundum hoc & quaedam. alia de materia ista notaui supra de iud. §. iudicio igitur. ¶ Sed opponitur quòd missus in possessionem in personalibus nullo tempore possideat, nā hoc pignus petitorium est pignus praetorium nō possidetur. ut. ff. uti possidetis. l. si duo. §. creditores. Ad quod respondeo. uerum est ex primo. decre. secus ex secundo. Item quid si agatur de ecclesia uel praebenda & ex contumacia rei mittatur actor in possessionem nunquid efficietur uerus possessor. Respondeo sic quantum ad praeiudicium contumacis

macis ut fiat de possessore petitor, non quantum ad episcopum quo ad ius institutionis qui missum suo iure poterit excludere nisi probauerit se institutum. ut. 2 q. 1. legum. &c. de procura. ex insinuatione. prodest igitur missio in possessionem in spiritualibus quo ad contumacem ut dictum est. Item quo ad praescriptionem si missus alias habeat bonam fidē ut infra de praescrip. si diligenti. habet enim iustū titulum. ut. ff. de acqui. pos. l. iustè possidet & adde circa quaestionem istam quod
6 no. supra de iudi. §. iudicio igitur ¶ † Ex praemissis itaque satis apparet quae differentia sit inter primum decretum & secundū. quia primum custodem secundum uerum constituit possessorem. post primum commutabilis est possessio post secundum incommutabilis. Item missus ex primo decreto seruat rem, sed passus missionem colit & colligit fructus. missus autem fructus ipsos custodit. ut. ff. ut in pos. leg. l. is. cui. §. qui legatorum. sed si reus non colat colit missus & colligit fructus, percipit, uendit & pretium seruat. ut ibi. Item missus in possessionem ex primo decreto non utitur fructibus. ut. ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. Fulcinius, in prin. & l. praetor. nisi in casibus ut in. l. eadem Fulcinius. §. ulti. ff. ut in pos. leg. l. penul. ff. ad Carb. l. & si is. §. an auth. ff. de uen. in pos. mit. l. 1. §. 1. ¶ Missus uero ex secundo decreto utitur & fruitur. Item missus ex primo decre. compatitur reum in possessione. Sed missus ex secundo deijcit. ut. ff. de dam. infec. l. si finita. §. si forte: duo enim insolidum possidere non potest. ut. ff. de praeca. l. duo. ff. de acquir. pos. l. possideri. §. econuerso. & §. Trebacius. Realis autem est actio qui rem prosequitur ad quēcunque profecta fuerit possessorē. Personalis quae in personam obligatam intenditur & eius haeredē, propriae tamen loquendo petitio dicitur in rem. actio in personam. persecutio in utroque. ut. ff. de actio. & obligatio. l. actio.

Summarium

1 *Lis quando pendere dicatur.*
2 *Lite pendente nihil est innouandum in praeiudicium alicuius.*
3 *Appellans ab ordinario in una causa, an in alijs coram eo respondere teneatur.*

¶ UT LITE PENDENTE NIhil innouetur. Rubrica.

Dictum est supra qualiter status rerum absentis per contumacia immuttetur. Nam possessio rei de de qua agitur transfertur in praesentem. uel mittitut praesens in possessionem rerum absentis per contumaciam si personaliter agatur. Sed ne fortè crederet aliquis quod eodem modo posset aliquid immutari circa statum causae lite pē. ideo subijcitur hic rubrica ut lite penden. nihil inno. ¶ Videamus igitur quādo lis pēdere dicatur, & quare lite pendente nihil sit innouandum, et in quibus casibus liceat aliquid innouari. ¶ Lis intelligi-
1 tur † pendere per appellationem, recusationem, consultationem & relationem. Nā in suspenso sunt omnia donec ad superiorem negotium transmittatur. sic dicitur executio esse interim in suspenso, ut supra de offi. dele. pastoralis. §. praeterea. & sic sententia dicitur esse suspensa. ut infra de app. saepe contingit infra de sent. et re iudi. c. 1. C. de re. credi. et iure iu. l. si quis iusiurandum. et. l. generaliter et. C. de app. l. praecipimus. §. huic. Itē per recusationem causa suspenditur, quia dum de causa recusationis coram arbitris disceptatur iudex recusatus in causa principali sua iurisdictione uti. non potest. Sed tunc demum cum recusans defecerit in probatione suspicionis. ut infra. de ap. secundo requiris. et. c. cum spiritualis. Item suspenditur per consultationem seu relationem. Nā is qui refert et cōsuluit pendente relatione non audeat aliquid commutare. ut. 2. quae. 1. nomen. et 3. quae. 6. multum. C. de rela. l. 2. immo

immò ex illo tempore ex quo iudex dicit se relaturum suspenditur negotiú, ut C. de appel. l. ex illo. Debet autem is qui refert superioris expectare responsum ut. 6. q. 3. denique. & hoc nedum in causis locum obtinet sed & in alijs negotijs ad superiorem trãslatis. ut in eis nihil audeat inferior commutare ut supra de offi. dele. licet tranenses. & supra de postu. bonæ me. in. 2. bonæ. Item a item per hos modos suspenduntur negotia, quia interim suspenditur iurisdictio. quia in eo in quo ad superiorem recurritur recurrens eximitur à iurisdictione inferioris ut infra de ap. directè. & ca. pastoralis. ¶ Lite igitur pendente † nihil est innouandum in præiudicium alicuius ut infra eo. ti. ca. 1. & 2. quia non est aliquis iure suo sine causa priuandus. ut 16. q. 4. nolumus. 17. di. §. hinc etiam. & 8. q. 4. nonne. nec indulgentia impetrata lite pendente ualet, ut infra e. tit. cap. ult. ueruntamen scripsit super illa decr. Vinc. quòd ideo non ualuit indulgẽtia. quia res illa super qua obtenta fuerat erat litigiosa. Sed non placet. ibi enim agebatur de iure decimarum, & sic de re incorporabili in qua. & si secundum ueterα iura locum haberet uitium litigiosi hodie locum non habet, & in hoc correctũ est ius antiquũ per auth. de litigi. §. 1. col. 8. ibi enim dicit scimus, intellige litigiosam rem mobilem uel immobilem, iesque mouentem de cuius dominio agitur &c. & propterea scribit dominus meus tractatum de litigiosi, in rebus tantũ corporalibus locum habere. ut not. in summa de litigio. in fin. Non ergo illa fuit ratio quia Vin. assignauit quare indulgentia illa non ualuit. Sed illa quia monachi præuenti fuerunt per conuentionem. & ideo indulgentia eos non adiuuit. ut. ff. de ind. l. si quis postea supra de fo. compe. proposuisti. ff. de excu. tuto. l. tutor petitus. & quia lite pendente impetrauerunt ut superius dictum est, unde supplicare non licet litẽ pen. ut. C. ut lite pend. nulli liceat supplicare per totum. Hæc tũ fallit in casibus. ut. C. eo. ti. l. 2. in auten. in medio lit. non fieri facias iussiones. §. super hoc, col. 8. Et quamuis generaliter uerum sit quòd appellantis causa intacta manere debeat. ut 2. quæst. 6. anteriorum. §. ad hoc & nihil in eius præiudicium debeat innouari. ut. 2. quæst. 6. decreto, qui se scit, arguta. & cap. quotiens. potest tum casualiter innouari, ut si appellantis possessio turbata fuerit. eo de quo appellatio interposita est prætermisso. poterit per ordinarium informari. ut infra de appe. cum teneamur. Item si ordinarius appellatum ignoret poterit appellantem excommunicare. ut infra de ap. si duobus. Item si appellans notoriè delinquat, poterit ab ordinario puniri. ut eo. ti. cum sit romana. §. ult. Sed si appellans siue appellationi terminum prolixum præfixerit poterit ordinarius moderari & cogere nolentem prosequi. ut in prælle. decre. cum sit romana &. c. consuluit. §. illos autem ¶ Vnum tamẽ
3 † non omitto quòd si is qui appellauit cõueniatur coram ordinario super alio quã eo in quo appellauit, conuentus poterit ordinarium recusare ut infra de app. ad hæc. & cap. proposuit. nisi crimen esset graue & manifestum. ut in decre. proposuit. ¶ Sed opponitur. iudex non est offensus ex appellatione interposita corã ipso. & ideo tãquam suspectus recusari nõ potest. ut. ff. apud eum a quo app. nõ est ne. l. una. nec iniuria uidetur fieri iudici si appelletur ab eo. ut. C. de ap. & in maioribus. Ad primam legem respondeo lex illa locum habet secundum iura ciuilia secundum quæ ordinarius non recusatur. ut in authen. ut differentes iudices. in. §. si uerò, collatio. 9. &. C. de iudi. in authentica. si contingerit. Secus secundum canones secundum quos recusatur, ut in præallegata. decreta. proposuit & c. ad hoc &. 3. quæstio. 5. quia suspecti. Ad aliam autem legem respõdeo sic quamuis per appellationem non fiat iudici iniuria talis & tanta ut agere posset iniuriarum. fit tamen ei qualisqualis iniuria. Nã iniuriam facit synodo qui ab ea semel iudicata & disposita iterũ reuoluere & disputare contẽdit. ut. C. de sũ. tr. & fide ca. l. 3. & ideo timẽdũ ẽ ne prouocatus uelit obesse.

ut.supra.de offi.dele.suspicionis. & ar. ff. de bonis quæ lib.50.qui cum maior. §.si libertus. Vel dico quòd facilius recusatur secundum canones quàm secundum leges sicut & facilius appellatur.

Summarium

1 *Sequestratio quid sit, & quid sit sequester.*
2 *Sequestratio quot modis fiat.*
3 *Sequestratio regulariter est prohibita.*
4 *Sequestratio quibus modis permittatur. & nume. 5.*

¶ DE SEQVESTRATIONE possessionum & fructuum. Rub.

HAec rubrica continuanda est cum superioribus ut dictum est.supra. in titu.de do.& contu. quòd côtumax sua possessione priuatur ratione contumaciæ, sed quia præter contumaciam aliquando quis priuatur possessione, puta, per sequestrationem. Ideo subijcitur hic rubrica de sequestra. pos. & fruc. Vel aliter in proximo superiori titu. dictum est ut lite pendente nihil innouetur. sed lite coram iudice suo pendente aliquid innouatur per sequestrationem, & propterea ponitur hic rubrica de seq. posse. & fructuum. ¶ Videamus igitur quid sit sequestratio. Quid sequester. quot sint modi sequestrandi. Et an sit licita sequestratio & si non sit licita in quibus casibus locum habet.† ¶ Sequestratio est rei de qua agitur depositio. Nam & sequester est depositarius rei in iudicium deductæ. ff. de uerb.signi.l. sequester. ff. depositi. l.licet. & l. propriè. ¶ Fit † autem sequestratio duobus modis. Nam aliquando fit omittendæ possessionis causa. & tunc neuter litigantium possidet sed sequester. Aliquando res sequestratur custodiæ causa. & tunc possessio remanet pœnes possidêtem.ut in l.præallega. licet. ℣. 1.§.1.¶ Generaliter prohibita est sequestratiuo. ut. C.de prohibita sequestra.l. una † Permissa uerò casualiter. Primo ex uoluntate partium ut lite finita res uictori detur. ut. ff. de acqui.pos.l.interesse puto. & nisi hoc fecerit poterit uictor agere cum sequestro sequestraria actione.ut.ff. deposi. l. si in asia.§.cum sequestro. Secundo fit ex necessitate si de re mobili sit controuersia & persona rei suspecta sit ne cum ipsa re aufugiat ut.ff.de offi.præsi.l.senatus.§.ult.ff. qui satisd. cog.l.fideiussor. §. ult. &.C.de agrico.& cen. litibus. lib. 11. Tertio autem circa rem mobilem uel immobilem persona possidens est suspecta quòd fructus depopuletur uel rem sit dissipatura. ut.ff.sol.mat.l. si cum dotem. §. si autem in sæuissimo. &. ff.de ap.l. Imperator. in fi.infra.eo.tit.dilectus. & c.ul 3. q.2.quia ea. Quarto propter contumaciam non ea uentis de collatione bonorum facienda. ut.ff.de colla. bon.l.1. §. si frater. Quinto ut si seruus de possessione seruitutis proclamet in libertatem, fit sequestratio earum rerum de quibus dubitatur an sint domini uel an eius qui dicit se dominum.ut. C.de quibus ad liberta.procla. non licet. l.ulti. C.de asser.tol.l.1.§. super peculio. Sexto cum appellatur ab executore.ut.C. quorum ap.non reci.l.ab executore. Septimo cum timetur de sæuitia uiri. nec possint sufficienter uxori caueri. tunc sequestranda est uxor.ut.supra.de resti. spo.literas.& c. transmissa. Octauo ne perdatur uendendi commoditas.ut .ff. de dolo.l.si oleum. Nono ut. cum quis de comitibus præsidis furtum patitur. Nam res sequestratur usq; ad tempus successoris præsidis.ut.ff.de offi.præsi.l. senatuscon. cauetur. ¶ Et nota quòd scripsit Vin. super ulti. decre. huius titu. quòd ante decre. illam expressus erat ille casus quem illa ponit. s. in eo qui appellat ab executore. ut.C.quo. ap.non reci.l. ab executore.sed non cum appellatur a sententia. in quo casu loquitur illa decre. Sed salua reuerentia tanti Doctoris idem casus exprimitur per le.ff. de ap. Imperator. ex qua.l. 5 sumpta est hæc decre. † Sed est differentia inter unum casum ex reliquum. quia ibi appellatur ab executore & si appellás non sit suspectus quòd dissipet. nihilominus fit sequestratio. In secundo uerò casu non fit nisi appellans fructus depopuletur, &

tur,& sic loquitur decretalis sic loquitur lex imperator. & est diuersitatis hæc ratio, quia ubi ab executore appellatur cum iam sententia præcesserit & transierit in rem iudicatam, quamuis nunc dicatur executorem excedere in exequendo & propterea appellatur. cum propter auctoritatem sententiæ, præsumitur quod appellatio fiat causa impediendæ utilitatis suæ. & ideo auferuntur fructus ab eo qui appellat. & in deposito collocantur. Vbi autem appellatur a sententia, quia per appellationem extinguitur pronunciatum. ut. ff. ad Turpil. l. 1. in fi. uel saltẽ suspenditur ut notatur supra ti. proxi. §. j. ut nihil debeat innouari ea pendente. ut suprà cap. 1. & ff. nihil innoua. appel. pen. l. una & 2. q. 6. appellatione & c. quotiẽs merito subsequestratio fieri non debet nisi tunc demum cum timetur ne possessor ideq; appellans fructus depopuletur. ut in decre. prædicta & in. l. Imperator.

Summarium

1 *Confeßio que & cui praeiudicet, & nu. 3.*
Confeßio que dicatur fieri in iure,
Intellectus ad. c. cùm super in præsenti titulo.
2 *Confeßio ut ualida sit, que requirantur.*
3 *Ordinari quis non debet sine examinatione.*
4 *Procuratoris confeßio quando noceat domino.*
5 *Confeßio aduocati praeiudicat parti.*
Item confeßio syndici uel œconomi.
6 *Confeßio an reuocari poßit.*
7 *Confeßio reuocata non nocet.*
8 *Confeßus pro iudicato habetur.*

¶ DE CONFESSIS. Rubrica.

QVia frequenter fiunt in iudiciis positiones ut supra de elect. dudum supra litis contesta. c. uno. fiunt interrogationes à partibus ut supra de do. & contu. prout infra de app. cum causam. quandoque à iudic. ut supra de postul. c. 1. infra de fide instru. cum Ioannes & hæc fiunt ut partes releuentur ab angustijs probandi. & maximè per testes ut no. supra de iudi. §. partibus autem in iudicio constitutio. contingit ex his confessiones in iure fieri, & ideò post aliquas partes iudiciorum superius expenditas & ante tractatum de proba. ponitur hic rub. de confes. ¶ Videndum est igitur quæ confessio præiudicet, & cui, & an cõfessio procuratoris, aduocati, syndici uel œconomi, tutoris, & curatoris noceat dominis. Item quando ualeat confessio reuocari. Et an noceat si fuerit reuocata.

1 ¶ Præiudicat confessio † si fiat in iure. ut infra eodem tit. cum super. ff. eodem tit. l. 1. & 2. & C. eod. titu. l. una. In iure autẽ fieri confessionem intelligo cum fit coram iudice competente. ut supra de iudi. at si clerici. Item præsente aduersario. ut ff. eodem tit. l. 3. §. si quis absente. ff. de in terro. ac. l. ulti. Et sic intelligenda est decre. cum super scilicet canonicus Bethlehemitanus accusatus fuerat de simonia & confessus & sic depositus. unde cessant omnia contraria quæ assignari solent, scilicet quòd sine accusatore aliquis non deponitur. ut 2. q. 1. nihil 5. q. 2. relatum infra de accu. super his. ff. de mune. & ho. l. rescripto. §. si quis accusatorem non habet. Vel dic quod ibi inquisitio facta fuit tam de eligentibus quam de electo. ut supra de elect. per inquisitionem. unde cũ per modum inquisitionis constiterit de simonia illius canonici, potuit deponi. non tamen exauctorizari. ut infra de accusa. inquisitioni, in prin. Vel dicas quod canonicus iste testis fuerat in causa electionis quæ uertebatur inter duos electos. & ex suo testimonio constitit de propria simonia, & quia delictum suum tangebat delictum electi de quo principaliter agebatur. ideo sic fuit punitus. ut infra de excep. denique in fi. Et sic non ob. supra de or. cog. cum dilectus. in fi. & ff. de his qui no. infa. l. Lucius. Vel expone idem deponendum, idest, suspendendũ. Nam ex confessione extra ius facta suspenditur quis ab officio & beneficio. ut infra de excess. præla. quoniam sit graue.

2 ¶ Requiruntur † & quædam alia ut ualida sit confessio quæ his uersibus continentur.

tinentur. Maior sponte. sciens contra sc. ubi ius sit & hostis Nec nam neget. fauor aut lis. in fine repugnet. Quæ singula singulis iuribus comprobantur. ut. ff. de confess. l. certum. §. minorem 31. q. 2. Lotharius. C. de iur. & fa. igno. l. error. ff. de interro. act. l. de ætate. §. 1. supra de iudi. at si clerici. ff. de interro. act. l. ult. & l. confessionibus. C. de lib. causa. l. interrogata. ff. ad le. Aqui. l. inde Neratius. §. ulti. ff. de pact. l. si unus. §. illud. &c. 30. q. 2. solet quæri. ¶ Præiudicat † enim confessio confitēti cum de facto proprio confiteatur, non autem nocet alteri quem facti participē dicit ut 2. q. 5. interrogatum. 15. q. 3. nemini. & 5. q. 1. si quis cū militibus. & 79. di si quis papa. & infra. de hæreti. uergentis. infra eod. titu. c. 1. Fallit in exceptis ut ibi. sed neque sententia lata contra unū præiudicat alteri qui dicitur esse particeps. ut. ff. de adulterijs. l. denunciasse. ff. de inoff. testa. l. posthumus. §. si quis ex his. ff. si serui. uen. l. loci. §. competit. Sed & si confessio unius non præiudicet alteri. sicut dictum est quo ad condemnationem. præiudicat tamen quo ad præsumptionem & famam. ut infra de adulte. significasti, Inuenio tamen in connexis ꝙ ex quo constat de uno constat & de altero connexorum. Nam eo ipso ꝙ cōstat ordinatum malè ordinatum constat ordinatorem male ornasse & pœna dignum esse. ut supra de æta. & qual. in ordi. præfi. cum sit. & 81. dist. tantis. & 59. di. ordinatos. Et est ratio quia non de facili potest prælatus ignorare uitium subiectorum ar. j. de reg. iur. quamuis supra de ele. innotuit. C. de rescio. uen. l. quisquis. Quod uerū est cū ipse ordinator per se examinat ordinandos secus si per alios. quod licet. ut 24. di. quando episcopus supra de offi. archi. ad hæc. Nā sine examinatione non debet aliquis ordinari. ut supra de æta. & quali. in ordine præfi. accepimus & 23. distin. c. 1. per totum. ¶ Procuratoris † confessio in iure facta nocet domino. ut supra de postula. ad hæc infra de senten. & re. iudi. sub orta. Nam ex dolo procuratoris post litem contesta. commisso excipitur ut. ff. de doli. excep. l. si procurator § post litem. ff. de Tribu. l. procuratoris. ff. de procurator. l. non solum. in prin. Sed contra. ff. de procu. l. si sum. §. si defensor. ff. de confes. l. certum. §. pen. ff. ad le. Aquil. l. proinde. §. 1. Nec uidetur uerum quod dictum est quòd dolus procuratoris noceat domino. ut. ff. de doli excep. l. si procurator. ¶ Ad primū dicunt quidam quòd confessio procuratoris non præiudicat domino nisi super hoc habuerit speciale mandatum. uel nisi sit generalis procurator. sicut pactum procuratoris non nocet domino. ut. ff. de pact. l. nā & nocere. nec iuramenti delatio, nisi habitum sit super hoc speciale mandatum. ut. ff. de iureiuran. l. iusiurandum. §. ulti. & l. sequenti. Alij distinguunt inter defensorem & procuratorem, ut confessio defensoris, idest illius qui non habet mandatū non præiudicet. domino sed confessio procuratoris cum mandato præiudicet, nisi dominus possit probare contrarium. Nam & contra propriam confessionem dominus audiretur uolens se docere in facto errasse. ut. C. de iur. & fac. igno. l. error. Verius tamē puto quòd cōfessio procuratoris semper obstet domino. ar. supra de procura. c. 1. nec expectandū est ut dominus ratā habeat confessionē eius ut. ff. de cōd. ind. l. si procurator. & l. indebitā. Ad secundū aūt sic dico quòd procurator delinquit circa iudicia & præiudicat dño. ut. C. de proc. l. si procurator. sed dominus recuperat ab eo ꝑ actionē mandati quicquid perdit ex dolo ipsius. ut. ff. de doli exce. l. si procurator. in fine. Et hoc uerū est nisi procurator mādati fines excedat. Tūc. n. ipso iure non ualet quod fit ut supra de off. dele. cum olim abbas. † Itē confessio aduocati præiudicat parti uel domino. ut infra de censi. olim. C. de erro. aduo. l. 1. infra de ap. cum causam. Itē confessio syndici uel œconomi. ut infra de reli. domi. dilectus infra eo. ti. ex parte. Et idem creditur in tutore & curatore. ueruntamen minor poterit restitutionem implorare. à confessione tutoris. Sed est sciendū quòd falsis confessionibus respondentes. ita obligamut,

mur, si eius nomine de quo quis interrogatus sit cum aliquo sit actio.ut.ff. de interro. actio.l.confessionibus.ff. ad le. Aquil.l.inde Neratius.§. ultimo . ¶ Potest autem † quis reuocare propriam confessionem continentem errorem facti usque ad sententiam.ut.C.de iur.& fac.igno. l. error. Et eodem modo erroré procurato ris.ut infra eod.ti.c.ulti. Quod intelligo uerum si probetur error. ut in præmissis l.confessionibus. & inde Neratius . Et probabitur error. uel ex ipsa natura ut di cunt leges. uel per testes & instrumenta. Et est ratio quare liceat reuocare. quia non fatetur qui errat.ut.ff.de confessis.l. non fatetur. sed ante litem contesta.uide ur quod liceat reuocare errorem sine ali qua probatione.ut.ff.de noxali.l.electio. .pe.& etiã post si nulla sit captio aduersarij.ut.ff.de interro.ac.l.de ætate.§. ulti. uandoq; etiam post sententiam reuoca ur error probabilis. ut.ff. quando actio. e pecu.est annalis.l.2.Sed de errore adocati lex dicit usq; ad triduum reuocari cere.ut.C.de erro.aduo.l.3. Ad quod re pondeo lex illa factum narrat. non ius onit. sic enim de facto error aduocati erat infra triduum reuocatus.& nihiloinus potuisset reuocari usque ad senten. am ut superius dictum est. quæ enim es ratio quare proprium errorem posset nis usque ad sententiam reuocare. non tem alienum,idest aduocati.certè nul- Vel aliter respondeo ad legem illam . test reuocari error aduocati usque ad duum sine probatione erroris. sed post odum usque ad sententiam cum proba one.¶ Confessio † autem reuocata non cet . ut 1.de appel.cum causam infra censibus olim. ¶In summa notandum quod† confessus pro iudicato habetur ff.eodem titu.l.prima.Quod plures sic ellexerunt. ut confessus per iudicis sen tiam non debeat condemnari . sed ficiat pro condemnatione sua confes- . unde. in confessum nullæ sunt partes icis . ut.ff.ad.leg.Aquil.l. proinde.unconfesso statim currunt tempora qua- r mensium . ut.ff.eodem titulo.l. certum.§.ultimo & ff.de re iudica.l. debitoribus . Sed certè licet non sint aliquæ partes iudicis in cognoscendo uel interrogando , sunt tamen aliquæ in pronunciando uel in æstimando . ut in eadem .l. proinde . ut.ff.eod.tit.l. Iulianus. Et in criminali causa certum est secundum omnes confessum damnandum esse. ut.ff.de custo.& exhi.reo.l.si confessus 2. q.1.c.1.& 2.In ciuili autem causa puto distinguendum utrum actor cepit agere iudiciario ordine , puta dato libello. Et tunc confessionem sequi debet sententia . Si autem ante libellum reus de plano confiteatur debitum nolens subire iudicium . tunc sequi debet præceptum, quia præcipere debet iudex pecuniam solui infra legitima tempora. sicut cotidie de facto seruari uideamus. Nec enim compelletur subire iudicium qui illud præueniens confitetur. ut ff. de lega.1.l. si domus.§.in pecunia. &.ff. de iudi.l. si debitori. De præcepto huiusmodi uel simplici iussione habes .ff. quod metus causa.l.ult. ¶ Item sciendum est quod si quis interrogatus à iudice non respondeat uel obscurè respondeat. ita ut in certum dimittat interrogantem, perinde habetur ac si cõfessus fuisset contra se quod aduersarius asserebat.ut.ff. de interroga. actio.l.de ætate.§.si cum &.§. qui tacuit. & nihil interest.De confessis in iudicio pœnitentiali dicam. infra de pœ. & remissionibus.

Summarium

1 *Probatio quid sit.*
2 *Probatio unde dicatur & cui incumbat.*
3 *Negatiua an & quando & à quo probari possit. & nu.4.*
5 *Reo quando incumbat probatio.*
6 *Probatio iudici fieri debet.*
7 *Probari quid debeat.*
8 *Probationum quot species sint.*
9 *Instrumenta an & quando improbari possint per testes & nu.10. & 11.*
10 *Præsentia testium facit ut instrumento credatur.*
11 *Testes & instrumẽta an parem uim habeant.*

12 Testes quot requirantur ad improbandum instrumentum.
13 Probatio quando facienda.
14 Probat uterque actor & reus induplicibus indicijs.
15 Limites & census qualiter probentur.
16 Literis episcopi an sit credendum. & an literis abbatis, conuentus, & capituli.
17 Instrumento principis creditur in prouincia aliena si hoc habet consuetudo.

¶DE PROBATIONIBVS. Rub.

DIctũ est supra de confes. sed quia frequẽtibus in iudicijs promptas habent rei negationes, & contra negantes necessariæ sunt probationes. Ideò de eis diligenter est attendendum. ¶Videamus ergo quid sit probatio. unde dicatur quis debeat probare. cui. quid. qualiter. & quando. ¶Probatio † est rei dubiæ per argumẽta ostensio. sic diffinit Azo. in summa. sic & Damasus in summa sua. Sed huic diffinitioni obstat infra de uer. signi forus. §. cũ aut argumento aut ꝓbatione constat, quoniam argumentum nunquam testibus nunquam tabulis dat probationem. sed sola inuestigatione inuenit ueritatem ut dictũ est. & dicitur argumentum quasi argutè inuentum. probatio autem testibus & fide tabularum constat. Vnde & si hæc diffinitio locum habeat in his quæ probantur per instantiam disputandi, nõ tamen locum habet in his quæ probantur in iudicio, illa enim probantur per testes uel instrumenta & plerunque per præsumptiones & indicia. ¶Vnde sic diffinio: Probatio est rei dubiæ per testes uel instrumenta & plerunq; per indicia & præsumptiones ostensio. Plerũque ideo dixi, quia & si in causis pecuniaris & ciuilibus præsumptiones & indicia probent. ut C. de fide instr. l. sicut infra de præsum. per totum. ita ut per eas si certè fuerint uel uiolentæ ad sententiam procedatur. ut 32. q. 1. dixit infra de præsum. literis. ff. de his qui sui uel alie. iuris sunt. l. filiũ. non tamen in criminalibus ad condemnandum sufficiunt. quia in criminalibus nõ proceditur ad pœnã ex præsumptionibus ut infra de præsumpti. literas. ff. de pæ. l. ab senten. 2 q. 1. primo nisi essent indicia indubitata & luce clariora. ut C. de proba. l. sciant. ¶Dicitur autem pro-
2 batio † à probe aduerbio. probè enim facit qui probat quod intendit nam per hoc pœnas nõ probantiũ euitat. ¶Debet probare actor qui aliquid asseuerat. ut. ff. eo. ti. l. ei qui dicit incumbit probatio. & hoc de iure regulati. quia negãtis factum nulla ẽ probatio. ut 6. q. 5. actor supra de ele. bonæ memoriæ maguntin. C. de probati.
3 l. actor supra de renũ. super hoc. † Hoc tamẽ fallit in casibus si negatiua habeat implicite affirmatiuam: ut supra de renun. super hoc. Et ideo sic sub audiendum est. negantis factum nulla est directa probatio. ut infra eo. ti. quoniã contra falsam: alias enim indirecta probatio admittitur ut infra eo. ti. tertio infra de testi. series. ex tenore. C. de contrahẽ. & constit. l. optimã. Item fallit si præsumptio sit pro actore. ut in casu legis. C. de proba. siue possidetis. Ideo aũt negatiua simplex per rerũ naturã probari nõ põt. quia quod non est nec genus nec speciẽ habet nec circunstãtias neq; causas qui in probatione necessariæ sunt. ut infra de testibus cũ causa. in auth. de testi. §. 2. colla. 7. alias sola testatio nullius est momenti ut. 4. q. 3. §. item in criminali. & §. solam. C. de testibus. l. sola. Item fallit ubi quis negat ius. ut. ff. de proba. l. ab ea parte. ut cum quis dicit aduersarium suum de iure prohibitum. uel cum dicit aliquid sibi competere quod est contra ius commune. ut. ca. di. contra morem.
4 † Itẽ factũ negatiuũ probari non põt. sed dictũ negatiuũ sic ut infra eo. ti. tertio infra de despõ. impu. ex literis. 31. q. 2. Lotharius. Item negatiua probatur per iuramentũ ꝙ indefectũ probationum deferẽ qñq; actori qñq; reo ut not. supra de iur. calum. § præstatur in fi. & notabo plenius infra de iureiu. Item incũbit negãti probatio. cũ natura negationem impugnet. ut cũ quis negat hominem sanæ mentis, quia ex natura contrarium præsumit probare habet hominem furiosum. ut. C. de codicili. l. nec codicillos 3. quæstio. 9. iudicas. Item natura impugnat dictum illius

lius qui dicit se indebitum soluisse. Nemo enim creditur ita resupinus ut facile pecunias suas iactet. & indebitas effundat. & ideo neganti debitum & asserenti indebitum incumbit probatio. ut. ff. eo. ti. l. cum de indebito. §. si uero. Item incumbit neganti probatio si negationem impugnet honestas. ut cum uxor negat se quaesiuisse de bonis uiri. debet probare se aliunde quaesiuisse ne incidat in suspicionem turpis questus. ut. ff. de do. inter ui. & ux. l. Quintus cutius. &. C. eo. tit. l. etiam. Quod & in praelato dici potest cum quaeritur an de bonis ecclesiae uel aliunde quaesiuerit. ut. C. de epi. & cle. l. sacrosanctae. & in auten. ibi signato licetiam. † Quod au-
5 tem superius dixi actori incumbere onus probandi. actorem large intelligas ut in eo comprehendas accusatorem & reū excipientem. Nam reus actor efficitur est in excipiendo. ut. ff. eod. tit. l. exceptionibus. Quod uerum est si reus in excipiendo aliquid asserat. caeterum si neget ut cum proponit exceptionem non numeratae pecuniae, non ei incumbit probatio ut probet non numeratā. sed creditori ut probet se numerasse. ut. C. de non nu. pe. l. si ex cautione. Item appellatione actoris intellige reum qui licet nō opponat exceptionem dicit tamen ipso iure deficere intentionem actoris dum contendit se soluisse. ut. C. eo. ti. l. 2. Habet igitur probare actor accusator excipiens. dum excipiendo aliquid asseuerat sic. dum dicit actorem nullam actionem habere. Sed & denunciator qui aliquem super crimine denūciat punitur alioquin de calum. ut infra de calū. ca. 2. extra ordinarie tamē. cū ratio non sit in haec certa poena statuta ut supra de officio dele. de causis. Itē & qui aliquid obijcit electo confirmādo uel consecrādo. ut infra de accu. super his. sed & promotor inquisitionis uel adiutor si ad ipsius denūciatione cōmissa sit inquisitio. alioquin de falsa denunciatione punietur ut dictū est. & eo a prosequēdo & testificando repulso. si is contra quem inquirendum est fuerit infamatus. nihilominus inquiretur ut infra de accu. & inqui. cū oporteat. Et quòd pu-

niendi sunt falsi. nunciatores probatur. C. de ac. & inscrip. l. ea quidem. ff. ad turpill. se. con. l. ab accu. §. nunciatores &. C. de curiosis. l. 1. lib. 12. ¶ Iudici facienda
6 † est probatio ut. 2. q. 7. plerique. C. ob tur. cau. l. 1. 4. q. 3. §. item in criminali. in uer. si testes. ff. de proba. l. quinquaginta, in fi. fides enim relegioni iudiciariae debetur. ut. C. de testi. l. eos. Nam ipse magis scire potest quanta fides sit testibus adhibenda. ut. ff. de testibus. l. testium fides. sed praesenre aduersario. ut. C. testi. l. si quando. § sed cum infra ti. proxi. in nomi
7 ne domini. ¶ Id autem † probandum est quod probatum probantem adiuuet. ut. C. de proba. l. ad probationem. ut si quis ad probationē dominij probationem inducere facte locationis nō. n. sufficit ad probationem dominij facta locatio. ut infra de fide instr. c. inter dilectos. C. loca. & con. l. ad probationem. Species probationum
8 sunt sex. † Probatur enim aliquid per rei euidentiam ut cum quis in crimine deprehenditur. ut. l. di. si quis diaconus. 81. di si clericus & c. presbyter. ff. de ritu nup. l. palam. §. qui in adulterio. Non tamen sufficit sola deprehensio sed requiritur etiam conuictio. ut in praedicto. c. si quis diaconus supra de iu. cum non ab homine. C. de defen. ciui. l. 7. in prin. Sed quàmuis ad cōdemnandum non sufficiat sola deprehensio ut. 2. q. 1. nos in quenquàm. sufficit tamen ad infamādum. ut in d. l. palam. §. qui in adulterio. Item secundo cum quid ita notorium est quod nulla posset tergiuersatione celari ut infra de accu. euidentia. 2. q. 1. manifesta, qui Lotarius. §. in manifestis. & c. de manifesta. & c. scelus. supra de filijs presby. quoniam. infra de purga. cano. c. cum dilectus. Tertio famam. ut 4. q. 3. item in criminali. in uer. litem saepe. infra ti. proxi. cum literis. Quarto per praesumptionem. ut 17. dist. peruenit. 64. di. multis. infra de coha. cle. & mulie. si quisquàm. in aut. ut liceat ma. & auiae. §. pen. C. de adult. l. si quis in auten. si potest tres. Quinto per iuramenti delationem. ut. 16. q. 3. dilectio. ff. de iureiurand. l. manifestae. C. de rebus credi. l. in

di.l. in bonæ fidei, infra eo.ti. sicut Sexto per instrumen. ut infra de fide instrumẽ. per totum. quorum nomine testes inrelliguntur. ut infra de testi. co. peruenit. ff. de fide instru.l 1 ff. de uer. signi. l. motionem. §. instrumentorum. Hoc tamen notabis quòd probatio tollit & uincit præsumptionem. ut infra de præsump. quia. ff. quod metus causa. l. non est uerisimile. sicut & præsumptio præsumptionem ut. ff. de in inte. resti. l. diuus. ¶ Sed quæritur illud de quo frequenter in iudicijs dubitatur † an per testes probari possit contrarium eius quod in instrumẽto publico cõtinetur. Et uidetur quòd sic ut infra eod. ti. tertio infra de fide. instru. cum Ioannes Eremita. C. de proba. l. cum precibus. C. de contrahen. & commit. sti. l. optimum. C. de non nu. pe. l. aduersus. Et generaliter dicit auctoritas. In ore duorũ uel triũ stat omne uerbum ut infra de testi. licet. 2. q. 4. c. 1. §. 1. infra de testibus cum a nobis. Nec mirum. Nam uox uiua præfertur, mortuæ ut in auth. de fide instru. §. si
10 uerò aliquid tale. coll. 6. † & probatur infra e. tit. post cessionem, & c. in præsentia. Præsentia testium facit ut instrumẽto credatur. ut infra de fide instru. ca. 2. supra de procu. alia 6 t. di. episcopus. 12. q. 2. sine exceptione, in auth. de fid. instr. §. si quis igitur. &. §. sed & si quis, colla. 6. & in authen. de hære. & falci. §. si uerò obstant. & per eos qui falso interfuisse dicũtur post test improbari instrumentum ut. ff. quemadmo. test. ape. l. t. in fi. & in auth. de fi
11 de. instru. §. si uerò moriantur. † sed contra licet enim dicatur quòd parẽ uim habeant testes & instrumentam. ut C. de fide instrumen. l. in exercendis. Inuenio tamen plerisque ualidiorem esse probationem instrumentorũ quàm testium. ut in mandato probando ut supra de off. deleg. cum in iure. C. de man. prin. l. una. Item in licentia. ut 71. dist. extraneo. &. c. se. C. de episcop. & cleric. l. si qua per calumniam §. ult. in auth. quomodo opor. ep. §. nõ aliter. colla. 1. 8. q. 1. c. uno Item in fidei confessione, ut. t. ult. saluberrimum. Item in electione suprà de elec. quia propter. Itẽ in cõuentione rei ecclesiasticæ, ut. x. quæ. 2. hoc ius porrectũ. Item in ætate, ut. C. si minor se ma. dixe. l. si alterius in fi. Item in non numeratæ pecuniæ confessione. C. de non nu. pecu. l. generaliter. Idem in probatione census, ut. ff. de probat. l. census. ¶ In his igitur & consimilibus uidetur quòd per testes improbari non ualeant instrumenta. cum tamen ualidior sit probatio instrumentorum quã testium sicut dictum est. Nec mirum. nam memoria hominum labilis est ut. ff. de arbi. l. si arbiter. & ideò testes ex tractatu temporis uariare solent. ut. ff. ad Carbo. l. 3. §. duæ. ff. de dam. infe. l. qui bona. §. ulti. ¶ Solutio cõtra quodlibet instrumentum reprobari potest per testes per. l. illã. C. e. ti. l. cum precibus. Fallit in inuentario. ut. C. arbi. tute. l. ult. Et hoc propter nimiam eius solennitatem. Item fallit cum mulier fatetur in instrumento se pecuniã accepisse pro intercessione quam fecit. contra hoc instrumentum probari nõ põt ut. C. ad uell. antiquæ. & hoc ideo quia per hanc confessionem mulier tollit sibi priuilegium Velleiani quod facilius tollitur quamius commune. Nam si quis cõfiteretur in instrumento sibi pecuniam numeratam, non ei tollitur ius commune per quod excipi potest de non numerata. C. de non nu. pec. l. aduersus. &. l. in con-
12 tractibus. † Secundo uidendum est de numero testium scilicet quot testes requirãtur ad improbandum instrumentum. Et est dicẽdum quod quatuor. Cum enim tabellio habeatur loco duorum testium. ut. ff. de testamen. Domicius unde. facit quãdoque plenam probationem. ut. C. ad le. Cor. de fal. l. si quis decurio, necessariũ est ut tot sint testes excedentes numerũ duorum duorum, quot per se facerent probationem. ut infra de fide instru. cum. Io. Eremita. Sed quid instrumentum habeat testes inscriptos, qui si instrumentũ defendant. Dico quod testes improbantes excedere dicunt illos in duobus adminus. ¶ In numero autem testium qui sunt pro instrumento computabitur tabellio pro duobus. ut dictum est.

¶ Restat

¶ Restat uidere quando probatio fa-
13 cienda sit. † Et est sciendum quod declinatoriæ iudicij in initio proponendæ sunt. Declinatorias uoco quæ contra iurisdictioné iudicis opponuntur, ne si eis sciéter omissis ad alia procedatur, uideatur quis in iudicé consentire ut. C. de excep. l. ult. & ut no. in recusatione iudicis. supra. de dila. §. sunt & aliæ in fi. illius. §. eo. tít saluo, q non uidetur in iudice consentire qui edi. sibi genus desiderat actionis ut. ff. de iudi. l. non uidetur in iudicem. Sunt etiá probandæ declinatoriæ similiter in initio. Prius est enim ut sciatur de iurisdictione iudicis & deinde ad consequentia procedatur. Verútamen si ex ignorantia exceptiones huiusmodi omittantur etiam post sententiá latá locum habér. ut. C. ut ante. cópe. iudi. l. ult. infra de sen. & re iudi. ad probandú. ¶ Dilatoriæ proponendæ sunt & probandæ ante lité contest. ut infra de sen. & re iudi. inter monasteriú. infra. de excep. pastoralis. C. eo. ti. l. pen. Diletorię solutiones proponédæ sunt in initio causæ. Initium causæ appellatio lit. conte. ut. C. de iur. cal. l. 2. Respon. 1. § ul. Probandæ uerò postquàm actor intentioné suam fundauerit. ut. C. eod. tit. l. exceptionem. si tamen reus non didicit testificata. ut dicam. infra tit. proxi. Actor debet probare intentioné suá post litem contesta. Reus probabit exceptiones suas. s. peremptorias postquàm actor intentionem suá probauit. ut. C. de exce. l. si quidem. C. sententiam rescin. non posse. l. peremptorias. &. C. de præscrip. ló. tépo. l. emptor. Quod autem lex illa si quidé. &. C. eo. ti. exceptioné uelle uidetur quod reus debeat contestari ante probationé actoris. puto quod il la cóteſtatio ex uolútate nó ex necessitate fiat. Sút & quidá peréptoriæ. quæ post sententiam opponi possunt & probari ut sunt exceptiones illæ per quas contenditur iudiciú retro nullú. ut est exceptio falsi procuratoris. ut supra de procu. in nostra. C. eo. ti. l. licet. ff. de iudi. l. licet. Ité exceptio falsi. ut infra de cri. fal. super eo. ff. de iud. l. si prætor. §. Marcellus. C. si ex fal. instr. l. ul. & l. 1. & 2. infra. de sen. & re iud. cum. l. &. A. & in quibusdam aliis casibus quos notabo. infra de excep. ¶ Illud in sú
14 ma † notandú est quòd sicut se habet exceptio ad accusationem quo ad modú probandi, id est, sicut probata intétione actoris deinde probanda est exceptio peremptoria. ut superius dictum est. sic se habet replicatio ad exceptionem ut probata exceptione replicatio probetur. uel simul probet uterq; s. excipiens & replicans, ut infra de præscrip. illud. sic tamen ut posterius probans non didicerit testificata prioris alioquin secus. Contingit tamen aliquando quòd propter præsumptionem faciendem pro actore non admittitur probatio exceptionis sed replicationis. ut si repetam a te beneficium meum. tu excipias quòd renunciaui sponte. ego replico quòd coactè. tunc quia non est uerisimile quòd sponte renúciauerim admittitur in ea probatio. ut supra de renun. super hoc. Quod auté dixi posterioré non probare si iá dicit testificata prioris intelligo uerum esse per testes. Ná per instrumenta potest quis probare. ut infra de fi. instru. cú dilectus. In summa notabis quòd in duplicibus iudicijs probat uterq;. ut infra. eo. tit. ex literis. ¶ Item probatur aliquando per aspectú. ut infra. eo. ti. proposuisti. ff. de ué. inspi. l. in prin. C. finiú regú. l. 2. ff. eo. l. si irruptioni. 16. q. 3. inter memoratos. Nec ob. quod alias dicitur quod oculus plerunque fallitur. ut infra eo. ti. causam. 27. q. 1. nec aliqua. Nam & si plerúq; fallatur frequétius tamé nó fallitur. Ná segnius irritat animá dimissa per aures. quá quæ. sunt oculis subiecta fidelibus. ut insti. de gradi.
15 ad fi. ¶ Ité probantur † limites per libros antiquos. ut infra eo. ti. cú cá. Et césus per libros césuales. ut infra de præscrip. ad audientiam, per instrumenta priuata ab archiuo publico producta. ut. C. de fide instrumen. in auten. ad hæc 30. q. 1. peruenit probatur per abbreuiaturam notarij defuncti unde complenda est, & ad instrumentum publicum reducenda. ut infra de fi. instrumen. cap. ulti. non autem per priuatas scripturas. ut. C. eod. titu. l. instumenta. nisi habeant subscriptiones trium

trium testium.ut.C. de fide instrument.l. comparationes. Vnde uersus cautio priuata cum trino teste notata. Hoc ius est na
16 cta quòd cautio publicè facta. † Vltimò quæritur an credatur literis episcopi. Et uidetur quòd sic.ut infra eod.ti.post cessioné 11.q.3.curæ infra de fideiusso. peruenit 71.dist.extraneo &.ca. sequentibus infra de fide instrumen.c.2. Nam & creditur literis abbatis. ut 19.quæstio.3.statuimus. Literis etiam conuentus.ut infra eod.tit.tertio. Literis capituli.ut infra de appell.significauit 73. dist. in nomine domini. Item creditur sigillo episcopi ahe-
17 ni. ut 19.q.2.c.1.& 2. † Creditur instrumento principis in prouincia aliena si hoc habeat consuetudo regionis. ut infra de fide instrumen. cum dilectus. Et satis credo quod credendum sit literis episcoporum præter quam circa acta iudiciorũ. ut infra eod.tit.quoniam contra falsam. Sed opponitur cum uox uiua præferatur uoci mortuæ. ut in authen. de fide instr. §.si uero aliquid tale. Quale non creditur episcopo dicenti aliquem excommunicatum. ut 6.q.2.si tantum &.c. placuit. & creditur ei scribenti. ut in c.curæ. Respõdeo. scribenti iure ordinario creditur. ut iudici de eo quod fit coram eo tanquam coram iudice. & sic loquitur. capit.curæ. Ei autem dicenti id quod nouit ut homo & contentiosè dicenti tanquam parti nõ creditur & sic loquitur. c.si tantum & infra titu.proximo. cum tu fili.

Summarium

1 *Testes qui esse possunt.*
2 *Considerari quæ in testibus debeant, & numero.* 8.
Seruus an testificari possit.
3 *Fœmina quando à testimonio repellatur.*
4 *Minor an ad testimonium admittatur.*
5 *Furiosus & mente captus à testimonio repellitur.*
6 *Testis qui non est bona uita & fama non admittitur.*
7 *Infidelis contra fidelem testificari non permittitur.*
9 *Testimonium an & quando quis ferre possit in causa sua principaliter uel secundario. & num.* 10.
11 *Iudex recusari potest in causa consimili cum litigatore.*
12 *Pater & mater an & quando sint idonei testes pro filijs uel è contra.*
13 *Testimonium dicere aduersus coniunctos suos quæ personæ non coguntur.*
14 *Testes quando duo sufficiant, & quando non.*
15 *Iurare debent testes dicere ueritatem quam nouerunt.*
16 *Testes quando sint regulariter producendi.*
17 *Testes produci possunt usque ad tertiam productionem uerbum productio, quomodo intelligatur.*
18 *Auc. de his qui ingredi, ad appellan.§. quia igitur, colla. 5. an sit derogatum.*
19 *Infinitas est euitanda.*
20 *Testes in quibus concordari dicantur.*
Testes singulares an & quando probent.
21 *Testes quando dicantur singulares.*
22 *Testes an publicatis attestationibus produci possint, & nu.* 23.
24 *Testes noui an & quando admittantur.*
25 *Nouæ assertiones uel noui articuli ex ueteribus articulis dependentes quæ sint.*

¶DE TESTIBVS. Rubr.

Diximus supra de probationibus in genere. Nũc de ipsis in specie uideamus. Et primò de testibus. postea de instrumentis, eo quod uox uiua ualidior est quam mortua.ut in auten. de fide instrumen.§.si uerò. Hoc igitur ordine procedamus.ut discutiamus qui possunt esse testes. qui non. quot testes requirantur. quæ iurare debent. quando sint producendi. quotiens quæ diuersitates testimonijs noceant. & an post publicationem possint testes produci. ¶ Pos-
1 sunt † esse testes qui non prohibentur. Nam edictum de testibus prohibitoriũ est.ut.ff.eod.ti.l.1.sicut edictum de procuratoribus. ut.ff.de procu.l.mutus. sicut & edictum de matrimonio contrahendo.ut infra de spon. cum apud. Prohibitorium scilicet certarum personarum. generaliter autem permissorium licet aliter ponatur

natur & aliter significet hoc uerbum pro hibitorium. insti. de interdic. §. interdictorum. ff. de interdic. l. 1. ¶In testibus
2 † sex potissimè consideranda occurrunt. Conditio, sexus, ætas, discretio fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requires. cōditio, an sit seruus uel liber. seruus enim à testimonio repellitur. nam sæpe seruus metu dominātis testimonium supprimit ueritatis ut infra de uer. sig. forus. §. testes 4. quæst. 3. §. item in criminali. in uerbo liberi. &. 3. q. 5. accusatores. C. eo. tit. l. quoniam liberi. seruata tamē distinctione authenticæ. C. eo. ti. si uerò dicatur. Fallit tamen hoc cum de facto serui quæritur. non tamen pro domino nec contra dominum. ut. 4. q. 3. §. item in criminali. in uer. item serui. Item admittitur in defectu testium sed cum tormentis. ut. 4. q. 3. §. item
3 in criminali. in uer. itē serui. † Sexus. quia fœmina non admittitur ad testimonium in criminali. ut. 33. q. 5. mulierem. Et est ratio, quia uarium & mutabile cor semper fœmina producit. ut in prædicta decre. forus. §. testes. In ciuilibus autem admittitur ut 15. q. 3. §. ex eo. &. ff. eod. ti. l. ex eo. In criminalibus uerò mulieres admittuntur ad testimonium cum ciuiliter agitur de crimine etiam contra clericos. ut infra eod. ti. quoniam. & c. tam literis. Aetas. quia minor 14. annis non admitti-
4 tur in ciuilibus. ut. 4. q. 3. c. 1. † In criminalibus autem minor. 20. ut. 4. q. 3. c. 1. §. itē in criminali. in uer. item in testimonium.
5 † Discretio quia furiosus & mente captus à testimonio repellitur sicut ab offi-
6 cio iudicandi. ut 3. q. 7. §. tria † Fama ut infra eo. tit. testimonium. Nam si uita bona defuerit fide carebit. ut in decre. forus. in fi. Fortuna. utrum sit locuples uel egenus. ut. 4. 3. §. item in criminali. in uer. si
7 testes. † Fides. quia infidelis contra fidelē non admittitur. ut. 2. q. 7. si hæreticus. 23. q. 4. ipsa pietas nec tenet lex. C. de hæreti. quoniam in fi. Item non obstat infra eod. ti. iudei. quod enim ibi dicit cum illi
8 &c. factum notat non ius ponit. † Ideo autem dixi sex potissimè consideranda. quia & alia sunt consideranda scilicet an sit odiosus ex crimine. ut in auth. eo. ti. §. si
9 uero odiosi. † Item non admittitur quis ad testimonium in causa sua principaliter uel secundario. ut. C. eod. ti. l. omnibus. unde uenditor in causa rei uenditæ nō admittitur pro emptore. quia propria uenditoris causa uidetur. neq; debitor in causa pignoris pro creditore. ut. ff. de appel. l. ab executore. §. alio condemnato. &. ff.
10 quando appel. sit. l. 1. §. sed si alius. † Fallit hoc in legatarijs & fideicommissarijs qui ferunt testimonium in causa testim. cum agitur de hæreditate non de legatis & fideicommissis. Nec obstat quòd alius dicitur hæres sibi iudex & testis inuenitur. ut C. de fideicom. l. ul. ibi enim improprie loquitur scilicet cum iuramētum defertur hæredi. Item fallit collegijs & corporibus quorum aliqui in causis uniuersitatum ferre testimonium possunt. ut. 14. q. 2. super prudentia infra eo. ti. insuper. & c. cū nuncius & hoc ideo quia causæ uniuersitatum non sunt singulorum & si comode tangant singulos ut 12. q. 2. qui manumittitur. ff. quod cuiusque uniuer. l. sicut municipium. Item obscuri & ignoti non admittuntur nisi cum torment. ut in auth. eo. titu. §. sancimus. Item executores negociorum. ut infra eod. tit. insuper. &. ff. eo. ti. l. ul. Item non admittitur quis in causa communis quia causa communis duorum utriusque est. ut. ar. ff. de rit. nup. l. illud & hoc probari uidetur. C. eod. ti. l. quoniam lib. ri. §. idem iuris. licet quidā illud referant non ad primum dictum legis. sed ad secundum. Et idem dico in socio criminis & participe. ut in l. quoniā, in prin. &. 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. item liberi infra eod. ti. ueniens. Nec ob infra eo. tit. quoniam. Nam illud speciale est in causa denunciationis. Vel ibi admittatur socius criminis ad præsūptio-
11 nem ut infra de adul. significasti. † Nam et iudex recusari poterit in causa consimili cum litigatore. ut infra de iudi. causam. creditur tamen socijs criminum in exceptio. ut 69. di. si quis papa. 6. q. 1. si quis cū militibus 15. q 3. nemini supra de cōfes.
12 ca. 1. † Item generaliter parentes & filij

in infinitum contra se testimonium non ferunt. ut C. eo. ti. l. parentes. Item & pro se testimonium nõ ferunt generaliter enim uerũ est quòd pater filio & filius patri idoneus testis non est ut. 4. q. 3. item in criminali in uer. item testis. & ff. eo. ti. l. testis. Nomine autem patris & mater continetur. sicut & patrona nomine patroni. ut ff. de uerb. sig. l. patroni. Casualiter tamẽ admittitur ad testimonium pater & mater pro filio scilicet cum quæritur de ætate uel de natiuitate. ut ff. de proba. l. etiam infra qui fil. sunt leg. transmisse. & c. ca. per tuas. Item ubi agitur de impedimẽto matrimonij ratione consanguinitatis & affinitatis ut infra eodem titu. quoties infra de sen. & re iudic. tenor. infra qui ma. accu. pos. uidetur 30. quæ. 6. ca. 1. & 2. Cæterum si agatur an matrimonium sit contractum uel non. tunc admittuntur cum distinctione infra eo. ti. super eo. Itẽ in testamento. ut ff. de testa. l. qui testamento. §. per contarium. insti. de testa. §. in testibus. Item pater & filius. Itẽ duo fratres in eodẽ testamento testes esse possunt. ut 4. q. 3. §. item in criminali,
13 in uer. item pater. † Quædam tamen personæ sunt quæ aduersus coniunctos suos testimonium dicere non coguntur. ut 4. q. 3. §. Item in criminali. in uers. item lege Iulia. Item de domo actoris uel accusatoris testes produci non debent suspectum est enim in ea re domesticum testimoniũ. ut 3. q. 5. per totum. C. eo. ti. l. etiam. ff. eo. ti. l. pe. 4. q. 3. §. item in criminali, in uer. item in iure ciuili qui autem sint domestici legitur. ff. de pœ. l. respiciendum. §. furta. ff. ad Sylla. l. si uir. ff. de re mili. l. qui cum uno. C. de quæstionibus. l. pridem. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. familiæ. ff. de religio. l. familiaria. Item omnes illi qui suspecti sunt in iudicando de quibus dicã infra de app. & recu. suspecti sunt in testificãdo de quibus dicam infra de appel. & recu. suspecti sunt in testificando quia testes absque suspicione & infamia esse dicunt ut 2. quæstio. 7. testes. Hij tamen omnes qui de iure repelli possunt admittendi sunt si is contra quem producantur eorum testimonio in alio iudicio usus fuerit. nisi inimicitias post modum exortas docuerit. uel aliquid legitimũ post emergens seu correptionem. ut 4 quæstio. 3. §. item in criminali. in uer. item si quis testibus, & c. C. eod. titu. l. si quis testibus.
14 ¶ Duo † autem testes ad minus sunt necessarij. ut. ff. eodem titul. l. ubi. & 4. quæstio. 3. §. item in criminali. in uersic. item ubi. nam in ore duorum stat omne uerbum. ut 2 quæstio. 4. §. 1. cap. 1. Hoc fallit in quibusdam casibus in quibus plures requiruntur. ut cum præsul, cardinalis accusatur ut 2. quæstio. 4. præsul. Item in testamentis requirũtur septem: ut. C. de testamen. l. hac consultissima. In codicillis quinque ut. C. de codicil. l. ulti. & l. si unus. Nisi forte illa correcta uideantur infra de testa. cum esses. & ca. relatum. Quidam tamen dicentes hoc durum esse ut ex illis decret. tot leges tollantur. ut supra de elec. cumana & C. de inoffi. testamen. l. si quando intellexerunt decre. illas in relictis ecclesijs in quibus minus solennis uoluntas requiritur sicut inter libertos. ut C. famil. erciscund. l. ulti. C. de testamen. l. hac consultissima, & in falcidia ut. C. ad legem fal. in authenti. similiter. Alij autem dixerunt leges illas locum habere cum agitur in foro seculari. Decre. cum agitur in foro ecclesiastico. Item exiguntur quinque testes in donationibus causa mortis: ut C. de dona. causa mortis. l. ulti. Item quinque cum quis debitum in scriptis, uult probare per testes se soluisse. ut. C. eodem titu. l. testium. Vnus autem testis in causa non sufficit: ut. 4. quæstio. 3. §. item in criminali in uer. unius uerò. Nam dictum unius nec, iustificat nec condennat: ut. 33. quæstio. 2. admonere. ¶ Sed et hoc fallit. C. de crimi. fal. l. si quis decurio in authenti. de fide instrumento. §. si uerò moriantur. ff. de dote præle. l. Theopompus. Generaliter tamen dico quod unus testis facit præsumptionem. ff. quemad-

quemadmo. testa. aperiantur. l. 1. in fi. Præterea si duo faciunt plenam probationem ergo unus facit semiplenam. Item creditur unius testimonio in omnibus his in quibus alteri præiudicium non infertur ut puta si dubitetur de baptismo alicuius uel an ecclesia sit consecrata. ut de cõsecra.distinc. 4. paruulos. &c. cum itaq;.

15 ¶ Iurare debent testes † dicere ueritatem quam nouerunt.ut. 3.quæstio.9. hortamur. Nec admisceant falsum. ut 2.q.4. nullam. nec de suo aliquid adijciant nec quod bonum uidetur addant. ut 3. q. 9. pura. Item quòd dicant pro utraq; parte: ut 14. q. 5. non sanè. Cum uerò agitur de impedimentis matrimonij scilicet de consanguinitate & affinitate. tunc testes præstant iuramentum continens duo auditum & credulitatem. Debent enim dicere se ita a maioribus accepisse & ita credere esse: ut infra eodem titul. quotiens. & 25. q. 6. de parentela. Hodie tamen necessarium est quòd is qui testificatur uiderit aliquos in gradibus constitutos: ut infra eodem titu. licet ex quadam, in fi. In inquisitione autem forma iuramenti testium est ut super crimine dicant ueritatem plenam: ut infra de simo. licet Hely. Si uerò super statu ecclesiæ inquiratur tunc forma duplex est. Nam aut iurat dicere ueritatem de his quæ scit uel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. ut supra proxi. uel respondebit ad interroga-

16 ta. ¶ Producendi † sunt regulariter in principali post litem contesta. Regulariter ideo dixi. quia casualiter secus: ut not. supra ut lite non contesta. §. 1. & 2. In principali ideò adieci: quia in emergentibus quæstionibus, & in dilatorijs exceptionibus possunt testes ante litem contesta. produci: ut cum suspicio iudici opponitur. coram arbitris probatio offertur: ut supra de offi. delega. suspicionis. Item cum opponitur de suggestione falsitatis uel suppressione ueritatis. sicut in his & consimilibus quilibet potest exempla per se notare. Quando autem testes actoris & testes rei produci debeant post lit. conte. no. supra tit pro-

17 xi.§. actor. ¶ Testes produci possunt † usque ad tertiam productionem ut infra eo. titu. in causis sed hoc uerbum productio duobus modis consueuit exponi. uno modo sic. Productio, id est, dilatio, unde tres productiones dari debent pro testibus. id est tres dilationes in quibus fieri possunt multæ testium productiones. id est, inductiones & præsentationes quarta autem dari non debet nisi cũ solemnitate legali.infra eo.ti.in causis infra eo.ti. c.pe.in aut.eod.ti.§.quia uerò.coll.7.Et secundum hoc intelligi potest quod dicitur in lege antiqua.ff.de ferijs.l.ult. ꝙ pro singulis necessitatibus singulæ dilationes dari debent,uerum est usq; ad tres & quartam cum solennitate ut dictum est. Alio etiam modo exponitur hoc uerbum productio id est præsentatio testiũ.ut sic hoc uerbum productio significet id quod uerbum sonat. & simile. ff. de uerbo. sig. l. cum enixa. ff. iudicatum solui. l. iudicatum. Nam cum præsento iudici aliquos testes recipiendos dicitur una productio. cũ præsento alios dicitur secunda productio. tres ergo tales productiones fieri possunt sub una tamen dilatione.quarta uerò non nisi cum solẽnitati legali ut dixi. Et no. quòd secundũ primam expositionẽ quod dicitur de quarta genera exempli dicitur. Idem est de quinta & de sexta & de ulteriori ex necessitate tamẽ. quia ut superius dictum est pro singulis necessitatibus singulæ dilationes cum causæ cognitione dãdæ sunt.non enim facile amplius quàm semel dilatio dari debet. ut 3. quæstione 3. § spatium. Sed puto in hoc seruari debere quod obtinet in causis de facto cum enim aliquis uult probare per testes,colligere debet omnes testes quos tunc habere potest & dicet iudici. Illos re præsento pro prima productione. Item colliget alios & præsentabit pro secunda. Item alios pro tertia. omnes tamen sub una dilatione. sed iudex refrenare poterit multitudinem testium effrenatã.ut infra eod.ti.significauerunt. Legalis autẽ solẽnitas hæc erit. quia iurabit is qui pe-

tit quartam productionem quòd non fuit percunctatus dicta testium per se uel per alium nec petat quartam productionem per aliquem dolum, machinationẽ, uel arte sed propterea quòd non ualuit uti testibus quos producere intendit. ut in auten.
18 eo.tit.§.quia uero multi. ¶ † Item cum in hoc casu iuretur quæro an derogatum sit illi auten. de his qui ingredi. ad appel.§. quia igitur, colla.5. ubi dicitur quòd semel in tota lite iurandum est. Respondeo puto derogatum esse. quia in auten. de testibus. posterior est illo autem. de his qui ingre. & eodem modo derogetur illa autem. de his qui ingrediuntur per aliud autẽ. de instrumentorum cautela. §. si uero moriantur, ubi similiter secundo iuratur quod autẽ. est in 6. collat. Vel posset dici quòd non derogaretur. nam illud autem. de his qui ingrediunt. loquitur in iuramento de credentia quod semel in tota lite præstendum est. Aliud uerò autem. loquitur in iuramento ueritatis. Item sciendum est quòd si ego produxi testes in principali. Et tu excipias in personas illorum licebit tibi producere testes ad reprobationem meorum & eodem modo licebit mihi excipere contra tuos testes & alios producere ad reprobandas personas tuorum. conceditur enim mihi a iure testes meos defendere. ut infra de simo. licet. Hely. & c. per tuas. & etiam confirmare. ut. 3. q. 3. de iudicijs. ulterius autem tibi non licet reprobare meos. quos ultimo produxi. Nam si hoc tibi licentiam quarti producerentur contra tertios computatis his quos in principali produxi. & si liceret producere quartos contra tertios. eadem ratione & quintos cõtra quartos. & sic posset res ad infinitum deduci.
19 ut infra eod. titu. licet dilectus filius † Infinitas autem uitanda est. ut. C. de iudi. l. properandum, in princ. supra de dolo & contu. fin. m. ff. de re iudi. a diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de arbit. l. non distinguemus. §. quæsitum. ff. pro suo. l. ultima. ff. de lega. 3. l. fideicommissa. §. si quis decem. Et idem dico si ego & tu produximus testes in principali. nam licebit tibi obijcere in personas meorum & mihi in personas tuorum. & sic tibi licet producere testes contra meos & mihi contra tuos. Sed & cuilibet nostrum licebit tertios producere testes ad defensionem illorum quos in principali produxi & ad reprobationem illorum qui producti sunt ad reprobandum ¶ Nunc uidendum
20 dum est de diuersitate testium. † Et est sciendum quod testes in his concordare debent quæ sequenti uersiculo continentur. Res persona. gradus locus. hæc sint consona tempus. Res ut cum unus testis dicit de una re alius de alia. uel unus de uno facto alius de alio. si de factis quæritur. Et tunc non ualet testimonium cum sint testes singuli in suis testimonijs singulares. ut supra de elec. cum dilectus. & supra de proba. licet. Persona ut cum quæritur de persona. & unus testis dicit de una persona & alius dicit de alia non ualet eorum testimonium ratione præmissa. Gradus ut si agatur de impedimento consanguinitatis & affinitatis & testes in computatione graduum diuersos asserant gradus non ualet eorum testimonium. ut 35. q. 6. de parentela. Locus reddit testimonium inefficax. ut in exemplo Danielis. Similiter & tempus ut 3. q. 9. nihilominus. Sed hæc dicunt quidam uera esse in facto irreiterabili. ut est homicidium eiusdem hominis. In facto uerò iterabili. ut est adulterium etiam cum easdem dicunt diuersitatem loci & temporis non nocere. Nam & si testes in his uarient ut non probent idem adulterium propter diuersitatem loci & temporis, probant tamen illum adulterium contra quem producuntur. Sed hoc reprobat Danielis exemplum. talis autem diuersitas in tempore non nocet ut si unus dicat de die dominico alius de hora nona eiusdem diei. quia dictum secundi continetur sub dicto primi. uel si unus dicat in domo tali contractum uel delictum est alius dicat in camera. Item in facto durabili non nocet diuersitas testium. ut si unus dicat se uidisse episcopum uel presbyterum celebrasse

lebrasse in hora tertia alius in hora sexta. Missa. enim in tantum durare solet. Sed quid si agatur de decima. & unus testis dicat decimam solutam uidisse. inter rogatus quid uideret solui respondit fabas alius dicit ciceram. nunquid probatum intelliges decimam fuisse solutam. Respondeo non, quia in rebus discordant. ut in primo membro uersus huius De diuersitate autem testium plenissimè notatur. 4 q 4. item in criminali, in glo. quæ incipit circa. Sed ut breuem & summariam doctrinam habeas sic notabis.
21 ¶ Si testes † quos ego induco uaria & diuersa proponant erunt singuli in suis testimonijs singulares. ut supra de elec. cum dilectus. & cap. in genesi. & cap. bonæ memoriæ & supra de proba. licet. Si uerò quilibet sibijpsi contraria dicat repelletur omnino. & in decret. licet. infra. de ap. sollicitudinem. ff. quando appel. sit. l. 2. C. de fur. l. 1. lib. 10. & de mune. primo l. processio. Cæterum si quidam de meis testibus dicant pro me, quidam pro aduersario meo, iudex considerabit numerū & conditionē illorū qui dicunt pro me, & illorū qui dicūt pro aduersario, & qui dicāt uerisimiliora & negotia aptiora. ut 4. q. 3. §. itē in criminali. in uer. sæpe. Si uerò ego induceam testes pro me. & tu tuos pro te. & testes tui deponunt contraria his in quæ dicunt testes mei. tunc etiam iudex considerabit numerum & conditionem meorum & tuorum & qualitatem dictorum, & sic præferret meos tuus, uel tuos meis. Sed si omnia paria inueniātur quod difficile est tunc interpretetur si potest ut infra eod. titu. cum tu fili. si non potest absoluat reum. ut supra de proba. ex literis infra de fide instru. inter dilectos, uel iudicabit pro re magna fauorabili. ut in prædicta decre. ex literis. ff. de re iudica. l. inter pares. ff. de reg. iur. l. libertas. 12. q. 2. cum redemptor. ff. de inoffic. testa. l. si pars iudicandum. 33. q. 1. si quis accepit. Vnde uersus. Stat testamentum libertas coniugiumque. Si sint æquales qui producuntur utrinq; ¶ Pu-
22 blicatis † attestationibus non licet altetutri, hoc est ei qui produxit, uel aduersario testes producere circa idem. ut infra. eo. titu. cum uenisset. secus circa aliud. ut infra. eo. titu. causam. & c. cum causam. series, ex tenore. Quidam tamen Doctores aliter intelligunt has duas decre. dicunt enim quòd ibi post publicationem attestationum producuntur testes. Alij circa idem adijcientes hoc speciale esse in causa matrimoniali. Et eodem modo intelliguntur infra de consangui. & affini. ex literis. infra. eo. tit. cum in tua infra de spōsali sicut, eo quòd causæ matrimoniales sunt fauorabiles sunt. Sed certe hoc nō est augere fauorem sed uiam falsitatibus aperire ut in auc. de testi. §. quoniā uero mul-
23 ti, colla. 7. † ¶ Vnde illorū sententia non admissa dico. quòd etiā in causa matrimoniali testes produci non possunt super eisdem atticulis postquam partes didicerint testificata. ut infra eo. tit. constitutis. ¶ Ad iura quæ ipsi allegant sic respondeo. De creta. illa series. non ob. Nam ibi testes producuntur ad alium articulum, siue ad alium gradum. In illa ex tenore. inducuntur ad probandam negatiuam indirectè. sicut loquitur lex. C. de contrahen. & committen. stipula. l. optimam. Illa cum in tua, non ob. quia ibi prima productio facta fuit extra iudicium cum prædiceretur in ecclesia de matrimonio contrahendo. Secunda uerò in iudicio. & ideo per cunctatio priorum attestationum non nocet secundæ productioni. Et ideò cautè subiunxit in fin. cum hæc exceptio locum non habeat in hoc casu. Quidam habent in litera in hac causa. Sed prior litera uerior est. Decreta. illa ex literis, similiter non obstat. Nam ibi prima probatio fiebat extra iudicium, secunda in iudicio. Sicut in illa deci. cum in tua. tertia productio fiebat ad alium & nouum articulum. s. quando testes didicerint quod testati sunt ante accusationem matrimonij uel post. ¶ Scio quòd cum super hac quæstione inter me & Doctores Paduæ concertatio fuisset ex orta alijs primā opinionē fouentibus. me secun-

secundam consulta romana ecc. super qõ ne de facto posteaiorē sententiam approbauit. Hæc tamen in causa appellationis locum non habent in qua materia talis doctrina tradita est, non oppositum oppo nã: & oppositum nõ probatũ probabo .s. nõ oppositum in primo iudicio opponã .s. in iudicio appellationis. & oppositũ in primo iudicio nõ probatum probabo in iudicio appellationis ut probantur hæc omnia infra eo.ti. fraternitatis ff. de appel.l. scio. C. de appel. l. eos. §. si quis aũt. C. de tẽpo. appel. l. per hanc, dominus Alber. dixit quòd post publicationẽ attestationũ nec in prima causa principali nec in causa appellationis licet. circa idẽ nouos producere testes, per autẽ in autẽ. eo. ti. §. quoniã uero multi Et respõdebat ad leges superiores ꝙ loquãtur cũ in primo iudicio probatũ est, nõ per testes sed alio modo. sed ad decre. illã fraternitatis, non poterat respondere. ¶ Et not. quòd decre. illa fraternitatis dicit testes posse produci in causa appellationis super nouis capitulis Sed lex illa per hanc, dixit super nouis assertionibus, quæ non ad nouũ capitulũ pertineant. Ad quod respondeo, quia quod dicit decre. capitula, exponendum est, id est, assertiones super quibus audietur quis in causa appellationis. si non ad nouum capitulum pertineãt, ut dictũ est. Nã si in causa appellationis aliquid proponatur uel asseratur non contingens id de quo actum est in primo iudicio proponens non est audiendus, nec admittendus uolens probare. ¶ Item decre. eadem, dicit in causa appellationis nouos testes admittendos super nouis duntaxat capitulis. Illa per hanc. dicit tam super ueteribus quam super nouis. Soluunt legistæ, dicentes quòd super ueteribus in quibus iã facta est publicatio, noui testes induci non possunt in eadem causa, sed in causa appellationis quæ est alia à prima. Sed ob. eis uerbum decre. duntaxat quæ in causa appellationis loquitur. Nam dicit quod appellatum fuit super quæstione iudicata. Quidam tamẽ dixerunt quòd lex loquitur quando appellatur à diffinitiua, decre. quando appellatur citra diffinitiuam. unde quando eadem causa durat nõ possunt testes audiri super ueteribus. Nec istud placet quia decre. loqui uidetur cùm appellatum est à diffinitiua ut

24 superius dictum est. ¶ In hoc † igitur sic teneo quòd tam in prima causa quam in causa appellationis noui testes admitti nõ possunt super ueteribus articulis post publicationem. Et quod dicit lex in causa appellationis nouos testes admittendos super ueteribus subaudio non probatis in primo iudicio uel probatis non per

25 testes sed alio modo. ¶ Solet † dubitari quæ sint nouæ assertiones uel noui articuli ex ueteribus capitulis dependentes. Ad quod exempla canonica sic pono. Agebas contra me in actione ex uendito ut tibi traderem rem quam tibi uendidi. excipiebam, non teneor quia nondum est mihi in pretio satisfactum: iudex condemnat me. appello in causa appellationis circa uetus capitulum quod fuit de non tradendo quoddam nouum assero in iuditio appellationis scilicet non teneor tradere quia uenditio non fuit purè contracta, sed sub conditione, quæ non est impleta. ut infra de fide instrumento. cum Ioannes in princip. Item uis facere quartam productionem testium: cum iudex non admittit: appellas in causa appellationis. ego appellatus possum circa uetus capitulum quod est de non recipienda quarta productione aliquid de nouo asserere quod in primo iudicio non dixi. scilicet ut dicã quartam productionem. ideo non fuisse admissam, nec fore etiam admittendam ut refrenetur effrenata testium multitudo. ut infra eo. ti. significauerunt. Legalia exempla sic pono Tutor datus se excusat dicens se gerere tres tutelas, unde excusat se à quarta, unde condemnatus appellat nunc in causa appellationis circa excusationem asserit nouum scilicet se gerere unam tutelam ita diffusam & negociosam ut loco trium tutelarum habeatur. ut. ff. de excusat. tute. l. as qui tres, §. cum qui. Item agebas contra me dicẽs quod

quod in minori ætate sine decreto uendideras mihi prædium. dicebam ualere uenditionem tanquam a maiore f.ctam, in causa appellationis potero asserere à maiore ratam uenditionem habitam. ut.C. si ma.fac.ra.hab.l.ulti. ¶ In summa notandum est quòd † quatuor sunt quæ tollunt
26 copiam probandi per testes publicatio attestationum, renunciatio siue conclusio, quarta productio, & numerus effrenatus. ¶ Item nota † quod testis super eo
27 tantum super quo iurat, & super quo inducitur deponere debet. ut infra eo.ti.de testibus.ff.de pet.hære.l. si quis libertatē §.ult.ff.de iureiur.l.si duo patroni.§. idē
28 Iulianus. C.qui leg.perso. ha.l.ult.† Sed quid si prius testis deponat & posteà iurat. Puto non ualere testimonium. prius enim iurare debet.ut 4.q.3.§. item in criminali, in uersi. item iureiurandi. Quid si testis dicat testimonium & dicat iuratus quod scriptum est in carta dico uel depono Ad quod respondeo. quod hoc nō sufficit. Nam iudex habet necesse considerare testis sermonem. constantiam & trepidationem; ut. ff. de quæstionibus.l. de minore.§.2.Item si ætatem habet, de se loquatur. ut de consecra.distin.3. cum pro paruulis. Et propterea dictum est tu magis scire potes quanta sit testibus fides adhibenda.ut.ff.eo.tit.l.testium fides in fi.Sed hæc quæstio expedita uidetur 5.q.2 relatum 3.q 9.testes &.c.cartæ. 2. quæst.ult.per scripta infra de accusat. & inqui.inquisitioni.§.tertiæ. ¶ Item nota.
29 † quod testes producti coram arbitris possunt produci coram iudicibus, & ad idem ad quod primo fuerant producti,& si publicatio facta sit coram arbitris. ut infra eod.c.præsentata. C.de arbitr.l.cum antea, in fine.C.de testibus.l. cum apud. Vbi autem aliquis attestationes in uno iudicio receptas in alio iudicio producit, si attestationes sunt clausæ erit in optione producentis an uelit uti illis attestationibus, uel uelit illos testes quos prius produxerat uel alios producere. ut infra eo.tit.constitutus &.c.cum causam.§.uolētes. Et hoc ita uerum est si renunciatum non est testibus uel sufficiens productio non est facta.ut infra eod.tit de testibus. uel sit legitimus numerus testium non sit completus,ut in prædicta decre cum causam. Et secundum hoc intelligo infra eo. tit.constitutus, in fi. Cæterum si attestationes sint apertæ. erit in optione illius contra quem attestationes producuntur, ut uel illas ratas habeat, uel patiatur illos produci iterum si uiuunt. Nam si sunt mortui necesse habet illas ratas habere. ut in præallega. decre.cum causam &.C.
30 eo.t.l. ul. ¶ † Possunt etiā testes apud eundem iudicē iterato produci, & ad idē uariato tamen modo agendi.ut infra e.t. ueniens, Itē si necessario interrogationis omissæ sunt.ut infra eo.ti.per tuas. Itē si testes confusè deponant.ut infra eo.ti.cum clamor. Item si obscurè.ut infra proxi.tit. prætereà 35.q 6.de parentela.ff.de q.l.re peti.quod enim obscurè dicitur pro non dicto habetur.ut.ff.de interrogato. actio. l.de ætate. §. nihil interest. & obscurē scriptum pro non scripto habetur. ut habetur.ut.ff.his quæ pro non scriptis.l.2.

Summarium

1 *Testes generaliter coguntur perhibere testimonium, & quando & qualiter compellendi sunt.nu. 3.*

2 *Clericus ob crimen falsi degradatus, statim seculari foro applicatur.*

4 *Testimonium suum subtrahentes an peccent mortaliter & nu.5.*

6 *Recipiens aliquid pro testimonio ferendo, qualiter puniatur.*

7 *Pecunia data testi ut uerum testimonium feratur, an repeti possit.*

¶ DE TESTIBVS COGENDIS. Rubrica.

DIctum est supra de testibus. Sed quia officium testium publicum est, & ad id nonnunquam inuiti coguntur. Ideo subiicitur hic rubrica de testibus cogendis. ¶ Videamus igitur aut sint co-

sint cogendi. & qualiter, in quibus casibus, & an peccent testes subtrahendo se à testimonio ferendo, uel si pro testimonio ferendo aliquid recipiant. ¶ Generaliter
1 liter testes † coguntur perhibere testimonium ueritatis. & hoc in ciuilibus ut. C. de testibus. l. si quãdo. ff. de tabulis exhi. l. locum. §. exhibere, in authẽ. de testibus. §. quoniam colla. 7. & infra in plerisque decre. 14. q. 2. quanquam. Sed & in criminibus uidetur testes fore cogendos. ut supra. ti. proxi. cum causam infra eo. ti tu. præterea. & c. super his. & e. cum con tra magistrum & infra eo. ti. ea. ulti. infra de simo. licet Hely. Item cum certè sint personæ quibus non denunciatur inuitis ut testimonium ferãt quod ex priuilegio contingit. ut. ff. de testi. l. 3. §. Iulianus. & l. inuiti. Et in alia. l. inuiti, sequitur quòd in alijs personis aliter est seruandum. ut ar. ff. ad munici. l. 1. C. de thesau. l. 1. li. x. Et hæc quæ dixi in criminibus obtinent cum de crimine ciuiliter non criminaliter agitur & secundum hoc non obuiat in fra eo. ti. dilectorum. Sed instabis decre. illa cum cõtra magistrum, loquitur in crimine falsi. nec innuit quòd ibi actum fuit ciuiliter & tamen testes coguntur. Possumus dicere quòd forte ciuiliter agebatur. Sed dices non multum refert utrum ciuiliter an criminaliter agatur de crimine falsi. nam per utrunque modum sequitur pœna ordinaria. ut. C. de prob. l. iubemus Ad quod dico imo refert quia per modum ciuilem non fieret depositio Vel dici potest quòd speciale est in crimine falsi, ut in eo etiam si criminaliter agatur testes sint compellẽdi qui se subtrahũt gratia, odio, uel timore. sicut & quædam alia sunt specialia in eodẽ crimine scilicet ut in eo imponatur pœna ordinaria per mo
2 dum ciuilem ut dictum est. † Item clericus pro crimine falsi conuictus & degradatus statim seculari foro per consequentiam applicatur ut infra de uerbo. significa. nouissimus infra de crimine fal. ad falsariorum. cum hoc generaliter in alijs criminibus non contingat. nisi post depositionem depositus incorrigibilis habeatur ut supra de iudi. cum non ab homine. Sed his omnibus quæ superius dixi quòd clerici cogantur ad testimonium tam ciuilibus quam in criminalibus obstat canon. 2. q. 6. statuendum, quia nec clerici iurare debent ut 2. q. 5. si quis præsbyter. sicut nec compellentur ad alia publica officia. ut 16. q. 1. generaliter. Sed illud generale sic modifico. uerum est quòd non compellũtur ad testimonium præterquã si per alios ueritas liquere nõ potest ut in præallegato. c. 14. q. 2. quanquam. uel nisi gratia, odio, uel timore se subtrahant. ut infra eo. ti. c. 1. & ulti. & c. contra magistrum. & c. peruenit. Sed si queras quare minus coguntur testes in criminibus si criminaliter agatur quam in ciuibus. Respondeo in criminalibus mouentur accusatores cam rem deferre in publicam no tionem quæ munita sit testibus idoneis, uel instructa apertissimis documentis uel indicijs ad probationem indubitatis & luce clarioribus expedita ut. C. de proba. l. ul. 2. q. 8. sciant. sed dices idem in ciuilibus Nam punitur is qui aliquem temere ad iudicium uocet ut. ff. de iudi. l. cum quẽ. Ad quod respondeo. ibi diligentius examinetur ubi contra salutem hominis oppressa putatur esse iustitia. ut. C. de appel.
3 l. addicos. ¶ Sunt † autem compellẽdi per censuram ecclesiasticã ut apparet ex forma literarum domini papæ per clausam illam. testes autem & c. Per censuram uero ecclesiasticam non solum interdicti. sed suspensionis & excommunicationis sententiam intelligo ut infra de uer. sign. querenti. sed si clausula illa testes autem, non adijciatur in literis ut solet fieri, cũ in literis habetur mentio de crimine. nihilominus iudex ad iura se referat & cogat uel non cogat testem, secundum ea quæ superius sunt præmissa. Consuetudo tamen Romanæ curiæ sic se habet, in cau sis de facto ut nullum testem cogat uel de crimine agitur qualitercunque de ipso agatur & idem seruat in literis non apponendo clausulam cõsuetam testes autem. & c. ¶ In quibus casibus testes nõ cogũtur per
4 præmissa satis apparet. ¶ Peccant illi † & mortali-

mortaliter sicut puto qui testimonium suum subtrahunt ei rei quæ non nisi per eos probari potest. & ideo compellendi sunt ad satisfactionem, sicut in alijs mortalibus contingit. ut. 6. q. 1. illi qui. 22. q. 1. prædicandum. 32. q. 5. præceptum. Et maximè peccat qui metu alterius ueritatem occultat. Vnde Aug. quisquis metu cuiuscunq; potestatis ueritatem occultat iram Dei super se prouocat. quia magis timet hominem quàm Deum. Et post pauca. uterq; reus est & qui ueritatem occultat & qui mendacium profert. quia ille prodesse non uult & iste nocere desiderat. ut 11. q. 3. quisquis. & infra de

5 crimi. fal. ca. primo. ¶ Sed quid si † qui se sacramento artant ad non prohibendum testimonium ueritati. Puto iuramentum temerarium in hoc casu scilicet cum non potest liquere de ueritate nisi per eos. unde iurans possent propria auctoritate con trauenire ut 22. q. 4. in malis. cum sit certum ex hoc mortale peccatum prouenire. secus si dubitaretur. nam tunc superioris auctoritas prius esset requirenda ut supra de elec. uenerabilem. ¶ Item quid si unus interfuit negotio cum sciat per unum non posse probari ut 4. q. 3. §. item in crimina li, in uer. unius, lex enim diuina uel humana unius testimonio etiam idoneo nec iustificat nec condemnat ut 33. q. 2. admonere, iurauit non perhibere testimonium ueritati. Respondeo puto & huiusmodi iuramentum temerarium fore. quia si unus non faciat plenam probationem facit semiplenam. & fit delatio iuramenti ut per iuramentum probatio compleatur ut. C. de rebus cre. l. bonæ fidei. ff. de iureiur. l. admonendi. Nec obstat. ff. de quæstionibus. l. maritus. ibi enim non ideo reprobatur quæstio. quia unus testis non inducebat præsumptionem. sed quia ancilla in dominum torquebatur quod fieri non debebat. ut. C. de quæstio. l. 1. Item non ob. infra de succes. ab intes. cum dilectus. quia licet unus testis ibi non faceret plenam probationem suffecisset tamen ad iuramenti delationem nisi pars altera obtulisset contrariam probationem. Quid si aduersarius subtrahat testes. Respondeo iniquam a se foueri litem ostendit. ut supra titu. proxi. constitutus, & experiri debet in se auctoritatem iudicis elusam ut infra eod. titu. peruenit. C. d. postu. l. prouidendum. 3. q. 7. §. tria.

6 ¶ Restat † uidere an peccet testis si quid recipiat pro testimonio ferendo. Et certe sic, quia sicut sententia non debet esse uenalis ita nec testimonium. Vnde Aug. cum iudicia & testimonia quæ nec iusta nec uera sunt uendenda iniqua & falsa uenduntur. multò sceleratius utiq; pecunia sumitur. quia sceleratè etiam quàmuis uolentibus datur. ut 14. q. 5. non sanè. Expensas tamen recipere potest ab il lo qui eum producit. ut 4. q. 3. uenturis. &. ff. de testibus. l. fides testium. §. Sabino. Quid si testis corruptus testimonium falsum dicat. Testimonium nullum est, tum quia uenale. & tum quia falsum. & præter pœnam falsi tenetur etiam in iudicio animæ illi quem suo testimonio læsit ad omne interesse. ar. supra ti. proxi. sicut, & ar. C. de pœna. iu. qui malè iu. l. 2. Pecunia uero quæ data est non restituetur ei qui turpiter dedit cui obstat propria turpitudo ut in prædicto. c. non sanè. ff. de condi. ob. tur. causam. l. 3. sed ei in cuius iniuriam data uidetur. ut 1. q. 1. iubemus. & ar. 17. q. 4. si quis in atrio. ff. de cal. l. generaliter. §. illud infra de Simo. de hoc aût. & c. audiuimus. 17. q. 1. si quis rapuerit. in auten. de sanctis. episcopis.

7 §. sed neq;. ¶ † Quid si data est pecunia simpliciter ut testimonium ferat & ut uerum testimonium ferat. Dicunt quidam in his casibus illum qui dedit repetere non posse. uidetur enim testem corrumpere uoluisse. ff. de condi. ob turpem cau sam. l. 2. Sed contra. 14. q. 5. non sane. Vnde in hoc casu dici potest quòd talis posset repetere pecuniam si non eo animo dedit ut testem corrumpat. sed ut sibi iusticia conseruetur ar. infra de simo. dilectus.

Summarium

¶ DE FIDE INSTRVMENTORUM. Rubrica.

Diximus supra de illa specie probationum qui fit per uocem uiuã. scilicet per testes. Nunc uideamus de spetie quae fit per uocem mortuã. scilicet per scripturam. Et ideò subijcitur hic Rub. de fide instru. ¶ Videamus igitur quid sit instrumentum. qualiter hic accipiatur, & quot sint eius species, & quibus instrumentis fides adhibeatur, & ex quibus instrumentis fides inducatur uel
1 minuatur. ¶ Instrumenti † appellatio est generalis. Nam & testimonia & personae quibus causae instrui solent instrumentorum loco habentur. ut. ff. eod. tit. l. 1. supra de testibus c. peruenit. ff. de uer. signi. l. notionem. §. instrumentorum. Sed & alias dicitur instrumentum apparatus fundi quo possessio exercetur. ut. ff. de fun. instru. & instru. lega. l. quaesitum. Ꝑ. 1. Hic autem ponitur instrumentum pro cartis uel scri-
2 pturis. ¶ Instrumentorum duae † sunt species aliud publicum, aliud priuatum. Publicum quod fit per manum tabellionis cui si fuerit in prima figura hoc est non cancellatum, non abolitum, non uiciatum uel uituperatum. ut. C. de edic. di. Adri. tol. l. 3. fides adhibetur sine alio adminiculo. ut in aut. eo. tit. §. si uerò moriantur, nisi is contra quem profertur falsum. ut. C. eod. titu. l. si uteris. Priuatum aliud autenticum. aliud non autenticum. s. confectum a duobus loco tabellionis in iudicio as-
sumptis. ut supra de proba. quoniam con-
3 tra falsam. † Item instrumentum siue scriptum uel priuatum sed autenticum est cui appensum est sigillum autenticum ut. ex. sca. eo. ti. scriptura. Est autem autenticum sigillum scilicet episcopi. ut supra de testibus. cum a nobis. 11. q. 3. curae. c. dicũt. & aliorum praelatorum. ut supra de do. & contu. ueritatis. Item conuentus. ut supra de proba. tertio Capituli. ut infra. de. appel. significauit. Vniuersitatis supra de pro cur. quia in causis. Cuiuslibet corporis uel collegij. ut infra de exces. prael. dicam. Itẽ autenticum est scriptum, & si priuata manu cõfectum quod habet subscriptionem trium testium. ut. C. qui pos. in pig. ha. l. scripturas. in fi. in aut. eo. ti. §. sed
4 & si. & §. sed & si quis. † Et fide subscriptionibus dubitetur fiet comparatio per instrumenta publica in quibus ijsdem testes subscripserunt. ut in aut. eod. titu. §. his qui, uel per instrumenta priuata habentia subscriptionem testium eorũdem. ut. C. eodem titu. l. comparationes. Si uero testes inscripti decesserint scriptũ non uidetur alicuius firmitatis robur habere. ut infra eodem tit. scripta. sed priuata scriptura scriptionem non habens generaliter fidem non facit. ut. C. de prob. l. instrumenta. & l. rationes. & l. exemplo. nisi contra illum qui scripsit & hoc in personalibus actionibus. secus in realibus ut in prae all. scripturas. ¶ Publicum igitur instrumentum auctoritati tabellionis innititur ut dictum est & probatur. C. ad leg. Cor. de fal. l. si quis decurio. & in aut. eo. ti. §. si uerò moriantur. Sed si de scriptura tabellionis dubitetur fiet compatio. ut in aut. eod. tit. §. quòd si etiam. & §. sequentibus. ¶ Nunc de apochis & antipochis aliqua
5 sub breuitate notemus. † Est autem antipocha chirographum quod facit debitor creditori in quo debitor fatetur soluisse tãtum. Et non dicitur ab anti quod est contra, sed ab ante. quia antapocha. fit ante apocham prius ei fatetur se soluisse pensiones, usuras, uel census. quod fit in anta pocha. & demum creditor fatetur in apocha de recepto. Et est igitur antapocha indu-

inducta ad securitatem creditoris. qui enim nomine possidet alieno & pensionem soluit, uel qui creditori suo præsentat usuras, si quandoq; dicat se suo nomine possedisse uel se præscriptione liberatum contendat, obstat ei propria scriptura. Nam dominus siue creditor per antapocham de iure suo docebit.ut.C. eo.ti.l. plures. Vel secundum alios antapocha scriptura est quam facit debitor obligando se. tunc dicitur ab anti quod est contra.
6 † Sed apocha secundum omnes est scriptura creditoris profitentis sibi solutum a debitore. & sic ponitur. ff. de administra. tu.l. Lucius.§.tutor. Et secundum hoc dicitur.apocha fit datis antapocha suscipiētis i. apocha fit a creditore antapocha a
7 debitore.† Multa uero sunt propter qui instrumentorum fidei derogatur, rasura literarum, immutatio primæ figuræ.ut infra eo.ti. inter dilectos.ff. de his quæ in testa. delentur. l.1.ff. de proba.l.si chirographum.C.de edi.di.Adri.tol.l.3.Nam falsitas est immutatio ueritatis ut in aut.eo. ti.in prin.coll.7. Literæ tamen uel syllabæ mutatio omissa uel subtractio uitium non inducit ut infra eo.ti. ex parte. ff. de manu tes.l. qui habebat. nisi subtractio immutatio uel omisso sensus uarietatem inducat.ut infra eo ti. inter dilectos. unde auctorum uerba emendare tenore sententiæ perseuerante non est prohibitum ut.ff.de re iudi.l. auctorum. & rasura paucarum literarum quæ sapientis animum nequaquam indubitationem uertere debeat. permittitur in literis domini Papæ præter uitium falsitatis. ut infra de crimi. fal.c.ul.¶ Vitium grammaticæ non uitiat instrumenta.nec enim error scripturæ, impedit causam iuris.ut.C.de testa. l.errore. & l. ambiguitas. ff. de leg. 2. l. cum pater.§. fidei tuæ. & l. unum. §. ult.ff. de hæredi. institu. l. 1. Et est ratio in instrumentis, quia eorum fides auctoritati tabellionis innititur. cuius fides magis inspicitur quàm error scribentis: sicut in sacramentis ueritas substantialis formæ, attenditur non sanitas uerborum ut de cō. dis 4. retulerunt. & capit. si non sanctificatur.

¶ Aliud autem est in rescriptis domini Papæ, ut supra de rescriptis ad audientiā. Et est ratio quia per multorum officialiū manus transeunt. & tandem purgatorium inducuntur, hoc est ad examen uicecancellarij & correctoris ut supra de rescriptis cum adeo.35. q.9.apostolicæ. Vnde non est uerisimile quòd in huiusmodi literis uitia remaneant incorrecta. & si secus inuentum fuerit literæ sunt suspectæ & non creditur de cancellaria tales literas emanasse, aliud autem est in literis aliorum prælatorum qui non cum tanta angustia & deliberatione procedunt. Itē si uarietas manus notarij per alia instrumenta ab eodem confecta notetur derogatur fidei instrumenti. ut. C. eo.tit.l.cōparationes.& aut.eo.tit.§.sui uerò. eo tamen saluo quòd ætas literarum dissimilitudinem sæpe facit.non ei ita scribit iuuenis & robustus sicut senex & tremens, languor etiam sæpe dissimilitudinem facit calami & atramenti mutatio aufert per omnia similitudinis puritatem ut in autē.eo. tit.in prin.Item subscriptionum identitas.qui singulæ debent singulorum subscribentium manibus annotari.ut infra de pri ui.cū olim propter quæstiones. Itē nominis Imperatoris uel inditionis omissio.ut in autenti.ut præpo.nomi.Imperato.pub. docu.in prin.Anni enim domini, nomen Imperatoris & cōsulis poni dicūt in publicis instrumētis ut 23.di. In nomine domini.C.de apo.pub.l.1. & in præalle. auten.ut proponatur nomē Impera.&c. Itē si repugnantia inter se in instrumēto cōtineatur.ut.ff.de re.iur.l. ubi Itē si cōtraria instrumēta quis in iudicio pducat fidei sibi ad inuicē derogāt ut infra eo.ti.imputari.C.eo.ti.scripturæ.Sed aliud est in testibus cōtrarijs uel diuersis ab eadē parte pductis.qa tūc iudex cōsiderare debet numerū & cōditionē illorū, q dicūt p pducēte & illorū q dicūt contra.ut.no. supra de testi.§.nunc uidendum.Et est diuersitatis ratio.quia instrumenta uideri possunt & apud se quis explorare debet an sibi expediat talia producere instrumenta, unde imputatē cōtraria producēti.Quid autē

 testes

testes dicturi sint ignoratur. & ideo non est quod imputetur producenti cõtrarios uel diuersos. Item derogatur fidei instrumẽti si ẽt unus de testibus in instrumẽto subscriptis nõ agnoscat suam subscriptionem ut. ff. quemadmo. tes. aper. l. 1. in fin. Item derogatur fidei instrumenti si non habeat debitum numerum testium. quod in quolibet publico instrumento requiritur secundũ Mar. secundum alios distinguitur. utrum in ciuitate contrahatur an in uilla à perito literarum uel imperito & librã contractus excedat auri: uel non cõtrahatur in scriptis uel nõ ut in aũt. co. ti. §. oportet. C. si cer. pet. in autem. hodie & notauit Azo in summa sua. si cert. pet. §. item & mutui. Item derogatur si non contineatur in eo ꝙ contractus habuit testium præsentiã. ut in autẽ. eo. ti. §. si quis igitur. & §. sed & si quis. Sed ob lex. C. de dona. l. in donationibus. sed illa excludit annotationem testium non præsentiam. Vel dic quòd nec præsentia testium requiritur necessario nisi in scriptis agatur eo quòd tota fides habetur notario. Nec ob. in aũt. de hære. & fal. §. si uero absunt. ubi requiritur præsentia testium & descriptio. nam illud speciale est in inuentario. Item derogatur fidei si non sit scriptũ a tabellione & partibus si hoc actum est ut in scriptis contrahatur. ut. C. eo. ti. l. contractus & de conueniẽ. fisci. debito. l. 2. Itẽ derogatur si aliquid in eo inueniatur subsignatũ uel subscriptũ. ut. ff. ad le. Corne. de fal. l. Paulus. Itẽ si in aliqua parte fuisit incisum. ut ff. si tabulæ tes. extra. l. 1. §. pe. Item derogatur fidei instrumẽti ex archiuo producti si non fuerit manu cõmentariensis signatum. ff. de iure fisci. l. in fraudẽ. §. quoties.

8 † Derogatur fidei instrumẽti si non sit originale sed sumptũ. Exẽplũ aũt iudex & sumptum idẽ supponunt originale autenticũ & exẽplar idẽ significãt exẽplum igitur iudex uel sumptum fidẽ non facit ut infra eo. ti. c. 9. di. ut ueterũ. 76. di. ieiunium. 25. q. 2. sancimus. C. de eden. in autẽ. si quis in aliquo documento. in aũt. ut sponsa. largi. §. & hoc quoq; iubemus, col. 9. ff. famil. ercisc. l. si quæ sunt cautiones. ff. de actio. emp. & uend. l. Titius C. de fideic. l. instr. C. de diuersis rescriptis. l. sancimus. & ff. eo. ti. l. 2. Quidã accidunt contrarium dicunt. s. quòd standũ sit sumpto uel exẽplo. & hoc dicebat dominus Albericus. Mouebatur autem quadã ratione & quadam lege ratione tali. sicut originale instrumentum dicitur autenticum & ei statur, quia confectum est à publica persona. idest à tabelione. sic & sumpto standum est si à tabellione fuerit exẽplatum: quod enim præstat auctoritatem originali idem & sumpto. scilicet persona publica. inducebat legem pro se in auten. ut fratrum filii. §. illud, collatione 9. Et hanc opinionem tenuit donec inconuenientiam suæ opinionis fine deprehendit occulta. cum enim in causa de facto in qua ipse patronus erat induceretur exemplum & pars altera fortiter allegaret exemplo non esse credendum ipso contrarium asserente. tandem deductum est originale in medium in quo quædam uitia sunt inuenta quæ in sumpto non erãt. & ex tunc uisum est sibi nõ sufficere sumptum. quamuis per tabellionem sumatur & quãuis in sumpto tenor originalis contineatur de uerbo ad uerbum propter uitia, literas & correctiones quæ possunt esse in originali & non in sumpto. Autẽ illud ut fra. filij. non loquitur in simplici sumpto. sed loquitur in sumpto auctoritate iudiciali. cui etiam secundum Azo. standum est. ut. C. de testa. l. publicati. C. de re iudi. l. gesta infra de confirmati. uel inuti. cum dilecta. non enim uerisimile est iudicem auctoritatem præstitisse sumendi, si uitia in originali fuissent ut infra de priuile. cum olim essemus apud perusiũ. & infra eod. titu. c. ulti. Nec ob his decre. supra de probat. quoniam contra falsam. quæ dicit recurrendum fore ad originalẽ si de gestis quæ remanserunt apud partes dubitari contingat. Nam illa sumpta non sumuntur auctoritate & præsentia iudicis. & propterea recurritur ad originale. ut supra de probat. capitulo ulti. Hæc & alia sunt quæ debilitant instrumenta saluis his quæ de falso possunt

possunt obijci instrumentis & per quæ de falsitate argui possunt. de quibus dice-
9 mus. infra de crimi. fal. † Et notandum quod licet instrumenta cum die & consu le edi non debeant ne fraudis fabricandæ materia detur.ut.ff.de eden.l.1.§.editiones.ff.quemadmo.te aper.l.2.§.si dubitetur.C.eodem titu.l.eius. Si tamen de falso arguatur instrumentum ratio temporis in quo potest falsitas facilius deprehendi.ut infra eodem titulo inter dilectos. necessarium est instrumentum edi cum die & consule.ut.C. de contrahenda & committen.stip.l.optimam.Instrumentum autem non uisum non potest argui falsitate.ut infra eodem ti.accepimus.

Summarium

1 *Præsumptio quid sit.*
2 *Præsumptionum species quot sunt.*
3 *Præsumptionum alia est iuris tantum, alia est iuris & de iure.*
Probatio an admittatur contra præsumptionem iuris & de iure.
4 *Bonum esse rectè factum præsumitur.*

¶DE PRAESVMPTIONIBUS. Rubrica.

QVia præsumptiones plerunq; semiplenam probationem faciunt, plerunque alias probationes ad iuuant nonnunquam per se probant ut uiolentæ. Ideo subiicitur hic rubrica de præsumpt. tractaui de probatio. de testibus. & de fide instrumento. inseritur. Videamus igitur quid sit præsumptio. quot sint præsumptionum species, quibus præsumptionibus stetur, & quibus non.
1 ¶ Præsumptio † est alicuius facti dubij aliquoties semiplena aliquoties plena
2 inuestigatio. ¶ † Tres sunt species præsumptionum alia temeraria. alia probabilis, alia uiolenta. temeraria teprobatur.ut 2.quæst.1.primo 6.quæstio 1.oues infra de sen. excomm.inquisitioni. Probabilis admittitur ad semiplenam probationem,ut hic in multis decre. & infra de senten.excomm.inquisitioni supra de resti.spol.solicite. & ad purgationem indicendam. ut 2. q. 5. presbyter infra de purga.ea.si quis de gradu. Violēta ad pronunciandum sufficiens reputatur. ut 32. q.1.dixit dominus infra eod.titu. literis. ff.de his qui sui uel alie. iur. sunt.l. filiū.
3 † Sed circa uiolentas præsumptiones sub distinguitur quia alia iuris & de iure. Præsumptio iuris est cum ius præsumit aliquid sed non statuit super præsumpto. & hæc præsumptio recipit contrariam probationem. & exempla super hoc 35. quæst.3. extraordinarie 33. q.1.nec aliqua.C.de episc.& cleri.in authen. licentiam 22.q.5.nulli infra de testa. requisisti.ff.de dona.inter ui.& uxo.l. Quintus. C.eo.ti.l.etiam.Præsumptio iuris ex de iure est cum ius fingit & statuit super ficto contra aquam fictionem non admittitur contraria probatio exempla ad hoc infra de sponsa ad id.&.c.is qui fidem in fra de cond.appo.per tuas &.c.de illis in fra qui ma.accu.pos. insuper infra de spō sa.commissum 54. distinct.fraternitatem 27.distin.quod interrogasti 26.q.2.uidua infra de regula.& transe.uidua.& generaliter ubicunque ius statuit & fingit super ficto. Quandoque tamen ius fingit aliud esse quam sit fingit enim mulierem stipulatam dotem quæ non est.ut.C.de rei uxo.ac.l.1 in prin. fingit natum quod non est.ut.ff.statu.ho.l.in utero, fingit uiuere quod non uiuit ut insti. de excu.tu.§.si lij aut fingit non esse natum quod est natum ut.ff.de libe.& postu.l. Titius testamento.§.Lucius,fingit non conceptum, qnia nascitur mortuus ut.ff. de uerbo.sig. l.quæ mortui.istas & cōsimiles fictiones iuris inuenimus quos notat dominus meus in princ.summæ circa 10. prædicamenta.¶Et est notandum. quòd si aliquā do lex fingit bonum.canon autem malū, nam in liberæ mulieris coniunctione lex præsumit matrimonium.ff. de ritu nup.l. in liberæ canon præsumit cōtubernium nisi probetis matrimonium. ut 30.q.5.c. 1.& 2.Et hoc propter periculum quod accidere potest ex clandestinitate.nam & si sunt aliqui uir.& uxor si tamen alter ab

altero.

altero diuertat nec possit probare matrimonium ecclesia non cogit eos cohabitare.ut 30.q.5.§.his ita infra de clandesti.
4 despon.c.1. ¶ †In summa notandum est quod omne bonum factum rectè præsumitur actum.omne male factũ praue præsumitur actum ut infra eo.c.1.&. 6.quæs. 1.si omnia.

Summarium

1 *Iuramentum quid sit, & quod iuramentum sit prohibitum.*
2 *Iusiurandi aliud assertorium aliud promissorium.*
3 *Iuramenti assertorij species quot sunt.*
4 *Iuramentum in quibus casibus nõ deferatur.*
5 *Iusiurandum deferre quis possit. & numero 6.&. 7.*
6 *Iuramentum assertorium cui & quando deferri debeat.*
8 *Iurisiurandi effectus qui sint.*
9 *Iuramentum tres comites habet.*
10 *Iuramenta illicita & temeraria seruari non debent.*
11 *Iuramentum quando dicatur illicitum.*
12 *Periuri pœna quæ sit.*
13 *Periurus an sit infamis.*
14 *Periurium quotuplex sit. & quod dicatur periurium.*
15 *Iuramentum de quo in hoc titulo est de ueritate.*

¶ DE IVREIVRANDO. Rubr.

DIximus supra de probationibus, sed quia ex inopia probationum recurritur ad iuramentum nam finis oium litium est iuramẽtum ut e.infra ti.& si christus,circa medium.Et alibi dicitur maximum remedium expediẽdarũ litium est iuramẽtum ut.ff.e.1.1.l.1. Ideò post tractatum de probationibus annectitur iste de iureiuran.¶ Videndum est igitur quid sit iuramentum, unde dicatur, quot fuit eius species,quis possit deferre. & cui, qualiter sit deferendum. qualiter iurandũ & quid sit iuramenti effectus. &
1 quæ periurij pœna.¶ Iuramentum † est affirmatio uel negatio sacræ rei attestatione firmata.Sacræ rei ideo dixi. quia licet nõ licet iurare per creaturas nõ sacras.ut in euãgelio. Nolite oino iurare neq; per cœlum &c.& infra e.t.& si christus 22.q. 1.clericum &.c.considera in autẽ. ut non luxuriẽtur contra naturã col.6. Sed licet per illas creaturas de quibus in iure permittitur.ut per crucẽ,per euãgelium, per ordinẽ,per altare, per salutẽ principis,& per similia uerba. ut 22.q.1. si aliqua. & q.5.qui deierat.1.q 2 quoties 22.q.1.habemus.ff.de iureiur.l.quæ salutẽ 22.q.1. §.sicut etiam. Per numina improbata iurare non licet.ut.ff.eod.ti.l.non erit.§.2. Per membrum autẽ dei prohibitum est, ut 22.q.1.si quis per capillum,in autẽ. ut non luxurientur contra naturã circa medium.col.6.quod prohibitum est propter quosdã hæreticos qui dixerunt deum humano more membra habere distincta ut 24.q.3.quidã in uersi.antropomorphite. Potuit autẽ competentius appellari factum iuramẽtũ eo quod super facto iuratur uel iusiuratũ.quia super iure quod iurati cõperit iuratur quasi iusiurã.placuit. tamẽ ut factum ius dicatur.quia super facto iure iuratur. Adijcitur uerò iurãdum eo quod id debet esse iuratũ quod antea fuit iurãdũ relatione facta nõ ad id quod fit.sed ad id quod fieri conuenit ut.ff.de iu
2 stitia & iure.l.ius.¶ Iusiurandi † duæ sunt species aliud assertorium aliud promissorium. Assertorium quod fit de præterito uel præsenti in quo asseritur aliquid esse uel fuisse.Promissorium est quod concipitur super futuro in quo promittitur dandum uel faciendum uel non dandum seu
3 non faciendum.¶ Iusiurandi † assertorij tres sunt species.aliud uolũtarium. aliud necessarium, aliud iudiciale.Voluntariũ est quod pars parti defert extra iudicium ideo sic dictum,quia ex uoluntate defertur & suscipitur uoluntariè, & delatũ uel relatum uoluntariè suscipitur uel recusatur ut.ff.eo.tit.l.iusiur.Necessariũ dicitur iusiur.quod necessitate à iudice imposita defertur uel suscipitur arg.ad hoc.ff.de in
4 litem iuran.l.ul. †Et hoc sacramentũ nõ põt referri uel recusari nisi prætendatur iusta

iusta causa recusationis; ut C. eo ti. l. generaliter. §. sin autē. Iudiciale (ut illud quod in iudicio defertur uel referri a parte parti quod non est necessarium subire immo delatum potest recusari, potest & referri. ut. C. eo. ti. l. delato. ff. eo. titu. generaliter. §. sin autem & eun. & infrà eo. ti. c. ul. Olim autem non poterat recusari sed referri. ut. ff. eo. titu. l. manifestæ. Vel loquitur lex illa cum iusiur. delatum suscipitur ab eo cui defertur. ¶ In casibus tamen nō non defertur iusiuran. ut in actione rerū amotarum. furti & alijs famosis actionibus, ut. ff. rerum amotarum. l. mar. §. ul. & l. non magis. & idem credo ubicunque lex defert. iusiur. ut. C. de fideicom. l. quæstionem. C. de iure delib. l. scimus. §. licētiam. C. de iure domi. l. ul. §. ul. nisi eadē lege permittatur potestas deferendi. ut. C. de bonis aucto. iudi. poss. l. ulti. ¶ Potest
5 † iusiurādum deferre omnis ille ad quem spectat negocium proprio nomine. procurator uerò non potest deferre nisi in tribus casibus si habeat speciale mandatum si sit datus in rem suam, uel habeat liberam & generalem administrationē, alias non ut. ff. eo. ti. l. iusiurandum. §. ulti. & se &. ff. de procu. l. procurator, cui libera. & l. procurator tuorum. ¶ Quid de prælato agente pro ecclesia uel defendēte nunquid iuramentum deferre potest. Puto quod sic, nam & tutor & curator & defensor uniuersitatis deficientibus alijs probationibus possunt deferre iusiurandum super re dubia, super certa non possunt facere gratiam ut. ff. eo. ti. l. tutor. & l. iusiurandum quòd. §. ult. &. C. de transac. l. præses. ¶ Iusiurandum necessarium defert index. ¶ † Sed quando & cui deferri debet
6 uideamus. Et est certum quòd si actor nihil probat reus est absoluendus. ut. C. de eden. l. qui accusare 6. q. ul. ca. actor. infra eo. ti. ca. ulti. Hoc tamen fallit in quibusdam casibus in quibus defert lex iuramentū reo si actor nihil omnino probet. ut. C. de his qui ad ec. confu. l. ult. §. sanè C. de fide instr. l. ul. C. de iure delibe. l. ul. §. licentia. Et secundum hoc possit intelligi infra eo. ti. c. ul. & in auth. de instr. cau. §. si tamen quisquā. Si autē actor probauerit semiplenè. puta per scripturā domesticam. per collationem literarum. per unum testem, uel per fugam rei. qui finito officio debuit ibi respondere ubi gessit officium defertur iuramentum actori. qui nouit ueritatem rei maximè si res petita sic modica, & actor sit honestus ut in auth. de instru. cau. §. si uerò mouiantur & de collatione. §. super hoc. & §. si quis auth. col. 9. ff. de re mili. l. non omnis. §. ulti. &. ff. de legiti. tu. l. legitimus. R. j. nam & unum testē dico inducere præsumptionē. ut. ff. de dote præle. l. Theopópus. & ff. quemadmodū tes. aperiātur. l. 1. §. si unus. Item si duo faciunt plenam probationem ergo unus facit semiplenam. Nec obstat. ff. de quæstionibus. l. maritus. ibi enim non prohibuit quæstionem haberi de ancilla. quia non procederet iudicium. sed quia ancilla non debebat torqueri contra dominum suum in pecuniaria causa etiā præcedentibus indicijs. ut. C. de quæstionibus. l. 1. Item propter enormitatem delicti à reo commissi defertur actori iuramentum si actor non possit quæ perdidit uel ablata singula cōprobaret. ut. C. unde ui. l. si quando supra quod metus causa ca. ulti. 2. q. 1. in primis. Item propter enormitatem rei & improbitatem litigādi defertur actori iusiurandum. ut. C. de iudi. l. properandū. §. fin aūt. Alius aūt ubi actor nō nouerit ueritatem rei, uel summa non est modica, & persona actoris est suspecta, uel nō suspecta, sed reus est ita honestus ut actor defert reo iusiurandū ut absoluatur in cōtractibus bonæ fidei uel stricti iuris, in delictis & quasi delictis propter regulam quæ est. ff. eo. ti. l. admonēdi. C. eo. ti. l. in bonæfidei. ¶ Iusiurandū
7 † uolūtariū deferendum est secundū uoluntatē partis deferentis. Necessariū uero defertur secundū arbitriū iudicantis. Debet autem iurare is cui delatum est iuramentum prout est delatum. ff. eo. tit. l. 4. §. ul. & l. 4. & l. 5. in prin. & l. qui per salutē. eo. saluo quòd per improbatas religiones iurari non debet ut in princ. dictū est. ¶ Effe-
8 ctus † iurisiurandi est ut ex eo detur actio in fa-

in factum si iurauerit quis sibi deberi, nō adiecta forma uel rem suam esse. ut C. eo. tit. l. actori. Si autem adiecta forma quis iurauerit, dabitur utilis actio ex eo contractu, & non tantum ei sed aduersario, ut ecce iurauit quis se emisse à Ticio Stichum. pro. 10. nam & agit ex empto ad stichum & tenetur ex uendito ad. 10. Vel iuraui me dedisse Stichū pignori pro. 10. quæ accepi mutuo, ago pignoraticia pro Sticho et teneor certi cōditione pro mutuo ad 10. uel iuraui mihi fundum in dotem datum. & ipsum possum prosequi & soluto matrimonio teneor ex stipulatu. ut. ff. eod. tit. l. si duo. §. is qui iurauit. &. §. Marcellus. Item ut seruetur quicquid per iusiurandum firmatum est: dummodo iuramentum seruatum non uergat in interitum salutis æternæ: ut infra eo. ti. si uerò. & si uergat in præiudicium temporale. ut infra eo. ti. debitores. etiam si præstetur super contractu non obligatorio de iure. ut infra eo. ti. cum contingat. ¶ In summa sciendum est † quòd iuramentum tres
9 habet comites, ueritatem ut iurans sciat uel credat uerum quod iurat. Iudicium id est, discretionem, ut quis discrete iuret nō præcipitanter, & sine necessitate ad iurādum festinet. Item iusticiam, ut sit iustum & licitum quod iuratur. Sed si tres comites uel aliquod ex istis defuerit nequaquā iuramentum erit sed periurium id est, illicitum uel temerarium iuramentū ut 22.
10 q. 2. animaduertendum. † Iuramenta autem illicita & temeraria seruanda nō sūt. ut infra eo. ti. quemadmodum. & ca. sicut nostris, cum quidem, sicut ex literis. Item illa quæ priorib. præiudicant ut infra eo. ti. tua. & c. intellecto & c. ea te. In his igitur seruabis ꝙ si iuramentum fuerit euidēter illicitum potest quis contra illud propria auctoritate uenire. ut 22. q. 4. diffinitio. & ca. in malis. Et hoc ideo quia iuramentum non fuit inuentum ut ad inquitatem obliget. ut infra eo. ti. quanto 22. q. 4
11 inter cetera. ¶ Ex his † autem causis redditur iuramentum illicitum quæ sequentibus uersiculis continentur. Sit iusiurandum licitum discerne notando. quis, cui quid, per quid, ad quid, cur, quomodo quando. Quis, quia ex persona iurantis redditur iuramentum illicitum. ut cum paruulus iurat. ut 20. q. 5. paruuli. Quod intelligo in infante uel infantiæ. proxi. ut. ff. eo. ti. l. qui iurasse. nam doli capax iurat. ut. ff. de lib. cau. l. ul. Cui, quia per sona eius cui iuratur censetur illicita. ut 22. q. 5. nullus. & infra eod. titu. nimis. Quid, nam ratione rei quæ iuratur censetur iuramentum illicitum ut sit iuretur id quod est mortale peccatum. ut infra eo. ti. si uerò aliquis. 22. q. 4. iurauit infra eo. ti. quemadmodum infra de homi. cum iuramento. Per quid. nam ratione eius per quod iuratur censetur illicitum, ut si iuretur per creaturas ut 22. q. 1. considera & dixi supra in prin. huius ti. Ad quid. quia finis ad quem tenditur reddit iuramētum illicitum, ut cum quis iurat ut eligatur ut 8. q. 3. artaldus supra de elec. per inquisitionem. Cur. quia causa propter quam iuratur reddit iuramentum illicitum ut saltatio puellæ iuramentum Herodis. ut 22. q. 4. unusquisque. Quomodo scilicet discrete uel indiscretè. Indiscretio enim & præcipitatio redit iuramentum illicitum. ut 22. q. 2. animaduertendum. Quādo. quia tempus reddit iuramentum illicitum, nō enim licet iurare in diebus dominicis, nisi pro pace. ut supra de fer. cap. 1. ¶ Pœna
12 † periurij id est, fractionis liciti iuramenti est pænitētia septennis. ut 22. q. 1. prædicandum hoc enim imponitur pro quolibet mortali. ut 23. quæst. 2. hoc ipsum. Hoc in iudicio animæ, sed in iudicio corporum pœna periurij est depositio. ut 25. di st. §. criminis. Sed pœna periurij hoc est temerarij iuramenti est pœnitentia annalis in foro penitentiali. ut 22. q. 4. qui sacramento. In foro iudiciali est amotio a beneficijs ut infra. eo ti. tua. §. cæterum. Sed secundum iura ciuilia iureiurandi cōtempta religio Deum habet ultorem. ut. C. eo. ti. l. 2. nisi iuramentum in contractibus interponatur. ut. ff. de crimine stellionatus. l. ult. C. de transac. l. si quis maior. C. de dig. l. quoties. lib. 12. ¶ Quæritur
13 † an periurus sit infamis. Et circa hoc distinguit

ſtinguit Azo. ſic cum quis iurat de præſenti uel de præterito: putarem eſſe ſuam uel fuiſſe, nam ſi de præſenti notatur infamia. & ſic intelligit ff. de his qui no. infa.l.Lucius.ff. de cri. ſtel.l.2.& ul. Ar.contra in auth.ut li. ma. & auiæ.§ quod autẽ à nobis. & in auth. ut litigan. iurent. §. ſi quis autem liti. Si autem iurat de futuro, non eſt infamis, niſi ueniat contra duo ſcilicet iuramentum & pactionem. ut. C.de tranſac.l. ſi quis maior. Magiſter Ray. in ſũma ſua diſtinxit inter aſſertoriũ & promiſſorium iuramentum. Periurum in prima ſpecie nõ dixit infamem & allegauit decre. infra de exce. denique. & ſupra de ordi. cog. cũ dilectus, in fi.& facit ad hoc lex illa Lucius. Sed hæc omnia mihi, ſecũdum iura canonica non placent. nam dico periurum infamem, eſſe ſiue de præterito ſiue de præſenti, ſi ſcienter & prudenter falſum afferat ſub iureiurando, ſiue iuramentum ſponte præſtitum de dãdo uel faciendo uolens uiolet. ut 6.q.1. infames. qui enim periuriũ ſponte committit mortaliter peccat. ut 22.q.1. ca.ul. ergo eſt infamis infamia canonica. ut.6.q. 1.illi qui. Item periurium crimen eſt ut infra eo. ti. querelam ſupra de tempo.or.ca. ult. ergo eſt famoſum. ut 25. di. §.nunc autem, in uer.in epiſtola uerò. Ad.l. autem Lucius, & ad decre.cum dilectus, reſpõdeo. teſtes quorum teſtimonium reprobatur inter infames haberi non debent, uerum eſt infamia legali quæ generaliter non ipſo facto ſed per ſententiam irrogatur. Vel aliter poſſibile eſt quòd teſtimonium teſtiũ reprobatur. Nec ex hoc ſolo de periurio conuincuntur, ut ſi negatio apta non proferãt. ut 4.q.3.§. item in criminali.in uer. ſi teſtes nude deponãt. ut 4.q.3. §.item in criminali, in uer. ſolam, & cauſam ſui teſtimonij nõ facit manifeſtam. ut in auth. de teſti.§. & licet. uel quia per plures con
14 trarium probatur. ¶ Periurium † autem multiplex eſt, dicitur enim periurium falſa iuratio qui ſi ignoranter fuerit facta & adhibita omni diligentia nullum inducit peccatum. ut 22.q.2. homines non adhibita omni diligentia eſt ueniale peccatum. ut 25.diſ. §. uerum, in fi. Dicitur periuriũ trãſgreſſio liciti iuramẽti. & hoc eſt mortale. ut.6.q 1.quicunque. Si uero illicitum ſit iuramentum. ſcienter hoc iurare, peccatum eſt, ſed contrauenire non eſt peccatum. ut dixi. ſupra proxi. §. dicitur periurium indiſcretum iuramẽtum, & iſtud eſt ueniale peccatum. ut 25.di.§.criminis, in fi. dicitur periurium mendacium iuramẽto firmatum, & iſtud ſemper eſt mortale ut 22.q.2. homines. niſi ſi t loco. ut 22.q.2. quod ait. uel ſimulatorie. ut 22.q.2. uti
15 lem. ¶ Vltimo notandum † eſt quòd hoc iuramẽtum de quo hic tractatur eſt de ueritate. ut. ff. eo. titu.l. quoties infra eo. titu. ex literis. & ideo ſi deferatur alicui qui non nouit ueritatem impetret ſibi remitti, uel dari ſibi tẽpus ut certioretur. ut. ff. eo. titu.l. iuſiuran. & ad pecunias. ff. rerũ amo.l.mar. §. qui rerum. Iuramentum de calum. eſt de opinione ſeu credentia: ut dixi. ſupra de iurameuto calum. Iuramentũ uerò quod præſtatur in litem eſt de affectione et aſſertione. de quo tractatur. C.et. ff. de in litem iurando.

Summarium

1 *Exceptio quid ſit.*
2 *Exceptio peremptoria quæ dicatur, quando & qualiter opponatur.*
3 *Exceptionem dilatoriarum diuiſio, & multiplicis differentia.*
Exceptiones tam dilatoriæ quàm peremptoriæ, ſeu anormales in qua parte iudicij proponantur.
5 *Exceptionum aliæ perpetuæ, aliæ temporales, aliæ perſonales, aliæ reales.*
Exceptiones prædictæ qualiter opponuntur.
5 *Exceptionis effectus quis ſit.*
6 *Litis conteſtatio an fiat per exceptionem peremptoriam.*
7 *Excommunicatus an repellatur ab agendo.*
8 *Exceptio excommunicationis non tollitur per replicationem excommunicationis, ſi de maiori excipiatur & replicetur.*

¶DE EXCEPTIONIBUS. Rubrica.

Dictum est supra de prob. de testibus, de fid.instru.de præsump. & de iureiuran. ad quod recurritur in defectum probationis. ut supra in proxi. ti. dictum est. Sed quia is qui exceptione utitur onus probationis in se recipit. ut ff. eo. ti. nam per exceptionem quis defenditur & iuuatur sicut per actionem. ut insti. eo. titu. in prin. Ideo subijcitur hic rubrica de exceptio. ¶Videamus igitur quid sit exceptio, quæ sit exceptionum diuisio. quando, qualiter, & a quibus apponatur. & quis sit exceptionum effectus.

1 ¶Exceptio † est aliquando actionis exclusio. plerunq; enim competit actori actio, & eam per exceptionẽ excludi oportet. Nam si metu coactus, uel dolo inductus, aut errore lapsus tibi stipulanti promitto iure ciuili obligatus sum. si ex stipulatu agatur, rectè quidem agitur. sed iniquè & ideo per exceptionem quod metus causa uel doli mali. aut in factum excludendus est actor. Item si tibi pecuniam promisi spe futuræ, numerationis, & si non numeraueris teneor tibi ex stipulatu, & potes contra me agere sed te per exceptionem repellam. Item si pactum feceris mihi de non petendo nihilominus remaneo obligatus. quia pactum non tollit ciuilem obligationẽ sed elidit. unde exceptione opus est. Item si cõtra me egisti & per sentiam exciti absolutus. si uerus etiam debitor natura manes obligatus. ff. de condi. inde. l. iul. & propterea necessaria est exceptio. ut probantur hæc omnia. insti. de excep. Aliquando exceptio est non actionis, sed intentionis exclusio: ut si petas à me. 10. & ego dico solui. si uerũ est quòd excipiendo dico scilicet soluerim. nulla competit tibi actio. quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio. ut insti. qui. mo. tol. ob. in prin. Et quòd exceptio aliquando non actionem sed intẽtionem uel actorem excludat probatur. ff. eo. ti. l. 2.

2 ¶Exceptionum † alia dilatoria, alia peremptoria, alia anormala. ¶Peremptoria est quæ semper obstat agẽti et quæ perimit actionem. si quã inuenit perimẽdam, uel saltem intentionem excludit ut superius dictum est. ut exceptio doli mali. rei iudicatæ, pacti conuenti perpetui. Nam si pactum de non petendo ad tempus interuenerit exceptio quæ orit ex hoc pacto non est perẽptoria, sed dilatoria. ut insti. eo. ti. § appellatur. Regulariter aũt perẽptoriæ exceptiones opponi possunt usque ad sententiam. Hoc tamen fallit in quibusdam quæ etiam post sententiã proponũtur ut exceptio Macedoniani & Velleiani. ut. ff. ad Mace. l. tamen si non opposita. immo solutum per errorẽ omissa exceptione Macedoniani repetitur. ut. ff. de. condi. inde. l. qui exceptionem. Item fallit in qualibet perẽptoria à milite per simplicitatem omissa. Nã ea post sententiã opponere potest. ut. C. de iur. & fac. igno. l. 1. Fallit in exceptione quæ cõpetit donatori ut non condẽnetur nisi inquãtũ facere potest. quia & si insolidum condemnetur adhuc locum habet exceptio. ut. ff. de re iudi. l. Nescẽnius. §. ult. Item fideiussor insolidum cõdemnatus etiam post sententiam implorare potest mandari sibi actiones contra fideiussores. ut. ff. de fideiuss. l. si fideiussores. §. idem respondit. Item fallit in quibusdam exceptionibus per quas contenditur iudicium retro nullum fuisse, ut no. supra de proba. §. actor.

3 ¶Dilatoriarum exceptionum † quædam sunt declinatoriæ iudicij, quædam dilatoriæ solutionis. Declinatoriæ iudicij ut exceptio contra rescriptum. contra libellũ. Exceptio contra personam iudicis de suspecto. Exceptio de ferijs. Exceptio de loco non tuto. Exceptio procuratoria. Nã per tales exceptiones non litem inficior sed differo uel euito personas, ut ff. eo. ti. l. 2. in fi. Dilatoriæ solutionis. ut exceptio pacti conuenti temporalis, ut. ff. eo. ti. l. 3. §. 1. Item exceptiones quæ dantur quibusdam personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt. ut. ff. de re iudi. l. sunt qui. Ideò autem dicuntur dilatoriæ solutionis. quia differunt integram

gram & totalem solutionem; donec debi tor uel eius hæres ad pinguiorem fortunã deuenerit.& hoc respectu exceptiones p̃dictæ dicuntur temporales, nõ perpetuæ quia non est uerisimile quòd nec debitor nec eius hæres uel hæredis hæres in infinitum non deueniant ad pinguiorem for tunã. nec enim pauperibus industria uel augmentum patrimonij, quod laboribus & multis casibus quæritur interdicẽdum est.ut.C. ar.tutel.l. si defunctus. Alio tamen respectu dicuntur peremptoriæ.quia possunt proponi ante litem & post litem contesta. immò & post sententiam. secundũ ne plus extorqueatur quàm condẽnatus facere possit. ut. ff. de re iudi. l. inter eos in fi. & l. cum ex causa. ff. de uer.sig. l. in condẽnatione. Et hac ratione anormalæ dici possunt, quia nec dilatoriarum nec peremptoriarum regulam imitantur. ¶Quando autem proponẽdæ sunt & probandæ tam declinatoriæ quàm dilatorie dixi supra de proba. §. restat uidere. Sed hoc sciẽdũ est quòd si dilatoriæ non pro ponantur suo tempore quia competere ignorantur nihilominus & postea locum habent.ut infra eo. ti. pastoralis supra de testi. præsentium supra de offi. dele. insinuante infra qui ma. acc. pos. consuluit. ¶Anormalæ sunt per quas contenditur nullum retro fuisse iudicium quæ ideo dicuntur anormale. quia non sequuntur regulam uel naturam aliarum exceptionũ. nam locum habent ante litem conte. & post litem conte. ante sententiam & post ut no. supra de proba. §. actor. Sed illæ exceptiones quæ dãtur certis personis ut non conueniantur nisi inquantum facere possunt anormalæ dici possunt.ut dixi.supra .§. proxi. Item exceptio non numeratæ pecuniæ, & exceptio non solutæ do tis quo ad quid anormalæ dici possunt. quia cum alias exceptiones.obijciens pro bare habeat quod opponit.ut. ff. eod. tit. l. in exceptionibus. In prædictis duabus secus est quia non is qui excipit probare debet sed qui petit probare habet. ut. C. de non nu. pecu l. 3. Quod uerum est infra biennium.ut.C.eod.tit.l.in contractibus. Et idem dico in exceptione non solutæ dotis, cum secundum uaria tempora quæ circa hoc statuuntur in auth.de tẽpo. non solutæ dotis. coll. 7. contingit & aliud mirabile in prædictis exceptionibus. nam quia alteram ex illis proponit simul & litem contestatur & exceptionẽ. opponit cum alias per peremptorias exceptiones contestatio litis non soleat fie-

4 ri ut infra notabo. ¶Fiunt † & aliæ diuisiones exceptionum. quia aliæ perpetuæ aliæ temporales.ut. ff. eo. ti. l. 4. aliæ per sonales, aliæ reales. Personales non transgrediũtur personas earum quibus competunt. Rei cohærentes alicui competũt & omnibus qui ex persona illius conueniuntur. ut. ff. eodem tit. l. exceptiones. in prin. &. §. rei. Opponuntur exceptiones peremptoriæ, cum agitur unde si nunquam agatur nunquam excipietur. & hac ratione dicuntur exceptiones perpetuæ. ut. ff. de doli excep. l. pure. §. ul. & C. eo. titu. l. si pactum. ¶In qua autem parte iudicij proponatur tam dilatoriæ quã perẽptoriæ siue anormalæ dictum est. ¶Exceptio datur reo. Replicatio actori ut supra de renuncia. super hoc infra eodem. titu. à nobis. & cap. dilecti filij. institu. de replica. Aliquando largo sumpto uocabulo dicitur replicatio etiam exceptio quæ actori competit. ut. ff. eodem titul. l. 2. §. 1.

5 ¶†Effectus exceptionis est ut per dilatoriam differatur iudicium, uel euitetur persona iudicis, uel procuratoris. per peremptoriam perimatur actio agẽtis uel intentionis excludatur. ut supra in prin. no.

6 Sed quæritur an † per exceptionem peremptoriam fiat contestatio lit. ut si uẽ dicem à te fundum & tu excipias de præ scriptione. Et uidetur quòd non. Nam exceptio est actionis exclusio. ut superius dictum est. non autem opus est actionem excludi cui contradictum non est. Ante enim necessarium est ut contestatio præcedat & demum quandocunque usque ad sententiam. locum habeant peremptorie. ut C. eod. titu. l. si quidem. et. l. præscriptionem. et C. de lon. tempo. præscri. l. emptor. C. de sen. rescin. nõ

 posse

posse.l.peremptorias. Item oportet prius per contradictionem ordinarij iudicij, & demum ad defensiones accedi. ut not.su pra de litis contesta.§ sit autem contesta tio. Sed contra nam instituta actione & opposita exceptione peremptoria, uidetur esse iudicium. ut.ff. de inter. actio.l.si filius.§.exceptionibus. Item per exceptiones non numeratæ pecuniæ & non solutæ dotis fit contestatio litis ut dixi supra §.anormulæ. Item facit pro hac parte su pra de dolo & contuma.prout ibi post ex ceptionem præscriptionis oppositam pro ceditur ad diffinitiuam, utpote lite quæ ingeritur contesta. & melius infra de appel.cum causam.sumpto argumento à cõ trario sensu.quod est fortissimum.ut.ff.de offi.eius cui man.est iurisdictio.l.1. ¶Solutio puto non fieri contestationem unde si peremptoria opponatur antequam respondeatur ad libellum erit tunc illa exceptio intentionis exclusio, & sic intelligo quod legitur.ff. de condit. inde.l. eleganter.§.si quis post transactionem. & ff.quod me.causa.l.metum.§. sed quod ait, in fi.ff.de nego.gest.l.si auté.§.si quocunque. Si uero postquam iam responsum est ad libellum & contestatio facta est opponatur exceptio peremptoria erit actionis exclusio. Ad decre. prout respondeas sicut respondi. supra de litis contestat.§. contestatio. Ad aliam cum causam respõdeas quòd ibi cessat argumentum à contrario sensu. ut alibi.C.de episc. & cleri. l.conuenticulas infra de uerbo.sign.quod dicitur 24.q.2. priusquam. Vel ibi papa magis inspexit opinionem iudicum uel

7 ueritate. ¶Quæritur † de excommunicacato an repellatur ab agendo? Respondeo sic etiam si non opponatur exceptio scilicet officio iudicis. ut infra eo. exceptionem, in fi. Quod intelligo si nõ solus no. it. Nam si solus non posset eum uitare in publica communione. ut 6.q.2. si tantum & c.placuit. Reum autem excommunicatio non excludit, quia trahitur ad iudicium. Iudicium enim redditur in inuitum.ut.ff.de uerbo. oblig.l. inter stipulantem. & ideo omnis legitima defensio reseruatur reo excommunicato ut infra eo.tit.cum inter. Item à prosecutione appellationis non repellitur excommunicatus si originaliter fuerit reus ut infra eo.significauerunt, nec ab impetrando & si non faciat mentionem de excommunicatione in quo duo requiro quod excommunicatus reus fuerit in primo iudicio in quo appellauit & super quo impetrat. Itẽ quod excommunicatio non contingat id super quo impetrat. alioquin literæ impetratæ in forma cõmuni non facta mentione de excõmunicatione elidi possent. ut not.supra de rescriptis dilectus. & secundum hoc intelligo. 1 eod.titu. c.ulti. Actor uero excommunicatus impetrare non posset super quocunq; non facta mẽtione excommunicationis. ut infra de sentent. excommunicatio. per tuas supra de officio ordina. ex parte supra de officio delegati. cum contingat. ¶ Sed

8 † quæritur an exceptio excommunicationis tollatur per replicationem excommunicationis si de maiori excipiatur & replicetur. Et licet olim diceretur quòd sic per decreta. infra eodem à nobis, sumpto argumẽ. à contrario sensu. Hodie tamen dicendum est quòd non. per aliam infra eodem ti. dilecti.

Summarium.

1 *Præscriptio quid sit. & in quibus locũ habeat. Vsucapio in quibus rebus locum obtineat.*
2 *Præscriptio canonica quæ requirat.*
3 *Præscriptio quibus modis interrumpatur.*
4 *Præscribi quæ non possint.*
5 *Præscriptionum species quæ sint.*
6 *Præscriptio quæ contra ecclesiam Romanam currat.*
7 *Vsucapio triennij an in rebus ecclesiasti. & i mobilibus & profanis locum habeat.*
8 *Præscriptionis qui sint effectus.*
9 *Præscribi an possit cum mala fide, etiam longissimo tempore.*
10 *Habens conscientiam rei alienæ post completam præscriptionem, an illam restituere teneatur.*

¶DE.

¶DE EXCEPTIONIBUS. Rubr.

Vidimus de exceptionibus, sed quia frequenter ex præscriptionibus obijcitur exceptio ideo subijcitur hic Rubr. de præscript. ¶Videamus igitur quid sit præscriptio, quæ exigantur in præscriptione. quot sint species præscriptionum. quæ secundum iura canonica præscribi non possunt. quibus modis interrumpitur præscriptio. & quis sit præscriptionis effectus. ¶Præscriptio
1 † est ius quoddam substantiam ex tempore capiens idest, firmitatem. Habet auté locum præscriptio in rebus immobilibus usucapio uerò in mobilibus rebus qui aliter describitur sic ualet. usucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege diffiniti ut. ff. de
2 usuca. l. 3. ¶ Exiguntur in † præscriptione canonica quatuor. Primum bona fides, q. is qui possidet credat rem suam quam possidet. uel credat tradentem esse dominum & ius distrahendi habere licet erret in facto. ff. de uerbo. signi. l. bonæ fidei. Et hæc bona fides semper præsumitur, nisi probetur mala. cũ lex dicat præsumi ignorantiã nisi probetur scientia. ut. ff. de proba. l. uerius. Præsumitur auté mala fides si denũtietur emptori ne emat. C. de rei uen l. si fundum. uel quia quis contra legem mercatur. ut. C. de agri. & cen. l. quemadmodũ, uel si emit a procuratore meo per colusionem. uel cum quis emit a luxurioso cum sciret Protinus eum scorto pecuniam daturum. ut. ff. de usucapio. pro empt. l. qui fundum. §. qui sciens. & l. si quis. Sed quandoq; quis habet conscientiam rei alienæ & tamen usucapit, puta si decretum iudicis interueniat. ut. ff. de noxa. l. generaliter. 16. q. 3. placuit. ut quicunq; infra eo. ti. c. t. Illud autem non obest accipienti mala fides tradentis. ut. ff. de diuersis & tempo. præscri. l. an uitium. & argu. infra eo. ti tu. de quarta. Sed argu. contra. ff. de præscri. 10. uel. 20. anno. aũt. hodie sed illud de præscri. 10. uel. 20. an. In præscriptione uerò. 60. annorum non nocet dummodo nolit possessor uti accessione tẽporis il lius. ut. ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. cum quis. ¶ Item dicitur bona fides licet erret in iure ut infra de iur. pa. cura pastoralis. ff. de peti. hære. l. sed & si. §. scire licet. secus sit in usucapione. ut. ff. de usuca. l. nunquàm Item bonæ fidei est quis licet conscientiã habeat dubiã. ut. ff. de usuca. l. quid sit. §. bonæ. Secundum iustus titulus. ut infra eo. ti. si diligenti Qui an probare habeat i iudicio dubitatur. Et uĩ quòd sic. quia cum exigatur in præscribendo. ut dictũ est necesse est illũ probari. ut supra de probat. licet infra de decimis. dudũ, tẽpus enim solũ non est modus inducendæ uel tollẽde obligationis. ut. ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Et hoc uerum est si titulus pro non titulo habeatur. ut in prædicta decre. dudum Appello autem titulum possidendi causam, ut pote donationem, emptionem, permutationem, & consimiles. Exigitur ergo in præscriptione causa uera non legitima. nam si legitima foret præscriptio locum non haberet. quia non potest eadem res ex duabus causis acquiri ut supra de fide instrumen. inter dilectos. Nec posset titulus duplicari. ut. C. de contrahen. empt. & uen. l. cum res ff. de acqui. pos. l. possideri. §. ex pluribus instiu. de actioni. §. discretis. Inuenio tamen ex duplicato titulo excipi. ut infra de confes. præla. cap. post electionem. Sed illud ideo contingit. quia non prohibetur quis diuersis exceptionibus uti. ut. ff. de except. l. nemo. & ff. de inofficioso testamen. l. Pomponius. §. sed nec impuberis. Ex pluribus autem causis nobis aliquid deberi potest ut. ff. de regu. iur. l. non ut ex pluribus. & solui. ut. ff. de solut. l. cum quis. §. de peculio. Non tamen ex pluribus causis aliquid nostrum fieri potest sed ex una ut in d. l. non ut ex pluribus. C. de iure do. l. t. ff. ad l. fal. l. fundo. Item possumus ex pluribus causis rem possidere. ut in prædicto. §. ex pluribus. Nam quàmuis una sit possessio tamen plura sunt genera possidendi. ut in l. prædicta possideri. §. generaliter.

neraliter.unde de cā præſcribendi ſic intellige ut uera cauſa interueniat non legitima. In hoc pono exemplum. In donatione quæ fit ab epiſcopo ſine conſenſu capituli.hic eſt uerus titulus non legitimus, tamen nec ſufficientem præſtat cauſam poſsidendi & præſcribendi. & ſecundum hoc poteſt intelligi infra eo.tit.de quarta infra de iure pa. cura paſtoralis. Sic & erroneus titulus præſtat cauſam ſcribendi ff.pro emptore.l quod uulgo.ff.pro ſuo.l. ulti. Verius tamen puto non eſſe neceſſarium probari titulū poſſeſſionis niſi quis poſſideat pro hærede uel pro poſſeſſore ut.C. de peti.hære.l. cogi. & 2 q. 5. §.1. uel niſi ſit præſumptio contra poſſeſſorē. ut.C. de proba. l. ſiue poſſidetis, uel niſi quis ſponte titulum al eget. ut ſupra de proba. licet infra de deci dudum, ſufficit enim probari temporis continuationem. ut ſupra de proba.ex literis.18.q.2. ſeruitium.& 1.q.3. quæſitum.&. C.de præſcri. 30.anno.an lex competit. Tertium continua poſſeſsio.ſ.quòd res ſit poſſeſſa continue uſq; ad finem præſcriptionis ſine interruptione ut infra eo.tit.illud. & c audi

3 tis.† Fit autem interruptio naturaliter ut cum prædium quod præſcribitur inundatur.ut.ff.de bonis auten. iudic. poſſ.l. cum unus. §. ulti. Et hæc interruptio prodeſt omnibus habentibus ius in re. ut.ff.de uſu ca. l. naturaliter Fit interruptio ciuiliter per ſynodalem proclamationem.ut infra eo.tit. ſanctorum. Per quaſi conteſtationem. ut.C.ubi in rem actio. l. 2. ſupra ut lite non conteſtata.quoniam frequenter, in fi.Per conteſtationem.ut.C.de lon. tēpo. præſcrip. l. nec bona. Per executoris conuentionem.ut.C. de præſcrip. 30. an. l.cum notiſsimi. in princ. quæ quaſi conteſtatio dicitur. ut. ff. de actio. & obli. l. conſtitutionibus. Per debiti agnitionem uel fænoris ſolutionem. ut in l. cum notiſſimi.§. ſed & ſi quis per ſolam precum oblationem & ad reſcriptionem, in annalibus & prætorijs actionibus. ut. C. quando li. princi. litis conte. fa. l. 1. & 2. C. de anna. excep. l. ut perfectius Item fit interruptio ſi is contra quem præſcribitur nanciſcatur [illegible]nem rei quæ præſcribitur.ut in l. [illegible]ſſimi.§. imo. Item fit interruptio per ſolā libelli oblationem furore, infantia,uel dignitate aduerſarij impediente me agere.ut in l. ut perfectius. Item exigitur in præſcriptione canonica quòd res ſit præſcriptibilis.

4 † Quædam enim ſunt quæ præſcribi non poſſunt. ut ſubiectio. infra eod. titu. cum non liceat. Sed contra infra eo. titu. auditis.infra de capel. monachorum. dilectus infra de priuile. cum olim propter quæſtiones ſupra de excep. cum uenerabi lis in fi. In omnibus illis innuitur quòd contra ſubiectionem & obedientiam præſcribatur. Ad quod reſpondeo ſubiectus per ſe tantum non præſcribit libertatem contra ſubiectionem, ſed ſi priuilegium libertatis concedatur a ſuperiore in enormen læſionem illius cui ſubiectio debetur quamuis poſſit implorare ut priuilegium reuocetur. ut infra de deci. dilecti. ſuggeſtum infra de dona. apoſtolicæ huic iuri hoc implorandi præſcribitur a ſubiecto. Ad hanc ſolutionem accedit. C. de. fundis patrimonia. l. ulti. Vel ſubditus contra obedientiam in præſcribit, dum eam illi debitam eſſe prætendit cui tanto tempore ſe præſtitiſſe allegat. ut præſcriptio ſit inducta. & ſic loquitur cum olim. Et licet ſic dixerim poteſt tamen ſubiectus contra prælatum ſuum præſcribere per ſeipſum quod pertinet ad prælatum. ut infra eod. titu. de quarta infra de iure pa. cura, uiſitatio, & procuratio. ut infra eod. titu. cum ex officij. Item non præſcribitur limes nec quæ limitibus adhærent ut infra de parroch. ſuper eos ſupra de proba.cum cauſam. 16. q. 3.licet. Sed contra infra eo.tit.quia iudicante. Ad quid ergo fines prædiorum præſcribuntur. ut ibi. & 16. q. 4. nolumus. ſupra de prob.ex literis fines autem prouinciarū, parrochiarum & diœceſium nō in primis iuribus. Item publicæ functiones. ut.16. q.3.§.poteſt.circa finem. Item decimæ. a laico.ut infra eo.tit.cauſam.Item colonus non præſcribit fundū quem colit ut. C.de præſcript. 30.uel 60.annorū l. malè agit.

Item

Item uia publica non amittitur non utendo.ut.ff.de uia publica.l.uiam.Item aquæ ductus.ut. C.de aquæ ductu. l. diligenter, li.11.&.C.de fundis rei priua.& sal.diuinæ domus.l.usus aquæ lib. 11. Item quædam insignia Romanæ ecclesi.ut 93.dist. illud. ¶Sunt etiam quædam quæ prescriptiones impediunt. uacatio ecclesiæ. ut infra eodem titulo.cap 1.&.c.de quarta. Hostilitas, ut infra eodem titu.ex transmissa. 16.q.3. prima actione &.c.porro. Hæresis prælati contra quem præscribere quis intendit. ut infra eod. titul.c.1.in fi.Vita malè alienantis. ut 16.q.3. si sacerdotes. Tempus schismatis. ut infra eo. cum nobis. Item minor ætas ut.C.in quibus cau.non est necess. in integr. restitu.l. ulti.Patria potestas impedit ne filio currat præscrip.ut.C.de bo.quæ libe.l. quæcunque. Item matrimonium impedit ne contra uxorem præscriptio currat in rebus dotalibus. ut.C.de iure do.l.in rebus §.omnis. Item tempus absentiæ. ut cum is contra quem præscribitur profectus est in subsidium terræ sanctæ uel alias de mandato domini Papæ uel sine, cùm fortè occurritur sarracenis uel alijs fidei hostibus christianos exterminare uolentibus impedit præscriptionem quo ad effectum, quia subducitur de tempore præscriptionis tempus illud quod in absentia effluxit per in integrum restitutionem. Primum fuit medium ultimum ue. & sic non prosit nec obsit quod euenit. ut.ff. quibus ex causis.l.1. in princ. &.l. uidelicet,unde & si præscriptio sit completa in præsentia eius contra quem præscribitur adhuc postulari potest per integrum restit.ut subducatur illud tempus quod lapsum est in absentia. Sed & si in pluribus uicibus quis absuerit omnium absentiarum tempora subducentur. Hæc sententia æquitatem habet & iuuatur legibus. C.de testa.mili.l. quod tempore militiæ ff.ex quibus cau.ma.l.nec non.§.si quis sæpius.C.de tempo.in integr. rest.l. ult. C. quibus non obst.lon.temp.præscri l. præscriptione. ¶Nec mireris si dicam de præscriptione currere contra ecclesiam. sed tempora de præscriptione subduci, nam contra ecclesiam currit præscriptio. ut supra de in integr. restitu. §. 2.Sed aliud est in minore ut ibidem notaui. ¶Alij uerò dicunt tunc demum restitui aliquem & tempus de præscriptione subduci.cum in absentia eius contra quem præscribitur completa est præscriptio uel parum post reuersionem illius. Et hoc colligunt ex uerbis prætorijs qui ait. Si quid ex bonis absentis causa rei publicæ præscriptum fuerit, cùm is abesset postea ve restituam. quod post ea ad modicum tempus refertur scilicet, dum quis post reuersionem suam conducit hospitium cóponit sarcinulas. quærit aduocatum. hæc enim modica præsentia absentia reputatur. ut.ff.quibus ex causis ma.l. ab hostibus. sed quòd simpliciter. & si mile. ff de uerb.sig.l.hæc adiectio.Qui hoc dicunt habent rationem talé. si præscriptio in absentia cópleatur uel parú post quod tempus pro absentia reputatur. ut dictum est,iustum est ut restituatur, quia legitur cum in absentia. Sed ubi in præsentia cópletur,quáuis contra qué præscribitur aliquo tpe de præscriptione absens fuerit, núc læditur cùm cópletur, & nó tunc cú absfuit.Ad quod tñ respondet dñs meus quod & si túc nó læditur lædebatur tamé,ná ex totali tpe præscriptionis intelligitur quis lædi.non tantú ex eo quo præscriptio cóplet,aliàs ultimo momento tpis præscriptionis tantú deberet quis restitui. eo.n. tépore quo præscriptio cósumatur. Et sic secundú eos eo tátum tpe læditur effectiuè. Quod est satis absurdú.Dicit tamé dominus meus in summa quòd si prima sententia sit æquior posterior tamen est securior secúdú leges.¶Species præscriptio
5 num multæ sunt.† Est.n.præscriptio. 10. dierú quæ currit contra appellantem ut 2.q.6. biduum. Est & sex mensium ut in redhibitoria actione. ut.ff.de redhibi.ac. si tantum.§.2.Et in beneficiorum collatio ne.ut infrà de concess. præben. ca. nulla Et in expectatione absentiú cum agitur de spúali coniugio cótrahédo ut supra ut lite nó conte.quoniá.§.si uerò aliter. Itẽ est præ-

est præscriptio trium mensium quæ currit capitulo non eligenti.ut.l.di. post quã 63.di.obeuntibus supra de elec. c.ultimo. Et eiusdem tẽporis præscriptio currit electo negligenti petere conseruationem seu pallium ut c.di. quoniam supra trãsla. inter corporalia. Est & unius anni quæ obijcitur agenti iniuriarũ.ut.C.de iniur. l.si non conuicij. Et eadem opponitur nõ prosequenti appellationem. ut infra de appel.cum sit romana.Item non utenti rescripto.ut supra de præscrip. si autem. & c.plerumq;. Est & biennij quæ currit de bitori.ut.C.de non nu.pe.l. in contractibus.Est & triẽnij.ut infra eo.ti. c.1.Est & quadriennij.ut.16. q. 3. quas actiones. C. de quadriennij præscrip.& hæc competit fisco & contra fiscum.ut ibi. Est & decennij uel uicennij quæ requirit titulum & bonam fidem etiam secũdum leges ut.16. q.3.§.potest.Est & præscriptio. 30. uel. 40.annorum de quibus præcipuè in canonibus tractatur. Et licet antiqui canones admittant contra ecclesiam pręscriptionem.30.annorum.ut.16.q.3.c.1.2.& 3.hodie tamen.sola.40. annorum præscriptio admittitur contra ecclesiam. ut infra eo.ti.de quarta.c.ad aures.illud auditis.

6 † Sed contra romanam ecclesiam non nisi centenaria currit præscriptio ut infra eo.ti.ad audientiam & c.cum a nobis. 16. q.3.quas actiones. ¶ Quęritur de præscriptione quadriennij quæ currit aduersus eum cuius rem Imperator donat. C. de quadriennij præscri.l. bene a Zenone.an contra ecclesiam locum habet? Respondeo non ar.12.q.2.quicunq; infra de reb.

7 ec.non alie.ca.1. † Item quæritur an usucapio triennii in rebus ecclesiasticis mobilibus & profanis locum habeat.Respõdeo sic ut i præalle.l.quas actiones,quidã tamen dixerunt quòd non,sicut nec in rebus fisci.ut insti.de usu.§. res fisci. ¶ Quæ autem sint quæ præscribi non possunt. dictum est supra eo.§.item exigitur. ¶ Itẽ quibus modis interrumpitur præscriptio dictum est supra eo.§.fit autem. ¶ Restat

8 quis sit effectus præscriptionis. † Effectus quadragenariæ præscriptiõis est talis qualis est effectus longæ præscriptionis secundum leges.quia quæ requiruntur in lõga præscriptione eadem & in longissima secundum canones scilicet bona fides. & iustus titulus.& quòd res sit præscriptibilis.ut superius dictum est. Ex longa uerò præscriptione acquiritur exceptio contra dominum rei uel creditorem cui res sit obligata.ut.C.de præscrip.30.uel.40. annorum.l.si quis emptionis in prin.Sed cũ exceptio sit actionis conclusio.ut.ff.de except.l.2.& no. supra de excep. patet quod directum dominium remanet apud ueterẽ dominum unde & rem uendicare, potest à quolibet possessore præterquam à præscriptore uel ab illo quæ ab eo possidet. Præscriptor autem habet utile dominium ut.C.de bo.ma.l.j.in auten. nisi tricennale,quæ est in autentico de nup. §. si uerò expectet,col.4.unde habet utilem rei uendicationem etiam contra ueterem dominum, cum lex dicat per præscriptionem mutari dominium.ut.ff. de usucap.l. eum qui ædes.Non mireris si per usucaptionẽ acquiratur directum dominiũ rerum mobilium.per præscriptionem utile in rebus immobilibus quia mobilia facilius transeunt & mutantur quam immobilia, sicut ex ipso nomine patet, & probatur. ff. de acqui. pos.l. si rem mobilem. Et si quæratur quæ sit ratio quare per perscriptionẽ tollatur hypotecaria actio.ut.l. si quis emptionis & non per usucapionem triennij. ut.ff. de pigno. l.1.§. cum prædium. &.ff. de usuca.l. iusto.§. non mutat. C. de pig. l. usucapio. Respondeo quia per pręscriptionem acquiritur exceptio quæ omnẽ prorsus actionem excludit ut infra eo. ti. ad aures.Sed per usucaptionẽ triennij acquiritur solum dominium,quæstio autem pignoris ab intentione dominij separatur ut in prædicto.§. cum prædium. ¶ In summa

6 quæritur † an cum mala fide præscribi possit etiam longissimo tempore? Respondeo non, quia bona fides exigitur in præscriptione canonica.ut 34.quæ.2 si uirgo infra eo.ti. uigilanti. &.c.si diligenti. ita ut in nulla parte temporis præscriptionis possessor conscientiam rei habeat alienæ

alienæ.ut infra eo.ti.c.ult.In quo iuri ciuili derogatur expresse,sicut & in quibusdam alijs supra de dolo & contu.c.1.supra de offi.dele.super quæstionum supra de re sti.spo.sæpe contingit infra de testa. relatum. ¶ Sed si quæratur qualiter ecclesia potuit hoc constituere in præiudicium laicorum. Respondeo bene ratione pecca- i ut supra de iudi.nouit.Sed pono quòd post completam præscriptionem incipiat quis habere conscientiam rei alienæ nun quid tenetur rem restituere priori domino.Videtur quòd sic. Quia non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum ut 14.q.6.si res aliena,& nullus numerus defendit annorum ut 33. q. 2. si uirgo. Sed contra.completa præscriptione tutus est quis secundum utrunq; ius.ut infra. eod.titu.de quarta. & c. ad aures.& 16.q.3.c. 1. 2.& 3. & c. dilecto, ergo iure possidet. Si iure iustè, si iustè bene.ut 14.q.4.quid dicam. Nec est iam alienum quod præscriptum est ut ibi dicit. Præterea iura faciũt hoc meum illud tuum, ut. 8. di. quo iure. Item conditor canonis & legis potest mihi dare rem alienam & tutus sum ut.ff. de euic. l. lucius. C. de quadrien. præscrip.l. benæ ponit enim statu quòd qui per 40. annos rem possideret alienam eius efficeretur. In hac quæstione dicunt theologi, quòd quandocunq; quis habeat conscientiam rei alienæ. eam teneatur restituere aliàs peccat. Sed certè quod dicunt theologi puto consilium esse alias de iure non tenetur.quia iam res non est aliena & iuste possidetur, ut in c. quid dicam. & dominium mutatum est ut dixi in §. superiori. Alanus tamen dixit quòd si ex causa lucratiua, quis rem possidet & præscripsit, debeat eam restituere ar.ff.de his quæ in frau.credi.l.quod autem.§. si quid cum pupillo. Si uerò ex causa non lucratiua non tenetur eam reddere.Consilio ergo theologorum acquiescere arbitrium est non necessarium ut 14. q. 1. §.quod præcipitur. Si consilio ut uolueris minus boni adipisceris non mali.aliquid perpetrabis ut 14.q.1.quisquis.

Summarium

1 *Sententia quæ dicatur.*
2 *Sententiæ species duæ assignantur. & nu. 5.*
3 *Interlocutoria an reuocari possit infra decem dies postq; lata est, uel quandocunq;.*
4 *Appellari an possit a qualibet interlocutoria.*
5 *Sententia diffinitiua an per eundem iudicem reuocari possit.*
6 *Iudex qui sententiam pronunciando errauit, an possit sententiam suam corregere, exiterum iudicare.*
7 *Sententia diffinitiua qualiter proferri debeat.*
8 *Iudices plures cognoscentes, an simul in unam consonam sententiam cõuenire debeant.*
9 *Causæ matrimoniales a quibus iudicibus sint iudicandæ.*
10 *Sententiæ diffinitiuæ qui sint effectus.*
11 *Sententia an rescindatur prætextu nouorum instrumentorum.*
12 *Sententia quo remedio subleuetur.*
13 *Iudex in sententia omnia quæ ipsum mouent exprimere non debet.*

¶ DE SENTENTIA ET RE iudicata. Rubrica.

SIc continua.diximus supra in ti. proxi. qualiter per præscriptionem res acquirantur.Nam uidendum est qualiter res alio modo ciuiliter acquirantur, scilicet per sententias iudicum. Vel alias. Finito cursu de processu iudiciorum nunc quasi ad littus,id est, ad sententias ueniamus diligenter attendentes.quid hic sententia dicatur.quot sint eius species,a quo sit pronuncianda.qualiter & quando, eius effectus.quo remedio sentẽtia subleuetur.
1 ¶ Sententia † est diffinitio iudicialis controuersiæ finem imponẽs.ut.ff.co.l.1. Determinat enim iurgantiũ controuersias.ut infra eo.ti.c.2. Addunt quidam in descriptione diffinitio inquã indubitata & quæ nullo remedio appellationis attẽtari possit per l.ff de transac.l.eleganter.§. si post rem iudicatã.sed aliud ibi adijciatur ad ostendendum quòd post talem sententiam transactio locum non habeat, aliàs bene

 dicitur

dicitur res iudicata quæ attentari potest remedio appellationis.ut.C.de appel.l.li
2 tigatoribus. ¶ Species sententiæ † duæ sunt. Nam alia interlocutoria alia diffinitiua. Interlocutoria est qui non super principali.sed super alijs quæstionibus fertur causa principali durante. Ideò autem dicitur interlocutoria quia inter principiũ & finem fertur principalis causæ.uel quia iudex inter partes loquendo sine solennitate scripturæ pronunciat. Hanc sententiam reuocare potest iudex siue sit ordinarius.ut.ff.eo.ti.l.quod iussit, siue delegatus. ut infra de ap.cum cessante.siue arbiter.ut.ff. de arb.l. dicere. Ferri tamen debet cum causæ cognitione & iudice consedente non procedente.ut 3. q 3.§. spacium, in uer. a iudice. ¶ Sed dubitatur
3 † an reuocari possit infra 10. dies postquàm lata est uel quandocunq;. Et uidetur quòd sic per iura prælle. quod iussit & c.cum cessante. sed cõtra uidetur quòd infra 10. dies tantum. Nam transit in rem iudicatam. & ideo infra decennium est appellandum. ut supra de elec. cum dilectus.in fi.supra de resti.significauerunt. Transit enim interlocutoria in rem iudicatam qui ad duo scilicet ut remedio appellationis attentari non possit. & ut excipiatur ex ea. ut in decre. cum dilectus, non autem ut ex ea agatur actione in factum, sicut agitur ex diffinitiua. ut. C.de rebus cre. & iureiuran. l. actori, delato.
4 † Sed nunquid potest a qualibet interlocutoria appellari. sic secundum iura canonica non secundum leges ut infra de appel. cum sit romana. 2. q. 6. non ita. sed contra 2. q. 6. ante sententiam. ff. de appel. non reci. l. 2. C. quorum ap. non reci. l. an.C. de episcopali iudi. l. 2. C. de iudi. l. apertissimi. C. de ap. l. si quis. prouocatione. Ad hoc quidam dixerunt generaliter obtinere ut secundum leges ab interlocutoria non appelletur. sed casualiter.fallit in casibus illis quos ponit lex illa.ff.de ap. non reci. l.2. C.ut lite pe.l.2. ff.de mino.l. ait prætor. §. permittitur.ff. qui satisda.co.l.arbitro.C. de ap. l. si quis prouocatione.Ad hoc dixerunt quidã casus illos genera exẽpli productos esse.Nã idẽ dicunt & in alijs casibus in quibus maius grauamen incidere potest. Alij autem dicunt sic refert an interlocutoria sit talis qui absorbeat totum ius alicuius & instar habeat diffinitiuè ita ut post interlocutoriam non sit locus ad appellandum a diffinitiua. a tali interlocutoria appellatur. Verbi genera. Agitur ex re iudicata corã executore excipitur contra ius pronũciatum,uel iuris ordine prætermisso,uel contra absentem,pronunciatur secundum ius iudicatum fore uel ritè seu cõtra præsentẽ post talẽ interlocutoriã non restat nisi sententiã executioni mãdari.A tali igitur interlocutoria põt appellari.Secus si post interlocutoriã saluũ sit beneficium appellationis a diffinitiua arg. ad hoc. ff.de ap. l.1. §. quæsitum. in fi. Sed tu teneas quod primo dixi, generale est quòd secundum canones appellatur ab interlocutoria. Et è cõtrario generale esse quòd nõ appellatur ab interlocutoria secundũ leges.quod tamẽ fallit in casibus specialibus ut dictũ
5 est. Diffinitiua † uerò est per quã principalis quæstio diffinitur. quam semel latam iudex reuocare non potest. ut in l. prælle.quod iussit, in fi.ff. eo.ti.l.Paulus postquam latam nihil quæritur. ff.eo.ti.l. post rem iudicatam qua lata iudex esse desijt.semel enim bene uel malè officio suo fungitur.ut.ff.eo.ti.l.iudex. Quod uerum est ut sententiã suam reuocare non possit uel amplius iudicare.Nã quo ad exequendum retinet iurisditionẽ. ut supra de offi. deleg.ex literis.& c. quærenti. Et quod dico iudicẽ iterum iudicare nõ posse in delegato obtinet non in ordinario, qui potest pronunciare iterũ si prima sententia quã tulit nulla sit ipso iure.ut. C.quomodo & quando iu.si præses.C.de accu.& inscrip.l.si accusatoribus.& ar.ff.de arbi.l.dicere & l.quid tamen.Sed si iudex delegatus semel pronunciauerit diffinitiuè & eius sententia nulla sit impetrabitur a superiore ex integro iudicari. ut. C. de se.ex breuicu.reci.l.1. & per alium iudicẽ ut.C.quomodo & qñ iudex.l.si ut proponis in prima si ut proponis.¶In causa uerò matrimo-

matrimoniali dico eundem ordinarium qui primo malè pronunciauit uel delegatum non tamen eundem qui primo iudicauit sed alium posse iterum iudicare, siue prima sententia ipso iure sit nulla siue per errorem facti sit lata. Et hac ratione dicitur quod sententia in causa matrimoniali non transit in rem iudicatam. ut. infra. eo. lator, teneor, cōsanguinei. infra. de spōsa.
6 sicut 35.q.9.§.quia ergo. † Quid si iudex in pronunciando errauerit ut cum uoluit dicere condēno dixit absoluto uel è conuerso. nunquid sententiam corrigere potest & iterū iudicare? Videtur quod sic: nihil enim dixisse uideatur arg. ff. de supp. leg. l. Labeo ff de reb. du. l. 3. Sed cōtra. ff. de arbi. l. qui arbiter. ff de re iudi. l. cū quæ rebatur. Huic sententiæ addi non potest nisi circa accessiones, & eodem die. ut. ff.
7 eo. ti. l. Paulus. ¶ Diffinitiuam † iudex recitare debet in scriptis alioquin recitata sine scriptis uel scripta & partibus edita non recitata non ualet. ut 2.q.1. in primis. &. c. statutis. &. C. de sen. ex breuicu. reci. l. 1. 2. &. 3. Hoc tñ fallit in casibus illis in quibus agitur sine scriptis quos supra no. de libel. ob. §. libellus exigitur. Recitari in quam debet à iudice non ab alio ur. supra de consue. ad nostram. Nec etiam ab assessore. ut in auten. ut defunc. seu fu. eorum. §. illud. coll. 5. Et à iudice sedente non stante. ut. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. 2. §. in bonorum. &. §. nos, & in auten. ut ab illustribus & qui super illam dig. sunt, coll. v. Item ferenda est diffinitiua præmisso ordine iuris aliter lata non tenet ut. 2.q.6.§. diffinitiua in uer. sentētia. C. de sen. & interlo. om. iudi. l. prolatam, Quod intelligo in ordine generali, secus in speciali, qui in aliqua sententia, requiritur nec seruatur tunc enim tenet sententia. & necesse est appellari ut. C. de appel. l. 1. Vel distingui potest inter ordinem iudiciarium & ordinem iuris ut sententia lata contra ordinem iudiciarū non teneat & lata cōtra ordinem iuris teneat. Hoc tamē fallit in his in quibus nō requiritur ordo iudiciarius. ut supra de iureiurā do. ad nostram. Item ferenda est secūdum iura. ut infra eo. ti. c. 1. C. de iud. l. rem nō nouam. in prin. in auten. de defenso. ciui. §. iusiurā. col. 3. 9. q. 3. summo opere Alio quin sententia non tenet. ut infra. eo. ti. c. 1. 2. q. 6. § diffinitiuè. in uer. sententia. Et hoc cum expressè fertur sententia contra ius. ut. ff. de ap. si expressum. ff. quæ senten tiæ sine app. rescin. l. 1. secus autē si nō ex pressè ut. ff. e. tit. l. cū prolatis, & tūc appellandum est. ut. infra eodem ti. cum inter. in fi. quādo autē expressim pronunciatur cōtra ius & quādo non expressim habes. 2.q.6.§. Diffinitiua, in uer. sententia. &. ff. quæ sentētiæ sine appel. rescin. l. 1. Itē ferri debet diffinitiua præsentibus partibus, uel per cōtumaciā absentibus, aliter non ualet. C. quomodo & quando iudex. l. ea. quæ. &. 3. q. 9. caueāt Hoc tamen fallit in sententia arbitri. cum actum est in compromisso ut uel uno uel utroque absente sententia promatur ut. ff. de arbi. l. diē. §. si quis ¶ Item sententia diffinitiua nō est ferenda contra res prius iudicatas quod si fiat nō tenet. ut 2. q 6. §. diffinitiua, in uer. sententia. C. quādo prouo. nō est necesse. l. 1. Hoc tamē fallit in causa matrimoniali. ut superius dictū est. & probatur. 35. q. 9. §. quia ergo. In crimine falsi. ut. C. de. cri. fal. l. querelā, & ubi negatur iudicatū ut. ff. quæ sētētiæ sine appel. rescin. l. 1. in prin. Et cū dolo quis omisit exceptionem quæ cōpetebat ex prima sentētia. ut. infra e. ti. inter monasteriū. qui contraria est. l. prælegatæ. 2. q. 6. §. diffinitiua. uer. sentē tia. C. quādo ꝓuo. nō est neces. l. 1. Sed de cre. intelligo. cū qs ex certa scientia & ex dolo obmisit exceptionē uolens decipere aduersarium ar. ff. ad Velley. l. si decipiēdi lex autē loquitur cū ex ignorātia omittitur exceptio rei iudicatæ uel ex certa sciē tia omittitur. sed ideo quis omisit quia nō poterat eā tūc tēporis ꝓbare unde omissio nō preiudicat. ut. 2. q 7 plerique. Item fallit. ff de iureiur. l. amonendi ꝓpter periurium prior sententia retractatur. Itē fertur sententia cōtra rē prius iudicatā, ut cū per nonas defensiones minori uel ecclesię subuenitur. ut. supra de in int. re. c. ul. &. C. si sepius in inte. re. postu. l. 2. Item iudicari

non debet diebus feriatis ut.ff.de,arbitris l.si de meis.§.arbiter. Quod intelligo in ferijs solennibus ad honorem dei inuentis.secus in his, quæ facta uel statuta sunt ob commoditates hominum ut tempus messium & uindemiarum quando iudicari potest de consensu partium. ut.ff. de ferijs.l.si feriatis supra de ferijs.c.ul.& prætore cogente . ut.ff.de arg l.si feriatis. Et de materia no.supra de ferijs.§.ult. Item diffinitiua debet continere alterum ex duobus cōdēno uel absoluo.ut. C.de sen. & inter.om.iu.l.præses & 2.q.6.§. diffinitiua,uel æquipollens.ut infra de uerb.sig. in his & de arbi.l.quid tamen,&.ff. de re. iu.l.in summa.Itē sententia certam quantitatē continere debet si de certa quantitate agatur,sed & si nō contineat sufficit tamē certā contineri in aliqua parte actorum.ut.C.de sen.quæ sine certa quanti.l. hæc sententia.Si aūt de incerta quantitate agatur puta de indēnitate præstāda ualet sententia C.de sen.& interloc.om.iu. l.cū eorū &.C.de sen.quæ sine certa quā
8 l.2.infra de fideiuss. peruenit.† Et nota quod si plures iudices cognoscant simul in unā consonā sententiā conuenire debent ut. 6.q.3 si quis episcopus criminaliter accusatus.si aūt in concipiēdo sententiā dissonent,serua quod legitur.6.q.4.c.1.2. & 3. Sed si diuersas sententias duo iudices tulerint distingue. ut infra eo.c.ult.Si uero essent tres iudices tulerint distingue . ut infra eod.c.ult.Si uerò essent tres iudices tunc ualeret sententia duorū cōtradicēte tertio,secus si absente . ut.ff.de re iu.l.duo ex tribus.ff.de arbi.l.in tres. Vbi de summis agitur.& duo iudices diuersas tulerint sentētias,id est,unus condēnauerit in maiori summa alius in minori tenet sententia in summa minori.Nā uterq; conuenire uidetur in summa minori.ut.ff.de re iudi.l.inter partes.ff.de re iudi.l. inter partes.ff.de arbit l.diē.§.si plures . Erit autē iudex peritus in iure,cū secundum iura iudicare debeat ut superius dictum est , uel saltem experientiā causarū habere debet per usum quotidianū ut.C.de iudi.l.certi iuris est.In autē de iudi.§.nos igitur,coll. 6.ar.2.q.2.c.ult. Duo enim ad iudicandū sunt necessaria potestas & scientia ut 20.
9 di.§.1. † Et hoc maxime in causis matrimonialibus quæ non sunt tractandæ per quoslibet,sed per iudices discretos qui potestatē habeant iudicandi & statuta canonum non ignorant ut infra de consang.& affi.ex literis.Vbi autem princeps ex certa scientia Imperito committi delegatus iudicare potest, quia princeps omnia dedit quæ iudicare iussit . ut.ff.de re iudi.l. quidam consulebat. Quæ autem ætas requiratur in iudice habes supra de offi. del. cum uicesim.Et sic iam uidimus quot sint species sententiæ , qualiter , quando & à quo debeat iudicari.¶Restat uidere de ef
10 fectū † sententiæ.Et quidem uidimus de effectu interlocutoriæ supra eo.tit.§. species. Videamus de effectu diffinitiuæ. Effectus sententiæ , est confirmatio . ea n. quæ iuxta ecclesiasticum morē iustè & rationabiliter fuerint diffinitiua nostra quoque sententia roborentur ut infra eo.t.ea quæ si tamē roborari petantur ut infra e. ti.causam in fi. Itē executio ut.2.q.1. sicut 30.q.9.omnibus modis. Quæ quidem circa executionē sentētiæ,debeant obseruari plene notaui supra de iud.§.partibus autē in iudicio constitutis. Itē actio ex re iudicata.quæ quidē datur ei pro quo sententia lata est. ut.C.de re.cre.& iur.l.actori, delato.ff.ut re iud.l.miles. §. ult. & aliis eius nomine.ut.ff.de excep. rei iudi.l. res iudicatæ.non autem ei contra quem lata est.ut.ff.de except.rei iudi. l. euidenter. ¶Datur inquam actio aduersus illum contra quem lata est & in hæredem ipsius ut ff.eodem titulo.l.miles.§.ulti. ¶Reo autem absoluto . datur exceptio contra illum qui succubuit & alios eius nomine uenientes ut in prædicta. l. rei iudicatæ, secus si idem qui succubuit alterius nomine agat ut. C . de admini. tut. l. cum quædam.ff.de rei uend.l. inter officium. Sed reo absoluto nō tollitur actori actio ipso iure ut.ff de condi. inde.l. Iulianus . Quod est mirabile,quia fortius & promptius deberet actio tolli propter rem iudicatam quam dari ex re iudicata.ff. de ac &.ob.l.

& ob l. Arrianus. Sed forte hoc ideo est. quia lex non potuit alio modo subuenire actori uincēti nisi in indulgendo actionem reo. aut potuit subuenire & si ipso iure non extinguatur actio uel tollatur hoc est per remedium exceptionis. Auctoritas uerò rei iudicatæ est ut ei stetur si non fuit appellatum. ut. C. eodem titulo l. ad solutionem aliquando tamen non statur propter subuenientem æquitatem. ut. C. eodem titul. l. t. infra de purgat. uulga. significantibus. ff. de conditio. sine causa. l. 2. ff commodati. l. in commodato infra de frigi. & malefi. impotentia coeundi fraternitatis. ff. quando de pecu. act. est an. l. 1. §. ulti. ff de conditio. sine causa. l. si fullo. ff. de iureiur. l. admonendi. Item est auctoritas rei iudicatæ ut non rescindatur prætextu computationis uel calculi. ut. C. eo. ti. l. 2. nisi error calculi in sententia exprimatur. ut. ff. quæ sententiæ sine
11 appell. rescin. l. 1. ¶ † Item non rescindi tur res iudicata prætextu nouorum instrumentorum. ut infra eod. titu. inter monasterium. C. eodem titulo l. sub specie. Hoc tamen fallit in sententijs latis aduersus fiscum quæ infra triennium retractantur. ut. C. de senten. aduer. fis. la. retract. l. una. li. 10. Item si gesta sunt translata in publicam formam perpetuam obtineant firmitatem ut. C. eodem titulo. l. ult. etiam sine testium præsentia confecta. ut. C. de dona. l. in donationibus, quod uerum est inter partes etiam in alio iudicio. ut. C. de liber. cau. l. iubemus. ¶ Suble-
12 uatur uel releuatur † sententia remedio appellationis infra decennium. ut 2. q. 6. biduum. ff. de uerbor. signific. l. si qua pœna. ff. ad Turpil. l. 1. §. ultimo. Vel per supplicationem faciendam eisdem à quibus appellare non licet. ut. C. de senten. præfe. l. una. & hoc infra 10. dies ut. C. quando libel. prin. da. in autē. quæ supplicatio. in autē. ut spon. largi. §. & aliud. uel in pr. infra bieniū. ut. C. de sen. præfe. Per in integ. rest. ut supra de in integr. rest. auditis, tum ex literis & c. scisci tata. ff. de mino. l. in causæ. §. ul. & l. perfect. Per quetelam falsi. ut. C. ad le. Cor. de fal. l. querelam, ff. de re iudi. l. diuus. & C. si. ex fal. instru. l. 1. & ulti. ¶ In summa notādum est quod secundum plures in causa subreptionis. hoc est cum quis dicitur per subreptionē ascendisse ad apicem dignitatis quod esse non debet. ut supra de elec. cum dilectus filius arch. mornen. proceditur ad sententiam contra absentem lite non contesta. ut infra eod. ti. cum olim supra de dolo & contu. cum olim, ut sic casus iste sit unus de casibus specialibus quos ponit decre. illa supra ut lite non conte. c. quoniā fre-
13 quenter. §. sunt & alij. † Item iudex in sen tentia omnia quæ ipsum mouent exprimere non debet. ut infra eo. tit. sicut nobis. Item cæteri iudices iudicare tenentur in casibus similibus: sicut Summus Pō tifex iudicat nisi forte causa necessitatis & utilitatis inspecta dispensatiue duxerint aliquid statuendum ut infra eod. titu. in causis.

Summarium.

1 *Appellatio quid sit.*
2 *Appellatio quare sit inducta.*
3 *Appellare quis possit.*
4 *Appellatio à quo & ad quem debeat fieri.*
5 *Appellari an debeat à delegato ad delegantem.*
6 *Appellatur à diffinitiua non ab interlocutoria. & quando ab interlocutoria appelletur.*
7 *Iudex litigatori consiliari non debet.*
8 *Executio in leuioribus maleficijs retardatur propter appellationem ob grauiora facinora.*
9 *Appellatio locum non habet in disciplinis & correctionibus, & quando.*
10 *Appellari an possit à momentanea possessione.*
11 *Appellatio non habet locum in causa decimarum.*
12 *Libellus appellationis qualiter concipiatur.*
13 *Forma dimissoriarum seu apostolorum.*
14 *Appellatur infra decendium à recitatione sententiæ.*
15 *Appellatur bis à diffinitiua, non tertio petitur tamen restitutio in integrum contra res bis iudicatas.*
16 *Appellare à quibus non liceat.*

Ad

remittit ad eum ad quem debuit appella-
5 ri. ut. ff. eo. ti. l. Imperatores. † A delegato autem appellãdum est ad delegantẽ, dummodo delegans in delegando aliquid sibi de iurisdictione reseruet. ut supra de. offi. del. super questionum. C. qui pro sua iuris. l. una in fi. Sed obstat. ff. quis & quo. l. 1. in fi. Ad quam sic respõdeo. lex. illa loquitur in ordinario delegante ad quem non appellatur. sed appellatur ad eum qui ordinarium dedit. Aliud in delegato delegante. Et est ratio. maior enim & dignor est iurisdictio delegata quã ordinaria. ut supra de offi. dele. significasti &c. sanè. Sed hæc ratio & si colorem habeat non tamẽ mihi placet. Vnde dic ꝙ ibi dicit. non est appellandum ad secundo delegantem. subaudi tantum. Vel dic ꝙ appellabitur ad primo delegantem sed ille remittet ad eum qui secundo delegauit ut. ff. de appel. l. 1. §. si quis. Vel loquitur quando is qui secundo delegauit nihil sibi retinuit de iurisdictione. ut in præallе. dec. prædicta. super quæstionum. & de hac materia plenius no. supra de offi. ui-
6 ca. circa princ. ¶ Appellatur † à diffinitiua non ab interlocutoria secundum leges. nisi in casibus. ff. qui satisda. eo. l. arbitrio. &. ff. à quibus ap. non fit. l. ulti. & in alijs casibus quos no. supra ti. proxi. §. interlocutoria. Appellatur à grauamine illato in iudicio. ut infra eo. ti. cum cessante. Extra iudicium. sed tunc erit potius ad causam prouocatio ut infra eo. titu. cum sit romana. Item & ab iniuria iudicis. ut C. eo. ti. l. si quis prouocatione. Quod duobus modis potest intelligi. uno modo sic ut cum iudex litigatorẽ protrahit uel con-
7 uiciatur eidem † sicut enim litigator iudici conuiciari non debet sic econuerso. ff. eo. titu. l. illud. & C. eodem titu. l. & in maioribus. ff. de iniur. l. iudici. licet qualisqualis iniuria per appellationem iudici fieri uideatur. ut. C. de sum. tri. & fide catho. l. 3. & C. quando prouoca. non est ne. l. ultim in fi. Alio modo sic cum iudex post sẽtẽtiam in exequendo excedit. uel quia infra quadrimestre tempus exequitur. Sic & ab executore appellatur cum modum in exequendo excedit id est cum mandati fines excedit, ut supra de offi. dele. super quæstionum. §. nos autem. &. §. porro. & sic intelligo. 2. q. 6. §. diffinitiua. in uer. ab executore. & C. quorum ap. l. ab executione. Item potest appellari a tota sententia & a certo capitulo ipsius, si diuersa capitula contineantur in ipsa, nec rescinduntur alia capitula super quibus non appellatur nisi essent connexa. ut. ff.
8 de mino. l. etiam † Si uerò damnatus ex pluribus facinoribus ob grauiora appellet differtur executio in leuioribus, si autem ob leuiora. tunc non differtur executio in grauioribus. ut 2. quæ. 6. §. si quis ex pluribus. &. ff. nihil innoua. ap. pen. l. 1. §. ulti. Item appellatur à mala consulatione uel minus plena. ut. 2. q. 6. biduum. in fi. ff. quando ap. sit l. 1. in prin. & l. ult. Item ne fiat aliquid nisi canonice. ut de ele. cum nobis olim. Contingit autẽ aliquando quòd ab eadem sententia utraque pars appellat respectu diuersorum capitulorum ut infra eo. c. significauerunt infra de testa. Raynucius. & ea. Raynaldus. Appellari aũt non potest ne id fiat quod perpetuo edicto fieri mandatur. uel cum res dilationem non recipit. ut. ff. de app. reci. uel non. l. sciendum. & in alijs contractibus quos habes 2. q. 6. §. diffinitiua, in uer. sunt etiam. C. quorum ap. non rec. ¶ In di-
9 sciplinis † & correctionibus regularium non habet locum appellatio ut infra eod. ti. ad nostram. reprehensibilis cum specia. li. Vnde in his remota appellatione procedebatur etiam secundum uetera iura. ut infra ne cleri. uel mona. relatum. Hoc tamen intelligo cum modus correctionis modum pacti non excedit, ut 33. quæst. 4. qui peccat, in fi. alias secus: quia nimiæ asperitatis, increpatio nec correctionem nec salutem recipit. ut 45. di-
10 stin. cùm beatus. † Item in momentanea possessione non appellatur. quia sententia lata in ea interlocutoria secũdum quosdam. Ego autẽ dico eã diffinitiuã. et tamẽ non appellatur ab ea secundũ leges alia ratione scilicet quia de proprietate eiusdem rei plenius et principalius iudicium

cium expectatur, ut. C. si de mo. pos. fuerit ap. l. una. Secundum canones tamen appellatur. ut supra de testi. significauerunt. † Item in causa decimarum non ha
8 bet locum appellatio etiam secundum uetera iura. ut infra de deci: tua. in fi. Nam decimæ sunt tributa. ut 16. q. 1. decimæ. & in tributis non appellatur. ut 2. q. 6. quotiens. Vel potest dici quòd in causa decimarum appellatur. Nec ob. illa decre. tua, nam ibi forte remota fuit appellatio specialiter in rescripto. Itē non obstat quod dixi decimas fore tributa, quia si uerè essent tributa. locum in eis præscriptio non haberet. ut. 16. q. 3. §. potest. i uer. ad hæc in uerbo porro. &. C. de præscrip. 30. anno: l. competit. Quod falsum est. ut no. supra de præscrip. de quarta. Item si uerè tributa essent, non haberet locum in eis compensatio. ut. C. de compen. l. in ea. In decimis uero potest interuenire amicabilis compositio ut infra de confir. uti. uel inuti. uenerabilis infra de decimis. ex multiplici. suggestum. dilecti supra de trāsac. statuimus. Fiet aūt appellatio apud acta, uiua uoce, ut sit quis dicat appello. si uerò non apud acta quis appellet. libellus appellationis est offerendus ei à quo appellatur si eius copia habetur, alioquin ei ad quem, appellatur. ut 2. q. 6. §. biduū. in uer. si quis ipsius. ff. eod. ti. l. 1. & 2. C. eo. ti. l. litigatoribus. & l. eos. ff. quando appel. sit. l. 1. §. dies. & §. si quis. ¶ Quali-
12 ter autem † concipiatur libellus appellationis, habes 2. quæ. 6. §. forma. Porrecto autē libello iudici à quo appellatur si quidem receperit bene est. Et tūc ipse iudex debet dare apostolos idest literas dimissorias infra 30. dies. etiam non petente appellatore. sed & appellator cum instantia petere debet. ut. 2. q. 6. post appellationem. ff. de li. dimis. l. 1. Quod si non fecerit imputatur ei licet & iudex malè fecerit non dando ut 2. q. 6. post appellationem. &. C. eodem ti. l. iudicibus. ¶ Forma
13 † uerò dimissoriarum seu apostolorum habetur in prædicto. c. post appellationem. &. ff. de libe. dimis. l. 1. Olim appellabatur infra biduum in propria causa, uel triduum in causa aliena. Currebat autē hoc tempus a die latæ sententiæ siue sub conditione lata esset sinè purè quāuis sub con
14 ditionale fieri non deberet. † Hodie uerò appellatur infra decēnium à recitatione sententiæ. & hoc tempus utile est, quia non cedit nisi à die scientiæ, & nisi iudex copiam sui fecerit in publico. ut 2. q. 6. biduum. & ff. quando ap. sit. l. 1. §. biduum. & §. dies. Vnde si pronunciatum sit contra absentem non per contumaciam, non curerit decennium ignoranti nisi per procuratorem defensus fuerit. quia si procurator non appellauerit difficile est ut hic audiatur. ut. C. quomodo & quando iu. l. ab eo & ff. quando ap. sit. l. 1. §. ul. & 2. q. 6. §. biduum. &. §. si aduersus. ¶ Appellatur autē
15 † his à diffinitiua, non tertio. C. ne in una eadem causa tertio prouo. l. una. 2. q. 6. si quis in quacunque infra eo. tit. sua. Sed quamuis tertio non appelletur, petitur tamen in integrum restitutio contra res his iudicatas, ut. ff. de mino. l. minor autem ingratus. Item admittitur supplicatio. ut in. l. si quis in quacunque lite. & sic intelligi potest. supra ti. prox. c. cū causa. Nec ob. 2. q. 6. quotiens. &. c. omnis oppressus. Quod enim ibi dicit totiens appellari posse quoties opus est. expone quoties id est, bis ut ff. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si quis decem. Vel expone donec superior inuenitur & hoc locum habet cū appellatur ab ordinario. Vel illud i diuersis grauaminibus illatis circa diffinitiuā. Item non ob. 31. q. 2. Lothar, ius ibi enim ter appellaui Theberga. idest uxorem appellationis teremisit semel tamen appellando: ut infra eo. ti. bonæ. Et quod dixi in diffinitiua. idem puto in interlocutoria.
16 ¶ A papa † uel principe non appellatur. cū ipse sit qui prouocetur. papa enim de alijs sententijs iudicat, nemo de suis. ut 9. q. 3. cuncta. Item à senatu non appellatur. ut. ff. à qui app. non licet. l. 1. Item nō appellatur a sententia præfecti prætorio. ut C. de senten. præfe. l. illa. Item ab arbitro non appellatur, quia nullam habet iurisdictionem. & cum ipso iure non teneat sententia ipsius sed ei stetur metu pœnæ & quod

quod non tenet rescindi non potest, quia nec gradus rumpitur qui nullus est.ut. ff. de rupt.iniusto uel ir.testa. l. nā & sub cō ditione.& ideo a sententia arbitri non ap pellatur.ut.C.de arb.l.1.Quod uerum est in arbitro compromissario. secus est in ar bitris iuris,de quibus legitur. 11.q.1.peruenit. C. de iu.l.ult. supra de offi. deleg. suspicionis infra eo.ti. cum speciali. Est ta men quædam species appellandi ab arbitro, id est arbitrium rescindi. ut cum litigator qui suspectum habet arbitrum contestatur ne procedat, ille nihilominus pronunciat.ut.ff. de arbi.l. non distinguemus.§. cum quidem, & simile. C. de his qui per me. iudic. no. ap.l.2. Statur ergo sententiæ arbitrorum, ut dictum est metu pœnæ. Sed si arbiter per sortes pronunciauit datur contra sententiam exceptio. ut.C. de arbi. l. arbitrorum.&.ff.eod.ti.l. ita demum. Arbitrorum autem sententiæ si inique fuerint corriguntur. ut. ff. pro socio.l. societatem. ff. de operis libe.l. si libertus supra de iureiuran.Quintauallis.& ea. uenientes. Item si ex cōsensu partium iudex detur poterit appellari ab eo. ut.ff. eodem titu. consensu. Nec obst.2. q 6. a iudicibus. natura ibi loquitur de arbitris non de iudicibus. Item ab executore appellari non potest nisi modum excedat.ut dixi supra. eo.ti. §. appellatur à diffinitiua. In quibus autem casibus non appelletur solet quibusdam uersibus notari. Appellari uetant scelus, excellentia pacta. Contemptus partis sed & interdictio facta. Arbitrium res quæ perit est si lōgius acta. Scelus quia in notorio delicto non appellatur.ut infra eo.ti. cum sit romana, §. præterea.& e. consuluit. Excellentia iudicis uetat appellari quia a papa uel principe, a senatu, uel præfecto prætorio non appellatur: ut superius dictum est. Pacta si paciscant partes ne appelēt. nō poterit appellari.ut.ff.a quibus ap. non licet.l.1. Contemptus partis quia contumax non auditur appellans. ut 24.q. 3. de illicita. nisi ueniat iudice adhuc sedente pro tribunali. ut.ff.de in integ. resti.l. ul.uel nisi essent contumax in exhibendo, ut. ff. eo. titu.l.creditor.§. iussus.Sed & interdictio facta: quia inhibetur appellatio a papa, appellari non potest etiam à diffinitiua, nisi causa ꝓbabilis assignetur. Citra diffinitiuam autem appellari non potest coram eodem a quo appellatur, nisi expressa causa probabili & probata. Arbitriū quia ab arbitro non appellatur ut superius dictum est. Res quæ perit est si lōgius acta. quia si res ex dilatione patiatur detrimentum non appellatur ut. 2.q.6.§. à diffinitiua.in uerbo ab executore.ff. de appel.re

17 ci.l.ul.¶ Ad † prosequendum appellationem indulgetur annus a iure, & ex iusta causa biennium.ut infra eo.ti. cum sit Romana. Sed si per impotentiā partis omissa sit prosecutio nullum appellanti præiudicium generatur ut infra eodem titu. ea. ex ratione. si uerò per iudicem steterit ipso iure. tempus appellationis non currit. ut in auth.ut sponsa.lar.§.hoc quoq;.colla 9.in authen.de appella.§.sancimus. colla. 8.2.quæst. 6.anteriorum. §.sed lis. C. de temp.appel.in auth.sed his. Sed si dolo aduersarij circumuentus appellator appellationem suam non fuerit prosecutus præiudicatur ei: quia post tempus non admittitur ad prosequendum sed aget ad uersus dolum ad interesse.ut.ff. de dolo.l. arbitrio.§.dolo tuius Sed si soluendo nō fuerit restituetur appellans ad prosequēdum.ff. de eo. per quem fac. est. l. ex hoc edicto. Infra tempus prædictum licet appellatori prosequi secundum se communiter ue, id est, solus uel cum aduersario. Tēpore autem indulto transacto lite non cōpleta rata manet sentētia.ut 2.q. 6.si quis appellat.C.eo.ti. in auth.ei qui appellat. & in auth. de his qui ingre. ad ap §.sancimus. coll. 5. Appellatore autem cessante cum unus mensis superest ex biennio: licet uictori ingredi ut quæratur reus. quo siue inuento siue non, suas afferat allegationes. uel ut confirmetur, uel ut rescindatur sentētia omni casu absentem in expensis condemnando. neutro occurente sententia firma manet. ut in auth. præallegato. & sic intelligi potest infra eodem titu. oblatæ. Vel erit in arbitrio superio-

ris an appellans nimium præcurret uel non. ¶ Et nota quòd tempora prædicta locum habent nisi iudex à quo fuerit appellatū tempus recisius moderetur. ut infra eo. ti. cum sit romana. In casu uerò cū de matrimonio spirituali agitur potest is ad quem fuerit appellatum tempus recisius moderari: ut infra. eo. ti. oblatæ. in fi. Et idem puto in matrimonio carnali. nā in utroq; periculum est in mora. ut supra ut lit. non conte. quoniam frequenter. & sic secundum præmissa patet quòd terminus appellationis qui a iure præfigitur. præuenitur ab appellatore qui quandocū que infra annum prosequi potest ut dictū est. Potest præueniri & ab appellato sed non nimium ut dictum est. Et si quæratur quæ sit diuersitatis ratio. Duplice rationem assigno terminus legis prolixior est. & ideo præuenitur. terminus autem hominis breuis. nam iudex restringere potest. ut in decre. oblatæ seu moderari terminum legis. ut in decre. cum sit romana uerbum autem moderandi ad restringendum se habet ut infra de uerbo. sig. c. ulti. & propterea terminus hominis nō præuenitur. Vel alias homo est magis dedignantis naturæ quam lex. & ideo terminus hominis non præuenitur. terminus legis sic argu. ad hoc. ff. de arbi. l. si cum
18 dies. §. ult. & l. Celsus. ¶ Si quæras † quæ sit pœna non prosequentis appellationē interpositam circa diffinitiuam distinguo sic. Aut appellat actor. aut reus. ante lit. conte. aut post. Item aut prosequitur appellator & non appellatus. aut appellatus & non appellator. an uterque. aut neuter. Si actor appellat ante lit. conte. & nō prosequatur prosequente appellato appellator condemnatur ad expensas. ut infra eod. ti. reprehensibilis. §. 1. Si uero actor qui appellauit prosequatur reo non prosequente proceditur in reum tanquam in contumacem ut infra eo. ti. sæpe contingit. secundum formam illius decret. ut supra ut lite non conte. quoniam frequenter. Si uterque prosequatur, lis suo marte procedat. Si neuter, prius iudex libere sua iurisdictione utatur. ut in decre. reprehensibilis in prin. Sed si post. li. conte. actor appellet & non prosequatur. prosequente appellato, actor iterum est citādus. ut. C. quomodo & quando iudex. in auth. qui semel. si non uenerit proceditur in principali si liquere poterit. ut. C. de iudi. l. properandum. §. sin autem ex gestis. uel saltem fiet absolutio ab obseruatione iudicij cum condēnatione expensarum. ut in ea. l. §. & si quidem. Sed si prosequatur actor non prosequente reo, appellato procedi tur in principali si liquere potest. ut. 3. quæstio. 9. decernimus. & in præal. l. properandum. §. sin autem affuerit reus, si nō possit liquere fiet missio in possessionem irrecupabile: ut. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum. Sed si uterque prosequatur. uel neuter. repete quod dictum est in membris eisdem. Et eadem locum habent appellante reo quę dixi cū appellat actor. ¶ Recusatur iudex multis
19 ex causis. † Sed de multis aliquas prosequamur. ut si iudex suffraganeus multorū litigatorū. alteri. n. merito est tūc suspectus. ut. supra ut lite non contest. accedēs in primo accedens. Item si sit dominus litigatoris. ut. supra de offi. delega. insinuante. & c. causamque. Item si iudex est de terra litigatoris: ut. supra ut lite non conte. accidens in secundo accedens. Item si à iudice appellatum sit, pendente appellatione etiam in aliis causis est suspectus. ut. infra. eo. titu. ad hæc. & c. proposuit. Item si iudex habet familiaritatē cum litigatore: ut. 3. q. 5. accusatores: ut. supra de offi. dele. insinuante. † Qui autem sint familia-
20 res legitur. ff. de fur. l. si libertus. ff. de pe. l. respiciendum. §. furta domestica. C. de quæstionibus. l. placuit pridem. ff. ad Sylla se con. l. 1. §. sin autem. ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. familiæ. & C. de his qui ad ec. con. l. ul. §. & hoc quidem. ff. de uerbo. sig. l. pronunciatio. §. familiæ. Item si est affinis. ut 3. quæstio. 9 absens. &. ff. de iniu. l. lex Cornelia. Item si litigator sit comes iudicis. ut. ff. de offi. præsi. l. senatus cēsuit. Item si iudex aliqua consanguinitate cōiungatur litigatori. ut infra eo. ti. postremo. Item si est concanonicus. ut supra de offi.

offi. deleg. cum.R. canonicus Ianuensis. Item si iudex habet consimilem causam. ut supra de iud. causam.& arg.ff. de excu tu.l. propter litem. Item propter dominum omnes de eius familia recusantur.C.
21 si quacunque prædictus po. l. unica † Istæ & consimiles causæ repellunt iudicem a iudicio. sed non testem a testimonio. licet enim qualibet consanguinitas repellat iudicem, non tamen testem. ut infra eodem titu. postremò.4.q.3. Item in criminali.in uer. item lege Iulia. Hoc ideo. quia facilius habentur iudices quã testes. & propter hoc repellitur quis a iudicio ex defectu testium. ut supra de testib. dile
22 cto. ¶† Potest autem recusari iudex uerbo uel libello. Et erit forma recusationis hæc. quia periculosa res est & tristissimos solet habere euentus coram suspecto iudice litigare recuso te. uel sic. quia suspecti uel inimici iudices esse non debẽt, & quodammodo naturale est suspectorum iudicum insidias declinare, et inimicorum
23 uelle refugere ideo te recuso. ¶† Allegabitur causa suspicionis coram iudice. quæ si sufficiens uisa fuerit probabitur coram arbit. ut infra eo. titu. secundo requiris.&. cap. cum speciali supra de offi. delega. suspicionis. Nec ob. 3.quæst.5.quia suspecti ibi enim nec admissa fuit recusatio. et ideo nec probatio exacta. Secundum utrunque ius scilicet canonicum et ciuile potest recusari delegatus ut infra eod. titu. postremo supra de offi. deleg. suspicionis.et cap.insinuatione. et idem secundum leges.ut. C. de iud. l. cum specialis. et. l. apertissimi. Ordinarius autem recusatur secundum canones.ut. 3.quæ.5. suspecti.supra de fo. competen. si quis clericus.et cap.licet 2.quæst.6.placuit. 11.q. 1. peruenit. Et idem secundum leges et secundum dominum. Mar. per.l. C.de iurisdi. om.iudi.l. nemo, sumpto arg. a contrario sensu.ibi.n.sic dicitur nemo post li. contes. ordinariæ iurisdictionis declinet examen. ergo ante lit. conte. declinet. Et ad idem inducebat autem. C.de senten. et interlo. om.iud. et consequenter. Sed dominus Io.B. contra, non enim ordinarius recusatur secundum leges. sed si suspectus fuerit adijciendus est ei episcopus loci. ut. C. de iud. in auth. si uero contingit. & respondet ad legem illam nemo, sic dicit ipsæ. domine Mar. si uis sumere argumentum a contrario sensu legis illius nemo. sume a contrario sensu legis totius. sic nemo post litem cont. ordinariæ iurisdictionis declinet examen, ergo ante lit. contest. non ordinariæ iurisdictionis non declinet examen.& sic delegatus non ordinarium recusatur secundũ leges. Autem uero & consequẽter intelligebat in delegato. Sed quod dixi delegatũ posse recusari uerum est non petitum, petitus enim recusari nõ potest ab eo qui petijt. ut 2.q.3.in auth. offeratur. C. ut lit. contest. in eodem auth. supra de offic. dele. cũ olim magister, nisi noua ex causa. ut supra de offi. deleg. insinuante. &.arg.ff. de
24 arbi.l. licet. † Sed queritur de parte recusandi. Et dicit Io. teutonicus quòd generaliter recusatio fieri habet infra 20.dies ut dicit auth. offeratur & aliud auth. & cõsequenter, & quoniam isti dies cedunt et post lapsum eorum non est locus recusationi. Ideo prouidit lex quòd si copia iudicis recusandi haberi non potest recusatio coram præside proponatur ut. C. de iudic.l. apertissimi. T. dicit ꝙ recusatio fieri põt quandocunq;, dũmodo ante lit. contest. cum sit dilatoria exceptio ut supra titu. proxi. inter monasterium. nisi terminus præfixus esset a iudice ad omnes dilatorias proponendas. ut supra de except pastoralis. Sed de hoc plenius dicit no. supra de dilati. §. sunt et alie. ¶Effectus
25 † autem recusationis est, ut si probata fuerit suspicio iudex ordinarius recusatus committat negotium principale. ut supra de foro compe. si quis clericus infra eo. ti. ad hæc cũ a te. 11.q. 1. peruenit. 2.quæ.6. placuit. C. de iudi.l. cũ speciali. et.l. apertissimi. hoc enim competit iure ordinariæ potestatis. Si sit delegatus, dixit. T. ꝙ cum per recusationẽ probata suspicione desinat esse iudex et iurisdictionem non habere. supsusedebit causæ cognitioni et committere non potest iurisdictionem

speciali, in p. in. Sed principale negotiũ non committetur nisi de recusatoris assen su: quod si non consentiat recusator ad su periorem transmittet negotium recusatus.ut.infra eod.cum speciali in fi.1.℞.
29 ¶ Et notabis † quod licet iudex recusatus iurisditionem retineat. & cogere possit arbitros eligere, ut dictum est, & tertium si duo discordant.ut.supra de off.de leg. suspicionis. & causam committere; uel ad superiorem transferre.secus tamen est in iudice à quo fuerit appellatum; Nam appellans eximitur à iurisdictionē eius à quo appellat,si iudex fuerit delegatur.ut.infra eod. titul. directè. Si autem fuerit ordinarius eximitur appellans quo ad causam in qua appellat. in alijs non eximitur. sed pendente causa poterit ordinarium recusare.ut.infra.eod.titul. proposuit.&.c.ad hoc. eo super.quo appellatum est prætermissio.ut.infra. eod. titul. te neamur. Hoc tamen fallit in delinquente notoriè ut.infra. eod.titul.cum sit, in
30 fi.&.c.consuluit.¶ Relatio † fit tribus de causis. Aut ei iudex refert de iure consulens. quia in iure dubitat. Aut quia pronuntiare euitat. & ideò refert ut se exoneret. Aut consulit super facto. Primus modus approbatur. secundus & tertius reprobantur. ut probantur hæc.ff. de iudi.l. eum quem.§.iudicibus.&.§.de facto & in auct.de iudi.§. ulti.in auten.ut iudices nō expectent sacras iussiones §. iubemus. Est & quartus referendi modus. scilicet cum superior ita committit. ut delegatus si de partium uoluntate fuerit pronunciet: uel causam ad superiorem transmittat;ut. supra de rescript.ex parte. Sed cum relatio facienda est:plena omnia notificanda sunt superiori & partibus consultationis edi debet exemplum, & si altera partium uiderit relationem minus plenam uel cōtrariam ueritati, potest illicò à consultatione appellari & nihilominus à sententia.ut.C.de rela.l.1. &.ff. quando ap. sit.l.1.℞ 1.&.2 q.6.§.biduum, in fi. Adeò autem plenè in relatione omnes omnino causæ sunt comprehendendæ. ut propemodum actorum recensione non sit opus. acta tamen necessario sunt associanda.ut. C.de rela.l.ulti. ¶ Et nota quod refertur causa.refertur & electio seu postulatio. ut supra de offic.lega.licet Franen. &. supra de postu. bonæ memo. in secunda bonæ. Et sicut electione seu postulatione relata ad superiorem non licet in ea aliquid innouari,ut in iuribus prælleg. sic & in negotio per consultationem transacto. ut. C.de appel.l. ex illo.2. q.1. nomen.3.q. 6.multum.&.C.de rela.l.2. Sed in his omnibus expectari debet superioris responsum.ut 6.q.3. denique.

Summarium

1 *Peregrinantes qui dicantur, & quod subsidiũ eis indulgeatur à iure, & nu.2.*

¶ DE CLERICIS PEREGRINANTIBUS. Rubrica.

Quia sicut appellantes ita & peregrinantes iura tuentur, Ideo post tractatũ de appellationibus subijciuntur tractatus de peregrinantibus.¶ Videamus igitur qui hic peregrinantes dicantur.& quod præsidium eis indulgeatur
1 à iure. ¶ Peregrinantes † intelliguntur hic romipetæ, apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria usitantes. ut 24.q.3.si quis romipetas & c. paternarum & c. illi qui. & supra de treuga & pace; innouamus.Item illi qui accedunt ad præsentiam domini papæ. ut infra eo.tit.c.1. unq.2.q.6.arguta. Non autem intelligas de quolibet peregrinante. nam largo modo quicunque à loco domicilij proficiscitur peregrinari uidetur.ut.C.de incol.l.ci
2 ues.lib.10.† Peregrinantes igitur de quibus superius dictum est ecclesia romana sub protectione recipit, & spetialiter ad curiam uenientes, hij enim facto appellare.uel uerius prouocare uidentur.ut supra tit. proxi.cum sit romana. & c.dilecti. Et per hunc modum prouocandi receditur ab ordinario. & uocatur aduersarius prouocantis ad superiorem. Receditur etiam & à delegato dummodo ante notitiam literarum. ut supra tit. proxi. meminimus. &.c.

&.c.suggestum. &.ca. ad hæc sicut asseris. Quidam tamen dixerunt quòd hodie pro uocatio facti locum non habet per decre. supra ti.proxi.ut debitus honor.quæ sic di cit. cum autem ex rationabili causa putauerit appellandum,coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita,tali ualet quæ si foret probata, deberet legitima reputari.Vnde decre. illas cũ sit romana, &.c. dilecti. abrogatas esse di xerunt. Sed errauerunt. nam illa ut debitus honor.loquitur in appellatione. Aliæ uerò loquuntur in prouocatione. Habent autem hoc præsidium a iure uenientes ad curiam romanam.ut si quid eis arreptum est uel subla & post inter arreptum eis restituatur ut infra eo.c.uno etiam si per iu dicem sit subtractum & agetur cõditione ex hac decre.Idem præsidium habent appellantes.ut suprà ti. proxi. cum teneamur.2.q.6.arguta. & c.quoties. Sed & aliis iuxta ex causa absentibus seu peregrinantibus iuris præsidium indulgetur, nam si eorum turbata fuerit possessio per uim, & expulsis his qui eorũ nomine detinebant,datur.eis conditio ex lege, ad recuperandam possessionem absentium nomine siue fuerint serui siue fuerint extranei,etiam si mandatum non habeant. quod est speciale contra regulam genera lem.ut.C.si per uim uel alio modo turbata.fue.absentis possess.l.1.

Summarium

1 *Confirmatio quid sit, & quot modis fiat.*
2 *Confirmari quæ possunt.*
3 *Confirmationis effectus quis sit.*
4 *Sententia excommunicationis si lata est ab ordinario uel delegato, & à summo pontifice confirmata,an ille qui tulit possit ab ea absoluere.*

¶DE CONFIRMATIONE utili uel inutili. Rubr.

TRactatum est supra de his quæ appellationis beneficio suspenduntur. Hic autẽ tractatur de his quæ quæ confirmationis præsidio muniuntur. ¶Videamus igitur quid sit confirmatio. qualiter fiat.à quo,de qua re faciẽda sit & quid cõfirmationis effectus. ¶Confirma-
1 tio † est prioris iuris habiti corroboratio. Hæc descriptio colligitur supra de fide instrum. inter dilectos. ¶Fit autem confirmatio pluribus modis temporis ex cursu ut si à sententia non fuerit infra de- 2
cendium appellatum. nam lapsu temporis rata manet.& ei standum est.ut no.supra de sent.& re iudi.§.auctoritas. Sic & sententia arbitri dicitur emologari.idest, silentio decendij confirmari. ut. supra de arbitris per tuas.C. de arbi.l. cum antea. & not.supra de arbit.§.effectus. licet in ea super appellationem dicatur sententia cõ firmari.ut.ff.rem ra.ha.l.ulti. Confirmatur aliquid iuramento.ut si minor rẽ alienet & iuret non contrauenire ut.C. si aduer.uendi.l.sacramẽta puberum. Item cũ mulieres consentiunt alienationi rerum dotalium & propter nuptias donatarum, & ne contraueniant firmant proprio iura mento.ut.supra de iureiur.cum cõtingat, Item cum debitor promittit usuras,& pro missum suum firmat iuramento. Nã tunc etiam excipere non potest.ut.supra.de iureiur.debitores.Item cum quis transigit. & transactionem suam iuramento confirmet.Nam tunc punitur si contrauenerit. ut.C.de transact.l.si quis maior.Item iureiurando firmatur statutum de certo numero canonicorum.supra de rescriptis.cõ stitutus. Confirmatur etiã per literas superioris & maximè domini Papæ. qui plerunque cõfirmat sentẽtias ut.supra de sen. & re iudi.ea quæ.&.c.causam quæ in fi.in fra de tella Raynucius in fi.&.c.Raynaldus,in fi.Statuta.supra de cõsti.cum accessissent.Beneficia.ut.infra.e.ti.ad nostrã &. c. porrecta.Et cõtractus.ut. supra de pact. quoties.Arbitria.ut infra eo.t.examinata. Cõpositiones.ui infra eo.tit uenerabilis. Itẽ electiones ut supra de elec.postquã.Po stulationes uerò non confirmantur sed di iudicantur.ut supra de postul. bonæ in secunda bonæ.in 2.colu. & si inuenta fuerit canonica.admittatur ut.supra.de elec.scri ptũ.uel non admittitur si minus canonica sit inuenta ut.supra.de postu. præla.bonæ in prima bonæ,uel etiã irritatur. ut. infra eo.ti.

eo. ti. & si unanimiter. ¶ Possunt confir-
2 mari † quæ pacificè possidentur ut. infra eod. tit. c. 1. Res litigiosæ confirmari non possunt. ut infra. eo. ti. c. 1. & not. supra ut lite pen. §. lite igitur pendente. ¶ Effectus
3 † confirmationis est uires plenissimas dare ei rei cui fortè aliquid iniuria uel imperitia minus incertum est ut. supra de transac. c. 1. Personale facit reale. ut. supra de transact. ueniens. & hoc intellige de confirmatione domini papæ. Auctoritas enim principis non solenne facit solenne. ut. C. de testa. l. omnium. Nam facit ex nudo pacto dari actionem. ut. ff. de pactis. l. legitima principis enim auctoritas mutat substantialia. ut. C. communia de lega. l. 2. C. de rei uxo. actio. l. una. Item operatur confirmatio domini papæ ut si noua quomodo oriatur super re illa super qua confirmatio est obtenta, ordinarius uel alius causam audire non potest sine speciali mandato domini papæ si res illa tépore confirmationis pacifice possidebatur. ut. infra. eo. ti. c. 1. Sed quo ad titulum possidendi confirmatio nihil addit. id enim confirmatur quod à principio firmú est. ut. supra de fide instrumen. inter dilectos. ¶ Vnde in confirmationibus rerum poni consueuerunt tales terminationes, sicut iniustè & pacificè possides. In sententijs autem cófirmandis ponitur. sicut prouide lata est ut. infra eo. ti. examinata. Papa enim non intédit uni dare ut alius scrupuloso corde moueatur. ut. 16. q. 7. c. 1. nec intendit uni conferre & alteri nocere ut. 14. q. 5. denique. nec uult alicui subtrahi per priuilegia sua. ut. 9. q. 3. nunc uero. 25. q. 2. de priuilegijs. Sed hoc uidetur absurdum quibusdam ut tantam immunitatem rerum quis sortiatur per huiusmodi simplices confirmationes, quæ leuiter in curia impetrantur. Nam & si super rebus singulis quis impetret confirmationes eneruata erit iurisdictio ordinarij super illis, & propterea sic intellexerunt decre. illas. infra eod. titul. c. 1. & 2. quod iudex non possit cognoscere de confirmatione an sit iusta uel iniusta. sed de re confirmata sic. Alij dixerunt has decre. locum habere cum papa cum causæ cognitione confirmat. ut. supra de of. de leg. quoniam abbas. supra de testi. ueniens. infra. eod. titu. uenerabilis. infra de tes. tamen Raynucius. & c. Raynaldus in fi. Alij uerò intelligunt has decre. ad literam sicut sonare uidentur. per confirmationes simplices hæc immunitas rebus confirmatis accedat. ut si super eis noua quæstio oriatur, nullus eam audiat sine mandato domini papæ. & idem si quæstio oriatur super confirmatione. Hæc posterior sententia cum textu decretalis magis concordat. Verum tamen si confirmationi domini papæ obijciatur falsi suggestio, poterit de eam cognoscere & iudicari ut. infra eod. titul. de confirmationibus. & sic confirmatione nó obstante poterit cognosci de re confirmata. cum certum sit confirmationem per falsi suggestionem illicitam fuisse. ¶ Vnde
4 † quæritur si sententia excommunicationis lata fuerit ab ordinario uel delegato, & à summo pontifice confirmata, an ille qui tulit possit ab ea absoluere. Et uidetur quod non. nam papa confirmãdo sententiam suam facit. Omnia enim sua facit, quibus suam impartitur auctoritatem ut. C. de uete. iu. enu. l. 1. §. & ideò. contrarium tamen est uerius. ut. infra de insti. ex frequentibus. Hæc autem de literis confirmationis. Sed de literis innouationis sciendum est quod per eas nihil iuris acquiritur. ut. infra de priui. ex parte &. infra eodem. titu. cum dilectus. Per literas autem protectionis non eximitur quis à iurisdictione ordinarij ut. infra de priui. ex parte. in secunda & c. recepimus. Sed si aliquis se subijciat protectioni domini papæ & ex simplicitate appellare omittat eximitur. ut. supra ti. proxi. c. uno. supra de app. ad audientiam. Quid ergo prosunt literæ protectioni. Respondio maior honor ei debetur quem papa sua protectione honorat. ut. supra de ma. & obe. p tuas. Vel solet plus timeri quod singulariter pollicetur quã quod generali ſpõsione cócluditur. 23. di. quãquã. 11. di. quis nesciat.

¶ Explicit liber secundus.

Incipit liber tertius.

Summarium

1 *Clericorum uita qualis esse debeat.*
2 *Clericorum honestas in quibus consistat.*
3 *Clerici in incessu, & societatibus qualiter debeant se habere.*

¶DE VITA ET HONESTATE clericorum. Rubr.

FInito tractatu iudiciorum à quibus clerici abstinere debent in quantũ possunt, cum seruos dei non oporteat litigare. ut 2. qu. 7. sicut sacerdotes. ideo subijcitur hæc rub. de uita & ho. cle. ¶Videndum est igitur qualis debeat esse uita cleri. & in quibus consistat honestas
1 eorum. † Et quidem in ecclesijs collegiatis clerici debent uiuere in communi, in una domo uescantur atque sub uno tecto dormiant & requiescant. ut infra eod. c. quoniam 32. di. prçter hæc de cõ. di. 5. in omnibns 12. q. 2. necessaria. Quidam tamen intellexerunt iura illa in ecclesijs regularibus locum habere, aliud in secularibus. ut. 12. q. 2. quia tua sanctitas. 32. di. si qui uerò. Sed puto iura priora continere ius commune in ecclesijs collegiatis. quamuis eis in multis ecclesijs sit per contrariam consuetudinem derogatum. Posteriora uerò loquuntur in clericis non ualentibus continere. qui sortiri possunt uxores ante sacros ordines secundum licentiã ab apostolo datam. ut 28. distin. de his, in fi. Et stipendia extra ecclesiam in domibus suis recipere ut pauperes non ut clerici, nec ratione canonici tituli: sed paupertatis contemplatione. & sic intelligi potest. 1. q. 2. sacerdos. Cõiugati enim canonicum titulum obtinere nõ possunt. ut infra de cle. coniuga. sanem. &. c. diuer
2 sis fallacijs. ¶Honestas † clericorum consistit in multis. In tonsura capitis. ut infra eo. si quis ex clericis, clericus &. c. clericis. Ita ut admodum sphęræ caput habeât abrasum. ut 23. di. prohibete, & sic attonsis capitibus & patentibus auribus incedant. ut 22. dist. non liceat. Quod uerum nisi timor uel necessitas exigat habitum transformari ut infra eo. c. clerici officia. Vnde quidam repræhensus de habitus dimissione sic se excusauit. Vnde uersus. Tutius ut peterem laici sub imagine Romam. Fas fuit ut sine rem luxuriare comam. Item in ornatu uestimentorum & aliorum: ut infra eo. clerici. officia. 20. q. 4. per totum. ita ut nec fulgidis nec sordidis uestibus se ornent. ut ei ait Hiero. nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudes pariunt ut 41. dist. §. 1. Item ut moribus & uerbis pudorẽ indesinenter exhibeant. unde genæ sponsæ. 1. prædicatores turturi comparantur. ut 43. di. §. primo, quamuis laicis uerecundia indicatur. iuxta illud uerecundos & uerentes facite si
3 lios israel. ut 32. q. 4. in eo. †Item in incessu dicunt clerici esse ornati ut grauitate itineris mentis maturitatem ostendant: In compositio enim corporis ut ait Grego. qualitatem indicat mentis. 41. dist. sicut. Item in societatibus ut non habitent cum malis hominibus. quia sæpe conformia malorum bonos etiam mores corrumpunt. ut 28. q. 1. sæpe. unaque spectacori liuorem ducit ab una. Item in modestia & sobrietate ut infra eo. ti. à crapula. & 35. dist. per totum. Item in mundicia uitæ ut infra eo. c. ut clericorum. & dicemus infra tit. proxi. Item ut sint assidui in lectione & oratione. hæc enim esse dicunt opera clericorum. ut 36. dist. c. ulti. Hæc & alia à clericis exiguntur quorum uita & conuersatio debet esse secreta & à laicorum actibus remota 2. q. 8. laicus ut eorum qui in laicali ordine consistunt obseruantiam. sicut loco ita religione præcellant. ut 4. dist. denique in princ.

Summarium

1 *Mulieres quæ permittantur cum clericis cohabitare, & quæ prohibeantur.*
2 *Pœna clericorum fornicatorum. & nu. 6.*
3 *Aequitas rigori præfertur.*
4 *Pœna mulierum cum clericis fornicantium.*
5 *Dispensatio quæ adhibeatur circa clericos fornicarios.*

Occultus

6 *Occultus fornicatur suspensus est quo ad se, ita & occultus simoniacus.*
7 *Notorium quotuplex sit.*

¶DE COHABITATIONE clericorum & mulierum. Rubrica.

QVia frequenter uitam & honesta
tem clericorum suspectarum ex-
honestant mulierū cōsortia. Ideò
post tractatum de uita & honestate cleri
corum subijcitur hic rubrica cohabitatio
ne clericorum & mulierum. ¶ Videamus
igitur quæ mulieres prohibentur habita
re cum clericis, & quæ permittuntur. Itē
quæ sit pœna clerici fornicantis & quæ
mulieris se clerico commiscentis. Item
quæ circa clericos fornicarios dispēsatio
1 ualeat adhiberi. ¶Illæ † autem mulieres
clericis cohabitare permittuntur in qui-
bus naturale fœdus nihil permittit sæui
criminis suspicari, aliæ prohibentur. ut in
fra eo. c. à nobis. Quæ autem sint perso-
næ, quæ permittuntur legitur 32. dist. in-
terdixit. 81. dist. cum omnibus &. c. uolu-
mus. C. de epis. & cle. eum qui. in authen.
de sanctis episcopis. §. præsbyteri. colū. 9.
in authen. quomodo opor. episcopos. §.
quanta. Sed contra infra eodem titu. c. 1.
Ad quod dico quod prima decre. huius ti
tu. non tenet derogatur enim per poste-
riore infra eo. à nobis. Vel prima decreta
loquitur in mulieribus quæ & si suspicio
nem effugiant, habent tamen secum pe-
dissequas & ancillas in quibus & de qui-
bus sinistra frequenter oritur suspicio. Et
de talibus dicit Aug. Quæ cū sorore mea
sunt meæ sorores non sunt. ut 81. distin.
legitur. Iura autem superiora loquuntur
de personis coniunctis quæ suspicionem
effugiunt. nec secum habent mulieres su
spectas. Episcopi uero & monachi omni
no nullas secum mulieres habere debent
ut in authen. de sanctis. epi. §. episcopum
uerò, & 81. di. oportet &. c. clerici & 18.
q. 2. diffinimus & in authen. de monachis
2 §. cogitandum. ¶ Pœna † clericorum for
nicatorum est ut admoniti. non se corri-
gentes à beneficijs suspendantur. Et si su-
spensi fornicarias præsumpserint detine-
re, perpetuò sunt remouendi ut infra eo.
c. sicut &. c. si autem. neque enim suspensi
sunt ipso iure. nisi eorum fornicatio esset
notoria ut 32. distinct. nullus &. c. præter
hæc. & sic potest intelligi. infra eo. c. su-
per eo. Tunc enim suspensi essent ab offi-
cio. & per consequentiam à beneficio. ut
81. dist. si quis ammodo. &. cap. si quis sa-
cerdotum. Sed nonne fornicatio morta
le peccatum est, Sic igitur pœna eius est
depositio ut 35. dist. c. ul. 81. dist. præsby-
ter. si quis episcopus &. c. si qui sunt præ-
sbyteri. ¶ Ad hoc dicunt quidam quod ca-
non ille rigorem contineat, alius autem
circa idem contineat æquitatem. ut 34 di
3 stinct. frater † æquitas præferenda est ri-
gori. ut 45. dist. licet. l. di. ponderet in fin.
81. dist. præsbyter. C. de iudi. placuit. ff. de
reg. iu. l. in omnibus. Melius est enim red
dere de misericordia rationem quam de
crudelitate. ut 86. dist. non satis est. 26. q.
ultima alligant. & 35. q. 9. ueniam 9. di. sa
na. l. distin. eos. Vel forte iura ideo minus
procedunt in crimine fornicationis. quia
pauci ab eo inueniuntur immunes. ut. l. di
stinct. quia tua. Vel dicas de iure commu-
ni seruare posse rigorem. de dispensatio-
ne æquitatem. Nec ob. quod dicit illa de
cre. frater scilicet fragilitas nostri tem-
poris talem non patitur manere censurā.
Nam sic intelligendum est. s. rigidam &
4 indispensabilem. † Pœna mulierum for-
nicantium uer. in cenā. quidam tamen in
telligunt cum muliere illa hoc pereret.
Alioquin secus. ut 32. distinct. feriatim &
32. quæ. 1. integritas. Si uero cum clericis
matrimonialiter de facto contraxerint
tunc uenundantur si filios non habēt. sed
si filios habent mulieres & filij suscepti
ex clericis quos sua libidine in fecerūt in
seruitutem redigantur ecclesiæ cuius sunt
clerici. ut 81. dist. quidem 32. dist. eos 15.
5 q. ulti. cum mulre. ¶ Adhibetur † circa cle
ricos fornicarios dispensatio magna. ut
non remoueantur ab officijs uel benefi-
cijs. ut infra eodem. c. sicut. &. c. si autem
sed ad altiora officia non ascendant ut

15.quæstio.8.hij qui. Maior. ut ad maiores ordines promoueantur ut 34. distinct.fra. Maxima. ut ad dignitates ascendant. ut 33. distinct. habuisse. ¶ In
6 summa no.† est quod occultus fornicator suspensus est quo ad se, sicut & quilibet in mortali peccato constitutus. ut 1. qu. 1. sacerdotes non tamen quo ad alios antequam per sententiam præscindatur. ut 5.quæstio.ult.c. ulti. sed notorius fornicator est suspensus quo ad se & quo ad alios. ut infra eodem titulo c.ulti.30. distinct.nullus. & c. præter hæc. Et idē est in simoniaco etiam occulto qui suspensus est quo ad se & quo ad alios ut. 1.q 1.reperiuntur. Quod intelligo uerum esse in simoniaco in ordine suscepto qui uitiosum habet caracterem. ut. 1.qu. 3.quibusdam narrantibus secus autem in simoniaco in ordine alteri collato. ut infra eod.de simon. per tuas. At tali ergo simoniaco in ordine suscepto non debes sacramenta suscipere ut 1.quæst. 1. si quis à simoniacis, sed à quolibet alio sic quandiu tolleratur.licet quo ad se sit suspensus non tamen quo ad alios ut superius di
7 ctum est. ¶ Notorium † autem aliud iuris. Aliud facti tertium notorium præsumptum. Notorium iuris duplex. per confessionem factam in iure uel per sententiam. ut infra eodem c.uestra. Facti per euidentiam rei quæ tergiuersatione aliqua celari non potest. ut infra eo.c. ult.infra de purga.c.cum dilectus in fin.2. q.1. in manifestis Notorium præsumptū est, ut si aliquis publicè habitus est per filio. ubi non requiritur alia probatio ut supra de filijs præsbyt.quoniā, hoc enim quod aliquis sit filius non potest uerè probari ut.ff.de condit. & demon.l. Lucius. Item filius est quem nuptiæ demostrant. ut.ff.de in ius uo.l.quia semper. Et idem dico in fornicatore. Si enim clericus iuuenis & cupidus secum habeat euidenter in domo iuuenculam & suspectam non notoria est fornicatio sed præsumpta a iuuene. & cupido credatur reddita uirgo.

Summarium

1 *Clericis quibus permittatur habere cōiuges.*
2 *Episcopus an dispensare possit in officio cum sacerdote, qui matrimonium de facto cōtraxit.*
3 *Clericus uxoratus an retineat priuilegium clericale.*

¶ DE CLERICIS CONIVGATIS. Rubr.

Dictum est supra de prohibita cohabitatione clericorum & mulierum. Hic agitur de permissa scilicet cōiugali.¶ Videamus ergo quibus clericis permittitur habere coniuges. & an habentes coniuges possint simul & eccle
1 siastica beneficia retinere.† Possunt clerici in minoribus ordinibus constituti uxores ducere.ut infra eo.c.1.28.di.de his, in fin. In sacris autem non.quia omnibus in sacris continentia est indicta. ut supra de tempo. ordi. à multis 32. dist.erubescant nemo si quis eorum & 31. distinct. ante triennium. & 83.dist. cum in præterito. Orientales autem clerici in minoribus ordinibus cōstituti ducūt uxores.& eis utūtur in sacris.sed post sacros ordines nec de nouo contrahunt nec mortuis uxorib. alias ducunt.ut 31.dis.Nicena. quoniā & c.aliter & infra e.c.cum olim.Olim in ecclesia primitiua clerici uxores habēres beneficia extra ecclesiam percipiebāt. quia in ecclesijs seruiebant. ut 32.di. si qui uero sunt clerici 12.qu.1.quia tua sanctitas. uel ut stipendia tanquā pauperibus, uō ut beneficia tanquā clericis præstabātur.Hodie aūt a beneficijs ecclesiasticis excludūtur ut infra eo.c.per totū.ea ei facto proprio amiserunt.contrarium eligendo. & se ad uitam oppositam conferendo. ut. ff. de bo.lib.l.si patronus.C.de furtis.l.1.ff. de tributo.l.qui in hæredem. §.ulti.84. distin.quisquis, nam quasi in duo diuisi ecclesijs à quibus stipendia percipiunt famulari non possunt. cùm eos oporteat cogitare qualiter uxoribus suis ualeant complacere ut infra eodem titu. diuersis fal-

tis fallaciis, ubi autem aliqui fornicationibus dediti ecclesias pœnitus delinquũt beneficia pro derelicto habere uidentur & eis sunt ipso iure priuati.ut 81.dist.eos. Si quis autem scienter beneficium conferat coniugato.non per ipsum qui contulit sed per superiorem potius est priuandus.ut infra eo.diuersis fallacijs.Sed quæ
2 ritur † an episcopi dispensare ualeant in officio cũ clericis in sacris ordinibus constitutis qui de facto contrahunt matrimonia. uidetur quod sic ut infra eo.c.sanè sacerdotes.Sed contra clerici dũ sacros ordines recipiunt uotum continentiæ solennizare uidentur ut 32.di.seriatim,in fi.unde postea contrahendo manus peccatum committũt quam sic adulterium.ut 27. q. 1.meliore.non ergo possunt episcopi dispensare quibus datur potestas dispensandi ab adulterio citra ut supra de iud. ad si clerici.ad quod respondeo. episcopi possunt dispensare in adulterio & in minoribus sed & in maiorious ubicunq; inueniatur à iure permissum : ut in casu præmisso & hæresi & sacrilegio.ut.l.di.præsb.&.c. si quis presbyter.Licet alij cõtrariã sniam asserant dicẽtes posse episcopus dispẽsare in adulterio & in maioribus criminibus. nisi inueniatur prohibitũ ut in homicidio & in simonia.ut.l.di.miror. & infra de si-
3 mo.nobis.¶Quæritur † de clerico uxoratato an retineat priuilegium clericale qđ habetur. 17.q.4.si quis suadente? Et uidetur quòd non ut infra eo.c.Ioannes. Sed decr.illa põt intelligi in eo qui cõtraxit cũ uidua.qui irrecuperabiliter à clericatu recessit ita ut ulterius ad clericatũ redire non possit.ut 34.di.seriatim.& propterea exuitur omni priuilegio clericali. ut 82. di.quisquis.alias si clericus uxoratus seruaret tonsurã retinet priuilegiũ clericale. sic intelligo.supra de uita & ho.cle.clericus alij & maximè se beneficiũ retinet cuius gratia tonsurã seruare tenet. ut in prædicta decr. Ioannes. Nã talis sub ecclesiastica regula est tenendus ut 32.di.si quis uero 12.q.1.quia tua. Vel põt dici quod illa decreta. Ioannes, non loquitur in priuilegio ipsius canonis. si quis suadente.illud.n. retinetur eo quòd non tantũ in fauorem clericorum inductum est,sed in odium laicorũ ut infra de sen.ex. cõtingit. sed loquitur in priuilegio quod clerici habent in angarijs ut 16. q.1.§.nonatum cũ.l.sequen.illud retinent clerici uxorati & maximè si non seruant tonsurã quã depositam si resumpserit priuilegium non resumunt ut infra eo.c. ex parte.

Summarium

1 *Residere quid sit, & qualiter clericus debeat residere nu.2.*

2 *Pœna non residentis qua sit.*

¶DE CLERICIS NON RESIdentibus. Rubrica.

DIctum est supra de clericis qui priuantur à beneficijs propter consortia mulierum, hic autem tractatur de his qui à beneficijs excluduntur eo,quod non resident in ecclesijs in quibus beneficiati existunt. & ideo subijcitur hic rubrica de clericis non resi. in ec. uel præben.¶Videamus igitur quid sit residere,qualiter clericus debeat residere. & q̃
1 sit pœna non residentis.¶Residere† est deseruire ut infra eod.c.conquerente.parum enim est residere nisi & residens curã ecclesiæ habeat in qua beneficiũ habet uel
2 personatũ ut infra e.c.quia nõnulli. ¶Debet aũt†quis residere per seipsum nõ per uicariũ ut infra.eo.c.qm̃. Per uicarium.n. deseruire nõ licet nisi in casibus quos no. supra de of.uica.§.nunc uidendũ. ¶Aduersus non residentes sic iura procedunt. Si quis cã cupiditatis trãseat ad aliã ecclesiã quã ambit priuari debet utraq; habita & ambita ut 7.q.1.si quis episcopus supra de trãsla.præla.c.pe.& ul. nisi ecclesia uelit eũ repetere.ut 7.q.1.nõ oportet. ¶Si aũt cã utilitatis puta ad ecclesiã maiorẽ & cũ licentia prælati sui transeat.cũ corporalẽ possessionẽ ecclesiæ,secundæ tenuerit, & tẽpus præterijt, ista qđ oĩa p agi possint, quæ pertinẽt ad plenã acquisitionẽ secundæ ecclesiæ tũc primũ beneficiũ quod habuit

buit potuit alteri liberè conferri.ut supra de elec.cum in cunctis §.cùm uerò.Sed si causa necessitatis puta propter persecutionem tunc cessante persecutione redibit ad suam ecclesiā.ut 7.q.1.pastoralis. Sed si causa humilitatis. puta si ad religionē transeat de iure non redibit ad primam. ut 7.q.1.hic nequaquam supra de renunc.
3 post translationem.¶ †Vbi autem leuitatis causa quis deserit suam ecclesiam. puta uagatur per mundum. tunc si habeat primam ecclesiam pro derelicta. ut quia recipit aliam ut infra de præben. de multa infra de concess.præben.uel ec. non ua. literas &.c.cum nostris.uel ducit uxorem. ut supra ti.proxi.diuersis fallacijs.Vel miles seu ioculrator efficitur. tunc quia uitā assumit primæ professioni contrariam.ut C. de mune.patrimo.l.professio.libr.10. poterit eius ecclesia uel præbenda alteri conferri.Sed si non habeat ecclesiam pro derelicta trinæ citationis edictū in absentis ecclesia publicetur. & si nec sic curra uerit obedire, & ultra sex menses ecclesiam suam deseruerit poterit ea priuari, & nihilominus suspendi & excommunicari,non tamen degradari. ut infra eodem capitulo ex tuæ. Quod intelligo cū nescitur ubi sit. & sic non potest ad eum citatio peruenire. Alioquin monendus est absens, nec aliter posset de iure priuari.ut. infra eodem capitulo ex parte. & capitulo qualiter. &.c. ultimo ad ipsius reditum congruo tempore per superioris arbitrium moderando. ut infra eodem capitulo inter quatuor. Tamen in hoc diuersa inuenio à iure tempora constituta. inuenio enim duos menses. ut 7.q. præsentium. Tres septimanas. ut 7. quæstio.1.si quis in clero. Annum ut in autem. de sanctiss. episcopis. §.interdicimus.Quatuor annos. ut infra eo.ti.qualiter quinq; an. ut infra eo. cap. ex gestis moderabitur autem superior secundum locorum distantiam, personarum absentiam, & negociorum qualitatem. ut supra de lite non contest. quoniam. & supra de ap.cum sit Romana,Si quis autē licentiatus à suo episcopo ad certum tempus ultra tempus ab fuerit, statim post tempus priuari poterit nisi ex iniusta causa post tēpus impediretur.ut 7.q.1.præsentiū.ubi enim dies apponitur pro homine interpellat ut. C.de contrahen. & commit.sti. l.optimam.1.de loc.& conduc. potuit.C. de iure emphi.l.pe.¶ In sūma no.est quod residere intelliguntur quidam qui in ueritate non resident, ut is qui extra ecclesiā procurat utilitatem ipsius ut. infra.e.c.ex parte.Item qui seruit episcopo extra ecclesiam ut.infra e.e.ad audientiam.Item quæ seruit papæ,ut.infra eo.cum dilectus. Itē qui studet in theologia.ut. infra de magis. super specula.§.docentes. Isti omnes fructus præbendarum præcipient præter uictualia & quottidianas distributiones, quæ residentibus tantum debentur ut.infra.eod.c.de cætero.infra tit. proxi. licet. &.c.dilectus.

Summarium.

1 *Præbenda quid sit,& quid sit Canonia.*
2 *Præbenda cui, sit conferenda.*
3 *Præbenda à quo conferri debeat.*
4 *Præbenda quomodo sint conferendæ.*
5 *Præbenda infra quod tempus conferenda.*
6 *Episcopo negligēte si ad eum spectat collatio, deuoluitur ad capitulum ius conferendi.*
7 *Præbenda quando nomine beneficij continuatur.*
8 *Præbenda secunda recepta, an prima uacet ipso iure.*
9 *Beneficia duo curam habentia si quis habeat, an possit retinere quod malit.*
10 *Dispensare quis possit in pluralitate beneficiorum.*
11 *Clericus recipiēs diuersa beneficia an peccet.*
12 *Episcopus an peccet conferendo beneficiū sciēter ei,qui alias beneficiatus existit.*
13 *Clerico beneficiato potest aliud in beneficium uel stipendium sine titulo conferri.*
14 *Episcopus ordinans clericū sine titulo uel præbenda,an ei prouidere teneatur.*
15 *Papa si alicui mandat cōferri prebēda si qua uacat,& episcopus uel canonici ad quos spectat collatio,de mandato scientes alteri conferunt, an ille pro quo scriptum est ius in illa prebenda habeat.*

¶DB

¶DE PREBENDIS.
Rubrica.

TRactauimus supra de uita & hone. clericorum nūc de rebus ad eos pertinentibus disseramus. & ideo subijcitur hic rub. de præben. ¶ Videamus igitur quid sit præbenda. cui conferri debeat. à quo, qualiter, infra quod tempus. & ad quem deuoluatur conferendi potestas si is ad quem collatio pertinet in mo
1 ra fuerit conferendi. ¶ Prebenda † est ius percipiendi prouentus in ecclesia competens alicui tāquam uni de collegio. quod ius ex canonia descendit, nō enim debet esse canonicus sine prebenda. ut. infra eo. c. relatum, & capitulo dilectus. Canonia uerò est quoddam ius quod ex electione receptione in canonicum & in fratrē oritur uel de nouo creatur ubi certus canonicorum numerus non haberentur. ut. infra eo. e. dilecto. §. procurator. uers. preterea. Oritur in quam uel creatur in loco capitulo & in alijs quorum cōmunis est usus. ut infra eodem capitulo relatum. &. c. pro illorum. & in prebendæ petitione ut
2 superius dictum est. ¶ Est autem † conferenda prebenda idoneæ personæ quæ resideat in loco, & curam eius per se ualeat exercere. ut. supra titul. proxi. rela-
3 tum. ¶ † Conferri debet regulariter à prælato ipsius ecclesiæ in qua conferenda est prebenda. ut. infra de insti. ex frequentibus. &. e. ad decorem. sicut & collatio ecclesiarum pertinet ad prælatum de iure ordinario. ut. supra de offi. or. cum uos. 1. q. 3. si quis episcopus. &. e. peruenit. &. 16. quæ. ulti c. nullus. licet in plerisque locis secus obtineat. de consuetudine special tam in collatione prebendarum. ut. supra de elec. cum ecclesia Vulterana. infra de concess. preben. uel ec. non ua. c. nulla. quā in ordinatione ecclesiarum. 63. di. si in plebibus. 59. disc. c. 2. Alicub. spectat communiter ad prælatum & capitulum collatio prebendarum. ut. infra de con. preben. uel eccl. non ua. e. postulastis. Sed de iure communi sicut dictum est prælatus una cum capitulo suo institutiones & concessiones facere debet. ut. infra de his quæ fi. à prela. sine con. ca. c. 1. 2. &. 3. & c. nouit Alicubi tamen obtinet ubi prælatus solus sine capitulo conferre posset. ut. infra de his quæ fi. à præl. sine com. ca. ea noscitur. Et è conuerso alicubi capitulum sine prælato. ut in dec. cum ecclesia Vulnerana. ¶ Plenè cum iuribus & pertinentijs suis sine diminutione aliqua conferendæ sunt prebendæ. ut. infra ut eccl. benefi. sine domini. confe. ut nostrum. &. 1. quæ. 3. si quis prebendas. ut quod prebendis annexum est non separetur ab eis. ut. supra de constit. cum omnes. infra eod. exposuisti. Turonen. autem concilium prebendarum inhibet sectiones ut. infra eo. e. maioribus. Vnde duo ad unam prebendam eligi non possunt. ita quod inter se fructus diuidant prebendæ uel quod unus ex ipsis prebendam uacantem habeat. alter uacaturam expectet ut. infra eo. c. tuæ fraternitatis. Aliquando tamen potest una prebenda diuidi in duas dummodo talis sit ut etiam diuisa sufficiat duobus. ut. infra eod. uacante. ¶ Item purè simpliciter sine pactione & sine modo conferri debent ut. infra. ut. eccl. benefi. sine dimi. con. ut nostrum. Spiritualia. enim talia nō patiūtur ut supra de pac. c. ul. r. q. 1. quàm pio infra de simo. tu. &. e. per tuas. Sed contra infra eo. c. significatum: Ad quod respondeo. non fuit ibi pactio habita cum persona sed sit canonici inter se statuerunt. ut quicunque illam præbendam habet hoc onus agnoscere ut missam de beata uirgine quotidie debeat celebrare. nisi esset corporis infirmitate grauatus. & hæc canonicorum dispositio fuit à summo pontifice confirmata. unde præbenda illa transibat cum onere suo ut. ff. de pigno. ac. l. si conuenerit. §. 2. ff. de usufr. l. usufructu lega. §. ul. &. l. si pēdentes. §. si quid. infra de deci. cum non sit in homine. uel ubi cōditio siue modus in est ex natura rei non facit rem conditionalem. ut. ff. de cōdi. & demon. l conditiones. uel si conditio siue modus sit spiritualis rem non afficit ut in illa. significatum. &. supra de seruis non ord. nullus. &. c. eo liberius. ¶ Debet autem

5 autem † conferri præbenda infra sex menses postquam uacauerit alioquin is ad quem spectat collatio priuatur potestate conferendi, ut infra de conces. præ. nulla. Ab hoc semestri deducitur tempus suspensionis illius ad quem spectat collatio. Et idem puto in excommunicatione, dummodo suspensus uel excommunicatus non sit in mora petendæ absolutionis ut infra de conces. præben. quia diuersitatem, & supra de elec. his quibus. Alioquin contra ar. ea. di. quoniam de re scrip. si autem. ff. de re iu. qui potest. ff. de re mili. l. omnes. §. qui præpositum. Nec obstat quòd sua culpa in excommunicationem uel suspensionem quis incidat. nã & si hoc ei imputetur non, tamen imputanda sunt omnia quæ ex culpa illa procedunt. ut 15. q. 1. si concubina & c. inebriauerunt infra de sponsa. ueniens. ff. de furtis. l. uerum. & l. qui iniuriæ in prin. ff. de pu. & uec. l. sed & hi. §. sin autem, ar. l. di. sæpe. & c. studeat. ff. quod metus causa. l. si mulier. Tempus illud semestre utile est nec currit eunti ad curiam Romanam manenti in ea. & decedenti ab ipsa. Et idem in alio iusto & legitimo impedimento. Itẽ non currit nisi à die notitiæ ut in illa quia diuersitatem §. tẽpus supra de

6 sup. neg. præ. licet. ¶ Negligente † episcopo si ad eũ spectat collatio deuoluitur ad capitulum ius conferendi. Si autem ad capitulũ spectat negligat, deuoluitur ad episcopũ. Si cõmuniter pertineat ad utrunq; negligant deuoluitur ad superiorem ut infra de conces. præ. nulla & c. postulastis. Sed moriẽte episcopo ad quẽ pertinet collatio, nõ deuoluitur ius conferendi ad ca-

7 pitulum. ut infra ne sede ua. illa. ¶ † In summa notãdum est q̃ si scribitur pro aliquo ut in aliqua ecclesiarum ciuitatis uel diocesi prouideatur ei in beneficio cõpetenti. nomine beneficij præbenda continetur ut infra e. c. pro illorum infra de uerb. signi. tua. quamuis alias nomen beneficij latius pateat quã præbendæ. quia beneficiũ distinctũ uel indistinctũ. præbenda uero nõ nisi distincta. ut infra de cõces. præ

8 bẽ. ex parte. ¶ Sed quæritur an † recepta secunda præbenda prima uacet ipso iure? Et uĩ q̃ sic. ut infra de cõces. præ. literas. Vnde qd̃ statutũ est in beneficijs curã animarũ habentibus. ut infra e. c. de multa. & in personatibus de quibus idẽ iudiciũ est ha bendũ ut supra de elec. dudũ ẽt si iura animarũ non habeãt ut in decre. de multa in fi. idẽ intelligo & in præbendis. & accedit ad hoc. 21. q. 2. si quis iã translatus supra de elec. cunctis. ff. de regulis iuris. l. 3. §. si ex conuẽtione. ff. de diuor. l. ult. in fine. Et intelligo hoc cũ secunda præbenda recipitur ut titulus, non ut simplex beneficiũ, uel ut stipẽdium. Tan. tñ & quidã alij doctores nõ cõpatientes pauperibus sed diuitibus blandiẽtes. dixerunt hoc locũ habere tantum in beneficijs curam animarũ habentibus, & in personatibus, de quibus loquitur hæc decre. de multa. non autem in præbendis. Respondentes ad decre. illam literas. quòd allegationem continet & non ius. cum per literam illius decre. contrarium pateat manifestẽ. non ergo palpanda sunt crimina ne uulnera incurata seruentur. ut. l. di. si quis diaconus. ue autem si nõ sparserimus ue si tacuerimus. non enim leue discrimen incumbit siluisse quod congruit. ut 43. dist. dispensatio.

9 ¶ Item quæritur an is qui duas habet præbendas uel beneficia curam habentia seu personatus possit retinere quod malit. Et uidetur quòd non quia primum uacat ut superius dictum est. & si utrunque retinere contenderit carebit utrobique. ut infra de multa. & arg. 7. q. 1. si quis episcopus supra de transla. præ. quanto in fi. Item cum in culpa fuerit accipiendo utrunque optionem habere non debet. ut. ff. de petie. hæred. l. si rem & precium. ff. de testa. tu. l. tutor, ita rectẽ. ¶ Sed contra infra eo. ea. referente. Ad quod respondeo decre. illa docet qualiter superior circa huiusmodi gratiose procedere potest. Vel optio illa locum habet secundum uetera iura, hodie locum non habet, quia recepto secundo primum uacat ipso iure ut di

10 ctum est. ¶ Sed † quæritur an alius a papa dispensare possit in pluralitate beneficiorum & scripsit Io. quòd sic in eadem dioecesi

cef.ut.70.di.sanctorũ.Sed i diuersis dioecesibus nõ.& hoc propter iuris impossibilitatem qua ratione clericus habens beneficia in diuersis episcopatibus teneretur recipere ordines ab uno episcopo. & ab alio.& utrique teneretur obedire.quod esse non posset si mandarent aduersa. quia nemo potest duobus dominis seruire.16. di.ecutius.hanc autem perplexitatem solus papa tollere potest. qui eo ipso quòd dispensat ut liceat alicui habere plura beneficia in diuersis episcopatibus concedere uidetur ut ei liceat ordines recipere à quo malit episcopo.& in cõtrarietate mãdatorum ei obediat cui uult. Verius esse puto quòd siue in eodem episcopatu siue in diuersis nullius dispẽsare potest nisi p.

11 pa. Et sic curia tenet.¶ † Sed nunquid peccat clericus recipiendo diuersa beneficia, maximè in diuersis dioecesibus Respõsio sic. Nam quãuis sanctiat primum uacaturum recepto secundo.peccat tamẽ in cupiditate, dum deserit quod fortius est & eligit magis pingue.ut.7.q.1.si quis sic.& 5.si quis de ordine. Itẽ peccat contenendo suũ episcopum, dũ eo contẽpto recipit beneficiũ ab altero. Sed hoc mirũ uidetur quòd possit quis per receptionem secundi beneficij se liberare à suo episcopo cui forte iurauit & à quo ordines suscepit, Ad quod dico quòd hoc locum habet cũ quis de licẽtia sui episcopi recipit secũdũ beneficium, alioquin & si primũ beneficiũ uacet nullus tamẽ prioris ecclesiæ durauit. poterit ab episcopo uel à sua ecclesia reuocari.ut 7.q.1.nõ oportet.&.c.si uero.& erit in expectatione beneficij uacaturi. & sic patet quòd quãuis primũ beneficiũ uacet ipso iure prior tamẽ locus non uacat ipso iure, nisi uelis dicere quòd & prior locus & primũ beneficium uacat quo ad illum qui recipit secundũ.non tamen quo ad ecclesiam uel episcopum priorem. Item nunquid episcopus peccat conferendo beneficium scienter ei qui alias beneficatus existit? Videtur quòd non, scit enim uel scire debet quòd non duplicatur ei beneficium sed primum uacat. sed per ea quæ proximè superius dicta sunt, patet ipsum delinquere,nisi de permissu primi episcopi fiat. quòd autem primum beneficium uacet in pœnam recipientis secundum beneficium est statutum. & ex hoc facti qualitas satis patet. Fuit enim commune uitium recipiendis & conferentis.sicut commune uitium est malè ordinati, & malè ordinantis.ut.81. di. tantis. & .li.10. dist. ordina-

13 tos. ¶ † Vnum tamen non omitto quòd clerico beneficiato potest aliud in beneficium uel stipendium sine titulo conferri.ut 16.quæ.1.possessiones. &.q.7. illud.

14 ¶ Hoc etiam in summa † notandum est quòd quicunque episcopus ordinat clericum sine titulo uel præbenda ei prouidere tenetur, quod in sacris ordinibus locum habet sicut curia tenet & seruat, licet iura indistinctè loquantur de ordinibus.ut infra eod.c.non liceat &.c.cum secundum apostolum. Quod uerum est nisi quis ad titulum sui patrimonij fuerit ordinatus &.sic intelligo infra eod. episcopis.&.c.tuis. talis enim taliter ordinatus beneficium aliud petere non potest. ut. 12.q.2.illi qui.16. quæstio.1.c.ulti.in fin.

15 † Sed etiam illud quæritur quod frequẽs est & assiduum. Ecce papa mandat alicui conferri præbendam uacantem uel uacaturam episcopis seu canonici ad quos spectat collatio conferunt alteri in elusion mandati apostolici. nunquid pro quo scriptum est ius habet in præbenda illa. Puto quod sic.ut infra eod.inter cætera.&.c. dilectus filius.g. in ultima dilectus. & supra de rescrip. constitutus. Sed ad maiorem pœnam statutum est ut & collatio facta ualeat. & ei pro quo scriptum est de redditibus ecclesiæ singulis annis prouideant conferentes donec ei fuerit in beneficio præbendali prouisum. ut infra eo. dilectus filius.g.in penul.dilectus.

Summarium

1 *Clerici an propter morbum amouendi sint à beneficijs personalibus & prælaturis, & alij in locum eorum subrogandi.*

Famuli an tempore infirmitatis sint pascend

D

¶DE CLERICO AEGROTANTE. Rubrica.

DIctum est supra de cler. non resi. quòd præbenda uel aliud beneficium conferendum est residenti & deseruienti ecclesiæ. sed quia quidam infirmitate detenti deseruire non possunt de eis uidédum est, & ideo subijcitur hic rubrica de clerico ægrotante uel debilitato. ¶An igitur † clerici amouendi propter morbum sint à suis beneficijs personalibus & prælaturis & alij in locum eorum subrogandi. diuersi diuersa senserūt. Hug. enim dixit quòd nunquam aliquis subrogandus est uiuo nisi renuncianti uel remoto seu translato. nec prætextu morbi est aliquis amouendus. Ras. distinxit utrum morbus sit curabilis uel incurabilis ut si morbus sit incurabilis fiat amotio & subrogatio alias non. Sed hæc distinctio nō procedit: ut infra eo. ti. ex parte. Vin. autem dixit quòd quādiu infirmus potest in collegio remanere nec amouetur nec ei alius subrogatur. sic enim mutatur iudex si operam iudicio dare non potest: ut ff. de iudi l. si longius. Tan. autem dixit quòd si prælatus uel clericus non possit in collegio remanere. quod in morbo lepre contingit. amouendus est, & ei alius subrogandus. & hoc per quandam decre. quæ erat in compillatione antiqua infra de conces. præben. ex transmissa. quæ tanquam iniquitatem continens est sublata. & per quandam aliam infra eo. ti. tua, mihi placet sententia Hug. & confirmatur infra eo. ca. 6. & 7. q. 1. c. 1. 2. & c. qualiter & cap. quamuis triste. Quod autem dicit decre. illa tua. sic intelligo quod ab administrationis debet officio remoueri subaudi non tamē à titulo prælationis uel suæ

2 institutionis. † seruire enim intelliguntur famuli quos curamus ægrotos. ut. ff. de statu. lib. l. 4. §. pe. & tempore infirmitatis pascendi sunt, ut. ff. commo. l. in rebus commodatis. §. possunt iustæ causæ. ¶Qui autem debiles & infirmi seu mutilati celebrare non possunt, uo. supra de cor uitia.

¶Et si quæras quid, erit si quis propter morbum residere uel deseruire nō possit. Respondeo si est prælatus. dabitur ei coadiuuator. ut infra eo. ca. de rectoribus. & c. ul. & 7. q. 1. ca. 1. & c. quamuis triste. Si fuerit simplex clericus dabitur ei uicarius ut no. supra de offi. uic. §. nunc uidendū.

Summarium.

1 *Institutio quid sit. & quid sit collatio & inuestitura.*

2 *Clauium assignatio signū est traditionis rei.*

3 *Instituere quis possit. & qui sint instituendi.*

4 *Inuestiri potest præsens uel absens per alium, siue alius pro eo.*

5 *Ius quod instituto acquiratur.*

6 *Titulum quis non desinit habere in priori ecclesia, quo usque possessionem adeptus sit in secunda.*

¶DE INSTITVTIONIBVS. Rubrica.

SVperius tractatum est de collationibus præbēdarum hic tractatur de institutionibus personarum. et ideo subijcitur hic rub. de insti. ¶Videamus igitur quid sit institutio, quis possit instituere, et quos. Itē quod ius in institutione quæratur. ¶† Institutio est propriè clericorū personarum, & prælatorum. Collatio uerò beneficiorum ecclesiarum uel præbendarum. Inuestitura autem est traditio uel quasi traditio. Quasi traditio ideo dico quia plerūque fit per annulum uel per librum. ut supra de sen. & re iud. cum olim infra de conces. præ. uel ec. non ut propo posuit infra de his quæ fiunt a ma. par. capi. ex ore. † Sicut & clauium assignatio est signum traditionis rei. ut. ff. de contrahē. emp. l. clauibus. & scotatio. ut supra de cō sue. ex literis. Item instrumentorum datio. ut. C. quæ res pign. ob. pos. l. 2. C. de do. si ouis argentum. sicut & deportatio est interpretationis iudicium. ut supra de ele. ecclesia uestra. ¶Quis autem instituere

3 re possit. † Dicas ut alias dixi. quis conferre

ferre possit supra de præben. §. conferri. ¶Instituendi sunt uiri literati uel alias idonei ubicunque originem duxerunt ut infra eo.c. ad decorem.
4 ¶† Potest quis inuestiri præsens uel absens per aliũ siue alius pro eo. ut supra de præben. accedens. Sic & potest aliquis per alium inuestiri & cõferre. ut supra de præben. dilecto. infra de conce. præ uel ec. non ua. constitutus. Et si is qui interponitur mandatum habeat ab illo qui instituitur quæret proprietatẽ & possessionem absenti. ut. C. de acqui. pos. l. 1. si hoc gerat ille qui interponitur, & is qui mãdauit, uel saltem quæ mandauit. ut. ff. de dona. l. qui mihi. alioquin tũc demũ q̃ritur absenti possessio & ꝓprietas cũ ei possessio fuerit tradita ut. ff. de acqu. re do. l. res ex mandato, sed si is qui recipit nomine absentis mandatũ habeat tũc quæretur absenti possessio & proprietas cum ratum habuit. ut. ff. de nego. ge. l. si
5 ego. ¶Nunc uidendum est † quod ius ex institutione quæratur. In quo distinguo. Refert an instituatur in canonicũ. & tunc id quæritur quod diximus queri ex canonia supra de præ. in prin. Si autem in prælatum acquiritur titulus prælaturæ. sed non possessio nisi institutus possessionem nactus fuerit corporalẽ ut supra de elec. cum in cunctis. §. cum uero 2 1. quæstio. 2. si quis iam translatus. & arg. ff. de acqui. pos. l. cum hæredes, in auten. ut or. præfec. colla. 5. ff. de bono. pos. ex testamen. mili-
6 tis. l. ultima. in fi. Vnde † non prius desinit quis habere titulum in priori ecclesia nisi possessionem adeptus fuerit in secunda. ut 92. distinctione si qui episcopi.

Summarium.

1 *Ecclesia uel prebenda que dicitur non uacare.*
2 *Papa solus potest concedere non uacantes ecclesias.*
3 *Beneficium non uacans an possit conferri uel promitti. & nu. 4. 5. & 6*
4 *Recepto in canonicum & in fratrem ad primam uacantem acquiritur ius canonia.*
5 *Promissiones uel concessiones de non uacantibus quare reprobentur.*
6 *Recipientes an possint obijcere recepto, quod contra concilium sit receptus. & nu. 7.*
7 *Intellectus ad cap. cum ecclesiastica. supra de exceptioni.*
8 *Intellectus ad cap. ex tenere, infra eo. tit. ad cap. cum iam dudum, & cap. cum non ignorẽs. supra de prebend.*
9 *Intellectus ad ca. significasti, infra de diuorti. & ad c. intelleximus, infra de adulterijs.*

¶DE CONCESSIONE PRAEBENDÆ UEL ECCLESIÆ NON UACANTIS. Rubrica.

DIctum est supra de præben. & insti. sed quia plerũque concedũtur seu promittũtur præbende uel ecclesiæ non uacãtes. Ideò subijcitur hic rubr. de conces. præben. uel ec. non ua. ¶Videamus igitur quæ præbenda uel ecclesia dicitur non uacare. Item quis possit concessiones uel promissiones facere de non uacanti. quod ius acquiratur si quis recipiatur ad primam uacantem. & quæ sit ratio quare cõcessiones & promissiones de non uacantibus reprobentur. ¶Non uaca
1 re dicitur ecclesia uel præbenda quæ utroque modo non uacat de iure scilicet & de facto. ut infra eo. cum nostris. Sed hoc uerum est in eo qui literas obtinet a superiore super ecclesia uel præbenda afferens eã uacare cum non utroque modo uacet: ut dictum est. Alias tamẽ conferri potest ecclesia uel præbenda uacãs de iure non de facto. ut cum quis habens unam ecclesiam uel præbendam acquirat aliam. primã tñ de facto tenet. ut supra de præb. de multa. Et idem puto in omnibus beneficijs quæ de facto detinentur a clericis coniugatis. a a clericis depositis uel remotis. & generaliter in omnibus quæ ab aliquibus occu-
2 pata de facto tenentur. ¶Potest solus † Papa concedere nõ uacantes ut supra de off. deleg. ex parte infra eo. cap. proposuit Et est ratio. quia ipse est supra ius, ut in prædicto. cap. proposuit. ipse constitutionibus non ligatur ut. C. de legi. & consti. l. di

3 gne. † Legatus hic non potest ut supra de præben. dilectus filius quilibet tamé prælatus promittere potest se prouisurum cũ potuerit ut infra eod ca. accedens. ¶ Ratio autem quare ualeat hæc species promitté di est quam assignat eadem decre. accedés quia in multis cásibus se facultas offerre potest in quibus collatio non est in expectatione uacaturi beneficij differenda, & sic subtrahitur expectatio mortis. poterũt enim bona ecclesiæ super excrescere & de his in beneficio prouideri. ut supra de consti. cum. M. infra de uerbo. signi. cap. ult. Sed opponitur. Nam idem uidetur in promissione non uacantis. nam pluribus modis euenire potest ut aliter quam per mortem facultas se offerat prouidendi. ut cum unum beneficiũ in duo diuiditur ex prouisione superioris. ut supra de præbé. uacan. Item cum aliquis ex canonicis remouetur uel promouetur uel resignat uel pro derelicto habet beneficiũ uel religionem ingreditur. Ad quod respondeo. Iura ista quę prohibent promissionem uel cõcessionem de non uacante considerauerũt ea quæ frequentius accidunt, ad illa enim quæ frequentius accidũt iura aptantur ut. ff. de le. &. sena. L. nam ad ea, ff. ad Treb. L. postulantem. Frequentius enim accidit ut beneficia uacent per mortem quã per alios modos, in promissione primæ uacaturæ hoc agi uidetur, & ideo nõ ualet promissio uerò cum potero. uel cum facultas se offerret. & generalior est & in ea non uidetur ad mortem respectus haberi. & ideo approbatur.
4 ¶ † Recepto in canonicũ & in fratrem ad primam uacantem acquiritur ius canoniæ ut supra de præben. dilectus filius. T. præbendam autem cũ uacauerit nõ potest petere promissione. Sed quia canonicus nõ potest esse sine præbenda poterit communi iure scilicet canoniæ. ut supra de præb. relatum. inter cætera. &. ca. dilectus filius. T.
5 ¶ † Ratio autem quare promissiones uel concessiones de non uacantibus reprobantur est illa quæ continetur infra eo. c. nulla scilicet ne desiderare quis mortem alterius uideatur in cuius locum & beneficiũ se credit successurum. & eadem ratio est in pacto de futura successione, ut. C. de pact. l. ult. & C. de inut. stip. l. ex eo. & de his legibus fit mentio. infra eo. nulla. ¶ Et notandum quòd
6 † si contra concilium illud aliquis sit receptus recipientes contra eum excipere nõ possunt ut infra eod. cum super. Sed cum promissio de non uacante comparetur pacto de futura successione dixerunt quidã quòd sicut pactũ de futura successione ualet in genere non in specie. ut. ff. pro so. l. 3. §. de illo. Sic & promissio non uacantis. Quod non puto uerum ut infra eo. ca. constitutus. & ca. ex parte. Item dixerũt, quadam quòd sicut pactum de futura hæreditate ualet si fiat de ratificatione illius cuius est hæreditas. ut. C. de pac. l. ul. sic & promissio de non uacante. Quod non puto uerum nisi is de cuius beneficio agitur omnino renunciet. ut supra de offic. delega ex parte
7 † Et quod dixi recipientes recepto obijcere non posse quod contra cõcilium receptus sit, ideo cõtingit, quia cũ sit in possessione canoniæ in pari causa turpitudinis peior est cõditio agentis & melior possidentis. ut. ff. de condi. sine cau. L. auunculo. C. de condi. ob tur. cau. l. 2. & secundum hoc intelligendum est quod legitur supra de excep. cum ecclesiasticæ.
8 † Si uerò in possessione non esset sed ageret ex promissione ut reciperetur tunc illi qui promisserunt cõtra concilium possunt excipere contra eum. & in hoc casu in pari causa melior est conditio rei. ut. ff. de regu. iur. cum par delictum. & sic intelligo infra e. c. ex tenore supra de præben. cum iam dudum. & ca. cum non ignores.
9 † Nec obstat infra de diuor. significasti infra de adul. intelleximus. ibi enim agenti datur replicatio in fauorem matrimonij uel ibi datur replicatio circa diuersa delicta. Sed circa idem & commune delictum in hoc casu non daretur agenti replicatio contra doli exceptionem. ut. ff. de doli except. apud Cellum. §. Marcellus.

Summarium

1 *Sedes quando dicatur uacare.*
2 *Episcopus malus non est episcopus.*
3 *Ecclesia uacante an innouari aliquid possit.*
4 *Facto minoris eo tempore quo non habet curatorem, iudex auctoritatem praestat.*
5 *Ecclesia uacans non agit nec conuenitur.*
6 *Donari uel legari an aliquid possit ecclesiae uacanti.*
7 *Ecclesiae uacans habens oeconomum, syndicum uel actorem an per eum agere possit & conueniri.*

¶NE SEDE VACANTE ALIquid innouetur. Rubrica

TRactatum est supra de institutionibus & concess. quae de iure communi habent fieri ab episcopis cum suis capitulis.ut not.supra de praebē.§.cōferri. Vacantibus autem episcopalibus ecclesijs capitula conferre non possunt.ut infra eo.c. illa. & ex hoc nacta occasione tractatur hic generaliter quod sede uacante nihil innouetur.& ideo ponitur hic rub.ne sede ua.aliquid innouetur. ¶ Videamus igitur quae ecclesia dicatur hic uacare. Item quae sint illa quae sede uacante innouari non possint & quare. ¶ Sedes
1 dicitur hic † uacare quae non habet praelatum.ut infra eo. titu. per to. licet alias & quae haereticum habet nullum habere fingitur ut supra de praescrip.c.1. & qui non consecratum habet nullum habere uideatur,quantum ad ea quae munus consecrationis exposcunt.ut supra de transf.prae.inter corporalia. nam & qui malus est uidetur non esse.ut de poena dis.1.scindite.& qui in habilis est ad agendum necesse uidetur ut.ff. quod cuiusq; uniuersi. no.l.1. §. pe. Nec cautū uidetur quod uitiose est
2 sacerdos.ut.40.di.multi.†Et malus episco
3 pus non est eps.ut.2.q.7. non omnes † Ecclesia uacante aliquid circa statum ipsius innouari non debet ut infra e.c.1.uacātia beneficia cōferri nō possunt.ut.infra e.c. illa Quod.n.obtinet in praelato negligente ut supra titul.proxi.nulla. &.c. postulasti.non obtinet in praelato moriente.ut dictum est. Item uacante ecclesia clerici non possunt disponere de reb. eccl.ut.12. q.2.si quis episcopis.76. di. quoniam. H. tamen dixit quod possint sicut instante necessitate. possunt clerici uacantis ecclesiae aliqua alienare.ut 71. di. fraternitatem.dum tamen adsit auctoritas metro-
4 politanae ecclesiae. nam † & iudex praestat auctoritate facto minoris eo tempore quo non habet curatorem. ut C. qui admit.ab bo. pos.l.bonorum. Item in minoribus ecclesijs potest episcopus aliqua alienare mortuo sacerdote. ut.10.quae.2. si quis episcopus. Item dicebat quod si canonici faciunt aliquem contractum mortuo episcopo tenet.sed si ab ecclesia sit rescindetur ut.12.quae.2. si qua. ut uides in contractu minoris non habentis curatorem ut.C.de in inte.rest.si curatorem. sed hoc non placet. Nam hoc fieret uiuente praelato. unde dico quod non tenet contractus.ut infra eo.c.ul.sicut nec tenet iudicium.ff. de iudi.l.acta.§.ulti.C. qui da. tu.pos.l.uniuersis.nam & iudicijs quasi cōtrahere uidemur.ut.ff.de peculio.l. licet.
5 §.idem scribit. Item † non agit uel conuenitur ecclesia uacans. ut infra eo.c.ult. Quod intelligo uerum esse in negotio quod ad solum episcopum pertinet uel ad episcopum cum capitulo. secus si ad solū capitulum.ut supra de rescrip.edoceri. Et idem dico in collatione beneficiorum ut capitulum ea conferre non possit si ad solum episcopum spectet.uel ad episcopū cum capitulo.Secus si ad solum capitulū.
6 ut not.supra de praeb.§. conferri † donari aūt uel legari ecclesiae uacanti potest & alia bene possunt fieri quae sunt ad utilitātē ipsius ecclesiae uacantis. ne si aliter dicatur cedat in dānū quod fauore ecclesiae est inductū.ut.C.de legi.& consti.l. quod fauore.C.de procu.l. non eo minus.C.de secun.nuptijs.l.generaliter. §. in his. & C. de rei uxor. actio. lege una. §. acce-
7 dit. ¶ Sed pone quod † ecclesia uacans habeat oeconomum, syndicum seu defensorem,uel actorem, nunquid per eum

agere poteſt & conueniri. Videtur quòd ſic.ut 12.q 2. nobis. & c. Vulteranæ. Et hoc idem innuit decre.infra eo.c.ult.cum dicit atteſtationes receptas uacante burgenſi eccleſia,& carente legitimo defenſore non ualere. innuit quòd ſi habuiſſet defenſorem atteſtationes ualuiſſent. Sed hoc non placet. Vnde ad canones reſpódeo quòd I nô loquuntur in œconomo, ſed in coadiutore qui plenam habet adminiſtrationem in temporalibus & ſpiritualibus.ut 7.q.1.c.1.&.c.quamuis.

Summarium

1 *Prælati eccleſiarum an & quando in earum negotijs requirere debeant conſilia & conſenſus ſuorum collegiorum, & num. 7. & 8.*

2 *Conſenſus qui requiratur in alienatione rerum ciuitatis.*

3 *Epiſcopi diœceſani auctoritas quando ſufficiat ſine conſenſu ſui capituli.*

4 *Alienationis prohibitio facta à teſtatore,non extenditur ad eam quæ fit in familiam.*

5 *Alienatio in fraudem facta eſt reuocabilis.*

6 *Clauſula quæ apponi debeat per Romanam curiam,in literis impetratis per eccleſiã uolentem acquire à Laico rem eccleſiaſticam malè detentam.*

7 *Prælati quando poſſint ſine conſilio clericorum donare.*

¶DE HIS QVAE FIVNT A præla.ſine cõſenſu capituli. Rub.

QVia ſuperius tractatum eſt de inſti.& conceſ.quæ ab epiſcopis ſine conſenſu capitulorum fieri nõ debēt. ideo ſubiicitur hic rubrica his quæ fiu.à præla. ſine conſen. ca. ¶ Videamus igitur quæ ſint illa quæ ſine conſenſu cle-
1 ricorum fieri non debent. ¶Et † quidem prælati eccleſiarum in negocijs eccleſiarum ſuorum collegiorum conſilia & conſenſus requirere debent.ſcilicet in cõtractibus.donationibus & conceſſionibus ut infra eo.c.1.2.& 3. In inſtitutionibus & deſtitutionibus & confirmationibus. ut infra eo.c.nouit. &.c.quanto. In ordinationibus faciendis ut 24.di.epiſcopus. In dignitatibus conferendis. ut 93.diſ. legimus.In diſpenſatione rerum eccleſiæ. ut 12.q 2.ſi qua de rebus. In cauſis audiendis. ut 15.q.7.felix.&.c.ſi autem.In alienationibus ut 10.q 2.in auth.hoc ius por-
2 rectum & 12.q.2.ſine exceptione.† Sic & in Alienatione rerum ciuitatis requiritur conſenſus ciuiũ.C. de uen.re.ci.l.ult.libr. 10. Et ſicut tunc iurant maiores ciuitatis. ſic & in hac alienatione iurat ordinator domus,ut in prædicta auten.hoc ius porrectum.Et notauit Lau. quòd in hoc caſu requiritur conſenſus omnium ſimul & cõmunis.non ſeparatim & ſingulorum. non obſtante.l.ff.de ſerui.ur.præd.l.per fundũ quia loquitur in re communi quæ cuiuſlibet eſt ut.ff.de ritu nup.l.illud. Secus in re uniuerſitatis quæ nullius eſt.ut.ff.quod cuiuſque uniuer.l. ſicut municipum.§.1. Sed certè hoc non placet.Nam ſi inueniã hoc in electione ut requiratur conſenſus cõmunis non ſingularis. ut ſupra de elec. in geneſi.non tamen hoc requiritur in alienatione.nam alienatio quæ de iure nõ ualet,conualeſcit per conſenſum ſequentem.ut 12.q.2.ſi qua de rebus & infra eo. c.cum uos & c.cum apoſtolica & 16.q. 1. c.ul.Quod in electionibus non contingit. ut ſupra de elec.auditis.ſufficiunt ergo in alienatione ſingulares conſenſus omniũ ſicut dictũ eſt.¶Sed quæritur an in rebus
3 † eccleſiæ malè à laicis detentis ad eccleſiam aliquam reducendis uel reuocandis ſufficiat auctoritas dioceſani epiſcopi ſine conſenſu ſui capituli. Et certe ſic infra eo. cum apoſtolica & 16.quæſ.1.c.ul. Ad quod opponitur per collationem laici & conſenſum epiſcopi transfertur dominiũ rei in illam eccleſiam ad quã res tranſit. & ſic res illa alienatur quo ad priorẽ eccleſiam cuius fuit. Nam alienatio eſt oĩs actus per quẽ dominiũ transfertur ut. C. de fun.dota.l.1.nec in ſecundam eccleſiã propriè res dicitur reuocari ſed de nouo. acquiri eo quòd prius nunquã eã habuit. Ad hoc reſpõdeo ſine dubio quædã ſpẽs alienãdi eſt quãtũ ad primã eccleſiã quæ per hunc modum rem perdit, ut dictum

eſt &

est.& cum hæc species alienandi non est prohibita. sed illa cum res qui alienatur est in possessione ecclesiæ quæ alienat.& sic intelligo infra de rebus eccle.non alie
4 nati † Et prohibitio alienationis quæ fit à testatore non extenditur ad eam quæ fit in familiam. ut.C. de fideic.l. uoluntas. Vel hæc alienatio toleratur. sicut alias deus magis uoluit immolari sibi hostias quam demonijs.ut.22. quæ.1. considera. Item res ista quodammodo recuperatur. & si non ab illa ecclesia cuius fuit, ab alia tamen. unde facilius & fauorabilius permittitur rei perditæ recuperatio quam habitæ & possessæ alienatio. nam & in rebus non habitis sed habendis potest fieri deterior conditio per seruum ut.C.de ac-
5 qui. pos.l. per seruum † Item si debitor alienat in fraudem creditoris res quas habet reuocantur.ut.ff. de his quæ in frau. cre.l.1.secus in his quæ non habet,ut si in fraudem creditoris non adit hæreditatē. ut.ff.eod.titul.l.qui autem. Item si libertus alienat aliquid in fraudem patroni reuocatur. Secus si in fraudem illius non adit hæreditatem.ut.ff. ne quid in frau.pa.
6 l.1.§.utrum. † Sed sciendum est, quod si aliqua,ecclesia uult impetrare literas à curia.per quas liceat rem ecclesiasticam alicui ecclesiæ acquiri male à laico detentam quæ alteri ecclesiæ pertinet, Romana curia talem solet adijcere clausulam. priori ecclesiæ præstita cautione, ut si ad pinguiorem fortunam deuenerit rem ei restituat prius sibi de præcio satisfacto.
7 ¶ In summa no. † est quod licet prælati generaliter in omnibus negotijs ecclesiarum requirere debeant consilium clericorum.ut cum eis peragant & pertractent, & quæ statuenda fuerint statuant, errata corrigant, & euellenda dissipent & euellant.ut.infra eod. c. quanto. & maximè super illis quæ clericos ipsos contingere dinoscuntur.ut infra eo.c.ultimo Possunt tamen quædam modica donare sine consilio clericorum.ut.12.q.2.terrulas considerata tamen rei donatæ quantitate & loci consuetudine.ut infra de dona.ceterum. Item quinquagesimam & centesimam.ut infra eod.c.pastoralis. Nullus enim accusare episcopum potest quod templa dei ædificat uel ædificata & indigentia ampliat.ut.12.quæstio.2. aurum. Vnde non obstante iuramento de non alienando potest de nouo ecclesia construi. ut infra de ec.ædi.tua. ad hoc autem permissum est dari quinquagesimam uel centesimam.s. ad nouam ecclesiam construendam. uel constructam ampliandam.ut.12 q.2. bonæ rei. Vnde cum hoc semel sit à iure permissum non est necesse ut nouus requiratur assensus.ut.ff.de condi.insti.l. quæ sub cond.§. ulti. Sed contra.12.q.2. si episcopus unam.& infra eo.c.cum uos &.c.quanto.&.infra de dona. pastoralis. Sed circa hoc scripsit Lau.quod talis donatio ualet donatore uiuente.eo autem mortuo poterit reuocari.ut.16.q.3.sacerdos. Puto ex hac causa donationem reuocari non posse ne iuris auctoritate donatarij decipiantur.ut.C.de his qui ue.ęta. impet.l.1. Sed ex alijs causis poterit reuocari siue uiuente siue mortuo donatore. ut infra de do-
8 na.si apostolicæ.† Sed quæritur quid si episcopus plures donationes facit ita quod omnes aggregatæ excedant quinquagesimam uel centesimam.singulæ autem infra subsistant. nūquid omnes reuocari debebunt.uel illa quæ excedit. Respondeo illa quæ excedit ar.12.q.2.si quis de seruis ar.ff.de iuris.om.iu.l.si quis. id quod. 17.q.4.quæstio. Sed quod omnes, est ar. ff.de ap.l.si quis separatim.§.1. Vel est de qualibet detrahendum.ut.C. de dona.l.si totas &.ff.ad le. fal.l.pœnales. §. annua. Verius tamen uidetur ut reuocetur extendens.ar.C.quādo & à quibus quarta pars decuri.l.2.lib.12.Illud ei reuocandum est quod detrimentum inducit ar.C.de dona. si quis argentum.& 12.q.2.si quis.

Summarium

1 *Maior pars quæ dicatur, & quomodo præualeat quod à maiori parte capituli fit, nume. 2.*

¶ DI

¶ DE HIS QVAE FIVNT A maiori parte capituli. Rubrica.

Dictum est supra quod episcopi cũ capitulorum suorum cõsilio quædam peragere debent. Item alia sunt negotia quæ tantum ad capitula spectant. ut supra de rescriptis edoceri, ut no. supra de præben. §. conferri. Sed quia plerunque fratrum uota discordant. & generaliter obtinet quod à maiori parte corporis uel collegij fuerit ordinatum ideo subijcitur hic rub. de his quæ fi. à ma. par
1 te capituli. ¶ Videamus † igitur quæ dicatur maior pars capituli. & in quibus præualeat factum seu uotum maioris partis, & in quibus factum minoris. ¶ Maior est pars quæ numerosior est. Sed sicut in electione non sufficit partem esse maiorem nisi sit sanior ut supra de elec. quia propter diuersas, sic & in cæteris agendis ecclesiæ requiritur maior pars quo ad numerum, sanior quo ad zelum supra de elec. ecclesia. Vel maior dici potest quæ maiori nititur ratione ut. 9. di. sana. & 40. di. multi. unde non tantum ad multitudinem respici oportet ut 4. qu. 3. §. item in
2 criminali. ¶ Generaliter † autem præualet quod à maiori parte capituli fit ut. 65. di. c. 1. 2. & 3. Præsumitur enim pro pluralitate, nisi ex parte altera præponderet auctoritas. ut supra de elec. dudum supra de testibus in præsentia. ff. de testi. l. ob carmẽ. & 4. q. 3. item in criminali, in principi. Interdum præualet minor pars. ut infra eod. c. 4. 31. di. Nicena ff. de serui. ru. præ. l. per fundum. 12. q. 2. non liceat. &. ff. de pac. l. maiores. Interdum non sufficit quod maior pars consentiat. sed requiruntur duæ partes ut supra de ele. licet & c. scriptum est. Aliquando requiritur ut duæ partes adsint ut. ff. de dec. ab or. fa. l. 3. ff. quod cuiusq; uniuer. no. l. nulli. ut. C. de decu. l. nominationum. Et nota quod licet generaliter non obsit contradictio paucorum, obest tamen absentia unde plus operatur contemptus paucorum quã conditio multorum. ut supra de elec. quòd sicut, uenerabilem. & c. bonæ memoriæ Cremon. & supra de post in secunda bonæ memoriæ.

Summarium

1 *Beneficia ecclesiastica debent purè, palam, liberè & sine diminutione conferri. Quod intellige ut infra nu. 2. & 3.*
3 *Præsumitur contra occultò dantes, facientes, & indicantes.*
4 *Electiones clandestinæ non ualent,*
5 *Contractus de nocte celebratus an ualeat.*
6 *Dies quando incipiat & finiatur in contractibus.*
7 *Iudex ante noctis tenebras iudicare debet.*
8 *Prouentus beneficij uacantis an possint per prælatum uel capitulum in certos usus conuerti.*
9 *Prælatus cum capitulo potest ex causa supprimere personatum.*

¶ VT ECCLESIASTICA BEneficia sine diminutione conferantur. Rubrica.

Dictum est supra de beneficiis conferendis, sed quia cum integritate & sine diminutione aliqua cõferenda sunt. ideo subijcitur hic rubr. ut
1 benefi. ec. sine dimi. confe. ¶ In † quo dicendum est breuiter quòd beneficia ecclesiastica debent purè, palam, liberè & sine
2 diminutione conferri. † Purè sine pacto & sine conditione: ut no. supra de præb. §. plenè. Et sine modo. nam sicut conditio simoniam inducit & rem spiritualem afficit, & ita modus. quia modus æquipollet conditioni. ut 27. q. 1. si in ũdelis infra de condi. appo. uerum. C. de le. & fidecommis. quæ sub modo. l. 1. immò magis obligat modus quã cõditio. Nã is cui aliquid sub modo relinquitur statim petere potest si caueat de eo implendo. ut. ff. de le. 3. l. si tibi legatum est. Sed si sub conditione aliquid est relictum non plus illud præstabitur quam conditio impleatur licet paratus sit legatarius de adimplendo cauere. ut. ff. de conditio. & demonstratio. l. quę hæredi. §. ult. & l. quibus diebus. §. ul. & ff. de fideic. li. l. cum in testamẽto in prin.

3 prin. ¶Palam. † Occultè enim collatio-
nes suspectæ sunt ut infra eo.c.1.Præsumi
tur enim contra occultè dantes. ut dictum
est. facientes & iudicantes ut.ff.de iure.fi-
sci.l.ita.ff.de admi.tu. non existimo 18.q.
2.perniciosam supra de offi. de le. consul-
uit.19.di.Anastasius. Nam tenebræ aptæ
sunt ad fabricandum falsum.ut.ff. de uen.
inspi.l j.§.de inspiciendo. Veruntamen si
ille cui datum est occulte sit capax non
uitiatur occulta donatio. ut .C.de dela.l.
4 1.lib.10. † Sed electiones clandestinæ nõ
ualent . ut supra de elect. quia propter di
5 uersa.§.ult.† Contractus autem non mi-
nus ualet si celebretur de nocte . nullum
enim tempus sanæ mentis maioris 25.
ann.consensum repudiat. ut. C. de tran-
sac.l.non minorem. Et est ratio in contra-
6 ctibus. quia †in eis dies incipit à medieta
te unius noctis & finitur in medietate al-
7 terius.ut.ff.de ferijs.l.more romano † Iu
dex uerò iudicare debet ante noctis tene-
bras . ut in prædicta decre. consuluit. Et
sic intelligo. quod dicitur sedebunt au-
tem iudices matutino meridie ac uespe-
re ut in auten.de iu.§.sedebunt , coll.6.&
quod dicit alia lex incongruum est magi-
stratibus esse in publico uespertinis ho-
ris ut.ff.de orig. iu.l.2.§. & quia , & facit
ad hoc.2.q 6. biduum. & ff. quando app.
sit.l.1.§. biduum. Liberè.ut 11 quæ.3. si
quis præbendas . Sine diminutione ut hic
& in prædicto ca. si quis præbendas. &
simile alias.16.quæ.1. si monachus. &.q.
7. quicunque infra de decimis commis-
sum. ex parte.&.c.tua.in si &.c. ex trans-
8 missa † Veruntamen si prælatus cum suo
capitulo ante collationem beneficij alicu
ius decernat fructus eiusdem beneficij re-
tinendos ad tempus uel in usus certos cõ
9 uertendos ex iusta & necessaria causa sa-
tis licet.ut infra eod.cap.uno.in si † Nam
si prælatus cum capitulo potest ex causa
supprimere personarum ut supra de cõsti.
cum accessissent.& possessiones alienare.
ut infra titul. proxi. ecclesias. subijcere &
unire.ut infra de exces. præla. sicut unire.
multo fortius de prouentibus beneficij di
sponere potest ut.12.q.1. his ita responde
tur. Omnium autem beneficiorum pro-
uentus in certos usus conuertere non pos-
set.& ideo hoc per indulgentiam obtine-
tur.ut infra de uer.signi.c.tua nobis.

Summarium

1 *Alienatio propriè quid sit.*
2 *Alienati quæ res ecclesiæ prohibeantur, & quæ non.*
3 *Alienatio rerum ecclesiarum quam solemnitatem requirat.& nu.4.*
4 *Solemnitas quæ requisita sit, in alienatione rerum monasteriorum.*
5 *Alienatio contra debitam formam nulla est ipso iure, licet facta fuerit in casu concesso.*
6 *Ecclesia quando in uenditione decipitur, quid agendum, & nu.7.*
8 *Vasa sacra an alteri ecclesiæ uel priuatæ personæ uendi possunt.*
9 *Alienantes malè rem ecclesiæ qualiter puniuntur.*
10 *Ecclesia rem recipiens citra debitam formam qualiter puniatur.*
11 *Ecclesia qualiter poßit agere alienata sua possessione præter formam iuris.*
12 *Ecclesia numquid teneatur cedere actionem soluenti contra alium, scilicet alienanti contra possessorem uel è conuerso.*
13 *Episcopus an poßit repetere rem quam iniuste alienauit.*

¶DE REBVS ECCLESIAE alienandis uel non alie. Rubr.

TRactauimus supra de rebus spiri-
tualibus clericorum scilicet bene
ficijs & præb.nũc autem de rebus
tpalibus est tractandũ. Et quia res tẽpora
les ecclesiarũ nõnunquã à clericis distra-
huntur ideo de earũ alienatione dicamus,
& propterea subijcitur hic rub.de reb. ec.
alie.uel nõ.¶Videamus igitur quid sit alie
natio, q̃ res possint alienari.quib.ex causis
q̃ sit forma alienãdi. quæ pœna malè alie
nãtis & recipientis,&.quæ pœna subscri-
bentium illicitæ alienationi. ¶Alienatio
1 †strictè sumpto uocabulo.est oĩs actus per
quẽ dñium transfertur.ut.C.de fun. dota.
l.1.quam-

l. 1. quamuis uerba illius legis conuertantur sic. omnis actus per quem dominium transfertur est alienatio. Hic autẽ ubi tractatur de rebus ecclesiæ alienandis uel nõ laxatur uocabulum alienationis. ut cõprehendat quosdam contractus in quibus dominium non transfertur ut infra eo. ca. nulli & simile. C. de re ec. non alie. l. scimus in auten. de non alie. aut permu. re. ec. §. nos igitur, col. 2. Alibi alienare dicitur quæ usucapi permittit & quæ non utendo seruitutẽ amittit ut. ff. de uerb. signi. l. alie
2 nationis. ¶ Prohibetur † res ecclesiæ alienari. ut 12. quæst. 2. sine exceptione, 10. q. 2. in auth. hoc ius porrectum. & 12. quæst. 2. per totum. & maximè in c. non liceat. &. C. de sa. sanc. eccle. l. iubemus. sicut & res Cesaris. ut. ff. de lega. 1. apud Iulianũ §. ultimo. ¶ Excipiuntur quattuor casus. causa necessitatis. ut cum debitum urget ut in l. illa hoc ius porrectum. Causa pietatis. ut pro redemptione captiuorum uel alimonia pauperum. ut 12. quæstio. 2. aurum. Causa utilitatis ut in c. sine exceptione. Causa incõmoditatis uel minoris utilitatis. ut 12. q. 2. terrulas. Possunt & aliæ causæ assignari. ut 7. quæ. 2. aurum sed fere omnes ad hos quattuor reducuntur. Mobiles res ecclesiæ quæ seruando seruari non possunt. citra solẽnitatem aliquam alienãtur ut res pupilli. ut. C. de admi. tu. l. lex quæ tutores. & l. ulti. & ea quæ magis expedit distrahi quam seruari, ut animalia, superuacua ut uestes attrite. ut. C. quando
3 decreto opus non est. l. ul. † Aliæ autẽ res alienãtur cũ solẽnitate. ut olim quidẽ maxima requirebatur solẽnitas. nam duo de uicinis episcopis uocabantur qui de causa alienationis cognoscebant, & alienationis contractui scribebant. ut 10. q. 2. casellas in fi. & 12. q. 2. quicunque suffragio. 17. q. 4. nullus res, hodie sufficit consensus episcopi & capituli. ut in ca. sine exceptione. & si res modica sit & necessitas magna non requiritur consensus capituli.
4 ut 12. q. 2. terrulas. ¶ In rebus † monasteriorum alienandis, secundum iura, requiritur consensus abbatis conuentus episcopi diœcesis. ut 12. q. 2. abbatibus. & 17. q. 4. in uenditionibus. Sed istud non seruatur ubique. Et ideo puto sufficere solẽnitates secundum locorum consuetudines approbatas. In uenditionibus uerò rerum ecclesiæ parrocchialis requiritur consensus præsbyteri & episcopi. ut 12. q. 2. placuit. Solus autem episcopus sine sacerdote parrochiali non potest. ut 10. q. 2. c. ult. ¶ Et nota quòd solẽnitas illa quæ statuitur 10. q. 2. hoc ius porrectum est. hodie non ser-
5 uatur. ¶ † Alienatio facta contra debitam formam nullam est ipso iure. licet facta fuerit in casu concesso. ut 12. q. 2. sine exceptione sed si facta fuerit forma seruata & in casu concesso tenet de iure ar. supra de his quę fi. a præla. sine cõ. ca. cũ nos infra de emp. & uendi. cum dilectus. &. ca. cum causa. sed si dãnosa fuerit ecclesiæ re-
6 scinditur per beneficium restitutionis. ut supra de in integ. rest. ca. 1. † Sed si dolus det causam cõtractui puta dolo inducitur ecclesia ut uendat quod uẽditura nõ erat. tunc ipso iure non ualet contractus. ut. ff. de dolo. l. & eleganter, arg. 12. q. 2. quisquis episcopus. in fi. & infra de rerum per mu. uniuersorum. Si uero dolus incidat in contractum. ut quia ecclesia sponte uendidit. quod uenditura erat. sed circunuenta est in pretio, quia in minori pretio uendidit quam res ualeret. & hoc per circũuentione actoris tenet contractus. sed agitur ut ecclesia nõ decipiatur. ut. ff. de act. emp.
7 & uen. l. Iulianus. §. si uenditor. † Vbi autem decipitur ecclesia in uenditione ultra dimidium iusti pretij agitur de iure communi. ut infra de emp. & uen. cum dilectus &. c. cũ causa. et. C. de rescin. uendi. l. rem maioris. Hæc omnia locum habent in rebus profanis nam res sacræ. et religiosæ uendi non possunt. ut. ff. de contrahen. emp. l. et liberi licet transeant cum uniuer
8 sitate. ut infra de iure pa. ex literis † Vasa uero sacra uendi possunt alteri ecclesiæ in propria forma, priuatæ uero personæ nõ nisi, conflata. ut. 10. q. 2. hoc ius porrectũ
9 est. et. 12. q. 2. aurum. ¶ Pœna † male alienantis rem ecclesiæ est depositio si super hoc accusatio instituatur. ut. 12. q. 2. monemus. et diaconi, nisi celeri restitutione

sibi

sibi prospexerit alienator. ut infra eod. si quis præsbyterorum. Celerem restitutionem intelligo post appellationem ecclesiæ. si enim possessor qui facultatem habet rei restituendæ interpellatus congruo loco & tempore rem nō restituat uidetur in mora. Et idem dico in alienatione si interpellatus ab ecclesia non componat cū possessore.ut rem recuperet & ecclesiæ restituat,uel nisi post interpellationem agat contra possessorem quod forte ei licet suo iure ar. de cre. si quis præsbyterorum.35. q.9. si quis supra de ele. nosti, uel cessa sibi actione ab ecclesia.uel nisi totum interesse præest ecclesiæ.semper uidetur i mora. si ergo alienator per celerem restitutionem moram præuenerit euitabit pœnam depositionis de qua dictum est. & excommunicationis de qua agitur infra eo.cā. si quis præsbyterorum.Nam si quis rem alienauerit & deinde receperit euitat pœnam edicti.ut.ff. de ali. iu. mu. causa facta. l. ex hoc. §. si quis alienauerit. Et licet hic dicatur de celeri restitutione alibi habes celeri satisfactione ut infra de loca, & condu. 10 propter. &.c. potuit. ¶† Pœna uerò recipientis rem ecclesiæ citra præmissam formam est,ut rem cum fructibus restituat & actionem nullam habeat ad petēdum aduersus ecclesiam.ut 12. quæst.2 nō liceat. & 10.q. 2. hoc ius porrectum. in uer. quæ uero. & in auten. de non ali. aut per mu. re. ec. §. nos igitur, cum sequenribus. §. sed aduersus alienantem sic. Guari.tamen adiecit uerba. sua.per quæ omnis omnino actio denegatur huiusmodi acceptori. Sic enim dixit. sed melius dicitur omnino denegādas esse actiones huiusmodi acceptori, & assumpsit hæc uerba de lege quæ est C. de sa. san. ec. l. scimus nemini. Sed corrigitur in auten. de non ali. aut per mu.§. quia uerò leonis. & per canonem 12.q.2 Vulteranæ. Vnde siue bona siue mala rem acceperit habet regressum ad auctorem suum. ut infra eo.ti. ad audientiam. Hæc opinio est Io. Teuton. Lau. autem & quidam alij dixerūt quòd si mala fide quis acceperit rem ecclesię.nec aduersus ecclesiam nec aduersus alienantem habet actionē. ut 16.q.3.ca. uniuersitas. nisi sibi per cautionem de euictione prospexerit.ut.C. de euic. l. si fundum. In casu tamen speciali malæ fidei agitur ad pretium ut. C. communia de le. l. ul. §. ul. Aequū tamen uidetur in casu præmisso ubi etiam malæ fidei acceptor agat ad pretium contra alienantem ut infra eod tit.c. ad audientiam. ¶In 11 summa † notandum est quòd possessione ecclesiæ præter formam iuris alienata. ecclesia potest agere contra possessorem realiter contra alienantem personaliter ut. 12. q.2. apostolicos.&. C. si tutor uel cu. l. ultima. ¶Sed pone quòd ecclesia conueniat possessorem & consequitur rem & interesse nunquid potest conuenire alienantem. Respondeo non ut. ff. eo per quem fac. est. l. 1. §. si plures. Quid si cepit unū conuenire. nunquid ex hoc solo fit præiudicium quo ád alterum. ut álterum conuenire non possit. Respondeo non. nam demum per actionem tollitur actio. ut.ff. de po. l. 1. §. si apud. C. si tu. uel cu. l. ult. ¶Quid si partem sui interesse consequatur ab uno. Respondeo tanto minus consequetur ab alio ut. ar. ff. de exercito l. 1. §. ult. 12 hæc actio. ¶ † Sed nunquid ecclesia teneatur cedere actionem soluenti contra alium scilicet alienanti contra possessorē uel econuerso. Non cum enim conueniatur ex maleficio uel ex suo delicto non petere cessionē actionum. ut. ff. de admi. tu. l. 13 si plures tutelam. ¶Sed † queritur an episcopus qui male alienauit possit repetere si in administratione toleretur? Videtur φ non. nam ipse de euictione tenetur. & quē de euictione tenet actio eundem agētem repellit exceptio. ut. C. de euic. l. exceptiones. Sed contra hanc exceptionem replicabitur rem esse ecclesiæ. sicut & replicat mulier se mulierem esse & sibi competere Velleia. ut. ff. ad uell. si mulier. §. item si mulier. Nec est mirum si contingat in episcopo. nam & simile in priuato contingit. C. de ag. & cen. l. quemadmodum. libr. 11.

Summarium.

1 *Præcarium quid sit.*
2 *Præcarij contractus gratuitus est, & similis commodato.*
3 *Præcarium in quo consistat. & nu. 6.*
4 *Præcarium unde dicitur.*
5 *Præcaria quid sit.*
7 *Differentia inter præcarium et donationem.*
8 *Præcarij et commodati differentia.*
9 *Præcarium recipiens non tenetur nisi de lata culpa.*
10 *Commodatarius tenetur de leui, et leuissima culpa.*
11 *Præcarium pluribus modis soluitur.*
12 *Præcarium per quam actionẽ reuocari possit.*

¶DE PRAECARIO. Rubr.

DIximus de alienationibus in genere sed quia præcarij cõcessio speciem alienationis habet ideò de præcario subijcitur hic rubrica. ¶Videamus igitur quid sit præcarium. unde dicatur quid præcaria. quanto tempore durat. Quæ differentia sit inter præcarium & donationem. Quæ inter præcarium & commodatum. Item quot modis soluitur præ-
1 carium. Præcarium † dicitur pignus obligatũ creditori. & a creditore debitori cõcessum utendum quãdiu patitur qui concessit ut infra eod. cap. ul. &. ff. e. l. 1. ¶Et
2 † est iste contractus gratuitus & similis cõmodato tantũ ut quidam dicunt hos duos cõtractus non differre nisi uerbis, sed cer-
3 tè in re differunt ut infra notabo. ¶†Consistit autem præcariũ in re propria, possessionis gratia quæ est apud creditorem nõ gratia proprietatis. ut. ff. eo. ti. l. certè. §.
4 ul. ¶† Dicitur præcarium contractus ad
5 præces. ¶† Precaria est cõtractus de quinquennio in quinquennium renouandus. ut infra. eo. c. 1. Item præcaria dicitur donatio ad preces facta usq; ad mortem accipietis. ut 12. q. 2. sæpe. 16. q. 3. clerici. Item præcaria dicitur concessio, ususfructus ad præces facta. cuius forma habetur. 10. q. 2.
6 præcariæ. †Consistit autem præcarium in rebus mobilibus & immobilibus. uelut si me rogaueris ut per fundum meum tibi ire agere liceat, uel in tectum seu in arcã ædium mearum stillicidium, uel in pariete meum tignum immissum habere ut. ff. e. l. 2. §. ulti. &. l. 3. & 4. in prin. ¶Differũt
7 præcarium & donatio inter se. † Nam qui donat sic dat ut non recipiat quod dat. Sed is qui præcarium cõcedit sic concedit ut recuperet quandocunque placebit. nam tã diu durat quãdiu ipse patitur ut superius
8 dictum est † Item præcarium & commodatum differunt, nam commodatum fit ad certum usum nec reuocari potest nisi usu expleto. ut. ff. commodati. l. in commodato. §. sicut. Præcarium uero quandocunque ut infra eo. ca. præcarium. ff. eo. ti. l. 1.
9 & l. cum præcario. † Item is qui præcariũ recipit non tenetur præstare nisi latã cul-
10 pam. ut. ff. eo l. quæsitum. §. & illud † Sed commodatarius tenetur de leui & leuissima. ut infra ti. proxi. ca. uno. Et est ratio diuersitatis illa quam iam præmisi. quia commodatarius maiorem utilitatem consequitur de re commodata quàm præcarij rogator de re præcaria. & ideo magis tenetur. quod per se notare potest quilibet curiosus. nam fere ubicunque fit mentio de commodato subijcitur usus ad quẽ cõmodatur. ut cum dicitur commodaui, tibi equum ut ad uillam duceres pecuniam, ut ditior appareres. ut. ff. commoda. si 3. §. ulti. & l. 4. & l. 50. ut. §. sed interdictum. & l. ul. sic dicitur commodaui scalas ut fenestras supponeres. ut insti. de ob. quæ ex de
11 li. nas. §. ope & consilio. ¶ † Soluitur præcarium quinque modis. quamuis dec. infra eo. ponat tres. Soluitur enim contraria uoluntate eius qui concessit. ut. ff. e. l. 2. & hic est primus casus siue modus. Secundus scilicet morte eius cui concessum est. non autem obitu concedentis. ut. ff. e. l. cũ præcario. §. præcarij. Et est ratio. quia præcarij cõcessio transit ad hæredem eius qui concessit non autem ad hæredem eius qui rogauit ut in l. prædicta. Tertius alienatione rei præcariæ si is cui alienatum est nolit præcarium ultra durare. ut. ff. e. quæ-
situm

strum.§.quod à Ticio.Et est ratio quia per conuentionem huiusmodi non licet rem alienam inuito domino posfideri. ut.ff e. l. cum præcario 1.R. Quartus finito tempore usque ad quod præcarium est obtentum. ut in l. cum præcario. Quintus cum debitor soluit creditori quod debet. tunc enim finitur præcarium pignoris quia de-
12 finit esse pignus ut. ff. e.l.si debitor.† Sed quæritur per quam actionem posfit quis præcarium reuocare. Ad quod respondeo per interdictum de præcario, est enim na tura æquum ut tam diu liberalitate ea utaris.quãdiu uelim. & ut posfim reuocare cũ mutauero uoluntatem.ut.ff. eod.ti.l.2.Sed hoc uerum est cũ simpliciter facta est præ carij concesfio.Nam tunc nulla ciuilis cõ petit actio. Magis enim ad donationem & beneficij causam quam ad negocij contracti spectat præcarij condilio.& ideo ne cessarium est interdictum. Si uero in concesfione præcarij specialiter actum est ut quandocunque liceat reuocare, tunc com petit & actio præscriptis uerbis.ut. ff.eod. l. 2. Cæterum si stipulatio interuenit cessat interdictum de præcario. ut.ff.eo.titu. l.& habet.§.cum quis

Summarium

1 *Commodatum quid sit.*
2 *Commodatum unde dicitur.*
3 *Commodatum in quibus rebus consistat.*
4 *Commodare quis & cui posfit.*
5 *Res quæ commodari posfunt.*
6 *Commodati quæ sit natura.*
7 *Actiones quæ ex contractu commodati oriantur, & quæ ueniant in actione directa cõmodati, & quæ in contraria. & quibus et in quos dentur. & nu 8.9.& 10.*
9 *Contractus ex conuentione legem accipiunt.*

¶DE COMMODATO. Rub.

TRactatum est supra de contractu præcarij qui fit gratia accipientis et quia cõmodatum fit plerũq; gratia recipientis ideo subsequenter subijcitur hic rub.de cõmodato.¶ Videamus igitur quid sit cõmodatum, unde dicatur, in quibus rebus consistat, quis posfit commodare res, & cui, & quæ sit natura commodati,& quæ actiones oriantur ex contra-
1 ctu commodati. ¶ Commodatum †est alicuius rei ad aliquem speciale usum gratuito facta concesfio. Ideo autem dico concesfio & non translatio.quia qui commodat retinet dominium & posfesfionem. ff. eo. tit. l. rei commodatæ.Gratuito non dixi. quia si interueniente mercede res transit in locationem uel in contractum innominatum, ut do ut facias. ut insti. man.§. ul. Ad aliquem specialem usum ideo adieci, ut notem differentiam inter commodatũ & præcarium ut dixi de hoc supra ti. proxi.§ item præcarium & commodatũ.
2 ¶Dicitur autem † commodatum quasi cõ
3 modo utentis datum.¶† Consistit commodatum in rebus mobilibus & se mouentibus & in immobilibus. Item in incorporalibus, puta in seruitute habitandi.ut.ff.eo. l.1. Ea uero quæ usu consumuntur, ut pecunia cõmodari nõ posfunt nisi ad pompam uel ostentationem,ut quis ditior uideatur ut.ff. eo.l. sed mihi.§.ul. sæpe etiã ad hoc commodantur pecuniæ ut ditis gratia numerationis loco intercedant.ut. ff. eo.l.4.
4 Potest autem † commodare & ei commodari qui potest contrahere.unde non solũ prælatus põt commodare & ei cõmodari sed & œconomus.nã & is contrahere põt ut 10.q.2.in autẽ.hoc ius porrectũ.¶ Posfu-
5 mus commodare † quæ nostra sunt posfumus & & res alienas quas posfidemus. et si scientes aliena posfidemus. ita ut si fur, uel prædo cõmodauerit,habeat actionem commodati.ut. ff. e.l. commodare.& l.ita
6 ut si fur. ¶† Natura commodati est ut res ipsa restituatur. hoc enim est de iure naturali. ut.l. di. ius naturale. in uer. item depositi uel commodatæ rei restitutio. Nec potest prætextu debiti retineri ut.C.
7 eod.ti.l. ulti. Oriuntur ex † contractu cõmodati duæ actiones directa et contraria. Directa datur commodãti et eius hæredi, cõtra cõmodatariũ et hæredẽ eius. Cõtraria d.t cõmodatario et eius hæredi contra cõmodantem et hæredes ipsius ut.ff. eo.l. in cõmodato.§.1.de ac.et obli.l.ex depo-

siti &.l.ex cōtractibus, & insti.de perpe. & tem.ac.§.sed & hæredibus. Venit autē in directā actionem cōmodati & restitutio.ut dixi supra.§.natura.Rei inquā non deterioratæ nec enim uidetur res reddita si deterior reddatur & ideo præstabitur interesse.ut.ff.eo.l.sed mihi.§.1. Si uero res non restituatur per contumaciam iuratur in litē contra contumacē. Si autē non fuerit contumax. sed culpa cessat restituere rē æstimatur quāti res sit à tpe more usq; ad sententiā. Sed in stricti iuris iudicijs. æstimantur à tempore more usq; ad tempus contestatæ litis.ut.ff.eo.l.sed mihi.§. in hac.Itē uenit in hac actione dolus. lata culpa.leuis & leuissima ut hic &.ff.e.t. l.si ut certo.§.commodatum. Et hoc cum gratia accipietis sit commodatum. quod frequentius contingit. Cæterum si gratia dantis quod ratio sit uerbi gratia cū quis commodat sponsæ suæ ornamenta ut ornatus uel ornatior ad eum ducatur tūc præstatur dolus & lata culpa. ut.ff. eod.l. si ut certo.§.sed interdū Si uerò gratia utriusque commodatum fiat. ut cum communē amicum inuitamus. & tu curam eius rei suscepisti, ego tibi argentum commodaui, teneris mihi de dolo, culpa lata, leui non leuissima.ut ff.eo.l.in rebus.§.primo.

8 ¶ Casus † autem fortuitus non uenit in hanc actionem. ut hic.&.ff.eodem titulo l.in rebus. in princ. nisi in tribus casibus qui hic ponuntur scilicet ubi culpa præcedit pactum.ut cum equum tibi commodaui ut ad uillam duceres.duxisti ad bellum teneris de casu. Cæterum si tibi commodaui ut ad bellum duceres, meum erit periculum. ut.ff.eod.titu.l.si ut certæ.§. sed interdum. Item commodauit. tibi seruū ut de plano opus faceret. tu machinæ imposuisti, uel si commodaui ut in machina operaretur, machina uerò culpa tua male ligata est.& sic periit seruus. ut in.l.prædicta. In pacto pone exemplum

9 ff.eo.ti.l.si ut certæ.§.2.† contractus enim ex conuentione legem accipiunt.ut.ff.de positi.l.1.§.si conueniat. Pone etiam exēplum.C.eo.ti.l.1.Item imputatur causas ex mora præcedente.ut.ff.eo.l.si ut certo.

10 §.sed interdum. ¶Contraria † uero datur commodatario aduersus commodantem ad impensas factas in re commodata.modica tamen impendia. sicut cibariorum ad eum pertinent qui mēdum acceperit. Item datur commodatario aduersus commodantē qui scienter cōmodauit uasa uitiosa seu corrupta propter quod uinū uel oleum est effusum ut.ff eo.ti.l.in rebus.§. possunt &.§.item qui sciens &.l.pe.Item contra eū qui intēpestiuē reuocat mandatum ut.ff.e.t.l.in commodato.Itē datur & in alijs casibus ut.ff.eo.l.rem mihi,&.l.in commodato.§.pe.&.§. quicunque.

Summarium

1 *Depositum quid sit.*
2 *Depositum unde dicitur.*
3 *Depositum in quibus rebus consistat.*
4 *Depositum qualiter fiat.*
5 *Depositi quæ sit natura.*
6 *Depositum quando repetatur.*
7 *Actio depositi, qualis sit.*
8 *Actio depositi cui detur. & nu.9.*
9 *Actio depositi an detur furi & prædoni deponenti.*
10 *Actio depositi contra quem detur.*
11 *Dolus uenit in actione depositi, & lata culpa.*
12 *Lata culpa qualiter præsumatur.*
13 *Depositarius an teneatur de casu fortuito.*
14 *Damnatus ex actione depositi an sit infamis. Actiones quæ infament.*

¶DE DEPOSITO. Rub.

Diximus supra de cōmodato quod frequentius sit gratia recipientis, nunc uideamus de deposito.quod generaliter sit gratia deponentis.¶Videamus igitur quid sit depositum, unde dicatur, in quibus rebus consistit, quæ sit natura depositi, cui detur actio depositi cōtra quē, quādo, & in quātū, & qualis sit actio.

1 ¶Est † autē depositū quod ad custodiendū alicui traditū est. Contrahitur.n.re obligatio in deposito.ut insti.quib.mo.re contrahitur ob.l.pen. Rei uerò depositæ sicut & cōmodatæ, & possessionē & proprietatem

te retinemus ut.ff.e.l.lilium.§ rei.Quandoq; tamen rei depositæ, dominiũ transit in depositarium quod est contra nouissimos depositi & tamen depositi agitur, ut cũ de pono apud te quod est in numero, pondere uel mensura,& cõuenio, ut illud idẽ reddatur mihi uel tantundem in eodẽ genere.quod obtinet siue id expræsse cõueniã siue tacitè uidear conuenire ut cũ prædicta,uel aliquid ex prædictis depono,non signata,nõ clausa.nã si signata uel clausa uideor prohibere ne utaris eis nisi in contrariũ agatur ut.ff.eo.l.Lucius.&.l. die.§ qui pecuniã,&.l.quintus. ¶ Est autẽ
2 † dictum depositũ quasi deorsum positum deorsum inquã à ponente positũ ut ostẽdatur totũ fidei eius cõmissum apud quẽ ponitur,quod ad custodiã rei pertinet,& omnino uideatur separata custodia à deponente.Et ideo dicitur præpositio de ad ges depositum ut.ff.eo.t.l.1.in prin.Et ex his uerbis diffinitionis dixerũt quidam q̃ ubiq; habet locũ actio depositi & mandati,eo quòd super custodia mãdatur.ar.pro eis.ff.e.t.l.t.§.quòd si rẽ. Alij etiã distinguũt utrũ in ipsa rei depositione custodia committatur ut tunc non agatur mãdati sed depositi tantũ.An ante & tunc posset agi & mandati propter omissam custodiã & depositi propter factam depositionem. Sed Azo sicut in summa sua notauit dixit indistinctè agi depositi tantum. Et respõdet ad. inductam quòd ibi præcesserat cõtractus mandati cuius forma & initiũ est
3 seruandum. ¶ Consistit † depositum in rebus mobilibus & se mouentibus.Causaliter autem deponitur res immobilis cum res in quæstione posita sequestratur. Et de sequestrationis natura non noto hic
4 quia notaui supra de suo tractatu † ¶ Solet depositum fieri per chirographum uel cum chirographo.Huiusmodi uerò chirographum solet diuidi. una pars depositario alia remanet deponenti : ut ex iunctura partium probatio fiat . Sed hæc probatio nec iuris est nec de iure quia priuatæ personæ non creditur nisi habeat subscriptionem trium testium fide dignorum ut. C.qui potio. in pig. ha. scripturas, & in

5 authen.de fide instru.§. 1. ¶ † Natura depositi est ut res deposita reddatur . hoc enim de iure naturali procedit . ut dixi in commodato . ut 1.distinct. ius naturale . in uer.item depositæ.Redatur inquã deponenti . Quod fallit in quatuor casibus. Primus est cum,quis gladium deposuit & furens repetit.22.quæst.2. ne quis. Secundus cum deponens fuerit deportatus . nam bona eius in publicum deferuntur . Tertius cum fur deponit & repetit . si repetitio ueri domini cum furis repetitione concurrit. Quartus cum fur rem furtiuam deponit apud illum à quo surripuit ut.ff.depositi.l.bona fides . ¶ Sed si res ecclesiæ comendetur seu apud ecclesiam deponatur quod fieri uidetur cum in thesaurariam uel sacristiam infertur , tunc uidetur esse dicendum quòd ecclesia teneatur sicut tenetur nauta & caupo de rebus inuectis & illatis ut.ff.nau.cau. sta.l. parui refert.§. recipit. C. de his qui latro.occul.l.1.&.ff.furti aduer.na.l.1. Quod tamen non intelligo fore uerum nisi præsente prælato & capitulo deponatur.alias non ecclesia sed persona quæ depositum recipit obligatur sic intelligo infra eod.
6 c.1. Depositum † repetitur quandocunque etiam si eo pacto depositum fuerit ut demum post mortem depositarij repetatur,poterit enim deponens mutata uoluntate repetere. ut.ff.e.l.1.§. ulti. Nisi apud sequestrum res deposita fuerit , quæ non poterit repeti nisi lege sequestrationis impleta . ut dixi supra in sum.de sequestra. Item in repetitione depositi compensatio uel deductio locum non habet . ut infra eod.c.2.§.sanè . nec exceptio ut. C.eod.l.pe.nec propter expensas retẽtio. licet quidam contrariũ dixerunt per.l.ff. de acq.pos.l.si quis.rem.ff.de furtis.l.si is qui rem. sed leges illæ incommodato lo-
7 quuntur. ¶ Hæc actio † bonæ fin. est ut in sti.de actionibus. § actionum.Item famosa , in tantum ut hæres suo nomine damnatus infamis fiat.ut.ff.de his qui not.infa.l.furti.§.illud &.C.eodem titulo.l.qui
8 depositum . ¶ † Datur ei actio hic qui deposuit. sed hoc fallit in casibus quos no-

tavi supra eod.§.natura. Item datur domi
no uel dominis deponentis. nam si seruus
deponens plurium erat. unicuiq; domino
rum in partes competit actio.ut.ff.eod.ti.
l.1.§.si seruus meus &.§. si seruus. &.§.si
9 duorum.† Datur hæc actio etiam furi &
prædoni deponenti non obstante suo de
licto.agunt enim ex suo contractu.ut.ff.
eo.l.si prædo.Sed furti agere non possunt.
ne ex improbitate sua cōsequantur actio
10 nem.ut.ff.de fur.l. itaque fullo.† Datur
hæc actio cōtra eū apud quē depositū est
uel contra hæredē depositarij ex dolo de
functi.& multo magi.ex suo.ut.ff.de acti.
11 & ob.l.ex depositi.¶†Venit in hac actio-
nem dolus.& si conueniat ne de dolo aga
tur.ut.ff.eo.l.1.§.si conueniat.Venit & la
ta culpa quam Nerua dicit esse dolū quod
sic exponitur, idest præsumi dolum. ut.ff.
eod.tit.l.quod Nerua.ff. mandati.l. si fide
iussor.§.℞.comporatur enim dolo.ut.ff.si
mes.fal.mo.dix.l.1.§.lata.& est proxima
dolo.ut.ff.si quis test. lib.esse iuss.l.1.§. nō
12 autem.ff.de uer.sig.l.magna.† Qualiter
autem lata culpa ꝑ præsumatur dolus.sic po
ne exemplum ut cum quis non intelligit
quod omnes intelligūt.ut.ff. de uerb. sig.
l.latæ culpæ.ut si apud sequestrum depo-
natur homo uictus ut de eo quæstio ha-
beatur. & sequester intēpestiuè misericor
diā exercet circa eū ipsum soluēdo ut.ff.
eo.ti.l.si hominem. Quod ergo dicitur in
fra eod.c.2.bona fides abesse præsumitur
expone indest dolus adesse præsumitur si
rebus tuis saluis depositas amisisti. in quo
pone exemplum sic propria reposuisti in
archa. deposita reliquisti in banca. uenit
leuis & leuissima si te deposito obtulisti.
ut dicit hic. &.ff.eo.titu.l.1.§.sæpe. In le-
ui sic pone exemplum. deposita in arca
deposuisti.sed archam dimisisti apertam.
In leuissima sic deposita reposuisti in ar-
cha & clausisti.sed clauē incautè dimisisti
Itē uenit leuis & leuissima si aliquid pro
custodia recepisti.sed tūc non ueniet per
hanc actionem sed per actionem ex con-
ducto si pecuniam accepisti.ut.ff.eod.l.1.
§. si quis seruum, si speciem uel operas
per actionem præscriptis uerbis. ut ibi &
insti.mandati.§.ulti. Item uenit per hāc
actionem casus fortuitus pacto culpa uel
mora præcedentibus. ut hic de pacto pro
batur &.ff.eod.titu.l.1.§. sæpe contractus
enim ex conuentione legem accipiunt.
ut.ff.eodem titulo.l.1.§.si conuenerit. sed
tunc necessarium est omnes casus enume
rari. ut.ff.si quis cau.l.sed & si quis.§.quæ
situm. In culpa sic pone exemplum, de-
positarius uendit rem depositam & tra-
dit demum eam redimit. ut habeat in
causam depositi, sed redemptam non ha
bet in eam causam, tenetur de casu for-
tuito. cum semel dolo fecerit cum uen-
deret ut. ff.eod l.1.§.si rem. Sed si pœni-
tentia ductus reclinat & in primo statu
habeat purgatur uitium. ut.ff.de usucap.
l.sequitur Labeo ait. item si depositarius
sit in mora rei restituendæ tenetur de
casu fortuitu. Dixerunt tamen quidam
si erat res eo modo peritura apud de-
ponentem, alias secus. ut.ff. eodem.l.si.
13 plures.§.scire. † Sed dominus Azo. di-
xit in summa depositarium & quemli-
bet debitorem teneri de casu fortuito,
ex mora quia satis est quòd res potuit
non perire pœnes actorem. ff. eodem ti-
tulo.l.si in asia.§.ulti.ff. de legatis primo
l.cum res §.ultimo. ¶ Sunt & alij casus
in quibus tenetur depositarius de casu
si gratia sui fiat depositum. ut.ff. si cert.
petatur.l.si quis nec causam. Item si do-
lum committat & non in alienando sed
in utendo ut ff.de condi.fur.l.qui furtum.
14 ¶†Damnatus in hac actione infamis ef-
ficitur, quatuor enim actiones ex contra
ctibus descendentes & quatuor ex deli-
ctis infamant ut mandati depositi.tutelæ.
& pro socio. Iniuriarum, ui bo.rap. fur-
ti,doli,ut probatur.ff.de his qui no. infa.
l.furti.§.mandati. &.§.sequentibus. & l.
1. Vnde uer. Iudice damnatos infames
reddit ubique. Quod ui diripitur. iniu-
ria furti. dolique. Actio mandati tute-
læ depositiq;. Directo sed pro socio com
munis utrique.

SVM-

Summarium

¶ DE EMPTIONE ET uenditione. Rubr.

DIximus de contractibus qui celebrantur gratia alterius contrahentium. Nunc uidendum est de his quæ fiunt gratia utriusque. Et primo de uenditione & emptio. Ideo subijcitur hic rubrica de empt. & uenditio. ¶ Videamus igitur quando & qualiter contrahatur, de quibus rebus, quæ sit eius natura. ad quid emptor. ad quid uenditor teneatur. ¶ Con
1 trahitur † emptio postquã de pretio conuenitur ea mente ut pretium soluatur. Nam si imaginariè & per simulationẽ de pretio conueniret. tũc emptio nulla esset. ¶ Contrahitur autẽ solo consensu siue inter præsentes siue inter absentes per nuntiũ uel epistolam. ut probantur hæc insti. eo. t. in prin. ff. e. ti. l. 1 §. ul. & l. 2. §. 1. & l. cum in
2 uenditione & l. nuda. ¶ Arrhe † autẽ datio non perficit emptionẽ. sed est argumentũ emp. & uen. cõtractæ. ut. ff. e. l. quod sæpe in pr. Arrhis aũt interueniẽtib. si quidẽ steterit per dantẽ quo minus cõtractus perficiatur perdit id quod dedit. si uerò steterit per accipiẽtẽ, hoc est per uẽditorẽ, duplũ restituere tenetur. ut insti. eodem. tit. §. in his autẽ. Nec puto uenditorem teneri ad interesse cum satis sit eum puniri in arrhis. Nam hoc inter contrahentes agi uidetur ut arrharũ amissione & dupli actione debeant esse contenti. Quidam tamen putauerunt uenditorem nihilominus ad interesse teneri. Arrha tamen computabitur ad interesse. Et quod dixi de pretio conuenire debere intelligendũ est in quãtitate non in specie. Si enim emptor sic dicat, dabo pretium quod est in sacculo, tunc non est emptio nec uend. sed contractus innominatus ut. ff. de condi. ob causam da. l. ul. & C. eo. titul. l. empti. & insti. eod. titul. §. item pretium. Quantitate autem intellige certa uel sermone uel re ipsa. ut si dicatur sit empta, emeris, uel quanti est in archa. ut. ff. eod. ti. l. hæc uenditio. §. huiusmodi. Secus si dixerit. sit empta pro eo quod in archa habeo, tunc enim quod in archa est uenit ut species non ut quantitas. ut. ff. de leg. 1. l. planè. §. 1. & l.
3 sed & si certos. ¶ Vendi † & emi potest omne id quod habet commerciũ. Sunt enim quædam quæ in cõmerciũ non ueniunt ut liber homo. res sacra & religiosa. ut. ff. eo. ti. l. si in emptione. §. 1. & §. liberum. ff de uer. obli. l. inter stipulãtem. §. sacram. Res tamen sacræ & religiosæ transeunt cum uniuersitate, cum uniuersitas in profanis consistit. ut. infra de inrepatr. ex literis. nam tunc sacræ accedunt emptioni maioris partis. ut. ff. eo. tit. l. in modicis. ¶ Na-
4 tura † emptionis ut res sit quæ uendantur ut precium intercedat. ut. ff. eod. l. 2. §. sine & l. nec emptio. Item natura eius est ut rei emptæ lucrum & damnum pertineat ad emptorem, ut insti. eo. titu. §. cum autẽ. ff. de pericu. & commo. rei uend. l. id quod. Vnde proponitur regula talis. Si uenditio fiat purè sine scriptis certæ speciei quæ degustationem non exigit omne periculũ spectat ad emptorẽ, excepto casu publicationis, nisi pactum culpa uel mora interueniat. Purè ideo dicitur, quia si conditionalis esset, uenditio ante euentum conditionis pertinet ad uenditorem. ut in illa. l. id quod. Ideo autem sine scriptis, quia si in scriptis fiat periculũ spectat ad uendi-

ad uenditorem antequam scriptura perficiatur ut.C. de fide instru.l. contractus. Certæ speciei, ideo quia si sub alternatiõe fiat emptio diuersarum rerum, periculum primo pertinet ad uenditorem. ut.ff. eod. titul.l. si in emptione.§ si emptio. Quæ degustationem non exigit. ideo dicitur quia in illis ante degustationes pertinet periculum ad uenditorem. ut.ff. de peri-cu.& commo.rei uen.l.si una. Item periculum publicationis pertinet ad uenditorem.ff.loca.& conduc.l.si fundum. ¶ Te-

5 netur † uenditor rem tradere ita quod emptor habeat uacuam possessionem. Vacuã autem possessionem habere, hoc est, ut emptor potior sit, ita quod ab eo auocari non possit. nam si quis eam auocauerit per id ac si tradita non fuisset. ¶ Quid enim si alius sit in possessione eiusdem rei causa rei seruandæ uel legatorum uel mulier causa uentris. Tunc uacua possessio non est tradita. ut.ff.de act. emp. & uendi.l.1. §.1.&.l.3.&.l.emptio.℞.1.&.l.emptorẽ. §.inde Neraeius. Hæc autem traditio facit emptorem dominum si uenditor dominus erat. si non erat obligatur nomine euictionis. Si modo pretium sit solutum aut eo nomine satisfactum ut.ff.de act.empt. l.excepto. si uenditor nolit rem tradere tenetur ad interesse ut.ff.de emp. & uen-

6 di.l.1.† Sed nunquid manu militari poterit ab inuito uenditore res uendita extorqueri. Quod uisum est domino Mar. per. l.ff.de rei uendic.l. qui restituere iussus. Sed Azo. contra per l.C.de act emp.& uẽdi.si traditam.ff.eo. titu.l.emptio.§. idem

7 ait.¶ † Vendi autem debent res iusto pondere & mensura.ut.infra eod.c.2.22.quæ. 3.si quis romipetas.45.distin. omnis qui.

8 † Et si quis in falsis mensuris uel ponderibus fuerit interceptus extra ordinem punietur.ut.ff. de extraor. crimi.l. annona. &.ff.de pe.l.in dardarios. ¶ Emptor autẽ

9 † cogitur nummos facere uenditoris. ut de act.emp. & uendi. excepto.℞. 1. in fi. & est diuersitatis ratio. quia uenditor tenetur in specie.& ideo sufficit eum de euictione teneri. emptor uero in genere, & propterea cogitur nummos facere uenditoris.argu.ad hoc.ff.de lega.1.l. si à substituto.§.heres quoque ¶ In summa notan-

10 dum† est quod si ecclesia decipiatur in cõtractu emptionis & uenditionis. aliquando non tenet contractus ipso iure. aliquã do tenet de iure sed rescinditur beneficio communi. aliquando agitur ad decipiendum in pretio. aliquando subuenitur ecclesiæ uel minori per in integrum restitutionem. ¶ Vnde distinguendum est cum dolus dat causam contractui, puto dolo te induxi ut uenderes quod uenditurus non eras. non tenet contractus. ut.ff. de dolo.l. eleganter.arg.12.q.2. quisquis episcopus in fi.infra de rerum permu. cum uniuersorum. Si uero incidat in contractũ.ut quia eras uenditurus. sed per circonuentionem te induxi ut minori pretio uenderes. tenet quidem contractus. sed agitur ad decipiendum.ut.ff.de act.emp.& uen.l. Iulianus.§.si uenditor. Vbi uerò nec dolus dat causam contractui, nec incidit in contractum. sed res uendita est minori pretio nec te in pretio circumueni. quamuis re ipsa sis deceptus in pretio ad nullum agere potes nisi pretium infra dimidiam iusti pretij subsistat. tũc enim obtinet quod legi. & no.infra eod.c. cum dilectus. &.c. cum causam. &.C. de rescin. uend.l. rem maioris. nisi sit ecclesia uel minor.25. annis quibus subuenitur per in integrum restitutionem. Et hæc locum habent in contractibus bonæ fidei. nam in contractibus stricti iuris etiam si dolus det causam contractui tenet contractus. sed excipitur contra agentem.ut.ff.de uerb.ob.l.si quis cum aliter.C.de pactis.l.cum postea quam. Et no. quod in contractibus bonæ fidei si dolus det causam contractui. non per contrahentes sed per mediam personam idest per mediatorem. non tenet contractus.ut. ff.de dolo.l. & eleganter.§.1. In quolibet autem contractu exigitur bona fides. ut. C.de actio.& obliga.l.bonam. ¶ Et nota quod non tenet contractus. & tamen ex eo exigitur.ut.ff. de ac.emp.& uen.l. Iulia-

11 nus.§.si quis colludente. † Item re uendita euicta agit emptor de euictione quod fallit in multis casibus. si emptor super re uendita

uendita impetitus non nunciauit uendito ri, uel si ab fuit tempore sententiæ. uel per iniuriam contra eum sententia lata fuerit. ut infra eod. c. ultimo. uel si non tempestiuè denunciet sed iam propè sentẽtiam. ut. ff. de euic. l. si rem quam. §. ulti. nisi con tractu remissa sit necessitas nunciandi. ut. ff. de euic. l. Herennius. uel. ubi non potuit nunciari. ut. C. de euic. l. antepenul. ¶ Sũt
12 & † alij casus in quibus emptor non agit de euictione si compromisit. & sententiã contrariam reportauit. ut. ff. de euic. l. si di ctum. §. si compromisso. Item si culpa sua possessionem amisit. ut. ff. de euic. l. si rem quam. §. si duple. Item si habuit rem pro de relicto. ut. ff. de euic. l. ul. Item si seruũ emptum manumiserit. ff. de euic. l. si seruum. Item si ancillam emptam prostituat. ut. ff. de euict. l. si mancipium. Item si emptor usucepit rem emptam ut. ff. de euic. l. rem alienam. Item si uenditore absente emptor condemnatus non appellauerit. ut. ff. de euict. l. Herennius. §. 1. ff. mandati. l. si procuratorẽ. §. si ignorantes.

Summarium

1 *Locatio quid sit.*
2 *Locator quis dicatur.*
3 *Locatio & conductio qualiter contrahitur.*
4 *Locari militibus prædia non possunt, & quando monachis.*
5 *Locatio potest fieri in perpetuum & ad tempus.*
6 *Conductore mortuo infra tempus conductionis, eius heres in iure conductionis succedit.*
7 *Locari quæ possint, & quæ non.*
8 *Actiones quæ nascantur ex contractu locationis & conductionis.*
9 *Merces & pensio locationis quo tempore sit soluenda.*
10 *Inquilinus in quibus casibus possit expelli.*
11 *Inquilinus quando possit domum deserere.*
12 *Remissio quando fiat in contractu locationis, & num. 14.*
13 *Sterilitas quando esse dicatur.*

¶ DE LOCATO ET CONDUCTO. Rubrica.

Audiuimus de cõtractu emptionis & uenditionis. sed quia contractus locati & conducti nimiam cum ipso habet similitudinem. in tantum quod in quibusdam casibus inquiri soleat utrum sic locatio an uenditio. ut. ff. eo. l. 2. & l. 2. ideo post tractatum de emptione & uenditione subijcitur iste de locato & conducto tanquam familiaris similis & affinis. ¶ Videamus igitur quid sit locatio & conductio, quis dicatur locator, qualiter cõtrahatur. & in quibus rebus. & quæ actiones ex locato & conducto nascantur. ¶ Locatio † est personæ uel rei
1 ad usum facto concessio mercede in pecunia numeranda conuenta. Alioquin si de alia re danda facienda ue conuenerit. non erit locatio sed contractus innominatus. & agetur præscriptis uerbis. ut. ff. commu ni diuidun. l. si conuenerit. & ff. de posi. l. 1. §. si quis seruum. ¶ Locator dicitur
2 † qui re sua alium uti permittit mercede sibi conuenta. ut cũ loco tibi domum meã ad inhabitandum. locator ego dicor & tu conductor. ut infra eod. c. propter. ff. eo. l. si tibi. & l. cum fundum. & C. eo. tit. l. nemo. & l. conductores. Aliquando locatio dicitur firma. ut. infra eod. c. uestra. &. infra ne cle. uel mo. secundũ dictum. Quod intelligo secundum uulgare prouinciæ alicuius. Aliquando locatio ponitur pro emptione & conuerso. ut. ff. de actio. emp.
3 & uen. l. ueteres † Contrahitur locatio & conductio quibuscunque modis contrahitur emptio & uenditio. Et ideo quæ in superiori tractatu dicta sunt de consensu rebus & pretio. hic intelligas repetita.
4 ¶ † Militibus prædia locari non possunt. ne amisso armorum usu ad opus rurale se conferant. nec curialibus. ut infra eod. ti. l. milites. & l. ultima. & l. curialis. & ff. eo. ti. l. si ignorans. Sic nec monachis. ut infra ne cleri. uel mona. secundum nisi causa necessitatis faciant cum sufficiẽtia prædia non habent ut infra de deci. dilecti. & in auten. de sanctis. episco. §. ultimo. col.

5 9.¶ Potest † autem fieri locatio in perpe-
tuum & ad tempus. ut. ff. si ager uectiga-
6 lis. l. 1. & 2. † Et si moriatur conductor in-
fra tempus conductionis. succedit hæres
in iure conductionis. secus in usufructu.
quia personalis est & extinguitur cum per
sona. ut. C. eodem titu. l. si unam. & C. de
7 usufruct. l. si domina. ¶ Locari possunt † om
nia quæ & uendi possunt. quæ autem uen
di non possunt. nec locari. quia titulus lo
cationis non est gratuitus. & isti. duo con
tractus emptionis & locationis simillimi
sunt ut superius dictum est. ¶ Nascuntur
8 ex hoc contractu duæ actiones. † actio &
locato quæ datur locatori. & actio ex con
ducto quæ datur conductori. In actione
ex locato ueniet & in primis merces sol-
uenda de qua conueniet ueniunt & alia de
quibus actum est in contractu. ut. C. eodē
titu. l. legem. & ff. eodem titul. l. si in lege.
9 §. si domus. & l. dominus. §. ul. ¶ † Quo au
tem tempore merces & pensio debeant
solui dubitatur. Quædam enim leges ui-
dentur uelle quod in principio sit soluen-
da. unde dicitur posse inquilinum expelli
nisi soluerit pensionem. ut. C. eodem titu.
l. 3. supra de iureiuran. querelam supra de
dila. literæ. 10. q. 2. hoc ius porrectum. §.
qui uero. ff. e. tit. l. quæro. §. inter quædam
autem iura innuunt quod in medio tem-
pore sicut dicitur in salario quod fiscus
dat suo patrono. ut. C. de aduo. diuer. iu-
di. l. per hanc. Quidam dicunt quod in fi-
ne, ut cum quid debetur in diem. ut. ff. de
uerborum obliga. l. quod hoc anno. ff. de
migran. l. 1. §. pensio. Ego puto seruādum
esse quod actum est. quod si id non appa-
reat. seruabo morem regionis. quòd si is
non appareat. quia forte uarius inuenitur
tunc, quod minus est obseruabo scilicet
ut exigatur in fine anni. ut. ff. de regul.
iur. l. semper in stipulationibus. licet er-
go dominus non possit exigere actum si
inquilinus ultro ei non satisfaciat. domi-
nus poterit eum impune expellere. maxi
me elapso tempore pensionis. unde si lo-
cator promiserit penam si expelleret con
ductorem intelligitur hæc conditio si con
ductor soluat pensionem. ut. ff. eodem ti-
10 tulo. l. quæro. §. inter locatorem. † Potest
autem dominus inquilinum expellere in
quatuor casibus. Primus est si domus lo-
cata sit suæ habitationi necessaria. Quod
intelligo cum aliam domum habuerit lo-
cator tempore locationis & illi casu pe-
rijt. nam si tunc nullam habuerit nisi il-
lam quam locauit. etiam ad suam habita-
tionem illam recuperare non potest. hoc
enim à principio prospicere debuit. ut. ff.
eodem titul. l. si quis domum. §. hinc sub-
iungi. Secundus cum necessaria est do-
mus refectio. Quod similiter intelligo
cum tempore locationis refectio illa ne-
cessaria non erat. sed postea emersit. alio
quin secus ut in casu præmisso. Tertius
si conductor peruersè in domo uersetur.
Et in hoc casu non fiet remissio pensio-
nis pro rata temporis secundum Azo.
Sed dabitur domino domus actio legis
Aquiliæ. Quidam autem dixerunt quod
& hic fiet remissio pensionis. In alijs ue-
rò duobus casibus præmissis secundum
omnes fit remissio pensionis pro rata tem
poris, uel prouidebit dominus inquili-
no de alia domo æquè idonea ad inhabi-
tandum. ut. ff. eod. titu. l. cum in plures. in
princ. Quartus cum inquilinus canonem
per biennium non soluit. ut infra eodem
c. propter. & ff. eodem titu. l. quæro. §. in-
ter locatorem. Sed secus est in re data in
emphyteusim ubi secundum leges statui-
tur triennium inter priuatos. ut. C. de iu-
re emphy. l. 2. Sed in re ecclesiastica bien
nium. ut infra eodem. c. potuit. & 10. qu.
2. in authen. hoc ius porrectum. in uer-
sic. qui rem huius. Fiscus autem non sol-
uentem statim expellere potest. ut. ff. de
pub. & uectig. l. uectigalia. §. non solu-
tis. Fuerunt autem aliqui qui dixerunt
quòd in omnibus præmissis casibus non
potest dominus inquilinum expellere.
nisi completo tempore locationis, ut sic
dominus ex sua parte perficiat. ff. de a-
ctio. emptio. & uenditio. l. Iulianus. §. of-
ferri. & ff. de migran. l. 1. §. 1. Sed hoc non
placet. nam completo tempore locatio-
nis etiam præter illos casus potest in-
quilinus expelli, nisi per tacitum con-
sensum

fensum conditio reuocetur. ut sic dominus ex parte sua perficiat contrarium. ut.ff.eodem titulo.l. item quæritur.§. qui
11 impleto. † Et sicut dominus potest in casibus expellere inquilinum ut superius dictum est. sic & inquilinus potest domum deserere casualiter inuito domino & pensione pro futuro tempore non soluta. ut.ff. eodem titulo. l. habitatores. §. uerum & .l.dominus.§.ultimo.
12 ¶ Fit autem remissio † propter sterilitatem. sterilitas enim census & mercedis solutionem excusat. Item uis maior cui resisti non potest. Item quod præter consuetudinem euenit. ut.ff. eodem titulo.l.ex producto.§.1.& 2.&.ff. de censi.l.
13 forma. † Sterilitas autem & ubertas intelliguntur secundum uulgi opinionem ff. de fun. instru. instumen. que le.l.cum de lanionis. §.asina. licet quidam dixerint sterilitatem esse cum semen non percipitur. ut.ff. eodem titulo .l. ex conducto.§.similis.&.l.si labes.& hsi in uno. Et sic si sterilitas contingat ex casu fortuito. merces minuitur. ut dictum est.Si uero uitio, debilitate, uel uetustate rei non . ut in.l.ex conducto.§.1.&.l. si in uno. Ita & ubertas si casu fortuito contingat augenda est pensio non autem si diligentia possessoris. arg. earundem legum.&.l. colonus. nam & colonus modicum damnum æquanimiter sustinere debet. & modicum lucrum non aufertur ei.ut.ff. eod.titul.l.si merces.§.ius maior. Fit autem compensatio ubertatis & sterilitatis præcedentium annorum cum sequentibus.ut.ff.eod. titu. l.si uno. Loquor autem de eo colono qui numis colit. nam partiarius quasi iure societatis & damnum & lucrum cum domino fundi partitur ut ff. eod. titu.l.si merces §.appatet. Item sicut si mercedis remisso propter casum fortuitum. ut in.l.ex conducto.§.cum quidam. &.l. qui insulā. sic & propter necessariam refectionem. ut.ff. eod. titul.l. sed addes.§. si quis cum rei. Si tamen conductor aliqua parte prædij utatur non fit deductio mercedis.ut.ff. eodem titulo.l.habitationes.§.si uicino. ¶ Hæc omnia locum habent in locato
14 & conducto. † Sed est quidam contractus medius inter contractum locationis & uenditionis ut contractus emphyteuticus qui nec est emptio nec locatio. sed inter utrunque medium sicut dixi. de hoc loquitur infra eod.c.potuit. Contractus ille locum habet in rebus soli. uenditio & locatio in omnibus. In illo contractu requiritur scriptura. ut C. de iure emphyteut.l.1.in illis non. In illo contractu non exigitur pecunia. in istis sic. In illo contractu non amittit dominus directum dominium per traditionem. secus in uenditore. Item locator ad modicum tempus non habet ius in re nec uendit. nec uendicat emphyteut. facit utrunque ut hic in. c. potuit. & C.de iure emphyteu.l.2. & .ff.si ager uec.l.1.

Summarium

1 *Permutatio quid sit, & qualiter contrahatur.*
2 *Permutationis natura quæ sit.*
3 *Res quæ permutari possunt.*
4 *Ecclesia an possit cum ecclesia permutare. & an possit permutare cum priuato.*
5 *Ex sola conuentione permutationis, re nulla hinc inde secuta, neutri aliqua competit actio.*
6 *Actiones quæ dentur ex permutationibus, & quando competant.*

¶ DE RERVM PERMVTATIONE. Rubr.

DIximus supra de emptione & uenditione. sed quoniam permutatio uicina est emptioni.ut.ff.eo. tit.l. quoniam.&.C.eo.ti.l.permutatione.ideo subiicitur hic rub.de rerum.per. ¶ Videamus igitur quid sit permutatio, qualiter contrahatur. quæ sit eius natura, quæ res ualeat permutari,& cum quibus ecclesia
1 ualeat permutare. ¶ Permutatio est † unius rei cum altera uicaria præstatio.
¶ Contrahitur permutatio sicut plerisque

risque placuit quando inter aliquos conuenitur ut certa species detur pro certa. ut.C.eod.titu.l.quoniam asseris. Si enim conueniret ut daretur certa pro incerta. uel in certa pro certa, non esset contractus permutationis, sed alius contractus innominatus do ut des. ¶ Est igitur
2 † natura permutationis ut rerum interuētu contrahatur, nō solo pacto sicut & emptio, in qua & si res & pretiū esse debeant ut.ff. de contrahen. emptio. & uen.l. nec emptio.& l.2.§. fine. Contrahitur tamen postquā de pretio conuenitur ut notaui supra de emptio. & uendit. §.1. Aliquando autem & sine re contrahitur emptio, ut in prædicta.l.nec emptio.§. aliquando.
¶ Possunt permutari quæcunque possunt
3 uendi. † Sed & quædam permutantur quæ non uenduntur ut ecclesiæ. ut infra eo.c. ad quæstiones.&.16.q.ult.nemini. Sed opponitur, cum permutationis contractus non sit gratuitus. ut.ff.eod. titul.l.2.quomodo in spiritualibus interuenire potest quæ gratis sunt conferenda.ut.1. quæstione.1 gratia.&.q.7. Daibertum quæ abhorrent pactum modum & conditionem. ut. 1.quæstione.1.quam pio. infra et eccl.beneficinem dis.conse.ut nostrum infra de simo.tua.& c.per tuas. Itē si ecclesiæ permutentur,& alter ex permutantibus agat ex permutatione petendo ecclesiam. petere uidebitur prælaturam sic. sed hoc fieri non debet. ut infra de iure parro. per nostras. Respondeo permutatio in spiritualibus non ex pacto partium nititur sed auctoritate superioris totum enim quod geritur in arbitrium superioris confertur. qui ex arbitrio suo de rebus permutandis disponit. & propterea omne uitium aboletur. ut.ff. de his qui no. infami.l.furti.§.quæ iussu. & supra de præben. & supra de pac. cum pridem. superior enim potest commutationes rerum facere & personarum. ut infra eod. cap. quæsiuimus.7.quæ.1.mutationes. scias, omnis quæ.16 quæ.1. temporis qualitas.16. quæ.ulti. si quis uult.74. distin. quorundam. Et hæc determinatio colligitur ex illa decre. quæsitum.& infra eod. ca. cum uniuersorum in uerbo. illo. licet ipsi per se de iure non possent ecclesiastica permu
4 tare. ¶ Potest ecclesia † cum ecclesia permutare indēnitate utriusque seruata, potest,& cum principe.ut. 10.quæ.2. hoc ius porrectum est. in uerbo sed & permutare.& infra eod.c.1. Potest & cum priuato permutare.dummodo utilitas ecclesiæ hoc exposcat. ut infra eod.c.2. Quod autem dicit. infra eod.c. mancipia &.c.iustum.s.quod mancipium ecclesiæ permutari non potest cum mancipio priuati nisi ad libertatem. intelligendum est de seruo ecclesiæ dato & conuerso facto qui cū sit religiosa persona seculari homini seruire non debet. quod semel deo consecratum est ad humanos actus uel usus transferri non debet.ut in.c. mancipia.12.q.2. nulli liceat.14. quæs.6. comperimus.19. quæs.2.qui semel.12.quæs.2. aurum.10.q. 2.hoc ius. uel intellige quod permutatio mancipiorum de facili fieri non debet. Et est ratio illa quæ assignantur in seruis minorum non uendendis.C.de admi.tut. l. lex quæ tutores &.ff. de fideicommiss. lib.l.cum quasi.§.furiosi. Vel forte loquūtur istæ dec. quando non expedit ecclesiæ mancipia permutare. Et notandum quod sicut spirituale cum temporali permutari nō potest.ut superius dictum est. sic nec temporale cum speciali, cum permutatio de spiritualibus ad tēporalia improbetur. ut infra eo. c.ul.¶ In summa no
5 tandum est. † quod ex sola conuentione permutationis. re nulla hinc inde secuta neutri aliqua competit actio.ut.C. eod.ti
6 tul.l. ex placito. † Sed res secuta quæritur an ex placito.l. ex conuentione uel ex rei traditione actio detur. Ad quod respōdeo.ex pacto ut ex.l. illa ex placito. colligitur manifeste & probatur hoc idē.ff. de pac.l.iuregentiū.§.1.ff. de pecu.l.quæsitum §.is qui.& l.quotiens.§ si semel. Datur igitur ex contractu actio sed demum re secuta. Sicut aliter dicimus ex contractu nasci actionem sed non statim competere.ut in mutuo.ff. de fideius.l. si quis pro eod.§.si nummos. Sic dicimus in societate. sic in tutela, ut detur actio ex contra-

contractu.ſed demum ſocietate uel tutela
finita ut.ff.de tute & ratio.diſtra.l.ſi tutor
reipublicæ.§.ulti.&.l. ſed non datur. Sic
obtinet in mandtao. ut.ff. de of. procon.
&.leg.l.obſeruandum.§. ulti. Sic & actio
de dote naſcitur quidem ex contractu
ſed non datur niſi demum matrimónio ſó
luto. ut.C. de repudi.l.1. ¶ Sed quæritur
quid ſi ex una parte res ſi ſecuta. nunquid
alteri parti quæ neſciunt pactum dabitur
actio. Reſpondeo non ut probatur.C. de
pac.l.ſi certis annis. Sed hæc quæſtio ui-
detur inutilis. ad quid enim dabitur actio
ei cui completum eſt quod conuenit. ipſe
tamen alteri non compleuit. Sed hæc le-
galia ſunt nec ulterius proſequor.

Summarium

1 *Feudum quid ſit.*
2 *Feudum unde dictum.*
3 *Res quæ in feudum concedi poſſunt.*
4 *Feudum iterato collatum non dicitur nouum.*
5 *Verbum reddendi, quid importet.*
6 *Decimæ an poßint in feudari laicis.*
7 *Laici decimas poßidere non poßunt.*
8 *Feudum qualiter amittatur.*
9 *Filius an ex delicto patris perdat feudum.*

¶DE FEVDIS. Rubr.

DIctum eſt ſupra de quibuſdã mo-
dis & contractibus per quos res
eccleſiæ alienantur. Sed quia in
feudatio eſt modus alienandi idcirco in-
terſeritur iſte tractatus de feudis. ¶ Videa
mus igitur quid ſit feudum.unde dicatur,
quæ res ualeant infeudari. quibus res ec-
cleſiaſticæ,dari poſſunt in feudum. ex qui
bus cauſis feudatarij perdunt feudum.
1 ¶Feudum † eſt conceptio rei pro homa-
gio facta.ut infra de ſimo. ex diligenti.
2 ¶ Dicitur † autem feudum à fidelitate
quam feudatarij ſeu uaſalli dominis ſuis.
iurare & præſtare tenentur. ut ſupra de
3 iureiur. ueritatis. & infra eam te. † Res
feudales, id eſt,quæ conſueuerunt dari in
feudum. poſſunt concedi in feudum,quæ
autem non ſunt feudales de nouo infeu-
dari non ualent præter quam in quatuor
caſibus tres habentur infra eodem.c.ex
parte. Quartus infra de donat. per tuas.
4 † Non autem eſt nouum feudum quod
iterato confertur. ut infra eo.ex parte,ſi-
cut non eſt nouum ædificium quod ſuſci-
tatur. ut.ff.de noui oper. nunciat.l.1.§. ſi
quis ædificium infra de iudæis conſuluit.
Item aliud eſt infeudare quod non licet.
aliud reinfeudare quod licet. ſicut aliud
eſt facere & aliud reficere ut.ff.de iti.actu-
5 que priua.l.3.§. reficere. † quamuis uer-
bum reddendi & per ſe dandi ſignificatio
nem habeat.ut.ff.de uerbor.ſignificatio.l.
6 uerbum reddendi. ¶ †Sed quæritur an de
cimæ poſſint laicis infeudum cõcedi. Ad
quod reſpondeo non in perpetuum,pro-
batur hoc per multa iura.10.q.1.c.ult.in-
fra de deci.prohibemus.16.q.7.c.1. quo-
niam ſupra de his quæ ſi.à præla.ſine con
ſenſu.cap.cum in apoſtolica infra de de-
ci. ad & hoc.c.quamuis ad tempus autem
non ut titulus ſed ut ſtipendium decimæ
perceptio laico poſſet concedi argum.32.
di.ſi uerò iure dominij & poſſeſſionis pe-
7 nes eccleſiam remanente † quia laici de-
cimas poſſidere non poſſunt. ut ſupra de
præſcript. cauſam. Ideo uero dixi perpe-
tuum, quia feudatarius perpetuus habet
utile domminum ſicut emphyteuta,publi-
canus & is qui ad non modicum tempus
conduxit. ut.ff.ſi ager uectigal.l.1.&.ff. de
8 ſuperficie.l.1.§.quòd ait.¶Amittitur † feu
dum ſi uaſallus illud alienauerit,uel maio
rem partem ipſius, & dominus poteſt il-
lud uendicare à quolibet poſſeſſore. Si ue
ro minorem partem ipſius uaſallus dede-
rit ad libellum uel pignori obligauerit.
dummodo in ſeruitio domini remaneat
non perdit feudum.ut in lib. feudorum in
titu. quibus mod. feud.amitt.§.2: & 3.
†Sed quæritur an ex delicto patris filius
9 perdat feudum. Videtur quod ſic argu.
ff.de bonis liber.l. quæritur. C. de quæ-
ſtionibus.l. duo. ff. de iure. patrona.l. iu-
ra.&.l. quæ contra legem. ſed argu. con-
tra. ff. de in ius uo.l.adoptiuum, in fin.
ff.de decu.l.2.§. nullum. ff.de bonis dam.

l.cum

l.cum ratio.§.1.&.2.Sed circa hoc recurrendum est ad consuetudines & constitutiones feudorum.

Summarium.

1 *Pignus quid sit.*
2 *Pignus unde dicitur.*
3 *Pignus an differat ab hypotheca.*
4 *Pignus quot modis contrahatur.*
5 *Pignus generaliter & specialiter contrahitur.*
6 *Pignoris triplex diuisio.*
7 *Pignori quæ res obligari possunt, & quæ non. & num. 10.*
8 *Rem alienam an quis uendere possit & an sint in bonis.*
9 *Seruitutes an possit pignori obligari. & supra num. 8*
10 *Sacra res an obligari possint.*
11 *Pater ob necessitatem famis potest uendere filium & obligare.*
12 *Amißio pignoris an liberet debitorem.*
13 *Dator pignoris an teneatur ad impensas in pignore per creditorem factas.*
41 *Res uni pignorata, alteri pignorari non potest.*
15 *Creditor integrè soluto debito, pignus reddere tenetur.*
16 *Creditor tenetur reddere pignus, non alij obligatum, nec deterioratum.*
17 *Pœna adiecta in contractu pignoris, an faciat illum præsumi usurarium.*

¶DE PIGNORIBVS. Rubrica.

POst prædictas alienationis species
consequenter de pignoribus annectamus.
¶ Videamus igitur quid sit
pignus. unde dicatur, qualiter pignoris
obligatio contrahatur quæ res pignori
obgligari possit. ad quid dator. ad quid
1 acceptor pignoris teneatur. ¶ Pignus † est
res obligata pro debito quod ad securitatem
sit creditoris, quia tutius est pignori
incumbere. quam in personam agere: ut
institu. de obligatio. quæ ex delic. nascũtur.
2 tur.§.furti. ¶ † Dicitur autem pignus res
propriè mobilis pignori obligata & tradita.
à pugno. s. quasi à pugno uel manu tradita.
ut. ff. de uerbo. signifi. l. plures. §. pignus,
in prin. tamen in re immobili traditione
rei pignoris obligatio contrahitur.
3 & pignoraticia actio nascitur. † Vbi autem
res nõ transit in creditorem dicitur
hypotheca. ut. ff. de pig. act. l. si rem. ¶. propriè,
sed quantum ad hypothecariam actionem
nihil refert inter pignus & hypothecam.
sono enim tantum differunt. ut.
ff. eod. titul. l. res hypothecæ. §. inter pignus.
& institu. de actioni. §. inter pignus.
4 ¶ † Item contrahitur pignus duobus modis.
tacitè uel expresè. Tacitè ut in rebus
ministri quæ tacite intelliguntur obligatæ
ecclesiæ pro administratione rerum.
ar. 13. q. 2. illud. si bona mariti tacitè obligantur
ut. C. in quibus causis pig. tac. con
l. 1. & 2. Sic, & bona tutoris tacitè obligãtur
pupillo, ut. C. in quibus cau. pig. taci.
con. l. si mater. & ff. eodem. titul. l. ulti. Sic,
& bona conductoris inuenta & illata tacite
pro pensionibus obligantur ut in
quibus causis pign. tacite con. l. si non inducta.
& l. ulti. & ff. eod. titul. l. est diffe-
5 rentia. † Item contrahitur pignus generaliter
& specialiter. Generaliter ut cum
quis omnia bona sua pignori obligauit,
quo casu obligata intelliguntur habita &
habenda. ut. C. quæ res pigno. obli. possunt
l. ulti. Specialiter obligantur ut ager,
6 liber, uel æquus. † Item triplex est diuisio
pignoris. quia pignus. aliud conuentionale.
aliud prætorium. aliud iudiciale
Conuentionale ex ipso facto nomen sumpsit.
ut. ff. eod. titul. l. 1. Prætorium constituitur
permissionem in possessionem. ut.
ff. de pigno. act. l. non est mirum. §. sciendum.
Est autem prætorium pignus si
fiat ex ea causa quam prætor fieri iubet.
puta ut caueatur pro legatis, uel de damno
infecto, uel de opere demoliendo in
noui operis nunciatione. Iudiciale pignus
est ut cum iudex iubet mitti in possessionem.
uel sententiam diffinitiuam
executioni demandat. tunc primò capiuntur
mobilia post modum immobilia. demum
peruenit ad nomina. ut. ff. de re iudi.
l. à diuo Pio. Aliquando iudiciale dicitur
præto-

prætorium et econuerso prætorium iudiciale. quia utrumque a iudice constituitur.ut.C. de præto pig.l.2. ¶Pignori obligari possunt † quæcunque uendi possunt
7 quæ autem uendi non possunt nec pignori dari possunt ut. ff. quæ res pigno. obliga.non pos.l.1.§.ulti. Quædam tamen uendi possunt quæ pignori dari non possunt
8 † nam rem alienam quem uendere posse nulla dubitatio est.ut.ff.de cõtrahẽ. emp. et uen.l. rem alienam, sed obligare non possumus,nisi ea quæ de bonis nostris obnoxia facimus. ut. C. quæ res pigno. obliga.pos.l. qui filios. Ratio diuersitatis hæc est. quia in uenditione hoc agitur ut res tradatur,et uenditor de euictione obligetur. ut. ff. de act. emp. et uen.l. exempto. in 1. responso. §. inde Neracius. Sed in pignore hæc agitur ut ius in re constituatur. unde pignoris conuentio in rem parit actionem creditori. ut.ff.eodem titu.l. pignori. Et quod dixi rem alienam uendi posse uerum est immobilem. Si enim mobilis res aliena uendatur furtum committitur. et ideo nec emptio nec uenditio contrahitur. ut. ff. de contrahen.emp. et uendi.l.si in emptione. et insti. de usuca. §. unde in rebus. Item obligari possunt, res præsentes et futuræ. ut fructus pendentes, partus ancillæ. fætus pecorum, et ea quę nascuntur. ff. eodẽ titu.l.& quæ nondum. Item res corporales & incorporales. ut cautiones & nomina. ut ff.eo. titu.l. cum uenit. Item seruitutes personales & usus & fructus.ut.ff. eodem titu.l.si is.§. usufructus Item seruitutes prædiales & rusticæ ut. ff. eodem titu.l. sed an uiæ. Iura uero prædiorum urbanorum pignori dari non possunt in l.is.§. ulti. Ratio diuersitatis est ne ex uarietate usus & utentium ædificia destruantur & inutilia fiant.
9 ¶ † Sed opponitur contra id quod dixi seruitutes rusticas posse pignori obligari, nam seruitutes nec in bonis nostris sunt, nec extra bona. ut. ff. de usufruc. lega.l. 1. et ideo obligari non possunt. ut. C. quæ res pigno. obli. pos. l. qui filios.et. ff. de pigno. l. et quæ nondũ sunt §. quod dicitur. Ad quod respondeo. seruitutes dicuntur nõ esse in bonis.quia nõ per se subsistunt. sed corporibus accedũt, unde dici possunt non per se in bonis esse sed cum his quibus accedunt. Vel dicuntur non esse in bonis, quia res sua nemini seruit. Vel dici posset quòd obligatur cõmoditas seruitutum urbanorum, sicut in rusticis hoc contingit. secundum liceat creditori ire & agere. ut in.l. sed an uiæ.
10 ¶Res sacræ † obligari non possunt ut uasa sacra & ornamenta ut. C. de sacrosan. eccl.l.sancimus nemini nisi ecclesia super flua uasa habeat & debitum urgeat.ut 10. q.2.in auth. hoc ius. uel nisi in alijs causis necessarij in quibus res ecclesiæ alienari possunt, ut 12. q.2.aurum, & nota supra de rebus eccle. non alienan.§. excipiuntur. Sed nec ecclesiæ possunt pignori obligari.ut in auten.de alie. emphyt.§.quoniam. Item liberi hominis obligatio nulla est, quia contraria est libertati & naturæ ut infra eo.ca.2.C. de actio.& ob.l. obes.C.quæ res pigno. obli. pos.l. qui filios in auth.ut nulli iudi.§. quia uero,In casibus tamen tenet obligatio liberi. hominis, ut in redempto ab hostibus ut.C. de capel.& postli. re.l.ulti. &.ff. de leg. 1. l.
11 senatus.§. ulti.† Item ob necessitatem famis pater filium obligare potest. nam & uendere potest.ut. C. de partibus qui fili. distra.l.2.Item libera persona consentiẽs poni potest in obstagio. ut supra de iureiur. ex rescripto. 23. q. ulti. ut pridem ff. qui testa. fa. pos. l. obsides, ff. de iure fisci.l. diuus. Verè tamen non tenet obligatio pignoris in libero homine ut ius constituatur in rem præterquam in casibus præmissis sed detinetur homo qualitercunq; ut fiat quod conuenit.Vel dic ꝙ liber homo non potest obligari pro pecunia. sed pro pacto ineundæ pacis uel consimili sic. Prima tamen responsio competit ad decre.illam ex rescripto. ¶Tenetur
12 dator pignoris † nihilominus soluere debitũ. si pignus perijt absq; culpa creditoris. ut insti.quibus mo.re. con.ob. §.ulti nisi actũ sit ꝙ amissio pignoris liberet debitorẽ.ut.C.de pig.actio.l.qui fortuitis. Itẽ
13 † impensas

13 † impensas in pignore à creditore bona fide factas reddere debet nisi fuerint immoderatæ. ut. ff. de pigno. acti. l. si seruos.
14 † Sed & rē uni pignoratam alteri pignorare non debet. alioquin stellionatus crimine poterit accusari ut. C. de crimine stellionatus l. 1. & ul. nisi res sit talis quòd utrique sufficiat ut. ff. de pign. ac. l. si quis in pignore. §. ulti. Item si debitor sciās rē alienam absque domini uoluntate obligauerit. uel obligatam subripuit crimini stellionatus subiectus erit. ut. C. de crimine
15 stellio. l. 2. & ff. eo. ti. l. 3. † Creditor autē integrè soluto debito pignus reddere tenetur. ut. C. de luitio pigno. l. ul. Ideo autem dixi integrè. quia debito pro parte soluto pro reliqua parte totum pignus remanet obligatum. ut. C. de distra. pign. l. quā
16 diu. † Item tenetur reddere pignus non alij obligatum nec deterioratum. ut. ff. de pigno. actio. l. si cum. l. uenit. & l. credi-
17 tor. ¶ Illud † in summa notandum est quòd aliquando colore quæsito in fraudem iuris canonici quod usuras reprobat & repetitioni fauet transitur de contractu pignoris ad cōtractum emptionis qđ ex forma contractus & ex qualitate conuincitur creditoris. ut infra eo. titu. illud & supra de emp. & uen. ad nostram. sicut præsumitur contractus usurarius in quo pœna adijcitur quæ legitimum modū usurarum excedit. ut. ff. de act. emp. & uen. l. Iulianus. §. ibidem. ff. de pig. act. l. uel uniuersorū. ff. de usuris. l. qui semisses. ff. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. quod dicitur. ff. de leg. 3. l. nummis, C. de episcop. audien. l. nemo deinceps.

Summarium

1 *Fideiussor quis sit sit.*
2 *Fideiussor differt à constitutore & mandatore.*
3 *Fideiubere qui possint.*
4 *Fideiussor accedit omni obligationi ciuili & naturali.*
5 *Fideiussor ad quid teneatur.*
6 *Exceptiones quæcunque rei cohærentes competentes principali competunt & fideiussori.*
7 *Fideiussor quibus modis agat contra principalem debitorem.*

¶ DE FIDEIVSSORIBVS. Rubrica.

TRactauimus superiori titulo qualiter res pro debito pignorentur. Nunc uideamus de personis quæ pro alieno debito obligantur. unde subijcitur hic. Rubrica de fideiusso. ¶ Videamus igitur quid sit fideiussor, quis possit fideiubere. pro quoad quid teneatur fideiussor, ad quid is pro quo fideiussit. ¶ Fi-
1 deiussor † est qui alterius obligationem in suam fidem suscepit. ¶ Est autem fideiussoris nomen generale ut contineat mā
2 datorem & constitutorem. ¶ † Differt autem fideiussor a constitutore & mandatore, quia mandato præcedit. constitutor subsequitur obligationem. fideiussor & præcedere & subsequi potest ut insti. de fideiussore. & ff. de iudi. l. non quemadmodū. Vnde hic tractatur de fideiussore qui per stipulationem pro alio obligatur nihilominus ipso obligato remanente. ¶ Si enim pro titio debitore tuo apud te Respondeo. fideiussor ero. Si uerò mandem tibi ut titio credas mandator ero. ¶ Sed si obligationem a te in me transferam et me pro te liberando constituo debitorē. constitutor ero. & actione de constituta potero conueniri. ut C. de consti. pecu. l.
3 1. Fideiubere † possunt omnes qui possunt obligari. Fallit in militibus ut. C. loca & conduc. l. milites. In clericis ut in auten. de sanctis. epis. §. alium. Et in mulieribus. ut. C. et. ff. ad Vell. per totū. 33. q. 5. mulier est. Quod autem de clericis dictum est per autē. idem obtinet et per canones. ut 11. q. 1. et quidem et c. sicut. Si tamen fideiusserint obligantur ut infra e. c. peruenit. et ca. constitutus. Monachus autem fideiubere non potest, nisi de mandato abbatis uel conuentus ut infra eo. c. quod quibusdam. et si fideiusserit nulla est obligatio. Clerici tamen uicario, modo inter se fideiubere debent desistendo in iudicio. ut. C. de epis. et cle. l. omnes. §. hoc

4 hoc nihilominus. ¶ Omni autem † obligationi fideiussor accedit ciuili,& naturali, ut. ff. eodem titulo l. fideiussor obligari. §. si fideiussor accipi potest. Vnde si quis pro pupillo sine tutoris autoritate obligato prodigo,uel furioso fideiusserit, efficaciter tenetur,ut ff.eo.tit. l.marcellus, &.l.ubicunque quamuis reus exigi non possit.qui naturaliter remanet obligatus. Nec obstat quòd alibi dicitur fideiussorem non posse in plus obligari quam principalis sit obligatus. Est enim accessoria obligatio, & plus non debet esse in accessione quàm in principali, ut in sti.eod.titu.§ fideiussores. Plus enim quatuor modis dicitur,ut suprà de plus pen. c.uno.insti.eo.titu.§.plus quorum nullus aptari potest ad id quod prçmisi. Et quod dixi fideiussorem obligatum pro pupillo sine tutoris auctoritate teneri locum habet ubi pupilli obligatio ex re uenit. puta impédi in rem communem mihi & pupillo.uel pupillus damnum dedit in re cõmuni. ut. ff. de actio. & obli. l. furiosus. Alias contra.ut. ff. eodem ti. l. si à reo.§. si a furiosus. Si uerò nulla sit obligatio principalis. nulla est accessoria.ut.ff. eo. ti. l. qui contra. &.l. cum lex. & l. si quis

5 postquam. ¶ Fideiussor † tenetur ad id quod tenetur principalis, nec enim fideiussor in duriorē causam obligari potest quàm principalis. ut.ff. eo.l. obligari. §. qui certo loco. Et est sciendum quòd secundum uetera iura in potestate creditoris erat à quo exigere mallet: a reo uel a fideiussore.ut. C. eo.ti.l. iure. Hodie autem non licet exigere a fideiussore præsente reo & existēte soluendo in toto uel in parte. Sed & si absens fuerit dabitur certum tēpus infra quod fideiussor deducat reum primo conueniendum ipso fideiussore in subsidium reseruato.ut.C. eo.ti.in auten. præsente. Et si plures sint fideiussores quilibet tenetur insolidum. ut insti.eod ti.§. si plures. nisi actor diuidat actionem suam agēs contra unum pro parte.ut. C. eod. ti l. liberum. Secus si eligat unum ex pluribus agendo contra eum & insolidum & non exigat. nam nihilominus alij insolidum tenentur ut.C. eo.ti.l. reos. Sed cum plures fideiussores insolidum tenentur habēt beneficium nouæ cõstitutionis per quam diuidenda est actio inter eos, ut. C. de duobus reis. in autē. hoc ita, uel epistolæ diui Adriani qui est. C. de consti. pecunia l. ul quod locū habet nisi beneficio diuidendæ actionis fuerit renunciatum, nam tunc pactum seruabitur. ut.C. de pac.l. pacta.&.l ulti. & supra de pac. c. 1. Et quod dixi plures fideiussores teneri insolidum uidetur locum habere cum a principio specialiter hoc actum est,ut dicit auct. prælle. hoc ita. Vel forte auten. loquitur in duobus reis tantum. sicut & iure uetēri cautum erat. ut. ff de duobus re.l. reos.§. ulti non autem loquitur in fideiussoribus quorū quilibet debet insolidum teneri.sicut & principalis, pro quo quilibet intercedit etiam expresse hoc non agitur ut quilibet insolidum teneatur. Et tenetur fideiussor in omnem causam siue hoc agatur expræsse siue simpliciter fideiubeat ut cum unus dicit fideiubeo pro illo. nam in omnem cām fideiubere uidetur. ut.ff. e. ti.l.si quis pro. eo. §. si nummos.&.l.amissi.§. fideiussores.& l. si ut proponis.&.l. si ita stipulatus,&. ff. ut leg.no.l. 1. §. bellissime. &.ff. loca. & condu.l. quæro. Cæterum si expresse agatur de sorte de usuris autem nihil dicatur.non uidebitur fideiussor obligatus in usuris, quia in maiori quantitate quam actum sit obligari non debet. ut. ff.de fideius. l. si in pignore.sed & si fideiussor qui in omnem causam uel qui simpliciter fideiussit obligetur ut dictum est. habet tamen exceptionem quo ad usuras quæ indebitæ sunt de iure canonico ut supra de iureiuran.debitores

6 † Et quæcunque exceptiones rei cohærentes competunt principali & fideiussori competunt. ut.ff. de.excep.l. exceptiones. §.rei. ¶ In

7 summa † notandum est quòd fideiussor agit in quattuor casibus contra principalem debitorem Primus est si diu steterit in obligatione ut.ff. manda.l. Lucius. Secūdus si reus dilapidat bona sua. Tertius si fideiussor condemnatus est debitori. Et

hij tres casus ponuntur infra eod cap.ult. Quartus si hoc conuenit à principio. ut. C. mand. l. si pro ea. Sed contra fideiussorem fideiussor agere non potest nisi ei a creditore actio cedatur. ut.ff. eodem ti. ut.l. ut fideiussor. Est autem facienda cessio ante solutionem post ea enim cedi nō poterit nisi ante solutionem hoc actum fuerit ut cedatur. ut. ff. de solu.l. Modestinus.

Summarium

1 *Solutio quod sit.*
2 *Solutionis quot species sint.*
3 *Solutio cui fieri debeat.*
4 *Creditor inuitum, debitorem liberare potest.*
5 *Solutionis quis sit effectus.*

¶DE SOLVTIONIBVS. Rubrica.

QVIA solutione eius quod debetur tollitur obligatio. ut instit. qui mo tol. obliga. Ideo post tractatum de obligationibus, competenter sequitur de solutionibus. & ideo ponitur hic sub. de sol. ¶Videamus igitur quid sit solutio, quot eius species, quis soluere possit,& cui,& quis sit solutionis effectus.
1 ¶Solutio † est eius quod debetur redditio. ut colligitur hæc descriptio,insti.qui mo. tol.ob in prin. Vel large sumpto uocabulo solutionis. Solutio est ab obligatione liberatio. Liberatio inquam quocunque modo facta magisque ad substantiam obligationis refertur quam ad nummorum solutionem.ut.ff.eo.ti.l. solutionis.¶Duæ
2 sunt species solutionis † alia ciuilis alia naturalis.siue alia uera alia imaginaria.naturalis siue uera sit per redditionem eius quod debetur. Ciuilis siue imaginaria fit multis modis. per nouationem,delegationem acceptilationem & compensationē. de quibus omnibus in suis specialibus rubricis tractatur & tangitur.C.eo.ti.l.si obligatum &.l. eius quantitatis.Item per cōfusionem seu successionem, ut si creditor debitori succedat uel econuerso. ut. ff. ad le.Fal.l.1.§. si debitor. ff. de fideius.l. Stichum.§. a Ticio.& l. Vranius.& ff. de solu.l.Stichum.§.a Ticio.Item per oblationem,depositionem & consignationem ut C. eo.ti.l. obsignationem. &.ff. deposi ti.l.1.§.si pecuniam.in fi.Item per fructuū perceptionem. ut sup. de pig. cum contra g.& C. de pig. ac.l.1. &.2.& infra de usu. ca. t. Item per pactum de non petendo. ¶Soluere debet debitor principalis qui si fuerit compos & maior tollitur omnis obligatio principalis & accessoria. nam si pupillus uel adultus tutorem uel curatorem habens sine tutoris uel curatoris auctoritate soluat,liberatio non contingit nisi pecunia sit consumpta.ut.ff.eod ti. l. quod si forte.§. ul. Ideo autem dixi curatorē habens. quia si curatorem non habeat secus. ut.C. de in inte. resti. mi. l. si curatorem. Item hæres debitoris soluere debet.Item fideiussor & eius hæres. ut. ff. de fideiuſ.l. potest.§.j.Sic & prelarus soluere debet de bitum sui prædecessoris pro ecclesiæ utilitate contracta ut infra eo.c.1.alias enim contractus esset inualidus ut 10.q.2. in auten.hoc ius porrectum est.12.q 2.sine exceptione.qui rescindi posset per inte. rest. ut supra de in inte.res. requi. Quippe prælatus sui prædecessoris quasi hæres uidetur.ut 23.q.8. conuenior.40.di.c.1. Vt tamen caueat prælati pro alienis debitis ecclesias obligare ut infra e.ca. si quorundā. Sed quilibet extraneus pro debitore soluere potest. & soluendo ignorātē liberat & inbitum.ut.ff.e.ti.l. soluere.ff.de nego.ge. l.soluendo. Sunt autem quidam qui soluere tenentur. nec sunt tamen quo ad debitum obligati. ut tutores, curatores,et alij administrationem habentes. ut. ff. de admi.tu.l quoties.§. sicut autem.¶Soluen
3 dum est † ei cui debetur. uel adiecto in stipulatione.ut ff.eo.ti.l.quod stipulatus.et. l. sequenti. Item seruo creditoris.ut.ff.eo. ti.l.si quis seruo.et.l. seruus pecuniam.et. l.quod seruus. Procuratori autem litis nō soluitur.ut.ff. eo. ti.l. hoc iure. Si uero inuito et ignorante creditore alteri soluatur non

non liberatur debitor ut supra de iureiu. causa te. C. de solu.l. inuito.&. ff. eo.ti.l. si alieni. Nisi alter esset socius ut.ff.de pac. l. si unus. Nisi sit procurator cuius ignoratur reuocatum esse mãdatum.ut.ff.si cer. pe. l. eius.ff. de soluti.l. uero. Cuicunque autem soluatur uoluntate creditoris contingit liberatio. ut.C. eo. ti.l. nihil. ¶ Illud in summa notabitur. † ꝙ creditor in-
4 uitum debitorem liberare potest. ut.ff.eo. ti.l.si debitor. Sed instrumenti redditio uel cancellatio nisi de uoluntate creditoris fiat non liberat debitorem. ut.C. eod. ti. l. quod debitori.ff. de proba. l. si chirographum. Qui autem solutionem allegat probare debet. quo facto chirographum condicere potest ut.C. eo.ti.l.ul. Item omnis satisfactio pro solutione habetur ut.ff. eod. tit.l. satisfactio. dummodo uoluntas creditoris accedat.ut.ff.de pig. ac.l.si quis rem alienam.§. omnis. Aliquando tamen cogitur creditor aliud pro alio recipere.ut C. eo.ti. in auten. nisi debitor. ff. de le.1. l.si domus.§. qui cõfitetur.ff.de au.& arg. le.1. in fi. Item in noxali actione. ut.ff. de re iudi.l. miles.§.1.& 2. ¶ Effectus solutio
5 nis † est ut omnis obligatio tollatur principalis & fideiussoria. ut insti. qui mo. tol. ob.in prin. Item naturalis obligatio ut.ff. eodem ti.l. si pupillus.

Summarium

1 *Donatio quid sit.*
2 *Actio de euictione locum non habet in donatione.*
3 *Donatio unde dicatur.*
4 *Donationum quot species sint.*
5 *Donare qui prohibeantur.*
6 *Donari quæ res possint.*
7 *Donatio an scripturam requirat seu insinuationem.*
8 *Donatio qualiter perficiatur.*
9 *Donator ad quid teneatur.*
10 *Donatio quibus ex causis reuocetur & quæ donationes reuocari possunt numero 11. & 12.*

¶ DE DONATIONIBVS. Rubrica.

TRactauimus supra de his quæ alienantur non gratuito titulo. Nunc uideamus de his quæ gratis in aliũ transferũtur. unde ponitur hic rubrica de donationibus. ¶ Videamus igitur quid sit donatio. unde dicatur. quot eius species. quis donare possit.& quid quæ donatio requirat scripturam qualiter perficiatur ad quid teneatur donator. & ex quibus causis
1 donatio reuocetur. ¶ Donatio † est mera liberalitas quæ nullo cogente conceditur ut.ff.eo.ti.l. donari.sola autem ciuilis obligatio præcedens non impedit donationẽ eo ꝙ illa non est efficax ad agendũ uel retinendum seu etiam constituendum ut ff. de constitu. pecu.l.3.§.1.sed naturalis sic. quæ sufficit ad constituendum. ut. ff.de cõsti. pe.l.1.§. debitum. & probatur.ff.de dona.l.hoc iure.§.ul. Mera ideo dicitur quia si ex necessitate, nõ est donatio.in necessitatibus enim nemo liberalis existit.ut.ff. de admi.le.l. rem legatã. Et propterea beneficiorum cõcessiones qui a prælatis fiũt nõ sunt donationes.quia potius ex necessitate quã ex uolũtate procedũt. Nã tales donatores de euictione tenentur. ut si contulerint quod non possint. cõferant quod collatum teneat ut supra de præben. inter
2 cætera 7.q.1. præsentiũ. † In meris autem donationibus actio de euictione locũ non habet ut. ff. de ædi. edi. l. ad res donatas
3 ¶ † Dicitur autem donatio a dono quasi doni datio. ut. ff. de dona. causa mortis.
4 l. senatus. §.1. ¶ Donationum † autem duæ sunt species, alia simplex. alia ob causam. Simplex quæ causam non habet. Ob causam ut poте donatio causa mortis, donatio propter nuptias. Item donationũ alia inter uiuos.alia cã mortis. Donatio inter uiuos quando rẽ quã dono malo illũ habere cui dono quam me. Donatio causa mortis est quando rem quam dono malo me habere ꝙ illũ cui dono.sed magis illũ quã heredem meum.ut.ff.de do.cã mor.l.
5 1. ¶ Donare † non potest monachus uel

 conuer-

conuersus quia nihil habet ut 54.dist.ab bati.nec.abbas seruum ecclesiæ.quia in il la donationis spem necessaria est compensatio scilicet ut dentur ecclesiæ duo serui eiusdem meriti & peculij ut 12.q 2. episcopus qui mancipium. Alias autē res cum consensu capituli uel solus donare potest sed cum solus donat donatæ rei quantitas & illius terræ consuetudo diligentius est attendenda,& secundum hoc donum est ratum uel irritum iudicandum ut infra eo.cæterum.Item donare non potest minor 25.annis ut.C. si maior fac. a. he.ra.ha.l ulti.furiosus prodigus & is cui bonis interdictum est,ut.ff.eo.ti.l.Modestinus.ff.de cu.fu.l.Iulianus.ff.de uer. obl. l.is cui. Itē is cui interdicta est alienatio ut quia commisit crimen læsæ maiestatis uel est hæreticus.C.ad le. Iul.ma.l.ult.& C.de hære.& mani.l. manicheus.6.q.1.§. uerum infra de hære.ad abolendam.&.c. uergentis.In aliis criminibus donare non potest quis post sententiam.ut.ff.eo.tit.l. post tractatum &.l.donationes.§.ul.Item donare non potest seruus nec filiusfamilias.ut.ff.eo.ti.l.filius. Nec pupillus sine auctoritate tutoris.ut.ff.de acqu.re. do.l:
6 pupillus.¶ Donari† non potest quod in alterius dominium transferri non ualet ut ff.eo.ti.l.in ædibus.§.ult.Donari non potest à prælato sine consensu capituli. ut infra eod.c. fraternitatem. &.c. pastoralis.nisi sit res modica ut superius dictū est & præter quinquagesimam & centesimā. ut supra de his quæ fiunt à præla.sine cō sensu cap.c.pastoralis. & de hoc plenius nota.eod.ti.§ in summa. Item nō possunt donari aliqua in enormem ecclesiæ læsionem.ut infra eo c.fraternitatem.Sed quid si plures & modicas donationes grauiter læditur ecclesia tamen nulla illarum per se allatura sit detrimentum.Dixerunt quidam omnes donationes reuocari debere ar.ff de iure pa.l.si libertus. Sed circa hāc quæstionem dicas quod not. supra de his quæ fiunt à præla.sine con.ea.in fi. ¶ Re-
7 quirit † scripturam illa donatio quæ excedit summam quingentorum aureorum. ut.C.de dona.l. pe. & ul. Vocatur autem hæc scriptura insinuatio. quæ si fiat in actis non est necessarium adhibere testes. Nam superfluum est adhibere testes cum publica munimenta sufficiant. ut.C.eo.titu.l.in donationibus. Aliæ uerò donationes quæ infra prædicta quantitatem subsistunt sine scriptura fieri possunt.ut. C. eodem.tit.l.1.in extraneos.Sed donationes quæ fiunt à principe in priuatū cuiuscunque sint quantitatis ualent sine scriptura.ut.C.eo.ti.l.sancimus. .1.Et è conuerso quæ fiunt à priuato in principem ut.C.eod.titu.in auct.ibi signato quod incipit. item & à priuatis. Itē cum donatur pijs locis in quibus optima mensura est rerum donatarum immensitas ut in auc. de.non alien. aut permu.re.eccle.§. si nimis col.2.Item sponsalitia largitas insinuationem non desiderat. ut.C.de donaante nup.in auc. eo decursum.Item & cū creditor futuri temporis remittit usuras. ut.C.eod.titu.l.Modestinus. ¶ Perficitur
8 donatio † nudis uerbis. ut institut. eodem titu.§.perficiuntur. consensu. tamen donatoris & donatarij interueniente. alias secus ut.ff.de actio. & obligatio.l. obligationum substantia. quia nuda ratio scilicet non concurrente consensu alterius non facit aliquem debitorem. ut.ff.eod.
9 titu.l.nuda. ¶ † Tenetur donator ad rem tradendam. ut insti.eo.tit.§.perficiuntur. C.eo.ti.l.si quis argentum.§.ult. Et si res euincatur non tenetur donator de euictione.ut. ff.eod.tit.l.Aristo.nisi ex pacto conuenerit.ut.C.eo.t.l.2.uel nisi donatio à promissione incepit.ut.ff.de uerb.obl.l. ubi autē non apparet.§.ulti. Item tenetur donator in quantum facere possit, id est, habita ratione sui ne egeat ut.ff.de re iu. l.sunt qui &.l.inter eos &.l.Nesenius. & ne liberalitate.&.ff.de re. iur.l.in condē-
10 natione.¶ Reuocantur † donationes multis ex causis propter conditionem in donatione adiectam. ut infra de conditio. ap.uerum. Propter pacti turpitudinem. ut infra de simo. de hoc autē. &.c. audiuimus &.c.ueniens. Propter dati enormitatem ut 12.quæstio.2.si quis irascitur. Propter suscipientium fraudem. ut 16. quæst.

quæstio ulti.constituit. Propter superuenientem filiorum natiuitatem. ut 17.q. ulti.quicunque. Propter, dantis impotentiam. ut 17.q.ult.quæsti.Propter causæ defectum. ut & de cle.coniuga. quod te cũ inimicis. Item reuocatur aliquando donatio quatenus excessit. ut 12.quæst 2. si quos de seruis. ut.C.eod.titu.l. sancimus. Item propter ingratitudinem. ut infra eodem c.ult. Item si quis impugnet eum à quo beneficium habet perdit beneficiũ. ut supra de postu c.ulti.infra de reuo.dona.l.generaliter. Sic perditur feudum. ut 96.dist.si imperator. & legatum. ut.ff. de in offi.testam.l. Papinianus.§.meminisse. Sic reuocatur in seruitutem qui patronũ impugnat. ut.C. de obse. patro. præs.l.si manumissori. 11.q.2.liberti.&.c. octauo.

11 ¶ Sunt & † quædam causæ ciuiles propter quas donatio reuocatur.ut donatio facta liberto quæ sola ratione non præstiti obsequij reuocatur. Et quod magis est mirabile etiam res empta ex pecunia donata.ut.C.de reuo.do.l.1.ex hac tamen causa non reuocatur libertas ut. C. de libe. causa.l.solo. Item reuocatur donatio facta libertis tota propter liberos postea à patrono susceptos.ut.C.de reuo.do.l.si unquam,aliàs non reuocatur tota. ut.C. de in offic.do.l. si totas. ¶ Donationes

12 † uero in filium emancipatum factæ reuocantur ex quinque causis ingratitudinis. Quatuor continetur infra eod.c. ulti. adde & quintam per.l.C.reuocan.do.l. ulti.scilicet si non compleantur conuentiones adiecto. Sed mater quæ filio donauit & post modum ad secundas nuptias transiuit. ex his quinque causis donationem reuocare non potest. ut.C. de reuo. do.l.his quæ.Sed ex tribus.s.si filius uitæ matris insidietur,manum in eam inferat, totius substantiæ molliatur iacturam. ut in auté.super.l.illa signato. quod incipit. sed postquam. Ceterum si in extraneum donatio conferatur poterit ex quinque causis superioribus reuocari. ut.C. de reuoc. dona.l.ulti.insti.eod. ti.§.aliæ.

Summarium.

1 *Peculium quid sit, & unde dicatur.*
2 *Peculij duæ sunt species.*
3 *Clerici an possit habere peculium.*
4 *Clerici an de peculio testari possint.*
5 *Clerico relictum an præsumatur intuitu ecclesiæ uel personæ.*
6 *Clericus qui in terra ecclesiæ uineam fecit uel agellum, illud pretium in suo peculio usque ad suum obitum retinet.*

¶ DE PECVLIO CLERICORUM. Rubrica.

Diximus in superiori titulo de donationibus. Sed quoniam clerici ex suo peculio donationes facere possunt. ideo subsequenter subijcitur hic rubr.de peculio clericorum.¶ Videamus igitur quid sit peculium unde dicatur.quæ sit eius species. quibus clericis liceat habere peculium. & quid de ip-
1 so facere possunt. ¶ Peculium † clericorum est patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur. ut.ff. ad Trebel.l. cogi. in prin. Stricto tamen modo & usualiter peculium dici solet filiorum. & seruorum quod pater filio & dominus seruo cócedit. ut.ff.de pecu. per totũ.¶ Dicitur aũt peculium à pecunia totum.n.quod hoïes habẽt pecunia appellatur pecunia uero à pecorib.quia quicquid antiqui habebãt in pecoribus cõsistebat. ut.1.q.3. per totum. ¶ Peculij duæ sunt
2 species. † aliud enim profecticium aliud aduentitium. Profectiũ quod proficiscitur ex bonis patris. Aduentitium quod quæritur aliunde. Sic & in clericis dici potest ut peculium profecticium sit quod de bonis ecclesiæ procedit. uel quod ecclesiæ contemplatione acquiritur. Aduentitum quod acquiritur ex opera, uel alias prouenit intuitu personæ nec distinguitur ut in tit. proxi.requisisti.¶ Possunt ha
3 bere † clerici propria paternæ uel maternæ successionis uel iure cognationis usque ad quartum gradum. ut.C. de episc. & cle. in auté.licentiam & in auten.de ecclesiasti

clesiasti.titu.§.interdicimus,col.9. Vel ex artificio suo.ut infra ti.prox.quia uos.&.c. relatum,in fi.91.di.clericus.nã & apostolus arte & manibus uictum quærebat.ut. 10.q.3.cauendum in fi. Vnde idem dixit. ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ. ut. 21.q.1.c.1.in fi. Et hoc uerum est nisi aliqui renunciauerunt proprijs ut monachi. canonici regulares & conuersi professi.ut infra de statu mo.monachi.& c. cũ ad monasterium subiacen.12.q.1.nolo.&.c.non dicatis. infra de priuil. cum & plantare.§. de confratribus.&.c. cũ priuilegia. &.27. q.1.ut lex.& idem dico in omnibus religiosis qui se ad abdicationẽ proprietatis astringunt. possunt tamen religiosi habere peculium quibus fuerit ab abbatibus seu prioribus permissum ut in decre.cum
4 ad monasterium.§. qui uero. † ¶ Clerici de peculio aduenticio testari possunt ut in fra ti. proxi. quia uos, & si in parentum potestate fuerint possũt testari de peculio castrensi uel quasi.ut.C.de epis. & cle. l.sacrosanc.C.de asser.l.uelut. Sed & si ab intestato decedant succedunt cognati in his bonis.ut.12. q.1.sicut manifeste. &.c. episcopus qui filios.&.q.3.c. ul.sed & uiuentes possunt de eis facere quidquid uelint.ut infra de succes. ab intest.c.1.12.q. 3.sixum. De peculio autem profecticio testari non possunt. Quod in immobilibus uerum est nam de mobilibus bonis ecclesiæ potest clericus cognatis amicis & familiaribus & pauperibus erogare. ut. 86.dist. non satis.& si sit sanus ut ibi. Itẽ infirmus & compos mentis. ut infra eod. c.ad hoc. Item in morte. ut infra eod. c.
5 relatum.§.licet.¶ Illud in summa † notandum est quod si clerico prælaturam uel administrationem aliquam non habenti aliquid datum fuerit uel relictum à cognato uel extraneo. eius peculium est, intelligitur enim relictum non intuitu ecclesiæ sed personæ. ut infra titul. proxi.
6 requisisti.§.illud. † Item si clericus in terra ecclesiæ uineam fuerit uel agellum illud precium in suo peculio usque ad suum obitum retinebit. ut infra eod. ca. si quis, nam huismodi præcari à possessio quæ ad præces clerico ut stipiendium datur cum uita finitur. ut.12.q.2. sæpe.

Summarium

1 *Testamentum quid sit.*
2 *Testamentum unde dicitur.*
3 *Testatoris uoluntas est ambulatoria usque ad mortem.*
4 *Testamentorum quot species sint.*
5 *Testamentum quas solennitates requirat. & nume.6.*
7 *Testamentum minus solenne quando ualeat.*
8 *Testamentum quis facere possit. & nu.9.*
10 *Testamentum qualiter infirmentur. & numero 11.*
11 *Testamentum non legitimè factum an sit ipso iure irritum.*
12 *Vltima uoluntatis quis sit effectus.*
13 *Testamẽtorum defensio ad ecclesiam pertinet.*
14 *Intestatus quando quis decedat.*

¶ DE TESTAMENTIS. Rubrica.

TRactauimus supra de donationibus inter uiuos & causa mortis. Sed quia donationes causa mortis in testamentis fieri solent. Ideo dicamus de testamentis. Vel alias. Supra dictum est in proxi. titul.de peculio tam profecticio quam aduẽtitio. sed quia clerici de aduentitio testari possunt. ideò de testamentis subijciamus. ¶ Videamus igitur quid sit testamentum. unde dicatur. qualiter conficiatur. quot testes requiruntur in eod. quot sint eius species. quis possit facere testamentum qualiter confirmetur uel infirmetur & quis ultimæ uoluntatis effectus. ¶ Testamentum † est uoluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod post mortem suam quis fieri uoluit. ut.ff. eo. tit.l.1. Et intellige cum quis in testamẽto de toto suo patrimonio disponit ut excludatur codicillus & speciale relictũ. Vt tñ hoc scias ꝙ si quis hæredẽ instituat in re certa uel in parte & de reliquo nõ disponit.& de toto disposuisse uidetur unde
1 scriptus

scriptus hæres totum capiet, quia & in parte totus as continetur. ut. ff. de hære. in sti. l. si quis ita scripserit. & C. eo. ti. l. quo
2 ties. ¶ Dicitur autem testamentum† quasi testatio mentis, non tamen quælibet sed
3 illa quæ de hæreditate disponit. † Et est uoluntas testatoris ambulatoria usq; ad summum uitæ exitum. ut. ff. de adimen. le. l. 4. ff. de dona. inter uir. & uxor. l. cum hic status. §. præsentiam. C. de codicillis. l. 3. infra de ecle. mis. cum Marthæ. Vnde apostolus. testamentū in morte confirmatur. & in tantum ut ante mortem quandocunque mutari possit. etiam si pacto conuenerit ne mutetur. ut. C. de pac. l. pactū dotali. si etiam quod testamentum fit per principem confirmatum. ar. C. de teste. l. omnium. ¶ Testamentorum duæ sunt species
4 † aliud nuncupatiuum, aliud in scriptis. Nuncupatiuum in sola nuncupatione consistit testatoris non solennitate scripturæ.
5 † septem tamen testes necessarium sunt. & hæredis nominatio. ut insti. eo. ti. §. ul. C. e. ti. hac consultissima. § per nuncupationem. Item est necessarium quod fiat uno contextu. idest, nullo alio actu inter positio, nisi forte actu naturæ. ut eum necessitate succeditur ad depositionem super flui ponderis. uel cum forte interponitur tur datio medicinæ uel breuis languor interuenit. ut. C. e. ti. l. cum antiquitas. ff. eo. ti. l. heredes. §. ul. ¶ Quod autem fit in scri
6 ptis † exigit numerum subscriptiones & signacula. 7. testium. Et si testator uelit occulta esse testibus quæ testatur. chartā sui testamēti clausam & inuolutā testibus repræsentet. Et dicat eis. hoc est testmentū meum rogo ut subscribatis & eis subscribentibus subscribat & ipse testator uel alius loco octaui testis. ut. C. eod. tit. l. hac consultissima. Subscriptio autem testatoris continebit nomen eius & nomen hæredis. ut. C. eod. titu. l. iubemus. Sed si testator propria manu scripserit testamentū, & hoc specialiter in scriptura posuerit quòd manu fecerit. non requiritur alia subscriptio ut. C. eo. t. l. cum antiquitas. §.
7 ult. † Ab his solennitatibus excluditur testamentū militis. ut. C. de mili. test. l. quam quam. Testamentū rustici in quo sufficiunt quinq; testes. ut. C. eo. ti. l. ult. Testamentum coram principe cōfectum. cuius præsentia sufficit pro solennitatibus omnibus. ut. C. eo. tit. l. omnium. Excipitur testamētum quod fit inter liberos. ut. C. e. t. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. & in auth. ibi significato hoc inter liberos &. C. fa. ercisc. l. ult. Item in his quæ relinquuntur ecclesijs sufficit minus solennis uoluntas. ut infra. eo. c. cum esses &. c. relatū. Quidā tamē dixerunt per decr. illas derogatū legibus loquentibus de solennitatibus testamentorū. Tertij dicunt uerū esse quod derogatur dū agitur in foro ecclesiæ secus si agatur in foro seculari. Item uidelicet testamentum minus solēne si speciali priuilegio principis solennitas sit remissa. ut C. eod. tit. l. fine speciali. ¶ Nunc dicamus
8 quis testamentum facere possit. † Quod satis apparebit si dixerimus quis facere non possit ut ar. ff. de his qui sunt sui uel alie. iuris. l. 1. in pri. &. ff. de procu. l. Pōponius. §. si stipuletur. ¶ Nō potest facere testamentum seruus. Itē filiusfam. nisi sit miles qui de peculio castrē. uel quasi potest testari. ut insti. quibus non est permis. fa. testa. &. C. de aduo. diuerso. iudi. l. fori. & insti. de mili. testa. §. ulti. Item impubes furiosus non habens dilucidum interuallū. Prodigus cui bonorum administratio est interdicta. Mutus qui nihil loquitur. Surdus qui omnino non exaudit. ut insti. quibus non permiss. fa. testamentum. Cæcus autem potest cum solennitate quæ habetur. C. quibus non est permis. facere test. l. hac consultissima. Item illi qui proprijs renunciauerunt qui nihil habent. totum .n. dedit qui se Deo obtulit. Vnde ingressi monasteria se & sua dedicant Deo. non ergo testari possunt. ut pote nec domini rerum. ut in aurē. de monachis. §. illud. C. de sacrosan. eccl. l. ingressi 19 q 3 §. quia ingredientibus. Sed si filios habens monasterium ingreditur nullo condito testamento permittitur eis diuidere. ut in auten. de sanct. episcop. §. si qua mulier. C. de sacrosan. eccl. in auten. si qua mu-
9 lier. ¶ Sed nunquid eremitæ † & alij solitaria

solitariam uitam agentes. qui nulli se ecclesiæ tradiderũt testaměta condere possunt. Respondeo sic.ut.19.q.3.§.eod.contra paulus. ¶ De quibus autem rebus clerici testari possunt & de quibus non possunt dixi.§.ti. proxi.§. clerici. ¶ Confirmatur autem testamentum morte testato
10 ris ut superius dictum est. ¶ † Infirmatur
uoluntas primi testamenti per secundũ ut insti. quibus mo. testa. infir.§. sed si quis. Infirmantur aũt testaměta per agnationě posthumi. ut C.de posthu.l.1. Per secundi testamenti confectionem quod iure perfectum est quantum ad solennitatem iuras.& quia in eo instituti sunt illi qui preteriti dicerent testamentum ipso iure nullum. Nam in secundo testamento præteriti sunt filij in potestate testatoris constituti,cum ipso iure non teneat secundum. non rumpitur primum. ut insti. quibus mo test.infir.§.1.&.2.ff. de uulg. substi.l. si quis.§.ul.Item per capitis diminutioně ipsius testatoris ut insti.eod. titul.§. alio quoque. Item si testator mortem sibi constituerit.ut.C.de bo.eo.qui mor. sibi consci.l.1.Item rumpitur per bonorum possessionem contra tabulas & per querelã
11 in officiosi. ¶ Est † autem irritum testamentum ipso iure si non legitimě factum est.ut.C.eod.titu.l.ex imperfecto. Item si filius in patria potestate constitutus præteream.ff. de iniusto rup. test.l.1. Vnde tunc dicit testamentum ipso iure nullum uel impugnat per querelam inofficiosi.ut. ff.de inof.testa.l.3.Sed emancipatus expugnat de iure prætorio.s. per bonorum possessionem contra tabulas. Nec mireris si dicam aliud in suo & aliud in emancipato. nam licet dicatur alias sublatam esse diferentiam emancipationis & patriæ potestatis ut insti.de habere.ab intesta.§.nullam uero.& insti.de exhære.lib.eod.§. nostra autem, uerum est quo ad hoc ut tam istæ quam ille admittatur contra patris,
12 testamentum sed quilibet suo iure. † Effectus ultimæ uoluntatis est ut ei omnino stetur. ut. 13.qu.2.ultimæ infra eod. nos quidě. Vnde uoluntas testatoris est lex.
13 ut in aut.de nup.§. disponat. † In summa notandum est quod testamentorum defensio ad ecclesiam pertinet. ut infra eod. si hæredes.tua nos quidem &.c.executores.ff.de pe.hære.l.si hæreditas.§. si defuncto.non autem eorum publicatio. ut.C.
14 de testa.l.consulta diualia. † Item non uidetur decedere intestatus qui extremam uoluntatem alterius dispositioni committit.ut infra eodem cum tibi. secus si committatur uoluntati.ut si dicat. instituo Titium hæredem si Seius uoluerit hæc enim institutio captatoria est.ut C.de testamě. mili.l.captatorias. Et est quia in hoc casu testamentum expræssě committitur arbitrio alieno. sed in primo tacitě. & ideo ius diuersum.ut.ff.de hære. insti.l.illa institutio &.l.si quis Sempronium &.ff. de condi.& demon.l. nonnunquam. ff.de le. 2.l.1.&.ff.de le.1.l.captatoriæ. An autem prælato & ecclesiæ coniunctum. uel prælato tantum.uel ecclesiæ tantum. relictũ aliquid in testamento uideatur attendere distinctionem quam facit infra eod.c. requisisti. De quartis autem hoc non dico quia materia legalis est tota. sed recurras ad ea quæ nota. supra eodem capitulo. Raynucius & capi. Raynaldus.

Summarium

1 *Intestatus decedere quot modis quis dicatur.*
2 *Laico decedenti ab intestato quis succedat.*
3 *Clerico intestato morienti qui succedant. & nu.4.5.& 6.*
7 *Intestatus non uidetur decedere qui monasterium reliquit heredem.*

¶ DE SVCCESSIONIBVS AB intest. Rub.

EGimus de successionibus ex testamento.nunc agendũ est de successionibus abintestato.& ideo subijcitur hic rubri. de succes. ab intesta. ¶ Videamus igitur quot modis dicatur quis intestatus decedere.. quis intestato morienti succedat. & in quibus rebus.
1 ¶ Quatuor modis † dicitur quis intestatus.s.si omnino nõ fecit testamentum uel si fecit & non iure, uel fecit iure, sed postea ru-

stea ruptum est aliqua de causis quas notaui supra titul. proxi.§. iufirmantur. uel si ex illo testamento nemo sit hæres. ut in
2 autem.de hære. ab intesta. in prin.¶ † Laico decedenti ab intestato, succedunt cognati primò descendentes post modum ascendentes deinde collaterales.ut in prædicto auten. de hære. ab intesta. His autem omnibus deficientibus succedit uir uxori.& uxor uiro. ut.C.unde uir & uxor. l.1.ultimo succedit fiscus. ut.C. de bo.ua-
3 can.l.1. li.10. ¶† Clerico intestato morriente succedunt cognati secundum ordinem prænotatum.Et hoc uerum est in his bonis quæ sibi personæ intuitu obueniũt. ut.12.q.ulti.c.ulti.& ut no. supra titu.pro .xi.§. clerici. omnibus deficientibus succedit ecclesia quasi fiscus. ut infra eod.c. 1.12.q.2.c. ulti. Et hoc intelligo ubi res clerici decedentis sunt manifestæ à rebus ecclesiæ.12.q.j.sint manifestæ.Nam si fuerint res confusæ ut dubitetur an habuerit aliquid proprium uel certum sed nescitur quid uel quantum. In primo casu præsumitur pro ecclesia & totum sibi uendicat. ar.12. quæst.3. quicunque.ff. de reb. dubijs.l.ciuibus. Si uerò certum sit quòd habuerit.sed nescitur quid uel quantum,locum habet distinctio decre. infra eod.c.2. ut sumatur tantum de bonis ecclesiæ quã tum creditur habuisse defunctum. & illud in partes quatuor diuidatur. nec indigne. nullus enim nobis proximior hæres quã quæ nos deo proximos facit. ut infra de pæ præsbyter. Vel loquitur decre. illa in illis præsbyteris qui ex seruis facti sunt præsbyteri.Et hunc intellectum innuit illud uerbum præsbyteros suos.s. seruos olim & illud sicut liberti facti sunt. & illud peculium.s. respectu prioris status. † Sed
4 quid si clericus ab intestato decedens in pluribus ecclesijs intitulatus fuerat. Dico bona illius si cognatos non habeat debere distribui inter illas pro rata beneficiorum quæ obtinuit in eisdem. ut supra
5 ti.proxi.relatum.§.ulti. † Item quid si clericus habens cognatos decedat ab intestato relictis bonis de quibus dubitatur an quæsita sint intuitu ecclesiæ uel personæ. Respondeo si fuerit prælatus præsumo quod intuitu ecclesiæ quæsita. si priuatus præsumo quæsita gratia personæ.arg.supra ti.proxi. requisisti.§.ult. &.C. episco. & cler.in auten. licentiam.Vel dico quod si ecclesia possideat bona de quibus agitur. cognati agentes probare debent quæsita fuisse contemplatione personæ. Vel è contra si possideant cognati, & ecclesia uendicet, ipsa probabit bona quæsita fuisse intuitu ecclesiæ, non enim sine causæ cognitione talia auferenda sunt possessori.ut.12.quæstione.5.nulli.¶ In summa no
6 tandum est. † quod si clericus uxoratus non habens cognatos ab intestato decedat. uxor ei succedit in proprijs bonis & ecclesiæ præfertur.ut.C.de episco. & cle-
7 ricis.si quis presbyter.¶†Item nota quod non uidetur decedere intestatus qui monasterium reliquid hæredem. ut supra de probatio. in præsentia.

Summarium

1 *Sepultura quid sit.*
2 *Ius funerandi quotuplex.*
3 *Sepelieri apud quam ecclesiam quis debeat.*
4 *Portio legitima quæ sit.*
5 *Ecclesiastica sepultura quibus interdicatur.*
6 *Portio canonica in quibus non habeat locum.*
7 *Canonica portio cui ecclesiæ spectat.*
8 *Peregrinus uiator decedens in qua ecclesia habent sepulturam.*
9 *Defunctus si reliquit in testamento parum ecclesiæ parochiali,& multum ecclesiæ in qua sepulturam elegit,an parochialis ecclesia illo modico contenta esse debeat.*
10 *Cui communicamus uiuo, communicamus & mortuo.*

¶DE SEPVLTVRIS.
Rubrica.

Dictum est supra de successionibus in bonis defunctorum siue ex testamẽto siue ab intestato. sed quia morientes sepelliuntur. Ideò subsequenter ponitur hic rub de sepul.¶ Videamus igitur quid sit sepultura. quid ius funerandi,quæ

di, quæ ecclesia habeat ius sepulturæ, & apud quam ecclesiam debeat quis sepeliri. & quibus interdicitur ecclesiastica sepultura. ¶ Sepultura quidem multas habet acceptiones. † Quandoque dicitur officium quod impenditur sepeliendis & secundum hoc intelligitur quod alias dicitur sepulturam uendi nõ posse. ut infra de simo. non satis. 13. q. 2. præcipiendum. & 1. q. 1. dictum. Quandoque dicitur ipsa terra. Et tunc si est de cœmiterio siue fuit aliquis ibi sepultus siue non uendi non potest. ut. ff. de rei uen. l. quæ religiosis. Quandoque tumba marmorea uel lapidea dicitur sepultura. & hæc uendi potest si sit pura idest, si nullus in ea sit sepultus. Si autẽ aliquis sit in ea sepultus. quia per hoc locus factus est religiosus. ut. ff de relig. & sumpt. fu. l. 2. 13. q. 2. quæsti. &. c. postquã, uendi non potest. Quandoque dicitur terra deputanda ad usum sepulturæ. & hæc uendi non potest. ut. 12. q. 2. aurum. ¶ Ius funerandi est duplex. † Vnum quod competit ecclesijs. Secundum quod dicitur potestas sepeliendi in cœmiterio proueniẽs ecclesijs ex concessione pontificis. Tenetur enim episcopus assignare maioribus ecclesijs cœmiterium. 40. pedum. minoribus. 30. ut. 17. q. 4. sicut antiquitus. & debet cœmiterium tale assignari quando locus ecclesiæ consecratur. ut de conse. distinc. 1. nemo. Quædam autem sunt ecclesiæ quæ non habent ius funerandi, ut capellæ quæ sunt in castris, uel in ciuitatibus in locis strictis. ut. 17. q. 4. quisquis. in fi. & quibus episcopi cœmiteria nõ concesserunt. ¶ Est & ius funerandi quod his cõpetit quibus ius est mortuos inferendi. ut. ff. de mor. inferen. per totum. ¶ Apud quã ecclesiam quis debeat sepeliri † diuersi diuersa scripserunt. Hug. enim dixit ibi aliquem sepeliendum ubi audiuit diuina & recipit sacramenta. ut infra eodem c. 1. nisi in tribus casibus. cum quis uult sepeliri in ecclesia episcopali. ut. 13. q. 2. ubicunque. Vel nisi eligat sepulturam in loco magis religioso. ut infra eod. fraternitatem. Vel nisi uelit sepeliri in sepulchro patrum suorum. ut infra c. 1. &. 13. q. secunda placuit. Mihi autem uidetur ut quis possit sibi eligere sepulturam ubicunque uelit. dum tamen ecclesiæ parochiali legitima portio relinquatur. ut infra eodem c. 1. &. c. de his. &. c. cum super. Et hoc uerum est etiam si sepultura eligatur in loco minus religioso. ut infra eodem ca. in nostra. Iura uerò contrarium inuentia intelligo quando sepultura eligitur ex electione alterius aut ex odio uel contemptu proprij sacerdotis, uel quando moriẽs non relinquit ecclesiæ parochiali legitimam portionem. Si uero aliqua ecclesia receperit corpus alicuius in casu non concesso. reddet corpus cum omnibus quæ, obuenerunt ei ratione corporis. ut infra eod. c. fraternitatem, in fi. & c. ex parte. & c. in nostra. ¶ † Legitima portio dicitur tertia iudicij. ut infra c. 1. uel dimidia. ut infra eodem. c. relatum, uel quarta. ut infra eod. cum super. Sed hæc uarietas determinatur secũdum locorum consuetudinem. ut infra eod. c. certificari. ¶ Sed quid si nulla appreat consuetudo; Quarta debetur. ut infra eod in nostra. In hoc enim prædicta iura conuenire uidentur. ut arg. ff. de arbi. l. diem. §. si plures. ¶ Quid si sit cõsuetudo quod aliquid detur. Puto quod non ualeat cum non sit rationabilis ut supra de consue. c. ulti. & sit contra ius. ut infra eod. c. 1. Portionem istam intelligunt quidam de toto iudicio uel testamento. & hoc innuunt duæ decre. infra eod. c. 1. & c. cum super. Alij dicunt quod illa portio debetur de his quæ defunctus iudicauit uel reliquid gratia sepulturæ illi ecclesiæ in qua eligitur sepultura. ¶ Inter dicitur ecclesiastica † sepultura hæreticis & paganis. Et eodem modo iudæis. ut de con. dist. 1. ecclesiam. &. c. seq. Item eodem modo excommunicato. infra de hære. sicut etiam excommunicatione minori. ut. 24. q. 2. sane quod super. ¶ Quid si excõmunicatus sepultus in cœmiterio fuerit. Extumulari poterit nisi ossa ipsius cum ossibus nõ excomunicatori ita permixta fuerit & confusa ut nequeant separari. ut infra e. c. sacris. Itẽ decedẽti in peccato mortali manifesto sine pœnitentia ut. 13. q. ulti. quæsitum. &

tum.& c.quibus. & c.pro obeuntibus.23.
q.5.placuit.&.q.7. quicunq; clericus. Itē
usurarius manifestus.ut infra de usu. quia.
Sed si confiteatur sicut corpus Christi ei
cōceditur.ita & sepultura. ut in c.quæsitū.
&.95.di.illud.& idem est si in morte signa
confessionis & pœnitentiæ appareant. ut
infra de senten. excom.à nobis. in fi.Fallit
hoc in quibusdam casibus in quibus ad
terrorem inducitur ut concedatur corpus
christi & sepultura negetur. ut infra de
tormentis.ca.1.de rap. super eo. Vel hoc
inductum est in confusionem hæredum.
ut facilius satisfacere compellantur. Iure
tamen nouo statuitur, ut si quis pro crimine
fuerit excommunicatus & in extremis
agens fuerit secundum formam ecclesiæ,absolutus.ne
cœmiterium ei, nec ecclesiæ
suffragia denegentur. Sed hæredes
& propinqui,ad quos bona peruenerint,
satisfacere compelluntur.ut infra eodem.
c.parochiano. ¶ In summa notandum est
6 †quod canonica portio de qua superius dictum
est locum non habet in his qui sui
per ingressum religionis se dedicant deo.
ut infra eo.c.de his. Itē in armis & æquis
templaris & hospitalarijs gratia sepulturæ
relictis,ipsi enim deputati sunt in subsidiis
terræ sanctæ, & hæc tanquam ad usum
subsidij necessaria per priuilegiū sunt
excepta ut non subiaceant canonicæ portioni.
ut infra eo.c.in nostra.Sunt & quædam
alia quæ in hanc non ueniunt portionem.ut
supra de testa.c.ulti.¶Sed quæ
7 ritur † quid si quis in una ecclesia habeat
sepulturam. in alia præcipiat sacramenta
in tertia eligat sepeliri.cui ecclesiæ competit
canonica portio. Respondeo.diuidetur
inter duas primas. Vel obseruabitur
loci consuetudo.argu.infra de deci.apostolicæ.
Item quid si quis assumatur in
confratrem alicuius loci religiosi. bonis
suis retentis nec oblatis & ibi sepeliatur.
Respondeo non liberatur à canonica portione
sicut nec eximitur ab episcopali iurisdictione.ut
infra de priuil.cum & plantare.§.de
confratribus.&.c.ut priuilegia.
¶ Item quid si quis intrat religionem. Puto
non debere ecclesiæ parochiali canonicam
portionem. quamuis exire potuerit
tamē nō exiuit sed religiosus & in religione
decessit.& si non monachus. quia
non professus.& hoc sufficit ad quartæ retentionem.
ut infra eo.c. de his. & c. no-
8 stra. ¶ † Item quid si peregrinus uiator decedat
in loco in quo parochiam non habeat
nec sepulturam. Dico ipsum sepeliēdum
apud maiorem ecclesiam uel apud
ecclesiam in cuius parochia mortuus est.
ut.13.q.1.ecclesias.¶ Item pone quod de
9 functus† reliquit in testamento parum ecclesiæ
parochiali. multum autem ecclesiæ
in qua sepulturam elegit nunquid ecclesia
parochialis erit contenta illo modico.
quoduis non attingat ad canonicā
portionem. uel petet nihilominus integram
portionem uel aget ad supplementum
computato eo quod relictum est in
legitima portione. Respondeo si non recipit
illud modicum quod sibi relictum
extitit salua manet petitio ad integram
portionem. Si autem accipit legatum age
re potest ad supplementum,computato in
canonica portione quod legatum est &
acceptum, ad similitudinem filij cui minus
legitima portione relictum est.ut.C.
de inoffic. testamen.l. omnimodo. &.l.si
quando.§.illud. Quod uerum est nisi testator
tali modo illud modicum reliquisset
ut eo contenta esset. tunc enim recipiendo
illud modicum & scienter,debitæ portioni
renunciare uidetur,ut supra de testa.
officij. Vel dici potest quod ubi absolutè
& sine conditione modicum est legatum
ecclesia parrochialis & illud habebit.
& nihilominus integram portionem
canonicam.argum. illud decre. officij. &
c. requisisti. quasi testator uelle uidetur
ut utrunque habeat. argum.C. de rei ux.
ac.l.una.§.sciendum. ¶ In summa notan-
10 dum est † quod cui communicamus uiuo
& mortuo communicare debemus.ut in
fra.eo.ti.ex parte.&.24.q.2.sane quod super.
nisi post mortem appareat quare non
fuerat communicandum in uita, ut si probetur
defunctum fuisse hæreticum.ut.24.
quæstio.2.sane profertur. Est & alia regula
contraria cui nō communicamus uiuo

nec mortuo communicare debemus. ut infra eo. c. sacris & 24. q. 2. ca. 1. Et in hac regula excipiendum est nisi post mortem appareat quare communicandum erat uiuo. ut infra de sentent. excommunica. à nobis.

Summarium

1 *Parochia quid sit.*
2 *Ius parochiale in quibus consistat.*
Oblationes an necessario sint soluendæ parochiali sacerdoti.
3 *Parochianus transferens domiciliũ ad aliam parochiam cui subijci debeat.*
4 *Domicilium ibi est, ubi quis habitat.*
5 *Fines parochiarum an possint præscribi.*

¶ DE PAROCHIIS ET ALIEnis parochianis. Rubr.

IN superiori rubrica tractatũ est aliquid de iure funerandi habetur, nunc subijcitur rubrica de parochijs & alienis parochianis in qua generaliter agitur de iure parochiali. ¶ Videamus igitur quid sit parochia. in quibus ius parochiæ consistat. & an fines parochiæ præ-
1 scribantur. ¶ Parochia † est locus in quo degit populus alicui ecclesiæ deputatus. Diuisio autem parochiarum à Dionysio incepit. ut 13. quæstione 1. cap. 1. ¶ Ius
2 † parochiæ consistit in hoc ut omnes parochiani in diebus dominicis & festiuis missas audiant in ecclesia in quarum parochijs habitant. ut infra eodem. c. 2. de con. distinct. 1. si quis etiam extra. Consistit in decimis personalibus quæ ecclesiæ parochiali debentur. ut. 16. q. 1. si quis laicus ecclesiæ. quicunque, de decimis. & c. statuimus infra titu. proxi. ad apostolicæ. Consistit in oblationibus quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali. qui & pro populo orare debet. ut 10. quæstione 1. quia sacerdotes sanctorum. Hanc consuetudinem de his oblationibus quæ in manu sacerdotis uel altari ponuntur dixit Hug. quòd necessariò sunt soluendæ, & nisi soluantur potest sacerdos parochialis excommunicare non soluentes. ut de consecra. dist. 1. omnis christianus. 16. quæstione 1. statuimus 32. distinctione præter hæc 12. quæst. 2. duo. Alij autem intelligunt illud. c. omnis, de oblatione interiori. uel bonorum operum uel consilium est quod ibi dicitur. Alia uerò duo ca. superius allegata intelliguntur de oblationibus & donationibus factis ecclesiæ inter uiuos uel causa mortis, quæ postquam factæ sunt necessariò sunt soluendæ. In hoc tamen concordant omnes, quòd si sacerdos pauper est potest cogere parochianos ad offerendum per subtractionem diuini officij, Nam ut ait apostolus. Nemo cogitur suis stipendijs militare infra de simo. cum sit. Ar. tamen contra 91. distinct. clericum uictum. Si tamen parochiani alicuius ecclesiæ consueuerint in certis festiuitatibus certa ferre. agere potest sacerdos per superiorem eos compelli ad obseruandam laudabilem consuetudinem. ut infra de simo. ad apostolicam. Ecclesia tamen aliquorum oblationes respuit in detestationem criminum ut puta notorie diffidentium. Item eorum qui opprimunt pauperes. ut 90. distin. oblationes. Item raptorum. ut infra de rap. super eo. Item usurariorum. ut infra de usu. quia in omnibus. Item meretricis ut in deuteron. non accipias mercedem prostibuli. Et Isa. Non accipias mercedem meretricis. Itẽ immunitatem ecclesiæ uiolantis. ut 17. q 4. miror. Item consistit ius parochiale in eo ut parochiani pœnitentiam à suo præsbytero parochiali percipiant. nisi ab eo licentiam habeant ut ab alio recipere possint de pœ. dist. 6. placuit infra de pœ & remi. omnis utriusque sexus. Item consistit in cœmiterio, & in his sacramentis conferendis, & officijs celebrandis suis parochianis quæ simplici compe-
3 tunt sacerdoti. ¶ Et est sciendum † quod si parochianus transferat domicilium suũ ad aliam parochiam illi sacerdoti subiectus erit quo ad ius parochiale in cuius parochia habitat in omnibus præterquam in decimis prædialibus quæ illi ecclesiæ sunt soluendæ in cuius parochia sita

sita sunt prædia. ut infra eod. significavit 16.quæst. 1. si quis laicus. In personalibus uero per translationem domicilij subtrahitur à iurisditione illius, in cuius parochia erat ante translationem. ut
4 13.q.2.§.quia ergo. Ibi † autem uidetur quis domicilium habere ubi manet. ut ff.ad municip.l.municeps,§ miles. Quædam tamen lex contrarium dicere uidetur. dicit enim quòd licet senatores domicilium habeant in urbe, retinent in prouincij unde sunt oriundi. ut.ff. de sena.l. senatores. Sed illud uerum est quo ad honores non quoad onera. ut in prædicta.l.municeps. in prin.& de hac materia plenius dic.ut not.supra de foro com-
5 peten.§.item sortitur. ¶†Fines parochiarum non præscribuntur.quod enim de finibus prouincialibus statutum est non præscribendis. ut 16.q.3. quæcunque. & de episcopalibus intelligendum est.ut 16 q.3.inter memoratos. locum habet & in finibus parochiarum. ut infra eo.ti.super eo.& ea quæ finibus eorum cohærent eiusdem sunt naturæ cum finibus. ut ar.ff. de rei uen.l.quæ religiosis &.ff.de contrahe. empt.& uen.l.in modicum. Cætera de hac materia dicas ut notaui supra de præscrip.§ item exigitur.

Summarium

1 *Decima quid sit.*
2 *Decimarum quot species sint.*
3 *Decima animalium an inter prædiales uel personales numerare debeant.*
Boues intelliguntur de eo fundo in quo laborant, non in quo morantur.
Arbor cuius soli esse censeatur.
4 *Decima personales cui danda.*
5 *Clerici an teneantur ad decimas.*
Argumentum à contrario sensu est fortissimum.
6 *Religiosi an ad decimas teneantur.*
7 *Leprosi an teneantur dare decimas.*
8 *Decimæ de quibus rebus dari debeant.*
9 *Decima an dari debeant deductis expensis.*
Decima qualiter sint danda.
10 *Decima an sint diuidenda.*
11 *Decima an sit soluenda de illicitè acquisitis & numero 12.*
12 *Semen an sit deducendum in solutione decimæ.*
13 *Laici an possint sine peccato decimas percipere.*
14 *Laicus an per priuilegium Romanæ sedis possit percipere decimas, uel eximi à solutione ipsarum.*
15 *Clerici habentes sufficiens patrimonium an possit habere decimas.*
16 *Decimas si detinet laicus nec ecclesia potest ab eo reuocare, nunquid redimere possit sine periculo simoniæ.*
Decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt.
17 *Longa consuetudo an excuset decimas non soluentes.*
18 *Pœnitentia quæ in ponenda sit non soluenti decimas ad pænitentiam reuerso.*
19 *Decimæ omnes an debeantur de mandato Domini.*
20 *Decima an de omnibus fructibus dari debeant, si in eadem terra, eodem anno diuersa semina sparguntur.*
21 *Debens decimam si aceruum frumenti indecimatum alienat, an ecclesia uendicare possit partem sibi debitam ab emptore.*
22 *Ecclesia an teneatur cedere actionem suam uenditori contra emptorem.*
23 *Mala que proueniant ex subtractione decimarum.*
24 *Decimas dantes quadrupliciter remunerantur.*
25 *Primitiæ debentur de iure diuino.*
26 *Oblationes quæ dicuntur & qualiter diuidendæ sint.*

¶DE DECIMIS PRIMITIIS & oblationibus. Rubr.

Dictum est supra dixi proximo tit. de parochijs & parochianis. Sed quia parochiani tenentur ad decimas primitia & oblationes. Ideo subsequenter ponitur hic rubr. de decimis primitijs & oblationibus. ¶ Videamus igitur de prima parte rubricæ, uidelicet de decimis & primò qu d sit decima, quibus & a quibus, & qualiter danda sit, & qualiter

1 qualiter diuidenda. † ¶ Decima est omnium iustè quæsitorum pars Deo debita. ut infra eod. ca. tua in secunda tua Deus enim qui dignatus est totum dare. decimā dignatur recipere.nō sibi sed clericis pro futuram.ut 16.q.1.decimæ. ¶ Decimarum
2 duæ sunt species.†Quædam enim sunt per sonales quædam prædiales. Personales sunt quæ debentur ex his quæ proueniūt ex opera personali. Prædiales uerò quæ debentur ex his quæ proueniunt ex fructibus prædiorum. Nec in hoc distinguo an prædicta sunt rustica uel urbana. ut infra eodem ca. ad apostolicæ & supra titu. proxi. c. ultimo. ¶ Sed dubitatur de deci-
3 mis animalium † an inter prædiales uel personales debeant numerari. Et uidetur quòd inter prædiales. Nā ibi decimę soluuntur animalium ubi ipsa pascuntur. ut 13.q.1.§.1.in uerbo qui pascit gregem & de lacte eius non edit. Item seruitus pascē di pecora prædialis est. ut. ff. de serui. ru. præ.l. pecoris. & boues de eo fundo intelliguntur in quo laborant. non in quo morantur ut. ff. de fundo instruc. instru. quæ lega.l. cum quidam Sic & arbor illius soli censetur in quo uiuit & in quo radices habet non ex illo in quo uidetur existere & in quo truncus sustinetur ipsius.ut.ff.de arb.cæ.l.si plures.§.si radicibus. & facit ad hoc infra eo.c. commissum.Licet sit ar.cō tra alias. Nam is qui natus est ex mancipijs urbanis & missus in uillam nutriendus.inter urbana non inter rustica mancipia numeratur. ut. ff. de uer.signi. l. is qui
4 natus. ¶ Dandæ † sunt decimæ personales clericis a quibus laici audiunt diuina, & recipiunt sacramenta.ut infra eo. c. ad apostolicę. 16.q.1. quæ. 13.q.1.§.1. prædiales uerò debentur illis clericis in quorum parochijs prædia sunt constituta ut supra ti. proxi.c.ul.infra eo. quoniam 16. q.1. si laicus.13.q.1.§.1. Nec ob. his, infra eo. ad apostolicæ ubi circa hoc dubiè respondetur, illa enim dubitationem non iuris perplexitas sed diuersarum consuetudinum inducit uarietas. ¶ Dande sunt
5 † decime a laicis.ut 16.q. 7.decimas quas. Sed nunquid a clericis uel religiosis, Videtur quòd non ut infra eo. c. nouum genus. quamuis in ueteri testamento leuitæ darent sacerdotibus decimas ut infra eo. ca. 1. in prin. Sed uidetur quòd & hodie clerici teneantur ut 16. q. 1. si quis laicus. Ad quod respondeo decre. illa loquitur in clericis coniugatis qui ab alijs non cōiugatis accipiunt ministeriorū labores. ut in illa nouum genus, in fi. Vel locum habet in decimis patrimonialiū prædiorū. Item adhuc uidetur quòd clerici teneantur sumpto ar. a contrario sensu ex illa decre.16.q. 1. decimas. Ibi enim dicitur qđ clerici communiter uiuentes non tenentur. ergo à sensu contrario communiter non uiuentes tenentur. tale autem ar. fortissimum est.ut.ff. de offi.eius cui man.est iurisd.l.1. 15.q.3. ex eo.ff. de testi.l.ex eo. 25. dist. qualis 32. di. hospitiolum supra de his quæ fi. à præla.sine consensu ca.cū in apostolica in fi. Ad quod ego communiter uiuentes. subaudio maxime. nam &
6 in allijs idem obtinet. ¶ †Quid de religiosis. Respondeo. Monachi albi. templarij & hospitalarij Herosolimitani non tenētur dare decimas de, possessionibus suis quas proprijs manibus uel sumptibus excolunt. Secus si eas tradunt alijs ex colendas. ut infra eo. ex parte, in 1. Monachi uero nigri. canonici regulares & seculares tenētur dare decimas de omnibus possessionibus suis exceptis noualibus, ortis & nutrimentis animalium. ut probantur hæc infra eo.c. ex parte. in prima.&.c. licet.&.c. ad audientiam. Et hoc uerum est nisi aliqui ex his amplius essent priuilegiati a papa. ¶ Item quod dictum est à monachis albis templarijs & hospitalarijs intelligēdum est de possessionibus quas habebant ante concilium generale. de illis autem possessionibus quæ gratis postea sunt collatæ uel quas emerunt pro monasterijs de nouo fundandis. Nam aliter emere non liceret. & de quibus ante decimæ soluebantur soluere tenentur illis ecclesijs quibus solui soluebāt priusquā possessiones peruenirent ad ipsos quamuis possessiones easdem proprijs manibus vel sumptibus excolant. ut infra eodem cap. nuper

nuper abbates. Scripsit autem Ray. in summa sua quòd tunc demum monachi nigri decimas soluere debent cum populum nō habenr. nam si habeant tunc recipient, tā personales quam prædiales ut infra eo. c. dilecti. &. c. suggestum. Sed non bene excipit. quia & si populum habeant. & ab eo decimas de iure percipere debeant personales & prædiales de prædiis infra limites eorum parrochiæ constitutis & nihilominus soluenr decimas ecclesijs secularibus in quorum parochijs habent prædia sicut superius dictum est, nisi possint priuilegio uel legitima præscriptione defendi. ut supra de præscri. ueniens infra eo. c. a nobis. Cessat autem priuilegium tam nigrorum quam alborum si enormen læsionem inducat ut infra eod. cap. suggestum infra de uer. signi. quid per nouale. Cessat per pactionem seu per transactionem ut infra eodem ex multiplici. Cessat cum per solutionem renunciant priuilegio. ur infra de priuilegijs. si de terra supra de consti. cum accessissent. Cessat alborum templariorum, & hospitaliorum immuniras in prædijs alienis conductis. ut infra eo. dilecti. Cessat in suis alijs locatis ut infra eodem cap. licet. ¶ Item leprosi tenen-
7 tur † dare decimas præterquam de ortis & nutrimentis animalium ut infra de ecclе. ædi. cum dicat apostolus. Dandæ
8 sunt decimæ † de omnibus fructibus terrarum. pomis arborum, herbis ortorum, de apibus. nutrimentis animalium, lana, lacte. feno. lignis, piscationibus, uenationibus. fictis pensionibus. molendinis. furnis. balneis fullonicis, argentarijs. metallarijs, lapicidinis de negocijs artificijs & de omnibus bonis ut infra eodem cap. nuncios ex parte, non est in potestate & cap. pastoralis 16. quæstio. 1. decimæ sunt tributa. & quæstio. 7. quicunque omnes decimæ & etiam de tempore. ut
9 de conse. distin. 5. quadragesima. † Dandæ sunt decimæ prædiales non deductis expensis. censu. tributo. seu partiarij portione. ut infra eod. cum homines. & cap. tua nobis. Nam dandæ sunt statim antequam separatio fiat. Cæterum si prima separatio facta fuerit. tunc sicut rusticus decimare tenetur quod apud ipsum remanet, sic & dominus quidem quod ad ipsum peruenit. ut infra eodem tua nobis, & cap. cum non sint in homine. In personalibus autem quæ, ex negociatione, uel artificio, proueniant distinguitur. an surgant, ex pecunia decimata uel non. In primo casu deducuntur expensæ. in secundo non. ut infra eod. pastoralis. Personales dandæ sunt in fine anni. interest enim ecclesiæ simul recipere totum in fine anni potius quàm primitias singulariter de quolibet quæstu. ar. ad hoc. ff. fa. ercisc. l. plane. supra de pigno. ex literis. C. quomodo & quando quarta pars debetur. l. 2. in prin. li. 10. De animalibus uero me liora nec deteriora sed mediocria pro decima solui dicunr. ut. 10. q. 2. hoc ius porrectum est. &. ff. est ædil. edi. l. si quis uenditor. §. ulti. Deteriora autem dari non dicunt. nam indignum est dare Deo quod dedignatur homo. ut. 49. di. cap. ulti. 16. q. 7. omnes decimæ. Et est notandum quod quicunque tenetur ad decimas per censuram ecclesiasticam cōpelli potest ad solutionem. ut infra eod. cap. tua nobis. &. c. cum non sit in homi-
10 ne. ¶ † Diuidendæ sunt decimæ diuisione canonica quæ habetur. 12. quæstio. 2. Sed quia illa in paucis ecclesijs obseruatur standum est in hoc consuetudini loci ut supra de sepul. certificari. Quæri-
11 tur † an decimæ dari debeanr de iniustè quæsitis. puta ex malicia iniusta, uenatione prohibita, furto, rapina, simonia. usura. meretricio. histrionatu item de his quæ per concussionem extorquentur. Et de his quæ dantur iudici, uel testi corruptionis causa. ¶ Et uidetur quòd non ut infra eodem cap. ex transmissa 1. quæstio. 1. non est putanda. Sed contra dandæ sunt decimæ de omnibus fructibus. Solutio decimæ aliæ prædiales, aliæ personales. ¶ In prædialibus planum est. quia quocunque, possidente prædia clandestino uel uiolento, iudeo, hæretico seu pagano decima dari debetur. ¶ Et est ratio quia non

nõ intuitu personæ sed gratia prædij. prædialis decima datur. Et idem in tributo contingit.ut.ff. de pactis.l. inter debitorẽ C. fine cen. uel reli. l. 1. delictum autem in talibus priuilegium non indiget. ut 16. q.1. legi. nec pœna habet immunitatem. ut.ff. de minoribus.l. Papinianus exuli re
11 uerso. † In personalibus uerò destinguo. aut trãsfertur dominium ut in his quæ acquiruntur ex meretricio uel histrionatu. Et tũc decima dari debet. Meretrix enim turpiter facit, quia meretrix. non turpiter accipit cum sit meretrix.ut.ff.de condi. ob tur. ca.l. item si.§. quoties. Sed ecclesia recipere non debet. ne per hoc uideatur crimina approbare. sicut plerumque in detestationem criminum ecclesia respuit aliquorum oblationes. ut no. supra tit. proxi.§.2. Aut non transfertur ut in furto & rapina & præda. Et tunc nec dari potest decima, nec recipi debet. Prædam uoco ex iniusto bello. ut 13. q.1. militare supra de iureiur. sicut. Secus si ex iusto.ut 13. q. 5. dicat. Et idem est in his quæ turpiter quæruntur. & dominium transfertur. sed competit repetitio ut in his quæ ex usura. simonia. ex concussione uel correptione quæruntur. quamuis magister Raym. scripsit in summa sua in e.ti. quòd non transferatur dominium in usuris. Quod non admitto cùm usura à uolente & ex conuen-
12 tione soluatur. ¶ † Sed quæritur an semẽ sit deducendum. Videtur ꝙ sic. Nam primum semẽ dominus ministrauit & illius usumfructum agricolæ constituit.unde saluum de fructu debet esse semen ad instar pecuniæ in usumfructum datæ ut.ff.de usufru.ea.re. quæ usu.consu.l. 2. supra de pigno.c. ultimo.& ad instar gregis in usum fructum concessi. ut. ff. de usufru.l. uetus fuit.& sicut in negotiatione deducitur capitale decimatum ut infra eo.c.pastoralis. sic uidetur quòd deducendum sit semen decimatum.Sed cõtra infra eodem c. tua nobis in princi.& c. non est in potestate. Solutio.puto semen non debere deduci. Et ad superiora respondeo. Primum semen non fuit a domine in usumfructum datum. Item non obstat quòd opponitur de negotiatione in qua solum lucrum decimatum decimatur. at in satis decimatur quicquid nascitur. Dominus enim qui totum largitur. decimam recipere dignatur. ut. 16. q.1. decimæ. Est & alia ratio. quia semen mortificatur & ideo non deducitur. sed pecunia ĩ merce data salua manet. Itẽ decima prædialis est tributum, ut in decre. tua nobis & 16.q.1. decimæ sunt tributa egentium animarum. Sicut ergo tributum soluitur nulla facta deductione, sic & decima. ut in eadem decreta. tua nobis.
13 ¶Item quæritur † an laici sine peccato decimas percipere possint. Et uidetur quòd non Dominus enim præcipit in Leuitico eas dari leuitis ut.sit cibus in domo domini.ut 16.q.1.reuertimini. Et iura prohibẽt laicis percipere decimas uel detinere infra eod. ca. prohibemus. Ad hoc & ca. quoniam supra de præscrip. causam supra de his quæ fi. a præla. sine con ca. cum in apostolica in fi. 16. q.1. quoniam. et. q. 7. decimas. 10. q.1. quia sacerdos et. c. hanc.consuetudinem.et facit ad hoc supra de arbi. peruenit.Contra hæc iura consuetudo generalis obstare uidetur.Solutio ad tempus ut stipẽdium non ut titulus.nec in perpetuum. nec trãsitoria ad hæredes decima laico dari potest. sicut et aliud beneficium in stipẽdium nõ in titulũ datur eidem.ut 32.distinct.si quis uero.et 12.q. 2. quia tua sanctitas. dominio ac possessione penes ecclesiam remanẽte. quia laicus decimam possidere non potest ut supra de præscrip. causam. Iura uero superius inducta sic intelligo. laicus decimam retinere non potest seu possidere. uerum est pro suo. quasi habeat ius in re. Item in perpetuum et trãsitoriam ad hæredes sed ad tempus in eleemosynam uel aliqua iusta causa nomine et iure ecclesiæ percipere potest. ¶Sed his omnibus obstare uidetur infra eo.c. tua, in prima tua. quæ dicit quòd decimatione antiqua laico in feudũ concessa decima noualium usurpari non debet. Sed illam intelligo sicut et aliã.supra de his quæ fi. à præla. sine consensu c. cum in apostolica, scilicet in decima malè in feudũ concessa.et quia illicita et inualida

ualida erat con. ideo tanquam reproba & odiosa restringitur ut eam decima noualium non sequatur. alias autem cui conceditur decimas, de laboribus & de noualibus concessa uidetur ut infra eod. cap.
14 ex parte. ¶ Item quæritur an per † priuilegium Romanæ sedis possit laicus percipere decimas. uel eximi a solutione ipsarum. Et puto quod sic siue in perpetuũ siue ad tempus priuilegium sit indultum. nam alias papa ius spirituale laico concedit. ut infra de iurepa. nobis. 63. dist. Adrianus &.c. in synodo. Sed in hoc casu concessionem ueteris decimæ decima nonualium non sequetur. quia in talibus odiosis restringenda est licentia potius quã laxanda ut infra eo. tua. in prima tua.
15 †¶ Item quid de clericis habentibus sufficiens patrimonium qui decimas percipiunt. Respondeo si ecclesijs non seruiunt quarum contemplatione percipiũt. & ad hoc recipiunt ut in malos usus conuertant & sua seruent. sacrilegium profecto committunt ut 1. q. 2. clericos 16. q. 1. quoniam in fin. tunc enim sine peccato unde pauperes uicturi sunt non accipiũt. ut 1. q. 1. pastor. Tunc locum habet quod Augu. dicit. Panis egentium uita pauperis est. qui defraudat illum homo sanguinis est. ut 14. q. 5. immolans. Et quod dicit Ambrosi. Esurientium panis est quem tu detines nudorum indumentum est quod recludis ut 47. dist. sicut hij. Cæterum si deseruiunt ecclesiæ debentur eis decimæ & stipendia ecclesiastica quamuis habeãt sufficientia bona paterna uel materna uel aliunde iustè quæsita. ut 12. q. 1. illi autem 12. q. 2. charitatem. l. de re. iuris. l. secundum naturam. Quod uerum est nisi ad suorum patrimoniorum titulos sint promoti. quod fieri potest. ut supra de
16 præben. episcopus &.c. tuis. † Item quæritur si laicus detinet decimas nec ecclesia potest ab eo recuperare nunquid redimere potest sine periculo simoniæ. Videtur quòd non. Sicut enim spiritualia non possunt emi, sic nec redimi. ut infra de simo. querelam. & expressius ad hoc 16. q. 7. decimas quas populus 1. q. 3. altare,

Item decimæ cum rebus temporalibus permutari non possunt. ut supra de re. permu. exhibita. quia spiritualia cum temporalibus non permutantur. ut supra de re. permu. ad quæstiones. Puto tamen posse redimi si hoc fiat auctoritate episcopi. nam in talibus auctoritas superioris uitium abolet supra de præbend. nisi supra de re. permu. quæsitum. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. qui iussu. Posset etiam ecclesia suas decimas à laico male detentas recipere in pignore nec computare fructus in sortem ut supra de feu. c. 1. & infra de usuris. c. 1. & c. conquestus. Suas ideo dixi. quia alienas in pignore recipere nõ posset. ut infra eod. c. ulti. ¶ Item nunquid
17 longa † cõsuetudo excusat non soluentes? Respondeo non. cum enim ex mandato domini decimæ sunt soluendæ. ut. 16 q. 1. reuertimini. non dare pactum est. imò minus dare uel tardius date. ut. 16 q. 1. decimæ, & propterea consuetudo non excusat, & si in tota prouincia obseruaretur ut. 32. q. 7. flagicia. in talibus diuturnitas nõ minuit pactum sed auget. ut infra de simo. non satis. nec crimen leuigat qui diu resistit. ut. 24. q. 1. schisma. ¶ Sed his obstare uidetur infra eod. titu in aliquibus. quæ dicit illæ quippe decimæ necessariò sunt soluendæ quæ debentur ex lege diuina, uel loci cõsuetudine approbata. Ad quod respondeo. illud intelligo de consuetudine approbata per Papam, alias non excusaret quantumcunque longa consuetudine, quæ sine mortali peccato seruari non posset ut supra de consuetu. ca. ulti. Vel illa consuetudo attenditur circa minutas decimas, quamuis & illæ sint soluendæ iuris rigore. ut infra eod. ex multiplici. &. c. cum in tua. Vel illa consuetudo locum habet in decimis prædialibus. cum prædia sita sunt in una parochia. & domini prædiorum sunt in alia constituit. ut infra eodem. cap cum sint homin-s. &
18 c. da apostolice. ¶ † Item quid si is qui longo tẽpore non soluit decimas uel minus soluit. ueniat ad pœnitentiam. Respondeo. imponatur ei quod minus plene dedit modo emendet ut. 16. q. 6. quicunque.

prouiso enim ut ei remaneat unde uiuere possit quoniã quidquid habẽt clerici pauperũ est ut.16.q.1.quoniã quidquid. Et res clericorum pauperũ sunt.ut.23.quæstio.7.quod autem. nam & secundum leges à quibusdam debitoribus exigitur. prouiso tamen ne egeant.ut.ff.de re iudi.sunt quæ in id.& legibus sequentibus. &.ff. de reg. iur.l.in.condemnatione.imponetur etiam ei ut in totum satisfaciat si ad fortunam deuenerit pinguiorem. ut supra de solu. Odoardus.&.ff. de cessio bono.l.4. ¶ Itẽ
19 †quæritur nunquid omnes decimæ debeãtur de mandato domini. Dicunt theologi quod prædiales tantum non personales. ut patet per textum Leuitici personales autem ex constitutione ecclesiæ. Et si hoc uerum est satis dici posset. saluo tamen iudicio meliori ut in cessatione solutionis personalium decimarum excusare possit consuetudo contraria talis quæ ius obrogat positiuum. ut no. supra de consuetudi.¶ Item excusare posset fortè pactio transactio seu remissio. Item in talibus fortè decimis locum habet decre. illa infra eod.c.in aliquibus.§.ille. Quippe decimæ necessariò sunt soluendæ quæ debẽtur ex lege diuina ut prædiales. uel loci consuetudine approbatæ ut personales.licet & alijs modis intellexerim decre. illam supra eodem.§.2. Hoc ideo dixi quia in paucis locis soluuntur decimæ personales.
20 ¶ † Item quid si in eadem terra eodem anno diuersa semina spargantur.nunquid de omnibus fructibus decimæ dari debent.Sic. ut infra eodem.ca. ex parte. non enim ecclesia diuerso iure censeri debet.ut in quibusdam fructibus sit decimalis, & in quibusdam non. ut infra eodem c.cum in tua,& simile 12.qu.2. cognouimus infra de priuil.quia &.ff. de usucap. eum qui quamuis contrarium. ar.sit.ff. de peculio.l.huic.§.1.ubi dicitur quod peculium
21 duplici iure censetur. ¶ †Item quid si is qui tenetur ad decimam aceruum frumenti indecimatum alienet. nunquid ecclesia potest uendicare partem sibi debitam ab emptore? Respondeo sic. quoniã transiuit ad eum aceruus cum onere decimarum. ut infra eodem.c.cum non sit. & si ab eo exegerit non patet à uenditore hoc enim non patitur bona fides. ut bis idem exigatur.ut.ff.de regu.iur.l.bona fides. & absit ut ecclesia petat aliquid cum augmento. ut 12.q.2. fraternitas. Sed si egerit & non exegerit quia emptor inuentus est non soluendo. nunquid redire potest ecclesia contra uenditorem.Sic.ut
22 C.situ. uel cu l.ultima. ¶ † Sed nunquid ecclesia tenetur cedere actionem suam uenditori soluenti contra emptorem?Respondeo non.qua enim fronte hoc petet qui ex sua nequitia condemnatur. ut.ff. de administratio.tuto.l.si plures.ff. de iu. & ra.di.l.1.§.nunc tractemus. Et idem dico emptore malæfidei secus autem si eme
23 rit bona fi.¶ Item in summa † notandum est quod ex subtractione decimarum hæc mala proueniunt quatuor. Primum scilicet præuaricatio diuini mandati. Secundum quia cum olim homines soluentes decimas bonis omnibus abundarent. ut 16.q 7.maiores. nunc quia decimam non soluunt ad decimam conuertuntur. 16.q. 1.decimæ. Tertium quia dominus nos increpat locustæ nec plagas amouit.ut 16. q.1.reuertimini.Quartum quia quod non accipit tempus hoc tollit fiscus ut in præ
24 dicto.c.maiores. † Decimas uero dantes qua dupliciter remunerantur. Prima remuneratio est abundantia fructuum. Secunda corporum sanitas.Tertia indulgentia peccatorum. Quarta præmium æternum. ut probantur hæc. 16.q 1.decimæ. ¶ Nunc uideamus de secunda parte rub.s.
25 de primitijs.† Et sciendum quod primitiæ sunt ex præcepto domini dicentis in exodo:Decimas & primitias non tardabis domino offerre. Et alibi. Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum domini dei tui. Item ex constitutione canonica. ut. 16.q.1. reuertimini.32.dist. præter hoc Quãtitas autem primitiarum libris Moysi non inuenitur expressa. Dicit.n. Hiero. maiorũ traditione inductũ esse qui plurimum dabant quadragesimã partẽ dabant qui autẽ minimũ sexagesimã, & sic 40. & 60.licebat offerri pro uoluntate soluẽtis. ut infra.

ut infra eodem ca.1. Et hæc uerum est in aridis & liquidis i pecudibus uero primogenitum datur. Sed Hug. putans hoc esse durum dixit quòd de ducẽtis dandum est unum. Et si quis tot capita nõ habeat pro portionabiliter dabitur æstimatio. Lau.& Io. dixerũt centesimum esse dandum. Melius autem uidetur ut stetur circa hoc con suetudini. ut ar.supra ti.2.c.certificari.uel recurratur ad consuetudinem uicinarũ ecclesiarum.ut supra de cõsue.cum olim. Ita ut ex multis mediocritas obseruetur ar.10. q.2. hoc ius uel quod minimum est detur ut infra de censibus ex parte.&. ff.de leg.
26 3.l. minimis. ¶Oblationes † uero dicuntur quęcunque de proprijs & licitis rebus ecclesiæ à fidelibus offerũtur infra de uer. sig. ca. Et sunt diuidendæ oblationes et primitiæ sicut et decimæ.ut 12.quæstio 2. quatuor 10. quæ. 1. antiquis.12.quæst.2. concesso.

Summarium

1 *Regulares qui dicantur.*
2 *Religiosi qui sint.*
3 *Regulares tria profiteri debent.*
4 *Professio quid sit.*
5 *Tempora probationum.*
6 *Causæ propter quas egreßi pueri excusantur.*
7 *Filius oblatus a parentibus religioni an exire poßit.*
8 *Anni discretionis qui dicantur.*
9 *Filium infra annum discretionis per se ingredientem religionem reuocat pater, reuocat tutor.*
10 *Annus probationis à quo tempore currat.*
11 *Monachalem habitum per annum gestans compellitur monasterio profiteri.*
12 *Egressus a religione a qua egredi de iure competit, qui alium laxiorem compellitur ingredi, an poßit post egressum assumptæ & ante ingressum assumendæ cõtrahere matrimonium.*
13 *Habitus probationis qualis esse debeat. Habitus non facit monachum.*
14 *Professionis præsumptio quando oriatur.*
15 *Votum quot modis solennizetur.*
16 *Episcopus si uult ad religionem transire non sufficit licentia posita. sed requisita & obtempta.*

¶DE REGVLARIBVS. Rubrica.

TRactauimus supra de clericis & rebus eorum, nunc dicamus de regularibus & his quæ pertinent ad regulares. ¶Videamus igitur qui dicuntur regulares, qui religiosi. qui profiteri debeant regulares,& quibus uerbis,& in cuius manibus, quãto tempore nouicij sunt probandi. in qua ætate religionem ingrediẽs obligetur & ex quibus causis nõ pro fessus pro professo habeatur ¶Regulares
1 † sunt qui ad uiuendũ regulariter se astrin gunt. siue sint monachi: siue canonici regulares qui & si a sanctorum monachorũ consortio non computentur seiunctι. regulæ. tamen inseruiunt laxiori. ut infra de statu regula. quod Dei timorem. In multis autem eorum conditio concordat. ut infra ne clerici uel monachi. ex parte. 20. qu. 3. præsens infra ne cle. uel mona. super specula. Et conuersi professi. ut 27. q. 1. ut lex.Secus est in conuersis non pro fessis qui se & sua non dedicarunt Deo. ut infra de priui. cum & plantare.§. de confratribus. & ca. ut priuilegia. ¶Religiosi
2 † autem largo modo dicuntur qui in proprijs domibus religiosè uiuunt, quamuis non professi. ut. 33. q.5. quod Deo patri.
3 ¶† Tria profiteri debet regularis obediẽtiam, castitatis custodiam. abdicationem proprietatis. hæc enim sunt substantialia uitæ regularis, nam cum regularis hominem Dei uice supra caput suum constituit 19.q. 3.statuimus. renũciat propriæ uoluntati ut 12. quæstione. 1. non dicatis.similiter cũ quis religionem ingreditur se & sua dedicat Deo ut C. de episco.& cleri.in auten. ingressi.19. quæstione 3. quia ingredientibus. si qua mulier. & ca. tunc autem. & ideo post ingressum potestatem in corpore & in rebus amittit. In his autem substantialibus, dispensari non potest. ut infra de statu regu. cum ad
4 monasterium. in 6. † Professio autem

 nihil

nihil aliud est quam solemnis religio-
nis promissio in qua promissione hæc tria
conueniunt quæ prædixi. Fit promissio in
manu.prælati.ut infra eodem.c.porrectũ.
&.c.ad apostolicam. Fit & in manu priua
ti.15 q.1.uidua infra qui cleri.uel uo. ue-
niens.&.c.insinuante. ¶ Probationis tem-
5 pora sunt diuersa. † nam clericus notus
probat & probatur per annum.ut 17.quæ
stione 2.Consaldus. clericus ignotus &
laicus notus per biennium. ut 19 q.3.mo
nasterium. laicus ignotus per triennium.
ut 17.q.2.si quis incognitus. 53. distinct.
legem. Hodie autem hæc diuersitas tem
porum reducitur ad annum. ut infra eo-
dem titu.ad apostolicam. postulasti. &.c.
ex parte. ¶ De ætate ingredientium reli-
gionem hoc seruandum est ut si post 14.
annum qui intrauerit religionem. exire
non possit. Nec obst. infra eodem.c. ad
6 nostram. † Quinque enim causæ consi-
derantur in illa propter quas egressi pue-
ri excusantur. Prima quia impetuosè &
sine deliberatione intrauit, ideo ingres-
sus non fuerit obligatorius apud deum.
qui animum considerat & non opus. cor
interrogat & non manum. ut.14 qu.5. si
quid inuenisti.15.qu.6.c.1.Licet sit argu.
contra 17. qu.4.sunt qui opes. Secunda
quia intellectus. Tertia quia sine proba-
tione habitum suscepit. Quarta quia pro
pe pueritiam intrauit. Quinta quia infra
triduum exiuit. Si uerò minor quatuor-
decim annis intrauerit. poterit egredi
cum uenerit ad 15.annum. ut 20.quæstio
ne.1.illud Hug. autem dicebat discretum
ingredientem religionem obligari etiam
ante.14. annum quia sicut ante annos il-
los potest quis obligari diabolo.ita& deo
7 ut infra de delic.pue.pueris. ¶ † Sed quid
si filius à parentibus sit obligatus? Re-
spondeo si fuerit in annis discretionis &
non contradicat. exire non potest.ut in-
fra eodem.ca.cum uirum. Si ante annos
illos adhuc exire non potest. ut infra eo.
tit.significatum.Sed ueniens ad. 16. annũ
inquiretur. & tunc si ratum habet quod
factum est non exibit. ut in prædictis
decreta. Si autem dissentiat potest exire.
ut 20.quæst.1.illud.& infra eodem.c.cum
simus. Nec obst.his 20. q.1. monachum.
ubi dicitur monachum autem paterna
oblatio aut propria facit deuotio. Nam il-
lud sic intelligo. Monachum facit pater-
na oblatio occasionaliter ut cum filius
paternæ oblationis ex debito honesta-
tis non necessitatis obtemperans cum po
test contradicere non reclamat. uel pa-
terna oblatio facit monachum ut cum fi-
lius habens discretionis annos oblatus à
parentibus non contradicit tunc uere fa-
cit monachum, secus si contradicat.ut 20.
qu.3.præsens. Vel tertio modo paterna
oblatio facit monachum, ut si filius in-
fra discretionis annos oblatus fuerit,an-
te discretam ætatem exire non possit ut
superius dictum est. & secundum hoc in
telligenda sunt omnia capitula 20. quæ-
stione prima usque ad.§. cum ergo.
8 ¶ † Anni uero discretionis sunt anni ad
uotum emittendum, & matrimonium
contrahendum qui sunt. 12. in muliere.
& 14. in masculo ut 20 quæstione 1.c. 14
& 1 quæst.1.capitulo 1.&.2. Illa enim æ-
tas soluit ius patriæ potestatis per ingres
9 sum religionis. † Filium autem infra an-
nos discretionis per se ingredientem re-
uocat pater, reuocat tutor. ut 20. quæ-
stio.2.si puella usque ad annum. ut infra
eodem titulo si quis ante. ut in prædicto
capitulo si puella.Quod intelligo uerum
esse nisi monasterium sit ualde remotum
ut per tantum temporis ad illud perueni-
re non possit, quia tunc maius indulge-
tur tempus arg.12.q.2.si quis incognitus.
10 ¶ † Sed quæritur à quo tempore currat an-
nus iste. Videtur quòd à tpe scientiæ. ut
ar.2 q.7.biduũ.uel a tẽpore amonitionis.
ut ar.supra de cõces.præb. quoniã diuersi
tatẽ.Vel dicemus illud tempus esse conti
nuum ita ut cedat ignoranti. ut.ff. de his
qui no infa.l. genero. Credo quod annus
iste incipiat cedere à tempore sciẽtiæ. ar.
11 17 q.2.si quis incognitus. ¶ † Non pro-
fessus compellitur profiteri qui monaste-
rium ingrediens per annum gestauit ha-
bitum monachalem. ut infra eo.c. ex par
te. Item ingressus religionem non profes

sus ad

sus ad priorem statum redire non potest si tempore ingressus euidēter in eo signa appareant quod absolute uoluerit uitam mutare. ut infra eod. c. statuimus. Intelligo autem hæc signa apparere si is qui ingreditur testamentū facit & transfert omnia bona sua in hæredes & legatarios uel distribuit omnia bona sua ecclesijs & pauperibus erogauit omnia bona sua. Item si in monasterio distinctus sit habitus nouiciorum ab habitu professorum. & ingrediens hoc sciens assumpsit habitum professorum. similiter ad priorem statum redire non potest. ut in prædicta decre. statuimus. Additur & quartus casus. s. cum is qui ingreditur proponit absolute uitam mutare & si de hoc non appareant euidentia signa. ut infra eod. consulti sumus Vel posset suppleri in eo quod e d signis additur in decre. statuimus. ¶ † Sed quæritur

12 quid si ingressus cui egredi de iure competit religionem assumptam sed reingredi compellitur laxiorem nunquid si post egressum assumptæ & ante regressum assumendæ, contrahat matrimonium tenet? Et uidetur quod sic. nam habitus solus quē assumpsit non solennizauit uotum. ut infra eod. c. porrectum. & simplex uotum non dirimit matrimonium. ut infra qui cle. uel uo. consuluit. &. c. rursus. 27. di. c. 1. &. 2. §. hinc distingendum est. Puto tamen contrarium quod si habitus solus nō solennizat quantum religiorum assumptam solennizat tamen in genere quantum ad religionem quam generaliter consentit intendens absolute uitam mutare cum habitum assumpsit. Et si obijcias est monachus. cuius ergo monasterij. Respōdeo hæc obiectio non procedit. Nam potest quis esse professus in propria domo. potest quis esse etiam monachus nullius tamē monasterij. ut. 33. q. 5. quod deo. 27. q. 1. de uiduis &. C. de epis. & cle. l. rapto-

13 res. ¶ Quæritur in quo † habitu debeat quis probari & probare. Et uidetur quod in seculari. ut infra eo. ti. super eo. 53. di. legem. 54. di. multos. & arg. 17. q. 2. si quis incognitus. Lau. dixit quod in monachali habitu est probandus. ar. in prædicta decre. super eo. & 19. q. 3. in monasterijs. alias non posset probare austeritatem regulæ monachalis. cum magna pars austeritatis in habitu consistat. Solutio in huiusmodi puto standum. consuetudini & & statutis monasteriorum magisquam iuri scripto. Sed secundum iura moderna habitus probationis religiosos esse debet. Vnde in quibusdam locis distinguitur habitus nouiciorum ab habitu professorū. uterque tamen est religiosus: sed si non distinguatur nihilominus ad aliquam differentiam denotandum benedicendæ sunt uestes professorum ut. infra eo. tit. statuimus in fi. Sed obijcitur. habitus non facit monachum. ut infra eo. c. porrectum supra de transac. ex trasmissa infra qui cle. uel uo. consuluit infra e. c. ut clerici. Quædam tamen iura uel euidentur quod habitus faciat monachum. ut infra eodem titul. uidua. 27. dist. quod interrogasti. Ad hoc dico, quòd est professio uera & expressa, præsumpta & occulta. Vera est & expressa quæ fit uerbis. ut. 20. quæstio. 1. uidua. infra titulo proximo dudum. Præsumpta & occulta, ut infra eodem statuimus. Priora igitur iura sic determinanda sunt habitus non facit monachum professione uera & expressa. Posteriora uero quæ dicunt quod habitus facit monachū. sic intelligenda sunt uerum est professione præsumpta. Oritur autem professio-

14 nis præsumptio ex nimia mora in monasterio. uel ex mora per annum uel per euidentiam signa. uel per assumptionem habitus professorum. ut. 27. quæst. 1. uidua in fra eod. titul. uidua. 27 dist. quod interrogasti infra eod. c. ex parte. &. c. statuimus. ¶ † Sed quæritur quot modis solenniza-

15 tur uotum. Et certe tribus. Per professionem ueram & expressam. præsumptam & occultam ut superius dictum est. Item per ordinis susceptionem solennizatur uotū continentiæ. ut. 28. di. diaconi. &. 84. dis. cum in prætorio. Item & per habitus susceptione. ut. infra titul. proxi. ex parte in fra qui cle. uel uoue. insinuante. 27. q. 1. c. 1. Sed in hoc ultimo membo iura illa obuiare uidentur quæ superius allegaui & quæ dicunt

quæ dicunt quod habitus non facit monachum. Ad quæ responderi potest. iura illa locum habent cum habitum non præcedit uotum, secus si uotum præcedat & ha-
16 bitus subsequatur. ut dictũ est. ¶† In summa notandum est quòd licitum est religiosis ad artiorem uitam per religionem se transferre. petita à prælatis licentia quamuis non obtenta. ut infra eo. c. licet quibusdã. Et si nec ẽt peti a transeat quis ad maiorem religionem uidetur quod ualeat transi us. ut infra eo. c sane. Quidam tamen dicunt illam de permissione loqui ex eo quòd dicit permittas. Vbi autem episcopus uult ad religionem transire non sufficit licentia petita sed requisita & obtenta. ut in decre. licet & hoc siue sit consecratus siue non ut supra de t ansla prælat. inter corporalia. Et est ratio nimia utilitas quæ prouenit potest ex officio pastorali. ut supra de renunc. nisi cum pridem. §. ulti. ¶ Si eo modo militetur quo noster iubet imperator. ut 40. di. ante omnia. Item cum quis leuitatis causa transit etiam ad maiorem. non sufficit licẽtia petita ut 19. q. 3. statuimus. ¶ De fugitiuis autem requirendis excommunicandis uel retrudendis seruatur quod legitur infra eod. tit. ne religiosi.

Summarium

1 *Coniugum alter, an ante consumatum matrimonium altero inuito possit ad religionem transire.*

2 *Monasterium intrare an possit alter coniugum post copulam carnalem altero inuito.*

3 *Matrimonium cõtractũ per reuocatum à religione, post mortem reuocantis an ualeat.*

4 *Alter coniugum qui altero absente & ignorãte religione intrauit, et in ea professus fuit reuocatus, an mortuo reuocãte, teneatur resumere religionem dimissam.*

5 *Cõiugatus qui consentiẽte uxore ingressus est monasterium, & postea ad uxorem reductus, an mortua uxore reintrare teneatur.*

6 *Vxor illius qui ea inuita et ignorante religionem intrauit, an similiter eo inuito monasterium intrare possit.*

7 *Vxor adulteri an eo inuito possit intrare religionem.*

8 *Adulter an possit intrare religionem innocente inuito.*

9 *Cõiugẽ unũ simpliciter cõsentire an sufficiat, ut alter ad religionẽ trãseat, uel necesse sit remanere in seculo & uitam mutare.*

¶DE CONVERSIONE CONiugatorum. Rubrica.

SVperius dictum est in genere de transeuntibus ad religionem, hic autem tractatur in specie de transitu coniugatorum. ¶ Videndum est igitur quando alter coniugum altero inuito possit religionem intrare. ut infra eo. titu. c. 2. uel sacros ordines promoueri. Item an sufficiat alterum ex coniugibus simpliciter cõsentire, ut alter ad religionem transeat, uel oporteat illum qui remanet uitam mutare. & quid iuris sit si alter transeat alte-
1 ro inuito. ¶ Est igitur sciendum. † quod ante cõsummatum matrimonium potest alter coniugum altero inuito ad religionem transire infra e. c. 2. & c. ex publico. ita ut infra duorum mensium spacium alterum faciat. uel religionem assumat, uel ad coniugem reuertatur. Sane quod dominus in euangelio dicit. non licere uiro nisi ob causam fornicationis uxorem suã dimittere, intelligendum est secundum interpretatione sacri eloquij de his quorum est matrimonium carnali copula consumatum. ut in illa ex publico, in fine. Sed si alter illorum uel & inuito altero in domo propria remanere quasi propositum castitatis in seculo seruaturus nihilominus consumandum est matrimonium iam contractum. nisi uoto se astrixerit ad obseruantiam regularem, in quo casu compelli potest ut relicto seculo religionis propositum exequatur. ut infra eod. c. ex
2 parte, in fine. † Post consumatum autem matrimonium non licet alteri coniugum altero in seculo remanente religionem assumere, & si is quæ remanet hoc per mittat nisi esset senex & de incõtinẽtia nõ suspectus infra e. cũ præditus. & c. uxoratus tũc enim sufficit si is qui remanet cõtinẽtiam promittat. ut ibidẽ quã perpetuò obseruabit etiã altero in religione defuncto & inten-

& intantum ut si post morté ingressi is qui remásit & cótinétiá promisit cótrahat matrimonium.non teneatur: & hoc ad similitudinem coniugis illius quæ permittente uxore & continentiam permittete ordinatur.ut 33.di.seriatim & 28.dist.quia sunt culpæ.nam uotum uxoris quod intelligo simpliciter fieri in promissione continentiæ solennizatur in ordinatione uel professione mariti. uir enim & uxor sibi communicant actiones. ut 30.q.4.si quis uiuis. ¶Si uero alter coniugum ingrediatur religionem altero inuito, non ualet ingressus, & is qui remanserit poterit reuocare ingressum reuocatus autem uiuo reuocante nó exigit debitum.sed reddet exactus. potuit enim permittere id quod in ipsius erat potestate scilicet non exigere. Non reddere autem nó potuit promittere. quoniam hoc non erat in eius sed in mulieris potestate. Vnde apostolus. Vir non habet potestatem sui corporis sed mulier. ut infra eo.c.quidam intrauit.27.q.2.sunt qui.

3 ¶†Sed quæritur an si post mortem reuocantis contrahat reuocatus matrimoniú ualeat uel non. Et puto matrimonium tenere, quia is qui intrauit potuit simpliciter uouere & se in eo quod in ipso est obligare ut superius dictum est. Sed uotum illud solennizare nequit inuita uxore.nam solennitas uoti tollit utrunque s. potestatem exigendi & reddendi debitum coniugale, solennizatio enim uoti si rite fiat continentiam perpetuam inducit,quę est essentiale professionis.ut infra de statu mo. cum ad monasterium in si. ¶ Item

4 quid †si alter coniugum altero absente & ignorante religione assumat.& profiteatur in ea,demum ab altero reuocetur.núquid reuocatus. mortuo reuocáte tenetur resumere religionem dimissam. Respondeo consultius est ei & congruentius ad salutem ut ad monasterium redeat ubi bona ductus intentione professionem fecit & habitum religionis accepit. Si uero ad hoc induci non poterit.ipsum inuitum ere dimus non cogendum. ut infra eo. placet.

5 ¶ † Sed si alter coniugum altero sciente & consentiéte.cuius césensus non sufficit etiá si cótinétiá promittat. sed requiritur ut & ipse similiter conuertatur. ut.33.q.5. qui uxoré.monasteriú ingrediatur & demú ad uxoré de monasterio reducatur.núquid mortua uxore reintrare tenetur. Respódeo sic etiá si post morté primæ aliam duxit.nam & tunc per excómunicatione cópellitur ut muliere dimissa ad suú monasteriú reuertatur sub regulari habitu de cætero domino seruiturus ut infra eo. ex pte.Et est ró diuersitatis inter illá decr.placet.& aliá ex parte abbatis.quia in illa placet.is qui intrauit non habuit consensum cóiugis.& ió simplex uotú nó potuit solénizare altero ignoráte uel inuito ut superius dictú est.Sed in illa ex parte.is qui intrauit habuit consensum uxoris. unde ingressui mariti nó in fuit alius defectus nisi suspicio de incontinentia uxoris quæ per morté ipsius aboletur. unde mortua uxore religio uiri inuenitur ex omni parte suffulta,& quia professio interuenit, nec defuit consensus uxoris,& suspicio in cótinétiæ cessat,& propterea cópellitur reintrare

6 ut dictum est. ¶ † Sed nunquid uxor illius qui intrauit ea inuita uel ignorante poterit itrare eo similiter inuito. In hoc distinguo.Refert an maritus sit de monasterio eductus & reconciliatus uxori. Et túc eo uiuente & inuito non potest intrare. An non sit eductus, & tunc potest uxor intrare inuito marito ut uigesimaseptima quæ

7 stione secunda. Agathosa. ¶ †Item quid si maritus adulterium committit nunquid liceat uxori eo inuito intrare religioné.Respódeo sic si fuerit per sñiam separata 35. q.6.multorú & 33.q.2.seculares.quia post sñiam nó posset de monasterio reuocari argu.ad hoc optimú infra eo.c.ult.ubi alter coniugú religioné ingressus nó reuocatur ab altero qui spiritualiter fuerit fornicatus.cú iam sententia diuortij lata est inter eos.Sed ante sententiam non posset irreuocabiliter intrare, quia si fornicator peteret restitutionem ingressi indulgeretur. eidem nec obstaret fornicationis obiectus.ut supra de restitu. spol. item cum quis argum. C. de dona. inter uirum & uxorem.l.si maritus. ¶ Non obstat hic 27.q.2.

27. q.2. Agathosa. ubi non reuocetur ingressus a fornicatione. nam illud intelligo cum sententia diuortij lata est. Vel loquitur canon ille cum adulter agit contra ingressum petitorio.secus si agat restitutorio sicut dictum est. Adducunt quidam & alium casum in quo licet alteri coniugum altero inuito religionem intrare scilicet cum alter notoriè fornicatur ut infra de diuor. significasti. Sed decre. illam intelligo cum spoliatus post spoliationem adulterium committit & sic petitioni restitutionis qui sibi iam competit præiudicium parat. præcedens autem adulterium non ei obstaret. ut dictum est. & sic intelligo
8 infra eo.cōstitutus. ¶Sed quæro † an adulter intrare posset religionem innocēte inuito? Respondeo non. Pœna enim ex adulterio meretur hanc immunitatem non inducit ut a nexu coniugis liberentur. ut. ff. de interdic.& rele. l. relegatorum. §.ulti. nec ex delicto debet consequi actionē. ut.ff. de fur.l. itaque fullo.& supra de suetudine ex parte. ¶Item quid si sententià diuortij lata esset, nunquid adulter intrare posset innocente inuito respondeo nō. quia innocens posset adulterium inuitum sibi reconciliare uelet. ut 32.q.1.non erit & ca.quod autem in auten.ut nulli iudi.§. manifesta. colla. 9. & signatur illud autē. C. de adulterijs & incipit. sed hodie. Et quæ dicta sunt supra de religione assumēda ab uno coniugum altero inuito. sed in casibus idem puto in sacris ordinibus reci
9 piendis.¶Nunc uideamus an † sufficiat ex coniugibus simpliciter consentire ut alter ad religionem transeat uel necesse sit ipsum qui remanet in seculo uitam mutare. Et in hoc dicit Hugo. quod uno intrante monasterium & profitēte de consensu alterius. is qui remanet intelligitur profiteri & ammodo contrahere non potest ut 28.di. quia sunt culpæ. 32. dis. seriatim & 33.q.5.qui uxorem 27.q.2. agathosa Sed obstat ei infra de eo qui duxit in mat.quā pol. per adulte.ex literarum. Posset tamē ad illam Hug. respondere. quòd ibi non habentur quòd interuenerit cōsensus eius qui remansit.Alij dicunt quòd si alter coniugum permittat alterum intrare nec cōcetur in seculo remanere & simpliciter permittat nec tenetur intrare nisi esset iuuenis & suspectus. Puto autem uiam mediam eligendam ut coniunx qui permiserit alterum intrare. si suspectus est is qui permiserit compellatur intrare & profiteri. Si uero non est suspectus continentia promissa poterit in seculo remanere. ut infra eo. ca. cum sis prædictus,& ca. uxoratus. Et secundum hoc intelligo primam decretalem huius ti. Nec ob. his infra eo. tit. ca.ueniens.ubi uir intrauit uxore permittente iuuene & suspecta. nec cogitur ipsa intrare. ¶Sed hoc ideo. quia licentia illa fuit per fraudem elicita & per captionē extorta.ut ex illa littera colligitur manifestè. Et si hoc est uerum quare nō fuit maritus de monasterio reuocatus. Respōdeo propter fornicationem uxoris post ingressum mariti commissam. ut ibi patet. alias licuisset reuocari maritum. ut 33. q. 5. notificasti. In eo autem quod dixi. supra quòd si maritus intret religionem permittente uxore & profitetur. quòd uxor intelligitur uouere & uotum suum solennizare solennizante marito. quia uir & uxor sibi communicant actiones. Adijciebat Io. & cauta est adiectio scilicet si mulier hoc sciret & intelligeret hunc esse effectum suæ permissionis. Tunc enim post mortem uiri contrahere non posset. nec contractum tenere. Cæterum si mulier simplex & iuris ignara hoc non intelligeret neque sciret nec intēderet sic se ad perpetuam continentiam obligare. quamuis uotum simplex quod intelligitur emisisse permittēdo maritum intrare perpetuo debeat obseruare & sic etiam post uiri obitū continere. si tamē contraxit matrimoniū tenet ar. ad præmissa infra eo.ueniens.

Summarium

1 *Coniugum alter infidelium si conuertitur ad fidem, uel unus ex coniugatis fidelium, in heresim labitur, an eorum matrimonium dissoluatur.*

2 *Sacramentum fidei & baptismi primum est et fundamentū ac ianua oim sacramentorū.*

3 *Disso-*

3 ***Differentia inter fornicationē carnalem & spiritualem.***
4 ***Vnus ex duobus fidelibus coniugibus si labatur in hæresim & demum ad fidem reuertitur, is qui ad fidem remansit compellitur ei nolenti cohabitare.***
5 ***Diuortio facto apud quem filij remanere debeant.***

¶DE CONVERSIONE INFIDELIUM. Rubrica.

IN superiori rubrica tractatum est de
conuersione coniugatorum ad religio
nem hic autem tractatur de conuersio
ne infidelium ad fidem. ¶ Est ergo uiden-
dum quid iuris sit si alter coniugatorum
infidelium conuertatur ad fidem, & è con
uerso si unus ex coniugatis, fidelium laba
1 tur in gentilitatis errorem. ¶ † Sit itaque
in hac materia distinguendum. Quia si
matrimonium contrahatur. inter duos fi-
deles, matrimonium ratum est.idest, in-
dissolubile nisi morte quo ad substantiam
matrimonij. Nam & si diuortium inter-
cedat non aboletur confederatio nuptia-
lis.ut.32.q.7.licite.&.c. interueniente. Si
ergo alter illorum labatur in hæresim po-
test alter qui remansit in fide agere ad di-
uortium propter fornicationem spiritua-
lem. & tunc sententia necessaria est quæ
separet quo ad thori cohabitationem &
mutuam seruitutem uinculo matrimonij
2 perdurante. † Et est ratio quia sacramen-
tum fidei quod semel admissum nunquam
admittitur ratum efficit coniugi sacramē
tum ut ipsum in coniugibus illo durante
perduret.ut infra de diuor. quanto, sacra-
mentum enim fidei & baptismi primum
est & quasi fundamentum & ianua om-
nium sacramentorum.ut.32.dist.§.porro.
in fi & infra de prisby.nō bap. ini.ueniēs.
unde posito fundamento quod semel posi
tum non amittitur ut dictum est. & proba
tur in eadem decre.quanto.& de cons.di.
4 ostenditur, super ædificatio aliorum sa
cramentorum firma est. Sed si illud fun-
damentum non sit positum aliorum.sacra
mentorum super ædificatio ualida non cō
sistit. Et in casu præmisso c [illegible] m diuertitur
non habet locum illa consideratio an ue-
lit lapsus cohabitare uel non. Vnde mi-
rabiliter & enormiter errauit Vincen. in
hoc quia ipse in glo. suis quas fec.ipsit su-
per illa decre. supra titul. proxi. mulier
hæc considerasse uidetur quòd in hoc casu
quem præmisi locum nō habet in alio ut
iam dicam. Vbi uerò matrimonium con-
trahitur inter duos infideles & unus ad fi-
dem cōuertitur. monet apostolus fidelem
ut cohabitet infideli. Ideo autem monet,
quia hoc potest esse multorum occasio lu
crandorum ut fideles coniuges in reliquē
dis infidelibus permissa licentia non utan
tur ut.28.q.1.iā nunc.sed si infidelis nolit
cohabitare fideli. uel uelit sed cum bla-
sphemia, saluatoris uel ut trahat fidelem
ad mortale pactum in his casibus sine iu-
dicio & præter sententiam soluitur uincu
lum matrimonij. Contumelia enim crea
toris soluit ius matrimonij. ut in illa de-
cre. quanto. Ideo autem soluitur quia cū
contractum fuit hoc matrimonium non
inuenit fidei firmitatem super qua stabili
ri possit coniugij sacramentum. Et hæc ea
dem ratio est quare in diuortijs superio-
ris matrimonij requiratur sententia non
autem in hoc matrimonio dissoluendo.
Item nota quod in casu primo post diuor
tium separatus altero uiuente non contra
hit. in secondo contrahit. & ideo fidelis
ut hic licenter & libere faciat testes adhi
beat cum in fidelis renuit cohabitare uel
cum cohabitans blasphemat uel trahit
ad mortale peccatū ut de his uel eorū ali
quo fides fiat. Item nota. differentiam in
3 ter fornicationem carnalem & spiritua-
lem, quia propter unicam fornicationem
carnalem potest maritus diuertere ab u-
xore.ut.32.q. 1. dicit. &.c. in coniugio. &
infra de diuor. gaudemus. in fin. Sed pro-
pter unicam spiritualem non nisi perseue
retur in ea.ut.28.q.1.non solum. In alio
autem conuenientia est inter utranque
fornicationem. Sicut enim maritus uxo-
rem fornicantem carnaliter excludere à
sua cohabitatione tenetur ut.32 q. 1.c. si
quis uxorem. sic & fornicantem spiritua-

nis grauato. Vota uoluntatis sunt illa quæ quis uoluntariè emittit super his ad quæ ante uotum quis non tenetur. sed post uotum sic. ut sunt uota continentiæ. abstinentiæ peregrinationis & similium. Et de his dicitur uouete & reddite domino Deo uestro. ut primum ad consilium. secundum ad imperium referatur. ut infra eodem cap. magnæ. Et de utraque specie uotorum dicit Augu. Sunt quædam quæ etiam non uiuentes debemus. quædam etiam quæ nisi uoluerimus non debemus. sed postquã ea Deo promittimus necessario Deo reddere astringimur. ut 17. quæst. 1. cap. 1. Ea autem sunt in nostris officijs grauiora. quæ cum liceret nobis non impendere tamen causa dilectionis impendimus. ut 28. quæstione 2. Idolatria.

3 ¶ † Votum uoluntarium, subdistinguitur. quia aliud simplex, aliud solenne. Simplex est omne illud cui nulla solennitas adhibetur. Solum autem continentiæ uotum solennizatur. Sed quot modis solennizatur uotum notaui supra de regul. §. sed quare. Tu tamen scias quòd quantum ad Deum non minus obligat simplex uotum quàm solenne. Nam ex sui natura eandem obseruantiam habet utrunque, in perpetuum est seruandum. utriusque fractio inducit mortale. utrunque prohibet, contrarium actum. Sed quia ecclesia considerat circunstancias, ut 40. distin. homo Christianus. & de pæ. distin. 5. cap. 1. & solennitates uerborum attendit ut infra qui cleri. uel uo. rursus. 22. quæstio 5. iuramentum huius Idcirco

4 co diuersum statum in utroque. † ut simplex impediat matrimonium contrahendum solenne dirimat iam contractum. ut in prædicta decreta. rursus 27. distin. per totum. 27. quæstio. 1. per totum. Item maiorem pœnam statuitur in fractione solennis quam simplicis. ut 27. distin. si uir. & 27. quæstio. 1. uirginibus. & cap. de uotum. Et ex hoc satis apparet grauius delinqui in fractione solennis quàm simplicis uoti. Quis enim dubitet sceleratius esse commissum quod grauius uindicatur ut 24. quæstio. 1. non afferamus. Et hæc omnia quæ dico in uoto simplici & solenni locum habent in promisso simplici & iuramento ut 22. quæst. 5. iuramenti. Et est ratio quare magis peccatur in fractione solẽnis quam simplicis quia qui frangit solenne peccat in Deum. offendit constitutionem ecclesiæ & homines conscios scandalizat quod in simplici non cõ

5 tingit. ¶ † Potest uouere quilibet, quia illud consilium uouete &c. cõmune est omnibus. qui enim uouet opera pietatis spiritu dei ducitur. & ideo non est sub lege. ubi enim spiritus Dei ibi libertas ut 19. q. 1. duæ supra de regul. licet. Excipiuntur quædã personæ quæ sine cõsensu aliorum religionem uouere nõ possunt, ut episcopus sine licẽtia papæ. ut in prædicta licet & infra eo. ti. magnæ. Impubes sine patris uel tutoris auctoritate ut 20. q. 1. c. 1. & 2. Et seruus absq; domini uoluntate ut 17. q. 2. si quis incognitus. Vxor sine licentia uiri. ut supra de conuersione coniugatorum. per totum. Sed nec monacho licet uouere sine licẽtia abbatis. ut 20. q. 4. monachis. Quod intelligo in uoto abstinentiæ per quod alij fratres scan-

6 lizarentur. ¶ Sed nunquid † uotum quod quis ante monachatum emiserit potest abbas reuocare. Videtur quòd sic. ar. 33.

7 quæstione. 5. noluit. ¶ † Omnia uota uoluntatis redimi possunt & commutari auctoritate superioris. ex cuius arbitrio dependebit considerare qualitatem personæ & causam commutationis ut ex hoc colligat an recompensatio melior sit, et Deo magis accepta ut infra eodem cap. 1. Præter uotum continentiæ in quo dispensari non potest ut infra de statu regul. ad monasterium in fi. Quod ideo contingit, quia uix posset aliquid inueniri quod deberet castitas commutari. ar. 32. quæstione pri. nuptiæ. 33. quæstio. 5. tunc saluabitur. ¶ Et castitas sola est, quæ potest cum fiducia Deo animas præsentare. ut in autentico de leno. §. sanctissimus. colla. 2. Nulla autem commutationem potest ho

8 mo dare pro anima sua. † cum anima sit præciosior omnibus rebus. ut. 24. quæ-

stione.3 si habes. Ideo autem dixi. uota uoluntatis commutari non possunt quæ in baptismo promittuntur. Hoc enim esset dispensare contra deum uel contra fidem. quod non licet. ut.25.q.1. sunt qui-
9 dam.15.dist.sicut.11.q.3.qui resistit.† Sed uota uoluntatis.ut dictum est commutari possunt. quia in ueteri lege in qua non minus obligat præceptum domini quam hodie uotum obliget in ecclesia primogenita quæ domino mandabantur offerri quædam domino redebantur,ut primogenita leuitarum. quædam redimebantur ut alia rum tribuum.quædam commutabatur in aliud.sicut primogenitum asini. quod cōmutabatur pro oue.ut infra eodē.c.1.ma-
10 gne. ¶ † Sed nunquid quilibet prælatus potest præstare auctoritatem commutationi uoti. Dicunt quidam quod nullus nisi is cui permittitur hoc à papa specialiter.ut infra eodem titu.ex multa. Credo tamen quod cuilibet episcopo permissa sit commutatio uoti. ut infra eodem.c.1. Et quod dicit illa decre. ex multa. speciale est in uoto ultramarino.quod statutum est ob fauorem subsidij terræ sanctæ. Sed is cui uoti illius fuerit dispensatio specialiter delegata in comutatione uoti illius habet attendere ea quæ continentur infra eod.c.quod super his.& c.ex multa.
11 ¶ † Potest a uoto discedi quatuor modis. Primo si auctoritati superioris fuerit commutatum uel dilatatum. ut infra eo.c.1.& c.non est.Secundo cum uouēs uotum suū quod in temporali obsequio consistit in p[?]r[?]etuam religionis obseruantiam propria auctoritate commutat. ut infra eod. tit.scripturæ. Et sic potest intelligi quod supra de iureiur.peruenit. Si tamen quis uotum temporale perficeret & demum ad religionem migraret. tutius uideretur argum.infra de spon.commissum.Tertio propter defectum conditionis ut supra de iureiur.peruenit 2. Secus si absolutè quis uouear,nulla.n.conditione rūpenda sunt quæ sine ulla conditione uouentur. ut 32. q.uk c.ult Quarto propter defectum causæ propter quam uouetur.ut infra eodem titu.magnæ in fine.Secus tamen est in uoto religionis. quod ex falsa causa non uitiatur supra de conuersi. coniuga. ex parte. Et quod dixi à uoto conditionali posse recedi intelligo siue conditio sit specialis & expressa. ut infra de condi. appo.uerū. de illis. & c.super eo. & supra de restitutio. spolia.olim causam.siue sit tacita. sed talis quæ ex sui natura insit uoto, ut si potero.si uixero. si deus uoluerit. nisi deus aliter reuelauerit ut probantur hæc 16. quæstione 1.in parochia 22.qu.2.Beatus.
12 27.q.1.Beata Maria.¶ In summa † notandum est quod si uouens impediatur exequi uotum in potentia facti.expectandus est donec cesset impedimentum ut infra eodem titu.quod super his.ff.de uaca. mune.l.ultima infra de sentent. excommu. de cætero. Nec interim habendus est uoti transgressor. arg.ff.qui satis.co.l.ulti.uoti obligatione in sui robore per durante, quia difficultatis causa ad incommodum promissionis non ad impedimentum stipulationis pertinet.ut.ff.de uer.obl.1.continuus.§.est autem.

Summarium

1 *Monachi & canonici regulares qualiter debeant uiuere.*
2 *Monachi an possint præfici ecclesiis parochialibus.*
3 *Monachi transeuntes ad prælaturas seculares à quibus absoluantur,& nu. 4.*
4 *Monachus cui commissa est cura ecclesiæ secularis an absoluatur ab obedientia abbatis.*
5 *Monachi in quo conueniant cum canonicis regularibus,& in quo differant.*
6 *Monachorum uisitatio qualiter fieri debeat.*
7 *Priores per electionem canonicam instituti,an possint remoueri.*
8 *Episcopus de eo quod monachis offertur nihil potest uendicare.*

¶ DE STATU MONACHORUM & canonicorum regularium. Rubrica.

Dictum est supra de cōuersione ad religionem.Sed quia qui conuertuntur frequentius monachi siūt uel

uel canonici regulares. Ideo subiiciuntur tractatus de statu monachorum & canonicorum regularium.¶ Videndum† est igitur qualem uitam debeant ducere monachi & canonici regulares. Item in quo conueniant & in quo differant monachi & canonici regulares. qualem habitum gerere debeant. & quæ sint necessaria ad uitam regularem obseruandam. ¶ De uita quorundam monachorum & habitu tractatur infra eo.c.ad monasteriũ. Sed quia circa hoc diuersæ inueniuntur obseruantiæ & statuta magis hoc per institutiones eorum instruitur quam per iura. Vt tamẽ sciamus quòd monachi peculium habere non possunt nisi ab abbate fuerit per iniuncta administratione permissum. ut infra eo.c.2.in prin.&.§.quia uero. Nam & in regula Beati Benedicti præcipitur prouideri per quorum manus negocia monasterij procurentur. ut infra ne cleric. uel mona.c.1.Singuli per uillas & oppida nõ ponantur. ut infra eo.c.2.infra de c.mo-
2 na.c.ulti.& pe.†An autem in ecclesijs parochialibus possint præfici & eis animarum cura committi. dubitari solet. Dicũt enim quòd olim ex dispensatione poterat 55.dist.priscis. Hodie de iure communi potest.ut 16.q.1.in parochia. cum pro utilitate doctos &.c.si monachus. Tertij dicunt quod nec hodie possunt præfici secularibus & parochialibus ecclesijs sine dispensatione ut infra de cap.mo.c.1.Sed in hoc dici potest quod olim non poterãt præfici nisi ex necessitate ut in prædicto. c.priscis. hodie uero possunt etiam utilitatis causa. ut in præalle.c cum pro utilitate. Et hoc locum habet in ecclesijs in quibus plures monachi esse possunt. Secus si ecclesia talis sit in qua monachum oporteat solum esse.ut infra eod.ca. 2. in princ.& infra eo.c.quod dei timorem. Puto autem quòd episcopi monachos possunt præficere secularibus ecclesijs cum abbatum consensu.ut 63.distinct.c. 1. Et hoc uerum est in ecclesijs quæ non spectant ad monachos pleno iure. ut supra de sup.negli.prǽla.sicut supra de præben. de monachis. & infra de priuile. cum &

plantare.§.in ecclesijs 16.quæst.1.sane & c.statuendum. In his autem quæ ad eos pertinent pleno iure. sufficit abbatis consensus.ut 16.quæst.2.uisis. & si sic fuerint instituti possunt prædicare, baptizare, missam ad populum celebrare. & certa officia sacerdotalia ministrare.ut.16.q.1. §.ecce.in hoc cum omnibus sequentibus. c.usque ad.§.his omnibus. Aliter non habent huius officia.ut.16.q.1.per totum usque ad prædictum.§.ecce in hoc capitulo.
3 ¶ † Et sciendum quod cum monachi ad prælaturas transeunt seculares absoluuntur à quibusdam obseruantijs. ut à ieiunio silentio & uigilijs. Et est ratio quia ut dicit canon. nemo potest ecclesiasticis obsequijs deseruire & in monastica regula ordinatè persistere,ut districtionem monasterij teneat qui quotidie in monasterio ecclesiastico cogitur permanere.ut 16 quæstio.1.nemo. In alijs autem non absoluitur ut habitu obseruando continen-
4 tiam & de proprio non habendo. † Sed nunquid absoluitur ab obedientia abbatis.In hoc distingue. Quia aut transfertur ad ecclesiam episcopalem. aut ad aliã minorem. si ad episcopalem omnino absoluitur à iurisditione & obedientia abbatis.ut.18.q.1.c 1.si ad aliam minorem subdistingue.aut illa ecclesia est subiecta abbati suo aut non. si est subiecta abbati suo quo ad temporalia tunc eximitur ab obediẽtia illius quo ad spiritualia. ut.16. q.2.sane infra de cap. mona.c.1. si uerò ecclesia sit subiecta abbati suo in spiritualibus & temporalibus, tunc translatus temanet subiectus abbati in omnibus, & seruabit omnia sicuti prius præter tria.ie iunia. silentium & uigilias. quæ in ecclesia seculari seruari non possunt, ut superius dictum est si autem ecclesia in nullo sit abbati subiecta tunc monachus translatus in nullo tenetur abbati. ut.16.q.1. in parochia. nec ecclesiam suam reget secundum officium monachale. quia ad quam cunque ecclesiam ueneris illius cõsuetudinem seruabis.ut.12. di.illa.41.dis. quisquis. sed nunquid ab esu carnium eximitur à regula monachali. Videtur quòd

quod non quia canon causam infirmitatis tantum excipit in monacho. de conse. dist. 5. carnē. satis tamen dici possit quod sic. ne alijs cum quibus uiuit hoc scandalum inducatur. ut 41. distinct. quisquis. sed ubi alijs non est scandalum uel ubi monachus commonachum habet cū quo uiuit ut infra titu. quod dei timorem seruabit regulam quo ad esum. ¶ †Monachi
5 & canonici regulares conueniunt inter se in his quæ sunt substantialia religionis ut in abdicatione proprietatis, obedientia. & continentia. ut infra eodem titu. cum ad monasterium, in fin. 12. quæst. 1. non dicatis, ut infra eod. super quodam. Et secundum hoc dicit Nicolaus Papa. Non enim putamus quod absit religiosos canonicos à sanctorum monachorum cōsortio seiunctos. ut 20. quæst. 3. præsens in fi. & infra eodem titulo quod dei timorem. Item sicut isti sic nec illi claustrum exire debent. ut infra ne cle. uel mona. non magnopere. & c. super specula. Item ut communiter dormiant & uescantur. ut supra de uita & hone. cleri. quoniam 32. distinct. præter hæc. de conse. distinct. 5. in omnibus. 12. quæst. 2. necessario. Item & in alio ut infra eod. in singula. ¶ Differunt autem in quibusdam. quia quod statutum est de monachis ut singuli per uillas & oppida non ponantur. ut infra. c. 2. de canonicis regularibus specialiter non cauetur. Item quo ad habitum. & quo ad esum regulæ seruiunt laxiori. ut infra
6 eodem. c. quod dei timorem. ¶ † Ad obseruantiam regularem necessarium est ut in singulis regnis siue prouincijs fiat de triennio in triennium commune capitulum. Abbatum atq; priorum abbates pro prios non habentium qui non consueuerunt capitulum tale exercere in quo diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis & obseruantia regulari & hij qui capitulo præsunt corrigant & reforment quæ correctionis & reformationis officio nouerint indigere. ut infra eodem titulo in singulis. Item ut in correctionibus & reformationibus & disciplinis regularibus non appellentur. ut supra de appella. ad nostram. & c. repræhensibilis. infra ne cleri. uel mona. relatum supra de appel. cum speciali. Quod intelligo cum modus correctionis qualitatem peccati nō excedat. ut 23. q. 3. qui peccant. in fi. Nam nimiæ asperitatis increpatio nec correctionem recipit nec salutem ut 45. distin. cum beatus. Item ut mittantur uisitatores per prouincias qui de statu monasteriorum & obseruancijs regularibus diligenter inquirant. & tam in spiritualibus quam in temporalibus corrigant & reforment quæ uiderint corrigenda monachos corrigi faciant per abbates. nihilominus & ipsi corrigent quos contumaces inueniunt & rebelles. Quod si abbates in hoc fuerint negligentes. proclamentur & puniantur in capitulo generali. Si uero uisitatores aliquem abbatem dignum inuenerint admotione. denuncient episcopo loci. Quod si episcopus implere neglexerit uisitatores uel præsidentes capitulo generali. hoc referant apostolicæ sedi. Si uero abbas amouendus fuerit exemptus, potest suspendi ab administratione per uisitatores uel præsidentes in capitulo generali. amotione illius summo pontifici reseruata. ut infra eod. c. ea qui. Et hoc locum habet in monasterijs monialium quo ad articulos corrigendi reformandi. suspendendi & amouendi. ut infra eo. decreta. ea quæ in
7 fi. ¶ †In summa notādū est q̄ si priores aliqui per electionē canonicā fuerint instituti sine causa & sine iuris ordine remoueri non possunt. ut infra e. c. 2. §. priores & accedunt ad hoc. 56. di. satis peruersum 16. q. ulti. inuentum. 15 q. 5. c. 2. supra de iudi. c. 1. Alij aūt priores qui non sic eliguntur sed eos abbates instituunt & sicut uolunt de facili remouentur ut infra de simo. per tuas, in fi. In primis cōfirmari possūt prioratus. ut supra de præbē. In posterioribus nō. ut infra e. ti. cū ad monasteriū. §. in refectorio, in fi. supra de cōfir. uti. uel inuti.
8 ad nostrā & c. porrectū. †Itē notandū q̄ de oblationibus quotidianis de his quæ conferūtur in uita cōferentiū ecclesia cathedralis non habebit aliquam portionē. ut infra e. c. 1. & 16. q. 1. cū pro utilitate.

Cæ-

te. Cæterum si mortis uel sepulturæ causa aliquid monasterio conferatur maior ecclesia habebit portionem canonicam. ut supra de sepul. de his. c. relatum & supra de testa. requisisti. Item in cathedrati cum soluunt monachi. ut 10. quæst. 3. inter cætera. nisi ne hoc a fundatione ecclesiæ conuenisset. ut 18. q. 2. Eleutherius. Et quo ad hæc monasteria dicuntur non subesse legi diœcesanæ & 18. quæstio. 2. quam sic supra de offic. ord. dilectus. Capellæ tamen monachorum subsunt supra da offic. ord. conquerente. con. de præbend. de monachis. Nec obst. canon ille. 10. q. 3. inter cætera ubi dicitur monasteriorũ basilicis ab hac solutionis expressione se iunctis. Illud enim sic exponitur basilicis monasteriorum idest basilicæ quæ sunt monasteria. Et hæc uera sunt nisi monasteria cum capellis libertati donentur tũc enim ea lege qua monasteria. & capellæ censentur. ut infra de priui. quoniam. &. c. cum capella. & ar. 16. q. 2. uisis & de hac materia not. supra de offi. or. §. quæ autẽ.

Summarium

1 *Religiosæ domus quæ dicantur.*
Oratorium quid sit, & an oratoria dicantur loca religiosa.
2 *Domus religiosæ qua auctoritate construi debeant, & cui subsint.*
3 *Domus religiosa ad usus seculares reduci non possunt.*
4 *Abbas an possit præiudicare monasterio.*
5 *Monasterium si alteri monasterio uniatur episcopo ignorante, cui ualeat uiuo.*
6 *Religiosis licitum est ad artiorem se transferre religionem, petita licentia quamuis non obtenta.*
7 *Ecclesia una tribus modis unitur alteri.*
8 *Ecclesiarum unio ex quibus causis fieri possit.*

¶ DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

TRactatum est supra de conuersione & statu religiosorum hic subijcitur tractatus de domibus eorundem. Et ideo punitur hic rubr. de religiosis domibus ut episcopis sint subiectæ.

¶ Videndum est igitur quæ dicantur religiosæ domus, cuius auctoritate sint construendæ cui subiectæ sunt. & in quibus an ad seculares usus conuerti ualeant. quę religio sit assumenda postquam domus fuerit constituta.

1 ¶ † Religiosæ domus dicuntur monasteria. templa. hospitalia & alia loca similia. ad pios & religiosos usus deputata quocunque nomine censeantur. ut infra eod. c. de zenedochijs. &. C. de episco. & cleri. orphanotrophos. &. l. omnia. Oratoria etiam quæ aliqui ex deuotione in proprijs domibus auctoritate episcopi constituerint loca religiosa sunt. ut. 42. di. oratorium. 19. q. 2. quidam, de cousε. dist. 1. unicuique. &. c. clericos. &. c. si quis. Oratorium autem idem est quod ecclesia seu capella. ut infra de ecele. ædifi. c. ult.

2 ¶ † Construendæ sunt domus religiosæ auctoritate episcopali. ut. 16. q. 1. quicunque. cum solennitate illa quæ habetur de consec. di. 1. nemo, in auten. de eccl. titul. §. si quis autem uoluerit col. 9. Subsunt autem tam ecclesiæ quam domus religiosæ illi episcopo in cuius diœcesi consurgunt. ut. 16. q. 7. basilicæ. &. 18. q. 2. monasteria. &. 1. cod. ca. de zenedochijs. nisi priuilegio sint munitæ. ut infra eod. cap. constitutus. uel præscriptione. ut supra de præscript. auditis. Subsunt autem inquam duabus legibus lege diœcesana & iurisdictionis ut dixi supra de off. or. §. quæ autem. sed utranque legem diœcesenam & iurisdictionis episcopus remittere potest. ut infra e. c. constitutus. &. infra de censi. cum uenerabilis, in fi. &. 16. q. 2. uisis. Licet uideatur quod iurisdictionem remittere non possit. quia sicut subiectus seipsum eximere à iurisdictione prælati non pot: st. ut supra de foro cõpe. si diligẽti. 11. q. 3. si clericũ cuiuslibet, & c. clericũ nullũ. sic nec prælatus potest à se excutere iurisdictionem ordinariam quã habet in subiectis ar. ff. de offi. præ l. legatus. Verius est tamẽ quod prius dixi. Nam episcopus potest dare decimas extra ecclesiam baptismalem. ut. 16. q. 1. statuimus. potest uni ecclesiæ detrahere & dare al-

dare alteri ut infra de excep.præ.sicut uenire 12. q. 2. bonæ. dummodo' cum consensu sui capituli. ut supra de dona. pastoralis. ¶ † Domus religiosæ ad usus seculares reduci non possunt. ut infra eod. titu. inter quattuor. Et est hoc generale in omnibus cõsecratis. uel Deo dedicatis.ut 19. q. 2. quæ semel supra de re. permu. mancipia. de conse. di. 1. ligna & ca. uasa. & ff. de reli. & sumpti.fune. l. si quis sepultura. Vnde si monasterium aliquod fuerit deformatum per monachos eiusdem ordis si potest fieri reformetur alioquin per monachos alterius ordinis. ut infra ne cle. uel mona. relatum. non autem per clericos seculares ut infra eodem tit.per quattuor.& accedit ad hoc 18.q.2.peruenit dudum, & supra titu. proximo.c. ultimo. §. ulti. postquam autem domus aliqua fuerit constructa assuméda est religio una de approbatis ut infra eod. titu. ne nimia. noua enim sine licẽtia domini Papæ assumi nõ posset, sicut nec nouum institui collegiũ

4 sine principe ut.ff.de coll.l. 3.¶ †In summa notandum est quòd si abbas uel prior alicuius monasterij præter assensum fratrum obedientiam promittat episcopo loci.si monasterium sit exemptum uel legitima præscriptione munitum non præiudicatur eidem. ut infra eo. c. cum dilectus fi

5 lius. † Item quid monasterium aliquod alteri monasterio uniatur episcopo ignorante nunquid unio ualet. Videtur quòd sic maxime si uniatur monasterio regulæ

6 artioris.†Nam licitum est cuilibet ad artiorem transire religionem petita licẽtia & si non est obtenta. ut supra de regu. licet.& ca. sane. Item per unionem huiusmodi non eximitur monasterium a iurisdictione diœcesani episcopi. ut infra eod. titu.quia monasterium. unde episcopus ratum debebit habere quod alteri prodest & sibi nociturum non est. ut.ff. de aqua pluuia arcenda.l.in summa.§. item uarijs. Sed cõtra hæc sic allegatur.ad ipsum spectat unire ecclesias infra de excessi. prælato. sicut unire. prudentiæ enim ipsius cõmittitur qualiter ecclesiæ suæ diœcesis cõsistere debeant.ut 70. distinctione sanctorum. Item per unionem præiudicium. fit episcopo. quia monasterium quod unitur gaudebit priuilegijs & immunitatibus illius cui unitur. quod enim alteri aggregatur eius debet imitari naturã. ut infra de statu, regulariũ recolentes.C. de rei uxo. actio.l.una.C. communia de leg.l.1.Puto sine consensu episcopi hoc fieri non debere & intelligo quòd in decreta supra de his quæ ui met.ue causa fiunt cũ dilect.

7 habitus fuit consensu episcopi. ¶ † Tribus autem modis unum monasterium uel una ecclesia unitur alteri uno modo fit ut cum una alteri subijcitur. Et tũc subiecta uniet secundum obseruantias eius cui subijcitur & priuilegijs eius utetur ut in prææallegata decre. recolentes, circa fi. & ideo necessarius est episcopi consensus ut prædixi.& secũdum hoc dicitur una ecclesia dependere ab altera ut supra de æta. & qua. in or. præfi. eam te. Secundo modo sic ut cum duæ ecclesiæ uniũtur ita & neutra subijciatur alteri. nec est scire quæ sit illa quæ unitur quæ sic illa cui uniatur, altera, sed ambæ ecclesiæ sic conueniunt ut canonici unius uel monachi sint canonici uel monachi alterius. & sint omnia communia. & tunc erunt quasi una ecclesia et quasi unum collegium.et uiuent secundũ meliores obseruantias et consuetudines qui hactenus in utraque uigebant et respondebũt episcopis diuersarum diœcesum uel eiusdem sicut prius. ut illi qui uiuunt in illo loco respondeãt suo diœcesano in his in quibus debent. et illi qui uiuunt in isto respondeant suo si diuersos habeant diœcesanos ut unio non noceant diœcesanis. ut infra eodem capitulo quia monasteriũ. Tertio modo fit unio duarum ecclesiarũ ut duæ remaneant. et possessiones diuisæ sint sicut prius et collegia duo. sed in hoc tantummodo unum habeat prælatum qui præsit utrique. Sic et Imperator duas dignitates coniungit in unum. ut in auten. ut iudices sine quoquo suffra.§. illud. col. 2.De iure autem episcopi erit quod dixi

8 in modo secundo. ¶ † Quattuor autem sunt causæ propter quas unio ecclesiarum fieri potest. Propter temporis qualitatem seu

seu turbationem. ut. 21.q.1. & temporis qualitas. Item duarum ecclesiarum uicinitas.ut ibidem.Item ecclesiæ paupertas. ut.10.q.3.unio circa finē. Item a clericis uel monachis desolatio uel destitutio. ut infra eodem. quia monasterium.

Summarium

1 *Monachi & alij religiosi quid iuris habeant in capellis monachorum.*

2 *Intellectus ad.c.tributum.23.q.8.*

3 *Religiosi si acquirunt capellas ex donatione episcopi, quod ius in illis habeant, & num. 4.*

4 *Actio de subiectione capellæ an contra ipsam uel possidentem competat.*

¶DE CAPELLIS MONACORUM. Rubrica.

IN superioribus rubricis tractatum est de monachis & alijs religiosis. hic tractatur de eorum locis & capellis. & ideo subijcitur hic rub. de locis uel capellis monachorum seu aliorum religiosorum.

1 ¶† Est igitur uidendum quid iuris habeant monachi & alij religiosi in suis capellis. Et in hoc distinguendum est.quia aut monachi ius habent in capella ex fundatione aut ex donatione laici.Si monachi capellam in proprio solo expēsis proprijs fundauerint. habent in ea omnia tēporalia & episcopus omnia spiritualia.Et hoc est quod alibi dicitur sacerdotes de populi quidam cura episcopis reddant rationem. abbati uerò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant & sic sua cuique iura seruentur. ut.16. q.2. sane.&. c.statuendum.infra de priuile. cum & plātare.§. in ecclesijs.infra eod.c. infra supra de præben. in lateran.&.c. de monachis. Habent & nihilominus ius præsentandi.

2 ut supra de supplen.neg. præ. sicut.† Et per hoc notare potes quod cum collegium regularium .& idem in secularibus puto fundat aliquam ecclesiam, pinguius ius habet ex fundatione quam laicus. qui & si ius habeat præsentandi.ut infra titul. proxi.in possessionib. tamē ecclesię quas etiam ipse confert nullam retinet potestatem. ut. 10.q.1.nouerint.possunt tamē laico patrono statui aliqui prouentus in ecclesia percipiendi. ut infra titu. proxi. præterea. Et sic intelligo.23.q.8. tributum,quod intelligo ante consecrationem ecclesiæ. ar.C.de dona. quæ sub modo l. perfecta.&.16. quæstio. ult. filijs possunt autem ante consecrationem uel post possessiones aliquæ benefic.j uice concedi & maximè patrono.ut.16.q.6. illud. &.16. q.1.possessiones. Si uero ex donatione episcopi monachi ius habeant. ut in capel

3 la tunc si certo † modo donauit eis episcopus ius illud habebūt quod expressum est. ar.ff.de pac.l.in traditionibus. Si uerò episcopus contulit pleno iure, tunc monachi habebunt temporalia & spiritualia & institutiones ut.16.q 2.uisis. Quod si episcopus simpliciter donet. tunc illam portionem contulisse uidetur quam episcopus temporaliter in eandem percipere consueuit,forte aliquid tempore dedicationis impositum. Sed si episcopus nihil tale percipiebat in ipsa tunc donasse uidetur omne id quod spirituali iure percipiebat in ea. ut tertiam uel quartam de obligationibus uiuorum & mortuorum. præter cathedraticum. Vt autem hæc donatio sit legitima consensus est capituli requirendus. ut infra de dona. pastoralis. Vbi uerò ex donatione laicis ius sibi uendicant religiosi in ecclesia tunc tantum modo ius obtinent patronatus ut. infra e. c.cum seculum. & si quid aliud percipiebat laicus temporaliter in eadem ut superius dictū est.non enim potuit laicus plus iuris in ecclesia conferre laico quam sibi competeret. ut infra de dote post diuor. ref.c.nuper.1.q.1.&.1.q.7.Dabertum ff. de re.iur.l.nemo plus. &.ff.de contrahen. emp.& uen.l.alienatio.Quāuis casualiter & specialiter hoc generale fallat ut supra de ele.suffraganeis.ff.de usufru.l.quod nostrum.ff.de acqui.re.do.in.l nō est nouū,

4 &.ff.de acqui.pos.l. interdum. † Sed quid si in ecclesia malè a laico detenta ex do-

natione ipsius in usus transierit monachorum, episcopo loci præbente consensum. Constabit hæc donatio perpetua firmitate subnixa ut.16.q.1.c.ult.ut si laicus erat patronus ius patronatus transeat .in eosdem & nihilominus quod temporaliter episcopus abtinebat.si uero laicus patronus non erat saltem ius episcopi transit supra de do.pasto.infra de iure patro.illud. Et hæc omnia locum habent monasterijs quæ non sunt exempta cum suis capellis. aliquin diœcesanus nihil iuris habet in capellis sicut nec in monasterijs ex quibus capellæ dependēt.ut notaui supra de sta.

5 mona. in fi.¶ † In summa notandum est quod si agatur de subiectione capellæ nō est agendum contra ipsam. sed contra superiorem qui est in possessione uel quasi subiectionis ipsius ut supra.tit. proxi.cum uenerabilis supra de elec.querelam 16.q. 3.inter memoratos. supra de rescript. ex parte.ff.de lib.exhi.l.ul.ff.de serui.l. ult.& ff.si ser.uen.l.is cuius & nihilominus agi potest contra rectorem capellæ ut supra de appe.ad audientiam supra ut lite non contesta.quoniam 12.q.2. quicunque. & in prædicta decre.ex parte.

Summarium

1 *Ius patronatus quid sit. & ex quibus proueniat.*

2 *Patrono quæ competant.*

3 *Institui non debent sine præsentatione in ecclesia que patronum habet.*

4 *Patronus qui præsentauit unum, an possit uariare & alterum præsentare.*

5 *Clericus plus peccare dicitur quam laicus in eodem genere delicti.*

6 *Intellectus ad c. cum* Bertoldus. *de re iudica. c. & decreuimus.16.q.7.*

7 *Ius patronatus qualiter in alium transferatur.*

8 *Ius patronatus an transferatur in alium sine auctoritate.*

9 *Plures quando sunt patroni,et in præsentatione episcopi discordant, quid sit agendum.*

10 *Episcopus quid agere debeat quando inter præsentatores est contentio quis eorum sit patronus.*

11 *Ius patronatus an sit apud quemlibet heredem insolidum quo ad omnes effectus. & quomodo intelligatur.& num.12.*

12 *Ius patronatus ex gratia cadit in laico.*

13 *Episcopus in aliena diœcesi ecclesiam ædificans potest quemcunque clericum præsentare.*

14 *Differentia utrum ius patronatus spectat ad clericum iure ecclesiæ, uel patrimonij ratione.*

15 *Unus si construit ecclesiam & ei plures succedunt hæredes omnes sunt patroni.*

16 *Plures si ecclesiam construant uel dotent, an omnes habeant unum ius, an pro beneficij portione.*

17 *Clericus habens ius patronatus,nunquid possit seipsum præsentare.*

18 *Excluduntur ab officio procuratoris qui se ingerit.*

19 *Patronus potest eligere filium.*

20 *Patronus donando, tradendo & concedendo ecclesiam, uel instituendo in ea,quo ad ecclesiam nihil agit.*

¶ DE IVRE PATRONATVS. Rubrica.

Egimus supra de iure patronatus in specie.s. quid competit monachis & alijs religiosis. Nunc communiter & generaliter de iure patronatus agamus unde subijcitur hic rub. de iure patronatus. ¶ Videamus igitur quid sit ius patronatus.ex quibus proueniat quæ competunt patrono. an sine præsentatione ualeat institutio. qualiter ius patronatus in alium transferatur. Itē quid si plures sint patroni & discordant in præsentando. Item infra quod tempus patronus debeat

1 præsentare. ¶ † Ius patronatus est auctoritas seu potestas prouenìens ex beneficijs ante consecrationem ecclesię collatis. ¶ Patronatus autem ius prouenit ex fundatione dotatione soli collatione.16. q. 7.filius.&.c.quicunque.18.q.2. abbatem. Et hoc uno uer.continentur. Patronum.

2 faciunt dos ædificatio fundus. ¶ † Competit patrono aliquid honoris. aliquid oneris.aliquid utilitatis. Aliquid honoris ut

tis ut si ecclesia nō fuerit collegiata. præsentet. ut infra fere per totum. si fuerit collegiata, tunc non electioni faciendæ. sed iam factæ honestius patroni postulaturus assensus, nisi ex speciali concessione btineat ut partes suas interponere debeat electioni tractandæ. ut infra eod. c. nobis. Item habet aliquid honoris. quia primus in processione incedit. ut. 16. q. 7. piæ mētis. & c. Frigentius. Habet aliquid oneris, quia tenetur defendere ecclesiam ab oībus oppressionib. ut. 16. q. 7. filijs. Habet aliquid utilitatis. q̄a si uergat ad inopiā alendus est de bonis ecclesiæ. ut 16. q. 7. filius & c. quicunq;. Et notātur duobus uersibus. Patrono debetur honor onus. utilitasq;. Præsentet præsit. defendat. alature genus. Potest etiam patronus præter egestatem aliquos reditus habere moderatos ab ecclesia cuius patronus existit ut hic notaui supra titul. proxi. circa princi.

3 † Sine præsentatione institui non debent in ea ecclesia quæ patronum habet & si spretis patronis hoc factum fuerit secundum rigorem iuris est institutio irritanda: ut infra eo. c. illud in fi. uel irrita nuncianda. & ad instituentis uerecundiam institutus amouendus est, & alius quem patronus condignum elegerit ordinandus. ut 16. q. 7. decreuimus.

4 † Sed si laicus repræsentet unum & postea uariat alium præsentando uidetur à primo discedere posteriorem præsentando. ut. ff. de procur. l. si cum. §. ulti. & supra de procura. non in iuste. & tunc uidetur arbitrio episcopi. relinquendum quis eorum alteri præferatur ut infra eo. c. cum autem aduocatus ui in casu isto sit locus gratificationi sicut alias. ff. de reli. & sump. fu. l. ult. ff. de donat. l. stichum. § si decem. ff. de peculio. l. summa. ff. deposi. l. ei apud quem §. 1. ff. loca. & conduc. l. in naue Saupheli, in fin. Licet sitis argu. contra quòd non sit locus gratificationi. ff. quæ in fraudem cre. l. pupillus. Admittitur hæc uariatio patroni laici duplici ratione. Vna quia in casu isto locus est pœnitentiæ. sicut & alias 2. quæstio. 3. si quis iratus. & c. si quē pœnituerit & quæs. 6. §. si uero & l. si quis libellos. Alia ratione. quia præsentato ex præsentatione non acquiritur ius in re. unde alio præsentatio & institutio potior est conditio possessoris. quoniam antequam præsentato per diœcesanum episcopum approbetur ratum nō est quod à patrono fuerit inchoatum. ut infra eodem c. quod autem consulis. Et propterea sicut dixi, superior uariantem admittit. quia nonnunquam prætor uariationem admittit & consilium mutantis non aspernatur. ut ff. de col. l. nonnunquam. Quamuis alter inconstantia arguatur. ut. ff. de procur. l. in causæ. ¶ Variatio autem non admittitur in persona ecclesiastica uariante. ut in prædicta dec. cum autem aduocatus, in fin. Et est ratio quia quædam res prohibentur in clericis quæ in laicis tolerantur;

5 † & in eodem genere delicti plus dicitur peccare clericus quam laicus. ut. 25. distinct. nulli fas. 1. quæst. 3. saluator. 11. quæst. 3. præcipue. 32. quæst. 5. qui uiderit. 19. distinct. nulli infra de hæ re. ex communicamus. §. præterea. ff. de re. mi. l. omne delictum. §. augetur.

6 † Et quod dixi præsentatum à laico non habere ius in re eo quod ratum non est à patrono quod fuerit inchoatum priusquam à prælato fuerit approbatum recipit contra supra de re iudi. cum bertoldus. ubi primo præsentatus & non admissus agit contra secundum præsentatum & institutum. ut amoueatur. In quo sic dicendum si quis præsentetur ab eo qui ius habet præsentandi. & cum sit idoneus non admittitur à prælato. & patronus non uariet. ius habet in re & agere potest contra institutum à nemine uel à falso patrono præsentatum. Et sic loquitur. c. cum Bertoldus. sic loquitur. 16. quæst. 7. decreuimus, ubi autem uerus patronus aliquem repræsentat & uariat alium repræsentando locum habet. c. cū autē aduocatus. & c. quod autem consulis. ut primo præsentatus ius non habeat in ecclesia ad quem primo fuerit præsentatus ut possit agere aduersus secundo præsentatum & institutum. Sed poterit agere contra prælatum qui cum præsentatum & idoneum mali-

ciorè non admisit fortè differendo insti-
tuere & difficultates. aliquas ingerendo
ut uariet patronus & alterum præsentet.
& aget ut prouideat ei in beneficio com-
petenti. ut infra eo. ti. pastoralis. Et quia
prælatus non admittens præsentatum ido
neum sic punitur. dixerunt quidam non
esse locũ gratificationi & correctam esse
illam decre. cum autẽ aduocatus. per illã
pastoralis. Sed uerius est quod primo dixi.
ut gratificationi sit locus. & qui gratifican
do prælatus ecclesiam cõtulerit eius erit
& alius nullũ ius in ecclesia habebit quã-
uis primo præsentato & idoneus subuenia
tur. ut superius dictum est. Admittenda est
igitur præsentatio patroni uel eius qui ẽ
in quasi possessione iuris patronatus ut in
fra e. consultationibus, infra sex menses à
tẽpore uacationis. ut e. c. eam te. uel infra
quatuor à tpe motæ litis. ut infra eo. quo-
niã in quibusdã infra e. c. cũ propter discor
diã. Quidã aũt dicũt correctã esse illã dec.
eam te per posteriorẽ cũ propter discor-
dia & tẽpus semestre reductũ est ad tẽpus
7 quadrimestræ. † Transfertur in aliũ ius
patronatus gratuito titu. ut infra eo. c. ex
insinuatione &. c. illud. &. c. cura pastora-
lis. Non gratuito autem titulo non tran-
sit cum sit spirituale uel spirituali annexũ
ut infra eo. c. de iure. quia clerici. &. c. præ
terea. Cum uniuersitate autem transit ius
patronatus etiam non gratuito titu. ut in
fra eo. ti. cum seculum. ut fundus dotalis
qui per se generaliter non transit. sed cũ
uniuersitate transfertur. ut. ff. de fun. do. l.
1. quædam enim sunt per se sola non tran
siunt sed cum alijs transferuntur. ut. ff. de
acquir. re. do. l. quædam. ff. de contrahen.
empt. uend. l. in modicum. Vnde uersus.
Iura patronatus transire facit nouus hæ-
res. Res permutata donatio uenditioq;.
Nam ex successione transit in hæredem.
ut infra capitu. 1. Et permutatur cum alio
spirituali ut. 16. quæstione. 7. nemini. Et
uenditur cum uniuersitate ut in decre. cũ
8 seculum. † Sed nunquid sine auctoritate
episcopi trãsfertur. & uidetur quod in sin
gularem personam non. sed in collegium
sic. & hoc innuitur manifeste infra eod. il-
lud ubi dicit licet religioso loco patrona
tus ius conferendi liberam habeat pote-
statem. Et est ratio qua ius canonicum li
benter amplectitur ut id quod est spiritua
le uel spirituali annexum à laico ad eccle
siam reuertatur, ut alias uideo. 16. qu. 1.
c. ulti. supra de his quæ fi. à præla. fine cõ.
ca. cum in apostolica. tunc enim ius red-
dit ad suam naturam ut. ff. de pac. l. si unus
§. idem dicemus. Non ob. infra eodem
titu. ex insinuatione, nam illam intelligo
cum consensus capituli interuenit. Sed
obstat infra eodem. cap. nullus quæ dicit
quicquid ecclesiastici iuris est non posse
monasterijs conferri sine concessione epi
scopi. Sed ibi excipi potest ius patrona-
tus. Vel si uelis stabis ei quod dicit illa
decr. nullis. sine aliqua exceptione. Et re-
spondebis ad illam decretalem illud quia
quod dicit licet religiosæ domui &c. non
determinat proximam clausulam præce-
dentem illam scilicet tum quia laicus. sed
aliam scilicet tum quia de re non uacante
&c. ut sit sensus laicus ecclesia non uacan-
te ius patronatus quod habet in ea etiam
cum consensu episcopi priuato conferre
non potest licet religioso loco conferre
possit subaudi non tamen sine consensu
9 episcopi. † Si plures sint patroni & di-
scordant. quidam enim repræsentat unũ
quidam alium. si constat eos esse patronos
stabit episcopus maiori & saniori parti il
lorum si partes præsentati non uideantur
æquales tunc attendantur merita eorum
quæ præsentantur. ut supra eo. e. quoniam
in quibusdam 62. dist. si forte. Sed si præ-
sentati pares in meritis uideantur tunc est
locus gratificationi de qua superius dictũ
est. uel dicet episcopus patronis. iterũ præ
sentate. ar. 79. di. si duo. Nec puto quod in
casu isto alter eorum habebit contra epi-
scopum aliquam actionẽ. quia episcopi
sese impediunt in concursu sicut duo fru-
ctuarij. ut. ff. quibus mo. usu. amit. l. si duo
bus. §. cũ singulis. ff. de usuf. l. quoties sicut
duo hæredes sub cõditione instituti ut. ff.
de condi. & insti. l. si titius hæres erit. Sed si
patroni nolint quẽ præsentare, episcopus
reliquias de illa ecclesia si fieri potest sine
scandalo.

scandalo. & seruet usque ad diem concor
diæ.atq; eiusdem ecclesiæ claudat hostia
ut nullus in ea sacrum ministerium ce-
lebret antequam unum eligant præsbyte
rum qui sacrosancta idoneus sit procura-
10 re.ut infra e.c.quicunque.¶ †Cû aût inter
præsentantes sit contentio quis eorum sit
patronus expectet episcopus ad sex men-
ses.& si usq; tunc non fuerit diffinitû pro
uideat episcopus ecclesiæ de pastore. sal-
uo in posterû iure eius qui euicerit.ut in-
fra.e.t.si uero.& si noluerit episcopus tan
to tépore spectare,faciat hoc in fine qua-
tuor mensiû.ut infra.e.e.quoniá in quibus
dá.Si autê inter episcopû & præsentantes
sit qô.forte episcopo ignorante eos fore
patronos tûc donec quæstio sopiatur epi
scopus ponat in ecclesia œconomum pro
redditibus conseruandis qui aut eos in uti-
litaté ecclesiæ conuertat.aut fideliter futu
ræ personæ referuet. ut supra de offi. ord.
11 cû nos plerûq;.¶†In summa notandû est
quòd ius patronatus apud quélibet hære-
dé est in solidum quo ad oés effectus præ-
ter sacerdotis præsentationé quę est apud
omnes ita quòd apud nullû.ut infra e.c.1.
& 2.Et hoc ideo quia cum sit res simplex
perueniens ad quélibet hæredum insoli-
dum.etiam si ex diuersis & inæqualibus
partibus sint hæredes ut.ff.de seruitu.l uia
ff.ad.l.Fal.l.1.§.si usufructus.quia spiritua
lia non diuiduntur. ut 7.q.1.nihil. Vnde
alia in corporalia ut nomina. & si non ue
niant diuidenda.ut.ff.famil.ercis.l.2.§.ul
ti.&.l.hæredes.§.1.C.eo.tit.l. ea quæ ue-
niunt tamen adiudicanda & assignanda.
ut.ff.fam.ercis.l.3.non sic in iure patrona
tus.quod nec uni assignatur nec diuidatur
inter omnes sed consistit insolidum apud
12 omnes ut superius dictum est. ¶†Item no
tandum est quod ius patronatus. quâdoq;
stat in suo nomine.quâdoq; dicitur aduo
catia.ut infra e t.quia clerici.quandoq; ui
cedominatus.quâdoq; custodia.quandoq;
guardia apellatur ut infra.eo.ti.præterea.
quâdoq; ius frequêtationis seu processio-
nis.ut 16.q.7.piæ mêtis.&.e. Trigentius.
¶Item nota quod ius patronatus de gra-
tia dicitur obtineri.ut 16.q.5.si quis epi-
scoporû ecclesia enim sustinet patronos
in hac parte.ut infra.e.ti.quoniam in qui
busdam.Et hoc ideo quia cum ius patro-
natûs sit spirituale uel spirituali annexum
ut supra de iudi.quâto.infra eo.ti.de iure.
& laici de rigore iuris non debeant eccle
siastica & maxime spiritualia tractare ne
gocia ut supra de iudi. decernimus . & cû
ecclesiæ cum suis dotibus ad ordinationes
episcoporû pertineant.ut 10 q.1.decretû.
& c.nouerit ex permissione iuris procedit
ut hoc ius cadat in laicum . & actus præ-
sentandi qui merè est spiritualis. hæc ta-
men permissio siue gratia conuersa est in
ius commune.& ob hoc dicitur ius patro
natus annexum spirituali cum tamen sit
spirituale . quia cum laicus nullum spiri-
tuale ualeat possidere . possidet tamé uel
quasi possidet ius patronatus. Item ius fu
nerandi ut.ff.de mortuo inferê.l.1. & præ
terea ius eligendi.si ex priuilegio compe
13 tat.ut infra eo.t.nobis.¶†Item notandû
est quod si episcopus in alia diœcesi eccle
sia ædificauerit hæc gratia sit ei ut liceat
ipsi quemcunq; clericum præsentare un-
decunque sit.ut.16.q.3.si quis episcoporû.
contra illud.71.di. hortamur. quasi suffi-
ciat testimonium episcopi præsentantis.
ar ad hoc.7.quæstio.1.episcopus. de loco
sicut & monacho sufficit testimonium ab
14 batis. ut.16. monachi uagantes. † Et est
sciendum differentia est utrum ius patro
natus spectat ad clericû iure ecclesiæ, uel
patrimonij ratione. Nam in primo casu
potest legatus ratione ecclesiæ conferre
ecclesiam spreto tali patrono.ut infra eo.
c.cum dilectus. Et est ratio, quia cum lega
tus côferat ecclesias & alia beneficia quæ
inuenit uacantia,& qua uacare incipiunt
post suum ingressum . non obstante iure
institutionis quod ordinario competit,
multominus obstabit ius patronatus quod
clerico competit beneficij ratione . quia
plus iuris habet prælatus in conferendo
quam patronus in præsentando . & ni-
hilominus illud quod pluris est absorbe-
tur prærogatiua legati . ut supra de offic.
15 ord.dilectus. †Sed quid si unus construat
ecclesiam & ei plures succedunt hæredes
nun-

nunquid omnes erunt patroni. Sic ut infra.c.1.Sed nonne grauatur conditio ecclesiæ multiplicatis patronis. Non quia multiplicantur defensores.ut 16.qu.7.filius ac nepotibus.Idem ius competit omnibus & insolidum quod competebat defuncto.non secundum diuisiones hæredi-
16 tis. ¶ Item † quid si plures construant ecclesiam uel dotent.nunquid omnes habebunt unum ius an pro beneficij portione. Respondeo unum & æquale, quia sicut superius dixi ius patronatus est simplex & indiuisibile. Fateor tamen quod in aliẽdo & in honoribus qui debentur patronis habebitur respectus ad eum qui plus donauit & si gratificationi locum adesse contingat concurrentibus magis debet prælatus gratificari præsentato ab illo qui plus cõtulit quam ab illo qui minus.
17 ¶ Sed † quid si clericus ius habeat ius patronatus. nunquid seipsum præsentare potest.Non ut infra eodem titu. per nostra & simile.8.qu.1.in scripturis. In multis enim iuris articulis hoc reprobatur. ut
18 quis se ingerat ad aliquod officium.† Nã qui ad officium procurationis se ingerit seipsum excludit, suspectus enim habetur. ut.ff.de procu.l.quæ omnia. & qui sibi tutelam ascribit. ut.ff. ad leg. Cor. de fal.l.uxori.§.qui se.nec potest quis sibi auctoritatem præstare ut.ff. ad Treb.l.1.§. fuit & accedunt ad hæc.ff.de testa. tu.l.ex
19 sententia.ff.de aucto.præst.l.1.¶ † Sed opponitur, pater & filius eadem persona cẽsentur.ut.C.de impube & alijs sut st.tu.l. ult.& tamẽ pater eligit filium.ut.ff. quod cuiusque uniuer.l. illud. Ad quod respondeo. pater & eius censentur una & eadem persona fictione iuris non secũdum ueritatem. Item opponitur, tutor sibi ipsi possessionem tradit ut.ff. de contrahen. empt.& uen.l.singulas § fundum. Et ad hoc respondeo. non simpliciter sibi tradit sed ægrediente pupilli familia ipse in-
20 greditur. ¶ † Vltimo notandum est ꝙ patronus donando tradendo & concedendo ecclesiam uel instituendo in ea quo ad ecclesiam nihil agit.ut infra.eo.ti.c. ul. Veruntamen si quis utatur tali simplicitate uerborum. dono tibi ecclesiam & concedo, donare intelligitur quod habet in ea ius, uidelicet patronatus ut infra eod.ea. quod autem. Nam plerunque hoc nomen ecclesia pro iure patronatus supponit. ut. 16.q.ul. si plures.&.15.q.3.nemini.

Summarium.

1 *Census quid sit. & an per censum fiat probatio subiectionis.*
2 *Census à quo imponatur. & quando & numero 3.*
4 *Census nemus imponi non debet nec antiquus augeri.*
5 *Nouus census quis dicatur.*
6 *Census an possit remitti.*
7 *Census si fuit tanto tempore solutus quod non extet memoria quando fuerit impositus uel quando primo solutus an pro iure constituto habeatur.*
8 *Quid si per quadraginta annos census soluatur & causa impositionis uel solutionis ignoretur.*
9 *Episcopus quid exigere debeat ab ecclesiis.*
10 *Procuratio quare debeatur. & qualiter in procurationibus se habere debeant, & considerare habeant superiores.*
11 *Procuratio an à pauperibus ecclesiis exigatur.*
12 *Visitator ecclesiæ nunquid quod domi solet expendere expendere debeat in uia dum uisitat, ut saltem in eo ecclesiæ releuentur.*
13 *Procuratio non uenit in generalem remissionem iuris episcopalis. quia nec uisitatio nec correctio remitti potest.*
14 *Visitatio ecclesiarum quando fieri debeat. & quoties.*

¶ DE CENSIBVS.
Rubrica.

DIctum est supra de quodam onere ecclesiarum. scilicet de iure patronatus, nunc autem subsequenter & de quibusdam alijs oneribus tractatur. Ideo subijcitur hic Rubrica de censibus & actionibus & procurationibus. ¶ Videamus igitur quid sit census

sus. quis censum imponere potest. Item an possit augeri, & an possit remitti. Item ex quibus causis fieri pōt exactio ab ecclesijs. Itē ex qua cā debeatur procuratio, &
1 cui & a quibus. ¶ †Census est annua pēsio: quæ episcopo de prouentibus ecclesiæ debetur ut 1.q.3. quæsitum in fi. Per censū fit probatio subiectionis ut infra eo.e. omnis anima. Aliquando census præstat indicium præstitæ libertatis aliquando perceptæ protectionis ut infra de priuile. recepimus. unde census in positio non semper probat exemptionem. Nam ex duplici causa imponitur ut superius dictum est. & ideo non probat hoc esse quod ad hoc contingit ab esse. Protectio autem non inducit exēptionem ut infra de priuile. ex parte tua. licet aliquando superpositio sub protectione domini papæ instar appellationis habeat. & sic super re certa eximat & ad tempus ut supra de ap. ad audientiā. Nam appellans quodammodo eximitur a iurisdictione illius a quo appellat. ut supra de appel. directe & in hoc distinguo. refert an census imponatur ab episcopo uel a papa imponatur. Si ab episcopo tūc census impositio subiectionis est signum. ex hoc enim apparet quòd ecclesia cēsualis existit de iure communi subdita. ū priuilegio est munita ar. ad hoc. ca. di. contra morem & supra de transf. præterea. Si uero censuis imponatur a papa. ex hoc apparet quòd ecclesia illa quæ censum soluit specialis beati Petri existit & ad iudicium perceptæ liberatis impositus est census. ut illa. recipimus & sic probatur exempta.
2 ¶ † Imponitur census & papa ut dictū est. Imponitur & ab episcopo cum episcopi concedunt aliquas ecclesias pijs locis aliquid sibi reseruant in eis nomine pensionis ut supra de reli. do. constitutus. Et hoc est cum cōsensu suorum capitulorum ut supra de his quæ fi. a præla. sine con. cap. pa
3 storalis. ¶ † Imponitur & ab alijs quibus ecclesiæ subsunt. ut infra eo. ti. præterea. forte archidiaconis quibus ecclesiæ sunt subiectæ. ut supra de offi. archi. dilecto supra de insti. cū uenissent. uel ab abbatibus quibus ecclesiæ seculares aliquādo subsunt in temporalibus ut dixi. supra de locis monachorum in prin. Aliquant archipræsbyteris sunt subiectæ ecclesiæ in iure instituendi. ut supra de offi. dele. super eo. Aliter census impositus uitam eius qui soluerit non excedit. ut supra de transac. de extero. rectores enim ecclesiarum non possunt ecclesias quibus præsunt auctoritate sua presertim post decessum suum efficere censuales ut infra eo. ti. tu. præterea. ¶ Apparet igitur ex præmissis quòd census imponitur. cum exemptio conceditur uel immunitas indulget. Itē imponitur tpe fundationis uel donationis cēsus uel tributū soluendus uel soluendum patrono ut supra ti. proxi. præterea. Item tempore dedicationis imponitur census annus episcopo soluendus. ut
4 18.q.2. Eleutherius. ¶ † Nouus census imponi debet nec antiquus augeri ut infra e. ti. prohibemus supra de his quæ fi. a præla. sine con ca. pastoralis infra eo ti. significauit. & c. cum clerici. supra de transf. de extero supra de præb. extirpandæ in fi. & c. auaritiæ & accedunt. 16.q.2. seruitium. et. c. hoc tantum. C. noua uecti. impo. non pos. l. 3. infra eo. ti. ecclesijs et c. innouamus. Sed procuratio augetur excrescentibus rebus ut infra e. ti. quanto supra de cō sti. cū. M. ff. de fideicō. lib. l. generaliter §. si alienum. ff. qui et a quibus ma. lib. nō fi. c. si mortis. Sic est in pensione rerum locatarum quæ crescit in ubertate et decrescit in sterilitate. ut. ff. loc. et condu. l. si uno et supra de loca. et con. propter sterilitatem. Sed contra. C. de allu. l. 3. in uerbo illo doleant. Ad quod dico quòd priora iura locum, habent cum uberitas procedit ex gratia diuina. posteriora cum studio et diligentia colentium. Quamuis hoc ultimum recipiat contrarium ar. de consti. cum M. Sed de hac materia plenius noui. supra de lo. et condu. §.
5 sit autē remissio. † Nouum autem censum intelligo, illum, qui non fuerit impositus tempore fundationis. donationis, consecrationis, exemptionis seu immunitatis indultæ. his enim temporibus uel imponitur uel offertur. sed quamuis tunc

cum

eum offertur sit uoluntarius. postmodum tñ trásit in necessitatem & debitum sicut alias hoc contingit supra de summo. ca. uno.ff.commodati.l.in commodato.§.sicut. C. de ac. & ob.l. sicut initio. ut supra de uo. re.magne. ¶ † Potest census remit
6 ti.ut infra eod. ti. cum uenerabilis ita tamen ut episcopus remittat cum consensu capituli ut supra de do.pastoralis. & supra de his quæ fi. a præla. pastoralis.¶ † Sed
7 quid si census fuerit tanto tempore solutus.quod non extet memoria quãdo fuerit impositus uel quando primo solutus. uidetur quod pro iure constituto debeat haberi.ut.ff. de aqua plu. ar.l.1.§.ulti.& ff. de aqua quo. & æsti. l. hoc iure.§. ductus aquæ. ut tum is qui censum petit nõ innitatur tempori quod non est modus in ducendæ obligationis.ut.ff.de ac.& obli. obligationũ.§. placet.C.de pac.l.si certis annis. C. de usu.l. creditor. sed innitatur impositioni quæ ex tempore præsumitur ut.ff. de usuf.l. cũ de in rem uerso. ¶ † Sed
8 nunquid si per. 40. an. census soluatur & causa impositionis uel solutionis ignoretur,uidetur,quòd a quo exigatur non teneatur ad solutionem, census enim ignorantio id est, cuius causa ignoratur,nec diuinis nec humanis legibus inuenitur. ut infra eo. tit. peruenit Item quia tempus non est modus &c. ut superius dictum est & accedunt ad hoc 1.q. 1. nullus episcopus grauamen 10.q.3.c.quia cognouimus infra de exc es. præla. sane. & cap. cum ad quorundam.&.C.ne ux. pro ma. in ul. Sed contra 18.q. 2. seruitium. 1.q.3. quæsitum.ff.si seruitutus uendi.l. si quis diutur no supra de elec. cumana supra de causa pos.& proprie. cum ecclesia Sutrina. C. de serui.& aqua.l.1.&.2.et de seruitijs tẽpore acquirẽdis loquitur expresse lex. C. de agri.& cen. l. litibus. dico autẽ in hac quæstione sicut & in præmissa ut is qui cẽsum petit dicat impositum si tamẽ nõ credit contrarium & probet per tanti temporis solutionem. ¶ Nunc uideamus de secũda parte rubricæ scilicet de exactionibus. † Et est sciendum quod episcopus ni
9 hil debet ab ecclesijs exigere nisi canonica & consueta, cathedraticum quod erit duorum solidorum ut. 10.q.3. placuit. prisci.c. illud.& supra de offici. ordi. conquerente ad plus minoris enim quantitatis esse potest. ut infra eodem titulo olim 1
10.q.3. numerus. Et forte hic solidus appellatur aureus. ut C. de sportul.l.2.insti. de pœna te. liti. in fine. uel erunt solidi usuales & cõmunis monetæ regionis. ut. ff. de le.3. l. nummis.et si plures sint monetæ in regione forte dabũtur meliores. ut.ff. de iureiur.l. quanto, in fi.uel medio cres argumen. 10.q. 2. hoc ius porrectũ. ff. de au. et argen.legat. l. qui lancem uel minores. ut. ff. de le. pri. l. nummis.ff. de re. iuris. l. semper.ff. de legatis primo apud Iulianum.§. scio. infra eodem titu.ex parte. Alibi appellat synodaticum.ut infra eodem titulo olim.Cathedraticum dicitur quod ad honorem cathedræ soluitur synodaticum quia frequẽter in synodo datur. Item exiget tertiam uel quartam patrem oblationum. ut 10.quæ.3. unio. et ab his duobus monasteria erunt libera.ut not. supra de statut.mo.circa fi. Item censum ut superius dictum est. Item aliquid impositum soluendum in die dedicationis. ut 10. quæstio. tertia nec numerus.ut 18. q. secunda Eleutherius. Canonicam portionem de his quæ offerũtur gratia sepulturæ. ut no. supra in summa de sepul. Item procurationem de qua inferius dicam. Sustinetur etiam pro multis necessitatibus quæ aliquotiens superueniunt vt si manifesta rationabilis causa extiterit: cũ charitate moderatum ab eis auxilium valeant postulare vt infra eo.ti. cum apostolus. §. prohibemus. Sed si in dubium 2
reuocetur.an sit rationabilis causa an non, quare exigitur superioris arbitrio decidatur.ut 10.q.3. quia cognouimus. et 11.q. 1.si clericus aduersus. Talias uero et exactiones prælati ecclesijs imponere nõ debent ut in prædicta cum apostolus. §.prohibemus.et ca. ecclesijs.1.q. 1.nullus episcopus grauamen. ab alijs tamen inditionibus et necessitatibus ecclesiæ et clerici sint immunes. ut. 16. q.1. §. nouarum cum, sequenti placet. Et de hac materia dicam

dicam plenius infra de immu. eccle. ¶ Restat dicendum de tertia parte rubricæ scilicet de procurationibus. † Procuratio quidem debetur ratione uisitationis, ut supra de præscrip. cum ex officij. & infra eo. ti. procurationis. & ideo redimi non potest. secundum ut detur non uisitanti. ut 10. quæ. 1. relata. Sed taxari potest danda cum uisitauerit 10. q. 3. relatum. ¶ In procurationibus exigendis utetur superiores illo moderamine quod statuitur infra eo. c. cum secundum apostolum. Itẽ considerabunt facultates ecclesiarum. ut infra eo. ti. sospitæ &. c. quanto. & cap cũ instantia 10. q. 3. cauendum supra de offi. ordi. conquerente & infra eo. cum nuper.

11 Sed nunquid a pauperibus ecclesijs procuratio exigetur. Et uidetur quòd non, ne supra uires fiat ut 10. q. 3. illud &. longi tẽporis quæstum hora breuis consummat. ut infra eod. cum apostolus. & accedunt ad hoc. 1. q. 2. placuit 10. q. 3. cauendum. Sed uerius est quòd pauperes ecclesiæ cõferent & alijs coniungentur ut infra eod. c. cum instantia. &. c. procurationes & supra de rescrip. accedentes.

12 ¶ Sed † nunquid quod domi solet expẽdere uisitator ecclesiæ expendet in uia dum uisitat ut saltem in eo. ecclesiæ releuentur uidetur quòd sic ar. in auten. de manda prin. §. illud col. 3. & in auten. ut iudices sine quoquo suff. §. nulli. col 2. sed puto contrarium, quia in ciuitate manens, & uisitans nihilominus procurationes exigere potest ut infra eo. ti. uenerabili, non obstante canonæ antiquo qui contrarium innuere uidebatur. ut tũc demum procurationem possit prælatus exigere, cum non per suæ ciuitatis parochias fatigatur ut 12. q. 2. charitatem. sed si modum excedat superior in exigendo poterit inferior denegare. ut infra de exc. præla. sane. & c. cum ad quorundam. ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. Trebatius. Tenuis enim uitæ homines sub prætextu aduentus officialium breui supellectili ad eorũ usum translata inuitus non uexentur. ff. de offi. præs. l. illicitas. §. 1.

13 ¶ † In summa notandum est quòd in generalem remissionem iuris episcopalis non uenit procuratio. quia nec uisitatio nec correctio remitti potest. ut infra eod. ti. cum uenerabilis. 16 q. 2. uisis in fi. sicut nec cathedraticum. ut supra de dona. pastoralis. Nec ob supra de relig. do. constitutus. ubi uidetur quòd generalibus uerbis ecclesia generaliter eximatur. sed ibi hoc operatur confirmatio domini papæ sicut enim subditus à se non potest reijcere iurisdictionem episcopalem ut supra de renunci. admonet supra de foro compe. si diligenti. & ca. significasti, sic nec prælatus iugum sui officij a se excutere potest ar. ff. de offi. præto. l. legatus Cæsaris. sic patronus quantũcumque generalibus uerbis utatur in remissionem iuris patronatus, aliqua iura tamen retines in liberto. ut. C. de bonis liber. l. 3.

14 ¶ † De uisitationibus autem propter quas procurationes exigi habent sic summarie tango. Dixerunt enim quidam quòd si necessitas fuerit tunc potest episcopus singulis annis diœcesim uisitare 10. q. 1. relata. & q. 3. cauendum. sed si non est necessitas: tunc de triennio in triennium uisitabit. ut supra de offi. arc. ut archidyaconus. Verius puto quòd siue necessitas fuerit siue non annua uisitatio fiet. ut 10. q. 1. decernimus. sed si necessitas fuerit tunc uisitabitur quoties opus erit ut supra de offi. archi. mandamus infra de hæreti. ad abolendam. 18. q. 2. nõ semel 10. q. 1. regenda. Nec obstat infra eo. titu. cum uenerabilis. ubi dicitur procurationem accipiat his in anno. illam enim intelligo cum a fundationis onus bine procurationis erat impositum. Vel forte monasterium illud consueuit uisitare a fauentinis episcopis bis in anno.

Summarium

1 *Ecclesia uel altaria à quo consecranda.*
2 *Ecclesia qualiter consecranda.*
3 *Consecrationes quando fieri possint.*
4 *Episcopus nec primarium lapidem ecclesiæ ponere potest nisi prius dote constituta & assignata a fundatore.*
Ecclesia a quo debeat dotari.
5 *Ecclesiam ædificare si quis inceperit, an & quando*

quando teneatur perficere.
6 *Ecclesia in quibus casibus reconsecrari ualeant.*
7 *Ecclesia quando consecrari non debeat.*
8 *Infideles uiuentes ab ecclesia repellendi sunt.*
9 *Ecclesia quibus uiuentibus non communicat, et mortuis communicare non debet.*
10 *Mulier praegnans si est sepulta in ecclesia, nunquid possit consecrari ea non abiecta.*
11 *Altaria quae & quomodo consecrentur.*

¶ DE CONSECRATIONE ecclesiæ uel altaris. Rub.

IN tractatu superiori dictum est de cẽsibus. sed quia in consecrationibus solent immunitates ecclesijs indulgeri & census ab indulgentibus retineri uel imponi. ut no. supra tit. proxi. §. apparet. ideo subsequenter ponitur rubrica de cõ. ec. uel. al. ¶ Videndum est igitur à quo, qualiter, & cuius auctoritate ecclesiæ uel altaria ualeant consecrari. & in quibus ca
1 sibus possint reconsecrari. † Et quidẽ per episcopos consecrandæ sunt ecclesiæ uel altaria. ut de con. di. 1. c. 1. Per simplices autem sacerdotes nec consecrationes nec ecclesiarum reconciliationes fieri possunt. etiam ex commissione episcoporum ut infra eod. ti. à qua. Pœnitentia tamen quibus ab episcopo iniuncta est pœnitentia & excommunicatorum reconciliatio potest simplici sacerdoti committi. ut. 26. quæstione. 6. præsbyter. &. ca. aurelius.
2 ¶ † Debent autem consecrari ecclesiæ cũ missa. ut de con. distin. 1. omnes basilicæ. quam Ber. dicebat fore de substantia consecrationis. Hugo uero dicit quod non. Item dixit quod si episcopus consecret & præsbyter cantet missam quod ecclesia consecrata est. licet aliud sit in ordinatione clericorum: ut. 23. dist. quorundam. ¶ Olim consecrationes fieri non poterãt nisi de mandato summi pontificis. ut de con. di. 1. de locorum. cum quatuor. seq. capitulis. Sed contra. 22. quæst. 2. bonæ rei. & de con. dist. 1. nemo. &. infra eo. ti. c. 2. & 3. Et ideo illis. 5. canonibus est ho-
3 die derogatum. ¶ † Et est sciendum quod consecrationes possunt fieri tam diebus solennibus quam priuatis. ut infra eo. tit. tua licet in pluribus secus obtineat quia nec clerici ordinantur nec uirgines aut episcopi consecrantur nec chrisma conficitur nisi certis diebus. ut supra de tempo. ord. sanc. 20. q. 2. deuotis. 75. distin c. 1. de
4 con. di. 4. omni tempore. ¶ † Item notandum est quod episcopus nec etiam primarium lapidem ecclesiæ ponere potest nisi prius dote constituta & assignata à fundatore. ut de con. di. 1. nemo. in aut. ut determinatus sit numerus clericorum. §. 1. & tanta debet esse dos quæ sufficiat ad luminaria & ad uitam ministrorum. ut. 16. quæst. 7. piæ mentis. & in prædicto. c. nemo duorum ad minus supra de fil. presby. 1 proposuit. uel trium. ut de con. dist. 1. hoc quoque. Item ad hospitalitatem exercendam & ad respondendum episcopo de episcopalibus. ut. supra de sup. neg. præla. sicut supra de præben. de monachis. Sed si hoc omissum est tempore primarij lapidis ponendi restauretur tempore consecrandi. ut infra e. ti. cum sicut. &. 1. q. 2. placuit. Sed quid si hoc utroque tempore sit 2 omissum. Dixit Hug. quod episcopus dotare tenetur sicut & cum ordinat clericũ sine titulo. ut supra de præben. episcopus. Sed melius dicitur quòd fundatores teneantur ad hoc. ut. 16. 7. piæ mentis. & argu. ff. de ritu nup. l. qui liberas. & lex dicit quod hæres fundatoris tenetur. ut in auten. de eccle. titulo. §. finautem. &. §. si quis ædificationem. Sicut & successor episcopi prouidet illi quem prædecessor sine titulo ordinauit. ut supra de præben. cum secundum apostolum. Sed illis existentibus non soluendo dicerem actionẽ dandam in episcopum. ut. ff. si mensor fal. mo. dixe. l. 3. §. 1. &. ff. de eo per quem fac.
5 erit. l. ulti. ¶ † Item si quis inceperit ædificare ecclesiam & nõ consumauerit. Respondeo tenetur perficere usque ad. 5. annos si est oratorium. Si autem est thochrũ uel zenodochium usque ad annum. ut in autẽ. de ecc. ti. § si quis ædificationẽ. ¶ In
6 quibus † autẽ casibus ecclesiæ recõsecrari ualeant uideamus. Et assignauerũt in hoc antiqui

antiqui doct. sex casus. Primus cum dubitatur an ecclesia sit conserata. ut de con. di. 1. ecclesiæ. Secundus cum mouetur altare maius. Tertius cum ecclesia est exusta. Quartus cum parietes sunt de nouo funditus reparati. Quintus propter adulterium. Sextus propter homicidium. ut de coo. di. 1. si motum. &. c. seq. &. c. de fabrica. Vnde uersus. Altaris motus. dubitatio semen & ignis. Effusus sanguinis paries si corruat ipse. Hæc sunt quæ faciunt itera to templa secrari. sed hodie secus est. Nam alia est consecratio ecclesiæ alia altaris. unde si tabula altaris moueatur uel enormiter frangatur seu diminuatur, reconsecratur altare & non ecclesia. ut infra eo. ti. c. 1. & è conuerso. Si ecclesia destruatur & non altare reconsecretur ecclesia & non altare. Ideo propter adulterium uel homicidium non reconsecratur ecclesia. ut infra de adulterijs significasti. & infra eodem. c. proposuisti. Quod autem dictum est ecclesiam diruptam uel exustam iterũ consecrandam. intelligendum est quando parietes penitus sunt destructi uel decrustati uel maior pars ipsorum. alias secus. argu. ff. de contrahen. emp. & uendi. l. domum. Item hoc intelligebat Hug. nõ successiuè. Nam si successiuè cum parietes simul destructi sint & successiuè reparati. tunc eadem intelligitur ecclesia. argumen. ff. de legatis primo. l. quod in rerum natura. ff. de iudicis. l. proponebatur. Et nota quòd licet tectum uel alia pars ecclesiæ comburatur dummodo parietes integri maneant. non reconsecratur ecclesia

7 ut infra eodem. capi. ligneis. ¶ † In summa sciendum est quod ecclesia consecrari non debet ubi paganus sepultus est ante eiectionem ipsius, ut de consecratio. distinctio. 1. ecclesia. & idem est in hæretico uel iudeo. ut in eadẽ distinctio. in alio. c. ecclesiam. Idem intelligo & in excommunicato si tamen ossa infidelium discerni possunt ab ossibus fidelium. Alioquin neutri sunt eijciendi. ut supra de sepultu. sacris. Sed si discerni possunt. tunc euulsis corporibus infidelium sed auctoritate episcopi uel principis. ut de consecratione distinctione. 1. corpora. ff. de religio. & sump. fu. l. ossa. Huius rei ratio hæc est

8 † quia infideles uiuentes ab ecclesia expellendi sunt. ut. 21. distinctio. cleros. 25.

9 distinc. perlectis. ergo & mortui. † quia quibus uiuentibus ecclesia non communicat & mortuis communicare non debet. ut. 24. quęst. 2. c. 1. &. c. sane. Licet hoc casualiter fallat infra de senten. excom-

10 munica. à nobis. Sed † quid si in ecclesia non consecrata sepulta sit mulier prægnãs nunquid poterit ecclesia consecrari ea non eiecta? Respõdeo sic. quia fœtus pars uiscerum est. ut de conse. distin. 3 si quid.

11 &. ff. de uentre inspi. l. 1. §. 1. ¶ † Item altaria dedicanda seu consecranda non sunt sine reliquijs. ut de consecratione distin. 1. placuit. Dicunt tamen doctores sufficere corpus christi. Item altaria si nõ sint lapidea non consecrantur. ut de con. distin. 1. altaria. Nec obstat quod dominus præcepit in exodo fieri altaria de lignis Cethin quæ sunt imputribilia & Salomõ fecit altare aureum. nam illa facta sunt in figura.

Summarium

1 *Missam solus sacerdos cantare potest. & quæ seruari debeant in missæ celebratione.*
2 *Missa quando celebrari possit.*
3 *Intellectus. c. nocte, dist. 1.*
4 *Missam una tantum cantare debet sacerdos.*
5 *Missam celebrans debet habere socium qui ei respondeat.*
6 *Sacerdos ieiunus missam celebrare debet.*
7 *Sacerdos nunquid post medicinam sumptam possit celebrare.*
8 *Sacerdos an celebrare possit post potum aquæ calidæ uel frigidæ.*
9 *Sacerdos pransus an conficiat sacramentum.*
10 *In missa decem sunt præfactiones.*
11 *Sacramentum conficiendum est de azimis non de fermentato.*
12 *Sacramentum an conficiatur de pane ex lolio facto.*
13 *Frumento si admisceatur piper uel eximium,*

minum, & fiat inde panis, nunquid totum conuertetur in corpus Christi uirtute uerborum. & quid si admisceatur aliquid de formento.

14 *Corporis Christi tres sunt opiniones.*

15 *Eucharistia in sacramento tria intelliguntur esse discreta.*

16 *Consuetudo ecclesiæ in quibus locum obtineat.*

17 *Officia diuina qualiter dici debeant, & quis modus in eis sit seruandus,*

18 *Clerici diuinis officijs interesse debent.*

19 *Clerici qui sunt in scholis an teneantur dicere diuinum officium.*

20 *Vir tenetur ministrare necessaria uxori, quæ debitum reddere non ualet.*

21 *Intellectus ad c. omnes de consec. dist. 1. & ad c. episcopus. 16. q. 6.*

¶DE CELEBRATIONE MISSARUM SACRAMENTO EUCHARISTIÆ & DIUINIS OFFICIIS. Rub.

Dictum est supra de conse. eccl. uel alta. sed quia consecrationes fieri solent & debent cum missa secundum illos qui dicunt missam esse de substantia consecrationis. ut no. supra titul. proxi. in princ. Ideo subsequēter ponitur hic rubrica de celebratione missarum & additur de sacramento Eucharistiæ & diuinis officijs. ¶Videamus igitur quæ seruari dicunt in celebratione missæ ut digne celebretur demum de alijs partibus
1 rubricæ. ¶†Missam quidem cantare potest
solus sacerdos. Nemo enim conficere potest nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus ut supra de sum. Tri. firmiter. §. una. de cō. dist. 1. c. 1. & c. sicut & 1. q. 1. dictum. ¶Omnis autem sacerdos non præcisus. ut tollatur obiectio de suspensis & de excommunicatis missam cantare potest præter simoniacum. ut infra de simo. tanta & præter enormiter delinquentes seu mediocriter quorum crimina sunt notoria de iure uel facto. ut supra de tempo. ordi. c. ulti. supra de renuncia. nisi cum pridem in princ. hij enim sunt suspensi & quo ad se & quo ad alios. Vel dici potest solum simoniacum & occultum suspensum esse quo ad se & quo ad alios. & hoc in detestationem criminis. & notorium fornicatorem. ut 32. distinctione nullus & c. præter hæc. Cæterum sacerdotes in aliis mortalibus constituti & si suspensi sint quo ad se non tamen quo ad alios. ut 1. quæst. 1. sacerdotes. Vnde quod dicitur omnis peccator missam cantare potest. intellige de officij
2 potestate. non de merito uitæ. ¶†Missa ce
lebranda est diuersis horis secundum diuersitatem dierum. Nam in diebus ieiuniorum celebrari debet in hora nona. ut de con. dist. 1. solent. In quatuor temporibus circa horam uespertinam cū ordines celebrantur. ut 75. distin. quod à patribus & c. ordinationes & 76. dist. dilectionis. In diebus autem dominicis & priuatis siue festiuis possunt prima parte diei missarum solennia celebrari. ut de con. dist. 1. §. 1. & c. necesse. sed si sacerdos solus erit in ecclesia non celebrabit usq; ad tertiam horam sed usque tunc seruabit ieiunium ut necessitatibus peregrinorum & hospitum siue diuersorum commeantium infirmorum atq; defunctorum succurrere possit infra e. t. c. 1. accedit. 43 di. c. non licet.
3 ¶†In conuentualibus autem ecclesijs siue
collegiatis. & si missa cantetur prima hora diei ut dictū est. nihilominus & in tertia cantari debet solennis. & sic intelligo de con. di. 1. nocte. Vbi dicit reliquis uerò temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime celebrentur
4 subaudi solēnes ¶†Vnam autem missam
cantabit sacerdos in die & de die. Felis enim est qui unā digne celebrare potest, & aliam si necesse fuerit cantare poterit pro defunctis. ut de con. di. 1. sufficit infra eodem titulo referente. De die igitur dixi. quia quidam postposito officio feriali missam celebrant de sanctis quorum festiuitatis. tunc non sunt. ut infra eod. ti. quidam. Nam secundum congruentiā dierum missarū sunt solēnia celebranda.
5 ut infra e. t. cum creatura. ¶†Cū autē cele
brat sacerdos non erit solus. sed sociū habebit qui ei respondeat. ut 7. q. 1. illud. 81. di. in omnibus. de con. di. 1. c. hoc quoque statutum. & 1. q. 2. placuit. Item ieiunus
cele-

celebrare debet, Nam potus uel cibus quã
tumlibet minimus impedit celebratio-
nem. ut. 7. q. 1. nihil quod ob reuerentiam
sacramenti inductum est. ut de conse. di-
stinc. 2. liquido. & idem in alijs sacramen
tis. ut de consecra. distin. 5. ut ieiuni. 75.
dist. quod à patribus supra de tempo. ord.
literas. 22. q. 5. honestum. Vnde uinum
perfusionis assumptum impedit aliam ce
lebrationem. ut infra eodem titul. ex par
7 te. ¶ Sed † nunquid post medicinam sum
ptam potest celebrare sacerdos. Dixit
Ioan. quod sic, quia medicina inter ali-
menta non continetur. ut. ff. de pe. leg. l.
non omne. sed tutius puto contrarium.
Nam medicina abhominationem solet
inducere & timendum est ne post confe-
ctionem inducat uomitum. Et hæc ratio
attenditur. alias dum quæritur quare non
conficitur in calice de ere aut de aurical-
8 co. ut de con. dist. 1. calix, ¶ † Sed nun-
quid post potum aquæ calidæ uel frigidæ
debet celebrare sacerdos. Respondeo nõ.
quia ut dicit Io. aqua potus est. & canon
præallegatus. 7. quæst. 1. nihil. dicit quòd,
post potum uel cibum quemlibet mini-
mum alias litera quodlibet minimum mis
9 sam celebrare non debet. ¶ † Sed quæri
tur an pransus conficiat. Ad quod respon
deo. & si malè faciat pransus celebrando
in contemptum prohibitionis canonicæ.
conficit tamen quia quòd à ieiunio con-
ficiatur non est de substantia sacramenti.
10 ut de con. di. 2. liquido. ¶ †. Decem sunt
præfationes in missa. nouem habentur de
con. dist. 1. inuenimus. & decima. 70. dist.
sanctorum. Et uariantur secundum uarie
tatem temporum & festiuitatum. Sunt au
tem in missa & in canone, quædam addi-
ta quæ in textu euangelij non continen-
tur, sed ea credimus ab apostolis & san-
ctis patribus esse adiecta. ut infra eo. tit.
cum Marthæ in. 1. responso. & . 11. di. eccle
11 siasticarũ. ¶ † Conficiendũ est de azimis,
nõ de fermẽtato. ut infra e. ti. literas. unde
si quis de fermentato conficeret secundũ
Hug. nihil conficeret. per id quod le. de
con. dist. 2. in sacramento. & per illam au
ctoritatem, non in fermento ueteri sed in
12 azimis sinceritatis &c. ¶ Sed † cũm de fru
mento nascatur lolium. ut dicũt rustici, &
ut innuit canon. 56. di. nasci. nunquid si de
lolio fiat panis transubstantiabitur in al-
13 tari uirtute uerborum. non. ¶ † Item quid
si frumento admisceatur. piper uel cymi-
num. & fiat inde panis nunquid totum cõ
uertetur in corpus christi, uirtute uerbo-
rum. Non sed reliquum quod de frumẽtó
est. Quid si admisceatur aliquid de fermen
to. Tũc nihil cõuertitur in corpus christi
quia nihil azimini est cuius cõsecratio fie
14 ri possit. ¶ † De corpore autem christi tres
sunt opiniones. Vna dicit quod illa substã
tia quæ prius fuit panis & uinũ postea sit
corpus & sanguis. ut de con. di. 2. panis est
in altari. eod. c. quia corpus. Alia tenet qđ
substantia panis & uini desinat ibi esse &
tantũ accidẽtia ipsorũ ibi remanent. s. sa-
por color. & põdus. & sub illis accidẽtibus
est corpus christi. Et hoc uidetur uelle cõ
ciliũ supra de sum. Tri. & fi. catho. c. uno.
Tertia uerò asserit quod remanet ibi sub-
stantia panis & uini. & in eod. loco. & sub
eadem specie est corpus & sanguis christi.
arg. de con. dist. 2. ego. Et quælibet harum
opinionum fatetur uerũ corpus christi es
se in altari. Quarta opinio dicit non esse
in altari corporis & sanguinis ueritatem.
sed imaginem tantum speciem & figu-
ram. Et ista reprobatur infra eodem cum
15 Marthæ. §. ex eod. ¶ † In hoc sacramento
tria intelliguntur esse discreta. uidelicet
forma uisibilis. ueritas corporis, & uir-
tus spiritualis. forma est panis & uini, ueri
tas carnis & sanguinis, uirtus unitatis &
charitatis. Sed primum. s. forma panis &
uini est sacramentũ geminæ rei, idest, cor-
poris christi & unitatis. & ita est signãs tã
tum. Secundum idest, corpus christi est sa-
cramentum. s. unitatis & res sacramenti.
idest specierum panis & uini. & sic est si-
gnans & signatum. Tertiũ uero. s. unitas.
est res duorum sacramẽtorum. s. corporis
christi. & specierũ panis & uini. & ita est
tantum signatum. quia significatur per il-
la duo sacramenta. s. per species panis &
uini & per corpus christi. Et ita primum
est sacramentum tantum signans. secundũ

signans

signans & signatum. tertium tantum signatum ut probantur hæc infra eod.cum
16 Marthæ.§. ex eo in fi.¶†In calice utrum miscendum est uinum & aqua. ut de con. dist.2.c.1.& 2.Sed plus in eo de uino quã de aqua ponendum est.ut infra e.ti.perniciosus. Sed quare respondeo. ex consuetudine ecclesiæ hoc inoleuit.quæ locum habet in sacramentis altaris ut 11.dist.ecclesiasticarum locum habet in sacramento baptismi. ut de con.di.4.de trina. locum habet in diuinis officijs ut de con.dist.2. institutis.& 12.d.c.ultimo. Hæc duo uinum & aqua in sanguinem transmutantur.ut infra eo.cum Marthæ.§.quæsiuisti.
17 ¶†Restat uidere de ultimâ parte rubricæ scilicet de diuinis officiis. Et est sciendũ quod diuina officia dici debent cum diligentia explicatè & intelligibiliter non cum sincopa. ut infra eo.ti.dolentes.Melior est enim paucorum psalmorum decantatio cum cordis puritate ac serenitate ac spirituali hylaritate quam psalmorum modulatio cum anxietate cordis atq; tristitia.ut de con.distin.5.non mediocriter. Et quod dixi paucorum. sanè intellige.s. ut tamen debitum officium non omittatur. ¶ In officiis diuinis rectores ecclesiarum unum eundemq; modum teneant, quem in metropolitana sede nouerint institutum. nec aliqua diuersitatis cuiuscunque ordinis uel officij à metropolitana se patiantur sede disiungi.ut 12. distin. de his de con.distin.2.in omnibus & distinc.
18 5.conuenit.¶†Clerici diuinis officijs interesse debent. & qui absque sui corpusculi inæqualitate defuerit excommunicetur ut 91. distinct.c.1.&.2.uel excludatur à clero siue moueatur ab ecclesia. ut 92.distinct.cap.ultimo. & maximè si hoc fecerit solennibus diebus. ut 7.quæstio-
19 ne 1. si quis in clero. ¶ † Sed quid de clericis qui sunt in scholis. nunquid tenentur dicere diuinum officium. Dixerunt quidam quod illi tantum tenentur dicere diuinum officium qui ad titulum certæ ecclesiæ sunt promoti per illud quod legitur. 92. distinct.si quis præsbyter secus si ad titulum suæ possessionis uel sui patrimonii sit promotus. ut supra de præbend. episcopus. sed puto omnes clericos ad hoc teneri etiam si non percipiant necessaria ab ecclesia quia tenuis est, sibi enim imputare debet qui ad tenuem ecclesiam se promoueri. fecerit. argum.ad hoc
20 32.quæstione 2.horrendus. Vnde † sicut uir tenetur ministrare necessaria uxori: quæ tamen debitum reddere non ualet. ut 32. quæstione 7. quod proposuisti. ita & clericus qui non percipit necessaria ab ecclesia. quia pauper est nihilominus tenetur eam officiare. & dicet cum apostolo.Scio satiari & esurire abundare & penuriam pati.omnia possum in eo qui me cõfortat. ut 41.distinct. quod dicit dominus. manus autem suæ ministrabunt ei. ut 21. quæstione 1. clericus. in fin. & 91.
21 distinctione. clericus. † Et idem dico si ecclesia à principio fuit diues & postmodum deducta est ad paupertatem. Sed in utroque casu debet unire episcopus eam alteri ecclesiæ. ut 10.qu.3.unio.sic intelligo de con.distinctione 1.omnes 16.q.6. episcopus.

Summarium

1 *Baptismus quid sit.*
2 *Baptismus quando institutus.*
3 *Baptismi genera quot sint.*
4 *Baptismi effectus quis sit.*
5 *Pronomen ego an sit de substantia forma baptismi.*
6 *Baptismi substantialia.*
7 *Verba quæ requirantur in forma baptismi.*
8 *Ordo uerborum an sit de substantia baptismi.*
9 *Actus qui interponitur uel mora quæ internouit uitiet id, quòd in contextu & continuè fieri debet.*
10 *Paruulus baptizatur licet ab infideli offeratur.*
11 *Intellectus c. quos à paganis,de consecra. distinct. 4.*
12 *Baptizatus an intelligatur ille,in cuius parte corporis sacerdos aquam profundit.*

Baptismus

¶DE BAPTISMO ET EIVS effectu. Rubrica.

IN ſuperiori rubrica dictum eſt de cor
pore Chriſti. quo nihil in ſacrificiis
maius eſſe poteſt. ut de con. diſtinct.
2.nihil. Sed quia baptiſmus inter alia ſa
cramenta maius eſt neceſſarius & maius
efficax ut 32. diſt.§. porro cum omnium
ſacramentorum ſit ianua & fundamẽtum.
ut infra de præsbytero non bapti.miſ. ue-
niens. Ideo ſubſequenter ponitur hic ru-
brica de baptiſmo & eius effectu. ¶ Videa
mus igitur quid ſit baptiſmus. quando in-
ſtitutus. quot ſunt baptiſmi genera &
1 quis eius effectus. ¶ † Baptiſmus eſt exte-
rior hominis ablutio cũ certa forma uer-
borum. Eſt & caracter infixus animæ ac-
cedente uerbo ad elementum, unde eſt
iſta tanta uirtus aquæ ut corpus tangat &
cor abluat niſi faciente uerbo. non quia di
citur ſed quia creditur. Nam in ipſo uer-
bo aliud eſt ſonus tranſiens aliud uirtus
2 manens ut 1.q.1.detrahe. ¶ † Fuit autem
inſtitutus ſecundum quoſdam quando di-
ctum eſt Nicodemo. niſi quis renatus fue-
rit &c. ut de cond.di.4. filius. Secundum
alios cum dominus dixit diſcipulis. Item
baptizate omnes gentes &c. ut infra eod.
tit. debitum. de con. diſt..4. propriè in uer
bo euntes. Secundum tertios cum miſit
Iudam cum aliis ut 1.q.1. dedit Io. uerò
putat tunc fuiſſe inſtitutum cum dominus
à Ioanne baptizatus eſt ut de con. diſt.4.
per aquam. Poſſet tamen reſponderi ad il
lud quia tunc dedit formam baptiſmi fa-
cto & exemplo. ſed poſtea dedit uerbo
& præcepto. cum dixit apoſtolis euntes
3 &c. ut dictũ eſt. ¶ † Genera baptiſmi ſunt
tria fluminis. ſanguinis. & flaminis. ut de
4 con. diſt.4. baptiſmi uicem. ¶ † Effectus ba
ptiſmi eſt. quia ſi digne quis baptizetur de
letur in eo tam actuale quam originale
peccatum ſine omni pœnitentia. quia ſi-
ne pœnitentiæ ſunt dona. & uocatio dei.
quia gratia dei in baptiſmo nõ quærit ge
mitum non quærit plactum uel opus ali-
quod. ſed ſolam fidem & omnia gratis cõ
donat. ut de con. diſtinct.4. ſine pœniten-
5 tia. ¶ † Sed quæritur an pronomen ego ſit
de ſubſtantia formæ. Et creditur quod
non. nam plenum ſenſum habet hęc uox.
baptizo te in nomine patris &c. unde
alibi pronomen dicitur abundare. ut. ff. de
hæredibus inſtitu. l.1. §. qui neque ſic &
in ſtipulatione non intereſt utrum ſtipu-
lor habere licere. an mihi licere habere.
ut. ff. de uerbo. obliga. l. ſtipulatio iſta. Cæ
tera uerba quæ ſunt in forma neceſſaria
6 ſunt & ſubſtantialia. ¶ † Sed quæritur
quid ſi uerba ſubſtantialia dicantur ſed
corruptè & contra regulam donati. Re-
ſpondeo non minus efficax eſt baptiſ-
mus cum enim uirtus illorum uerborum
exclu[illegible]at demonium excludet & precis ui
tium ut de con. diſt.4 ſi non ſanctificatur
& retulerunt. ¶ Sed quæritur quid ſi a-
liquid aliud in forma dicatur. Ad hoc
dixerunt

dixerunt quidam ut si aliquid præmittatur ut si dicatur arma utrunque cano. Ego te baptizo in nomine patris &c. uel post formam adijciatur sic. Ego baptizo te in no. pa. & fi. & spiritus sancti & dyaboli. efficax est baptismus, quia cum extrinseca & impertinentia adijciuntur nō uitiant. ut.ff. de uer. ob. l. quæ extrinsecus secus autē si aliquid interponatur ut si dicatur. Ego baptizo arma uirunque cano. In nomine pa. & fi. & spiritus sancti. Nā tunc non confertur baptismus, nam & si ordinationi testamenti aliquid alienum immisceatur uiciat ut. ff. de testa. l. hære-
7 des. §. ulti. ¶ † In forma autem baptismi omne uerbum aliud a uerbus domini alieni: censetur. sed putant doctores nostri contrarium. dicunt enim quòd siue adijciatur formæ sine interponatur, uiciatur baptismus. Quid sic dicatur non ego baptizo te &c. Absurdum putant dici tunc baptizatum. Et idem si dicatur. Ego te baptizo in nomine pa.& fi. & spi.san.& omnium sanctorum. Et idem est ubi aliquid interponitur. in quo consentiunt omnes.
8 ¶ † Sed quid si ordo mutetur & uerba trāsponantur. ut si dicatur. Ego te baptizo in no. pa. & fi. spiritus sancti. nunquid est baptizatum. Dicunt quòd sic. ar. C. de testa. l. præposteri & supra de rescriptis. causam. nec enim ordo scripturæ seruandus est. ut. ff. de solu. l. nec enim. Alij autē contrarium ar. pro eis. C. de sen. & interlo. om. iu. l. prolatam. Dicunt enim ipsum ordinem uerborum esse de forma. Et hoc securius esse uidetur. si autem in prolatione uerborum interponatur mora naturalis & compendiosa, ut de respirando tussiendo & excreando non uiciat. ut. C.
9 de testa. l. cum antiquitas. † An autem actus qui interponitur uel mora quæ interuenit uitiet, id quod in contextu & continuè fieri debet. Determinabis per iura illa. ff. de duobus reis. l. duos reos. §. ul. & pe. ff. de uer. ob. l. continuus, in principio. ff. de testa. l. hæredes. §. festim. nec enim omne quod differendi causa fit moræ annumerari potest. ut. ff. de usuris. l. sciendum. Item nec moratoria cūctatione nec præcipiti festinatione faciendum est aliquid. Quantum uero interuallum si ne uitin ualeat in talibus interponi. intellectu magis quam locutione exprimi potest ut. ff. de solu. ratum. Et hoc totum locum habet si quæratur de mora interposita inter uerba quæ dicuntur in consecratione Eucharistiæ, & uerba quæ dicuntur in consecratione calicis. Quæ quæstio locum habet secundum illos qui dicūt unā esse formā in uerbis illis. hoc est corpus meum hic est sanguis noui testamēti etc. Sed nostri docto. magis approbant quòd sint duæ formæ una in uerbis illis. hoc est corpus meum. alia autem in illis. hic est calix noui testamēti etc. et ad prolationem priorum transubstantiatur panis in corpus Christi et ad prolationem subsequentitum conuertitur uinum in sanguinem. Sed obijcitur nonne prolatis primis uerbis est ibi sanguinis ex quo est ibi corpus. Certè sic. quia ubicunque est corpus ibi et sanguis. Ad hoc respondetur est ibi sanguis nō per trāslationē sed per cō-
10 mixtionem. ¶ † Sed quæritur cum paruuli intelligantur baptizari in fide parentū. ut de con. di. 4. quæris. et eorum a quibus paruulus consecrandus offertur. ut de cō. di. 4. illud quid si offerentes sint infideles. Respondeo baptizari intelligitur in fide ecclesiæ et in uerbo Christi. nec oberit infidelitas offerentis dūmodo in forma ecclesiæ baptizetur. ut de con. dist. 4.
11 Romanus. † Nec obstat. de con. distin. 4. quos a paganis. quia illud loquitur cum non in forma ecclesiæ baptizat. ¶ Item
12 quæritur † quid si nō habeat aquæ copia et sic sacerdos perfundat aqua illum quē baptizat sic ut partem corporis non totū corpus contingat aqua. In hac quæstio. dixit hug. quòd si caput perfundatur, uel præter caput maxima pars corporis. esset baptizatum. alias non. Alij autem dicunt baptizari etiam si aqua cadat in quancunque corporis partem ar. ad hoc de con. di. 4. hoc nequaquam. sicut sufficiat possideri partem ad hoc ut quis totum possideat dum tamen eius sit animi ut totum possideri intentat. ut. ff. de acqui. pos. l. possi-

possideri. §. 1. & de pe. distin. 1. uulgaris.
13 ¶ † Item quæritur nunquid baptismus potest omni tempore conferri. Non nisi necessitate imminente, ut pote periculo mortis uel languoris in cursu. ut de con. dist. 4. uenerabilis & ca. baptizandi. Sed puto in adultis illud locum habere. nō in paruulis quibus nulla præter baptismum salus promittitur. ut de con. di 4. nulla. timendum est enim ne propter naturæ imbecillitatem morte perueniente qui baptizantur inueniri nō possunt ut 5. di. baptizari. In adultis autem hæc non timetur. quia in eis conuersio mentis ad Deū baptismi uicem suppleri non dubitatur. ut
14 de cō. di. 4. baptismi uicem. ¶ † Item quæritur an baptizari possit in nomine Trinitatis implicitè. Et uidetur quòd sic. ut de con. di. 4. a quodam. Sed illud exponitur id est explicite per id quod legitur in eadem di. sanctum. si non sanctificatur
15 si re uera. & in cap. in synodo. ¶ † Item nunquid baptizatur in nomine Christi. Respondeo sic. ut de con. di. 4. a quodā. sed quare potius in nomine Christi quā in nomine Trinitatis. Respondeo. quia in nomine Trinitatis non intelligitur nisi trium personarum essentiæ unitas. Sed in hoc nomine Christi intelligit̄ unctus ungens & à quo ungitur Basi. tamen dixit concessum fuisse apostolis baptizare in nomine Christi propter nomen Christi ampliandum. sed ille canon est hodie a quodam abrogatus per id quod legitur in ea. di. s. in synodo. Sed non sic putamus. nam ille canon est à quodam Nicolao & posterior illo in synodo quæ fuit Zachariæ ut patet in cronicis. Dico ergo quòd non baptizabitur in nomine Christi sed
16 si fuerit baptizatus ualet baptismus. † Itē quæritur quid si quis perpetuò furiosus & qui nunquam sine furore fuit baptizetur. nunquid ualet ei baptismus. Videtur quòd sic ar. ff. de le. 2. l. cum pater. §. furdo. ubi dicitur acquiri furioso emolumentum. tales enim pro infantibus habendi sunt. nec grauantur aliquo peccato actuali. ut 3. q. 9. iudicas. unde & si nunquā uoluerunt baptizari nunquam tamen noluerunt, unde sufficit hoc quo ad baptismi caracterem imprimendum. tunc enim caracterem sacramentalem imprimit operatio cum obicem uolontatis contrariæ nō inuenit resistentem ut infra e. ti. cum Marthæ in fi. & hoc idem consideratur in par
17 uulis de con. dist. 4. quæris † In eo autem incidit in furorem & in amente & dormiente consideratur uoluntas præcedens furorem amētiam uel dormitionem ut supra ti. proxi. cum Marthæ. §. item quæ-
18 ritur. ¶ † Item quæritur de coacto. ad quod dico quòd absolutè coactus nō recipit caracterem ut ca. dec. §. e. sed conditionaliter coactus sic. quia coacta uoluntas, uoluntas est. ut 15. q. 1. merito. quia nec impedit sacramentum ordinis. ut 74. di. ubi ista. non impedit sacramentum matrimonij. ut 22. q. 4. inter cætera infra de sponsa. ueniens. & si taliter coactus baptismum recipit compellitur seruare fidē
19 ut 40. di. de iudæis. ¶ † Item quid de ficte baptizato. respondeo recipit sacramētum sed non rem sacramenti nisi recedat
20 fictio ut de con. di. 4. tunc ualere. ¶ † Itē quid si is qui baptizatur baptizari intendat. baptizans autem non intendit. Respōdeo non esse baptizatum ut. 1. q. 1. §. ecce. & de. cō. di. 4. solet queri. Nam & cum per locum dicuntur hæc uerba. spondes spondeo. non inducitur obligatio. ut. ff. de
21 ac. & ob. l. 3. §. uerborum. ¶ † Item quæritur. an in necessitate possit quis seipsum baptizare. ad quod respondeo non ut infra eod. ti. debitum. sicut nec potest quis seipsum reconciliare. ut de con. di. 4. san-
22 ctum est. ¶ † Item quid si aquæ alius sit liquor admixtus. num quid baptizabitur. Respondeo sic si aquæ præualet aliter nō
23 ¶ † Item cum is qui nihil intelligit non obligetur. ut. C. de fal. mo. l. 1. quomodo paruuli obligātur in illis spōsionibus quæ pro eis siūt ante baptismū. credis in Deū etc. ut de con. dist. 4. 1. respon. speciale est in baptismo ubi quis ignorans per alium obligetur. immo uerius est in baptismo quis per alium liberatur scilicet a potestate dyaboli ut de con. di 4. postquam potest autem quis ignorans per alium liberati.

rari. ut. ff. de sol. l. soluere. & ff. de nego.
24 gest. l. soluendo. ¶ † In summa sciédum q baptismus dicitur sacramentum fidei. ut de cõ. di. 4. nihil aliud. Hoc ideo quia in fide Christi cõsecratur & in fide ecclesiæ confertur, uel quia confertur in nomine Trinitatis explicitè quam & offerentes & oblati tenẽtur credere. uel quia signũ est q suscipiens fidẽ habeat. & si non habeat
25 aliqui impediente. ¶ † Sed quæritur quid si latinus baptizaret & proferat uerba necessaria non tamen regulariter nec in sua lingua. sed in græca uel alia. respõdeo baptizatum esse. Nam & apostoli loquebantur uarijs linguis & forma realis attendenda est non uerbalis. ut con. dist. 4. retule-
26 runt. ¶ † Itẽ pone quòd nõ dicantur uerba. In no. pa. & fi. & spi. san. sed similia. In nomine genitoris & nati & sancti flaminis nunquid erit baptizatum. Respondeo quòd sic quia non refert ex æquipollentibus quid dicatur. ut. ff. de uer. obl. l. quæ extrinsecus. & l. si in nomine. & infra de uer. sign. in his. Et satis puto credendum esse posse fieri baptismum sub uerbis syno
27 nimis. ¶ Sed † nũquid possit baptizari sic. In nomine paternitatis & filiationis & spi
28 ritalis sanctitatis. Respondeo non. ¶ † Vltimo notabis cũ dubitatur an aliquis sit baptizatus. statur testimonio unius de con.
29 di. 4. placuit. † Et idẽ in consecratione ecclesiæ ut de cõ. dis. 1. ecclesiæ secus in ordine ut 98. di. afros. & supra de cle. peregri. ca. 1. Rationem diuersitatis collige. ex. §. gratia. 3. q. 1. §. ecce. cum honores.

Summarium

1 *Ordinum collatio facta non baptizato an ualeat.*

2 *Non baptizatus credens se baptizatus an saluetur.*

3 *Ordinatus comperiens se non baptizatum an debeat baptizari & iterum ordinari. et. num 3.*

4 *Baptismi et ordinum reiteratio an fieri debeat, quando de baptismo et ordine dubitatur.*

5 *Matrimonium an in dubio præsumetur, & statur sacramento uiri.*

¶ DE PRAESBITERO NON baptizato. Rub.

Dictũ est supra quòd baptismus sit ianua & fundamentũ omniũ sacramentorũ aliorũ. Sed quia dubitari posset an nõ posito fundaméto ædificatio alio sacramẽtorũ subsistat. Ideo tractatur hic de collatione ordinũ facta non
1 baptizato. & ideo ponitur hic rub. de præsbytero non bap. ministrante. ¶ † Videamus igitur an collatio ordinum facta nõ baptizato ualeat, & quid iuris sit cũ quis credit se baptizatum cum in ueritate nõ sit. Item an ordinatus comperiens se nõ baptizatum debeat iterum ordinari. ¶ Ad 3
primum itaque sic dico cum Paulus dicat fundamẽtum aliud nemo põt ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. consequenter probatur quòd ubi Christus non est fundamentũ nullius operis boni est super ædificium. ut 1. q. 1. cum 1
Paulus propterea nulla est collatio ordi-
2 num ut infra e. ti. c. 1. & 1. q. 1. si quis confugerit. & c. si quis per ignorãtiam. ¶ † Ad secũdum dico quòd si quis baptizatus nõ sit credat tamen se baptizatũ fore & alias sit bonæ uitæ & conuersationis honestæ. liber ab originali pctõ cœlestis patriç gaudium adipiscitur incunctanter ut infra eo. ti. c. 2. Nec obstant iura illa quæ dicũt nullum posse sine baptismo saluari. ut de cõ. di. 4. cathecuminum. firmissime & 15. q. 1. §. ut itaque componat istud cancellatũ de generante. & c. nulla. quia illa locum habent in his qui sciunt se non baptizatos & cum baptizari possint negligãt, uel cõtenunt ipsi seu parentes ipsorũ. hic enim de quo. supra præmissi intelligitur baptismus in fide Christi & ecclesiæ. Nam baptismus inuisibiliter ministratur. quem non contemptus religionis sed articulus necessitatis excludit. ut infra eo. ti. c. 2. & 3. Vnde quidam ante baptismum spiritu sancto impleti creduntur ut Centurio. ut de con. di. 4. non dubito. & 2. q. 7. nõ omnes. Et Valentinianus qui cum ueniret ad baptismũ & in uia decesserit, dicitur Ambrosiũ de eo dixisse, uentrem meũ doleo.

quia

quia quē regeneraturus erā perdidi. ille tamen gratiam quam poposcerat non amisit. ¶ † In tertio aūt membro dico baptizari & iterum ordinari debere quia nō intelligitur iteratū quod ambigitur esse factum. ut infra eo. titu. ueniens. ¶ Sed opponitur qui se credit baptizatū baptismo flaminis & si non sit in fide tamen Christi & ecclesiæ intelligitur baptizatus ut superius dixi. Vnde si in tali statu positus ordinetur sacramentum ordinis inuenit fundamentum sacramentorum scilicet fidem. & ideo firmū est ædificium. & sic iterari non debet ordo, & si iteretur fit iniuria sacramento. ut 1. q. 1. quod quidam de con. dis. 4. ostenditur. Ad quod Respondeo. tam diu intelligitur baptizatus in fide quandiu ignorat se baptizatum uerbo & elemēto. Et tūc ordo iterari non posset, se cum post incipit scire uel credere se non baptizatum fuisse uerbo & elemento nisi baptizetur in aqua cum possit incipi contemnere. & sic perdit baptismum flaminis. & sic sine fundamento ædificium ordinis inuenitur & propterea ponendus est primarius lapsis scilicet baptismus & demum superædificabitur ordo nec iteratus intelligetur. ¶ † Et est sciendum quòd ibi scitur aliquem baptizatum non esse, baptizabitur & seruabitur forma communis. ut supra ti. proxi. non ut apponens. ubi aūt dubitatur, tunc seruabitur illa forma quæ habetur supra ti proxi. c. 1. de con. dist. 3. si nulla. & idem seruatur in consecratione ecclesiæ. ut de conse. di. 1. solennitates. & c. ecclesia. Item in ordine ut 68. di. præsbyteri quos. §. quod autē. ¶ † Et no. quòd quidam dixerūt quòd ubi dubitatur de ordine uel baptismo, & iterū ordinatur seu baptizatur, idē caracter confertur qui fuit primo collatus. dicentes quòd hic articulus necessitatem inducit. & allegantes simile. ff. de acqui. pos. l. possiden. §. ex pluribus. Sed hoc non est uerum, quia si prius fuit caracter ordinis uel baptismi collatus secūdo nihil additur. sed totūm ad uocem refertur & ad uisibilem unctionem. ut 68. di. §. quod ergo nihil enim addit uel detrahit iteratio unctionis. sicut nec iteratio manumissionis. ut C. de indi. libe. l. nihil ¶ Sed quid de his quæ præsbyter iste gessit qui se competit non baptizatum fuisse nūquid decepit animas ut supra de ele. dudum Rothomag. Respondeo non imo dum bona fide credit se baptizatum & rite ordinatum rata sunt omnia quæ gessit ar. ff. de offi. præto. l. Barbarius. ¶ In summa sciendum est. in dubio potius præsumi non baptizatum quam baptizatum potius non ordinatum quā ordinatū. ut de cō. di. 4. paruulos & hic in c. ueniens. ¶ † Sed cū ita præsumatur in his sacramētis quare in sacramento matrimonij contraria assumatur præsumptio. ut testetur tantum uerbo uiri ut 23. q. 1. si quis acceperit. ff. de ritu nup. l. in libero. Respondeo sine omni periculo est si sacramenta illa iterentur. sed ualde periculosum esset si iudicaretur nō esse matrimonium ubi est. Licet alibi canon præsumat non esse matrimonium ubi tamen est & si solennia desint ut 30. q. 5. aliter & ca. nostrates.

Summarium

1 *Eucharistia qualiter custodiatur.*
2 *Eucharistia defert sacerdos infirmis cum solēnitate & reuerentia.*
3 *Res sacratæ & diuinis dicata qualiter seruentur.*
4 *Pallæ altarium & uestimenta clericorum sordida qualiter lauari debeant.*
5 *Vestimenta sacra uetustate consumpta incendi debent.*
6 *Deo dicata ad profanos usus conuerti non debent.*

¶ DE CVSTODIA EVCHARISTIÆ. Rubrica.

SVperius tractatum est qualiter Eucharistia consecratur. hic tractatur qualiter custodiatur. & ideo ponitur hic Rub. de custodia Eucharistiæ crismatis et aliorū sacramentorū. ¶ † Est igit sciendū qd Eucharistia est in loco singulari n si do et sīgnato semper honorificē collocata deuotē ac fideliter conseruāda ut supra de

cele.miss. sanè. clauibus adhibitis. ut infra
2 eo. tit. ca. 1. ¶ † Sacerdos per seipsum deferat illam infirmis cum sollenitate & reuerentia illa quæ statuta est in concilio generali supra de cele. miss.sane.§.sacerdos. Non autem per laicum uel mulierem transmittat ut de con. di 2. peruenit quod fieri per diaconum licet si necesse fuerit.ut.93.di.diaconum.&.ca.præsente. Crisma etiam sub eadem custodia seruetur ut infra eo.tit.ca.1. Ipsa quoque oratoria uasa corporalia, palleæ altaris & uestimenta clericorum munda & nitida con seruentur. ut infra eo.ca.2. Quibus in alijs usibus utendum non est nisi in ecclesiasticis & deo dignis officijs ut de con.di.1.uestimenta.&.c.ad nuptiarum. quæ ab alijs quam à sacratis hominibus non debent contingi ut in prædicto.ca. uestimenta.& 23.distin.§.uasa.&.c.sacrata.& de con.di. 1.in sancta. Item pallas altarium &.c. sa-
4 crata.& de con.di.1. in sancta.† Item pallas altarium & uestimenta clericorum cũ sordida fuerint diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lauent. ut de
5 con.dist.1.nemo † & si fuerint uetustate consumpta incendio dentur.ut de con.di.
6 1.altaris.Et est ratio quia † deo dicata ad prosanos usus conuerti non dicunt.ut.19. q.3.quæ semel.14.q.ult. comperimus.12. q 2.nulli 54.distin. ex antiquis.17.q. ult. quæst.de conse. distin.1.ligna.

Summarium

1 *Reliquiæ quæ & qualiter uenerari debeant. Reliquiæ approbatæ non debent uenales exponi.*

2 *Canonizatio Sanctorum quomodo debeat fieri.*

3 *Miraculum ad hoc ut dicatur, quæ requirantur.*

¶ DE RELIQVIIS ET VENERATIONE SANCTORUM. Rub.

Dictum est supra de custodia & reuerentia sacramentorum. nunc autem tractatur de reuerentia sanctorum. & ideo subijcitur huc rubrica de reliquijs & ueneratione sanctorum.
1 † ¶ Sciendum est igitur quod reliquiæ in ueneratione sanctorum habédæ non sunt nisi auctoritate summi pontificis fuerint approbatæ ut.infra eo.ti.c.2.quæ postquã fuerint approbatæ extra capsam ostendi non dicunt,nec uenales exponi. ut infra eo.c.2.C.de sacrosanc.ec.l. nemo. Nam sancta æstimationem non capiunt. ut.ff. de rerum di.l.sacra loca.§.ulti.& propterea uendi non possunt cum uenditio siue pretio non consistat. ut insti.de emp. & uen.§.pretium.&.ff.eod.ti.l.2.§.sine pretio.& qui spiritualia uendit capitale crimen cum simonia committit.ut.1.q.1.stu
2 det ¶ † Ad canonizandos sanctos & in sanctorum cathalogo conscribendos. de quo legitur.19.q.3.quoniam taliter peruenitur. Inquirendum est enim an illi de quo canonizando agitur prior uita testimonium præbeat pro laboribus multis, pro motibus castis. pro actibus strenuis. ut 61. miramur.oportet enim præsenti testificatione prædicari & bonæ famę præconijs non taceri.ut.12.quæstione.2. quatuor. Et quæri debet maximè de simplicitate & humilitate. ut supra de præsũp. ex studijs,simplicibus enim deus dat gratiam. Item quæri solet an in uita passus fuit persecutiones. ut.7.quæstio.1. omnis qui gemebat.&.c.ibi adunati. Et an fuerit passus ex charitate.ut.1.q.1.unde quantum bonum est charitas.Quærundum est etiam de miraculis factis in uita & post
3 mortem.†Et no. quia quantum ad hoc ut sit miraculum quatuor requiruntur. Vt ex deo contingat non ex arte.ut.1.q.1.teneamus.2.quæ §.6.§.item cum Bilaan.1.q.1. prophetauit. Item ut fit contra naturam. Item quod nõ ex ui uerborum sed ex merito hominis hoc contingat. Hoc ideo dico. quia panis miraculose transubstantiatur in corpus Christi non merito hominis: sed uirtute uerborum.ut de conse. di. 2.quia corpus Christi.& ca.in quibusdam Item ut fit ad corroborationem fidei. herba enim transit in utrum hominis ministerio. sed hoc nihil ad fidei corroboratio nem.& ideo non sunt hæc talia miracula quam-

la. quamuis hominum ministerio fiant, ut propterea debeat quis canonizari.

Summarium

1 *Ieiunium quid & quotuplex sit.*
2 *Ieiunans à quibus abstinere debeat.*
3 *Gula uitium quibus modis temptat.*
4 *Ieiunandum quando sit. & nu. 5. & 6.*
7 *Vigilia occurrens in dominica ieiunari debet in sabbato.*
8 *Carnes licitè comeduntur sexta feria in die Natalis Domini.*

¶ DE OBSERVATIONE IEiuniorum. Rub.

DIctum est supra de ueneratione sanctorum. Sed quia ob reuerentiam sanctorum ieiunia celebrantur. Ideo subsequenter de ieunijs tractatur. & propterea ponitur hic rubrica de obseruantia ieiuniorum. ¶ Videamus igitur quid sit ieiunium, & quibus diebus ie-
1 iunia sint indicta. ¶ † Ieiunium triplex est. Ieiunium magnũ & generale est. ad quod omnes tenentur. abstinere ab iniquitatibus & illicitis uoluptatibus seculi. quod est perfectum ieiunium ut de conse. dist. 5. ieiunium. Secundo modo dicitur ieiunium discreta & moderata refectio ut singulos dies absque ciborum luxuria transigamus. ut de conse. dist. 5. sint tibi. &c. non dico Et hæc duo ieiunia omni tempore & diebus singulis sunt seruãda. Tertio modo dicitur ieiunium subtractio prandij & post cenam cuiuslibet cibi priuatio usque ad diem sequentem. Item abstinentiæ indictio à carnibus & ab omnibus quæ sementinam trahunt originem. à carnibus. à lacte uidelicet caseo & ouis ut probantur hæc de conse. distin. 3. de esu. &. 4. distin. denique Vbi etiam adijcitur. cæterum piscium esus ita relinquitur ut hoc infirmitatis solacium non luxuriæ pariat incendium. hoc tamen saluo ut non cogantur diuites pauperum cibis uesci & utantur consuetudine infirmitatis suæ sed doleant se non posse aliter sustentari. ut. 41. distin. non cogantur. Vnde nec in qualitate cibi nec in quantitate est uitium dummodo quis utatur secundum exigentiam suæ naturæ sed in appetitus excessu ut probantur hæc. 41. dist. quisquis
2 deliciæ. &. c. quod dicit † Item cum abstinemus à cibis ab omnibus dissolutionibus abstinere debemus Quid. enim prodest ieiunare uisceribus. & luxuriari uenatibus. abstinere à cibis & errare pecatis. ut. 86. dist. quid prodest. Item albi. nihil prodest homini ieiunare & orare & aliã religionis opera agere nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur ut de con. distin. 5. nihil prodest.
3 ¶ † Quinque autem modis gulæ uitium nos temptat aliquandoque nam indigentia tempora præuenit. aliquando non præuenit sed cibos lautiores quærit. aliquando quæ summenda sunt procurare ae curatius expetit aliquando autem & quãtitas ciborum & tempus congruit sed in ipsa quantitate summendi, mensuram excedit. nonnunquam & abiectius quod desiderat & cum ipso esu immensi desiderij deterius peccat ut de cõ. distin. 5. quinque modis. Vnde uersus. Et certum quod quinque modis gula dannat edacem. Cum nimium comedit uel edendi præuenit horã. Quærit delicias uel parat deliciosa. Vel sumit cupide quod non est deliciosum.
4 † Nunc uideamus in quibus diebus & temporibus ieiunia tertij generis indicantur. Et est sciendum quod. 40. summa obseruatione est obseruanda quæ continet. 40. & duos dies diebus dominicis computatis è quibus dum sex dies dominicæ abstinentiæ subtrahuntur remanent. 36. dies in abstinentia. quæ sunt decima totius anni Annus enim habet. 365. dies quorum. 36. sunt decima. Sed his diebus adduntur quatuor dies primæ septimanæ. s. dies Mercurij dies iouis, dies ueneris & dies sabbati. ut facet numerus. 40. dierum impleatur. quem saluator sacro suo ieiunio consecrauit. ut de con. distin. 5.
5 quadragesima. ¶ † Item ieiuuandum est in uigilijs apostolorum. Et quamuis in uersibus contineantur nomina certorum. Petrus & Andræas, Paulus cum Simone.

Simone Iudas, ut ieiunemus nos ad monet atque Mathæus. Puto tamen in omnium apostolorum uigilijs ieiunandum, ut infra eo.ca.consilium. præter uigiliam Philippi & Iacobi & beati Ioannis euangelistæ quoniam illorum festiuitas infra solennitatem paschalem.istius autem infra natalem domini celebratur & dicitur in eadem dec. in.1.Respon.de festiuitate beati Bartholamæi de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam consuetudo regionis est obseruanda. ut in ea. decreta.§. sanctorum. sicut & alias in ieiunijs consuetudo attenditur. ut.12. distin. illa in fi.76.distin. utinam. & in decre. eod.§.
6 item de illis. ¶ † Item constitutum est ut quatuor anni tempora ab omnibus hominibus communi ieiunio obseruentur. ut, 85.distin. constitutum. Hoc autem ordine ieiunia illa celebrentur. Primum ieiunium in inicio quadragesimæ. Secundum in hebdomada penthecostes. Tertium uero & quartum in septembri & decembri more solito fiat. ut.76. distin. statuimus. Vnde uersus. Prima quadragene seruat ieiunia ueris. Puemaris ebdomada seruare secunda teneris. Tertia septembris fert cultum mercuris istum. Sabbata ieiunent uigile. præsentia christum. Et cum quatuor sint anni tempora. uer æstas autonnus & hyems. prædicta quatuor ieiunia ex doctrina sanctispiritus ita sunt per totius anni circulum distributa. ut lex abstinentiæ omnibus sit à scripta temporibus.ut.76.distin. huius. ¶ In quatuor temporibus Penthecostes hæc ratio redditur. ut si quis forte inter pascalis festiuitatis gaudia negligens libertas & licentia immoderata præsumpserit. hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget. ut.76. distin. igitur. Est & alia ratio quare ieiunium illius temporis differtur post Penthecostem & non inducitur ante post resurrectionem. quia illo tempore fuit sponsus cum sponsa. ideo non fuit tunc sponsæ aliqua indicenda asperitas.eum sponsum haberet secum & eius delectaretur amplexibus. Vnde in ecclesia tunc cantatur quasi modo geniti infantes.& hæc ratio redditur.76. distin. ieiunium.§. non autem cum sequem.§. & licet dicam illos quinquaginta dies qui sunt à pascha usque ad Penthecostem à ieiunio excepto eo quod iugi leticia peragendi sunt dies illi. si tamen aliquis ex deuotione ieiunet. prohibendus non est. Nam utinam omni tempore ieiunare possemus.ut probantur hæc in.c.ieiunium.§.ulti. &.c. utinam. ¶ Obseruantur & alia ieiunia ab ecclesia constituta. quæ sine necessitate rationabili non seruantur. ut 76.distin.ieiunia.¶ Quædam etiam ieiunia obseruantur in una prouincia. quæ non seruantur in alia, & in hoc unaqueque prouincia in suo sensu abundet. ut.76.distin.utinam. Nam præter festa præcipua & communia singuli episcopi in suis ecclesijs speciales obseruant festiuitates ut de con. distin.3. pronunciandum. ¶ Item ieiunandum est tempore rogationum ut de con.distin.3.rogationes. ¶ Ieiunandum est sexta feria & die sabbati. Sexta feria propter domini passionem. Die sabbati, quia dies ille inter tristiciam passionis. & leticiam dominicæ resurrectionis includitur. ut de conse. distin.3. sabbato ut saltem ab esu carnium die sabbati abstineamus, quicunque enim christianæ religionis se partiem esse desiderat ab esu carnium eadem die nisi maiori festiuitate interueniente uel infirmitate abstineat. ut de conf. di-
7 stin.5.quia dies sabbati. ¶ † In summa notandum est quod si festum habens uigiliam incidat in diem lunæ die sabbati ieiunandum est ut infra eodem titulo.c.1. ¶ Sed opponitur argumento legali sic. dies medius.s. dies dominicus debet impedire ieiunium cum sit à ieiunio liber. Nam sacer locus interueniens inter duo prædia seruitutem impedit extremorum. ut.ff. de serui.l. seruitutes.§. sacer. Et lex illa dicit. medium prædium quod non seruit impedit seruitutem.ut.ff.de ser.ur.præ. l.quæ sella.§.in rusticis. Ad quod respondeo.Ieiunare nõ est seruitus prædialis debitũ ꝑsonale.quod cũ solui non possit sua die. soluatur alia. nam ad duo tenetur.s. ieiunare & in uigilia ieiunare & ideo si nõ

possumus

possumus die dominica propter eius excellentiam ieiunare ieiunandum est die sabbati.ar.ad hoc supra de dolo & contu.
8 cum dilecti.ff.de arbit l.Celsus.† Nam & excellentia natiuitatis inducit ut in sexta feria carnibus uesci possumus secundũ consuetudinem ecclesiæ generalis. ut infra eod.c.explicari.

Summarium

1 *Purificatio qualiter olim fiebat, & an hodie sit seruanda. & nu.2.*

¶DE PVRIFICATIONE post partum. Rubrica.

IN superiori rubrica tractauimus de ieiunijs celebrandis ob reuerentiã sanctorum. sed quia ex reuerentis & deuotione procedit quod mulieres post partum cessant ab ingressu ecclesiarum usque ad tempus purificationes. subsequenter interponitur hic rubrica de purifica. post partum.¶ Quid igitur circa hoc olim seruabatur in lege ueteri & quid hodie
8 seruandum sit breuiter uideamus.¶†Et est sciendum quod secundum legem mosaycã mulier immunda reputebatur post partum.& ideo si masculum peperit cessabat à tẽpli ingressu 40. diebus. si femina, 80. diebus.ut 5.di.§.1. ¶ Sed contra in quadã palea quæ in quibusdam libris in eadem di.habetur & incipit.cum enixa.ibi.n.dicitur ꝙ per masculo cessabatur ab ingressu templi.33.diebus pro femina 66. diebus.Sed ibi masculo non attenditur dies natiuitatis, sed circumcisionis.circuncidebatur puer in 7.die suæ natiuitatis.In femina autem attenditur ibi dies impositionis nominis cum imponebatur nomẽ in 14 die natiuitatis. Sed in.§.1.in utroque consideratur tẽpus natiuitatis. Sed si quæras quare tot diebus cessabatur ab ingressu templi pro masculo & tot pro femina. Respondeo quia sicut phisici dicunt tot diebus fetus masculinus & tot femininus est mortificatus sine animæ infusione.

2 †Sed hodie quando iam fegis umbræ euanuit & illuxit ueritas euangelij. si mulieres post prolem emissam acturæ gratias ecclesia intrare noluerint nulla proinde peccati mole grauantur nec ecclesiarum aditus de negandus est.ne pœna illius uideatur in culpam conuerti.Si tamẽ ex ueneratione uoluerint aliquandiu abstinere deuotionẽ earũ non credimus prorogandã.ut infra e.c.c.uno.& simile supra ti.pro xi. Aliquando.n.bonum est abstinere ab eo quod tamẽ licitè fit.ut de consue. di.2. quotidie.11.q.1.aliud quia bonarũ mentiũ est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est ut supra ti.proxi. consilium.§. sanctorum & 5.di.ad eius uero concubitum.

Summarium

1 *Ecclesia à quibus debeat reparari.*
2 *Fructuarius tenetur ad sarta tecta reparanda.*
3 *Ecclesiæ quomodo construendæ uel reparandæ.*
4 *Ecclesiæ nouæ ex quibus causis sint faciendæ.*
5 *Auctoritas quæ interuenire debent in construenda ecclesia.*
6 *Ecclesiam ædificare si quis inceperit, an & quando teneatur perficere.*
7 *Facere aliud est quam reficere.*
8 *Nouum opus quando fieri dicatur.*
9 *Domus ecclesiæ, uel naues quando dicantur refici, & eadem sint.*

¶DE ECCLESIIS AEDIFIcandis. Rubr.

DIctum est supra de ecclesijs consecrandis.sed quia plerunq; ecclesiæ consecratæ corruunt & reparatione egent.Ideo subijcitur hic rubr.de ecclesijs ædifi.uel reparandis uel de nouo construendis.¶ Videamus igitur à quibus sit ecclesia reparãda. & cuius auctoritate de nouo sit ædificãda.Ex quibus ex causis
1 nouæ sint ecclesiæ faciẽdæ. ¶†Est aũt sciẽdum quod si portio fabricæ deputata sufficiat ad reparationem ecclesiæ, is qui eam percipit reparare tenetur. ut 10.q.3. unio 3.q.1.decernimus infra eod.titul.de his.

his. Si uero non sufficiat, tūc rector & quæ beneficium habet ab illa ecclesia quæ reparanda est conferent & ecclesiam reparabunt. ut in infra c. c. 1. & 16. q. 1. si monachus supra de his quæ fi. à ma. per. ca c. ult. Nec mireris si conferant beneficiati. Nam cū emolumen cum sentiant: & onus sentire debent. iuxta illud. Commoda quæ sentis iungas onus emolumentum. ut arg. C. de cadu. tol. l. una. §. pro secundo, in fi. & §. nę autem. C. de fur. l. manifestissimi. §. pe. in fi. supra de his quæ fi. à ma. par. ca. c. ult. Debent inquam beneficiati agnoscere onus fabricæ
2 pro rata beneficiorum. † nam & fructuarius reficit sartatecta. ut ff. de usufr. l. usufructu legato. §. hactenus. C. e. tit. l. eum ad
3 quem ¶ † Ecclesiæ faciendæ sunt per congrua loca. ut de cons. di. 1. ecclesias. Si uero superfluæ inueniātur uel destructę prouidentia episcopi modus inueniatur qualiter consistere possint. ut de conse. di. 1. c. 2. ut reperientur. ut dictum est uel ut destruantur. ut de conse. di. 1. ecclesiæ uel altaria. uel si per se subsistere non possunt alijs ecclesijs uniantur. ut. 10. q. 3. unio circa fi. & ut notaui supra de reli. do. §. tribus. & §. ulti. & secundum hoc intelligo. 70. di. sanctorum in fi. Si autem faciendæ sunt nouæ ecclesiæ ut per eas ueteribus præiudicium non fiat. ut. 16. q. 1. ecclesiæ & c. quicunq;. Item plures baptismales ecclesiæ in una terminatione fieri non possunt. ut. 16. q. 1. plures. posset tamē episcopus ex causa de una terminatione facere duas, nam & diuidere potest unam in duas & duas unire ad unā. ut infra de excessi. prælat. sicut unire. sicut & prouincia una diuiditur in duas. ut. ff. de officio accesso. l. si eadem. 10. di. imperiali. sic & una præbenda diuiditur in duas. ut supra de pręben. uacante. nam & auferre potest uni ecclesiæ & dare alteri. ut infra eo. tit. c. ad audientiam. 12. q. 2. bonæ rei supra de donat. apostolice supra de his quæ fiunt a præla. sine consensu ca pastoralis. non tamen hoc licet passim & sine causa. & sic intelligo su
4 pra de rebus ecc. non alienan. c. 1. † Tres autem sunt causæ propter quas nouæ ecclesiæ possunt construi. quamuis in præiudicium antiquarum. Temporis qualitas. ut 7. q. 1. temporis. Incrementum populi. ut 16. q. 1. felix. & ca. multis. & c. præcipimus. Ecclesiæ distantia uel difficultas accessus. ut infra eod. titu. ad audientiā. Sine præiudicio alterius ecclesiæ. licet episcopo pro sua sepultura ecclesiam construere ut 12. q. 2. bonæ rei supra de donatio apostolicæ. Et quilibet priuatus masculus uel fœmina potest sibi construere, ecclesiam siue oratorium. ut de conse. di. 1. unicuique clericos, & c. si quis etiam 18.
5 q. 1. quidam 12. q. 2. religiosam. ¶ † In construēda debet interuenire auctoritas episcopi. qui primarium lapidem ponere debet. dote tamen ab ædificatore prius assignata ut notaui supra de consec. eccl.
6 §. item notandum. ¶ † Et no. quòd postquam quis incepit ædificare compellitur consummare ut no. supra de conse. ecc. §.
7 item quid si quis incepit ædificare. ¶ † In summa notabis lōge aliud est facere quā reficere. ut. ff. de itinere actuque priuato. l. 1. supra si quis edificium. Reficere enim est ad pristinam formam reducere. ut in præalle. l. 3. de itinere actuque priuato.
8 † Nouum autem opus fit cum rei facies immutatur. ut. ff. de no. ope. nun. l. 1. §.
9 opus nouum. † unde si domum uel ecclesiam diruas etiam ea mente ut de eisdem cementis & lapidibus eam redifices non est eadem domus uel ecclesia si usque ad fundamentum fuerit dirupta secus tamen est in naue. Nam si nauis reficiendæ causa omnes tabulæ refixæ sint nondum intercidisse nauis uidetur & compositis rursus eadem nauis esse incepit. ut. ff. de uerborū obligationibus. l. inter stipulantem. §. sacram. &. §. & nauis unde si tota ecclesia deijciatur usq; ad fundamētum. ut dictū est in reædificando auctoritas episcopi necessaria est. ut decimasexta quæstione ultima si quis uult. ¶ Sed secus in reficiendo. ut infra de iudeis consuluit. & cap. iudæi. C. de operibus publicis. l. ultima. Alias tamen lex dicit qui prohibet reficere prohibet ædificare. ut. ff. de mor. inferen. l. 1. §. edificator.

SVMMA-

Summarium

1 *Immunitas quid sit & unde dicatur. num. 2.*
Immunitatibus ecclesiarum qui gaudeant.
Ecclesia an teneatur ad munera, & nu. 3. 4.
3 *Onera quae imposita sunt rebus ante, quam res ad ecclesiam perueniat, subit ecclesia.*
5 *Pater occidens filium pro defensione patriae an excusetur.*
6 *Placita secularia in ecclesia audiri non debent.*
7 *Laicus non debet in domibus ecclesiarum hospicia pro iure & debito uendicare.*
8 *Immunitas ecclesiae uel coemiterij per quot passus extendatur.*
9 *Immunitate ecclesia qui non gaudeant.*
10 *Publici latrones, & nocturni depopulatores agrorum an possint impune occidi.*
11 *Furtum uel sacrilegium omittens in ecclesia an ab ecclesia defendatur.*
12 *Frustra inuocat auxilium ecclesiae qui in eam committit.*
13 *Immunitate ecclesiarum an gaudeant oratoria quae in domibus habeantur.*
14 *Ecclesia interdicta an suis priuilegijs & immunitatibus gaudeat, & n. 15. 16. et 17*
15 *Clericus interdictus durante interdicto perdit ea quae ad suum beneficium spectant. & idem est in suspenso.*
16 *Clericus suspensus non exequitur ea quae sunt officij.*
18 *Immunitatem ecclesiae uiolantes qua poena plectantur.*

¶ DE IMMVNITATE ECCLEsiarum. Rubrica.

Dictum est supra de ecclesijs aedificandis quae quidē domus dei sunt & oneribus opprimi non debent quibus domus priuatae praemuntur & propterea de immu. ec. uel coe. & rerum ad eas pertinentium differendum est. Vnde ponitur hic rubr. de immum. ec. uel coemite. & rerum ad eas pertinentium. ¶ Videamus igitur quid sit immunitas, quam immunitatem habeat ecclesia, res & homines eius, quam coemiterium, & quam mansus. Et quae sit poena uiolantium coemiterium & immunitatem. ¶ Immunitas est libertas quae competit ecclesiasticis personis & rebus ad eas spectantibus.
2 ¶ † Dicitur autem immunitas quasi extra munia idest, extra munera. non enim ecclesia subit sordida munera ut calcis coquendae arenae fodiendae. sed ab his tam ecclesiae quam ipsarum praedia & mancipia siue rustici ipsarum exempta sunt. ur. 16. q. 1. §. nouarum. Clerici uxores & filij clericorum similiter ab huiusmodi liberi & exempti sunt. ut. C. de epis. & cle. l. 2. Eorumque coloni. ut. 89. distin. iudicatū. ¶ Item extraordinaria munera quae subito imponuntur similiter ecclesia nō agnoscit. & si sint onera realia seu praedialia ut sunt superindicta. ut. 16. q. placet. &. C. de epi. & cle. l. placet. &. C. de superindictis. l. una. li. 10. Ab his extraordinarijs muneribus excipitur, nisi forte episcopus & clerus tantam necessitatem aut utilitatem inspexerint ut absque ulla coactione ad releuandas communes utilitates ubi laicorum non suppetunt facultates subsidia per ecclesias aestiment conferenda. ut infra eod. titul. c. non minus. prius tamen romano pontifice consulto. ut infra eod. ti. aduersus. & hoc possumus appellare canonicam illationem quam aduenticiae necessitatis sarcina repentina poposcerit ut
3 dicit lex illa placet. ¶ † Onera autem quae imposita erant rebus antequam res ad ecclesiam peruenissent subit ecclesia. ut tributum canonem siue censum. & sic intelligo. 1 t. q. 3. c. tributum. &. c. magnū. &. 22. quaestio. 8. si tributum. haec onera ordinaria sunt & praedialia. & uocantur indicta. ut. C. de indictis. l. 1. lib. 10. Veruntamen si cessetur in solutione canonis uel tributi. res non transfertur in eum cui tributum uel canon debetur & hoc est quod lex prę allegata placet. dicit nulla translationis sollicitudo signetur. Nec obstat lex. C. de exac. tribu. l. si diuina. quia aut lex illa non tenet secundum canones aut exponi debet diuina domus. idest imperialis. Secus est in ecclesiastica ut dictum est.
4 ¶ † Onera personalia non subit ecclesia; ut. C. de epis. & cle. omnes quae ubicun-

que. Sed hoc fallit in casu. nullus enim
à murorum uigilijs excusatur. ut infra eo.
tit. peruenit. nisi sit senex. ut. C. de decu. l.
ul. lib. 10. expedit enim rei publice plures
habere defensores ut. ff. de no. ope. nun. l.
nam rei publicæ & quilibet debet defen-
dere patriam. ut 23. q. 8. omni tempore.
5 † Pro cuius defensione pater occidens fi-
lium excusatur. ut. ff. de relig. & sump. fu.
6 l. minime. ¶ † In ecclesia placita secularia
audiri non debent. ut infra eod. titul. c. 1.
& maximè iudicia sanguinis. ut infra eo.
7 ti. cum ecclesiæ. ¶ † Item nec seculares ho
mines debent in domibus ecclesiarum
hospicia pro iure & debito uendicare. ut
infra eod. ti. c. 1. & simile 42. dist. quiesca-
mus. Cæterum si charitatiue petatur nul
li negari debet. ut in. c. quiescamus 42. di
stinct. §. 1. supra de præben de monachis
supra de sup. neg. præ sicut. 85. distinct. ar
8 chidiaconum. ¶ † Item immunitatem ha-
bet ecclesia & cœmiterium usque ad 40.
passus si maior fuerit ecclesia. uel 30. si
minor. ut 17. q. 4. sicut. ut fugientes ad eã
ob maleficia uiolenter non extrahantur.
ut infra eo. c. inter. & c. immunitatem. Sed
prælati debent eis obtinere uitam & mẽ
bra super eo tamen quod inique fecerint
sunt alias legitimè puniendi. ut in illa. in-
9 ter alia. † Et quamuis ab hoc priuilegio
lex plures personas excipiat in auten. de
man. prin. coll. 3. scilicet homicidas, adul
tero & raptores uirginum. decre. tamen
prællegata duo genera hominum exci-
pit publicos latrones & nocturnos popu-
latores agrorum. raptores etiam uirgi-
num ad ecclesias fugientes imminitatem
ab ecclesia consequũtur 36. q. 1. de rapto-
ribus. unde non obstante exceptione le-
gali. cui derogatum est in hac parte stan
dum est distinctioni decre. † Nec mire-
10 ris si hæc duo genera hominum ecclesia
non defendit hos enim cuilibet licet im
pune occidere. ut. C. quando licet uni. l.
1. & 2. & sine peccato ut canon ille uelle
uidetur. 23. q. 5. cum homo. Quod tamẽ in
telligo si fuerit nocturnus. sed si diurnus.
tunc sine peccato occiditur cum se telo
defendit. ut infra de homici. si profodiẽs.

¶ Item excipiuntur & illi qui sperantes
per defensionem ecclesiæ impunitatem
suorum excessuum obtinere homicidia
uel mutilationes in ecclesijs uel earum
cœmiterijs committere non uerentur. ut
11 infra eodem titulo immunitatem. ¶ † Sed
quæritur. nunquid is qui furtum uel sacri
legium committit in ecclesia defendetur.
Videtur quòd non. nam Aug. dicit de
iure ad supplicandum admitti non debet
ibi ubi sacrilegium commisit. ut 17. q. 4.
12 frater & coepiscopus. † Et frustra inuo-
cat auxilium ecclesiæ qui in eam commit
tit. ut infra eodem c. ult. infra de usur. quia
frustra. in auten ut liceat matri & auiæ.
§. quia uero. Puto tamen contrarium.
quia iura canonica certas personas ab
hoc priuilegio excludunt. ut superius di-
ctum est. Et quia ecclesijs & ecclesiasti-
cis personis sanctitas ignoscendi gloriam
reliquit. ut. C. de episcop. & cleri. l. si
quis in hoc genus. Hoc priuilegium im
munitatis habent ecclesiæ consecratæ &
non consecratæ. ut infra eodem titu. ec-
13 clesiæ. ¶ † Sed nunquid priuata orato-
ria quæ homines in suis domibus habent
hac immunitate gaudebunt. ut in auten.
de eccle. titu. §. si quis in sua domo & §.
si uero. col. 9. supra de censi. c. ulti. de con.
dist. 1. unicuique & c. sequen. Puto quòd
14 non. ¶ † Item quæritur an ecclesia inter-
dicta retineat hoc priuilegium. Et uide-
tur quod non. Nam decre. dicit in qua
diuina ministeria celebrantur. ut infra eo.
15 dem titulo ecclesiæ. ¶ † Item clericus in-
terdictus durante interdicto perdit ea
quæ ad suum beneficium spectant. ut su-
pra de elect. cum in cunctis supra de elect.
cum dilecti supra de concess. præben. uel
ecc non ua. quia diuersitatem supra de po
stu. c. 1. Et idem est in suspenso. ut supra
de ætа. & qual. ord. cum bonæ memoriæ.
16 supra de ap pastoralis. in fi. † Item suspen
sus non exequitur ea quæ sunt officij. ut
31 distinct. nullus. & c. præter hæc infra
17 de simo. tanta. † Credo quod ecclesia in-
terdicta retinet priuilegium immunitatis
sicut & clericus interdictus uel suspen-
sus retinet priuilegium suæ immunitatis

quo.

quo ad iniectionem manuum uiolentam. Nam & depositus habet hoc priuilegiũ quia characterem retinet. ut 81. distinct. dictum. ¶ In summa notandum est quod ecclesia defendit ad se fugientes quantũ ad mortem & mutilationem unde recepta idonea cautione super uita & membris reddet eos puniendos pecunialiter uel in rebus. Seruus autem redditur domino iuramento præstito de impunitate
18 ipsius. ut infra eo. tit. inter alias. ¶ † Pœna uero uiolantium immunitatem ecclesiasticam est duplex excommunicatio hominis siue iuris. Nam uiolator est excommunicandus. ut 17. quæstione 4. nullus & c. si quis deinceps. eo saluo quod causaliter sacrilegus est excommunicatus ipso iure ut incendiarius ecclesiæ & effractor. ut 40. q. 3. canonica 17. q. 4. omnes ecclesiæ infra de rapto. in literis infra de sen. excomm. conquesti. Alii autem sacrilegi, qui alio modo ecclesias uiolant seu personas uel res ab ipsis rapiunt uiolenter uel bona ipsorum usurpant & per hoc sacrilegium incurrunt non sunt ipso iure excommunicati. ut supra de foro comp. conquestus.

Summarium.

1 *Negocia secularia quæ dicantur, & unde dicatur negocium nu. 2. 4. & 5.*
Clericis & monachis quæ negocia interdicantur.
3 *Monachis quæ negocia non sint interdicta.*
6 *Sacri sacerdotes Deo uacare tenentur.*
7 *Clerici uel monachi non suo nomine. sed ecclesiæ uel monasterij prædia laicorum ad firmas conducere possunt.*
8 *Laici peccant sacerdotes à diuinis officijs auocando.*
9 *Clerici an possint esse notarij.*
10 *Clerici audire leges & phisicam qui prohibeantur.*

¶ NE CLERICI VEL MONAchi secularibus negocijs se immisceant. Rubr.

SVperius in plerisque titulis tractatum est de his quæ competunt clericis & monachis. nunc autẽ tractatur de prohibitis. & ideo ponitur hic rubrica ne cleri. uel mo. secularibus nego. se immisceant. ¶ Videndum est igitur quæ secularia negocia permissa sint clericis & mo-
1 nachis. & quæ non. ¶ † Negocia secularia dicuntur de secularibus rebus emendis acquirendis uel distrahendis. Et hæc sunt prohibita clericis & monachis. ut infra eodem titulo c. 1. & 81. distinct. fornicari. quia inter ementes & uendentes commercium difficile est non interuenire peccatum. ut de pœnit. distinct.
2 5. qualitas. ¶ † Dicitur autem negocium quasi negans ocium. Propriè uerò in causis negocium. in commercijs negociatio locum habet. ut infra de uerbor. significatio. forus. § constat. De his igitur officijs & commercijs secularibus dicitur clerici officia uel commertia secularia non exerceant. maximè inhonesta ut supra de ui. & hon. cle. clerici. Nam honesto artificio sibi quærere possunt uictum. ut 91. distinct. clericus uictum & de consec. distin. 5. nunquam exemplo
3 pauli. ut 10. quæstione. 3. caueudum. † Monachis etiam iustum negocium non est interdictum propter diuersas necessitates quia legimus sanctos apostolos negociatos fuisse. & in regula beati Benedicti præcipitur prouideri per quorum manus negocia monasterij procurentur. ut infra eod. titul. cap. 1. Et ideo canon dicit ad uitæ huius necessitatem studia sunt diuersa.
4 ut. 2 t. q. 1. clericus † Item dicuntur negocia secularia quæstiones quæ mouentur in iudicio seculari. & hæc similiter interdicuntur clericis in maioribus ordinibus constitutis etiam si beneficia ecclesiastica non habeant. quia episcopus tenetur eis prouidere. ut supra de præben. episcopus. & c. cum secundum apostolum. Item & in minoribus ordinibus constituti si stipendijs ecclesiasticis sustententur nisi pro se & miserabilibus personis. ut supra de postula. cap. 1. & 86. di. peruenit. uel nisi suã uel suorũ iniuriam prosequantur. ut 4. quæstio. 6. omnibus. Et secundum hoc intellige quod hic tãgitur de

hac materia contentiones uel lites uel ri-
5 xas amare & e.ut infra eo.ti.ca.1. † Tertio modo dicuntur negocia secularia procurationes prædiorum uel secularium personarum quibus est penitus abstinendum, ut infra e.1. & 2.in auten. de sanct.epi.§.
6 alium. † Sacris enim sacerdotes dei uacare oportet. ut 31.dist. sacerdotibus &.ff. de arbi.l.non distinguemus.§.sacerdotio.
7 † Possunt tamen clerici uel monachi non suo nomine sed ecclesiæ uel monasterij prædia laicorum ad firmas conducere. ut infra eo.t.secundum & hoc si ecclesia uel monasterium sufficientia prædia non habet alias secus. ut supra de deci.dilecti.in autē.de sanctis.§. aliter.col.9. imo secundum quosdam si clericus secularis personæ procurator seu ministrator assistit occasione administrationis impunè poterit deprehēdi nec defendetur priuilegio clericali. & sic intellexerunt decre.infra eodem titu.sacerdotibus. Quod mihi non
8 placet. † Cum enim laici peccent clericos à diuinis officijs aduocando.ut 21.qu. 3.Cyprianus. & 89. distinct.c.ultimo ex hoc delicto tale priuilegium sortiri non debent. argumen.ad hoc 16. qu. 1. legi. ff.de donat. inter uirum & uxorem.l. 3. ff.de regul. iur.l. non fraudantur. §. nemo.ff.de fur.l. itaque fullo.ff.de mino.l. Papinianus exuli reuerso. Vnde enim puniendi sunt. priuilegium habere non debent. ut 24. quæst. 1. didicimus. Intelligo igitur decre. illam quando clericus administrator personæ secularis tertio monitus non desistit. & ideo excommunicatur.ut infra eodem titulo sed nec procuratores. Vel dic quòd ecclesia non subuenit tali clerico pecuniaria subuentione. sed tamen priuilegio non destituit clericali. Vel intelligo sic literam illius decre. deprehendantur idest intercipiantur scilicet in fraude commissa. non autem in persona. Sic & aliter dicitur quòd summam sapientiam præparabunt capere suis incidijs. scilicet captione uerbali. ut de pœnitent. distinct. 6. c. 1. ultra medium & simile.ff.de pigno. act.l. ulti-
9 ma. ¶ † Sed quæritur. an clerici possint esse notarij. Et certe possunt domini Papæ. ut.quæst.1.quidem.ut possunt archiepiscoporum & episcoporum argum.supra. de proba. quoniam contra falsam, 77. distinct. monachus uerò nouitius. ita ut inter clericos scribant non inter laicos. eo quòd conuersatio nostra secreta debet esse & remota ab actibus laicorum. ut 2.qu.7.laicos. Quod etiam in ciuilibus locum habet nedum in criminalibus. Nam si in eis clericus scriberet incurreret irregularitatem. ut 51. distinct. aliquantulos, & arg.23.q.8.c.1.& 3.Possunt autem clerici familiares principium esse & baronum & eis seruire in diuinis officijs. ut supra de ser.non or. nullus & eorum consilijs interesse. Vt tamen caueant ab his consiliis propter quæ irregularitas possit incurri. possunt tamen clerici & etiam prælati consilium dare regibus & principibus super iustitia facienda, ut 23.quæst.8.pessimam. in fi. & clericus dare potest consilium iudici seculari in genere sic dicendo, fures taliter sunt puniendi de iure. ut 5. q. 5. delatori. ut tamen potius consulentis quam suggerentis opera fungatur. ut.ff.de quæstioni.l.1. §.qui quæstioni. Item nec descendat ad speciem uel personam. Item licitè potest conqueri clericus iudici seculari de fure. ut infra de homi. postulasti. ciuiliter & modestè non procaciter & infrunite. ut sua tantum recuperet, non ut fur in corpore puniatur.ut 23. quæst. 5.unum solum. & dum sic agit clericus licitè furem conuincit nec imputatur clerico si iudex secularis ulterius procedit in pœna quam interemptio & actio exigat conquerentis. ut in prædicta decr. postulasti. & arg.ad idem 13.quæst.5.c.1.&.c.unum solum. & c.pœna.&.e.non uos.ff. de bo.lib. l.qui cum maior.§.1. & de euict.l. si per imprudentiam. dum tamen iudicio sanguinis non intersit.nec aliquod officium præstet. ut infra eodem tit.sententiam.
10 ¶ † Item notandum est. quòd id quod statutum est cōtra religiosas personas exeuntes ad audiendum physicam siue leges, ut nisi infra duorum mensium spacium ad claustra

claustra redierint sicut excommunicati ab omnibus euitentur, in nulla causa patrocinium præstent. in choro & in mensa & in capitulo ultimi fratrum existant. & nisi forte ex minima sedis apostolicæ spem totius promotionis amittant. extenditur ad archydiaconos decanos plebanos præpositos cantores & alios clericos personatus habentes ut primiceriatum. ut supra de consti. cum accessissent. Thesaurariam. ut supra de concess. præ. uel ecc. non. ua. cum nostris. Cancellariarum. ut supra, ut ecc. benefi. sine di. confe. ut nostrũ. Succentoriam. ut infra de excess. præla. inter dilectos magisterium scholarium. ut infra ne præla. 6. suas. quanto. Et idem intelligo in alijs personatibus, qui personatus habentur secundum consuetudines diuersarum ecclesiarum. nec non extenditur ad præsbyteros. nisi omnes hi à studio legali seu phisicali destiterint infra spacium duorum mensium. ut infra eo. c. non magno &c. super specula. ¶ Sed quid, si quis non habeat personatum. sed habeat beneficium quod habet curam animarum annexam puta habet ecclesiam parochialem. Videtur idem fore dictum, nam de personatibus & beneficijs cura animarum habentibus idem iudicium est habendum. ut supra de elect. dudum ecclesia. Rothoma supra de præbend. de mulcta. Curia tamen contrarium tenet in merito cum enim hæc constitutio super specula sit pœnalis ad alios quam exprimat extendi non debet.

Explicit liber tertius.

Summarium

Incipit liber quartus.

¶ DE SPONSALIBVS. Rubrica.

Postquam de his quæ ad clericos pertinent superius satis tractauimus, ad spectant ad laicos stilum uertamus. igitur de sponsalibus & matrimonio uideamus. ¶ Et primo quid sint sponsalia. unde

unde dicantur. quot sunt sponsalium species. In qua ætate contrahantur, qualiter dissoluantur. an contrahentes sponsalia ad contrahendum matrimonium compellantur. quæ attinentia ex spōsalibus oriatur.

1 ¶ † Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. ut. ff. eo. titu. l. 1. et 30. quæst. 5. nostrates Dicuntur autem sponsalia ab spondeo. Nam mox fuit ueteribus stipulari et respondere sibi uxores. ut. ff. eodem
2 titu. l. 2. † Sed non est necessaria stipulatio in sponsalibus. quia cōtrahuntur inter ab-
3 sentes ut ff. eo. ti. l. 4. 5. et ul. † nā et matrimoniū inter absentes contrahi potest per internuncios. ut supra de conuer. coniuga. ex parte. 32. q. 2. honorantur 30. q. 5. néc illico infra de matri. contrac. contra interdum ecc. ex literis. ff. de titu nup. l. mulierem. alias si stipulatio in contractu spōsalium exigeretur, inter absentes contrahi non possent ut insti. de inuti. stipu. §. item uerborum. Vel oporteret dici speciale esse in hac stipulatione sponsaliū ut in
4 ter absentes contrahi possent. ¶ † Species sponsalium duæ sunt. alia de futuro alia de præsenti, sponsalia de futuro contrahūtur quinque modis. Simplici sponsione ut accipiam te in meum & accipiam te in meam. ut infra eod. tit. si inter. Fidei datione ut infra eod. tit. ca. 2. & c. is qui fidē de iuramento interposito. ut infra eod. ti. de illis & c. ex literis siluan. infra de con. appo. de illis. Item datis arrhis sponsalicijs scilicet pecunia uel alijs rebus &. C. de sponsa. l. arrhis. Item annulli subarra-
5 tione ut infra de despō. impub. tue. † ¶ Spōsalia de præsenti sunt illa quæ contrahuntur per uerba præsentis temporis ut cum dicitur. Accipio te in meum. accipio te in meam. uel cum dicitur alia uerba consensum exprimentia de præsenti. ut infra eodem ti. si inter uirum. & infra de spons. duo licet præter solitum. Aliquando uerba interueniunt de præsenti. nec tamen consensus habendus est de præsenti, ut cum consensus contrahentium transfertur in arbitrium alienum ut infra de cōd. appo. super eo, cum enim substantia contractus ponitur in arbitrio alterius nominatæ personæ. nisi ille fuerit arbitratus contractus redditur nullus. ut C. de contrahen. emp. & uen. l. ulti. ¶ Similiter si inter aliquos innubiles aptos tamen ad sponsalia contrahenda. consensus interueniat mutus de præsenti. non matrimonium sed sponsalia fore contracta dicuntur ut infra de despon. impu. a nobis. & cap. ult. In his enim non uim uerborum sed iuris attendimus potestatem. Sed opponitur. Videtur quòd in casu præmisso nec, matrimonium nec sponsalia contrahantur. Matrimonium non quia contrahi non potest in ætate matura ut infra de desponsa. impube. ex literis. Sponsalia non. quia hoc non intendebant contrahentes. ut. ff. de spon. l. quæsitum. & ideo potestate ac uoluntate sibi mutuo aduersantibus. neutrum contractum esse uidetur. ut ar. supra de offic. deleg. cum super abbatia. C. si quis alteri uel sibi. l. multum interest. ¶ Puto sponsalia fore contracta non intentione non ui uerborum. sed iuris potestate ut superius dictum est & probatur per iura prealle. ut infra de despon. impu. a nobis & cap. tuæ. Et idem lex probat apertè. ff. eodem titu. quæsitum, & si taliter contrahentes in eadem uoluntate usque ad nubilem ætatem utriusque perdurent, matrimonium inducetur, siue expressus interueniat consensus siue tacitus atqu. ad hoc infra de despon. impu. de illis. ff. de ritu. nup. l. minorem tacitum consensum intelligo per cohabitationem ut infra eodem cap. ad id. & in prædicta. l. minorē. Item ex carnali commixtione ut infra eodem titu. is qui fidem infra qui ma. ac. poss. insup infra de eo qui duxit in ma. quā pol. per adul. significasti infra de con-
6 di. ap. super eodem. ¶ † Sponsalia de præsenti sunt idem quod matrimonium non consummatum. ¶ Inter matrimonium autem consummatum & non consummatum quo ad essentiam matrimonij nihil interest. quia consensus eorum de quorum quarūque coniūctionibus agitur sufficit ad matrimoninm inducendum qui solus si defuerit, cætera etiam cum ipso

ipso coitu celebrata frustrantur. ut 27. quæstio. 2. sufficiat. ¶ Differunt autem in quatuor. quo ad significationem ut. C. de biga. debitum. quo ad religionis ingressum ut supra de conuersatione coniuga. ex publico circa fi. Quoad bigamiam contrahendam uel non contrahendam. ut 33. di. Valentianus & in prædicta decre. debitum in fi. Item quo ad affinitatem contrahendam inter uirum & cognatos uxoris & inter uxorem & cognatos uiri ut infra de cō
7 san. & affi. quod super his. † Hæc autem affinitas oritur ex nuptijs consummatis. ut infra de consan. & effi. c. 1. ff. de gradibus. l. non facile. §. affines, & dicemus in summa de consangui. & affi. Contrahun-
8 tur † autem sponsalia de futuro in septennio ut infra de despon. impu. literas. Matrimonium uero potest contrahi in annis discretionis ut infra de despon. impub. c. duo pueri scilicet in duodecimo anno mulieris & quartodecimo uiri. ut infra de despon. impu. ex literis. Sed possunt hæc tēpora præueniri ut dicimus infra tit. proxi.
9 ¶ † Dissoluuntur sponsalia communi dissensu sicut communi consensu contrahuntur ut infra eo. titu. præterea. Nihil enim tam naturale est sicut unumquodque dissolui genere quo colligatum est. ff. de regu. iu. l. nihil infra de regu. iur. omnes res. Quod intelligo cum uterque sponsorum in diuertendo consentit. cæterum si alter eorum hoc cōsentiat alter uero dissentiat tunc is qui ad diuorcium tendit compelli debet cōntrahere matrimonium & consummare. ut in sequentibus dicam. Hug. tamen & quidam alij intellexerunt decre. illam præterea. loqui de comparatiua permissione. ut permittat minus peccatum committi ut euitetur maius. minus peccatū est sponsi se dimittant uiolenta fide spōsalium quàm si sponsus inuitus & coactus ducat illam quam odit & occidat uel eam abhominans cum alijs adulterium committat. Et hunc intellectum colligunt ex illis. ne forte deterius inde contingat & simile. 33. quæstio. 2. si quod uetius. Item ex illis. hoc possit in patientia tollerari quod enim toleramus uel permittimus inuiti permittimus. ut 31. quæstio. 1. hac ratione. Verius tamen est quod
10 prius dixi. ¶ † Sponsus uel sponsa de futuro compellitur contrahere matrimoniū & consummare contractum compellitur per censuram ecclesiasticam. ut infra eodem cap. ex literis Siluanani & ca. sicut. Nec obstat infra eodem titulo requisiuit. ubi dicitur monenda est potius quam cogenda. nam exponitur potius id est prius. & similis expositio 23. quæst. 4. non inuenitur. Et nota quòd Hugu. dicebat in hoc casu non finaliter compelli inuitum, unde si semper nolitis qui cogitur per censuram ecclesiasticam absoluetur. Nos autem dicimus quòd inuitus finaliter compelletur. & excommunicatus non absoluetur nisi pareat. Quod uerum est eodem statu durante nam si statum eius mutetur puta quia cum altera matrimonium contraxit. cum iam primum uinculum expirauit superueniente maior absoluetur & imponetur ei pœnitentia de fide mentita. & idem fiet si sponsa moriatur, uel si cum altero matrimonium contrahat ut infra eodem titu. de illis. Puto tamen quòd si ecclesia credat ex coniunctione futurum uxoricidium & guerram restringet censurā alias non erit medicinalis ut 2. q. 1. multi. nam sine plectendo siue ignoscēdo hoc solum bene agitur &c. ut 23. quæstio. 5.
11 prodest. ¶ † Ex sponsalibus oritur publicæ honestatis iustitia quæ prohibet cognatum sponsi contrahere cum sponsa & cognatam sponse cum sponso ut infra eodem titu. ad audientiam & cap. sponsam. Hæc prohibitio non surgit ex consanguinitatem uel ex affinitate quæ contrahitur ex nuptijs consummatis ut superius dixi. sed surgit ex quadam publica iustitia. uel publica æquitate, publicè enim uidetur iustum & æquum ut cognatus sponsi spōsam eius non ducat uxorem. Vbi ergo inhonestum est aliquos matrimonialiter coniungi nec impedit consanguinitas nec affinitas nec aliud subest legitimum impedimentū, fuit inductum hoc ius prohibēs matrimonium contrahi et contractū dissolueñ. ut infra ti. proxi. c. duo pueri. Et uocatur

catur publicæ honestatis iustitia, quia in matrimonijs non solum quod liceat, sed & quod honestum est consideratur. ut. ff. de ritu nup. l. semper. Et nota quòd publicæ honestatis iustitia oritur etiam ex spõsalibus quæ de iure non sortiuntur effectum. ut infra eo. titu. ad audientiam. dũmodo cõtrahentes sint septennes uel septennio proximi ut infra proxi. titu. duo pueri, ut sic intelligant quid agatur, alioqui contra ut infra de despons. impu. c. literas, & c. accessit.

12 † Quod in matrimonio non contingit, nam affinitas non contrahitur ex nuptijs interdictis, ut. ff. de gradibus. l. non facile. §. sciendum. Et cum in uno casu inueniam sublatam hodie publicæ honestatis iustitiam scilicet in sobole suscepta ex secũdis nuptijs cognationi uiri non copulanda prioris. ut infra de consan. & affini. non debet, uidetur quòd in alijs casibus duret. ut 35. q. 3. c. porrò. ff. de adop. l. qui in adoptionem. ff. de ritu nup. l. si qua. §. si uxor. Et generaliter ut nullus de consanguinitate sponsi præmortui ducat sponsam, & è conuerso nulla de cõsanguinitate sponsæ præmortuæ ducat sponsum ut infra tit. prox. continebatur. §. si uero. & infra eo. tit. sponsam. Quod enim non mutatur quare stare prohibetur ut. C. de testa. l. sancimus. C. de ap. l. præcipimus. 2. q. 6. anteriorum. §. illo. uidelicet in fi. Alij autem dicunt quòd ex quo sublata est in eo casu in quo de maiori æquitate quàm in alijs locum habebat & in

13 alijs reuocata uidetur † nam de similibus idem est iudiciũ. ut supra de rescriptis inter cætera supra de transla. præla. inter corporalia supra de confir. uti uel inuti. cũ dilecta. ff. ad le. Aqui. l. illud. ff. ne quis eũ qui in ius uo. fue. ui. eximat. l. 2. C. de legibus. l. leges. & ff. eo. tit. l. non possunt. Et sic secũdum quosdam in nullo casu locum habet hodie publicę honestatis iustitia nisi in sponsa fratris, de qua in ueteri & in nouo testa. prohibitum esse uidetur Iuxta illud Io. Non licet tibi habere suppositam fratris tui. Item reuocata est hodiæ prohibitio quæ olim erat in secũdo & in tertio genere affinitatis. ut infra de cõsangui. & affinitate non debet. Durat ergo primi generis prohibitio usq; ad quartum gradum. de his tamen generibus affinitatis & de sobole suscepta ex secũ. nup. dicit Grego. qui hoc dissoluit negat uerbũ dei. ut 35. q. 10. fraternitatis. Sed intelligendum qui hoc dissoluit alius a Papa.

Sequitur uidere de secunda parte rubricæ hoc est de matrimonio. ¶ Videamus igitur quid sit matrimonium. unde dicatur. quando fuit institutũ ubi & quibus uerbis. & quæ sint causæ matrimonij. quot sint bona matrimonij. quot sint impedimenta ipsius qualiter contrahatur. quæ attinentia ex matrimonio nascatur & ex quibus causis separetur.

14 ¶ † Matrimonium est maris & fœminæ cõiunctio indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. ut 27. q. 2. §. 1. Et alibi. Nuptiæ sunt coniunctio maris & fœminæ & consortium omnis uitæ. diuini & humani iuris communicatio. ff. de ritu nup. l. 1. Dicitur autem indiuiduam uitæ cõsuetudinem retinens uel consortium omnis uitæ quãtum ad propositum eorum qui matrimonialiter coniunguntur, quia hac intentione coniungi dicunt ut perpetuo simul maneant quamuis post contractum matrimonium & ante carnalem copulam possit alter inuito altero religionem ingredi. sed post consummatũ non nisi uolente & plerunque non nisi se similiter conuertente. ut supra de conuersi. coniuga. cum sis prædictus. & c. uxoratus. ut notatur in summa illius tit. Sed ad hoc opponitur de Beata Virgine quæ contraxit matrimonium cũ Ioseph. & nihilominus proponebat in uirginitate manere. unde dixit. Quomodo fiet istud quoniam uirum non cognosco. Ad quod respondeo. Beata Virgo Maria proposuit se seruaturam uotum uirginitatis in corde, sed ipsum uotum uirginitatis non expressit in ore. subiecit se dispositioni diuinæ cum proposuit se perseueraturã uirginem, nisi Deus aliter reuelaret, committens ergo uirginitatem suã diuinæ dispositioni consentit in carnalem copulã non illam amplectendo. sed diuinæ inspirationi in utroq; obediendo. ut 27. q. 2. §. cum

cum ergo & ideo exponitur in eod.§.uirum non cognosco.i.me non cognituram proposui. Item opponitur ex illa decreta.commissum infra eo.tit. ibi enim quod iurauerat se contracturum cum quadam postmodum ad religionis aspirabat ingressum. datur ei consilium ut prius contrahat ut iurauit & postmodum intret. Ad quod respondeo. ille non uouerat.& ideo contrahendo non efficitur reus uoti. Datur igitur ei pro cõsilio ut adimpleat quod iurauit,nec est contrarium proposito religionis. quia etiam post contractum non tamen consummatum liberè & de licentia iuris alter coniugum intrat religionẽ. ut supra de conuersione coniugatorum. ex publico Et in consilium hoc credendũ est deuenisse ut in indiuiduam uitæ consuetudinem consentiret in contrahendo:
15 † quia matrimonium contrahi nõ potest ad tempus. ut.32.q.2. solet quæri & aliquando.& postea dominus de nouo ei inspiret licenter intrare poterit ut prædixi. & hoc innuitur in litera. & post ea si ele-
16 gerit. ¶ † Matrimonium dicitur matris munium. idest officium. In autenti. magis à matre de nominatur matrimonium. quam à patre. quia licet pater sit generationis auctor & pœnæ uxoris dominus. ut.33.quæstione.5.hæc imago. matris tamen officium circa filios apparet magis. Et filij dum infantes fuerint materno magis indigent solatio quam paterno. Vnde mater ante partum est onerosa, dolorosa in partu,ac post partum laboriosa. ut su-
17 pra de conuer. in fi.ex literis ¶ † Fuit autem institutum in paradiso & ante peccatum. ut.32.q.2.§ his ita. Quibus uerbis. Quidam dicunt quod illis.Crescite & multiplicamini &c. Sed illa uerba fuerunt potius benedictionis quam institutionis,unde dicendum est quod institutum fuit uerbis Adæ ore prophetico dicentis.hoc nũc os ex ossibus meis & caro de carne mea &c. ut infra de diuor.gaudemus. Post peccatũ uerò & extra paradisum fuit institutum ad remedium.ut carnis uitium cohibeatur. Vnde apostolis unusquisque ha-
18 beat suam propter fornicationẽ.¶ † Causæ matrimonij duæ sunt principales. susceptio sobolis & uitæ conformationis ut. 31.q.2.§. his ita. Propter primam instituit dominus propter secundam. Aposto-
19 lus ut dictum est.† Sed nunquid tenet matrimonium ex inhonesta causa contractũ puta propter pulchritudinem diuitias uel potentiam. Respondeo sic. ut. 32.qu.2. solet quæri. Vnde Iacob uidens quod Rachael esset decora & uenusta facie dixit laban.septem annis seruiã tibi pro Rachae
20 le.¶ † Tria sunt bona matrimonij. ut.27. q.2.omne itaque. quæ alibi appellantur substantialia matrimonij. ut infra de con. app.c.ultimo.Et sunt illa hæc. Fides. proles & sacramentum. Fides.s. coniugalis. quam sibi nupti ad inuicem debent, ne cũ alijs adulterentur fide coniugij uiolata. Proles propter quam multiplicandam matrimonium est à domino institutum,in paradiso ut.35.q.1.cum igitur in prin.& 26. distin. deinde. licet quibusdam non ualẽtibus generare matrimonia sint ad solatiũ ut.27 quæstio.2. nuptiarum. Sacramentũ id est, inseparabilitas uel in diuiduitas quo ad perpetuam seruitutem,nisi religione uel fornicatione separatio fiat. ut supra de conuer. coniuga. in plerisque de-
21 creta. & .33. quæstio. 1. dixit. † Impedimenta matrimonij his uersi. continentur. Error.conditio. uotum cognatio. crimen. Cultus disparitas uis ordo. ligamen honestas. Si sis affinis uel quodque coire nequibis. Error personæ impedit matrimoniũ ut si credam contrahere cum Titia contraho cum Soia Error autem qualitatis & fortunæ non impedit, ut si illa cum qua contrahitur credatur esse uirgo & non sit. diues & sit pauper. ut.29.quæstio.1.Conditio ut si credam illam cum qua contraho fore liberam. & sit ancilla. tunc enim nullum est matrimonium nisi postquam sciuero eius conditionem consensero in eam.ut infra de coniu. seruo. proposuit. Votum solenne impedit matrimonium & dirimit.simplex impedit sed non dirimit.ut infra qui cle.nel uo.rursus. Cognatio carnalis impedit matrimonium. ut infra de consan,& affi.per totum.35.q.1.per totum.

totum. Item cognatio spiritualis. ut. infra de cogna. spi. per totum. Crimen. quia propter homicidium inhibetur matrimonium. ut, 33. q. 1. ammonere. & in alijs criminib9 videm. ut infra de eo qui cog. consan. uxo. suæ. c. 1. & 2. Cultus disparitas, ut in hominibus diuersarum sectarum, ut si unus sit Christianus alter iudæus. ut. 28. q. 1 per totum. Vis idest uiolentia. ut infra eod. cum locum. Sacer ordo similiter impedit & dirimit matrimonium. ut. 21. distin. seratim. Ligamen impedit & dirimit matrimonium. ut. 33. q. 1. si per sortiarias. Quod intelligo cum ligamen matrimonium præcedit. cæterum si subsequitur non rescindit matrimonium quod semel tenuit. nulla enim infirmitas uel causa superueniens præter fornicationem corporalem & spiritualem rescindit matrimonium quod semel tenuit. ut. 32. q. 7. illi qui. & q. 5. horrendus. & c. si quis uxorem. & infra de eo qui cog. consang. uxo. suæ discretioné. Honestas, idest publicæ honestatis iustitia impedit. ut. 37. quæs. 2. si quis uxorem. & dirimit. ut not. supra eodem titulo. §. ex sponsalibus. Si sis affinis. de hoc dicemus infra de consang. & affinit. Quodque coire nequibis & de hoc notabimus infra de frigidis & male. Addit magister Ray. in summa sua quartum uersiculum. Hæc socianda uetant connubia iuncta retractant. Sed istú uersiculum non approbo propter crimen. crimen enim adulterij non dirimit. & licet ipse hoc assignet crimine adulterij non tamen est simpliciter uerum quia crimen adulterij per se non dirimit sed cum adiúncto. s. cum fidei donatione uel machinatione uel contractu de facto. ut no. infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul.

22 †Qualiter contrahatur matrimonium. Contrahitur matrimonium corde & ore dum aliqui corde & ore consentiunt in matrimoniú & mutuo se concedunt unus alij, & mutuo se suscipiunt. ut infra de spon. duo. c. 1 in fi. utroq; dicente alteri. accipio te in meum. accipio te in meá. ut infra eo. ti. si inter. & infra de spon. du. licet. uel similia uerba. ut si quis dicat mulieri. Iuro uel promitto tibi quod ab hac die in antea te habebo pro legitima uxore. ut infra e. t. ex parte. Corde ideo dixi, quia & si uerba interueniunt apta ad matrimonium contrahendum animus tamé non consentiat. non contrahitur matrimonium. ut infra eo. c. tua. & c. tue. Sed è conuerso plerunque animus sufficit sine uerbis. ut in muto. in quo nutus & indicia supplent uicem uerborum. ut infra eo. c. cum apud. Nam & nutu legatur. ut. ff. de le. 3. l. nutu. Ad nutum recócialiatur & baptizatur. ut 26. q. 6. qui recedunt. Et quod dixi sine uerbis contrahi matrimonium locum habet in his qui loqui nó possunt. alias necessaria sunt quantum ad ecclesiá uerba consensum exprimentia de præsen-

23 ti. ut infra eod. tit. tue. †¶Potest contrahi matrimonium per principales. Potest & per parentes. ut 26. q. 2. honorantur. & per extraneos. nam per nuncios potest contrahi ut no. supra eo. §. 2. ¶Contrahitur cum solennitate quæ habetur infra de

24 clandes. despon. cum inhibitio. ¶†Oritur attinentia ex matrimonio inter uirum & cognatos uxoris & inter uxorem & cognatos uiri. non autem inter cognatos utriusque. ut infra de consan. & affi quod super his. æqualiter enim debet quis abstinere à consanguineis uxoris sicut à proprijs. ut infra de consang. & affi. c. 1. & no

25 tabo plenius in summa ti. illius. ¶†Matrimonium non consummatú separatur propter religionem ut supra de côuer. coniu. ex publico. consummatum separatur propter fornicationem spiritualem & carnalem. ut infra de diuor. quanto & c. gaudemus. 27. q. 1. non solum & c. se & infra de diuortijs significasti & 32. quæstione 1. di

26 cit dominus. ¶†In summa notá. est quod matrimonium. aliud uerum aliud præsumptum Verum quod contrahitur inter personas legitimas per uerba apta ad matrimonium contrahédum & nullum subest impedimentum. Præsumptum est matrimonium ut cum inter personas legitimas interuenit tractatus de contrahendo fidei datio uel iuramentum, uel promissio, uel & si interueniunt uerba apta ad matrimonium

trimonium contrahendum. habent tamen tractatum in euentum conditionis uel arbitrij alieni. & succedit copula carnalis in quo casu præsumitur recessum ab omni conditione uel modo & generaliter ab omni eo quod matrimonium suspendebat seu differebat. ut infra eo.c.cõmissum.&.c.ad id infra de condi.appo.de illis infra de eo qui dux.in ma.quam pol. per adul.significauit. Et sic contractus de futuro præcedens cum copula carnali sequente inducit matrimonium præsumptum & si deficiant uerba solita & statuta ad matrimonium contrahendum. ut infra eo.is qui fidem &.c.adolescens. & est in his casibus præsumptio iuris & de iure. imo fictio quæ non admittit probationem contrariam. ut no. de hac materia de præsump.§.2.

Summarium

1 *Impuberes qui dicantur.*
2 *Pubertas qualiter probetur.*
3 *Aetas legitima incontrahendo matrimonio quæ sit.& quæ in sponsalibus.*
4 *Impuberes quæ possint sponsalia contrahere; Malitia supplet ætatem.*
5 *Aetas quanto tempore præuenitur.*
6 *Pubes si contrahit cum impubere non potest separari donec perueniat ad annos legitimos.*
7 *Impubes ad pubertatẽ ueniens liberum habet consentire in matrimonium, uel dissentire.*
8 *Intellectus ad.c.de illis & c. à nobis infra eo.*
9 *Sponsalia de futuro in quibus casibus soluantur.*
10 *Pubes se contrahit cum impubere nec expectat, sed cum alia contrahit per uerba de præsenti, an matrimonium teneat.*
11 *Sponsalia an contracta dicantur, si quis iurat uel promittit ducere in uxorem unam de filiabus tuis.*
12 *Pater an possit cogere filium uel filiam in potestate constitutum uel constitutam ad sponsalia uel matrimonium contrahendum.*
Filiæ pater sponsum quærere debet.
13 *Filia an cogatur inuita illum in uirum ducere, cum quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit seu promissionem facit.*
14 *Pater si promisit alicui dare in uxorem unam filiabus suis, an electio sit sponsi, uel ipsius patris.*
15 *Iurans dare unam ex filiabus suis in uxorem alicui, si omnes moriantur præter unam, an illam solam dare teneatur.*
16 *Pater qui iurauit unam ex filiabus suis dare in uxorem & unam obtulit sponso, qui eam non acceptauit sed aliam præoptauit, an liberetur.*
17 *Quid si sponsus unam ex illis cognouit.*
18 *Subarratio an inducat matrimonium uel sponsalia.*

¶DE DESPONSATIONE IMpuberum. Rubrica.

Dictum est supra de sponsa. in genere. nunc subiicitur tractatus in specie de despon.impube.& ideo sequitur rubrica de despon.impu.¶Videamus igitur qui sint impuberes. qui sponsalia contrahere possunt. An tempus pubertatis ualeat præueniri. Et quid iuris sic si pubes contrahat cum impubere.

1 ¶ † Impuberes sunt illi qui exhabitu sui corporis impubertatem ostendunt ut generare & concipere nõdum possunt. quo probato qui sint puberes euidenter appareat.ut infra eo.c.puberes.uno.n. ex contrarijs probato reliquum uidetur esse probatũ.ut.ff.de his qui sunt sui uel alie.iur.l.1.& .ff.de procu.l.Pomponius § si stipu-
2 ler.† Vnde si de pubertate dubitari contingat per aspectum & qualitatem corporis probari oportet ut in prædicta decre. puberes.ff.de mino.l.minor ex aspectu. Sed contra.C.quando tutor uel curá.esse desie.l.in decora.Ad quod dico. cum agitur de tutela uel cura non inspiciuntur loca secreta. ut dicit lex. Sed cum dubitatur de matrimonio consummato uel non consummato inspicitur in regione priuata ut 27.qu.1. nec aliqua & supra de pro-
3 ba. proposuisti. † Quod ergo al.bi dicitur quòd matrimonium contrahi non po-

test ante ætatem legibus & canonibus determinatam. ut infra eo. titul. ubi non est consensus. hoc est ante. 14. annos in uiro. 12. in muliere. ut infra eodem titul. & ex literis. ff. de ritu nup. l. minorem. Hij enim anni dicuntur discretionis ut supra de reg. cum te. & c. significatum. & infra eodem titulo duo pueri. Et excipiendum est nisi hos annos quandoque pubertas præueniat, ut hij de quorum matrimonio agitur ante hoc tempus per qualitatem & dispositionem suorum corporum pubertatem ostendant ut generare & concipere possint, ut superius dictum est. Fit autem hæc præuentio per maliciam. ut infra eodem titul. de illis. C. si minor se maio. dix. l. 3. Fit per prudentiam & industriam. ut infra eod. tit. tuæ. Et licet diuersa tēpora statuantur in iure in uiro & muliere quo ad matrimonium contrahendum ut dictum est. supra & quo ad religionis ingressum. ut in prædicta decre. cum te. & 10. quæst. 2. puella In sponsalibus tamen de futuro idem tempus est in utroque. s. septennium. ut infra eodem tit. accessit. Sed lex obstare uidetur quæ dicit. in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium diffinita non est ut in matrimonijs. ut. ff. de sponsa. l. in sponsalibus. Ad quod respondeo. diffinita non est in sponsalibus sicut in matrimonijs. id est non tanta & talis in sponsalibus sicut & in matrimonijs, quia in sponsalibus septem. in matrimonijs. 12. & 14. annorum. Vel non est diffinita in sponsalibus uarie in masculo & fœmina sicut in matrimonijs. Vel aliter in matrimonijs sufficit ætas. 12. uel. 14. annorum. Nam illa ætas est discretionis ut superius dixi. & tunc pueri satis intelligunt quid agunt nisi furiosi. sed septennium non sic sufficit ad sponsalia imò requiritur ut sponsi intelligant quid agant. plerunque ante adultam ætatem uoluntas alicuius circa talia dicerni

4 non potest. ut infra eodem cap. 1. ¶ † Possunt impuberes sponsalia cōtrahere de futuro, de præsenti nō nisi essent proximi pubertati. ut infra eodem titulo de illis & c. tuæ. & c. continebatur. & malicia siue prudentia suppleat defectum ætatis alias non. ut in prædicta decre. tue. Duo tantum requiruntur ut suppleatur defectus. proximitas & malitia siue prudentia,

5 ¶ Sed † quæritur. quanto tempore præuenitur ætas. Respondeo per annum. ut infra eodem titulo continebatur. Quidam tamen dicunt quod non præuenitur nisi per sex menses ar. C. de iu. l. properandū §. & si quidam & ff. de excu. tu. l. non tantum in prin. Sed hoc puto superioris arbitrio relinquendum ut ipse qualitatem personæ & prudentiam siue malitiam metiatur. & idem in pubertate obtinet. nam & pubertas plerunque annos anticipat. ut infra eod. puberes. & potentia coeundi interdum anticipat pubertatem ut infra

6 eo. c. a nobis. ¶ † Si pubes contrahat cum impubere tenetur expectare donec impubes perueniat ad annos legitimos. ut in-

7 fra eodem titulo de illis. & c. à nobis † & si minor ueniens ad legitimos annos non consenserit in matrimonium poterit resilire. maior autem non potest sed expectare tenetur. ut dixi. Et si minor factus maior consentiat maior dissentire non potest. Et ex eo quòd in casu præmisso impubes ueniens ad pubertatem potest resilire moti fuerunt quidam magnæ auctoritatis doctores ut dicerent & scriberent sponsum uel sponsam non esse cogendum uel cogendam ad matrimonium contrahendum. contra id quod notaui-

8 mus. supra titu. proxi. §. sponsus. † Lau. & Vin. & alij dixerunt quòd illa decret. de illis, & à nobis. locum habent cum sponsalia contrahuntur inter minores septennio. Sed hæc sententia nulla est. nam litera illius decre. de illis, contrarium dicit in uer. illo. si uero alteruter istorum ad annos pubertatis peruenit infra eosdem annos altero existente cum spōsalia contrahuntur. Et illa à nobis loquitur in sponsalibus contractis infra nubiles annos. Alij autem dixerūt quòd in decr. de illis, contrahentes erant septē pes, sed intendebā contrahere matrimonium. unde uere matrimonium non tenuit impediente ætate. nec sponsalia. quia contrahen-

contrahentes de his non agebant. & ideo
aduenienite pubertate liberum erat eis
consentire uel dissentire. Nec istud pla-
cet per ea quæ notauimus. supra tit. pro-
xi. §. 1. Sed nos dicimus cum puberes uel
maiores contrahunt sponsalia. si alter
consentiat in matrimonium alter dissen-
tiat. is qui dissentit compellitur inuitus.
Et sic locum habet nostra sententia de
sponsis cogendis ad matrimonia contra-
henda & consumanda. Si uero unus con
trahentium sit impubes & alter pubes
tum locum habent ille decre. de illis.
& à nobis. ut impubes ad pubertatem
ueniens liberum habeat consentire in
matrimonium uel dissentire. & si dissen-
9 serit sponsalia dissoluuntur. † Et idem
est si inter duos impuberes sponsalia con
trahuntur. Nam eis uenientibus ad pu-
bertatem liberum est eis consentire in
matrimonium uel dissentire. nec cogen-
dus est alter eorum. Et iste est casus unus
de octo casibus in quibus sponsalia de
futuro soluuntur. Secundus cum alter
sponsorum transfert se ad aliam prouin-
ciam & longo tempore expectatus non
redit. ut supra titu. proxi. de illis. Ter-
tius si alter sponsorum incurrat lepram
uel aliam infirmitatem enormem. ut in-
fra de coniugio leprosorum. literas infra
de iureiur. quemadmodum. Quartus cum
sponsi se mutuo absoluunt. ut infra tit. pro
xi. præterea. Quintus si superueniat affi-
nitas altero fornicante ut in prædicta de-
cre. quemadmodum 27. q. 2. quædam de-
sponsauit. Sextus cum alter sponsorum
incidit in hæresim. Nam & illud mecha-
tio est. ut 28. q. 1. non solum. Septimus est
cum alter sponsorũ per uerba de præsen-
ti contrahit cum tertio. ut supra titu. pro-
xi. sicut. Octauus cum alter sponsorum re
ligionem ingreditur. quia soluuntur spõ
salia de præsenti ut supra de conuer. con-
iu. ex publica. Secundum in his duobus ul
timis casibus soluuntur sponsalia ipso iu-
re uel ipso facto in alijs superioribus per
sententiam arg 33 q. 2. seculares 35. q. 6.
multorum. Nec mireris si dicam quòd im
puberes contrahentes sponsalia demum
ad pubertatem uenientes nõ coguntur ad
matrimonia contrahenda quamuis. enim
ante pubertatem, sponsalia contracta te-
neant. non tamen sunt ad hoc efficatia
ut coactionem inducant. & alias hoc con
tingat ut cum minor religionem ingredi
tur demum ad annos discretionis ueniens
requiritur utrum in religionem consen-
tiat. & si consenserit professionem faciat.
alioqui ad secularem habitum redeundi
licentia non negatur. ut 20. q. 1. illud. Si-
mile accidit cum inquiritur à clericis in
minoribus constitutis an in clericatum
consentiant. quibus si gratia sanctitatis
deo inspirante placuerit & promissioné
castimoniæ suæ absque coniugali necessi-
tate se spoponderint seruaturos. ad sacros
ordines ascendant. Alioqui licentiam da
tam ab apostolo auferre non possumus. ut
28. dist. de his in præmisso igitur casu cũ
pubes contrahit sponsalia cum impubere
aliter compellitur ad matrimonium alter
non. Contingit idem & alibi. ut infra de
eo qui duxit immatri. quam pol. per adul
te. propositum & infra & non impubes
10 de adult. c. 1. & 2. ¶ † Ideo autem compel
litur pubes quia firmior est in persona sua
promissio quam in persoda impuberis. sed
quæritur quid si pubes qui puberem expe
ctare tenetur nec expectet. sed medio tẽ-
pore contrahat cum alia per uerba de pre
senti. nunquid tenet matrimonium. Re-
spondeo sic. Et idem puto si pubes. ma-
trimonium contrahat cum impubere. ma
trimonium enim non tenet impediente
ætate. quia ex una parte tenere non po-
test cum sit relatuum est enim coniunctio
maris & fœminæ, ut dixi in descriptione
matrimonij quamuis pubes fortius obli-
getur quam impubes in hoc scilicet ut si
impubes factus pubes consentiat pubes
11 cogitur recõsentire ut dictum est. ¶ Sed
quæritur pone † quòd iuraui uel promisi
ducere in uxorem unam de filiabus tuis
nunquid dicemus sponsalia fore contra-
cta. Respondeo. non sicut. enim matri-
monium sic nec sponsalia in uno consi-
12 stit, sed duo requirit. † Nec obst. si dicas pa
ter potest cogere filium uel filiam in pote
state

state constituam uel constitutum ad sponsalia uel matrimonium contrahẽdum ut. ff. de ritu nup. l. si patre cogente. Intelligo. enim quod pater filium cogere potest modica coactione. s. increpatione paterna. præcise autem cogere non potest ut i C. de nup. l. nec filium. ff. de ri. nup. l. nec cogitur. Filiæ uero pater sponsum quærere debet. ut. 32. quæst 2. honorantur. nec extra uoluntatem patris filia nubere debet. ut. 32. quæstio. 2. hoc secundum. &
13 idem in auo. ut 32. quæst. 3. patrẽ. ¶ † Sed nunquid filia cogetur inuita illum in uirũ ducere cum quo pater ipsius nomine sponsalia contraxit uel uerius iurauit seu promissionem fecit. Seruius. Respondit quod sic. quia filia in hoc patri contradicere nõ potest. nisi pater dederit ei turpem sponsum uel moribus suis indignum. ut. ff. de sponsa. l. si quæ patris. Sed certæ puto cõtrarium. Et iura canonica non ex necessitate sed honestate loquuntur. Ad. l. autem respondeo uerum est quod filia patri danti sibi uirum contradicere non potest. subaudio sine uitio in gratitudinis. Incurrit enim in gratitudinem & poterit exhæredari. ut in autem. ut cum de ap. cog. §. ali cui coll. 8. Sed matrimonium uel sponsalia non tenebunt. nisi consensus filij uel filiæ accedat. ut infra eodem. c. 1. Dico igitur in quæstione præmissa quòd illa erit sponsa siue uxor quæ factum approbabit, quasi nomine suo gestum, & consentiet in illum cui pater iurauit uel promisit. ¶ Sed
14 † cuius erit electio sponsi uel patris. Respondeo promissoris hoc enim est generale in promissionibus generalibus uel alterius. ut insti. de ac. §. præterea. & ff. de iur. do. l. plerique. & ff. de contrahen. empt. &
15 uen. l. si ita. ¶ Quid †, si omnes moriantur præter unam. Respondeo pater qui iurauit dare unam ex filiabus illam solam dare tenetur. ff. de eo quod certo lo. l. 2. §. qui stichum. contrahen. em. & uen. l. si in
16 emptione ¶ Quid † si. pater unam ex pluribus obtulit sponso sed sponsus non acceptauit illam sed aliam præoptauit. Respõdeo pater absolutus est à iuramento uel promisso. ut. ff. de condi. inde. l. cum his
17 & de uer. ob. l. stipulatus. ¶ † Item quid si sponsus cognouerit unam ex illis. Respondeo aliam habere non potest. & ideo illam solam habebit. ar. ff. de solu. l. Stichũ aut Pamphilium. Quod intellige uerum esse si illa contemplatione tractatus præcedentis consentit ei in copulam carnalẽ. imò uidetur, quòd statim post carnalem copulam præcedente desponsatione matrimonium sit inductum. arg. infra de eo quæ dux. in ma quam pol. per adul. significauit. & infra de coniu. lepro. proposuit. Vel si non est matrimonium saltem cogendus est in eam matrimonialiter consentire. ut infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. propositum. ¶ In summa
18 † quæritur an per subarrationem matrimonium uel sponsalia inducantur. Solent enim mulieres per anulos subarrare. Circa has arrhas dixerunt quidam doctores. quod subarratio facta à sponso sponsæ inducat matrimonium. Si autem à parentibus sponsi fiat sponsæ tunc sponsalia inducuntur. Sed hæc distinctio non placet. Ad hoc dico quòd si sponsus ante fores ecclesiæ in die benedictionis sicut alibi fieri consueuit donet anulum sponsæ sacerdote benedicente & dicente. benedic domine has arrhas &c. tunc anuli datio matrimonium inducit. Et sic loquitur illa. 27. quæstio. 2. si quis uxorem. & si quis desponsauerit. &. 30. quæstio. 5. nostrates. &. ca. feminæ. Et idem dico si alias sponsus det anulum sponsæ sic dicens. duco te in uxorem. uel accipio te in meam. uel similia uerba importantia con sensum matrimonialem tunc matrimonium inducetur. non tam per anuli dationem quam consensum in uerbis expræssum. Si uero tempore sponsaliorum de futuro anulus detur non potest aliud significare anuli datio quam contractus celebratus expressim. nam & alias arrhæ datio signum est futuræ uenditionis non factæ. ut insti. de emp. &. uendi. in prin. unde arrha est contractus per se. ut. ff. de a. cti. emp. & uen. l. exempto. §. is qui uina.

SVM-

Summarium

1 *Clandestina matrimonia dicuntur duobus modis.*
Matrimonia clandestina an teneant.
2 *Clam facere quis dicatur.*
3 *Matrimoniū clandestina quare prohibeantur.*
4 *Matrimonium. an sine dote ualeat.*
5 *Instrumenta nuptialia siue nuptijs non probant matrimonium.*
6 *Matrimonium an sit ualidum, si quis dicat mulieri, iuro tibi, uel promitto, quod habebo te pro legitima uxore.*
7 *Clam qui matrimonium contraxerunt, si postea palam, in facie ecclesiæ confitentur, se contraxisse. an eorum confeßioni sit standum.*
8 *Ratio quæ sit, quare sit uir & uxor confiteatur se adulterium commisisse statur ipsius confeßioni. non autem statur si confiteatur consanguinitatem uel affinitatem.*
9 *Manifestum coniugium præiudicat clandestino.*
10 *Pœna clam contrahentium matrimonia.*

¶ DE CLANDESTINA DESPONSATIONE. Rubrica.

Dictum est supra de sponsalibus. sed quia sponsalia plerunque palam plerunque occulte contrahuntur. Ideo subijcitur hæc rub. de clandesti. desp. ¶ Videamus igitur quot modis dicatur clandestinum matrimonium. Item manifestum matrimonium præiudicet clandestino. & quæ sit pœna clam contrahentiū.
1 † Clandestinam matrimonia dicuntur duobus modis. Vno modo cum occultè & sine præsentia testium contrahuntur, ita ut exinde legitima probatio non appareat. ut infra eod. c. 2. Alio modo dicuntur clandestina cum sine solemnitatibus contrahūtur ut. 30. quæst. 5. aliter. & infra eod. cum inhibitio. In utroque tamen casu matrimonium tenet aliud legitimum non subsit impedimentum. ut infra eod. c. 1. & 2. & 30. quæstio. 5. nostrates, in fi.
2 † alias autem clam facere uidetur qui celauit aduersario neque ei denunciauit si modo timuit eius controuersiam. aut debuit timere. Item Aristo putat eum quoque clam facere qui celandi animum habet eum quem si prohibiturum intellexerit. & id æstimat aut existimare debet se prohibiturum. Seruius putat clam facere eum qui existimare debet sibi controuersiam futuram non opinione eius & resupinam æstimationem exequi oportet. r. e melioris conditionis sint stulti quam partiri. ff. quod ui aut clam. l. 3. §. ulti. &. l. ferma. ¶ † Ideo autem clandestina coniugia
3 prohibentur, quia si clam cōtrahentes discordes fuerint & cohabitare nolint ecclesia eos compellere nequit ut infra eodem titul. c. 2. ecclesia quæ quando fallit & fallit. ut infra de sen. ex. à nobis. quia diuina re non potest. ut supra ut ec. bene. fine distin. confe. ut nostrum. &. ff. ad le. Aqui. l. si putator. sicut audit. & sic & iudicat secūdum probata ut de con. distin. 5. c. ulti. 15. q. 5. præsbyter. 2. q. 1. deus oīpotens. 3. q. 7. iudicet. 11. q 3. eorum & c. quamuis &. c. graue & c. summopere. Et propterea & si clandestinum matrimonium sit uerū ut. 30. q. 5. §. his ita, quia tamen non ius deficit sed probatio. ut. ff. de test. tu. l. duo sunt Ticij. pro matrimonio iudicare non potest dissentientibus coniugatis ut. dictum est imò præsumit ecclesia contuberinum & separat sic coniunctos ut. 30. q. 5. cap. 1. Sed nunquid requiruntur omnia illa solennia de quibus loquuntur illi canones. 30. q. 5. & c. nostrates. Respondeo non. si enim omittantur modica uel leuia non nocet. ff. de uen. inspi. l. 1. in fi. ¶ Sed quid
4 † si dos non interueniat. nihilominus matrimonium tenet ut. 30. quæstio. 5. in auten. si quis diuinis, & in autem. quibus modis natura effi. legi. §. quoniam. Sed contra. 3. quęst. 4. consanguineorum. Ad quod respondeo. ille canon loquitur sicut & ille. 30. quæst. 1. c. 1. ſ. in matrimonio occulto quod probari non potest. unde cum de dote nihil appareat nec de nuptiali benedictione nec de alijs solennitatibus in obscuro pro non matrimonio habetur. & propterea alius canon dicit nullum sine dote fiat coniugium ut 30.

ut 30.q.5. nullum. Vere tamen matrimonium tenet, quia matrimonium sine dote. dos autem sine matrimonio non consistit. ut.C. de dona.ante nup.l.cum multe. Lex autem in personas impares requirit dotalia. hoc est nuptialia instrumentalia ut.C. de nupt.l.imperialis.§. præsenti.&.§.imo. Sed illud intelligo similiter cum matrimonio dubitatur. hæc enim circunstantia seu solennitas requiritur inter personas in pares.circa pares autem requiritur an maritalis affectio præcesserit comparatis personis uitæque coniunctione considerata: ut. ff. de dona. l. donationes. Item attenditur fama loci. ut supra de præsump. illud.
5 ¶†Illud non omitto quòd sine nuptijs instrumenta nuptialia ad probationem matrimonij non sunt idonea. ut. C. de nupt. l. neq; sine nuptijs. sicut nec probatur per instrumenta possessio. ut supra de fide instru. inter dilectos. nec uiolentia ut supra de resti. spo. cum ad sedem. Sed quo ad essentia matrimonij & quo ad ueritatem. sufficiat solus consensus eorum de quorū coniunctione agatur. qui solus si defuerit cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.ut 27.q. 2. sufficiat. ¶Sed
6 † quæritur pone quòd aliquis ita dicit mulieri, iuro tibi uel promitto qđ habebo te pro legitima uxore mea.nūquid est matrimonium. Videtur quod non. quia hoc uerbū habebo futuri temporis est. & ideo tractatum habet & sic contractus de futuro habendus est non de præsenti. & si uerbum iuro uel promitto quod ibi ponitur sit tēporis præsentis. ut infra de condi. appo. super eo. Sed contrarium uerum est.nam matrimonium uerum censetur. ut 30.q.5. si diuinis. quia licet uerbum illud habebo futurum designet. præsens tamen non excludit. Vnde in uerbis illis subaudiendum uel sub intelligendum est ab hodie in antea uel ab hac die. siue ab hoc tempore & taliter contractum matrimonium legitimum est ut supra de despon. ex parte.
7 ¶†Sed pone quod illi qui clā contraxerūt nunc palam in facie ecclesiæ confiteatur se matrimonium contraxisse. nunquid eorum confessioni stabitur. Respōdeo Gratianus aperte dicit quòd sic ut 30. q.5.his ita.& sic potest intelligi finis illius decre. 30.q.5. aliter.ubi dicitur nisi uoluntas propria suffragauerit.& uota propria succurrerint. quod de plano est admittendū si per confessionem illā alteri matrimonio præiudicium non fiat. tunc enim non staretur confessioni in præiudicium alienum. ut infra de eo qui cog. con.ux. suæ.ca.super eo. sed infra de rap. cum causa ubi statur confessionem alteris in præiudicium monasterij & matrimonij spiritualis. sed ibi ex ponitur uel pro. & secundum hoc idem est in matrimonio carnali & spirituali. ad hoc supra de re.& trans. ad re.uidua. & 27. di.quod interrogasti.cur enim inferior erit lex diuina.ut 12.q. 2. cum de notissima. Vel dic aliud esse in matrimonio carnali & aliud in spirituali. Nam in carnali siue alter coniugum siue uterque cōfiteatur in præiudiciū matrimonij non statur eorum confessioni.timendum enim est ne colludant ut infra de eo qui cognouit consanguin. uxor. suæ.c. super eo. Sed ubi alter coniugum, uel uterque confertur in præiudicium spiritualis matrimonij pro carnali admittitur confessio. ut in illa cum causa. Cum uero agitur ad dissoluendum matrimonium ratione consanguinitatis uel affinitatis, non statur confessioni coniugum, nisi & fama concurrat ut 35. q. 6. si duo. 33. quæ. 1. requisisti. Sed si agatur ad separationem mutuæ seruitutis adulterij ratione. tunc statur confessioni alterius contra se confitenti ut infra de diuor. ex litteris. Nec ob. in hoc casu turpitudo propria confitentis propter periculum animæ ut supra de sponsa.præterea supra de sen.& re iudi.lator. ¶†Sed
8 quæritur quæ sit ratio quare si uir uel uxor confiteatur se adulterium commisisse statur ipsius confessioni nōn autem statur si confiteatur consanguinitatem uel affinitatem ut probantur hæc 31.q.2.Lotharius infra de adul.intelleximus.35.q 6.si duo.Respondeo cum agitur de consanguinitate uel affinitate seu alio legitimo impedimento. si separatio fiat licet separatis cum alijs contrahere. ut in. cap.si duo

in

in §.& 30. quæ. 6. ab isto. Et ideo timendum est ne ob hanc causam colludant. ut infra de eo qui cog. consan. uxo. suæ super eo. infra de diuor. ex literis. cum uero ratione adulterij fit diuortium neuter altero uiuente contrahere potest. ut 32. q. 5. dixit. ideo minus hic timetur. & propterea magis creditur. Item quæritur, pone quòd petam diuortium ab uxore dicēs me aliam uxorem habere cum qua prius legitime contraxi non probo, nunquid uxore cōtra quā egi mortua possum cum tertia contrahere. Vel pone quod uendicē aliquam in uxorem non probo. uel iuro aliquam mihi fore legitimam. nihilominus absoluitur illa à mea petitione nunquid ea uiuente possum cum alia contrahere. Respondeo. In his omnibus hoc proprie meæ conscientiæ relinquendum ut su
9 pra de iureiu. mulieri. ¶† Per hæc autem quæ superius dicta sunt satis apparet qd manifestum coniugium præiudicium clandestino. cum de clandestino probari non possit. & oporteat ecclesiam secundum al legata nunciare ut superius dictum est. §. ideo. Et hæc etiam est causa quare prohibentur clādestina matrimonia. ut 30. q. 5. §. his ita. sic prohibentur electiones clandestinæ ut supra de electio. quia propter
10 diuersas. §. ulti. ¶† Pœna illorum qui clā matrimonia contrahunt hæc est quia si cōtraxerint matrimonium quod iure stare non potest. quia noluerunt seruare formā statutam. infra eodem cum inihibitio. uidentur ignorantiam affectasse. & ideo eos ignorantia non excusat. sed filij qui nascuntur illegitimi censebuntur de ignorātia parentum nullum subsidium habituri. ut in decretali. cum inhibitio. Nec ob. infra qui fil. sint legi. cum inter Ioannem. ueterem. vb. filios excusat ignorantia paterna & legittimos facit. nam illa loquitur cum non clam. sed publicè est matrimonium contractum. unde errauerunt quidam dicentes derogatum esse hodie illi dec. cum inter. per hanc cum inhibitio. sed non est uerum. hæc enim loquitur in clandestino matrimonio. illa in publico.

Summarium

1 *Sponsalia de præsenti non soluuntur per sponsalia de futuro prius contrata, etiam si sint iuramento ualata.*

2 *Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium etiam carnali copula consumatum.*

3 *Secunda sponsalia contracta uiuente prima uxore per uerba de præsenti non tenent.*

4 *Sponsalia cum duabus per uerba de futuro cōtrata an teneant.*

5 *Sponsalia si quis contrahat simul cum duabus dicens iure uel promitto quòd contraham cum utraque nihil agitur.*

6 *Quid si una illarum apta sit ad matrimoniū & alia illegitima & inepta.*

7 *Sponsalia de futuro sequentia non tollunt præcedentia eiusdem naturæ.*

DE SPONSA DVOrum. Rubri.

TRactatum est supra de duabus speciebus sponsalium scilicet de manifesta & clādestina. Nunc autem tractatur hic de duabus speciebus sponsalium scilicet manifestè & successiue contractis, ut cum duo diuersis temporibus contrahunt sponsalia cum eadem. unius de futuro & alius de præsenti. Et ideo subijcitur hic rub. de spon. duorum. ¶Et idē intelligo in sponso duarum qui cum una contraxit de futuro & alia de præsenti. Vnde sicut intitulatur rubrica de spō. duorum ita posset intitulari de sponsa duarū.
1 ¶† Circa quam materiam breuiter est dicendum si cum eadem sponsa contrahāt duo successiue unus de futuro alius de præsenti siue cum eodem sponso duæ contrahant mulieres. tenent sponsalia de præsenti. & si sponsalia de futuro uallata fuerint iuramento. sed agetur pænitentia de fide mentita ut infra eo. ca. 1. supra de spō.
2 sicut. & cap. de illis † Si autem sponsam Ticij de præsēti Scius ducat similiter per uerba de præsenti priora sponsalia tenent

ut infra eod.tit.c.e.etiam si posteriora fuerint carnali copula consummata. ut infra eo.c.licet. non obstante contraria consuetudine alicuius loci. ut infra eod. titu.c.ulti. Non obstante. quod obtinet in pignore conuentionali in quo is potior est qui prius hypothecam accepit & si posterius de pignore conuenit. ut.ff. qui po. in pig. habe.l.potior.§.1. Non ob. quod obtinet in re uendita uel donata successiue duobus in qua potior est is cui prius fuerit assignata ut.C. de rei uen.l. quoties.ff. de publica.l. sine autem.§.si duobus.ff. de rei uen.l. si à Titio.ff. de excep. rei uen. & tradi.l.2. † Item si quis contrahat cum una per uerba de præsenti & de demum cum alia similiter prima uiuente priora sponsalia ualent non secunda. ut infra eodem.c. tua fraternitas. ¶ † Sed quæritur quis si quis contrahat sponsalia de futuro cum duobus sic dicens iuro uel promitto quod contraham cum altera ex uobis. Respondeo hæc quæstio similis est illi cum quis contrahit cum una de filiabus Ticij quam no. supra de desponf. impu. §.sed quæritur. ¶ † Item quid si quis sponsalia simul contrahat cum duabus sic dicens. iuro uel promitto quod contraham cum utraque. Respondeo. nihil agitur. quia si sic cõtrahet aliquis matrimonium nihil ageret. hoc enim esset contra substantiam matrimonij. ut infra de diuor. gaudemus. §.quia uero. & ideo nihil agitur. ut.32. quæst.2. solet quæri. &.c. aliquando infra de condi. appo.ca.ulti.ubicunque autem prohibetur matrimonium & sponsalia. ut ff. de sponsa.l. oratio. ¶ Sed † quid si una illarum apta sit & legitima ad matrimonium alia illegitima & inepta. Videtur quod ualet id quod actum est cum apta nec uiciat quod adiectum est de inepta. ut.ff.de reg. iur.l.non solent.ff. de dona.l. sancimus. de con. distin.4. si non sanctificatur. Puto tamen contrarium. quia qui sic contrahit sicut superius est expressum non intendit contrahere cum una sed cum utraque. quod non potest. & ideo nihil egit. nec id quod uult quia non potest. nec id quod potest. quia non uult. ut supra de offi.del. cũ super abbatia. C. si quis alteri uel sibi.l. multũ interest.ff.de ar.l. pedius

7 ¶ † In summa notandum est. quod sponsalia de futuro sequentia non tollunt præcedentia eiusdem naturæ sed sponsalia de præsenti sequentia tollunt. sponsalia de futuro præcedentia tanquam minus uinculum. ut infra e.c. 1.qui cle.uel uo.rursus.

Summarium

1 *Conditio tribus modis dicitur.*
2 *Conditionum plures species.*
3 *Conditio quæ dicatur impossibilis, & an uitiet contractum.*
4 *Conditio in alijs contractibus à matrimonio, quandoque apponi potest contractum constituens, quandoque perimens.*
5 *Res donata ecclesiæ sub conditione si non alienetur, an ecclesia alienante reuocetur donatio.*
6 *Res donata ecclesiæ ex quibus causis alienari ualeat, & donatio reuocari non possit.*
7 *Conditio apposita in donatione facta ecclesiæ, ne res donata alienetur in casibus à iure permissis, non tenet.*

¶ DE CONDITIONIBVS APpositis in desponsatione uel alijs contractibus. Rubrica.

TRactauimus supra de desponsatione, quæ fit purè. Nunc dicendum est de ea quæ fit sub conditione. ¶ Videamus igitur quot modis conditio recipiatur. quot sint conditionum species. quæ conditiones suspendant matrimonium. uel sponsalia, quæ uicient, & quæ habeantur pro non adiectis. ¶ † Conditio dicitur tribus modis. s. status personæ. ut cum dicitur quis seruilis condicionis uel liberæ. ut supra de ser. non or.c.ulti.32.q. 4 liberi. Et eodem respectu dicitur conditio in rebus. quædam enim res dicuntur seruilis conditionis & quædam liberæ. ut ff.de seruitu. &.C. eodem titulo. Tertio modo dicitur condictio promissionis suspensio per conditionis euentum, nam donationes & promissiones recipiunt modum, con

dum, conditionem, causam, demonstrationem. Modum ut do tibi 10. ut facias mihi hoc. Conditionem dabo tibi 10. si feceris hoc. Causam. ut promitto tibi decem quia mihi hoc fecisti. Demonstrationem ut promitto tibi seruum quē emi à Titio. uel cum demonstro seruum per adiectiua sic dicens: seruum meum Stichum cocum do lego. Vnde uersus. Scito quòd ut modus est si conditio. quia causa. Demonstratio quem sed & adiectiua subacta, idest substantiuis adiuncta. argu. ff. de conditio. & demonstratio. l. demonstratio. In hoc autem titulo conditio sumitur pro tertia significatione scilicet promissionis suspensio per conditionalem coniunctio-
2 nem. ¶ † Species conditionum plures sunt. Nam alia possibilis. alia impossibilis. alia potestatiua. alia causalis. alia honesta. alia inhonesta. alia uoluntaria. alia necessaria. Nos ergo de his omnibus illas quæ ad præsentem materiam pertinent prosequamur. Est itaque in sponsalibus uel matrimonio conditio honesta & inhonesta honestarum alia uoluntaria. alia necessaria. Inhonestarum alia repugnat naturæ sponsalium seu matrimonij. alia non. Honesta & uoluntaria est quæ potest apponi & non apponi. puta contraham tecum si dederis mihi centum. hæc si apponatur suspendit sponsalia quandiu non fuerit adimplata nisi interueniat. consensus de præsenti uel copula carnalis ut infra eodem titulo de illis. Honesta necessaria est quæ si non apponatur nihil agitur. ut cum christianus dicit iudeæ contraham tecum si facta fueris christiana ut 28. quæst. 1. non oportet. Inhonesta quæ repugnat naturæ matrimonij est illa. contraham tecum ad tempus uel si procuraueris uenena sterilitatis. hæc si apponitur contractum uitiat. ut nec sponsalia teneant nec matrimoniū. ut 32. q. 2. solet quæri. Et idem est si sic dicatur. contraham tecum si pro quæstu adulterandam te tradas. ut infra eodem. c. ult. Inhonesta quæ non repugnat naturæ matrimonij est illa. contraham tecum si furtum feceris, si hominem occideris. hæc si apponatur pro non adiecta habetur & nihilominus sponsalia uel matrimonium tenet. ut infra eodem
3 titulo c. 1. & ultimo. ¶ † Sed opponitur nonne quælibet inhonesta conditio est impossibilis. Sic ut. ff. de condi. & insti. l. filius. argum. 22. q. 2. faciat sed impossibilis conditio uiciat contractum. ff. de uerbo. oblig. l. impossibilis. ff. de regu. iu. l. impossibilium. &. ff. de actio. & obliga. l. non solum. insti. de hære. insti. §. impossibilis. & supra de pac. c. ulc. Et sic uidetur q̄ matrimonium cōtractum sub conditione illa, si furtum uel homicidium feceris, quasi sub impossibili cōditione contractū non ualeat. Respōdeo matrimonium sub quacunq; conditione contractū quantumcunq; turpi dummodo non sit contra substantiā matrimonij. ut superius dictum est, ualet & tenet. ut infra eo. c. ul. Et respondeo ad obiecta. speciale est in matrimonio. ut contractum sub impossibili conditione teneat ut est in institutionibus, legatis, & fideicommissis, in quibus turpis conditio pro non adiecta habetur si apponatur ei cui aliquid relinquitur. cæterum si ei à quo relinquitur, uel cui iubet de dando uel restituendo ualet legatum. ut in sti. de lega. §. ulti. & sic. notauit dominus Azo in summa de conditio. &. insti. §. & quod dixi. Vt igitur ex præmissis apparet contrahitur matrimonium sub conditione & maxime honesta. ut infra. e. ti. de illis. & cum sic dicitur. contraho tecum si talis uoluerit. ut infra eo. ti. super eo. sicut & alius contractus. ut. ff. de cōtrah. em. & uen. l. hæc uenditio. Nec obst. ff. de reg. iu. l. actus. actus. n. non sunt cōtractus. Quidē tamē dixerunt q̄ tunc cōditio in matrimonio transferri potest in arbitriū alienum: cum trāsfertur in arbitrium illorū in quorū potestate sunt cōtrahentes. & sic loquitur infra eo. super. e. & hoc per. l. ff. de rit. nup. l. nuptiæ. Sed certe idē puto & in alijs personis. ut infra. e. c. per tuas. Restat uidere de secūda parte rubricæ. s. uel alijs con-
4 tractibus. † Et est sciendū quod in aliis cō-

tractibus apponi potest conditio quandoque contractum constituens. quandoque perimens. Vnde conditio quædam est cōstituens. uerbigratia do tibi hoc si tu feceris uel dederis. hoc te enim dante uel faciente constituitur donatio ut. ff. de condi.& demon.l.qui hæredi.§. ultimo. Et est conditio adimens sic. dono tibi fundū uel lego si nō manumiseris seruum talem. statim ualet donatio uel legatum. sed si manumiseris utrunque adimitur. ff. de conditio. & demonstr.a.l.cum sub hac conditio
5 ne. ¶ Sed † nunquid si res uel possessio ecclesiæ donetur sub hac conditione. si non alienetur. ecclesia alienante adimetur donatio uel reuocabitur. Videtur quod sic ut
6 infra eo. uerum. ¶ Sed † quid si res illa alienetur in casu permisso à iure. puta ob redemptionem captiuorum, ecclesiæ reparationem cœmiterij ampliationem. Videtur quòd in his casibus non reuocetur donatio. hi enim casu sunt excepti, ut quamuis alienatio generaliter sit prohibita, in illis casibus est permissa. ut 12. q. 2. aurum. & ideo licita uidetur alienatio. ut. C. de rec. alie. uel non alie. l. ulti. in fi. Præterea hæc conditione liceat mihi rem meā alienare reprobatur a iure. ut. ff. de pac.l. pen. Sed expresse contradicit auten.quod in hoc casu loquitur. in auten. de aliena. & emp.§. sanctissimas. col.9.C. de pac.inter emp. & uen. cum te fundum. &. l. ul. C. de con. ob causam dat.l. ea lege.& l.dictam. Ad hoc quidam domini legum dixerunt quòd in re priuati non potest apponi tale pactum ne alienetur propter legē illam. ff. de pac. l. pen. Sed in rebus donatis ecclesiæ sic & seruandum est.ut dicit auten. illud sanctissimas. Et hæc est causa quare ualet pactum quia tunc ius ecclesiæ reddit ad suum statutum & suam naturam ar. ff. de pac. l. si unus ex argentarijs. §. sed si. Verius puto ut distinguatur.an ecclesia cui possessio sub conditione donata est ne alienetur habeat, alias possessiones uel non, ut si alias habeat. pactum ualeat & in hibeat alienationem, rei illius. & sic intelligi potest auten. illud sanctissimas. si aūt non habeat alias tunc alienari potest res illa uel possessio non obstante pacto uel conditione. Nam casus superioris in quibus alienandæ sunt possessiones ecclesiæ sicut à iure inueniuntur excepti, sic & a pa
7 ctis & conditionibus specialibus. † Sed si in donatione hoc dicatur expresse ne liceat alienare etiam in casibus illis. Puto donationem tenere & conditionem tanquam turpem & pro non adiectam haberi, ut infra eo. c. ult.

Summarium

1 *Clerici qui possint contrahere matrimonium & qui non.*
2 *Clericus in maioribus ordinibus constitutus, et postea depositus an possit contrahere.*
3 *Clericus depositus exuitur priuilegio clericali*
4 *Clericū depositū clericaliter uiuere oportet.*
5 *Ordinatus per simoniam an possit contrahere.*
6 *Vouentes an impediantur contrahere matrimonium.*
7 *Votum solēne dirimit matrimonium iam cōtractum.*
8 *Votum seruandum est.*
Voti uiolatio an inducat peccatum mortale.
9 *Iurans aliquam ducere in uxorem, si postea uoueat simpliciter se perpetuam continētiam seruaturum, quo astringetur, iuramento an uoto.*
10 *Vouens simpliciter continentiam, qui postea iurauit de contrahendo, ad quid teneatur.*

¶ QVI CLERICI VEL VOuentes matrimonium contrahere possunt. Rubr.

Diximus supra de sponsa. & matrimonio nunc tractemus de impedimentis illorum. Impediuntur enim per sacrum ordinem & per uotum. & ideo subijcitur hic rubr. qui cle. uel uo.
1 matrimo. contrahere possunt. ¶ † Videndū est igitur qui clerici possunt contrahere matrimonium & qui prohibeantur. Est autem sciendum quòd clerici in minoribus ordinibus constituti contrahere possunt secūdum licentiam ab apostolo datam.

tam. ut 28. distin. de his & 32. dist. seriatim. In sacris autem ordinibus constitui
prohibentur ut 32. di. erubescãt &. c. nemo. & ca. si quis eorum 31. di. ante trienniũ. & supra de æta. & quali. præfi. à mul
2 tis & infra eo. ti. ex literarum. ¶ Sed † núquid clericus in maioribus ordinibus con
stitutus & tandem depositus potest cõtrahere. Et uidetur quòd sic nomen enim depositi deletum est de matricula clericorũ
3 ut 2. q. 1. nomen † clericus depositus exuitur priuilegio clericali. ut 4. distin. ex an
tiquis 17. q. 4. si quis deinceps. Puto tamen contrarium. quia depositus nihilominus characterem retinet quia animæ infi-
4 gitur † & ideo per depositionem non tollitur cuius ratione clericum depositũ cleri
caliter uiuere oportet. ut 81. dist. dictum, characteri autem annexum est uotum con
tinentiæ ut 80. 4. dist. cum in præterito.
5 ¶ †. Itẽ quid si quis per simoniam fuerit ordinatus. cum characterem habeat uitiatũ
ut 1. q. 1. quibusdam narrantibus. Respon
deo nihilominus contrahere prohibetur. nõ enim delictum hanc ei immunitatem
inducit. ut. ff. de mino. l. Papinianus. &
6 ut not. supra ne cle. uel mo. §. 3. ¶ † Nunc uidendum est de secunda parte rubr. scilicet uel uouentes. Et est sciendũ quòd om
nes uouentes continentiam siue simpliciter siue soléniter uoueant contrahere pro
hibẽtur, quod enim uouetur domino reddendum est. Vnde uouere consilij est. reddere imperij. ut supra de uo. & uo. re. magne. Et si simpliciter uouens contraxerit
tenet matrimonium. sed pœnitentiam a-
7 get de fractione uoti. ut. 22. dist. 1. & 2 † Si autem solenniter uouens contraxerit non
tenet matrimonium ut 27. di. c. 3. & 4. & infra eo. ti. rursus & 27. di. §. hinc distinguendum. Et sicut nos distinguimus inter
uotum simplex & solenne. sic Hug. distin
guit inter uotũ de futuro & de præsenti. Sed eius distinctio nullo iure iuuatur. & si
habeat similitudinem contractus sponsalium de futuro & de præsenti. unde distin
8 ctioné illius in uoto nõ seruamus. ¶ † Sed opponitur, utrunque uotum simplex & so
lenne seruandum est utriusque uiolatio
inducit mortale peccatum utrunque prohibet contrarium actum quid. ergo fines
fecerit esse diuersos. ut primum impediat matrimonium contrahendum. secundum
dirimat iam contractum infra eodem titul. rursus. et 26. quæ. 1. per totum. Respõ
deo ecclesia considerat circunstantias ut. 40. distin. homo christianus. & de pœniten. distiñ. 5. c. 1. & uerborum solemnitates attendit. ut in uoto & in iuramento. ut. 22. quæstione. 5. iuramenti. & diuersum
statuit in utroq; diuersã ẽt pœnã statuit in fractione unius & in fractione alterius. ut
27. dist. si uir. &. 27. q. 1. uirginibus. & c. deuotam. Et ex hoc probatur grauius de
linqui in fractione solẽnis quam simplicis uoti. quis enim dubitet sceleratius esse cõ
missum quod grauius uindicatur. ut. 24. q. 1. non afferamus. Et hæc omnia quæ notaui in uoto simplici & solemñi locum ha
bent in iuramento & simplici loquela.
9 ¶ † Sed quid si inter se confligant iuramentum & uotum simplex. quod illorum præualebit. Verbigratia. Iuraui me ducturam
Ticiam in uxorem postea uoui simpliciter me perpetuam continentiam seruaturum. Respondeo præualet iuramentum;
quia præcedit, sicut in duobus iuramentis contrarijs contingit quorum primum est
obligatorium. secundum uero temerariũ reputatur. ut supra de iureiuran. ueniens.
Quod intelligo cum utrunque iuramentum est licitum. alias si primum est illicitum præualet secundum, ut supra de iureiu. ea te. &. c. tua. Et ad hanc responsionem
accedit. ut infra eo. ti. ueniens. ubi uotum non fuit usquequaque obligatorium. quia
emissum post fidem datam de contrahendo. & ideo primo uiro matrimonium contrahente datur mulieri licentia contrahen
di post uotum quamuis & alio modo intelligatur decre. illa. s. ut detur licentia con
trahendi post uotum ex permissione com
10 paratiua. ¶ Item † quid dicemus in casu conuerso uoui simpliciter continentiam. postea iuraui de contrahendo. Respondeo
uotum seruabitur pœnitentia imposita de temerario iuramento. ut infra eodem tit.
rursus. ¶ Quibus autem modis profiteatur

quis

quis uel profiteri intelligatur no. supra de reg. §. sed quæritur. Vbi autem quis prius iurat de matrimonio contrahendo & postmodum ad religionem suspirat locum habet consilium decre. supra de spon. commissum.

Summarium

1 Matrimonium an teneat cum ea, quam quis cognouit uiuente legitima uxore & è cõuerso, et quando nu. 2.
3 Matrimonia contrahi quæ crimina impediãt.

¶ DE EO QVI DVXIT IN matrimonium quam polluit per adulterium. Rubr.

DIctum est supra in proxi. ti. de duobus impedimẽtis matrimonij scilicet de ordine & de uoto. Nunc autem tractatur de tertio scilicet enormitate delicti. Et prosequitur iste tractatus hoc impedimentum de una specie scilicet in illo qui mortua uxore sua contrahit cũ illa, quam illa adhuc uiuente cognouit. uel econuerso in illo qui uxorem alterius cognoscens, eo mortuo contrahit cum eadem. & ideo ponitur hic rubrica de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. Est igitur
1 † sciendum quòd quamuis generaliter & indistinctè canon prohibeat contrahi matrimonium. cum illa quam quis per adulterium polluit uxore sua uiuente. ut 31. q. 1. nullus. uel cum qua quis per adulteriũ commisit uiuente marito illius. ut 31. q. 1. illud. hoc tamen ad duos casus restringitur scilicet cum adultera machinatur in mortem legitimæ seu adulter in mortem legitimi. uel cum uiuente legitima uel legitimo fides datur inter adulteros de contrahendo post mortem legitimæ uel legitimi ut infra eod. c. 1. 2. & 3. 31. q. 1. relatum. Et quòd dico si adultera machinetur in mortem legitimæ. idem est & si adulter. ut infra eo. ti. significasti. ¶ Est & tertius casus in quo prohibitio locum habet scilicet cum adulter contrahit de facto cũ adultera legitima uxore uiuente. quia plus est de facto contrahere quam fidem dare de contrahendo ut infra eodem titu. cum haberet. & ca. ex literarum. Ceterum si coniugatus aliquam polluat per adulterium & unum ex tribus non interueniat: 2
scilicet quia neuter in mortem legitimæ machinetur. nec fides interuenit de contrahendo, nec de facto contrahitur. potest adulter post mortem legitimæ contrahere matrimonium cum adultera. ut infra eod. ti. ueniens. Sed & si quis coniugatus de facto matrimonium contrahat cum aliqua huius rei inscia. mortua legitima potest consistere matrimonium inter eos. et hoc in fauorem inscie. & in odium adulteri. ut supra de spon. cum in apostolica imo si ignorans uoluerit adulter ad hoc cogetur. ut infra eo. ti. ca. 1. Et est ratio. quia inscia adulterium non commisit ut in prædicta decre. cum in apostolica 34. q. 2. in lectum. ff. ad le. Iul. de adul. l. ul. Sed nunquid mortua legitima confirmatur eo ipso matrimonium inter adulterum. & insciam. Respondeo non. nam primus consensus uiri fuit illegitimus tanquam adulterinus. consensus autem mulieris ignorantis impedimentum fuit erroneus. Error autem ille error fuit conditionis. nam quasi seruus est qui est alligatus legi & seruituti uxoris. ut 32. quæstio. 5. apud uos unde uir non habet potestatem sui corporis sed uxor ut. 27. quæ. 2. sunt qui dicũt. unde idem seruãdum est in hoc casu quo ad hoc ut nõ teneat matrimonium quod obseruatur cum libera inscia contrahit cũ seruo. unde nouum requiro consensum. ut infra eodem titu. ueniens infra de coniugio. seruo proposuit. &. ff. de iure. do. l. Proculus. & ualebit matrimonium non ut a tempore contractus. sed ut a tempore noui consensus. Est igitur in potestate mulieris errantis separari a uiro putatiuo uel implorare ipsum compelli si sponte noluerit. ¶ Sed quid si adulter nouum consensum, præueniens cum alia contrahat. Puto matrimonium te-
2 nere. ¶ † Et nota quòd hodie non sufficit fidei datio uel contractus de facto nisi

cto nisi adulterium interueniat. ut infra eod.c.ult.& Idem puto in machinatione.quamuis de ea nihil exprimat decre. eadem exprimitur tamen infra eodem.c. 1.&.c.super hoc &.c. ueniens. quod enim non mutatur quis stare prohibebit. ut.C. de testamen.l. sancimus. Credendum est enim quod dominus papa considerauit quod omnia iura de hac materia loquentia tractant de adulterijs. & ideo uoluit quantum ad matrimonium impediendum & prohibendum ut adulterium praecederet omnem causam fidei dationem.machinationem. contractum de facto uel etiam sequeretur legitima cum superstite.ut infra eodem cap. ultimo. Et per hoc sublata est hodie opi. Hug. qui dicebat unum sufficere ex tribus prędictis sine adulterio Et reddebat rationem sui dicti sic. In his casibus agitur de re non uacante.s. de muliere ab alio possessa.& idem in uiro ab alia possesso,undę iura noluerunt matrimonium consistere inter tales etiam sublato impedimento per mortem.legitimi uel legitimae sicut alias contingit. simile in pacto de futura successione. quod non ualet etiam defuncto domino de cuius haereditate paciscitur. ut.C. de pac.l.ultimo. Et simile in promissione praebendae non uacantis quae non ualet etiam quando uacat. ut supra de concel. praeben. nulla. Sed ut dictum est obtinet quod praemissi.

¶ † Sunt & alia crimina quae impediunt & prohibent contrahi matrimonia. ut est raptus. ut.27.quaest.2. raptor.&.c. statutum. Item incestus ut.32. quaestio.7.si quis uiduam. &.c. si quis cum nouerca. Item uiolatio publicae honestatis iusticiae ut.27. quaestio.2. si quis sponsam. Item cum alter coniugum uel uterque per industriam & maliciam proprium filium eleuat de fonte sacro. 30. quaestio.1.de eo Item si quis sanctimonialem cognoscat ut.27.q.2.hi ergo Item si quis uxorem occidat. ut.23. quaest.2. ammonere. nisi sit adolescens & de eius incontinentia timeatur. ut.33.quaest.2.in adolescentia. Item qui praesbyterum occiderit. ut infra de poe.& re. qui praesbyterum. Item dicunt quidam quod solemniter poenitentes contrahere prohibentur ut.23.q.2.de his. &.c.antiqui. Et in his delictis dicunt quidam ita prohiberi contrahi matrimonium ut & contractum non teneat. quasi sufficiat legislatorem prohibuisse. & si non adiecerit factum contrarium non ualere.ut.C.de legi.& consti.l.non dubium. quos enim praetor prohibet omnino prohibet. ut.ff.de postu l. quos prohibet, & quod contra leges uel canones sit rescindi oportet. ut.10.distinctione. uides. Verius tamen puto quod teneat matrimonium & si contrahi prohibeatur. nam inuenio quod cum incestuosus contrahat matrimonium tenet. ut infra de eo qui cog. consangui. uxo. suae, transmisse.

¶ Excipiuntur tamen tria crimina quae praemisi adulterium cum fidei datione. cum machinatione.uel cum contractu de facto. Quod autem de solemniter poenitentibus dixi. ideo uerum est secundum quosdam. quia uouere intelliguntur. poenitentes enim sub regula ecclesiae uiuere debent. ut de poeni. distinctio.5. contrarium.Item intelliguntur ecclesiasticae personae ut.11. quaestio.1. aliud. Hug. uero dixit quod quilibet poenitens matrimonium contrahere potest nisi sit alicui iniunctum nomine poenitentiae ne contrahat,hoc tamen fallit in tribus casibus ut dicebat in uxoricida. in raptu sponsae alterius & incestu. Ideo autem in his matrimonium prohibetur. quia in his matrimonium contaminatur. Sed & ab his casibus excipiebat adolescentes quos dicebat de iure contrahere posse non obstante aliquo ex criminibus supradictis.

Summarium

1 *Matrimonium non dissoluitur per superuenientem lepram, uel infirmitatem, uel affinitatem*

2 *Uxor an teneatur sequi maritum leprosum.*

¶ DE

¶ DE CONIVGIO LEPROSORUM. Rubrica.

IN præsenti rubrica tractatur de alio impedimento matrimonij.s. de impedimento lepræ. morbus enim lepræ sponsalia de futuro dissoluit. ut infra eo. tit.literas supra de iureiur. quemadmodũ unde impedit matrimonium contrahendum. & ideo ponitur hic rub. de coniu.le
1 pro.¶ † Est igitur sciendum quod neque lepra superueniens neque infirmitas uel affinitas dissoluit matrimonium legitimè contractum infra eod.c.1. &.2.32. quæst. 5. horrendus. &.c. si uxorem. &.q.7. illi qui.&.c. neque furiosus ut infra de eo qui co.con san.uxo. suæ discretioni. &.c. tuæ. unum solum casum inuenio in quo matrimonium non consumatum dissoluitur,s. per ingressum religionis ut supra de conuer.coniu.uerum.&.c.ex publico.Sed nũquid sanus teuetur cohabitare infirmo.Dixit alanus quod non. quia de consuetudine approbata per canones obtinent uel leprosi separentur à sanis. ut infra eod.c. 1.supra de ec. ædi.cum apostolus.33.q.2. hoc ipsum. & idem statuitur in ueteri testamen. Sed erit sanus ita uicinus infirmo. ut possit ei ministrare & debitum reddere coniugale. Sed certe quamuis leprosi separandi sint à sanis ut superius dictum est. non tamen uxores à uiris uel uiri ab uxoribus sunt separandi uel etiam dimittendi. ut infra eodem.c. quoniam, unde cum sanus teneantur infirmo reddere debitũ coniugale. & cohabitare tenetur.Nec obstat decre.infra eod.c.1. quæ dicit uxores sollicitis exhortationibus inducendas ut uiris leprosis coniugali affectione ministrent. ideo illa monitoriè loquitur non præceptiuè ut leprosi inducantur ad continendum & non fiant improbi ad exactionem debiti. alias decre. illa corrige-
2 tur per sequentem. ¶ † Sed quid si quis grediatur domum leprosorũ in qua multi leprosi sub magistro uiuunt. ut supra de ec.ædi.cum dicat. nunquid uxor sana tenetur sequi. Non credo cum in communi dormiant & in communi uescantur. sed si cella aliqua daretur uel domus proxima in qua possent cohabitare uir & uxor tunc uideretur contrarium esse dicendum ¶ Quid de filijs. puto quod cum sano debeant remanere. ne inficiantur. cum sit morbus contagiosus.

Summarium

1 *Seruus an possit contrahere matrimonium, & cum qua.*
2 *Seruus cui obedire teneatur, si eo tempore quo dominus seruitium exigit, uxor petit debitum.*
3 *Domini seruorum an & quando cogantur eos uendere ne eorum matrimonium sit separatum*
4 *Dominorum uenter si uult curere seruum qui matrimonium contraxit, quid sit agẽdũ.*
5 *Matrimonium an separatur si liber ignoranter cum ancilla contraxerit.*
Errantis consensus nullus est.
6 *Matrimonium contractum per seruum cum libera, qui putabat eam esse seruam, an teneat.*
7 *Matrimonium an sit separandum si seruus intendens contrahere cum libera, cum ancilla contrahit.*
8 *Matrimonium an separetur, si seruus contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo sciuit, consensit.*
9 *Matrimonium contractum cum ancilla ignoranter quæ tandem manumittitur uiro ignorante mutationem status mulieris, an teneat.*

¶ DE CONIVGIO SERVORUM. Rubrica.

SEquitur de alio impedimento matrimonij.s.de impedimento conditionis seruilis. & ideo ponitur hic rub. de coniugio seruorum.¶ Videamus igitur an seruus possit contrahere matrimoniũ. & cum qua. Item an consensu domini sit requirendus. Et quid iuris sit de matrimonio contracto inter liberum & ancillam
1 & inter seruum & liberam.¶ † Potest seruus contrahere cum ancilla. ut infra eo. c.1.&.39.q.2.c.ul.potest etiam cum ingenua. dum-

eius dummodo non ignoret conditionem ipsius. ut.29.qu.2.c.1.2. &.3.&.c.si quis. ingenuus, non enim uidetur celatus qui sciuit. nec certiorari debuit qui non ignorauit ut.ff.de ac.emp. & uen.l.1. in fi. Sed si dominus uideat seruum suum cum libera contrahentem & dissimulet. seruus eripitur in libertatem. ut.C.de lati. libe.tol. l.una.§.sed & si quis.& in auc.ibi signata. & in auc.de nup.§.si uero ab initio.col.4. in auc.ut libe.de cætero. §. sed & si quis. coll.6. Pótest seruus contrahere cum ancilla innito domino. & si dominis contradicentibus inter seruos & ancillas contracta sint matrimonia, non sunt propterea dissoluenda. ut infra eod.c.1. & si diuersi sint domini non dicunt debitis seruitijs defraudari ut infra eodem c.1.&.29.quæst. 2.dictum. nec sunt ita detrahendi ut uiri & uxoris separatio fiat. ut C. communia

2 utriusque iudi.l.possessionum.¶ †Sed quæritur quid si dominus exigat seruitium à seruo & eodem tempore uxor petat debitum? Dici potest quod se impediunt in concursum.ff.de usufr.l. quotiens. Vel uerius est domino obediendum, quia uir cum onere suo transit ad uxorem Et quia hæc decre. dicit consueta seruitia non minus debent dominis exhiberi. Quod intelligo uerum nisi periculum fornicatio-

3 nis timendum sit in uxore. ¶ † Sed quid si diuersi domini diuersarum sint regionum. ita ut uir & uxor mutuo conuenire non possint ad coniugale officium exercendum. Respondeo. ut euitetur fornicationis materia cogantur per ecclesiam alter dominorum uendere alteri uolenti emere. ut. C. de communi seruo. manu-

4 mis.l.una.§.& generaliter.¶ † Sed quid si neuter dominorum emere uelit. cogatur alter dominorum cuilibet extraneo uendere in prouincia serui uel uenalem exponat.& si nullus appareat emptor emat ecclesia ut arg.54.di.fraternitaté. uiri enim & uxores separandi non sunt ut.33.quæstio.2. quos deus.29. quæstione.2.c. uti.

5 &.ff.de ædi. edi.l.plerunque. ¶ † Si liber contrahat cum ancilla ignorans eius conditionem. nullum est matrimonium. propter conditionis errorem nisi comparata conditione in eam consentiat uerbo vel facto. ut infra eodem titul. proposuit. & c.ul.&.29. q.2. si quis ingenuus. errantis enim consensus nullus est ut.29. q.1.§.1. &.ff.de iurisdi. om.iudi.l. si per errorem. C.de iuris & fac.ig.non. idcirco Et quod dixi de errore conditionis intelligo dete-

6 rioris.id est seruilis.† Nã si seruus contrahat cum libera errans in eius conditione cum eam putaret ancillam quamuis erret. quia error nihil aliud est quam aliud pro alio putrere.ut.22. quæst.2.in quibus. 28.distin. quamuis.hic tamen errans non decipitur cum eius conditio melioretur undè prætextu talis erroris non posset diuortium postulare uxore in matrimoniũ consentiente & si nouerit uirum conditionis esse seruilis.¶ † Item quid si seruus 7

credit & intendit contrahere cum libera & contrahit cum ancilla nunquid quia errauit in conditione etiam deteriori, credidit enim eam cum qua contraxit melioris conditionis & repèrit deterioris dirimetur matrimonium. Respondeo non. quia consensit in hominem suæ conditionis. Vnde quod dixi prætextu conditionis deterioris posse dirimi matrimonium intellige respectu errantis.tunc enim neuter alteri conditionem opponere potest. hæc fuit opi. Hug. & mihi placet. Alij tamen dixerunt quod siue erret in conditione meliori siue deteriori, non tenet matrimonium. ut ar.ff.de arbi.l.sed & si in seruum. Vnde secundum eos si seruus credat contrahere cum ancilla & contrahit cum libera. uel si liber cum liberara & cõtrahit cum ancilla non tenet matrimonium. Tertij dicunt quod error disparis conditionis dirimit matrimonium. non autem paris unde secundum illos si seruus credit contrahere cum ancilla & contrahit cum meliori hoc est cum libera non tenet matrimonium. Item si liber credat contrahere cum libera & contrahat cum deteriori. similiter non tenet matrimonium. sed in hoc ultimo exemplo omnes conueniunt. Vbi autem error interuenit in pari conditione non dirimi-

tur.ut si seruus credat contrahere cum libera & contrahat cum ancilla. uel liber credit contrahere cum ancilla & contra-
8 hit cum libera.¶†Item quid si aliquis con rrahit cum ancilla ignoranter & tandem dominus manumittit ancillam nunquid hoc ipso matrimonium confirmatur, maximè si post manumissionem interueniat copula carnalis.uiro tamen ignorante mutationem status mulieris? Respondeo nō, quia ad hoc intelliguntur commisceri ex consequentia prioris consensus qui nullus fuit. ar.ad hoc.C.ad uel.l. quamuis.&.
9 l.si mulier.&.ff.de mino.l.3.§. scio.¶†Sed pone quod seruus contrahit cum ancilla ignorans eius conditionem.deinde detecta conditione illius consensit in matrimonium uerbo uel facto. ut infra eod.c. ult. illa tamen non consentit nunquid est matrimonium inter eos. Dicunt quidam quod matrimonium est ex una parte.s.ex parte illius qui consentit. Sed hoc non placet. quia matrimonium non claudicat nec ex. una parte tantum consistit est enim duorum coniunctio.s. maris & fœminæ ut.27.quest.2.§.1. in prin. ut no. supra de spon. in prin. Sed fateor quod mulier compelletur ad consensum matrimonialem ratione fidei datæ. ut dixi supra de despon. impu.s.cum maior contrahit cum minore. & quia mulier maliciose dissentire uidetur. ar. ad hoc supra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul.cap.si.
10 ¶†Item quid si inter aliquos coniugatos moueatur quæstio super alterius conditione seruili.nūquid is qui matrimonium acusat pendente lite exiget debitum uel saltem reddat. Videtur quod saltem reddere debet exactus. alier enim interim possessionem maritali destitui non debet ut supra ut lit.pē.laudabilem.16.q.4. uolumus.9. quæstio.4. nonne. Dixerunt quidam quod is qui ad diuortium agit exigere non debet ne sibi præiudicium paret sed exactus soluat quia exigere est in eo. soluere non est in ipso, sed in altero ut supra de conuer. coniu. quidam intrauit. Mihi autem uidetur quod nec exire debet nec reddere exigenti. alias quodcunque istorum fecerit præiudicabitur sibi ut infra eodem titu.proposuit. & si ob hoc excommunicaretur. quia non redderet. defferet excommunicationem patienter tolerare priusquam obedire. quia si naturali affectione cognosceret induceretur matrimonium. si fornicatio peccatum mortale. & ideo in tali casu expedit non parere ut supra de re.spo. literas infra de sent.excom.inquisitioni.

Summarium.

1 *Liberi unde dicantur, & quid sit libertas.*
2 *Liberi qui sint.*
3 *Partus quo ad libertatem & seruitutem sequitur uentrem, in honoribus uero & quo ad alia sequitur patrem.*
4 *Ecclesia libertates tueri debet.*
5 *Filiatio qualiter probetur.*

¶DE NATIS EX LIBERO uentre. Rubrica.

TRactatum est supra de conditione coniugatorum. nunc tractatur de conditione natorum. & ideo supponitur hic rubrica de natis ex libero uentre. Videndum est igitur qui sint liberi, cuius conditionem patris an matris filius se qui debeat, & in quibus. Item in quibus casibus nati ex libero uentre deducantur
1 in seruitutem. ¶ † Liberi dicuntur à libertate. libertas autem est naturalis facultas eius quod cuique facere libet ut in
2 sti. de iure perso. in princ.¶†Liberi sunt qui ex ingenuis nascuntur sunt autem liberi qui manumittuntur. ut insti. de inge.
3 ¶ † Partus quo ad libertatem & seruitutem sequitur conditionem matris. ut.C. de rei uend. partus. ff de sta. ho.l. lex naturæ &.l cum legitimæ. supra de seruis non or.c.ult.32.q.4. liberi. Et in tantum hoc uerum est ut sufficiat aliquo momento fuisse in libero uentre. ut quis liber nascatur. ut.ff. de sta. ho.l. seruorum. ¶ In honoribus autem muneribus & municipijs partus sequitur patrem. C. de decu. l.eos.l.exemplo &.l.nullius filius.&.ff.de statu.ho.l.libertos. Et in tantum hoc uerum

rum est. ut sufficiat conceptum esse ex decurione quantum ad hoc. ut patris conditionem sequatur. quamuis ante ipsius natiuitatem pater desinat esse decurio. ut. ff. de decur. l. 2. §. in filijs. ¶ Et si quæratur in quibus filius patris iam à senatu remoti sequatur conditionem. Respondeo in multis. ut. ff. de decu. l. 2. §. in filijs. ff. de pœnis. l. mortis. §. iste forte. C. de decu. l. decuriorem. & l. decurionum filij. ¶ Casaliter uero contingit ut liber natus efficiatur seruus ut si sacerdos de facto ingenuam mulierem sibi copulet uxorem, filii nati ex tali contubernio fiunt serui illius ecclesiæ in cuius iniuriam sacerdos contraxit. ut 15. quæst. ulti. cum mulierem. Item illi qui sarracenis arma, ferrum, lignamina subministrant. ut infra deinde, ita quorundam. Item illi qui sarracenis galeas uendunt uel naues quæ in pyraticiis sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent uel machinis aut quibusdam alijs aliquod eis impendunt consilium uel auxilium in dispendium terræ sanctæ eodem titu. deinde & c. ad liberandum. Item si liber homo maior 20. an sciens permittit se uendi ad participandum pretium & in ueritate participet. seruus efficitur. ut insti. de iure perso. §. penult. & ff. de libe. causa. l. liberis. 1. responso &. § si quis sciens. Sed & liberi facti ex ingratitudine reuocantur in seruitutem. & ex omnibus aliis causis ex quibus reuocatur donatio. in ut auc. ut lib. de ce. §. illud col. 6. ut de hac materia no. supra de seruis non ordinan. §. nunc uidendum. ¶ † In summa notandum est. quòd
4 ecclesia libertates tueri debet. ut infra
5 eodem. c. 1. † Sed si dubitetur de filiatione poterit probare quis se filium. ut supra de filijs presb. Michael. ff. de li. & po. l. posthumus §. ulti. Licet sit contra ar. ff. de conditio. & demonstratio. l. Lucius. probabit inquam eum natum ex his qui matrimonialiter iuncti sunt. nam filius est is quem nuptiæ demonstrant. ut ff. de in ius uo. l. quia mater, uel per confessionem patris & matris. ut infra qui fi. sunt legi. tranlim. ſlæ. uel per affectum. ut supra de præsump. afferre. 2. q. 6. ad Romanam. C. de inoffi testamen. l. si mater. & statur his coniecturis donec probetur contrarium. ut. C. de probatio. l. non nudis. C. de testibus. l. neque professio. ff. de inoffic. testament. l. si instituta. §. 1. & C. de hæredi. insti. l. si pater.

Summarium.

1 *Cognatio spiritualis quid sit.*
2 *Propinquitates ortæ & cognatione spirituali, quæ contrahitur in baptismo quot sint.*
3 *Vir & uxor an sibi communicent actionem & passionem in materia prædicta.*
4 *Compaternitas in baptismo contrahitur. & an contrahitur in his quæ baptismum præcedunt.*
5 *Filij duarum commatrum uel compatrum an possint inter se contrahere matrimonium.*
6 *Cognatio spiritualis & legalis quas personas non excedat.*

¶ DE COGNATIONE SPIRITUALI. Rubrica.

TRactauimus supra de quibusdam impedimentis matrimonij. nunc autem tractaturi de cognatione legali. Item de consanguinitate & affinitate. præmittamus de digniori scilicet de cognatione spirituali & ideo ponitur hic rubr. de cognatione spirituali. ¶ Videndum est igitur quid sit cognatio spiritualis. quot sint eius species, in quibus sacramentis hæc cognatio contratur. & an filij ante compaternitatem uel post geniti possint matrimonio copulari.
1 ¶ † Cognatio spiritualis est propinquitas seu attinentia prouenens ex sacramenti datione. ¶ Ex cognatione spirituali quæ contrahitur in baptismo nouem propin-
2 quitates nascuntur. † Prima inter sacerdotem baptizantem & baptizatum quæ est filiatio. Secunda inter sacerdotem & patrem baptizati, & hæc est compaterni-

tas. Tertia inter eundem & matrem pue-
ri, & hæc est commaternitas. Quarta in-
ter filios sacerdotis & baptizatum & hæc
est fraternitas ut 30.q.1. omnes. & q.3.
ita. Quinta inter baptizatum & suscipien
tem de baptismo. & hæc est filiatio. Se-
xta inter baptizatum & uxorem suscipien
tis, & hæc similiter est filiatio. Septima
inter baptizatum & filios suscipientis. &
hæc est fraternitas. Octaua inter suscipiē
tem & patrem suscepti, & hæc est compa
ternitas. Nona inter suscipientem & ma-
trem suscepti. & hæc est commaternitas,
ut hæc omnia probantur. 30.q.3. per to-
tum. & q.4. si quis unus. & c. qui spiritua-
lem. & c. post uxoris. & infra eodem titu
lo. c.1. & c. Martinus & c. ueniēs & c. tua.
3 ¶ † Circa hanc materiam quæri consue-
uit. an uir & uxor sibi communicent actio
nem & passionem. In actione dico quòd
sic. ut si suscipio filium tuum de sacro fon
te compaternitas contracta inter te & me
mediante actu meo communicatur uxo-
ri meæ. ut infra eod. tit. Martinus. & 30.
q.4. si quis unus. Sed nunquid communi-
cant sibi passiones. Verbi gratia. habeo
filium ex prima uxore hunc suscipis de sa
cro fonte. & per hoc quod patior te agen
te contrahitur inter te & me compaterni
tas. quæ uidetur me mediante communi
cari uxori meæ secundæ unde efficieris
mihi & uxori meæ compater cum qua
prius contraxeram & consumaueram ma
trimonium. Nam si antequam cum secun
da contraham. uel si post contractum &
antequam consumaretur filius meus ge-
nitus ex prima uxore de sacro fonte le-
uetur. si postea contraham uel saltem po
stea consumem hæc compaternitas non
communicatur uxori. neque enim cogna-
tio carnis cognationi spiritus compara-
tur. ut 30.q.4. post uxoris. ut sicut omnes
consanguinei mei efficiuntur affines uxo
ris meæ. sic omnes compatres & cōmatres
meæ efficiuntur, compatres & comma-
tres uxoris meæ quam postea duco, uel
cum qua postea saltem matrimonium
consummo. quia per unionem carnis se-
quentem ad unionem spiritus præceden-
tem; id est, ad cognationem spiritualem,
hoc est ad compaternitatem uel comma-
ternitatem non transitur, ut in præalleg.
c. post uxoris & secundum hoc intellige
c. qui spiritualem. Vel dicas cum Hugo.
Lau. & Io. quod uir & uxor communicant
sibi actionem consummato matrimonio
per carnis copulam. ut cum alter coniu-
gum suscipit filium extranei de sacro fon-
te. sed non communicant sibi passionem,
ut cum filius alterius tantum coniugum
suscipitur de sacro fonte. nec refert siue
ante siue post matrimonium consumma-
tum. Et est diuersitatis ratio. quia quod
agit pars corporis æquum est ut alteri
parti communicetur, sed non sic commu
nicabitur alteri quod in persona filij u-
nius tantum agitur, qui alteri coniugum
nec carnalis nec spiritualis filius inueni-
tur & si sit filiaster in primo gradu affini-
tatis. Iuxta posteriorem sententiam locū
habent. unde uer. Quæ mihi uel cuius na
tum mea fonte leuauit. Heu mihi com-
mater fieri mea nō ualet uxor. Si qua meæ
natam non ex me fonte leuauit. Hanc post
fata meæ non inde uetabor habere. Am-
bos compatres facit actio. passionum
quam Respuo quæ meum. cuiusue leuat
mea natum. Vt mea dicatur quæ carne mi
4 hi sociatur. ¶ † Contrahitur compaterni-
tas in baptismo ut superius dictum est.
Sed nunquid in his quæ præcedunt baptis
mum. Videtur quòd non, quia baptismus
est ianua omnium sacramentorum. ut. 32.
distin. §. ue. um. & supra de præsbyte. non
bapti. mini. ueniens. unde antequam po-
natur fundamentum sacramentorum non
uidetur quòd contrahi possit cognatio
spiritualis. argum. 1.q.1. cum Paulus. & ad
hoc accedit decre. infra eodem. c. contra
cto secundum unam lecturam. Sed secun-
dum hoc signatur contrarium. 30.q.1. per
uenit. & de com. dis.4. in cathecismo. Cir
ca hoc dicit Hug. quòd in omnibus prælu
dijs baptismi contrahitur compaternitas.
& talis quæ impedit & dirimit matrimo-
nium. Et respondebat ad decre. illam con
tractio. quod puer in cathecismo retentus
non fuit filius communis concubinarij
& con-

& concubinariæ. sed tantummodo concu
binæ. & ideo concubinarius potest contra
here matrimonium cum illa quæ puerum
illum tenuerat in cathecismo. nam hoc
nec etiam contrahendum matrimonium
impediret. ut 30. q. 4. qui spiritualem. Et
quod dicit litera illius decre. contracto.
quæ res uix contrahendo matrimonio im
pedimentum afferre: exponebat ipse uix,
id est. nullo modo. Basianus autem dice-
bat in tribus contrahi compaternitatem
quæ impedit & dirimit. in baptismo. ca-
thecismo & in confirmatione. ut de con-
se. dist. 4. in cathecismo. Sed uerior uide-
tur sententia Lau. & aliorum dicentium
quòd in præludijs baptismi contrahatur
compaternitas. sed non adeo ualida ut
matrimonia contracta dissoluat sed im-
pediat contrahenda. Et hoc inuit uerbum
decre. uix contrahendo matrimonio im-
pedimentum afferret. quia quod uix fit ta
men fit. ut. ff. de iudi. l. uix certis ex causis
ff. ad uell. l. ulti. i. R. insti. de usu. & ha. cir-
ca princ. Quamuis sit argum. contra ff. ad
uell. l. tutor, in. 1. responso. Et secundum
hanc sententiam determinanda sunt illa
5 capitula peruenit. & c. in cathecismo.
¶†Restat uidere an filij duarum comma-
trum uel compatrum inter se. contrahe-
re possunt. Et est sciendum quod circa
hoc canones diuersimode loquūtur. Qui
dam enim dicunt quod post compater-
nitatem contractam filij qui nascuntur in
se contrahere non possunt, ut 30. q. 3. post
susceptum. Sed alius canon posterius edi
tus primum corrigens dicit quòd filij duo
rum compatrum siue ante siue post com-
paternitatem geniti contrahere possunt.
excepta illa sponsa dum taxat per quam
uentum est ad compaternitatem. ut 30.
q. 3. super quibus. & hic canon confirma-
tur. infra eod. ca. 1. Sed uidetur quòd in
his consuetudo sit obseruanda. ut infra eo
dem c. 1. & c. super eo. Quod satis admitto
circa matrimonia contrahenda. nam e-
tiam illos filios per quos non est peruen-
tum ad compaternitatem potest impedi-
re consuetudo contraria scilicet in con-
trahendo. Et sic intelligo illas decre.
1 sed non posset dissoluere iam contracta.
ut supra de spon. duo licet & c. tuas dudū.
6 ¶†In summa notandum est quod cogna-
tio spiritualis sicut & legalis sicut & publi
cæ honestatis iustitia ramos non habent.
unde personas cum quibus contracta sunt
non ægrediuntur hæc uincula. unde cum
filia filii mei spiritualis contrahere pos-
sum. quia hoc nusquam prohibetur &
edictum de matrimonio prohibitorium
est. ut supra de spon. cum apud Item cum
filia commatris meæ non tamen mea spi-
rituali filia. ut 30. q. 3. illud.

Summarium

1 *Cognatio legalis quid sit.*
2 *Adoptionis quot species sint.*
3 *Adoptari quis possit.*
4 *Legalis cognatio quotuplex.*
5 *Cognatio legalis an impediat matrimonium contrahendum uel dirimat contractum.*

¶DE COGNATIONE LE-gali. Rubrica.

DIctum est supra de cognatione spi
rituali. sequitur de cognatione le-
gali. Videndum est igitur quid sit
cognatio legalis. quot sunt eius species
qualiter dissoluatur & qualiter impediat
1 matrimonium. ¶ † Cognatio legalis est
quæ prouenit ex adoptione. Adoptio au-
tem est legitimus actus per quem qui fi-
lius non est pro filio habetur uel nepote
uel ulteriore secundum uoluntatem ado-
2 ptantis. ¶ † Adoptionis duæ sunt species.
una qua stat in suo nomine & dicitur ado
ptio. Alia quæ transit in aliud nomē & di
citur arrogato. Adoptio fit imperio magi
stratus. Arrogatio auctoritate principis.
Dicitur autem arrogatio, quia is quæ at-
rogat rogatur hoc est interrogatur an ue-
lit eum quem arrogat iustum filium sibi
esse. & is qui arrogatur interrogatur an id
3 fieri patiatur. ¶ † Adoptatur is qui est in
potestate aliena. arrogatur is qui sui iuris
existit. Vnde uersus Arrogo qui suus est
& habet meus esse necesse. patris adopto
suum nec patris desinit esse. ut probantur
hæc. ff.

hæc. ff. de adop. l. generalis. Adoptiuus enim non transit in potestatem adoptantis. sed habet ius succedendi ab intestato. ut insti. de adop. §. 1. ¶† Triplex est legalis cognatio. Vnã superioris & inferioris lineæ inter adoptantem & adoptatum & hæc perpetuam habet prohibitionem. ut. ff. de ritu nupt. l. quin etiam. Et alia collateralis quæ tandiu impedit quandiu durat: ut. ff. de ri. nup. l. per adoptionem. & hic in c. uno. Tertia est prohibitio quę surgit ex cognatione legali & illa perpetua est inter adoptatum & uxorem adoptatis. ut ff de ritu nup. l. adoptiuus. c. Respon. Dicunt tamen quidam quòd hodie collateralis cognatio locum non habet cum hodie adoptatus non transeat in potestatem extranei adoptantis. ut. C. de adop. l. ult. Sed puto contra. quia etiam hodie acquiritur per adoptionem ius succedendi. ut in l. prædicta. ¶† Hæc cognatio legalis neque impedit matrimonium contrahendum sed etiam dirimit iam cõtractum ut 30. q. 3. ita diligere.

4 (margin, at "¶† Triplex est legalis cognatio")
5 (margin, at "cedendi. ut in l. prædicta. ¶† Hæc cognatio legalis")

Summarium

1 *Consanguineam sponsæ si quis cognoscit an contrahatur affinitas.*

2 *Affinitas an per coitum incestuosum. uel fornicarium contrahatur.*

3 *Affinitas, consanguinitas & publica honestatis iustitia prohibitionem suam producunt usque ad quartum gradum.*

¶DE EO QVI COGNOVIT consanguineam uxoris suæ. Rubrica.

SVperius diximus de cognatione spirituali & legali. Nunc dicamus de consanguinitate & affinitate carnali. Sed quia plerunque post matrimonium contractum, superuenit affinitas inique contracta. ut infra eodem cap. discretionem circa fi. Ideo prius de ipsa uidendum est. & propterea ponitur hic rubrica de eo qui cog. consangui.

1 uxo. suæ. ¶ † Est igit̃ sciendũ quòd si quis post contractum matrimonium cognoscat consanguineam uxoris suæ oritur inter ipsum & uxorem quædam affinitas uel publicæ honestatis iustitia per fornicarium coitum contracta. Sed quia nihil superueniẽs præter ingressum religionis rescindere potest matrimonium legitimè contractum. ut no. supra de conu. lepro. in prin. Ideo non sufficiat ad matrimonium dirimendum & si ex actionem coniugalis debiti interdicat. ut infra eodem titulo discretionem. & capitulo tuę. & c. iordanę. si uero matrimonium præcedat quamuis sequantur sponsalia de futuro impedit matrimonium contrahendum. ut infra eo. c. 1. & . 2. ¶† Sed quæritur an per coitum incestuosum uel fornicarium contrahatur affinitas. Respondeo sic ut infra e. discretionem. & c. tuæ & 35. q. 3. nec eam. Quidam tamen absurdum reputant quòd affinitas quæ est legitimũ uinculum oriatur ex dãnato coitu. Vnde si uelles probabiliter dicere posses quòd si ex huiusmodi coitum non oriatur affinitas, nam affinitas est quædam proximitas ex nuptiis proueniens. ut. ff. de gradi. l. non facile. §. affines. &. §. sciendum. oritur tamen publicè honestatis iustitia. Sed si quis aliquam extraordinaria pollutione polluat nunquid cum cõsanguinea ipsius poterit contrahere. Respondeo si citra maritalem affectionem ipsam polluit non impedit contrahere cum cognata. ut 35 q. 3. extraordinaria. sed si maritalis affectio interuenit ut pote cum sponsalia de futuro præcedunt & postmodum sequitur extraordinaria pollutio, ex hac oritur publicæ, honestatis iustitia quæ prohibet matrimonium contrahi cum cognata pollutæ & contractum dissoluit ut infra eodem. titu fraternitati. Et est duplex causa diuortij publicæ honestatis iustitia quæ surgit ex sponsalibus. & eadem siue affinitas de quartum altera dubitatur an nata sit ex pollutione uel pollutionis temptatione quæ compelli non potuit ætatis impediente defectu. ut supra de spon. iuuenis. quamuis cum prima

2 (margin, at "dum. ut infra eo. c. 1. & . 2. ¶† Sed quæri-")

ma nec uerum fuerit matrimoniũ ex forma contractus. nec presumptum cum contractus non habuisset effectum. ut supra
3 de spon. ca. ulti. ¶ † In summa notandum est quòd istud quod hic dicitur in plerisq; decre. ut si quis aliquam cosanguineam uxoris suæ cognouerit perdat ius exigendi. locum habet in consanguinea usq; ad quartum gradum. Et idem est si quæratur an is qui cognouit aliquã fornicario coitu possit contrahere cum cognata ipsius. Quia dicẽdum est quòd non usq; ad quartum gradum. hodie enim consanguinitas affinitas & publice honestatis iustitia prohibitionem suam producit usque ad quartum gradum ut infra titu. proxi. non debet.

Summarium

1 *Probatio per inspectionem oculorum quando fieri debeat.*
2 *Regulæ aßignantur quarum instructione geneologia arboris consanguinitatis explanatur.*
3 *Matrimonium olim in septimo gradu contractum an legitimetur hodie per iura concilij generalis, secundum quæ licet contrahere in quarto gradu*
4 *Leges & constitutiones futuris dant formam negotijs, non ad præterita reuocantur.*
5 *Matrimonium inter suprascriptos separatum an poßit denuo contrahi.*
6 *Consanguinitas an sit in quinto, sexto & septimo gradu.*
7 *Incestus an in quinto gradu committatur.*
8 *In gradu quæ personæ esse dicantur, & graduũ faciant.*
9 *Linea quid sit, & quid sit gradus.*
10 *Affinitas quid sit. & nu. 20.*
11 *Regulæ aßignata ĩ arbore affinitatis per quas affinitatis gradus & genera dignoscuntur.*
12. *Arbor affinitatis qualiter componatur.*
13 *Matrimonium contractum in secundo genere affinitatis, nunquid stare uel separari debeat, & an isti separati poßint iterũ matrimonialiter copulari. nu. 14.*
16 *Publicæ honestatis iustitia quæ olim ex secundis nuptijs nascebatur an sit sublata.*
17 *An hodie sola publicæ honestatis iustitia locum habeat, quæ oritur de sponsalibus de futuro.*
18 *Affinitatis genera qualiter contrahantur. & nu. 19.*
21 *Affinitas ex nuptijs interdictis non oritur.*

¶DE CONSANGVINITATE & affinitate. Rubr.

Dici tum est supra de cogna. spi. & lega. nunc agendum est de carnali quæ in consanguinitate & affinitate consistit. unde ponitur hic rub. de consan. & affi. ¶ Videndum est igitur de prima parte rubricæ quid sit consanguinitas quid linea. quid gradus. quot sint lineæ quot gradus. & qualiter computãdi. ¶ De secũda parte rubricæ uidendum est quid sit affinitas. quot sint affinitatis genera. quot gradus in singulis generationibus & qualiter sint computan-
1 di. † Sed quoniam quædam sunt quæ inspectioni subijcienda sunt oculorum ut agrorum dimensio. ut. C. fini regun. l. 2. ff. eodem titu. l. si irruptio. 16. quæstio. 3. inter memoratores. Ventris inspectio ut uideatur an mulier sit pregnans uel nõ ut. ff. de uen. inspi. l. 1. in prin. Locorum pudicitiæ occulta inuestigatio. dum quæritur an mulier uirgo sit uel corrupta. ut supra de probati. proposuisti. 27. quæst. 2. nec aliqua. Item cum quæritur an mulier arta sit uel non arta ut infra de frigi. & male. fraternitatis. Idem est & si quæratur de alia instrumenti infirmitate a natura contracta ut infra eodem titu. ex literis. Et idem crederem si quæratur an uir sit secutus uel eunuchus. Item inspicitur quis in partibus, inferioribus dum quæritur de ætate ut supra de despon. impubè. puberes. ff. de mino. l. minor ex aspectu. Nec ob his. C. quando tutor uel cura, esse desinat. l. in decorum. Nam uerum est quod illa inspectio reprobatur cum, agitur de tutela, uel

la uel cura. Item non obs. quod dicitur quod oculus fallitur ut 27.q.1. nec aliqua quia si plerunque fallatur sepius tamen non fallitur. Et propterea utile aestimaui ponere utranque arborem & oculata fide instruere de utraque sicut in subsequenti bus apparebit.

Lectioni arboris uacaturum prius nosse oportet quare arbor fuit sic depincta. Et certe ideo quia utile uisum est & expediens gradus & attinentias consanguinitatis oculorū inspectioni subijci. quia segnius irritant animos di missa per aures quam quae sunt oculis fide libus ut infra gradibus. §. ul. Huius arboris pictura auté. est ut. 35.q 5. ad sedem circa finem tertiae columnae. Et licet haec pictura ascripta sit in decretis. non tamen hic esset superflua. ut cum ibi & hic de cō sanguinitate tractetur. neuter librorū picture doctrina decent. cum nemini dubiū ueniat quod repetita lectio probat hoc satis ualidum satisque esse formosum. ut. C. de emendatione iustiniani cod. l. una. Sed quia oculus plerunque fallitur. ut 27. q. 1. nec aliqua. &. ff. de uentre inspi. l. 1. 1. respon. Idcirco super ipsius arboris expositione doctores inuigilant & scholares circa intellectum eorum quae uident & audiunt aliquantulum elaborent. Et quia in qualibet arbore fructifera & natu rali. quattuor attenduntur. truncus rami. Fructus frondes. Et in hac arbore scripta eadem cōsiderari oportet. ¶ Appellamus ergo truncum Ioachim sicut enim arbor naturalis producit palmites sursum ex la teribus. Ramos extendit. deorsum autem continet pedamenta. sic & Ioachim sursum lineam erigit ascendentem & utroq; latere ramos collaterales emittit. deorsum uero subdit lineā descendentem. Ioachim itaque truncum, lineas collaterales ramos fructus attinentias. frondes quasdā dicimus quaestiones uel auriculas quae in antiqua arbore ponebantur, Hac itaque similitudinae denotata quae etiam auctoritate canonis comprobatur. ut 34.q.5 tunc saluabitur. in prin. ad lectionem ipsius arboris accedamus. In qua doctrina talia sunt obseruanda. Primo assignentur regulae quarum breui instructione genea logia totius arboris explanatur. Secundo arbor ipsa legenda est. & gradus sunt secundū regulas computandi. Tertio quaedam obiectiones discutientur. Quarto no tabilia assignentur. Et sic quartenario nu mero arboris expositio terminet. ¶ Quin

2 que sunt regulae. † Et prima talis est. Persona adiecta personae per carnis propagationem gradum adijcit. Et haec regula locum habet in linea ascendenti & descendenti. Secunda talis. ¶ Quot sunt personae de quibus quaeritur computatis intermedijs una minus, tot sunt gradus. Verbigratia. si sunt quattuor personae dicas ibi tertium esse gradum inter extremos. si sunt quinque dic quartum esse gradum ut semper una persona subducatur. Et haec regula locum habet in his personis quarū una descendit ab altera ut est uidere in linea ascendenti & descendenti. ¶ Tertia regula talis est. Si personae de quibus quaeritur non descendant una ab altera. sed collateraliter a communi stipite procedant & sint in linea aequali. quoto gradu quaeuis istarum distat a communi stipite toto gra du different inter se. ¶ Quarta regula est talis. Si personae. de quibus quaeritur non descendant una ab altera. sed collateraliter a stipite communi procedant & sint in linea inaequali, quoto gradu distat persona remotior ab ipso trunco, toto gradu distāt inter se ut semper computatio fiat ab eo magis est, remotus ab ipso trunco ad ip sum truncum. Et hae duae regulae locum habent in collateralibus. ¶ Quinta regula est talis. Quoto gradu distat aliqua persona a cōmuni stipite toto gradu distat a quolibet descendentium ab eo. Et haec regula locum habet usque ad lineam aequalitatis. & de hac facit mētionem decre. infra ti. ca. ulti. ¶ Praemissis itaque regulis istis facienda est computatio graduum & uidédum qualiter & quoto gradu distet inter se omnes personae in arbore constitutae. His ita dispositis & gradibus in ipso arbore tam animo quam oculo ac digito com putatis uidendum est de obiectiunculis & responsis

responsis ad eas. ¶ Quæritur igitur quare cellula in qua est ioachim dicatur uacua. Et redditur illa ratio. quia pro trunco ponitur, à quo trunco cæteri ramusculi producuntur. & ideo truncus appellatur. Inde est quòd in illa cellula non ponuntur duæ personę sicut in alijs cellulis. cum respectu diuersorum diuersa nomina sortiatur. nam quandoque uocatur pater, quandoque filius, quandoque nepos, quandoque auus. non potuit ei congruũ nomen imponi sed dicitur cellula uacua dicitur truncus. ut. 35. q. 5. series. Dicitur etiam protheus propter diuersitatem nominum & proprietatum quæ illi attribuũtur, unde illud. Quo teneam nodo mutantę prothea uultum. Item quæritur quare ioachim non possit contrahere cum filia abaui ex linea transuersali secundum regulam illam. persona addita personæ per carnis propagationem mutat uel adijcit gradum. Ad hoc dici consueuit. Quærite quos agitat mundi laborat mihi semper. Tu quicunque tam moues crebros causa meatus. ut superi uoluite late. Posset tamen dici, quia hoc ideo contingit, quia gradus canonicis compositus est unde quamuis plures sint distantiæ in personis, eadem tamen uidetur attinentia inter Ioachim & sobolem abaui ex parte transuersali quæ est inter Ioachim & ipsum abauum, considerato gradu in quo attinet Ioachim ipsi abauo. sicut est uideri in banca, si enim plures sedemus in una banca, licet unus altius & alter planius, in una tamen banca sedemus. Vel planius dicere potest cum quæritur de attinentia inferioris ad superiorem non computatur ascendendo ab inferiori usque ad summum ut sic postea à summo fiat descensus ad inferiores. quia secundum hoc fieret multiplicatio graduum sed ascenditur usque ad collateralem ipsius de quo quæritur. Vnde in quęstione præmissa computandum. est à Ioachim usque ad proauum & proauiam. & sic perueniendum est ad
3 collaterales qui gradum adijciunt. ¶ † Itẽ quæritur an matrimonium olim in septimo gradu contractum legitimetur hodie per iura consilij generalis. secundum quę licet contrahere in quarto gradu. ut infra eod. titul. non debet. Ita tamen si non per tantum tempus ante noua iura durauerit quod per noua iura sit quidam dissimulata dispensatio. ut infra qui mat. accu. poss. per tuas. Respondeo matrimonium istud iudicandum est secundum antiqua iura & per hoc dirimendum, ut probatur in autẽ.
4 ut cum app. cognos. in primæ colla. 9. † leges enim & constitutiones futuris dant formam negotijs non ad præterita reuocantur. ut supra de consti. cognoscentes. & C. de legi. & constitutionibus. l. leges.
5 † Item quæritur an isti de quibus proximè quæsitum est separati. possint inter se contrahere matrimoniũ. Et uidetur quòd non ut probatur. 35. q. 6. ab isto. Posset tamen satis tolerari ut si denuo & de nouo consentianti ualeat matrimonium ut ex nunc non ut ex tũc. ut infra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. c. 1. & c. ueniens.
6 ¶ † Item quæritur an hodie in quinto gradu sexto & septimo sit consenguinitas. Respondeo est quantum ad ius succedendi, non quantum ad ius matrimonij contrahendi, imò est ius succedendi usque ad decimum gradum legalem. ut. 35. q. 5. ad sedem, circa princi. Nec obstat quod in eod. c. dicitur in fine. ultra septimum non est gradus. sic & hodie dici potest ultra quartum gradum non est gradus. ut infra eodem capi. non debet. Sed ad utrunque simul respondeo. non est gradus impediẽs matrimonium. sed est gradus inducens successionem. ut superius dictum est. Item quæritur. pone quod distem à communi stipite. quinto gradu aliqua distat ab eodem ex alio latere per lineam transuersalem tertio, nunquid possum cum illa contrahere. Respondeo hæc quæstio uidetur expedita per quartam regulam superius positam nam quoto gradu ego remotior disto à communi stipite toto gradu ab illa minus remota. Nec obst. decre. infra eod. titul. quod dilecto ubi igitur quod utrique contrahentium distat à communi stipite pari gradu. Quia hic circa dispensationem interpretatio artatur. Vel

A a ibi papa

ibi papa multitudini & obseruatæ consue
tudini illius prouinciæ consulius desert
quam aliud in dissensionem & scandalum
populi . statuat quadam ad hibita noui-
7 tate . ut ibi in fin. ¶ † Item quæritur an
committatur incestus in quinto gradu. Et
certè non. quia quod incestus committa
tur. hoc non procedit ex natura coitus.
sed potius ex constitutione ecclesiæ quæ
statuit certos gradus & constituit in eis
fore coitum incestuosum. Sicut & prohi-
bitio matrimonij non ex natura matrimo
nij sed ex constitutione procedit ecclesiæ.
ut.35.quæst.1.cum igitur.¶ Item quæritur
cum proauus proauunculus & propatruus
sint in eadem linea & in eodem gradu.
quare Ioachim magis distet à pro patruo
& pro auunculo quod proauo . Respon-
deo illi dicuntur esse in eodem gradu re-
spectu superioris non inferioris . Item
quæritur quantum protendatur consan-
guinitas in linea ascendenti & descenden
ti . Et uidetur quod in infinitum.ut.ff. de
ritu nup.l.nuptiæ.35.quæst.1.progeniem.
&.c.de affinitate.&.c.in copulatione. Ho-
die autem indistincte tam in ascendenti-
bus & descendentibus quam in collatera
libus quartum gradum prohibitio non ex
cedit.ut infra eodem titu.non debet. Hæc
notabilia notabiliter sunt notanda . quia
Ioachim cum nulla persona posita in ar-
bore contrahere potest. ¶ Item positi in
una parte arboris inter se contrahere non
possunt . quia sibi adinuicem attinent. Et
hoc uerum est usque ad ultimam lineam
æqualitatis quæ per filum coniungitur
Ioachim . Nam sex ultimæ cellulæ ex u-
na parte arboris non attinent omnibus
superioribus sicut oculata fide uideri po-
test . Item illi qui sunt positi in una parte
arboris possunt contrahere cum illis qui
sunt ex alia parte exceptis tribus lineis
descendentibus ex illa cellula in qua con
tinetur pater,mater. nam illi inter se con
trahere non possunt præter ab nepotem
qui cum illis qui sunt in linea sororis &
fratris Ioachim contrahere potest.¶ Item
nota quod non fuit necessarium arborem
ex utraque parte depigi. sed ex una ad-
modum uexili . sed forte factum est ex
causa uenustatis uel ut sciamus nomina ge
neris utriusque sexus , quia ex una parte
arboris ponuntur nomina descendentium
per masculinum sexum & ex alia descen-
dentium per fœmininum. Item nota quod
quædam sunt lineæ ligatæ filo per trans-
uersum ut denotetur quod illæ sunt lineæ
æqualitatis . Itē nota quod licet Ioachim
sicut & quilibet alius habeat quatuor
auos duos paternos & duos maternos . &
sic si ascenderis in quolibet gradu .dupli-
cabis numerum superiorum. non tamen
8 omnes illæ personæ hic ponūtur. † ¶ Item
nota quod personæ quæ distant æqualiter
à communi stipite dicuntur esse in gradu
& facere gradum. quæ autem inæqualiter
dicuntur distare gradu.ut.35.quæstione.5.
porro.&.c.parentele. ¶ Item no. quid sit li
9 nea.quid sit gradus: † Linea est ordinata
collectio personarum consanguinitate cō
iunctarum diuersos gradus continens , &
eos à stipite secundum numeros distin-
guens. Gradus est quidam habitudo siue
distantia personarum adinuicem facta col
latione ad communem parentem. Item
nota quod puncta rubea designant gradus
canonicorum propter excellentiam quan
dam : Nigra uerò gradus legales. De qui-
bus breuiter est notandum, quia in ascen-
dentibus & descendentibus gradibus lega
libus locum habent duæ primæ regulæ su
perius positæ in collateralibus uero talis
est regula. Quot sunt personæ collatera-
liter à communi stipite descendētes præ-
ter ipsum stipitem , tot sunt gradus inter
extremos de quorum attinentia quæritur.
Computationem gradum hic non pono
quia sicut à principio præmisi melius se-
cundum regulas fit computatio ad ocu-
lum & ad digitum quam ad intellectum.
Sequitur uidere de secunda parte
10 rub.f.de affinitate . † Et
est sciendum quod affinitas est attinentia
unius personæ ad aliam proueniens ex co
pula carnali quando enim uir coniungi-
tur carnaliter uxori omnes consanguinei
uxoris efficiuntur affines uiro, & econuer
so, omnes consanguinei uiri efficiuntur af
fines

fines uxori.& in eisdem gradibus affinitatis in quibus gradibus consanguinitatis alteri attinent. Sed inter cognatos uiri & cognatos uxoris nulla ex illo matrimonio nascitur attinencia. ut infra eo. titul. quod super his. Dicuntur autem affines quasi ad alterius fines accedentes. Et ut melius ac utilius ea quæ ad instructionem huiusmodi arboris pertinent ad oculum ostendātur arborem ipsam depictam inserui ipsam per regulas artificiose diuidens ac distinguens gradibus secundum regulas computandis.

In arbore affinitatis doctrina ista seruetur. Prius ponantur regulæ quarum artificio genera & gradus affinitatis inueniantur. Secundo, arbor componenda est ut tam gradus quam genera secundum regulas computentur. Tertio, quæstiones quædam notentur & solutiones adhibeantur. Quarto quædam notabilia assignantur & sic quaternario numero huiusmodi arboris instructio ter

11 minetur.¶Quatuor† regulæ in hac arbore sunt ponendæ quarum prima talis est. Persona de qua quæritur matrimonium contrahente ac consummante.oritur primum genus & gradus affinitatis iuxta gradum consanguinitatis inter uirum & consanguineos uxoris & inter uxorem & consanguineos uiri. Hæc regula comprobatur infra eod.titul.quod super his.¶Secunda regula talis est. Quoto gradu consanguinitatis distat quis a consanguineo suo uel consanguinea. toto gradu affinitatis distat ab eius uxore marito ipsius.Et hæc regula comprobatur.35.q.3. de propinquis & c.æqualiter. ¶ Tertia regula talis est.Persona addita personæ per carnis copulam. mutat genus & non gradum. Et hæc regula comprobatur.35.q.3 §.auctoritate.&.c.seq. ¶ Quarta regula talis est. Persona addita personæ per carnis propagationem mutat gradu: & non genus. & hæc regula comprobatur.35 q 5. porro. Has duas posteriores regulas breui uersiculo comprehende. Mutat nupta genus. sed generata gradum. ¶ Positis regulis & iure probatis componenda est arbor & exponenda & secundum artificium regularum gradus affinitatis sunt ex utroque latere arboris computandi ut per eorum breuem instructionem sciatur quoto gradu affinitatis uir in sororis & suarum descendentiam attineat consanguineis suarum uxorum.s.fratri & suæ posteritati usque ad quartum gradum. & è conuerso. quoto gradu affinitatis attineant uxores fratris & descendentium ab eo usque ad quartum gradum consanguinitatis suorum uirorum.s. sorori & descendentibus

12 ab ea.¶†Arborem sic componas. in medio arboris ponatur linea continens quatuor cellulas. In cellulis illis hæc scripta sunt. Primus gradus. Secundus gradus. Tertius gradus. Quartus gradus. Ponitur autem in medio scilicet inter fratrem & sororem propter tria. ut detur intelligi quod à consanguinitate ortum habet affinitas & quod ex utroque sexu uirili & fœmineo affinitas cōtrahatur.& quod gradus affinitatis contrahantur secundum gradus consanguinitatis sicut inferius explanabo.Ab uno latere ipsius lineæ ponitur alia linea continens quatuor cellulas. in prima scribitur frater. in secunda fratris filius. in tertia fratis nepos. in quarta fratris pronepos. Ex altero ponetur alia linea continens quatuor cellulas. in prima scribitur soror. in secunda sororis filia. in tertia sororis neptis in quarta sororis proneptis. Frater igitur uxorem ducente contrahitur primum genus affinitatis. & primus gradus inter uxorem fratris & sororem. detur sorori filia oritur secundus gradus. Addatur filia filiæ.erit tertius gradus. Nascatur filiæ sororis filia. gradus quartus addetur. Et quod dico in filiabus idem est & in filijs sed ex uno latere arboris ponūtur cōsanguinei fœminei sexus & ex altero uirilis.Item filio fratris matrimoniū cōtrahēte oritur inter eius uxorem & sororem fratris cum suis posterius primum genus affinitatis & talis gradus in quali gradu consanguinitatis inuenitur maritus cum illis personis. Et idem om-

nino si nepos fratris uxorem duxerit idē in pronepte. Horum igitur uxores continentur in linea illa quæ est iuxta frater. quæ linea quatuor habet cellulas. in prima scribitur uxor fratris olim relicta. in secunda uxor filij fratris. in tertia uxor nepotis fratris. in quarta uxor pronepotis fratris. Nec mireris si in tot narrationibus graduum non dicam mutari genus affinitatis. sed gradus. quia genus non mutatur per carnis propagationem sed gradus: ut supra in regulis est præmissum. Et eodem modo ex alio latere arborem explanabis. Nam sorore matrimonium contrahente oritur primum genus affinitatis inter uirum uxoris & fratrem cum posteris suis. similiter sororis filia contrahente. oritur primum genus affinitatis inter uirum uxoris. & fratrem sororis cum descendentibus suis. Idem in sororis nepte idem in sororis pronepte affinitatis genere non mutato in uariatione successionis. sed gradibus uariatis sicut uariatur gradus consanguinitatis cum illa persona qua mediante affinitas est contracta. Viros istarum continet illa linea quæ est iuxta sororem quæ quatuor habet cellulas. in prima scribitur uir sororis olim relictus. in secunda uir filiæ sororis. in tertia uir neptis sororis. in quarta uir proneptis sororis sunt. & duæ auriculæ siue cellulæ ex utroque latere arboris posite. In una continetur relictus relictæ fratris. in altera relicta relicti sororis. quæ cellulæ solæ sunt & lineas non habent. & ponuntur causa uenustatis uel ornatus ut in sequentibus dicam. Exposita arbore. & affinitatis gradibus assignatis. restat discuti quæstiones &
13 solui. ¶ † Pone quod hodie inueniatur aliquod matrimonium olim contractum ante constitutionem illam infra eodem titulo non debet in secundo genere affinitatis. nunquid stare uel separari deberet. Ad quod respondeo matrimonium istud iudicari deberet secundum iura temporis illius in quo contractum est. ut in authen. ut cum de app.cog.§.1.coll 8. Cætera in hac quæstione dicas sicut dixi in consimili quæstione quam no.su-
14 pra in arbore consanguinitatis. ¶ † Item quæritur an isti de quibus proximè quæsitum est separati possint iterum matrimonialiter copulari. Et uidetur quod nō. ut 35. q.6. ab isto. Ad quod respondeo. Canō ille loquitur in impedimēto quod fuit & durat. Sed nos loquimur in impedimento quod fuit.sed esse desijt per constitutionem illam. non debet quæ tollit secundum & tertium genus affinitatis & ideo contrahi denuo potest. ut supra de eo qui dux.in ma.quam pol.per adul.c.1.
15 & c.ueniens.¶ Item † quæritur.duo olim impedimenta ex secundo genere affinitatis surgebant. affinitatis & publice honestatis iustitia. ut 35.quæstio.3. porro. sed affinitas est sublata ut superius dictū est nunquid & publicæ honestatis iustitia. Videtur quod non. quia de ea non fit mentio in constitutione illa. non debet. sed tantum de illa publicæ honestatis iustitia quæ olim ex secundis nuptijs nascebatur quod ergo non mutatur quis stare prohibet. ut.C.de testa.l.scimus. Sed dico quòd illa publicæ honestatis iustitia quæ olim ex secundo genere affinitatis oriebatur sublata est per constitutionem eandem. non debet. nam ibi dicit prohibitionem de cōiugio in secundo & tertio affinitatis genere minime contrahendo sacri approbatione concilij reuocantes. unde reuocata est quælibet prohibitio quæ olim ex secundo genere procedebat, propterea in constitutione sequitur. ut sic contrahentes hoc est in secundo affinitatis genere de cætero liberè copulentur. Patet igitur ex præmissis quod hodie uxores duorum fratrum uel duorū consobrinorum non sunt affines. unde mortuis ipsarum maritis potest aliquis utranque ducere successiue. non obstante canone cui est hodie derogatum. 35.quæstione 3.porro. Item reuocata est prohibitio de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi uiri non copulanda prioris. ut in dicta constitutione. non debet.
16 ¶ Itē quæritur † an hodie sola publicæ honesta-

nestatis iustitia locũ habet quę oritur de
sponsalibus de futuro uel de præsenti.dũ-
modo non consumatur. quia illa etiam
ex diuina pagina ortum habuit, ut ibi nõ
licet tibi sponsam fratris tui uel & alie.
nihilominus locum habent quæ per il-
lam constitutionem. non debet. non in-
ueniuntur sublatæ. Hanc quæstionem no.
supra de sponsa.§ ex sponsalibus. ¶ Vl-
timo notabilia uideamus. Et primò ui-
dendum est qualiter affinitatis genera
17 contrahantur †. Et est sciendum quòd
aliquo contrahente matrimonium & cõ
sumante per carnis copulam oritur pri-
mum genus affinitatis inter uirum & co-
gnatos uxoris & inter uxorem & cogna-
tos uiri infra eod.c.quod super his. Se-
cundum genus fit fratre matrimonium
contrahente ut dictum est & moriente.
demum relicta ipsius cum alio contrahẽ-
te oritur secundum genus affinitatis in-
ter secundum uirum & cognatos prioris
& èconuerso. aliqua matrimonium con
trahente & consummante. demum mo-
riente & relicto ipsius cum alia contra-
hente oritur secundum genus affinitatis
inter secundam uxorem & cognatos prio
ris. & ad hoc denotandum ponitur in qui
busdam cellulis olim relictus olim reli-
cta. quasi dicat in arbore antiqua pone-
bantur hæc uerba. relictus relicta. quibus
contrahentibus oriebatur secundum ge-
nus affinitatis. quod hodie locum non ha
bet. Vel forte locum habet quia contrahi
tur secundum & tertium genus affinita-
tis. sed prohibitio est sublata. ut infra eo.
titu. non debet. Item fratre contrahente
oritur primũ genus affinitatis inter eius
uxorem & sororem fratris cum sua poste-
ritate. fratre moriente & uxore fratris o-
lim relicta cum alio contrahente. oritur
secundum genus affinitatis inter secun-
dum uirum & uxorem. cum posteris suis
mortua uxore & relicto illius cum alia
contrahente oritur inter illam & sororẽ
cum sua prole tertium genus affinitatis.
& hoc designat auricula illa relicta reli-
ctæ fratris. Idem dicas in alio latere ar-
boris. nam sorore contrahente. oritur pri-
mum genus affinitatis inter uirum soro-
ris & fratis & fratrem cum sua posterita-
te. mortua sorore & relicto ipsius cum
alia contrahente. oritur inter illam & fra
trem cum suis descendentibus secundum
genus affinitatis. mortuo relicto sororis
& relicta ipsius cum alio contrahente. ori
tur inter illum & fratrem cum sua prole
tertium genus affinitatis. & hoc significat
illa auricula in qua scribitur relicta reli-
18 cti sororis. ¶ † Secundo notabis quòd su-
per cellula illa in qua scribitur uxor fra-
tris olim relicta protenditur filium supra
in quo scriptum est primum genus affini
tatis. & reflectitur ad cellulam illam in
qua scribitur soror & ab illa cellula soror
producitur filium cum eisdem uerbis &
reducitur ad eandem cellulam uxor fra-
tris ut denotetur quòd illi inter se sunt af
fines. Et eodem modo super cellulam illã
frater exigitur aliud filium habens eadem
uerba scilicet primum genus affinitatis
& retorquetur ad illam cellulam uir soro
ris. Item ab illa cellula uir sororis sumi-
tur filium cum uerbis eisdem & reuolui-
tur ad illam cellulam frater. ad ostenden
19 dum quòd inter se sint affines. ¶ † Tertio
notabis quòd affinitas est proximitas per
sonarum ex carnali commixtione proue
20 niens omni carens parentela. ¶ † Quarto
not. quòd affinitas non oritur ex nuptijs
interdictis. ut. ff. de gradibus. l. non facile.
§. sciendum est. Et in quatuor regulis qua
tuor quæstionibus & quatuor notabilibus
exposita est arbor.

Summarium

1 *Species quot sint impoßibilitatis coeundi.*
2 *Impedimenta perpetua coeundi & quæ matrimonium dirimunt quæ sint. & num. 5. 6. & 7.*
3 *Senex an poßit contrahere matrimonium,*
4 *Matrimonium quod semel tenuit, nulla infirmitate uel maleficio, uel impedimento superueniente rescinditur.*
5 *Castrati matrimonium an sit nullum.*
6 *Tria bona matrimonij quæ alibi appellantur substantia.*

Impo-

8 *Impotentia coeundi qualiter probetur.*
9 *Vir si proclamat ad iudicium dicendo se frigidum & maleficiatum & mulier dicit eum esse potentem an iuramento uiri credatur.*
10 *Muliere ad iudicium reclamante & dicente uirum frigidum & maleficiatum, & uiro hoc confitente, an sit dissoluendum matrimonium.*
11 *Matrimonium propter artationem separatũ, an sit reintegrandum. si alter ferat res erat.*

¶DE FRIGIDIS ET MALEficiatis. Rubrica.

TRactauimus supra de quibusdam impedimẽtis matrimonij. sed quia impossibilitas coeũdi impedit matrimonium. ideo subijcitur hic rubr. de frigidis & maleficiatis & in potentia coeundi. ¶ Videamus igitur quot sunt species impossibilitatis, quæ impediãt matrimoniũ & quæ non. Item quæ sint impedimenta ex parte uiri & quæ ex parte mulieris. & qualiter probetur impossibilitas coeundi. ¶ † Species impossibilitatis
1 duæ sunt. Impossibilitas enim coeundi alia naturalis alia accidẽtalis. Sed & hæc subdistinguitur. Nam impotentia siue sit naturalis siue accidentalis, aut est perpetua, aut temporalis. Naturalis impotentia coeundi triplex est. in uiro frigiditas. artatio in muliere uel aliud instrumenti impedimentum à natura contractum. ut infra eodem titu. ex literis defectus ætatis in utroque, ut est in pueris. Accidentalis impotentia prouenit propter duo. propter maleficium. Item propter sectionem seu castrationem. quæ impedimenta in uiris non in fœminis locum habent.
2 ¶ † Perpetua impedimenta sunt frigiditas. Item artatio cui ope medicorum subueniri non potest. ut infra eo. ti. ex literis. & c. fraternitatis. Sectio seu castratio, maleficium quod deleri non potest. Temporale impedimentum præstant pueritia. ut infra eodem c. quod sedem. & supra de despon. impu. quasi per. to. & 30. q. 2. c. 1. Item artatio cui subueniri potest ope medicorum. Item maleficium temporale. ¶ Impediunt & dirimunt matrimoniũ ut impedimenta perpetua. Frigidus enim naturalis contrahere non potest & si contraxerit non tenet matrimonium. ut infra eod. c. 1. c. laudabilem. & c. literæ. & 33. q. 1. c. 1. & 2. Et in hoc casu non dicetur matrimonium contractum dissolui, sed à principio fuisse. ut in authen. de nup. §. si uero col. 4. Cum enim duæ sunt causæ matrimonij propter quas extitit institutum. ut not. supra de sponsa. §. fuit. & nulla illarum subsit in frigido. meritò matrimoniũ
3 est nullum. † Et per hoc uidetur quod senex non possit cõtrahere matrimonium. Sed contra. C. de nup. l. sancimus. 27. q. 1. nuptiarum bonum. in prin. Nec ob. infra eo. c. quod sedẽ. ibi. n. loquitur de his impotentibus qui perpetuo impedimento laborant. Senex autem si naturali calore destituatur. ope tamen medicorum & uirtute medicinarum poterit eius debilitas subleuari & ad coitum roborari. ¶ De maleficio autem sic teneas quod si matrimonium præueniat & si perpetuum impedit contrahendum & dirimit iam contractũ, ut 33. q. 1. in pri. & c. si per sortiarias. Quidam tamen dicũt illud. c. non tenere, quia si non sit aliquod maleficium perpetuum quod saltem per eum qui fecit deleri non possit. & ita cum per opus humanum subueniri possit non dirimit matrimonium, eo quod non sit perpetuum ut infra eod. titulo fraternitatis. quicquid enim ligatur solubile est. in auten. de nup. §. nuptias. Sed contrarium est uerum. potest enim aliquod maleficium esse perpetuũ. ut deleri non possit. puta aliquid datum est edendum uel bibendum. uel mortuus est maleficus, uel perditum est maleficium, uel maleficus nescit delere in his igitur potest locum habere. c. si per sortiarias. unde stabunt simul uir & mulier per triennium & operam dabunt ad carnalem copulam. quæ si interuenire nõ possit separari debebunt. ut infra eodem titu. laudabilem. & in auten. de nup. §. per occasionem. Sed si uir post diuortium, cogno-

cognoscat carnaliter aliam non reconciliantur. priora concubina. ut in prædicto. c.si sortitrias. in fi. nã potest quis esse maleficiatus quo ad unam, non tamē quo ad alias. secus in frigido naturali. Et hæc omnia habent locum cum maleficia præcedunt matrimonium. Cæterum si subsequātur non rescindunt matrimonium siue ante maleficium fuerit consummatū siue potuerit consummari † nulla enim infirmitate uel maleficio uel impedimento superueniente rescinditur matrimonium quod semel tenuit. ut 32.q.7. illi qui.&.q.5. horrendus.&.c. si quis uxorem. nisi religione præueniente copulam carnalem ut supra
5 de conuers. coniuga. ex publico. ¶ † De castratis autem dicūt quidam quòd castrati hoc est castè nati id est, frigidi contrahere non possunt & si contraxerint non tenet matrimonium ut superius dictum est. Si uero fuerint spadones id est, spata secti possunt cōtrahere, in quibusdam enim matrimonium est humanitas solaciū. ut 27. q. 1. nuptiarum.& ar. ad idem. 33.5.q.5. quod deus. Sed uerius est quod secti matrimonium contrahere non possunt, nec ualet contractum quia ex quo cognoscere uxores non possunt pueris assimilantur.
6 ut infra eo. quod sedem. ¶ † Præterea tria sunt bona matrimonij proles. fides & sacramētum quæ in matrimonio castrari locum non habent. ut 27.q.1. omne. Item duæ sunt causæ principales matrimonij. ut not. supra de sponsis.§.causæ quarū neutra in castratis inuenitur. Et quòd castrati matrimonium nullum sic probatur. ff. de iure do.l.si serua.§.si spadoni. Secus ubi aliquis habet unum testiculum. huiusmodi matrimonium tenet. & sic uidetur posse intelligi lex. ff. de libe.& posthu.l. sed est quæsitum.§. spadonem.&.ff. de ædi.edic.l. ædiles.§. offilius. nam & hic militat. ff. de re. mili.l. qui cum uno. & propterea dicit lex. spadonum multa sunt genera. ut. ff. de
7 uer. signi.l. spadonum. ¶ † De artatione uero teneas & obserues quod legitur infra e. ea. fraternitatis. Quidam tamen dicunt quòd artatio matrimonium non dissoluit ut infra eo. titu. consultationi. Sed quòd ibi dicit. Romana ecclesia tamen cōsueuit in similibus iudicare ut quas tanquam uxores habere nō possunt habeant ut sorores. subaudi consueuit iudicare cōsulendo & mouendo. non diffiniendo uel sententiando. ¶ Quid si uir generare non possit uel mulier concipere nunquid matrimonium contrahere possunt. Respondeo sic. nam quamuis in matrimonio talium utraque causa matrimonij locum nō habeat de quibus not. supra de spon.e.cau
8 sæ sufficit tamē alterā non deesse ¶ † Nūc uidendum est de modo probationis. qualiter probetur impotentia coeundi. Et est sciendum quòd si mulier dixerit uirū suū frigidæ naturæ esse ut coire non possit. & se matrem fieri uelle adiecerit. stabit cum illo usque ad triennium. ut in auten. de nup.§.si per occasionem infra eo.titu. laudabilem, & si per tantum temporis data ad hoc opera coire non posit fiet diuortium. si tamen uterq; iurauerit eum septima manu propinquorum. ut 34. q. 1. requisiuit & hoc appellatur uerum & iustum iudiciū. ut infra eo.ti.1.c.laudabilem. Sed si post diuortium contingerit cum alia cōtrahere reintegranda essent priora concubina. ut in c. requisiuit. conuitio de periurio uito per contrarium factum. ut infra eo.c.1. Et idem tempus seruabitur in maleficiato ad probandū impotētiam coeundi nisi per minus temporis constare posit. ut infra e.ti.laudabilem eo saluo quòd si propter maleficium separetur matrimoniū, si sepatatus cum alia contraheret non reparetur primum matrimonium. ut in e.si per sortiarias in fine. Sed si mulier dicat uirū coire non posse. uir autem dicat contrariū uiri standum est ueritati. ut 33. quæst.1. si quis accepetit. nisi mulier uelit se probare uirginem per aspectum corporis. ut supra de proba. proposuisti. Sed quid si dubitetur an. præcedat maleficium uel subsequatur matrimonium præsumetur subsecutū esse ut ar. C. de ædi.l.actu.l.3. de artatione, & sectione probabitur per aspectum. ¶ † Sed pone quòd uir proclamet ad iudicium. dicit se frigidum uel maleficiatum. mulier è conuerso dicit eum potentem

tẽtem & se ab eo cognitã. nunquid in hoc casu standum est iuramento uiri eo quòd caput est mulieris. Respondeo non. quia actor est & actore non probante &c. ut. 6. q. 5. actor supra de causa possessio. cũ ecclesia supra de iureiu. ca. ulti. & ei qui dicit incumbit probatio. ff. de probat. ei qui. Item timendum est ne multi sic dicerent si est proprium iuramentum se crederent ab uxoribus separandos. Item fauor matrimonij repugnat. ¶ † Item muliere ad iudicium proclamante & dicente uirum frigidum & maleficiatum & sic impotẽtem & uiro hoc confitẽte timetur de colludio. ut supra de eo qui cogno. consan. ux. sue super eo. & ideo ei tantum non creditur. sed adijcitur septima manus propinquorum. ut supra dictum est. nihilominus ergo creditur soli uiro in quæstione præmissa cõtradicente uxorem ¶ † Item quid si propter artationem separatum sit matrimonium & tandem mulier nubat alteri qui referat seras eius nũquid reintegrabitur matrimonium primum. Et quod breuiter respondeo. si mulier non erat cognoscibilis primo sicut secundo. puta quia diuersæ naturæ & cõditionis homines erãt tunc non integratur. sed si cognoscibilis erat primo. cuius simili commisceetur. apparet sententiam diuortij per errorem latam & ideo reintegrabitur matrimoniũ primum. ut infra eo. c. fraternitatis.

Summarium

1 *Interdictum quid sit, & à quo fieri possit, & an matrimonium impediat.*

2 *Matrimonium quando interdicat ecclesia & quare, & nu. 3.*

4 *Matrimonium clandestinum interdicitur. sed contractum tenet.*

5 *Viri uel uxores nunquid peccent exigendo debitum, uel reddendo in diebus solennibus uel in locis sacris.*

¶ DE MATRIMONIO CONtracto contra interdictum ecclesiæ. Rubrica.

POST impedimenta matrimonij quæ & contrahendum impediunt. & dirimunt iam contractum agitur hic de quodam impedimento. quod & si impediat contrahendum, non tamẽ dirimit iam contractum. & ideo subijcitur hic rubrica de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. ¶ Videndum est igitur quid sit interdictum eccle. quis illud facere possit. quibus modis fiat & quis sit interdicti effectus. ¶ † Interdictũ ecclesiæ in hoc casu est prohibitio contractus matrimonialis. ¶ Tale autem interdictum potest episcopus facere ad quẽ spectat cognitio causarum matrimonialium ut infra de excess. præla. accedentes. quia cum matrimonium sit magnum sacramentum in ecclesia dei ut supra de biga. c. debitum. quæstiones quæ super matrimonijs mouentur sunt ad episcopũ deferendæ. ut 25. di. perlectis. si tamen de consuetudine approbata archidiaconi cognoscant de casibus matrimonialibus ut supra de resti. spo. literas. uel archipræsbyteri ut supra de consangui. & affi. ex literis possunt & ipsi prohibere aliquibus ne simul matrimonialiter copulentur. ¶ Aliquando interdicit ecclesia generaliter matrimonium contrahi ex causa tale interdictum impedit contrahendum & dirimit iam contractum. ut 35. q. 3. contradicimus. Aliquando interuenit ecclesiæ prohibitio simpliciter & sine constitutione. & illud interdictum non sufficit ad irritationem matrimonij & si contra interdictũ facientibus pœnitentia imponatur ut infra eo. c. 1. & 2. nisi subsit causa perpetua. & tunc matrimonium irritabitur nõ propter interdictum. sed propter causam quæ si non subsit & si contra interdictum contrahi non debeat, non tamen est conueniens ut ob id solum sacramentum coniugij dissoluatur. ut infra eo. tit. ex literis in fin. ¶ † In summa notandum est quod tem-

tempore feriatum non interdicitur contractus matrimonij quod solo consensu contrahitur. ut 37. q. 2. sufficiat. quocunque enim tempore potest matrimonium contrahi. ut supra de ferijs capellanus. Sed interdicitur solennitas nuptialis ut ibidē. & 33. q. 4. non oportet, cum sequentibus ca. ¶ Interdicitur & traductio solennis. ut infra eodem titulo. & q. ea. nec uxore ducere. Addit frater Ray. in summa sua de copula carnali. forte inheres canonibus dicentibus quòd tempore orationis non debet quis cognoscere uxorem suam. ut
3 33. q. 4. per totum. † Sed tu dicas quod illud quandoque est præceptum. quandoque consilium. Præceptum est quòd illis diebus non cognoscatur uxorem suam causa exercendæ libidinis. nam cum priuatis diebus uenialiter peccaret uir secundum nos taliter cognoscendo diebus solennibus peccaret mortaliter. Consiliū uero est ubi uult cognoscere causa prolis uel causa uitandæ fornicationis. Et hæc omnia intelligas in exigente. nam exactus quocunque tempore reddere debet,
4 ut 27. q. 2. si tu abstines 33. q. 1. c. 2. ¶ † Interdicitur & matrimonium clandestinū. sed cōtractum tenet. saluis pœnis quæ imponuntur cōtrahentibus & proli. ut supra de clandestina despon. cum inhibitio.
5 ¶ Sed nunquid † peccant uiri uel uxores exigendo debitum uel reddendo in diebus solennibus uel in locis sacris. Ad quod respondeo quòd exactus semper reddere debet. nisi cautè & sine periculo adulterij possit differre exigere autē non debet. Vnde dicit apostolus. Nolite fraudari inuicem. nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi. Et iterum. Reuertimini in idipsum ne temptat uos sathanas propter incontinentiam uestrā. Hoc autem dico secundum indulgentiā. non secundum imperium. Et Augu. christiano cum uxore sua aliquando licet conuenire. aliquando non licet propter dies processionis & ieiuniorum, aliquando cōuenire non licet. quia etiam à licitis abstinendum est ut facilius impetrari possit quod postulatur. Item quotienscunque aut dies natalis domini aut reliquæ festiuitates aduenerint. non solum concubinarum consortio sed à proprijs uxoribus abstinete. ut probantur hæc 34. q. 4. apostolus christiano. &. c. quotienscunque.

Summarium

1 *Filiorum genera quot sunt. & numero. 2. 3. & 4.*
2 *Filij legitimi qui sunt.*
3 *Filij legitimati qui dicuntur.*
4 *Filij naturales qui censeantur.*
5 *Filij naturales quibus modis legitimentur.*
6 *Legitimatus à Papa an admittatur ad omnia, ad quæ admittuntur alij legitimati.*
7 *Legitimare non est contentiosæ iurisdictionis sed uoluntariæ, sicut manumittere, adoptari, & emancipare.*
8 *Legitimatus simpliciter à Papa & in forma communi, an uideatur legitimatus ad dignitates.*
9 *Legitimatus à Papa ad dignitates, an de episcopali intelligatur.*
10 *Filiationis probatio.*
11 *Filij ut legitimi nascantur, sufficit bona fides utriusque coniugum uel saltem alterius.*

¶ QVI FILII SINT LEGITIMI. Rubr.

Tractauimus supra de matrimonio & eius impedimento. sed quia proles est unum de bonis matrimonij ut 27. q. 1. omne. & una de causis propter quas matrimonium est institutū ut no. supra de sponsa. §. causæ. Vnde subsequenter & de filijs tractatur. & ideo ponitur hic rub. qui fil. sint legitimi. ¶ Videamus itaque quot sunt genera filiorū: qui filij sint legitimi. & qui non. & qualiter illegitimi legitimentur secundum ius
1 canonicū & ciuile. ¶ † Filiorū quinq; sunt genera. alij legitimi. alij legitimati. alij
2 adoptiui. alij arrogati. alij naturales. ¶ † Legitimi filij sunt qui ex legitimis matrimonijs procreantur ut institu. de patria po. in princip. ff. de his qui sui uel alie. iur. sunt. l. item in potestate, & . l. filium.

Hij etiam dicuntur liberi. ut. 32. quæst. 4. liberi. Et hoc puto uerum siue matrimonium sit uerum siue putatiuum dummodo contrahentes solenniter contrahant. & impedimentum ignorent. ut infra eodem
3 c. cum inter Iohannem. † Legitimati sunt illi qui illegitimi nascuntur sed aliquo su perueniente beneficio pro legitimis reputantur. ut infra eod. titul. tanta. & ut in sequentibus dicam de adoptiuis & arrogatis dixi. supra de cogna. legali.
4 † Naturales sunt qui ex concubinis nascuntur. ut. 32. quæst. 4. liberi. Vel subdistingue. melius. Filiorum alij sunt legitimi non naturales ut adoptiui & arrogati. alij sunt legitimi & naturales. ut ex legitimis matrimonijs procreati siue ueris siue putatiuis. ut superius dictum est. alij sunt naturales & non legitimi. ut nati ex concubinis indubitato affectu retentis. hij abintestato succedunt parentibus una cum matribus in duabus uncijs. ut. C de naturali in authent. licet patri. Alij spurii ut nati ex damnato coitu. hij in nullo succedunt imò nec pasci a parentibus dicunt. ut in authent. quibus mod. na. effic. sui. §. antepenult. infra eodem titulo per uenerabilem in fin. 32. quæst. 4. dicat. Sunt & alia genera filiorum. nam sunt alij spirituales ut 30. q. 1. omnes. & q. 3. c. 1. & 2. Dicuntur etiam filij secundum legem ueteris testamenti qui ex ancillis & patronis de uoluntate uxoris nascantur. ut 56. distinct. Ismahel & 32. quæst. 4. recurrat. Et quod dixi. supra quòd filij nati ex legitimis matrimonijs dicuntur liberi fallit. quia natus ex ancilla & seruo. uel ex ancilla & libero quamuis matrimonialiter coniunctis. non tamen est liber. ut 32. quæstio. 4. liberi. & nihilominus uerum est matrimonium inter seruos. ut supra de coniugio seruo cap. 1. Item contingit quòd nati ex iustis nuptijs liberi non sunt ut cum aliqui casualiter in seruitutem rediguntur. ut not. supra de natis
5 ex libero uentre. §. casualiter. ¶ † Octo modis legitimantur filij naturales. Primo si quis concubinam suam duxerit in uxorem, legitimatur filius naturalis non spurius. ut infra eodem titul. tanta. &. c gaudemus. Secundo si pater tradat filium naturalem seruitio curiæ ciuitatis de qua ipse oriundus existit. uel curiæ ciuitatis metropolitanæ ut in institu. de nup. §. ultimo. Tertio si pater naturalis filiam suam copulauit in matrimonio officiali curiæ ciuitatis. de qua ipse oriundus est uel ciuitatis metropolitane. ut. C. de naturali. li. l. 4. Quarto si ipse naturalis se ipsum offerat, cum non superest legitima proles. nam alias non liceret ei se offerre & sic licetet patri seipsum offerre. ut in auten. qui. mo. na. effi. sui. §. & iste modus. col. 7. Quinto si patre deficiente legitima prole & matrimonio quo impedimento cum concubina offerat præceps principi & princeps eas admittit. ut in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. illud. col. 7. Sexto si pater in suo testamento dixerit naturales legitimos ut in aut. quib. mo na. ef. sui. §. si uero nec coll. 7. Septimo si pater in instrumento publico uel propria manu confecto habente subscriptionem trium ueracium testiū dixerit naturales legitimos. Octauo si uni ex filijs perhibuerit hic testimonium. nam hoc sufficit alijs ad legitimationem ut in authen. ut liceat matri & auiæ. §. ad hoc col. 8. Est & nouus casus legitimandi cum papa legitimat
6 aliquem. ¶ Sed † cum per superiores modos legitimati admittantur ad actus legitimos & successionem nunquid legitimatus à papa. admittetur ad prædicta. Ad hoc dixerunt quidam quòd papa non habet potestatem legitimandi quo ad actus seculares & successionem. sed eo ipso quòd quis legitimatur ab eo in spiritualibus legitimari uidetur in temporalibus. ne sit absurdum quòd legitimatus ad spiritualia illegitimatus ad temporalia censeatur arg. ad hoc. ff. de interdic. & relega. l. relegatorum. §. ulti. ff. de senato. l. qui indignus. ff. de ser. expor. l. cui pacto. Is igitur quem papa legitimat. intelligitur legitimatus ad temporalia per consequentiam quandam. ut infra eodem titulo per uenerabilem. quædam enim per consequentiam obtinemus.

mut. ut. ff.de pœ.l.moris in princip. C. si aduersus transa.l.2.C.de dila.l. si quando. C.de tempo. in integ. restitut.l. petendæ. Nec mireris. nam quamuis papa non exerceat iurisditionem contentiosam in temporalibus præterquam in casibus. ut supra de app. cap. si duobus. supra de iudi.nouit. infra eodem c. cau-
7 samque. † Legitimare tamen non est contentiosæ iurisdictionis sed uoluntariæ sicut manumittere. adoptare & emancipare. ut.ff. de offi. procons. l. 2. &
8 3. ¶ † Sed quæritur an uideatur legitimatus ad dignitates is quem papa simpliciter legitimat & in forma communi.
9 respondeo non. ¶ † Item quid si ad dignitatem legitimet nunquid de episcopali intelligitur. Videtur quòd non hæc enim indulgentia ad episcopatus uel archiepiscopatus non solet extendi. sed ad personatus alios & dignitates minores ut arg. supra de concess. præbend. uel ec. dilectus filius. nam & citra episcopatum sunt aliquæ dignitates. ut supra de si.præsbytero. nimis. ad quas intelligo per indulgentiam huiusmodi dispensatum.quia hæc indulgentia odiosa est cum deroget iuri communi. & ideo restringenda. ut.ff.de libe.& posthu.l. cum quidam. & supra de consanguinitate & affinita.quòd dilecto & supra de translat.præla.licet.
10 ¶ † In summa notandum est quòd ad probandam filiationem prodest parentum professio ut.ff.de probat.l. etiam matris. ff de libe.agno.l.1.§. Iulianus infra eod.c. per tuas ff.de proba.l.ulti. Item affectio. ut supra de præsump.afferte.C.de rei ux. ac.l.1.§.si uero 33.quæstione 3.ea uindicta.C.de inoffic.testa.l.si mater.ff.de ritu nup.l.non solum. Hæc præsumptionem inducunt pro filio. nec tamen ad successionem sufficiunt.ut C.de testamen.l.neque professio.&.l.si pater &.C.de proba. l.non nudus. Sicut & è conuerso si pater filium negat patris negatio præsumptioné inducit contra filium.non probationem. Vnde negationi non statur ut.ff.ad carboni.l.1.§.si quis.ff.de lib.ag.l.3.ff.de inoff. testament.l.si. instituta.§.1. ¶ Item nota
11 †quòd quãtum ad hoc ut filij legitimi nascantur sufficit bona fides utriusque coniugum, uel saltim alterius. ut scilicet credat matrimonium fore legittimum.ut infra eod.ti.ex tenore. Quidam tamen dixerunt quòd si alter parentum sciat impedimentum matrimonij & alter ignoret filius natus ex his legittimus erit quo ad ignorantem illegitimus quo ad successionem scienris impedimentum arg. ad hoc 32.q.2.solet quæri &.c.aliquando.C.sol. ma.l.si ignorans.C.de incestis nup.l. qui contra.ff de tributo.l.3.Sed hoc non placet.nam hoc monstruosum esset aliquem pro parte fore legittimum. pro parte illegittimum.ut infra eodem titulo uenerabilem. Sicut alibi lex dicit absurdum esse si aliquis dicatur partim liber & partim seruus.ut.ff.de liber.causa.l.si duobus. Sed uerius est ut dicat quòd si ambo parentes ignorant uitium uel alter locum habet quod primo dixi. sed si ambo scirent impedimentum matrimonij uel ignorarent & clam contraherent non facta denunciatione in ecclesia. tunc affectatores ignorantiæ uidentur & eorum ignorantia filios non excusat ut supra de clandesti.despon. cum inhibitio. Quod intelligas esse uerum cum matrimonio interest impedimentum cognationis uel alicuius proximitatis.ea quòd illa cum inhibitio dicit. si quis uerò huiusmodi clandestina uel interdicta coniugia inire præsumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter proles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeatur. ¶ Cæterum si alter contrahentium sciat impedimentum alterius quo ad matrimoniũ contrahendum. & nihilominus cum eo solenniter contrahat.solennitas uiriũ abolet.unde matrimonium erit legitimũ & proles legitima & libera.dũmodo mater non sit ancilla. ut supra de cõiugio seruo propósuit ut supra de natis ex libero uen. e. uno ut supra de seruis non ordi. dilectus.Sed si alter conditioné alterius ignoraret & clã contraheret.adhuc puto prolem nasci legitimam ar.ff.so.ma.l. si cum doté.§.ul.nõ obstãte prędicta constitutione.cum

ne. cum inhibitio. quæ loquitur ut in impedimento cognationis ut dictum est.

Summarium

1 *Querela in officiosi testamenti dicitur mixta inter ciuilem & criminalem.*
2 *Matrimonium accusare qui possunt.*
3 *Extranei an admittantur ad accusandum matrimonium.*
4 *Repulsus ab accusando matrimonium an admittatur ad denunciandum.*
5 *Parentes admittantur ad testificandum in quæstione matrimoniali.*
6 *Mariti ius de accusando adulterium in quibus consistat.*
7 *Absens per scripturam matrimonium accusare non potest.*
8 *Accusare matrimonium ex quibus causis quis repellatur.*
9 *Accusatio non habet locum in contrahendo matrimonium.*

¶QVI MATRIMONIVM ACcusare possunt. Rubr.

HActenus tractauimus de matrimonijs & eorum impedimentis. nunc de diuortijs tractaturi. quia diuorcium accusato solet præcedere de accusatione matrimonij præmittamus. & ideo subiicitur hic sub. qui matrimonium accusare pos. uel in ipsum testificari. ¶ Videndum est igitur qui matrimonium accusare possint. & qui in ipsum testificari ualeant. & qualiter accusatio sit facienda. ¶ Vnum tamen præmitto quod secundum iura canonica & in foro ecclesiastico impropriè dicitur accusatio. quoniam huiusmodi petitio uel actio etsi de crimine fiat, non tamen est criminalis, sed quasi mixta inter ciuilē & criminalē. ut supra
1 de procu. tuæ. † Sic & querela inofficiosi testaméto dicitur mixta inter ciuilē & criminalē. unde plerūq; uocatur querela. ut ff. de inof. te. l. 1. eo ꝙ querelā proponit petitionem hæreditatis exercet. ut. ff. de inoffic. testa. l. quæ de inofficioso. Aliquando dicitur accusatio ut. C. e. ti. l. eum qui. Sit & contra consecrandum excipitur. & si de crimine excipiatur non est tamen quæstio criminalis. unde in his casibus interuenit procurator. etsi per principales securius procedatur. ut supra de procura. tuæ infra de accu. super his. & de hac materia plenius tractaui supra de procu. §. dā
2 tur. † Possunt accusare matrimonium soli uiri & non alij. ut cum agitur de aliquo perpetuo impediméto quod peccato sublectum non est, puta de frigiditate naturali, maleficio uel arctatione. non enim interest aliorum hoc agere, nisi eorum qui cum aliquo ex impedimentis superioribus sunt coniuncti. & in tali coniunctione constituti non peccant, unde consulitur ut si quis non possit habere coniugem ut uxorem, saltem habeat ut sororem. ut. 3
3. q. 2 requisisti. supra de frigidis & male. consultationi. Et idem puto ubi error conditionis alterius effectum matrimonij impediuit. Nam & tunc nullus impetere potest matrimonium tale. nisi is qui deceptus existit uel alius ipsius nomine, qui si sciens conditionem alterius semel consenserit tollitur actio. ut supra de coniugio seruorum proposuit. Item ubi agitur ad separationem mutuæ seruitutis, propter adulterium ab altero commissum solus maritus uel sola uxor agere potest. nullius alterius interest nisi illius thorus maculatus est, nam uiri adulterium etiam uxorem coinquinat & è conuerso ut 32. q. 1. in coniugio. Potest & dissimulare si uelit dummodo coniunx in adulterio nō persistat, quia tunc secus ut 32. q. 1. si quis & in alio. si quis uxorem. Potest & remittere adulterium iam commissum. ut supra de iureiur. quemadmodum imò & post diuortium potest sibi adulterum reconciliare. ut 32. q. 1. quòd autem supra de conuer. coniuga. gaudemus. C. ad leg. Iulia. de adul. in auten. sed hodie. Sed si agatur de consanguinitate uel affinitate seu de cognatione spirituali uel publicæ honestatis iustitia. quia huiusmodi coniunctiones nephariæ sunt & coitum incestuosum inducunt. licet uiro uel uxori matrimonium accusare. licet & parentibus. qui si defuerint proximiores admittuntur.

5 tuntur. Et est ratio quare isti extranėis præferantur. quoniam parentes & proximi suam genealogiā tum testibus & chartis. tum ex recitatione maiorum scire laborent. ut infra eodem titul. uidetur. Et quod parentes præferantur extraneis in hoc casu probantur leges.ff. ad le. Iul. de adul.l.1.§.ulti.&.l.si maritus. quibus cessantibus accusare extranei admittuntur. alias non.ut.C.ad leg.Iul. de adul.l.quamuis. licet enim hæc actio uel accusatio sit popularis.ut infra eodem.c.cum in tua. tamen repellitur quis ab accusando propter turpitudinem quæstus. ut infra eod. c.significante Item & si suspectus habeatur eo quod præsens fuit tempore denunciationis & cum sciret impedimentum tacuit. ut infra eodem tit. cum in tua. olim præscriptio.20.uel.18.annorum repellebat accusatores matrimonij hodie, uero coniuncti taliter nulla longinquitate defenduntur annorum. ut supra de consang.
4 & affinita. non debet in fi. † Sed nunquid is repellitur ab accusando matrimonio admittetur ad denunciandum Respōdeo uidetur quod sic ad denunciationem canonicam quæ attenditur circa peccatum committendum.nam ad illam quilibet ut supra de cog. spiri. tua. ad quam admittitur etiam is qui accusare non potest supra de iureiur. quemadmodum. in fi. In qua qualiscunque noticia sufficit. ut.22.q.5. hoc uidetur, in qua turpitudo propria non obsistit ut supra de spon. præterea. quam iuramentum præcedens non impedit. ut. 13.distinctione.nerui. Ad quam si quis se iuramento astrinxerit non faciendam iuramentum temerarium reputatur. ut in prædicta decretali. quemadmodum. Hæc in denunciatione euangelica quæ circa peccatum commissum attenditur non cōtingunt. ut notabo de ea infra de accu. in quisitioni. Puto tamen quod is qui ab accusando repellitur ad denunciandum non admittatur. ne per unam uiam expulsus ingrediatur per aliam, quod esse non debet.ut supra de procu. tuæ.ff. pro socio.l. ideoque.ff.de cōditioni.institu.l. quæ sub
5 conditione. † Item quæritur an in quæstione matrimoniali admittantur parentes ad testificandum. Respondeo si quæratur an matrimonium cōtractum stare possit uel non ratione consanguinitatis uel affinitatis admittantur.ut infra e.ti.uidetur.35.q.6.c.1.Idem si agatur de contrahendo & ad impediendum ne contrahatur opponatur cognatio in casu quem habes infra eo.ti.cum in tua. Si uero agatur an matrimoniū sit contractū an non tunc locum habet di. dec. supra de testi. super eo.Probatio autem eorum qui super consanguinitate uel affi. testificantur fieri debet cum iuramento duos articulos continente ut dicant ita se à maioribus accepisse.& crederem ita esse. ut supra de testi. quotiens. Hodie tamen necessarium est quod is testificatur super gradibus parentelæ uiderit aliquos in aliquo graduum cōstitutos.ut supra de testi. licet ex quadam in fi.¶ Cū igitur ad diuortiū propter adulterium & si forsan oporteat agentem inscribere ut designet in scriptis nomen locum & tempus & omnia quæ comprehenduntur.2.q.ul.libellorum.ad talionem tamen non debet se aliquatenus obligare. ne forte cum in probatione defecerit intentionis suæ consequatur effectum.ut supra de procu.tue.Potest tamen maritus accusare uxorem de adulterio iure tum mariti infra.60.dies computandos à tempore diuorcij.ut.ff.de adul.is cuius.Sed iure extranei etiam post hos dies dum tamen non excesserit quinquennium. ut.ff.ad.l. Iulij.de adul.l. mariti.§. præterea. sed ad thori separationem etiam post illud tem
6 pus auditur.ut.33.q.2. admonete. ¶ † Ius autem mariti seu priuilegiū infra.60.dies in quatuor cōsistit. Primo quia ex sola suspitione adulterij ream facit uxorem ut. 4 §.aliquando.C.de adul.l.quamuis infra de adul. maritis. Quod intelligo in suspitione uel præsumptione uiolenta. ut.32. q.1.dixit supra de præsumpto.literis. Secundo.quia præfertur alijs uolentibus accusare.ut in.l.prædicta quamuis.&.ff eo. tit.l.si maritus. Tertio quia non.inscribit. saluo eo quod dicit illa decre.tuæ supra de procu. Nouo tamen iure cum maritus agit

agit ad pœnam legalem in foro seculari cōtra uxorē inscribere tenetur. ut in autē. ut liceat matri & auiæ. §. causas. Quarto quia de calumnia non punitur, nisi euidēs sit calumnia. ut. C. de adul. l. iure mariti. ff. e. ti. l. is cuius. §. ult. sed secundum canones non uidetur quòd pœna talionis locū habeat siue criminaliter agatur, ut 33. q. 5. hæc imago. siue ciuiliter. ut supra de procu. tuæ. Vbi autem de perpetuo impedimento agitur siue a coniugibus siue ab extraneis. simpliciter petitio formāda est uel petitio facienda. ut denuncietur matrimonium nullum coniuncti npharie. sepa
7 renter. † Per scripturam autem absens matrimonium accusare nō potest ut infra e. ti. à nobis 2. q. ult. per scripturam nec de
8 nūciare ut infra de ac. inquisitioni. ¶ † Repellitur autē ab accusatione qui pñs fuit tempore denunciationis. & sciens impedimentum tacuit. præterquam sit ex legitima causa ad eum non potuit denunciatio peruenire. ut infra eod. ti. cum in tua. uel si timens probatione destitui non accusauit ut 2. q. 7. plerique. uel nisi ideo tacuit. quia uidit alium accusantem quē uult docere præuaricatum fuisse. ut. ff. de præuari. l. 2. Sunt & aliæ causæ propter quas repellitur quis ab accusatione matrimonij quæ sunt generales & omnes in omnibus accusatoribus. & prosequentur hæc in
9 fra de accusa. ¶ † In summa notandum est quòd in matrimonio contrahēdo non habet locum accusatio. non enim accusari potest quod nondum existit. ut supra de despon. impu. ad dissoluendum. sed habet locum denunciatio. Item sponsalia de futuro contrahenda leuiter impediuntur. ut si dicatur illam de cuius sponsalibus agitur a cognato futuri sponsi fuisse præcognitam. nam stabitur in hoc simplici assertioni sic dicentis. Sed post sponsalia cōtracta per hoc non impeditur matrimonium contrahendum. nisi probetur saltem per famam loci. ut supra de consangui. & aff. super eo. Sed ad separandum matrimonium iam cōtractum necessarium esse hoc legitimè probari: ut supra de eod. qui cogui. consangui. uxor. suæ de illo.

Summarium.

1 Diuortium quid sit & unde dicitur.
2 Diuortium ex quibus causis fiat.
3 Matrimonium quod semel tenuit cōsumatum, non dirimitur nisi morte.
4 Diuortium in quibus casibus non est permissum.
5 Maritus an teneatur reddere debitum uxori pendente accusatione de adulterio.
6 Maritus an post sententiā diuortij possit adulteram sibi reconciliare inuitum.
7 Differentia fornicatione carnalis a spirituali.
8 Diuortium fit propter contumeliam creatoris: & nu. 11.
9 Matrimonium quando dicatur claudicare.
10 Probatio quando fiendo quòd infidelis nō uult cohabitare fideli, uel cohabitans blasphemat uel trahit fidelem ad mortale peccatum.
12 Matrimonium aliud initiatum, aliud ratum, aliud consummatum.
13 Vxor separata per sententiam à uiro propter fornicationem an si uir fornicatur, possit illum repetere.
14 Coniuges si fornicantur unus spiritualiter et alter carnaliter nunquid hinc inde compensatio fiat.
15 Vir qui occultè adulteratur an possit uxorem manifestè adulterantem accusare, & dimitterre sine peccato.
16 Adulter uel adultera dignè de adulterio pœnitens an possit accusantem repellere.
17 Diuortij sententiam quis ferre possit.

¶De diuortijs. Rub.

Dictū est supra de accusatione matrimonij. sed quia accusatione pcedente & legitima causa probata solet fieri diuortium ideirco post tractatum de accusatione matrimonij subijcitur hic rubr. de diuor. ¶ Videamus igitur quid sit diuortiū, quis possit ferre sententiā di-
1 uortij. ¶ † Diuortium est uiri a muliere uel mulieris a uiro legitima separatio. Legitima ideo dico, quia quos Deus coniunxit homo non separet scilicet uiolenter sine

ſine lege abſq; ratione. Non enim homo
ſeparat quos dannat. quos reatus accuſat.
quos maleficium coattat ut 32. q. 2. quos
deus.¶ Dicitur aût diuortium a diuerſitate
mentium, quia hij qui matrimonium di-
ſtrahunt in diuerſas ptes eunt.ut.ff.diuor.
2 l.1. ¶ † Plures ſunt cauſæ diuortij ſecun-
dum iura ciuilia. ut in auten. de nup.§.per
occaſionem. & in auten. ut li.ma. & auiæ
§. quia uero. ſed dicimus iura illa non te-
nere. & idem dico in omnibus alijs legi-
bus ex quibus habentur diuortia ſeu repu
dia fieri poſſe præter cauſas, canonicas
quas inferius proſequemur. Nam matri-
monia iure poli non iure fori reguntur. ut
2.q. 3.§. hinc diſtingnendum.¶ Duæ uerò
ſunt cauſæ legitimæ propter quas fit di-
uortium quo ad thorum & mutuam ſerui-
tutem. non quo ad fædus ſeu uinculum ma
3 trimoniale † quia ſi ſemel teneat & matri
monium fuerit conſumatum. non dirimi
tur niſi morte ut 32.q.7. interueniente diuor
tio & ca. licitè. in auten. de nup.§. dein-
ceps. ſcilicet religio & fornicatio. De re-
ligione diximus ſatis ſupra de conuer. cõ
iu. Fornicatio autẽ propter quam poteſt
fieri diuorcium duplex eſt. corporalis &
4 ſpiritualis. † Ob fornicationem corpora-
lem licite dimittitur uxor uel uir. ut 32.q.
1. dixit dominus.& q.7. licite. Hoc tamen
fallit in 7. caſibus. Primus eſt ſi & is qui
agit de fornicatione conuincitur. ut 32.
quæ.6. per totum infra eo. titu. ſignifica-
ſti. tunc enim mutua crimina pari compẽ
ſatione delentur, ut in præallegatis. iuri-
bus ut infra de adul. intelleximus, ut.ff.ſo.
matri. l. uiro atque uxore. ff. de adul.l. ſi
uxor. §. ſi iudex. Secundus ſi uir uxorem
proſtituat. ut ſupra de eo qui cog. conſan
gui. ux. ſuæ. diſcretionem. Tertius ſi mu
lier credens maritum mortuum nubat al-
teri. quam maritus rediens tenetur reci-
pere ſine fornicationis exceptione ut 34.
q.3. cum per bellicam. Quartus ſi quis fal
ſo ſimulans ſe maritum lectum illius intra
uit & cognouit uxorem. ut 34 q.2. in le-
ctum. Quintus ſi mulier fuerit ui oppreſ-
ſa. ut 32.q. 5. propoſito quod intelligo in
ui abſoluta non in conditionali. omnes
enim cauſationes apoſtolus amputauit.ut
32. quæſt. 7. omnes cauſationes. Sextus
quando maritus reconcillat ſibi uxorem
adulteram, uel eam publicè adulterantem
retinet nihilominus in conſortio marita-
li. ut.32.q.1.ca.1.&.2.&.3. & C. ad l. Iul.
de adul. l. crimen adulterij. Septimus li-
cet rato occurat eſt ille quem ponit finis
5 decre. infra eodem gaudemus. ¶ † Sed
quæritur ſi maritus accuſat uxorem de a-
dulterio. durante accuſatione uxor petit
debitum, nunquid uir tenetur reddere, &
ſi uoluntarius reddet nunquid ſibi præiu-
dicium parat & irregularis efficitur? Ad
quod reſpondeo. ſi notorium eſt mulie-
rem adulterium commiſiſſe. uir nec exi-
gere debet debitum nec reddere nec mu-
lieri reſtitui. ut infra eod. ſignificaſti. niſi
uir fuerit fornicatus ut ibidem. & ut ſupe
rius dictum eſt.§.primus. Si autem uolun
tarius exigat uel reddat debitum & ſibi
præiudicium parat. ut ar. ſupra de conu.
ſeruo. propoſitum. & irregularitatem in
currit. ut 34. di. ſi cuius uxorem. & 32. q.
1.cap. 1. & cap. ſi quis uxorem. Si uero
adul. mulieris non ſit non notorium uir,
non exiget ſed reddet exactus. quia ante
ſententiã non debet uir priuare uxorem
ſuam iure ſuo ut infra eodem titu. porro
& ſupra ut lir. pen. laudabilem. & . 8.
6 quæſtio. 4. non ne. ¶ † Item quæritur an
maritus poſt ſententiam diuortij poſſit
adulteram ſibi reconciliare inuitam? Vi-
detur quòd ſic. arg. C. de legi. & conſti.
l. quod fauore. Item innocens non priua
tur iure quod habet in perſona nocentis.
ſed è conuerſo.ut.C. ad. l. Iul. de adul. in
auten. ſed hodie. nec ſententia prodierit
mulieri contra quam lata eſt. ut. ff. de
excep. rei iudi. l. euidenter. nec pœna
præſtabit immunitatem. ut. ff. de inter-
dic.& relega. l. relegatorum §. ult. Con-
tingit & alias quòd unus coniugum ha-
bet ſeruitutem in altero. altero ammit-
tente. ut ſupra de conuer. coniug. qui-
dam intrauit. 27. quæſt. 2. qui dormie-
rit. Item niſi uir poſſet reconciliare in-
uitam uxorem daretur mulieribus oc-
caſio fornicandi. Nam aliqui hodie ha-
bentes

bentes maritos fornicarentur ut sic separate à uiris nunquam cohabitarent eisdē. sed tollenda est materia fornicandi.ut infra eod.ti.quanto in fi. Pro muliere autem facit sententia cui standum est nisi per superiorem fuerit reuocata. ut 6. q. 4. quod semel. contingit autem casualiter quòd sēntentia quodammodo prodest ei cōtra quē lata est. ut si plures sint rei debendi insolidum fertur sententia contra omnes. iam ex re iudicata non potest insolidum agi aduersus singulos unde si unus partem soluit liberatur. ut.ff. de re iudi. l. Paulus 2. Puto in. q. præmissa uirum posse reconciliare uxorem etiam inuitam.

7 ¶ † Est & fornicatio spiritualis. quia non solum mechatio est illius qui carnem suam coinquinat. sed etiam qui simulachrū facit. ut 28. q. 1. non solum. Differt autem fornicatio spiritualis à carnali in quattuor. Nam carnalis semel commissa sufficit ad diuortiū inducendum.spiritualis non. nisi is qui fornicatur in fornicatione persistat & non pœniteat ut in prædicto.c.nō solum.Item propter fornicationem spiritualem aliquādo soluitur matrimonium ipso iure ut cum contractum est matrimonium inter duos in fideles. unus conuertitur.alter persistit in fornicatione spirituali.nec uult cohabitare. uel uult.sed cum cōtumelia creatoris uel saluatoris. uel ut coniugem trahat ad mortale peccatum ut infra e.c.quāto. 28.q.1.si in fidelis.Item consulitur innocenti cohabitare fornicanti spiritualiter ut 28.q.1. iam nunc & ca. sic enim,sed in fornicatione carnali prohibetur.ut.32. q.1.c.1.2.&.3. Item si is qui spiritualiter fornicatur ad fidem redeat. alter compellitur conuersum recipere & sibi reconciliare in casu quem habes infra eo. tit.gaudemus, in fi. quod in fornicatione carnali non contingit. potest. enim innocens si uult sibi reconciliare fornicantem carnaliter. sed non cogitur.ut 32. q.1. de benedicto. Et quòd proximè dixi fidelem cogi reconciliare conuersum. intellige uerū esse.si fidelis ab infideli non recessit iudicio ecclesiæ alioquin secus ut infra eo.ti. de illa, secūdum quam intelligi potest finis illius decre. gaudemus. Vel dicas indistincte compelli. ut dicit illa gaudemus. ad quam trahitur hodie decret. illa.Et intelligo quòd matrimonium reconciliatū erit nouum matrimonium ut probatur infra eo. gaudemus.§. quod si conuersum. Nec mireris quod quis ad nouum matrimonium compellatur. hæc enim contingit fauore religionis contingit hoc idem & alias supra de eo qui du.in ma. quā pol. per adul. propositum infra de adul. cap.1. 36.q. 2. tria. Et in casu præmisso is qui reconciliat sibi conuersum non contrahet bigamiam. quia & si secundo contrahat. non tamen contrahit cum duabus nec diuidet carnem suam in plures.

8 ¶ † Fit igitur diuortium propter contumeliam creatoris. quia contumelia creatoris soluit ius matrimonij in eo quod relinquitur. ut infra eo. tit. quanto.& 28.q.2. infidelis. Sed & nihilominus in eo qui relinquit matrimonium enim quo ad substantiam claudicare non potest. nam si est matrimonium oportet ut sit inter duos.ut ex diffinitione matrimonij probatur ut notaui supra de spon. §. sequitur. Quamuis uideatur quibusdam respectibus claudicare,quia quando unus tenetur ad seruitutem alter non supra de conuersi. coniu. quidam intrauit supra de eo qui cog.cōsangui.ux. suæ trāsmissæ.

9 ¶ † Item & alio respectu dicitur matrimonium claudire quia unus tenetur ad matrimonium contrahendum alter nō ut supra de eo qui duxit in ma. quā pol.per adul. propositum supra de despon. impube. continebatur.&.ca. de illis & infra de adul. ca. 1. 36.quæ.2.tria. Sed quo ad essentiam sicut dixi claudicare non potest. Dicitur autem matrimonium solui circa eum qui relinquitur,hoc est circa fidelem quia ille solus contrahit sine peccato in tribus casibus.scilicet cum infidelis qui in infidelitate remansit & non uult cohabitare conuerso ad fidem uel uult non tamen sine contumelia creatoris. uel ut trahat fidelem ad mortale peccatum. Alter autem qui in matrimonio peccat odio nominis christiani sine peccato non contrahit uel ecclesia nō curauit dicere de infideli. quid enim

enim ad nos de his qui foris. sunt ut 2. q.
1. multi. & ideo dixi tantummodo de fi-
10 deli.†Sed qualiter de hoc fiet fides quòd
infidelis nolit cohabitare fideli. uel coha
bitans blasphemet uel trahat, fidelem ad
mortale peccatum. Respondeo per testes
& propterea ut de secundo matrimonio
dubitari nō possit laudo fideli ut testes ad
hibeat cum infidelis requisitus cohabita-
re recusat. uel cum cohabitans blasphe-
mat uel trahit ad mortale peccatum. Alio
qui si de secūdo matrimonio contingeret
dubitari, deficeret non ius sed probatio. ut
ff. de testa. tu. l. duo sunt Titij. & proba
tione deficiēte ecclesia militans quæ quā
doq;. fallit & fallitur ut infra de senten-
tia excom. à nobis iudicaret secundum
probata, ut no. simile supra de clandesti.
11 desponsa. §. ideo autem † Quod autem di
xi matrimonium solui contumelia salua-
toris, locum habet in matrimonio con-
tracto inter duos infideles. quod & si sit
uerum non tamen est ratum. uerum ideo
est quia matrimonium est apud omnes
gentes, in Christo enim Iesu neq; liber
neque seruus est a sacramentis ecclesiæ re
mouēdus ut supra de coniugio seruorum
ca. 1. Ratum. idcirco non est. quia disso-
12 lubile in tribus superioribus casibus.† Vn
de matrimonium aliud iniciatum, aliud ra
tum, aliud consummatum. Iniciatum per
consensum. Ratum hoc respectu. quia in
dissolubile. quia contractum inter fideles
quod non soluitur nisi in casu religionis
ut supra de conuer. coniugati. ex publi-
co. Et dicitur ratum, ad differentiam il-
lius matrimonij quod inter in fideles con
trahitur. ut superius dictum est. Aliud cō
summatum scilicet per carnis copulam.
Dicitur autem consummatum id est. per-
fectum & completum quibusdam respe-
ctibus, quia non licet alteri intrare reli-
gionem altero inuito. & propter quibus-
dam significationes matrimonij consum
mati ut not. de hoc supra de biga. § quæ
13 tuor. ¶Sed † quæritur pone quòd uxor se
paretur per sententiam a uiro propter for
nicationem spiritualem uel carnalem po
stea uir similiter fornicatur. nunquid mu-
lier potest uirum repetere cum effectu. sē
tentia non obstante. Videtur quòd sic ar.
supra de iureiu. tua nos, in 2. tua infra de
adulte. intelleximus & quia mutua crimī
na &c. ut no. supra eodem. §. primus. Sed
contra sententia bene lata non retracte-
tur ut 6. q. 4. quod bene semel diffinitum
est. Item mulier per sententiam seruitutē
amittit quam habebat in uiro. unde serui
tus amissa non renascitur. ut. ff. de solu. l.
Stichum. §. aream. Item & si exceptio crī
minis tollatur per replicationem crimi-
nis ut infra eo. significasti. & in prædicta
decre. intelleximus. & 32. quæst. 6. per
totū exceptio tamē rei iudicatæ per subse
quens crimen non tollitur. In hac quæ-
stione scripsit frater Ray. in summa sua se
credere quòd ecclesia ex officio suo com
pellere debeat uirum ad uxorem redire.
arg. infra eo. titu. ex literis. Puto tamen
contrarium ut infra eod. ti. de illa supra
de conuer. coniug. c. ultimo. Nec ob. il-
la ex literis. nam ibi non fuit facta segre-
gatio per sententiam sed per prouiden-
tiam ad tempus ut interim episcopus in-
uestigaret an ex colludio mulier confite-
retur adulterium. unde postea detecto col
ludio segregatio reuocatur seu finitur.
14 ¶ † Sed pone quòd unus coniugum forni
catur carnaliter. alter spiritualiter & an-
te sententiam nunquid fiet compensatio
carnalis & spiritualis fornicationis. Vide
tur quòd sic. nam istæ fornicationes & si-
miles sunt & idem operantur quo ad di-
uortium. ut 28. q. 1. idolatria & cap. iā.
nunc. & multo fortius idem operari de-
bent quo ad reconciliandum, quia pro-
niores debemus esse ad coniugendū quā
ad separandum ar. supra ut lite non con-
test. c. 1. in fi. Sed contra. istæ fornicatio
nes diuersarum specierum sunt. & res di-
uersarum specierum in compensationem
non ueniunt. quia species cum quantita-
te non compensatur. ut. ff. de pigno. act.
l. si conuenerit. Puto quòd compensatio
15 fiat. ¶ Itē † pone quòd uir adulteretur oc
cultè. uxor autem manifestè nunquid uir
potest eam accusare de adulterio ac dimit
tere sine peccato? Respondeo non quia

uxori non deficit ius excipiendi sed probatio ut. ff. de testamen. tu. l. duo sunt Ti cij. argu. ad hoc 32. quæst. 5. per totum. Si autem uir egisset pœnitētiam, uxor autem impenitens in adulterio perseueraret secus esset. ut 32. quæstione. 1. cap. 1. 2. &
16 4. ¶ †Sed pone quòd adulter uel adultera digne de adulterio pænituit nunquid ex hoc poterit repellere accusantem. Videtur quòd sic. quia ut ait Grego. iam nō debet in eo uel ea despici quod fuit. quia incipit esse quod non fuit ut. l. distin. ferrū. imo post Christi consortium adultera nō uocetur. ut 31. q. prima non erit. Puto tamen contrarium eò quòd pœnitentia nō tollit accusationem. ut 33. quæst. 2. amo uere. & multominus exceptionem. quia facilius tollitur actio quam exceptio argumen ff. de superficie. l. 1. §. quòd autem. & ff. de regu. iuris. l. & inuito. §. cui damus. Præterea quòd uir dimittat uxorem adulteram lex est. ut. 2. quæstione 1. dicit dominus. & quod legis est in pœnitentia non deletur sicut nec in baptismo. ut 26. distinctione una tantum. Quod enim peccatum nō est solui inter peccata credi nō debet. ut 26. distinctione deinde. in fin.
17 ¶ † Item episcopus ferre debet sententiā diuortij, cum matrimonium sit magnum sacramentum in Christo & ecclesia ut supra de biga. debitum. & ad episcopum maiores causæ sunt referendæ ut 25. dist. per lectis. ad eum spectat cognoscere de matrimonio & iudicare: ut dictum est Si tamen archidiaconi, uel archipræsbyteri hoc habeant ex consuetudine uel priuilegio poterunt & ipsi uel alij de matrimonio iudicare. ut supra de restitu. spoliato. literas supra de consanguinitate & affini. ex literis.

Summarium

¶DE DONATIONIBVS INter uirum & uxorem. Rubrica.

DIctum est supra de matrimonijs & de impedimentis eorum & diuortijs. sed quia post diuortiū sequitur dotis & donationis restitutio uel amissio. ideirco post tractatum de diuortijs sequitur hic rubri. de dona. inter ui. & uxo. & de dote post diuor. resti. ¶ Videamus igitur quid sit donatio propter nuptias, quid donatio ante nuptias, quid donatio post nuptias, quid dos quot sint species dotis, in quibus casibus uir dotem & uxor

uxor lucret donationem propter nuptias, & quando dos constantem matrimonio repetatur, cui & quando sit restituenda.

1 ¶ † Est autem sciendum quòd olim diceba tur donatio ante nuptias. eo quod ante nuptias fiebat. hodie uero dicitur propter nuptias quia fit hodiæ ante uuptias & post, & ideo merito propter nuptias nuncupatur ut nomen consonet rei. ut insti. tu. de donatio. §. est & aliud. Vocatur & antiferna idest donatio contra donationẽ ab anti. quod est contra, & foria quod est donatio. Mulier enim facit primo donationem propter nuptias id est, dotem cõstituit. Vir autem facit aliam donationem uxori. ut. C. de dona. ante nupt. l. cũ mul te. Vocatur & sponsalicia largitas. ut in auten. ut spon. largi. in rubri. &. C. de dona. ante nup. in auten. eo decursum. Vocatur & dotalicium ut infra eo. titu. ple-

2 runque. ¶ † Hæc donatio quæ fit uxori à marito non indiget insinuatione quamuis excedat quingentos aureos. ut. C. de dona. ante nup. in autẽ. eo decursum quod proderit mulieri non uiro. quia si pactum factum sit de dote & donatione lucrandis mulier in donatione lucrabitur ultra quinquentos aureos. uir autem non lucrabitur in dote ultra quingentos. ut in prædicto auten. eo decursum, in autenti. ut spõ sali. largi. responso primo, & in auten. ut

3 fratrum filij. §. illud quoque. ¶ † Donatio propter nuptias fit a spõso uel alio eius nomine sponsæ uel alij pro ea ff. de iur. dot. l. perfectissimi responso. 1. &. §. quòd si quis patri. &. §. quòd si quis curator. &. §. sed si patri. & sic intelligo infra eod. titu. &

4 si necesse & c. nuper. ¶ † Inducta est donatio propter nuptias. ut per eam in dote consultum sit mulieri, quia soluto matrimonio. per donationem idest, per res donatas quæ alienari non possunt. prouidebitur mulieri ut salua sit ei dos. quia & de ea poterit satisfieri mulieri. soluto autem matrimonio sicut dos ad mulierem sic & donatio propter nuptias redit ad uirum. ut infra eodem titu. donatio. §. sane in. au-

5 ten. de æquali dot. ¶ † Et nota quod licet di xerim idem esse donationem ante nuptias & post nuptias, est tamen inter utrunque differentia. quia si donatio fiat ante nuptias potest ex. edere quantitatem dotis & infra subsistere. ut C. de pac. conuen. super dote. l. ex morte. sed ubi iam contracto matrimonio fit donatio non debet excedere quantitatem dotis ut. C. de dona. ante nuptias. lege cum multæ § si

6 igitur dote iam præstita. ¶ † Illud autem non omitto quòd si mulieri tradatur donatio. & ipsa in possessionem inducatur eiusdem. non tamen fructus ipsa percipiet. sed uir ad sustentationem suæ uxoris & familiæ. alias si maritus perciperet fructus dotis & uxor fructus donationis iam non diceretur quòd maritus dotem recipiat ad sustentanda onera matrimonij cum tantum ei ab esset quantum ad esset ut infra eodem cap. per uestras, &

7 fra de usu. salubriter. † Aliæ autem donationes præter istas de quibus superius dictum est prohibitæ sunt inter uirum & uxorem. ne mutuo amore se spolient. ut. ff. de donatione inter uirum & uxorem. l. 1. Sed hoc in ea donatione obtinet & donatarius locupletior & donator efficitur pauperior. ut infra eodem titu. donatio. Sed si donator non fiat pauperior. donatarius uerò constituatur locupletior ut si maritus hæres ab aliquo institutus non adeat ut uxori substitutæ locum faciat. & idem in legato relicto marito postmodum restituendo uxori. Nam si maritus statim uxori restituat animo donandi ualet donatio. ut. ff. de dona. inter uir. & uxo. l. si sponsus § si maritus. &. §. similiter. Item & si maritus rogatus sit restituere hæreditatem uxori certa quantitate deducta, si restituar nulla facta deductione & hoc animo donandi ualet donatio. ut. ea. l. §. si quis rogatus. Item si maritus uxori donet rem alienam non efficitur pauperior. sed uxor efficitur locupletior quia incipit usucapere ualet donatio ut. ff. eo. ti l. si constante. Et è conuerso si donator efficiat pauperior donatarius aũt non fiat locupletior ualet donatio. ut habes de hoc multa exempla. ff. eod. titu. l. si sponsus. §. concessa. & .l. quod autem.

§ si maritus Quamuis autem donatio inter uirum & uxorem facta constante matrimonio non ualet, tamen si talis donatio maneat, in uita donatoris, eius obitu confirmatur. ut infra eodem titul. donatio. & C. eod. titu. l. 1. & 3. siue fiat donatio causa mortis eo animo ut non statim efficiatur donatarij, sed demum mortuo donatore, siue eo animo fiat ut statim fiat eius cui donatur. ut ff. eodem titul. si in
8 terim. §. 1. & 2. & l. si is seruus. ¶ † Hæc donatio quæ fit inter uirum & uxorem tribus modis reuocatur, tacitè & expræssè & si præmoriatur is qui donatum recepit. ut infra eodem titul. donatio. Tacitè reuocatur donatio si diuortium fiat. ut ff. eodem titul. l. cum hic status. §. si diuortium, & cum socer nuncium repudij mittit nurui cui donauerat. ut in eod. l. cum hic status. §. si socer. Expressè reuocatur donatio per pœnitentiam quam supremam accipere debemus. ut in. l. cum hic status. §. primo. Item si res donata alienetur. ut. C. eod. titul. l. si maritus tuus. ¶ † Nunc uidendum est de secunda parte rubri. Dos est quædam donatio facta à parte mulieris parti uiri pro oneribus matrimonij sustinendis, & quasi est patrimonium mulieris. ut ff. de mino. l. denique. §. proinde.
10 ¶ † Species dotis sunt duæ. alia profecticia. alia aduenticia. Profecticia est quæ à patre pro filia. ab auo pronepte. uel de bonis eorum proficiscitur. uel quam alius de mandato ipsorum constituit. ut. ff. eod. titul. l. profecticia. Aduenticia est quam mulier dat pro seipsa. uel alius à patre uel aliquo ascendentium. siue frater siue auun
11 culus. uel quiuis alius † Profecticia redit ad patrem mortua in matrimonio filia. ut. C. so. matrimonio. l. dos quam legem intellexit. Martinus scilicet liberis non extantibus qui si extarent in dote succederent. Nam dos est proprium patrimonium mulieris. ut dictum est per. l. illam
12 denique † & liberorum est prima successio. ut insti. de hære. quæ ab intesta. de- fe. §. finautem. Sed Bulg. intellexit legem illam dos indistinctè, siue extent liberi. siue non. Sileat enim ob liberos do tis retentio. ut. C. de rei uxo. actio. l. una. §. sileat. facit pro ipso. ff. de iur. dot. l. iure successi. Item alia. C. de bonisque lib. l. 2. Item & alia. ff. de pac. dota. l. si pater. 1. respon. Nam ibi dos retinetur ex pacto, liberis extantibus. quod superuacuum esset si uera esset sententia Mar. ut. ff. man. l. 2. responso. 1. Ad. l. illam quæ dicit primam esse causam successionis liberorum, taliter respondetur. Pater non repetit dotem iure successionis. quia tunc filij præferentur sed petit iure potestatis uel ex pacto fingitur enim stipulatum esse. ut probantur hæc. C. de rei uxo. act. l. una. & in auten. ibi signato. Sed licet secundum iura obtineat sententia Bul. tamen secundum consuetudinem præualet sententiam Mar.
13 † Fit & alia distinctio dotis. Dos alia æstimata. & alia inæstimata. Si æstimata detur. tam lucrum quod damnum pertinet ad maritum sicut ad rei emptorem. Nam æstimatio uenditionem facit. ut. ff. de iur. do. l. plerunque. & l. seq. ff. pro empt. l. litis. Et hoc uerum est quod æstimatio uenditionem faciet. nisi æstimatio fiat ut sciatur tempore repetitionis inquantum res fuerint diminutæ. ut. C. de iur. do. l. si inter. Si autem inæstimata detur. tunc damnum & emolumentum rerum ad mulierem spectant. præter fructus qui cedunt marito pro oneribus matrimonij sustinendis. ut. C. de iure dot. l. pro oneribus ¶ Lu
14 cratur † maritus dotem. & uxor donationem propter nuptias ex pacto conuento. ut. C. de pac. conuen. l. ex morte. & in auten. ibi signato. quod incipit. æquitas. & in auten. de æqualitate dotis. §. hoc igitur. colla. 7. C. de dona. ante nup. l. ulti. §. pactis. Item ex consuetudine. ut infra
15 eo. ti. §. sane. † Et no. quod ubi pactum interuenit de lucrando. locum obtinet pactum siue alter moriatur siue monasterium ingrediatur. ut. C. de episc. & cle. l. deo nobis. Item de delicto adulterij. ut infra eodem cap. plerunque. in auten. ut lice. ma. & auiæ. §. quia uerò, colla. 8. saluo eo quod in casu uouus succedit alij. C. unde uir &
16 uxo. l. prima. ¶ † Diximus supra quid sit dos nunc dicamus quid sit parapherna. & unde dicatur.

dicatur. Paraferna, ideſt quod habet mulier præter dotem dicta à para quod eſt iuxta & pherna quod eſt dos. Vnde dicitur parapherna hoc eſt, iuxta dotem, habet enim parapherna priuilegiũ ſicut dos. quia ſicut bona mariti obligata ſunt mulieri pro dote ſic. & pro rebus paraphernalibus. ut. C. de pac. conuen. ſuper dote.
17 l. ultima. ¶ † Dos conſtante matrimonio in caſu repetitur. ſ. cum maritus ad inopiam uergit ſecundum quoſdam ut C. de iur. do. l. ubi. & in auten. de æqualita. do. §. ultimo. colla. 7. uel eſt ſequeſtranda cum uir ſuſpectus habetur quod ſit eam diſſipaturus. ut. ff. de ſoluto matrimo. l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. in fine infra eo. ti. per ueſtras ſupra de ſequeſtra. poſ. c. ulti. ff. de
18 appel. l. Imperator. in ſi. † Sed hæc ſententia non placet. nam & uxor tenetur alere uirum egentem. ut. ff. de iure dotium. l. mutus. §. manente. Nec obſtant leges ſuperius allegatæ quæ dicunt uxorem poſſe repetere dotem uiro ad inopiam uergente, quia uel ſunt correctæ per auten. de æquali. do. §. illud colla. 7. uel oportet illas intelligi & determinari per illud. ut dicamus uxorem poſſe repetere dotem conſtante matrimonio, uiro uergente ad inopiam, ut dicunt leges ueteres & malè gubernante res ſuas ac malè utente, ſubſtantia ſua. ut dicit autenti. ut ſic non ſufficiat uirum ad inopiam uergere quo ad dotem repetenda conſtante matrimonio, ſed requiratur & aliud. ſ. quod & dilapidet bona ſua. Hæc fuit ſententia Albe. & Azo. & hanc ſequi uidetur decre. infra eo. titu. per ueſtras. Nam & ſi maritus ille ad inopiam uergeret non tamen bona ſua dilapidabat. unde ſi dotem habuiſſet repeti non debuiſſet. & agens pro dote non debuit exceptione repelli. Et propterea ſententia conſultum reuocatur. Nec obſtat quod dicitur in eadem decreta. per ueſtras. de cautione præſtanda ut dos ſalua eſſet, quia hoc ſiebat ex prouidentia ſuperioris. non ſecundum legem quæ dicit ſatis poſſe credi marito dotem cui creditur & committitur corpus uxoris. ut. C. de pac. conuen. l. hac lege. Vnde pro dote ſoluenda fideiuſſores uel mandatores dari non debent. ut. C. ne fideiuſ. uel man.
19 l. 1. & . 2. ¶ † Si uxor uiro præmoriatur dos reſtituenda eſt patri ſcilicet profecticia. uel à liberis eſt retinenda. ut no. ſupra eodem titul. §. aduenticia. Si uero diuortium fiat uiuente patre & filia. dos reſtituenda eſt patri & filiæ. ut. ff. ſo. matri. l. 2. & . l. poſt dotem uel ſaltem filiæ. ut infra eod. c. 1. & ſupra de coniug. ſeruo. propoſuit. & ſupra de pigno. ex literis. Si uerò dos eſſet aduenticia. eſſet tantum mulieri reddenda. ut. ff. ſolu. matr. l. quoties. §. 1. & in tali dote poſſunt intelligi decre.
20 præallegate. ¶ † Nunc reſtat uidere quando dos reſtituenda ſit. Et eſt ſciendum quod ſi dos in poſſeſſionibus. hoc eſt in rebus immobilibus conſiſtat, ſtatim debet reſtitui matrimonio ſoluto. Si uerò in rebus mobilibus. puta pecunia, ueſtibus, uel animalibus, tunc infra annum. ut. C. de rei uxo acti. l. una. §. cum autem. fructus autem ſi ante matrimonium ſint percepti augent dotem. ſi poſt uiro cedunt.
21 ut. ff. de iure doti. l. dotis fructus † & ſi maritus impenſas fecerit in rebus dotalibus neceſſarias imputabit & dotem minuent. utiles repetet actione mandati uel negociorum geſtorum uoluntarias tollet abſque immutatione prioris ſtatus rerum. ut. ff. de impenſis in re. dota. ſac. l. prima ſecunda & tertia cum alijs ſequentibus.
22 ¶ † In ſumma notandum eſt quod maritus in dote reddenda non condemnatur niſi inquantum facere poteſt. ideſt, habita ratione ne egeat. ut. ff. de regu. iur. l. in condemnatione. & . ff. de re iudi. l.
23 ſunt qui. & legibus ſequen. ¶ Item † inter dotem & donationem propter nuptias æqualitas in quatuor obſeruatur. in conſtituendo, in pacto lucrando. in augendo & in quantitate. ſed in hoc ultimo membro æqualitas ſecundum conſuetudinem non ſeruatur. hæc probantur infra eodem cap. ultim. §. ſanè. C. de pac. conuen. ſuper dotem. l. ex morte. & in autent. ſuper ea ſignatis. quarum una incipit. æqualitas altera augmentum.

SVM-

Summarium

1 Contrahere secundas nuptias an sit licitum.
2 Secundo nubentes an sint benedicendi.
3 Pœnæ legales quæ inferuntur nubentibus infra annum luctus non tenent de iure canonico.
4 Peccans legis auctoritate non peccat.
5 Matrimonia reguntur iure poli, non iure fori.
6 Bigamia an sit peccatum, & pœna.
7 Secundæ nuptiæ contrahi non debent nisi certum sit de morte primi mariti, uel primæ uxoris.
8 Mulier quæ cum alio nupsit putans uirum suũ mortuum esse, illo redeunte ad priorem redire tenetur.
9 Dispositio l. uxores. ff. de diuortijs non habet locum de iure canonico.

¶ DE SECVNDIS NVptijs. Rubr.

TRactatum est supra in genere de matrimonio. Nunc tractatur in specie scilicet de secundo matrimonio. & ideo subijcitur hic rubri. de secundis nupt. ¶ Videamus igitur an secundæ nuptiæ permittantur. & an secundo nubentes benedicendi sint. Et an nubentibus infra tempus luctus pœna uel
1 infamia irrogetur. ¶ † Est autem sciendum quòd secundæ nuptiæ & tertiæ & ulterius permittuntur dummodo nullum legitimum subsit impedimẽtum. Vnde Hiero. Non damno bigamos nec trigamos & si dici potest octogamos. ut 31. quæstione. 1. aperiant Et dominus septemuirum non damnauit. ut 31. q. 1. quòd si dormierit. unde secundæ nuptiæ utroque testamento permittuntur. ut suprà eodem
2 c. & q. 1. deus. ¶ † Secundo nubentes non sunt benedicendi. ut infra eo c. 1. & c. uir autem. Quod ideo prohibitũ est ne sacramentum iteretur. ut in decre. uir autẽ & 1. quæst. 1. quod quidam de con. dist 4. ostenditur. & 32. qu 7. quemadmodum. Vel forte hoc statutum est ad exhortationem continentiæ. alias quare non possit iterari benedictio nuptialis cum alia sacramenta iterentur. scilicet pœnitentia extrema unctio, manus impositio, ordinatoria uel
3 recõsiliatoria ut. 1. q. 1. manus. ¶ † Infamiæ & aliæ pœnæ legales quæ inferuntur nubentibus infra tempus luctus. & quæ continentur. C. de secun. nupt. l. 1. & in auc. ibi positis. quarum una incipit. hisdem pœnis. & alia incipit item ea. locum secundum iura canonica non habent. licentia enim Apostoli indistincta est & absoluta quæ dicit. Mulier mortuo uiro soluta est à lege uiri nubat cui uult tantum in domino. ut infra eodem titul. super illa. & c. eum secundum apostolum idest nubat secundum domini uoluntatem homini sed fidei christianæ. ut. 28. q. 1. caue. & c. non oportet nubat secundum statuta ecclesiæ cui dominus locum dedit statuendi de his ut. 28. q. 2. sic enim neque. Vnde per licentiam apostoli infamia aboletur: ut infra eod. titul. super illa, & contrahens eius auctoritate pœnam non meretur. ut. C. ad
4 leg. Iul. de adul. l. gratus. † Qui enim peccat non peccat legis auctoritate. ut. 23. quæstio. 4. qui peccat. 33. quæstio. 5. noluit & 26. distinctione deinde. Leges autem contrariæ præsertim in his hoc est matrimonijs non dedignãtur sacros canones imitari. ut infra eo. ca ul supra de iud. clerici in auc. ut clerici apud proprios. §. penul. col. 6. † Matrimonia enim regũtur
5 iure poli, nõ iure fori 7. q. 3. §. hinc distinguendum. Et propterea dici potest quod omnes prohibitiones quæ fiunt ex aliqua causa spirituali præter causas canonicas de matrimonio non contrahẽdo infra tẽpus luctus propter sãguinis turbationẽ. ut ff. de his qui no. inf. l. liberorũ. §. 1. uel ne maligna suspitio præstetur & festinantis nubẽdi. ut in autẽ. de restitu. & ea quæ pa. §. unum si quidem. coll. 4 uel ne dubitetur de prole. an sit primi uel secundi mariti. ut. C. de diuor. & repudi. l. in consensu. §. si uero. Item de matrimonio non contrahendo inter tutorẽ & pupillum propter administrationis subuersionem. C. de interdict.

terdict ma. inter tu. & pu. per totum. Itē de matrimonio inter rectorem prouinciæ & prouincialem propter timorem impressionis. ut. C. si rector prouin. l. unam. per canones corriguntur, Vel dici potest quòd si prohibeantur matrimonia in casibus illis contrahi ex causis superius assignatis. contracta tamen tenent cum legitimus interuenerit consensus uel nullum canonicum subsit impedimentum. ¶ Sed
6 opponitur † dictum est supra quod ex secundis nuptijs nulla pœna uel infamia irrogatur. sed nonne contrahitur bigamia quæ hominem ad ordines & ecclesiasticas dignitates reddit indignum Respondeo sic. Sed certe bigamia non est peccatum. ut. 31. q. 1. aperiant. &. c. sequen. & 26. distinct. deinde nec ex pœna prouenit aliquem promoueri non posse sed ex defectu & ex alijs causis quas no. supra de tēpo. ordin. §. monogamus. Item non est pœna non ordinari. quia non sublimitate graduum sed in amplitudine charitatis acquiritur regnum dei. ut supra de tē-
7 po. ordi. ad aures. in fi. ¶ † In summa notandum est quòd non debet aliquis uel aliqua secundo contrahere nisi certum sit de morte primi mariti uel primæ uxoris. ut supra de spon. in præsentia infra eod. ti. dominus in auten. ut liceat ma. & auiæ. §. quod autem. coll. 8. quod signatur. C. de repudia. l. uxor. uel nisi constet uerisimiliter. ut supra ut lite non contesta.
8 quoniam frequenter. §. si uero. † Unde si mulier credens uirum mortuum cum alio contrahat, ab adulterio excusatur. dummodo uiro redeunte. confestim ad ipsum redeat. ut 34. quæstio. 1. cum per
9 bellicam. † Lex autem quæ dicit uirum in quinquennio expectandum. ut. ff. de diuor. l. uxores. secundum iura canonica non tenet.

¶ Finitur liber quartus.

Summarium

1 *Accusatio quid sit.*
2 *Accusare qui possint, & in quibus casibus sit permissa accusatio.*
3 *Intellect. ad. l. si fœmina. C. ad S. C. Turpillianum.*
4 *Accusari qui non possint.*
Papa & Imperator sunt supra ius, & legibus sunt soluti.
Papa superiorem non habet nisi solum Deum.
5 *Accusationis forma.*
6 *Accusator an debeat se inscribere & ad pœnam talionis obligare.*
7 *Libellus an semper sit necessarius in accusationibus.*
8 *In notorijs nec accusator requiritur, nec ordo iudiciarius obseruatur.*
9 *Ordo est ordinem non seruare in notorijs.*
10 *Agitur quatuor modis de crimine.*
11 *Accusationis quis sit effectus.*
12 *Accusatus de crimine & absolutus, non potest super eodem iterum accusari.*
13 *Accusatio quando refricari possit.*
14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
15 *Inquisitio quid sit, & quæ sit eius natura, & qualiter in ea, procedatur. & num. 17. cum seq.*
Ea quæ domi fiunt per domesticos probari oportet.
16 *Differentia an iudex ex officio descendat ad inquirendum, an aliquo procurante inquisitionem.*
17 *Inquisitio ubi fieri debeat.*
18 *Inquirendus an sit citandus in formanda inquisitione.*
19 *Testis esse non potest qui semel inter accusatores apparuit.*
20 *Forma iuramenti testium in causa inquisitioni.*
21 *Inquisitus conuictus qualiter puniendus.*
22 *Iudex inquirens qualiter procedere debeat, si nihil probatum sit aduersus eum contra quem inquiritur nisi de sola fama.*
23 *Inquirere si uelit superior, reus autem dicit nolo ut inquiras, sed præfigas terminum accusare uolentibus, & accusatore deficiente paratus sum me purgare, an sit audiendus reus, an uerò iudex.*
24 *Reus an possit probare innocentiam & excusationem per familiares & cubicularios.*
25 *Adiutore inquisitionis repulso, an alius sit admittendus*

mittendus, uel iudex ex officio procedat.
26 *Crimina semel audita indiscussa præteriri non debent.*
27 *Infamia ortum habens ab inquisitione, an inducat inquisitionem. & nu. 29.*
28 *Descendere debet superior ad inquirendum canonicus ecclesiæ suæ.*
30 *Denunciare quis debeat.*
31 *Denunciare qui admittantur, & num. 33.*
32 *Disputare de apicibus iuris non conuenit, ubi de bona fide agitur.*

¶ Incipit liber quintus.

¶DE ACCVSATIONIBVS inquisitionibus & deuunciationibus. Rubrica.

PRoxime tractauimus de accusatio-
ne matrimonij & de diuortijs quæ
frequenter fiunt adulterij ratione.
& ex hoc nacta oportuna occasione de ac
cusationibus in genere nunc tractemus.
Ideo subijcitur hic rubrica de accusationi
bus inquisitionibus & denunciatio. ¶Vn-
de uidendum est quid sit accusatio. quis
possit accusare. quis possit accusari. quæ
sit forma accusandi. an accusator inscri-
bere teneatur. an sine accusatione quis
ualeat condemnari. Et an semel absolu-
1 tus possit iterú accusari. ¶ † Accusatio est
2 alicuius criminis delatio. ¶ †Potest auté
accusare quicunque non prohibetur. sicut
dicimus in testibus. ut. ff. de testi. l. 1. in
procuratoribus. ut. ff. de procura. l. mutus.
Et in matrimonijs. ut supra de sponsa. cú
apud. ¶ Prohibentur accusare aliqui pro-
pter sexum. ut mulieres ut. 2. q. 1. prohi
bentur. &. ff. eodem titulo. l. ulti. Hoc fal
lit in quibusdam casibus. ff. eod. ti. l. 2. ff. ad
leg. Iul. ma. l. in quæstionibus. insti. de su-
spe. tu. §. consequens. Item cum prosequú
tur iniuriam suam uel suorum semper ad-
mittuntur. qui autem suorum nomine in-
telligantur habes. ff. eodem titul. l. 1. & 2.
Item admittitur mulier secundum iura ca
nonica. ut 2. q. 1. prohibentur. §. mulierem.
scilicet in crimine fraudatæ annonæ. Ité
in crimine symoniæ ut infra eod. ti. tanta.
Et idem dici potest in alijs criminibus ex
ceptis. & idem in crimine dilapidationis.
Et quia exceptum est ut uidetur. ut 2. quæ
stio. 7. quapropter, quia æquiparantur cri
mini fraudatæ annonæ. ad cuius accusa-
tionem admittitur fœmina. ut superius di
ctum est. Et in his casibus in quibus ad-
mittitur mulier ad accusandum nec in-
scribit ad pœnam nec incidit in Turpillia
num. ut. ff. ad Turpil. l. 1. §. accusationem
3 &. l. mulier. † Nec obstat. lex. C. eod. titu.
si fœmina, nam ibi loquitur de fœmina
quæ destitit ab accusatione pacto corru-
pta. Item prohibetur accusare pupillus
propter ætatem. ut 2. q. 1. prohibentur. &
ff. eodem titul. l. qui accusare, in fi. in qui-
busdam casibus. ut. ff. eodem titu. l. 2. §. pu-
pillus. Adultus autem potest accusare cura
torem. ut. ff. de aucto. præstan. l. datur. Ité
alij propter magistratum ut consules. ut
2. q. 1. prohibentur. ff. eodem titu. l. qui ac-
cusare. quia nec ipsi in ius uocari possunt.
ut. ff. ad lege Iu. de adul. l. si maritus. Quod
de hijs magistratibus intelligo qui meri
habent imperium secus in modicis. ut. ff.
de iniuriis. l. nec magistratibus. Alij pro-
pter sacramentum. ut milites qui iurant
non se euitaturos mortem propter rem
publicam. ut. 2. q. 1. prohibentur. nisi suam
uel suorum iniuriam prosequantur. ut. C.
qui accu. non pos. l. non prohibentur. &. l.
si crimen. Alij propter delictum ut crimi
nosi & infames qui tamen admittuntur
in exceptis criminibus contra infames.
ut. 2. q. 1. in primis circa fi. ad accusandum
non ad testificandum, nisi illa adminicu-
la interueniant de quibus infra de simo.
licet Hely. &. c. per tuas. Alij. propter su-
spitionem turpis quæstus. ut qui duos reos
in diuersis iudicijs habet iudicio nondum
finito, ut. C. qui accu. non pos. l. cum ratio
nibus. tertium enim accusare non potest.
nisi suam uel suorum iniuriam prosequa-
tur. ut. ff. ad leg. Iul. de apul. l. inter liberos.
§. ulti. &. ff. eodem. ti:ul. l. hos accusare. §.
lege Iulia. Item qui ob accusandum uel
non accusandum nummos accepit. qui in
cidit in legem Iuliam repetundarum ut.
ff. ad legem Iul. repe. l. eadem. §. ultimo &
in le-

in legem Corneliam. ut.2.q.1. concussio nis.¶Alij propter conditionem suam, ut liberi contra patronos. Alij propter paupertatem, ut qui minus quam quinquagin ta aureos habent in bonis. ut.2.q.1. prohi bentur.&.ff. eod.titu.l. qui accusare. &.l. allj.&.l.nonnulli. Item illi non admittun tur ad accusandum qui ad sortilegos magosque cócurrunt. ut.2.q.8.quisquis. Hij tamen omnes si suam uel suorum iniuriá prosequantur admittuntur.ut in.l. multoties.allegata prohibentur. ut.ff.eo. titu.l. hij tamen.&.4.q.ulti.omnibus. & in criminibus exceptis ut in crimine læsæ maiestatis. hæresis. simoniæ. fraudati census. fraudatæ annonæ dilapidationis. ut in.l.prohibentur.15.q.3.sanc.&.c. nemini infra de simo.tanta. & in his admittun tur contra clericos infamatos. ut.2.q.1.in primis circa fi. uel si suam aut suorum iniuriam prosequantur.ut supra de testi. de cætero, alias non admitterentur etiam in exceptis criminibus cum generaliter pro hibeantur laici etiam bonæ famæ & clerici infames clericos accusare. ut.2.q.7. per totum & maximè in.c. ipsi apostoli. &.c.testes. sed instabis. In quo ergo sunt crimina excepta? Respondeo. quia infames de quibus superius dictum est admit titur contra laicos infames & contra clericos infamatos.ut dixi per.c.in primis.& hoc in accusatione. Item quia admittuntur in testimonium contra clericos inter uenientibus illis adminiculis de quibus ponunt decre. ille infra de simo.licet Hely.&.c.per tuas. Si ergo legitimus nó fue rit accusator non fatigetur reus. ut infra eod.c.1. Nisi forte ut ei purgatio indicatur propter infamiam ut infra eo.ti. ueniens. in fi. supra de confessis.c.1.in fi.2.q.6.præsbyter. uel saltem superior ex officio suo inquirat ut infra de collu. crimina infra eo. ti.qualiter.¶Item sunt & alij qui ob reuerentiam personarum illos quibus reuerétiam debent non accusant. ut liberi liberti. beneficiati. serui. familiares. quibus si hoc fecerint imponuntur uariæ pœnæ.ut. ff.eod.ti.l.qui accusare in fi. &.l.hij tamé. §.1.C.eod.ti.l.iniquum.&.l. si quis ex fa-miliaribus.&.l.contra ecclesiam. ut.12.q. 2.liberti.&.c.octaua. Idem in clerico beneficiato.ut supra de postu c.ul. Item socij & participes criminum non admittun tur. ut supra de testi.ueniens.C.de libera-li causa.l.si filium. nisi forte denunciatiuè uel exceptiuè agatur. ut supra de testi. quoniam infra de adul.significasti.¶Item ab alio delatus alium accusare nó potest. ut.2.quæstio 1.prohibentur supra de testi bus.c.ultimo. ita ut nec etiam suum accusatorem accuset de pari uel minore. secus in crimine maiori. ut.3.q.11.neganda Condemnatus autem in crimine cum sit insamis alium accusare non poterit nisi suam iniuriam prosequatur.ut.ff.eo.l. qui iudicio. Quod uerum est quod accusare non potest si nouam uelit accusationem in extraneum inchoare, secus si in suum accusatorem. nam potest si per sententiá non amiserit libertatem & ciuitatem.ut. ff.de pub.iudi.l.is qui. parcendú est enim ei qui prouocatus uoluit se ulcisci.ut.ff.de bo. liber. qui cum maior.§.si libertus.

4 ¶†Accusari autem non possunt aliqui propter excellentiam dignitatis. ut Papa & Imperator,ipsi enim supra ius sunt & legibus soluti sunt. ut supra de concessio. præben. proposuit.C.de legibus & cósti. l.digna uox. papa enim superiorem non habet nisi solum deum. ut.9.q.3. nemo aliorum,nisi in crimine hæresis. ut 40.di stin.si papa. Item magistratus non accusatur.ut no.supra eo. titu.§.item alij propter magistratum.

5 ¶†Forma accusationis hæc est. concipietur libellus accusationis continens ea quæ leguntur.2.q.ul. libellorum. in prin.& in auc.de exhibé.re.§.suscepto.& de hoc no.supra de libel. ob. in fi.

6 ¶†Debet autem accusator inscribere & se ad pœnam talionis obligare, idest, ad talem pœna qualem accusando inferri intendit. quia calumniantes ad uindictam poscit similitudo supplici. ut.2.q. ul.quisquis.&.q.3.calumniator.&.c.qui non probat. Quidam excipiunt quosdam casus. scilicet cum quis accusat de leui crimine. ut.ff.eo.ti.l.leuia. Item cum mulier accu sat.ut dixi supra eod.titu.§.3. Item in cri

mine apostasiæ. ut. C. de apo. l. apostatum. Item cum accusatur christianus quod iudæam duxerit in uxore. ut. C. de de iudæ. l. ne quis. Item cum maritus accusat mulierem de adulterio iure mariti. ut. 4. quæstione 4. §. aliquando. C. ad leg. Iul. de adul. l. quamuis. & l. iure maritl. Item in accusatione falsæ monetæ. ut. C. de fal. mo. l. 1. Item si tutor accusat. ut. C. qui ac cu. non pos. l. 2. Item cum quis ex necessitate accusat. ut hæres uolens uindicare necem defuncti. ut. ff. qui. ut indig. l. tutor. Item in crimine abigeatus. ut. C. de abige. l. una. Item cum per officiales crimina nunciantur. ut. C. qui accu. non pos. l. ea quæ. Sed est sciendum quod si accusator non inscriba ex natura tamen accusationis pœna calumniæ uenit. ut. C.
7 eodem titulo. l. ultima. ¶ † Item est sciendum quod in accusationibus non semper necessaria est libelli conceptio. ut in leui crimine. ut. ff. de accusa. l. leuia. Item in notorio. ut. C. eodem titul. ea quæ. 4. quæ
8 stione. 4. §. aliquando † in notorijs enim nec accusator requiritur nec ordo iudiciarius obseruatur ut supra de fil. præsby. quoniam infra eodem titul. euidentia infra de purga. ca. cum dilectus. 2. quæst. 1. scelus.
9 &. c. qui lotharius. † Nam in talibus ordo est ordinem non seruare. ut supra de iureiuran. ad nostram. secus in manifestis & non notoris. ut. 11. quæstione. 3. eorum supra de diuor. porro. Item plerunque de crimine agitur. nec est necessaria libelli conceptio. sed sine accusatore ad pœnam proceditur. ut. ff. ad. l. Iul. de adul. l. 1. §. si publico. ff. de proba. l. pe. C. de testi. l. nullum. instit. de suspec. tu. in. §. præterea. Item in calumniatore. tempore sententiæ postea non. ut. C. de calum. l. 1. 2. quæst. 4. §. notandum. ff. de bo. liber. l. qui cum maior. §. si libertus. Et idem dicunt quidam in falso. ut. C. ad le. Cor. de fal. l. ubi. Sed nos intelligimus legem illam cum principaliter de falso agitur non incidenter. alias autem generaliter ad pœnam ordinariam de crimine agi non potest sine accusatore & sine libello. ut. de mun. & ho. l. rescripto. §. si quis accusatorem. 2. q. 1. nihil. Ordinariam ideo dixi. quia plerunque agitur secundum iura canonica de crimine aliter non ad pœnam ordinariam. & tunc nec accusator nec li-
10 bellus est necessarius. † Vnde notandum est quod in foro ecclesiæ quatuor modis agitur de crimine, per accusationem, inquisitionem, denunciationem, exceptionem. Nec obstat infra eodem titul. super his. nam uerum est quod crimen tribus modis ualet opponi. ut ibi dicit. sed quatuor modis agitur. ut dictum est. nam per inquisitionem agitur de crimine. nec tamen tunc crimen opponitur. In primo ergo modo & accusator & libellus est necessarium nisi in casibus ut superius dictum est. in tribus casibus sequentibus non. unde accusationem præcedere debet inscriptio. ut infra eodem titulo. super his. Quod fallit casualiter ut superius dictum est. Inquisitionem clamorosa insinuatio. ut infra eodem titulo qualiter id fra de simo. licet Hely. &. c per tuas. Denunciationem charitatiua monitio. ut infra eodem. ca. 2. & in decreta. licet Hely. &. c. per tuas. 2. quæstione. 7. accusatio. &. c. si quis erga. Exceptione ad exordinariam pœnam obligatio. sed contra electum confirmatum excipiatur. ut infra
11 eodem titul. super his. ¶ † Effectus accusationis est depositio. inquisitionis ab administratione remotio. denunciationis pœnitentia uel correptio, exceptionis conficiendi exclusio. ut infra eodem titu. super his. In casibus tamen ex denunciatione sequitur amotio: ut cum quis agere non potest pœnitentiam, eo retento quod uitiose quæsiuit. & super quo denunciatus est, ut in simonia in ordine. ut. 1. quæst. 1. si quis. & quæst. 7. requiris. Item in dignitate & beneficio simoniaco. ut. 13. distinctio. nerui. In re furtiua uel uiolenta. ut. 14 quæstio. 6. si res aliena. Idem in re per dolum quæsita quam reddere quis tenetur ut uiolenta. ut supra de resti. spo. sæ-
12 pe contingit. † Si quis autem accusatus de crimine fuerit absolutus non potest super eodem iterum accusari. ut infra eodem titul. de his a sue enim crimen remissum sit à par-

fit a parte recidiuo dolore iterari non debet. 23.q.4. si illic. siue per abolitionem nomé rei deletum sit, alius accusationem repetere non potest. ut 2. quæstione.ultima. in fin. siue crimen remissum sit per in integrum restitutionem. ut. 2. quæ.3.§.notandum siue accusatore nõ probante reus sit absolutus non potest accusatio refricari.ut. ff. nautæ caupo. stat. l. licet. §. ulti-
13 mo † nisi in duobus casibus cũ posterior accusator docere paratus est priorem accusatorem præuaricatum fuisse. ut. ff. de præuarica. leg. 3. uel cum posterior primam accusationem se docet ignorasse. ut
14 ff. de accusa. l. si cui. §. hisdem. ¶ † In summa sciendum est quòd in causis criminalibus principales requirũtur personæ. nec interuenit procurator ut. 5. quæstione. 3. in criminalibus. &. ff. de publi. iu. l. penul. §. ad crimen. Fallit hoc in quibusdam casibus. In crimine iniuriarum ut 3. quæstione. 9. §. nisi. Item admittitur procurator ad excusandum. ut infra eo. ti. ueniés & 23. q. 5. reos. Item cum de crimine agitur non criminaliter ut supra de procura. tuæ infra eodem titu. super his, de sen. & re. iu. cum I. &. A. Item in leuibus criminibus. ut. ff. e. l. leuia. Item si si crimen nõ excedit pœnam relegationis. ut. ff. an per alium causa appella. exer. ua. l. unam. Itẽ in crimine suspecti tutoris. ff. de procura. l. non solum. §. ult. Item cum quis accuset alium de ingratitudine. ut. ff. de procura. sed hæ personæ. §. patronus. Item in popularibus actionibus interuenit procurator ad agendum. ut. ff. de procura. l. licet in popularibus. sed non ad defendendum. ut. ff. de popula. actio. l. qui popuları. Item dominus defendit seruum in crimine. ut. ff. de accusatio. l. si cui. §. ulti. Quidam tamen dixerunt quòd semper in crimine potest interuenire procurator ex parte rei. post litem contestatam ut 5. quæstione 3. reos. Sed illud locum habet in procuratore dato ad allegandas causas absentiæ, non causas causæ. ut. ff. de procu. l.
15 seruum. §. publicè. ¶ † Videamus de secunda parte rubricæ scilicet de natura inquisitionis. & qualiter procedatur in ea. In primis no. est differentia inter inquisitionem quæ fit contra singularem personam. & illam quæ fit tam in capite quam in mẽbris, quia in prima requiritur ordo ille quam infra eodem titu. qualiter. In secundo casu de plano & sine strepitu fieri habet ut infra eo. titu. olim. Vbi autem agitur de statu ecclesiæ, requiruntur testes tales quales in ecclesia inueniũtur. Et est ratio quia ea quæ domi fiunt per domesticos probari oportet. ut C. de repu. l. consensu. supra de testi. ueniés. ubi uerò contra singularé personam. tũc legitimi adhibentur. ut supra de senten. & re iudi. cum
16 I. & A. ¶ † Item nota differentiam an iudex ex officio suo descendat ad inquirendum, an aliquo procurante inquisitioné. Nam in primo casu inquisitor facit iurare illum contra quem inquirit, ut super eo de quo inquirit ad interrogata respondeat ut infra eo. ti. cum dilectus. In secundo casu non faciet illum iurare. sed promotor inquisitionis probabit illud super quo literæ sunt obtentæ si ex delegatione inquiritur. uel coram ordinario si ordinarius inquirit. & si non probauerit tunc promotor uel adiutor inquisitionis punietur ut infra titu. proxi. cũ dilectus. Item & aliam differentiam notabis quia cum inquisitor ex officio suo procedit publicatis attestationibus. denuo ab alijs testibus inquiret, ut. 2. quæstio. 1. notum 2. quæst. 5. habet hoc proprium. & cap. Mennam. Cum autem aliquo adiuuante inquisitionem non sic. timetur enim de subornatione. ¶ Fieri autẽ
17 † debet inquisitio in loco in quo persona de qua inquirẽdum est conuersatur. ut 22. quæstio. 1. paratus. 24. quæst. 1. pudenda. supra de electio. postquam supra de præ-
18 sumpti. quosdam. † Citabitur is contra quem inquirendum est & significabuntur ei crimina de quibus est inquirendum ut 5. quæstio. 2. si primates. & infra eodem titu. qualiter. §. debet. Is autem contra quem inquiritur poterit opponere contra inquisitionem de suspecto. ut infra eodem titu. ad petitionem. Item poterit opponere quòd sit criminosus. ut secunda quæst. septima iudicet. Po-

terit opponere contra testes. ut infra eodem titul. cum oporteat. &.c. qualiter infra de simo. licet Hely. &.c. per tuas. nam ibi cum de crimine excepto inquiritur, est speciale ut criminosi admittantur. Si ergo inquiratur de non excepto, non admittentur. ut. 2. q. 1. deus supra de testi. cogen praeterea 35. q. 6. episcopo. Poterit obijcere ad dicta testium. ut infra eod. tit. qualiter. §. debet. poterit excusationes suas proponere. ut infra eodem. ca. cum dilectus. Poterit opponere in personam denunciantis & literas impetrantis. ut in fra eodem titulo cum oporteat. & ca. dilectus. Inquisitor faciet iurare illos qui denunciauerunt. ut in decre. licet Hely.

19 † Secus est cum agitur per modum accusationis, quia qui semel apparuit inter accusatores testis esse non potest. ut infra

20 eo. cum. P. ¶ Forma † iuramenti testiũ in causa inquisitionis diuersa est a forma illa quae in causis alijs obseruatur. Nam in alijs causis testis iurat dicere ueritatem de his quae uidit & quae in praesentia eius dicta sunt. ut 3. quaestione 9. testes. §. de his quae &.c. cohortamur. Sed in causa matrimoniali cum de consanguinitate agitur forma iuramenti testis est, quia iurabit testis de his quae nouit circa parentelam uel credit & quod à maioribus accepit. ut supra de testibus. licet. & in his casibus in quibus agitur in figura iudicij & sunt partes testis dicet tam pro una parte quam pro altera. nam communis est. ut. 14 quaest. 6. non sane. In inquisitione uerò forma iuramenti testis est. ut super crimine dicat plenam ueritatem. ut in decre. licet Hely. Si uerò super statu ecclesiae inquiratur, tunc forma iuramenti testium duplex est. nam aut iurat ueritatem dicere de his quae scit uel credit in ecclesia reformanda exceptis occultis. ut infra eodem titul. olim. uel quòd respondebit ad interrogata. ut infra eod. titul. cum

21 dilectus. † Sed si is contra quem inquiritur conuincatur qualiter puniendus sit à nonnullis in dubiũ reuocatur eo quod circa hoc diuersi mode loqui uidētur. Ad hoc dico quod si contra praelatũ inquiritur administrationem habentem, certa est poena scilicet ab administratione remotio exẽplo uicilli. ut infra eod. tit. qualiter. tunc ergo non erit arbitraria. Nam facti quidem quaestio in arbitrio est iudicantis. poenae uero persecutio non eius uoluntati mandatur sed legis arbitrio reseruatur. ut 2. q. 3. §. notandum, & accedunt ad idem ff. de uerbo. signific. l. si qua poena, & ff. ad Turpil. l. 1. §. primo. Si uero fiat inquisitio contra praelatum non habentem administrationem, tunc, est arbitraria poena. Nam tunc secundum merita personae & qualitatem excessus poenam poterit iudicantis discretio moderari. ut infra eo. ti. inquisitionis. in fi. 1. responso. & arg. 1. de simo. de regula &.c. dilectus. Sed haec fallunt in criminalibus enormibus. quae ordinis executionem suscepti aut retentionem beneficij etiam post peractam poenitentiam impediunt. ut est uidere in homicidio & simonia. in ordine & beneficio. ut infra eod. inquisitionis. In his. n. & consimilibus sic esset sicut in accusationis iudicio procedendum. ut dicit illa decre. inquisitioni. Quae autem sint enormia delicta & de effectu ipsorũ no. supra de tem

22 po. or. & qual. or. §. circa. ¶ Sed † quid si nihil probatum sit aduersus eum cõtra quẽ inquiritur nisi de sola fama. Si crimen de quo inquisitum est perseuerantiam habet facti, admoneat eum ordinarius primo seorsum, posteà coram testibus, & si infamia perduret suspendet eum usque ad satisfactionem condignam ut infra de purga. cano. si quis praesbyter. Et in eo casu intelligo quòd praesbyter infamatus debet suspendi. non enim dico quòd statim propter infamiã debet suspendi nisi enormitas delicti uel scãdalũ hoc exposcat ut infra de purga. cano. inter sollicitudines. Caeterum si omnes testes dicunt eum innocentem non suspendetur nec onerabitur purgatione nisi ex abundanti hoc fiat ad tollendam infamationem facti. ut. 2. q.

23 5. habet. &.c. mennam. ¶ † Itẽ quid si superior uelit inquirere, reus autẽ dicat nolo, ut inquiras sed praefigas terminũ accusare uolẽtibus, & accusatore deficiẽte paratus

sum me purgare. nunquid audietur reus an iudex. Videtur quòd reus quia quod reus petit ordinarium est. quod dicit iudex est extraordinariũ & iudex potius ordinario quam extraordinario iure procedere debet ut.2.quæ.1. mulri.in fi.&.ff.de mino.l. in causæ. Puto potius inquirendũ quia purgatio sequitur inquisitionem.ar. infra de purga. cano. inter sollicitudines.

24 ¶ † Sed quæritur an reus possit probare innocentiam suam & excusationem per familiares & cubicularios. Respondeo sic ut 11.q.2.manifesta.& 2.q.7.cũ pastoris. Item quid si alienus qui non est de diœcesi impetret inquisitionem hoc supprimẽs in impetrando potest præsumi ipsum non charitatiue moueri cũ non intersit ipsius.

25 ¶ Item † quid si repellatur adiutor inquisitionis. nũquid alius admittetur uel iudex ex officio suo procedet. Respondeo admittetur alius. ut infra eodem tit. cum oporteat. & argu. ff. de inoffi. testa. l. posthu-

26 mus. §. primo. † Crimina enim semel audita indiscussa præteriri non debent. ut infra de collu. dete. crimina. nec refert undecũque claruerint. ut 24.q. 3. ecce. Item inquisitio nititur ex officio superioris. & ideo iterari potest. ut 2. quęst. 5. habeat

27 hoc proprium.& ca.mẽnam. ¶ † Itẽ quid si infamia ortum habeat ab inimicis: nunquid inducet inquisitionem. Respondeo non. ut infra eodem titu. qualiter.&.c.inquisitionem. in fin. 11. quæstione 3. in cũctis. & 2. quæstione 4. omnibus infra de purgatio. canonica cum in iuuentute. Sed cum difficile sit ortum infamiæ probare. cum ipsa fama a certo auctore procedat. ut de cond.4.sanctum est. Satis dici potest quòd & si esset inquisitio. non tamen cessabit purgationis iudicium ut infra e.c. in

28 quisitionis in fi. ¶ Debet autem † descendere superior ad inquirendum cum canonicis ecclesiæ suæ. ut 86. dis. si quid uero. 25.quæ.7. si quid. Intelligo hic ecclesiam suam scilicet maiorem. hoc est cathedralem ut infra de uerbo. sign. c.cum clerici. Sed si abbas uel alius prælatus inferior ab episcopo sit infamatus. puto in inquisitione & alios prelatos diœcesis connicis adiungendos. ut 18. quæst. 2. si quis abbas.

29 ¶ In summa notandum est † quod infamia orta ad denunciationem paucorum, non inducit inquisitionem ut infra eo.tit. inquisitionis in fi. Vnde is contra quem mãdatur inquisitio fieri poterit excipe ut dicat inimicos esse denunciatores. Item ipsum denũciasse super eo de quo ante fuerat infamatus ut infra eo.ti. cum oporteat multa enim falsa principi referuntur.ut.2. q.5. biduum, in fi.sub tali enim conditione. commissio facta uidetur. ut si infamia & clamor præcesserint unde. de hoc est primitus inquirendum. ut in illa decr. cũ oporteat. Nec obstat infra eo.c.ult.ubi ad denunciationem quandoq; mandatur inquiri quia. si superior mandat inquiri exceptio prædicta nihilominus salua manet. ¶ Nunc restat uidere de tertia & ultima parte rubricæ scilicet denunciationibus.

30 † Est igitur sciendum quod ad denunciãdum tenentur omnes secundum quosdam ut 2.q. 1. si peccauerit.& q. 7. qua propter 11. q. 3. tam sacerdotes. 45. dist. sed illud quod & Hug. concedit. Sed dura est hæc opinio & multos constituit trãsgressores. Et propterea alij benignus dicunt quod illud mandatum euangelicum si peccauerit &c. non extenditur nisi ad illos qui in magistratu sunt positi. siue sint clerici siue laici. argu. ad hoc 33. q. 4. duo ista nomina 17.q. 4 præsbyterorum. quo ad alios autem est consilium. Et hoc uerum est in peccato commisso secus in committendo nã quo ad illud omnibus est præceptũ ut 22. q. 5. hoc uidetur quicunque ergo habet familiarẽ tenetur corrigere. ut 33.q. 4. duo ista nomina. 23. q. 5. non putes. Et quæstio intelligatur præceptiue quo ad prælatos. consultiuè quo ad priuatos est arg. 13.

31 q.4.ca.1. ¶ † Sed dubitatur an infames & criminosi admittantur ad denunciandum. Et uidetur quod sic, quia omnes ad hoc ex præcepto tenentur secundum unam opinionem. Et quòd infames admittantur arguitur ex multis iuribus. 24. quæst. 1. quisquis supra desponsa. præterea. & ubi ad correctionem agitur non requiritur tantus rigor ut in prædicto. cap. hoc uidetur

2 uidetur † ubi de bona fide agitur non conuenit, de iuris apicibus disputare ut. ff. manda.l. si fideiussor. §. quædam. Sed è contra uidetur quia tantum honestiores personæ admittantur, ut 35.q.6.episcopo sinodo. & non infames, ut supra de testi.co.præterea. Nam & ad populares accusationes nõ admittuntur nisi personæ integri status ut. ff. de popula. ac.l. popularis. Scripserunt Io. & Tan. quod quilibet admittitur ad denunciandum. dummodo bono zelo denunciet supra de sentent.& re iudica.cum I. & A. Sed licet admittantur infames & irregulares non tamen criminosi cum enim criminosi nõ correxerint sua crimina præsumitur quòd
33 zelo denuncient aliena.† Has summas approbo ut tamen inter denunciationem & denunciationem distinguas, quia denunciatio quæ fit de peccato commisso est euangelica, sed; illa quæ fit de committendo est canonica. Ad hanc canonicam quilibet admittitur ut supra de cogna. spi. tua.ad hanc qualiscunque noticia sufficit. ut in capitu. hoc uidetur in qua turpitudo propria non obsistit.ut supra de spoli.præterea. quam non impedit iuramentum præcedens. ut 14. distinctio. nerui. Ad quam non faciendam si quis se iuramento astrinxerit iuramentũ non tenet. supra de iureiuran. quemadmodum quæ omnia in denunciatione euangelica non contingunt. ut superius dictum est. Quamuis autem possit quilibet dummodo non criminosus ut superius notandum est peccatum denunciare commissum. ut in auté.quomodo opor. episc. §. licentiam, colla.1.& in autent. de non alie. aut permu.§.ul.coll.2. & circa accusationem solennia.ut 4.q.4 §. aliquando. &.C.de accu.& inscript.l. ea quæ tamen nunciatores his quæ nunciant assistere debent. ut.ff.ad Turpill.l.ab accusatione §.nunciatores &. C. de accu. & inscript. l.singuli. & si non probauerint quod denunciant punientur. ut infra titu. proxi. cum dilectus.

Summarium.

1 *Accusatorum temeritas tribus modis detegitur. & tribus pœnis subijcitur.*
2 *Calumniari quid sit. & quid præuaricari. & quid tergiuersari.*
3 *De calumnia qualiter qui conuincatur.*
4 *Præuaricator quis dicatur.*
5 *Tergiuersator quis sit, & qualiter puniatur.*

¶ DE CALVMNIATORIbus. Rubrica.

Dictum est supra de accusationibus & accusatoribus, sed quia plerunq; accusatores calumniantur. Idcirco subijcitur hic rubrica de calum. ¶ Videamus igitur quid sit calumniari. qualiter quis de calumnia conuincatur. & qualiter puniatur. ¶ † Est autem
1 sciendum quòd accusatorum temeritas tribus modis detegitur & in tribus pœnis subijcitur. Aut enim calumniantur aut
2 præuaricantur. aut tergiuersantur. ¶ † Calumniari est falsa crimina intendere. Præuaricari uera crimina abscondere. Tergiuersari in uniuersum ab accusatione desistere. ut 2.q.3. §. notandum.ff.ad senatusc.consult.Turpill.l.1.§.1. Et quòd dixi calumnia est falsa crimina intendere. subaudi scienter & animo calumniandi. ut infra eodem titu.c.1. ¶ Calumniatoribus pœna lege remia irrogatur. ut.ff. eod.titu.l.1.§.1. Nam calumniantes ad uindictam poscit similitudo supplicij. ut not. supra titul. proxi.§.debet autem ac-
3 cusator inscribere. ¶ † Conuincitur quis de calumnia secundum quosdam eoipso quod non probat quod intendit. ut 2.q. 3.calumniator. &.c.qui non probat. C. de aduo. diuer. iud.l.1.ff.de testi. l. 3. §. idem diuus Adrianus. C.de famo. libel. l. 1.in fin. C.ad leg.Iulia. de ui publi.l. si quis ad se. &.C.de fruct. & lit. ex.l. non ignoret. Sed non est ita, quia non protinus calumniari uidetur qui non probat quod intendit. unde eius rei inquisitio spectat ad iudicem qui reo absoluto animi de-

mi destinatione. argumentum. ff. de uerborum significatione. l. fugitiuus. quia post sententiam absolutionis hoc non liceret. ut. C. de cal. l. 1. de accusatoris incipit consilio quærere qua mente ductus ad accusationem processit & tunc condemnabit eum uel absoluet quorum alterũ ex forma sententiæ apparet. ut 2. q. 3. §. notandum. ff. eodem titulo. l. 1. § 1. potest enim esse quòd accusator qui non probat iustam habuit causam ueniendi ad crimen. ut. C. eodem titulo. l. qui non probasse. Si uero iudex de hoc non acquisierit durante adhuc primo iudicio. postea non potest. ut. C. eodem titu. l. 1. nisi noua contra accusatorem eundemque calumniatorem accusatio instituatur. ut. C. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Vel potest in continenti reo absoluto condemnare calumniantem. præhabita tamen inquisitione, quia quæ incontinenti fiunt inesse uidentur. ut C. de pac. l. petens. ff. si cer. peta. l. lecta. Et nota. quòd ubi certa est pœna imponenda accusato si conuincatur certa est & imponenda accusatori calumnioso quia eadem. sed ubi incerta esset illa quæ imponenda esset accusato tunc accusatori in calumnia comprehenso imponetur tanta & talis pœna quanta & qualis pro crimine obiecto ab accusatore solet imponi. ut C. eod titu. l. ulti. ff. ad senat. consul. Turpil. l. & in. pri-
4 uatis. ¶ † Præuaricator autem dicitur quasi uaricator qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua. quod nomen Labeo à uaria concertatione tractum ait. nam qui præuaricatur ex utraque parte consistit. quinimo ex altera. Hic autem extra ordinem solet puniri. ut 2. qu. 3. §. notandum in uerbo præuaricator. & ff.
5 de præuarica. l. 1. & 2. ¶ † Hic autem tergiuersatur qui terga uertit accusato, & circa abolitionem ab accusatione desistit. Hic incidit in Turpill. & extra ordinem punitur. ut. 2. qu. 3. §. notandum. in uerbo. si quis. & ff. ad Turpill. l. 1. §. si quis autem.

Summarium

1 *Simonia quid sit.*
2 *Simonia unde dicta.*
3 *Simonia committitur tribus speciebus muneris.*
Munus aliud ab obsequio, aliud à manuque, aliud a lingua.
4 *Simonia uoluntate sola committitur. & nume. 9.*
5 *Casus in quibus munus à manu in spiritualibus licitè intercedit.*
6 *Obsequium spirituale an possit sine uitio præstari & pacto.*
7 *Exennia an inducant simoniam.*
8 *Modica quantitas pro re spirituali ex pacto data an inducat simoniam.*
9 *Simoniacus furi comparatur.*
Vsuram quæ inducant.
10 *Simonia an committatur si aliquid detur pro calice seu uestibus benedicendis.*
11 *Simonia in quolibet ecclesiastico ministerio exercendo committi potest.*
12 *Cautio an ante promotionem alicuius exigi possit sine uitio simoniæ.*
13 *Superioris autoritas uitium tollit.*
14 *Dare intelligitur qui quod sibi debetur remittit.*
15 *Simonia est crimen enorme.*
16 *Simoniacus à quolibet accusari potest.*
17 *Missam cantare potest quilibet peccator præter simoniacum.*
18 *Iura canonica quare simoniam & fornicationem prosequantur.*
19 *Suspensi & excommunicati excluduntur à participationem sacramentorum.*
20 *Simoniacus qualiter debeat puniri.*
21 *Accusatus de simonia, pendente accusatione, officium suum exequi prohibetur.*
22 *Beneficium simoniace adeptus tenetur ad omnes fructus perceptos & percipiendos.*
Fur semper est in mora & ad damna tenetur.
Possident sine titulo tenetur ad damna & lucra percepta & percipienda.
23 *Pecunia simoniacè data cui sit restituenda.*
24 *Prælatus aliquid ab ecclesia per simoniam extorquens duplicatum restituit.*
25 *Simoniam an inducat omnis pactio in re spirituali*

spirituali interueniente.
Pactum in traditione rei propriæ apponere licet.
26 *Simoniam an committat exigens aliquid in exequijs mortuorum. uel in benedictione nubentium. & in consecrationibus episcoporum.*
27 *Dispensare cum simoniaco an quis possit.*
28 *Episcopus an possit cum simoniaco dispensare. & num.35.*
29 *Simoniacè ordinatus quis dicatur.*
30 *Damni nihil sentire, qui prohibuit.*
31 *Prohibitio in casibus nihil operatur.*
32 *Tacens plerunque præsumitur consentire.*
33 *Absentia aliquando plus operatur quam contradictio.*
34 *Dispensatio quando dicatur fieri semiplenè, quando plenè & quando plenissimè.*
36 *Intellectus ad c.erga.1.q.1.*
37 *Sacerdos an peccet uel simoniam committat missam pro denarijs celebrando, uel alia officia exequendo.*
38 *Laici an compelli possint ad præstandum oblationes.*
39 *Simoniacus an efficiatur qui se cum bonis suis ecclesiæ confert.*
40 *Paupertas delinquenti non ignoscit.*
41 *Famis necessitas excusat à furto.*
42 *Mediatores simoniæ, simoniaci sunt & infames, nec ad testimonim admittuntur.*

¶ DE SIMONIA. Rubr.

INter cætera crimina ecclesiastica simonia primum obtinet locum. Nam simoniaci uelut primi & præcipui hæretici ab omnibus fidelibus sunt respuendi. & omnia crimina ad comparationem simoniaci hæresis quasi pro nihilo reputantur. ut.1.q.ult.patet. & quia usitatum est tantum malum.ut.1.q.1.reperiuntur. & ideo exaggerandum.ut.ff.de pœ.l. aut facta.§.ulti. Idcirco præmisso de accusatore & eius calumnia. statim ante alia crimina ponit de simonia. unde subijcitur hic rubrica de simo.& ne aliquid pro spiritu. exigatur uel promittatur. ¶ Videndum est igitur quid sit simonia unde dicatur quibus modis contrahatur. quia pœna simoniacus puniatur. & quæ contra eũ pos
1 sit dispensatio adhiberi. ¶ Simonia † est
studiosa cupiditas uel uoluntas emendi.
uel uendendi spirituale uel spirituali annexum quod spirituale censetur. Ius enim
percipiendi prouentus præbendales spirituale non est sed dicitur annexum spirituali. hoc est canoniæ propter res temporales quæ ex illo iure proueniunt scilicet fructus. Sic & ius percipiendi prouentus ratione prælaturæ spirituale non est, sed dicitur annexum spirituali propter tẽporalitatem quæ inest ipsi perceptioni. Et ideo si quis emat uel uendat spirituale ptopter annexum spirituali. neutrum in emptum uel in uenditũ derelinquit, ut.1.q.2.si quis obiecerit. Sic & ius patronatus uendi non potest. ut supra de iure pa. de iure & .c. quia clerici. tamen dicitur spirituali annexum ut in decreta de iure & supra de iudi. quanto. propter quandã considerationem, quia cadit in laicum & a laico possidetur uel quasi. cum nullum ius spirituale a laico possideatur præter illud & præter ius funerandi. ut.ff. ius funerandi.ut.ff.de mortuo infe.l.1. & præter ius eligendi si ex priuilegio competat. ut supra de iure patro.nobis. & propterea non dicitur ius spirituale sed annexum spirituali. accedit ad ista supra de rerum. permu.quæsitum. Præmissa autem diffinitio uel descriptio simoniæ probatur. 1.q.
2 qui studet. ¶ † Dicitur simonia à Simone
mago primo in nouo testamento sceleris huius auctore. ipse enim uoluit emere gratiam sancti spiritus à beato Petro. sicut & Gyesi in ueteri testamento uoluit uendere gratiam sanitatis Naaman Syro. Vnde proprie loquendo emptor spiritualiũ dicitur simoniacus uenditor gyziacus uel gyziecus. Sed usus hominũ habet ut uterque simoniacus appelletur & de utroque
3 legitur. 1.questi.1.qui studet. ¶ † Committitur autem simonia tribus speciebus muneris. Vnde beatus qui excutit manus suas ab omni munere. non dixit solũmodo à munere. sed ab omni munere, quia munus aliud ab obsequio. aliud à manus aliud à lingua. Munus ab obsquio est ser

uitus indebite impensa munus a manu pecunia est minus à lingua fauor est. ut. 1. q. 1. sunt nonnulli. † Item committitur simonia sola uoluntate uel intentione. sicut & ut usura ut infra de usu. consuluit. 14. q. 3. si feneraueris. In hoc tamen distinguendum est sicut distinxerunt doctores antiqui. quædam sunt prohibita. quia simoniaca. ut uendere uel emere sacramenta hæc. n. ideo hodie prohibentur, quia in ueteri testamento erāt prohibita & simonia ēa emi uel uendi dona sancti spiritus. ut. 1. q. 1. qui studet. unde uenditores columbarum eiecti sunt a domino de templo. ut 1. q. 3. ex multis. Quædā autem sunt quæ in ueteri testamento nec erant prohibita nec simonica. quia prohibita per constitutiones ut uendere uicariam castaldionatū, œconomatum, aduocatiam & huiusmodi. ut infra eo. tit. ad nostram. 1. q. 1. si quis episcopus. &. q. 3. saluator. hæc emi uel uē di est simonia cum quia prohibitum. Et in his non sufficit sola uoluntas sed requiritur ut interueniat actus. Et nota quòd in his quibus simonia committitur sola uoluntate nullo pacto sed effectu animi præcedente non est necessaria resignatio spiritualium quæ conferuntur & temporaliū quæ præstantur sed sufficit delinquentibus per solam pœnitentiā suo satisfacere creatori & eos per simonia huiusmodi non tenere. ut infra eo. ti. c. ulti. & secundū hoc intelligo decre. infra eod. titul. tua nos.

5 ¶ † Sunt autem casus in quibus munus a manu licitè intercedit in spiritualibus. Primus est cum quid spōte datur & gratis offertur ut 1. q. 1. quidquid inuisibilis. & c. quàm pio, in fi. & ca. placuit. & infra eod. titu. dilectus filius. A. in fi. Secundus cum omnia illa concurrunt. quæ distinguntur infra e & si quæstiones. Tertius pro operibus spiritualibus ab eo collatis qui ad hoc ex officio non tenetur. ut 12. q. 2. charitatem. Quartus pro operibus spiritualibus ad quas qui confert ex officio tenetur ut cum episcopus consecrat ecclesiam uel uisitat, quia tunc potest exigere moderatā procurationem: ut infra e. cum sit Romana supra de rescrip. c. cum ex officij. to. q. 3. relatum. Sed quamuis sic dixerint antiqui & sic scripserit frater Raymun. in sūma sua tamen non audeo dicere quod pro actu uisitandi uel consecrandi episcopus exigat & hoc propter canonem. 1. q. 1. statuimus sed pro labore uie. 12. q. 2. charitatem. Sed oppones. canon ille loquitur cū episcopus non per suæ ciuitatis parochias fatigatur. si ergo in sua ciuitate uisitat uel consecrat. uidetur quòd non debeat exigere procurationem cum non laboret. & tamen contrarium est ut supra de censibus exac. & procura. uenerabili. Ad quod respondeo. & si minus laboret eundo ad ecclesiam ciuitatis causa uisitandi uel consecrandi quam eūdo ad ecclesiam in diœcesi constitutā laborat tamen, & ideo cessat obiectio. Quintus cum eleemosyna datur pro uita æterna & peccatorum remissione unde peccata tua eleemosynis redime. Sextus pro redimenda uexatione quæ in rebus spiritualibus iniustè infertur ut infra eo. ti. dilectus. Et concordat redimētes tempus carissimi quoniam dies mali sunt. Sed uidetur obstare infra eo. tit. que relam. ibi enim utrunque prohibetur emi redimi ecclesiam. Sed ibi exponitur redimi. idest pro pecunia resignari, item non obstat infra eo titu. nemo quia ibi nō redimitur uexatio sed emitur absolutio. Vel potest sic dici quod redēptio rei spiritualis si mittitur uexatio iniuste & redimenti prohibetur uexanti & pro uexationis cessatione recipiēti. ¶ In munere ab obsequio distinguir. quia aut obsequium est corporale aut spirituale. Si corporale sit obsequium & honestum uitium non inducit. ut cum quis seruit suo episcopo corporaliter in rebus licitis & honestis puta eūdo Romam pro ipso aduocando uel procuratoris officium gerendo pro negotijs eius uel ecclesiæ suæ. ubi ergo dignus dignum & honestum præstat obsequium pro beneficio uel ordine cessat uitium simoniæ. & hoc innuit a contrario sensu canon ille. 1. q. 1. sunt nonnulli. in uerbo. munus ab obsequio est seruitus indebitè impensa. Si uero indignus dignum uel dignus indignum præstet obsequium. non caret uitio simo-

 niæ.

niæ. Sed quamuis honestum obsequium liberaliter præstitum uitium non inducat: ut dictum est. in pactum tamen dici non potest. Hug. tamen dixit de indistinctè quòd si quis directè habeat intentionem suam ad ordinem uel beneficium cum seruit. simoniacus est ar. pro eo. infra eo. tit. cum essent. Sed nunquid obsequium spirituale potest sine uitio præstari ex pacto. Respondeo non nisi beneficio uel personatui sit annexum. ut supra de præben. significatum. ¶ In munere autem a lingua sic dico licet super hoc diuersi diuersa scribant. porriguntur preces aut ab ipso ordinando seu promouendo. aut ab alio pro ipso. Et in utroque casu dicunt quidam preces huiusmodi esse illicitas. & si ad eas fiat ordinatio uitiosa est & speciem continet simoniæ arg. 1. q. 1. ordinationes & c. nullus itaque. & 7. q. 1. in scripturis supra de iure patro. per tuas. Quod tolerabile puto si pro indigno fiant: secus si pro digno ut supra de ætat. & quali. tuam. 1. q. 1. filiũ infra de simo. tua. alias multi hodie dãnarentur cum plures ordinentur & beneficientur interuenientibus proprijs præcibus uel aliorum. Sed si aliquis pro prælatura preces porrigat pro se ipso hoc ambiciosum est ut. 1. q. 1. nullus itaque si uero interpositis præcibus alienis ad prælaturam aliquis assumatur. tunc distinguo. aut præces sunt carnales aut spirituales fiat carnales & fiant pro indigno. committitur simonia. ut 1. qu. 1. de ordinationibus. Nam preces loco precij succedunt. ut. 1. q. 1. sunt nonnulli. Sed si sint carnales & fiãt pro digno licitæ sunt dummodo is qui ordinat uel instituit respectum nõ habeat ad preces. sed ad utilitatẽ ecclesiæ uel meritum promouendi. Spirituales autẽ præces uitium non inducunt ut. 1. q. 1. laborẽ. 63. dist. principali.

7 ¶ † Quæritur de exennijs an simoniam inducant. Videtur quòd non dum tamen non producantur ad munerum quantitatem. ut. ff. de offi. procon. l. solent. §. non autẽ. & §. ulti. licitè enim recipitur esculentum & poculentum quod intra dies proximos prodigatur. ut. ff. de offi. præsi. l. plebiscito. sicut & quæ prophetæ offerebantur stipites magis æstimabantur tabernaculi quam munera prophetæ ut 1. q. 1. iudices. ¶ Sed quid si corrupta intentione dentur uel recipiãtur exennia. Respondeo simonia committitur quæ sine resignatione ordinis uel beneficij collati pœnitentia sola purgatur ut infra eo. c. ulti. & secundum hoc intelligi potest infra eo. nemo.

8 ¶ Sed nunquid † modica quãtitas pro re spirituali ex pacto data simoniam inducit. Respondeo sic. Nam inuenio quòd sex solidi faciant simoniam ut infra eo. titu. tuæ. Item 30. ut infra eo. ueniens. Item quinque oboli. ut 1. q. 1. iudices. Item tremissis ut 1. q. 1. placuit ut nullus episcoporum id est, tertia pars solidi.

9 † Item simoniacus furi comparatur. ut. 1. q. 1. ordinationes, & in furto non distinguitur quantitas. ut 14. q. 6. c. ul. Item simonia comparatur crimini usurarum utrunque enim sola uoluntate committitur. ut supra eo. §. item committitur. Et in usuris non distinguitur inter modicũ & multum. Item cupella uini. Item uerba: poma & quicquid fit quod sorti accedit usuram inducit ut 14. q. 3. plerique. Ad hoc autem dico quòd ubi ex pacto aliquid datur non distinguo quãtitatem & opus est resignatione eius quod taliter quæsitum. ubi autem aliquid quantumcunque corrupta intentione datur. sine pacto simonia cõmittitur quę absque renunciatione per pœnitentiam deletur ut. infra eo. ca. ultimo. Sed si non constet de mente corrupta tunc considerantur circũstantiæ illæ de quibus habes infra eo. ti. & si quæstiones.

10 ¶ † Sed nunquid simonia committitur si aliquid detur pro calice seu uestibus benedicendis. Dixerunt quidam quòd non nisi inueniretur hoc in iure prohibitum. tunc enim esset simoniacum, quia prohibitum, ut est uidere in chrismate. baptismo. communione. balsamo. sepultura. basilicis dedicandis. ut 1. q. 1. dictum. & ca. placuit ut unusquisque. & infra eo. ti. cum in ecclesiæ. Et his consentit frater Raymũ. in sum

11 ma sua. † Puto tamen uerius quòd in quolibet ecclesiastico ministerio exercendo simonia committi potest ut infra eodem titul.

12 tul. ad nostram.¶†Sed nunquid ante promotionem alicuius potest ab eo cautio exigi sine uitio simoniæ. Respondeo non sed postea sic.ut.8.q.3. talia.1.q.1. quam pio. dum modo pactum non præcedat. ut 8.q.3. Artaldus. postea uero præstabitur cautio quæ ex antiqua consuetudine approbatur.ut.63.dist.quia sancta. sed à superiori potest exigi & recipi cautio siue ante siue post ordinationem subiecti. ut supra de electio.significasti.23.dist. quam quam.28.dist.de Siracusanæ.c.dist.opta-
13 tum.&.supra de iureiu.nullus† auctoritas enim superioris uitium tollit.ut supra de pact.cum pridem.supra de præben.nisi supra de transla.statuimus.ff. de his qui not. infa.l.furti.accipe.§.qui iussu. Item nota quòd sicut simoniacum est mediante pecunia uel pacto rem spiritualem acquiri: sic & resignari:ut infra eo.ti.quærelam su-
14 pra de testi.ueniens†dare enim intelligitur qui quod sibi debetur remittit.ut.8.q.3.talia.ff.de calu.l.quin etiam.ff.de cond. causa da.l.si mulier.licet sit arg.contra.ff. qui.mo.pig.uel hypo.sol.l.1.§.cũ debitor C.ad uelle.l.1.ff.quę in fran.cre.si pignus Et eodem modo simoniacum est ob pecuniam reconciliare uel non reconciliare. ut infra eo.ti.nemo.&.c.ad aures.Nec mireris si duo contraria in idem recidunt. Nam hoc contingit alias ut cum recipitur præcium ad accusandum uel non accusandum. deounciandnm uel non denunciandum testificandum uel non testificandum.eligendum uel non eligendum. hæc enim omnia eadem lege puniuntur.ut.1.q.1.qui cum &.l.eadem.§.lex Iulia. &.2.q.1.prohibentur. accedit ad ista.1.q.1.§. qui autem pecuniam.Sed obstat canon 1.q.1.sunt quidam ibi dicitur sunt quidam qui uiolentia uel fauore non permittunt ecclesias ordinari.hos etiam decernimus ut sacrilegos iudicandos. Sed ibi subau-
15 dio.nihilominus simoniacos.¶†Est autem sciendum quòd simonia est crimen enorme.ut supra.de accu.& inqui.crimen exceptum.ut.C. de epis.& cle.l.si quen-
16 quam.15.q.3.sane.¶† Ad accusationem simoniaci quilibet admittitur ad accusandum.ut infra eo.titu.tanta, dummodo is qui accusatur sit malæ famæ. ut.2.q.1.in primis & de hoc plenius not.supra de accusatio.§.item illi non admittuntur.
17 ¶†Quilibet peccator missam cantare potest præter simoniacum. ut infra eo.ti.tanta. & præter alios enormiter delinquẽtes uel mediocriter dummodo eorum crimina notoria non sint de iure uel de facto: ut supra de tempo.ordi.c.ultimo. & supra de renuncia.nisi cum pridem.in princip. hij enim omnes sunt suspensi quo ad se & quo ad alios. Vel dic solum simoniacum etiam occultum suspensum esse quo ad se & quo ad alios & notoriũ fornicatorem. ut.32.dist.nullus.&.c.præter hæc.&.§.ue-
18 rum.†Et si quæratur quare iura canonica sic prosequantur hæc duo.scilicet simoniam & fornicationem? Respondeo simonia est morbus cancrosus. & ideo ferro ignito opus est.etiam malum usitatum.ut 1.q.1.reperiuntur.Item fornicatio est cõmune uitium ut.l.dist.quia tua sanctitas. in fi.& ideo pœna exacerbari debuit in utroque.ut.ff.de pæ.l.aut facta.§.ultimo. Et quod proximè dixi quilibet peccator potest missam cantare præter simoniacũ sic intellige quilibet non præcisus quili-
19 bet toleratus. †Et sic tollitur obiectio de suspensis & excommunicatus qui excluduntur à participatione sacramentorum. ut.3.q.4.engeltrudam supra de excep. & nobis infra de cle.ex mi.si celebrat. Item omnis peccator pęnitens. & sic non ob. quod dici solet.quòd constitutus in mortali peccató suspensus est quo ad se.ut.1.q.1.sacerdos.quod locum habet nõ enormibus etiam occultis & non mediocribus etiam occultis & non mediocribus notoriis.nam enormia occulta, & mediocria notoria & post peractam pænitentiã executionem ordinis detinent impeditam.ut supra de renun.nisi cum pridem.l.dist.de
20 his supra de tempo.ord.c.ult.¶†De pæna simoniaci sic dicendum est. Aut quis est simoniacus in ordine.aut in beneficio suscepto.Si in ordine,suspensus est ipso iure.ut proximè dictum est.habet enim characterem furtiuum. ut.1.q.1.ordinatio-

nes. habet characterem uitiosum. unde, ordo intus ortus cecidit. ut 1.q.1 quibusdam narrantibus infra eo.ti.accusatum.& c.quotiens.Qualitercunque de hoc crimine constiterit siue per modum accusationis siue per modum inquisitionis siue denun.sequitur pœna depositionis.primum probatur supra de accu inqui.& denun. super his.Secundũ supra de accu. inquisitio. de tertio no.de accus.§.effectus.Symoniacus aũt in dignitate uel beneficio conuictus per accusationẽ deponitur,per inquisitionẽ amouetur.ut supra de elec.per inquisitionem & idem per denunciationem Et est ratio,quia non posset agi pœnitentia illa uel illo retento. ut 13.distin.nerui & ut in prædicto.§.effectus. Et quod dixi in simoniaco in ordine quòd suspẽsus est ipso iure puto locum habere in simoniaco in dignitate qui executione dignitatis retinet impeditam. unde quidquid facit gerendo officium dignitatis suspensus agit & decipit animas subiectorum. ut supra de elect.dudum, Rothomag.& idem dico in beneficio curam animarum habente. quia de his duobus idem iudicium est habendum ut continetur in prædicta decre.& argu.supra de filijs præsby.c. ult. ¶Si uerò aliquis sit simoniacus in receptione simplicis beneficij uel in collatione beneficij cuiuscunq; aut eius delictum est occultum aut notorium de iure uel de facto. In primo casu simoniacus est ipso iure suspensus sicut & quilibet in mortali peccato constitutus. ut 1.quæstione 1.sacerdotes. In secundo quo ad se & quo ad
21 alios.ut supra de temp.or.quæsitum.†Nã & accusatus de simonia prohibetur exequi officium suum accusatione pendente. ut infra eod. tit.accusatum. Item quid de his qui per simoniam recipiunt uel recipiuntur ad monachatum.Resdõdeo si per modum accusationis deuicti fuerint depo nuntur tam recipientes quanquam recepti,sed si per inquisitionẽ de his constiterit recepti amouentur à locis & in monasterii arctoribus collocantur ad pœnitentiã peragendam. recipientibus autem iniungitur pœnitentia & donec eam peregerint ab executione ordinum suspendũtur. ut infra eodem titu.dilectus filius A. Sed instabis quare priores isti uel abbates non remouentur ab administratione etiam per modum inquisitionis,cum hæc sit pœna ordinaria simoniacorum prælatorum. ut not,supra eod.titu.§.de pœna. Respondeo illud locum habet in simonia cõmissa in dignitate in qua administrant secus in simonia commissa in beneficijs conferendis uel monachis recipiendis in quo casu locum habet decre. dilectus. Vel ibi multitudo erat in causa & utile nõ erat monasterijs ueteres amoueri præ
22 latos. ut supra de renun.c.1. ¶†Sed quæritur an is qui beneficium simoniace acquisiuit teneatur ad omnes fructus quos recepit & quæ recipi potuerunt? Respondeo sic est enim fur & latro.ut.1.q.1.ordinationes. & ideo sicut fur semper est in mora & ad damna tenetur.C.quod met. causa.l.1.C.de condi.furt.l.ulti. 2. C. de furt.l. subtracto. & ad omnes fructus uiolentus.ut supra de rest.spol.grauis.Generaliter enim sine titulo possidens tenetur ad omnia damna. & lucra & percepta & percipienda. ut.ff.de rei uen.l.si nauis. §.generaliter. Et idem est si habeat titulum sed talem qui pro non titulo sit, habendus. ut.C.de agrico. & cen.quemadmodum. ff. quod met. caus.l. sed par-
23 tus ¶†Sed quæritur cui restituetur pecunia simoniacè data? Respondeo ei in cuius iniuriam data est hoc est ecclesiæ. ut infra eodem titulo consulere. & c.audiuimus &.c.de hoc autem.& ar.ad idem 17. q.4.si quis in atrio. 27.quæst.1.si quis rapuerit. in autem. de sanctis. episco.§. sed neque coll.9. Ei uero qui pecuniam dedit inuenitur ex misericordia restitui. ut infra eodem ti.ueniens. sed forte illud locum habet cum redditur ei qui monasterium est ingressus per simoniam,consideratur enim ne alteri monasterio ad quod transferendus est fiat onerosus. ut. 16. quæstio. 6. de lapsis. 27. quæstio. 1. si
24 quis rapuerit. † Prælatus autem aliquid ab ecclesia per simoniam extorquens duplicatum restituit. ut in prædicta decre. audiui.

audiuimus secus si per impressionem quia
tunc reddet quadruplicatum. ut. 18. di-
stin. quoniam quidam. & quęstio. 1. con-
cussionis. Dicitur autem concutere qui
prætextu officij comminando aliquid ab
inuito extorquet. ut. ff. de concus. l. 1. &
25 2. 24. quæst. 1. militare. ¶ †Sed sciendum
est quod non omnis pactio quæ iure spiri
tuali interuenit simoniam inducit. & i-
deo pœnam non meretur. Nam si posses
sio detur ecclesiæ ut in ea oratorium con
stituatur. non committitur simonia. ut su
pra de restit. spolia. olim. quia in traditio
ne rei propriæ licet pactum apponere. ut.
ff. de pactis. l. in traditionibus supra de
condi. apposi. uerum. Item non commit-
titur simonia si detur licentia construendi
oratorium sub pacto census. ut. 18. q. 2.
Eleutherius supra de religiosis domi. con
stitutus accedit infra eodem titul. ex insi-
nuatione. talia enim pacta spiritualia re-
petuntur sicut & illud supra de præben. si
gnificauit supra de ser. non ordi. nullus.
26 de elec. significasti. 15. q. 1. c. 2. ¶ † Quid si
quid exigatur secundum loci consuetudi-
nem in exequijs mortuorum. puta cerei
& denarij uel in benedictione nubentiũ.
puta panis & uini cerei & mãtile. sicut in
plerisque locis hoc de more seruatur. Itẽ
in consecrationibus episcoporum manu-
tergium aqua & mantile? Respondeo exa
ctionem in talibus reprobandam esse. s. d
nihilominus debitam fore solutionẽ. un-
de superior ex officio suo cogere potest
ad solutionem. nam compescendi sunt.
qui maliciose nituntur laudabilem con-
suetudinem immutare. ut infra eodem ti.
tu. ad apostolicam. Quædam enim ex de
bito præstanda sunt ad quæ actio non da
tur. ut no. supra de postulan. §. restat. sic
& prandij exactio iuxta morem reproba
tur. ut infra eodem titulo. Iacobus sic
& in multis aliis actibus spiritualibus cõ
suetudo non excusat exactionem pro in-
tronizandis episcopis uel abbatibus seu
abbatissis in sede ponendis. uel pro qui-
buscunque alijs personis inuestiendis.
Item pro danda absolutione uel pro qui-
busdam aliis sicut quilibet studiosus per
se notare potest. ut 1. q. 1. saluator. si quis.
præbendas uendentes infra eod. tit. cum
in ecclesiæ ad aures suas. in tantum. audi-
27 uimus, ad apostolicã. ¶ †Vltimo uidendũ
est an in simonia ualeat dispensari, in quo
distinguo. quidam sunt simoniaci, quidã
simoniacè promoti uel ordinati non ta-
men sunt simoniaci. Cũ simoniacis alius
a papa dispensare non pôt. ut 1. q. infra ex
ga simoniacos ut infra eo. t. nobis in fi. pa
pauero ex plenitudine potestatis dispẽsa
re pôt. ut infra eo. t. dilectus filius A. & 1.
q. 5. quicunq;. Cũ simoniace promotis &
nõ simoniacis pôt episcopus dispẽsare. ut
infra eo. ti. nobis primo. ℞. & c. ex insinua
tione supra de elect. si alicuius. 1. q. 5. præ
sentium infra eod. tit. de simoniace & c.
de regularibus. Et quòd dixi posse dispen-
sari cum simoniacè promoto uel ordina-
to. uerum intelligo resignato eo quod si
moniace est quæsitum ut in decre. si alicu
ius & 1. q. 5. quicunque in prin. Et quod di
cunt iura illa in beneficio & dignitate. pu
to & in ordine locum habere ut resigne-
tur executio caracteri enim renunciari
non potest eo animæ est infixus. Quidam
tamen dixerunt papam non posse dispen
sare cum simoniaco in ordine, & hoc tali
ratione quia necessaria est renũciatio, sed
simoniacus in ordine caracteri renuncia-
re non potest executioni non quia illam
non habet. Ad quod respondeo potest re
nunciare quantum in eo est offerendo se
perpetuæ depositioni, ut 2 t. distin. nunc
28 autem. ¶ † Item quod dici posse episcopũ
dispensare intelligo. si non episcopo sed
alicui de suis comitibus pecunia data fue
rit. quia si sibi simonia sua eum indignũ
reddere & dispensare non posset & hoc
innuit canon ille 1. q. 5. præsentium in
prin. ubi dicit per pecuniam non episco-
po sed cuidam principum eius datam. Sed
uidetur quòd episcopus etiam cum simo-
niacè promotis qui simoniaci non sunt di
spensare non possit. ut infra eod. tit. no-
bis ibi enim in principio ponitur quæstio
de promoto. simoniacè non simoniaco.
& in fi. respondetur quod cũ ipso non ua-
let episcopus dispensare. Ad quod respon
deo quòd

deo quòd in fine illius decre. dicitur.non referas ad principium & ad primum casum. in quo certum est posse episcopum dispensare. ut superius dictum est. sed referas ad casum qui ponebatur in decret. secundum ueterem compilationem quæ est hodie intercisa in qua tractabatur de uere simoniacò. Et quod dicitur ibi & qđ dictum est per simoniacā prauitatem &c. sic expone ut dictum est in princ. decre.
29 sed in parte decisa. ¶ † Est autem sciendum quod his dicitur simoniace ordinatus uel promotus non tamen est simoniacus. quo ignorante & ratum non habente à consanguineis familiaribus & amicis commissa est simonia.ut probatur per iura inducta super eo.§ ult.uidendum est. & probatur infra eo.sicut.Vbi uero pecunia datur in dispendium promoti ab his qui nocere potius quam conferre intendunt prorsus ignorante promoto & tatū cum ad eius notitiam uenerit penitus nō habente. promotio ipsius nequaquam afficitur.ut infra eod.ti.nobis. & multominus afficitur si eo prohibente pecunia de
30 tur.ut infra eo.tit sicut.† Nihil enim damni: sentire debuit qui prohibuit. ut.ff. de nego.gestis.l.si duobus in fi.ff.de procu.l.Pomponius.§.ulti.ff.man.l.si pro te.
31 C.de nego.gest.l.ulti. ¶†In casibus tamē nihil operatur prohibitio. ut.ff.de reli. & sumpti fune.l.at si quis.§.si me prohibente.ff.de libe.causa.l.2.ff. de appell.l. non tantum aliquando plus operatur expressa contradictio quam tacitus dissensus.
32 † Et est ratio. quia plerúq; qui tacet præsumitur consentire.ut 54.dist.si seruus.C. de nup.l.siue proponis.ff.solut.ma.l.2. supra qui clerici uel.uo insinuante supra de spon.ad id supra de despon.impube.literas supra qui ma. accu. possunt in super. Quamuis regula iuris contrarium dicat qui tacet non consentit nec &c.ff.de reg.
33 iur. qui tacet. † Aliquando plus operatur absentia quam contradictio. ut est uidere in sententia.ut.ff.de re iudi.l.duo ex tribus.ff.de arbi.l.si in tres Item in electione. ut supra de electi. quod sicut uenerabilis bonæ. memo. supra Cremonen. supra de pesthu.in secunda bonæ. ¶ Et not.
34 †quod dispensatio fit aliquando semiplenè ut cùm dispensatur cum aliquo ut in minoribus tantum ualeat ministrare. ut supra qui cle. uel uo.c.2.&.1.q.1. si quis hæreticæ. Plenè ut cum permittitur ad sacerdotium & non ulterius promoueri. ut supra qui cleri uel uouen.c.1.q.7. conuenientibus. Et plenius. ut cum permittitur alicui ut fiat episcopus & non primas ut. 22.distinc. nos consuetudinem. Plenissimè.ut cum ad omnia dispēsatur ut.13. di.
35 4.ipsa pietas.¶ Item quæritur † nunquid potest episcopus dispensare in simonia cō missa in exequijs mortuorum. in benedictionis nubentium.in cœmiterij concessione.in crismate recipiendo. in sacrorum uasorum uestimentorum benedictione. & consimilibus minoribus speciebus simoniæ.Creditur quod sic post peractam pœnitentiā,eo quòd non prohibetur argu.ad hoc infra de senten. excommunica
36 tionis nuper. † Nec ob.1.q.1. erga quia loquitur in simoniacā dignitate.sic loqui
37 tur decre.infra eo.ti.nobis in fin. ¶†Quæritur an sacerdos peccet uel simoniam cō mittat missam pro denarijs celebrando uel alia officia exequendo? Ad quod respondeo si sacerdos non teneatur ad illud pro quo pecuniā recipit & sumptus ei desunt nec peccat nec simoniam committit ut.1.q.1.duces uel iudices. Nam & operas suas locare potest ad tempus.ut infra e.ti. proxi.c. ul. dū tamen in celebratione missæ uel aliorum officiorum principalē intentionem suam ad remissionem dirigat obtinendam. secundario autem habere potest respectum ad denarios quos percipit.Illa autem officia ad quæ tenetur pro pecunia celebrare non debet sine pecunia non celebraturus. alioqui simoniam committit. ut.1.q.3.uendentes, sed & si non tenetur ad illa habet tamē alias sumptus suos pro denarijs illa exequi aut si-
38 moniacum est aut auarum †ueruntamen si laici consueuerūt dare oblationes & subtrahant puto laicos cōpelli posse laudabilē cōsuetudinem conseruare. ut infra.e.ti. ad apostolicam in fi.Et sic ad dādas oblationes.

tiones.ut.16.q.1.statuimus & 32.distinct.
39 præter hæc in fin. ¶ Item quæritur † aliquis confert bona sua ecclesiæ purè simpliciter sine pacto hac tamen intentione ut per bona temporalia quæ offert spiritualia ualeat adipisci & clerici qui eum in fratrem admittunt non essent eum nisi comoda temporalia perciperent admissuri.an simoniaci reputentur. Ad hanc quæstionem respondet decre. dicens. quod tam illi quam isti apud districtum. iudicé. qui scrutator est cordium & cognitor secretorum. culpabiles iudicantur. ut infra eodem titulo tua.§.licet autem. Vnde cum non dicat simoniaci iudicantur.dixerunt quidam quam non sunt tanquam simoniaci puniendi propter uoluntatem cum operæ subsecuto. argu.ff.de big.nuper & c.à nobis. Alij dicunt quod uerius sicut puto.quòd simoniaci sunt quia sola uoluntate committitur simonia. ut dixi. supra eo.§.committitur.Satis tamen puto quòd si ecclesia sit tenuis facultatibus & paupertate depræssa & aliquis rogat admitti. clerici uel monachi dicere possunt.nos libenter admittimus te ad spiritualia, sed cum bona nostra nobis sufficiant,& tibi adducas unde uiuere possis. uel sic prouideas tibi unde uiuere possis. Et tunc ingrediens aliqua temporalia cõferat non erit uitium simonie. Nec ob decre.infra eo.quoniam.ubi dicit paupertatis prætextu, uolentes huiusmodi uitium pallare, nam illa loquitur cum non sit cautè procedit. sicut dictum est, sed recipiẽtes comiterent improuide simoniam, & postquam commiserint prætextu pauper
40 tatis palliare nituntur. † Paupertatis.n. prætextu non ignoscitur delinquenti. ut ff.de ritu nuptia.l.palam.§. non est ignoscendum supra de diuor.ex literis potius enim debent recipientes mori fame quã simoniacis uesci. ut 32.q.4 sicut sanctius. & omnia mala tolerare quam simoniæ
41 consentire. ut 32.q.5.ita ne.† Quamuis à furto excusat nimiæ famis necessitas. ut de consec.dist.5.discipulos. hoc ideo quia tempore nimiæ necessitatis omnia sunt communia. ut ff.ad legem.d.de iac.l.1.§. in eadem naui.sed si non fuerit antea necessitas non omnino excusat. ut infra de
42 furtis.si quis per necessitatem. ¶ † In summa notabis quòd mediatores simoniæ simoniaci sunt. ut 1.q.si quis episcopus & nota infamiæ procelluntur. ut 1 q.3. ca. ultimo. Vnde non admittuntur ad testimonium etiam contra illum qui simoniã illam principaliter dicitur commisisse quamuis crimen simoniæ sit exceptum. ut nota. supra eod. titu.§. est autem sciendum. quamuis admittantur ad accusandum.ut.71.distinctione si quis papa cum hoc fama meruerit accusari. ut 2. quæstione 1. in primis.

Summarium

1 *Prelatus an possit uices suas concedere sub pretio. & ad locationem & conductionem deducere. & nu 2.*

3 *Vicarius potest gratis constitui, & constituto prouidendum est unde uiuat.*

4 *Ecclesia uel prabenda potest conduci & locari fructuum causa.*

5 *Ecclesia prabenda, uel beneficium, an possit in perpetuum locari, uel ultra tempus uita locantis.*

¶NE PRAELATI VICES SVAS sub annuo censu concedant. Rub.

IN proxima rubrica dictum est de simonia in genere. nunc subiicitur tractatus de simonia in specie, scilicet cum prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedunt. & ideo ponitur hic rubrica ne prælati uices suas uel ecclesias sub annuo censu concedant.

1 ¶ † Et est igitur sciendum quòd prælatus aliquis prælationem suam iurisdictionem officium uices suas circa ea quæ spiritualia sunt sub precio concedere non debet ad locationem & conductionem deducere. Huiusmodi prohibitionis triplex est ratio. Prima quia dum iurisdictio & officium prælaturæ conducitur in grauamen subiectorum,& subuersionem iudi-

iudiciorum, non est dubium redundare. ut infra eod.c.2.quia dum sumptus quæri tur prædo crassatur. ut.23. q.1. militare. Secunda quia qui uicarium constituit curam tradit. ut supra de offi.uica.c. ulti. & ideo pro uicaria dare uel excipere pecuniam simoniacum est. ut supra titu. proxi.ad nostram. nec mirum. nam uendere castaldionatum uel œconomatum simoniacum est. ut.1.q.1.si quis episcopus.
2 &.q.3.saluator.† Tertia est ratio. quia cũ prælatus gratis debeat iudicare. ut.14.q. 5.non sane. & mundas seruare manus nullumque con ingere lucrum constituit iudicia uenalia in quo Deum & legem offendit. ut in auten.de manda prin.§.oportet. col.3.&.10.quæstio.3.qui recte.¶Sed opponitur. hæc duo paria sunt quo ad simoniam committendam remittere spirituale pro pecunia uel conferre. ut supra titul. proxi. querelam supra de testi. ueniens & tamen uideo quod episcopus potest iurisdictionem remittere sub annuo censu. ut supra de reli. domi. constitutus. Ad quod respondeo. prælatus priuilegiũ libertatis indulgens censum sibi retinet pro temporibus quæ remittit. ut supra de censi. cum uenerabile. Vel census impositio uitium non inducit. quia imponitur ut sit probatio subiectionis antiquæ. ut supra de censi. omnis omnia. & ad iudicium prælatitiæ libertatis. ut infra de præ-
3 uile. recepimus. ¶ † Potest autem gratis uicarius constitui. & constituto prouidendum est unde uiuat. ut supra de offi. ordi. inter cætera supra de appella. peruenit. Nam cum uicarius teneatur ad uices alienas gerendas. non debet suis stipendijs militare. ut.12. quæstio.2. charitatem.
4 †Item potest ecclesia uel præbenda conduci & locari fructuum causa. ut infra eo. titu.querelam. quia & fructus. & si proueniunt ex spiritualibus beneficijs non sunt spirituales unde uendi possunt ut tamen in hac locatione nihil spirituale admisceatur ut supra de renũ.permu. ad quæstiones. His quæ superius dicta sunt non ob. decre.1.eod. titul.quoniam enormis. Nam illa loquitur in regimine animarũ. hoc est in prælatura quæ scilicet locationem & conditionem deduci non potest ut superius dictum est. Item non obstat canon qui prohibet ne conducticijs presbyteris ecclesiæ committantur. ut.21.q. 2.præcipimus. quia & illum intelligo ut ecclesiæ non committantur idest, ecclesiatum prælaturæ.& secundum hoc expono uerba illius decre. quoniam enormis. quia dum sacerdotium. hoc est prælatura sub huiusmodi mercede uenale disponatur,ad æternæ retributionis præmiũ consideratio non habetur. quasi dicat dum pro pretio cura committitur & recipitur animarum. non ad ipsarum ædificationẽ
5 respectus habetur sed ad lucrum. ¶ † Sed nunquid potest ecclesia præbenda uel beneficium aliquod in perpetuum locari uel ultra tempus uitæ locantis. Respondeo non. quia cum beneficia sint personalia. contractus circa illa habiti personas concedentium non excedunt. arg. supra de præbend. nisi in supra de transactio.de cætero.&. c.ueniens supra de usu pallij.ad hæc clericus enim in beneficio usufructuario comparatur. ut.16. q.6.illũ & usufructuarius rem in qua usufructum habet ultra tempus suæ uitæ locare non potest.& si locauerit successor in beneficio frui conductorem præstare non tenetur imò si conductor expensas fecerit quare ultra uitam clerici fruiturus non eas recipiet. quia hoc euenire posse prospicere debuit ut.ff.loca.& cõdu.l.si quis domum §.hic subiungi potest. Nisi forte dicere uelis ab hærede illius qui sic locauit conductori restituendas esse ei expensas. argumen. supra de re. eccle. non alienan.ad audientiam.¶His autem quæ dicta sunt non obstant iura illa quę dicũt illum qui in perpetuum conduxit uel ad non modicum tempus ius habere in re ut resistere possit. & etiam ab eo utiliter uendicare.ut.ff.si ager uectig.uel emphy. l.1.§.qui in perpetuum. &.ff. de superficie.l.1.§.quod ait. Nam illa loquuntur in priuatis locantibus res proprias & in conductoribus qui a dominis conducunt.

SVM-

Summarium.

1 *Simoniam an committant illi qui habent examinare doctores, & licentiam dare docendi, si obtentu pecuniæ licentiam præstant alias non datur. & num. 2.*

3 *Venditores columbarum sunt qui graduũ uel gratiam spiritualem gratia humanæ contributionis exercent.*

4 *Docentes Parisius & alijs in locis an licitè collectas exigant à scholaribus.*

Socrates ut liberius philosopharetur abiecit magnum auri pondus.

5 *Præstans pro tempore obsequium, debet consequi beneficium.*

¶DE MAGISTRIS. Rubr.

Diximus supra de spiritualib. qualiter prohibeantur concedi uel recipi pecunia mediante. Nunc tractatur de his quæ instar spiritualem habent uidelicet de magistro & licentia docendi. Et ideo ponitur hic rubrica de magistris & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. ¶ Est igitur sciendum quod statutum fuit antiquitus. deinde ab Alexandro Papa in Lateranensi concil. innouatum. & postmodum ab Innocentio in concilio generali. quòd singulæ eccle siæ cathedrales singulos magistros libera lium artium haberent, per eundem. Innocentium est adiectum ut non solum in qualibet cathedrali ecclesia. sed in alijs quarum sufficere poterunt facultates constituatur magister idoneus à prælato cùm capitulo seu maiori & saniori parte capituli eligendus, qui clericos ipsarum ecclesiarum gratis in grammatica facultate & alios instruat iuxta posse. Sane metropol. ecclesia theologum nihilonus habeat qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat. & in his præsertim informet quæ ad curiam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum à capitulo unius præbendæ prouentus. & pro theologo à metropolitis tantundem. non quòd propter hoc efficiatur canonicus. sed tandiu redditus ipsos percipiat quandiu perstiterit in docendo. ut probantur hæc 38 di de quibusdam infra eod. c. 1. & c. quia nonnulli.

1 ¶ † Nunc autem quæritur de cancellario Parisien. & de archidiacono Bonon. & de magistro scholarium qui uel ex priuilegio uel ex iure consuetudinario habent examinare doctores & licentiam dare docendi, nunquid simoniam committunt si obtentu pecuniæ licentiam præstant alias non daturi. Respondeo non. neque enim uenditur uel emitur spirituale uel spirituali annexum. sed committitur crimen concussionis, cum prætextu officij per impressionem exigitur, quod non debet. ut. C. quod met. causa. l. si per impressionem. 23. q. 1. militare. ff. de concussio. l. 1. & 2. & 1. q. 1. concussionis. unde qui exegerit dignitate officio ac beneficio ecclesiastico spolietur. infra eod. c. 1. & c. 5. in fi. Et licet ex parte dantis & exigentis uideatur turpitudo uersari, & sic potior sit conditio possidentis & deterior repetentis. ut ff. de condit. ob turpem cau. l. 3. 14. q. 5. non sane. tamen in hoc casu promittenti succurritur & soluenti ut remittatur promissum & solutum reddatur. ut infra eod. tit. prouideas. non in fauorem promittentis uel soluentis sed in odium petentis. Vel posset dici quòd non uersatur turpitudo ex parte promittentis cũ enim sit idoneus quod requiritur. ut infra. c. 1. & impediatur uel non permittatur facere quod a iure permittatur. licet ei uexatio nem suam redimere. ut supra de simo. dilectus.

2 ¶ Sed † quæritur de magistris talibus quibus de beneficiis est prouisum. an simoniam committant exigendo à clericis ecclesiarum à quibus percipiunt beneficia & ab aliis clericis pauperibus. Respondeo sic. Nam in templo uendentes sunt qui hoc quod quibusdam iure competit ad primum largiuntur. ut. 1. q. 1. in templo.

3 ¶ Item † non solum uenditores sunt columbarum & domum dei faciunt domum negociationis qui sacros ordines largiendo pretium pecuniæ uel laudis uel honoris inquirunt. u. rum hi quoque qui graduum uel gratiam in ecclesia

sia spiritualem quam domino largiente perceperunt non simplici intentione sed cuiuslibet humanae retributionis causa
4 exercerent.ut.1.q.3.non solum.¶ † Quaeritur autem de magistris alijs regentibus Parisius uel Bononie uel Neapoli uel alijs locis an licite collectam exigant à scholaribus. Et uidetur prima facie quod non quia scientia donum dei est. ut.16.q.1.reuertimini circa. fi. unde uendi non debet.ut.1.q.3.non solum.Item proijcere debent pecuniam exemplo. Socratis qui magnum pondus auri abiecit uidens se non posse uirtutes & diuitias simul possidere ut.12.q.2. Sortates. Item professores iuris & si honestè recipiant sponte oblata in honestè tamen exigunt. ut.ff.de ua.& extra ordi.cogni.l.1.§. est quidam. Item doctores philosophantes inter quos Iuris ciuilis numero professores ut.ff. de iusti. & iu e.l.1. si pecuniam exigerint contraria erit professioni eorum exactio.
5 ut.C.de mune.primo.l. professio.¶ † Sed contra qui pro tempore praestat obsequium debet consequi beneficium. ut.12.q.2.charitatem.Item potest magister uendere doctrinam sicut & iurisconsultus cõsilium. ut.14.quaest.5.non sane.&.11.quaestio.3.non licet. Gratis enim intelligitur docere & si collectam recipiat pro.expensis sicut episcopus gratis intelligitur consecrare uel uisitare & tamen recipit procurationem.ut supra de simo.cum sit supra de praescrip. cum ex officio. sic & testis intelligitur gratis testificari & tamen habet expensas.ut.4.quaest.4. uenturis. Scholares etiam quas minimas possunt. sed pro facultatibus & dignitate natalium mercedes praeceptoribus suis constituant ut.ff. de admini..tu.l. cum plures §. cum tutor & eos munificentijs suis ditare debent.ut.ff.de dona.l.Attilius. Vtiliter quidem fiunt expensae in mercedibus magistrorum ut.C.de neg.ge.l. si patrono.Sibinus à suis scholaribus sustentatus fuit. ut.ff de orig.iur.l.2.circa fi. Iudices expēsas recipiunt. ut supra de uita & ho.ele. cum ab omni esculentum & poculentum. ut ff.de offi.praef. plebiscito ut.ff. de offi. procō.l.solent.§.ult.sacerdotes qui erant in tēplo recipiebant aliqua pro sumptu. ut.1.quaest.1.iudices.Circa hoc dico quod si doctori sua non sufficiunt.licitè & honestè potest à scholaribus exigere pro expēsis. Si uerò sufficiunt non exiget sed sponte oblata recipere potest. ut.10.q.3. precis.12.q.1.ecclesiasticarum.18.di.de eulogijs.1.q.1.quicquid inuisibilis.& ca.placuit. Et hoc intelligo in his qui apti sunt & idonei ad docendum. caeterum si qui tempus praeueniant & ad cathedrā nimis accelerēt magistralem intēdentes magis discere quam docere suum negotium gerunt non alienum.ut.ff. de nego. gest.l. si pupilli.§.in talibus & si sua non sufficiūt non est prouidendum ex debito in expensis imputatutus sibi qui suam infirmitatem uel imperitiam non aduertunt. ut.ff. ad leg.Aqui.l.idem.

Summarium.

1 *Iudaei qui & unde dicantur.*
2 *Hebrei unde dicantur.*
3 *Saraceni quare sic appellantur.*
4 *Iudaei & saraceni auctoritatibus & rationibus ac blandimentis potius quam asperitatibus debent ad fidem de nouo suscipiēdam prouocari, non compelli.*
5 *Christiani qualiter se debeant habere cum iudaeis uel saracenis.*
6 *Intellectus.c.ad mensam 11.q.3.*
7 *Christiani iudaeos uocare non debent in necessitatibus ne: medicinam ab eis recipere. nec cum eis in balneis se balneare.*
8 *Iudaeis non permittitur nouas sinagogas erigere.*
9 *Iudaeis non licet in die Veneris Sancta Ostia uel fenestras tenere apertas.*
10 *Iudaei christiana mancipia habere non debēt.*
11 *Christianus non potest in testamento aliquid relinquere pagano.*
12 *Iudaei & saraceni debent in terris christianorum uti habitu per quem à christianis discernantur.*
13 *Christiani an pro mercede in seruitio iudaeorum esse debeant.*
14 *Iudaei tenentur ad decimas prediales.*
15 *Iudaei qualiter pro excessibus puniantur.*

Ecclesia

¶ DE IUDAEIS ET SARRACENIS. Rubrica.

Egimus de his qui spiritum sanctũ per simoniam blasphemant. Nunc de his agamus qui deum malè colendo inhonorant ut sunt iudæi & sarraceni. ¶ Videamus qui dicantur iudæi & unde, qui saraceni & unde. & qualiter sint inuitandi ad fidem, qualiter sint à christianis tractandi. Et quid iuris sit de seruis eo-
1 rum. ¶ † Iudæi dicuntur qui Mosaicam legem ad literam tenent circumcidendo & alia legalia faciendo. ¶ Dicti sunt iudæi à nomine dignioris tribus. s. à tribu Iudæ. qui inter alias tribus bellicosior & in bellis primam aciem & regni priuilegium obtinuit. scilicet ut ex ea sola rex crearen-
2 tur. sicut ex tribu Leui sacerdotes. † Hebræi uerò dicuntur ab Heber cuius familia cultum tenuit unius dei cæteris idola-
3 triæ fedatis. ¶ † Sarraceni dicuntur qui nec nouum nec uetus recipiunt testamentum qui non ab Agar ancilla Abrahæ de qua eorum fuit origo Agarenos se uocari uolunt. sed potius à sara uxore eius & libera se sarracenos uocauerunt. Sunt inter sarracenos quidam qui receperunt quinque libros Moysi. sed prophetas respuerunt. Et dicuntur Samaritani à Samaria ciuitate. Et ideo quia prophetas respuerunt. dicuntur in euangelio. non con-
4 tuntur iudæi samaritanis. ¶ Debent † autem tam iudæi quam saraceni auctoritatibus rationibus & blandimentis potius quam asperitatibus ad fidem de nouo suscipiendam prouocari non compelli. ut. 45. distin. qui sincera. &. c. de iudæis infra eodem titul. sicut. Debet autem homo diligere proximum suum sicut seipsum. ut quem putauerit hominem beneficientem consulatione uel informatione doctrinæ uel disciplinæ. cohertione adducat ad colendum deum. ut 23. quæstio. 4. c. ultimo. Si tamen aliquis conditionaliter coactus puta per minas, per rerum oblationem, uel aliam similem coactionem baptismi recipere sacramentum & postmodum a fide recesserit. compelli debet redire ad fidem & seruare ne nomen domini blasphemetur. & fides quam suscepit uilis ac contemptibilis habeatur. ut. 45. distin. de iudæis. & supra de bap.
5 & eius effe. maiores. ¶ † Sic circa iudæos christiani se debent habere. non commedent cum eis neque habitabunt. neque recipient eos ad conuiuia sua. ut. 28. quæst. 1. nullus. &. c. omnes. Cum saracenis autem possumus manducare. ut. 11. quæstio. 3. ad mensam. Huiusmodi diuersitatis illa est ratio. quia iudæi perabusionem scripturarum & contemptum ciborum nostrorum magis fidem nostram impugnãt. Alij tamen ut Lau. & Io. dicunt & melius quod sicut christianus cum iudæo non debet facere supradicta. ita nec cum sarraceno. quia & sarraceni hodie iudaizant unde eadem causa prohibitionis &
6 idem periculum est in utroque † Excipitur tamen casus in quo possimus uti cibis appositis a paganis cum modestia & gratiarum actione seruata temporum qualitate iuxta canonicas sanctiones cum ad prædicandum christi fidem ad eos christiani accedant. ut infra eod. tit. quam sit laudabile. & sic intelligendum est. 11. q. 3. ad mensam dummodo quod apponitur non sit idolis immolatum. quia tunc sanctius est mori fame quam idolatico uesci. ut. 32. quæst. 2. sicut sanctius. quod quidam intellexerunt cum quis ad uenerationem idoli uescitur. alias in summa necessitate famis cum horrore & execratione posset aliquis idolatico uesci ad uitæ tantummodo sustentationem,

necessitas enim non habet legē.ut de con
se.dist.t sicut infra de reg.iu.quòd nō est
licitum.Nam necessitas est contraria uo-
luntati.ut.ff.quod met.causa.l.1. & nullū
peccatum nisi uoluntarium. ut.ff.15.q.1.
7 &.c.illa.¶†Item christiani non debent in
suis necessitatibus uocare iudæos, nec ab
eis accipere medicinam,nec se cum eis in
eisdem balneis balneare.ut 28.q.1.nullus
&.c.omnes. Item permitti non debent
iudæi ut inter Christianos publicis offi-
ciis præferantur quoniam sub tali prætex
tu Christianis nimium sunt infesti.ut in-
fra eod.titu.cum sit.&.54.distinctio.nulla.
8 17.q.4.constituit. †Item non permittun-
tur nouas erigere synagogas sed si uete-
res corruerint uel ruinam minantur pos-
sint eas reædificare non autem ut eas exal
tent aut ampliores uel preciosiores fa-
ciant.ut infra eod.titu.iudæi.&.c.consu-
luit longe enim aliud est reficere & aliud
facere.ut.ff.de itinere actuque priua.l.3.
§.reficere.&.ff.de nou.oper.nunci.l.1.§.si
9 quis.Licet contrarium argumen.sit.ff.de
mor.inferen.l.t.§ ædificare. ¶†Item non
permittitur iudæo ostia uel fenestras aper
tas habere in die parasceues.ut infra eod.
quia, eo quod nonnulli ex ipsis Christia
nis afflictis solent illudere illo die ut infra
eodem titu.in nonnullis.§.in diebus. Sic
& alias abhominationes & abusus face-
re prohibentur.ut infra eod.titul. & si iu-
10 dæos.¶ Item† non permittitur iudæis uel
saracenis Christiana mancipia in domi-
bus suis habere. ut infra eod.c.iudæi.
11 ¶Item †nullus Christianus aliquid in te
stamento pagano relinquit alioquin etiā
post mortem iudicabitur anathema ut in
12 fra de hær. si quis episcopus.¶Item†com
pellendi sunt ut in omni Christianorum
prouincia & in omni tempore qualitate
habitus publicè à personis aliis distinguā
13 tur.ut infra eo.ti.in nonnullis. ¶Itē†Chri
stiani iudæorum seruitio se pro mercede
aliqua non exponant.ut infra e.c. ad hæc
omnibus,quod uerum est in domibus iu-
dæorum sed in agris possunt ut infra eod.
14 si multorum. ¶†Item iudæi cogendi sunt
soluere decimas prædiales ut supra de de
ci.de terris Christiani aut iudæos graua-
re non debent. ut infra eo.ti.sicut,nisi for
te circa pensionum exactiones ut per hoc
compellantur ad rectitudinem festinare,
15 ut.23.q.6.iam uero † si iudæi excesserint
in prædictis uel aliis ueniendo contra ca
nonicas sanctiones.puniuntur quandoq;
in personis ut infra eod.ti.nonnullis infra
de cap.in archiepiscopatu.&.18.dis.sæpe.
quandoque pecunialiter.ut infra eod.c.cū
sit in fine.& in prædicta decre. in archie-
piscopatu Quandoq; per pœnam spiritua
lem, scilicet per pœnam excommunica-
tionis indirectè.quia Christianis in inhi-
betur sub pœna excommunicationis necū
eis aliquod commercium audeant exerce
re.ut infra.eo.c.& si iudæos in fi. supra de
deci.in terris infra de usu.cum tu.Sed op-
ponitur quid ad ecclesiam de his qui fo-
ris sunt ut.2.q.1.multi.45.di.qui sincera.
Respondeo nihil attinet ecclesiæ iudica-
re de his s.eis religionis regulas imponen
do uel eos spiritualiter puniendo nisi indi
rectè,sicut superius dictum est. sed perti-
net ad ecclesiam alias eos punire excessi-
16 bus supradictis.† Item non admittit eos
ad actus legitimos ut.2.q.7.alieni. Sed
nonne ecclesia peccat dum sinit iudæos
ritus judaicos obseruare. ut infra eo.ti.si-
cut. Ad quod respondeo ecclesia non ap-
probat sed permittit quod autem permit
timus nolentes permittimus, quia malas
hominum uoluntates ad plenum prohibe
re non possumus ut.31.q.1.hac aucto.præ
terea si hoc ecclesia non tolleraret uide-
ret eos ad fidem cogeretur quod fieri non
debet ut superius dixi in.§.debet autem.
¶Nunc de seruis iudæorum uideamus. Ad
17 quod notandum est.† quòd seruus iudæi,
aut est uernaculus,id est de propria ancil
la natus aut empticius.Si uernaculus.si sit
uel uelit fieri Christianus statim eripitur
in libertatem nullo prætio dato.ut. C.de
episco.& cle.l.deo nobis.§.his itaque, &
ar.l.4.dist.fraternitatē. Si uero empticius
subdistingue, quia aut erat Christianus,
quando fuit emptus aut paganus. Si Chri
stianus indistinctè in libertatem eripitur
nullo prætio dato, quia Christiani com-
mercium

mercium est iudæo penitus interdictum, ut.54.di.mancipia similiter serui hæreticorum impunè possunt & dominos relinquere & ad ecclesias confugere ut.C.de hære.& ma.l.manicheos.Si autem sit emptus dum erat paganus aut causa seruitij aut causa commercii.In primo casu si uult effici Christianus liber efficitur sine prælio.ut.54.di.fraternitatem. In secundo uero casu si infra tres menses non exposuit eum uenalem postea si uult fieri Christianus liberatur sine prelio. quia præsumitur quòd ad seruiendum emerit. Si autem exposuit eum uenalem infra tres menses & iste uult fieri Christianus infra illud spacium uel etiam post.dum tamen non steterit per dominum quo minus uendiderit eum infra illud tempus liberatur reddito prætio.12.solidorum. ut.l.4 fraternitaté. & infra.eo.ti.c.1.&.2 .& c.ult.Sed quæritur cuius monetæ erunt solidi illi.Respódeo dicunt quidam quòd erunt aurei ut ff.de mino.l.si mulier.insti.de pe.te liti.in fi.C.de spor l.omnibus.C.de falsa mo.l.si quis nummos.unde in simili casu lex una dicit. 20 soli.dandos.ne libertas præstita reuocetur ut.ff.de ma.test.l.cum ex falsis. Alia dicit.20. aureos. ut.ff. de inof. testa. l.Papinianus.§.ultimo. Dabuntur autem 20.solidi à quocunque Christiano empto re.ut.54.dist.fraternitatem. ¶†Sed nun-
18 quid redemptus fiet seruus redimentis. Non sed restituet ei precium & erit liber. ut arg.insti.de noxa.actio.§.dominus uel si non potest illud dare seruiat suo redemptori aliquo tempore.ut.C. de capti. & postli.reuersus.l.ult.36.q.1.de raptoribus uel quærat hostiatim prætium suæ redemptionis.ut.ff.de ma.l.4. Sed hæc uera sunt nisi prætium datum fuerit causa pietatis animo non repetendi. quia tunc nec pro prætio seruitur nec prætium reddetur. Quia quod pietate datur prohibet ius ne repetatur.Sed quid si plures emptores uel redemptores simul ad redimendum concurrant.Respondeo.episcopus loci eligat magis idoneum.argum.ad hoc.ff.de accu. l.si plures.&.ff.de pupilari.ac.l.si plures. uel si sint partes gratificetur episcopus cui uelit arg.supra de iure pa.cum autem aduocatus.&.ff.de religio. & sumpt.fu.l.
19 sunt plures. ¶†Nunquid Christianus potest paganum manicipium uel iudæú emere. Respondeo sic.ut.infra eo.tit. fraternitatem.& si iudæos.23.q.8.dispar.sed iudæum secum in familia non habebit. ut 18.q.1.sæpe.&.c.nullus.Sed si uoluerit effici Christianus sibi prohibere nó potest nec debet.quia ubi spiritus ibi libertas ut 19.q.2.due supra de renunci.nisi cum pri-
20 dem.§.sed dices.†Sed núquid iudæus uel paganus baptizatus remanebit seruus.Respondeo sic. Nam seruitus introducta est de iure diuino.ut.36.dist.serto.Confirmata de iure gentium.ut prima dist.ius gentium.& de iure canonico approbata. ut 12 q.2.c.illo si quos de seruis.usque ad.c. ecclesiarum seruos. eo saluo quod in quibusdam casibus seruitus est per ecclesiam introducta.ut.32.dist.eos. &.81.dist.quidam.15.qui. ulti.cum mulie.infra eod.c.
21 iudæi.&.c.ad liberandam. ¶ † In summa sciendum est quod quædam merces prohibitæ sunt quæ ad sarracenos nullo tempore deferri possint ut arma ferrum & ligna mina.ut infra.eod.c.ita quorundam infra eo.ti.ad liberandum. Nam & secundum leges hæc ad hostes transferri non debét. ut.C.quæ res exporta. non de.l.2. C.de comer.& merca.l.mercatores.ff.de publ. & uect.l.cotem.sed aliæ merces non sunt prohibitæ tempore treugæ. ut infra eo.c. significauit. Qui autem eis galeas uendunt uel naueas. aut in piraticis sarracenorum nauis curam gubernationis exercent. uel machinis quibuscunque alijs aliquod eius impendunt consilium uel auxilium in dispendium terræ sanctæ qualiter puniatur legitur infra eodem titu.ad liberandum.

Summarium

1 *Hæreticus quis dicatur.*
2 *Hæreticus quibus modis puniatur.*
Intellectus.c.cum ab homine.de iudi c.ad falsariorum, de cri.falsi & c.nominus , de uerbo.

uerbo significa.

3 *Ecclesia contra suos rebelles brachium secula re inuocat.*

4 *Catholici an possint propria authoritate hæreticos spoliare.*

5 *Hæreticos exterminantes priuilegium habet quod euntibus in terra sancta subsidium est concessum.*

6 *Hæreticis ad fidem conuersis an eis ablata restituantur.*

7 *Hæreticorum filij orthodoxi an iure hæreditario bona paterna capiant.*

8 *Aequitas iuri scripto & stricto est præferenda.*

9 *Filius pro parte puniri non debet.*

10 *Ecclesia punit temporaliter filium pro delicto patris.*

11 *Vasalli hæreticorũ ipso iure à fidelitate sunt liberatur.*

12 *Principes seculi & domini temporales non solum propter suam hæresim, sed propter hæresim aliorum, quos negligunt extermi nare, qualiter puniantur.*

13 *Ludouicus rex Francorum prædecessor Pipini patris Caroli quare fuerit depositus.*

14 *Recipiendi an sint, ab hæresi redire uolentes.*

15 *Pœna prælatorum negligentium punire hæreticos.*

16 *Dispensari an ualeat cum reuersis ab hæresi ad fidem catholicam, ut promouere possint.*

DE HAERETI- cis. Rubri.

IN superiori rubrica dictum est iudæis, & sarracenis qui per infidelitatem deum in honorant. Nunc dicendum est de hæreticis qui deuiantes à uia fidei in Deum multipliciter peccant. ¶ Videamus igitur quot modis dicitur hæreticus. qua pœna ferriatur. qualiter ab hæresi rediens recipiatur. ¶ Hæreticus dicitur sex modis. † Hæreticus dicitur qui fal-
1 sam de fide opinionẽ uel gignit ut hæresiarcha sicut Arrius Sabellius, & Maced. uel sequitur uel qui hæresiacham imitatur sicut & Arriani, Sabellani, & Macedoniani, ut probantur hæc. 24. q. 3. hæreticus. & c. quid. §. Sabelliani, & §. Arriani. §. Macedoniani. Secundo modo potest hæreticus appellari quicunque aliter scripturã intelligit quàm sensus spiritus sancti flagitat à quo scripta est. licet ab ecclesia non recesserit. ut. 24. q. 3. hæresis. Tertio modo dicitur hæreticus qui à sacramentis ecclesiæ & communione fidelium est diuisus. ut. 4. q. 1. quod aũt. Quarto modo dicitur hæreticus sacramentorũ peruersor. ut simoniacus qui emit & uendit sacramenta ecclesiastica. ut. 1. q. ul. datee. Quinto modo dicitur hæreticus dubius in fide. ut infra eo. c. 1. Nam firmiter debemus credere ut supra de summa Trini. & fi. ca. firmiter. 23. di. quando episcopus 24. q. 1. à parte. unde leui argumento a fide deuians hæreticus censetur ut. C. eo. ti. l. 2. Sexto modo dicitur hæreticus qui Romanæ ecclesiæ priuilegiũ ab ipso summo ecclesiarũ capite traditum auferre conatur. ut. 22. di. c. primo. ¶ Est autem fides de re non uisa ut de pœ. di. 4. in domo. de con. dist 4. uenit. Et est sciendum quòd omnes hæreses sunt hodie damnatæ. ut infra eo. ti. ad abolendam. ¶ † Puni-
2 tur hæreticus secundum iura canonica quattuor modis. excommunicatione. depositione. rerum omnium ablatione. & militari persecutione. excommunicatione quia omnis hæreticus siue magnus siue paruus siue manifestus siue occultus excommunicatus est ipso iure maiori excommunicatione. ut infra. eo. ti. ad abolendam. non obstante dicti. legali quę inter maiores & minores hæreticos uidetur distinguere. C. e. l. quoniã. Item depositione. quia siue sit clericus siue laicus Papa uel Imperator uel quilibet inferior deponi debet ab omni dignitate. ut. 40. di. si Papa. 24. q. 1. qui cõtra pacẽ. infra e. ti. ad abolendã. §. 1. & 2. Clerici prius ab ordinibus de gradati. secularis relinquantur arbitrio ptãtis animaduersione debita puniendi. & sic ecclesia tradit clericũ depositum curiæ seculari, scilicet relinquendo ipsum ut infra ad abalendam. §. 1. & sic intellige supra de iud. cum ab homine. infra de crimine fal. ad falsariorũ infra de uerb. signi. nouimus non autem debet

debet ecclesia tradere depositũ sicut qui-
dam male intelligentes dicunt quòd ec-
clesia manualiter & corporaliter tradere
debet depositum iudici seculari. ecclesia
enim pro dannadis corporaliter suppli-
cat. ut 23.q.5.reos.C.de epi.audi.l.adie-
ctor. Quomodo ergo traderet puniendos
quos supplicando debet a pœna exime-
3 re. † aliquando enim ecclesia inuocat
brachium seculare contra suos rebelles.
ut 11.q.3.si quis sacerdotum. & c. peti-
mus infra eod.c.excommunicamus. Qui
uero inuenti fuerunt de hæresi sola suspi-
tione notabiles. nisi ad arbitrium episco
pi se purgauerint simili sententiæ subia-
cebunt ut infra eod.tit.ad abolendam. §.
laicus infra de sent.excomm.ut famæ in
fi.militari persecutione. quia si aliter fie-
ri nõ potest manu armata & militari sunt
ab eis omnia bona quæ iniustè occupa-
ta detinent auferenda. quia sicut probat
Isidorus & alii sancti & præcipuè Augu.
Nulla iure possunt hæretici possidere.iu-
re naturali non. quia secundum illud om
nia sunt communia.ut.1.dist.ius naturale
nec iure diuino, unde ipsa dominus. Au-
feretur à uobis regnum & dabitur genti
facienti fructus eius. Item labores in pio
rum iusti edent. Item omnia sunt iustorũ.
ut 8.d.quo iure 23.quæstio.7.c.1. & 3. &
supra ne cleri.uel monac. relatum. ¶ Sed
4 † nunquid catholici possunt hæreticos
propria auctoritate spoliare? Videtur ꝙ
sic. ecclesia. enim generalem auctoritatẽ
5 eis præstitit ut eos exterminent † conce-
dit etiam idem priuilegium eos extermi-
nantibus quòd euntibus in terræ sanctæ
subsidium est concessum. ut 23. qu. 5. si
nos infra eod.tit. excommunicamus. §.
catholici uerò 23.q.5.si audieris, & quæ
stio.8.legi & occidit fines. Veruntamen
satis uidetur tutum ut semper fiat specia-
li edicto principis uel ecclesiæ ne alias
ex cupiditate uel ultione potius quam ex
iustitia uel obedientia pugnare uideantur
ut 23.quæstio.1.quid culpatur. & q.2.c.1.
6 & 2.q.3.sex differentiæ.† Sed quid si con
uertuntur ad fidem nunquid eis ablata re
stituentur? Respondeo non nisi de gra-
7 tia. ut infra eodem titu.uergentis. ¶ † Sed
quid si hæretici habeant filios orthodo-
xos nunquid iure hæreditario capient
bona paterna. Videtur quòd non. ut in-
fra eod.c.uergentis. sed contradicunt le-
ges. C.eodem titu.l.manicheos. & l. co-
gnouimus. & in autẽ. ibi signata. Item
de Nestorianis, ubi dicitur quòd bona
hæreticorum deuoluuntur ad filios or-
thodoxos si hæretici habeant filios or-
thodoxos alio qui ad agnatos uel cogna-
tos orthodoxos deuoluuntur. circa hoc
dixerunt Lau. & Io. quòd decre.illa uer-
gentis, corrigit leges illas. & ius illud
antiquum trahitur ad hoc nouum. argu.
ff.de legi. & consti.l.non est nouum su-
pra de cog. spi.c.1. Puto autẽ uerius cũ
Tã. ꝙ decr. præualet legibus in terris qui
sunt Romanæ ecclesiæ tẽporali iurisdi-
ctione subiectæ sicut principio decr.inui-
tur manifestè.leges uero præualent decr.
in terris quæ non sunt tẽporaliter eccle-
siæ subiectæ.cũ maiori æquitate nitantur
quã decre.imo decretalis rigorẽ continet
8 leges autem æquitatem.† Aequitas præ-
ferenda est iuri scripto & stricto.ut.C.de
iudi.placuit.ca.di.eos.ff.de pœ.l.plures,&
uerè decretalis seueritate cõtinet leges.
enim quæ puniunt filios eorum qui com
mittunt crimen læsæ maiestatis timuerũt
ne filij essent immitatores paternæ iniqui
tatis ut 1.q.1 quisquis cum militibus. Sed
si ecclesia uideat per certa indicia fidem
& deuotionem filiorum. hæreticorum
quomodo puniet eos cum pœna suos au
ctores debeat tenere. ut supra de his
9 quæ fi. a ma. par.ca.c. quæsiuit † cum fi-
lius non debeat puniri pro patre. ut, C.
ne filius pro patre cum ecclesia omnes
debeat iuuare. omnes amare. ut 8. q.1.
clemens, nulli uolenti uenire claudere
gremium. ut. C.de sa. san.ecele.l. ultimo.
Credo quòd Inno.in pœna filiorum con
siderauit parentes. an parentes intelli-
guntur puniri pœnis filiorum. ut.ff. quod
10 met.causa.l.isti quidem † & frequenter ec
clesia punit temporaliter filium pro deli-
cto patris.ut.15.q ulti.cum multæ.1. quæ
stio.4.§.itẽ peccato.&.1.q.1.cito.& supra
de fi.

de si.præsbyter. per totum infra de penis.
in quibusdam. Alias autem generaliter
bona damnatorum deuoluuntur ad hære-
des.ut.C. de bo.damna. in auten. bona.
11 † Vasalli absoluuntur ipso iure à fidelita
te & omni pacto quacunque firmitate ual
lato quo hæreticis tenebantur astricti. ut
infra eod.c.ult. imò etiam uasalli domi-
norum temporalium qui requisiti & mo
niti terram suam purgare neglexerint ab
hæretica fidelitate post eorum excom-
municationem & contemptum denun-
ciandi sunt absoluti. ut infra eo.c. excom
municamus uer.si uero dominus tempo-
12 ralis. † unde diligenter attendens quod
principes seculi & domini tēporales non
solum propter suam hæresim, sed propter
hæresim aliorum quos dum possunt exter
minare neglexerit, sunt excommunican
di ab ecclesia & expellendi à terris & ter
ræ ipsorum exponi possunt catholicis oc
cupandæ. Et idem est si princeps contra
regnum & iusticiam faciendam negligēs
inuentus fuerit insufficiens & ineptus.ut.
17.quæstio.4.si quis deinceps.11.q.1.nul-
lus, in primo nullus.32. quæstio.5.præce
13 ptū.† Vnde & Zacharias Papa deposuit
Ludouicum regem Francorum prædeces-
sorem Pipini patris. Caroli.ut.15.q.6.a-
lius. quilibet. enim nullo excepto con-
trahit forum ecclesiæ ex peccato.ut supra
de iudi. nouit.hoc autem indubitatum est
quod deus præponitur omnibus potesta-
tibus. ut.8.di.quæ contra mores. in fi.er-
go & eius uicarius qui uices eius gerit in
terris.ut supra ut.ec.bene fine dis. confe.
ut nostrum supra de transla. epis. inter
corporales. Vnde dominus ad Hyere-
miam. ecce constituite super gentes &
regna.ut.36.distin.§.ecce. Et hæc maxi-
mè locum habent cum princeps de cu-
ius præna quæritur alium secularem supe
riorem non habet.¶ De pœna credentiū,
receptatorum, defensorum & fautorum
hæreticorum teneas quod dicitur infra e.
c.excommnnicamus.§. præterea. ¶ Qui
14 uero † ab hæresi redire uoluut recipian-
tur secundum formam quæ habetur infra
eod.titul.ad abolendam.§. 1. &.c.excom
municamus.§.si quis autem de prædictis,
15 de conse.distin.2.ego Belengarius.† De
pœna uerò prælatorum circa hoc negli-
gentium legitur infra eo.c. excommuni-
16 camus in fi. ¶†Sed quæritur. an cum re-
uersis ab hæresi ad fidem catholicam ua-
leat dispensari ut promoueri possint &
per quos dispensetur. Est sciendum quod
tales de iure communi suscipiendi sunt
ad laicam communionem.ut.1.q.7.c.1.
adhibetur autem circa eos quadruplici-
ter dispensatio, semiplena, plena, plenior
plenissima. semiplena ut recipientur in
ordinibus iam receptis sublata eis omni
spe promotionis.ut.1.q.1. si quis hæreti-
cæ. Plena ut possint sacerdotes. fieri &
non ultra ut.1.q.7.conuenientibus. Ple-
nior ut possint esse episcopi & non pri-
mates ut.12.nos consuetudinem. Plenis-
sima ut ad omnes dignitates & ordines
ualeant promoueri. ut.23. q.4. ipsa pie-
tas. Et similem distinctionem no. supra
de simo.§.& nota quod plus Cætera quę
ad fidem catholicam pertinent no. supra
de summa Trini.& fide catholi.

Summarium

1 *Schisma quid sit.*
2 *Schisma in quo ab heresi differat.*
3 *Schismatici à quo puniantur.*
4 *Alienationes rerum ecclesiasticarum factæ per prælatos schismaticos non ualent.*
5 *Schismaticus uolens redire ad unitatem ecclesiæ quid peragere debeat.*

¶ DE SCHISMATICIS. Rubrica.

Dictum est supra de hæreticis. sed
quia schisma inducit hæresim.
quia omne schisma intendit sibi
constituere ecclesiam & uniuersalem ec-
clesiā impugnare quæ una est.ut 23.quæ.
1.loquitur. unde schismatici uolentes ec
clesiam dei scindere. peccant in fide quo
ad articulum illum. & unam sanctam ec-
clesiam catholicam. & ideo subsequen-
ter ponitur hic rubrica de schismaticis.
¶ Videamus igitur quid sit schisma. unde
dicatur

dicatur, in quo ab hæresi differat. qua pœna schismatici feriantur. deinde uideamus de alienationibus & ordina. schismaticorum. ¶ † Schisma est illicita discessio eorum inter quos unitas esse debet. Vel schisma est illicitus ab unitate uel uniuersitate discessus. Dicitur autem schisma a scissura. quia per schisma fit ab unitate uel uniuersitate scissura. ut. 24 quæstio.
1
2 1. schisma. ¶ † Differt schisma ab hæresi. quia hæresis in principio sui habet peruersum dogma. quod non habet schisma. sed in fine contingit aliquam hæresim ut recte uideatur ab ecclesia recessisse. ut dicit Hieronymus. 24 q. 3. inter hæresim & schisma. Vel est talis differentia inter hæresim & schisma. qualis est inter genus & speciem quia omnis hæreticus est schismaticus, sed non conuertitur nisi si schisma durauerit. nam tunc in hæresim incidit sicut dictum est ¶ † Puniuntur
3 schismatici à deo & ab homine. unde ut scirent homines quam graue & quàm detestabile crimen est schisma ostendit in Chore Dathan & Abiron quos terra uiuos absorbuit. Apparet & alio exemplo. Nam cum decem tribus scisse fuisset a tribu. Iuda & Beniamin. & relicto rege suo alterum sibi foris constituissent. & tandẽ iret ad eos Ieroboam ut pecata sua exprobaret & ut ultionem futuram prædiceret panem apud illos edere & aquam bibere ueritus est. quod cum non custodisset statim. diuina censura percussus est & inde regrediens impetu & morsu leonis necatus est in itinere. ut. 7. quæstio. 1. denique. Vnde indubitatum est sceleratius esse delictum quod grauius uindicatum. est ut. 24. quæstio. 1. non afferamus. Nec ob. quod alibi dicitur hæresim maius esse inter cætera crimina. eo quod primum locum tenet in pœnis. ut. 32. quæstio. 7. quod in omnibus. Nam hoc locum habet cum nouum est schisma cæterum si fuerit radicatum & firmatum tunc idem est crimen & pœna æqualis ut superius dictum est. ¶ Quid autẽ iuris sit de ordinatis a prælatus schismaticis. Non repeto hic quia materiam illam plenè no. supra de tẽpo.
4 or. §. ordines cõferri possunt. ¶ † Item alienationes rerum ecclesiasticarum factæ per prælatos schismaticos non ualent. ut infra eo. c. 1. siue enim schismatici pro intrusis habeantur nõ ualent alienationes. 12. quæstio. 2. alienationes. Siue pro nullis habeantur ecclesiæ sub talibus prælatis. uacate intelligantur. ut supra de præscrip. c. 1. & supra de transla. præ. inter corporalia. similiter alienationes taliũ nullæ
5 sũt. ut. 12. q. 2. si quæ de rebus. ¶ † In sũma sciẽdũ est quod si schismaticus uolens redire ad unitatẽ ecclesiæ ad mandatum ipsius satisfacere debet & recipi cũ impositio ne manus ut accipiat spiritũ qui extra ecclesiã non est necesse potest. ut. 24 q. 1. dicius pudẽda. capi. schisma. Item quid si quis recõciliatus dicat secũ circa ordinẽ misericorditer dispensatũ. Probare habet & ab eo qui potest dispẽsare. ut ifra. e. c. ul.

Summarium

1 *Apostasia quid sit, & unde dicatur.*
2 *Apostasia quotuplex sit, & qualiter committatur.*
3 *Apostasis quæ pœna imponatur.*
4 *Caracter an recipiatur per reiterationem baptismi.*
5 *Clericus qui primam tonsuram dimisit, an ad eam deferendam possit compelli.*
6 *Clericus uxoratus, uel ad militiam conuersus, an compelli possit ad deferendam tonsuram.*
7 *Clericus uxoratus retinet priuilegium canonis. 17. q. 4.*
8 *Episcopus an possit dispẽsare cum clerico uxorato ad clericatum redeunte.*
9 *Monachus in fuga constitutus cui acquirat.*
10 *Monachus fugitiuus si secundum ingrediatur monasterium quæsita uacationis tempore, cui acquirat.*
11 *Monachum fugitiuum quando monasterium teneatur recipere.*
12 *Monachus fugitiuus in monasterio deductus, habitum abiectum reassumere uolens, qualiter puniatur.*
13 *Monachus uel monacha licet si pluries delinquat, eius abbas cõpellitur ipsum recipere*

¶DE APOSTATIS. Rubrica.

Egimus de hæreticis & schismaticis. sed quia uter quòd eadunt in apostasiam. Ideo subijcitur hic rubrica de apostatis. ¶Est igitur sciendum quid sit apostasia quæ sint eius species. qua pœna apostatæ feriantur. & qualiter
1 reuertētes recipiantur. ¶Apostasia est † temerarius recessus a statu fidei. obedientie uel religionis. Et dicitur apostasia quasi post statio idest retro statio uel retrogra-
2 datio. ut 26.q.7. non obseruetis. ¶†Est autem triplex apostasia perfidiæ inobedientiæ & irregularitatis. Perfidiæ qua quis recedit a fide. ut Iulianus apostata. de hoc habetur. 2.q.7. non potest. Inobedientiæ qua quis transgreditur spontanea uoluntate præceptum. Adam & Aeua. & qui sacris canonibus obedire contemnunt. de hac habetur. 3.q.4. alieni supra de maiori & obe. si quis. Irregularitatis qua quis a statu religionis assumptæ recedit ut eū apostatatur clericus, monachus religiosus aliquis uel conuersus: & de hac habetur. l. dist. c. ultimo 44. distin. quantumlibet 16.q.1. legi. hæc fit multis modis abijciendo tonsuram uel coronam ut 20.q.3. eo. infra eo. c. 1. conuertendo se ad negocia secularia supra de ui. & ho. cle. c. ex literis infra de senten. excom. in audientia &. ca. perpendimus. uxorem ducendo ut supra de cle. coniuga. ex parte habitū religionis abijciendo. ut 20. q. 3. ca. 1. & 2. 27.q.1. omnes. & infra eo. ti. fere per to-
3 tum. ¶Imponitur † pœna apostatis secundum diuersitatem apostasiarum. nam apostata a fide hæreticus est & sicut hæreticus punietur. De pœna hæreticorum dic. ut supra de hære. §. puniuntur. Pro apostasia inobedientiæ excommunicatur quis & efficitur infamis. ut 3.q.3. si quis à suo &. 11. quæstio. 4. si autem uobis supra de maiori. & obe. si quis uenerit. c. cum in ecclesijs. Pro apostasia a religione efficitur quis infamis. ut 2. quæst. 7. alieni. 3. quæst. 4. beatus. Interim ad ordinem uel dignitatem promoueri non debet ut 16 q.1. legi. & l. di. cap. ul. & si sacrum ordinem in apostasia receperit & si suo fuerit reconciliatus abbati & pœnitentiam receperit tamen absque dispensatione summi pontificis ministrare non poterit in ordine sic suscepto ut infra eo. c. ul. Et est iste unus casus in quo prohibetur episcopis dispensare cum reuersis & recōciliatis. Alius cum quis iterata unctione fuerit maculatus. ut 1.q. ult. saluberrimum in fi. Tertius cum quis scienter iterato recipit sacrum baptisma. ut de con. di. 4. qui bis, & ca. eos. Quartus cum ad subuersionem fidei ordinem ab hæretico recipit maximè cum præsens habetur episcopus orthodoxus. ut. 1. quæstio. ulti. conuenientibus. in fi.
4 ¶† Sequitur in rubrica & reiterantibus baptisma. circa quod quæritur. an in reiteratione baptismi caracter recipiatur. Ad hoc dicunt quidam quòd sic. & idem dicunt in reiteratione ordinis. alias qualiter per reiterationem fieret iniuria sacramento ut infra eodem titu. ex literarum 1. quæst. 1. quod quidam. de con. distin. 4. ostenditur. Item qualiter actusque non habet effectum, induceret irregularitatem indispensabilem non uidetur. quia alibi quod de iure non sortitur effectum non inducit impedimentum. ut supra de despon. impub. literas & c. accessit. Puto uerius quòd character non iterum confertur. ut 68. distin. §. quod ergo consecratur licet casualiter quod de iure non sortitur effectum inducat impedimentum. ut supra de biga. nuper. & cap. ul. supra de sponsa. ad audientiam. Quod autem dicitur iniuriam fieri sacramento per iterationem uerum est quo ad intentionem
5 iterantium non quo ad ueritatem. ¶†Circa apostantes a clericatu quæritur an is qui primam tantum tonsuram accepit & dimisit. ad eam deferendam possit compelli? Respondeo sic. Nam per primam tonsuram iuxta formam ecclesiæ datam clericalis ordo cōfertur ut supra de æta. & quali. cum contingat, tonsuratus igitur in

in clericum & sic ordinatus clericus est ut 21.di.cleros.& 54.dis. ex antiquis.unde compellendus est ad habitum deferendum. ut supra de ui. & ho. cle. si quis ex
6 clericis 20.quæ.3.eos. † Sed quid si ducat uxore dicunt quidam quòd si uxorem ducat corruptam uel secũdam tunc quia irreuocabiliter a clericatu recessit.ut 32.di. feriatim omne priuilegium amisit ut 54. dis.quisquis.& idem dicunt si ad militiam se conuertit quasi ad uitam contrariã clericatui & in militia sæua exercuit. tũc nõ compellitur portare tonsuram. Cæterum si clericus dimisso habitu clericali simpliciter uiuit & uxorem uirginem ducit cõpelli debet ut dicit Hug. & idem dicit frater Ra. in summa sua. præterquam in tribus casibus.unus est sicut ipse dicit cũ clericus nullo modo uult retinere priuilegiũ clericale. Alius si non potest clericalem ferre tonsuram sine scandalo uxoris. Tertius cum iusta causa timoris exigit tonsuram uel habitum transformari. ut supra quod me. cau. prælatum.Quod mihi non placet. Sed dico generaliter clericum uxoratum nõ teneri nec compelli deferre habitum clericalem. cum enim uxoratum oporteat secularibus negocijs se immiscere. tonsura ipsius secularia exercentis uideretur profectè in clericalis ministerij uituperium redundare ut supra de cle. cõiug.Ioannes in fi.Quod uerum est nisi beneficium habeat. ut ibi dicit. si tamẽ sua sponte tonsuram uxoratus deferat retinet priuilegium clericale.Nec ob.quod in eadem decre. dicitur quòd igitur idem tonsuratus priuilegio nõ potest clericali gaudere. Sed illud uerum est quo ad quædam de quibus loquitur illa decre. infra eo. ti.
7 ex parte † retinet autem priuilegium illius canonis.17. q.4. si quis suadente. Nã illud priuilegium indultum est non tã in fauorem clericorum quam in odium laicorum ut infra de sen. ex. contingit.
8 ¶† Sed quid si clericus in sacris ordinibus constitutus uxorem ducat de facto. demũ ad clericatum redeat nunquid potest cum eo episcopus dispensare. Respondeo sic. ut.de cle. coniu. sane. quamuis in contrarium moueat. quia clericus assumendo sacrum ordinem uotum continentiæ solẽnizare uidetur ut 32. dist. feriatim.unde postea contrahendo maius peccatum cõmittit uiolando uotum solenne quam sit adulterium ut 27. quæstio. meliore. Sed episcopus non potest dispensare supra adulterium ut supra de iudi. at si clerici.
9 Verius est quod primo dixi. ¶ † Quid de monacho fugitiuo cui acquirit in fuga cõstitutus. Respondeo suo monasterio sicut & seruus ut 18.q.2. abbates. ff. de ac-
10 qui. pos.l.1.§. per seruum. ¶ † Sed quid si monachus secundum ingrediatur monasterium de licẽtia abbatis sui uel iuris auctoritate quæsita uacationis tempore cui monasterio cedent primo uel secundo. Respondeo secundo. ut 16. q.6. de lapsis in auten. de san. epi. §. si monachus coll. 9.18.q. 1 c. uno. Sed quid si sine licentiã abbatis & absque iuris auctoritate monachus uagabũdus secundum monasterium intrauit bona quæsita uagationis tempore cui cedent.Respondeo si monasterium primum uidit uagabundum & neglexerit bona cedent monasterio secundo sicut & seruus pro derelicto habitus priori domino non acquirit.ut. C. de lati.lib.tol.una. §. sed scimus. sed acquirit apprehendenti eum. ut.ff.de stip. seruo.l. quòd seruus. Cæterum si primum monasterium non neglexit uagabundum sed repetit & reuocauit errantem tunc bona cedent monasterio priori. ut in auten. de san. epi. §. si
11 monachus col. 9. ¶ † Sed quæritur an monasterium compellatur recipere monachum fugitiuum. Respondeo sic. ut 27. quæst. 1.peruenit.& cap. & quia 16. quæstio.1.quidam monachi. nisi primum monasterium sit de dissolutione suspectum. tunc enim trudetur in monasterio cautiori & strictiori cum omnibus bonis quæ obtulerat primo ut 17. quæstio. 2 quæ si monacharum. & cap. si quis rapuerit. & in auten. de san. episc. §. si quis rapuerit. Sed obiectum delictum persone non debet redundare in damnum ecclesiæ. ut 16. q. 6. si episcopum. Ad quod respondeo non uidetur redundare. quia primum

monasteriũ liberatur a monacho nec ei
tenetur ulterius prouidere. ut 16.q.6. de
lapsis supra de cle. coniu. quod te. nec di
co res dãdas secũdo monasterio nisi quo
ad usumfructum in uita detrusi.ut 11.q.6.
de lapsis. quæ mortuo ad primum mona-
sterium bona redibunt. ut ar. ad idem. C.
12 de episco.& cle. raptores. ¶Sed † quid si
monachus fugitiuus in monasterio redu
ctus habitum abiectum reassumere nolit.
Respondeo sub graui custodia carceretur
13 ut infra eo.ti.a nobis. ¶ † In summa no-
tãdum est quòd monachus uel monacha
& si pluries delinquat abbas eius compel
litur ipsum recipere ut 27. q. 1. peruenit.
quod in seculari clerico non contingit. ut
48. distin. quoniam multa.

Summarium

1 *Pœna legis Pompeiæ de parricidijs in quibus locum habeat. & quæ sit eius pœna. nume.2.*

3 *Parentes ad quorum latus filij reperiuntur oppressi qualiter & quando puniantur. & num 4.*

¶DE HIS QVI FILIOS OCciderunt. Rubr.

POstquam tractauimus de his quæ
circa fidem committuntur in Deú:
ut de iudæis & sarracenis de hære-
ticis & apostatis. Nunc uideamus de his
quæ in homines delinquuntur & nihilo-
minus in Deum.& ideo de homicidio tra
ctemus. Sed quia inter alia genera homi
cidij parricidiú grauius reputatur. de par
ricidio uideamus. unde ponitur hic rubr.
de his qui filios occide. Sed aliter intitu-
latur hæc rubr. in. ff. scilicet ad legẽ Põ-
pe. de pari. Et aliter in. C. scilicet de his
qui pat. ut lib. occi. ¶Est igitur uidendum
quando hoc particulare flagitium locum
habet. & quæ sit pœna ipsius. & quæ cir-
ca delinquẽtes huiusmodi dispẽsatio fiat.
¶Secundum quòd hic intitulatur locũ ha
bet cum pater uel mater occidit filium. sic
enim loquuntur decreta. positæ sub hac
rubrica sed secundum rubricam. C. locum
habet cũ quis aliquem de parentibus uel
1 aliquem de liberis occidit † ut parẽtum
nomine omnes ascendẽtes liberorum ue-
ro omnes descendentes in infinitum in-
telligantur. ut. ff. de in ius uo. l. quicunq;
§. ult.& l. sed si hac lege. §. libertos. lo-
cum etiam habet in collateralibus. ut. ff.
eo. titu. l. 1.& in quibusdam personis alijs
ut in ea l. & l. sed sciendum sed & qui o-
pem præstiterit ita tenetur sicut ipse qui
occiderit. ut. ff. eo. ti. l. utrum.& l. si scien
te. Item qui uenenum emit ut prin. daret
quamuis dare non potuerit lege pompe-
2 ia tenetur. ut. ff. eo. ti. l. 1. in fi. ¶†Huiusmo
di sceleris pœna secundum leges hæc est
ut parricidia uergis sanguineis uerbera-
tus deinde in culleo insuatur cum cane &
gallo gallinacio & uipera & simea, dein-
de in mare profunde iactet culleus uel in
amnem. ut. ff. eo. titu. l. pœna. ut & cœ-
lum superstiti & terra mortuo auferatur.
ut. C. eo. ti. l. 1. Secundum canones non
sic sed imponitur pœna intrusionis in mo
nasterium. ut infra eo. ti. c. 1. & hoc uerũ
est si is qui filium occidit coniugem & fi-
lios non habet alias secus. ut infra eo. ti.
3 intelleximus. † Cum uerò in lectis parẽ-
tum filij inueniuntur oppressi distingui-
tur utrum parẽtibus procurantibus aut ne
gligentibus hoc euenerit. In primo casu
si parentes clerici fuerint ab officio alta-
ris debent perpetuo abstinere & eis gra-
uior quam laicis non tamen publica nisi
in publicum ueniat pœnitentia debet im
poni. uerum si ex incuria parentum, filij
mortui inueniantur in cuius & illud oc-
cultum fuerit pœnitentia eis pro arbitrio
pœnitentiarij imponatur ut infra de pœ-
niten. & re. quæsitum. In dubio auté præ
sumitur quod ex in curia hoc prouenerit.
arg. supra de præsump. afferte. Vnde etiã
lex dicit quod repentini casus iniquitas.
per coniecturá materni pietatis est emen
danda. ut. C. de inoff. testa. l. si mater. Nã
quomodo mater põt obliuisci filium. ut.
2. q 6. ad romanam. Item omnem affectũ
uincit paternus. ut. C. de procu. su. l. 1. in
pri. Sed si dubitetẽ an ex in curia parentum
processerit nõ inde debẽt esse securi nec ẽt
sine

sine pœna. sed tamen consideratio debet esse pietatis infra eo.tit.c.1. aliqua enim pœna debet eis imponi propter duplicitatis ambiguũ. ut 23.q.5.excommunicatorum. In his enim in quibus periculum animæ uertitur. in securiorem partem est declinandũ.ut.5.dis.ad eius supra de spõ. iuuenis.l.distin.si qua fœmina &.c si quis
4 uoluntate. ¶†Dispensatio igitur adhibetur circa pœnitentiæ impositionem quæ arbitraria est.ut infra de pœni.& re.quæsitum.non ut cum homicida quo ad ordines dispensetur. quia homicidium enorme delictum est & indispensabile. ut supra de temp.ordi. quæsitum.

Summarium

1 *Exponere quid sit, & qui exponi dicuntur.*
2 *Exponentes infantes & languidos quibus pœnis puniantur & nu. 3.*
4 *Expositos qui colligunt, an aliquid iuris in eorum personas habeant.*
5 *Colligentes expositos quas expensas repetant a res colligentibus.*

¶DE INFANTIBVS ET LANguidis expositis. Rubrica.

IN superiori rubrica tractauimus de his qui fi. occi. sed quia necare uidetur qui filium non alit.ut.ff. de libe. agno.l.necare. & 86.dist.pasce. & expositi sanguinolenti dicuntur. ut in rubr. C. ubi sic adiicitur & de his qui sanguinolẽtos nutriendos acceperunt. Ideo subiicitur hic rubr.de infantibus & lang. expositis ¶Videamus igitur quid sit exponere. qui dicantur exponi. quæ sit pœna exponentium & an exponens recolligere ualeat quem exponit & infra quot dies.
1 ¶†Exponere est extra se ponere. solent enim aliqui relato pietatis officio infantes uel languidos ante ecclesiam ponere ut eos aliqui moti miseratione colligant. ut 87 distin.si expositus. ¶ Dicuntur autẽ exponi filij serui & liberti. ut infra eo.tit.
2 c.uno. ¶†Circa materiã expositionis sic distinguendum est. exponitur aliquis à patre uel domino uel ab extraneo. si a patre uel a domino aut necessitate aut sponte. Si sponte nunquã poterit eum postea recolligere. nec enim suum dicere poterit quem pereuntem contempsit. C.eod. tit.l.1.& 2. Si necessitate repetit quando cunque quia inuitus exposuisse uidetur. ut.C.eod.tit.l.1.& hoc innuit hæc decr. ubi dicit relato pietatis officio. & in fin. ubi dicit alimenta impie negari contingerit. Et in his casibus ubi quis inuitus exponitur locum habet contestatio illa de qua loquitur canon Ille 87.distinct.si expositus. Quod autem dixi. de necessitate uidetur malè dictum. Nam lex dicit quod si quis non potest alere seruum debet eum in zenonem hoc est in hospitale mittere. ut.C.de lati. lib. tol.l. una.§. sed scimus Sed tu dicas quod illud membrum distinctionis aut necessitate locum habet cum nullus talis locus inuenitur & hoc in filijs locum habet. nam in seruuo uidetur quod potius debeat eum uendere quam exponere. Vbi autem exponitur infans ab extraneo distinguitur utrum domino patre uel patrono ignorante uel sciente uel postea ratum habente. In primo casu non præiudicatur ei a iure suo sed repetit infantem restitutis expensis. nisi a fure repetat in quo casu non restituuntur expensæ.C. eodem titul.l.1. Item si expensæ factæ fuerint pietatis causa non restituuntur. ut.ff.de relig. & sumpt. fu.l. & si quis.§.interdum. In secundo casu serui ascripti efficiuntur liberi liberti ingenui. filij familias sui iuris.ut.C. eo. ti.l.2.
3 &.3. † Imò in hoc casu pater patitur pœnam secundum leges capitalem. quia necare uidetur filium qui nõ alit.ut in prin. dictum est.C.eodem titul.l. ulti. Et hæc locum habent, ubi infans exponitur. Si autem maior exponatur. non eripitur in libertatem nisi languidus exponatur. ut. C.de lati. lib. tol.l.una.§. sed scimus & in languido attenditur auten. in aur. de nup.§. si uero. &.§.seq. coll.4. licet quidam uelint ut quod ibi dicitur obtinet in non languido. sed in languido maxime. Item ubi infans uel maior non exponitur. sed

tur. sed ei alimenta negantur non eripitur in libertatem sed pro derelicto habetur.ut.ff.pro derelict.l.ulti.& ideo conceditur occupanti ut ibi &.ff.de stipula.ser uo.l.quod seruus &.ff.de noxa.l.si seruus. Sed certe quamuis sic uideatur fore dicendum secundum legem præallegatam ff.pro derelict.& sic notet Azo. in summa sua. ut.C.eodem titulo. Decr.tamen in hoc tit. posita contrarium dicit expresse. Nam eripitur quis in libertatem cum ei alimenta denegantur. ut hic. Vnde Vincen.super hac decre. non bene aduertit. posuit enim super ea glosam suam & prosecutus sententiam Azonis & distinctionem legalem textum illius decreta. non attendit. litera enim huius decre. tres casus enumerat & æquiparat scilicet cum infans exponitur cum longuidus cuiuslibet ætatis. & cum alicui illorum infanti uel maiori alimenta negantur. In his tribus casibus filiusfamilias liberatur à patria potestate.libertus eripitur in ingenuitatem.seruus in libertatem.

4 ¶ † In summa notandum est quòd illi qui expositos colligunt nihil iuris in personis eorum quos ex miseratione suscipiunt uel recipiunt acquirunt. ut infra eod.c.uno in fin. ¶ Item notandum quod ubi quis exponitur ignorante eo quod quis ius habet in exposito is qui eũ recipit contestationis epistolam ponet in loco publico continentem ut quicunque ius habeat in puero exeat & probet & recuperet puerum aliter non crederetur ei. argumen.ad hoc 5.quæstione 1.quidã. Sed argumen.contra supra qui fil. sint legit.transmissæ. ubi creditur patri & matri dicentibus filium non esse suum. Post talem uero epistolam dantur decem dies ei qui ius habet in puero. ut in præall.c. 77.di.si expositus. Cedent autem dies illi à tempore scientiæ. & si in tali loco sit quòd uenire non possit restitueretur per clausulam generalem quæ habetur.ff. ex quibus causis ma. l.1. Alii autem dicunt quod sunt utiles scilicet cum experiri potest.ut.ff.de ædi.edi.l.cum sex.ff.de diuer. & tem. præscrip.l.1.

5 † Si quid autem expendit is qui colligit in puero erudiendo in aliqua arte repetet à recolligente. ut C.eodem titulo.l.1.alimenta non repetit nisi fuerit protestatus. ut ff.de neg. gest. l.segnius. ut nisi collectus nolit filiam recolligentis ducere in uxorem. ut .C. de nupt.l. patrem.

Summarium

1 *Homicidium quid sit, & unde dicatur.*
2 *Homicidij species, & quot modis committatur.*
3 *Homicidium lingua committitur tribus modis.*
4 *Pœna homicidij spiritualis est pœnitentia. Pœna homicidij corporalis quæ sit.*
5 *Præuenire in ictu occidere nolentem an liceat.*
6 *Percusso an liceat in continenti insequi percutientem fugientem.*
7 *Vim ui quod repellere liceat quomodo intelligatur.*
8 *Bellum dicitur iniustum quinque modis.*
9 *Præstans ministerium iudicio seu uindictæ sanguinis irregularis efficitur.*
10 *Clericus an in causa sanguinis possit dare consilium iudici seculari.*
11 *Clericus an de suis malefactoribus conqueri ualeat iudicio seculari.*
12 *Clericus potest malefactorem suum carcerari petere.*
13 *Item fustigari.*
14 *Item ut quis in seruitutem redigatur.*
15 *Item ut quis suspendatur.*
16 *Item ut de capietur spiritualiter.*
17 *Aborsum procurantes an reputentur homicidæ.*
18 *Phisici & cirurgici an possint promoueri.*
19 *Plures an & quando teneantur de uulnere uel de occiso.*
20 *Alium à morte defendere quando quilibet teneatur.*
21 *Dispensatio quæ adhibeatur circa homicidas.*

¶DE HO-

¶DE HOMICIDIO. Rubr.

Dictum est supra de homicidio in spem nunc subijcitur in genere. sed quia homicidium fit aliquando casualiter. Idcirco intitulatur hic rubrica de homicidio uoluntario uel casuali. ¶ Videndum est igitur quid sit homicidium. unde dicatur. quot sint eius species, quæ pœna & quæ dispensatio fiat cir
1 ca clericum homicidam. ¶† Homicidium est hominis occisio intelligo ab homine facta. nam homicidium sonat in actum hominis. ¶ Est autem homicidium dictum ab homine & cedo cedis quasi homi
2 nis cediũ. ¶†Species homicidij sunt duæ. aliud spirituale aliud corporale. Spirituale homicidium spiritualiter & quadam fictione iuris committitur octo modis. Homicidæ enim reputantur detractores fratrum & odientes eos. Item iniquitatem oppressionem. & iniustitiam facientes. Item fratribus malè persuadentes. hæc probantur de pœni. dist. 1. homicidiorum omnis iniquitas. &.c. noli. & generaliter omnis iniquius motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. ut de pœniten. distinctio. 1. homicidium. Item homicida censetur qui tempore necessitatis proximis alimenta negat 86. distin. pasce. ¶ Corporale homicidium est hominis peremptio cum homo corporaliter occiditur. & hoc committitur dupliciter lingua uel facto. lingua tribus modis præcepto, consilio. & defensione. ut l. dist. si quis uiduam, de pœni. dist. 1. periculosæ. Facto committitur quatuor modis iustitia necessitate casu uoluntate. Iustitia ut cum miles iusto imperio potestatis executor uel minister æquo iudicio condemnatum occidit, ut 23. q. 5. miles cum minister. cum homo &.c. si homicidium. Quod intelligo cum non ex odio personæ. Odio ei habeantur peccata nõ homines. ut 86. dist. odio non ex delectatione fundendi humanum sanguinẽ. non amore spoliorum non pro pretio sed ex sola obedientia cum dolore cordis hoc feci & compassione. Nam uera iustitia compassionem habet. probantur hæc a 23. q. 5. in præallega. iuri. & in.c. lex æterna & c. officia. nec est crudelis qui malos percutit ut 45. distinct. uerã iustitia. Necessitate. hoc distinguendum est. quia aut illa necessitas fuit euitabilis. potuit enim sine occasione euadere, tunc reus est homicidij & tanquam homicida pœnitentiam aget. Aut fuit ineuitabilis & occidit hominem sine odij meditatione imo cum dolore ut se & sua liberaret. tunc nõ peccat nec ad pœnitentiam arctatur nisi propter duplicitatis ambiguum. ut 23. quæstio. 5. excommunicatorum. Interiorem autem pœnitentiam & dolorem aget & peccatis suis imputabit quod ad tantam necessitatem induci meruit ut sine hominis peremptione liberari non posset. quia bonarum ineuntium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. ut infra eodem titulo interfecisti & 5. dist. ad eius in fin. ¶ Casu ut cum quis lapidem proiicit ad aues uel alias non animo hominem lædendi uel occidendi & aliquis transiens ictu lapidis percussus moritur hoc distinguendum est an quis det operam illicitæ uel licitæ. Si licitæ ut cum quis proijcit porcos uel alias bestias de sua segete uel de arboribus aues circunspicit & neminem uidens funda uel manu lapidem iacit. & cum locus non esset hominibus præuius aliquis casualiter in ictu lapidis occurens percutitur & moritur. & alia exempla per se ponere potest quilibet studiosus. ut infra eod. titu. lator, dilectus. ex literis in alia ex literis significasti. Io. &.c. quædam, ut asseris. l. dist. hi qui arborem. sæpe contingit &.c. si duo. In his igitur & consimilibus casibus opera datur rei licitæ, sicut dictum est. & adhibetur omnis diligentia quæ potest adhiberi & debet innoxius est is qui occasionẽ mortis præstat & probant iura prædicta. Si autem rei illicitæ opera detur uel si non adhibeatur. diligentia & cautela quæ põt & debet. mors imputatur, exempla pone in hoc infra eodem ti. contineba. ur. ad audientiam tua sicut. l. di. clerico iacente. quia te eos &.c. si qua

si qua fœmina. De uoluntario homicidio pone exempla infra eod.c.1.l. dist.si quis uoluntate. Vnum autem non omitto notare quia frater Ray.in sum.sua duo scripsit quæ nisi ad iuris intellectum redacta fuerint simplicium animos subuertere possunt.
3 ¶†Dixit enim quod homicidiū lingua committitur tribus modis præcepto, consilio & defensione & quodlibet istorum mortale est. Hoc sic intelligendum est. scilicet in præcepto iniusto uel eius qui præcipiendi auctoritatem non habet. Item in consilio iniusto & corrupto & in defensione ut ponemus inferius. Alias si iusto præcepto iudicis uel potestatis.iusto consilio assessoris. legitima defensione interueniat homicidium. nullum peccatū cōmittitur. primū probatur.23.q.4. quæsitum.secundum.23.q.4.illud.tertium.23.q.8.a.§.his ita. usque ad.§.in registro. & C.unde ui.l.1.C.ad le.Cor.de sic.l.1. Itē & aliud scripsit frater Ray.quod homicidium uoluntarium semper mortale peccatum est & enorme.Et hoc intelligendum est generaliter esse uerum. Fallit tamen in exceptis. ut per inferiora patebit.
4 ¶†Pœna homicidij spiritualis est pœnitentia.Et ideo uidendum est de pœna homicidij corporalis circa quam taliter est distinguendum. Committit homicidium aut promotus aut promouendus. Item aut sponte aut necessitate aut casu.Si promotus & sponte homicidium sit commissum.contrahit clericus irregularitatem indispensabilem. ut etiam remanere non possit in executione ordinum susceptorū. ut.l.di.minor.&.1.q.7.si quis omnem. & de cond. distinct.1.§.1. sed deponatur. ut l.dist.si quis uiduam. Sed si laicus fuerit ad ianuam ecclesiæ semper iaceat & communionem in exitu uitæ suæ recipiat. ut l.dist.si quis uoluntate.Sed secundum leges laici honestior loco positi deportari solent. qui secundo gradu sunt capite puniuntur.ut.ff.ad le.Corn.de sic.l.qui cedē. &.l.3.§.leges.Et in hoc casu fateor me errasse in quadam glo. quam posui. infra eod.titu.lator & incipit quamuis magna sit materia de homicidio. quod enim ibi dixi in homicidio occulto dispensari posse post peractam pœnitentiam in ordinibus iam susceptis & suscipiendis per.ca.l. dist.de his uero. in mediocribus criminibus locum habet. & de talibus loquitur canon non autem habet locum in homicidio & in alijs enormibus. ut supra de tempo.or.l.quæsitum. Et hæc locum habent in homicidio uoluntate commisso.
¶ Sed si necessitate homicidium committatur aut euitabili. aut inuitabili. si ineuitabili.& tunc nullum est peccatum nec contrahitur aliqua irregularitas quo ad ordines iam susceptos.ut infra eod.ca.interfecisti. ad superiorem autem non poterit promoueri.eo quod & si in necessitate uoluntariè tamen occidit. & lex promotionis in facto consistit. ut 15.q.1.c. ulti.Cæterum si necessitate euitabili post peractam pœnitentiam remanet in executione ordinis iam suscepti iure communi. non autē ad superiora conscendit. ut l.di.de his clericis. Vbi autem casu si dabatur opera rei licitæ & omnis diligentia fuit adhibita. nec peccatum committitur nec irregularitas contrahitur in susceptis uel suscipiendis. ut infra eod.titu. lator.& in alijs iuribus quæ not.supra eo. titu.§.casu.si uero rei illicitæ. tunc non promouetur & promotus de iure non administrat.ut.l.dist.clerico.& infra eod.ti. sicut. In promouendo autem dicunt quidam qualitercunque quis homicidium committat. promoueri non potest. quia sicut superius dixi lex promotionis in facto consistit. Et intelligunt decre. illam. lator.de dispensatione loqui. Verius autē puto quòd loquatur de iure communi. Aliquando tamen committitur homicidium uoluntariè. nec delinquitur & tamen irregularitas contrahitur. ut li. dist. aliquantos. & hoc secundum Basianum etiam si ante baptismum homicidium sit commissum quia secundum eum in baptismo deletur omnis irregularitas ex peccato contracta sed illa quæ sine peccato prouenit non deletur. quia baptismus tollit peccata & sequelas eorum & quod peccatum non est inter peccata solui non debet.

bet. Item in baptismo culpa dimittitur sed non aboletur ut.26.dist. deinde. &.c. una tantum. Alij autem dicunt & uerius si cut puto.quod si homicidium fiat sine pec cato uel cũ peccato ut cum iudex assessor uel executor occidit ante baptismũ non impedietur post baptismũ & pro hac sen tentia sunt duo canones.li.distin.aliquan tos.&c.si quis post acceptum. ¶ Sed cum quis furem nocturnum & diurnum si fere lo defendit sine peccato occidat se & sua liberando. ut infra eod.c. interfecisti & c.perfodiens.ff. ad le. Acquil. itaque.§. lex.&.ff.ad legem. Cor.de sic.l.furem.

5 ¶ Quæritur † an permittatur præuenire in ictu occidere uolentem. Respondeo sic.licet enim repellere iniuriam uel pro pulsare. ut.ff. ad leg. Aqui.l.sententiam. C.unde ui.l.i.ff.de iusti.& iu.l.ut.uim.& i.distin. ius naturale. in uerbo uiolentiæ per uim repulsio sufficit autem terror ar morum.ut.ff.de ui & ui arma.l.3.§. si au-

6 tem.¶† Sed nunquid si me percutias & fu gias audeo te incontinenti insequi & re percutere fugientem. Respondeo non. quia hoc non fieret ad propulsationem sed ad ultionem quæ ad solum iudicẽ spe ctat. Nam uigor iudiciarius & tutela iu ris publici est in medio constituta.ut nul lus sibi sumere audeat ultionem ut.C. de iudæis & cæli.l.nullus. Et hoc commune est clericis & laicis scilicet iniuriam pro pulsare rerum & personarum. ut supra de appel.significauerũt infra de sen. excom. si uerò.&.c. ex tenore. Contrarium autẽ uidetur per id quod legitur. infra eod.tit. suscepimus.46.distin. sedilionarios.23.q. 8.c.1.&.c.conuenior. Ad hoc dicunt qui dam quod licet laicis. clericis uerò non. Ego credo quod clericis & laicis licet in iuriam propulsare & repercutere. Distin guitur tamen quod aut uis infertur perso ne aut rebus. Si personæ tunc est uis pro pellanda antequam fiat. Nam & insidi au tem uitæ licet occidere.ff.ad leg. Acqua. l.4.& 5.& ut dixi in proxi §. superiori. si tamen aliquis ui factam repellat potius præsumi debet quod causa defendendi fe cerit quam ulciscendi.ut.ff. ad le. Aqui.l. si ex plagis.§. tabernarius. & hoc si per cussor uoluit denuo percutere alioquin si nolebat & alter nihilominus repercusse rit potius præsumitur quod hoc fecit ani mo ulciscendi quam animo propulsandi. Sed si iniria inferatur rebus licitum est il latam repellere.& propulsare inferendã.

7 † Quod ergo dicitur uim ui repellere li cet. sic intelligendum est. ut s. tria in hoc requirantur ut hoc fiat defendendo non ulciscendo. ut.23.q.1. quid culpatur ff.ad legem Aquil.l.scientiam.& cum modera mine fiat defensio. ut supra de restitutio. spo. olim causam in fi.si quis tamen mo deramen excedat & non ex proposito ui detur non teneri. ut.ff ad leg. Aquil.l. si ex plagis.§.tabernarius. Sed contrarium uelle uidetur decre. illa olim causam in fra eod.c.significasti nobis. in fi. Item in continenti debet quis uim repellere.ut su pra de appel. significauerunt. Et hæc tria membra intelliguntur ex.l. una.C. unde

8 ui.l.1.¶† Vnde subsequẽter notabis quod bellum est iniustum quinque modis. Ra tione personæ ut si fuerit persona eccle siastica cui nõ est licitum sanguinem fun dere.ut.23.q.8. clerici & c. his à quibus. Ratione rei. ut si non est pro repetendis rebus uel pro defensione patriæ ut.23.q. 2.c.1.& ea.causa.q.8 si nulla. Ratione cau sæ ut si non propter necessitatem sed pro pter uoluntatem pugnatur. ut.23.q.1.no li. Item ex animo est iniustũ ut si fiat ani mo ulciscendi.ut superius dictum est. Itẽ si non fiat auctoritate principis. ut.23.q.

9 1.quid culpatur. &.q.2.c.1.† Notabis igi tur quod quicunque post baptismum in causa sanguinis iudex fuerit assessor. no tarius, executor. aduocatus.siue pro acto re siue pro reo. licet alioqui distinxerint inter istos.& generaliter qui aliquod mi nisterium iudicio seu uindictæ sanguinis præstiterit irregularitatem incurrit ut. li. dist .aliquantos. &.c. si quis post acceptũ supra ne cle.uel mo. sententiam sangui

10 nis infra de excess.præ.ex literis.¶ † Sed si quid iudex secularis consilium quærat à clerico perito.uel princeps à prælato. Re spõdeo potest clericus generaliter confe

rendo cum iudice seculari dicere fures latrones incendarij homicidæ sic sunt puniendi de iure ciuili.ut.5. quæst.5.delato ri. non descendendo ad aliquod factum uel casum aliquem specialem. ut sic potius consulentis quam suggerentis opera fungatur. ut.ff.de quæstio.l.1.§.qui quæstionem. Si tamen clericus sciat uel credat iudicem habere coram se causam criminis de quo quærit responsionem honestè declinet præterquam si clericus posset pœnam criminis rectа conscientia reducere ad ciuilem. & sic intelligi potest.
11 23.quæst. ultima.pessimam.in fi.¶ †Item quæritur an clericus de suis malefactoribus conqueri ualeat iudici seculari. Respondeo sic ciuiliter petens sua sibi restitui & damna resarciri. non ut malefactores in corpore puniantur. & si iudex acrius in puniendo procedat quam clerici quærela requirat. non est clerico imputandum. ut infra eodem titul. postulasti. &.c.tua.&.23. quæst.5.c.1.&.c. unum. & c.pœna.&.ca. non nos.ff. de bo.lib.l. qui
12 cum maior.§.1. † Potest tamen clericus malefactorem suum carcerari petere. ut supra de aposta.a nobis supra de depo.
13 grauis †Item fustigari. ut.14. quæst.6. si res aliena.12.quæstio. 2. fraternitas. 23. quæst.5.circuncelliones.5.quæstione.5.illi qui.6.quæstio. 1.§.uerum in fi 3. quæst. 4.§.Item in criminali in uer.ca rei condi
14 tio.†Item ut quis in seruitutem redigatur ut supra de iud. ita quorundam.15. quæstione. ultima cum multe 36. quæst. 1.de raptoribus supra de iud. & sarrace.
15 ad liberandam. † Item ut quis mutiletur spirituali mutilatione. hoc est ut su-
16 spendatur.5.q.5.delatori. † Item ut decapiretur sed spiritualiter.i. excõicetur unde excõicatio dicitur mucro episcopi ut.
16 q.2.uisis. in fi. decapitari.n. intelligitur qui a christo qui caput est ecclesiæ separatur. ut.2.quæstio.7.§.quia ergo supra de hære. uergentis unde qui excommunicatur mori creditur. ut supra qu fil. sint
17 legi.per uenerabilem in fi. ¶ † Quæritur de his qui procurant aborsus an reputentur homicidæ? Respõdeo sic quantum ad pœnam legalem. ut.ff.de pœ.l.si quis aliquos.§. qui aborsionibus.ff. ad leg. Cor. de sic.l. mulierem. Item quantum ad pœnam spiritualem. ut infra eodem titul. si aliquis. & quantum ad irregularitatem qui contrahitur ex delicto mortali.ut.25. distin.§.nunc autem. Sed quantum ad illam enormem & indispensabilem irregularitatem quæ contrahitur ex homicidio corporali de qua iura illa loquuntur.l. distin. miror.1. quæst.7. si quis omnem de com.dist.1.§.1.secus est.quia illa non contrahitur nisi cum perimitur homo gradiens super terram uel pauperium iam formatum. ut infra eodem titul. sicut.32. quæstio.2.quod uero.&.c.Moyses.¶ Nun
18 quid † phisici & circurgici poterunt promoueri. Respondeo si in arte phisicæ & cirurgiæ suot eruditi & in curis secundũ artem processerint nihil de contingentibus omittentes, licet aliquibus contrarium cesserint medicinæ si eos conscientia non remordet poterunt promoueri. ut supra de ætate.& quali.ad aures & promoti ordines exequantur.ut infra eo.ti. tua. Consulo tamen ut promoti & maximè promouendi abstineant ab opere practicali.& maxime ab his qui secũdum cirurgiam adustionem uel in incissionem requirunt ut supra ne cle.uel mo.sententiam sanguinis infra eo.tua nos.cũ in nullo uacillare debeat conscientia promouẽ
19 di. ut.33.dist.laici. ¶ †Quid si plures rixati fuerint & unus occisus fuerit nescitur tamen à quo uel cuius uulnere. Nunquid omnes iudicabuntur homicidæ uel irregulares an nullus? Respondeo quãtum ad peccatum omnes dicuntur homicidæ qui percusserint, & qui uoluntate occidendi uenerunt, licet non percussetint Item & illi qui non occiderunt nec uoluntatẽ occidẽdi habuerunt.sed uenerũt præstare auxilium occidẽtibus si forte is aliquod impedimentum præstaretur. discretus tamẽ iudex maiorem pœnitẽtiam dabit primis quã secundis.& secundis quã tertijs, Illi ẽt non sunt immunes a culpa nec debent esse immunes a pœna qui nõ eripiũt hominẽ a morte. cum possint. ut.23.q.ul. si

quatuor

quatuor infra e.ti. sicut dignũ.23.q.3. nõ inferenda & c.ult. Sed si ageretur ex lege Cornelia uel Aquilia ictus uniuscuiusq; contemplari oportet. ut.ff.ad leg.Corn. de sic.l.ult.is autem lege Aquilia de occi so tenetur ex cuius ictu apparet occisum & qui mortiferum uulnus infixit. uel qui hominẽ interemit. Alij qui non letaliter percusserunt de uulnerato tenentur.ut.ff. ad leg. Aquilia.l.huic scripturæ.§.1.sed si dubiũ sit ex cuius ictu quis perierit oẽs de occiso tenentur.ut.ff.ad le. Aqui.l. ita uulneratus. & concordat infra e.t.significasti.sed si clericus feriat nõ letaliter nec animo occidendi nec alios prouocet.alii tamen feriunt & occidũt sed discerni possit ictus clerici non tenetur de occiso nec irregularitatẽ contrahit homicidij. ut in
20 fra e,t.significasti nobis.¶†In summa no tandum est ꝙ nõ est immunis ab homicidij culpa qui potuit hominẽ a morte sed noluit liberare ut infra e.ti. sicut dignũ.§. illi autẽ.arg.76.di facientis.23.q.3.nõ inferẽda &.c.qui potest &.q.5.reos. & hoc cũ constat illũ iniuste occidi. ut de pœn. di.1.periculolæ 23.q 3.c.ult.infra e ti.sicut dignum.Quidã tamen intelligũt hoc in iudice qui auctoritate ordinaria defendere potest.ille.n.solus ut dicunt ex præcepto ad hoc tenetur.ut 23.q.5. qui malos &.q.4.forte in si.Consulo. tamen cui cũq; priuato ut si potest sine periculo sui eripiat hominẽ à morte propter iura præ
21 missa.¶†Nunc uidendũ est de dispensatione quæ circa homicidas huiusmodi adhibetur.Cum homicida iustitiæ.s.iudice, assessore,executore qui iuste homicidium commiserunt non dispensatur in ordinibus suscipiendis sed in susceptis tolleratur ex causa.ut.di.distin.aliquantos Circa homicidium necessitatis euitabilis non facile dispensatur. sed in homicidio necessitatis ineuitabilis datur consilium ut homicidia non ministret etiam in ordinibus iã susceptis. ut.l.dist.de his clericis. non tamen quis deponitur. sed in suo ordine tolleratur de iure & absq; dispẽsatione secundum au.& loquitur infra e. t.c.2. Circa homicidiũ casuale.quod nulla culpa præcessit nõ est necessaria dispẽsatio. Circa homicidiũ casuale quod culpa præcessit.fit dispensatio magna maior & maxima.Magna ut promotus ad sacros ordines non in eis.sed in minoribus tolleretur. ut infra eo.t.continebatur. Maior ut etiam in maioribus tolleretur. ut.l.dist. clericos.Maxima ut promoueantur. ut in fra eo.ti.lator.Circa homicidium uoluntarium non iuste non necessarium nec ul la cogente necessitate non dispensatur.ut dixi supra eo.§. committit.

Summarium.

1 *Torneamenta quæ sint.*
2 *Torneamenta quare fieri prohibeantur.*
3 *Pœna concertantium in torneamentis quæ sit.*
4 *Mortuo in torneamentis an sit neganda pœnitentia & ecclesiastica sepultura.*
5 *Ecclesiastica sepultura ex quibus causis denegetur.*
6 *Milites euntes ad torneamenta animo pugnãdi, qui non occidunt nec percutiunt, an promoueri possint.*
Quid de his qui alijs bellis intersunt,nec tamen occidunt uel mutilent.

¶DE TORNEAMENTIS. Rubrica.

QVia in torneamentis homicidia fiunt Idcirco post tractatum de homicidio sequitur rubrica de torneamentis.¶Videndum est igitur quæ sint torneamenta. quare fieri prohibentur. & quæ sit pœna pugnantium in tor-
1 neamentis. ¶ Torneamenta † dicuntur quædam nundinæ uel feriæ in quibus milites ex edicto conuenire solent & ad ostẽtationem uirium suarum & audaciæ te
2 mere congredi.ut infra eod.c.1.¶†Causa prohibitionis sunt mortes hominum & animarum pericula quæ inde proueniũt ut infra eodem c.1.& licet aliàs possit fieri gratia ostendendæ uirtutis & causa experiendarum uirum. ut.ff. de postu, l.1.§. item senatus. &.ff. de præscr pt. uer.l. solent. & si in colluctatione dam-

 num

num datum fit non agitur lege Aquila. nam uirtutis exercendæ & gloriæ causa non causa iniuriæ damnum datum est. ut ff. ad legem Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. In hoc tamen casu secus est. quia pugnantibus & concertantibus pœna infligitur. ludus enim ille noxius est. & ideo reprobatus. ut. ff. ad leg. Aquil. l. nam ludus quis autem ludos appellat ex quibus crimina oriuntur. ut in
3 constitu. ff. circa finem. ¶ † Pœna concertantium in torneamentis hæc est. quia si quis alium occidat siue in sistendo siue in resistendo. homicida est uoluntarie enim occi lit. & ideo punitur pœna uoluntarij homicidij saltem quo ad canones. & si nõ quo ad pœnam legalem excusante edicto de pœna uoluntarij homicidij dixi. supra titul. proxi. §. cõmittit. Sed si diceres quod resistentem excusabit defensio & necessitas. Ad quod respondeo ad hanc necessitatem ultro & ex proposito quis se. ingerit. & ideo non minus homicidia censetur. ut dixi supra titu. proxi. §. necessitate
4 † Si uero quis in torneamento fuerit occisus. quamuis morienti & poscenti pœnitentia non negetur. ecclesiastica tamẽ careat sepultura. ut infra eodem. c. 1. in fi. si tamen ad torneamentum uenerit animo concertandi. nam si uenerit causa debita exigendi uel alia sua negocia exercẽdi secus erit. ut infra eod titu. ad audientiam. Et nota quod hic concedetur quod maius est. pœnitẽtia. s. & denegatur quod minus est. s. ecclesiastica sepultura. quod fit ad terrorem & correctionis exemplũ. & simile infra de rap. super eo. Leuiter autem interdicitur ecclesiastica sepultura. Et ratio est quia sicut impio non prodest sepultura preciosa. ita non obest pio sepultura uilis aut nulla. ut. 13. q. 2. ani-
5 me defunctorum. † Sunt & alia quæ inhibent ecclesiasticam sepulturam. morientis infidelitas. ut de conse. distin. 1. ecclesiam Item obeuntis manifesta iniquitas. ut. 88 distin. c. ul. Vsurarum exactio. ut infra de usu. quia in omnibus. imò hoc generale est in quolibet decedente in peccato mortali ut supra de fur. c. 2. 23. q. 5. placuit. 13. q. 2. pro obeuntibus. 21. q. 3. Cyprianus supra de sta. mo. monachi. §. qui uero. Item inhibet ecclesiasticam sepulturam interdictum ecclesiæ. ut infra de sen. excom. à nobis supra de sepul. sa-
6 cris. ¶ † Quid de militibus qui ad torneamentum iuerunt animo pugnandi non tamen occiderũt nec percusserunt. Itẽ quid de his qui alijs bellis intersunt nec tamẽ occidunt nec mutilant. nunquid poterunt promoueri si in torneamentis uel bellis aliqui sunt occisi. Ad primum respondeo quod non eo quod ad rem damnatam & prohibitam accesserunt. Ad secundum sic dico. quod si quis intersit bello licito nec occidat nec mutilet nec causam mortis præstat si alias sit idoneus poterit promoueri nihil enim interest qui occidat uel causam mortis præbeat. ut. ff. ad. l. cor. de sicca. l. nihil. Si uero in bello illicito. tunc impenditur propter culpam præcedentem. 15. q. 1. c. ul. & de pœ. di. 1. si quis cum telo ar. ad hoc infra de cle. percus. præsentium. & c. continebatur.

Summarium

1 *Duellum quid sit, & unde dicatur.*
2 *Duellum an sit prohibitum.*
3 *Crimen læsæ maiestatis uocatur crimen perduellionis.*
4 *Pugnantium in duello pœna quæ sit.*

¶DE CLERICIS PVGNANTIBUS in duello. Rub.

Quia sæpe prouenit homicidium ex duello. subsequenter ponitur hic rub. de cleri. pug. in duello. ¶ Videndum est igitur quid sit duellum. unde dicatur. an laici licẽter faciant duellum. Et quæ pœna imponenda sit cleri-
1 cis pugnantibus in duello. ¶ † Duellum est singularis pugna quæ fit ad probationem rei alicuius. ita ut per hunc modum se probaturum offert si uicerit probasse credatur. si non uicerit defecisse in probatione putetur. ¶ Dicitur autem duellũ quasi duorum bellum. Dicitur & monomachia quasi unica & singularis pugna à monos

monos quod est unus & machia quod est
2 pugna. † Duellum etiã inter laicos prohibetur. quia in duellis deus temptatur. ut. 2. q. 5. monomachiam. & scriptum est. non temptabis dominum deum tuum. ut. 22. q. 2 quæritur. Nec obstat exemplum Dauid pugnantis cum Golia ut. 2. q. 5. monochiam, quia priuilegia paucorum non faciunt communem legem. ut. 26. q. 2. nõ exemplo. In his enim quæ perraro fiunt miraculum est. ut in auten. de consu. §. t.
3 circa medium colla. 4. ¶ † Item non ob. quod crimen maiestatis dicitur crimẽ per duellionis. ut. ff. ad legem. Iulij. ma. l. ult. non enim idcirco uocatur crimen perduellionis. quia probari potest per duellũ sicut quidam intellexerunt & male sed dicitur crimen perduellionis. idest crimen hostis uel hostile ut. ff. de uerborum sign. l. quos nos hostes. Itẽ dixerunt quidã licere hoc laicis per. l. ff. ad legẽ Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. Sed ne illud placet per. l. 1. C. de gladiato. l. una. lib. 10. Item quidam dicunt hoc licere in locis in quibus talis uiget consuetudo inducentes illud pro se quando mos erat crimen non erat. ut. 33. qu. 4. obijciuntur. Sed illud fuit diuina reuelatione concessum quæ mos quandoque fas censetur. per quam sicut Iacob a mendatio, israelitæ a furto. & Sampson ab homicidio: sic & patriarchæ & alij uiri iusti qui plures simul leguntur habuisse uxores ab adulterio excusantur. ut supra de diuor gaudemus. §. quia uero pagani. Alij autẽ distinguunt utrum quis offerat an suscipiat duellum. & si suscipit utrum sponte. an à iudice delatum. Si enim quis offerat uel oblatum sponte recipiat. mortaliter peccat si uero iudice cogente delatum cum aliter periculum corporis uel rerum non possit euadere excusatur. ut supra de homi. interfecisti. Verius autem puto quod etiam offerens & oblatum spõte suscipiẽs siue iudice insistente mortaliter peccet. quamuis is qui iudice deferente inuitus suscipit & committit excusetur non a toto sed à quanto. metus enim ille peccatum attenuat non prorsus excludit. ut supra quod met causa factis. potius enim deberet omnia mala pati quam malo consentire. ut. 32. q. 5. ita ne. & si homicidium in duello contingat fieri omnes irregularitatem puto contrahere. s. differentem. suscipientem. iudicem. deferentem. seu auctoritatem præstantem. duelli commissionem. & assessorem ad hunc modum probandi consilium dantem. ut no. supra de
4 homi. §. notabis. † Pœna pugnantium in duello si sint clerici est depositio. si tamẽ neq; mors neq; mutilatio iteruenerit poterit dispẽsari. ut infra eo. c. 1. Sed si homicidiũ interuenerit adhuc potest in beneficio dispensari ut infra eod. c. 1. & . 2. in fi. Quod ergo alibi dicitur cũ homicidia dispensari non posse. ut. l. di. miror. 1. q. 7. si quis omnem traditionem de conse. dist. 1. §. 1. supra de tem. or. c. ul. in officio locũ habet alias etiam dispensatur in beneficio & non in officio ut. 28. distin. præsbyterum. l. distin. studeat. Sed nunquid talis homicida habebit ex dispensatione beneficium ut titulum aut stipendium. Videtur quod stipendium ut sic quasi laicus habeat & extra ecclesiam ut. 32. distintio. si qui uero. Verius puto quod habeat ut clericus & sicut, beneficium titulatum eo quod decreta. dicitur potuit tamen cum eo circa habendum beneficium misericorditer dispensari.

Summarium

1 *Christianis contra christianos non permittitur ars sagitariorum.*
2 *Pœna exercentium officium sagitariorum contra christianos.*

DE SAGITARIIS. Rubrica.

Dictum est supra de homicidijs in genere. sed quia sagitarijs & balistarij plerunque homicidia cõmittunt. ideo hic de sagittariis rubri. subijcitur specialis. ¶ Videamus igitur utrum quãdo hoc officium sit prohibitum exer
1 ceri & qua pœna tales puniantur. † Christiani aduersus christianos non possunt hoc offi-

hoc officium exercere.ut infra eod c.uno Quod uerũ est si bellum fuerit in iustũ nã si iustũ quolibet genere armorũ est utendum imò ut uincatur dolis est & insidijs insistendum.ut.23.qu.2.dominus. &. qu. 8.ut pridem. iuxta illud. Nihil refert armis contingat palma dolisue.Et alibi. Dolus uirtus quis in honeste requirat. Sed contra paganos & persecutores fidei christianæ potest hoc officium exerceri.

2 ¶† Pœna autem exercentium hoc genus armorum contra christianos est anathema.ut infra eo.c.uno.præter communem pœnam homicidij de qua dixi. supra ut titulo proximo.§.pœna ut de homici.§.notabis igitur.Sed an sit ca.non latæ sententiæ contra facientes statim ligentur. dubitatur. Dicunt enim qu dam quod ubi sub interminatione anathematis aliquid prohibetur non incurritur e scommunicatio si fiat prohibitum. ut supra de iure pa. relatum secus ubi sub distinctione, quia tunc statim incurritur.ut supra de enu.ec. non eo minus in fi.& idem dicunt ubi mãdatur aliquid sub pœna excommunicationis.ut.63.distin.Salonitanæ.Sed aliud est ubi à iure sic mandatur aliquid uel prohibetur ut.30.distin.per totum. Et est ratio quia ius magis irascitur in contemptu ministri iuris quam in contemptu sui ipsius. ut.ff. de arbi.l. si cum dies.§. ultimo &.l.celsus. Alij autem indistincte dicunt quod illa uerba siue dicantur sub pœna siue sub interminatione siue sub districtione non habent uim sententiæ uel comminationis. ut.C. communia, & epistolas per totum.Et in hoc plures concordant. Vnde hæc decre. non est canon latæ sententiæ sed ferendæ. & simi.le. supra de magistris quanto.

Summarium

1 *Adulteriũ quid sit. & qualiter committatur.*
2 *Stuprum quid.*
3 *Accusante adulterium quibus sit permissum.*
4 *Intellectus ad c.tuę, in prin. de procurato.*
5 *Practica procedendi in accusatione adulterij.*
6 *Vxor an possit obijcere fornicationem spiritualem marito accusanti de carnali.*
7 *Mulier an possit marito obijcere lenocinium.*
8 *Leno quis dicatur.*
9 *Pœna quæ sit pro adulterio imponenda.*
10 *Maritus in accusatione adulterij uxoris deficiens in probandi, tenetur ad talionem.*
11 *Mulier ab alio quàm à uiro suo cognita. in quibus casibus non committat adulteriũ.*
12 *Incestus cum quibus committatur.*

¶DE ADVLTERIIS ET STVPRO. Rubrica.

QVia in decalogo statim post homicidium prohibetur mechia dũ dicitur non occides non mechaberis. idcirco post tractatum de homicidio sequitur tractatus de adulterio. unde ponitur rubrica dei adulte.& stupro.¶Videamus igitur quid sit adulterium. unde dicatur quid sit stuprum,qui admittantur ad accusationem adulterij. & intra quæ tempora.ex qui. cau. quis ab accusatione adulterij repellatur. Item quæ sit pœna

1 adulterij.& quæ stupri.¶ Adulterium† est alieni thori uiolatio. ut.32.q.5. non mechaberis.uel deturpatio sui. Nam quandoque dicitur committi adulterium respectu utriusque.s. cognoscentis & cognitæ ut cum uterque coniugatus existit. quandoque respectu cognoscentis ut cum uxoratus ad solutam accedit. quia tunc uxorem suam coinquinat. ut.32.q.1.in coniugio. quandoque respectu cognitæ ut cum solus ad coniugatam accedit. Nam & illa similiter coinquinat uirum suum. quia uir & uxor non ad imparia iudicantur ut supra de diuor.gaudemus.§.quia uero & 32.q.1.si quis uxorem. propriè tamen loquendo adulterium in nupta committitur.ut.ff.eo.ti l.inter liberas §. lex iulia.

2 ¶† Stuprum est illicita uirginis defloratio quamuis ex indiuidua stuprum cõmitti dicatur ut in.l.prędicta probatur.¶†Ad

3 huiusmodi criminis accusationem admittitur primo loco maritus ut præferatur. etiam patri adulteræ si simul ad accusationẽ ueniant. Nam & propensiore iure & maiori dolo uirum executurum accusationem credendum est.ut.ff. eod.ti.l. 2.§.si similis. quod uerũ est nisi pater maritum

ritum aut infamem arguat aut doceat colludere magis cum uxore quam ex animo accusare ut.ff. eo. ti.l.3. Præfertur maritus omnibus extraneis imo & si extraneus prius accusationem instituit præfertur maritus dummodo non ex negligentia sit præuentus. ut.ff. eo.ti.l. si maritus. §.si autem. ¶ Potest autem agi de adulterio siue sit uxor legitima siue non. hoc enim an omnia matrimonia pertinet. nec enim soli atrides uxores amant & ut dicit Virgilius coniuge præcepta non solos tangit atrides. sed in ea uxore potest maritus adulterium uindicare quæ uulgaris sit. ut.ff. eod. ti. l. si uxor. Nec ob.C. eo.l. si ea quæ & l. si adulterium. Leges enim illæ non loquuntur in uxore, & expone ibi adulterium id est, stuprum. his enim promiscuè utimur. ut.ff.eo.ti.l. inter.§. 1. Sed si cum sponsa de præsenti adulterium commissum sit agit sponsus. quia nec qualecunque matrimonium nec speciem matrimonij uiolare permittitur ut.ff. eo. ti.l. si uxor. §. diuus.27.q.2.qui desponsaram. in primis igitur maritum genitalis thori uindicem esse oportet. ut C. eo. ti.l. quamuis qui potest duplici iure accusare speciali & communi id est, iure mariti scilicet sine inscriptione.

4 † Nec obst. supra de procu.tuæ in prin. quia loquitur cum accusat post dies nō iure mariti siue metu calūniæ & ex sola suspicione ut 4.q.4.§. aliquando.C.eo.ti.l.quamuis & infra eo.ti. maritus infra 60. dies a tempore diuortij numerandos. ut. ff. eo. ti.l. pater.§. sexaginta. Et quod dixi sine metu calumniæ uerum est nisi sit euidēs ut.ff. eod.titu. l. is cuius. § ulti. Et quod dixi ex sola suspicione ream uxorem facere licet. uerū est quòd ex sola suspicione ream uxorē facere licet. uerum est q ex sola suspicione accusabitur non tamē condēnabitur.ut.2. q.1.ca.1 semper.ff.de pœ.l. absentē,responso.1. nisi suspicio sit iure. ut. C. e.ti.in aut. si quis ei quem suspectum.ff. de his qui sui uel ali iu. sunt.l. filium supra de præsump. literis. 2.q.1. si peccauerit.& sic intelligo 32.q.1.dicit dominus. Post maritum admittūtur propinqui.ut. C. eo.l.quāuis deniq extranei. Sed hæc locū habet secundum iura ciuilia cū agitur ad pœnam legalem. secus cū agitur ad thori separationem. quia tunc solibet licet accusare uxorem de adulterio. & econuerso ut no.supra qui ma. accusa. pos.§. possunt. Et nota quòd maritus admittitur ad accusationem adulterij et si fuerit filiusfamilias ut.ff.eo.ti.l.inter §.filius.Nā & inuito patre hoc pōt filius familias.ut.ff.eo.ti.l. filiū.Nec ob.ei si sit minor.25.annis si matrimonij sui iniuriā prosequatur.ut.ff.eo.ti.l. si maritus.§. lex Iulia.& ar.supra de resti.spo.ex parte.curatore actore ut.C.eo.ti.l.propter.

5 ¶ † In adulterij accusatione sic proceditur quia præsente accusatore & accusato cū ad pœnam legalem agitur porrigetur libellus quo porrecto proponi poterūt exceptiones dilatoriæ antequam accusatus recipiatur inter nomina reorū.ut.ff.e. ti.l.maritus.§.præscriptiōes.& §.1. ut si dicat nupta quæ impetitur a se non esse incipiendum cū nuptias nō præcesserit nunciatio ut.ff.eo.l.qui uxori.&.l.denūciasse.Resp. 1. &.§.1.& 2. Et hoc fallit in crimine incestus quod contra utrūq; scilicet adulterū & adulterā simul interpretari pōr. ut. ff.eo.ti.l.uim passam.§.ul.possunt opponi & peremptoriè ut de lapsu quinquennij.ut C.e.ti.l.adulter.post quinquennīū & sex menses.ut.ff.e.ti. l.si maritus præuenerit. uel si dicatur accusatorem destitisse ut ff. e.ti.l.1.§.1.pōt mulier accusata excipere contra maritum quòd & ipso similiter adulterium commit.ut infra eo.ti.intelleximus.&.c.tua. & supra de diuor.significasti.32.q.6.per totū supra de iureiu.tua.ff. so.ma.l. utro atq; uxore.ff. e.ti.l. si uxor. §. iudex. Item excipere potest quòd accusationem remiserit. ut 23.q. 4. si illic.uel quòd eam sibi reconciliauerit supra de cōuer. coniuga. gaudemus. & ut de hoc plenius.no.supra qui ma. ac. pos. §. possunt.

6 ¶ † Sed nunquid uxor obijcere poterit fornicationem spiritualem marito accusanti de carnali. Videt quòd sic Nā fornicatio carnalis & spiritualis similes sunt & idem operantur quo ad matrimoniū separandum

parandum ut 28. q. 1. idolatria. &.c. iam nunc. & multo fortius similes sunt ad cōpensandum & operandum ut matrimonium duret. Sed contra. Iste fornicationes diuersarum specierum sunt & res diuersarum specierum non ueniunt in compensationem. quia species cum quantitate non compensatur. ut. ff. de pig. act.l. si conuenerit. Verius puto quod compen
7 satio fiat. ¶†Item excipitur contra maritum accusantem uxorem de adulterio si eam talem seuit.& mores eius eam uxorem ducendo probauit. ut in eadem.l. si uxor. §. ul. Item potest uxor opponere marito accusanti quòd eam adulterandā tradidit ut. supra de eo qui cogno. consang. uxo. suæ discretionem. Item quòd lenocinium fecerit. Sed hæc exceptio si ante litem cōtes. opponatur accusantem repellit si postea instar accusationis habet. & accusatori pœnam inducit. quia hæc exceptio a muliere proposita uirum onerat. non mulierem excusat. ut.ff. eo.
8 ti.l.1. §.sed publice. ¶†Est autē leno qui adulterium subijcit uel pretium pro comperto stupro accepit. uel dānatam de adulterio ducit uel sciēs adulterium celat uxoris.ut 32.q 1.ca.1.¶Nunc restat uide-
9 re de pœna adulterij uel stupri. ¶†Pœna quidem pro adulterio secūdum leges imponitur mortis.quasi pro sacrilegio.nam sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet ut.C. eo. titu l. quamuis. fœmina autem iure auctenticorum uerberata in monasterium recluditur, quam intra biennium uiro recipere licet biennio translato uel uiro mortuo antequam uxorem de monasterio educat adultera tonsa.monastico habitu suscepto ibi dum uiuit permaneat. duabus partibus propriæ substātiæ liberis applicandis. tertia eius monasterio, si liberos non habeat. parentibus extantibus huiusmodi iniquitati non consentientibus tertia pars applicatur duæ monasterio, quibus prædictis non extantibus tota substantia monasterio quæritur pactis dotalium instrumentorum omni casu seruandis ut in aut.ut nulli iudi.§. manifesta. col.9.& ponitur.C. de adulte.

10 sed hodie † & si maritus in accusatione uxoris deficiat in probando tenetur ad talionem. ut in auten. ut liceat matri & auiæ.§.quia uero plurimas. §. & causas col.8.in auten. ut nulli iudi.§. adulteram col.9. sed secundum hoc uir uolens separari ab uxore indirectè consequi poterit quod directè non potest, accusabit uxorem de adulterio calumniosè si deficiet in probatione detrudetur in monasterio. & sic indirecte separabitur ab uxo. Ad quod respondeo nō consequitur quia nō solum hoc fiet secundum iura auten. sed alias uir punietur in bonis. uel non consequitur. quia erit in uoluntate mulieris sibi reconciliare maritum inuitum.ut dixi in hoc eodem.§. secundum uetus testamentum mulier de adulterio conuicta lapidabatur non autem uir ut 33. q. 5. hæc imago. sed secundum iura canonica in foro ecclesiastico agitur ad separationem. ut supra de procur. tuæ. uel ad dotis uel donationis amissionem. ut supra de dote
11 post diuor. rest.plerunque. ¶†In summa sciendum est quòd in quibusdam casibus & si mulier uiuente marito alteri carnaliter commisceatur, adulterium non committit, ut si uiolenter fuerit oppressa. ut. ff. ad.l. Iul. de adul. l. uim passa 32. q.5. proposito. Item si ignoranter cognita est ab aliquo quem uirum suum esse credebat. ut 34.q.1. in lectum. Item cum credens. uirum suum mortuum alteri nubit. ut 34.q 2. cum per bellicam. Item contingit.quòd aliquæ mulieres adulterium committunt. & de adulterio accusari nō possunt. ut sunt illæ quæ in caupona ministrant.quas uitæ uilitas dignas obseruatione legum non credidit.ut. C. eo.titu.l.qui adulterium commisit. quod secū
12 dum canones non procedit. ¶†De incestu autem summatim & breuiter disseramus. Incestus committitur cum cognata & affine aliquando per se solus aliquando coniungitur adulterio ut innupta. ut. ff. eod.titu.l.si adulterium cum incestu.1. R. &. §. 1. In quo grauius crimen committitur quam in adulterio secundum leges. Si uero incestus per matrimonium illicitum

illicitum contractus fit ut. in præallega. si adulterium. §. 1. sed secundum canones simpliciter & indistinctè incestus uincit adulterium. ut. 32. q. 7. §. sunt enim. &c. adulterij malum.

Summarium

1 *Raptor duobus modis dicitur, & quid propriè sit rapina.*
2 *Rapina qualiter fiat.*
3 *Fornicatio aliud à stupro, aliud est adulterium, aliud incestus, & aliud raptus.*
4 *Incestus quando committatur.*
5 *Pœna raptorum. & nu. 6. 7. 8. & 9.*
6 *Raptori contrito quare sepultura negatur.*
8 *Rapta an possit nubere raptori.*
10 *Prædo quis, & quot modis dicatur.*
11 *Incendiarius quis appelletur. & qua pœna plectatur.*

¶DE RAPTORIBVS INCENDIARIJS &c. Rubrica.

Dictum est supra de adulterijs & stupro. sed quia raptus aliquando committitur in rebus ut infra eo. c. 1. & . 2. & . 3. aliquando in hominibus. ut infra eod. c. in archiepiscopatu. & . c. cum causa. & . c. accedens. & per hoc ad stuprū uel adulterium peruenitur. ¶ Ideo subsequēter ponitur hic rubrica de raptoribus & adijcitur incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. ¶ Videamus igitur quis sit raptor. quis incendiarius & uiolator eccle-
1 siarum, & de pœna ipsorum. ¶ † Raptor dicitur duobus modis. rerum & hominum & maxime fœminarum. Propriè autem dicitur rapina rerum. & raptus mulierum. Rapinæ crimen committitur cum aliquis per uiolentiam & apertè res capit alienas non tamen. ecclesiasticas nec ab ecclesia. quia tunc committeretur sacrilegium de
2 quo inferius dicam. ¶ † Fit autem rapina cum armis aliquando. aliquando sine armis. & diuersa est pœna ut iam notabo. ¶ Et est sciendum quod omnis raptor est fur sed non conuertitur quia nullus improbior fur quam qui rapit. ut insti. ui bo. rap. in prin. Raptus mulieris non solum committitur in uirgine. sed etiam in uidua & sanctimoniali. ut. 36. q. 2. raptores. & . si. quis non dicam rapere. Isidorus tamen generalius accipit raptum. s. pro quolibet illicito coitu ut. 28. q. 2. raptus est illicitus coitus à corrumpendo dictus. unde
3 qui raptu potitur stupro fruitur. † Et ut plenius intelligas notabis quod aliud est fornicatio. aliud stuprum. aliud adulterium. aliud incestus. aliud raptus. Sed horū omnium pessimum est quod contra naturam fit. usus quidam contra naturam execrabiliter fit in meretrice. sed execrabilius in uxore. ut. 32 q. 7. adulterij. sed excedit hæc omnia cum uir nubit in feminam ut. C. eod titul. l. cum uir. Fornicatio licet uideatur esse genus cuiuslibet illiciti coitus qui fit extra uxorem legittimam tamen specialiter ecommitti dicitur in usu uiduarum & meretricum seu cōcubinarum. Stuprum est illicita uirginis uiolatio. Adulterium est alieni thori defloratio. ut no. supra de his duobus supra titul. proxi. §. a-
4 dulterium. & . §. stuprum. † Incestus est cum consanguinea uel affine. unde incestuosi dicuntur qui affinibus uel consanguineis abutuntur. Raptus admittitur cum puella de domo patris abducitur ut corrupta in uxorem habeatur. siue puellæ solummodo. siue parentibus tantum. siue utrique uis illata cōstiterit. ut probantur hæc
5 omnia. 36. q. 1. §. cum ergo. ¶ † Puniuntur raptores rerum infra annum in quadruplum. post annum in simplum re ipsa in quadruplum computata. ut. ff. ui bo. rap. l. 1. & . 2. Et hoc si ciuiliter agatur. Si autem criminaliter tunc distinguitur inter uim illatam. cum armis & sine armis. prima inducit deportationem. secūda tertiæ partis bonorum amissionem ut insti. de publi. iudi. § item lex Iulia de ui pub. uel priua. Vnde uersus. Vis priuata rerum depo nit ab ordine rerum. Sed deportarunt si uis armata probatur. Pœna uerò canonica hæc est ut raptor excōmunicetur ab illo episcopo in cuius diœc. rapina cōmittitur ut infra e. c. 1. 6. q 3 placuit. Nā cōtrahitur forū ratione delicti. ut supra de fo. cōpe. licet infra de sent. ex. a nobis. C. ubi de cri-

mi agi opor. in auten. qua in prouincia. nec absoluetur nisi prius emendet. ut infra c.t. infra de uerbo sig. ex parte. Sed si satisfacere nolit cum possit uel emendandi plenam securitatem præstare denegatur ei beneficium pœnitentiæ. Si uero usque ad obitum in obstinatione durauerit. & tunc emendationem uel emēdandi securitatem præstiterit, pænitentia & sepultura ecclesiastica cōcedūtur. sed si in morte satisfacere non possit, contrito uiaticum conceditur. sed sepultura negetur. ut infra eo.titu. super eo. Si uero in morte constitutus satisfacere promiserit si cōualesceret. & ante satisfactionem decessit non negabitur. sed ad satisfactionem cōpellentur hæredes. ut infra eo.titu. in
6 literis. † Et si quæratur quare contrito sepultura negatur. cum uiaticum quod maius est omnibus sacrificijs concedatur. ut de conse. dist. 2. nihil. Respondeo hoc fit ad terrorem & simile supra de tornea. c. 1. Vel fit ad conclusionem cognatorū ut per hoc ad satisfaciendum inducātur.
7 ¶ † Raptus mulieris secundum leges capite puniuntur & eius substantiam raptæ applicatur si tamen rapiat mulierem honestam. secus si rapiat meretricem. ut. C. de rap. uirgi. l. una in princ. & ff. de fur. l. uerum. Nec distinguitur an uolentem mulierem quis rapiat an inuitam. sponsam propriam uel alienam. cōiugatam uel nō coniugatam quamuis acrius puniri oporteat pro adulterio cum adiectione raptus. tamen non patitur diminutionem substātiæ si ancillam rapuerit uel libertam ut hic & alia multa leguntur in. l. prælleg. de raptu uirgi. Hac pœna puniuntur raptores & eorum comites & qui eis auxilium præbuerunt. nec potest rapta eligere consortium raptoris. & si hoc fecerit perdit substantiam raptoris sibi datam a lege. ut in aut. de rap. mu quæ rapto. nu-
8 bunt. coll. 9. † Sed secundum canones raptor efficitur seruus raptæ nisi uelit se redimere ut 36. quæstio. 1. de raptoribus. Item debet cum suis fautoribus excommunicari. ut 36. q 2. §. 1. & 4. sed si rapta uelit cum raptore matrimonium contrahere potest infra eod. titu accedens. Sed nunquid ex hoc incurret pœnam legalē scilicet ut perdat dominum rerum raptores. ut dicit auten. puto quòd non. nam legem illam abrogatam esse dico & quo ad pœnam interdicti matrimonij. & quo ad pœnam contracti. ut supra de secun.
9 nup. dominus. ¶ † Raptores autem puerorum abusionis causa exquisitis pœnis capitalibus puniuntur secūdum leges. ut. C. ad le. Iul. de adult. l. cū uir. ff. ad le. Cor. de sicca. l. 3. §. libidinis. Sed ubi hoc scelus prælato committitur uindicandū quia pœnam sanguinis infligere non potest. ut. 23. q. 8. quis & a quibus supra ne cleri. uel mo. sententiam in flagella commutat. ut infra eod. in archiepiscopatu & simile 14. q. 6. ca. 1. 12. quæst. 2. fraternitas supra de iudæis postulasti. habent quidam in rub.
10 de prædonibus. † Et est sciendum quòd prædo dicitur tribus modis prædo est, qui alios prædatur & spoliat. ut qui itinerarijs & uiatoribus auferunt bona sua. Dicitur etiam prædo miles qui ultra stipendium sibi taxatum quærit. idcirco enim militibus stipendia sunt taxata ne dū sumptus quæritur prædo crassetur. ut 23. q. 1. militare. Item prædones dicuntur prælati qui ut procurationem aut seruitium aliquod impendant legato uel alij plus extorquent a subditis quam soluant. & eorum dānis lucrum sectantes quærunt prædam potius quam subsidium in subiectis, ut supra de censi. quia plerique. ¶ Incendiarius est qui domos alienas arbores uel segetes incēdit igne apposito ex odio uel uindicta. ut 12. q. 2. cum deuotissimam. & 23. q. 8. pessimam. qui secundum canones est excōmunicatus ipso iure si ecclesiam uel locum religiosum uel cæmiterium. uel ea quæ sunt in spacio priuilegiato. ut 17. quæstio. 4. sicut antiquitus. incenderit uel effregerit. & de talibus incendiarijs & effractoribus loquuntur iura illa infra de sen. excom. conquesti. 11. quæstio. 3 canonica. postquam autem tales incēdiarij fuerint per ecclesiæ sententiam publicati pro absolutionis beneficio ad sedem apostolicam sunt mittendi. ut

di. ut infra de sen. ex tua. Alij incendiarij non sunt excómunicati ipso iure sed sunt excommunicandi per sententiam . ut 13. q.8.pessimam.& ca. si quis membrorum . Nec ob.17.q.4.oés.ibi enim Lucius excómunicauit incendarios sui temporis . Sed secundum leges incendiarius si dolo ignē apposuit. & ipse igne crematur aut capite punitur ut.ff.de incen. naufra l. qui ædes.& l. ul.& pe.ff. de pæ.l.capitalium.§. qui ob inimicitias.fortuita tamen incendia si tamen euitari non possent cum per negligētiam eorum apud quos ortæ sunt dãno uicinis fuerunt ciuiliter excommunicentur: ut qui iactura affectus est damni disceptet uel modice uindicetur ut ibi. &. ff. ad legem Aquil.l. si seruus seruum. §.si quis insulam, cum tribus.seq.§.

Summarium

1 *Furtum quid sit, & in quibus rebus committatur, & qualiter à furto quis excusetur.*
2 *Furtum unde dicitur.*
3 *Furtorum species.*
4 *Abigei qui dicantur.*
5 *Pœna furti.*
6 *Agere contra furem quot modis quis possit.*
7 *Orandum non est pro occisis in furto.*
8 *Furti quis teneatur.*
9 *Necessitas an excuset a furto.*
10 *Mulier an excusetur a fornicatione necessitate famis commissa.*
11 *Homicida ad sui defensionem an sit excusabilis.*
13 *Fur semper est in mora, & interitu rei non liberatur.*
14 *Fur rem cum fructibus perceptis & qui perci pi possunt restituere tenetur.*
15 *Fur an repetat expensas in melioratione rei furtiua factas.*
16 *Fur restituens rem deteriorem non liberatur etiam si res perit, æstimatio debetur.*
17 *Furti actio datur, contra hæredes proportione.*
18 *Vxor an in rebus mariti furtum committat, & qualiter maritus contra eam agat.*
19 *Præstans uxori opem ad furandum marito furti tenetur.*
20 *Serui & filij an furtum committant in rebus dominorum & parentum.*
21 *Actio furti est famosa.*
22 *Præses prouinciæ nō potest efficere ut furtis dānatus non sequatur infamia.*

¶De furtis. Rubr.

Dictum est supra de rapto.sed quia omnis raptor fur. est. ideo recte dictum est raptorem improbum furem esse . ut insti.ui bo. rap. in prin. & quia dominus in lege sub eadem prohibitione rapinam & furtum prohibuit ut 14. q.5.pœnale.Ideo hic consequēter de furtis agitur. ¶Videamus igitur quid sit furtum. unde dicatur. de qua re fiat quæ furti species,& quæ pœna. ¶†Furtum est cōtrectatio fraudulosa inuito domino alienæ rei mobilis & corporalis quæ fit animo lucrãdi, gratia rei uel possessionis uel usus.ut.ff.eo.ti.l.1.Ideo autem ponitur in diffinitione contrectatio . quia sine ea fur tum non fit. licet uoluntas uel uerbum interueniat uel scriptura.sola enim cogitatio furti faciendi non facit furē.ut.ff. eod. tit. l. 1. neque uerbum seu scriptura.ut.ff. eo. ti.l. si quis uxori. §. in uerbo.& l. inficiendo.& . l. falsus. §.si qui sui. Ideo autē dicitur fraudulosa . nam si quis aliquo errore ductus suam rem esse æstimans & imprudens iure eo animo rapuit quasi domino liceat rem suam etiam per uim auferre a possessore furti non tenetur. ut in stitu. ui bo. rapt.§. quia tamen.Inuito domino ideo dicitur . quia si credit dominū permissurum & subest iusta causa credendi etiam si non erat concessurus , non tenetur. Si aūt non subest iusta cã credendi hic tenetur.ut.ff.e. ti.l.si is qui rē.Si tamē putat facere domino inuito & faciat eo uolente peccat mortaliter & facit furtum nec agitur furti. ut. ff. eodem titu. l. inter omnes.§.pe. Rei alienæ ideo ponitur quia rei quæ plenissimè mea est non factio furtum , nec teneor furti actione . secus si alius habet rem , mecum com-

muunem.ut.ff.eod. titul.l.si socius.Si uero
alius in re mea ius habeat, puta quia
creditor uel bonæfidei emptor. facio
quidem furtum & teneor actione furti
sed res non est furtiua. ut.ff.eodem titu.
l.cum res.§.1.&.l. si is qui rem pignori.
in princip.&.ff.de usucap.l.sequitur. §. si
rem. Mobiles & corporalis ideo dicitur.
quia in rebus immobilibus & in rebus
incorporalibus furtum committi non po
test. quia propter sui immensitatem & in
corporalitatem contractari non possunt
ut insti de usucapio. §. quod autem. quia
incorporalia tradi uel tractari non pos-
sunt. & ideo nec contrectari. ut.ff.de ac.
re.do.l.seruus.§. incorporalis. Apponi-
tur autem lucrandi animo. quia si quis
alienam ancillam meretricem rapuerit
uel celauerit non lucri sed libidinis cau-
sa non committit furtum. ut.ff. eodem
titulo.l.uerum. Item ponitur in diffini-
tione gratia rei possessionis uel usus. &
ponit hæc tria lex.ff. eodem titulo.l.1.
quia quandoque non ratione rei uel pos-
sessionis sed solius usus causa rem alie-
nam contrectat quis. ut.l.dist.qui sacrum
2 &.ff.eod.tit l.qui iuramenta. ¶ † Dicitur
autem furtū à furno, idest nigro. eo quod
clam & obscurè & plerūq; de nocte fiat.
uel a fraude, uel a ferendo, idest auferen-
do. ut.ff.eod.ti.l.pri. ¶ De qua re fiat fur-
tum satis patet per ea quæ in diffinitione
3 dicta sunt. ¶ † Furtorum duæ sunt species.
nam aliud manifestum. aliud non ma-
nifestum. Manifestum cum quo depræ-
henditur fur antequam ueniat ad locum
destinatum. Non manifestum cum quo
fur non deprehenditur.ut.ff.eod.l.2.& 3.
¶ Item furtorum quædam remanent in
nomine generali. quædam transeunt in
nomen speciale. uerbi gratia. Furtum rei
sacræ dicitur sacrilegium. furtum reipu-
blicæ dicitur peculatus. s.cum quis de pe
cunia sacra. religiosa publica uè aufert.
intercipit. uel in rem suam uertit. ut. ff.
4 ad le.Iu.pec.l.prima. † Sed & qui pecora
ex pascuis uel ex armentis subtrahunt fu
res sunt. sed abigei uocantur. ff.de abige.
l.1 §.1. Item qui liberum hominē sciens
uendit uel emit uel donat furtum commit-
tit. ut infra eod.c.1.& tamen dicitur com-
mittere plagium.ut.ff. ad le.fauiā de pla-
5 gia.l.1.&.l.lege fauia. ¶ † Pœna furti du-
plex est cum ciuiliter agitur. Nam furti
manifesti pœna est in quadruplum. non
manifesti in duplum ut insti.de obli.quæ
ex delic.nas.§. pœna. Sed si criminaliter
agatur pro furto quis non moriatur. nec
aliquid abscindatur. sed aliter castigetur.
ut in autē ut nul.iud.§.ul.coll.9.&. C.de
furt.& seruo.cor.in auten.sed nouo iure.
Quod uerum est si occultè & sine armis
commissum sit crimen. Nam uiolenter ag
gredientes aut cum armis aut sine armis.
aut in domibus. aut in itineribus aut in
mari. legalibus pœnis subijcientur. ut
in eodem autē.ut nul iudi. Legales sunt
pœnæ quæ habentur.ff.de pœn.l.capita-
6 lium. §.crassatores. &.§.famosus. ¶ † Et
est sciendum quòd tribus modis agitur
contra furem. ciuiliter ad pœnam pe-
cuniariam. criminaliter ad pœnam le-
galem ut dictum est. & conditione furti
ua ad rem subreptam. nam furti actio
pœnam petit legitimam conditio rem
ipsam ea res facit ut neque furti actio
per conditionem neque conditio per fur
ti actionem consumatur. ut.ff. de con.
fur.l.si pro fure.§.furti. Et eodem modo
si quis agit criminaliter pro furto pote-
rit iterum agere ciuiliter. & è conuerso.
ut.C.quando ciui. actio præiudi. cri.l.1.
7 &.ff.de furti.l.ulti. ¶ † Et notandum quòd
si fures occidantur in furando uel præ-
dando. non est pro eis orandum. ut infra
eod.ti.fures. Et est ratio quia præsumitur
quòd decedant in peccato mortali.ut 23.
q.5.placuit 88.di.neque 13.q.2.pro obeū
8 tibus. ¶ † Tenetur autem furti non solum
is qui furatur. sed & is qui opem furi uel
consilium dedit. Consilium dat qui per-
suadet, impellit, & instruit aliquem ad
furtum faciendum, opem fert qui ministe
rium & adiutorium præbet ad surripien-
das res. ut insti.eodem titulo.§.interdum
ff eod. ti.l.in furti actione.§. recte. & te-
netur furti non manifesti. ut.ff.eod.tit.l.
is qui opem, non tamen de consilio quis
tenetur

tenetur nisi furtum secutum sit.ut.ff.eod. ti.l.is qui.§.si tu.Item qui cum fure partitur fur est. Sed & ille reus est qui furti cōscius domino quærenti non indicat. ut infra eod.qui cum fure. Quod uerum intelligo quo ad deum & quo ad peccatum, non quo ad legem humanam. secundum quam potest quis accipere pecuniam pro indicio nec turpiter accipit. ut.ff.de condi. ob.tur.cau.l.3.§.ulti. quod si debitum esset indicare. repeteretur quod pro indicio datum esset.ut.ff.de condi. ob turp. cau.l.ulti.¶†Excusatur autem fur si pro necessitate famis furetur cibaria uestem uel pecus, ut de con.di.5.discipulos. secus si non esset extrema necessitas. tunc enim attenuaretur delictum non tamen excusaretur omnino, ut infra eod. titu. si quis per necessitatem. Quidam tamen dicunt quòd nulla necessitas excusat omnino. arg.12.q.2.fraternitas. Sed puto probabilius quòd omnimoda excusatio sit si extrema necessitas furari compellat. quia tempore necessitatis omnia sunt communia, ut 42.di.c.1.12.q.1. dilectissimus. 23. q.7.quod autem.ff.ad le.Ro. de iact.l.1. §.idem.& 47.dist.sicut hi qui per infamiam. Qui autem in tali statu furatur debet credere dominum permissurum quando furtum non committitur. ut insti. de
9
10 ob.quæ ex deli.nas.§. furtum. ¶†Sed quæritur quare quis excusetur a furto ratione necessitatis.& mulier non excusatur a fornicatione quam famis necessitate cōmittit.ut.ff.de titu nup.l.palam.§.nō est ignoscendum communes ut dictum est.
11 quod in mulieribus non contingit.¶†Itē quæritur quare quis excusetur ab homicidio in necessitate. hoc est in sui defensione commisso.non autem mulier a fornicationi.ut dixi. Respondeo qui aliū aggreditur animo occidendi si occiditur. ipse quodammodo se occidit. & ideo alius excusatur.ar.ad hoc.ff.si quadr.pau. fe.di.
13 ea.l.1.§.cum arietes.¶†Est autem sciendum quòd fur semper est in mora.& ideo non liberatur interitu rei.sic nec uiolentus.ut C.de furt.l.subtracto. C. quod me. causa.l.1.Quod uerū est nisi res intereat

postquam fur eam restituendam domino obtulit congruo tempore & loco. ut. C. de condi.fur.l.ulti.&.ff.eo.tit.in re furtiua.2.R.ff.de solu.l.si soluturus. & .ff. de
14 usufruct.l.mora. ¶† Restituat autem fur rem furtiuam cum fructibus perceptis & qui percipi potuissent à possessore priore. ut supra de restitu.spo. grauis.ff.de rei uē
15 di.l.si nauis.§.generaliter. ¶ † Sed quid si fur rem furtiuam suis sumptibus meliorauit nunquid expensas repetet. Respondeo non. immò nec eis qui a fure mala fide emit. ut supra de reb. eccl.non alie.ad audientiam 16.q.3. uniuersos. 10. q.2.hoc ius porrectum in fin. nisi sibi de euictione prospexit.ut tunc contra suum actorem possit habere regressum. ut.C. de euict.l.si fundum bonæ fidei. aut repetit expensas. ut supra de in integr. restit. requisiuit. 12.qu.2. uulterane. in auten. de non alien. aut permut. rebus eccl.§.si
16 quis igitur. colla.2. ¶†Item fur. non liberatur si rem reddat deteriorem,& si res perijt fiet æstimatio eius temporis in quo plus ualuit a tempore furti. ut.ff.de condit. fur.l.in re furtiua.§.si ex causa.
17 ¶†Item hæres furis insolidum tenetur nisi quatenus ad eum peruenit si solus fuerit hæres si autem fuerint cohæredes qui libet tenetur pro ea parte pro qua hæres existit, ut.ff.de condi. fur.l. in conditione. dum tamen intelligas quod si res furtiua ad unum peruenerit tota. tūc non tenebitur restituere pro parte sed totam.
18 ut.ff.commo.l.3.§. hæres. ¶ † In summa notandum est quod uxor in rebus mariti furtum committit. sed uir contra eam non agit actione furti sed actione in fa-
19 ctum† qui tamen uxori opem præstat ad furandum marito furti tenetur. ut.ff. eodem titul.l. si quis uxori. &.C. rerum a-
20 mo.l.2.†Item serui & filij furtum committunt in rebus dominorum & parentum. sed contra eos furti non agatur nisi seruus post manumissionem rem contractet. ut. ff. eodem titul.l.serui & filij.& in stit.de obli. quæ ex delic. nas.§. hi autem Furtū autem non solum in maioribus sed etiam in minoribus iudicatur. non enim quod

quod furto sublatum est sed mens furan-
21 tis attenditur. ut. 14.q.6.c. ulti. † Famosa est actio furti. ut instit. de pœna te. liti. §.
22 sed furti. † & in tantum ut præses prouinciæ non possit facere ut damnatum furti non sequatur infamia. ut. ff. eodem titu. l. non potest.

Summarium

1 *Vsura quid sit.*
2 *Mutuum quid sit.*
3 *Differentia inter usuram & pœnam promissam.*
4 *Vsura unde dicitur.*
Pecunia nomine totum continetur quod homines habent.
5 *Vsura in quibus rebus committatur.*
Mutuum in quibus contrahatur.
6 *Vsurarum species quot sint.*
7 *Fœnus exercens an infamia notetur.*
8 *Vsuræ ueniunt ex mora.*
9 *Vsura in quibus casibus petatur de iure canonico.*
10 *Vsurarij à quibus compellantur usuras restituere.*
11 *Iudex contra usurarium manifestum quamuis non accusetur, procedere debet.*
12 *Clericus ab usuris non desistens, ab officio & beneficio suspenditur.*
13 *Vsura centesima, & usura sextupla.*
14 *Vsuræ omni iure sunt prohibitæ.*
15 *Vsurarius quilibet uel eius hæres in iudicio animæ tenetur totum restituere quod exactum est.*
16 *Actione qua agi possit contra usurarium uel eius heredes si fenebris pecunia conuersa est in prædiorum emptionem.*
17 *Creditor si de pecunia fenebri emit possessiones & uendidit, & ex illa pecunia alias emit, an idem iuris erit in istis secundis rebus quod in primis.*
18 *Possessio est empta de fenebri pecunia si transeat in alium numquid is qui pecuniam soluit habeat, idem beneficium contra alium extraneum possessorem, quod habet contra usurarium uel eius hæredem.*
19 *Res empta & fenebri pecunia si perueniat ex titulo lucratiuo ad eum qui soluit usuras, an is ad quem prius ex simili causa peruenerit res eadem, liberetur, ut contra eum agi non possit.*
20 *Vsura an committatur si qui mutuat cum pacto quod sibi alia uice mutuo detur.*
21 *Vsurarius restituens partem fenebris pecuniæ an liberetur, si debitor à quo exegit, aliam partem sibi remittat.*
22 *Pœna adiecta in contractu mutui, quando præsumatur in fraudem usurarum.*
23 *Repeten. usuras an sit audiendus nisi restituat per se extortas, & quid iudex hoc casu facere debeat, si dicat separatum esse restituere si quis petat.*
24 *Pecuniæ usurariæ cum non inuenitur is à quo exacta est, uel eius hæres, quid sit agendum.*
25 *Literæ si obtentæ sunt contra usurarium, & is reintegra moritur, an possit eius hæres per eas literas conueniri.*
26 *Iurans se soluturum usuras potest soluere & solutum repetere.*
27 *Iurans non repetere usuras nec denunciare, an teneatur iuramentum obseruare.*
28 *Exigens alieno nomine usuras, an illas restituere teneatur.*
29 *Vsuras committere quando quis dicatur, & num. 30.31.32.33. & 34.*
35 *Prælati subscribentes se contractibus, usurariorum an peccet & intelligantur illos approbare.*
36 *Sigilla prælatorum faciunt instrumenta autentica.*
37 *Pecunia traiectitia quæ dicatur.*

¶ DE VSVRIS. Rub.

Dictum est supra de rapinis & furtis, sed quia parum uel nihil interest quo ad restitutionis legem inter furtum & rapinam & usuram. ut. 14.q. 4. si quis usuram, quia sicut unum subiacet restitutioni. sic & reliquum sicut nō multum interest quo ad periculum animæ iniustè detinere ac inuadere alienum. ut supra de restit. spo. sæpe cōtingit, Ideo post tractatus illos subijcitur hic rubrica de usuris. ¶ Videamus igitur quid sit usura. unde dicatur. quæ sint eius species. in quibus

bus casibus permittantur usuræ. qualiter usurarij etiam hæredes eorum compellātur ad restitutionem usurarum. ¶ † Vsura est quicquid sorti accedit. ut. 14 q. 4. plerique. In hac descriptione addo intentione præcedente uel pacto. sola enim spe uel expectatione uitium contrahitur usurarum. ut infra eodem. c. 1. & c. consuluit. 14. quæst. 3. si fenerarius. Quod intelligo uerum esse cum causa mutuandi principaliter ponitur in spe uel expectatione lucri siue emolumenti. aliter si non principaliter propter hoc moueatur mutuator ad mutuādum sed ob charitatem & dilectionem. secundario autem speret de aliqua retributione. non puto hoc uitiosum ar. ad hoc. 76. dist. in singulis. 58. di. si officia. 61. dist in. quod perderit cum enim quis mutuum dat liberaliter scit uel scire debet debitorem sibi naturaliter obligari ad antidota. ut. ff. de peti. hære. l. sed & si. lege commissoria. §. consuluit supra de testa. cum inofficijs, & ideo de retributione sperare potest & non sperare non potest. & simile. 1. q. 1. quam pio. & supra de simo. tua. Vel si dicatur simpliciter & indistinctè sola spe committi uitium usuratū dico quod ad purgationem delicti non est opus restitutione eius quod sic sorti accedit. sed sufficit pœnitentia. sicut pœnitentia sola purgatur simonia tantum animo commissa. ut supra de simo. c. ulti. Pacto cto præcedente ideo in descriptione adieci. quia si sine pacto gratis & liberaliter. maximè post debitum solutum debitor quondam offerat creditori uitium non inducit. nullam enim oblatio suscipienti culpæ machulam ingerit quæ non ex ambientis petitione processit. ut. 1. q. 2. sicut. Sorti ideo dixi ut notem contractum mutui. nam & si ex re locata aliquid detur uel accipiatur non dicitur usura. nec est usura. sed merces quæ rei locatæ accedit. nam rei locatæ dominium retinetur. ita quod conductor quæstionem de proprietate referre non potest. ut. C. de pig. ac. l. nec creditores. sed in mutuo dominium

2 trāsit in debitorem. † nam mutuum est de meo sit tuum. ut. ff. de reb. credi. & si certum petatur. l. mutuum. §. appellata est. Et ideo quia periculum rei locatæ ad locatorem spectat periculum autem mutui ad debitorem pertinet conuenitur merces & exigitur non usura. ut. ff. de rei uen. l. si na-

3 uis. ¶ † Sed quæritur quicquid sorti accedit est usura ut in descriptione dictum est. quæ ergo erit differentia inter usuram & pœnam cum pœna conuentionalis, pœna canonica & illa quæ uenit loco interesse possit exigi secundum canonicas sanctiones. ut dicam infra de pœ. Respondeo usura datur per menses nel annos. ut. C. eod. tit. in au. ten. ad hoc. pœna si non fiat quod conuenit. ut infra de pœ. constitutus. Vel aliter pœna soluitur. quia non fit quod cō uenit. uel quia non soluitur quod debetur Vsura uerò præstatur ut sors nō soluatur. sed sortis solutio differatur. ut infra eod. ti. consuluit. Vnde usura cum pœna aliquando contrariæ uidentur imo aliquando usura excludit pœnam ut. C. de iure do. impe. l. 2. quando que excludit ipsum debitū. ut. ff. depositi. l. si homine. §. quoties.

4 ¶ † Dicitur autē usura quasi usus rei. quia ob usum rei datur. idest pecuniæ. Vel dicitur usura, quasi usu rea idest usus eris idest pecuniæ & hæc expositio ad idem recidit cum priori. Pœcuniæ uerò nomine continetur totum quod homines habent. ut. 1.

5 q. 1. totum. † sed usura non committitur nisi in contractu mutui de quo hic agitur. Mutuum autem contrahitur in his rebus quæ consistunt in numero pondere & mēsura, idest in his quæ numerari solent & ad numerum dantur ut moneta, & quæ solent ad pondus dari. ut æs, argentum & aurum, uel quæ ad mensuram ut frumentum uinum & oleum, sed nihilominus præter has res committitur usura. nam si tibi mutuem aliquid ex his quæ consistunt in numero. pondere uel mensura. & tu mihi conuenias pro usura equum uestem uel prædium uel quicquid aliud quocunque nomen ei imponens usura est. ut. 14. quæstio 3. plerique. unde non placet quod not. frater Ray. in summa sua in eodem titulo qui dixit. non dicitur fieri usura nisi in his rebus in quibus fit mutuum

mutuum scilicet quae consistunt in nume ro pondere uel mensura insti. qui mo. re
6 contra. ob.in princ. ¶†Duae sunt species usura . una est spiritualis & aequa . altera corporalis & iniqua. Primum faenus aspi cere & exercere debemus ut quod hic mi sericorditer tribuimus à domino multi pliciter & imperpetuum tributa mansura recipere ualeamus . ut 46. dist. sicut non
7 suo.† Sed secunda species subdiuiditur. Est enim faenus sortis.& faenus faenoris. qui secunda speciem exercet etiam secundũ leges ipso iure notantur infamia ut. 3. q. 7. §. tria. Sed secundum iura canonica in utraque specie ipso iure infamia irrogatur. cum in utraque committatur peccatum mortale.ut 6.q. 1.infames. Veniunt usurae ex pacto ut superius dixi . ueniunt & ex mora uel quasi mora secundum le-
8 ges. † Mora fit iure communi uel speciali. Fit mora iure communi cum quis maior. 14. annis . ut.ff. de uer. oblig. l.si pupillus. interpellatus congruo loco & tem pore. ut. ff. de solu. l. soluturus . uel per diei appositae lapsum.ut.ff. de uer. obli.l. si fundum. C. de contrahen.uel commit. sti.l. magna.&. §. de loca.& conduc. potuit.uel per lit. conte. ut.ff. de uerbo. obli. l. si ex legati causa. cum intelligat se debere uel intelligere debuit ut.ff.de reb. credi. & si certum peta. l. quod te,nec omissa sit repetendo rei instantia siue causa distulit rei solutionem uel praestationẽ. ut.ff.de usuris.l. mora.&.l.sciendum.Haec mora facit currere usuras in contractibus bonae fidei uel legatis & bonae fidei com missis. ut.ff. de usu.l.mora.§. in bonae fidei.&. ff. de leg.2.l. si quis seruo.&.l. solidum.1.R.quia licet legata sint stricti iu ris. in hoc tamen casu aequiparantur bonae fidei contractibus. ut.C.in quibus cau sis non est necessaria in inte. resti.l.mino rum. Sed nunquid secundum iura canoni ca haec procedunt. Respondeo non nisi
9 usura pro interesse petatur ¶†Et ideo sciẽ dum est. quam in 7. casibus usura secundum iura canonica licite petitur . Primus est cum laico beneficiũ assignatur & laicus malè tenet . potest enim ecclesia uel persona ecclesiastica in pignore illud recipere nec fructus computabit in sortem. ut saltem hoc modo res ecclesiastica de manu laici redimatur ut 1.e.c. 1.& c. con questus. Secundus casus cũ fideiussor soluit debitũ & usuras forte quia iurauit tũc exigere a debitore ut supra de fideiusso.cõ stitutus. Tertius cum petitur usura canonica hoc est poena canonis quae potest exi gi ultra sortẽ ut 12.q.2. in legibus.Quartus cum petitur usura non tanquam usura sed tanquam interesse. ut in contractibus bonae fidei de quibus superius dictum est & tunc non petetur quasi usura sed qd interfuit moram adhibitam non fuisse . ut. ff. pro socio.l. socium . Sed hoc intelligo cum interesse est intra rem uel cum petitur causa damni uitandi non lucri captãdi. ut.ff. de ac. emp. & uen.l. si sterilis.§. cum per uenditorem . Et ideo caute dixit canon incrementa susceperit.ut 14.q.4.si quis oblitus . Quintus in contractu locationis in quo licitè recipitur aliquid ultra sortem idest . ultra id quod datur . ut dixi.supra.§. 2. Sextus ratione incertitudinis. ut infra eo.titu.cum in ciuitate.Septimus cum possessiones a sacro uel genẽ ro sunt pro numerata dote pignori obligatae. nam tunc fructus non computantur in sortem ut infra eo.tit. salubriter. Et huius ultimi casus est ratio,quia dos ad hoc constituitur ut onera matrimonij sustentetur . ut supra de dote post diuor. resti. per uestras.Vnde cum pro pecunia dotali praedium obligetur sicut ex aliquo honesto lucro pecuniae sustentarentur onera matrimonij ut dicit illa per uestras. sic & ex fructibus praedij quod in locum pecuniae succedit.ut infra eo.c. cum tu in fi. &.ff. de leg.2. l. Imperator, in fi.& l.se-
10 quenti. ¶†Compelluntur usurarij restituere usuras à iure & à iudice . A iure sic quia si fuerunt usurarij manifesti . ius eos excommunicat quo ad tria . quia nec ad communionem admittuntur altaris, nec eorum oblationes dicunt recipi . & si decesserint eis non dabitur ecclesiastica sepultura . ut infra eod.titu. quia in omnibus. & de his omnibus agitur in literis

domini

domini papæ. cum dicat eos ad restituendum quicquid ultra sortem perceperunt per pœnam in Lateranen. consilio contra usurarios editam compellatis. De hac triplici pœna iuris intelligendum est, de qua superius dixi. Vnde iudex cui sic scribitur. compellatis usurarios ad restitutionem usurarum per obscurationem constitutionis illius pœnas in ea editas exequẽdo. Compelluntur & à iudice. quia si hoc meruerit proternitas contumacis ad aliam pœnam procedet. ut supra ut lite non contesta. quoniam frequenter, in finam excommunicabit excommunicatione maiori. ut infra eodem titul. quoniam, non solum, præterea. ut supra de iureiur. ad nostram. Item compellentur & alio modo licet indirectè. quia si ipsi ab alijs usuras repetant quas soluerint. repellentur nisi & ipsi restituant quas ab alijs exigerunt. ut infra eodem titul. quia frustra. Item compelluntur & hæredes usurariorum restituere usuras quas exigerunt defuncti. siue sint filij siue extranei. ut infra eodem titulo tua nos. &.c. michael.

11 † Item quid si certum est & notorium aliquem fenebrem pecuniam exegisse. & constat quod debitores qui persoluerunt non remittunt, sed repetere non audent propter potentiam exactorum Respondeo aliquo denuntiante uel nullo. ecclesia ex officio suo procedet & ad restitutionem compellet. ut. 1. eodem titul. cum

12 in diœcesi. † Clericus autem compellitur cessare ab actione usurarum per suspensionem ab officio & beneficio. ut infra eod. titul. præterea. & si cessauerit poterit dispensari eum eo ut non deponatur & sic intelligo. 67. distin. episcopus. 14. q. 4. c. 1. Nam de rigore iuris poterit deponi. ut. 47. dist. quoniam. 14. quæst. 4. canonum si

13 quis oblitus. &. c. quenquam. ¶ † Est autem sciendum quod quædã usura uocatur centesima. illa scilicet quæ infra annum sorti æquiparatur. quædam uocatur sexdupla à sex quod est totũ & plica quod est pars siue medietas. quæ etiam alio modo dicitur æmilia ab emi quod est medium & olon quod est totum. & est illa usura quæ totum continet & medietatem totius ut.

14 47. di. quoniam. ¶ † Quæritur an usure possunt peti de iure ciuili. Et uidetur quod sic. ut. C. &. ff. de usuris. Sed contrarium puto uerius per auten. de eccl. titul. col. 8. quæ lex posterior est prædictis. & in eadem dicit Iustinianus se quatuor generales synodos in omnibus seruare. scilicet Nicenam & Constantinopolitanam. Ephesinam & Calcedonen. Nicena prohibet usuras. ut. 47 distin. quoniam multi. Sed ad illum canonem & alium similem. 47. quoniam multi. respondent quidam legistæ quod canones prohibent usuras clericis non laicis. Sed certè quamuis de clericis loquantur. authoritas tamen quæ ex sacra scriptura inducitur generalis est & locum habet tam in laicis quam in

15 clericis. † Item in iudicio animæ tenetur quilibet usurarius uel eius hæres totum restituere quod exactum est, sed si non sit soluendo nihilominus remanet obligatus & promittet confessori suo soluere cum ad pinguiorem fortunam deuenerit. nam hoc commune est in quolibet debitore qui soluendo non est. ut supra de solutioni. Odoardus. eo tamen saluo quòd is qui cessit bonis si postea aliquid aequisiuerit condennatur in iudicio corporum in quãtum facere potest. ut. ff. de cessio. bo. l. 4. idest habita ratione sui ne egeat. ut ff. de re. iur. l. in condemnatione. sed in iudicio animæ totum restituet & si nihil ei remaneat. quia nec dimittuntur peccata nisi restituantur ablata. ut. 14. quæstio. 6. si res aliena. Ablatum dico siue per usuram siue per rapinam, quia hæc similia sunt. ut dixi supra eodem titulo in princi. & probatur. 14. quæstio. 4. si quis usu-

16 ras. ¶ Quid † si fenebris pecunia conuersa sit in emptionem prædiorum, nunquid is a quo usura est exacta poterit agere contra usurarium uel eius hæredes actione reali. Dixit Alanus quod sic. & est hoc speciale ut detur actio in rem ad res emptas de pecunia actoris. sicut & alias si alius de pecunia emerit res meo nomine. ut. C. de rei uen. l. si de pecunia. C. de rei uen. l. si ut proponis. Et

alibi contingit illud speciale.C. arbitrium tu.l.2. Sed hoc non puto uerum immò is qui usuras soluit aget personali actione contra usurarium uel hæredem ejus ad pecuniam. & iudex ex officio suo compellet usurarium usuras soluere si habeat unde soluat alioqui compellet uendi possessiones illas & satisfacere creditori ut infra eodem titul. cum tu.§. possessio
17 nes. ¶ † Item quid si creditor de pecunia fenebri emat possessiones & demum uendat & ex pecunia redacta ex uenditione illatum emat alias nunquid idem iuris erit in his secundis rebus quod in primis. Respondeo sic quasi res secundo loco emptæ succedat. in locum priorum arg. ad hoc supra ut lit.pen.ec.& supra de le.2.l.
18 imperator.&.l.actor.¶ † Sed quid si possessio empta ex fenebri pecunia transeat in alium nunquid is qui pecuniam soluit habebit idem beneficium contra alium extraneum possessorem quod habet contra usurarium uel eius hæredem. ut cogatur uendere & satisfacere agenti. Respondeo non puto nisi extraneus possideat ex causa lucratiua & usurarius uel eius hæres conuentus & excussus inuentus. sit non soluendo. argumen. institu. de le.§. si aliena.&.ff.de eo per quem factum est.
19 l. ex hoc edicto.1. Responso. ¶ † Sed quid si res empta ex fenebri pecunia perueniat ex titulo lucratiuo ad eum qui soluit usuras, nunquid is ad quem prius ex simili causa peruenerit res eadem liberetur ut contra eum agi non possit. Respondeo sic. ut. ff.de ac. & ob.l. omnes
20 debitores. ¶ † Quid si mutuo tibi tali pacto.ut tu mihi re mutues alia uice. nunquid usura committitur in hoc pacto. Respondeo sic quamuis enim dum tibi mutuo. obligeris mihi ad antidota. & teneris mihi retribuere de eo quod tibi feci. ut.ff.de peti. hære.l. sed & si lege commissoria.§.consuluit. supra de testa. cum in officijs charitatis illam tamen naturalem obligationem reducere in ciuilem species lucri est. & ideo usuræ licet alias licitæ deducantur in pactum speciale id ad quod aliquis sine pacto obligatur. ut supra de præben. significauit supra de
21 elec. significasti. ¶ † Quid si usurarius partem fenebris pecunia restituat ei à quo exegit. an aliam partem debitor sibi remittat. Respondeo si ex pacto facta est remissio. ut per hoc debitor partem aliam rehabeat. non reputo usurarium liberatum quo ad deum & quo ad ecclesiam. quia uitiosa est huiusmodi remissio. & simile supra de simoi ueniens. si autem debitor liberaliter remittat liberatus est creditor. sicut & non tenetur cum debitor liberaliter & sponte aliquid ultra sortem dat creditori. ut nor.
22 supra eodem titu.§. 1. ¶ † Item quid si pœna sit adiectiua in contractu mutui, nunquid præsumemus fraudem usurarum adiectam. Respondeo non nisi ex qualitate personæ creditoris ut si consueuerit fenerari,& sic intellige.ff de actio. empt. & uenditio.l.Iulianus.§. ibidem & supra
23 de pign.illo,in fin.¶ † Quid si aliquis repetat usuras & excipiatur contra eum quòd ipse repetere non potest. nisi restituat quas extorsit ipse uel is cui successit. ut infra eodem titul. michael. ipse autem replicet paratus sum restituere si sit qui petat, quid faciet judex ecclesiasticus. Respondeo præconizari uel banniri faciet ut quicunque tali soluit usuras ueniet & probet & rehabebit.& simile sit alias.5.qu.1.quidam maligni spiritus & supra de clandesti.despon.cum in tua. Sed si illi negligant aut contemnant uenire uel actiones suas remittant. Respondeo procedet petitio istius sine impedimento exceptionis illius sed si ueniant & probent se soluisse usuras fiet eis restitutio nec in hoc casu sufficit eis pignora dare uel cautiones supra de sentent. & re iudic. cum aliquibus ff.de pigno. acti.l. quod si
24 non soluere. ¶ Sed † quid si is a quo exactum est uel eius hæres non sit superstes. nunquid impediatur actoris petitio. an procedet. Respondeo iudex ecclesiasticus pecuniam fenebrem debet pauperibus erogare. ut infra eodem titulo cum tu.& cum hoc factum fuerint petitio procedet alias non. Et idem puto si uiuat & nescitur

nescitur ubi scit. uel scitur. sed ad eum
mitti non potest. tunc enim propter im-
possibilitatem uel difficultatem restituen
di ei a quo exactum est distribuetur paupe
ribus.ut supra de iudæ. cum sit. Cæterum
si de illius aduentu speretur. tunc pecunia
deponetur & consignabitur ut alias.C. de
usu.accepta. Et sic pecunia usuraria inter
pauperes distributa uel disposita uel con-
signata seu ei à quo exacta est restituta
uel eius hæredi siue procuratori quem
absens dimisit procedetur in petitione a-
ctoris. alioqui eadem repelletur ut dictũ
25 est. ¶ † Quid si literæ obtentæ fuerint
contra aliquem usurarium & is re inte-
gra moriatur. nunquid poterit eius hæres
per easdẽ literas conueniri. Videtur quod
sic. quia hæredes ea districtione sunt co-
gendi ad restituendas usuras qua paren-
tes si uiuerent cogerentur.ut infra eodẽ.
tua nos.ar.ad idem supra de iu. quia. vv.
Sed puto contrarium per decre. supra de
rescri. significauit. Nec obstat illa decre.
tua,quia quod ibi dicit in ordinario locũ
habet.Nec obstat alia quia vv. nam illud
26 est auctoritate secundi rescripti. ¶†Quid
si debitor iurat soluturum usuras. Potest
si uult soluere & solutum repetere. ut su-
pra de iureiuran. debitores. potest si uult
implorare se absolui. ut supra de iureiur.
27 ex administratione.¶ † Quid si iurauit nõ
repetere nec denunciare. Dico iuramen-
tum temerarium esse. quia per hoc præ-
cluditur uia ad pœnitentiam ut supra de
28 iureiur.quemadmodum,in fine. ¶ † Item
quid si quis alieno nomine usuras exegit.
utpote. tutor.curator.procurator.Respon
deo sicut nõ suo.ita nec alieno nomine de
bet quis fænus exercere 46.dist.c.ult.Sed
nunquid restituere tenetur.Respondeo sic
si is pro quo exactum est si non soluendo.
29 ¶†In summa nota quod usuras commit-
tit quis siue eum ex pacto recipit ultra sor
tem siue sine ex intentione ad hoc princi
pali & directa siue pro parabola iuramen
ti danda. siue quis merces suas maiori pre
tio uendat ut ad solutionem prolixi tem-
poris dilatio detur.ut infra eod.ti.consul-
uit,& c.in ciuitate.Item quid si quis cun-
ti uel nauiganti uel eunti ad nũdinas cer
tam mutuat pecuniæ quantitatem rece-
pturus aliquid ultra sortem pro eo quòd
in se suscipit periculum pecuniæ quamuis
in hoc casu contrarium uideatur sicut ui-
deo in eo qui prædium locat. uel equum
uel aliud simile. qui mercedem recipit.
nec usuraria perceptio reputatur periculi
ratione. sicut nec dominus usuras suæ pe
cuniæ exigat quas procurator sub pericu-
lo mutuauit.ut.ff.mandati.l. idemque.§.si
mandauero. nec socius à socio si commu
nem pecuniam proprio periculo mutua-
uit ut.ff.pro socio.l. si unus. Sed aliud est
creditore mutuante pecuniam sub suo pe
riculo. ut infra eodem titu.nauiganti. r.
responso. Et est aliud in isto quam in loca
tore.creditor transfert dominium. loca-
tor retinet res locata usu deterior reddi-
tur. quod in mutuo non contingit ubi ea
dem pecunia quæ mutuo accipitur reddi-
tur sed alia eiusdem generis.ut.ff. de reb.
credit. & iureiur.l. eum quid. Vbi ergo
pecunia sic nauiganti datur contrahitur
nauticum fœnus. & sic intitulatur rubri.
C.&.ff.si de nautico fenore. Est & alias ra
tio quare in nautica pecunia contrahitur
usura. quia & si is pecuniam dat recipiat
in se periculum, pecuniam tamen salua
manente habiturus est dominus ultra sor
tem. quemcunque exitum commercium
habeat siue debitor lucretur in mercibus
siue perdat. & ideo usurarius est contra-
ctus. Is autem qui pecuniam sibi dat ut
tot sibi mensuræ grani, uel olei, uel uini
tempore messium collectionis oliuarum
uindemiarum. excusatur à fœnore si pro
babiliter dubitet an merces sint plus uel
minus eo tempore ualituræ. Et idem ex
parte uenditoris cum quis principaliter
uendidit merces & tradidit pecuniæ so-
lutione dilata.ut in eadem decre.nauigan
ti.§.1.&.2.Sed caueat sibi quilibet ne ma
gis declinet in extimatione lucri quã dã-
ni ex dilatione. deus enim cor interrogat
& non manũ. ut.14.q.5.si quid inuenisti.
cogitationes respicit magis quã actus.ut.
15.q.6. si sacerdotibus in fi. ¶ Vis autem
dare pecuniam nauiganti uel eunti ad nũ

dinas seu alij mercatori sine peccato po-
ne tu pecuniam & alius operam persona
lem & pecuniam tantam uel minorem.
plerunque enim quod pecuniæ deest ope
ra suppletur. ut.ff.pro socio.l.5.§.1.& cõ
30 nicetis pericula lucra & damna.¶†Quid
de quibusdam qui dant pecuniam eccle-
sijs & ab eis recipiunt certas possessiones
tenendas toto tempore uitæ suæ quibus
utantur & fruantur in uita sua & post mor
tem ipsorum ad ecclesias redeant pecu-
nia apud ecclesiam remanente. nunquid
licitus est contractus. uidetur quod sic.
propter conditionis incertum. ut. C. de
pac.l.1.& dubium mortalitatis euentum.
Nam & aliter propter dubium excusatur
usura. ut infra eodem titulo. in ciuitate.
& c.nauiganti. Sed puto contrarium. eo
quod homines sperant uiuere & sic tali-
ter contrahentes credunt se amplius per
cepturos de possessionum prouentibus
quam sit pecunia quam dederunt. Et si-
cut in principio dictum est sola spe con-
31 trahitur uitium usurarum. ¶ †Sed si quis
dederit unam possessionem ecclesiæ & re
ceperit aliam æqu ualentẽ usurus & frui
turus utraq; in uita sua. deinde post mor
tem suam ambæ ad ecclesiam cum pleno
dominio reuertantur contractus iste iu-
stus est. est enim contractus precariũ.
in hoc casu licet recipere ab ecclesia pos-
sessionem in duplo ualentem plusquam
sua quam confert. Sed si suam uelit om-
nino in ecclesiam à præsenti transferre
ut ipse non utatur uel fruatur ea. poterit
ab ecclesia possessionem in triplo ualen-
tem recipere. ut 10. quæstione 2. preca-
32 rie. ¶†Quid si quis mutuat ueterem an-
nonam. ut reciperet nouam. Respon-
deo si ideo facit ut meliorem recipiat,usu
ram committit. si autem ideo ne sua si-
bi pereat uel forte ut recipienti gratiam
faciat mutuando. usuram non commit-
33 tit.¶ † Quid si quis pecuniam mutuat re-
cepturus in termino aurum uel argentum
uel alterius generis monetam. Respon-
deo si ideo facit ut in æstimatione lucra-
34 tur usurarius est. ¶ † Quid de his qui
tempore uindemiarum & messium emũt
uilius frumenta & uina uendant carius
Respondeo non committunt usuram sed
turpe lucrum nec tenentur aliquibus ad
restitutionem. sed in iudicio animæ tan-
quam male quæsita quæ ex hoc quæsie-
runt debẽt pauperibus erogare. Ad quod
non puto illum teneri qui non hac inten
tione emit. sed ut domui suæ prouideat.
& tandem ex aliqua causa partem uendit
& carius. Nam quidquid agant homines
intentio iudicat omnes. Sola uoluntatis
35 forma monetat opus. ¶ † Quid de præ-
latis qui contractibus usurariorum subscri
bunt & apponunt sigilla. Respondeo par
ticipes sunt criminis usurarum & si non
commodi. nam subscriptio in multis iu-
ris articulis consensum & approbationẽ
inducit ut supra de re iud.cum inter uos.
C.si cer.pe.l.mutuæ.C. admi.tu.l. si non
subscripsisti.C.de dona.l. non ignorans.
C.de fideiuss.l.si pater.C.de reb. alie. uel
non.l.2. Sed fateor quod si quis instru-
mento subscribat non lecto & eius teno-
rem ignoret non approbat nec consentit
ut.C.plus ualere quod agitur.l.ul.&.ff.de
pign.actio.l.gaius.Sigilla enim prælato-
rum faciunt instrumenta autentica.supra
de fide instrum.scriptura. Per hoc igitur
laici credentes contractus huiusmodi per
ecclesiam approbari securius peccant. &
ideo de talibus dici potest. laqueus iuue-
36 num omnes uos. ut 2. q.7.paulus. ¶†De
nautico fenore ad doctrinam eorum ma-
ximè qui circa leges non studens aliqua
sub breuitate dicamus. Pecunia quæ nau-
tis datur traijcienda uel transuehenda di
citur nautica. quia nautis datur. uel tra-
iecticia. quia traijcitur. Datur autem pe-
riculo creditoris. ut.ff.de nautico feno-
re.l.1.&.l.periculi. Sed hoc locum ha-
bet nauigio suscepto. uel postquam na-
uem nauigare conuenerit. ut.ff. de nau.
fe.l.3. Quod uerum est nisi aliquid pos-
sit imputari debitori ut quia non serua-
uit locum nauigij uel quia merces pro-
hibitas transportauit tunc enim quia nõ
ex maritime tempestatis discrimine. sed
ex magna auaritia uel audacia debitoris
periculum accidit. imputatur debitori.
ut ff.de

ut.ff.de nau.fe.l.cum proponas. Sed quãuis in hoc contractu nautico periculum pecuniæ generaliter respiciat creditoré. ut dictum est. a peccato tamen usurarum creditor ex hoc non excusatur. ut dixi supra eo.§.in summa.

Summarium

1 *Falsitas quid sit.*
2 *Falsum quibus modis committatur. & num. 5. & 6.*
3 *Falsi pœna que sit & nu.6.*
4 *Aduocatus & procurator an teneantur de falso.*
5 *Falsum non committitur sine dolo.*
7 *Falsarij literarum Pape & aliorum prælatorum uel publicorum instrumentorum, qualiter puniantur.*
8 *Pœna falsi qualiter euitetur.*
9 *Rasura an inducat falsitatem.*
10 *Instrumento quando dicuntur suspecta de falsitate.*
11 *Instrumenta quibus modis probentur falsa.*
12 *Falsi suspicio quando pro falsitate habeatur.*
13 *Litera que dicantur falsa & que falsata.*
14 *Sententia lata per falsas literas non debet executioni mandari.*
15 *Executor inueniens sententiam latam contra ius litigatoris, an eam exequi debeat.*
16 *Sententia ex falsis literis lata sine temporis præfinitione est retractanda.*

¶DE CRIMINE FALSI.

Rubrica.

EGimus supra de crimine usurarum quo sua tollit manifeste creditor debitori. Nunc agendum est de crimine falsi quo falsarius occulte diripit aliena. ¶Videndum est igitur quid sit falsitas. qualiter committatur. & qualiter
1 punitur. ¶ Falsitas † est mutatio ueritatis. ut in auct. de instru. cau. §.& si in princi.col.6.ff.eodem titu.l. quid sit falsum. Vel dicitur imitatio ueritatis. eo ꝙ falsatores student imitari ea quæ sunt uera ut sic falsa uerisimilia uideantur. ut in auc.prædicta. Duplex ex litera. imitatio
2 & mutatio ueritatis. ¶ † Pluribus modis committitur falsum scribendo & delendo. scribendo falsum & delendo uerum. ut supra de fide instrumen.inter dilectos. Nec refert utrum hoc fiat in testamento uel alio instrumento publico uel priuato tabulis uel rationibus. ut .ff. eodem titu. l.1.§.qui in rationibus &.l. nullus. Item qui signum adulterium fecerit uel sculpserit. ut.ff.eodem titu.l.lege Cornelia. &.l.qui testamentum. Item qui absentes ueluti præsentes scribit. ut supra de his quæ fiunt a præla.quanto. &.C.ad legem Corneliam. de fal.l. qui ueluti. & supra de testibus. cum ex literis. Item qui superlinearem scripturam apponit. ut supra de religio. domi. cum uenerabilis. Item aliter transcribendo quam sit in originali. ut supra de except. cum uenerabilis. Item sunt quidam alij modi falsitatis circa literas domini papæ qui exprimuntur infra eo.ti.licet.de quibus differere non est utile.ne forte magis instruere quam deterrere uidear falsatores. Item committitur falsum dicto ut in teste quæ scienter falsum asserit uel supprimit uerum.ut infra eo.c.1. ut in iudice qui cõtra leges & iura pronunciat.ut.ff. eod.tit.l. 1. §.sed si iudex. Corruptor testium aduocatorum & iudicium.ut.ff.eod.tit.l.1. & falsarum constitutionum allegator falsum committit. ut.ff.eod.tit.l.ulti. ¶Item nõ omnis qui mentitur de falso poterit accusari sed qui mentitur præsidi uel principi, papæ uel episcopo seu alteri iudici. ut.ff. eod.ti.l.si quis obrepserit. nam mendax præcator carere debet pœnitus impetratis. & si nimia mentientis improbitas interuenerit. seueritati subiaceat iudicantis. ut supra de rescriptis. super literis. 25.qu.2. & si legibus.C.si contra ius uel utilitatem publicam.l.& si legibus. unde puniendi sunt iudices qui uetuerunt præcum argui falsitatem. ut. C. si contrarius uel utilitatem publ. puniri. ¶ Falsum committitur facto. ut cum quis uera sigilla corrumpit. ut supra de fin. instrumen.inter dilectos. Item cum falsat mone-

monetam. ut supra de iureiuran. quanto. ff. eodem titul. l. quicunque. & l. seq. Item cum falsat pondera uel mensuras. ut ff. eodem titul. l. hodie. §. 1. quae à legitimo suo statu diminui uel mutari non debent. ut supra de emptione & uen. ut mensurae & pondera iusta fiant. ¶ † Potest autem accusari talis falsarius de falso ad poenam relegationis. ut in l. praedicta hodie. & ff. de extraor. crimi. l. annona. §. honorant. Aliquando poena extraordinaria punitur. ut ff. de pe. l. in dardarios. In iudicio uero animae imponitur poenitentia. 30. dierum in pane & aqua. ut dicit illa. decre. ut mensurae. ¶ † Tenetur de falso aduocatus procurator qui secreta causae aperuit aduersario. uel qui instrumenta prodidit. ut ff. eodem titulo. l. 1. §. is qui deposita. ff. de poen. l. si quid aliquod. §. si quis instrumentum. & §. instrumenta. alias condemnatur ad interesse. ut. 11. quaestio. 2. si quis de clericis. alias tenetur iniuriarum. ut ff. depositi. l. 1. §. si quis tabulas. & ff. ad le. Aquil. l. si quis testamentum. §. sed & si quis tabulas. & talis proditor dici potest. ut. 47. distin. clericus. sic & falsum committit qui aperit secretum iudicis. ut supra de offi. de leg. cum olim. Falsum committitur usu. sed in hoc distinguuntur. nam si quis falsum fabricat non utendo. non releuatur à poena falsi. secus si alius fabricat & alius non utatur. ut C. eodem titulo. l. si quis falsos. qui autem deceptus sit per alium si suam innocentiam probet & eum à quo accepit exhibet se liberat. ut C. eodem titul. l. maiorem & concordat infra de excess. praela. inter dilectos. §. praeterea.

5 † Falsum enim non committitur nisi dolo. ut C. eod. titu. l. nec exemplum. ff. eod. tit. l. diuus. Sed contra infra eod. titul. ad falsariorum. Ad quod respondeo. specia-le est in literis domini papae ut si quis falsis literis utatur & ignoranter. non excusetur. ut ibi. Et est ratio. quia literae domini papae cum nimia diligentia & exquisita curiositate fiunt. ut supra de rescrip. cũ adeo & expressi sunt in iure falsitatis modi. ut infra eod. titu. licet. Vel dic quod illa ad falsariorum. loquitur cum quis utitur falsis literis à seipso obtentis ubi nulla est excusatio. ut in l. all. si quis falsos. quia tunc uitium rei propriae non excusat. ut C. de rescin. uen. l. quisquis. ¶ Item qui se pro milite gessit uel illicitis insignijs usus est. tanquam falsarius puniendus est. ut ff. eodem titu. l. eos. §. qui se. Et idem dico in non ordinato qui gerit officium ordinari. ut infra de cle. non or. mi. c. 1. & 2. Idem in eo qui sub praetextu clerici. cum id munus non impleat. alijs se muneribus subtrahere cognatur. ut C. de sacrosan. ec. l. qui. sub praetextu. Idem in eo qui tanquam clericus obtinet beneficium cum non sit clericus nec etiam tonsuratus ut supra de transac. ex literis supra de rescrip. cum adeo. quatuor igitur modis ut superius dictum est committitur falsum scripto. dicto. facto & usu. ¶ Est etiam quasi falsum cum tutor uel curator finita tutela uel cura non eam restituunt sed se ingerunt & administrant. ut ff. eodem titul. l. 1. §. tutores.

6 ¶ † Poena falsi secundum leges est deportatio & omnium bonorum publicatio & hoc in libero homine. in seruo ultimum supplicium. ut ff. eodem titu. l. 1. §. ul. Secundum canones autem multiplex ex poena falsi secundum diuersitates falsitatum. Vnde distinguitur. Dicitur enim charta falsa ex dicto uel tacito & in tali falso qua sit poena legitur supra de rescrip. super literis. ¶ Item dicitur charta falsa ex scripto. ut cum quis scribit omnes uel maiorem partem praesentem fuisse. quae non fuit in tali falso suspenditur quis ab officio & beneficio. ut supra de testi. tam literis in fin.

7 ¶ Falsarij † autem literarum domini papae ipso iure excommunicationem incurrunt cum fautoribus & defensoribus suis. siue per se siue per alios uitium falsitatis exerceant. qui si clerici fuerint officijs & beneficijs ecclesiasticis perpetuò sunt priuati. ita quod qui per se falsitatis officium exercuerint postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati seculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas

timas puniendi. per quas & laici qui fue-
rint de falsitate conuicti legitimè punia-
tur. qui autem literis falsis utuntur. laici
tandiu maneăt excommunicationi subie
cti donec satisfaciant competenter. Ita tā
men ut in laicis & in clericis malicia gra
uius quam negligentia puniatur: ut pro-
bantur hæc infra de crimine fal. dura. &
ca. ad falsariorum. ¶ Et quod dixi tradan
tur curiæ seculari intelligo tradi dum ca-
pi innuitur; uel dum degradatio clerici de
nunciatur iudici seculari ut infra de uer.
sig. nouimus. & de hoc no. supra de hæ-
re. §. punitur. Vbi autem dubitatur de fal-
sitate circa literas domini papæ commis-
sa. suspectus capitur & detruditur. & pa-
pa consulitur super pœna. ut 19. di. in me
8 moriam supra de rescrip. ex parte. ¶ † Fal-
satores literarū aliorum prælatorum. uel
publicorum instrumentorum deponūtur
& detruduntur sed seculari curiæ non tra
duntur. ut. l. di. si episcopus. Euitat enim
pœnam falsi is qui cū falsas literas se ha-
bere cognoscit infra 20. dies illas destruit
aut resignat. ut. infra eo. ti. dura circa fi.
Quod intelligo uerum in literis quas quis
per alium impetrauit. secus si per sei-
psum & conscius fuit falsi. uel esse debuit
ut infra e. ad falsariorum. Itē euitat quis
pœnam si dum cognoscit literas de sim-
plici iusticia falsas esse siue per seipsum
impetrauerat uel per alium usus eis non
est ut infra eo. ti. accedens. non est enim
uerosimile quòd falsum commiserit in lit
teris talibus quæ in curia de facili obtinē
tur. sicut nec præsumitur dolus in re mo-
dica. ut. ff. de dolo. l. si oleum. §. ult. nec
præsumitur corruptio in re modica. ut. ff.
de off. præsi. l. plebiscita. & offi. procons.
& le. l. solent. §. penult. & ult. Vnde in
hoc casu præsumptio quæ oritur ex qua-
litate literarum tollit præsumptionē falsi
quæ oritur ex illa decre. ad falsariorum.
sic & alias una præsumptio tollit aliam.
ut. ff. de in inte. resti. minor. l. dimis. & l.
9 7. di. si quis in egritudine. ¶ † Est autē sciē-
dum quòd rasura, paucarum literarum
quæ nequaquam animum sapientis in du
bitationem uertere debet suspicionem,

falsitatis non inducit ut infra eod. ca. ult.
quia nec uitium sillabæ nocet. ut. ff. de ma
nu. testa. l. quia habebat. dummodo rasu-
ra paucarum literarum uel sillabæ immu-
tatio sensus non inducat uarietatem. alias
secus. ut supra de fide instru. inter dile-
ctos. Rasura uero lineæ suspicionem fal-
sitatis inducit ut infra de priuil. cum olim
propter quæstiones & supra de rescrip.
cum olim: Quod uerum est si inuenia-
tur in narratione iuris secus in narratio-
ne facti ut supra de fi. instr. ex literis.
¶ De rasura autem paucarum literarum
non distinguo aut appareat in narratione
iuris uel facti in literis clausis uel aper-
tis uel publicis instrumentis. Vt tamen
scias quòd in literis domini papæ nullus
audet manum apponere ad aliquid con-
tingendum præter quosdam officiales a-
lias incurritur excommunicatio in curia
10 facta. ¶ Sunt † autem instrumenta de
falsitate suspecta ex quibusdam alijs cau-
sis. ut si instrumentum non habeat subscri
ptiones uarijs manibus notatas uel si non
sit eadē manu completum ut infra de pri-
uil. cum olim propter quæstiones nisi ma
nus inducat mutationem calami & atra-
menti mutatio. ut in auten. de instru. cau.
& fin. in princ. Item suspecta habetur li
tera si fuerit alieno sigillo signata. dum is
qui alieno signauit habeat proprium. ut
supra de ap. significauit. Item si religioso
prioratus uel administratio confirmatur,
ut supra de confir. util. uel inuti. porre-
cto. Item repellitur instrumentum ut
suspectum si fuerit alteri instrumento ab
eodem producto contrarium ut supra de
fide instrumen. imputari. ut. C. de fid. in
stru. l. scripture. Item litera domini papæ
suspecta redditur per falsam grammati-
cam ut supra de rescriptis. ad audien-
tiam. ¶ Item si sine mandato domini
impetretur. ut supra de rescriptis non-
nulli. & cap. ex parte. Item suspe-
cta sunt instrumenta quorum sigilla ap-
parent fracta ut supra de fide instru-
ment. inter dilectos. Item suspectum
est instrumentum publicum si non sit in
eo nomen Imperatoris. annus Im-
perij

perij uel consulis uel potestatis anni illius & si desit mensis dies uel iudictio. alias instrumenta dicuntur adulterina ut in auten. ut præpo. not. impera.pu. do.§.1. & 2.&.C.de apo.pu.l.1.lib.10.locus ēt in quo celebratus est contractus debet apponi. arg.ff. de accu.l.libellorum.&.2.q. ul. in fi.&. C. de contrahen.uel commit. stipu.l. optinam in fi. Et hæc locum ha-
11 bent in priuilegijs apostolicis. ¶†Multis modis probātur falsa instrumēta ut si probet rem esse aliter gestam quā contineat instrumentum ut. ff. de pact. l. iurisgentium.§.quod fere agitur. C.de proba.l.cū precibus.C. plus ualere quod agitur quā quod simu. conci. l. ult. supra de fide instru.cum Ioannes. Item improbantur instrumenta per indirectam negationem ut supra de proba.tertio.C.de contrahen.& commit.stipu.l. optinam. Per hæc igitur & similia quæ superius notata sunt instrumēta redduntur aut suspecta aut falsa. Et circa primum articulum no. plura supra de fide instru. §. multa. ¶In quæstione falsi quædam singularia & specialia obser-
12 uantur † nam suspicio de falso pro falsitate habetur nisi pro parte producente ueritas comprobetur, & proceditur ad pœnam.C. de proba.l. iubemus quod generaliter non contingit. ut. 2. q. 1. primo & ff. de pœ.l. absentem. Item condemnatur quis sine accusatore quod alias non contingit ut 2.q. 1. nihil. ut.ff. de mu. & ho. l. munerum. §. defensores. & in euangelio.Mulier ubi sunt qui te accusant.nemo domine nec ego te condemnabo. ¶Item & si in crimē falsi inciderit pronunciatur in eo. ut.C. eod. tit.l. ubi.quod aliter no. seruatur secundum leges ut pronuncietur in incidenti. ut. C. de ordi. iudi. l. adire. Item in hoc crimine deuictus deponitur & statim traditur curie seculari ut infra eo. ad falsariorum. quod generaliter non seruatur ut supra de iudi. cum non ab ho-
13 mine. ¶ † In summa notabis quòd quædam literæ dicuntur falsæ quædam falsatæ. Falsæ quæ per falsi suggestionem & ueri suppressionem impetrantur. quæ largo modo dicuntur falsæ. ut.ff.eo. ti.l.si quis obrepserit. Item falsæ sunt literæ quæ & si similitudinem aliquam uerarum prætendant. nihil tamen ueritatis habent. quia nec ueram bullā nec ueram scripturam. & istæ literæ quæ nullæ sunt falsæ dicuntur.sicut & is qui non est tutor dicitur falsus tutor & falsum testamentū qđ non est testamentū & iniquus modus qui non est modus.ut ff. de uerb.sig.l. paulus. Quædam uero literę dicūtur falsatæ.quæ & si aliquid ueritatis habent. puta ueram bullam uel ueram scripturam uel uerum utcunque aliquid tamen mutatum est de primordio ueritatis. Literæ falsæ secundum primam speciem falsitatis conferūt iurisdictionem. & si contra eos non excipitur ualet & tenet quod fit earum auctoritate ut supra no.de rescrip.§.colligitur. 8
Literæ falsæ iuxta secundam speciē falsitatis non conferunt iurisdictionem. nec ualet quod fit auctoritate illarum literarum. Et idem dico in falsatis de quibus
14 ultimo dixi.†Vnde sententia lata auctoritate talium literarum non est executioni mandanda ut infra eo.tit.super eo.imo contra talem sententiam & exceptio cōpetit & restitutio datur cuilibet maiori.ut ff.de iudi.l. si prætor. & idem si per falsos testes sententia lata sit. ut.ff. de re iudi.l. diuus. Et lex dicit. iudicati executio solet suspendi & soluti dari repetitio si falsis instrumentis circunuentam esse religionem iudicantis crimine postea falsi illata manifestis probationibus fuerit ostēsum. ut.C. si ex falsis instru.l. ult. Quod uerum est si iudex fuerit falsa secutus. ut. C. eod. titu.l. falsam. & l. 1. & supra de
15 sen.& re iudi.cum.I.& A.† Sed si executor inuenerit sentētiam latam contra ius litigatoris. eam exequi debet. ut supra de offi.dele.pastoralis.§. quia uero.nisi apud delegatum posset efficere ut ab hoc one-
16 re ipsum absoluat ut ibi. † Hoc etiam notabis quòd ubi auctoritate falsarum literarum sentētia lata est reuocanda est sine temporis præfinitione. Vbi autem a iudice lata est. sed prætextu falsi. si ciuiliter agatur per actionem in factum reuocatur usque ad 30.annos. ut.ff.de re iudi.l. diuus

diuus. Si uero agatur criminaliter per modum accusandi. tunc reuocatur usque ad 20. annos ut. C. eodem ti.l. quærelã. Sed si per modũ exceptionis impugnetur hoc licebit perpetuò quia exceptiones perpetuæ sunt. ut. ff. de exceptio. l. pure. §. ult. institu. de excep. & C. eo. ti. l. si pactum.

Summarium

1 *Sors quid sit. Diuinatio propriè quid sit, & quæ sint species diuinationis. nu. 3.*
2 *Sortilegi qui dicantur.*
3 *Diuinatio quocunque modo fiat, & qualitercunque uocetur prohibita est & dãnata.*
4 *Priuilegia singulorum non faciunt communẽ legem.*
5 *Sortilegorum pœna.*
6 *Ad sortes an licite recurratur.*

¶De sortilegijs. Rubr.

Dictum est supra de crimine falsi, sed quia sortes & diuinanes in falsitate consistunt dum sortilegi & diuinatores quod dei est proprium uidelicet futura prædicere sibi falso assumunt. & cum non sint se prophetas esse ostendunt. Ideo subsequenter ponitur hic rubrica de sortilegijs. ¶Videndũ est igitur quid sit fors. quot species diuinationis, quæ diuinatio prohibita, quæ permissa. qua pœna puniantur sortilegi & di
1 uinatores. ¶†Sors est ars diuinandi.† Diuinatio propriè in malo accipitur. prophetia uero in bono unde canon dicit. nunquam diuinatio in bonam partem accipitur. Videbantur quidam sibi esse prophetæ. sed quia pœnam accipiebant prophetia eorum facta est diuinatio. & diuinatio eorum quæ uidebatur prophetia declarata est diuinatio ut. 1. q. 1. nunquam.
2 Sortilegi autem sunt qui sub nomine fictæ religionis per quosdam quas sanctorum seu apostolorum uocant sortes diuinationis sentẽtiam profitentur. Aut quarũcunq; scripturarum inspectione futura
3 promittunt. ut 26. q. 1. c. 1. ¶ †Species diuinationis multæ sunt. quæ enumerãtur. 26. q. 3. igitur. & q 5. episcopi & cap. nec mirum. Omnis autem diuinatio quocunque modo fiat & qualitercunque uocetur prohibita est & dãnata. ut. 26. q. 5. per totum & infra eo. titu. per totum. ¶Sed obijcitur ex eo quod legitur. 26 q. 2. sors non est aliquid mali. sed est res in humana dubietate diuinam iudicans uoluntatẽ ut 26. q. 3. sors. Itẽ opponitur ex eo quòd legitur 26. q. 5. non licet ubi dicitur nec in collectionis herbarum quæ medicinales sunt aliquas obseruationes aut incantationes liceat attendere nisi tãtum cum symbolo diuino aut oratione dominica. ut tantum deus creator omnium & dominus honoretur. ¶Item opponitur excẽplo Matthiæ apostoli ut 26. q. 2. non exemplo. Nam quamuis nõ statim. debeamus recurrere ad sortes. ut 26. q. 2. non statim cum tamen non super est humanum auxilium recurere possumus ad diuinum. ut 22. q. 2. quæritur. & in dubijs secundum leges ad sortes recurritur ut. ff. de iudi. l. sed tamen ambo. C. communia dele. l. si duobus. ¶Item obijcitur quòd Iosue præcepto domini per sortes exquisiuit peccatum Achor quod commiserat sumens furtiuè regulam auri & clamidem cocci. de anathemate iherico quæ historia tangitur. 1. q 4. §. item peccato Achor. ¶Item opponitur quòd Saul sorte deprehendit Ionatham filium suum comedisse fauum mellis contra edictum quod posuerat. ut tangitur hoc 22. q. 2. §. item opponitur. Ad quæ respondeo. exempla ueteris testamenti non obstant, quia hæc alia permittebantur ante euangelium quæ tempore perfectionis disciplinæ penitus sunt eliminata ut 26. q. 2. § his ita. Exemplũ do
4 beato Matthia nõ obstat†quia priuilegia singulorum nõ faciunt communem legẽ. ut præalleg. c. non exemplo quod autem dicit Aug. sors non est aliquid mali. uerũ est in sui natura. prohibemur tamen quia propter assiduitatem utendi labuntur homines in idolatriam. sicut de iuramento dicitur & de uini potatione. ut suprà de iureiu. & si Christus. unde si esset causa honestatis & subesset necessitas ut si esset contentio de electione aliquorũ & esset

 patitas

paritas utrobique in omnibus. Scripsit Lau. & Ray. quod exéplo Matthiæ possunt fieri sortes. & hoc agit Beda dicens. si qui necessitate aliqua compulsi deum putant sortibus exéplo apostolorum esse consulendum. uideant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu & præcibus ad deum fusis egisse. ut 26.q.2.non exemplo. sed & si ita scripserint doctor. illi decre. tamen hoc reprobat quæ dicit licet nota nó careat quinimo iusta reprehensione sit dignum quòd sors in talibus interuenit ut infra eod.c. ecclesia uestra. unde in casu præmisso potius putaré gratificandum per superiorem uel iterum eligendum. ut no. supra de elec.§. sed uide

5 rur. ¶ † Pœna sortilegiorum secundum leges capitis est ut C. de mali. & mathe. l.nemo. Pœna uerò canonica est multiplex. Nam in talibus si peccatum est notorio eorum eucharistia denegatur. ut de con.distin. pro dilectione. Item infames sunt non solum ipsi sed & qui ad eos concurrunt. ut.2. quæstione.8. quisquis fuit. & aliæ pœnæ quæ continentur 26. q.5.in multis capitulis ibi positis & maximè in

6 c.contra idolorum. ¶ † Sed nunquid licitè recurritur ad sortes & ad inspectioné astrolabij. uel alias inspectiones pro rebus perditis recuperandis. Dicunt quidá quod si non fiant inspectiones huiusmodi cum inuocatione demonum uel alicuius superstitiōibus licitè fiat aliter secus. Sed puto contrarium ut infra eo c.ex tua rum. Non ob. 26.q. 2. hi qui. Nam canó ille loquitur de comparatiua permissione. Item non ob.37.di.si quis grammaticam. Nam licet dicatur ibi quòd arismetrica & geometrica habeant in sua scientia ueritatem subdit tamen quod nó sunt scientiæ pietatis.

Summarium.

1 *Collusio quid sit, & quãdo dicatur fieri incriminalibus.*

2 *Discedere a lite quot, modis quis possit.*

3 *Colludens cum inquisitore absolutus, an possit interum inquiri.*

4 *Sententia per collusionem lata est nulla.*

5 *Pœna colludentis quæ sit.*

¶ DE COLLVSIONE DETEgenda. Rubr.

QVIA is qui colludit in falsitate consistit. nam aliud agit & aliud simulat dum accusat. & cum accusato colludit. ideo post tractatũ de falsis & sortilegijs sequitur rub. de collusione. ¶ Videamus igitur quid sit collusio. &

1 quæ colludétium pœna. ¶ Collusio† est inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio. Fit autem collusio in criminali in causa plerunque scilicet quãdo accusator ueras criminum probationes abscondit seu dissimulat. Falsas uero accusationes admittit & per hoc incidit in uitium præuaricationis & extraordiné punitur ut 2. quæst. 3. §. item præuaricator in uer. sciendum. & §. præuaricatorem. Vel quãdo accusator in uniuersum ab accusatione desistit. & per hoc incidit in uitium tergiuersationis. Is in quinq; libris auri punitur & infamatur. ut.ff.de præua. l. præuaricationis in fi. Vnde circa hoc distinguendum est. Nam causarum tria sunt genera. Alia ciuilis. alia criminalis.

2 alia spiritualis. † Item à lite duobus modis receditur. Per gratiam & per transactionem. In causa ciuili quandocunque quomodocunque & etiam sine iudicis auctoritate licet a causa desistere præterquam in actione famosa in qua sine auctoritate iudicis transigi non potest. ut.ff. de his qui not. infa. l. furti.§ pactus. In causa uero criminali ante inchoatam accusationem per gratiam licet desistere ut ff ad Turpil. l. mulier.&.l. quæsitum post inchoatam nó licet citra auctoritatem iudicis & etiam rei consensum si tormenta uel uincula passus fit. ut. C. de aboli. l. 2. uel propter accusationem infamatus ar. 5 quæstio.1.quiddam.& si desisterit incidit in Turpil. si publicum fuerit crimen quod

quod intendit. ut.C.ad turpi.l.i. Si priuatum extra ordinem punietur ut.ff.eodem titulo.l.si quis repetere. Cum autem secundum iura canonica omne crimen sit publicum uidetur quòd in nullo possit interueniri transactio posset tamen dici quòd in omni crimine in quo potest iudex ecclesiasticus dispensare potest & transactioni & simplici renunciationi auctoritatem præstare. ar.5.q.2.si primates. &.90. distin. diffidentes. In causa spirituali licet quandoque per gratiam a lite discedere sed qui sine iusta causa discedit punitur. ut.2. quæst.7. quapropter supra de simo. nemo Per transactionem uero a causa spirituali recedere non licet. ut supra de transac. super eo. &.c. præterea. Vbi autem in causa criminali uel spirituali a lite quis desistit aliter quam debeat. ad iudicem pertinet ex officio suo inquirere. ut infra eod.c.1. &.2.&.C. de abo. l.2.&.l.fallaciter. Sed ubi ex iusta causa uult desistere iudex abolitionem indulgere debet.ut.C.de abo.l.1.&.2.q.4.§.abolitio. In causa uerò mixta inter ciuilem & criminalẽ. ut cũ quis accusat uxorẽ de adulterio in foro ecclesiastico ad thori separationem. potest maritus quando uult ab accusatione desistere tum etiam de adulterio condemnatam sibi reconciliare possit.ut.C. de adulte. in aut. sed hodie supra de conuersio.coniu. gaudemus. & de donatio. inter uirum & uxo. plerunque. &.32. quæstio.1. de benedicto. sed inquisitor colludere dicitur cum eo de quo inquirit. ut infra eodem titulo in
3 tantum clamor.† Vnde si inquisitor eum de quo inquirit per collusionem absoluat talis absolutio non impedit quo minus iterum inquirat. ut infra eodem.c.1.&.2.
4 & ulti. †. Nec enim tenet sententia per collusionem lata.ut.2.quæstio.3. si quem penitet. ut.ff.eodem titul.l. cum non iusto.&.l.collusionem &.l. sententiam.unde sicut paobata præuaricatione denuo accusatur absolutus. ut.ff de præuarica.l. 3.si & probata collusione. ut dictum est.
5 ¶ † Pœna colludentis hæc est. si quis colludat in causa super beneficio. priuetur beneficio.ut infra eod. adiuimus. si super crimine punitur in quinque libris auri.ur. ff. de præuarica.l.3. & hanc pœnam nemo præstat nisi qui desistit à publico crimine. ut.ff.ad Turpil.l.si quis.§ stellionatus. Sed qui desistit ab accusatione priuati criminis est infamis & extra ordinem punitur. ut. ff. ad Turp.l. priuatis.C. eod. titul.l.2.sed si absens est accusator & citatus noluit in accusatione procedere tunc grauius punitur quam pœna.5.librarum auri.ut.ff. de pœnis.l. absentem §.2. In causa status is qui colludit perdit ius quod habebat in persona illius. de cuius statu agebátur & applicabitur illi qui collusionem detexit.ut.ff.de collu.l.1. &.C. eodem titul.l.ult.&.ff. de in ius uo.l. adoptiuum.§.patronum. In alijs autem ciuilibus causis punitur colludens pro motu iudicis quem delusit.¶ In summa sciendum est quod colludunt principales & colludunt aduocati qui si in causa criminali colluserint extra ordinem puniuntur. ut.2. q.3.§. notandum. in uer. præuaricator. colludunt & procuratores qui se dolo patiuntur superari in lite contra quos agitur de dolo sed si non sint soluendo tunc agitur contra illos cum quibus collusum est nisi. parati sint in se transferre iudicia. ut. ff. de dolo. lege eleganter. supra si dolo.

Summarium

1 *Pueri septennes doli capaces an ex delicto obligentur.*

2 *Pueris delinquentibus qualiter subueniatur.*

3 *Peccata quæ membris genitalibus committuntur, in pueris locum non habeat.*

4 *Pueri an deierent.*

¶DE DELICTIS PVERO rum. Rubrica.

Dictum est supra de quibusdam criminibus: sed quia dubitari possit an pueri huiusmodi crimini-

criminibus inuoluantur. Ideo subijcitur hic rubrica de delic. puerorum. ¶ Est igitur uidendum qui pueri teneantur ex delicto. & qui non. & quæ delicta in puerum cadunt & quæ non & qualiter pueri de-
1 linquentes sunt puniendi. ¶ † Pueri septē nes doli capaces obligantur ex delicto. Sicut dicit Augu. in quadam glo. posita super. c. de conse. dist. 4. paruuli septennis ætatis pueri mentiri & uerum loqui & confiteri & negare iam possunt. & ideo cum baptizātur & symbolum reddunt & ipsi per se ad interrogata respondent. secus si non essent doli capaces. ut. ff. de regu. iur. l. pupillus. & ff. ad leg. Aquil. l. sed & si quæcunque. §. t. &. ff. de dona. l. hæ-
2 tedibus. §. 1 † sed quāuis ex delictis pueri teneantur ut dictum est. nec eis subueniatur per in integ. restit. ut C. si aduersus delic. l. 1. interdum tamen miseratio ætatis ad mitiorem pœnam iudicem producit. ff. de minori. l. auxilium. §. in delictis de con. di. 4. eos. sed si ex delicto conuētus minor potuit confiteri & uitare pœnā inficiationis & negauit uel si potuit transigere & non fecit sed se in pœnam inuoluit subuenitur ei per beneficium restitutionis. ut. ff. de minori. l. si ex causa. §. nūc uidendum. sed quamuis subueniatur minoribus sicut dixi tamen impunitas delicti propter ætatem non præstatur. ut. C. de pœnis. l. impunitas. quòd tamen fallit
3 ut. C. de fal. mo. l. 1. in fi. ¶ Peccata † quæ membris genitalibus committuntur in pueris locum non habent ut infra eod. c. t. hoc enim ante puberes annos præsumi tur non committi solet tamen in quibusdam malicia anticipare tempus pubertatis ut supra de despon. impub. a nobis. & aliquando temptant quod implere non possunt. ut supra de sponsa. iuuenis. & ca. adolescens. & in hoc quòd ex malicia supplente defectum ætatis temptant. intelligo eas peccare si non cum proprijs sponsis temptant fœminæ etiam ante tempus pubertatis cognosci se faciūt ut supra de eo qui cog. con san. uxo. suæ iordane.
4 ¶ † Sed quæritur de periurio an pueri deierent & uidetur quòd sic. nam mendacijs plena est puerilis ætas. ut hic. c. 1. & ualet pupilli iuramentum. ut. ff. de libero. cau. l. ulti. unde sic pupillus potest iurare & deierare. sed contra. ff. de iureiuran. l. qui iurasse. ubi dicit quamuis non uideatur deierare pupillus quia sciens fallere non uidetur sed lex illa loquitur in infante uel infanti proximo qui nec scire nec discerne potest. ut. ff. de acquir. hære. l. pupillus.

Summarium

1 *Venatio quotuplex sit, & quibus ac quando permissa.*

2 *Venari quare clerico prohibeatur & non piscari.*

¶ De clerico uenatore. Rubr.

HActenus tractatum est communiter de delictis clericorum & laicorum. Nunc autem tractatur de quibusdam excessibus clericorum: unde subijcitur rubrica de cleri. uenatore. ¶ Videamus ergo quot modis fit uenatio. quibus sit licita & quibus non. & quæ pœna
1 imponatur clerico uenatori. ¶ † Triplex est uenatio. oppressiua scilicet hominum arenaria & saltuosa. ¶ Oppressiua est hominum & semper est illicita. de qua dicitur cepit Nembroth esse robustus uenator coram domino id est hominum extinctor & oppressor ut 1 1. distinctione his itaq;. Arenaria est quæ fit in arena: ut cum quis locat operas suas ut pugnet in arena cum aliqua bestia dentata. hanc qui exercet peccat grauiter nisi eā exerceat gratia uirium experiendarum. ut. ff. de postu. l. 1. §. item senatus 3. quæst. 7. §. tria. in uer. infames circa prin. & de hac loquitur canon ille. 86. dist. qui uenatoribus. cum duobus sequenti ca. Saltuosa est quæ fit in syluis & saltibus. & hæc est illicita ex tempore & persona. In tēpore ut in quadragesima ut 86. distinct. an putatis. Ex persona, ut in clerico, in quo tamen distinguendum est. quoniam episcopo semper est illicita ut 33. distin. quorum-

quorundam. Alijs clericis est licita causa necessitatis, utilitatis, & recreationis cum retibus & laqueis & canibus dummodo cum silentio & modestia fiat. Nam & monacho licet texere lina pro piscibus capiendis. de conse. distin. 5. nunquam. licet etiam tempore feriato, ut potest diebus dominicis & festiuis praeterquam in maioribus solennitatibus inguente necessitate intendere piscium captioni. ut supra de ferijs. licet. & idem puto in captione ferarum, eo tamen modo quo praedixi. Illa uero uenatio quae fit cum clamore. cursu uel armis. clericis est illicita. & in hoc etiam excipio casum necessitatis. Quid enim si apri uel ursi uenirent destruere clericorum uel monachorum segetes & uineas, satis credo quod possent uenari, hoc est feras illas excludere cum clamoribus canibus & armis. quia quod non est licitum necessitas facit licitum. ut infra de regu. iuris. quod non est licitum. hoc excusat à furto homicidio. ut in rubricis illis de furto & homicidio notatum inuenies. haec saltuosa licita est laicis pro canibus & propellibus alias non.

2 ¶†Sed quaeritur quare clericus prohibetur uenari & non piscari. Respondeo quia uenatio fit cum clamore, piscatio non uel quia maior delectatio est in uenatione quam in piscatione & maior dissolutio. Vel ideo quia uenator discurrit per deuia & inuia sicut diabolus cum ducit animam captiuam.

Summarium.

1 *Percussor quot modis quis dicatur. & nu. 2.*
Praelatus in praedicando qualis esse debeat.
2 *Percussio quando sit peccatum.*
3 *Episcopus neminem suis manibus uerberare pot.*
4 *Clericus an & quando licite percutiatur.*
5 *Poena percussoris quae sit.*

¶ DE CLERICO PERCVSSO. Rubrica.

Svperius tractatum est de quodam excessu clericorum qui uenado committitur. Nunc tractatur de quodam allo qui committitur feriendo & ideo ponitur hic rubrica de cleri. percussore. ¶ Videndum est igitur qui dicantur percussores & in quibus casibus liceat clericis percutere. & quae sit poena temerarij percussoris. ¶†Percussor duobus modis dicitur spiritualis & corporalis. Spiritualis qui inutilis sermone corda audientium ferit. ut. 45. distin. sane. Discretus debet esse praelatus in praedicando, ut non multum taceat. nec uerba superflua dicat. ut. 43. distin. sit rector. Et sicut non leue discrimen incumbit pontificibus siluisse quod congruit. sic obseruare debet ne indignis & nō intelligētibus secreta mysteria sua praedicatione referare incipiat. Vitium enim animae est indignis secreta uulgare. quod uel loquacitate incauta cum sine iudicio uolat irreuocabile uerbum uel adulatione ut ei placeat cui secreta reuelat. uel iactatione scientiae ut plura scire uideatur. ut probantur haec. 43. distinctione. dispensatio. & §. sequen. & 8. quaestio. 1. oportet. Item non debet populis grammaticam exponere. ut. 86. distin. cum multi. sed consilium domini annunciare. ut. 43. distin. ephesis. ponere autem ante oculos hominum dei iudicia: terrere cruentas conscientias persuadere poenitentiam. ut. 2. qu. 1. si peccauerit. Et sic dicit Aug. turba iniquorum cum facultas est in populis promendi sermone generali ob iurgatione ferienda est & maxime si occasionem atque importunitatem aliquod flagellum domini desuper quoniis apparet pro suis meritis uapulare. ut. 23. quaestio. 4. non potest. neminem autem nominabit. ut. 8. quaestio. 2. quid autē. in quibus omnibus profecto datur intelligi quanta debet esse discretio in praedicatione sacerdotis qua si forte caruerit quasi torto naso sacerdotalis officij iudicatur indignus. ut. 43. distin. in fine.

2 ¶†Est & percussio corporalis & haec fit manu pede uel capite uel cubito uel pectoris & humeri impulsu. Fit cum baculo uel alio genere armorum. ¶ Corporalis percussio si fiat maliciose uel ex odio peccatum est. ut. 45. distinc. cum beatus

Sed

Sed & si quis pugno percuciat impiè & dicit ludens feci non excusatur. ut supra de præsump. sicut. Nam ludus noxius est in culpa. ut. ff. ad le. Aquil. l. nam ludus. quis enim ludos appellat ex quibus crimina oriuntur. ut in proœmio digestorum. sed si quis plane socialiter & ex ludo percutiat non delinquit. ut. ff. de iniurijs. l. illud. &. 15. q. 1. illud. Si uero fiat causa correctionis licita est ei qui habet potestatem in eum quem percutit. ut. 45. distin. cum

3 beatis. 35. distinctio. ante omnia. † Hoc tamen scias quod neminem suis manibus episcopus uerberare potest. sic. 86. distin. non liceat. sed per alium sic. ut. quæst. 5. ille qui. & si clericum faciat percuti non faciet hoc per laicum sed per clericum. ut infra de sentent. excomm. uniuersitatis. nisi clericus sit omnino incorrigibilis nec comprehendi patiatur ut tunc per laicum capi possit. dum tamen non amplius laici uiolentia se extendat quam exigat rebellio uel defensio clerici. ut infra de sentent. excommun. ut fame.

4 ¶ † Item distinguendum est circa qualitatem personarum quæ corrigende sunt & etiam circa criminum quantitatem, nam qui sunt in minoribus ordinibus constituti licite uerberantur etiam pro minoribus criminibus. 45. distinct. §. salomon. & 35. distinct. ante omnia. qui uero sunt in maioribus non sunt pro leuibus uerberandi. ut 45. distinct. cum beatus hi sunt casus speciales in quibus licite percutitur clericus quos notabo infra de sentent. excommunica. Abbas autem uel prior potest licite monachum uel cõuersum uerberare causa disciplinæ, unde beatus Gregorius scribit beatum Benedictum quendam monachum uirga percutiendo sanasse quem crebra monitione curare non poterat. ut 45. distinct. §. Salomon. hoc tamen sic facere debet ut subditis pietas matrem disciplina uero patrem exhibeat. ut 44. distinct. §. hoc etiam alibi.

5 ¶ † Pœna percussoris est hæc, quia prohibetur per apostolum ordinari. ut 45. distinct. in principio. si fuerit promotus & non habens respectum ad suum ordinem & incautè & temerariè percutiat suspenditur. ut infra eodem. ca. præterea. & si se non emendauerit deponatur ut infra eodem capitulo 1. & saluo quod si ex incauta percussione mors interueniat etiam si causa disciplinæ fiat irregularitas contrahitur. ut supra de homo re præsbyterum & de hac. materia in rubrica illa notaui.

Summarium.

1 *Maledicus quis dicatur.*
2 *Actio iniuriarum datur contra maledicum.*
3 *Detractor qualiter puniatur.*
4 *Clericus maledicus quomodo puniatur.*
5 *Conuitiator qua pœna feriatur.*
Pœna blasphemantium quare potius imponitur pecuniaria quam corporalis, & cui applicetur. num. 7.

¶ DE CLERICO MALEDICO. Rubrica.

Dictum est supra de clerico percuss. & ibi distinctũ extitit quod percussio alia sit alia lingua. In hoc ergo tractatu insistitur circa illam speciem scilicet percussionem linguæ, & ideo subijcitur hic rubr. de cleric. male. ¶ Est autem uidendum quis dicatur maledicus. & quæ sit pœna maledici.

1 ¶ † Maledicus est is qui obloquitur de homine detrahendo ei & eum obloquijs deprimendo. ut infra eodem. c. 1 Summa enim iniquitas est detrahere. Omnis. n. qui detrahit fratri suo homicida est. ut 6. qu. 1. summa & alibi dicitur detractores fratrũ homicidæ sunt. ut de con. di. 1. homicidiorum unde nec tui commendandi causa aliquid dicas quo minor alius fiat ut 11. q. 4. si quis uero 98. distinct. nullus uero & c. ecce. si quis autem uerbum iniuriosum dixerit proximo delinquit in deũ.

2 & peccat in proximum † unde datur proximo actio iniuriarum. ut insti. de iniur. §. 1. ff. de iniur. l. ita apud Labeonem. §. cõuitium & C. eod. tit. l. si non conuitij quæ famosa existit. ut. ff. de his qui not. infa. l. Athletas. §. ulti. & C. ex quib. cau. infa. irro. l.

itro.l.iniuriarum supra de sent.& re iudi. cum te. Est etiam maledicus blasphemus dei & sanctorum.ut infra eodem.c.statui
3 mus. ¶ † Punitur detractor quòd sit infamis & ab ecclesia extorris. ut 6.quæstio. 1.deteriores. Item punitur ut homicida ut in præalleg.c.homicidiorum.non quia ita graue sit crimen detrahere sicut occidere. sed quia sicut homicida punitur pœna æterna quo ad deum sic & detractor. sicut in euangelio dicitur qui dixerit fratri suo racha reus erit gehennæ. † Item
4 clericus maledicus si in iudicio de hoc fuerit conuictus degradatur.ut 46.distin
5 ctio.clericus maledicus. ¶ † Conuiciator fratris punitur pœna pecuniaria facta æstimatione iniuriæ arbitrio iudicis secundum qualitatem & quantitatem iniuriæ. ut insti.de iniu. §.in summa. & hoc si ciuiliter agatur. Si autem criminaliter agatur. extraordinaria pena officio iudicis reo irrogatur. ut ibidem. Si quis autem contumeliam uel conuitia episcopo intulerit mox depositus curiæ tradetur. ut 11.quæst.1. si quis sacerdotum. & maxime si in depressionem domini papæ aliqua protulerit ut infra eod.c.1. Verum tamen in hoc sanctæ ac religiosæ dicere posset summus pontifex sicut dicit dominus imperator. Si quis modestiæ nescius & pudoris ignarus improbo petulantique maledico nostra crediderit lascescenda ac temulentia turbulentus. obtrector ipsorum fuerit. pœnæ nolumus subiugari. neque durum neque asperum aliquid sustinere quoniam si ex leuitate processit contemnendum est.nec lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum. est. ut. ff.ad leg.Iul.ma.l. famosi. Si ex insania miseratione dignissimum. si ob iniuriam remittendum.i.ad principem transferen-
5 dum.ut.C.si quis impera.male.l.una. † Si quis autem contra deum uel aliquem sanctorum suorum & maximè beatam uirginem linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit. per suum episcopum pœnæ subdatur annotatæ infra eodem.c.statuimus.quæ pœna locum habet cum blasphemia non calore iracundiæ, non æbrietate uel dementia prolata est. alius cū blasphemāte benignus ageretur. ut.2.q.3.si quis iratus.&.§.notādū.C. de reb.credi. & iureiuran.l.2.C. de iniur.l.si nō conuitij.& ut supra dixi.cum quis ma
6 ledicit imperatori.¶ †Sed quæritur de pœna pecuniaria quæ in fine illius decreta. statuimus adijcitur quare sit adiecta. Respondeo ideo. quia plures magis timent pœnam pecuniariam quam etiam corporalem. & propterea imponitur illa quæ magis timetur. ut supra ut lite non
7 contesta. quoniam frequenter.† Sed quæritur. cui hæc pœna pecuniaria soluatur. Et uidetur quòd potestati seculari ex eo quod dicit in fine. quòd etiam inter alia communitatum statuta ponatur. Vel dic quòd hoc crimen ecclesiasticum est a quocunque commissum. & ideo pœna illa soluetur episcopo in usus pauperum conuertenda. ut supra de foro competen.cum sit supra de usu. cum tu. Vel si uis distingue personas & distribue pœnas. ut pœna clerici blasphemi soluatur episcopo, & pœna laici soluatur potestati. Et nota quòd hæc pœna pecuniaria est irremissibilis. ut in fi. illius decre.statuimus continetur. ubi dicit nullam in hoc misericordiam habiturus. Illā enim clausulam ad pœnam pecuniariam refero.non ad superiores. Et intelligo si blasphemus habeat unde soluat, cæterum si paupertas impossibilitatem inducat iudex ecclesiasticus in flagella commutet. ut supra de rapto. in archiepiscopatu 12. q 2.fraternitas 14. quæst 0.6.si res aliena supra de iudæ. postulasti &.c.ad liberandam. Sed hæc omnia pro tribunali fiunt sed in iudicio animæ sacerdos discretus moliet hunc rigorem & misericordiam non negabit quia misericordiæ dei nec mensuras possumus ponere nec tempora diffinire apud quem nullus patitur ueniæ moras conuersio.ut 26.q.6. hi qui.

Summarium

1 *Excommunicatio quid sit. & quot sunt species excommunicationis.*

Clerici

Clerici excommunicati qualiter puniantur.
2 *Clericus excommunicatus quare teneatur dicere horas canonicas.*
3 *Excommunicatus excommunicatione durante, fructus beneficij non percipit.*
4 *Regressio iure postliminij non restituuntur stipendia eius temporis quo fuit apud hostes.*
5 *Excommunicatus excommunicatione minori exercere potest ea quæ sunt iurisdictionis, sed non quæ sunt officij.*
6 *Excommunicatus excommunicatione minori an celebrando grauiter peccet.*
7 *Depositus uel degradatus celebrans an conficiat.*

¶DE CLERICO EXCOMMVnicato ministrante. Rub.

DIctum est supra de quibusdam excessibus prælatorum, sed quoniam clerici delinquentes plerunque excommunicantur plerunque interdicuntur aliquoties deponuntur & nihilominus claues ecclesiæ contemnentes irreuerenter ingerũt se diuinis. Idcirco subijcitur hic rub. de cle. ex interdic. uel. de po. mi. ¶ Videndum est igitur de pœna istorum qui quantum in eis est misteria sacra profanant & an cum eis naleat dispensari. ¶ Est autem sciendum quòd excommunicatio. alia maior. alia minor.
1 † Maior excludit sacramentis & a communione fidelium. Minor autem tantum a sacramentis excludit. ut supra de excep. à nobis infra de sent. excomm. c. penulti. sed totum contrarium dicit canon. 3. q. 4. Engeltrudã. Ibi. n. dicit quod Engeltruda non solum fuit excõicata minori excõicatione quæ a fraterna socictate separat, sed etiam maiori quæ a corpore Christi rescindit. Sed exponenda sunt uerba illa sicut intelligamus fraternam societatem quam contrahimus in communione sacramentorum. corpus autem Christi ecclesiam ut ibi dicit. per ecclesiam uero intelligas collegium fidelium. ut de con. distin. 1. ecclesia. Item sciendum est quòd duæ sunt species minoris excommunicationis: una est quæ excludit a sacramentis & hæc quandoque contrahitur a iure utpote per participium excommunicati excommunicatione maiori. ut infra de sentent. excomm. nuper. Quandoque ab homine per sententiam. ut 5. qu. 1. c. 2. Alia species excommunicationis minoris separat a cõmunione fidelium & non sacramentorum. ut. 5. q. 2. præsenti. & q. 4. in loco 18. dist. placuit 34. dist. quorundam 58. dist. si quis de alterius. excommunicati igitur maiori excommunicatione & minori secundum primam speciem diuina officia celebrare non debent. & si hoc fecerit alter deponetur. ut infra eodem. c. latores. alter grauiter peccat nullus tamen notam irregularitatis incurrit ut infra eod. c. si celebrat. quod intelligo si solenniter celebrat iuxta præcedentem consuetudinem & ut prius. ut hæc probãtur infra eo. c. illud. & 11. q. 3. si quis damnatur & c. seq. si quis episcopus. secreto tamen non officiando ecclesiam sed solus legendo non cantando & sic plane ut a nemine audiatur dicere horas potest & debet. missam autem celebrare non potest quomodocunque nec sacramenta ecclesiastica pertractare ut 28. dist. præsbyterum.
2 ¶† Si tu quæras quæ est ratio quare excommunicatus teneatur dicere canonicas horas. Respõdeo quia oneris est, & ideo non tollitur, alias ei sententia prodesset quod esset iniquum. nam euidenter iniquum est ei prodesse sententiã contra quem lata est. ut. ff. de except. rei iudi. l. euidenter. & pœna non habet immunitatem. ut. ff. de interdic. & releg. l. relegatorum. §. ult. nec aliquid esse habet delictum cum uenia. ut. ff. de mino. l. Papinia.
3 † & propterea quia excommunicatus diuina non potest celebrare officiando ecclesiam ut prius. fructus beneficij non percipit excommunicatione durante. ut supra de appell. pastoralis in fin. & 32. dist. præter hoc. & si reconciliatus fuerit fructus illius temporis non recuperat
4 † sicut regressio iure postliminij non restituuntur stipendia eius temporis quo fuit apud hostes. ut. C. de re milit. l. stipendia: hæc

hæc est etiam causa quare excommunicatio non confertur beneficium.ut supra de æta.& qualita. præsi. cum bonæ memoriæ. Nam beneficium datur ratione officij ut.81. distin. si quis sacerdotum &.c. eos. hæc omnia quæ dicta sunt in excommunicatio locum habent & in interdicto nam uterque ingerēs se diuinis est in eau sa depositionis,ut infra eodem ca.clerici. Nec ob.quod ibi dicit nisi moniti fine dilatione tedierint quia nihilominus & si redierint possunt deponi. sed si redierint ad statum & obseruantiam interdicti poterint dispensationem obtinere. Nec ob. infra eodem.c. postulasti.§. præterea. ubi dicitur quod clerici qui talia præsumpserint beneficijs sunt ecclesiasticis spoliandi.Nam ibi suppleo & officijs. uel ibi agitur de clericis celebrantibus in locis interdictis non de clericis interdictis. Et quod dixi in clerico interdicto dico in clerico suspenso dummodò ab officio sit suspensus hæc enim. duo æquipollentia sunt & eundem habent effectum. clericū
5 interdici & suspendi. † Vnum tamen non omitto notare quod excommunicatus ex communicatione minori potest exercere ea quæ sunt iurisdictionis & eligere potest & non eligi & sacramenta ab eo collata non carent uirtutis effectu. cum non uideatur à collatione sed à perceptione sacramentorum quæ in sola consistit perceptione remotus peccat tamen conferēdo sacramenta sed leuiter. quia ut predixi non est exclusus à conferēdo sed à percipiendo. sed celebrando peccat grauiter ut hæc omnia colliguntur infra eo-
6 dem si celebrat.¶†Sed mirum est quod excommunicatus excommunicatione minori celebrando peccat grauiter.non tamen irregularitatem incurrit cum ex omni mortali quis constituatur irregularis irregularitate canonica ut promoueri nō possit ut.25.distin.§.nunc autē.&.c. primum. & promotus sit suspensus quo ad se ut.11. q.1.sacerdotes. Ad quod respondeo quod dicit illa decre. si celebrat nullius notam &c. sic intelligo quantum ad id quod ibi sequitur.s.quo minus eligat & quo minus exequatur quæ iurisdictionis sunt secus
7 quæ sunt officij. † Sed quæritur de deposito seu degradato an conficiat Et uidetur quod sic quia ordinem non amittit.ut.20. q.3.eos.1.quæst.1. quòd quidem. de con. dist.4.ostenditur.32.q.7.licite.ar. contra. J. distin. accidens.11. quæst. 3. episcopus. 81.distin. dictum.23.quæst.8. clericis.54. distin. ex antiquis. Ad hoc respondeo.puto ipsum non conficere. potuit enim ecclesia auferre potestatem conficiendi quā contulit ordinando. quamuis caracter qui animæ infigitur non possit auferri. Cum eo qui excommunicatum se sciens in contemptum clauium præsumpserit celebrare diuina non potest alius à papa dispensare nec etiam synodus. ut.11. quæstio.3. si quis episcopus damnatur. &.cap. si quis in consilio.

Summarium

1 *Non ordinatus celebrans an conficiat.*
2 *Non ordinatus an possit non ordinatus.*

¶ DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE. Rub.

IN superiori rubrica dictum est tracta tum de his qui excommunicati interdicti depositi administrant hic tractatur de his qui non ordinati hoc faciunt. & ideo subijcitur hic rub. de cle. non or. mi.¶ Videamus igitur an talis celebrando conficiat. & an cum eo ualeat dispensari
1 & in quo.¶ † Est autem sciendum quod talis si celebrat non conficit. nullus enim celebrat nisi sacerdos qui rite fuerit ordinatus. ut supra de sum. Trini.& fi.ca.c.firmiter. de con. distin. 1.c.1.&.c. sicut.81. dist.
2 dictum.¶†Nunquid autem non ordinatus baptizare potest. Respondeo non ex officio. sed sicut laicus in necessitate absente sacerdote potest.ut.30.q.1. ad limina.93. di diaconus.de con.di.4 constat.Talis autem abijciatur ab ecclesia & nunquā ordinetur.ut infra.e.c.1.¶ In exequendo ordinem quē iam habet & in beneficio pote-

rit cum

rit cum eo per episcopum misericorditer dispensari ne sustentatione priuatus ad se culi negocia reuertatur. ut infra eod.c.2. Sic plerunque dispensatur in beneficio & non officio. ut.l.di. studeat.28. di.præsbyterum. & hoc ideo ne in uituperium cleri mendicet miser clericus in plateis ut 93.distinctione diaconi.

Summarium.

1 Dispensari an possit cum clerico per saltum promoto & conferatur & ordo prætermissus.

2 Intellectus ad.c. sicut 11. distin. & ad c. ueniens, supra de cleri. non baptiza. ministran.

3 Episcopus sine sacerdotio quis esse non potest.

¶ DE CLERICO PER SALtum promoto. Rub.

Dictum est supra de clericis non ordinantis ministran. hic tractatur de ordinatis inordinate hoc est præpostere & per saltum. & ideo subijcitur hic rubri. de cle. per sal. pro. de hoc autem quid iuris sit breuiter uideamus. ¶ Et est sciendum quod gradatim & per ordinem est ascendendum. ut. ff de mu & ho. l. gradatim. & l. honor. §. gerendorum. C. ut dignitatum ordo ser. l.1. & .2. li.12. Et ascendendum est de minori ad maius. Nam qui prouehitur de minori ad maius prouehitur ut. 93. distinct. legimus in fi. & per certas interstitias temporum. ut. 77 di. in singulis. & c. quicunque. & in sequen

1 tibus. c. † si quis ergo per saltum promotus sit in aliquo ordine prætermisso misericorditer agi potest ut conferatur ei ordo prætermissus. ut infra eo. ti. c. uno. 52. dist. solicitudo. caute enim supplendum est quod omittitur. ut supra de sacramentis non iteran. c. pastoralis. Et secundum hoc uidetur quod aliquis nullum ordinem habens potest esse sacerdos. Sed obstat. 11 distinctione. sicut. & supra de cleri. non bap.

2 mi. ueniens. sed ad canonem † Respondeo clericatus & sacerdotium faciunt sacerdotem. uerum recte & ordinate. Sed quamuis inordinate nihilominus ordo sacerdotalis secundum formam ecclesiæ collatus efficit sacerdotem ad aliud autem respondeo speciale est in non baptizato ut nullum recipiat sacramentum. quia baptismus est ianua omnium sacramentorum. ut 32. di. §.

3 uerum. † ubi enim non sit positum fundamentum nihil superedificari potest. ut. 1. q. 1. cum Paulus. ut not. supra de præsbytero non bap. mi. Episcopus autem sine sacerdotio quis esse non potest. ut infra titul. proxi. ex literis.

Summarium.

1 Furtiue ordinari qualiter quis dicatur.

2 Furtiue promotus an possit in ordine ministrare & an cum tali ualeat dispensari, & per quem.

3 Ordines omnes an quis possit eodem tempore suscipere.

¶ DE EO QVI FVRTIVE ORdinem suscepit. Rubrica.

Dictum est supra de his qui ascēdūt ad ordines per saltum. Nunc tractemos de his qui ascendunt per

1 furtum. † Per furtum autem intelliguntur ascendere qui clandestinè promouentur. ut infra eo. c. innotuit. hoc est contra conscientiam superioris. ut. 64. di. extra conscientiam. Et ideo subijcitur hic rubri. de

2 eo qui fur. or. susce. ¶ † Videamus igitur an quis posset ministrare in ordine quem furtiue recepit. & an cum tali ualeat dispensari & per quem. ¶ Et est sciendum quod si quis promouetur ad ordines eodem die minores & ad sacrum in sacro non poterit ministrare. nec etiam in minoribus nisi ex permissione. ut infra eod. c. cum h. lator. si uero promoueatur ad duos sacros in neutro poterit ministrare. ut infra eo. innotuit. ¶ Sed opponitur primum ordinē bene recipit quia de conscientia. secūdum autem malè quia furtiuè quare ergo punitur in executione prioris. Respondeo cum is qui ordinatur recipit primū ordinem gerit in animo ut illo nō contētus eodem die recipiat secundum. & ideo animi desti-

mi deſtinatione peccat in receptione pri mi. In ſecundi uerò receptione peccat re ipſa ideſt ipſa receptione. & ſimile ad
3 illud ſupra de tempo.ordi. literas.¶ † An autem quis poſſet omnes ordines recipe re.dic ut not.ſupra de temp.or.§. ordines minores. Circa hæc poterit quilibet diſpenſare ſi prohibitio facta non ſit ſub in terminatione excommunicationis uel pœna ne quis ad omnes ordines eodem die aſcendat.ut infra eodem.c pcimo.imò uidetur quod hoc liceat abbati in ſuo mo naſterio. ut infra eod. cum.b. in fi. licet quidam uelint intelligere illud in epiſcō po qui uicem epiſcopi gerebat in eccleſia cui præerat quæ regularis erat & epiſcopalis. ut ſupra de iudi. cauſam. ſed ſi intetminatio facta ſit tunc diſpenſatio fie ri non poteſt ſiue auctoritate & licentia papæ ut infra in.c. innotuit.in fine.

Summarium

1 *Prælati quando dicuntur excedere.*
2 *Epiſcopum non dominum ſed recolligam pra ſbyterorum cognoſcere debet.*
3 *Abbates quando dicantur excedere.*

¶ DE EXCESSIBVS PRAELAtorum. Rubrica.

TRactauimus ſupra de quibuſdam exceſſibus ſubditorum in prælatos ut de his qui per ſaltum uel per furtū ad ordines aſcendunt.ſed ne ex hoc aliqua prælatis obrepat elatio ſubijcitur hic rubrica de exceſſibus præla. in ſubditos. Nos autem de multis exceſſibus aliquos proſequamur.nec prælati hoc ad animā reuocēt.currūt enim inter infamiā & bonā famā ut ſeductores & ueraces.ut
1 6.q.1.ſunt plurimi.¶ † Exceduntur prælati in exigendo dum imponunt talias & col lectas.ut infra.e.c.c.& ut no.de hoc ſupra de cēſi. & exac.§. nūc uideamus.Excedūt ut dū eccleſiæ Romanæ uel eius legatis in aliquo ſubueniūt quærūt prædā potius quā ſubſidium in ſubiectis ut no.ſupra de rap.§.habēt quidā.cū deberēt manus ſuas ſeruare innoxias deo legi & principi.nul

lúque contingere lucrū ut in autē.de mā. princi.§.1. col.3.C. de ſuper indic.l.1.li. 10.ff.de dā.infec.l.ex damno.§.1.in autē. de col.§.hoc quoq;.coll.6. niſi ex magna cauſa.& ſpecialibus caſibus. ut.16.q.1.§. nouarū ſupra de cēſi.eū apoſtolus ſupra de iure pa.præterea. Excedūt quia de faci li ſine cauſa & ſine.ordine iuris excōmunicant & ſuſpēdūt. cū excōicatio quæ eſt æternæ mortis dānatio ſine certa & mani feſta cauſa ferri non debeat. nec pro par uis & leuibus cauſis ut.11.q.4.nemo.&.c. nullus.2.q.1.nemo.&.c.deus omnipotēs ſupra de appel. repræhēſibilis.12.q.1.indigne infra de ſen.excō. ſacro. Excedūt. quia in iudicijs clericorū ſuorū conſilijs non utuntur.cōtra id quod legitur.15.q. 7.c.pe.& ul.ſicut præſens & præſētibus of ficialib. ſuis iudicare debet.ut. C. de ſen. & interlo.om.iu.l.cū ſententiā.¶ Excedūt quidā in nimio rigore.quidā in omnimo da relaxatione rigoris cū ex utroque unū ſit faciendū tēperamentū ut nec rigor iuſticiæ ſit rigidus.nec māſuetudo diſſoluta ſit.ut.45.di.diſciplina Excedūt qui ſuperbē prædicāt & ſine cōpaſſione cōdēnant. ut.45. di.habet hoc propriām.&.ca. uera iuſticia.Excedunt dum malos clericos or dinant de quibus canon loquitur, facit hoc nimia remiſſio ſacerdotum noſtrorum qui pompam multitudinis quærunt. & putant ex hac turba aliquid ſibi digni tatis acquiri. Hinc paſſim numeroſa pluralitas etiam in his locis ubi ſolitudo eſt talium reperitur dum per parochias extē di cupiunt aut quibus aliud præſtare non poſſunt diuinos ordines largiuntur. ut. 59.diſt.ſi officia. ¶ Excedunt dum exquiſita & ſingularia quærunt. quos increpat Hierony. dicens natus in paupere domo & in tugurio ruſticano qui uix milio & ci bario pane uētrē rugiētē ſaturare poterā. nunc ſimilā & mella faſtidio.ut.12.q 2. gloria.Excedunt qui circa diuitias & orna tū eccleſiarum omne ſuū ſtudium apponunt & de miniſtris nulla eſt cura. contra quos inuehitur Hiero. in prædicto, c. dicens.Marmora nitent auro.ſplendent laquearia gēmis.altare diſtinguitur.& mi

nistrorum Christi nulla est dilectio. ¶ Excedunt in superbis gestis & claris dum se inter sacerdotes gerunt damnabiliter. ca-
2 none dicente †. Episcopus in eccl. sia in consensu præsbyterorum se collegam esse se cognoscat. ut 95. distin. episcopus excedunt in procurationibus. ut not. supra de cen. & exac. ¶ Excedunt dum inferiorum honoribus derogant. ut infra eo. c. ad hoc. quia sicut non uult grauis oneris sarcinas ferre. ita non audeat alij imponere importabile pondus. ut 2. q. 6. qui scit. Excedunt dum beneficia uacantia clericis conferenda sibi retinent. ut infra eod. c. ad aures. Quod nō licet nisi ex causa cū suo capitulo prælatus statueret de aliquo personatu uel beneficio supprimendo. ut eccle. benefi. sine dimi. confe. ut nostrum ut supra de constit. cum accessissent. uel nisi hoc per priuilegium seu indulgentiā aliquis obtineret. ut infra de uerbo. sign. tua nobis. Excedunt episcopi dum ab abbatibus & monachis aliquā exigunt cōtra ordinis instituta. ut infra eo. c. sane supra de simo. ne dei ecclesiam. cum ex. ad quæ tenentur abbates episcopis scripta sunt. ut 18. q. 2. hæc tantum & c. abbates supra de offi. ord. conquerente. Vnde si episcopi indebita & insolita exigāt, possunt abbates iure proprio denegare ut infra eod. c. sane & c. cum ad quorundam 10. q. 1. quia cognouimus. nisi prælatus esset in possessione uel quasi eius quod exigit. tunc enim illud subtrahere subdito non liceret. ut supra ut lite pen. a memoria 16. q. 2. uolumus & 17. dist. §. hinc distinguendum. ¶ Excedunt dum religiosos contra indulgentias & priuilegia sua molestāt. ut infr. e. c. nimis & c. tāta. Sed & religiosi caueant ne priuilegijs abutantur & ne propter indulgentias insolescant, sed in humilitate regulari sic degant ut ecclesiarum prælati efficaciores & promptiores existant & ad exhibēdum eis de suis malefactoribus iustitiæ complementum eorumq; priuilegia diligentius & perfectius studeant obseruare ut supra de deci. nuper in fin. Cæterum si cum alijs similem uitam susceperit similem cum eis in legibus sentient disciplinam. ut supra de sta. regu. recolentes.
3 ¶ † Excedunt etiam & abbates qui suis finibus non contenti manus ad ea quæ sunt episcopalis dignitatis extendunt cognoscendo de causis matrimonialibus & alia episcopalia exercendo. ut infra eo. e. accedentibus. Sed uidetur quòd de causis matrimonialibus cognoscere possit ut supra de consang. & aff. ex literis. Ad quod respondeo. illud competit abbati ex priuilegio speciali & in hoc concordat decr. infra eo. c. accedentibus, in fi. ubi dicit nisi forsan quisquam eorū speciali concessione uel alia causa legitima super huiusmodi ualeat se tueri utpote præscriptione; nam potest abbas quædam iura episcopalia præscribere quæ episcopale officium non requirunt. ut supra de præscrip. audi tis. & eodem modo ex consuetudine præscripta potest cognitio causarum matrimonialium ad archidiaconum pertinere. ut supra de rest. spol. literas.

Summarium

1 *Nouum opus facere quid sit.*
2 *Nunciare quid sit.*
3 *Aedictum nunciationis noui operis quid contineat.*
4 *Nunciatio noui operis cui fieri debeat.*
5 *Nunciatio facta ad locum uenire in edificio existente an teneat.*
6 *Nunciatio noui operis facta domino non tamen in opere an ualeat.*
7 *Iuramentum calumniæ an exigatur, in nunciatione noui operis.*
8 *Nuncians quid demonstrare habeat.*
9 *Nuncians nomine aliena ad quid teneatur.*
10 *Nunciatio quot modis fiat.*
11 *Nunciationis effectus quis sit.*

¶ DE NOVI OPERIS NVNciatione. Rubrica.

IN superiori rubrica diximus de prælatis excedentibus in subiectos in præsenti autem rubrica agitur de subiectis excedentibus in contemptum iuris uel prio-

uel prioris seu prælati unde subiicitur hic rubrica de noui operis nuncia.¶ Videndū est igitur quid sit nouum opus. quid nunciare nouum opus ad quæ noua opera pertineat nunciatio cui sit nunciandum. qualiter fiat nunciatio & quis sit nunciationis effectus.
1 ¶ † Opus nouum facere uidetur qui aut ædificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis immutat. ut.ff.eodem titulo.l.1.§.opus nouum si quis autem uetus ædificium fulciat aut si unum uel alterum crementum imponat nouum opus facere non uidetur.ut.ff.eodem titu.l.1.§ si quis ædificium & l.stipulatio.§.opus.Longe enim aliud est facere aliud reficere. ut.ff.de iti. actuque priua.l.3.§.reficere supra de iudæ. consuluit. &.c. iudæi.ar.tamen est.ff.de mor. infe-
2 ren.l.1.§.ædificare. † Nunciare idem est quod prohibere.unde pro eodem habeo quo ad effectum siue quis dicat nuncio nouum opus uel prohibeo nouum opus. ut infra eod.c.significantibus.&.ff.eo.tit.
3 l.1.§.nunciamus. † hoc autem editū non omnia opera complectitur sed ea sola quæ solo coniuncta sunt quorum ædificatio uel demolitio uideatur nouum opus continere.ut.ff.eodem titu.l.1.§.hoc au-
4 tem edictum. ¶ † Fit nunciatio omnibus existentibus in ædificio. ut.ff.eodem tit. l.operis noui &.l.ciuilibus &.l.de pupil-
5 lo.§.2.& 3.¶ † Sed quid si fiat nunciatio ad ipsum locum nemine in ædificio existēte nunquid tenet denunciatio sic. quia si nullus sit in ædificio potest aliquis esse præsens & audire denunciationem & domino operis indicare unde sufficit in præsenti nunciari.ut.ff.eod.titulo.l.de pupillo.§.3.Et propterea non obstat absencia domini operis. ut infra eod.c.cum ex iniūcto in prin.Et facit ad idem. C.de dam.infec.l.dies.§.totiens &.ff. quod ui
6 aut clam.l.autem.§.1.in fin.¶† Quid si fiat nunciatio noui operis domino operis nō tamen in opere uidetur quòd nullius sit momenti quia in re præsenti fieri debet ut dictum est. & probatur.ff.eod. titu.l.de pupillo.§.si quis forte.Sed uerius est ꝙ teneat nunciatio sicut & illa quæ fit in re præsenti domino operis absente & nemine insistēte ut superius dictum est. dicitur autem nullius esse momenti nunciatio quæ fit domino absente quantum ad ea quæ fiunt in opere antequā ipse ad opus redeat. non enim omnia quæ facta sunt post talem denunciationem demolienda sunt sed tantum illa quæ post regressum
7 eius edificantur.¶† In nunciatione noui operis necessarium est iuramentum de calumnia. si tamen ab aduersario exigatur.ut.ff eodem titul.l. de pupillo.§. qui opus nouum.Quidam tamen dicunt.l.illam hodie non tenere per authem.de his qui ingre. ad ap.§.ulti.coll.5.& signatur. C.de iureiuran.propter calum. in authē. hoc sacramentum. & in alio authē. hoc in sacramento. Ibi enim dicitur in initio litis. hoc est in contestatione litis de calumnia iurandum esse ne sæpius iuretur. Alij autem dicunt quod illud autem loquitur de iuramento quod in contestatiōne litis præstatur uel post. unde quod dicit ne sæpius iuretur supplent post litis contestationem. unde leges quæ dicunt de iuramento præstando autem litem contest. non reuocantur per authē. præal.ff.de no pe.nun.l. de pupillo.ff. de dā. infec.l.qui bona.§. qui dāni. &.§. si quis stipulaturus.& ff.qui satis.da.co.l.de die. §.iubetur. Quod tamen intelligendum est post nunciationem cum is cui nunciatum est adit prætorem uel prælatum postulans sibi remitti nunciationem nisi ille de calumnia iuret qui denunciauit.à principio enim non exigitur prætoris autoritas.ut.ff.eodem tit.l.1.§. nunciatio. &.§.
8 ex hoc edicto.¶† Item qui nunciat necesse habet demonstrare in quo loco opus nouum nunciat ut sciat ædificator ubi possit ædificare & ubi interim abstinendum est. ut.ff. eodem tit.l. pupillo.§. qui nunciat. ¶ Item qui opus nouum nunciat si quid iam operis factum est intestationes referre debet ut sciatur postea quid factum sit. ut.ff.eod. ti.l.non solum. Item modulos debet sumere is qui nunciat.ut probari possit quid postea ædifica-
9 tum sit.ut.ea.l.§.sciendū.† Itē qui nomine alieno

ne alieno nunciat, necesse habet satisdare rem ratam dominum habiturum. ut. ff. eod.titul.l.qui in re. §. quæ procuratorio. quod locum habet secundum quosdam cum de mandato dubitatur secundum alios etiam si de mãdato constet & est ibi speciale sicut & alibi. ff. ad trebel. l. qui-
10 dam ¶ Tribus modis fit nunciatio. per uerba, per prætoris interdictum. & per iactum lapilli. & in hoc ultimo modo dicunt quidam uerba non debere interuenire. Alij dicunt uerba posse interuenire ut nuncians sic dicat nuncio uobis nouum
11 opus per iactum lapilli. ¶ † Effectus nunciationis est ut quicquid postea ædificatũ fuerit iure uel iniuria destruatur. ut. ff. eo. titu.l. 1. in princ. &.l. prætor §. 1. & infra per totum. unde similia sunt hæc quo ad hoc noui operis nunciatio & excommunicatio. quia utraque tenet siue fiat iure siue iniuria ut 11. q. 3. sent. ntia. In nunciatione est ratio specta prætoris auctoritas. in excommunicatione contemptus clauium. ¶ Est & alius effectus denunciationis. nam si quis uerbis nunciat facit aduersarium possessorem. ut. ff. eod. tit. l. 1. §. in operis. & l. de pupillo. §. meminisse. secus si per prætorem siue per iactum lapilli ut ibidem. Ratio diuersitatis hæc est. quia possessio solo animo amittitur ut cũ quis suspiciatur se posse repelli. ut. ff. de acqu. pos. l. possideri. §. in amittenda. & l. si id quod. §. ulti. Sed qui lapillum proijcit & sic nunciat non prætendit signum timidi & fugientis. sed audacis & punaturi ac possessionem defendere uolentis. & ideo non amitti possessionem & idem est cum quis prætorem adit uel prælatum loquens ei in audacia mentis suæ domine talis ædificat in meo faciatis eum incontinenti exire alioquin iam uidebitis quid fiet. ubi uero quis in humilitate uerborũ & arenga proponit ædificatori succedẽs in ornatu & exspoliatione uerborum uel sermonis per hoc ipsum mouere intendens ut de possessione exeat uel in miseria & depressione quadam supplicans & exorans ut exeat perdit possessionem. ut dictum est. Tertius effectus est ut si is cui est nouum opus nunciatum nolit se defendere transferatur in eum onus probationis ut. ff. eo. l. si prius. quod uerum est si nolit defendere infra tres menses quod speciale est in hac causa ut infra eo. c. ulti. C. de edi. priua. l. ulti. primus & tertius effectus nũciationis tolluntur per remissionem ut infra eo. c. cum ex iniuncto siue sit expressa remissio ut infra eo. c. si nouum. & ff. de remissi. l. 1. siue tacita ut. ff. eod. tit. l. 1. C. & post operis. l. non solũ §. morte.

Summarium.

1 *Priuilegium quid sit, & nu. 2.*
Priuilegium non est nisi indulgens specialis.
3 *Species priuilegiorum quot sint.*
4 *Priuilegium concedere qui possint.*
5 *Priuilegium quibus modis tollatur.*
6 *Ius publicum auctoritate & utilitate pactis priuatorum tolli non potest.*
7 *Macedoniani & Velleiani priuilegiũ an per pactum tollatur.*
8 *Priuilegij uerba obscura à quo sint interpretanda.*
9 *Tẽplarij, & hospitalarij ac cisterienses, nec non alij monachi, an aliquod priuilegiũ habeat, & nu. 10. & 11.*
12 *Priuilegiũ concessum aliquibus quòd non possint suspendi interdici, uel excommunicari ab alio archiepiscopo uel episcopo, quomodo intelligatur.*
13 *Interdicti tẽpore uel excommunicationis alicuius terra an aliqui religiosi possint celebrare, & quomodo.*
14 *Prædicatores & minores an possint ubique celebrare.*
15 *Confratres religiosorũ quibus priuilegijs uti debeant.*
16 *Consulis Romanæ ecclesiæ an sit exemptus.*

¶DE PRIVILEGIIS ET EXcessibus priuilegiatorum. Rubrica.

DIctũ est supra titulo secũdo de excessibus prælatorum nunc agitur de excessibus subditorũ qui priuilegijs

uilegijs & indulgentijs abutuntur. unde
subijcitur hic rubrica de priuil. & excessi-
bus priuilegiatorum. ¶ Videamus itaque
quid sit priuilegium. unde dicitur. quot
sunt species priuilegiorum quis possit cõ
cedere priuilegia. quanto tempore durat
priuilegium. quod priuilegium alteri præ
iudicet. & quibus modis priuilegia tollã
1 tur. ¶ † Priuilegium est beneficium con-
tra ius commune concessum. Non enim
est priuilegium aliquid nisi indulgeat spe
ciale ut infra de uerbo. signifi. abbate 1.
eo. in his. C. de thesau. l. una lib. 10. ff.
ad municipa. l. 1. ff. de lega. 1. l. si quando
25. quæst. 1. §. ult. ff. de usu. & ha. l. diuus.
2 † Priuilegia dicuntur leges priuatorum a
iure communi exceptorum ut 3. di. priui-
legia enim singulorum ut ait Hiero. com
munem legem facere non possunt ut 26.
3 q. 2. non exemplo. ¶ † Species priuilegio
rum sunt duæ priuilegiorum enim aliud
generale aliud speciale. Generale est
quod corpori uel collegio conceditur ut
infra e. c. cum & plantare. & c. si de terra.
& c. porro. & c. in his. & in multis alijs
decre. ibi positis uel uniuersitati. ut 17. q.
4. si quis suadente infra de sen. ex contin
git supra de fo. com. si diligenti. Item il-
lud quod concessum est minoribus & ec-
clesijs circa contractus uel quasi & circa
iudicia ut supra de in inte. rest. ca. 1. & . ff.
eodem. titul. per totum. Item quod con-
cessum est mulieribus circa fideiussores.
Speciale est quod personæ conceditur &
extinguitur cum persona. ut. 7. q. 1. petisti
ff. de re. iur. l. priuilegia. insti. de iure na.
gen. & ci. §. sed quod principi in uer. pla-
ne. Alia sunt transitoria ad hæredes. ut.
C. de decu. l. dorotheum. & . ff. de reg. iur.
l. priuilegia & hæc realia uocantur ut su-
4 pra de insti. cũ uenissent. ¶ † Potest con-
cedere priuilegia. Papa uel Imperator
qui sunt sui iuris & iuribus non ligantur.
ut supra de conces. præben. c. proposuit.
& . C. de le. & consti. l. digna. Cõcedit pri
uilegiã & episcopus. ut supra de religio.
domi. constitutus. & supra de censibus cũ
uenerabilis. 17. q. 2. uis. supra de sen. & re

iudi. cum inter uos. dum tamen hoc faciat
de sui capituli uoluntate. ut supra de do-
na. pastoralis infra eod. c. cum olim. Pri-
uilegium datum ad eligendum tanto tem
pore durat quanto tempore durat actio
super qua priuilegium indulgetur. Non
enim uerisimile est Romanum pontifi-
cem naturam actionis uel immutare per
priuilegium. ar. C. de inoff. test. l. quando
supra de ele. ecclesia uestra. Si uero priui
legium concedatur ad eligendum exci-
piendum si nunquam agatur nunquam
excipietur & sic priuilegium semper du-
rat quia quæ temporalia sunt ad agendũ
perpetua sunt ad excipiendum. ut no su-
pra de crimine fal. §. ult. sed si agatur & is
cui cõpetit exceptio ex priuilegio non ex
cipiat. fiet ei præiudicium quo ad illum
actum de quo agatur. ut. C. de epis. & cle.
in auth. præsbyter. ff. de execu. tut. l. uolun
tariæ. Sed si agatur de iure ipsius rei super
qua priuilegium est concessum & exci-
piatur de priuilegio ac in iudicio exhibea
tur iudex autem ferat sententiam contra
illud. tunc priuilegium reprobasse uide-
tur. Si uero non fuerit exhibitum prætex
tu priuilegij de nouo repeti non debet
sentẽtia retractari supra de sen. & re iud.
suborta. in fi. Et tunc fit præiudicium im-
perpetuum in rem iudicatam sententia
transeunte. Item si quis extra iudicium
tanto tempore contra priuilegium ueniat
non utens suo priuilegio ut uerisimile sit
ipsum priuilegio suo renunciasse puta
spacio. 20. uel. 40. annorum uel ulteriori
perijt priuilegium imperpetuũ & sic intel
ligo. infra e. c. accedentibus. & . c. si de ter-
ra. & hæc uera sunt in priuilegio ad ius
concessio. 1. ad agendum uel excipiendũ.
5 † Priuilegium concessum ad factum uni-
co actu contrario tollitur. ut supra de
const. cum accessissent supra de præben.
pro illorum. 11. quæst. 3. priuilegium. ar.
ad idem supra de his quæ fi. à ma. par. c.
ex ore. C. de iure do. impe. l. 2. C. de pac.
inter emp. & uẽ. l. cõmissoriæ. sed si nõ in-
teruenìat actus cõtrarius sed fieri obmit-
tatur quod ex priuilegio competit nõ tol

huius

litur per decennium. ut. C. de num. l. si tollitur per sentétiam ut supra de sen. & re iu. suborta. Item tollitur priuilegium primũ per posterius si posteriori fiat mentio de priori alias non ut supra de præscrip. ueniẽs supra de offic. delega. ex parte. Quidam tamẽ dicunt non esse necessarium quod secundum priuilegium faciat mentionem de primo ad hoc ut primum tollatur, quia cum priuilegia sint leges priuatorum, ut dictum est supra eodem. §. 2. & lex posterior tollat priorem & si de ipsa non faciat mentionem. ut. ff. delegat. & sena. consul. l. non est nouum & ideo priuilegium posterius non tollit primum & si de eo nullam facit mentionem ut dicunt. ad quod respondeo, illud locum habet in legibus communibus & clausis in corpore iuris. secus in priuatis & non clausis. Item tollitur per abusum ut 11. q. 3. priuilegium. Item tollitur per propriam & expressam renunciationem. ut supra de deci. nuper. Item tollitur per superioris reuocationem. ut supra de deci. suggestum infra eo. c. ex dilecti. Eo tamen saluo quòd priuilegio fori & tutelæ clericorum renunciari non potest. ut supra de foro compe. si diligenti. & infra de senten. ex. contingit quod est speciale in illis. alias autem priuilegio publico potest quilibet in suum præiudicium renunciare. ut supra de fo. compe. dilecti. Sed obijcitur. pactis priuatorum iuri publico derogari non posse. ut. ff. de pac. l.
6 ius publicum. Ad quod respondeo. † Ius publicum auctoritate & utilitate pactis priuatorum tolli non potest ut si paciscar ne furti committendi uel iniuriarum faciendarum nomine agam. hoc enim ius scilicet ut maleficia puniantur publicum est authoritate & utilitate. Nam publicè interest pœnam furti & iniuriarum timeri. & ideo hoc ius per pactum tolli nõ potest ut. ff. de pact. si unus. §. pacta. Similiter publicè interest ut magistratus nomine collegæ conueniantur & hoc ius publicum est auctoritate & utilitate. & ideo per pactum non tollitur. ut. ff. de admi. rerum ad ciui. parti. l. 2. §. ius reipublicæ. Cæterum si ius fuerit publicum auctoritate. priuatum utilitate ut munus tutelæ uel curæ remittendam uel tollendam locum habet renunciatio & pactum. ut. C. &. ff. de pac. & de transac. in plerisq;. legibus ibi positis. Item ius publicum ex authoritate ne quis trahatur ultra duas dietas ad iudicium. Item ne quis conueniatur tẽpore messium uel uindemiarum. Item ne extraneus eligatur. quandiu idoneus in gremio inuenitur. & tamẽ his iuribus & consimilibus quæ quilibet studio sus excogitare poterit per seipsum locum habet pactum. ut supra de rescrip. non nulli in fi. supra de dila. c. ult. in fi. de elec. cum inter. In his ergo ius priuatum cõtingens utilitatem constituitur deterius per pactum. ut. ff. de pact. pactum. Sed in alijs quæ publicam utilitatem cõtingunt non constituitur deterius. ut. ff. de pac. ius publicum. & l. ius gentium. §. si paciscar. Et propterea illud ius de quo agitur in illa decre. supra de fo. compe. dilecti. & si esset publicum auctoritate constituẽtis. erat tamen priuatum utilitate et ideo poterat constitui deterius per pactum.
7 ¶ † An autem per pactum tollatur priuilegium Macedoniani & Velleyani not. supra de fo. compe. §. nunc restat. et supra de renuncia. §. renunciare. Sed pone quod in iudicio priuilegium exhibetur. nunquid de ipso poterit ordinarius uel delegatus iudicare. uidetur quod non ut supra de iudi. cum uenissent. quod sic intelligo, ut cum diœcesanus agit contra aliquam ecclesiam iure communi. Ecclesia dicit se exemptam et domino papæ subesse immediate producit priuilegium. in tali priuilegio non poterit iudicari nisi per papam. Et si per alium fuerit iudicatum nullum præiudicium fiet in dominio papæ supra de in integ. resti. cum uenisset supra de senten. et re iudica. suborta supra de elec. constitutis. Tamen et si spõte uoluerit non potest priuilegiatus sine licentia romani pontificis renunciare priuilegijs et indulgentijs libertatis quæ monasterium uel ecclesia iudicant ad ius et proprietatẽ Romanæ ecclesiæ pertinere. ut su-

8 ut supra de arb. cum tempore. † Sed dici potest quod uerba priuilegij sunt obscura uel ambigua ordinarius uel delegatus de ipso non potest iudicare. Is enim interpretari potest uel declarare debet priuilegium quæ concessit. ut infra eod. c. ut priuilegia & argu. supra de sequestratio. possessio. ad hoc infra de sent. excom. inter alia. C. de lega. 1. l. quáuis & legatus interpretatur rescriptum domini papæ supra de postul. ad hoc. Cæterum si uerba sint clara & indubitata quæ indicant manifeste ecclesiam fore exemptam. Iudex poterit iudicare absoluendo. Vel si uerba priuilegij sunt protectionis & non exemptionis poterit condénare. ut infra de priuile. recipimus. fateor tamen quod papa poterit postea ius suum prosequi si uelit. ut dicit illa decre. suborta. in fi. Et nota quod ubi de priuilegio quæritur uerba illius sunt suscipienda. ut infra eo. c. porro. &. ca. recipimus. Sicut & cum quæritur de his quæ ex testamento proficiscuntur. ut. ff. de transac. l. de his. Plus tamẽ mentem attendere debemus quam uerba. ut. 1. q. 1. marchion. 38. dist. sedulo. ff. de le. & sena. consul. l. scire. Non enim semper uerba sectari debemus. ut. ff. de fun. instruc. instrumentoque lega. l. cum delanionis. §. asina. quia prior & potentior est mens quam uox. ut. ff. de super. leg. l. Labeo. ¶ Sed quia de priuilegij communibus religiosorum plerunque quæritur & dubitatur aliqua

9 de his tangamus. ¶ † Est igitur sciendum quod Templarij & hospitalarij & Cistercien. & alij alibi monachi habent illud priuilegium ut non soluant decimas de his terris quas proprijs manibus & sumptibus excolũt. ut supra de deci. ex parte. Quod hodie est restrictum ut supra de deci. nuper. de hoc priuilegio & de materia decimarum dictum est supra de decimis.

10 † Alij uero monachi habent priuilegium in noualibus suis quæ proprijs manibus & sumptibus excolunt in ortis & nutrimentis animalium suorum. ut in prædicta decre. ex parte. Leprosi habent hoc priuilegium ut ubicũque tot simul fuerunt sub communi uita segregati, quod ecclesiam cum cœmiterio sibi construere & proprio gaudere ualeant præsbytero sine contradictione aliqua permittatur habere. Item de ortis nutrimentis animalium suorum hoc est de fetibus quos nutriunt decimas tribuere non tenentur. ut supra de ec. ædi. cum dicat. Item commune priuilegium est omnium monachorum. ut si quis manus uiolentas injciat in confratrem pro absolutione ad curiam non mittatur. Et idem priuilegium habent canonici regulares. ut infra de sen. excom. monachi supra de uit. & ho. cle. quoniam. §. indulgemus. Idem priuilegium competit monialibus. ut infra de sen. excom. de monialibus. Idem templarijs & hospitalarijs. ut infra de sen. excom. canonica. ralibus igitur communiter uiuẽtibus si in canonem illum si quis suadente. incidant indultum est eorum abbatibus & prioribus absolutionis beneficium impartiri nisi eorum excessus difficilis extiterit & enormis ut pote si ad mutilationem membri uel effusionem sanguinis est processum & in episcopum uel abbatem uel priorem manus iniecta sit uiolenta. Si uero claustralis aliquis in religiosam personam alterius claustri manus iniecerit uiolentas per abbatem propriũ & eius qui passus est iniuriam absoluatur. Quod si clericum secularem percusserit non nisi per se. ap. absoluatur. ut infra de sent. excom. cum illorũ.

11 ¶ † Item habent priuilegium templari & hospitalarij ut cum ad ecclesiam uenerint interdictam nisi semel in anno ad offitiũ ecclesiasticum admittantur infra eod. c. cum & plantare. §. quod si tẽplarij. Quod in una tantum ecclesia ciuitatis uel castri fieri potest & si multas habeant in eodem loco. ¶ Sed nunquid hoc fiet in aduentu unius uel plurimum & si uniuscuiusque primi uel maioris. Respondeo fiat hoc in aduentu illius qui hoc priuilegio uti solet quo utente illo anno non erit priuilegio locus. Itẽ habent priuilegium religiosi & idẽ puto in quolibet collegio ecclesiastico quod si in proprio solo capellã cõstruxerint. nõ solum ius patronatus acquirũt quod in præsentãdo consistit. sed ecclesia

est eis subiecta in omnibus tẽporalibus. ut not. supra de locis reli. in princ. Cum laici & clerici singulariter ecclesias construentes uel dotantes solum ius patronatus acquirunt. ut supra de iure patro.
12 nobis. ¶ † Item sunt quibusdam qui tale priuilegium obtinent ut non possunt suspendi. interdici uel excommunicari ab aliquo archiepiscopo uel episcopo quod priuilegium si ratione loci concessum est. clerici delinquentes in loco priuilegiato uel circa rem priuilegiatam puniri ab ordinario non possunt nisi notorium esset delictum in quo omne priuilegium cessat. ut infra eodem titu. parentibus. & c. tua. Nam cessat auxilium iuris communis. s. appellatio supra de app. cum sit Romana & c. peruenit. C. quorum app. non re. l. 2. Cæterum si alia beneficia habeant uel alia loca in quibus uel circa quæ delinquunt priuilegium non habet locum. ut infra eodem. c. cum capella. & c. quoniam per confessionem. Item quidam habent priuilegium ut tempore generalis interdicti liceat suis confratribus non excommunicatis uel interdictis nominatim ecclesiasticam concedere sepulturã. quod de quibus confratribus intelligendum sit
13 legitur infra eo. c. ut priuilegia. ¶ † Item nonnullis religiosis est indultum. ut cũ cõmunæ terræ fuerit interdictum. excõicatis & interdictis exclusis possunt ianuis clausis suppressa uoce & non pulsatis cãpanis diuina officia celebrare. quòd ad episcopos hodie est extensum. Sed illa priuilegia tunc utentur cum causam aliquam non præstiterint interdicto uel aliquid fraudis ingesserint. ut infra eodem c. nonnullis cum enim causam non præstant cessant a diuinis sicut & cessant cũ propter eorum excessus ponitur interdictum infra eo. c. petistis. Quærunt frequẽter religiosi quomodo submissa uoce. Ad quod respondeo. s. legendo & non cantãdo. uel si cantando aut legendo ita plane, ut ab alijs qui sunt extra ecclesiam audiri
14 non possint. ¶ † Item prædicatoribus & minoribus est indultum ut ubicunque fuerint sine parrochialis ecclesiæ præiudicio cum altari uiatico ualeant celebrare: quod eis licet sine licentia prælatorum.
15 ut infra eodem. c. in his. ¶ † In summa sciendum est quòd non omnes confratres religiosorum uti debent priuilegijs & libertatibus eorum. sed illi qui omnino se transferunt ad eosdem. ut infra eo. cum & plantare. §. de confratribus & infra eod. c. penult. sicut nec dicitur quis de numero militum priusquam fuerit inter eos. ut. ff. de mili. testa. l. ex eo. Et miles si comitatu accepto remanet in domo sua, non habet priuilegium absentis causa reipublicæ. ut. ff. quibus ex cau. maio. l. miles. Illi tamen confratres adhuc in seculo remanentes. priuilegiorũ ordini sunt oblati. ut qui eis sua dona. dederint inter uiuos retento sibi quãdiu uixerint usufructu. recipi possunt ad ecclesiasticam sepulturam apud religiosos tempore in-
16 terdicti infra eod. tit. ut priuilegia. ¶ † Itẽ notabis quod omnis censualis romanæ ecclesiæ est exemptus. Nam aliquando census soluitur ad indicium libertatis aliquando ad indicium perceptæ protectionis. ut infra eod. accepimus. Item per innouationem priuilegij nihil noui iuris acquiritur sed uetus tantummodo conseruatur. ut infra eo. ex parte. Et licet hoc per implorationem officij petatur & fiat si tamen pars contradicat aduersa innouatio fieri non debet nisi causa cõtradictionis audita. ut supra de confirma. uti. uel inuti. cum dilecta & accedunt ad hoc similia bona. ff. de aboli. l. nam ita diuus. ff. de minor. l. causas. C. de auct. præstan. l. ultima. ff. de natu. restit. lege secunda. C. si minor se ab hæredi. absti. in authentica ad hoc.

Summarium

1 *Purgatio quid sit, & quot sunt species purgationis.*
2 *Purgatio cui & quando sit indicenda.*
3 *Purgationis forma.*
4 *Purgatus an possit super eo de quo purgatus est accusari.*

Pena

5 *Pœna quæ sit imponenda deficienti in purgatione.*

¶DE PVRGATIONE CANONICA. Rubrica.

HActenus tractatum est in hoc libro de delictis & excessibus. Sed quia in his sæpius ad purgarioné peruenitur. ideo subiicitur hic rubrica de purgarione canonica. ¶Videamus igitur quid sit purgatio. quot eius species. Quando indicenda sit purgatio. qualiter facienda. quis numerus purgatorum & an purgatus super eo de quo se purgauit ualeat accusari.& quæ sit pœna deficien
1 tis in purgatione. ¶†Purgatio est de obiecto crimine innocentiæ ostensio.¶†Species purgationis sunt due canonica & uulgaris. Canonica per iuramentum. Vulgaris per ferrum candens. per duellum. per aquam frigidam siue bulientem. Canonica approbatur. uulgaris reprobatur. ut 2.q.4.monachia.infra eo.c. ex tuarum
2 infra eod.tit.proxim.per totum.¶†Purgatio indicenda est infamato de crimine. dummodo infamatus sit apud bonos & graues & infamia non habuerit ortum ab inimicis. ut infra eod.cum in iuuentute. Sed quamuis generaliter ratione criminis purgatio indicatur indicitur aliquando ratione defectus. ut infra eod. titu.c. accedens. Aliquando propter surreptionem.ut supra de off.ord.ex parte.aliquando in mere ciuilibus purgatio indicitur ut uidetur supra de senten.& re iud.quod ad consultationem secundum unam lectu
3 ram.¶†Forma purgationis hæc est quia iurabit infamatus se immunem à crimine quo infamatur purgatores iurabunt se credere uerum illum iurasse. ut infra eodem quoties.&.c.ultimo. Aliter autem deponere non deberent ne subirent anceps periurium. ut.ff.de in litem iurando.l.uideamus.&.ff. rerum amota.l. marcellus. Numerus autem purgatorum est ut episcopus se purget cum. 12.ordinis sui sacerdos eum sex. diaconus cum tribus. ut.2. quæst.5. omnibus similit. & c.præsbyter si à plebe. Vnde uersus. Pontificem parium manus purgat duodena. sexta sacerdotem leuitem tertia purgat. Quem plebs infamat purgabitur in manifesto. Quem chorus ante chorum sua sit purgatio præsto. Vbi enim contingit malum ibi moriatur. ut.2. quæst. 1. si peccauerit. hodie numerus compurgatorum arbitrarius est inspecta personæ qualitate & infamiæ quantitate ut infra eodem.c.cum in iuuentute supra de accu. cum. P. &.2. quæstio. 5.omnibus. in fi. & ideo adijciuntur alij uersus hic. Hoc hodie tamen iudicis arbitrio restat. Maior maiori minor est adhi
4 benda minori.¶ † Nunc uideamus an purgatus possit super eo de quo purgatus est accusari. & in hoc dicunt quidam quod si accusationem præcedente purgatio indicatur purgatus iterum accusari non potest supra de accu. de his.23. quæstio.3. si illic. ne de huius hominis facto sæpius quæratur.ff. nau.cau.sta.l.licet præterquam in casibus. ff.de præuarica. l.3. de accu.sed cui.§. hijsdem. Secus si nulla accusatione præcedente. nam tunc post purgationem denuo poterit accusari.2. q.5.hoc habet proprium. & .c. mennam. Ibi enim purgatus se purgat si tamen cessauerit accusator & si nullus eum accuset. innuit ergo quòd post primam purgationem admittatur accusatio. argum. ad idem 33.q.2 .admonere.ubi quis post pœnitentiam accusatur. Item sicut post absolutionem indicitur purgatio ita post purgationem admittenda est accusatio. supra de accus. ueniens. Alij uerò dicunt quod siue accusatione præcedente siue non purgatio indicatur. Purgatus de eodem non poterit iterum accusari quia sacramentum est maioris auctoritatis quam sententia. ut .ff. de iureiurand.l.2. & iuramentum bona fide exactum. consumit actionem popularem. ut.ff.eodem titulo.l.cum qui.§. in popularibus. Puto quod purgatus non possit accusari super eo de quo se purgauit nisi ac-

cusans suum dolorem prosequatur doceat & suam purgationem indictam se ignorasse.argu.ad hoc.ff.de accu si cui.§. hijsdem & supra qui ma.accus pos.cum in tua. Vel nisi uelit probare de ierasse purgatum. quod fieri potest cum iuramẽtum sit iudiciale. & contra iuramentum iudiciale probari possit. ut.ff. de iu. iur.l.
5 admouendi. ¶ † Restat uidere quæ pœna imponenda sit ei qui deficit in purgatione. in quo regulam trado. sicut quis puniretur de crimine de quo impetebatur considerato modo agendi sic punietur si in purgatione deficiat. unde si per modum accusationis agebatur de crimine & deficiente accusatore purgatio indicatur si purgandus in purgatione deficiat deponetur.ut infra de simo.de hoc.& infra eod.ca.inter sollicitudines.in fi. Sed si uelis dicere quòd illa decre. interloquatur in inquisitione non in accusatione. tunc dices quod ibi in inquisitum fuit de enormi crimine. scilicet de crimine hæresis. de quo etiam per modum inquisitionis facienda fuisset depositio propter solennem exautorizationem rei per modum illum conuicti. ut supra de accu.inquisitioni & supra de simo. per tuas. Ex propterea eadem pœna imponitur ex defectu purgationis quæ ex inquisitione descendit. Sed aliquantulum obstat supra de simo. insinuatum. ubi defectus purgationis descendentis ex inquisitione super simonia quæ est enormis. ut supra de accu. inquisi.inducit tantummodo priuationẽ beneficij. Ad quod respondeo. Ibi plurimi erant. & ideo graue erat deponi omnes ut supra de cle.ex. mi. latores. Si uero crimen proponatur in modum exceptionis contra aliquẽ ut a beneficio excludat defectus purgationis descẽdẽtis de crimine sic proposito exclusionem a beneficio inducit ut supra de accu.c.accedens.

Summarium

1 *Purgatio uulgaris qui sit, & quare sit prohibita num.2.*

3 *Sententia insurgens ex purgatione uulgari an ualeat retractari.*

¶ DE PVRGATIONE VVLgari. Rubrica.

DIctum est supra de purgatione canonica. nunc dicamus de purgatione uulgari. ¶ Videndum est igitur quid sit uulgaris purgatio. quare sit prohibita. an huiusmodi purgationi stetur.
1 ¶ † Est igitur sciendum quod uulgaris purgatio dicitur quam sibi uulgus instituit.s.per duellum.aquam & ignem.ut infra eod.ti. per totum 2.q.4.monarchiam
2 mennam consuluisti. ¶ † Triplex autem est ratio quare huiusmodi purgatio. prohibetur. Prima quia hæc facta fuit inuidia fabricante ut in.c.Mennam.Secunda. quia deus intemptari uidetur. ut infra eo. c.ulti. Tertia quia plerunq; innocens cõdemnatur infra eo.c.significantibus, deus autem temptari non debet.ut 22.q.2.quare.& officium athletarum hodie reprobatur.etiam secundum leges.ut.C. de gladia.l.1.lib.11.licet sit arg.contra.ff.ad.l. Aquil.l.qua actione.§.si quis in colluctatione.
3 ¶ † Vltimo modo uidendum est an sententia quæ ex tali purgatione uel probatione consurgit detecto errore ualeat retractari. Ad quod dico quod sic quia talis sententia lata est contra ius scriptum. & ideo nulla 2.q.6.§.diffinitiua. in uer. si sententia & .C.de senten.interloc. om. iudicium.l.prolatam. Vel dico quod retractatur aliquando sententia ueritate comperta.ut.ff.de condic.sine causa.l. si fullo. quandoque propter delictum aduersarij ut.ff de iureiur. admonendi. Vel dic quod propter probabilem errorem sententia reuocatur ut supra de frigidis & maleficiatis fraternitatis in fi.&.ff.quãdo actio. de pec.est an.l.1.§.ult.35.q.9.sententiam & c. graue.

Summarium

1 *Iniuria quid dicatur.*

2 *Iniuriam qui facere possint.*

3 *Iniuria quot modis fiat.*

4 *Actio iniuriarum cui detur.*

5 *Actio iniuriarum est famosa.*

Dam-

6 Damnum quid sit.
7 Actio de damno dato cui competat, & quando locum habeat.
8 Actio legis Aquiliæ cui & quando detur.
9 Aquiliæ legis quot capita, & qualiter ex eis agatur.
Pecudum nomine quæ animalia ueniant.
10 Ratio quare maior sit æstimatio in primo capite legis Aquiliæ quam in secundo.

¶DE INIVRIIS ET DAMno dato. Rubr.

TRactatum est supra de criminibus & excessibus. sed quia ex his iniuriæ proueniunt & damna frequentius inferuntur. ideo subsequitur hic rubrica de iniurijs & damno dato. ¶Videndum est igitur quot modis dicatur iniuria. quis possit iniuriam facere, quibus modis fiat cui detur hæc actio & contra quos. inquantum detur. & qualis
1 sit pœna uidebimus de dãno dato. ¶†Generaliter iniuria dicitur omne quod iure non fit. Specialiter autem dicitur iniuria iniquitas uel iustitia iudicantis quasi ius iniquum ex eo dicta quòd iustitia & iure caret. dicitur & iniuria culpa. ut in .l. Aquilia dicitur iniuria contumelia. ut insti. eod. tit. in princ. & .ff. eod. titu. in prin. & .l. apud Labeonem. §. conuicium & .C.
2 abduxisse. ¶†Possunt facere iniuriam qui & pati possunt. quod fallit in furiosis & pueris non doli capacibus quibus iniuria fieri potest ipsi autem alijs facere nõ possunt. ut. ff. eod. titu. l. id quod & 15. q. 1. il-
3 lud. ¶† Fit autem iniuria tribus modis. Re, uerbis & literis. Re cum manus inferuntur. ut. ff. eod. titu. l. 1. §. iniuriam. uerbis quoties manus non inferuntur sed conuicium fit ut eodem titulo. l. 1. §. uerbis infra eodem. c. olim. Quid autem sit conuicium & quomodo uel qualiter fiat legitur. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. conuicium. Literis cum ad infamiam alicuius libellum uel carmen famosum quis conficit uel conscribit uel edit. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. item ait prætor, ne quid infaman

di causa cum sequentibus. §. & .5. q. 1. quidam maligni spiritus, de quo agi, potest. criminaliter secundum leges scilicet ad pœnam capitis tam contra illum qui fecit quã contra ipsum qui inuenit nisi corruperit uel combusserit uel nulli reuelauerit inuentum ut. C. de famo. li. l. 1. & 5. q. 1. si quis famosum. Potest & ciuiliter agi iniuriarum sicut dictum est. Secundũ canones qui libellum famosum conficit flagellatur & excommunicatur. ut. 5. q. qui in alterius &. c. hi qui. sed si certum esset quis confecerit potest accusari & deponi cum sit graue peccatum & accusatione & damnatione dignissimum. 25. di.
4 nunc autem. ¶ † Iniuriarum actio datur iniuriam passo. patitur autem quis iniuriam in seipso in filio quem habet in potestate insti. eod. titul. §. patitur. & episcopus in clericis & abbas in monachis simi litudinis ratione. Item patitur quis iniuriam in seruo si ad suggestionem domini etiam leuis iniuria fiat uel non ad suggestionem domini atrox. ut insti. eod. titul. §. seruus autem. ff. eodem titu. l. apud Labeonem. §. prætor ait & . §. si quis. ¶ Item patitur quis iniuriam in uxore quæ si sit filia fami. tribus personis datur actio, mulieri passæ iniuriam, patri. & uiro, nec una actio consumitur per aliam. Sed si fiat iniuria uiro, actio non datur uxori quia uxores à uiris non uiri uxoribus defendi æquum est ff. eodem tit. l. 1. §. ult. & l. 2. Et sponso datur iniuriarum actio si iniuria fiat sponsæ. ff. eodem titulo. l. item apud Labeonem. §. sponsum quoq;. quod intelligo in sponsa de præsenti. Item datur iniuriarum actio hæredi propter iniuriam irrogatam cadaueri defuncti cuius hæres existit uel si fama defuncti fuerit lacessita. ut. ff. eo. ti. l. 1. §. per semetipsus ipsos. ¶ Non solum autem iniuriarum actio datur contra eum qui percussit sed etiam contra eum qui dolo fecit uel curauit ut cui mala pugno percuteretur, ut insti. eodem titulo §. non solum. §. si mandato. & . §. proculus. Est autem sciendum quod cũ in hoc actione facienda est condẽnatio pecuniaria sic peruenitur ad eam nam

eam nam postquam de iniuria fuerit in iu dicio facta fides iudex deferet iuramentũ iniuriam passo.ut iuret quãtum uellet dedisse de suo priusquam talem iniuriam pateretur. & quia homines animo se iurarét prius iudex trahet certam quantitatem in fra quam iuretur in quo considerabit qualitatem personæ iniuriam passæ.Nam secundum gradum dignitatis uitæque honestaté crescit ac minuitur æstimatio iniuriæ. ut institu. eodem.§. pœna.& similis taxatio fit alias.3.q.3.§. spacium uerfic. quòd fieri. C. unde ui. si quando supra quòd metus causa. cap.ulti. sed postquam iuratum fuerit nõ licebit iudici in minori quantitate condénare.C. de iudi. auté. hodie & in aucten. de iudæ.§. oportet. col.6.& sic intelligo infra eo. olim.

5 †Hæc actio famosa est ut.ff.de his qui no tan. infa. l. Athletas. §. ultimo. & C. ex quib. cau. infa.irro.l. iniuriarum.& supra de senten.& re iudi. cum te. ¶Restat ui-

6 dere de damno dato. † Videndum est igitur quid sit damnum . cui competat actio de dando & inquantum & qualiter. ¶Dãnum est diminutio uel ademptio patri-

7 monij.ut.ff.de dãno infecto.l.3.¶†Damnum auté datur aut in persona hominis aut in bestijs & alijs rebus . Si in homine aut in libero aut in seruo. si in libero ut quia percussus & in persona læsus agitur ad impensas factas in medicos infra eo. c. 1. Dabitur autem libero homini utilis actio legis Aquil.non directa. quia membrorum suorum nemo est dominus. ff. ad l. Aquil.l. liber homo.& deformitatis ratio. non habebitur qu.a liberũ corpus nõ recipit æstimationem.ff.de his qui de.uel effu.l.1.§. hoc iufectum.ff. si quadru pau. fe. dica.l.ex hoc.ff.ad.l.Rod.de iactu.l.2. §. corporum. Si uerò seruus fuerit uulneratus tenetur uulnerator domino serui in quantum seruum deteriorem fecit. ff. ad.

8 l. Aquil.l.si seruũ.§.rupisse.†Potest & liber homo percussus agere iniuriarum ex l. Cor. quæ in tribus casibus locum habet cum quis dicit se pulsatum . uerberatum. domumue eius ui introitam.ff. de iniu. lex Cornel. Est autem differentia inter pulsare. & uerberare. pulsamus sine dolore . uerberamus cum dolore.ut in ea. l.§. inter hæc actio legis ac hero datur directa idest domino rei in qua damnũ datum est. ff. ad le. Aquil. item mela. §. legis. Nomine uero domini continetur hæreditas.ff. eo. titu.liber homo.§. si seruus. Vtilis autem datur bonæ fidei possessori & fructuario. ut in.l. prædicta item mela §.si seruus.&.§.ulti. Item cum quis fouea uel cisternam apparuit in loco aliquo & animal uicini cecidit. qui foueam fecit reddet pretium animalis mortui & animal mortuum erit eius . ut infra eo. ca.1. quod uerum si fouea in publico aperiatur secus si in priuato.ff. eo.tit. qui foueas Quomodo autem animal alicuius damnum dat si motum sit ad damnum dãdum contra naturam sui generis tenetur domi nus uel dare quod nocuit pro noxa.uel restituere damnum ut infra e. si bos cornupeta.ff.si quadru. pau. fe.l.1.§.& generaliter. contra naturam sui generis mouetur bos si cornupetat seruum meum. Boues enim præsertim domiti solent mansueti esse non cornupetæ . secus enim est in equo dolore concitato . uel ab aliquo stimulato calce feriente. nam tunc cessat actio de pauperie. contra dominum & agitur actione in factum cõtra illum qui concitauit.ut. ff si quadru. pau. fe. l. 1. §. & generaliter.&.ff. ad.l. Aquil.l. si ex plagis. §. quidam . Sed aliud est si equus ab alio olfactus calcem reijciat & damnum det . quia tunc dominus equi tenetur de pauperie . ut. ff. si qua. pau. fe.l. agatosa. Actio legis acquiliæ in simplũ datur sed in hoc simplo non solum corporis in quo damnum datum est fit æstimatio. sed etiã computantur omnes utilitates corpori ad hærentes & etiam extrinsecæ ut probantur hæc insti. ad.l. Aqui. §.illud.ff.eod.ti. ut ait lex. &. l. proinde. &.l. inde Neracius R. 1. § idem Iul.scribit. Crescit hæc actio per inficiationem. ut.ff. de pe.hære. item ueniunt.§. cum prædiximus.ff. ad.l. Aquil.&.l. inde Neracius.§. hæc actio.ff.

9 de iureiuran. eum qui. ¶ † In summa sciendum est quod olim erant tria capita uel

uel capitula legis Acquiliæ. sed hodie sublato secundo remanent duo tantum. & ex primo capite agitur de homine occiso uel quadrupede occisa quæ pecudum numero est & gregatim habentur ut sunt. oues. capreæ. muli. equi. asini. & sues. Canis autem inter pecudes non est. sed nec bestiæ in numero pecudum sunt. ut leones pantheræ. Elephantes autem & cameli quasi mixta sunt nam iumentorum operam præstant. & natura eorum fera est sed quia in eis natura præualet benignior in primo capite continentur. ut cum ex primo capite agitur æstimatur res quanti plurimi fuerit eo anno retro in quo uenient omnia commoda quæ rem faciunt preciosiorem ut probantur hæc omnia insti. ad. l. Aqui. i. responso. §. quod autem. & §. de his uerbis & ff. eodem titur. l. 2. & l. inde Neratius. §. in summa. In tertio capite de omni damno cauetur quod hodie est secundum. siue damnum quis dederit quia usserit fregerit uel ruperit & in hoc capite fit æstimario quanti res plurimi fuerit infra. 30. dies retro. insti. eodem titul. §. capitæ. & ff. eod. titul. l. si seruus. §. tertio capite. & §. sequen. & §. in-
10 quit. lex. ¶ † Sed si quæras quare maior sit æstimatio in primo capite quam in secundo. quia in primo quanti res plurimi fuit eo anno. In secundo quanti res plurimi fuerit infra. 30. dies retro. Respondeo quia in primo capite agitur de occiso. In secundo de rupto. & ideo quia magis peccatur in primo capitæ quam in secundo maior imponitur pœna. ut. ff de offic. præsid. diuus. quis enim dubitat sceleratius esse peccatum quod grauius iudicatur. ut. 14. q. 4. l. non asseramus hæ duæ actiones retrospiciunt sicut ianus de quo dicitur. Iane biceps anni tacite labentis origo. tu solus sufceperit post tua terga uides.

Summarium

1 *Pœna quid sit, & quot sint genera pœnarum.*
2 *Pœna pecuniaria non sunt pro criminibus imponenda.*
Pœna an commutari possit.
3 *Pœna quæ inferuntur personis de iure canonico quæ sint.*
4 *Pœna quæ in rebus inferuntur, sed personarum odio, quæ sint.*
5 *Pœnas pecuniarias quis possit imponere.*
6 *Pœnæ spirituales à quibus imponi possint.*
7 *Pœna quid differat a multa.*
8 *Pœna suos tenent auctores.*
9 *Pœnas an personæ ecclesiasticæ exigere possint.*
10 *Crimina ex quibus excusentur.*
11 *Consideranda in pœnis infligendis.*

¶ DE POENIS. Rub.

Dictum est supra de criminibus. sed quia pro criminibus pœnæ debentur. ideo subijcitur hic rubrica de pœnis. ¶ Videndum est igitur quid sit pœna. quot sunt species pœnarũ. quæ quibus inferri debeant. à quibus & ex quibus causis extenuentur. & qui delinquentes à pœ-
1 na excusentur. ¶ † Pœna est delictorum debita coertio. Duo sunt genera pœnarum. quædam enim pœnæ inferuntur personis quædam in rebus sed odio personarum, & quæ in personis inferrendæ sunt commutari non debent in pœnas retum, non enim res sunt quæ delinquunt. sed qui res possident. sed quidam reciprocant ordinem cum eos quidam qui digni sunt pœna dimittuntur illorum aut auferunt res. alios pro illis punientes quos lex forte ad successionem eorum uocauit. ut in auten. de man. prin. §. oportet. collum. 4.
2 † unde pro criminibus non sunt pœnæ pecuniariæ imponendæ infra eodem. c. licet. 16. q. 6. illud nec obstat supra. ut lite non contes. quoniam frequenter. §. ulti. Vbi dicitur quod pœna quæ magis timetur imponenda est contumaci. scilicet missio in possessionem uel excommunicatio. Nam quælibet illatum debita est & ordinaria pro contumacia. quamuis ordinatum sit ut fiat missio si locum habeat supra ut lite non contestat. tux. casualiter tamen pœna in personam inferenda conuertitur in pœnam pecuniariam. ut supra de iudi. postulasti supra de rapto. in archiepiscopatu. sed è conuerso pœnæ pecuniariæ com-

riæ commutantur in pœnas corporum si hi qui dandi sunt inueniuntur inopes ut. 12.q.2. fraternitas. 14. q. 6. si res aliena. ff. de iurisdi. om.iu. si quid.§. si seruos.ff.
3 de in ius uo. l. ulti.§. libertus. ¶ † Pœnæ quæ inferuntur personis secundum iura canonica sunt hæ suspensio excommunicatio. depositio. intrusio. carceratio. & uerberatio. de quibus tribus primis pœnis legitur. 23.q.4. forte de intrusione habes 81.dist. deinde. si quis 16.q.6. de lapsis. 27.q. 1. si qua monacharum. & ca. si quis rapuerit intra eo. tuæ de. incarceratione habes supra de deposi. grauis supra de apost. a nobis infra de uerbo. signi.c. nouit. de ultima legitur. 5.q. 5. illi qui. 6. q.1.§. uerum in fi. 4.q.3. item in criminali uersi. si ea rei conditio. 23.q. 5 circum-
4 celliones. ¶ † Pœnæ quæ inferuntur in rebus sed odio personarum sunt missio in possessionem rei petitæ pro modo debiti declarati supra ut lite non contes. quoniã supra de eo qui mit. in posses. causa rei seruan. per totum. Item priuatio a beneficio ut supra de cleri. coniu. per totum. rerum omnium confiscatio supra de iudæis & sarra. ita quorundam. &.ca. ad liberandam. & sic ecclesia habet præscriptionem exilium, relegationem & deportationẽ. l. di. accedens. 2. q. 6. biduum. 16.q. 1.§. nouarum & in c. placet. Sed differunt inter se ista sicut in istis uersibus cõtinetur. Exulabit sine spe patriæ reditusq; reiq;. In scriptus manet in patria sed re spoliatur. Amittit præscriptus opes nec posse reuerti. Quisq; relegatus sua cum remeabit habebit. Punit iudex ecclesiasticus in expensis siue in diffinitiua ut infra eo. c. calumniam. siue citra supra de ap. reprehẽsibilis supra de sequestra. ad hoc supra de dolo. & contu. cum dilectos in fi. supra de procu. auditis. Item imponit mulctã pecuniariam contumaci infra e. dilectus. Nã omnibus magistratibus hoc permissum est iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio. ff. si quis ius distin. nõ ob
5 ten. l. 1. ¶ † Pœnas pecuniarias potest imponere ordinarius. ut. ff. de iu. l. 2. §. inter. Item delegatus. C. de spor. l. 2. Item arbiter. ff. de arbi. l. non ex omnibus. Habet & alias pœnas ecclesia quas laicis imponit. nam aliquando terras nobilium subijcit interdicto. ut supra de offi. dele. sane supra de spon. non est nobis. Absoluit uasallos a fidelitate aliquorũ ut 15. q.7. nos sanctorum. & c iuratos supra de hæredi. c. ulti. priuat eos iure patronatus quod in ecclesijs habent infra eo. c. in quibusdam. &. c. grauem. saluis alijs pœnis quæ raptoribus. hæreticis fautoribus. & credentibus eorum. & deferentibus merces sarracenis prohibitas imponuntur. sicut de
6 his in suis locis bene tractauimus. ¶ † Pœnas spirituales quæ imponuntur personis imponere possunt tam ordinarij quã delegati. excepta pœna depositionis quę nõ imponitur nisi ab episcopo non tamen solo supra de transla. inter corporalia 15. q. 6. episcopus solus. sed pœnas corporales imponere possunt ordinarij inferiores ab episcopo. ut supra de appellatio. dilectus. Pœnas uerò pecuniarias imponit tam ordinarius. ut. ff. de interdi. l. 2. §. ul. quam delegatus ut. C. de spor. l. 2. Item &
7 arbiter. ff. de arbi. l. non ex omnibus. † Vt tamen notes differentiam inter pœnam & multam. quia pœna est certa & a iure inducta & multa quæ a iudice per sententiam irrogatur. Vnde a pœna non appellatur. sed à multa appellatur. ut. ff. de uerbo. signi. l. si qua pœna. Item nota quòd cum pœna siue multa fuerit exacta non cedit in utilitatem iudicis. sed in utilitatẽ publicam conuertitur uel in fiscum ut. C. de modo mul. l. multarum. & has pœnas imponere potest quilibet iudex ut superius dictum est. exceptis diuini iuris. ff. si quis ius di. non obtem. l. 1. in prin. & defensores ciuitatum ut. C. de defen. ciui. defensores. sed quod proximè dixi in pecuniarias pœnas exactas ad fiscum conuerti recipit obiectionem. quia ubi de morum correctione agitur fisci ratio non habetur. C. de secun. nup. l. 2. Vnde uerius puto quòd pœnæ exacte per iudices ecclesiasticos ratiõe delicti damnũ uel iniuriã ecclesiæ contingentis debet ecclesiæ applicari cui damnũ datũ est uel iniuria irrogata

rogata ut infra eod. ti.c.2. supra de simo. audiuimus.27.q.1. si quis rapuerit 18.di. quoniam quidam supra de censi. procurationes in fi. in auten. de sancti. epis. §. si quis rapuerit. 17.quæ.4.si quis deinceps. C.de raptu. uirgi. l. una si uero damnum uel iniuria respiciat priuatum ei applicabitur pœna siue fuerit a iure inducta supra ti proxi.c.1.2.&.3.& ulti.siue sit a iudice irrogata, ut nota supra tit. proxi. §. est autem. siue sit conuentionalis ut supra de arbi.dilecti.& ar. infra eo. constitutus.

8 ¶†Pœnæ delinquentibus sunt imponendæ quia pœna suos tenet auctores. nec pœna est ulterius trahenda quam delictũ fuerit in excedẽte repertum supra de his quæ fi. a ma. parte.c.quesiuit.&.C.de pæ. sancimus. C. ne uxor pro ma.l.ob maritorum 17.q.6. illud. 2.q.4.c.1. Sed contra de con.di.1. in sancta. 25.q. ultima cũ multæ 6.q.1. quisquis supra de sponsa.nõ est nobis supra de offi. deleg.sane,&c. p. &.g. Sed iura priora locum habent in pœnis æternis in quibus generaliter uerum est quòd peccata suos tenent auctores. & quòd filius non portabit iniquitatem patris &c.Hoc tamen fallit in originali peccato quod inchoauit per Adam & intrauit mors & transit per omnes. sicut dicit Apostolus per unum hominem intrauit mors & per omnes transit. Iura uero posteriora loquuntur in pœnis temporalibus & sic loquitur. 27.q.3. si habes & 1.

9 q.3. peccator Achor. ¶Sed † quæritur an personæ ecclesiasticæ pęnas exigere possunt ad quod respondeo possunt pęnas a iure inductas ut 12.q.2.episcopus.33.dis. quanquam in fi.22. q. 2.cum deuotissimã in legibus 17.q.4. si quis contumax &.ca. qui subdiaconum. & ad idem induci possunt iura supra in fi proxi.§.allega. Quid de pœna conuentionali. respondeo.idem dico quod de canonica ut supra de arbi. dilecti infra eo ti. ca. constitutus, sed cõtra hoc a liter allegatur absit. ut ecclesia augmento recipiat quod de rebus terrenis uidetur amittere & lucra pretijs quærere.ut 12.q. 2.fraternitas. Itẽ benignius est a uiris ecclesiasticis exigendũ ne tanquam exactores uidentur lucri inhiare tẽporalibus ut supra de censi. ex parte.in fi. Nam in personis ecclesiasticis & negocijs rigor & districtio iuris non requiritur supra de dolo & contuma.c.1.Itẽ pro hac parte allegatur infra eod. titu. suam puto pœnas exigi posse siue sint canonicæ siue conuentionales. ut dictum est siue in pecunia existant siue in alio. nt.1.q. 7. quoties supra de elec. cum dilectus. in fi.æquum est enim ut quis pœnam suæ cõtumaciæ reportet. ut.ff. de col.bo. l.2.§. si cum duobus. ff. de tabu. exhi.l.locum. Quidam tamen dicunt quòd tunc peti potest pœna conuentionalis cum loco interesse uenit secundum canones secundum supra de fideius. peruenit &.c. constitutus ff. de act. empt. & uendi. l. prædia. ¶Ad iura autem pro parte contraria allegata sic. Respondeo. canon ille fraternitas sic loquitur in foro pœnitentiali decr. illa ex parte loquitur in uotis quorum mensura erat in certa decr. autem de dolo & contuma. loquitur durante anno a tempore missionis in possessionem reus offert debitam cautionem. Item respondeo ad decr. infra eo. suam ibi pro maiori parte satisfactum erat in sortem nihilominus pœna insolidum petebatur & propterea ibi dicitur pœna 30. librarum memoratos lectores de cætero non molestes nec per hoc negat quin pro rata sortis insolute agi possit ad pęnam in quo tamen sic distinguo. refert an sub pœna promittatur id quod consistit in dando uel in faciẽdo. si in dando sic committitur pœna insolidum solutione eius quod est promissum facta pro parte.sed obstat doli exceptio si solida pæna petatur.ff. de uer.obliga.l. 2. §. ult.ff.si quis cau.l.si seruus.§.si pluriũ.si uere consistit in faciendo tunc refert an id quod fieri conuenit sit indiuiduum, & tunc pæna committitur insolidum si nõ fiat quod conuenit. ff. fami. ercis.l. hæredes. §.an ea.ff.de uer.obliga.l.stipulationum. §.ult.an diuiduum. & tunc pro parte committitur pæna.ff.rem ra. ha. l. si procurator.Quidam tamen dicunt etiam in obligationibus quæ in faciendo consistũt in-

solidum pœnam committi. sed æquitate fieri debet condemnatio pro parte. ut.ff. uer.obli l.in executoribus.in prin.&.§.ul
10 ti.&.ff. depo. l.si. duo hæredes. ¶ † Excusat crimina ętas supra de delic.pue.c.1 in prin. Violentia absoluta supra quod. me. cau. sacramentis.l. distin. ponderet. 32 quæst.5.propositio anim. Iusta ignorantia. ut.34.distin. 1. cum per bellicam. &.c.in lectum. Extrema necessitas. ar.supra de fur. si quis necessitatem supra de homini. interfecisti. & diuina reuelatio. ut supra de diuor. gaudemus Iusta causa. ut.ff.qui satis. cog.l.ulti. supra de pig. significante. Furor.ut.ff. de offi.præsi.l.diuus.15.quæst.1.§.ulti. Et ebrietas. ut.15.
11 quæstio.2. sane.&.c.inebriauerunt.¶ † In pœnis infligendis considerantur multa scilicet dignitas supra de offi. dele. sane 2. quæst.7.quisquis.45.distin. cum beatus. Nobilitas. ut.24. quæst.1. qui contra pacem.ff.de pœn.l.in seruorum.Ordo ut.1. distin. contumaces. Aetas supra de delic. pue.c.1.in fi.&.c.2. metus causa ut supra quod metus.sacramentis.l.dist. præsbyteros. Insania. ut.15.q.1.insaniens. Item qualitas delicti inspicienda est. aliter enim punitur uis publica quam priuata cũ armis sine quam armis. furta manifesta quam occulta ut.ff.de ui & ui ar.l. pub. & ut supra diximus de fur.Item qualitas.tẽpus locus & euentus.ut.ff.de pœn. aut facta. Item consideratur multitudo delinquentum.ut.l.distin.constitueretur supra de cle.excom. mi.c. latores. Aliquando tamen exaggregantur maleficiorum supplicia cum multis crassantibus opus est exemplo.ut in.l.aut facta.§.ulti.hæc igitur & alia sunt propter quæ peccata extenuant & mitigant pœnas.

Summarium

1 *Pœnitentia quid sit.*
2 *Pœnitentia unde dicta.*
3 *Pœnitentia actiones quot sint.*
4 *Pœnitentiæ quot sint species.& nu.5.6.*
5 *Publica pœnitentia quæ dicatur.*
6 *Pœnitentia priuata quæ appelletur.*
Peccata in pœnitentia dimissa an redeant per peccatorum recidiuam.
7 *Eleemosyna quod à morte liberet, qualiter intelligatur.*
8 *In uera pœnitentia tria sunt necessaria.*
9 *Contritio cordis quid sit.*
10 *Cordis sola contritio an deleat peccatum.*
11 *Satisfieri qualiter debeat pro peccato.*
12 *Confesso de omnibus peccatis dicenti confessori, de quibusdam abstinere non posse, an ualeat pœnitentia.*
13 *Quid si non pœniteat de alijs, an eius pœnitentia ualeat.*
14 *Ad pœnitentiam an quis sit compellendus.*
15 *Peccatum ueniale an debeat confiteri.*
16 *Sacerdoti est confitendum.*
17 *Sacerdoti proprio confiteri quando quis non teneatur.& num.18.*
19 *Confitens confiteri debet sacerdoti per semetipsum, non per nuncium uel scriptum.*
20 *Circumstantie peccatorum sunt in confessione exprimenda.*
21 *Pœnitentiæ qui sint effectus.*
22 *Dei pietas quanta sit erga peccatores.*
23 *Remissiones priuatas quis potest facere, & quis generales.*
24 *Indulgentiæ an indulgeant quod promittunt.*

¶DE POENITENTIIS ET remissionibus. Rubrica.

Dictum est supra de pœnis quæ in tribunali iudicio corpori inferuntur. nunc dicamus de pœnis quæ in iudicio animarum imponuntur, & ideo subijcitur hic rubrica de pœni. & remiss. ¶ Videndum est igitur quid pœnitentia. unde dicatur. Item de tribus actionibus pœnitentiæ.de tribus speciebus eiusdem. an post pœnitentiam peccata redeant. quæ sint necessaria in uera pœnitentia. quis sit effectus pœnitentiæ & demũ de
1 remissionibus. ¶ † Pœnitentia diuersimode describitur a sanctis. Nam Ambro. sic describit. pœnitentia est peccata præterita deplangere, & iterum plangenda non committere. Augu. sic Pœnitentia est quædam dolentis uindicta in se puniens quod commisisse dolet.ut de pœ.di. 3.c.1.& 4. Est autem pœnitentia secunda post naufragium tabula ut de pœ.di.1. itẽ secunda

secunda. Nam baptismus est prima tabula in qua uetus homo exuitur & induitur nouus homo. Secunda est pœnitētia qua resurgimus post peccatum. per has tabulas naufragij periculum euitamus & ad
2 portum ducimur salutare. ¶ †Dicitur autem pœnitentia a penitendo. ut da pœn.
3 di.3. derisor. ¶ †Tres autem sunt pœnitentiæ actiones sicut dicit August. Vna est quæ nouum hominem percutit donec per baptisma omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum. omnis enim qui iā uoluntatis suæ arbiter constituitur cum accedit ad sacramenta fidei nisi eum pœniteat ueteris uitæ nouam inchoare uitā non potest. Ab hac pœnitentia cum baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nondum enim uti possunt proprio arbitrio Altera actio pœnitētiæ est quæ post baptismum agenda est de uenialibus peccatis quæ humanæ fragilitati quamuis parua tamen crebra surrepunt. quæ si collecta contra nos fuerint ita nos grauabunt & oppriment sicut unum grande peccatum. Quid enim interest quantum ad naufragium utrum uno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur an paulatim aqua subrepens in sentinam per negligentiam culpam derelicta atque contempta compleat nauem submergat propter hoc ieiunia eleemosyne & orationes inuigilent in quibus tamen dicimus. dimitte nobis debita nostra sicut & nos te. Manifestamus nos habere quod nobis dimittatur atque in his uerbis humiliantes animas nostras quotidianam quodammodo pœnitentiam agere non cessamus. Tertia actio pœnitentiæ est quæ pro illis peccatis subeūda est quæ liber decalogus continet. & de quibus apostulus ait. si uos enim iudicaremus. nō utique à domino iudicaremur ut probantur hæc de pœ. di. 1.
4 tres sunt actiones. ¶ †Itē tres sunt species pœnitentiæ solennis. publica. & priuata. Solēnis pœnitētia est illa de qua agitur. l. di. in capitæ. hæc autem solēnis imponitur ab episcopo tantū uel ipsius mandato & imponēda est de crimine publico & uulgatissimo quod totam commouet urbem. ut. 26. q. 6. c. ul. Hæc pœnitentia non est iterabilis. quia sacramentalis. ut. l. dist. confirmandum &. c. alienum. Et no. supra de hac materia de sacra. non iteran. §. horum. Hæc pœnitentia non debet imponi clerico nisi deposito & qui eā egerit promoueri nō debet ut in præalleg. iuribus: nec matrimoniū cōtrahere. nec militiam assumere. ut. 33. q. 2. §. de pœnitentibus. & c. antiqui. &. c. de his. & infra e. ti. c. 2. Sed de hac materia no. plenius supra de eo qui du. in ma. quā pol. per adul. §. sunt & alia crimina. Alia uero iteratur quotiens opus fuerit ut de pœ. di. 3. c. reperiuntur septies. &. c. ad hæc instant. Item post talē pœnitentiā non potest quis clericus fieri neque miles. ut. 33. q. 2. admonere. nec laicalem habitum deferre. l. dist. c. ul. tamen secundum regulam ecclesiasticam uiuere debet ut de pœ. di. 5. cōtrariū. &. c. falsas. & est cōueniēdus sub iudice ecclesiastico.
5 11. q. 1. aliud. de pœ. di. 1. aliud. ¶ †Publica pœnitētia est cū alicui imponitur peregrinatio cum baculo cubitali uel cū aliquo genere uestis religiosæ ut de pœ. di. 6. sacerdos. Item cum quis propter delictum inuitus intruditur in monasterium. ut. l. di. si ille. Qui ultro qui utiq;. qui nil aliud dicēdus est nisi pœnitens propter similitudinē in uigilijs & in ieiunijs, ne sit contrarium quod legitur 2. q. 1. in primis. ubi episcopi in monasteriū intrusi ad agendā pœnitentiam post sex menses suo ordini restituuntur uel ubi agitur de temporaliter intrusis. Nos autem egimus de intrusis perpetuo & eadem similitudine dicitur quis agere publicam pœnitentiam in propria domo. ut 33. quæstio. 2. admonere. Dicitur aut publica uel quia publico crimine imponitur & hanc imponere potest simplex sacerdos. non enim inuenio prohibitum, & hæc imponi non debet nisi deposito & pro crimine publico & enormi. ut de pe. di. 6. sacerdos infra e. quæsitum.
6 ¶ †Priuata pœnitentia est quæ cotidie imponitur his qui secreta peccata confitentur. ¶ An autem peccata in pœnitentia dimissa redeant per peccatorum recidiuam, uariæ sunt opiniones doc

iuris. Quidam enim simpliciter dicũt q̃ redeant non solum quo ad reatum sed etiam quo ad essentiã & pœnam,& in hoc declinare uidetur Gra. de pæ.di.4.c. ult. ubi dicit sicut ergo bona quę peccato moriuntur per pœnitentiam reuiuiscunt ad præmium, sic & mala quæ per pœnitentiam delentur reuiuiscunt ad supplicium. unde propheta ex persona pœnitentis deplorat dicens, putruerunt & corruptæ sũt cicatrices meæ id est, plagæ meæ sanatæ sunt per baptismum. Hinc etiam idẽ propheta. Quamuis in fide & sacramẽto circumcisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret tamen adulterium & homicidium quod commiserat illud reuiuiscere intelligens non sine causa inter cætera confitetur. Et dicit. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in pec. &c. ut de pæ di.3.c.ultimo. & penul. & actio semel petempta restituitur. ff. si ex noxia. causa agitur. l. sed alio iure, in fi. Alij dicunt quod non redeũt illa sed alia eiusdẽ generis. cum enim similia forte prioribus committamus redeunt peccata non eadẽ sed alia eiusdem generis quadam similitudine, sicut & flores dicũtur redire in uere. Tertij dicunt quòd peccata tantum redeũt propter aliquod ex his quattuor peccatis scilicet odium fraternum ut in euãgelio Serue nequam &c. propter crimen apostasiæ quecunque enim post baptisma siue priuatas hæretica siue iuundana cupiditas arripiunt mox omnium prosternet in ima ultiorum. ut de pæ. dist.3. quecunque. propter pœnitentiam penitentiæ ar. 18.q 4. sunt qui opes. Item propter contemptum pœnitendi ut de pæ. dis. 3. apostolus. Quarti dicunt semel dimissa non redeunt semel enim in abolitionem missa punitio recidiuo dolore iterari non debet secundum imitationem diuinæ clemẽtiæ quæ dimissa peccata in ultionem ueni
7 re non patitur ut 23.q.4. si illic † & alibi dicitur eleemosina a morte liberat non utiq; a morte illa quã semel sanguis Christi extinxit & aqua nos salutaris baptismi. & redemptoris gratia liberauit sed ab ea quæ per delicta postmodũ serpit ut de pæ. dist. 1. c. miror. Idem dicunt quòd nõ est idem in bonis & in malis ut sic mala redeant sicut & bona reuiuiscunt. sicut & alibi in consimili dicit Augustinus. non enim sic culpa communicatur per alterius uoluntatem quemadmodum gratia per spiritumsancti unitatem ut de conse.d. 4. quæris, circa prin. In hac autem ueritate sequor doctores meos dicentes non redire peccata. dicuntur autem redire quia remissionis beneficium sequenti culpa amittitur ob ingratitudinem, nam is qui post pœnitentiam deliquit. ita priuabitur gratia spiritussancti propter sequens delictum ac si nulla peccata dimissa fuissent ut de pæ.di.5. fratres, & omnes auctoritates quæ innuũt peccata redire hoc personare uidentur scilicet quòd ita quis puniẽ
8 dus est pro peccatis sequẽtibus ac si ei nõ fuissent dimissa priora. ¶ † Tria sunt necessaria in uera pœnitentia cordis contritio. oris confessio & operis satisfactio. ut de pæ. di. 1. perfecta pœnitẽtia. quia enim tribus modis deum offendimus delectatione cogitationis. imprudentia locutionis. & in superbia operis. ut contraria cõtrarijs curentur. Et quia secundum regulam iuris omnis res per quascunq; causas nascitur per easdem dissoluitur infra de reg. iuris omnis. tribus modis oppositis satisfaciamus. Cordis contritio est opposita cogitationi malæ. oris confessio iprudenti locutioni. & satisfactio superbiæ operi. De his tribus gradibus per quos deuenitur ad consumationem peccati dicit Hiere. Primum peccatum est cogitasse quæ mala sunt. Secundum aquieuisse cogitationibus peruersis. Tertium quod menti decreueris opere compleuisse. Aijcitur & quartum scilicet post peccatum non agere pœnitentiam & suo sibi complatere delicto. Et sic exponit Hiero. uerba. Amos prophetæ comminantis Ezechieli regi Damasci & dicentis supra tribus sceleribus Damasci & super quartum non conuertam eum ut de pæ. di. 1. super tribus. Hij sunt tres mortui quos dominus legitur suscitasse. Filia archisynagogi. ut de pæ. di. 1. § nõ sunt hæc. &c.

quem

quem pœnitet in fi. Filius uiduæ ut de
pœ.distin.1.fleat.& de pœ.dist.1.quantú
libet. Puellam suscitauit in domo & sic
intus suscitauit quàm inuenit. ecce pec-
catum cogitationis. puerum suscitauit in
porta ciuitatis. ecce peccatum locutio-
nis Lazarum in sepulchro quatriduanum
& iam fetentem: ecce peccatum opera-
tionis. quos. enim extra inuenit extra su
scitauit. hus duos suscitauit lachrimis
flentium. flebat, enim turba post filium ui
duæ Flebat Martha & Maria supplican-
tes pro fratre. Flebat & turba quæ Mariá
fuerat secuta lachrymis Mariæ admonita
in quo docemur publice peccantibus non
proprium. sed ecclesiæ sufficere meritum
hæc probantur de pœ.dist.1.quem pœni-
tet circa.fi. Et ideo dicit Ambro. flebat
pro te mater. ecclesia & culpam tuam la-
9 chrymis lauet ut de pe.di.1.fleat.¶ † Cor
dis contritio est dolor de pecato cum pro-
posito confitendi & satisfaciendi. & non
sit satis quod doleat. sed ex fide doleat, &
non semper doluisse, doleat. ut de pœ.di.
3.si apostolus in fi. hæc contritio præcipi-
tur per prophetam dicentem. scindite cor
da uestrá ut de pœ.di.1.scindite. Vel cor-
dis contritio est conuersio cordis à malo
ad bonum. a dyabolo ad Deum. iuxta il-
lud. conuertimini ad me & ego conuer-
tar ad uos. conuersio cordis est undi uer-
10 sio ut de pœ.dist.1.conuertimini.¶ † An
autem ad delendum pecatum contritio
cordis sufficiat quæstio est & in hac docto
res dissentiút. Nam quidam dicunt quod
sola contritio cordis non deleat ubi sa-
cerdotis copia habetur. ut de pœ.di.1.c.
ulti. Gra. dixit hoc arbitrio lectoris re-
liquendum. ut de pœ.di.1.§.quibus aucto-
ritatibus. Alij dicunt sufficere cordis con
tritionem si facultas non suppetat pœni-
tendi argu.65.di. due. Alij autem hoc ne
gant & dicunt quod sicut tribus modis
Deum offendimus. corde ore. & opere.
sic & tribus modis satisfaciendum est. ut
de pœ. dist.3. perfecta. unde dicunt tria
esse necessaria. cordis contritionem.
oris confessionem & operis satisfationé.
ut de pœ.di.3.perfecta. Auctoritates auté
illás quæ dicunt peccata dimitti sola con
tritione asserunt intelligendas esse cum
oris confessionem articulus necessitatis
excludit. scilicet cum quis uere conteri-
tur. sed morte præuenitur. uel aliquo iu-
sto impedimento confiteri uel satisface-
re præpeditur. Quarti dicunt conditiona
lem fieri remissionem per cordis contri-
tionem .i. si sequatur oris confessio & ope
ris satisfactio. ut de pœ.distin.3. sane. Sed
Hug. dixit sola cordis contritione deleri
peccatum in adulto. ut de pœ.di.1.magna
Si uere conteritur & proponit non peca-
re. & de commissus confiteri & satisface-
re. sed si postea oris confessio & operis sa
tisfactio non sequatur peccatú iam dimis
sum non in contritione redit. sed peccat
mortaliter is qui potest confiteri & satis
facere & omitti. Et auctoritates quæ di-
cunt peccata non dimitti sine oris con-
fessione & operis satisfactione intelligit
ipse de interiori confessione quæ est re-
cognitio pecati uel propositum confité-
di uel gratia qua sic homo disponitur ut
doleat de pecato & uelit confiteri si lo-
cus & tempus affuerit. & eodem modo
intelligit de interiori satisfactione quæ
est dolor interior & amaritudo animæ ut
de pœ.di.3.satisfactio.&.c.si apostolus, &
de pœ.di.1.§.his uerbis. Sed si ei oppone
retur sic cum sola contrictione delentur
peccata ad quid opus est oris confessio &
operis satisfactio quare dicitur peccari
mortaliter si hæc non interueniant cum
oportunitas detur. respondebat ipse & di
cit necessaria sunt ad humilitatem & iusti
ciam exercendam. ut de pœ. di.3. prodi-
tor & ut satisfaciat ecclesiæ quæ læsa est
ex peccato. Verius tamé credo quod nec
cordis cótritio nec oris cófessio nec satis
factio peccata dimittit sed sola gratia
Dei. Vnde Ambro. uerbú Dei tollit pec-
cata múdi ut de pœ.di.1.uerbú. Augu. ne-
mo tollit peccata mundi Christus solus
qui est agnus tollens peccata mundi, de
con.di.4. nemo. sed cordis contritione
interior contritio gratia tamen in omni-
bus præueniéte. Nam quicquid habes me
riti præuentrix gratia donat. Ná Deus in
præter

ſcentibus peccata pœnitenti ſatisfactio-
nem darent ut de pœ.di.1. multiplex un-
de ſacerdos eſt iudex ut ea.di.uerbum.hoc
tamē fallit in ſacerdotibus religioſis quia
illi nec pœnitentias dare nec baptizare
nec prædicare poſſunt nec alia quæ ad cu-
ram animarum pertinent exercere niſi
fuerint à papa uel epiſcopo cum conſenſu
abbatis ſui uel ſuperioris conſtitui. ut.16.
queſt.1.peruenit.&.§.ecce.&.§. idem.
17 ¶ †Debeat autem confiteri quis proprio
ſacerdoti.ut infra eo.c.omnis & de pœ.di.
6.placuit. Hoc tamen fallit in.5. caſibus.
Primus eſt cum quis habet indiſcretū con
feſſorem, ut de pœn.di.6. placuit. qui. e-
nim confiteri uult quærat ſacerdotem ſciē
tem ligare & ſoluere ut de pœ. diſt.6. qui
uult.infra eo.c.omnis.§.ſacerdos.Secun-
dus cum alienus parochianus transfert
domicilium in parochiam meam, ſicut di
cimus in foro conuentionali. ut.ff. de iti.
hæres ſupra de fo.compe. ea.ulti. Tertius
cum uagabundus exiſtit. Quartus cum
quis derelicto domicilio nauigat uel inter
facit quirēs quo ſe transferat & ubi ſe con
ſtituat qui ſine domicilio & ſine paro-
chia eſt. ut.ff. ad municipa.l. Labeo in
princ.&.l.eius.§.celſus. Quintus cum a-
lienus parochianus peccat in parrochia
mea quantum ad peccatum illud contra-
hit forum animæ in parrochia in quā
delinquit. ut.6.quæſtio.3. placuit. Vnum
tamen non omitto quod magiſter Ray.
no. in ſumma ſua. eodem titul.quod pre-
sbyter parrochialis non poteſt audire
confeſsiones niſi ei ab epiſcopo fuerit da
ta poteſtas. quod mihi non placet. nam
parrochiæ ſunt diſtinctæ ſicut & diœce-
ſes. ut.13.quæſtio.1.ca.1. Item unuſquiſ-
que præsbyter parochialis ſuis terminis
ſit contentus. & taliter ſibi plebem com-
miſſam cuſtodiat ut ante tribunal æterni
iudicis ex omnibus ſibi commiſsis ra-
tionem reddat ut ibi dicitur. A iure igi-
tur data eſt hæc poteſtas ſacerdotibus
de pœ. diſtin.1.multiplex.c. uerbum. Et
ideo canones pœnitentiales ſcire debent
ut.38.diſtin. nulli. &.c. quæ ſunt. & ideo
cum à iure habent licentiam audiendi cō
feſſiones non egerent licentia epiſcopo-
rum uel papæ ſicut frater Ray. dicit niſi
uelit illud quod dicit intelligere de licen-
tia generali quam ſacerdotes & maximè
parochiales in ſua ordinatione uel inſti-
tutione ſortiuntur. & eſt ſimile quod di-
citur alias ordinationes epiſcoporum au-
ctoritate apoſtolica ſunt celebrandæ. ut
64.diſtin.ordinationes. Itē notabis quod
epiſcopi nec non minores prælati exem-
pti præter ſui ſuperioris licentiam proui-
dunt & diſcretum poſſunt ſibi eligere cō
feſſorem infra eodem titu.c. ulti. Item &
aliud notabis quod ſi deſit copia ſacerdo
tum poteſt quis clerico uel etiam laico cō
fiteri ut de pe.diſt.1.quem pœnitet de cō.
18 diſt.4.ſanctū eſt.¶†Sed quid ſi quis a ſuo
ſacerdote licentiam petat ut ſibi liceat al
teri confiteri nec cauſam aſſignet. Sacer-
dos ſi ſe reputet ſufficientem licentiam
dare non debet. præſumere. enim debet
quod ideo hoc facia: ut confeſſionem eui
tet, erubeſcit enim homo eadem dicere
de quibus confeſſus fuerat. & ideo expe-
dit ut licentia denegetur. nam erubeſcen
tia partem remiſſionis habet. multum.n.
ſatisfactionis obtulit qui erubeſcentiæ do
minans nihil horum quæ commiſit dei
nuncio denegauit & in hoc quod quis per
ſeipſum dicit ſacerdoti & erubeſcentiam
uincit timore offenſi ſit uenia criminis
ut de pen. diſtinct. 1. quem pœnitet.
19 ¶† Confiteatur quis ſacerdoti per ſemet-
ipſum non per nuncium uel per ſcriptum
ut in prædicto canone quā pertinet. Nec
obſtat alius canon qui dicit pœnitentiam
per ſcripturam recipiendam ut 30. quæſt.
5.qualis in fin. Illud enim intelligitur nō
de pœnitentijs in confeſſione ſed de ſacer
dotis iniunctione quæ in ſcriptis redigi-
tur ne obliuioni detur, unde prophetia
non dicit ſcribe ſed dictu iniquitates tuas
ut iuſtificeris ut de pœn.diſt.1.§.alij è cō
20 tra. † Debent autem non ſolum peccata
in confeſſione exprimi ſed & circunſtan-
tiæ peccatorum, ut de pœn.diſtinct.5. con
ſideret. Dixerunt tamen quidam quod
circunſtantiæ aggrauant peccatum, ita ut
in eodem genere delicti plus intelliga-

tur

tur peccare clericus quam laicus, sapiens quam ideota, prælatus quam priuatus. Item magis peccatur in loco sacro quam profano, in die festo quam pro festo. ut 25.q.1.nulli fas.1.quæstio. 3. saluator 11. q.3.præcipuè 32.q 5.quæ uiderit.19. dist. c.nulli 15.distinct.si papa homo christianus.ff.de re nulli, omne delictum.§.augetur. supra de hæreticis excommunicamus.§. præterea, uerius tamen puto ut pecca cum iudicetur leuius & grauius secundum qualitatem contemptus.ut 7.q.1. §.cum uero, uoluntas enim & propositũ distinguunt maleficia.ff.ad.l. Cor.de sic.l. diuus infra titu.proxi.de uoluntate. Non enim quod tantum fiat sed quo animo fiat attendendum. ut 15.q.6.c.1..in.fi.sed quiā ecclesia militans ignorat quantitatẽ contemptus considerat exteriora.ſ.circũstantias.Deus autem considerat qualitatẽ & quantitatem contemptus. ut 34.qu.4. Deus & propterea ecclesia militans iudicat peccatum grauius secundum circunstantias & pœnam duriorem imponit. ut 23.q.4.non affectamus. ubi autem æquales sunt personæ delinquentes & æquale delictum æqualis imponitur pœna. ut in

21 auten ut fratrum fi.§.ult.coll.9.¶ † Effectus pœnitentiæ est ut per ipsius medicinam spes uitẽ reparetur æternæ. ut qui regenerationis dona uiolassent proprio se iudicio condemnantes ad remissionem peccatorum perueniant.ut de pœn. distin.

22 1.multiplex.¶ † In summa notandum est quòd talis est erga homines Dei pietas ut nunquam spernat pœnitentiam si ei sincere & simpliciter offeratur etiam si ad summum perueniat quis malorum. ut de pœnit.dist.3. talis.unde Ambro. quantum libet mortui fetor sit aboleturomnis nisi sacrum redoleuerit unguentum surgit Lazarus & solui iubentur eius uincula & tollitur uelamen de facie eius qui ueritatem gratiæ quam accepit obumbrabat resuscitatum, iudæi uolebant occidere. Iesus non reuocat beneficia sed cumulo libertatis amplificat. reuiuiscit solitæ suscitatus & celebrata resurrectionis gratia letus ad cęnam uenit. ut de pæ.distinc.1. quantumlibet.¶ Restat uidere de secunda

23 parte rubricæ.ſ.de remissionibus†. Et est sciendum quod remissiones priuatas iudicijs animarum sacerdotes facere possunt. ut superius dictum est. sed generales puta in ædificijs pontium & in dedicationibus ecclesiarum & in pijs locis episcopi & archiepiscopi facere possunt quæ solis subiectis facientium prosunt. ut infra e.t.quod autẽ.sed metropolitanus potest per totam prouinciam suam concedere literas indulgentiæ seu remissionis.ut infra eo.t.nemo quod est speciale cum alias subiectos suffraganeorum suorum iurisditionem suam generaliter exercere non possit præterquam in 8.casibus quos not. supra de offi. ord.§.ordinariam.In his indulgentijs annum in principio & 40.dies in anniuersario siue ab uno episcopo siue à pluribus fiant siue in dedicationibus ecclesiarum siue in alijs de iniunctis pœnitentijs remissio non excedat.ut infra eo. ti. cum ex eo.

24 in fin.† Sed de huiusmodi indulgentiis dubitatur an indulgeant quod promittunt, nam quibusdam uidetur absurdum. ut si ti bi imposita fuerit pœnitentia. 7. anno, quod datis.7.denarijs in 7. pontibus uel dedicationibus ecclesiarum uel in aliis in quibus remissio est indulta totius pœnitentiæ liberatio fiat. Et licet quidam ex hoc diuersimode sentiant & interpretentur indulgentias istas ego tamen simpliciter intelligo sicut sonat ut secundum quod promittunt indulgeant & remittatur.nam qualitercunq; satisfiet ecclesiæ nõ refert. & absolutus est quem ecclesia absoluit & ligatus quem ligat. ut 24.q.2.quandocunque.Certum enim est quod ecclesiæ licet utrunq; ut de pœn.dist.1.uerbum.qualitates autem & tempora pœnitentiarum cõmittuntur arbitrio sacerdotum. ut de pœniten.distinct.prima.§.non sunt hæc.

Summarium

1 *Excommunicatio quid sit.*

2 *Excommunicationis quot species sint.*

3 *Excommunicatio maior, à iure contrahitur in 18.casibus.*

4 *Manus uiolentas inijciens in clericum, an sem per*

per incidat in excommunicationem. & nume. 5. 6.

5 *Excommunicatus propter iniectionem manuũ uiolentarum in clericũ, an & quando ſit ad curiam.*

Romanum mittendus, & nu. 6. & 7.

8 *Excommunicare qui poßint. & traduntur due regule in excommunicando, & tertia in abſoluendo. nu. 9.*

10 *Papa ſi mandet alicui ut excommunicet, an & abſoluere poßit.*

11 *Prelatus an & quando excommunicare poſſit ſubditos ſuos.*

12 *Excõmunicatio fieri debet duabus de cauſis.*

13 *Contumacia multiplex eſt.*

14 *Abſolutio excommunicatorum in quibus caſibus ſedi Apoſtolicæ reſeruetur.*

15 *Epiſcopus an poßit relaxare ſententiam excommunicationis latam à ſuo archidiacono, decano ſeu plebano, uel alio iuriſdictione habente.*

16 *Cauſa excommunicationis cum ad metropolitanum transfertur, an debeat remitti excommunicatus abſoluendus ad epiſcopum qui excommunicauit.*

17 *Sententia excommunicationis quando liget.*

18 *Eccleſia Romana non habet maculã uel rugã.*

19 *Excommunicatio tollitur per abſolutionem.*

20 *Doctrina que ſeruanda ſit in abſolutione ab excommunicatione.*

21 *Pecuniaria ſatisfactio pro iniuria illata clerico, cui applicetur.*

22 *Ligatus pro pluribus exceßibus una ſententia ſi in abſolutione omnes exceſſus non exprimit, nunquid ſit abſolutus.*

23 *Abſolutiones plures quando ſint neceſſariæ.*

24 *Excommunicationis duplex effectus.*

25 *Pœna nõ ſeruantis excommunicationem.*

26 *Excommunicatus in una eccleſia in omnibus eſt uitandus.*

27 *Suſpenſo an prouentus eccleſiaſtici ſubtrahantur.*

28 *Pœna participantium, excommunicatis.*

29 *Vtilitatis communicantis cũ excommunicato.*

30 *Vir communicans cum uxore excommunicata, an & ipſe excommunicetur.*

31 *Parentes an poßint licet participare filijs excommunicatis, & domini familiaribus ſuis.*

32 *Communicans in caſu non conceſſo cum excommunicato an peccet.*

33 *Epiſcopus communicans cum excommunicato ab ipſo, an uenerẽ incurrat. & nu. 34.*

34 *Epiſcopus ſi aliquem excommunicauit cum fautoribus & communicatoribus ſuis, & illi poſtea illo communicat, an ligetur.*

35 *Epiſcopus ſi excommunicat ſubditum ſuum ratione criminis an ſubditus communicans ei in crimine ligatur & ſententia.*

36 *Excommunicatus an poßit intrare eccleſiam. & nu. 38. & 39.*

37 *Clericus minori excommunicatione ligatur an poßit in choro cum alijs officium ſuum proſequi.*

40 *Clericus excommunicatus an teneatur dicere horas.*

41 *Clerici ſuſpenſi an horas dicere teneantur.*

42 *Clerici participantes excommunicatis, an eadem excommunicationis ſententia inuoluantur.*

43 *Verba ſufficientia ad excommunicandum.*

44 *Excommunicatio cum ſit odioſa, reſtringi & non ampliari debet.*

45 *Vibrans baculum ſuper caput clerici uolens illum percutere & non percutiens, an incurrat pœnam canonis ſi quis ſuadente 17. q 4.*

46 *Mandans manus uiolentas inijci in clericum, ſi pœnitet ante manus iniectionem, an ſecuta manus iniectione, incidat mandator in Canonẽm.*

47 *Quid ſi mandator moriatur ante manus iniectionem.*

48 *Ratum habens manum iniectionem in clericum, an incidat in canonem.*

49 *Manus uiolentas iniciens in clericum quos offendat, & quo læſio ſatisfieri debeat.*

50 *Requiſita ad hoc ut quis incurrat canonem ſi quis ſuadenti.*

51 *Error intolerabilis quis dicatur.*

52 *Sententia excommunicationis quibus caſibus non teneat ipſo iure.*

¶DE SENTENTIA EXCOMmunicationis. Rubr.

DIctum eſt ſuperius de pœnis. ſed quia excommunicatio eſt pœna contu-

contumacis, ut 12. quæstio. 3. nullus & c. certum est & sic est æterne mortis damnatio. ut 11. q. 3. nemo episcoporum. quãuis nondum mortalis sed medicinalis esse dicatur. ut 2. q. 1. multi. Ideo post tractatum de pœnis & pœnitentijs subijcitur iste tractatus de sent. excommu. ¶ Videamus igitur quid sit excõmunicatio, quæ eius species à quo, & cui pro quibus causis sit infligenda, a quo & qualiter tollatur. & qua pœna feriatur participãtes excommunicatis.
1 ¶ † Excommunicatio est aliquando à sacramentis exclusio. Aliquando à communione fidelium separatio. ut 11. q. 3. §. euidenter. & 3. q. 4. Engeltrudam supra de exceptio. a nobis infra eodem. c. penult. Vel generaliter dici potest quod excõmunicatio est à qualibet licita communione uel legittimo actu separatio. unde Adam fuit excommunicatus ab esu ligni uitæ dicente domino uidete ne forte summatis de ligno
2 uitæ. ut in prædicto. §. euidenter. ¶ † Species autem excommunicationum infinitæ esse possunt. quia quot sunt species cõmunionis tot sunt uel esse possunt species excommunicationis, sed de duabus frequentius ait ecclesia & nos in iure tractamus. ¶ Vna est quæ dicitur anathema quæ excludit ab ingressu ecclesiæ. à communione fidelium, & sacramentis. hæc dicitur maior excõmunicatio. alia quæ separat a sacramentis. & hæc dicitur minor excommunicatio ut superius dictum est. ¶ Et est sciendum quòd quandoque excommunicatio minor infligitur ab homine. quandoque à iure ut de hoc plenius nota supra de cler. excommu. mi. §. item sciendum. Quæ tamen a iure infligitur ut puta per participium excommunicati est a sacramentis exclusio. Cum uero ab homine infligitur, aliquando excludit à sacramentis. plerunque separat à communione fidelium, ut ibidem dixi. Maior autem excommunicatio siue contrahatur ab homine siue a iure separat ab utroque. Sed quod dixi quòd minor excõicatio cum a iure contrahitur per participium excõicati excludit tantũ a sacramentis. uerũ est nisi participãs participet in crimine criminoso. quia tunc cõtrahit eandẽ excõicationem qua ligatus est primus. ut infra eo. c. nuper, & c. si cõcubinę. An autẽ tunc contrahatur excõicatio ab homine uel a iure, quidam dubitauerunt, mihi aũt uidebatur quod ab homine contrahatur. nam semper tale participium in eum delinquitur qui primus excommunicauit. & ideò ab eodẽ est absoluendus.
3 ut dicit decre. nuper. ¶ † Contrahitur a iure excõicatio maior. in 18. casib. Primus est cum quis incidit in hæresim iam damnatam ut sunt illæ. 24. q. 1. c. 2. & 3. & q. 3. quidam. uel nouam confingit & generaliter quemcunque & quoscunque romana ecclesia uel episcopi singuli per suas diœceses hæreticos iudicauerint. ut supra de hære. ad abolendam. Secundus cum quis receptat & defendit hæreticos. ut supra de hære. sicut ait. Tertius cùm quis dixerit romanam ecclesiam non esse caput, & ei tanquam capiti noluerit obedire. ut. 19. distinct. nulli. Quartus cũ quis in clericum, monachum uel monialem, uel conuersum, uel conuersam. uel in aliquam religiosam personam manus iniecerit uiolentas. ut 17. quæstio. 4. siquis suadente. Quintus cum quis potest clericum defendere a uiolenta manuum iniectione & non facit. ut infra eod. tit. quante præsumptionis. Quod quidam intelligunt simpliciter sicut litera sonat dicentes hoc in fauorem clericorum esse inductum, quorum defensio spectat ad ius publicum ut 1. distinct. ius publicum. Alij autem intelligunt de his qui possunt auctoritate iurisditionis & officij. ut 24. q. 3. forte est. Sextus cum potestas, consules, & rectores ciuitatum & locorum angarias & exactiones indebitas imponunt clericis, iurisditionem & auctoritatem prælatorum ita euacuant, ut nihil potestatis eis in subditis suis uidetur remansisse, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi fautores eorum. excommunicationi se nouerint subiacere. ut supra de immu. ec. non eo minus. Septimus in incendiarijs & uiolatoribus ecclesiarum. ut infra eo. con-

eod.conquesti sunt 11.q.3. canonica 17. quæstio.3.omnes supra de rap.in literis. Alii autem qui aliter offendunt ecclesias uel bona ipsarum diripiunt,& si sacrilegi sunt,non tamen sunt ipso iure excommunicati. ut supra de fo.comp. conquestus. Item alij incendiarij non sunt excõicati ipso iure. ut 23.q.ul.pessimam, sed postquã sunt per ecclesiæ sententiã publicati pro absolutionis beneficio sunt ad sedem Apostolicã mittẽdi.ut infra eo.tua. Octauus est cum quis à paucioribus quã a duabus partibus cardinaliũ in summũ pontificẽ electus pro papa se gesserit si humiliter noluerit se abstinere.ut supra de elec. licet. Nonus est cum quis falsat literas domini Papæ uel scienter utitur illis,etiã: ab alio falsificatis.ut supra de crimi.fal. ad falsatiorum. Decimus est cum quis defert arma,ferrum,lignamina, galeas uel naueas sarracenis, uel regimen exercet in eorum nauibus uel galeis. uel aliquod eis subsidium impendit,in dispendium terræ sanctæ uel christianorum. ut supra de iudæ.quorũdam.significauit. quod olim ad liberandum. Vndecimus cũ magister uel scholaris Bonon. tractat eum aliquo Ciue Bonon.de ipsius hospitio conducendo irrequisitis scholaribus inquilinis supra de loca.& condu.ex tescripto. Duodecimus cum canonicus uel monachus regularis leges uel physicam audierit, nisi infra duorum mensium spacium ad claustrũ redierint,& idem est in clericis habentibus personatus & in præsbyteris. nisi infra præscriptũ tẽpus destiterint supra ne cle.uel mo.nõ magnopere &.c. super specula. Tertiusdecimus est in sagittarijs & balistarijs cõtra christianos imbello iniusto supra de sagit.c. uno. Quartusdecimus est in his qui statuta cõtra ecclesiasticas cõsuetudines uel potius abusiones seruari faciunt,cõtra ecclesiasticã libertatẽ. Quintusdecimus in statutarijs & in scriptoribus statutorũ illorũ. Sextusdecimus potestatibus,cõsulibus,rectoribus & cõsiliatijs locorũ in quibus huiusmodi statuta uel cõsuetudines editæ fuerũt uel seruatę. Septimusdecimus in his qui præsũp-

seruãt secundũ ea iudicare. Decimusoctauus qui in publicã formã redegerint iudicata.hos casus homines infra.e.ti.c.nouerit. In canone autẽ illo qui ad tutelam est editus clericorũ.ut.17.q.4. si quis sua

4 dẽte.duæ regulæ continẽtur. † Prima est hæc,quicũq; manus temere iniecerit in clericũ incidit in excõmunicationem. Secũda est quicunq; propter uiolentiã manus incidit in excõmunicationem mittendus est ad curiã romanã pro absolutione. Prima regula fallit in.14.casibus Primus est in apostata percusso qui clericus ignoratur à percussore.ut infra e.si uerò. Secũdus est in apostata admonito se non corrigẽte.ut infra e.in audientia. Tertius in eo qui gerit procurationem & administrationem secularium personarũ. ut supra ne cle. uel mo. sacerdotibus. Quartus in eo qui ex causa iocimanus inijcit in clericum. Quintus in magistro qui hoc facit gratia disciplinæ.ut infra e.c.1.Sextus in eo qui uim sibi illatã a clerico ui repellit.Septimus in eo qui clericũ depræhẽdit in adulterio uel stupro cũ uxore, matre, sorore, uel filia.ut infra e.c.si uerò. Octauus in eo qui actoritate suæ prælationis uel de mãdato prælati manus in clericum inijcitur. infra e.c.ex tenore. Nonus in senioribus ecclesiæ. Decimus in dominis. Vndecimus in patribusfami. Duodecimus in propinquis.ut infra e.c.cũ uolũtate. Tredecimus in eo qui manus inijcit in clericũ depositũ & curiæ traditum.ut supra de iudi. cum non ab homine.17.q.4.si quis deinceps. Quartusdecimus cũ clericus transfert se ad uitã prorsus clericatui contrariã uel quia facit se militẽ,uel cõtrahit bigamiã.ut.84.di.quisquis Secũda regula simpliciter fallit in.15.casibus.† Primus cũ is

5 qui in clericũ manus iniecit uiolẽtas est in articulo mortis.ut.e.c.si quis suadente. Secũdus in eo q. habet inimicitias capitales uel alias iustas excusationes. ut infra eodem decetero. Tertius in hostiario qui necessitate officij sui clericum non enormiter læsit. ut infra eodem.c. si uero alicuius. Quartus in infirmo. Quintus in paupere grauato. Sextus in sene-

ctute depressio ita quod ad romanam cu-riam laborare non possit. ut infra.e. quod de his Septimus in claustrali qui non ad enormem processerit læsionem ut infra eo dem.e cum illorum. Octauus in muliere. Nonus in his qui sui iuris non sunt. Decimus in his qui magnæ sunt potentiæ. & ita delicati quod laborem ueniendi ad curiam sustinere non possunt. ut infra eod. mulieres. Vndecimus in his qui clericis non enormem sed leuem uel modicam in iuriam irrogauerunt.ut infra eo.peruenit. Duodecimus in pubere.ut infra eo.c.1.siue ante siue post pubertatem se postulet absolui ut infra eo.tit.e. ult. Tertiusdecimus in seruo cum dominus multum grauaretur in amissione operarũ si seruus pro absolutione ad curiam mitteretur.uel cũ seruus in fraudem domini manus iniecit in clericum ut materiam habeat euagandi.ut infra eod.ti.e.relatum. Quartusdecimus in monialibus. ut infra & de monialibus. Quintusdecimus in omnibus communiter uiuentibus. ut supra de.ui.& ho.

6 cle.quoniam.¶ † Circa hæc impedimenta notandum est quod quædam sunt temporalia & mutabilia.quædam perpetua & immutabilia. in primis hoc seruandum est. in absoluendo ut is qui absoluitur iuret. ut resumptis uiribus. opportunitate concessa uel impedimento cessante is qui absoluitur ad se.apo. acceptat mandatum eius humiliter suscepturus. ut infra eo.ti.quod de his &.c.quamuis incidẽs.& sic cessante necessitate cessat immunitas de non eũdo ad curiam saltem pro mandato. ar. ad hoc.1.q.1 quod pro necessitate.15.q. qui credunt. In perpetuis & immutabilibus impedimentis hoc locum nõ habet ut in senectute & sexu. ueruntamen quamuis in puero status mutetur. & ita in successu temporum cessat impedimentum non tamen cessat immunitas de nõ eundo ad curiam pro absolutione uel mandato siue puer ante pubertatem uel post postulet se absolui cũ propter defectus ætatis in qua fuit cõmissus exce ssus rigor sit à mansuetudine temperandus.ut infra eo.ti.pueris.

7 ¶ † Sed quæritur de his qui tẽporali laborant impedimento an cessante impedimẽto eis non euntibus ad curiã pro suscipiendo mandato sicut in absolutione iurarunt utrũ excõmunicatio reuiuiscat. Ad quod respondeo quidam de plano dicunt quod sic inducentes.1.q.1.quod pro necessitate. 16.q.6.qui recedũt &.c. de his uerò.&.C. quæ bonis ce. pos.l.ul.quod mihi non placet. nã obligatio semel extincta reuiuiscit ut.ff.de solu.l.qui res.§.aream. & semel in abolitione nulla punitio recidiuo dolore iterari non debet.ut.24.q.4.si illic.Et Ambro.dicit. Iesus non reuocat beneficia. ut dẽ pœ.di.1. quantumlibet. & libertas indebite obtenta non retractatur.ut.C.si ad uer.lib.l.1.mittentur igitur ad curiam nõ absoluendi cum sint absoluti sed puniendi pro periurio & contemptu. Puto etiam quod excommunicandi sunt quorum excommunicatio donec mandatum susceperint & susceptum pro posse fuerint prosecuti debet firmiter obseruari. ut supra de

8 ap.quæstionem.¶ † Possunt excommunicare episcopi & eorum superiores secundum quosdã quia ut dicunt mucrò episcopi est excõmunicatio.unde alibi dicitur felici mucrone episcopi sacerdotũ piacula recensentur.ut.16.q.1. uisis, in fi.& alibi dicitur,quia & ipsa quæ donatio nominatur quam facit episcopale iudicium, qua pœna in ecclesia nulla maior inuenitur.ut 24.q.4 corripiantur. Alij autẽ dicũt quòd non solum episcopi.sed etiam alij prælati etiã omnes qui præsunt collegijs, ut abbates & priores etiã excõmunicare possunt excõmunicatione maiori ut supra de off. or.eũ ab ecclesiarũ prælatis. Tertij dicunt quod quilibet sacerdos habẽs ecclesiã parrochialem potest hoc facere.ut.2.q.1.nemo.& supra de offi.or. si sacerdos, quòd prælati excõmunicare possunt planũ est. quia iurisdictionẽ habent.ut supra de iudi. decernimus.ergo excõmunicare possunt, quia iurisdi. nulla est sine cohertione ut. supra de of.dele.ex literis.&.ff. de offi.eius cui mã est iuris.l.ul. q abbates excõmunicare ualeãt probatur supra de simo.sicut nã ad eos spectat monachorum correctio ut supra de offi.ordi,quæsito. Possũt excõmunicare

municare priores. ut supra de ma. & obe. cũ in ecclesijs. Itẽ plebani. ut in decre. cũ ab ecclesiarũ. Item archidiaconi, nã iurisdictionẽ ordinariam habẽt. ut supra de offi. archid. dilecto de præbẽ. referente. imò & de matrimonijs cognoscũt. ut supra de rẽ sti. literas. Itẽ decani iurisdictionẽ habent. ut supra de app. dilecto. sed & præsbyteri parrochiales excõicare possũt. ut. 16. q. 1. alia 2. q. j. nemo. 11. q. 3. quo supra de eo q fur. or. rece. c. 1. &. 2. q. 7. itẽ cũ dauid, supra qui filij sint legi. p uenerabilẽ. 16. q. 4. c. 1. supra de offi. ord. si sacerdos. Ad hoc dico q soli episcopi excõicare possunt cũ illa solẽnitate quæ habetur. 9. q. 3. dicunt. Alij uerò prælati qui per electionem assumuntur iurisdictionem habent de iure communi & excõmunicare possunt. ar. in autẽ. de defen. ciui. §. nos igitur, coll. 3. &. C. de iurisdic. om. iudi. l. ul. non tamẽ cum solennitate episcopali de qua superius dixi. in ceteris autem prælatis qui non assumuntur per electionem, & in præsbyteris parrochialibus consuetudinem serua, quæ dat iurisdictionem. ut. 9. q. 3. conquestus. supra de offi. or. duo simul. &. C. de emã. libe. l. 1.

9 ¶ † Traduntur duæ regulæ in excommunicando & tertia in absoluendo. prima minor maiorem non potest ligare uel absoluere. secunda qui potest ligare & absoluere. & tertia qui potest absoluere & ligare. Colliguntur istæ regulæ, a 21. di. inferior. Prima regula recipit instantiam cum maior se subijcit arbitrio minoris. ut. 11. quæstione. 1. peruenit. Secunda regula fallit in incendiario quem episcopus uel alius prælatus excommunicare potest sed absoluere non potest postquam fuerit nunciatus. ut infra eodem tua. Item fallit. nã iudex delegatus post sententiã diffinitiuam exequi potest & excommunicare parere nolentem, sed excommunicatum absoluere non potest post annum. ut supra de offic. dele. quærenti. Tertia regula fallit in episcopo quem accusatum metropolitanus cum episcopis prouincialibus absoluere potest, condẽnare nõ potest. ut. 3. q. 6. quãuis. fallit in senatore uel clarissimo quos accusatos præses absoluere potest non condemnare. ut. C. ubi sena. uel cla. l. quotiens. §. sed hoc solummodo.

10 ¶ † Sed quid si papa mandet alicui ut excommunicet nũquid & absoluere potest, uidetur quod sic. argu. illius canonis. 21. distin. inferior. ff. de regu. iur. nemo. Nam excommunicatio & absolutio pari conditione censentur. ut de pœ. distin. 1. uerbum quod intelligo uerum esse cum mandatur alicui cum causæ cognitione excommunicare. Cæterum si iam papa cognouit uel forte ratione notorij excessus demandetur excommunicare. is enim cui sic committitur absoluere non potest. non enim partes iudicis obtinet quia non ei iurisdictio. sed ministerium potius committitur in hac parte. ut supra de offi. delega.
11 c. ultimo. in fin. ¶ † Potest autem prælatus excommunicare subditos suos. ut. 9. quæstio. 2. per totum. subditos intelligo ratione domicilij, rei, contractus, & delicti. ut supra de fo. competen. licet. Et ut notaui. in summa illius ti. §. sortitur cum sequen. §. Quod generaliter uerum est nisi quis per priuilegium eximatur ut excommunicari non possit. ut. 15. quæstio. 1. frater noster. & de hoc plenius dixi. su-
12 pra de priuil. item sunt quidam. ¶ † Excommunicatio fieri habet duabus de causis. ut uidetur dicere decre. infra de uer. significa. ex parte, in prima. f. pro contumacia uel offensa ualet ut quia aliquis iussus noluit maleficium emendare sed certè & hæc cõtumacia est. ut. ff. de rei uen. l. qui restituere. Vnde si rectè inspiciatur nõ excommunicatur quis nisi pro contumacia.

13 † Sed multiplex est contumacia. Aliquando cõmittitur in non ueniendo. Aliquãdo in nõ respondẽdo, Aliquãdo in recedẽdo ante tẽpus. ut. 11. q. 3. certũ. Aliquando in latendo uel absentando uel procurãdo ne ad citatum citatio ualeat peruenire. ut supra, ut lite non contes. quoniã frequenter. Aliquando in nõ restituẽdo ut in. l. præal. qui restituere. Aliquãdo in nõ emẽdãdo delictũ. ut in dicta decre. ex parte. Aliquã do in non exibendo. ut. ff. de app. l. creditor. §. nullus. Vnde quòd dicit canon ille. 11. q. 3. certum est. pro his tribus criminibus

nibus aliquem excõmunicari debere &c.
expone idest pro his tribus speciebus cõ
tumaciæ in quibus magnum crimen com
mittitur. est enim quasi peccatum ariolã-
di repugnare & quasi scelus idolatriæ nol
le acquiescere ut 8. q. 1. sciendum. Plerun
que tamen imponitur pro alijs culpis no
mine pœnæ. ut 86. di. tanta de pæ. dist. 3.
actione. Sic autem prælatus potest iure or
dinario excommunicare subiectos sic &
absoluere quamuis hæc regula fallit ut
no. supra eo. §. re ducuntur. potest inquam
excommunicatos absoluere a se. Item ex-
communicatos a suis inferioribus si ad eũ
per appellationem, excommunicationũ
negocia deferantur. quod uerum est nisi
sit tale genus excõmunicationis cuius ab
solutio sedi Apo. reseruatur ut supra de
14 of. deleg. prudentiam. §. sexta. ¶ † In sex
autem casibus excommunicatorũ abso-
lutio sedi Apo. reseruatur. Primus est cũ
quis manus inijcit in clericum monachũ
monacham, conuersum, conuersam, ut
infra eod. c. nuper. sed quamuis hæc sibi
dominus Papa retineat indulget tamen
hoc idem suis legatis qui de latere ipsius
procedunt ut infra ad eminentiam. hoc
enim ex ipso legationis officio cæpit iã
licere legatis ut supra de of. le. quod trã-
slationi. seruata tamen distinctione in-
ter legatos quæ mittuntur ex latere do-
mini Papæ & alios qui de ipsius latere
non mittuntur & eos qui ecclesiarum sua
rum prætextu legationis sibi uendicãt di
gnitatem ut supra de of. leg. excom. ut
no. plenius de hoc de of. dele. §. officium.
15 ¶ † Sed quæritur an episcopus possit rela-
xare sententiam excommunicationis la-
tam a suo archydiacono, decano, seu ple
bano, uel alio iurisdictionem habente?
ad quod respondeo non sine congrua sa-
tisfactione & absque excommunicatoris
conscientia ut supra de off. ord. cum ab
ecclesiarum prælatis. in fi. ¶ Sed quid si eo
inconsulto absoluat. Respondeo absolu-
tio tenet. nam episcopus ordinarius est iu
dex omnium qui in sua diœce. sunt ut 11.
q. 1. de persona. & ar. in auc. de defen. ci-
ui. in prin. col. 3. ubi dicitur quòd nõ pro-
hibetur defensor ciuitatis, cui episcopus
comparatur, cognoscere de causis infe-
riorum municipalibus magistratibus præ
termissis. sed non idem in metropolitano
& episcopis suffraganeis obseruatur. quia
sentẽtiam excommunicationis latam ab
episcopo in suos subditos non potest me-
tropolitanus reuocare, nisi causa excom-
municationis ad eum delata fuerit per ap
pellationem uel per querelã & hoc ideo
quia subditi episcoporum non subsunt ar
chiepiscopis nisi in casibus ut supra de of.
ord. pastoralis. Sed hi duo casus sunt de
specialibus scilicet cum negocium trans-
fertur ad metropolitanum per appella-
tionem ut supra de offi. ord. duo. &. c. pa-
storalis. & 9. q. 3. conquestus. uel per que
relam quam quis de episcopo suo propo
nit ut supra de of. or. ad reprimendam. &
10. q. 3. quia cognouimus. Quare autem
seruetur aliud in metropolitano & suis
suffraganeis & aliud in episcopo & suis
prelatis tetigi hic & supra de off. or. §. sed
quæritur. ¶ Sed quæritur an cum causa ex
cõmunicationis ad metropolitanũ trãs-
fertur teneatur remittere excommunica
tum absoluendum ad episcopum qui ex-
communicauit in quo quidam differentiã
notauerunt inter appellationem & quæ-
relam dicentes, quòd si ab audientia epi-
scopi transferatur causa excommunica-
tionis ad metropolitanum per querelam
necesse habet metropolitanus suffraga-
neo suo deferre & excommunicatum ad
eum remittere soluendum ut supra de of.
or. ad reprimendam infra eod. titu. sacro:
sed si per appellationem. tunc non habet
necesse deferre sed potest si uult. ut infra
eo. ca. per tuas, & post esse ratio directè.
quia fortius transfertur iurisdictio in supe
riorem per appellationem quã per quæ-
relam. nam appellans statim eximitur a
iurisdictione eius a quo appellat saltem
quo ad negociũ super quo appellatur. ut
supra de appe. directè. & c. pastoralis sed
qui conqueritur nõ transfertur nisi litem
contestetur. ante enim non dicitur agere:
sed agere uelle. ut. ff. tem. ra. ha. l. amplius
& l. quo enim timore. Sed obijcitur non-
ne eun-

ne eundo ad superiorē causa querelæ uidetur quis appellare facto ut supra de ap. dilecto. Respondeo. illud locum habet cū itur ad superiorem, antequam iudiciū ordinetur, nam post necessaria est appellatio uocis. uel illud uerum est cum itur ad papam. secus si ad metropolitanum. uerius tamen puto quòd siue per appellationem, siue per querelam transferatur. causa excommunicationis ab episcopo ad metropolitanum deferre possit suo episcopo & excommunicatum ad eum remittere absoluendum, sed in neutro casu tenetur. quāuis aūt dixerim supra eod. ti. §. excommunicatio. si sine causa fiat uel ex falsa causa tenet & ligat, quia sententia excommunicationis hic iniusta ex causa siue ex animo siue ex ordine tenet ut 11. q. 3. cap. ido. 1. § ergo iniustè deiecti quod est speciale in hac sententia, alias autē sententia prolata iuris ordine non seruato non tenet ut. C. de sen. & in interlo. om.
17 iudi. l. prolatam. ¶ † Vnū tamen noto, quòd si sententia excommunicationis sit iniusta ex causa quia causa non subest propter quam excommunicatur & si liget quo ad ecclesiam militantem quæ fallit & fallitur ut supra de sen. & re iudi. a nobis, sicut ... hoc ... 24. q. 2. si quis nō recto supra de frigidis & male. fraternitatis supra de in inte. resti. ex literis. 35. q. 9. sententiam non tamē ligat quo ad ecclesiam triumphantem cuius iudicium innititur ueritati, quæ nec fallit nec fallitur ut infra eo. ti. a nobis. 24. q. 3. deus. de con. di. 2. panem. quæ ita demum ligatum habet quem ligat ecclesia militans si liget claue non errante. & sic intellige. 11. q. 3. quomodo, cum se c. quod uerum est nisi contemnatur ut 24. q. 3. notandum. in fi & 11. q. 3. §. cum er-
18 go de sentētia in fi. † Sed cū ecclesia Romana non habeat maculam uel rugā uel aliquid huiusmodi. ut 21. di. quamuis. & de pæ. di. 1. ecclesia. Cum nihil iniustum ab ea procedere debeat quare statuit ꝙ iniusta sētētia ligaret, & quare dedit materiam prælatis sæuiendi in subditos. Respondeo. ut claues ecclesiæ in maiori reuerentia habeantur, dum timent homines iniustas sententias, uel ut homo bene conditus cresceret per obedientiæ meritum parens iniustæ sententiæ & se recognoscens ligatum iniusta sententia ut 11. q. 3. quid ergo. Et eadem ratione statuit ecclesia Romana ut si ab ea iugum graue & uix ferendum imponatur pia deuotione toleretur. 18. di. in memoriam. Est & aliud speciale in sententia excommunicationis ut non reueletur per appellationem. hoc idcirco contingit, quia excommunicatio secum trahit executionem ut supra de appe. pastoralis. quasi dicit aliud seruatur in alijs sententijs condemnatoris & aliud in sententia excommunicationis, nam & alijs sententijs hoc obtinet ut post decennium executioni mandetur. nam quādiu appellari potest executio interuenire non potest. ut. ff. de uer. signi. l. si qua pœna. Sed aliud est in sententia excommunicationis quæ cum a iudice feratur statim habet effectum. nec denunciatio quod ad effectum aliquid operatur sed quod factum est publicat & insinuat ut supra de ap. nouit 11. q. 3. curæ. & c. debēt. supra de testi. co. præterea. ff. de test. l. heredes. & eadem ratio est in sententia interdicti scilicet ut ideo non suspendatur per appellationem quia illa secum trahit executionē ut supra de app. ad hæc. Sed opponitur quælibet sentētia diffinitiua secum trahit executionem. non enim indiget alia executione & tamē appellatur ab ea ut supra de exceptio significauerunt infra de test. Ray. & c. Raynaldus unde quāuis hoc uerum sit quod sententia excommunicationis secum trahit executionem & idem in sententia suspensionis & interdicti, non tamen est illa ratio quare sine huiusmodi non suspendatur per appellationem. sed est illa uerior ratio. quia sententia excommunicationis est medicinalis ut 11. q. 1. multi, disciplina enim est excommunicatio & non eradicatio ut 24. q. 3. notandum, excommunicatio enim est mucro episcopi. ut 16. q. 2. uisis. unde cum in huiusmodi sententijs censura ecclesiæ consistat ut infra ti proxi. quid per censuram specialiter indultum est. quia

sententiæ

sententiæ huiusmodi nō suspendātur per appellationem, ut magis cēsura ecclesiæ timeatur, & hæc uera sunt in sentētijs huiusmodi purè latis secus si sub conditione ferantur ut supra de appel. præterea. Itē secus cum sententia fertur & in ipsa sentētia suspenditur eius effectus ut supra de
19 app. dilectis. ¶† Tollitur excommunicatio per absolutionē. & quæ excōicatio intulit absolutio reddit. ut 15. q. 6. nos sācto rū. ca. iuratos. & ar. 3. q. 4 beatus. & supra de elec. quia diligentia. non tamen omnia quia si iusta fuerit excōmunicationis sententia prouentus medio tempore percepti non repetuntur. ut. C. qui mili. nō possunt. l. stipendia. & l. cum allegatur. nec enim pœnæ repeti solent. ut. ff. de con di. inde. l. pœnæ. ff. de procu. qui proprio §. ut in certis. ff. de tute. & con. distra. l.
20 1. §. nunc tractemus. † In absolutione autem hæc doctrina seruetur ut his qui absoluendus est iuret stare mandatis iudicis ut supra quod metus causa. ca. 1. infra eo. c. sacro circa fi. & ca. nuper in fi. Alibi dicitur quòd quis iurare debeat stare mandatis ecclesiæ ut supra de appella. ad hoc & supra c. cum desideres, in princi. Puto tamen quòd excommunicatus iurare debeat stare mandatis excommunicatoris quem contempsit, & si alicubi inueneris uitandum sit quòd mandatis ecclesiæ stetur expone id est prælati uel iudicis. Ecclesia enim & prælatus sinonima sunt ut. 7. q. 1. scire, posset tamen notari differentia inter unam formam & reliquam. nam cum iurat aliquis stare mādatis ecclesiæ. stabitur mandatis excommunicatoris uel successoris eiusdem, rationalē enim uidetur hoc iuramentum arg. supra de offi. de leg. quoniam abbas. Cū iurat aliquis stare mandatis certæ & nominatæ personæ ad personam successoris non extenditur iuramentum. nisi & de successore fuerit in iuramento adiectum. ut. ff. iudi. sol. cum apud. cum olim. Sed in primo casu si appareat iniustè excommunicatus in hac forma iurabit qui excommunicatus est ratione contumaciæ quæ consistit in non ueniendo ad iudicium uel ad tempus recedendo uel iudici non parendo. ut 11. q. 3. certum est. mandabitur autem ei ut pareat iuri ut infra eod. titul. per tuas. ¶Si uerò aliquis pro offensa sit excōmmunicatus, aut offensa illa sit manifesta scilicet per confessionem in iudicio factā uel probationem legitimam. aut euidētiam rei quæ nulla possit tergiuersatione celari, & tunc non relaxabitur sententia nisi prius sufficiens præstetur emenda. si uerò dubia sit offensa. sufficit ad sentētiam relaxandam si parendi mandato competēs cautio præbeatur ut infra eo. titu. ex parte. & cap. olim. sed in primo casu si appareat iniustè excōmunicatum nihil mādabitur absoluto ut supra de restitu. spo. literas in fi. infra eo. c. uenerabilis. & sic intelligo supra de offi. delega. cum contingat. & ca. prudentiam. §. ultimo. Item is qui excommunicato cōmunicat in crimine cum iuramento debet absolui. qui autem ei communicat sed non in crimine reconciliari poterit sine iuratoria cautione ut infra eodem nuper. §. is autē. ei qui pro offensa fuerit excommunicatus mandabitur ut de cætero similia non committat ut 23. q. ul. § pessimam. ¶Absolutio autem debet fieri cum solēnitate quæ habetur. 11. q. 3. cum aliquis. non tamen puto solēnitatem illam esse de substantia. & ideo sine illa solēnitate fit absolutio cum miserere mei deus & cum aliquantis uirgarum percussionibus. similiter cautio iuratoria non est de substantia, quam hodie qui excommunicati sunt præstant potius ad cautelam ex consuetudine ecclesiæ quam rigore canonis ut infra eo. ti. cū desideres. Cum uerò aliquis sit excommunicatus propter iniectionem manuum in clericum, hæc forma seruatur ut is qui absolutionem petit de parendo mandatis ecclesiæ & mādetur eidem ne de cætero in clericum, monachum uel alicuius religionis conuersum, manus injiciat uiolentas, nisi se defendendo, aut de mandato suorum prælatorum faciat, uel nisi super eū prælationis ministerium aut magisteriū habeat, aut cum ipso in eadem ecclesia socius esse noscatur ut infra eo. c. ex tenore

re

21 re. † Sed si satisfactio sit pecuniaria quæ
ritur cui debeat applicari. Ad quod respõ
deo, si manus iniectio fuerit facta in mo-
nachũ uel conuersum satisfactio præstita
applicabitur monasterio ar. 12. q. 1. non
dicatis insti. de iniu. §. seruus autem. Si cle
rico seculari tunc eidem applicabitur nisi
in cõtumeliam ecclesię sit pulsatus quia
tunc actio iniuriarum ecclesiæ competit.
ut. ff. de iniu. l. 1. §. ul. Et ei debetur satis-
factio in cuius ignominia dicitur facta
pulsatio ut supra de simo. de hoc. & c. au-
diuimus 27. q. 1. si quis rapuerit. in autẽ.
de sancti. episcopis. §. si quis rapuerit col.
22 9. ¶ † Sed quid si quis pro pluribus exces-
sibus una sententia sit ligatus. & in abso-
lutione nõ exprimit omnes excessus. sed
quosdam nunquid est absolutus. Respon-
deo non ut supra de offi. ordina. ex par-
te. Absolutio enim surrepta non prodest.
ut infra eodem. c. officij. Tan. autem scri
psit contrarium quod non placet. Nõ ob
stat infra eodem titu, cum per causa. ubi
dicitur ipsum tanquam excommunicatũ
satisfacere ecclesiæ suæ pro altera moni-
tione præmissa cogatis. illud enim tan-
quam nõ est similitudinarium sicut Tan.
dixit. sed ueritatis expressiuum. posset ta
men ejus sententia tolerari, cum ex igno
rantia uel negligentia causa supprimitur
arg. supra de rescrip. super literis. secus cũ
occultatur ex fraude. ut de offi. ord. ex par
23 te. ¶ † Item quæritur quid si quis pluri-
bus sententijs sit ligatus a pluribus præla
tis habentibus iurisdictionem in eo. uel
ab uno. Respondeo necesse est enim ut a
quolibet absoluatur. unde ultima absolu-
tio cõfirmabit præcedẽtes ut. ff. ad Treb.
l. 1. in fi. primi responsi. de pœ. dist. 4. §. ul.
supra de pœ. & re. quod quidem. ff. de ser-
ui. rusti. prædio. l. per fundum. Plures e-
nim absolutiões necesse sunt ar. ff. de no.
ope. nunci. l. de pupillo. §. si ex pluribus
2, q. 3. §. notandum in uer. si plura. Sed nũ
quid in hoc casu cum ab una sententia ab-
soluitur ab alia non dicemus cum partim
absolutum partim excommunicatum. Re
spondeo in qualibet absoluitur. sed in ul-
tima est absolutus, sicut in eo diximus qui
de uno confitetur & pœnitet, sed de alio
non. quia tunc erit pœnitentia fructuosa
cum alio pœnitebit ut supra de pœ. & re.
quod quidam possunt tamen excommu-
nicatores uni committere absolutionem
& ille posset omnes excõmunicationes
in unam absolutionem reducere sicut, &
plures obligationes acceptilatione tollũ
tur. ff. de accep. l. pluribus procedunt ista
secundum illam sententiam qua dicimus
excommunicatum posse iterum excom-
municari quo ad unum effectum excom-
24 municationis. † Est autem duplex effe-
ctus excõmunicationis scilicet deiectio
& ligatio. secundum primum effectũ ex-
communicatus amplius excommunicari
non potest. quia qui foris est expelli non
potest quid enim ad nos de his qui foris
sunt 2. quæst. 1. cap. multi. 24. quæst. 1. ca.
1. 2. & 3. & supra de iud. cum non ab ho-
mine iuxta alium effectum potest excom
municatus iterum excommunicari ut 3.
q. 4. Engeltrudam potest ligatus amplius
ligari & foris positus diutius extra tene-
ri, sicut uides in eo qui pluribus ligatur ca
thenis & secundum hoc intelligo geltru
dam. 11. q. 3. excellentissimus. ¶ Pœna
25 † non seruantis excommunicationem
est ut tardius recipiatur ad ueniam ut 11.
q. 3. qui iubente citius morte præueni-
tur ut 11. quæst. 3. episcopi & si clericus
excommunicatus ingerat se officijs diui-
nis exequendis incurrit irregularitatem
indispensabilem tanquam enormi deli-
cto ut 11. q. 3. si quis episcopus. Item si
credens se iniuste excommunicatum con
temnat incipit ligari ex suo cõtemptu ut
11. q. 2 §. cum igitur. & 24. q. 3. notandũ
in fi. Item excommunicatus non suscipit
partem in ecclesia ut. 32. di. præter hæc.
Et non tantum in una ecclesia hoc cõtin-
git sed in pluribus ecclesijs locum habet.
26 † cum enim excommunicatus in una ec-
clesia in omnibus sit uitãdus ut 11. q. 3. &
4. q. 5. c. 1, & 6. q. 1. si quis præsbyter. illi
prouentus ecclesiastici merito subtrahun-
tur cui ecclesiæ communio denegatur. ut
27 supra de app. pastoralis in fi. ¶ † Sed quæ-
ritur de suspenso an ei prouentus eccle-

fiastici subtrahuntur. Respondeo cũ su-
spẽsio plerumque fieri solet ex leui causa
utpote propter solam infamiam uel scã-
dalum populi siue plebis ut.2.q.5. præs-
byter. tali suspensio beneficium subtrahi
non debet quod non subtrahitur nisi ex
magna causa ut 16.q.7. inuentum. Nam
quandiu alijs remedijs locus nõ est. sunt
stipendia subtrahenda. ut. C.de excep.re
iud.l. stipendia. Si tamen ex magna cau-
sa suspensio fieret secus esset ut supra de
purga. ca. inter solicitudines 2.q.5. super
causam. Itẽ si suspensus contemnet suspẽ
sionem priuandus est interim beneficijs.
ut supra de æta. & quali. or. cum bone.
28 ¶†Restat uidere de pœna illorũ qui par
ticipant excommunicatis. In quo distin-
guitur aut quis cõmunicet crimini & cri-
minoso. aut criminoso tantum. In primo
casu incurrit eandem excommunicatio-
nem in numero qua tenetur is cui com-
municat. uidetur enim in eum deliquere
qui damnãt. Vnde ab eo uel eius superio-
re erit absolutio requirenda. ut infra e.nu
per.&.c. si concubinæ. Si autem commu-
nicat excommunicato non tamen in cri-
mine subdistinguitur. quia aut erat excõ-
municatus cum suis fautoribus & commu
nicatoribus. aut non. In primo casu com-
municans incurrit eandem & ab homine
non a iure ut 11.q.3. rogo.& c. excellen-
tissimus & infra eo. quòd in dubijs. In se-
cundo communicans excommunicato in
osculo. salutatione simplici loquela ora-
tione uel mensa incurrit a iure excõmu-
nicationem minorem ut 11.q.3. sicut si ex
communicatus cum excommunicato cõ
municauit. hæc autem excõmunicatio in
tertiam personam non transit. ut 11.q.3.
quoniam multos. Excipiuntur quidam ca
sus in quibus communicantes, excommu-
catis nullam incurrunt excommunicatio
nem. Vnde. Hæc anathema quidã faciũt
ne possit obesse. Vtile lex humiles res i-
29 gnorata necesse. † Vtilitas eius qui excõ
municato communicat & sciẽter facit ut
nulla excommunicatio incurratur. ut cũ
quis ab excommunicato exigit quod sibi
debet. ut infra eod.cap.finem. Item uti-
litas communicandi aliquando facit. ut
cũ quis cũ excõmunicato loquitur de his
quæ ad excommunicationem pertinẽt &
ad correctionem ipsius faciũt. ut 11. q.3.
cum excommunicato infra eod. ti.c. mo-
do.&.ca.cum uoluntate. §. prædicatores.
lex propter eandem.l. quæ est mulier cõ-
municans uiro excommunicato excom-
municationem non incurrit ut 11. quæst.
30 3. quoniam mulros. ¶ † Sed nunquid
idem est econuerso ut uir sciens uxorem
excommunicatam & ei communicans ex
communicetur non puto. quia uiris fœmi
nas subditas, & pœnæ famulas lex esse
uoluit. ut 33.q.5. hæc imago. Vnde mari-
tus potest uxorẽ cogere satisfacere & ab-
soluitur arg.7.q.1. sicut.& 33.q.2. placuit.
Humile sicut est in filijs. seruis ancillis.
mancipijs rusticis & seruientibus nec nõ
in omnibus alijs qui à Deo non curiales
sunt ut eorum consilio scelera perpetren-
tur ut in c. quoniam multos. Et quod di-
xi de filijs intellige de his qui in potesta-
te parris sunr secus in emancipatis Res
ignorata ut si quis alteri cõmunicat igno
rans eum excommunicatum dum tamen
ignorantia nõ sit crassa & supina. ut supra
de cle. exc. de apostolice. Necessitate. ut
cum quis transit per terram excommuni-
catorum ut infra eod. ti. cum uoluntate.
dummodo necessitas sit uera & non simu
lata. ut in ca. quoniam multos. Et nota q
omnes personæ tenent in illo ca. quoniã
usque ad illud uerbum. quicunque autem
omnino &c. tenentur communicare suis
superioribus excommunicatis propter ob
noxitatem qua illis tenentur astricti. sed
aliæ personæ quæ in eo.c. subsequũtur nõ
tenentur communicare imo debent eui-
tare. nisi articulus necessitatis immineat.
31 ut infra eodem ca. inter alia. ¶ † Sed nun-
quid parentes possunt licenter communi
care filijs excommunicatis domini fami
liaribus suis. Dixerunt quidam quòd sic,
nam eadẽ fide sunt astricti superiores in-
ferioribus qua, inferiores superioribus.
ut 22. quæst. ulti. de forma fidelitatis. Ve-
rius tamen puto quòd maiores excom-
municantur communicantes suis inferio-
ribus

ribus & hoc in pœnam maiorum qui cor
rigere debuerunt minores ne inciderēt in
excommunicationem ar. ad hoc 27. quæ.
1. de filia parentes autem castigare & eru
dire filios debent alias digni sunt pœna
32 ut 37. di. legant. Erubescit lex. ¶ † Quæri-
tur an peccet mortaliter is qui in casu nō
concesso communicant cum aliquo ex-
communicato. Respondeo sic. ut colligi-
tur ex illa decreta supra quod metus cau-
sa, sacris, & probatur. alias. nam talis est
excommunicandus ut. 11. quæstio. 3. si-
cut. & cap. excommunicatos. & ca. qui-
cunq; communicauerit. quod tamen in-
telligo sicut determinat decre. supra de
cle. ex. mi. si celebrat in fi. non autem de-
bet quis excommunicari nisi pro morta-
li. ut. 11. q. 1. nemo episcoporum. & c. nul
33 lus. ¶ † Quid si episcopus excommuni-
cet aliquem & postmodum communicet
nunquid incurrit minorem: Respondeo
sic nam illa a iure incurritur ut infra eo.
c. nuper. & ideo non obstant iura quæ in
cōtrarium possent induci quòd nullus po
test esse iudex suipsius. ut. ff. de arbi. l. pe.
ff. ad Treb. ille à quo. §. tempestiuum. Itē
si quis episcopus communicet aliquem ra
tione criminis & ipse idem communicat
34 communicato in crimine. ¶ † Item quid
si excommunicet aliquē cum fautoribus
& communicatoribus suis, & ipse postea
illi communicat. In his duobus casibus
scripsit frater Ray. in summa sua episco-
pum ligatum excommunicatione maiori
non sua sententia sed iuris & absolui de-
bere a suo superiori per decre. infra eo. nu
per quod mihi non placet. Nam primo
casu is qui in crimine non contrahit ex-
communicationem a iure sed a iudice. ui
detur enim in eum delinquere qui dāna-
uit. & ideo ab eo uel a suo superiore de-
bet absolui ut dicit i. la decre. nuper. quod
in casu præmisso dici non posset ut epi-
scopi sua sententia ligarentur, & idem di
co in casu secundo. nam cum quis excom
municatur cū communicatoribus suis pa-
ri anathematis uinculo constat principa-
lē excommunicatū & fautores seu com-
municatores illius fore astrictos. ut. 11. q.
3. excellentissimus. unde & ī hoc casu cū
episcopus sua snia ligari non possit ut su-
perius dictū est contrahet minorē excō-
municationem a iure. ¶ Quæritur pone
35 † quòd episcopus excommunicet subdi-
tū suum ratione criminis nunquid subdi-
tus cōmunicans ei in crimine ligatur ea
sententia uidetur q non ut infra e. a no-
bis in prima a nobis. immo nec remissio
alicuius episcopi extenditur ad subditos
alienos ut supra de pe. & remis. quod aūt.
puto tñ contrariū eo quod ille qui cōicat
in crīe uid. ī in eū delinquere quæ dāna-
uit. ut in decr. nuper unde contrahit forū
rōne delicti & quo ad hoc efficit subditus
36 excōicantis. ¶ † Quæritur de excōicato.
An possit intrare ecclesiā. Respon. excōi-
catus minori excōicatione pōt audire di
uina prætermissam eo quòd a sacramētis
est tantūmodo exclusus. ut dixi. supra eo.
ti. circa prin. Securius tamen puto si ex
deuotione abstinuerit. ar. 5. di. ad eius ue-
37 ro. ¶ † Sed nūquid clericus minori excom
municatione ligatus potest in choro cum
alijs officium suum prosequi. Respondeo
non si scienter & in contemptu ecclesiasti
cæ disciplinæ communicauit excommu-
nicato & sic contrahit minorē. quia tunc
est in mortali peccato & anathemate fe
riendus. ut supra de cle. ex. mi. si celebrat.
in fin. Et ut not. supra eo. ti. §. quæritur an
peccet. Cæterum si quis communicetur
excommunicato casualiter uel negligen-
ter uel ex uerecūdia potius quā ex contē
ptu poterit prosequi officiū nō tamen ce
lebrare nec sacramenta recipere uel con
ferre, ut in illa decre. si celebrat. laudo ta
mē ut prius faciat se absolui quā suū offi-
38 ciū in choro cū alijs prosequat. ¶ † Si ue-
ro quis sit excōicatus excōicatione maio
ri ecclesiam intrare non debet ut 33. q. 4.
uir cum propria. 21. di. cleros in fi. & si in-
trauerit clerici exire debēt officio dimis-
so. ut 11. q. 3 sicut apostoli. & c. excōmu-
nicatos. & c. qui excommunicauerit 24.
q. 1. omnis qui recedit. quod intelligo fa-
ciendum cum notorium est de excom-
municatione illius & alioquin publicē
non euitabunt ne prodere uideantur

ut 6.q.2.si tantum &c. placuit & 2.q.1.si peccauerit monere debent tamen eundẽ in secreto ut exeat, nam ingerendo se communicationi aliorum peccat mortaliter ut in.c.tantum.& supra de cle.90.c. illud circa fi. Sed si monitus nolit exire. tunc si clerici possunt infra ab officio desistere ut per hoc occultus excommunicatus non publicetur si desistant uel exeant scientes uel remaneant ignorantes. si quidam sciunt & quidam ignorant cautẽ tamen hoc fiat ut ille nõ prodatur. si enim occultum est ut dixi in priuato uitandus est ut saltem uerecundiæ rubore suffusus pro latenti excessu satisfacere compellatur. ut infra eodem titul. cum non ab ho-
39 mine. ¶ † Sed quid si publicè aliquis excommunicatus intret ecclesiam Respondeo publice exire moneatur. si non exeat dimittatur officium nisi sacerdos canonem inceperit. quia tunc perficere debet. non enim interrupta uel non completa dimitti debent sacra misteria. ut.7. q.1.nihil perfecto autem canone & sumptis corpore & sanguine Iesu Christi amplius in missa non procedatur excommunicato præsente. sed si ecclesia haberet iurisdictionem temporalem posset ipsam excludere uiolẽter.sed ubi nõ habet iurisdictionem & excõmunicatus ammonitus non exiret sed si ingereret procaciter & proteruè inuocari posset brachium
40 seculare.¶ † Sed nunquid clericus excommunicatus tenetur dicere horas. Respondeo sic. cum enim ad pensum seruitutis clericus tenetur. ut supra de cele. mis. c.1.ab hac seruitute per excommunicationem non liberabitur quia pœna non habet immunitatẽ ff.de interdi.& releg. l.relegatorũ.§.ult.ff. de nego. gest.l. siue hæreditaria.&.ff.ex quib.cau.ma.l.Papi. Dicet ergo horas suas non officiando ecclesiam sicut prius uel iusta consuetudinẽ præcedentem.ut 11.q.3.si quis episcopus damnatur &.c.si quis episcopus in conci-
41 lio. † Idem dico in suspensis poterũt bini uel trini excommunicati suspensi dicere horas suas. sed excõmunicati extra ecclesias suspensi uel interdicti in ecclesijs etiam interdictis ianuis clausis. interdictis & excommunicatis exclusis noce dimissa ita quod audiri non possint. ut
42 supra de pe.& re.quòd in re. ¶ † Itẽ no. quòd si clerici scienter & sponte participent excommunicatis & ipsos in officijs recipiant eadem excommunicationis sententia inuoluuntur nec absolui possunt nisi a papa.ut infra eo.c.significauit. & hũc rigorem inducit magnitudo excommunicationis scilicet propter excellentiam eorum in quibus communicatur. & cum sit pœnalis hæc constitutio non extendo.eo quòd pœnæ moliendæ sunt non extendẽdæ ut de pœ.dist.1.§.pene.ff.de pœ.l. interpretatione. quòd autem dicitur & in officijs receperunt.intelligo omnibus officijs quæ in ecclesia uel extra ecclesiam celebrantur ut de horis diurnis. & quòd dicitur sponte intelligo excludi coactionem absolutam non conditionalem quæ non defendit ab excommunicatione. & si satisfaciendo in parte defendat ut su-
43 pra quod metus causa sacris. ¶ † Quæritur an hæc uerba sufficiant ad excommunicandum scias te excommunicatum esse uel te excommunicatum cognoscas. uel habeas te pro excommunicato.uel reputes te excõicatũ. & uidetur quòd sic. ut supra de test.co.c.2.supra de ap. præterea. nam in sententia non refert an interueniant uerba directa uel æquipollentia. ut infra eo.ti.proxi.in hoc.unde si iudex dicat. uidetur titium nihil deberet scio. uidetur titiũ absoluere supra de ar.l.qui tamen.§.1.Item sola uoluntate aliquando excõicatur ut 11.q.3.si inimicus. sicut & uoluntate absoluitur.ut infra eo.tit.si aliquando itẽ si testator dicat. sciant hæredes mei me donasse liberto meo tales res inter uiuos.ex his uerbis domini si trãsit ad libertũ quamuis donatio non præcessisset.ff.de dona.ex hac scriptura. item si testator sic dicat, filiam meam ideo exhæredaui.quia dote contentam esse uolui. ex his uerbis cum uoluntate exhæredare uidetur.ut ff.de hæredi.insti.qui uolebant.Sed contra.uerba illa de quibus in princ. dixi non denunciandi habent magis.

gis quam ligandi sed Dei nunciatio non ligat. ut supra de app. pastoralis in fin. Item si testator dicat uolo & hæres meus manumittat seruum meũ multorum seruorum capita sibi relinquerim. si non sit uerum seruos fuisse relictos. nec hæredi dabitur actio. nec compellitur manumittere seruum suum. ut.ff. de le.2.l. titia. §. uerum.1.Respon. ¶Item nulla est substitutio. si non inueniatur institutus.ff. de hę redi.insti.l.ex facto.etiam agitatum puto uerba illa non sufficere ad excommunicandum unde in decre. illa præterea subandi te excommunico & excommunicatum te scias.& eodem modo subandi in decre.de testi.co. † nam excommunicatio odiosa est. & ideo restringenda non amplianda.ff.de liber. & posthu.l.cũ quidam supra de consangui. & affi. quod dilecto.& ad superiores rationes pro prima parte inductas. Respondeo prima nõ ob.quia æquipollentia intelligo hæc excommunico uel a communione ecclesiæ excludo. Non ob lex illa ex hac scriptura.quia illud benigna interpretatione concludi ut in litera continetur. Item non ob. lex illa quæ uolebat quod illud ex uoluntate testatoris procedit & in ultimis uoluntatibus uolũas.testatoris lex est ut in autem. de nup.§. disponat coll. 3.Item dicit cõsueuit quòd si aliquid prohibetur sub interminatione excommunicationis non incurritur excommunicatio quãuis fuerit prohibitum.ut supra de iure pa.relatum.& quia ẽxcõmunicationes uim sententiæ non habẽt secus sub diffinitione excõmunicationis tũc.enim statim incurritur excõmunicatio cũ sit prohibitũ ut supra de immuni.ec.nõ.eo minus in fi. Et eodem modo cum mãdatur aliquid sub pœna excommunicationis ut.63. di. salonitane. nisi à iure mandetur ut.30.di. per totũ.& est ratio quia ius magis irascitur in contẽptu ministri iure quã in contẽptu sui ipsius. ut.ff. de arbi.l. si cum dies

45 §.dies.&.l.celsus. ¶ † Quæritur pone super caput clerici urbrem baculum uolens ipsum percutere non tamen percutio nunquid incido in canonem uidetur quòd sic, quia quæ manũ eleuat uersus aliquẽ tenetur iniuriatum ut de pœ. di.1.si quis pulsatus &.sine uiolentia manus inciditur in excõmunicationẽ.ut eo.ti.nuper, in prin. 17.q.4.sicut.& eadẽ cõmouetur de eo qui clericum sequitur ut uetberet licet nõ uixerit quia non capit. ad utranq; qõnẽ sic dico quòd neuter incidit in canonẽ quia canon ille si quis suadente. factũ exigit.s. manus iniectionẽ.dũ dicit item iniuriã dũ dicit suadente diabolo. Itẽ uiolentiã dũ dicit uiolentas manus quæ uerba eũ effectu intelligo. ut de pœni.di.1.hoc autem. Item cum illa constitutio sit pœnalis ip-

46 sam non extendo. † Pone quòd quis mandet manus uiolentas iniici in clericum & tandem pœnitet ante manus in eiectionem nunquid secuta manus iniectione incidit mandator in canonem. ut infra eo. titu.mulieres. Respondeo sic. nisi mandatum reuocetur ita quod mandati reuocatio perueniat ad mandatarium.ut.ff.manda.l.si mandasse.ff.de procura.l. si procuratorem.C. de satisdando.l.una supra de

47 procura. auditis &.e.mandato. ¶ † Sed pone si mandator moriatur ante manus iniectionem. dicunt quidam eum non incidere in excommunicationem. iã mortuum. tum quia morte finitur mandatum ff.manda.l. inter causas.§.1.institu. manda.§.recte supra de offic deleg. gratum. & c. licet nondum. tum quia ecclesia sub terra non ligat. ut infra eodem titulo à nobis in secunda à nobis. & 24. qu.3. ligantur. Sed uerius dicitur eum fore excommunicatum post mortem nisi mandatum reuocet ante mortem cum intelligatur decedere in eadem uoluntate. ut supra de bap. & eius effectu.maiores. ff. de mand.uind.l.si pater bene autem quis excommunicatur post mortem. ut 24. q.2.

48 sane. ¶ † Item quid si non mandet sed ratam habet iniectionem manus in clericum dicũt quidam quod incidit in canonem. nam ratihabitio & in maleficijs locum habet. ut supra de simo. sicut. C. de incest. nupt.l.3.ff.de ui & ui arg.l. 1.§. quòd argum. contra.ff. de his qui not. infam.l.quis ergo.ff. manda.l.si uero.§.si potest

teft ff. de ui & ui. ar. l. 1. §. qui igitur quod meo nomine gestum non est ratum habere non possum. ff. de nego. gesti. l. si pupilli. § sed si pupilli. §. sed si ego. ff. de preca.
49 l. si seruus. ¶ † In summa notandum quod qui manus inijcit in clericum uiolentas duos offendit & illum quem lædit & ecclesiam. Læso satisfieri debet per humiliationem & dilectionem uel pecuniæ præstationem si damnum interuenit ut infra eo. c. ea noscitur. Ecclesiæ autem satisfit cum iuratur de parendo mandatis ipsius & mandatum illud suscipitur de quo habes infra eod. titulo ex tenore. sed si sine mandato & satisfaciendo huiusmodi absolutio fiat uidelicet & tenet ut infra eo. c. cum desideres. Sicut enim excommunicatio facta non seruata forma uidelicet & tenet 11. q. 3. si episcopus. sic & absolutio & enim dominus ius esse uoluit utriusq;
50 ligandi & soluendi. ut de pe. dist. 1. † Et nota quòd licet canon ad præsidium editus clericorum ille 17. q 4 si quis suadente, tria requirit quantum ad hoc ut incidatur in ipsum. s. iniectionem dum dicit iniecerit. uiolentiam dum dicit uiolentas. & iniuriam dum dicit suadente diabolo. Fallit hoc casualiter. nam aliquando inciditur in illum canonem siue iniectione manus propter uiolentiam. ut j. eo nuper in prin. aliquando siue uiolentia propter iniuriam. ut infra eo. contingit. Aliquando sine uiolentia & iniuria propter solam iniectionem. ut infra eo. tit. uniuersitas. Item no. quòd olim secundum antiquos canones quilibet audiebatur uolens de iniusta excommunicatione docere. ut 11. q. 3. si episcopus. Hodie. n. non auditur nisi in duobus casibus. si dicat sententiam excommunicationis latã post appellationem legitimè interiectam uel intolerabilem errorem in sententia fuisse expressum. ut infra eod. ti. per tuas.
51 † Intolerabilis error põt dici quodlibet mortale peccatũ ut si quis excommunicat aliquem quia non furatur uel quia nõ fornicatur. Vel intolerabilis error dici potest cum expresse contra ius pronũciatur ut 2. q 6 §. Diffinitã. ff quæ sententiæ si ne ap. re. l. 1. §. 1. & talis error facit exhæredationem nullam. ff. de liber. & posthu. l. posthumus. §. ult. & l. sequenti. sic nec uidelicet tutoris datio si error facti sit in datione expressus. ff. de tuto. & cura. l. Seyæ. sic & obligatio per errorem facta non tenet. ff. si quis cau. l. sed & si. §. ul. ff. de fidei. l. si postquam. uel error in sententia excommunicationis exprimitur. cum excõmunicator dicit excommunico te quia credis in Deũ uel quia caste uiuis. uel pone exemplum. ut si dicat excommunicator. excõmunico nisi missam dixeris pro anima talis hæretici. ut 11. q. 3. si quis episcopus. Hug. tamen dixit tũc demum sententiam excommunicantis continere intolerabilem errorem cum fertur pro contrario eius pro quo ferri solet. n. ferri pro contumacia. ut 11. q. 3. nemo. c. certum. si ergo feratur pro obedientia ut si excõmunicetur quis quia obedit sententia continet intolerabilẽ. uerius tamen puto quod
52 prius dixi. † Et licet duo casus assignantur in quibus sentẽtia excõmmuicationis non teneat ipso iure ut dictum est. ego assigno & alios tres ut si episcopus excedat in exactione procurationis & quia sibi non paretur excommunicet. ut supra de exceff. præb. cum ad quorundam. Item cũ quis supponit se protectioni Romanæ ecclesiæ, & ex simplicitate nõ appellet. sententia excõmunicationis in eum lata non tenet. ut de ap. ad audientiam. Item si sententia excommunicationis feratur à prælato hæretico uel excommunicato. ut 24. q 1. audiuimus. Et nota quòd ubi iudex uel prælatus dicit excommunico intelligendum est de maiori excommunicatione non de minori. ut infra eod. ti. si quem non obstante. ff. de pœnis. l. si præses.

Summarium.

1 *Verbum quid sit.*
Verba ad quid sint instituta.
2 *Verbum quare dicatur filius Dei.*
Verbum unde dictum. & qualiter uerba debeant interpretari.
3 *Nomina quare sint inuuta.*
4 *Rescriptorum uerba quis interpretetur.*

Inter-

5 *Interpretatio iuris an & quando necessaria & inscriptis redigenda sit.*
6 *Interpretationes à iure quibus per omnia standum est.*
7 *Interpretatio iuris quando prorogetur.*
8 *Interpretatio iuris quando arctetur.*

¶DE VERBORUM SIGNIFICATIONE. Rubrica.

DIctum est de personis in primo libro.in secundo de iudiciis.in tertio de uita & rebus clericorum. in quarto de sponsalibus & matrimonio laicorum. in quinto de criminibus. Sed quia circa uerbo. interpretationes & intellectus oriuntur quæstiones frequẽtius ita ut plerunq; nexam soluimus nodum ligemus.ut infra eod.tit. cum olim. ideo ponitur hic rubrica de uerbor. significa. ¶ Videamus quid sit uerbum. unde dicatur. qualiter hic sumatur. qualiter sit interpretandum quis possit uerba dubia interpretari.ultimo uidendum est quando possit artari uel prorogari interpretatio.

1 ¶† Verbum est pars orationis cum temporibus & modis sine casu significatiuum actionis & passionis. his autem ponitur uerbum in larga significatione ut supponat pro qualibet parte orationis per quã is qui loquitur de animo gerit in notitiã aliorum deducat uerba enim non proptea instituta sunt ut per ea se inuicem homines fallant sed ut eis quisque in alterius notitiam proferat. uerbis igitur uti ad fallaciam non ad quod sunt instituta peccatum est. Interest. enim quemadmodum uerbum procedat ex animo ream linguam non facit nisi rea mens ut probantur hæc 23. quæstione 2. is autem. & capitulo. homines in fi. Vnde uersus. Nõ nisi mente rea sit mea lingua rea. unde qui contra mentem loquitur nihil dicit. quia non dicit quod cogitat quia uox illud non signat nec dicit quod uox signat quia illud non intendit. igitur nihil di-
2 cit.ut.ff.de rebus dub.l.in ambiguo.† Verbum autem dicitur filius Dei quia & sicut per uerbum exprimitur uoluntas hominis sic per filium Dei uoluntas patris. ut de pœn.dist. 1.uerbum Dei dimittit peccata.dicitur autem uerbum ab aeris uerberatu quod commune accidens est omnibus partibus orationis siue sumatur in prima significatione siue in secunda. In priuilegijs siue in scriptis interpretabuntur uerba ad id ad quod sunt instituta. ut 22. q.2.quod autem.non.n.sensum extrinsecum alienum & extraneum debitis quærere ut.37.distin. relatum & ad communem intelligentiam uerba sunt referenda. ut supra de spon. ex litteris.ff. de leg. 3.l.non aliter. Sed contra plerunque dum proprietas uerborum attenditur sensus ueritatis amittitur. ut infra eod. titul. prætetea, nam potius mens attenditur quam uerba sint consideranda.ut.22.q.5. humanæ. aliquando contra communem intellectum sit interpretatio. ut supra de postulando ad hæc. & potius consideran dum est quod testator senserit quam ipsa uocis significatio.ut.ff.de fundo instructo l.cum de lanionis.§. asinam. & hæc uera sunt ubi interpretatio uerbi haberetur à iure sicut canon interpretatur statim. idest usque ad annum & diem.ut.20.quæstio.2.puella, puto quod in rescriptis & priuilegijs magis mens & intentio superioris attendenda, sunt quam uerba consideranda. ut supra de officio dele. super eo. supra de decimis ex multiplici supra de priuilegijs quanto.&.c. in hijs. nã quãuis uerba priuilegiorum inspicienda sunt ut supra de priui. porro.plus tamen considerãda est mens. ut.ff.de le. & se. con. l.seq.1.q.1.marchion,12.q 5. humane in fra eo.ti.intelligentiam.& idẽ dico in testamento quia mens prior & potẽtior est quã uox.ut ff.de supel.l.Labeo, in fi.Vnde si testator mihi legauit seruum sub appellatione stichi cum uocaretur pãphilus non stichus qui ex uerbis significatur sed
3 pamphilus debetur † nomina enim significandorum hominum gratia reperta sunt quod si quolibet alio modo intelligãtur nihil interest ut insti.de lega.§.si quis in nomine & idẽ est si in fundi nomine sit erratum. ut.ff. de lega.1.l.3. Secus in nominibus

nominibus rerum. rerum enim uocabula immutabilia sunt hominum mutabilia. ut
4 in ea.l. in.fi. r.ii. ¶ † Verba rescriptorum domini papæ intetpretatur papa supra de sequestr. c.1. Aliquando & legatus interpretatur. ut supra de postulando.c.1.
5 ¶ † Quis autem possit interpretari priuilegia dixi. supra de priuil.§. sed pone.de interpretatione uero iuris distinctio est antiqua interpretatio generalis est necessaria & in scriptis redigenda interpretatio principalis. ut.C. de le.& se.con.l.non dubium supra de senten. excom. inter alia. Generalis necessaria sed non in scriptis redigenda interpretatio cõsuetudinis ut. ff.de leg.& se.con.l. si de interpretatione supra de consue.cum dilectus. Non generalis sed necessaria in scriptis redigenda interpretatio iudicis.ff. de le.& se. com.l. non possunt &.l. nam ut ait. generaliter nec necessaria nec in scriptis redigenda interpretatio magistri.ut.C.de profes.l.1. lib.12.quia nullius additus in uerba magi
6 stri. ¶ † Sunt interpretationes a iure quibus per omnia standum est ut in decre. hic positis &.C.&.ff eo.ti.per totum. Sed præter his iuris interpretationes inuenimus & alias nam nomine beneficij non continetur rectoria uel personatus.ut supra de præbendis cum olim. & hoc ne iuri eorum ad quos spectat electo detrahatur & simile alias supra de offi. deleg. super eo. uer. uerba illa ordinetur ecclesia talem interpretationem recipiunt ordi-, nec per alium instituentem ad quem insti tutio spectat sed nomine beneficij continetur præbenda. ut supra de præben. pro illorum. non obstat his infra eodem titu. tua.ubi præbende & maiora officia nomine beneficij continentur. illud enim obtinet fauore ecclesiæ a debitis releuandis.& ideo dicit litera in hoc casu. ideo ius interpretatur constitutionem illam supra de conces.præben. uel ecc. non ua.c.nulla quod ad archiepiscopatus uel episcopatus non solet extendi sed ad personatus alius & minora beneficia coartari. ut supra de conces.præ.uel ec.c.dilectus quam uis hodie illi dilectus uideatur derogatũ, per constitutionem illam supra de elect. ne pro defactu.sic interpretatur eadem decreta. nulla locum non habere nisi præbendæ fuerint distinctæ. ut supra de conces.præben.c.ex parte. Host. sic interpretatur eandem constitutionem nulla.ut in. 6.mensibus de quibus loquitur tempus suspensionis nullatenus computetur cum illa Lateran. & concilij constitutio contra negligentes tantum fuerit promulgata.ut supra de con.præben. quia diuersitatem. Interpretatur electio idest confirmatio. ut supra de consue. cum dilectus.Item ius interpretatur clausulam illam quæ interponitur in rescriptis. quod si duo uel omnes interesse nequiuerris &c.ut intelligatur de impossibilitate iuris uel facti. ut supra de rescrip. scisciatus & illa decre. interpretatur illam scisciatus. & illam supra de offi. delega. prudentiam dicens quod si clausula quod si omnes uel ambo ponitur in rescripto & unus interesse non potest nec committere potest supra de offi.delega.coram. Item decre. illa per tuas interpretatur aliam eiusdem titu licet Hely.de simo.Item decreta. illa supra de offi. delega. super quæstionum interpretatur illam cum te consulente. Item decre. illa. de consan. uir qui a stipite interpretatur aliam eiusdem ti. nõ debet. sic quod aliqui distantes inter se quarto gradu possint contrahere nisi quamuis alter distat a communi stipite.4. gradu. alter.5. Item decre illa supra qui fil. sunt legi. per tuas. in fi.interpretatur aliam. eiusdem.t.transmissæ. dum dicit qui in casu dissimili loquitur. Item quod dicit decre. illa qui fil. sunt leg.cum interio. ucterem quod filij nati ex illis parentibus qui ignorantes impedimentum in facie ecclesiæ contraxerunt legittimi sunt interpretatur aliam in eodem titul. dicens idem esse si alter coniugum ignoret impedimentum. Item quod dicit decre. supra de ui. & ho.cler. quoniam. & alia supra de sen. excom.monachi scilicet quod si aliquis de communiter uiuentibus manus in confratrẽ inijciat uiolẽtas a suo abbate uel superiore potetit absolui interpretatur decre. supra de sen.ex-

fen.excom.cum illorum.dum dicit nisi excessus extiterit difficilis & enormis. ut si ad mutilationem membri uel effusioné sanguinis est processum aut in episcopú uel abbatem uiolenta manus iniecta. Ité decre. illa supra de cogna.spic. r. interpretatur illos canones.30.q.3. super quibus, & post susceptum. hæc exempla & alia his similia de iuris interpretatione notare per se poterit quilibet studiosus. ¶ † Ité prorogatur iuris interpretatio ratione fauoris ut si cui indultum sit retinere beneficia uacantia in sua ecclesia & fructus eorum percipere. ac in solutionem debitorum eiusdem ecclesiæ conuertere per interpretationem extenditur nomen beneficij ad præbendas uel beneficia maiora. ut infra eodem. tua nobis. Item uerbum illud labores extenditur ad omnia quæ quidem religiosi proprijs manibus & sumptibus excolunt. ut supra de decimis ex parte. Item priuilegium indultum de decimis non soluendis extenditur ad decimas per interpretationem possessionum quæ post modum acquiruntur. ut supra de priuile. quia circa. Item quod quibusdam religiosis indultum est scilicet ut cum Romæ terre fuerit interdictum excommunicatis & interdictis exclusis possunt quandoque ianuis clausis suppressa uoce non pulsatis campanis diuina officia celebrare ad episcopos prorogatur. ut supra de priuil.quod nonnulli. sic per interpretationes extendimus donationes. ut supra de dona. cum dilecti. unde si Imperator donet demum interpretatur cum omnibus iuribus & pertinentijs suis esse donatum. ut.C. de bo. uac.l. si quando lib. 10. Idem facimus in testamentis similiter ratione fauoris. Vnde si aliquis leget uina interpretamur & uasa uinaria legasse.ff.de ui.& tri. leg.l.si cui.§.si uinum.&.ff. de penu.le.l. qui penum §.ulti.&.l. namque. & auibus legatis & auiaria debentur.ut.ff.de leg.3.l.auibus. Non enim in causa testamentorum ad diffinitionem utique descendendum est cum plerunque abusiue loquãtur homines nec proprijs nominibus uel uocabulis utantur. ut.ff. de leg.3.l. non aliter. §. titius. Ideoque cartarum appellatione libros intelligimus esse legatos cum uox testatoris uoluntas urgeat ut cum quis dixerit cartas meas uniuersas, qui nihil aliud quam libros habeat studiosus studio so relinquens.ut.ff. de lega.3. l.librorum §. quod tamen. Item prorogatur iuris interpretatio ratione generalitatis ut cum quis obligat bona sua & futura bona intelligatur obligare.ut. C. quæ res pignori oblig.pos. l. ultima. Item cum quis fundum obligat nihil excipiens ius patronatus quod in ecclesia in fundo sita obtinet obligare uidetur. ut supra de iure patrona.ex literis. ¶ † Aliquando interpretatio iuris artatur ut in procuratione exigenda ne subiecti grauentur. ut supra de cé. quá to. Item artatur ut exactionis & auaritiæ nota uitetur ut supra de cen. ex parte. Ité interpretatio artatur odij ratione ut cum decimæ laico conceduntur in feudú quod male fit ut supra de his quæ fi. a præla. sine con ca. c. cum apostolica. Item in hoc casu occasione decimationis antiquæ nó fuut decimæ noualium usurpandæ in talibus non sit extendenda licentia sed potius restringenda.ut supra de decimis.tua odia enim per interpretationem restringenda sunt. ut.ff. de liberis & posthu.l.cú quidam supra de consangu. & affini.quod delicto. Item artatur uenditio per interpretationem ut non uideatur episcopatú uel uenditum uel in uenditione exceptú quod uenditionis tempore nó extabat ut ff. de contrahen. emp.& uen.l. Rutilia.& hoc ideo quia in uenditione inspicitur té pus contractus. Item in fauorem rei fit restitutio per interpretationem,nam si quis legauerit nummos & nescimus de quibus sensit tunc sumitur coniectura ex pluribus.spectatur enim consuetudo patrisfamilias in primis deinde regionis in qua testator uersatus est. sed & mens patrisfamilias & legatarij dignitas uel charitas & necessitudo. In summa, quæ præcedũt uel sequuntur scripta scrutanda sunt. ut.

ff.de lega.1.l.filiusfamilias. quia si nec ex illis coniectura capi possit, tunc locum habet quod dicitur nummis in distinctè legatis exiguiores debentur si neque ex consuetudine patrisfamil. neque ex regione unde fuit neque ex contextu testamenti possit apparere.ut.ff.de legatis tertio.l.nummis. quod ideo contingit quia cum hæres damnatus sit nummos dare in potestate eius est quos uelit dare & liberare. ut.ff. de legat.3.l. qui concubina.§. primo.

Summarium

1 Regula quid sit. & unde dicatur.
2 Regulæ unde summantur.
3 Regula omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolnitur quomodo intelligatur.
4 Regula quod dubia in meliorem partem sunt interpretanda, qualiter sit intelligenda.
5 Regulæ quòd utilius scandalum nasci permittitur quam ueritas relinquatur, sensus.
6 Regulæ quod est illicitum necessitas facit licitum, explanatio.
7 Regulæ quod latenter, aut per uim, uel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere, declaratio.
8 Regulæ quod iudex à tormentis incipere non debet intellecti.
9 Regula quid quid in sacratis Deo rebus & episcopis agitur pro sacrilegio reputatur quomodo sit intelligenda.
10 Regula qui ex timore facit praceptum aliter quam debeat facit. qualiter intelligatur.
11 Regula offendens in uno factis est omnium reus intellectus.
12 Regula non potest esse pastoralis excusatio si lupus oues comedat, & ipse nescit declaratur.
13 Regula indignum est, & tam Romana ecclesia consuetudine alienum ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur declaratio.

¶DE REGVLIS IVRIS. Rub.

AD eximij operis consumationem & ministrorum iuris canonici instructionem perfectissimam doctrinam diffinitiones iuris siue regulæ supponuntur unde intitulatur rubrica de regulis iuris. ¶ Videndum est quid sit regula unde dicatur qualiter finiatur.ex qui
1 bus regula surgit.¶ Regula † quidem est quæ rem breuiter enarrat non ut ex regula ius sumatur. sed ex iure quod est regula fiat. ut.ff.eod.titul.l.1. Sed ingrammatica regula est multorum cõsimilium collectio. ¶ Regula dicta est ex eo quod recte ducit nec aliquando aborsum trahit. Alij dixerunt regulam dictam uel quòd regat uel quòd normam recte uiuendi præbeat uel quod distortum prauũ que corrigat.ut.3.dist.regula.¶ Sed obijcies si hoc facit regula. ergo regula est ius sed contrarium dixi non ut ex ea ius fiat. Respondeo in decre. sumitur regula secundum quòd canon græcè latine regula nuncupatur. ut.3. distin. canon. sumitur autem regula uel ex signo uniuersali. ut infra eodem titulo. omnes res.ff.eodem titulo.l.omnia. uel ex signo indiffinitio.ut.ff.eodem titulo.l. quicquid calore iracundiæ. uel ex alio generaliter dicto. ut infra eodem titulo quod non est
2 licitum.¶ † Sumuntur regulæ ex iure constituto.ut.ff.eodem titulo.l.1. & ut superius dixi. quædam tamen sunt in quibus regulæ uel diffinitiones proditæ nõ sunt. quia nec tradit possunt.difficilis est enim aliquarum rerum diffinitio ut moræ.ff.de usu.l.mora, in prin. sic & alibi lex dicit in impensis factis in rebus dotalibus.quæ autem impendia ex rebus dotalibus deduci debeant non tam facile in uniuersum diffiniri quam singula ex genere & magnitudine impendiorum extimari possunt. ut.ff.de impen. in rebus dota. fac.l. quod dicitur, in fi. Item non potuit diffiniri quanta fides sit testibus adhibenda. & ideo hoc arbitrio iudicis reseruatur

uatur dum dicitur. cum magis scire potes quãta fides sit testibus adhibenda.ut.ff.de testi.l.testium fides. in uersi. uerba epistolæ.sic quanti temporis pœnitentia sit peccatoribus imponenda canone non potuit diffiniri. & ideo dictum est tempora pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt. tuo iudicio prout conuersorum animos prospexeris esse deuotos habito respectu ad ætatis pericula & egritudinum necessitates. ut.26.quæst.7.tempora. &.capi.hæc sic.¶ Item quatenus & cuius interfit non potuit diffiniri. eo quod non in iure. sed in facto consistit. ut.ff. eodem titulo.l. quatenus. ¶ His igitur præmissis ad aliquam præsentis tractatus doctrinam. regulas sub hac rubrica positas exponamus.

3 ¶ † Prima igitur regula.omnis res per quascunque causas nascitur per easdem dissoluitur sub audi in contrahentibus agentes. ut est uidere in emptione & uenditione quæ consensu contrahuntur.& contrario consensu dissoluuntur rebus integris existentibus.secus si ad solutionem pretij uel rei traditionem peruentum sit. ut.C.quando licet ab emp. re.l.1. Idem in alijs bonæfidei contractibus. ut. ff.de pact.l.si unus.§.idem. Idem in sponsalibus de futuro. ut supra de sponsali. præterea. secus in matrimonio. ut supra de iurand. tua.&.ff.de eo qui cog.consan. uxo.suæ super e. hoc ideo.quia matrimonium non soluitur nisi morte.ut.32. quæstio.7. licite. & in auten. de nup.§. deinceps. colum.3.& simile ad.l. illam.ff. eodem titulo.l.nihil.

4 ¶ †.Secunda regula dicit. quod ea facta quæ dubium est quo animo fiant in meliorem partem interpretemur. ut enim uir præditus scientia literarum & maxime prælatus cum propria consanguinea conuersatur credi debet quod hoc faciat affectionis & non fornicationis causa. ut supra de præsum. cum iniuncte. Item cum legatus ecclesiæ Romanæ & maximè cardinalis equum uel aliud modicum recipiat ab eius cognato cui confert aliquid spirituale. credendum est quod non simoniæ. sed necessitatis causa recipiat. ut supra de simoni.& si quæstiones. & hoc ideo contingit. quia quilibet præsumitur bonus donec contrarium probetur. ut supra de seruti. capitulo uno. supra de præsumptio. dudum. & nullum. suæ salutis immemorem. ut.1. quæstione. ultima sancimus. Alia iura dicunt in humaniorem partem in dubijs declinandum. ut de transactio. capitulo ultimo.l. distinct. eos. Alia in dubijs quod tutius est tenere debemus. ut supra de præsby. non bapt. mi. ueniens. supra de bapt. & eius effec. de quibusdam. de consti. distinctione. 4. si nulla & distinctione prima præsbyteri. Alia in dubijs suis conscientijs homines relinquuntur supra de iureiurand. mulieri. 33. distinctione. habuisse.

5 ¶ Tertia regula est. † utilius scandalum nasci. permittitur quam ueritas relinquatur. scilicet fidei. uel ueritas bonæ uitæ. Triplex est. enim ueritas bonæ uitæ. & hæc nunquam dimittatur propter aliquod scandalum. quia pro nullo scandalo debet committi mortale peccatum. ut supra de noui ope. nunc. cum ex iniuncto circa fin. Item iusticiæ respectu iudicis. disciplinæ respectu prælati. Et in his aliquando ueritas dimittitur propter scandalum. ut.23. quæstione quarta non potest. Vnde uersus.
Est uerum uitæ, doctrinæ iusticiæque.
Vnum semper habe. duo propter scandala linqui.

6 ¶ † Quarta regula est quod non est licitum necessitas facit licitum. simile ad hanc regulam de conse. distinctione prima sicut. & distinctione tertia peruenit. & distinctione.5. discipulo. supra de fur. qui per necessitatem. Et est ratio. quia necessitas est contraria uoluntati.ff. quod met. causa.l.1. & nullum peccatum nisi uoluntarium. ut.15. quæstione. prima §.1. & capitulo illa.

7 ¶ † Quinta quod latenter aut per uim uel alias illicitè introductum est nulla debet stabilitate subsistere. in hac potest poni exemplum in exactis latenter aut per impressionem aut per dolum à prælatis introductum quæ subsistere de iure non debent. ut.10. quæstio.ter-

stio.tertia quia cognouimus. supra de ex
cess. prxla. sane. uel potest poni exem-
plum in cõsuetudine irrationabili introdu
cta latenter uel per uim quæ subsistere
non debet.ff. delegatis. & se. consu.l.
quod non ratione. supra de consuetudi.
8 capitulo ultimo. ¶ † Sexta in ipso causæ
initio non est à quæstionibus inchoan-
dum contingit hoc ideo quia ad quæstio-
nes non peruenitur nisi per præsumptio-
nes.& iudicia & propterea non est à quæ
stionibus inchoandum. ut dicit hic &.ff.
eod. titulo.l. prima Respon.1. &.C. eo-
9 dem titulo.l. miles.¶ † Septima quicquid
in sacratis Deo rebus & episcopis agitur
pro sacrilegio reputatur quia sacra sunt
& à quocunque uiolari non debent. sacri
legium enim committitur si res ecclesiæ
diripiantur ut.1.quæst.3.peruenit.16.quę
stio.7.c.2 17.quæst.4. si quis domum su-
pra de so.compe.conquestus supra de sen
ten.excom.conquesti.& quod dicit sacra-
tis supple maxime nam & non sacratæ pri
uilegium habent & serui ecclesiarum. ut.
12.quæst.3.ecclerum seruos. sic & cum in
iuria infertur personis ecclesiasticis. ut.
17.quæst.4. si quis suadente. & quod hic
dicit de episcopis subaudi maxime.17. q.
10 4. si quis deinceps. ¶ Octaua † qui ex ti-
more facit præceptum aliter quam de-
beat facit.& ideo iam facit intelligendum
est de præcepto diuino & de eo qui illud
facit timore seruili. qui non potest esse si-
mul cum charitate, unde talem timorem
habens non potest mandata domini ad-
implere. cum non sit in charitate quæ est
summa omnium bonorum operum. ut de
pœni. distin.2.charitas secus est de timo-
re filiali qui simul habetur cum charitate
unde qui timet Deum faciet bonum.Item
timor seruilis introduxit filialem sicut se-
ta filium uel lignum ut de pœni. distin.2.
sicut seta. unde dicitur creuit charitas &
minuitur timor ut de pœni. distin 2. for-
te nara. perfecta uero charitas foras emit
tit timorem. ut.23. quæstio.6 schisma-
tici. qui igitur timore seruili facit præce-
ptum Dei nec facere intelligitur ut di-
11 ctum est.¶ † Nona offendens in uno factus
est omnium reus. quod sic intelligo ut
offendens in uno peccato mortali fiat
reus omnium. quo ad sufficientiam dam-
nationis idest ita sufficiat unum ad æter-
nam damnationem sicut omnia uel offen
dens in uno. idest in una uirtute. nam
statim subintrat uitium uirtutis opposi-
tum cum excluditur uirtus. ut.32. quæst.
1.cum denunciatur improbitati.& sic cum
habeat unum uitium mortalis peccati om
nium uirtutum factus est reus, quia nul-
lam habet uirtutem uel uno idest in cha-
ritate sine qua nemo potest saluari ac si
omnium peccatorum reus esset & simile
12 ad istud de pœni. distin.6. ca.1. ¶ † De-
cima non potest esse pastoralis excusatio
si lupus oues comedat & ipse nescit. hoc
ideo contingit quia de custodia tenetur.
ff. loca. & condu. qui mercedem. pastor
enim uigilare debet & animam suam po-
nere pro ouibus. ut.23. quæstio.4. tres
personæ. & ideo tenetur de culpa sicut
custos carceris. ut.ff. de custo. & ex. re.l.
ulti.non igitur excusatur pastor ignoran-
tia quia de negligentia tenetur ut præla-
tus.81. distin. dictum. sicut nec excusa-
tur custos fornacis si obdormit uel ne-
gligenter custodit & ignis euagatus uil-
lam incendit. ut.ff. ad.l. aquil.l. si ser-
13 uus. ¶ † Vltima regula est indignum est
& à Romanæ ecclesiæ consuetudine alie-
num ut pro spiritualibus facere quis ho-
magium compellatur: hoc ideo quia si-
monia committitur. ut supra de simo. si
diligenti. Sed sacramentum de fidelita-
te & si clericus priuatus non debeat suo
prælato præstare.ut supra de maio.& obe.
legebatur. si tamen hæc consuetudo de-
poscat præstabitur. ut supra de uerb. sig.
cum clerici supra de elec. qualiter sed à
prælato de iure præstatur suo superiori.
ut supra de iureiur. nullus.23. distin. quan
quam.Sed quamuis pro spiritualibus tem
poralia non præstantur affectio tamen &
charitas indebite non censentur.¶ Solent
enim homines quadam prærogatiua amo
ris diligere illos à quibus se percepisse
beneficia recognoscunt. ut supra de te-
sta. cum in officijs. Cum igitur doctri-
na in-

na iuris canonici spirituale sit obsequium potes olector mihi retribuere spiritualiter in effectu. sed sufficit si non detrahas si hoc opus laudibus attollendum lingua non carpa uenenata. Sunt enim quidam qui in primo se estimant ut bona quæ uiderint discere contemnant. & quod grauius est aliorum opuscula quanquam ultima dente lineam ultro suffundunt. sicubi uero repetiris quod aliorum dicta corripiant. non turberis nec enim conscientiæ quædam exegit temeritas: quæ in offensam incidere timuit omittendo hæc cui utilitas suasit & indixerit. si fortasse legeris quod in apparatu meo memineris te uidisse considera quod non omnes qui summam habituri sunt habeant apparatum. & propterea malui repere quam deesse.

FINIS.

INDEX
IN SVMMAM
D. GOFFREDI TRANENSIS
Iureconsulti Clarissimi.
OMNIA SPARSIM DICTA COMPLECTENS VTRIVSQVE IVRIS professoribus vtilis.

PER D. IO. BAPT. ZILET. VENETVM Nouiter editus feliciter exorditur.

leat

b ¶ Compen-

Coniugum

 non

¶ Cupiditas

¶Digni-

¶Familia-

¶Gulæ

Reliqua

M

Ordinem

Pœna

Probatio

Q

R

S

Sacramentum

T

Testa-

Treuga

LAVS DEO.

TABVLA RVBRICARVM EX SVMMA D. GOFFREDI TRANENSIS IVRECONSVLTI CELEBERRIMI.

Clerico

Obligatis

F I N I S.

